BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
30G
18

M

Digitized by Google

12-30-6-15

BENEDICTI PERERII SOCIETATIS IESV,

DE COMMVNIBVS OMNIVM RERVM naturalium principijs & affectionibus,

LIBRI XV.

Qui plurimum conferunt ad eos octo libros Ariſtotelis, qui de Phyſico auditu inſcribuntur, intelligendos.

Adiecti ſunt huic operi tres Indices, Vnus Capitum ſingulorum librorum, Alter Quæſtionum, Tertius Rerum.

OMNIA VERO' IN HAC POSTREMA EDITIONE denuò ſunt diligentius recognita, & emendata.

VENETIIS, M D LXXXVI.

Apud Andream Muſchium.

12 30 6 18

INDEX CAPITVM
QVAE IN SINGVLIS LIBRIS HVIVS OPERIS CONTINENTVR.

CAPITA PRIMI LIBRI DE PHILOSOPHIA.

Cap.I. De nomine Sapientis & Philoſophi;& quid ſit Sapientia,& Philoſophia: qualem item deceat eſſe Sapientem,atque Philoſophum.

II. Ponitur diuiſio Philoſophiæ in ſpeculatiuam, & practicam: & declaratur ſignificatio illorum uocabulorum(practicum & ſpeculatiuum.)

III. Explicatur primo ratio ſupradictæ diuiſionis: deinde cuiuſmodi ſint ſcientiarum differentiæ(practicum & ſpeculatiuum.)

IIII. Declaratur, vtra pars magis mereatur nomen ſcientiæ, & utra ſit prior,certior,ac nobilior.

V. Traditur diuiſio Philoſophiæ ſpeculatiuæ in Phyſicam,Metaphyſicam,& ſcientias Mathematicas.

VI. Explicantur aliquot dubitationes.

VII. Soluitur alio modo tertia dubitatio.

VIII. Quid de eo quod tangitur quarta dubitatione, nonnulli Philoſophi opinentur.

IX. Explicatur quinta dubitatio.

X. Contra ea quæ dicta ſunt,ponuntur nonnullæ dubitationes.

XI. An ſcientia ſpeculatiua uniuocè dicatur de illis tribus,Phyſica,Metaphyſica,& Mathematicis diſciplinis.

XII. Scientiam ſpeculatiuam non dici vniuocè de Mathematicis diſciplinis,& aliis, quoniam doctrina Mathematica non eſt propriè ſcientia.

XIII. Reliquas ſcientias propriè ſubalternari Metaphyſicæ, opinio quorundam.

XIIII. Contraria opinio magis probatur.

XV. Prædocentur quędam neceſſaria ad ſolutionem rationum prioris opinionis,& ſoluuntur rationes.

XVI. Quæ illarum trium ſcientiarum,ſit nobiliſſima,& certiſſima.

XVII. Quæ illarum trium ſcientiarum,ſit prima.

XVIII. Exponitur diuiſio Philoſophiæ practicæ.

CAPITA LIBRI II.

DE PHILOSOPHIA NATVRALI.

Cap.I. QVod ſit ſubiectum Phyſicæ, opinio D. Thomæ.
II. Exponuntur aliæ opiniones de ſubiecto Phyſicæ.
III. Ponitur quinta opinio, ſubiectum Phyſicæ eſſe corpus mobile, ſeu naturale, quæ magis probatur.
IIII. Differentia inter Medicum & Phyſicum: & an Medicina ſubalternetur Phyſicæ, & cuius ſit ponere diſcrimen inter ſcientias.
V. Memorantur cauſſæ, & principia, affectiones item, & ſpecies corporis naturalis.
VI. Inter ſpecies corporis naturalis, quæ ſit omnium præſtantiſſima.
VII. Enumeratio partium Philoſophiæ naturalis.
VIII. De Quarto libro Meteorologico.
IX. De vtilitate, & iucunditate Philoſophiæ naturalis.
X. Declaratur inſcriptio octo librorum Phyſicorum, quæ eſt περὶ τῆς φυσικῆς ἀκροάσεως hoc eſt, de naturali auditu: & diſputatur de libris Acroamaticis, & Exotericis.

CAPITA LIBRI III.

DE VIA ET ORDINE DOCTRINÆ PHYSICÆ.

Cap.I. AGitur de ſignificatione illorum trium vocabulorum (principium) (cauſſa) & (elementum.)
II. Quæ genera cauſſarum tractet Phyſicus.
III. An ſcientiæ Mathematicæ tractent vllum genus cauſſæ.
IIII. An præſtantiſſima illa demonſtratio, quæ ab Ariſtotele deſcribitur priori libro Poſter. vel ſolum vel maxime reperiatur in diſciplinis Mathematicis.
V. An cognitio omnium cauſſarum, neceſſaria ſit ad perfectam ſcientiam rerum naturalium: & primò agitur de cognitione ſubſtantiæ.
VI. Explanatio textus ſecundi primi libri Phyſicorum.
VII. Confutantur, qui aliter exponunt (notum ſecundum naturam.) & docetur, cur via procedendi à notioribus ſecundum nos, dicatur eſſe nobis innata, vel naturalis.

VIII. In rebus naturalibus permulta reperiri, quæ ſint nota nobis ſimul atque ſecundum naturam.

IX. An demonſtrationes Mathematicę maxima ex parte conſtēt ex his, quæ ſunt nota nobis, & ſecundum naturam.

X. Expenditur interpretatio ſecundi textus, & aliorum ſequentium, tradita à D. Thoma & Alexandro Aphrodiſæo.

XI. Explanatio textus quarti (Quapropter ex vniuerſalibus ad ſingularia procedere oportet.

XII. Cur magis vniuerſalia ſint nobis notiora, & quomodo hic ſumatur nomen vniuerſalis.

XIII. Explicātur dubitationes duæ circa id quod dictum fuit (magis vniuerſalia eſſe notiora nobis.)

XIIII. Introducitur quæſtio (de primo cognito) & exponitur opinio Scoti.

XV. Diſcutitur opinio Thomiſtarum, qui volunt primò cognitum eſſe ens.

XVI. Opinio aliorum, qui volunt ſingulare eſſe primo cognitum.

XVII. Secundum propriam opinionem oſtenditur, ſingulare per ſe diſtinctè cognoſci ab intellectu.

XVIII. Quibus rationibus oſtendant aliqui ſingulare non cognoſci per ſe, ac primo, ab intellectu noſtro.

XIX. Soluuntur ſupradictæ rationes.

CAPITA LIBRI IIII.

DE ANTIQVIS PHILOSOPHIS.

Cap. I. QVàm ſit vtilis conſideratio variarum opinionum.

II. De uarijs ſectis Philoſophorum.

III. Explicatur, quo tempore floruerint nonnulli ex præcipuis Philoſophis; ſed prius agitur de ratione Olympiadum, quarūm cognitio ad exponenda illorum Philoſophorum tēpora, mirificè confert.

IIII. Exponitur duodecim clariſſimorum Philoſophorum Cronographia.

V. Opinio eorum, qui dicentes omnia eſſe vnum ens immobile, omnē principiorationem de medio tollunt.

VI. Opinio eorum, qui faciunt unum principium omnium rerum naturalium.

† 3 Opinio

VII. Opinio eorum,qui faciunt principia multa quidem,ſed finita,præcipuè autem Pythagoræorum.
VIII. Declaratur opinio Anaxagoræ.
IX. Opinio Democriti,Leucippi,& Epicuri.
X. Reprehenditur Simplicius,qui conatur oſtendere omnes ſupradictas opiniones veterum Philoſophorum ueras eſſe, atque inter ſe conſentientes.
XI. Refellitur ab Ariſt. opinio eorum, qui dicunt omnia eſſe unum ens immobile.
XII. Rationes Xenophanis ſoluuntur ſecundum Ariſtotelem.
XIII. Soluuntur rationes Meliſſi.
XIIII. Refutatur ab Ariſt.argumentatio Parmenidis.
XV. Explicatur ſententia Platonis de non ente.
XVI. Defenditur opinio Parmenidis,Xenophanis,& Meliſſi.
XVII. Contra,eos qui faciunt unum aliquod corpus principium rerum.
XVIII. Contra eos,qui multa,ſed finita faciunt principia.
XIX. Refellitur opinio eorum,qui faciunt infinita principia,& primum Anaxagoræ,deinde Democriti.
XX. Vniuersè indicantur errata ueterum Philoſophorum, quibus tamen ignoſcere,quin etiam gratias agere oportet.

CAPITA LIBRI V.

DE MATERIA ET PRIVATIONE.

Cap.I. De Laudibus Ariſtotelis.
II. Quæ Ariſtoteles de principiis rerum naturalium, & quibus locis, ſcripta reliquerit.
III. De uariis ſignificationibus,&vocabulis Materię,apud Philoſophos uſitatis.
IIII. An ſit neceſſaria Materia,in rebus naturalibus.
V. De creatione.
VI. An uis creandi in ſolo Deo inſit; ita vt nulli creaturæ communicari queat.
VII. An creatio admittenda ſit ſecundum Ariſtot.doctrinam: & an lumine naturali cognoſci poſſit.
VIII. Ponuntur quædam obiectiones contra ea, quæ dicta ſunt de creatione.
IX. De materia cæli opinio Egidij.

X. Refellitur opinio Egidij.
XI. Quid ſit Materia.
XII. Refellitur inſignis quor undam error qui dixerunt Deum eſſe materiam primam.
XIII. Materiam ex ſe habere exiſtentiam,propter quam eſt in rebus.
XIIII. Opinio eorum, qui inducunt formam corporeitatis materiæ coæternam.
XV. Hanc opinionem eſſe contra Auerroem,& Ariſt.
XVI. Opinionem de forma corporeitatis eſſe contra veritatem.
XVII. Explicantur tres dubitationes.
XVIII. Quantitatem interminatã immediatam inhærere materiæ primæ.
XIX. Opinio & argumenta eorum, qui contra ſentiunt,& oppugnant dimenſiones interminatas.
XX. Soluuntur ſupradictæ rationes.
XXI. Propter quid ſit materia,& de potentia eius duplici.
XXII. Dubitationes contra ea,quæ dicta ſunt de potentia materiꝗ.
XXIII. De Priuatione.
XXIIII. Soluuntur,& explicantur ſupradictæ octo dubitationes.

CAPITA LIBRI VI.

DE FORMA.

Cap.I. De formæ nominibus,& uarietate.
II. An ſit,& quid ſit forma.
III. Qualis ſit forma naturalis.
IIII. De forma relata ad materiam.
V. De forma relata ad compoſitum,& primo an forma ſit prior, & nobilior compoſito.
VI. Secunda quæſtio, An forma ſit tota quidditas rei compoſitæ.
VII. Altera opinio ueterum Peripateticorum aientium totam quidditatem rei in forma eius rei contineri.
VIII. Soluuntur rationes prioris ſententiæ, & ſententia auctoris aperitur.
IX. Exploditur opinio eorum, qui putant diſtinctionem numericam prouenire à quantitate.
X. Non eſſe principium indiuiduationis illam Scoti Hæcceitatem.
XI. Principium indiuiduationis non eſſe materiam ſignatã quãtitate.
XII. Vnitatem & diſtinctionem indiuiduorum principaliter eſſe a forma ſubſtantiali.
XIII. De forma relata ad ſuos effectus, ac primum de exiſtentia,quæ eſt effectus formalis ipſius.

XIIII. Quarta quæſtio, An exiſtentia diſtinguatur realiter ab eſſentia, & primum exponitur opinio D.Thomæ.
XV. Refellitur ſupradicta opinio, & demonſtratur exiſtentiam re non diſtingui ab eſſentia.
XVI. Soluuntur rationes quibus probabatur exiſtentiam re diſtingui ab eſſentia.
XVII. De altero effectu formæ, qui eſt operatio.
XVIII. An ſit aliqua forma phyſica ſeparabilis à materia; & de immortalitate animæ rationalis ſecundum doctrinam Platonis.
XIX. Animum noſtrum eſſe immortalem etiam ſecundum doctrinam Ariſtotelis.
XX. Probatur immortalitas animę rationalis rationibus philoſophicis.
XXI. Animam rationalem eſſe veram, & naturalem formam hominis.
XXII. Exponitur ſecunda ratio, qua ſimpliciter probatur animam rationalem nullo modo eſſe aſſiſtentem.
XXIII. Explicatur tertia ratio, qua contra Aſſiſtentiam animæ rationalis, quam Auerroiſtæ finxerunt, acriter diſputatur.
XXIIII. Refellitur opinio Platonicorum de numero quodam definito Animarum rationalium à principio mundi conſtituto.

CAPITA LIBRI VII.

DE NATVRA.

Cap. I. Declaratur nomen Naturæ, & quot modis dicatur eſſe aliquid Naturale.
II. De differentijs inter res naturales, & artificiales.
III. An forma artificialis ſit principium alicuius motus: & an re differat à ſubiecto in quo efficitur, & inhæret.
IIII. Declarantur particulę definitionis Naturę.
V. Explicantur quatuor Dubitationes.
VI. Prima quęſtio, An definitio Naturę conueniat Cęlo.
VII. Explicatur vera ſententia refellendo ſupradictas opiniones, & demonſtrando motum cęli eſſe naturalem.
VIII. Refelluntur qui putant Intelligentiam eſſe veram formam, & naturam cęli.
IX. Soluuntur rationes primę ſententię eorum, qui negant definitionē naturę conuenire cęlo.
X. Soluuntur rationes ſecundę opinionis.
XI. An definitio naturę conueniat animæ, pręſertim autem animę rationali.
XII. An anima rationalis ſit natura.

In

XIII. In quibus rebus naturalibus, & reſpectu quorum motuum, Natura ſit principium actiuum, & paſſiuum.
XIIII. In quibus rebus natura ſit principium actiuum alterationis.
XV. An natura in Elementis ſit principium actiuum motus localis, quo ipſa naturaliter mouentur.
XVI. Secunda ſententia, quod nimirum elementum moueatur à ſe, tamquam probabilior confirmatur.
XVII. An Natura quæ hic definitur, ſit non ſolum forma, ſed etiam materia; & an utrique nomen naturę conueniat vniuoce.
XVIII. An in compoſito naturali, pręter materiam, & formam, ſit quędam alia tertia natura re diuerſa à partibus.
XIX. Exponitur ſecunda opinio ponentium diſtinctionem realem inter totum & partes.
XX. Tertia opinio eorum, qui negant totum re diſtingui a ſuis partibus.
XXI. Soluuntur rationes ſecundę opinionis.
XXII. Soluuntur rationes tertię opinionis.

CAPITA LIBRI VIII.

DE CAVSSIS.

Cap. I. DE numero cauſſarum.
II. Explicantur definitiones, & cauſſalitates ſingularum cauſſarum.
III. Explicantur tres Dubitationes.
IIII. An in ijs quę agunt per intellectum, finis cauſſet prout habet eſſe in anima, an prout habet eſſe extra animam in ipſis rebus.
V. An inter cauſſam efficientem, & finem, ſit neceſſaria connexio.
VI. An omnes cauſſę ſint inuicem neceſſario connexę.
VII. An cauſſa vniuerſalis, pręſertim autem prima, qui eſt Deus, neceſſario concurrat actu cum cauſſa particulari, ad quemlibet eius effectum, & operationem.
VIII. Exponitur, & probatur opinio D. Thomæ, quæ eſt vera.
IX. Soluuntur argumenta contraria.
X. Explicantur duæ Dubitationes.
XI. An accidens poſſit producere ſubſtantiam.
XII. Explicatur opinio D. Thomæ, accidens in virtute ſubſtantiæ poſſe producere ſubſtantiam.
XIII. Tertia opinio probabilior cæteris ponitur, & ſoluuntur rationes cõtrariæ.
XIIII. Enodantur quatuor aliæ dubitationes.

XV. An idem numero effectus a multis cauſſis poſſit effici.
XVI. Quæ generantur ex ſemine, & ex putri materia, an ſint eiuſdem ſpeciei. Ac primo examinatur opinio Auicennæ.
XVII. Declaratur ſecunda opinio, quæ eſt Auerrois.
XVIII. Explicatur tertia opinio.
XIX. An poſſit uerum aurum effici per artem alchymiſticam, ac primo quod non poſſit effici, opinio multorum exponitur.
XX. Declaratur opinio eorum qui defendunt Alchymiam.
XXI. Explicatur breuiter opinio auctoris.

CAPITA LIBRI IX.

DE FORTVNA, CASV, ET CONTINGENTIA.

Cap. I. Refellitur opinio eorum qui penitus auferunt de rebus Fortunam, & caſum.
II. Soluuntur rationes ſupradictæ opinionis.
III. An in rebus ſublunaribus, aliquis effectus naturalis poſſit caſu contingere reſpectu cæli.
IIII. Opinio aliorum, qui negant ullum effectum ſimpliciter naturalem caſu euenire poſſe reſpectu cæli.
V. An fortuna ſit diuinum aliquod numen, vt uulgo putatur.
VI. Exponitur definitio fortunæ.
VII. Exponitur ultima pars definitionis Fortunæ, & expenditur opinio Auicennæ aientis Fortunam uerſari in iis quæ ſunt ad utramlibet.
VIII. Ponuntur dubitationes contra definitionem Fortunæ.
IX. Soluuntur ſupradictæ dubitationes.
X. De caſu uel potius de Monſtris, quæ uulgo putantur caſu euenire.
XI. De contingentia.
XII. Probatur eſse in rebus contingentiam.
XIII. Soluuntur rationes negantium contingentiam.
XIIII. Quæ ſit cauſſa contigentiæ ſecundum alios Scriptores.
XV. Quę ſunt ueræ ac proprię cauſſæ cuiuſlibet contingentiæ, quæ in rebus naturalibus reperitur.

CAPITA LIBRI X.

DE QVANTITATE.

Cap.I. AN quantitas re diſtinguatur a ſubſtantia.
II. Ponitur alia opinio eorum, qui negant quantitatem re diſtingui a ſubſtantia.
III. Da ſuperficie, linea, & Puncto, an ſint extra animam, & an ſint inter ſe realiter diſtincta.
IIII. Quod Puncta, lineæ, ſuperficies ſint entia poſitiua, & inter ſe realiter diſtincta.
V. Declaratur opinio aliorum, qui contra ſentiunt.
VI. Soluuntur ſupradictæ rationes ſecundæ opinionis, & aperitur auctoris ſententia.
VII. Demonſtratur non eſſe in rebus infinitum ſecundum multitudinem aut magnitudinem.
VIII. Ponuntur octo dubitationes contra id quod concluſum fuit.
IX. Soluuntur ſupradictæ Dubitationes.
X. An infinitum poſſit effici à Deo.
XI. Ponitur propria opinio & ſoluuntur argumenta Gregorii.
XII. An continuum ſit diuiſibile in infinitum.
XIII. Viginti rationibus oſtenditur continuum non componi ex indiuiſibilibus, & eſſe in infinitum diuiſibile.
XIIII. Soluuntur rationes contrariæ, quibus tollebatur infinita continui diuiſibilitas.
XV. De infinitate continui ſecundum diuiſionem, & additionem.
XVI. Dubitationes aliquot circa textus *67.68.* & *69.* libri tertii Phyſicorum explicantur.
XVII. De abſtractione mathematicæ quantitatis.
XVIII. Explicatur altera ſententia eorum, qui aiunt quantitatem mathematicam ſimpliciter abſtractam eſſe ab omni ſubſtantia, & præfertur priori ſententiæ.
XIX. De Quadratura circuli, an ſit ſcibilis, uel poſſibilis.
XX. Refellitur opinio Zimaræ, & eorum, qui negant Quadraturam circuli poſſibilem eſſe.
XXI. Soluuntur rationes Contrarię.
XXII. De Maximo & Minimo.
XXIII. Ponuntur nonnullæ propoſitiones; quibus explicatur quæſtio de Maximo, & Minimo.

CAPITA LIBRI XI.

DE LOCO.

Cap.I. Explicantur quinque proprietates loci,quæ ſunt,continere locatum, trahere ad ſe,conſeruare, dare vnitatē & diſtinctionem motui locali, & eſſe immobilem.
II. Quomodo locus ſit immobilis ſecundum opiniones aliorum.
III. Exponitur,& confirmatur alia ſententia de immobilitate loci, quæ videtur cæteris probabilior.
IIII. Explicatur opinio eorum qui cenſent locum eſſe quoddam interuallum.
V. Refellitur opinio eorum,qui exiſtimarunt locum eſſe interuallum.
VI. Ponuntur multæ obiectiones contra id,quod dicit Ariſtoteles, nimirum,locum eſſe ſuperficiem.
VII. Soluuntur ſupradictæ obiectiones.
VIII. Quis ſit locus primi & ſupremi cæli,uariæ Philoſophorum opiniones ponuntur,& refutantur.
IX. Exponitur propria opinio de loco cęli.
X. An ſi eſſet vacuum,in eo motus localis in tempore fieri poſſet.
XI. Exponuntur octo hypotheſes,quæ ad defenſionem,& confirmationem ſententiæ Ariſtotelis de uacuo,plurimum conferunt.
XII. Probatur motum localem non poſſe fieri in vacuo.

CAPITA LIBRI XII.

DE TEMPORE, ÆTERNITATE ET ÆVO.

Cap.I. Diſputatur contra eos, qui putant tempus non eſſe ens reale; & contra eos, qui cenſent eſſe ens reale, realiter diſtinctum à motu.
II. Explicatur definitio illa temporis, *Numerus motus, ſecundum prius, & poſterius*, & primo loco exponitur illa prima particula, *Numerus*.
III. Non eſſe addēdum in definitione temporis, ipſum eſſe numerum motus & quietis.
IIII. Declarantur duæ aliæ particulæ definitionis, nimirum *Motus & ſecundum prius & poſterius*.
V. Quid ſit Duratio.

De

VI. De varietate durationis, quæ naſcitur ex varietate ipſius exiſten tiæ.
VII. De varietate durationis, quæ oritur ex quantitate ipſius exiſtentiæ.
VIII. De Æternitate, & primum de varijs ſignificationibus huius vocis, *Aeternum.*
IX. Declaratur quid ſit Æternitas.
X. An Æternitati conueniat ratio menſuræ.
XI. De Æuo.
XII. Refellitur opinio D.Bonauenturæ.
XIII. In quo ſit ratio Æui ſecundum D.Thomam, & ſecũdum Scotum.
XIIII. An ſit vnum Æuum omnium æuiternorum, an multa, recẽſetur opi nio D.Thomæ.
XV. Explicantur eadem de re opiniones Henrici, Scoti, Ochan, Duran- di.
XVI. Exponitur ſententia auctoris.
XVII. De tempore diſcreto, opinio Thomiſtarum.

CAPITA LIBRI XIII.

DE NATVRA MOTVS.

Cap.I. IN quo genere ſeu Categoria ſit motus.
II. Explicatur definitio motus tradita ab Ariſt.3.Phy.tex.6.
III. Soluuntur ſupradictæ quatuor dubitationes.
IIII. Exponuntur reliquæ particulæ definitionis motus.
V. Explicantur decem magni momenti dubitationes, quæ circa defi- nitionem motus exiſtunt.
VI. An actio & paſſio re differant inter ſe, an ratione tantum.
VII. Actionem non eſſe in Agente, nec re diſtingui a paſſione.
VIII. Soluuntur rationes Scotiſtarum.
IX. De Terminis Motus tractantur decem celebres quæſtiones.
Queſt.I. An omnis motus requirat terminos.
II. An omnis motus requirat duos terminos.
III. An in vno motu poſſint eſſe plures termini quàm duo.
IIII. An termini motus debeant eſſe diuiſibiles.
V. An termini motus debeant eſſe oppoſiti inter ſe.
VI. An Terminus a quo, debeat ſpecie differre a termino ad quem.
VII. An abiectio termini a quo, & acquiſitio termini ad quem ſint vnus motus numero.
VIII. Ab vtro termino ſumenda ſit vnitas motus.
IX. Vnde petenda ſit contrarietas motuum.
X. An motus re differat a termino ad quem.

CAPI-

CAPITA LIBRI XIIII.

DE VARIIS DIVISIONIBVS MOTVS.

Cap.I. Generationem & corruptionem non eſſe motus propriè dictos.
II. De tribus motus ſpeciebus proprie dicti, hoc eſt, de augmentatione, motu locali, & alteratione.
III. Tractatur ſecunda Diuiſio motus in naturalem & uiolentum.
IIII. De cauſſa motus uiolenti eorum quæ proiiciuntur.
V. Repellitur opinio faciens cauſſam motus proiectorum, uirtutem quandam impreſſam proiectis.
VI. Exponitur tertia diuiſio motus in partes eius quantitatiuas, & agitur de continuitate motus.
VII. De duplici genere partium motus, altero ſecundum extenſionem, altero autem ſecundum ſucceſſionem.
VIII. An continuatio & ſucceſſio ſit de eſſentia motus, an potius ſint eius accidentia.
IX. De uariis modis incipiendi & deſinendi, quos habent res naturales.

CAPITA LIBRI XV.

DE MOTVS ET MVNDI ÆTERNITATE.

Cap.I. Ponuntur duo fundamenta, quibus maximè nititur ſolutio argumentorum quæ ſunt pro æternitate mundi.
II. Exponuntur, & refelluntur argumenta duodecim, quibus Ariſtoteles utitur ad æternitatem mundi & motus comprobandam, ex uariis eius locis deprompta.
III. Reſpondetur ad argumenta Ariſtotelis.
IIII. Viginti argumenta Procli pro æternitate Mundi, & ſolutiones eorum.
V. An Plato ſenſerit Mundum ortum, & aliquando cœpiſſe, an potius ſempiternum eſſe, atque ortu interituque carere.
VI. Duodecim argumenta Auerrois pro Mundi æternitate.

VII. Soluuntur Auerrois argumenta.
VIII. Duodecim alia argumenta pro æternitate Mundi.
IX. Supradictæ rationes ſoluuntur.
X. An mundus potuerit eſſe ab æterno, variæ Theologorum opiniones, ac prima omnium Henrici, & Philoponi, æternitatem creaturæ repugnare aientium, opinio explicatur.
XI. Secunda opinio Durandi, æternitatem repugnare rebus corruptibilibus non autem incorruptibilibus.
XII. Tertia opinio D. Thomæ, & Nominalium, omnem creaturam potuiſſe fieri ab æterno.
XIII. Exponitur auctoris ſententia.

F I N I S.

INDEX LIBRORVM QVOS HOC OPVS COMPLECTITVR.

PRimus liber, eſt de Philoſophia.
II. De Philoſophia naturali.
III. De via & ordine doctrinę Phyſicę.
IIII. De Antiquis Philoſophis, & varijs eorum circa principia rerum naturalium, opinionibus.
V. De Materia & Priuatione.
VI. De Forma.
VII. De Natura.
VIII. De Cauſſis.
IX. De Fortuna, Caſu, & Contingentia.
X. De Quantitate.
XI. De Loco.
XII. De Tempore, Æternitate, & Æuo.
XIII. De Natura Motus.
XIIII. De Varietate & præcipuis diuiſionibus Motus.
XV. De Motus & Mundi Æternitate.

BENEDICTI PERERII SOCIETATIS IESV,

In ſuos de principijs & affectionibus rerum naturalium libros.

PRÆFATIO.

HOc noſtrum opus de communibus omnium rerũ naturalium principijs & affectionibus, primam & generalem continet totius phyſiologiæ partem: quam Ariſtoteles, octo libris phyſicorum explicatam nobis reliquit. In duas autem partes opus diuiſum eſt; prior pars quæ eſt de principiis & cauſſis rerum naturalium, nouem libris comprehenditur; Poſterior reliquos ſex libros complectitur, in quibus, generales quædam affectiones, quæ communes ſunt omnium rerum naturalium, cuiuſmodi ſunt, Quantitas, Locus, Tempus, & Motus, explicantur. Ac licèt nobis ob multas cauſſas (quas hoc loco exponere non eſt neceſſe) viſum non fuerit Commentarios in Ariſtotelem ſcribere, quibus eius ſententias & verba, ſigillatim interpretaremur; ſedulò tamẽ curauimus, vt quicquid Ariſtoteles ijs de rebus, quas hoc opere docemus, vſquam ſenſit, & ſcriptum reliquit, variis ex libris eius colligentes, ſuo quodque loco, pertractaremus. Quorum autem ſcriptorum veſtigia in huius operis molitione perſequuti ſimus, quid etiam de Philoſophorum lectione atque imitatione ſentiamus, quoniam ea ex re intelligi poteſt, quam nos philoſophandi viam & rationem maximè probemus ac ſequamur, nunc paucis exponemus. Græcos Ariſtotelis interpretes, Alexandrum, Themiſtium, & Simplicium, in Ariſtotelicis ſententiis & verbis explanandis, præter cæteros, ſecuti ſumus. Hos enim, extra controuerſiam eſt, omnium optime Ariſtotelem intellexiſſe, & in eius ſcriptis interpretandis, diligentiſſimos & accuratiſſimos fuiſſe. Horum fontibus, fateor me hos meos hortulos irrigaſſe; hoc eſt, ex doctiſſimis eorum commentarijs multa, quæ interiorem quandam, & reconditam habent Peripateticæ diſciplinæ cognitionem, in hos libros tranſtuliſſe: Latinos vero philoſophos, præſertim autem Theologos Scholaſticos, propter ingenii acumen & vbertatem, propter diſſerendi ſubtilitatem, denique propter incredibilem uim atque copiam argumentorum, quibus de omni re propoſita in utramque partem diſputare ſolent, equidem ſemper ſum admiratus: in hoc autem opere, non raro etiam imitatus. Quorum diſputationibus, has meas commentationes neruoſiores & robuſtiores factas eſſe, non dubito. Sed D. Thom. eximium Philoſophiæ decus, & ſplendidiſſimũ Theologiæ lumen, firmiſſimumq; columen, præ cæteris miramur, & colimus: cuius diuini ingenii monimentis, quantum nos adiuti & locupletati ſumus, hæc noſtra qui legent, facile intelligent. Inter Arabes, Auicenna ſuos quoq; amatores, & ſectatores habet. Quem ego in Philoſophia, nec magnopere laudo, nec planè contemno. Fuit is

præſtantiſſimus medicus,fuit etiam(quorũdam iudicio) peracutus Metaphyſicus, ſed eum doctrinæ Ariſtotelis (quam omnibus Philoſophiæ ſtudioſis maxime probatam & cognitam eſſe oportet)nec valde ſtudioſum,nec admodum intelligentem fuiſſe conſtat. De Auerroe, quoniam de eo varias multumque diſcrepantes hominum ſententias eſſe video,dicam breuiter,vt ſentio. Ego,ſicut eos non laudo,qui Auerroem faſtidioſe contemnunt,conuitijs lacerant,& veluti peſtem ingeniorum, omnibus fugiendum eſſe clamant; ſic contra,quoſdam eſſe,qui eum laudibus in cælum efferant, & quaſi Deum quendam Philoſophiæ colant, eiuſque ſententias tanquam oracula diuinitus edita in veneratione habeant, grauiter doleo, moleſteque fero. vtrumque profecto in vitio eſt: ſed illud minus;habet enim vel excuſationem ignorantiæ,vel etiam ſpeciem quandam & vmbram pietatis atque religionis: hoc autẽ, cuiuis philoſopho,turpe eſt; Chriſtiano autem philoſopho,etiam infame. Quid enim turpius,quàm vnius hominis,qui labi potuit, & vero in rebus magni momenti non ſemel lapſus eſt, decreta omnia pugnaciter defendere, ac mordicus tenere, & quaſi tempeſtate delatos,ad eius doctrinam, tamquam ad ſaxum aliquod, adhæreſcere? Quid fœdius?quàm multas Auerrois ſententias, &, quæ vocant, commenta, tertio quoque verbo vſurpantes ſeſe iactare, & in his puerilibus nugis, primas ſapientiæ ſuæ partes collocare?Sed dicent, Auerroem fuiſſe acri ingenio,iudicio graui,& ſingulari ſtudio ac diligentia;multa ſubtiliter,& docte ſcripſiſſe; omnes pene libros Ariſtotelis, eruditis commentarijs illuſtraſſe; denique de Peripatetica diſciplina eſſe optime meritum. ſint iſta,vt dicunt: negari tamen non poteſt, Auerroem interpretando Ariſtotelem,ob ignorationem linguæ Græcæ,mendoſoſque codices,& bonorum interpretum penuriam multifariam hallucinatum eſſe. De rebus quoque naturalibus,humanis & diuinis,opiniones eum habuiſſe certum eſt, complures quidem falſas,quaſdam uerò etiam impias & abſurdas. Quid igitur magis a Philoſophiæ grauitate,dignitateque remotum,& alienum eſſe poteſt,quàm Philoſophum,id eſt amatorem ſapientiæ,quem ad hanc rerum omnium vniuerſitatem animo perluſtrãdam,atque contemplandam,ſolutum,& liberum eſſe decet,unius hominis,non omnium mortalium ſapientiſſimi,quaſi vile mancipium,&, ut Poeta quidam ait, ſeruũ pecus effici?verum de Auerr oe hactenus.Illud autem ſtudioſos Philoſophiæ diligenter intelligere volumus; ſi magno cum fructu nulloque veritatis atque pietatis detrimento,philoſophari cupiunt,duos ipſis, hominum de philoſophia male ſentientium errores,vtrumque ſane,meo iudicio, ualde pernicioſum, eſſe fugiendos. Sunt enim nonnulli,qui propter pauca,quæ in libris Philoſophorum reperiunt, à decretis ſanctitateque noſtræ religionis aliena,non modo cætera quam plurima vere & vtiliter ab illis tradita reijciunt,ſed omnem etiam philoſophiæ cognitionem damnãt, & tanquam certam animorum peſtem,ex hominum,præſertim Chriſtianorum,ſocietate exterminandam putant, Videlicet iſti, Philoſophiæ rudes, omniſque liberalis doctrinæ expertes, omnes ſui ſimiles eſſe cuperent, quo minus in multitudine ipſorũ appareret inſcitia. Ac olim quidem Iulianus Auguſtus, quo doctior & callidior, eo acrior atque pernicioſior Chriſtianorum hoſtis, nulla re putauit magis ſe Chriſtianis obeſſe,eorumque religionem vehementius labefactare poſſe,quàm ſi eis omnium bonaru m artium ſtudia interdixiſſet. Huc quoque ſpectat Hæreticorum noſtri tẽ-

poris

poris artificioſa calliditas, Philoſophiam, reconditioreſque diſciplinas, Chriſtianis hominis repudiandas, & execrandas eſſe clamantium; quo nimirum facilius, homines indocti ac ſimplices, argumentis quibuſdam ipſorum, in ſpeciē modo probabilibus, captioſiſque circumuenti atque irretiti, in eorum errores pertrahantur. In quo videntur mihi quidem Hæretici ſimiliter facere, ut feciſſe quondam Philiſtæos, diuinæ litteræ prodiderunt: qui omnes fabros ferrarios, armorumq; opifices Hæbreis abſtulerunt, vt inermes, nec bellum illis vltro auderent inferre, nec illatum ab illis, facilè propulſarent. Sed aiunt iſti, erraſſe Philoſophos; errarunt ſanè, ſed ſunt illi quidem errores Philoſophorum, non Philoſophiæ; hoc eſt, hominum, non ſcientiæ. Et illos ipſos errores, qui Philoſophiam norunt, refellere poterunt, qui non norunt, non poterunt. Non eget fides noſtra Philoſophię præſidiis: nō ea tamen reiicit. Non deſiderat humanæ ſapientiæ ornamenta: ſed ea prorſus non aſpernatur. Sua ui tuta & munita eſt, ſuaque luce ſplendet: ſed quæ docere & hominibus perſuadere ſtudet, ea ſi rationibus, exemplis, & ſimilitudinibus è Philoſophia petitis, quaſi aſperſa & condita ſunt, iucundius audiuntur, facilius intelliguntur, creduntur promptius, conſtantius retinentur. Ac ego quidem mirari ſoleo, quenquam eſſe chriſtianorum hominum, qui Philoſophiam, tanquam rem Deo inuiſam, ſacris literis contrariam, & noxiam ijs qui Chriſtianam doctrinam profitentur, uituperare audeat. An non ſacris literis proditum eſt, Deum, qui (vt Iſaias inquit) eſt Deus docens vtilia, quo ſuam erga Salomonem beneuolentiam atque liberalitatem, magis illuſtrem teſtatamque faceret, ampliſſimam ei omnium rerum naturalium ſcientiā dediſſe? Nonne cernimus, multos diuinæ ſcripturæ libros, philoſophicarum rerum eſſe plenos? quos indocti legentes, non intelligunt; docti, quia intelligunt, magno cum fructu & voluptate legunt. Quid clariſſima illa Chriſtianæ Theologiæ lumina, Baſilium dico, Didymum, duos Gregorios, Nazianzenum & Niſſenum, D. Auguſtinum, Hieronymum, & in primis D. Thomam Aquinatem, vt nunc omittam Iuſtinum & Lucianum martyres, Clementem Alexandrinum, Origenem, Tertullianum, Arnobium, alioſque quāplurimos quo plus Chriſtianis prodeſſent, magiſque Chriſtianam diſciplinam munirent, augerent, & exornarent, libros à ſe de rebus diuinis ſcriptos, quàm multa, quàm uaria, quàm recondita & exquiſita, Philoſophiæ omniumque doctrinarum cognitione referſerunt? Verum, contra iſtos Philoſophiæ vituperatores, & nunc dictum ſit ſatis, & aliàs fortaſſe dicetur vberius. Sunt contra nonnulli, qui diuina, vt vocant, Platonis & Ariſtotelis ingenia, vberrimamque cunctarum rerum ſcientiam cum excellenti eloquentia coniunctam, vſque eo ſunt admirati & amplexati, vt eos, veluti numina Deoſque Philoſophię colerent, eorum decreta Philoſophica, tanta animi aſſenſione complecterentur; uix ut crederent quicquam eſſe poſſe probabile, quod improbaretur ab illis; aut quod ab illis probaretur, improbabile. Fuit hæc quondam Pythagoræorum vanitas atque ſuperſtitio: quibus inſtar omnium rationum erat, præceptoris auctoritas; & ut quiduis facilè prompteque crederent, ſatis erat, id dixiſſe Pythagoram; neſaſque putabant, cur illud ita eſſet, uelle requirere.

O miſeras hominum mentes, o pectora cæca,

Quid enim vilius & abiectius, aut quæ maior animi cæcitas eſſe poteſt, quam

nihil

nihil per ſe ſapere, nihil iudicare, totum ex alieno ſenſu iudicioque pendere? Nulla duci ratione, ſed quaſi pecudes, aliorum ſententia, nutuque tantum moueri, ac regi? Theologus, cuius ſcientia, Dei, à quo profecta eſt, auctoritate nititur atque fulcitur, nec rationum eget præſidiis, humanas tamen rationes non contemnit aut reiicit, Philoſophus, cuius doctrina ex ratione, ortum, incrementa, robur, omnemq; uim ſuam atque dignitatem habet, omni ratione poſthabita, in vnius hominis multarum rerum ignari, multiſque vitæ & doctrinæ ſordibus inquinati, auctoritate conquieſcet? Ego multum Platoni tribuo, plus Ariſtoteli, ſed rationi plurimum. In explicandis Philoſophiæ quæſtionibus, diſceptandisque controuerſiis, equidem, quid Ariſtoteles ſenſerit, diligenter conſidero, ſed multo magis, quid ratio ſuadeat, mecum ipſe perpẽdo. Si quid Ariſtotelis doctrinæ congruens & conueniens eſſe intelligo, probabile duco: ſi quid autem rationi cõſentaneum eſſe video, verum certumque iudico. Itaque in Phyſiologia, primas iudicio ſenſuum, longa experientia & diligenti obſeruatione explorato, atque confirmato; ſecundas rationi; auctoritati Philoſophorum poſtremas defero. In legendis autem philoſophorum libris temperatum quoddã ac ſalutare iudiciũ adhibeo. Etenim, pauca illa quæ religioni aduerſantur, repudio; alia verò quamplurima, cum ad vſum vitæ perutilia, tùm ad agnitionem animi pulcherrima, probo ac retineo; & viros humanarum & diuinarum rerum ſciẽtia excellentes, libenter ſequor, qui philoſophiam cum ſacris literis cõiungentes incredibiles vtilitates, maximumque decus Chriſtianæ religioni attulerunt. Si Agar & Iſmael, Saræ & Iſaac concordes, & obedientes eſſe velint, maneant in domo Abrahæ; ſin autem inſoleſcant & repugnent, rixaſque & iurgia excitent, domo eijciantur & exulent: ſic Philoſophi hactenus legendi & probandi ſunt, quoad veritati & pietati conſenſerint atque inſeruierint; ſin autem quid effutierint, diuinis decretis alienũ, deſerendi ſunt ac reijciendi. Nec mirandum cuiquam accidat, Platonem & Ariſtotelem, cæteroſque ſapientes viros, & philoſophorum principes, nõnunquam grauiter & turpiter erraſſe: videlicet, homines fuerunt, quorum erant fallaces ſenſus, anguſta ingenia, infirma iudicia, vita multis flagitiis inquinata, mens humanæ inſcitiæ circumfuſa tenebris, & cæleſti lumine deſtituta. Quin potius nos immortales Deo gratias agamus, qui ea nobis clariſſimè patefecit, quæ acutiſſimos & doctiſſimos Philoſophos latuerunt. Nec ſolum in ijs quæ tradit philoſophia, quid nobis probandum ſequendumque, quid contra repudiandum & fugiendum eſſet, omnium errorum diſcuſſa caligine indicauit; ſed etiam earum rerum, quæ omnem humanæ intelligentiæ vim & facultatem ſuperant, cognitionem, ad quam philoſophia aſpirare non poteſt, liberaliter impertiuit. Atque hæc quidem eſt noſtra de ſtudio philoſophiæ, Philoſophorumque lectione, & imitatione ſententia; quam initio huius operis præfari & prædocere voluimus, vt quam nos philoſophiæ formam maximè probemus, quodve philoſophandi genus in his libris ſecuti ſumus, notum omnibus teſtatumque faceremus.

DE PHILOSOPHIA LIBER PRIMVS.

DE NOMINE SAPIENTIS, ET PHILOSOPHI, & quid ſit ſapientia, & Philoſophia: qualem item deceat eſſe ſapientem, atque Philoſophum.

CAPVT PRIMVM.

Qui dicebãtur olim ſapientes.

SAPIENTES olim dicebantur, quicunque contẽptis rebus his, quas vulgus maximè concupiſcit & admiratur, & a rerũ ciuiliũ adminiſtratione remoti ſe totos ad ſtudiũ ueri cognoſcẽdi, & admira C biliũ occultarumq; rerum inquiſitionẽ atque perceptionem contuliſſent. Hoc autem Ariſt. lib. 6. Ethic. aperiè declarat his uerbis, [Anaxagoram, Thaletem, cæteroſque tales uiros ſapientes quidem eſſe dicunt, prudentes uerò minimè, cũ uideant eos quæ ſibi utilia ſunt ignorare, atque fatentur eos recõdita, eximia, admirabilia, & diuina quædam tenere, ſed inutilia, quia humana bona nõ quęrunt.] In eãdem ſententiam multa præclare ſcribit Plato, cuius verba refert Euſebius lib. 12. de præparat. Euangelic. c. D 20. Verùm, quoniam multi gloriæ aut quæſtus cupiditate, profitebantur & prædicabant ſe ſapientes eſſe, qui ueræ ſapiẽtię non ſolidam & expreſſam effigiẽ, ſed umbram tantùm & imaginem tenebãt, primus omnium Pythagoras, ut talium hominum comprimeret arrogantiam, & oſtenderet arduam eſſe adeptionẽ poſſeſſionemque ſapientiæ, noluit σοφὸς ideſt ſapiens, ſed φιλόσοφος hoc eſt ſapientiæ ſtudioſus appellari. Hac autem de re ſermonem, quem Pythagoras habuiſſe dicitur cum Leonte Phlyaſiorum principe, eleganter Cicero perſcripſit in quinta Tuſculana. Hoc igitur diſcrimen Philoſophi & Sapientis ſecuti tam Platonici, quã Stoici, aliter ſapientiam definierunt atque Philoſophiã. Plato quidem, uult ſapientiam eſſe perfectam Dei cognitionem cum puro eius cultu & religione coniunctam: Philoſophiam autẽ uariè deſcribit, nũc ſecundum etymologiam nominis, appellãs eam ſtudium ſapientiæ; interdum ſolutionem animi a corpore, ſeu commentationem mortis; nonnunquam etiam conuerſionem animi ad ea quę uera ſunt & diuina. Stoici (auctore Plutar. in 1. lib. de placitis Philoſophorum ca. 1.) definierunt ſapientiã eſſe diuinarum & humanarum rerũ ſciẽtiam: Philoſophiam autem, accommodatæ ad uitam artis meditationem; atque hanc unam eſſe & eandem ſummam uirtutem. Ariſt. Philoſophiam ait eſſe ſcientiam contemplatricem ueritatis, ita ſcribens in 2. li. Metap. tex. 3. [Recte ſe hẽt, Philoſophiam ſcientiam ueritatis contemplatricem appellare.] Idem auctor ẽ in lib. 6. Ethicor. nomen ſapientię aliquãdo tam latè patere, ut attribuatur etiam artibus mechanicis Etenim Phydiam & Polycletum, ſapientes dicimus: illum lapidum ſculptorem, hunc fictorem ſtatuarum. Attamen proprie tale nomen non conuenit, niſi in ſcientiam omnium limatiſſimam & abſolutiſſimam, quę ver-

Varia deſcriptiones ſapiẽtię ac Philoſoph. ſecundũ uarias Philoſophorũ ſectas.

ſatur in rebus præclaris, atque diuinis; A nec modò cõſiderat ea, quæ manant ex principijs,ſed etiam ipſorum principiorum uim & rationem edocens,omnium ſcientiarum quaſi fontes aperit. Hanc ſapientiam Ariſto. in libris metaphyſicis, proprio nomine uocat primam Philoſophiam,eaque a Philoſophis dicitur Metaphyſica, quæ eſt ſcientia declarans primas cauſſas,primaque principia entis,vt ens eſt,ac eorum quæ tali enti per ſe inſunt;& primas,perpetuas, immutabileſque ſubſtãtias,quæ a ſenſibus intelligentiaque noſtra remotiſſimæ ſunt mortalibus patefaciens. B

De pręſtantia Philoſophia.

Quantum uerò laudis & honoris deferendum ſit ſapientiæ, & Philoſophiæ, præclarè oſtendit Ariſtot. multis locis, nam in 1.metaphyſicorum libro, cap.2.ait hanc unam omniũ ſcientiarum eſſe uere liberam, & ſui gratia, nec eius poſſeſſionem humanam eſſe, ſed diuinam: hanc ſolum Deum perfecte habere, eamque ſolam de Deo agere.alias diſciplinas fortaſſis utiliores & magis neceſſarias eſſe poſſe, præſtantiorem uero nullam. In 6.metaphy. tex.2. inquit, ſcias ſpeculatiuas præſtare alijs, ſpeculatiuarum autem hãc eſſe præſtan C tiſſimã. In ſectione 30. Problem. 10. ſcribit,ideo ueteres non ſtatuiſſe præmium aliquod ſapientiæ ueluti certaminibus, quoniam propter eximiã ſapientiæ præſtantiam,nec idoneus iudex eius reperiri, nec ſatis dignum præmium conſtitui poteſt. In 9.lib.Ethico.affirmat Philoſophiam tanti eſſe,vt his a quibus eam accepimus,nec honorem nec mercedẽ ullam parem referre poſſimus, non ſecus ac Dijs & parentibus. Ac mihi quidem videtur, ſi cuiuſuis ſciẽtiæ præſtantia,ex rebus ei ſubiectis potiſſimum æſtimari D debet, quantum Deus, intelligẽtiæque præſtant cæteris rebus; tantùm planè ſapientiam,dignitate reliquis ſcientijs anteire. Verùm, quia de ſapiẽtia ſatis dictũ eſt, deinceps qualis eſſe debeat ſapiẽs & Philoſophus,exponamus.

Qualis eſſe debeat ſapiens ſecundum Plat. Ari. Stoic. alios.

Plato in 5.& 6.de Rep.vult eũ qui futurus eſt Philoſophus,ſic informatũ eſſe a natura, ut habilis & idoneus ſit ad percipiendas oẽs diſciplinas, excellens ingenio,memoria & iudicio. Deinde,vt vehementer oderit, atque horreat mendacium, quippe cum futurus ſit defenſor, magiſter,& interpres ueritatis: Tũ,ut habeat ſedatas omnes ꝑturbationes & appetitum rõni obediẽtẽ,qui niſi perdomitus fuerit,& veluti iniecto fræno ĩ gyrum rõnis ductus,magnam partem animi ſæpe detorquet,& a contemplatione cognitioneq; ueritatis abducit: Ad hæc oportet eum eſſe amantem tẽperantiæ, liberalitatis,& iuſtitiæ;nam qui eſt vitiorũ ſordibus inquinatus, indignus eſt qui in puriſſimum ſapiẽtiæ domiciliũ admittatur:ad extremum,nõ debet animi ſtudium atq; intelligentiã ponere in rebus ſingulis q̃ in generatione, interitu,alijſque mutationibus continenter uerſantur,ſed defigere mentis aciem & uim in propriã cuiuſq; rei formã & ideã;nõ cõſiderare q̃ ſunt talia participatione, ſed quod eſt per ſe tale in unoquoque genere; vt ſi quæratur quid ſit bonũ aut pulchrum,nõ attẽdere aĩum ad eas res quæ vulgo dicuntur bonæ aut pulchræ, ſed ideã pulchritudinis,hoc eſt rõnem eius, quaſi per ſe cohęrẽtem, aĩo cõtueri. Atque huic documẽto Platonico,id ualde cõgruit quod Ari.ait in Probl. Sectione 18.problẽ.5. & Sectione 30. problem.8. ſcribẽs, Philoſophum ea re diſtingui ab Oratore,ꝙ ille conſiderat quid ſit iuſtitia,aut tyrannis; hic autẽ cogitat an hic uel ille homo ſit iuſtus, & tyrannus: ille ſpẽs & formas rerũ ſpeculatur;hic uerò perſcrutatur tantũmodo eas res, q̃ talium formarũ ſunt participes. Sapientẽ aũt Stoicũ Cicero ſcitè depingit in oratione pro Muręna ad hunc modũ, [Fuit quidã ſummo ingenio vir,cuius inuẽtorũ ęmuli,Stoici nominantur. Huius ſnię ſunt & ꝓcepta hmõi: ſapientem gratia numquã moueri: numquã cuiuſquã delicto ignoſcere: ſolos ſapiẽtes eſſe; ſi diſtortiſſimi ſint,formoſos; ſi mendiciſſimi, diuites: ſi ſeruitutẽ ſeruiãt,reges: ſapientẽ nihil opinari: nullius rei pęnitere: nulla in re falli: ſniam mutare nũqnã.] Ari.in 1.lib.metaphyſi. cap.2. pulchrè declarat cuiuſmodi oporteat eſſe ſapiẽtẽ. [Oportet, inquit, ſapientem noſſe omnes res quoad eius fieri poſſit,non quidem ſpeciatim ſed uniuerſe: tũ ſcire difficillima quæque,& occultiſſima; nam quæ ſenſibus ſubiecta ſunt, & patẽt omnibus cognoſce-

gnoſcere, non facit hominem ſapiétem: deinde habere non popularem & adumbratá notitiá rerũ, ſed exquiſitá & omnibus numeris ſuis abſolutam, quam & ipſe quã rectiſſimė teneat, & alios rite docere ualeat. Ad hæc, proprium eſt ſapientis, imperare & præſcribere aliis, quid facere conueniat: ſapientiam autem oportet eſſe ſcientiam, quæ non ꝑꝑ aliud expetatur, uti ſunt hæ diſciplinæ quæ in actione effectioneq; uerſantur, ſed quæ ꝑ ſe & ſolius cognitionis gratia quæratur. Alij putant triplex eſſe munus ſapiétis, Vnum de quauis re ſubtiliter & apiė dubitare poſſe: Alterum eorum quę in vnaquaque re inſunt, cauſſas omnes non modò proximas, ſed ét maximė generales & primas, perſpectas atq; cognitas habere: Tertium aperire primos fontes omnium dubitationũ, eorumq; ſolutioné rite tradere. Quid igiẽ ſit Sapiétia, & philoſophia; vnde ité manarit nomé ſapientis, & Philoſophi; & qualem eſſe deceat utrunq;, ita dictum ſit. Nos autem deinceps uniuersè agemus de Philoſophia, quæ continet ſcientias ſpeculatiuas & practicas, cuius prima & maximė generalis diuiſio, primo loco tractanda eſt.

Ponitur diuiſio Philoſophiæ in ſpeculatiuam, & practicam, & declaratur ſignificatio illorum vocabulorum (practicum) & (ſpeculatiuum.)

CAP. II.

Diuiſio philoſophiæ ſecundũ Platonic. Stoicos et Peripateticos.

TRipartita illa diuiſio Philoſophiæ in naturalé, moralé, & logicã, hoc eſt rõnalem, ſeu ſermocinalem, é ſane peruetus a Platonicis, Stoicisq; ꝑfecta: vt videre licet apud Ciceroné primo Acad. quæſt. Plutarch. li. 1. de placitis Philoſophorũ. c. 1. Alcinoum in li. de doctr. Platonis c. 3. Diogenem Laertiũ in uita Platonis D. Aug. lib. 8. de Ciuita. Dei. c. 4. Euſe. de pręparat. Euang. lib. 11. c. 1. ubi citat pulcherrimum quendã locum Ariſ. in huius diuiſionis Platonicæ commendationem ex lib. 7. de Philoſo-

A phia, quod opus nunc non extat, & ſequẽti capite affirmat talem diuiſionem manaſſe ex Hebræis. Hęc tamen diuiſio Peripateticis non probatur, quippe qui Logicã ſubmouent a partib. Philoſophiæ; eamq; cenſent non tam eſſe ſcientiã, aut Philoſophiæ partem, q̃ modum ſciẽdi & inſtrumentũ Philoſophiæ, de qua re nos infra dicemus. Quamobré nos qui horũ diſciplinæ conueniẽter philoſophari ſtudemus, primã & generalẽ Philoſophię diuiſionem bimembrem facimus in Speculatiuam & Practicã, quã Ariſ. innuit 2. Metap. tex. 3. Cur autem Ariſt. & Theo- B phraſt. ita diuiſerint bipartito Philoſophiam exponit Plutarc. eo loco, qué ſupra poſui. Vt igitur diuiſio hęc planè intelligatur, primum explicanda eſt ſignificatio illorum uocabulorú (practicum) & (ſpeculatiuum) poſtea dicendũ eſt, vnde talis diuiſio ortum habeat; tum cuiuſmodi ſint differentię ſcientiarum; ad extremum, tractanda eſt comparatio inter Philoſophiam practicã & ſpeculatiuam. Ac de practico quidem & ſpeculatiuo multa diſſerunt Theologi circa Prologũ ſniarum, multa item Philoſophi ſuper C 6. li. Metap. Ariſt. ſed nos ea tantum, quæ olent doctrinã Peripateticã, nec sũt aliena inſtituto noſtro, paucis exponemus.

Quid ſit ſciẽtia ſpeculatiua et practica.

Speculatiua ſcia (ut nũc runditer dicã) ea eſt, quæ res ſibi ſubiectas docet nos tã tummõ ſcire & contemplari, vt Phyſica, Cęlum, Geometria, Triangulum, Metaphyſica Deũ. Vnde ſpeculatio eſt actio intellectus, cuius finis eſt ſola cognitio eius rei, circa quã uerſatur, uel quę in ſola cognitione ueri conſiſtit, nec ulterius progreditur, aut ꝑ ſe dirigitur ad aliquã actionem ſeu opus. Quocirca Ariſt. in 6. D Eth. & 3. de anima 46. inquit menté ſeu intellectũ ſpeculatiuũ nihil mouere, qm̃ non intelligit ea quæ poſſint cadere ſub appetitũ & actioné noſtram: quare principia noſtrarum actionum & motuũ, sũt appetitus & intellectus practicus. Scientia uero practica eſt, quæ res circa quas uerſaẽ, non ſolùm docet nos ſcire, ſed ꝓcipuè operari uel facere, ut finis ſciæ practicæ non ſit ſcire, aut cognoſcere uerũ, ſed actio ſeu opus aliquod. Nõnulli Arabes, in quibus eſt Algazel. 1. li. ſuę Philoſophię c. 1. definiũt doctrinã practicã eé

ſcientiam earum rerum, quæ fiunt a nobis: quæ definitio, niſi q̃d aliud addatur, vitioſa eſt, utpote quæ conueniat etiam in aliquam ſcientiam ſpeculatiuam, uti eſt ſcientia aïæ, quæ ſpeculatiua eſt; tamen agit de operationibus animæ quæ efficiuntur a nobis, euiuſmodi ſunt, ali, ſentire, intelligere, appetere. Quamuis ergo, tam ſpeculatiuæ ſciẽtiæ quam practicæ, proximus & proprius actus ſit ſcire & intelligere (quæ enim pôt eſſe alia operatio ſcientiæ quam ſcire? & intellectus quam intelligere?) tamen in eo eſt diſcrimẽ, quòd ipſum ſcire, qui eſt actus ſpeculatiuæ ſcientiæ, per ſe intenditur ac expetitur, nec refertur alio: ſcire autẽ quod proficiſcitur a ſcientia practica nõ expetitur per ſe, ſed ꝓpter aliud, ad agẽdum enim faciendumve aliquid totum plane refertur, ut in Philoſophia morali, Medicina, & artibus mechanicis ꝑſpicuum eſt. Praxis autem nomen (unde practica nomen inuenit) late patens, cõplectitur actionem & effectionem. Quid autem inter actionem & effectionem interſit, Ariſt. declarat in primo libro magnorum moralium eap. 33. & in 6. Ethic. vbi agit de arte & prudentia. Actio eñ eſt operatio, poſt quam nullum exiſtit opus, ut oẽs actiones morales virtutum: Effectio uerò eſt operatio relinquẽs aliquod opus: uel per quam perficitur aliquod opus, quod, expleta finitaque operatione manet & extat, ut cernimus in exędificatione domus. Eſt autem praxis, operatio hominis non quęlibet, ſed quę ſubeſt uoluntati & arbitrio eius, & cum ſubiaceat errori, indiget habitu quodã, qui inſidens & inhærẽs in intellectu practico, fit tãquam norma & regula a qua praxis dirigatur. Hic autem habitus ſeu regula, in praxi quidẽ quæ eſt operatio moralis, eſt prudẽtia; in ea uerò quæ eſt mechanica, & in qua non ineſt per ſe ratio virtutis aut uitij, eſt ars, ſiue ſit mechanica ſiue liberalis, ut eſt muſica practica: Actio autem quę ſubeſt uoluntati, triplex eſt; Vna, q̃ elicitur ex ipſa uoluntate, ut electio: Altera, quæ producitur quidem ab alia potentia, tota tamen imperatur a uoluntate, & dirigitur ab aliquo habitu practico, ut operationes ei⁹ facultatis animæ ſenſitiuæ, quæ dicitur

Quæ actiones ſubijciantur voluntati noſtrę, & quę non.

iraſcibilis & concupiſcibilis: Tertia, quæ ſecundum quid ſubeſt uoluntati, & dirigitur ab intellectu practico, ut ſunt operationes intellectus ſpeculatiui, quę per ſe, & (ut uulgo dicunt) ſecundum ſpecificationem, non ſubſunt uoluntati aut prudentiæ, earum tamen vſus & exercitatio, ideſt, ut hoc tempore, uel tamdiu, vel hoc modo, uel his aut alijs circũſtantijs fiant, ſubijcitur uoluntati & prudentiæ. Quatenus igitur tales operationes propter circunſtantias ſecũdũ quas exercentur, poſſunt eſſe moraliter, uel bonæ vel malæ, diriguntur a prudẽtia quæ eſt habitus practicus; quomodo etiam poſſunt uocari praxes, ſimpliciter autẽ minime. Operationes autẽ animę uegetatiuę, neque per ſe, neque ſecundum uſum & exercitiũ, ſubiacent arbitrio & uoluntati hominis, niſi forte ex accidenti & indirectẽ, quatenus in actionibus aïę vegetatiuę magna exiſtit narietas ob quantitatem qualitatemve alimenti, cuius aſſumptio & moderatio, eſt in noſtra poteſtate. Quamobrem, peccata quę in ſupradictis functionibus alentis animę cõtingunt, plerumque nobis uitio verti ſolent. Quinetiam affectus naturalis, quodam modo ſubijcitur noſtrę poteſtati, quatenus in nobis eſt applicare (vt aiũt) actiua paſſiuis; ex quo tales effectus exiſtunt. Actio autem uoluntatis, quę naturaliter tendit & refertur in ultimum finem, nõ eſt praxis, quia neque pendet a libero arbitrio, & omni uacat errore, ut non egeat ullo habitu practico a quo dirigatur; nam ſicut intellectus ſpeculatiuus non poteſt errare circa prima principia ſpeculatiua (quis enim, ut inq̃t Ariſtot. 2. Metaphy. aberrabit a ianua?) ita voluntas non poteſt errare circa ultimũ finem, quanquam in eo deſignando, & cõſtituẽdo peccari poſſit, ut ſi uoluptas aut diuitię, aut honor, ſtatuatur & expetatur tanquam ultimus finis. Ex his quę diximus manifeſtum eſt quid ſit praxis, quam ita multi definierunt, ut ſit operatio alterius potentię ab intellectu, naturaliter poſterior intellectione, apta fieri conformis intellectui recto. Herueus Quolibeto primo quęſt. 3. paulo aliter definit praxim quàm definitionem, & alia quę ſcribit de praxi, ne longior ſim,

hic

hic prætereo. De ſignificatione igitur illorum uocabulorum (Practicū) & (Speculatiuum) hæc dicta ſint.

Explicatur primò ratio ſupradictæ diuiſionis: deinde cuiuſmodi ſint ſcientiarū differētiæ (practicum,) & (ſpeculatiuum.)

CAP. III.

Bonam eſſe diuiſionem Philoſoph. in practicā & ſpeculatiuā probatur rationibus ſeptē.

Ratio, & ut uocant, ſufficientia ſupradictæ diuiſionis, ex multis rebus cognoſcitur. Primò, quia Philoſophia, vt veteres ſapienter dixerunt, eſt medicina animi, ſanās eius morbos: quorum duo ſūt genera, vnum pertinēs ad intellectum, quę eſt ignoratio veri: alterum ad effectum, cuius ægritudo ex vitiis morumq; corruptela proficiſcitur. cōtra priorem morbum comparata eſt Philoſophia ſpeculatiua; aduerſus uero poſteriorem inſtituta fuit practica. Tum omnis homo naturaliter ſcire deſiderat, primùm quidem ea quæ conferūt ad tuendam degendamque vitam, tum priuatam, tum etiam ciuilē, quæ nobis ſuppeditāt partim artes mechanicę, partim Philoſophia moralis; poſtea vero etiam eas res, quæ licet nihil cōducāt ad actiones humanas & ciuiles, tamē quia habēt pulcherrimam cōtemplationem veritatis, vehemēter expetuntur ab intellectu noſtro. quarum rerum ſcientiā largitur nobis Philoſophia ſpeculatiua. Deinde, ſubiectū ſcientiæ eſt intellectus, qui duplex tantum eſt, vnus ſpeculatiuus, alter practicus, vt docet Ariſt. 6. Ethicor. & 3. de Anima, 46. & 49. quare ſciētia quoq; & Philoſophia duplex erit, una practica, altera ſpeculatiua. Poſtea; Philoſophia refertur ad dirigendam uitam hominis, eiuſque fęlicitatem comparandā; uitam autem, & fælicitatem hominis Ariſt. 10. Ethic. duplicem facit, actiuā & ſpeculatiuam. ergo Philoſophia ēt duplex erit, ſpeculatiua & practica. Præterea; omnis doctrina eſt propter aliquod bonū & finē, ut ſcribitur in principio primi libri Ethicorum: talis autem finis, uel eſt ſola cognitio, quam doctrina præbet, ſicut fit A in ſciētiis ſpeculatiuis: vel præter cognitionem aliud pro fine intēditur, ſiue ſit alia quædam operatio hominis, ſiue aliquod opus externum, veluti cernimus ī doctrinis practicis. Ad hęc; omnis doctrina comparata eſt ad dirigendas eas operationes hominis, quæ ſubſunt arbitrio noſtro, & poſſunt prauè ac vitioſè fieri. Vnde ad regendas actiones animæ uegetatiuæ, & ſenſuū tam interiorum quam exteriorum, nulla fere videtur eſſe inuēta & inſtituta doctrina. Sūt igitur tria genera humanarum actionū, quæ a doctrina poſſunt dirigi. Primi generis, ſūt ope- B rationes intellectus; ad quas dirigēdas & perficiendas, ordinantur ſcientiæ ſpeculatiuæ; Secundi generis, ſūt operationis appetitus, tam rationalis quam ſenſitiui, in quibus verſātur habitus vitiorū & virtutum: harum autē operationum gratia inſtituta eſt Philoſophia moralis; Tertii generis, ſunt plurimæ aliæ operationes hominis, ſiue in membris eius inhærentes, vt ſunt currere & ſaltare, ſiue tranſeuntes in opera aliqua externa, ut ædificare, pingere, & fabricari naues: ad quas operationes moderandas, riteque C obeūdas, inuentæ ſunt omnes artes, tam mechanicæ quàm quæ uulgo dicuntur liberales. Poſtremò, vnitas & diſtinctio ſciētiæ, ſumitur ex vnitate diſtinctioneque obiecti; obiectum autem ſiue materia ſciētiæ, ſunt res quæ tractantur, quas duplici genere contineri neceſſe eſt; aut enim eiuſmodi ſūt, ut in actionem, effectionemque noſtram cadāt, non ſolum in cognitionem: omne enim ens aut eſt tantū ſpeculabile, aut non ſolum eſt ſpeculabile, ſed etiam agibile uel factibile. Bonam igitur eſſe bimembrem illam di- D uiſionem Philoſophiæ in practicam & ſpeculatiuam, ex his perſpicuum eſt.

Quales differētię ſint practicū et ſpeculatiuum.

Quales uero ſcientiarum differentiæ ſint practicum & ſpeculatiuū, breuiter etiam dicamus. Primo ſūt differentiæ eſſentiales, nō enim accidit ſciētiæ eſſe practicā uel ſpeculatiuam, cùm id conueniat ei tū ex parte obiecti, tū ex parte finis. vnde Ariſt. nūquā tradit aliā Philoſophiæ diuiſionē. Sed dicet aliquis, ſciētia cū ſit habitus, & cōtineatur in prima ſpecie Qualitatis, ē ens abſolutū: practicum autem & ſpeculatiuum, ſunt entia

reſpectiua, nullum autem reſpectiuum poteſt eſſe differentia eſſentialis vllius abſoluti, ergo non poteſt ſciētia vel Philoſophia diuidi eſſentialiter p practicū & ſpeculatiuum. Verū hoc ita ſoluitur; ſcientia, vt eſt habitus perficiens intellectum, eumq; aptum & promptum reddens ad intelligendum, eſt ens abſolutū, ea verò ratione, vt confertur cum obiecto ſuo ſcibili, habet ad ipſum relationē quandam, quæ vulgo dicitur ſecundum dici, propter quā eſt ens relatiuum, eaque ratione diuiditur eſſentialiter per practicum, & ſpeculatiuum. ſcientia igitur nō vt quid abſolutum, ſed ut quidpiam relatiuum & vt habet relationem ad obiectum vel finem ſuum, diuiditur per practicum & ſpeculatiuum eſſentialiter. quamuis autem practicū, & ſpeculatiuum non diuidant ſecundum rem intellectuum (idem enim numero intellectus eſt practicus, & ſpeculatiuus) nec ſemper diſtinguant ſecundum rem obiectum ſcientiæ; (poteſt enim idem ſecundum diuerſam rationē ſubijci practicę, & ſpeculatiuæ ſcientiæ; etenim de operationibus animæ ſentientis & intelligētis, & de his quæ vulgo vocantur paſſiones animi, veluti ſunt gaudere, dolere, ſperare, metuere, agit Philoſophus moralis & phyſicus) habitus tamen ſcientificos diuidunt ſecundum rem, adeo, ut impoſſibile ſit vnam eandemq; ſcientiam vere practicam, & ſpeculatiuam eſſe. Excipio Theologiam, de qua D. Tho. in 1. parte, q. 1. ar. 4. ſic ſcribit, [Licèt in ſcientiis Philoſophicis, alia ſit ſpeculatiua, alia practica; ſacra tamē doctrina comprehēdit ſub ſe utramq; ; ſicut & Deus eadem ſcientia ſe cognoſcit, & ea quę facit: magis tamen eſt ſpeculatiua quam practica; quia principalius agit de rebus diuinis quàm de actibus humanis, de quibus agit, ſecūdum quod per eos ordinatur homo ad perfectam Dei cognitionē, in qua æterna beatitudo conſiſtit.] Scio nō pbari hoc alijs Theologis, ſed nobis id curæ non ſit, qui hoc loco de ſcientiis humanis loquimur.

Duplex dubitatio. Verū duplex hoc loco exiſtit dubitatio: Vna eſt, quoniam ſolet communiter diuidi Medicina in practicam & ſpeculatiuam, ergo vna eademque ſcientia, poteſt eſſe practica & ſpeculatiua: Altera eſt, quia ſi aliquis diſcat Medicinam tantùm ut cognoſcat & ſciat quæ in ea tractantur, illi erit ſpeculatiua; ſin autem alius diſcat eā propter opus, illi erit practica, ex quo efficitur eiuſmodi differentias non diſtinguere ſecundum rem ſciētias, ſed conuenire ipſis per accidēs. Ad primam reſpondet D. Thom. ſuper Boetium de Trinitate in quęſt. de diuiſione ſcientię ſpeculatiuæ ar. 1. in reſponſione ad quartum, dicens aliter ſe habere practicum & ſpeculatiuum cū diuidunt Philoſophiā & ſcientias inter ſe, quàm cum una ſciētia, ueluti Medicina, diuiditur ī practicam & ſpeculatiuam: priori .n. modo, talis diſtinctio attenditur penes ultimū finem ſcientię, ut ea dicatur practica cuius finis ultim⁹ ſit præter cognitionē, actio vel opus aliqđ: ſpeculatiua uerò, cuius finis ē ſola cognitio. Poſteriori autem modo, nō ſic attenditur; tota enim Medicina, ſi ultimū finē ei⁹ ſpectes, practica debet appellari. Sed quoniā in his, quæ tractat Medicina, quædā ſunt remotiora a praxi, accepta ex ſciētiis ſpeculatiuis, ut quid ſit morbus, uel ſanitas, qd, quale, & quotuplex ſit elementū: alia uero propinquiora ſūt actioni, ut q talibus morbis, tales curationes & remedia ſūt adhibēda (cuius generis eſt tota fere doctrina Aphor. Hippocratis) ideo pars Medicinæ, quæ ſuperiora illa docet, appellat ſpeculatiua, quæ uero tractat poſteriora hæc, dicitur practica. Ad poſteriorē dubitationē dicendū eſt, finē ſcientiæ nō eſſe ſpectādū ex intentione & uolūtate diſcentis, quæ eſt cōtingēs, incerta, & multiplex, ſed ex eo ad quod per ſe ordinatur ſciētia, & propter quod inuenta & inſtituta fuit, & communiter diſcitur. Quāuis igitur poſſit aliquis diſcere Medicinā, non intendens mederi, tamē hoc eſt p accidēs, nec obſtat quominus Medicina dicēda ſit practica, qppe quæ medēdi cauſſa communiter diſcatur, & propterid inuenta & cōparata fuerit, Vide quæ in hanc ſententiā pulchrè ſcribit D. Tho. 1. parte, q. 14. art. 16. faciens triplicem ſciētiam ſpeculatiuam, unam proprie, quæ eſt de rebus non operabilibus: duas reliquas ſecūdum quid; altera qdē ex modo ſciēdi quo res operabiles tantùm

Solū prioris dubitationis.

Solutio poſterioris dubitationis.

tantùm ſpeculatiuè conſiderantur, defi-
niendo eas & diuidendo, atque vniuersè
tantùm contemplando; alteram verò
ex fine, vt ſi quis doctrinam rerum ope-
rabiliũ, non ad operationem, ſed ad nu-
dã & ſolam earum cognitionem referat.

An practicum & ſpeculatiuum ſumantur ex obiecto an ex fine ſcientia.

Sed controuerſum eſt inter nõnullos
Philoſophos, an tales differẽtiæ ſumi de-
beãt ex obiecto an potius ex fine. quam
controuerſiã puto facile dirimi poſſe; nã
proxime ſumuntur ex fine, finium tñ di-
ſtinctionem pariũt obiecta. Sicut. n. obie
ctũ eſſe factibile, nõ ſatis eſt ad conſtituẽ
dã ſcientiam practicã (intelligo aũt per
factibile quidquid ſubeſt praxi, ſiue ſub
actionẽ ſiue ſub effectionẽ cadat) cũ cir-
ca tale obiectũ poſſit & verſari ſcia ſpe-
culatiua, vt ante diximus de ſciẽtia Aiæ;
ita diſtinctio finiũ, orit̃ neceſſariò ex di-
ſtinctione obiectorũ; nam cã quare finis
Practicę ſit operatio vel opus, eſt, qa ob-
iectũ eius eſt quidpiã operabile, non aũt
cõtra: ſiſr contingit i Speculatiua, quare
principiũ & veluti radix huius diſtinctio
nis hæret in obiecto, cõplementũ aũt in
fine. Quo circa Ariſ. in 2. quidẽ Metaph.
tex. 3. diſtinctionẽ Philoſophiæ practicę
& ſpeculatiuæ, ſumit ex fine vtriuſq;, in
6. aũt & 11. Metaph. vr̃ eã petere ex obie
ctis. Deinde, ſciendũ eſt has dr̃ias mana-
re p oẽs ſcientias, vt nulla ſit quæ nõ exi
ſtat vel practica vel ſpeculatiua. Neque
quiſquã mihi opponat Logicã, q̃ vt libẽ
ter concedo non eſſe practicã aut ſpecu-
latiuã; ita nego eſſe propriè ſcientiã, qd̃
infra planius explicabit̃. Patẽt aũt latius
prædictæ dr̃iæ, q̃ ſcientia; etenim ſapien
tia & intellectus ſunt habitus ſpeculati-
ui, ars & prudẽtia practici, qui tñ oẽs dif
ferunt à ſcientia, vt perſpicuũ eſt ex his,
quæ ſcribũtur 6. Ethic. Quocirca eſſe Pra
cticũ, & ſpeculatiuũ, non ſunt dr̃iæ adæ-
quatæ ipſius ſcientiæ, cùm his ẽt rebus
conueniant quæ non ſunt ſcientię, vide-
licet habitui principiorũ, arti, & pruden
tiæ. Ergo qd̃ proximè & adæquatè diui-
dit̃ in Practicum & Speculatiuũ, id non
eſt ſcientia vel Philoſophia, ſed eſt habi
tus intellectus, quo verũ certo cognoſci
tur. quod perſpicuè intelligere licet ex
his quæ ſcribit Ariſtoteles in lib. 6. Ethi.
Verùm deinceps has Philoſophiæ dr̃ias
inter ſe comparemus; & primum videa-
A mus an nomen & ratio ſcientiæ ac Phi-
loſophiæ æqualiter vtriq; cõueniat, de-
inde vtra ſit prior, certior, ac nobilior.

Declaratur vtra pars magis mereatur nomen ſcientiæ, & utra ſit prior, certior, ac nobilior.

CAP. IIII.

Scientiã et Philoſophiam principalius dici de ſpeculatiua quàm de practica

HÆ dr̃iæ, nõ vniuocè, ac æqualiter
diuidunt ſcientiã & Philoſophiã:
ſpeculatiua. n. per ſe ac principali
ter dr̃ Philoſophia & ſciẽtia, practica ve
B rò non niſi ſm̃ quid & pp aliud. qd̃ põt
oſtendi & confirmari his argumentis, 1.
Ariſt. in 2. Metaph. tex. 3. volens oſtẽdere
Philoſophiam eſſe ſcientiã veritatis, pro
bat ex eo, quia Philoſophiæ ſpeculatiuę
finis eſt veritas, practicæ aũt opus; nam
licèt practici conſiderẽt veritatẽ, non tñ
per ſe, ſed in ordine ad operandum. quę
probatio non valeret, niſi putaret Ariſt.
ſpeculatiuã ſcientiam, aut tñ eſſe Philo
ſophiam, aut certè principaliter. Verba
Philoſophi ſunt hæc, [Rectè ſe hẽt Phi-
loſophiã veritatis contẽplatricẽ appel-
C laſſe: ſpeculatiuæ etenim finis, veritas;
practicę autem opus: etenim ſi quo ſe ha
beant cõſiderant, non cãm per ſe, ſed ad
aliquid, & eo in tpe practici ſpeculant̃]
Præterea, ex cõi modo & conſuetudine
& ſentiendi & loquendi. Philoſophos. n.
& ſapientes eos cõiter putamus & appel
lamus, qui verſantur in ſcientijs ſpecula
tiuis; eos aũt qui excellunt in rebus ge
rendis, non Philoſophos, ſed prudentes
vocamus. Deinde, quia ſcire, qui eſt finis
ſcientiæ, per ſe cõpetit ſpeculatiuæ, pra-
cticæ aũt non niſi pp opus. ꝙ ſi doctrina
D practica eſt & vocatur ſciẽtia, hoc ei acci
dit, prout aliquo modo aſſimilatur ſpe-
culatiuæ, & continet aliquas ſpeculatio-
nes. Ad hęc, Philoſophia ẽ pfectio hoĩs,
ſed ſpeculatiua per ſe perficit hoĩem cir
ca ſpeculationẽ: intellectus. n. nr̃ tũc eſt
ſimplr̃ pfectus circa ſpeculationẽ, cum
perfectè habet ſciẽtias ſpeculatiuas, ſcia
aũt practica tantum ſm̃ quid perficit ho
minẽ circa praxim, v.g. vt homo morali
ter & practicè perfectus ſit, minimã par
tem confert ſcia moralis, ſed hoc pręſtat
tum prudentia, tũ virtutes morales: ſiſr

A ad perficiendum opus artificioſũ,preter ſcientiam artis,maximè opus eſt peritia quadã,& exercitatione, quæ eſt habitus quidam inhęrens membris corporis. Poſtea,obiectum ſcientiæ debet eſſe certũ, & immutabile, ut habetur 1.Poſt.ſed doctrina practica,ueluti ẽ Philoſophia moralis & artes mechanicæ,verſantur circa res contingentes & mutabiles,ut ſignificat Ariſt.1.2.& 6.lib.Ethicorum. Neque vero dicat aliquis,hoc intelligendum eſſe de cognitione practica quę uerſatur circa ſingularia,non autẽ de ea quæ traditur de uniuerſalibus præceptis & regulis praxeos:nam Ariſt.2.Eth.ait,non ſolùm particulares, ſed etiam uniuerſales ſermones de rebus moralibus eſſe parũ certos & exquiſitos:immo cognitio practica, quo propior ẽ rebus ſingularibus & magis accedit ad actionem, eo perfectior eſt atque utilior; tũc autem eſt maximè incerta. unde in rebus moralibus multa relinquuntur prudẽtię,& arbitrio boni, & prudentis uiri,quia non poſſunt uniuersè certò ꝑſcribi, nec aliqua ſcientia comprehendi. Porro,ſcientia non dicitur uniuocè de ſubalternante & ſubalternata, quia ſubalternata cum accipiat principia a ſubalternãte,pẽdet eſſentialiter ab illa, nec poteſt ſine adminiculo eius,ſcię nomen & rõnẽ obtinere;at omnes ſciæ practicæ ſubalternantur ſpeculatiuis, ut oẽs ferè artes mechanicæ pendẽt a ſciẽtijs Mathematicis;& Medicina pẽdet a Philoſophia naturali;ſciẽtia moralis magna ex parte pendet a ſcientia animæ: nã diuiſio habituum, & uirtutũ moralium pendet ex diſtinctione potentiarum animæ. Diſtinctio etiam paſſionum,& quę de fęlicitate traduntur,ſupponunt multa ex Philoſophia naturali. Vnde Ariſt. ſub finem primi Ethicorum ait:ſi elegantiores Medici qui oculũ uel aliam partem corporis probè curaturi ſunt, multũ ſtudij & operæ in animi cognitione ponere cõſueuerũt,multo magis oportere Philoſophum ciuilem, qui in morbis animorum curandis ſanandiſque uerſari dẽt, habere cognita ea, quæ pertinent ad ſcientiam animæ. Auerr. quoque ait in 1.de Anima com.2.ſcientiã de Anima dare multa principia Philoſophię morali.Maneat igitur ſciam nõ dici uniuocè de practica & ſpeculatiua.

ſcĩas practicas ſubalternari ſpeculatiuis.

Sed nunc uideamus utra ſit prior,certior & nobilior. Ac prior quidem ſecundum naturam eſt ſpeculatiua quàm practica. Primò quia intellectus ſpeculatiuus natura prior eſt ꝙ practicus,prior enim eſt cognitio ſimpliciter, quã cognitio practica,& uerum ſimpliciter,quam uerum practicũ. Tum quia prior eſt res ſecundum naturam ſuam, quam prout cadit ſub actionẽ & affectionem noſtrã, & priora ſunt quę a Deo naturaq; fiũt, quam quæ fiunt a nobis. Ad hæc, quia ſcientia ſubalternans prior eſt quã ſubalternata,at ſciẽtię practicę fere ſubalternantur ſpeculatiuis, ut ſupra diximus. Pręterea, hoc patet ſi cõparemus ſcientias ſpeculatiuas,ut Metaphyſicã & Philoſophiam naturalem,cum ſcientijs practicis,ſecundum res quas tractant: nam in Metaphyſica agitur de Deo & intelligentijs;in Phyſica, de cęlis & elemẽtis; quas res natura priores eẽ his reb⁹,quas tractant ſcientię practicę, per ſe manifeſtum eſt. An uero ſcientiæ ſpeculatiuę ſint priores ſecũdũ nos, hoc eſt, an prius fuerint a nobis inuẽtę & excultę, quam practicę,non eſt ita certum.Sed uidetur mihi ita diſtinguendum eſſe,ut ſcientiæ practicę quę pertinent ad incolumitatẽ & dignitatem uitę ciuilis tuendã & conſeruandam, prius inuentæ tractatæque fuerint quàm ſcientiæ ſpeculatiuę,quod perſpicue docet Ariſtot. 1. Meth. cap.1. ſcribens,[Inuentis iam & inſtitutis ſciẽtijs quæ ad neceſſitates uel uoluptates uitę humanę pertinebant, poſtea fuiſſe inſtitutas illas ſciẽtias ſpeculatiuas,quę neq; ad degendum uoluptarię ſunt,neque ad neceſſaria cõducunt, & in illis locis primò,vbi vacabant.Quare circa Aegyptum Mathematicas artes cõſtitutas eſſe, quia illic gens ſacerdotum uacare permittebatur.] Scientia autem moralis uidetur inuenta fuiſſe poſt ſcientias ſpeculatiuas: nam cum ante Socratem memorentur excelluiſſe in ſcientijs ſpeculatiuis plurimi,ut Thales Mileſius, Anaxagoras,Empedocles, Democrit⁹,Pythagoras: primus tamen ipſe dicitur cœpiſſe docere & tractare ſtudium Philoſophiæ moralis. cui rei fidem facit Cicero 1.Acad.quęſt.his uerbis, [Socrates mihi uide-

Priores eẽ ſpeculatiuas ſcĩas practicis.

B C D

uidetur,id quod cõſtat inter omnes,primus a rebus occultis & ab ipſa natura inuolutis,in qbus oẽs ante eũ Philoſophi occupati fuerũt,auocauiſſe Philoſophiã & ad uitã humanã adduxiſſe, ut de uirtutibus & uitijs, oinoq; de bonis rebus & malis quæreret; cæleſtia aũt, uel procul eſſe a noſtra cognitione cenſeret, uel ſi maximè cognita eſſent, nihil tñ ad bene uiuendũ cõferre.]Idẽ in 5.Tuſculana ſic ait [Ab antiqua Philoſophia,vſq; ad Socratẽ, numeri motuſq; tractabantur, & unde oĩa orirentur quoue recederent, ſtudioſeq; ab his ſyderũ magnitudines, interualla,curſus requirebantur,& cuncta cæleſtia; Socrates aũt primũ Philoſophiã deuocauit e cælo, & in urbibus collocauit,& in domos ẽt introduxit;& cœpit de uita & moribus, rebuſq; bonis & malis quærere.] Et in Bruto ſic ait. [Ex vberrimis ſermonib⁹ Socratis, extiterũt viri doctiſſimi: primũq; tũ Philoſophia nõ illa de natura,q̃ fuerat antiquior,ſed hæc in qua de bonis & malis rebus,deq; hominũ uita & moribus diſputatur, inuenta dr̃.] Quibus cõſonant quę ſcribit Ariſt.1.de partibus animal. c.1. Socratis temporibus indagationẽ rerum naturalium deſijſſe; & oẽ philoſophãdi ſtudiũ, ad uirtutẽ ciuilemque uſum tranſlatum eſſe:Et in 1.Metaphyſicæ, [Socrates, inquit,de moralibus quidẽ tractauit,de tota uero natura nihil.]Cur aũt id Socrates fecerit, pulchre diſputat D. Auguſt. lib.8. de ciuitate Dei. c. 3. Illud quoque certũ eſt, ſciẽtias ſpeculatiuas ordine doctrinæ priores eſſe Philoſophia morali, ſi nõ oẽs,ſaltẽ Mathematicas: Vnde Ari. 1.Ethicorũ,ait iuuenẽ nõ eſſe idoneũ auditorẽ Philoſophiæ moralis,quẽ tamen cõſtat aptũ eſſe ad intelligendas Mathematicas diſciplinas:& in 6.lib. Ethicorũ, ſcribit puerũ euadere poſſe Mathematicũ,nõ tamẽ Phyſicũ aut prudentẽ; nõ ꝙ ꝓcepta moralia nõ poſſint capi, & intelligi a iuuene, ſed quia uſum eorũ,qui eſt verus finis Philoſophię moralis,ob ardorẽ perturbationũ,& humanarũ rerũ imperitiã refugit, nec ita faciẽdũ eſſe ut ꝓcipitur, ſibi perſuadet. Plutarchus in libro de Contrarietatibus Stoicorum ait Chryſippum in 4.lib.de vitis,voluiſſe ut primò diſceretur Logica, tum moralis,

A deinde naturalis, ultimo ſciẽtia diuina, vnde Grẹci tractationes de Dijs, uocabãt τελέτας. Quòd aũt Simplicius ait in Procemio ſuo ſuper categorias Ariſt. ſpeculatiuas ſciẽtias diſcendas eſſe poſt Logicã & diſciplinã moralẽ,ſic intelligẽdũ eſt,puerũ antè bonis moribus per diſciplinam & inſtitutionẽ moralẽ imbutum eſſe debere, quã addiſcat reliquas ſcientias. Loquitur igitur Simplicius de inſtitutione morali non quæ percipitur ex ſciẽtia morali, ſed ex bona parẽtum aut magiſtrorũ educatione. Vſus tamen Philoſophię moralis videtur antiquior fuiſ- B ſe quàvſus ſcientiarum ſpeculatiuarum, neque.n.humana ſocietas aut coaleſcere aut conſeruari potuiſſet ſine gubernatione politica & œconomica,ſine obſeruantia legum,deniq; ſine uſu uirtutum. Aliud eſt igitur loqui de ſcia rerum moralium,quę certis regulis & pręceptionibus cõprehẽdit,& aliud de uſu ipſarum.

Certiores eſſe ſpeculatiuas ſcientias practicis & nobiliores.

Certiorẽ autẽ eſſe ſpeculatiuã ſcientiam quam practicam, manifeſtum eſt, tum ex eo quòd obiectum practicæ eſt contingens,& mutabile, ſpeculatiuæ autem minime;tum etiam,quia certior eſt C ſcientia quę declarat pp quid cuiuſcunque rei, quam quę tantum docet quod res ſit,ut eſt apud Ariſt.1.Poſt.42.Scientię autem practicę, ut plurimum ſupponunt illud pp quid, declaratum in ſpeculatiuis ſcientijs, quippe cum, ut ante diximus, practicę fere ſubalternãtur ſpeculatiuis. Planum etiam fit hoc, ſi quis conſideret ſigillatim ſcientias ſpeculatiuas,eaſque cõferat cum practicis. Porrò maiorem nobilitatem,& pręſtantiam eſſe in ſpeculatiuis quàm practicis,nemini dubium eſt. Ariſt.n.in 6.Metaph.tex. D 2. ait ſcientias ſpeculatiuas pręponẽdas eſſe alijs oĩbus, idemque ſignificat in 1. Metaph.c.2.& rõ eſt.Primò, quia ſpeculatiua eſt gratia ſui, practica vero pp aliud,hoc eſt pp opus. Deinde,illa per ſe ſola perficit hominem in ſuo genere, & finem ſuum citra alterius auxilium aſſequitur & pręſtat homini; Practica uerò non poteſt conſequi per ſe finem ſuum, ſed eget auxilio uirtutum moraliũ, uel aliorum habituum.Pręterea,illa perducit ad fœlicitatẽ ſpeculatiuã, & hominẽ perficit in ordine ad Deũ & itelligẽtias,

hæc

hæc aūt ad fœlicitatē actiuā,& in ordine ad ſocietatem hoīum.Demum,idem patet ex eo, qđ inter ſpeculatiuas eſt aliqua,nimirū Metaphyſica,quæ longe ſuperat oēs practicas; inter practicas aūt non reperitur aliqua, q̃ ſuperet oēs ſpeculatiuas.Sed dicet aliquis, Philoſophiā moralem practicam eſſe, quæ tñ vr̄ eſſe præſtantior quàm diſciplinæ Mathematicæ,quæ ſunt ſpeculatiuæ; nam illa agit de homine,de virtutibus & fęlicitate,hæ vero tm̄ de quantitate. Sed reſpondendum eſt; vnam ſcientiam eſſe meliorem alia,vel ratione obiecti; qui verſatur in rebus nobilioribus; vel ratione medij & modi procedēdi,hoc eſt,quia ſeruat meliorem methodum,& vtit̄ potioribus demonſtrationib. Doctrinæ igit̄ Mathematicæ licèt priori modo ſint ignobiliores diſciplina morali,tñ poſteriori modo p̄ſtantiores ſunt. Adde, q̄ Mathematica cognitio eſt ſui gratia, quo nomine melior ē quàm moralis, quæ dirigitur aliò, cuius nobilitas non tam pendet ab ipſo ſcire,quàm ex operatione. Sic igitur explicata ſit prima diuiſio Philoſophiæ,in practicam & ſpeculatiuam.Deinceps diuiſionem Philoſophiæ ſpeculatiuæ in diſciplinas Mathematicas, Metaphyſicam & Phyſicen,exponamus.

Dubitatio An Philoſophia moralis ſit nobilior diſciplinis Mathematicis

Traditur diuiſio Philoſophiæ ſpeculatiuæ in Phyſicam, Metaphyſicam, & ſcientias Mathematicas.

CAP. V.

Ratio vulgaris hui⁹ diuiſionis et maximè probabilis.

ARiſtoteles ſexto libro Metaphyſicæ tex.2.Philoſophiam ſpeculatiuam tripartito diuidit, in Phyſicam,diſciplinas Mathematicas,& Metaphyſicam.quæ diuiſio a veteribus primò approbata fuit, deinde in ſcholis adhuc retenta & celebrata eſt: cuius ratio hæc cōiter reddit̄;Scientia ſpeculatiua eſt cognitio rerum, quarum tria ſunt genera; nā quædam ſunt extra materiam, quarū cognitio conſtituit Metaphyſicam: aliæ ſunt in materia,id quod bifariam cōtingit; nam quędam ita exiſtūt in materia, ut ſine ipſa tamē definiri & ſciri poſſint, cuiuſmodi eſt quantitas, & quæ inſunt A in ea,ut ē uel cōtinua vel diſcreta, quas res pertractādas ſibi ſumunt diſciplinæ Mathematicæ: Aliæ uero res penitus hęrent in materia, ut non mō re ſeparari nō poſſint ab ipſa, ſed neque cogitatione: Itaq; quemadmodū natura non pōt eiuſmodi res perficere ſine mōtu & materia,ſic ēt ſine illis non pñt in ſcia perfectè declarari, quarū rerū ſcia nominat̄ Phyſica. Scolaſtici Philoſophi mō ſuo declarāt ſufficientiā huius diuiſionis ad hunc modū. Sciētia ſpeculatiua eſt perfectio intellectus noſtri,qui eſt immaterialis,quapropter obiectum ſcientiæ de- B bet eſſe aliquo modo abſtractum a materia: triplex autem eſt abſtractio rei a materia; Vna tantum a materia ſingulari, quam ipſi uocant materiam ſignatam,vt qui dicit animal vel hominem,ſignificat ea quidem abſtracta ab hoc uel illo corpore,& ab his uel illis carnibus aut oſſibus,non tamen a corpore & a carne ſimpliciter & abſolutè, ſicut qui dicit ſimū, dicit curuitatem abſtractam ab hoc uel illo naſo, ſed nō ſimpliciter a naſo: Altera eſt abſtractio rei a materia, nō ſolum ſingulari,ſed ēt uniuerſali, non quidem C ſecundum rem, uerum tantummodo ſecundum rationem & cognitionem,ut licèt quantitas non poſſit naturaliter exiſtere,niſi aut in cęlo aut in elemētis aut in mixtis,tamen poteſt ſine his conſiderari ac ſciri; qui enim ait triangulum habere tres angulos æquales duob⁹ rectis, cōſiderat per ſe triangulum,non quatenus eſt in cœlo, aut in alijs corporibus: Tertia ē abſtractio rei ab omni materia; tam ſecundum rem, quàm ſecundum rationem, quam abſtractionem cernimus in Deo,& intelligētijs.Prima igitur ab- D ſtractio facit ſcientiam Phyſicam; ſecunda Mathematicam; tertia Metaphyſicā.

Ratio Scholaſticorum Philoſophorum.

Quidam autem Scotiſtæ, aiūt ea quæ poſſunt cadere ſub ſcientiam ſpeculatiuam tātùm eſſe tria,unum quidem ens, prout ens ē, quod tractatur in Metaphyſica: Alterum ſubſtantiam corpoream, quæ dupliciter conſiderari poteſt,uel ut ſubiicitur tantū quantitati,quomodo facit ſciētias Mathematicas,uel p̄ut ſubijcitur omnibus alijs accidentibus,& habet in ſe principia motuum,& operationum naturaliū,quo pacto cōſtituit Philoſo-

Ratio Scotiſtarum.

loſophiã naturalẽ. Quod ſi quęras ab iſtis cur prætermiſerint ſubſtantiã incorporeã, uti eſt Deus & intelligẽtiæ; reſpõdent, qa talis ſubſtãtia nõ põt a nobis naturaliter & ſcientificè cognoſci ſm propriã naturã & proprietates eius, ſed tantũmõ ſm proprietates cões entis & ſubſtantiæ. Quorum ſnía uidet mihi duplici nomine eſſe reprehendenda; primũ qa faciunt ſubiectũ Mathematicæ doctrinæ ſubſtantiam corpoream, cum tamen Mathematicus tm̃ conſideret ea quæ inſũt quantitati uel figuræ, nullã faciẽs mẽtionẽ aut tradens cognitionẽ ſubſtãtiæ corporeæ. Et ſanè ſi mathematicus haberet ꝑ ſubiecto ſubſtantiã corporeã, deberet utiq; conſiderare principia, ſpẽs & paſſione illius, talia.n. & tot conſiderari a ſciẽtia circa ſubiectum ſuum Ari. docet in 1. poſt. ſed mathematicum abſtrahere ab omni ſubſtãtia, decimo libro huius operis a nobis explicandum eſt. Deinde ſubſtantias incorporeas non poſſe ſciri a nobis niſi ſm proprietates communes entis & ſubſtantiæ, cum Ariſt. in 12. li. Metaph. tradat ſpecialem earum ſcientiam, demonſtrans multa attributa propria ipſarum, perſpicuè falſum eſt.

Rō Alberti Magni.

Albertus Magnus ĩ principio ſuæ philoſophiæ naturalis, inquit, alias res eẽ ꝑ ſe intelligibiles ſm naturam, de qbus ẽ metaphyſica; alias intelligibiles, & imaginabiles, ut eſt q̃titas, circa quã uerſãtur Mathe. diſciplinæ; poſtremò alias imaginabiles, intelligibiles & ſenſibiles, ut ſũt res naturales quas phyſica tractãt. quãtitas.n. non videt per ſe primò ſẽſibilis eẽ, quippe quæ niſi coniuncta propriis ſẽſibilibus, a nullo ſẽſu ꝑcipiatur, ab imaginatione uerò ſic eam apprehendi nihil prohibet. Hæc Albert. Quæ mihi nõ ualde probant. oã quo pacto quãtitas nõ eſt ſenſibilis, cũ ſit ſẽſibilis ꝑ ſe ab omnibus ſenſibus? quid, qđ ſi ẽ imaginabilis, ergo ſẽſibilis; nã imaginatio deſcribit ab Ari. in fi. 2. li. de anima, motus factus a ſenſu ſm actũ, & qui ab ortu caret ſẽſu aliquo, nõ põt ea q̃ ſub illũ ſẽſum cadũt per imaginationẽ proprie imaginari, nã propriũ cuiuſuis rei phantaſma exprimitur ex ꝓpria ſpecie ſẽſibili, uel ex motu proprio ſenſuum exteriorum, qui ex rebus obiectis efficitur. Sed ualeant hæc quantum poſſunt, ſi nõ per ſe, ſaltem propter auctoritatem Alb. Mag.

Explicantur aliquot dubitationes.

CAP. VI.

Quinq; dubitationes.

VErũ circa prædictam diuiſionem exiſtũt multæ dubitationes, quæ niſi diligenter explicẽtur, nõ põt res de qua igitur, certò & perſpicuè cognoſci. Prima dubitatio eſt, Qualis nam ſit ſupradicta diuiſio, an generis in ſpecies, an totius in partes, an ſubiecti in accidẽtia? Secũda dubitatio; Si quãtitas eſt poſterior natura & definitione q̃ ſubſtãtia. Ariſt. enim in 4. Metaphy. text. 4. ait ſubſtãtiã tempore, natura & definitione priorẽ eſſe accidẽti, qui fieri poteſt, ut a Mathematico quãtitas ſm rationem abſtrahatur a ſubſtantia? quod enim poſterius eſt, non põt abſtrahi a priori, præſertim ab eo a quo per ſe dependet. Tertia dubitatio eſt; Videtur falſum eſſe abſtractionẽ Metaphyſicã ſolã eſſe cã quæ fit a materia ſm rem & rationem, etenim multa cõſiderat Metaphyſicus quæ tali abſtractione minime cõuenentur, agit.n. de ente, bono, uero, actu, & potẽtia, quę non ſunt abſtracta ſecũdũ rẽ a materia, quippe cùm inſint quoq; in rebus materialibus. Præterea, decẽ quoq; Prædicamẽta tractanẽ a Metaphyſico, ut perſpicuũ eſt ex his quæ ſcribũtur in 4. Metap. Prædicamẽta uero nõ poſſunt a materia ſeparari ſm rem; nam ſubſtantia prædicamentalis eſt compoſita ex materia & forma: Quãtitas itẽ nõ reperitur niſi in rebus quæ cõſtãt materia. ſed quid opus eſt argumẽtis ad id oſtẽdendũ? cũ Ariſt. in 7. 8. & 12. Metaphy. uſq; ad tex. 38. ſubtiliter & copioſe diſſerat de ſubſtãtia generabili & corruptibili, quã luce clarius eſt, nõ poſſe abiungi a materia ſm rem. Quarta dubitatio: Sicut eſt una ſcientia phyſica, quæ cõſiderãs corpus naturale pertractat omnes ſpecies eius, cur nõ itidem erit una ſcientia tantùm quæ conſideret ens ut ens, & oẽs ſpecies entis, ita ut reuera una ſolùm ſit ſciã, reliquæ uerò quæ appellantur ſcientiæ, non tã ſint inter ſe diuerſæ ſcientiæ, quam partes unius; ſicut ſcientia animalium & plantarum, ſunt partes phyſicæ. Atque unam eſſe

eſſe ſciam talẽ, qualis nunc a nobis breuiter eſt deſcripta, vt ipſemet Ari. innuere in 4. li. Metap. tex. 2. his uerbis, [Sicut Grammatica una exiſtens, oẽs uoces ſpeculator. ita unius ſcientiæ eſt, entis ſpẽs & ſpecierum ſpecies ſpeculari. Quinta dubitatio eſt de anima rõnali; Nã ſi ipſa ẽ immortalis & uera forma hominis (ut uerè eſt) non põt contineri abſtractione Phyſica, ſm quam formæ naturales, nec re nec rõne poſſunt ſeparari a materia. Quare, uel anima rõnalis nõ pertinebit ad Phyſicam, uel erunt quatuor genera abſtractionum. Etenim ponendum erit quartum genus oppoſitum abſtractioni Mathematicę, quo anima rationalis põt abſtrahi a materia ſm rem, quia eſt ſeparabilis a corpore, non autem ſm rõnem, quia definitur eſſe actus corporis, qđ genus quartum abſtractionis ſi pertinet ad Phyſicam non continebiť tota Phyſica uno illo genere (quod ante poſuimus) abſtractionis. atque hæc quidẽ circa prædictam diuiſionem dubitari poſſunt.

Solutio primæ dubitationis.

Prædictarum ãt quinq; dubitationum priores quidem duas facile ẽ ſoluere, cęteras ãt minimè. Ad primam igitur dubitationẽ reſpondemus, illã diuiſionem non eſſe generis in ſpecies, quia genus ſignificat naturã quandam diuerſam a naturis ſpecierũ, & habet proprietates diuerſas, & eſt prius atq; uniuerſalius quã quælibet ſpẽs eius, at non exiſtit aliqua ſcientia ſpeculatiua generalis diuerſa ab illis tribus, habens ſubiectum diuerſum, principia item atq; paſſiones, & quæ ſit prior & vniuerſalior quam Metaphyſica. Deinde tota natura generis continetť in qualibet ſpẽ; at uniuerſa cognitio ſpeculatiua nõ cõtineť in unaquaq; ſcientia, alioqn quælibet ſpeculareť oẽs res quæ põt cadere ſub ſpeculationem. Ad hæc, ſi ponať eſſe talis ſcĩa, procul dubio de illa & de aliis trib. diceretur ſcientia ſpeculatiua uniuerſe ſumpta: nã illa eſſet ſcĩa ſpeculatiua, quare præter illam generalem eẽt alia generalior, & ſic in infinitũ, & ſemper exiſteret eadem dubitatio. Sed hęc nunc tanquam probabiliter dicta accipiantur, paulò .n. infra oſtendemus quo pacto ſcientia ſpeculatiua poſſit dici uniuocè, ſaltem de Phyſica & Metaphyſica. Non eſt etiam hæc diuiſio ſubiecti

A in accidentia, quia ſubiectum nõ prædicatur de accidẽte; hæc enim prædicatio, album eſt homo, non eſt bona, niſi p accidens, at Philoſophia & ſciẽtia ſpeculatiua recte prædicať de Phyſica & Metaphyſica. & quia hoc eſt per ſe clarum, ſuperſedebo afferre alias rõnes. Neq; uero eſt totius in partes, totũ enim nõ prædicať de parte ſua, ſicut hic fieri uidemus: nã quod poteſt opponi de totis homogeneis, in quibus pars accipit appellationẽ totius, repellitur ea rõne, quia eiuſmodi partes homogeneæ, ſunt unius naturæ, non differentes eſſentialiter in-

B ter ſe, at illę tres ſciẽtiæ ſpeculatiuæ, eſſentialiter differũt ĩter ſe. Reſtat igitur, vt talis diuiſio ſit ſuperioris quidem in ſua inferiora, ſed ita ut illud ſuperius nõ ſit genus, aut vniuocũ quidpiam, ſed nomen ab vno ad vnũ, quod uulgo appellatur analogũ, quod nõ ſignificat naturã diuerſam ab analogatis, ſed tantum rationem quandã communem, ſeu (ut uocant) conceptum formalem diſtinctum ab aliis, quomodo ens aſſectũ eſt ad ſubſtantiã & accidens. Itaque cum uniuersè pronunciamus hoc nomen (ſcientia ſpe-

C culatiua) nõ ſignificamus aliquã ſcientiã diſtinctã ab aliis, ſed illis uerbis explicamus rõnem quandã communẽ ſcientiæ ſpeculatiuæ, quæ inuenitur in omnibus doctrinis ſpeculatiuis: talis aũt ratio nõ eſt aliud quam eſſe ſcientiã cuius finis ſit ſola cognitio ueritatis; quẽadmodũ hoc nomen ens, nõ ſignificat naturã quãpiã diuerſam a ſubſtãtia & accidente; omnẽ n. naturã neceſſe eſt alterutro illorũ duorũ cõtineri; ſignificat igiť rationem quãdã communẽ, quæ eſt habere eſſe uel eſſe acto, quæ ita cõmunis eſt ſubſtãtiæ, &

D accidẽti, ut nõ prius cõueniat alicui ſuperiori, ſed immediatè inſit in ipſis, cum quadam tamen proportione; nam accidenti conuenit propter ſubſtantiam.

Solutio ſecũdæ dubitationis.

Ad ſecundam dubitationem reſpondendũ eſt, quãtitatem poſſe conſiderari bifariam, vno modo, vt eſt ens reale & accidens materię primæ, & ſic partim eſt prior, partim eſt poſterior ſubſtãtia. Materia .n. poſterior eſt quantitas, non duratione aut tẽpore, ſed tãtùm naturæ: Forma uero ſubſtantiali & compoſito, prior eſt tempore. ponimus enim quan

titatem

titatem coæuam materiæ atq; immedia A
tė ei inhærētem ante formas ſubſtantia
les.qua de re poſtea latius agetur in hoc
opere.& hoc modo, neque poteſt ſimpli
citer abſtrahi ab omni ſubſtantia,neque
ſic conſideratī a Mathematico,ſed a Me-
taphyſico : Altero mō poteſt accipi per
ſe in ordine ad eas paſsiones quæ conue
niunt illi,ut quantitas eſt,non autem re
ſpectu ſubſtantiæ cuius eſt accidēs;quas
proprietates conſiderat Mathematicus,
& eas de quantitate uel figura demon-
ſtrat,ſicut eſſe æquale uel inæquale, eſſe
commenſurabile; nam quod triāgulum B
habeat tres angulos æquales duobus re
ctis,non accidit ex eo quia ſit figura ali-
cuius ſubſtantiæ uel corporis naturalis,
ſed quia eſt talis figura . Qm̄ igitur Ma-
thematicus oēs ſuas theorias reſoluit uſ
que ad figuram uel quantitatem,ibique
ſiſtit, nullius ſubſtantiæ cōſiderationem
aut mētionem faciens;idcirco dr̄ abſtra-
here quantitatem a ſubſtātia. ſed de ab-
ſtractione Mathematica alio huius ope-
ris loco agetur copioſė. Præter illas aūt
duas conſiderationes quantitatis, quarū
prior eſt Metaphyſica,poſterior Mathe- C
matica,eſt alia quæ pertinet ad Phyſicū,
ſecundum quam cōſideratur quantitas
vt eſt affectio rei naturalis,conferens ad
motus & operationes phyſicas, quā con
ſiderationem docet Ariſt.2.Phy.tex.18.
ergo Phyſicus a nulla materia abſtrahit
quantitatem, Metaphyſicus abſtrahit eā
a ſubſtātia Phyſicė , ſed non Metaphyſi-
cė ſumpta:Mathematicus autem ab om
ni ſubſtantia.quantitas namque ea rōne
vt conſideratur a Mathematico , nullo
modo pendet ex ſubſtantia .

Solutio tertia dubitationis.

Ad tertiam dubitationem,quidam re D
ſpondent abſtractionem Metaphyſicam
quæ ſecūdum rem & rationem fit a ma-
teria, duplicem eſſe, unam per eſſentiā,
qualis cernitur in Deo & intelligentijs,
alteram per indifferentiam,quæ conue-
nit in prædicata tranſcendentia; vti eſt,
bonum,uerum,ens,quæ dicuntur ſecun
dum rem ſic abſtracta eſſe a materia,qm̄
indifferenter reperiūtur tā in rebus ma-
terialibus quàm immaterialibus.Prædi-
camenta uerò aiunt non tractari a Meta
phyſico niſi quatenus ſunt partes entis,
& in ipſis inſunt prædicata tranſcenden

A tia.Quod ſi Ariſt.in Metaphyſica uerba
facit de ſubſtantia corruptibili,hoc eſſe
per accidens , uel repetēdo ea quæ dicta
fuerant ab eo in libris Phyſicis, uel ut li
quido appareat diſcrimen inter ſubſtan
tiā corruptibilē & incorruptibilem ; ad
cuius cognitionē in primis cōtēdit nos
perducere Metaphyſicus; Hæc illi. Quo-
rum reſponſum, quoniam uidetur parū
& ueritati & doctrinæ Ariſto.conſenta-
neum,paucis refutabo; primum enim il
la duplex abſtractio Metaphyſica, ſecun
dum eſſentiam & ſecundum indifferen-

Refellitur abſtractio a materia ſecundum indifferentiam.

B tiam nūquā traditur aut nominatur ab
Ariſt.ſed tota fuit ab ipſis adinuenta,vt
ita euadere poſſent multas & graues dif
ficultates quibus vehemēter premeban
tur. Deinde,rationi conſentaneum non
eſt dicere tranſcendentia eſſe Metaphyſi
ca & immaterialia, & abſtracta ſecundū
rem & rationem a materia , quia nō ſo-
lum inueniuntur in rebus materiali-
bus,ſed etiam in his quæ uacāt materia;
nam ꝑꝑ eādem cauſſam diceret aliquis
ea prædicata eſſe phyſica & materialia,
quandoquidem non ſolum inſunt in re-
C bus carentibus materia;ſed in his q̄ ma-
teriam habent. An non redargueremus
eū qui affirmaret animal uniuersè ſum-
ptum,quòd per ſe differens ſit ad ratio
nale & irrationale,eē potius rationale,
quàm irrationale ? nam quod eſt indiffe
rens ad aliqua , non magis referri debet
ad vnum illorum quam ad alterū. ſi ens
eſt indifferēs ad res materiales & imma
teriales, non iō ſit, ut ſit abſtractū ſecun
dū rem a materia, ſed ab utroq; genere
rerum abſtrahi poterit,tantum ſecundū
rationem nō ſecus atq; animal tantum
D ratione ſeparari poteſt ab homine atq;
bruto. Quod aūt aiunt de prædicamen-
tis ea non per ſe ac propriè conſiderari
a Metaphyſico,adeo rōni diſſentaneum
eſt, ut non egeat refutatione:nam cum
Ariſ in 4.Metaphy.tex.2.ſcribat non ſo-
lū cōſiderari a Metaphyſico ens , ut ens
eſt, ſed ēt paſſiones eius & ſpecies, quæ
ſunt ſubſtātia & accidens; principaliter
tamē q̄ri principia & cauſſas ſubſtantia-
rū:idq; declaret exēplo ſenſus & Grāma
ticę;vnus.n.ſenſus,ut uiſus, percipit co-
lores,& omnes ſpecies eius;Grammati-
ca item una exiſtens,omnes uoces ſpecu

Refellūtur q aiūt Metaphyſicū non conſiderare per ſe decē categorias.

latur

latur:quare inquit Ari.terminans illum textum,[Entis quoq; quot ſpecies ſunt, & ſpecies ſpecierũ ſpeculari, unius ſcientiæ genere eſt; & ibidẽ in fine texr. 6.ita dicit.Quod igitur vnius ſcientię eſt ens, prout ens ẽ,& quæ ei, prout enti inſunt ſpeculari,manifeſtum eſt,& quòd nõ ſolum ſubſtãtiarum, verum etiam eorum quæ ſubſtantiis inſunt eadem ſpeculatiua eſt.]Præterea,cũ in lib.6.Metaph.remoueat a cõſideratione Metaphyſici tãtùm ens per accidens, & quod ſignificat uerũ & falſum, relinquat autem ei tres diuiſiones entis,unam in decem categorias, alteram in unnm & multa;tertiam in actum & potẽtiam: Ad hæc cum in 5. Metaph.diligenter explanet ſignificationes eornm quæ pertinẽt ad decem categorias; & initio ſeptimi & duodecim libri afferat Metaphyſici eſſe potiſſimum agere de ſubſtantia,cum reliquæ accidẽtium categoriæ ſint propter ſubſtãtiam. Cum hæc igitur Ariſt. tam multis in locis tam apertè ſcripta teſtataq; reliquerit,quis non uidet eos qui cõtra ſentiũt, Ariſt.repugnare?Veteres etiam Peripatetici,aiunt accuratam ſcientiam prædicamentorum tractãdã eſſe a Metaphyſico, ſicut uidere potes in cõmentariis eorũ qui interpretati ſunt categorias Ariſto.Poſſumus etiam redarguere aduerſarios ad hunc modum.Omnis ſciẽtia(auctore Ariſt 1.Poſt.)tria conſiderat circa ſubiectum ſuum; principia, paſſiones,& ſpecies eius; ſi ens ponitur ſubiectũ Metaphyſicę,ergo Metaphyſica diſtinctè cõſiderabit ſpecies entis,ſicut Philoſophia naturalis propriè & ſcientificè declarat ſpecies corporis mobilis: Atqui ꝓximæ ſpecies entis ſunt decem prædicamẽta, illorum igitur cognitio per ſe attinebit ad Metaphyſicam: nã ad quam obſecro aliam ſciẽtiam pertinere poteſt? cum in nulla tradatur aut tradi poſſit,nt perſpicnum eſt perluſtranti animo omnes ſciẽtias,& ratio entis prædicamentalis excedat materiam cuiuſlibet particularium ſcientiarum. Iam uero quid magis inſulſum & ineruditũ eſſe poteſt quàm quod iſti aiunt Ariſt.in Metaphy.agere de ſubſtantia corruptibili per accidens,cùm videamus eum ad explicandam uim & naturam eius totum librum ſeptimum &

A octaunm, & bonam partem duodecimi, contuliſſe?Cum igitur dubitatio ab his ſoluta non fuerit,doceamus nos quo pacto illi ſit occurrendum.

Solutio dubitationis tertiæ ſ.cũdum auctorem.

Ego ſic ſtatuo, tres partes eſſe Metaphyſicæ,ac proinde triplicem eſſe conſiderationẽ eius; Vna ẽ principalis,& quaſi finis cæterarum(propter quã talis ſciẽtia dicĩt Metaphyſica,Theologia,& omnium nobiliſſima) in qua tractantur res ſeiunctæ a materia ſecundum rem & rationem,cuiuſmodi ſunt intelligentiæ & Deus: Altera eſt pars in qua declarãtur tranſcendentia,ut ens,unum,uerum,bonum, B actus,potentia;propter quam partẽ, Metaphyſica dicitur uniuerſaliſſima, & habere ius & imperiũ in cæteras ſcientias;Tertia pars eius, complectitur decẽ prædicamenta.Sed quid nam cauſſæ eſt, dicet aliquis,cur hæc tria in Metaphyſica tractentur ?An quia oĩs ſcia(ut antea diximus) conſiderat principia,ſpecies,& paſſiones ſubiecti ſui;Metaphyſicæ autẽ ſubiectũ eſt ens ut ens, cuius primæ cauſſæ ſunt intelligentiæ; paſſiones maximè cões,unum,verum,bonum:ſpecies proximæ ſunt decem categoriæ, quare non C eſt mirum hæc oĩa complexu unius Metaphyſicę contineri;& quamuis hæc tria uſq; eo diuerſa ſint inter ſe,ut videatur nihil eſſe cõe intelligentiis,tranſcendentibus & decem Prædicamẽtis,nihilominus tñ pñt rectè cõprehẽdi una ſcia, quatenus in ea tractantur,prout hñt ordinẽ & attributionẽ ad unũ, qđ ꝑcipuè in ea ſcia ſpectatur, hoc aũt in metaphyſica,ẽ doctrina intelligentiarum, ſicut ens eſt unũ quidpiã, q̃a licèt immediatè ſignificet multas res,tñ ſignificat eas per attributionẽ ad vnũ,nimirũ ad ſubſtantiam. D Non.n.ea ſola quæ ſunt unũ quidpiam vel ſpecie uel genere, cadunt ſub unam ſciam, ſed ẽt quæ Ariſt.uocat ab uno ad unũ, ut ipſe docet 4.lib.metaphy.tex.2.

Soluitur alio modo tertia dubitatio.

CAP. VII.

QVanquã tertia dubitatio eo modo quo diximus ſatis bene ſolui poteſt,nobis tñ eandẽ rem acriori ſtudio, maioriq; diligentia cõſiderantibus(non.n.in prædicta reſpõſione plane

Neceſſariã eſſe aliquã ſciẽtiã uniuerſalẽ, q̃ tractet trãſcendentia & ea quæ per omnes res sũt ſparſa.

Aliam eſſe ſcientiã q̃ agit de trãſcendentib. et aliã quæ agit de intelligẽtÿs.

nè conquieſcebamus) viſum eſt eidẽ dubitarioni alia rõne melius atque probabilius occurri poſſe. Et ut qđ docere uolumus facilius explicetur atq; intelligatur; ponemus tres cõcluſiones, in qbus explicatio ſentẽtiæ noſtræ cõtinebitur. Prima concluſio. oporter eſſe aliquã ſciẽtiam uniuerſalem diuersã à ſcientiis particularibus, quæ agat de tranſcendentibus, & iis, quæ ſparſa ſunr per omnes diſciplinas (cuiuſmodi ſunt decem Prædicamẽta, & generales diuiſiones entis) ita vt ſubiectum eiuſmodi ſciẽtiæ ſit ens vt ens, principia eius ſint dignitates quædã generales; (quarum princeps eſt illa, Quodlibet eſt vel non eſt) ſpecies proximæ, ſint decem prædicamenta. Secũda concluſio. prædicta ſcientia uniuerſalis, non deber agere de intelligentiis p ſe, & vt sũt ſpecies enris, ſed tãtũ fortaſſe in ordine ad ſuum ſubiectum, nimirum vt sũt generalia principia & uniuerſales cauſſæ omnium entium. Tertia concluſio. Neceſſe eſt eſſe duas ſcientias diſtinctas inter ſe; Vnã, quæ agat de tranſcendẽtibus, & uniuerſaliſſimis rebus: Alteram, quæ de intelligentijs. Illa dicetur prima philoſophia & ſcientia uniuerſalis; hæc uocabitur propriè metaphyſica, Theologia, Sapientia, Diuina ſcientia. Sed has tres concluſiones rarionibus ẽt cõfirmemus. Prima concluſio ſic probatur; Ens ut ens, cũ ſuis paſſionibus & ꝓximis ſpeciebus aliisq; generalibus attributis, eſt aliquid ſcibile, ergo conſideratio eius & tractatio pertinet ad aliquam ſcientiam, ſed non ad aliquam ex ſcientiis particularibus; tũ quia uel ad oẽs, & hoc eſt abſurdum, idem enim ſæpius repeteretur, uel ad unã aliquam earum. at cur potius ad hanc quàm ad illã cum tale ſubiectum uniuerſale communiter inſit in omnibus? tum etiam, quia cum quælibet earũ ſir particularis, ſi aſſumerer ſibi tractationem entis uniuerſaliter ſumpti, tranſiret fines ſuos, & ex particulari ſciẽtia euaderet vniuerſalis. ergo tractatio & cõſideratio entis vniuerſaliter ſumpti, & eorũ quæ tali enti cõueniũr, pertinet ad aliquam ſcientiam uniuerſalẽ diſtinctam a ſcientijs particularibus. Secunda concluſio ita probatur; cum ſubiectũ prædictæ ſcientiæ uniuerſalis ſit

A indifferens ad omnes ſpecies entis particulares, ſiue materiales ſiue immateriales, nõ deber ſcientia conſiderans ens uniuerſaliter ſumptum deſcẽdere ad tractationem & cõſiderationem vllaiũ ſpecierum eius particularium: nam vel deſcendet ad cõſiderationem omnium ſpecierum, & ſic ſcientia vniuerſalis efficietur etiam particularis; immo tollentur omnes ſcientiæ parriculares, & una tantum erit ſciẽtia omnium entium: vel deſcẽdet ad ſpecies entium immaterialiũ, non autem rerum materialium; at id eſt contra rationem. cũ.n. ens ut ens, indif-

B ferẽter ſe habeat ad ens materiale & immateriale, & communiter de utroq; dicatur, aur nõ deber ſciẽtia agens de ente vt ens eſt, deſcendere ad conſideratione entis ſiue materialis ſiue immaterialis, vt ita ſeruer modum ſuæ conſiderationis, aut ſi tranſgrediẽs modũ ſui ſubiecti & ſuæ cõſiderationis, deſcẽdit ad inferiora & particularia entia, nulla rario aut cauſſa eẽ põt, cur potius deſcẽdat ad cõſideratione rerũ imaterialiũ, q̃ materialiũ. Tertia cõcluſio facile ꝓbatur ex iam dictis, nam ſi quæ conueniunt intelligẽ-

C tiis per ſe, & vt sũt ſpecies entis, sũt ſcibilia in aliqua ſcientia, & non in illa uniuerſali, ut oſtenſũ eſt, ergo in alia ſcientia diſtincta & diuerſa, quare neceſſe eſt duas eſſe ſcientias diuerſas, quarum una de intelligentiis per ſe agat, altera de ente vniuerſaliter ſumpto. Ex his liquet quomodo reſpondẽdum ſit tertiæ dubitationi; conſideratio enim tranſcendentium & Prædicamentorũ, & itẽ conſideratio intelligẽtiarum nõ pertinet ad vnam aliquam ſcientiam, quod tamẽ in tertia dubitatione ſupponebatur.

Duæ dubitationes.

D Verum hoc loco exiſtunt duæ dubitationes: Vna ẽ, Cur ſi ita res habet ut diximus, Ariſt. tamẽ vna ſcientia eſt complexus doctrinam traſcendẽtium & intelligentiarum? Altera eſt, ſi quæ dicta ſunt concedimus, neceſſe ẽt eſt quatuor eſſe ſciẽtias ſpeculatiuas, Vnam, Phyſicã, Alterã, mathematicas diſciplinas; Tertiã, eam quæ agit de intelligẽtiis; Quartam, illã uniuerſalem, quę agit de ente uniuerſaliter sũpto. at ponere quatuor ſcientias ſpeculatiuas, videtur Commẽtator inſerre & habere ꝓ abſurdo in 4.

Meta-

Metaph.com.47.diſputans contra ideas Platonis.

Solutio prioris dubitationis.

Ad priorem dubitationem reſpondemus, paucissima eé quæ de intelligentiis ſm ſeipſas, & prout ſunt ſpecies entis, ſciẽtificè cognoſci & probari poſſunt cognitione naturali ex ſenſibus uel per ſẽſus acquiſita. quamobrem noluit Ari. talem intelligentiarum doctrinam ꝑpter eius inſignem paruitatem ſeorſim tradere, ſed alicui aliarum ſcientiarum adiungere: non eſt ãt ei uiſum alij ſciæ cõmodius adiungi poſſe quàm illi uniuerſali quæ agit de tranſcendẽtibus, propterea ꝙ in ea neceſſario agendum eſt de intelligentiis, prout ſunt communia principia & uniuerſales cauſſę omnium entiũ; Ex qua cognitione deuenitur in notitiã eorum quæ intelligentiis conueniũt ſm ſeipſas: Etenim cognitio intelligentiarnm, prout ſunt ſpecies entis, & earũ rerũ quæ per ſe ac propriè illis cõueniunt, non alia uia naturaliter a nobis parari & haberi poteſt, quàm ex cognitione earundem intelligentiarum, ut ſunt principia entium. Quocirca Ari. 12. Metaph. non alia uia inueſtigat & colligit attributa intelligentiarum, quàm ex eo, quia ęternum motum efficiant. Ariſt. igitur docendi commoditatem ſecutus & amplexus, doctrinam intelligẽtiarũ coniunxit cũ doctrina illa uniuerſali quæ agit de ente uniuerſaliter ſumpto.

Quõ Auer. negat eſſe quartã ſcientiã ſpeculatiuã.

Ad poſteriorem dubitationem reſpõdemus, non debere uideri abſurdũ, ſi ponatur quarta ſcientia ſpeculatiua, cũ ad id nos manifeſta & neceſſaria rõ, ut diximus, cogat & impellat. Auer. autem non ſimpliciter negat quartã ſciẽtiam ſpeculatiuam, ſed talem tantùm, qualis deberet eſſe illa de ideis Platonis. ſiquidẽ ea partim eſſet Metaphyſica, partim Phyſica: nam ideæ quatenus ſunt immateriales & immobiles, ſunt res metaphyſicæ; quatenus aũt ſunt quidditates rerum naturalium, eiuſdem rõnis cum illis, ut uolebat Plato, ſunt res Phyſicæ; atque ita ſunt medię inter res diuinas & naturales, quod Auer. ducit abſurdum; nam in eodem lib. 1. metaphyſicæ, comm. 39. ita ſcribit, [Notũ eſſe per ſe, quod nulla natura eſt media inter abſtractum & materiale; hæc enim duo contraria, æternum

A & corruptibile, manifeſtum eſt qđ ſunt immediata.] Sed hoc dictum Auer ſi ut ſonant uerba ſimpliciter intelligatẽ, falſum eſt, ut manifeſtè patet in anima rõnali; quæ media eſt inter formas omnino abſtractas, & formas omnino materiales. Non ſolùm aũt non eſt abſurdum ponere quartam ſcientiam ſpeculatiuã, ſed ẽt qui poneret quintam quandam, hoc eſt ſcientiam Dei, ſecundum ea quæ poſſunt de eo naturaliter cognoſci, diſtinctam a ſcientia intelligentiarum, is iudicio noſtro non peſſimè ſentiret.

Videri ſciẽtiã quæ eſt de Deo, diuerſam eẽ debere ab ea quæ eſt de intelligẽtijs.

Nam in diſtinctione ſciẽtiarum duo conſiderari **B** ſolent, nimirum diuerſitas obiectorum, & diuerſitas rationis formalis, ſeu modi conſiderandi, uel ſm alios diuerſitas abſtractionis, ex qua putant pręcipuè petẽdam eſſe ſcientiarum diſtinctionem; ſed utrumque horum declarat maiorem eé diſtinctionem inter ſcientiam Dei & ſcientiã intelligentiarum, quàm eſt inter ſcientiam intelligentiarum & ſcientiam rerum naturalium. Cùm igitur hæ duæ poſteriores ſcientię, inter ſe diſtinctę ſint, multo magis erit diſtincta ſcientia Dei, a ſcientia intelligentiarum. Mi**C**nor ita probatur; Maior eſt diſtantia & diuerſitas inter Deũ & intelligẽtias, quam inter has & res naturales, ſiquidẽ maior eſt diſtantia inter finitum & infinitum, q̃ inter duo finita. Præterea, plura ſunt cõmunia intelligentijs & alijs creaturis, quàm Deo & intelligentijs, & ea in quibus Deus diſtinguitur ab intelligentijs sũt plura & inſigniora. Quare ſi ſpectẽtẽ diuerſitas obiectorum, liquidò cernitur maior diuerſitas inter ſcientiam Dei & ſcientiam intelligentiarum, quàm inter hanc & ſcientiam rerum naturalium.

D Similiter ẽt idem perſpicuum erit ſi ſpectetur diuerſitas abſtractionis; nã res naturales ſunt penitus immerſæ materiæ ſenſibili; res Mathematicæ ſunt abſtractæ a materia ſenſibili rõne tantùm; intelligentiæ ſecundum rem & rationem, uerũ habent in ſe materiam quandã ſpiritualem & metaphyſicam;

Eſſe ĩtelligentijs aliquid materialitatis, & potẽtialitatis.

Etenim eſſe in potẽtia, eé mutabile, eſſe imperfectũ, eſſe limitatum, eſſe cõpoſitum, ſubijci, recipere, participare, dependere, multiplicari, hęc inquam omnia, neſcio quid ſapiũt materiæ & potentualitatis. Deus

autem

A autem ab omni ratione materiæ,qualiſcunque ea ſit,eſt purus & liber. Cum igitur longè alia ſit in Deo abſtractionis ratio quàm in intelligentijs, neceſſe erit ſcientiam Dei etiam hanc ob cauſam, diuerſam eſſe à ſcientia intelligentiarum, non minus quàm hæc eſt diuerſa à ſcientia rerum naturalium. Atq; hęc quidem probabiliter a nobis dicta ſint: nam ea ſubtilius conſideranda & rectius diiudicanda alijs relinquantur. Proximum eſt vt quartam dubitationem enodemus.

Quid de eo quod tangitur quarta dubitatione nonnulli Philoſophi opinentur.

CAP. VIII.

Antonius Mirādulanus de euerſione ſingularis certaminis. libr. 13. ſect. 6. & 7.

QVidā ætatis noſtrę non contemnendus Philoſophus in quodam opere ſuo Philoſophico affirmat vnā tantummodo eſſe ſcientiam rerum oium, cuius ſubiectū ſit ens vt ens, cōplectens in ſe oīa tanquam paſſiones, vel modos, vel ſpecies entis: eas verò q̄ appellant̄ ſcientiæ, vt Phyſica, Metaphyſica, Mathematica, nō tam eſſe ſcientias inter ſe diuerſas, q̄ vnius ſciētiæ partes; non ſecus, atq; doctrina aīalium, plantarum, & metallorū, ſunt partes vnius Phyſiologiæ; Diuiſio aūt ſcientiarum, inducta eſt non pp varietatem ſcibilium, ſed pp maiorem commoditatem diſcendi, ne multitudo ſcibilium confuſionem afferret, & anguſtam atq; infirmā ingenii humani vim capiſq; obrueret. Sicut .n. vaſa anguſti oris, magnam aliquā aquæ copiam ſimul infuſam reſpuunt, guttatim aūt inſtillatam totam recipiunt; ſic anguſtiæ humani ingenij quæ ſimul coniuncta nō accipiunt, ea varie diuiſa & diſtincta, non ęgre percipiunt. Atq; hoc ipſum eleganter docet Craſſus apud Ciceronē in 3. lib. de Oratore, affirmans primùm quidē fuiſſe vnum quaſi fontem ſapientiæ, eū autem poſtea ceu in multos ſcientiarum riuulos deriuatum ac diductum fuiſſe, vt quæ ſimul complicata & coniuncta, ægre poterant ab hoībus addiſci, ea varie diſiuncta & diſpertita, cōmodius & facilius perciperent. Hanc aūt opinionē ſuam Philoſophus ille conat̄ perſuadere his argumētis. Primò, Ariſt. 4 Metaph. tex. 2. ait, ſicut vnus ſēſus v.g. viſus, percipit oēs colores ſibi ſubiectos, & vna doctrina Grammaticæ conſiderat oēs voces, ita eſſe vnius ſciæ, ens vt ens, & oēs ſpecies entis, ac ſpecierum ſpecies ſpeculari. Scdò, ens vt ens, & vt in ſe continet oīa entia, eſt ſcibile per vnam ſciētiā, quippe cum ſit vnū, ſaltem ſm vnitatē analogicam, vel potius ſm eam quæ dr ab Ariſt. ab vno ad vnum, quæ vnitas ſufficit ad rōnem ſcientiæ; ſicut vna eſt ſcientia phyſica conſiderās corpus naturale B & oēs eius ſpēs, affectiones, cūctaq; quæ in illo continentur: quare ſicut eſt vna ſciētia oium rerum naturalium, ita eſſe poterit atq; erit vna ſcientia oium entiū. Tertiò, ſi quid obſtaret quominus poſſet eſſe vna ſcientia oīum entium, id eſſet fortaſſe, vt multis placet, varietas abſtractionum a materia, quæ cernit̄ in rebus ſcibilibus, & vulgo putat̄ neceſſaria eſſe ad cōſtituendam vnitatem & diſtinctionē ſcientiæ. Etenim longe aliam abſtractionē a materia, res Metaphyſicæ q̄ Mathematicæ & Phyſicæ habent, ſed C hoc nihil eſt: ergo nulla cauſſa eſt cur nō poſſit eſſe vna ſciētia omnium entium; Minor probat̄, nam ſi diuerſitas abſtractionum faceret diuerſas ſcientias, non poſſet vna ſciētia cōplecti diuerſas abſtractiones; at Metaphyſica continet in ſe oīa tria genera abſtractionū, ſiquidē abſtractio ſm rem & rōnem a materia, reperit̄ in intelligentijs, abſtractio ſm rationē tantùm inuenitur in tranſcendentibus & in quantitate; abſtractio phyſica, quæ eſt tantum a materia ſignata, reperitur in ſubſtantia prædicamentali, & D in ſubſtātia generabili & corruptibili, de qua copioſe agit̄ in 7. & 8. Metaph. Adde quod Geometria, & Arithmetica habentur inter ſe diuerſæ ſcientiæ, quæ tamen vno genere ac modo abſtractionis continentur. Quartò, facultas quæ ponit diſcrimen inter aliquas res, debet eaſdem res cognoſcere: ſic enim de ſenſu cōi argumentatur Ariſt. 2. de Anima; ſed eſt aliqua dfia inter res Metaphyſicas, Mathematicas, & Phyſicas, eaq; differentia eſt ſcibilis per vnam aliquam ſcientiam; ergo illa eadem ſcientia, tam res Me-

Diuerſitas abſtractionum nō facit diuerſas ſcientias.

taphyſicas quàm Phyſicas, atque Mathematicas conſiderabit, quare omnes res ſubijcientur vni ſcientiæ. Hæc pro opinione illius Philoſophi.

Refellitur ſupradicta opinio.

Verùm hæc ſententia non eſt probanda: 1. quia tollit veram diſtinctionē ſciētiarum tot iam ſæculis ab omnibus probatam, receptam, & ab Ariſt. in 6. Metaphy. alijſq; in locis traditam, declaratā, atq; confirmatam. 2. Ariſt. in 1. Poſte. 43. docet nos cognoſcere, ac dijudicare quę ſcientia ſit vna, & quæ ſcientiæ ſint inter ſe diuerſæ, ſcribens eam eſſe ſcientiam vnam, quæ vnius ſubiecti propria principia, ſpecies, & affectiones conſiderat; eas verò ſcientias eſſe diuerſas inter ſe, quarum principia ita ſunt diuerſa, vt principia vnius nō ſint ſub principijs alterius, nec principia vtriuſq; ſint ſub principijs alicuius ſciētiæ ſuperioris. at clarum eſt ita ſe habere principia phyſica, mathematica, & metaphyſica; id quod manifeſtius erit ex ijs, quæ inferius dicemus de ſubalternatione: & ſanè doctrina illa Ariſt. de vnitate & diuerſitate ſciētiarū, planè ſuperuacanea & inanis eſſet, ſi nulla eſſe poſſet diuerſitas ſcientiarū, & oīa cōprehenderentur vnica ſcientia. 3. Diuerſas eſſe tres ſcientias illas ſpeculatiuas, quiuis in Philoſophia exercitatus, clarè perſpiciet, ſi conſiderat q̃ ſit diuerſus modus vniuſcuiuſque ſciētiæ, in demoſtrandis tractandiſq; rebus ſibi ſubiectis: Nam Phyſicus procedit ex cauſſis, vel ex effectibus, vel accidentibus, vel ſignis vel alijs rebus quę ſenſibus experiētiaq; perceptæ & exploratæ ſunt; & nunquam quoad eius fieri poteſt, a ſenſu & experiētia, vel latum (vt dicunt) vnguē diſcedit: Metaphyſicus, quia circa res vniuerſales, & abſtractas verſatur, procedit ex principijs quibuſdam atque propoſitionibus maximè generalibus, & naturali lumine rōnis manifeſtis: Mathematicus autem in conficiendis ſuis demonſtrationibus, nō ſpectat eſſentias rerum neq; proprietates, prout manant ex eſſentia, neque curat an medium quod aſſumit ad demonſtrandum, ſit cauſſa rei demonſtrādæ vel effectus, per ſe, an per accidens, propriè an communiter ei coniunctum ſit, neq; robur ſuarum demonſtrationum capit ex ſenſibus & experiētijs (loquimur autem hic de puris Mathematicis, quales ſunt Geometria, & Arithmetica; nam Perſpectiua & Aſtronomia vtuntur etiam ſenſibus & experientijs) ſed hoc vnum curæ Mathematico eſt, vt mediū habeat neceſſariam euidentemq; connexionem cum q̃one quæ demōſtrāda eſt. Verū hac de re latiùs infra dicturi ſumus. Tāta igitur diuerſitas modi procedendi in demonſtrandis tractandiſq; rebus apertiſſimè declarat teſtaturque nullo modo fieri poſſe vt vna tantum ſit rerum omnium ſcientia, atq; hinc patet ſolutio quartæ dubitationis.

Vnaquæq; ſciētia ſpeculatiua habet peculiarem modum procedēdi & demonſtrādi.

Soluuntur rationes illius opinionis.

Reſtat nūc, vt ad argumēta pro illius Philoſophi opinione allata breuiter reſpondeamus. Ad primum reſpondetur, Ariſt. loqui eo in loco de Metaphyſica, vt perſpicuū eſt conſideranti antecedentia & conſequentia; dicit aūt Metaphyſicam conſiderare ſpecies omnes entis nō ſimpliciter & abſolute, ſed cum adiunctione illius particulæ (quot ſunt) quo verbo innuit Metaphyſicum cōſiderare ſpecies entis ſecundùm numerum, diſtinctionem, ordinem, uel ſubordinationem earum inter ſe, nimirum, quia ſunt genera quædā, & gradus entis in quos ens per primas & generales diuiſiones diſtribuitur. Ergo corpus naturale, exempli gratia, quia eſt genus quoddā, & gradus entis (ens enim diuiditur in ens naturale, mobile, & immobile) quidditatiuè cōſideratur à Metaphyſico, quatenus eſt talis gradus entis, & ab alijs gradibus diſtinguitur; nā qui conſiderat diuiſionē aliquā, idem conſiderare debet & id qđ diuiditur, & membra diuidētia; quare ſi Metaphyſici eſt tractare diuiſiones generales entis, eiuſdem erit declarare & tractare ea in quæ diuiditur ens. ex quo fit vt Metaphyſici ſit declarare quid ſit corpus naturale, & demonſtrare quod ſit, ſiquidem opus id fuerit; quam rem Ariſt. inſinuat 6. Metaphy. tex. 1. at corpus naturale non ſic eſt ſpecies quædam & gradus entis, ſed vt eſt genus quoddam in ſe continens omnes res naturales, nō pertinet ad Metaphyſicum, ſed ad Phyſicū: is enim agit de corpore naturali in particulari, ſecundum omnia quæ in ipſo continentur. Signum autem eorum, quæ diximus, illud eſt, q̃ Metaphyſicus gene-

Quō conſideratio entis naturalis vel mobilis partim ſit Metaphyſica & partim phyſica.

ratum

ratim tm̄ agit de corpore naturali, nec ad vllam eius ſpeciem in particulari tractandā deſcendit, Phyſicus aūt ipſum cōſiderat non in cōi, nec vſquam declarat quid illud ſit, ſed totus occupatur circa ſpecies eius, vel circa principia & affectiones, vt pertinent ad motum, & ſenſibus atque experientijs ſubiiciuntur.

Quō intelligēdum ſit, i.l. quod ponit diſcrimen inter duas aliquas res, ipſum debere vtraſq; cognoſcere.

Ad ſecundā & tertiam reſpondemus cauſſam cur nō poſſit eſſe vna ſciētia entis, & omniū quæ continentur in ente, ſicut eſt vna ſcientia corporis naturalis & oīum quę i eo cōtinent paulo ſupra fuiſſe a nobis expoſitam, in ſecūda & tertia rōne quibus vſi ſumus ad aſtruendā diuerſitatem ſcientiarū. nempe maxima diuerſitas tum principiorū, tum modi procedendi & demonſtrādi quem ſibi propriū vēdicat vnaquæq; ſcientia, nō pati oīa vnius ſcientiæ amplexu cōprehendi.

Ad quartam reſpōdemus a Metaphyſico poni diſcrimen inter ſubiecta ſcientiarū particularium, eaq; ab illo cognoſci eo modo, quo dictū eſt in ſolutione primi argumenti: Vel aliter; ſicut ſenſus cōis ponens diſcrimen inter albū & dulce, cognoſcit vtrumq;, non per vnicā ſpeciē, ſed per aliam ſpeciem cognoſcit album, & per aliam dulce; ſic idem intellectus qui ponit diſcrimen inter res diuerſarum ſcientiarum, eas cognoſcit, nō per vnicum habitum ſcientiæ, ſed per diuerſos habitus; alioquin, ſi diſcrimen inter duas ſcientias ſemp referri deberet ad vnam aliquam ſcientiam cōem, atq; diſtinctam, res profectò abiret in infinitum; nam ēt diſcrimen inter illam ſcientiam cōem & alias pertineret ad aliam ſcientiam, & item diſcrimen inter illam & cæteras, pertineret ad aliam, & ſic deinceps in infinitum. Verùm cùm de quarta dubitatione, ſatis ſuperque dictum ſit, veniendum eſt ad enodationem quintæ dubitationis, quæ & grauior eſt, & non minus difficilis ad explicandum.

Explicatur quinta Dubitatio.

CAP. IX.

Solutio quītæ dubitationis.

De anima rationali, quid ſenſerit Ariſto. ſunt tres opiniones apud Peripateticos: Vna eſt Alexādri, qui vult eam eſſe formam naturalem hominis generabilem, & corruptibilē: Altera eſt Auer. qui negat eā eſſe formam dantem eſſe naturale hoī, ſed tātummodo aſſiſtentē corpori, & in eo operantē, quo etiam cōiter dicitur intelligentia eſſe forma, & aīa cœli: Tertia eſt D. Thomæ, qui arbitratur animum noſtrum, ēt ſecundum Ariſtotelem, & immortalem eſſe, & veram atque naturalem formam corporis: quarum opinionum perſpicuè conſtat ſolam tertiam eſſe veram: quænam autem propior, & congruentior ſit doctrinæ Ariſt. ſumma Philoſophorum diſſenſione certatur, ſed vtcūque ſit (neque enim hoc loco talis cōtrouerſia diiudicanda eſt) illud certè affirmari poteſt, ſecundum opinionem Alexandri, ſcientiam animæ rationalis eſſe penitus phyſicam, non minus quàm cuiuslibet aliarum formarum naturaliū, ſm verò opinionem Auerr. eatenus eſſe phyſicā, quatenus eſt forma aſſiſtēs corpori, & in eo exercens functiones intelligendi, ſimpliciter aūt & ſecundum ſuam quidditatem, non eſſe phyſicam, quemadmodum intelligentia, prout aſſiſtens orbi cœleſti largitur ei ſempiternum motum, cognoſcitur a Phyſico; per ſe autem, & (vt dicunt quidditatiuè, à Metaphyſico ſciri dēt: tota igitur difficultas exiſtit ſm tertiam opinionem. Quamobrem ego ſic ſtatuo, ēt ſi Ariſto. ſenſerit (quod nos pro certo habemus) animam rationalē eſſe immortalē & verum actū corporis; nihilominus tamen ſcientiam eius non poſſe a Phyſico perfectè cognoſci ac tradi; ſed tantummodo aliqua ex parte.

Probatur animā rationalē nō poſſe perfectè cognoſci a Phyſico.

Hoc aūt ita confirmo. Si anima rationalis ſimpliciter ſcitur a Phyſico; aut cognoſcitur ex propriis cauſſis eius, aut ex propriis effectibus & operationibus ipſius: ſed neutro modo perfectè cognoſci pōt a Phyſico, ergo &c. Maior per ſe patet, nam bifariam tantum cōtingit aliquid demonſtrare vel ſcire, aut a priori, ideſt ex cauſſis, aut a poſteriori, ideſt ex effectibus; Minor aūt probatur, primò oſtendendo cauſſas animæ rationalis ſciri non poſſe a Phyſico, poſtea demonſtrādo, neque proprias operationes eius ab eo cognoſci poſſe. Cauſſa efficiens proxima animæ rōnalis eſt Deus, ex nihilo

producens eam, non per motum phyſicum, ſed per creationem, vtens virtute infinita ad eam creandam, at neq; Phyſicus pôt cognoſcere fieri aliquid ex nihilo, neq; aliquid de nouo immediatè produci a Deo, neq, eſſe aliquam productionem, quæ nõ ſit motus vel mutatio phyſica; neq; in natura exiſtere aliqđ agens quod habeat infinitam vim ſm vigorē. Hęc.n. vt poſſint naturali lumine cognoſci, attamen non queunt rationibus phyſicis percipi & demonſtrari. Finis aũt animę rationalis vltimus quidem in quo ſolo pôt animus cõquieſcere, eſt ſupernaturalis, conſiſtens in clara viſione Dei; Media itẽ quibus opus eſt ad conſequendum illum finem, ſupernaturalia ſunt; finis aũt non vltimus, ſed qui pôt contingere in hac vita, duplex eſt; vnus ſpeculatiuus, conſiſtens in perfecta cognitione rerum diuinarum, alter actiuus, qui poſitus eſt in vſu atq; functionibus virtutum moralium & ciuilium. clarum autem eſt neutrius finis cognitionẽ a Phyſico percipi aut tradi poſſe: oporteret enim eũ tenere ſcientiam rerum diuinarum, in qua eſt finis ſpeculatiuus; aut virtutum moralium, in qua eſt actiuus: Phyſicus ẽt docet eundem eſſe finem vltimũ partis atq; totius, cum non poſſit eſſe perfecta pars remota a toto, at cũ animus ſit immortalis, homo aũt mortalis; impoſſibile eſt, phyſicè loquẽdo (neque.n. Phyſico cognita eſſe pôt reſurrectio mortuorum) vltimum finem & perfectionem vtriuſq; eandem eſſe: Forma verò ſeu proprius gradus formalis, per quem aĩa rationalis differt & ab intelligentijs & a cæteris formis naturalibus, cõtinet duo, vnum eſt, ipſam eſſe formã materiæ, cui dat eſſe, quare differt ab intelligentijs; alterum eſt, nõ eſſe formam eductam ex potentia materiæ, atq; ſeparabilem eſſe & immortalem; qua nota ſecernitur ab alijs formis naturalibus. atq; hoc poſterius, quod eſt præcipuum & magis attingit quidditatem animæ, non pôt ſciri à Phyſico: formæ enim omnino phyſicæ, vt ſupra diximus. & Ariſt. cõfirmat. 2. lib. Phyſi tex. 26. ſunt minus abſtractę quàm mathematicæ, quippe cum ſint (velùti ſimum) re atque ratione inſeparabiles à materia. cui rei fidem etiam facit D. Th.

Quas res, Phyſicus, vt Phyſicus eſt, non pôt cognoſcere.

A in 2. Phyſi. ſuper tex. 26. his verbis. [Quo ſe habet aĩa rationalis ſm quod eſt ſeparabilis, & ſine corpore exiſtere potẽs, & quid ſit ſm ſuam eſſentiã ſeparabilem, hoc determinare pertinet ad Philoſophiam primũ:] Idem ſcribit atq; iiſdẽ propemodum verbis Scotus in ſuis Cõmentarijs (ſi quidem ipſius ſunt) ſuper Metaph. Ariſt. in 6. lib. exponens text. 2. Præterea, ſi operatio aĩæ rationalis aut eſt per ſe corporea, aut non eſt ſine corpore, non eſt ipſa aĩa ſeparabilis a corpore, ſed Phyſicus non pôt cognoſcere animã niſi prout operans in corpore depen-

B der ab obiecto corporeo, hoc eſt a phantaſmate; ergo nõ pôt cognoſcere illã vt eſt a corpore ſeparabilis. hæc manifeſta ſunt ex his quæ ſcribit Ariſtot. tum 1. de Aĩa tex. 13. tũ in 3. lib. tex. 39. Porrò materia de qua Phyſicus agit, ea tñ eſt de cuius potentia per tranſmutationẽ phyſicã formæ naturales extrahuntur in actum, & ſemper ex æquo reſpondet formæ cuius eſt materia. Nã cum materia & forma numerentur in his quæ ſunt ad aliquid, inter vtrãq; eſſe debet certa quædam & rata proportio; vt quãta eſt po-

C tentia paſſiua materiæ, tanta quoq; ſit potẽtia formæ; & quod in vna poſſibile eſt, ſit ẽt poſſibile in altera: alioquin, cũ neq; materia ſine forma, neq; ſine materia forma poſſit cohærere (hoc.n. ingenium eſt relatiuorum, vt ſi ponatur aut tollatur vnum, alterum quoq; vnà poni aut tolli neceſſe ſit) ſi potentia paſſiua materiæ amplior eſſet (quamuis informatiua ipſius formæ, aut contrà, hæc latior quàm illa) neceſſariò alterutra ſuperuacanea eſſet nec vllum vſum haberet. Cùm igitur aĩa rationalis neque ha-

D beat materiam ex cuius potentia educatur, vt quæ a Deo procreatur ex nihilo; neque eam, quæ ſit omnino par & æque reſpondens illi; nã ſi eſt immortalis, habet ſuapte natura vim & facultatem ad informandam materiam infinito tempore; cùm tamẽ nulla materia aut corpus exiſtat, quod infinito tempore poſſit ab ea informari. Itaque datur informatiuũ quidem infinitum, informabile verò minime. & homo eſt immortalis ratione animæ rationalis, ex parte verò corporis nequaquam. Cùm igitur hæc ita

ſe

ſe habeant, perſpicuum eſt nullam cauſſam animæ rõnalis à Phyſico ſciri poſſe.

Sed de cauſſis ſatis, veniamus ad effectus & operationes. Duo ſũt quæ manãt ex natura animæ rõnalis, vnum quidẽ, duæ illę potentiæ (ſiue re differant inter ſe, ſiue non) intellectus & uoluntas; alterum vero actiones quæ ab his potentiis proficiſcuntur, cuiuſmodi ſunt intelligere & velle; horum autem nihil per ſe ac ſimpliciter pertinet ad ſcientiam phyſicam. Nam illæ duæ potentiæ, ſunt incorporeæ & abiunctæ a materia, quæ nõ manãt ex anima rationali, vt eſt forma phyſica, quæ vnita materiæ, exiſtit actus & perfectio corporis; cuius ſignũ eſt, quod tales potẽtiæ inſunt animæ rõnali etiã cum ſeparata eſt a corpore; & quãuis in eodem inſtãti temporis, anima creetur, & ſimul vniatur corpori, tamen prius natura eſt eam creari & habere eſſe per ſe, quam informare materiam: in illo autẽ priori ſigno naturę, iam inſunt in ea prędictæ potentiæ. Intelligere autem neq; ſubiectiue neque effectiue neque formaliter neq; terminatiue ſeu obiectiue, eſt quidpiam Phyſicum. Non ſubiectiuè, quia talis actio recipitur tanquam in ſubiecto in potentia intellectiua, quam oſtendimus non eſſe phyſicam, cum nullius corporis ſit actus; non effectiue, quia talis operatio efficitur ab anima rationali, vt eſt immaterialis, & per ſe ſubſiſtẽs atq; ſeparabilis a corpore; alioquin eſſet actio communis animæ & corpori, veluti eſt ali & ſẽtire, quod manifeſte falſum eſt, & contrarium his quæ ſcribit Ariſt. in 1. lib. de Generat. Animal. c. 3. Præterea, ſi animus intelligit quoniã eſt coniunctus & conſociatus corpori, ergo ab eo ſolutus & diſtract⁹, nihil poſſet intelligere. Nec formaliter ipſum intelligere eſt aliquid phyſicũ, etenim per ſe non eſt motus phyſicus, ſed potius actio quædam immaterialis ac prope diuina. Neq; poſtremò terminatiue: nam obiectũ intellectus ad quod terminatur actio eius, tranſcendit fines Phyſiologiæ, quippe cum contineat multa quę nullo modo ſunt res phyſicæ, vt intelligentias & Deum. Ac licet modus intelligendi quẽ habet animus noſter dum eſt in corpore ſit quodammodo phyſicus, quia ſit cum diſcurſu qui aſſimilatur motui phyſico, & pẽdet obiectiuè à phãtaſmatibus, quę ſunt res phyſicæ; atque hanc ob cauſſam a Phyſico, & poſſit & uerò debeat conſiderari, idem tamen ob eas quatuor cauſſas quas proximè ante expoſui, non eſt phyſicus; & certe modus intelligendi, quam habet animus noſter a corpore ſeiunctus, quin is phyſicus non ſit nec ad Phyſiologiæ doctrinã pertineat, negari nõ poteſt. Iam uerò operatio uolũtatis, quæ eſt uelle, cùm nullius corporis aut motus phyſici legibus teneatur, nec per ſe ſubiaceat ipſi cælo, a quo tamen Phyſici docent omnes res naturales neceſſariò pẽdere, nullo modo debet aut numerari in rebus phyſicis, aut ſciẽtia naturali comprehẽdi. Sed uideo me diſſerendi ſtudio, & huius diſputationis ſuauitate ac iucũditate captũ, longiùs quàm uellẽ proceſſiſſe; quare pedẽ referamus, & ad paucas propoſitiones reuocemus ea in quibus eſt poſita ſolutio propoſitæ dubitationis, & noſtræ opinionis explicatio.

Sit igitur prima propoſitio. Scientia animæ rationalis, non eſt ſimpliciter & omninò phyſica. Hoc non eget probatione, cum accurate, copioſeq; demõſtratũ fuerit in præcedenti capite. Secunda propoſitio. Scientia animæ non eſt omni ex parte metaphyſica; Multa. n. ſunt, quæ de anima rationali tractari debẽt a Phyſico, quæ autem ſint eiuſmodi breuiter declarandũ eſt. Primò, quod productionis animæ rationalis, ſicut cæterarũ formarum naturalium, ſit naturaliter fixũ, tãtũ & præfinitum tempus. nã quemadmodum aliæ formæ producũtur ſimul atq; materia rite præparata & diſpoſita fuerit; ſic etiã anima rationalis, adeo ut poſſit dici eſſe finis generationis humanæ, nõ quidem internus, hoc eſt qui per diſpoſitiones præcedentes educatur ex potẽtia materiæ; ſed externus, ideſt qui in eodem inſtanti in quo materia diſpoſita eſt, producatur a Deo, & copuletur materiæ. Secundo, quia unio animæ rationalis cum materia eſt naturalis, partim, quia reſpectu materiæ efficitur propter diſpoſitiones phyſicas ĩductas ab agente naturali, partim etiam, quia talis vnio fit ad modum formarũ naturaliũ, hoc eſt, non per ſolam aſſiſtentiam aut

Intellectus & voluntas, non ſunt per ſe potentiæ phyſicæ.

Breuis enodatio quæſtionis.

Quas res tractet phyſicus de anima rõnali.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

operationem,ſed per veram,& naturalē A informationem,dādo eſſe materiæ. Tertiò, Quia eſt ἐντελέχεια prima corporis naturalis & organici,ipſum uiuificās,cōſeruans,mouens & regens. Quartò,quia conſtituit hominem in certa quadā ſpē viuentium,ita vt homo quà homo,& ſit, & numeretur in rebus naturalibus,propter animam rationalem. Quintò,quoniam cùm una tantum anima ſit in homine, cæterarum tamen animarū facultatibus mirabiliter inſtructa & adornata eſt, earumque functiones & munera ita explet,ut homo melius alatur,& ſētiat excellentius per unam animam rō- B nalem,quàm uel planta per animam uegetatiuam uel brutum per ſenſitiuam. Sextò,quia per animam rationalē hō intelligit & vult;ſicut enim animaduertimus nos ſentire,ita deprehendimus nos eſſe qui intelligimus & uolumus ; quod neutiquā accideret, ſi anima rationalis nō eēt uera & naturalis forma hominis. Septimò, qa intellectus per ſe eſt in pura potentia ad intelligendum,quia intelligere eſt quoddam pati,quia hō in intelligendo dependet a phantaſmate ; quia intellectio ſit per diſcurſum,& menſura C tur tempore , quia intellectus practicus & uoluntas ſunt principia motuum & actionum humanarum. Hæc igitur,& ſi qua ſunt alia his ſimilia,tractabit phyſicus de aīa rōnali. Tertia ꝓpoſitio , Nōnulla ſunt,quæ neq; phyſice,neq; metaphyſice,neq; per ullam ſcientiam humanam ſciri poſſunt de anima rōnali,ſed habētur cognita ex ſacris litteris,& per lumen fidei nobis diuinitus infuſum,cuius generis sūt hæc. Primò, quis ſit ultimus finis ſimpliciter animæ rationalis,& quæ ſint neceſſaria ad talem finem conſequē D dum. Secundò, quis ſit ſtatus animæ rōnalis poſt mortem hominis , an maneat apud nos, an potius cōcedat alio, an oēs animæ in unum locum conueniant, uel aliæ in alium, quæ ſit,& ubi, talis uarietas locorum,quid intelligant,quid agāt, & quomodo ; an perpetuò erunt ſpoliatæ corpore;an reuerſuræ ſint ad corpus, & num ad idem an ad diuerſa; quo poſſit fieri eiuſmodi reuerſio, & quando. Tertiò,Si animus eſt immortalis, quonā conſilio iunxit illum Deus cum mortali

Quæ ſint ea quę non poſſunt de anima rōnali certò cognoſci niſi per lumē fidei.

A corpore? uidetur.n.monſtroſa talis cōiūctio,nā licet prædictæ obiectioni occurri poſſit dicendo, Deū a principio cū hominem condidit,immortalitatem quam natura denegauerat, corpori per gratiā dediſſe, ita ut ſi præceptis eius obediret hō illo ſingulari munere adiutus & conſeruatus,mortis penitus expers uitā ageret immortalem.licet,inquam,hoc uerè poſſit reſponderi,tamen hoc naturaliter cognoſci nequit,ſed ex ſacris literis acceptum,fide tenemus,Nō eſt igitur dubiū, quin multa de anima rationali cognita habeamus, quæ a nulla ſcientia humana B diſcere potuimus; ſed ſacroſanctæ Chriſtianæ fidei referre accepta debemus.
Quarta propoſitio. Hinc neceſſariò efficitur,ut perfecta ſcientia eorū omnium quæ conueniunt animæ,ſit mixta ex tribus doctrinis,nam partim ē phyſica,partim metaphyſica, partim eſt doctrina reuelata.ex quo fit,vt ſcientia illius ſit maximè difficilis,præſtans & admirabilis,vt vel hac de cauſſa uerisſimè dictū fuerit illud a Regio & diuino uate,[Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me,confortata eſt, & non potero ad eam.] Sed quia hæc C quę diximus non vacant difficultatibus, eas nunc breuiter expediamus.

Contra ea quę dicta ſunt, ponuntur nonnullæ dubitationes.

CAP. X.

DOctrinam alicuius rei bene fuiſſe conſtitutam , illud eſt indicio, quod ex ea, quæcunque exiſtunt D difficultates paruo negotio ſolui, & explicari poſſunt. Quocirca , ut appareat quæ ſupra diximus,ea uera & firma eſſe, ponemus hic nonnullas dubitationes, quibus explicatis ueritas ſententiæ noſtræ illuſtrior exiſtet.1.dubitatio, Si doctrina animæ rationalis non eſt phyſica, cur eam Ariſt. tractauit in phyſica , hoc eſt in 3 de anima, aut cur de anima noſtra ſeparatim nō ſcripſit,& diuerſam doctrinam inſtituit. 2. dubitatio,ſi doctrina animæ non pertinet ad phyſicam, ad quam ergo ſciētiam aliam pertinere poteſt?

Octo dubitationes.

teſt? ſi ad Metaphyſicam, cur eam Ariſt. in ſua Metaphyſica ne attigit quidẽ? & ſane formæ metaphyſicæ ſunt omnino immateriales, hoc eſt re, & ratione ſeparatæ a materia, qualis non eſt anima rationalis. Non poſſe autem hanc ſcientiã referri ad Mathematicas diſciplinas, manifeſtius eſt quam ut probari debeat. 3. dubitatio. Si doctrina animæ rationalis non eſt phyſica tantũ, nec metaphyſica, nec mathematica, ergo dabitur quarta ſcientia ſpeculatiua, quare nulla erit tripartita illa diuiſio ſcientiæ ſpeculatiuæ primũ tradita ab Ariſt. poſt ab omnibus peripateticis recepta & celebrata. 4. dubitatio. Illa forma ſubijcitur ſcientię naturali, cuius generatio eſt naturalis, ſed generatio hominis ẽ naturalis, ergo forma eius quæ eſt anima rationalis comprehenditur ſciẽtia naturali: Minor probatur partim ex eo, quia ſol & homo generant hominem, ut ſcriptum eſt. 2 phyſi. c. 26. partim etiam quoniam Ariſto. latiſſime diſſerit de generatione hominis in lib. de Generat. anim. etiam reſpectu animæ rationalis, ut licet uidere in 2. li. illius operis cap. tertio. 5. dubitatio, Is agit quidditatiue de aliqua re, qui dat eius definitionem, definitio enim explicat naturam & quidditatem rei quæ definitur, ſed Philoſophus naturalis tradit definitionem communem omni animæ etiã rationali, ergo quidditatiue ac ſimpliciter conſiderat eam: Minoris ueritas perſpicitur ex his quæ Ari. 2. de Anima tex. 7. ſcribit hoc modo, [Si autem aliquid commune in omni anima oportet dicere, erit utique primus actus corporis naturalis inſtrumentalis, & cæt.] 6. dubitatio. Ariſtot. in 2. phyſic. a tex. 21. ad 26. multis uerbis oſtendit eiuſdem eſſe perſcrutari materiam & formam, cum materia & forma ſint in his quæ uocantur ad aliquid, ſed Philoſophus naturalis agit de materia propria animæ rationalis, hoc eſt, de humano corpore cuius illa eſt: ἐντελέχεια ergo tractabit etiam de anima rationali. 7. dubitatio. Homo ut homo eſt res quædam naturalis, quæ ad nullam aliam ſcientiam referri poteſt, quam ad Phyſiologiam; ſed homo eſt homo propter animam rationalem, ergo cognitio eius pertinebit ad eãdem

A diſciplinam. 8. dubitatio. Illa definitio hominis, animal rationale; uel, animal corpore & anima rationali cõſtans, phyſica eſt, ergo ſimiliter partes ipſius erũt phyſicæ, quarum partium una, & quidẽ principalis, eſt animal rationalis: Sed ad has dubitationes ita reſponderi poteſt. Ad primam, Ariſt. in libris Phyſicis agit de anima rationali quatenus ea habet aliqua phyſica & communia cum alijs formis phyſicis: Sed quæres, ubi Ariſto. expoſuit cætera attributa animæ rationalis, quæ non ſunt phyſica? an ea tractare ſuperſedit, quia fortaſſe non poſ-

Solutio dubitationũ.

B ſunt lumine naturæ liquidò cognoſci & demonſtratiue probari? an ea tractauit in libris Exotericis de Anima? quorum mentionem ipſe facit in fine primi libri Ethici; uel in ijs quæ de Anima ſcripſit ad Eudemũ? cuius operis meminit Themiſtius in 3. de anima? Habuiſſe autem in animo Ariſto. poſt libros de anima & libros Metaphyſicos, tractare nonnullas grauiores & obſcuriores quæſtiones de anima rationali, uidetur ipſemet innuere in 3. de Anima tex. 36. & in 12. lib. Metaphyſ. text. 17. Ad 2. Ad quas ſcientias

Nota.

C pertineat abſoluta cognitio animæ rationalis, declaratum fuit in pręcedenti capite propoſitione quarta, nimirum, partim ad Phyſicam, partim ad Metaphyſicam, partim etiam ad doctrinam reuelatam. Ad 3. diuerſam eſſe debere ſcientiam animę ab alijs ſcientijs ſpeculatiuis, eamque non ſimplicem eſſe, ſed uariam & multiplicem, ex tribus nimirum doctrinis concretam, ſatis perſpicue demonſtratum eſt in pręcedenti capite. nec ſi quis ſcientiam animæ rationalis ab alijs ſcientijs ſpeculatiuis diuer-

Nõ ẽ ſcientia animæ rationalis, una & ſimplex ſed uaria & multiplex.

D ſam faceret, omnino aberraret, quanquã ego non uideo quomodo talis ſcientia partim phyſica partim metaphy. partim etiam ex reuelatione pendẽs, una & ſimplex ſcĩa dici aut eſſe poſſit. Ad 4. Nos ultro concedimus, animam rõnalem pertinere ad Phyſicum, ea rõne ut eſt terminus generationis humanę, & ut procreatio eius fit certo quodam tempore naturaliter conſtituto, non aliter atque productio cęterarum formarum naturaliũ. Et quia reliquę dubitationes eodem tẽdunt, nimirũ ut oſtendãt Phyſicum age

re de qnidditate animæ rationalis, & de A
operationib. eius, quod nos, ſi abſolutė
intelligatur, apertė negamus; ſin autē ali
qua ex parte, non abnuimus; idcirco ea-
rum dubitationum facilis eſt & in prom
ptu ſolutio. Placet.n. nobis animam rō-
nalem, ut eſt actus corporis & differentia
hominis, conſtitueus eum in certo gra-
du & ſpecie rerum naturalium, & ut ad
intelligendum eget opera facultatum ſē
tientium, cognoſci & tractari a Phyſico;
ſed quia præter hęc, ſunt alia plurima q̃
conueniunt animæ rationali ea ratione,
ut eſt ſeparabilis a corpore, immortalis
& diuina quędam ſubſtantia, quæ procul- B
dubio ſuperāt facultatem Phyſiologiæ;
idcirco non temere diximus perfectam
eius ſcientiam a Phyſico percipi & tracta
ri nō poſſe. Ex ijs autem quæ adhuc ex-
plicata fuerunt de cognitione animæ rō
nalis, facile intelligitur quomodo ſolui
debeat quinta dubitatio; dicendū enim
eſt animam rationalem ea ratione ut eſt
forma corporis & pars eſſentialis homi-
nis, efficiēs actiones partim omnino phy
ſicas, ut ſunt alere & ſentire, partim ali-
quo modo phyſicas, cuiuſmodi eſt intel-
ligere per phantaſmata eſſe inſeparabi- C
lem a materia ſecundum rem & rationē,
atque eo modo uerė ac propriė conſide
rari & tractari a phyſico. Sed ea ratione
ut eſt immaterialis, per ſe ſubſiſtens, ha
bens multa cum intelligentiis cōmmu-
nia, eam ſeparabilem eſſe ſecundum rē
a materia, neque cognitionem eius, qua
talis eſt, phyſicam eſſe, ſed partim meta-
phyſicam, partim theologicam, atq; pro
pter hanc fortaſſe cauſſam Ariſt. in 6. lib.
Metaph. tex. 1. non dixit Phyſiologiā ſpe
culari circa ſubſtantiam omnino & ſim-
pliciter inſeparabilem a materia; ſed ait D
circa ſubſtantiam (ut plurimum inſepa
rabilem) innuens aliquam eſſe ſubſtan-
tiam phyſicam aliquo modo ſeparabilē,
qualem nos ponimus animam rationa-
lem; Verum de hac quæſtione ſatis di-
ctum ſit. Quare ad diuiſionem ſcientiæ
ſpeculatiuę reuertamur.

Quō doctrina aīæ rōnalis partī ſit phyſica partim verò non.

An ſcientia ſpeculatiua uniuocè dicatur, de illis tribus, Phyſica, Metaphyſica, & Mathematicis diſciplinis.

C A P. XI.

Opi. quorūdam.

EXpoſita diuiſiōe Philoſophiæ ſpe
culatiuæ in Phyſicā, Metaphyſicā
& Mathematicam: nunc declaran
dum eſt an ſcientia ſpeculatiua uniuocė
B dicatur de illis tribus, & quę illarum ſit
prima, certiſſima & nobiliſſima. Quidā
putant rōnem ſcientiæ ſpeculatiuæ non
poſſe æqualiter atque uniuoce conueni
re in illas tres ſcientias; propterea quod
ita ſe habent ſcientię, ut res quæ ſubii-
ciuntur illis: ſed doctrina Mathematica
agit de quātitate, quę eſt accidens; phyſi
ca uero de corpore mobili, quod eſt ſub
ſtātia; ſimiliter Metaphyſica agit d Deo;
reliquæ duæ de rebus creatis ab illo: Cū
igitur neque ſubſtantię & accidenti, ne-
que Deo & creaturis ſit aliquod cōmu-
C ne & ſuperius uniuocė, relinquitur hu-
iuſmodi ſcientias non poſſe contineri
ab aliquo uniuoco. Alii confirmāt idem
ſic: Scientia non dicitur uniuoce de ſub-
alternante & ſubalternata; ſed Phyſica
& ſcientiæ Mathematicæ ſubalternātur
Metaphyſicę, ergo ſcientia non dicitur
uniuoce de his. Sed neutra ratio multū
roboris habet, peccat enim prior ratio,
quia ſubiecta ſcientiarum ſpectat, ut res
ſunt, quo pacto uerum eſt nihil eſſe uni-
uocum commune illis: non debent autē
ſic conſiderari, ſed prout ſunt ſcibilia &
D participant ratione ſcientiæ, q̃ eſt cogno
ſcere rem per cauſſam propter quam res
eſt, ut dicitur in 1. poſt. quæcunq; igitur
ſciētiæ fuerint & qualiuncūque rerū, ſi
in illis tractandis teneant atque ſeruent
prędictam ſcientiæ rōnem, ſimpliciter &
uniuoce cenſeri debent ſcientiæ; alioqn
nec Phyſica uniuocė diceretur de ſuis
partibus. Etenim alia pars eiùs agit de
ſubſtantia, ut homine, & equo, & alia de
accidentibus, ut colore, ſapore, motu:
quin etiam Geometria, & ſi agit de acci
dēti, tamen non unius categoriæ, ſed di-
uer-

Opin. aliorum.

Refutātur ſupradicta opiniones.

uerſarum , ut de magnitudine , figura, A proportionibus;quorum primum perti net ad categoriam quantitatis, ſecundũ qualitatis,tertium relationis: quãquam ſi proprie loqui uelimus , ſcientia non eſt niſi accidentium,nam eſt demonſtra tionis effectus,demonſtratio verò nõ eſt ſubſtantiæ,ſed accidentiu m;etenim ſubſtãtię cognitio quam definitio parit pro priè non ẽ ſcientia, ſed refertur ad habi tum principiorum,qui uocatur intellectus. Poſterioris autem rationis uitium in eo eſt,quia ſumit pro certo, qđ apud Philoſophos habetur dubiũ & incertũ, quin etiam nobis uidetur falſum eẽ, ſed infra o[illegible]nd[illegible]mus alias ſcientias propriè ſubalter[illegible]ari Metaphyſicæ . Ex aduerſo autem [illegible]unt nõnulli,qui putant ſcientiã dici uniuoce de illis tribus,idque proba re contendunt eo argumento, quia ſciẽ tia ponitur in categoria qualitatis;i cate gorijs autem nec ęquiuocum, nec quod uulgo dicitur analogum, habet locum , ſed quid quid in ſerie prædicamẽtali locatum dicitur de multis , neceſſe eſt aut genus,aut ſpeciem eſſe, ergo ſciẽtia quæ dicitur de multis non tantùm numero differentibus , erit quidpiam uniuocum C & genus illorum . Cæterum rõ iſtorum nihil nos mouere debet; nã longe aliud eſt conſiderare ſcientiam, ut eſt quidam habitus [illegible] ægre mobilis a ſubie cto,quomodo prædicta rõ procedit , & aliud,prout habet ordinem ad ſubiectũ, ideſt ad res quas tractat,& prout attẽditur ſecundum propriam rationem ſcien tiæ,quæ cõſiſtit in eo,ut faciat cognoſce re rem per propriam cauſſam eius quod ſcitur, quo pacto non oporter ſcientiam dici uniuoce de omnibus ſcientijs,alioquin ſi quam uim haberet illa ratio, co- D geret etiam nos confiteri ſcientiam dici vniuoce de Logica , & ſcientijs realibus, de ſubalternãte & ſubalternata,de ſcien tia,quæ eſt a priori & a poſteriori. Scien tia igitur reſpectu ſubiecti,cuius eſt habi tus firmus & diſpoſitio ægre mobilis,vni uoce dicitur de omnibus ſcientijs,reſpe ctu autem obiecti & rerũ quas tractar, & reſpectu modi procedendi & demonſtrandi,non dicitur uniuoce de omnibus ſcientijs .

Alia opin.

Duplex cõſideratio ſcientia.

Opi. Alexandri Aphrodiſæi.

Alexander Aphrodiſæus in ſuo proœ A mio ſuper li.Prior. videt̃ ſentire ſcientiã ſpeculatiuam principaliter dici de Meta phyſica, ſumens argumentum ad id con firmãdum ex ethymologia uerbi Greci θεωρεῖν , quod uerbum e uerbo ſi reddas latine, ſonat diuina inſpicere, ex quo fit ut ſciã theorica, quam nos latinè uocamus ſpeculatiuam , ea propriè ſit ꝙ uerſarur in explicatione rerum diuinarum, hanc uerò uel ſolam uel maximè omniũ cõſtat eſſe Metaphyſicã,ut apertè docet Ariſt.1.Metaphy.cap.2. proximè autem ſecundum Metaphyſicã,id nominis phy ſica meretur,propterea quòd res natu B rales ſunt effectus diuinarum mẽtium , in quibus extant diuinitatis quædam im preſſa ueſtigia,quibus inſiſtentes veſtigamus & uenamur ſciẽtiam rerum diuinarum. Diſciplinis uerò Mathematicis idẽ nomen ultimo loco impertitur,tũ quia ſuppeditãt adiumẽta quãplurima Phyſicæ & Metaphyſicę : Phyſicus enim in tractãdis multis rebus, utitur abſtractione Mathematica,ut cũ agit de infinito , cõtinuo , & motu. Metaphyſica ẽt multa ſumit ex rationibus Aſtronomicis,cui rei fidem facit 12.lib.Metaphyſi Ariſto. C tum maxime quoniam doctrinæ mathe maticæ exercent mentem noſtram in co gnoſcẽdis rebus, quæ ſunt aliquo modo immateriales,qua ratione eã præparant & aſſueſaciunt ad perſpiciendas res diui nas quæ uacant penitus materia.Hæc ab Alexãdro uere ac ſapiẽter ſcripta ſunt. Quibus conſona ſunt quæ Auerr. in ſuo prologo phyſicæ ſcribit his uerbis.[Sciẽ tiæ ſpeculatiuę ſunt duob. modis, unus eſt propter exercitium,ſicut Mathematica: alius propter perfectionẽ , propter quã ipſum exercitium eſt , & eſt ſciã na- D turalis,& diuina] Vide etiam quæ ſcribit Proclus de utilitate Mathematicæ ſcientiæ cap. 8. primi commentarij ſui in Euclidem . Hæc igitur accepimus ab alijs circa propoſitã dubitationẽ; quę ut declaretur enucleatius ,addam quędam quę huius dubitationis ſolutionẽ con tinent.

Quõ doctrina Mathematica, cõducat Phyſicę & Metaphyſica.

Scien-

Scientiam ſpeculatiuã nõ dici vniuocè de Mathematicis diſciplinis & aliis, quoniã doctrina Mathematica non eſt propriè ſcientia.

C A P. XII.

Doctrinã Mathematicam non eſſe propriè ſcientiam.

MEa opinio eſt, Mathematicas diſciplinas non eſſe propriè ſcientias: in quam opinionem adducor tum aliis, tũ hoc uno maximè argumento. Scire eſt rem per cauſſam cognoſcere propter quã res eſt; & ſcientia eſt demonſtrationis effectus: demonſtratio autem (loquor de perfectiſſimo demonſtrationis genere) conſtare debet ex his quæ ſunt per ſe & propria eius quod demonſtratur; quæ uerò ſunt per accidẽs, & communia, excludũtur a perfectis demonſtrationibus; ſed Mathematicus, neque conſiderat eſſentiam quãtitatis, neque affectiones eius tractat, put manãt ex tali eſſentia, neque declarat eas per proprias cauſſas, propter quas inſunt quantitati, neque conficit demonſtrationes ſuas ex prædicatis propriis & per ſe, ſed ex communibus, & per accidẽs: ergo doctrina Mathematica non eſt propriè ſcientia: Maior huius ſyllogiſmi nõ eget probatione, etenim aperte elicitur ex his quæ ſcripta ſunt ab Ariſto. 1. Poſt.

Quid ſenſerit Plat de Mathematicis.

Cõfirmatio Minoris ducitur ex his, quæ ſcribit Plato in 7. libr. de Republ. dicens Mathematicos ſomniare circa quantitatem, & in tractandis ſuis demonſtrationibus non ſcientificè, ſed ex quibuſdam ſuppoſitionibus procedere. Quãobrem non uult doctrinam eorũ appellare intelligentiam, aut ſcientiam, ſed tantum cogitationem; in quam ſententiam multa ſcribit Proclus in 1. lib. ſuorum Commentariorum in Euclidem. Verum, tametſi neque Platonem neque Proclum neque alios Philoſophos graues, haberemus auctores huius ſententiæ, tamen id per ſe manifeſtum fit cuiuis qui uel leuiter modo attigerit eruditum illũ Mathematicorum puluerem. Nam ſi quis ſecum reputet atque diligenter conſide-

A ret demonſtrationes geometricas, quæ continentur libris Elemẽtorum Euclidis, plane intelliget eas ſic eſſe affectas ut ante diximus, ac ut de multis unũ aut alterũ proferã exẽplum, Geometer demonſtrat triãgulũ habere tres angulos æquales duobus rectis, propterea quod angulus externus, qui efficitũ ex latere illius trianguli producto, ſit æqualis duobus angulis eiuſdem triãguli ſibi oppoſitis: Quis non uidet hoc medium non eſſe cauſſam illius paſſionis quæ demonſtratur? cum prius natura ſit triãgulum eſſe, & habere tres angulos æquales duobus

B rectis, quàm uel produci latus illius, uel ab eo latere fieri angulum æqualẽ duobus internis? Præterea, tale medium habet ſe omnino per accidens ad illam paſſionem; nam ſiue latus producatur, & fiat angulus externus, ſiue nõ, immo tamet ſi fingamus productionem illius lateris, effectionemq; anguli externi eſſe impoſſibilem, nihilominus tamen illa paſſio ineſſet triangulo; at quid aliud definitur eſſe accidẽs quàm quod poteſt adeſſe & abeſſe rei præter eius corruptionẽ? Ad hæc, illas propoſitiones, Totum eſt maius

C ſua parte; æquales eſſe lineas quæ ducuntur a centro ad circũferentiam; illud latus eſſe maius, quod opponitur maiori angulo, & id genus alia, quam crebro uſurpat in demonſtrando? in quam multis demõſtrationibus eas pro medio adhibet & inculcat Mathematicus? ut neceſſe ſit ex his demonſtrationibus quæ conſtãt prędicatis communibus, non gigni perfectam ſcientiam. Verum hæc accipiantur nunc tanquam perfunctoriè dicta, quæ ſubtilius atque uberius pertractanda ſunt in 3. lib. huius operis. Cum

D igitur Mathematicus negligat ea, quæ maxime attingunt uim & rationem demonſtrationis & ſcientiæ, tantumque illud curet & attendat, ut medium habeat neceſſarium & euidentem connexionem cum eo qđ demonſtratur; qualecunque fuerit mediũ reſpectu concluſionis, ſiue cauſſa ſiue nõ, ſiue per ſe ſiue per accidens, nemo erit qui non una nobiſcum ſentiat & dicat, diſciplinam Mathematicã non eſſe propriè ſciam. Phyſica aũt & Metaphyſica, licèt non ſemper demonſtrent per cauſſas, neq; ad explicandas

candas omnes res adhibeāt perfectas demonſtrationes, tamen faciunt id ſæpe, videlicet quantum licet uel per obſcuritatem inſtabilitatemq; rerū quas tractāt, vel per infirmitatem ingenij humani; & certe ſtudent atque contendunt id præſtare, quod nō eſt curæ Mathematico, & ſaltē in ſuis demonſtrationibus non adhibent niſi ea quæ per ſe ac propriè inſunt rebus, & ſine quibus res ipſæ nullo modo conſiſterent. at quæ ſunt communia, ut plurimum: quæ autē ſunt per accidens, omnino reijciunt. Ex his igitur planum eſt, ſciam ſpeculatiuā non dici vniuoce de diſciplinis Mathematicis & de Phyſica ac Metaphyſica, quippe cùm ꝓpria ſcientiæ ratio quæ docetur & traditur in 1. lib. Poſt. non inſit in illis ſicut in his cernitur ineſſe. An uero ſciẽtia ſpeculatiua vniuoce dicatur de Phyſica & Metaphyſica, breuibus oſtendamus.

An ſciẽtia dicatur uniuocè & æqualiter de Phyſica & Metaphyſica.

Si Metaphyſicam cōferamus cū Phyſica, difficile eſt iudicare an ſcia uniuocè dicatur de illis nec ne, partim enim videtur dici uniuoce, qm̄ Phyſicus affectiones naturales demōſtrat de reb. ſibi ſubiectis per proprias cās earū, nō ſecus atque Metaphyſicus, & utitur perfectis demonſtrationibus, quæ prout ſunt demonſtrationes [illegible] habent vim gignendi ſcientiam P[illegible], non pēdent a Metaphyſica. Cum [illegible] Phyſicus oſtēdit terram naturaliter ferri ad ima loca, quoniam e[illegible] ima[illegible] corporum; motum eſſe co[illegible], & fieri ſucceſſiue, quia eſt actus entis in potẽtia prout in potentia: hominem natum aptū eſſe ad ridendum, [illegible] rationis cōpos: adeo bene demonſtrat [illegible] affectiones naturales per proprias cauſas illarum, ut illas ne[illegible] inter Metaphyſi[illegible] Pertio [illegible] nomen ſcia [illegible] de Metaphyſica, Primo, propter eam cauſſam quam ex [illegible] adduxi ſupra cap. 11. Deinde, [illegible] ſpeculatiua eſt ſui gratia, vt [illegible] Ariſto. 1. Metaphy. cap 2. Hoc a[illegible] in Metaphyſicam, a[illegible] ſcientiæ, & in qua magna ex parte conſiſtit [illegible] felicitas [illegible]. Præterea, Metaphyſica hēt [illegible] harum diſciplinarum, defendendo eas con-

A tra proteruos & ſophiſtas; & ſuam cuiq; ſcientiæ materiam præſcribit in qua verſetur, & cum agat de his quæ uocantur trāſcendentia; quęque latiſſimè patent atque permanant ad omnes ſcientias, videntur reliquæ diſciplinæ ſæpenumero egere præſidio & adiumento Metaphyſicę. Ad hæc, Plato, cum in Philebo, tum in 7. Dialogo de Rep. tantum concedit Metaphyſicæ (quā ibi appellat & ſignificat nomine Dialecticæ) ut præ illa non dignetur appellatione ſciæ alias diſciplinas: ſed libet apponere uerba Platonis ex lib. 7. de Republ. vbi ita ſcribit. [Cęteræ artes, aut opiniones hominū cupiditatesq; reſpiciūt, vel ad generationes & cōpoſitiones, vel ad culturā eorū, q̄ generātur, & corrūpunt, ſpectāt. Reliquæ vero quas diximus verarum rerū quoquo participes eſſe (Geometria. ſ. eiuſque comites) circa ipſam eſſentiā, quodāmodo ſomniāt, ſincerè aūt quidquā ab illis cernere impoſſibile eſt, tātiſper dū ſuppoſitionibus hę-ēt, eaſq; ratas & immobiles adeo ſeruāt, vt illarū rōnem reddere nequeant. Nā ubi principiū quidē ponitur id quod eſt ignotū; finis aūt & media ex ignoto tracta inuicē connectuntur, collectā inde aſſertionē quonā pacto ſciam vocemus? Nullo. Dialectica uerò ſola, ſublatis ſuppoſitionibus omnibus ad ipſum principiū, ut compertū habeat, pergit, & re uera animi oculum cęno barbarico obrutum, paulatim ſurſum trahit ac ducit, tāquam adiutricibus, ac mi[illegible] quibuſdā utens his artibus quas narrauimus. eas porro nos ſępe ſcias pp conſuetudinem nominauimus, indiget aū. alio nomine clariore q̄dē quā [illegible] opinio, obſcuriore uero quam ſci[illegible]: Cogitationem [illegible] certe nos in ſuperioribus, earū [illegible] cognominauimus. neq; tamē eſt de nomine cōtrouerſia inter eos, quib. de tātis [illegible], quātis nobis ad pſens e[illegible] diſceptatio, ſermo eſt. Placet igitur quēad modū ſupra, primā partē uocare ſciam, ſecūdā cogitationem, tertiam fidem, poſtremā imaginationem vel aſſimilationē, & ambo illa ſimul opinionem, & op[illegible] circa generationem, intelligētiā [illegible] circa eſſentiā eſſe. Quod aūt eſt eſſentia ad generationē, id ad opi[illegible] intelligētia; quodue intelligētia ad opinionem,

Sententia Platonis de præſtantia Metaphyſicæ.

nem,id & ad fidē ſcientia, & ad imaginationem deniq; cognitio.] Et paulò poſt, [An ergo videtur tibi doctrinis omnibus Dialectica](intelligit aūt primā Philoſophiam) [velut apex præpoſita; nec vlla doctrina vlterior ac eminentior reperiri?] Proclus aūt cap 4.primi Cōmentarij ſui in Euclidem, Metaphyſicæ præſtantiam declarat atque commendat his verbis.[Hęc eſt omnium ſcientiarū capaciſſima, & ab illa cæteræ ſibi oēs ſua ſumunt principia: ſemper namque ſuperiores, inferioribus primas demōſtrationum ſuppoſitiones prębēt. illa aūt,quæ ſcientiarum omnium perfectiſſima eſt, oībus ex ſe principia largitur, alijs quidem magis vniuerſalia, alijs verò particularia magis.] Et paulo infra, [vna igitur ſcientia omnes ſcientias præcellit, quippe quæ communia & per omnia genera permeantia cognoſcat, cunctiſque Mathematicis ſcientijs principia ſuppeditet.] Idem atq; iiſdē prope verbis ſcripſit reliquit magnus Syrianus initio ſui cōmentarij ſuper 3.librū Metaph. Ariſt. Ex quibus verbis tā Procli,quàm Platonis,& his quæ dicta ſunt initio huius capitis, perſpicuum ſit quid reſpōdendum ſit qōni propoſitæ; etenim breuiter dicendum eſt: Scientiā ſi conſideretur propria ratio eius(quę eſt eſſe potiſſimę demōſtrationis effectum, & declarare ſubiectas ſibi res per proprias earū cauſſas) vniuoce dici de Metaphyſica & Phyſica; ſin autem ſpectetur excellentia Metaphyſicæ,& ſingulares quædam prærogatiuæ quas conceſſu omnium habet ſupra cæteras ſcientias,iure optimo nomē ſcientię attribuendū eſſe magis principaliter Metaphyſicæ quam reliquis diſciplinis. Simpliciter igitur ſcientia vniuocè dicitur de Metaphyſica & Phyſica,ſecundum quid aūt minimè,ſed hoc ex iis quæ infra dicentur,planius erit. Verum, quia multi pro certo habent alias ſcientias vere ſubalternas Metaphyſicæ, ex quo ſequi ant neceſſario videtur, vt ſcientia ſpeculatiua non dicatur vniuoce de illis tribus,ideo videtur non alienum eſſe ab hoc loco, quin etiā permagni referre ad pleniorem atque vberiorem ſuſceptę diſputationis intelligentiam,vt etiam hac de re ſententiam noſtram aperiamus.

De eodem ſententia Procli.

A *Reliquas ſcientias propriè ſubalternari Metaphyſicæ, opinio quorundam.*

CAP. XIII.

Tria requiri ad ſubalternationē ſcientiarū.

QVi opinantur oēs alias ſcientias verè ſubalternari Metaphyſicæ, his ferè rationibus conātur perſuadere alijs opinionem ſuam. Prima ratio eſt hæc: Tria ſunt quæ neceſſario cōcurrere debent ad perficiendam ſubalternationem ſcientiarum,vt apertè colligitur,ex his quæ ſcribūtur 1 Poſt.tex. B 20 23.30. Vnum eſt, vt ſubiectum vnius ſcientiæ cōtineatur a ſubiecto alterius: Alterum eſt vt eiuſmodi ſubiecta ſint diuerſa inter ſe,non quidem eſſentialiter, ſed accidentariè, nā inferior ſcientia ſuperioris ſubiectum contrahit per differētiam quādam accidentiā,& ſic ipſa quoque vtitur eo, tanquam ſubiecto ſuo, quemadmodū Geometria agit de linea, Perſpectiua vero quæ ſubalternatur illi, agit de linea vt eſt viſibilis; eſſe autem viſibile,non per ſe ſed per accidens ineſt C lineæ qua ratione linea eſt: Tertium eſt; vt principia inferioris ſcientiæ,quamuis demonſtrabilia ſint, tamen ſupponātur in ea ſcientia veluti quæ debeant declarari atque demonſtrari in ſcientia ſubalternante. Hæc igitur tria in quibus ſcientijs inſunt, faciunt eas ſubalternas; ſed inſunt alijs omnibus reſpectu Metaphyſicæ, ergo aliæ omnes ſcientiæ ſubalternantur Metaphyſicæ. Minor ita probatur 1. Ens de quo agit Metaphyſicus,cōtinet ens mobile, quantitatem, & alias res in quibus verſantur cæteræ ſciētiæ, D vnde in 4.Metaphy.text.1.dicitur Metaphyſica ſpeculari vniuerse ens ꝓut ens; reliquæ aūt diſciplinæ ſumunt vnā quęque partem entis, ceu abſcindentes aliquem ramū ex vniuerſa arbore. Deinde, eſſe mobile, vel eſſe quantum (qđ Phyſica & Mathematica diſciplina adiūgunt ad ipſum ens) ſunt differentiæ accidentariæ: nam enti vt ens eſt,accidit eſſe mobile,vel eſſe quantum; ſicut Ariſt.docet in 2.lib.Topic. per accidens eſſe vt triangulum ſit ęquilaterum. Poſtremo,principia reliquarum ſcientiarum, declarātur

atque

atq; probantur a metaphyſica, cuius rei auctor eſt Ariſt.tum in 1.phy.tex.8 tū in 1.Poſt.te.23. ſcribens nullam ſcientiam poſſe probare ſua principia,ſed eorū pro bationem eſſe reiiciendam ad Metaphy ſicam,quę eſt ſcientia cōis,& tanquā Do mina Reginaq; omnium,hēt ius atq; imperium in alias ſcientias. Idem quoque ſcriptum reliquit Auer.3.li.de Cælo cō. 4.dicens Metaphyſici eſſe uerificare atq; defendere ſubiecta ſcientiarum particularium,atque hæc quidem eſt prima rō; quam,quia multas partes continet, aliquanto latiùs expoſuimus. Altera ratio quæ affertur ad confirmandam eandem opinionem hęc eſt; proprium eſt ſciētiæ ſubalternatæ non poſſe perfectè declarare ſubiectas ſibi res ſine auxilio ſubalternantis, uti cernimus in Perſpectiua & Geometria, ſed quę ſubiiciuntur aliis diſciplinis, non poſſunt cognoſci perfectè ſine Metaphyſica;ergo aliæ ſcientiæ ſubalternantur metaphyſicæ; Minoris ueritas per ſe manifeſta eſt, nam cùm metaphyſicus agat de his reb.quæ per ſe inſūt in omnibus aliis (cuiuſmodi ſunt ens, vnū,verum,bonū,ſubſtātia,accidēs,&c.) qui fieri pōt, ut niſi eiuſmodi prædicata metaphyſica,perſpecta & cognita habeamus,ſcientiam aliarum rerum conſequamur? Ad hæc,ſi nihil poteſt perfectè ſciri,niſi cognoſcantur quæcunque p ſe inſunt illi,uſq; ad prima & immediata, ut docet Ariſt.1.poſt.te.5. & 1.phy.tex.1.ergo non poterit cognoſci. v.g.homo, niſi cognoſcantur prima & uniuerſaliſſima prædicata quæ inſunt in illo;hæc āt ſunt Metaphyſica,ut ens,ſubſtātia,corpꝰ, &c. & ſi quod eſt aliud,Quare Phyſicus non poteſt dare perfectam ſcientiam hominis ſine ſubſidio & opera metaphyſici. Præterea, tritum eſt illud ſermone omnium philoſophorum, quemadmodum res ſe habet ad eſſe,ſic ſe habere ad ueritatem & cognitionem; ergo ſicut cauſſæ particulares non poſſunt operari ſine cauſis uniuerſalibus,& aliæ res non poſſūt exiſtere ſine rebus metaphyſicis (nā formaliter pēdent ab illis prędicatis trāſcendentibus, effectiuè autem ab intelligentiis & ab ipſo Deo) ita quoq; ſciētia aliarum rerum nō poterit abſolutè percipi ſine cognitione metaphyſicæ.Tertia

A ratio nititur teſtimoniis Philoſophorū, qui uidētur aſtipulari huic ſententię; & primùm quidem citant Ari. in his locis, quæ ſupra ex 1.phy.& 1.poſt.in medium protuli,& in 11.li.metaph. ſumm.2. c.2. ait ſcientiam Mathematicam & phyſicā, eſſe partes Sapientiæ, hoc eſt Metaphyſicæ: Deinde Themiſtium, qui in ſua paraphraſi ſuper lib.1.poſter.c.20. explanans 23.tex.ita ſcribit: [Sed quæro ſit hoc inexorabile,ut principia Geometrię, Arithmeticę,Muſicę,cęterarum artium de-mōſtrari non poſſunt?an poſſint quidē illa, ſed non in ea ſcientia, cuius ſunt princi-

Themiſ. ſētentia, de poteſtate Metaphyſicę ſupra alias ſcientias.

B pia, & quæ ijs ut principijs utitur: nam ſi ita ſit,tunc ſcientiæ aliæ,principia ſuis principiis facerent, ſed ratio hęc primæ Philoſophię commiſſa,mandataque eſt, cuius ambitu omnes doctrinæ cingūtur, ita.n.demum obire ſcientias oēs poteſt, ſi amplexa omnes ſit, quemadmodum Geometria Perſpectiuam, alioquin impoſſibile arbitror, quandoquidem neceſſe eſt demonſtrationem aut ex propriis aut ex cognatis & finitimis confici. Atq; hæc illa eſt prædicatione omnium celebrata Sapientia,quam ſimpliciter & maxime

C ſcientiam appellare oportet. Vna hæc,cauſſas rerum nō omnes, ſed principes,& optimates attingit; principes & optimates cauſſas nuncupamus,quarum nulla ſuperior cauſſa ſit.]Hæc The. Præterea idem uidetur Simplicius, exponēs 8.tex.1.ph.ſignificare hic uerbis, [Porrò autem prima quoque philoſophia demōſtrabit omnia principia; quocirca & ars artium & ſcientia ſcientiarum celebratur.] Item D.Thom. in opuſculo de natura generis, inquit Phyſicā ſubalternari Metaphyſicæ. Sed uidetur mihi ma-

D ximè omnium huic opinioni fauere atq; ſuffragari,tum Plato in 7.lib. de Rep. tū apertiſſime Proclus 1.li.eorum commētariorum,quos ſcripſit in Euclidem.c.4. quorum uerba, quoniam in præcedenti capite commemorauimus, non attinet hoc loco repetere. Quæ igitur afferri poſſunt ad declarandam communiendāque prædictam opinionem, a nobis ferè ſunt explicata.

Com-

Contraria opinio magis probatur.

C A P. XIIII.

Hanc ſniam, quia nõnulli graues & docti uiri ſequuntur, eaq; nitiẽ ſatis multis & uerifimilib. argumentis, non aſpernor equidem aut condemno, ſed neq; probo tamen, atque am plector. Rões aũt, quæ non ſinũt me aſſentiri prædictæ opinioni, & cogunt opinari alias ſcientias non propriè ſubalternari Metaphyſicæ, ſeptẽ nunc afferã. Prima rõ eſt hæc; principia ſciæ ſubalternatæ non ſunt ꝑ ſe immediata & indemõſtrabilia: ſed Phyſica hẽt principia per ſe immediata, & indemõſtrabilia. ergo phyſica per ſe nõ ſubalternatᷓ Metaphyſicæ: Maior huius ſyllogiſmi manifeſta eſt ex his, quæ paulo ante docuimus pertinere ad ſubalternationem ſciẽtiarum; Minor ãt ita probatur: Principia phyſica sũt, ut naturam eſſe principium motus & qetis: Motum eſſe actum entis in potentia ut in potentia; hominem eſſe animal rõnale, & alia his ſimilia. hæc ãt non poſſunt demonſtrari a metaphyſico, niſi forte de monſtratione quæ ducit ad impoſſibile, uel quæ procedit ex cõibus: nam propoſitio, in qua prædicatur definitio de ſuo definito, apud omnes cenſetur eſſe prima, immediata, & indemonſtrabilis, quare prædictæ definitiones phyſicæ, ſunt ꝑ ſe indemonſtrabiles. Prę terea, ſi quæ tractat metaphyſicus, cõia ſunt tam rebus phyſicis quàm non phyſicis, qui fieri põt ut demonſtratio, quæ de rebus phyſicis a metaphyſico conficitur ex illis prædicatis cõibus, aut ſit, aut dicatur perfecta demonſtratio? quippe quæ conſtare debeat ex propriis, & ex ijs quæ in alias res conuenire non poſſint. 2. ratio. Ari. in 1. Poſt. 23. ponit hoc diſcrimen inter ſubalternatam & ſubalternantem ſciẽtiam, quod ſubalternata tantùm declarat & demonſtrat quòd res ſit, ſubalternãs autem propter quid ſit; quorum uerborũ germanus intellectus hic eſt, non quòd ſubalternata aliquando non declaret propter quid, & cauſſam eorum, quæ de- A monſtrat, ſed quia in his reb. quas ſubalternata demonſtrat tantùm eas eẽ, ſubalternans demonſtrat propter quid ſint; ut Perſpectiuus ſæpe demonſtrat tantũ aliquid ineſſe alteri, cuius cãm & ꝑpter quid, oportet petere a Geometra: uel quia licet ſubalternata nonnunquam declaret propter quid, non tamen reſoluit demonſtrationem uſque ad ultimum ꝑpter quid uel ad primas cauſſas, hoc eñ proprium eſt ſubalternantis.

Phyſicã nõ ſubalternari metaphyſica probatur ſeptem rationibus.

Cum igitur hoc ſit diſcrimẽ inter ſubalternatam & ſubalternãtem ſcientiam, ſi phyſica demonſtrat ipſum propter quid B affectionũ naturalium, earum proprias & primas cãs docens, non petens eas a metaphyſica; perſpicuum erit phyſicam proprie non ſubalternari metaphyſicæ: Phyſicum autem dare primas cauſſas affectionum naturalium, teſtatur Ariſt. in principio phyſi. ſcribens phyſici eſſe agere de cauſſis omnium rerum naturaliũ maxime primis, propterea quòd tunc arbitramur ſcire unumquodque cũ cognoſcimus primas cauſſas, primaque elemẽta, idem quoque oſtendi poteſt multis exemplis, de quibus proferam in mediũ C unum aut alterum. Quæritur, cur terra motu ſuo naturali petat infimum locum mundi, Phyſicus reddit hanc cãm, quia eſt corpus grauiſſimum; qua cã neque phyſicus, neq; metaphyſicus poteſt priorẽ, aut magis propriam aliã reddere: Similiter, ſi quæratur a phyſico, cur terra obtineat figurã rotundã, & partes eius conglobentur in orbem, reſpondet phyſicus, quia cum omnes partes terræ ꝑpter inſitam æqualem uim grauitatis, contendant æque appropinquare cẽtro, tanquam loco ſuo naturali, non poſſunt D id omnes æquè conſequi, niſi æqualiter ſe inuicem premendo & trudendo, efficiant figuram rotundam: An Metaphyſicus afferet unquam magis idoneam aut propriam cauſſam? Immo uero Ariſt. irridet atque increpat eos, qui effectuum naturalium ſtudent afferre cãs non naturales, ut uidere licet apud ipſum tum alibi, tum lib. 3. de Cælo tex. ſexageſimo primo. 3. ratio, In primo poſt. tex. 23. ſcriptum eſt, paſſiones quas demõſtrat ſciẽtia ſubalternata, nõ eſſe paſſiones per ſe ſubiecti ſui, uerũ ſuperioris ſubiecti circa

ca quod verſatur ſcientia ſubalternãs;at A
paſſiones naturales quas Phyſicus expli
cat,non conueniunt per ſe ſubiecto Me-
thaphyſicæ, vt clarum eſt cõſideranti af
fectiones naturales,ergo Phyſica nõ ſub
alternaĩ Metaphyſicæ. 4.ratio. Ait Ari-
ſto.ĩ 1.de anima tex. 11.definitionẽ eſſe
caput ſcientię,& principiũ omnis demõ
ſtrationis,ſiue hoc intelligatur de defini
tione ſubiecti,ſiue paſſionis; ſed defini-
tiones naturales ex quib.cõſtat Phyſica,
& ex quibus conficiuntur demonſtratio
nes affectionũ naturalium, nõ conſiderã
tur aut tradũtur a Metaphyſico,ſed oẽs
dãtur & declarãtur a Phyſico,ergo Phy- B
ſica per ſe eſt ſciẽtia perfecta, nõ pendẽs
a Metaphyſica,ceu ſubalternata pendet
a ſubalternante.5.ratio, Ariſ.ait.1.Poſt.
43.[Vnam ſciẽtiam eſſe quæ eſt vnius ge
neris, quęcunq, ex primis cõponũtur &
partes ſunt aut paſſiones horum,per ſe:
alteram verò ſcientiã eſſe ab altera,qua
rumcunq; principia,neq; ex eiſdẽ, neq;
alteræ ex alteris ſunt.huius aũt ſignum,
cùm ad indemõſtrabilia venerit.]Ex qui
bus verbis colligimus ſciẽtiã ſubalterna
tã,ꝑ ſe ac eſſentialiter nõ differre à ſub-
alternãte, quoniã principia illius pẽdẽt C
ex principiis huius; quare ſi omnes ſciẽ
tiæ ſubalternantur Metaphyſicæ,nõ da
bũtur duæ aliquę ſcientię per ſe primò
diuerſę,ſed vna tantum erit ſcientia,nẽ
pe Metaphyſica, quod uidetur plane ad
uerſari Ariſt.qui in 6.Metaph.facit tres
ſciẽtias ſpeculatiuas,eaſq; diſtinguit ſm
diuerſos modos abſtractionis,uel per di
uerſam rationem definiendi, quæ diſtin
ctio videtur eſſe per ſe ac eſſentialis ſciẽ
tiæ.6.rõ,Si Metaph.eſt ſubalternãs, aliæ
vero ſcientiæ ſubalternatæ, ergo Meta-
phyſica ordine doctrinæ deberet ꝓcede- D
re alias ſciẽtias, & a nobis diſci ante oẽs
diſciplinas; conſequens abſurdũ eſt & ſe
re cõtra oẽs; Metaphyſicam.n.tum quia
omnium difficillima,tũ quia pręſuppo-
nit aliarum ſciẽtiarum notitiam, cõſtat
eſſe ultimam ſm nos. Conſequentia aũt
per ſe patet:nam cùm ſubalternata in ra
tione ſcientiæ pendeat a ſubalternãte,
nõ põt ſine cognitione ipſius,ſcientificẽ
diſci aut teneri.7.ratio. Perfecta demon
ſtratio debet conſtare ex primis & imme
diatis, vt colligitur ex ijs quæ Ariſt.ſcri-

A bit 1.poſt.tex.5.ergo ſi aliæ ſcientiæ ſub-
alternantur Metaphyſicæ,non conficiẽt
demonſtrationes ſuas ex primis, quare
nec in phyſica nec i Mathematicis, erũt
perfectæ demõſtrationes, ſed in ſola Me
taphyſica, quod eſt contra opinionem
omnium, etiam ipſorum qui illud te-
nent

Prædocentur quædam neceſſaria ad ſolutionem rationum prioris opinionis,& ſoluuntur rationes.

B

CAP. XV.

Reliquũ eſt,ut diluamus argumen
ta contrariæ opinionis. ſed quo
planius intelligatur quod dictu-
ri ſumus, altius repetendum eſt. Om-
nis ſcientia, quæ alii ſcientiæ ſubalter-
natur, neceſſariò etiam ſubiicitur ei,
non tamen retro commeat,ut quæcun-
que ſubiicitur, continuo etiam ſubal-
ternetur; etenim ſcientia hominis ſu-
C biicitur ſcientiæ animalis,non ſecus at-
que homo ſubiicitur animali, nemo
tamen dixerit illam ſubalternari huic.
Quocirca declarandum eſt quot mo-
dis contingat vnam ſcientiam ſubiici al
teri, & quis modus eorum conſtituat
ueram ſubalternationem; ſic enim re-
mota omni ambiguitate, perſpicuum
erit in quas ſcientias conueniat pro-
pria ratio ſubalternationis. Duplici- *Quot modis contingat unam ſciẽtiã ſubijci alij ſciẽtia.*
ter poteſt una ſciencia ſubiici alteri;
vel ſecundum ſe totam, uel ſecun-
dum aliquam partem tantum: Prio-
D ri modo Perſpectiua ſubiicitur Geo-
metriæ; poſteriori autem, phyſica per-
ſpectiuæ, in eo quod tractat de iride,
ſicut uidere potes 1. poſt. text. 30. Rur-
ſum,poteſt una ſcienti ſubiici alii uel ſe-
cundum naturam ſuam,quia per ſe ab il
la pendet, ſicut Muſica ab Arithmetica,
vel ſecũdum nos, quomodo metaphyſi-
ca ſubiicitur phyſica, vtpote a qua acci-
pit Deum & intelligentias eſſe, & plera
que ac potiora eorum quæ docet,decla-
rat rationibus phyſicis. Nobis in præſen
tia,ſermo futurus eſt de ſcia, quæ ſm ſe
totam,

totam,& ſecundũ naturam ſubiicitur al
teri; quo item pacto contingit vnã diſci
plinam ſubijci alteri, vel rõne finis, uel
rõne ſubiecti, vel ratione principiorum;
ratione finis, dupliciter, uel ex parte ſciẽ
tis, & ſic aliæ ſcientię ſubijciuntur Meta
phyſicę ratione finis: Nam cùm ultimus
finis naturalis ipſius hominis, conſiſtat
magna ex parte in cognitione rerum di
uinarũ, quam ſuppeditat Metaphyſica;
ideo reliquas diſciplinas, ad unam illam
refert atque ordinat. Ex parte autẽ ſcien
tię, cùm vna ſciẽtia eſt quaſi adminiſtra
& inſtrumẽtaria alterius, vt ea ſublata il
la ſuperuacanea eſſet, qua ratione Ariſt.
1. Ethic. cap. 1. docet artẽ frænefactoriã
ſubiici equeſtri, hãc verò imperatorię fa
cultati; ſi enim equeſtris atque impera-
toria facultas tolleret̃, ſuperuacanea &
inanis eſſet ars cõficiendi frena: atq; hoc
modo etiam Logica ſubijcitur Philoſo-
phiæ, cum munus & finis Logicæ non ſit
alius quàm prębere Philoſophiæ omnia
inſtrumenta, quæ neceſſaria ſunt ad con
ſequendam ſcientiam omnium rerum.
Ratione autem ſubiecti, tunc una ſcien-
tia ſubiicitur alii, cum vnius ſubiectum
continetur a ſubiecto alterius. id quod
fieri põt duobus modis; nam ſubiectum
inferius, vel per ſe uel per accidens ſubii
citur ſuperiori; per ſe, cum ſubiectum cõ
trahitur per aliquam differẽtiam per ſe
ac eſſentialem, ſicut animal per rationa
le; per accidens, cùm limitatur per diffe
rentiam accidentariam, vt animal, per eſ
ſe album, & linea per eſſe uiſibilem. Vn
de ſciẽtia hominis eſt ſub ſciẽtia anima
lis rõne ſubiecti priori modo, poſteriori
autem, Perſpectiua eſt ſub Geometria.
Rõne uero principiorũ, dupliciter una
ſciẽtia eſt ſub alia, vel quia vnius princi
pia nõ ſunt per ſe nota, ſed declarantur
& per ſe demonſtrantur in ſuperiori: ue
luti Perſpectiua multa ſupponit, quorũ
declaratio atq; demonſtratio petẽda eſt
à Geometria: vel licèt principia alicuius
ſciẽtię ſint per ſe nota & per ſe indẽmõ
ſtrabilia, tamen ſi forte negẽtur & impu
gnantur ab aliquibus, defendũtur a ſciẽ
tia ſuperiori; & ſic Metaphyſica dicit̃ de
monſtrare principia omnium ſciẽtiarũ,
non proprio & perfecto genere demon
ſtrationis, ſed eo tantum quod ſumitur

A ex rebus cõmunibus, vel quod ducit ad
impoſſibile, Atq; his quidẽ poſitis & p
ceptis, facile eſt nunc occurrere argumẽ
tis contrariis.

Solutio argumentorũ quibus probatur phyſicã ſubalternari Metaphyſicæ.

Ad primam igitur rationem reſpon-
deo: Eorũ trium quæ poſita fuerunt per
tinere ad ſubalternationem ſcientiarũ,
tertium hic deficere; nam principia ſciẽ
tię ſubalternatę ſunt eiuſmodi, ut ſint p
ſe ignota & p ſe demõſtrabilia, eorumq;
propria demonſtratio tractetur in ſcien
tia ſubalternante; quod ualde remotum
eſt a principiis phyſicis, ut ante dixim',
quæ, ſi quando uſu uenit ut probẽtur a
B Metaphyſico, id fit cõtra ſophiſtas a qui
bus opugnãtur, ut quodammodo redar
guãtur atque conuincantur: nõ quod ta
lia principia ulla egeant probatione, aut
quòd poſſint a quoquã ex prioribus at-
que propriis cauſſis eorum demõſtrari.
Ad ſecũdam dicendum eſt, hominẽ u.g.
(ſit enim idem argumenti & ſolutionis
exemplum) poſſe dupliciter conſidera-
ri, uno modo abſolute ac ſecundum om
nia p̄dicata quæ in eo inſunt: altero mo-
do, ut ſolùm eſt res quędam naturalis ac
ſecũdum prædicata phyſica quæ habet:
C priori quidem modo, nõ poteſt Phyſica
perfecte declarare hominem ſine Meta-
phyſica, nec uerò Metaphyſica, ſine auxi
lio Phyſicę: ſiquidẽ eorum quæ inſunt
in homine, quędã ſunt prædicata meta-
phyſica, quædã uerò phyſica; poſteriori
autem modo Phyſica poteſt tradere per
fectam ſcientiam hominis, non ſimplici
ter, ſed phyſicè, non oĩ ex parte, ſed qua
eſt corpus quoddam naturale. Pręterea,
duplex eſt reſolutio, una rei in oĩa præ-
dicata quæ in ea iſunt, altera effectus in
ſuas cauſas, prior nõ poteſt perfecte fie-
D ri a Phyſico circa res naturales, poſte-
rior aũt poteſt: id quod planũ fiet exem
plo terrę, hãc enim non poteſt Phyſicus
ut Phyſicus eſt, reſoluere uſque ad ulti-
ma & immediata prędicata quæ dicũtur
de terra, uti eſt ſubſtãtia, ens & alia eiuſ
dem generis: quippe cum ſint planè me-
taphyſica. Illum autem effectum natura
lè terræ, qui eſt proprio & naturali mo-
tu ferri deorſũ, Phyſicus reſoluet in pro
priam & perfectam eius cauſſam, uideli-
cet, quòd ſit corpus ſimplex omniũ gra-
uiſſimum, ultra quam cauſſam non põt

Me-

Metaphyſicus afferre aliquid qđ ſit uel A cauſſa vel certè ſit ꝓpria cauſſa illius effectus: ná ſi expoſita tali cauſſa, rurſum quiſpiá quærat, cur terra ſit corpus grauiſſimũ, uel quid ſit terra, aut grauitas, uel cur terra ſit ſubſtátia aut corpus. grauitas autem qualitas & accidés, quærat ité aliquis quid ſit aut quã uim habeat unſquodq; horum; profecto taliũ quæſtionum explicatio, ut maximè cõferat ad perfectam atque abſolutam cognitionem terræ, atq; grauitatis, minimè tamé neceſſaria eſſe uidetur ad demonſtrãdũ & cognoſcendum illum effectum terræ. Quamuis igitur Phyſica nõ poſſit res ſibi ſubiectas declarare ſecundum omnia B prædicata quæ habent; poteſt tamen explicare effectus naturales ſecundum omnes cauſſas naturales eorum, etiam uſq, ad primas & immediatas: Ex quo intelligitur cętera quæ adiuncta fuerunt ſecũdo argumento, nullius eſſe momẽti; nõ enim concludunt aliud q̃ res naturales abſolute & ſecundum omnia prædicata, ex quibus conſtant, nõ poſſe declarari a Phyſico, quod nos ultro damus; ſed negamus cõſtãter, hoc facere phyſicá ſubalternatam Metaphyſicæ. Vna.n ſubal- C ternatio in eo poſita é, ut nõ poſſint cõcluſiones ſeu effectus in ſciẽtia ſubalternata reſolui uſq; ad principia immediata, & indemonſtrabilia cauſſaſq; primas.

Solutio argumentorum quibus probatur phyſicã ſubalternari Metaphyſicæ.

Ad tertiam rationem reſpondendũ eſt quoniam cæterę diſciplinæ multis modis ſubiiciũtur Metaphyſicæ, nimirũ ex parte finis, ſubiectorum & principiorũ, eo modo quo declaratũ fuit a nobis; ideo habent ſpecié & ſimilitudinẽ quandam ſubalternationis, ex quo factũ fuit, ut ueteres Philoſophi ſignificauerint alias ſcientias ſubalternari Metaphyſicę, D aliquanto latius uſurpantes uocabulum ſubalternationis: Verũ ſi propius accedamus ad contemplandam propriá uim & rationem ſubalternationis, plane intelligemus (id quod ſatis, ut opinor luculẽter oſtenſum eſt) neque phyſicam, neq; cæteras doctrinas proprie ſubalternari Metaphyſicæ. ſed reuertamur ad pertractandam comparationem inter ſcientias ſpeculatiuas.

Cur nõnulli peripatetici ſignificauerint alias ſcientias ſubalternari Metaphyſicæ.

Quæ illarum trium ſcientiarum ſit nobiliſſima, & certiſſima.

CAP. XVI.

Primo loco nobiliſſima omnium eſt Metaphyſica.

EST cõcors ſentẽtia omnium, Metaphyſicã dignitate antecellere reliquis diſciplinis ꝓpter ſummã nobilitaté earum rerum, quas tractat; agit enim de Deo & itelligẽtus, quapropter uocatur prima Philoſophia, Metaphyſica, Sapientia, Theologia. hoc eſt ſciẽtia Dei: uel quoniá hanc ꝓprié ſolus Deus habet, uel quia hæc ſola continet ſciẽtiã rerum diuinarum. Ac licèt perexigua ſit ea cognitio diuinitatis quam nobis reliquit Ari. quamue poſſunt mortales adipſci; tamen propter excellẽtiam rerum quæ cognoſcuntur, longe anteponenda eſt ẽt limatiſſimis & abſolutiſſimis ſcientiis aliarum rerum. Quam rem Ariſ. lib. 1. de Partib. animal. ca. 5. pulchre docet, his uerbis, [Res illas ſuperiores tametſi leuiter attingere poſſumus, tñ ob eius cognoſcendi generis excellentiam, amplius oblectamur, quàm cùm hæc nobis iuncta, omnia tenemus.] Secundum locũ dignitatis obtinet Phyſica; extremũ autem doctrinæ Mathematicæ; etenim Phyſicus differit de ſubſtantijs & corporibus naturalibus, in quibus ſũt ſtirpes, animantes, homo & cælũ, quibus rebus nihil eſt infra intelligentias excellẽtius atque nobilius: Mathematicæ autem diſciplinæ in ſola cognitione accidentium occupantur; agunt enim de quantitate, & his quæ ĩ quãtitate inſunt affectionibus. Excipio Aſtrologiam, quæ uerſatur in cõtemplatione corporum cæleſtium, de qua ita ſcribit Ariſt. 12. Metaph. tex. 44. [Pluralitatem uerò lationum ex peculiariſſima Philoſophia Mathematicarũ ſciẽtiarũ, uidelicet ex Aſtrologia, conſiderandum eſt, hæc enim de ſubſtantia ſenſibili quidem, at ſempiterna ſpeculatur, cæteræ uero de nulla qdé ſubſtãtia, ueluti q̃ circa numeros, & q̃ circa Geometriã.] q̃q̃ ſi ré ſubtiliter expẽdamus, ne ipſa quidé Aſtrologia attingit ſubſtãtiam cæli, ſed tãtummodo occupatur in

Phyſica nobilior ẽ Mathematicis diſciplinis.

quantitate, figura & proportionibus motuum cęleſtium, non Phyſico ſed mathematico modo pertractandis. A

Certitudo ſcientiæ duplex.

Certitudo autem ſcientię duplex eſt; vna ſpectatur ex firmitate ac immutabilitate rerũ quæ docentur, eaq; tanto maior eſt quantò res quæ cadunt ſub ſcientiam, ſunt magis immateriales & expertes potentiæ; quo fit ut Metaphyſica maximè certa hoc nomine cenſeri debeat; ꝑpea quòd agit de rebus diuinis quæ a materiæ, potentiæq; cõcretione penitus ſegregatæ oĩ ex parte immutabiles ſempiterno æuo perſeuerant: de quibus Ariſto. 1. li. de Cælo tex. 100. hæc uerba ſcribit, [Extra autem cęlum, quod neq; eſt neq; contingit eſſe corpus oſtenſum eſt; manifeſtum igitur, quod neq; locus, neque uacuũ, neq; tꝑs eſt extrinſecus: qua propter neq; quæ illic ſunt, nata ſunt in loco eſſe, neque tempus ipſa facit ſeneſcere, neq; ulla traſmutatio ullius eorũ eſt, quæ ſup extima diſpoſita ſunt latione, ſed inalterabilia & impaſſibilia, optimam habentia uitam & per ſe ſufficientiſſimam, ꝑſeuerãt toto æuo.] Et paulò poſt ait, [Omne diuinum neceſſe ẽ inalterabile eſſe.] quod ſumptũ fuit ex Platonis Timæo Politico, & 10. lib. de Legibus. At Plato quidẽ huiuſmodi certitudinem ſcientiæ conſiderans, ſæpenumero ait ſolam Metaphyſicam, ſciẽtiam eſſe, quoniã verſatur in rebus diuinis quæ ſunt omnino neceſſariæ atq; immutabiles.

Metaphyſica certiſſima omniũ ratione obiecti.

Quã difficilis ſit rerum metaphyſicarũ cognitio.

Altera certitudo ſcientiæ naſcitur ex ui firmitateque rõnum ac demonſtrationum, quibus nititur ſcientia, quarum maior copia eſt in alijs ſciẽtijs quàm in Metaphyſica, propter ſummam difficultatem earum rerum quas tractat. quod ſignificat Ariſto. in 1. Metaphyſi. cap. 2. ita ſcribens, [Ferè autem & difficillima hominibus cognitu ſunt ea, quę maximè vniuerſalia ſunt, ſiquidẽ remotiſſima sũt a ſenſibus.] & in 12 Metaphyſi. text. 1. [Quemadmodũ ueſpertilionum oculi ad lumen diei ſe habẽt, ita & intellectus animæ noſtræ ad ea quæ manifeſtiſſima omnium ſunt.] Et in 1. de Partib. anim. cap. 5. [Sed partem illam æternam ac proinde nobilem, ac diuinã minus contemplari licet, quod admodum pauca illius, ſenſui patent, quorum beneficio, tũ de ipſa parte diuina, tum de ijs quæ noſſe cupimus facultas nobis cogitãdi indagãdiq; ſuppeditatur, res mortales atque caducas, ut ſtirpes & animãtes ꝗ eas ſocias familiareſq; habemus, noſſe ubert' poſſumus, quippe cũ multa ineſſe quoq; in genere ꝑcipere poſſint, quicunq; non laborẽ recuſant.] Simile ferè ſcribit de Cælo in 2. lib. text. 17. & 60. ſi aũt natura cęli, quod tñ ſub aſpectũ oculorũ cadit, tã difficilis eſt ad intelligẽdũ, quid exiſtimandum eſt de intelligentijs? quæ non mõ exuperãt cõprehenſionẽ omniũ ſenſuum, ſed ẽt intellectus noſtri facultatẽ captumq; multum excedũt. B Si autẽ Phyſicam cum Mathematicis diſciplinis conferamus ſecundũ certitudinem, comperiemus doctrinas Mathematicas certiores eſſe quàm Phyſicã tribus de cauſis.

Doctrina Mathematica certior quàm Phyſica.

Primò quia Mathematicę nũquam vtuntur niſi rationibus demonſtratiuis. probabiles aũt nunquã adhibẽt ad docẽdũ. vnde Ariſt. 1. lib. Ethic. ait nihil intereſſe virũ Mathematicũ probabilibus rationibus vtẽtem feras, an ab oratore demonſtrationes poſtules. Deinde ſi aliquid patet ſenſui, Phyſicus nõ curat id amplius demonſtrare, C quinimmo docet eſſe ualde abſurdum & ridiculum, quod euidẽs eſt id argumentari uelle. Vnde Ariſt. 2. Phy. tex. 6. ait, ridiculũ eſſe ſi quis tentet demonſtrare naturã eſſe, qũ hoc per ſe manifeſtum eſt; & in 8. Phy. tex. 22. ait in his, ꝗ ſenſibus perſpecta & cognita ſunt, rõnem quęrere dimiſſo ſenſu, infirmitatem quãdam eſſe intellectus, & lib. 3. de Gener. anim. cap. 10. ait, credendum eſſe magis ſenſui quàm rationi, & rõnẽ tunc credendum eſſe, cùm ea conſentit cum ſenſibus: unde manauit illud Auerrois, D experimẽtũ verorũ ſermonũ eſſe, ſi conſentiãt cùm rebus ſenſatis, at Mathematicus nõ curans euidentiam, quæ eſt ſm ſenſus, eorumq; iudicia, licet clara & certa contemnẽs, oĩa, ut aiunt, reuocat ad calculos, cunctaque ad exactiſſimã ſcientiæ normam exigens, nihil præterit ſine firma demonſtratione.

Quanta ſit firmitudo & euidentia demonſtrationum mathematicarum.

Poſtremò, tametſi phyſica interdũ utatur rationibus neceſſarijs, tamen uis atq; firmitas rõnum mathematicarum ẽ multo clarior ac euidentior intellectui. ex quo fit, ut ſi demõſtratio Mathematica bene percepta fue-

fuerit,eximat omnem ſcrupulum dubitationis,nullumq; relinquat diſſentiẽdi locum,quinetiam plerumq; fit,ut Theoremata quædam Mathematica antequã demonſtrentur, uideantur incredibilia, atque adeo impoſſibilia,poſtquam autẽ eorum ueritas a Mathematico demõſtrata atq; patefacta eſt,ita creduntur,vt euidẽter cognoſcatur oppoſitũ eorum eſſe falſum & impoſſibile. Propter has igitur cãs ſcientiæ Mathematicæ uincunt certitudine Philoſophiam naturalem. Quãobrem cum Ariſt. vult ſignificare genus aliquod docẽdi limatum,firmũ,exquiſitum, & omnib. numeris abſolutum, appellat illud Mathematicum, ut apud eũ uidere licet in 1.Ethic.& in fi.2.lib.Metaph.& in 3.de Cælo te.65.uocat certiſſimas,diſciplinas Mathematicas. Auerr. quoque in eandem ſententiam ſcribens. 2.Metaph.comm.16.hæc ait, [Demõſtrationes Mathematicæ ſunt in primo ordine certitudinis & demonſtrationes naturales conſequuntur eas in hoc.] Cæterùm Phyſica poteſt dici ſecundum quid certior Mathematicis,uel quoniam agit de ſubſtantia,quæ eſt certior accidente, vtpote quod uideatur ſuſtentari atq; ſtabiliri in ſubſtãtia,ab ea dependens in eſſe;uel quia utitur priori genere demonſtrationis,faciens ſcire per proprias cauſſas, propter quas res ſunt, & per ea quæ per ſe,primoque inſunt in rebus quæ demonſtrantur,quod non facit Mathematicus;Verùm hoc partim fuit a nobis ſuperiùs explicatũ,partim aliàs vberius explicabitur. Reliquum eſt ut uideamus, quænam illarum trium ſcientiarum ſit prima.

Quõ Phyſica poſſit dici certior Mathematicis diſciplinis.

Quæ illarum trium ſcientiarum ſit prima.

CAP. XVII.

Bifariam contingit unam ſcientiam eẽ priorẽ alia,uel ſ̃m naturã,ſi verſatur in reb⁹ ſuapte natura prioribus,uel ſ̃m nos,ſi tractat eas res,quæ a nobis prius atq; faciliùs cognoſcuntur. Quę uero ſint priora,&notiora ſ̃m naturã & ſecundum nos,breuiter quidem indicat Ari.1.Poſt.te.5.diligentius aũt pertractat in 6.li.Topic.nos aũt propriè agemus hac de re in 3.huius operis libro.Ex his perſpicuum eſt Metaphyſicam ſ̃m naturam eſſe omnium primam, quoniã agit de prædicatis,cauſſisq; omnium primis & generaliſſimis,hoc eſt de tranſcẽdentibus,& intelligentijs,quamobrẽ vocatur prima Philoſophia. Secũdum nos uerò poſtremam omnium eſſe,homines .n.iam cognitis & perceptis alijs rebus, tandem ad extremum,perueniũt ad notitiam rerum diuinarum, propter ſũmã earum difficultatem & remotionẽ a ſenſibus noſtris (quæ omnia manifeſta ſunt ex his quę paulò antè diximus) & quoniam in multis præſupponit cognitionẽ aliarum ſcientiarum præſertim autem phyſicæ.Quod autem quidam aiunt,Metaphyſicam etiam ordine doctrinę priorem eſſe cæteris diſciplinis,propterea ꝙ quæ alijs ſcientijs ſubiecta ſunt non poſſunt ſcientificè percipi ſine cognitione rerum Metaphyſicarum(quę per omnes res pertinent,atque peruadũt,& quæ ſũt ſuperiora & per ſe dicuntur de ſubiectis aliarum ſcientiarum,cuiuſmodi ſunt trãſcendentia, decem prædicamenta &c.) nullius momenti eſt, eiuſq; refutatio in promptu eſt ex ijs quæ tractata ſunt in præcedenti cap.15.

Quõ Metaphyſica ſit omniũ ſciẽtiarum prima & poſtrema.

Si autem contentio fiat inter Phyſicã & Mathematicas diſciplinas, dubitatio exiſtit utri ſcientiæ principatum deferri oporteat. Nos ut planè intelligatur quod docere uolum⁹, ſubiicimus duas propoſitiones.Prima eſt hæc.Mathematicę ſecundum nos ſunt priores Phyſica. hoc patet ex duobus: primũ qa principia Mathematica ſunt per ſe &ſecũdum nos manifeſta,nec vt cognoſcantur & credãtur,indigent longa experientia, qua tamen & multa,& diligenti, opus habent principia phyſica.Hac etiam de cã abſolute appellantur diſciplinæ, quoniam facillimæ ſunt ad diſcendum,licet aliam cauſſam ponat ex Platone Proclus in 1. ſuper Euclidem. Deinde, quia ſcientię Mathematicæ (loquor de puris Mathematicis,Geometria inquam & Arithmetica, nam in aliis, uti eſt Aſtrologia, & Perſpectiua,non ita manifeſtum eſt ꝙ dicim⁹)facillimè addiſcũtur ẽt a pueris & rudi-

Vtra ſcientia ſit prior Phyſica an Mathematica.

rudibus aliarum diſciplinarum; Quocirca olim Mathematicæ, primæ omnium exponebātur: Ariſt. item in 6. Ethicorū, ſcribit puerum poſſe euadere Mathematicum, prudentem verò aut Philoſophū minimè. Cæterum Albertus in 1. Trac. ſuo Phyſico cap. 1. vult Phyſicam priorē eſſe Mathematicis ſecūdum nos; quoniā agit de ꝓpriis obiectis ſenſuū, quæ ſunt magis ſenſata ac proinde notiora q̃ ſit quantitas, quæ eſt tantùm ſenſibile commune Sed pace Alberti dictum ſit, licèt quantitas non ſit proprium ſenſibile, tamen, quia omnibus ſenſibus uſurpatur, atq; percipitur, hac ratione notior erit quàm quoduis ſenſibile proprium: Præterea, dictum Alberti ſi quidquam ualeret, illud tantummodo concluderet, res Phyſicas notiores eſſe cognitione craſſa, quæ eſt ſecundum ſenſus, ſecūdùm quos res tantum cognoſcitur (ut aiūt) quo ad eſſe, nō aūt cognitione diſtincta & ſcientifica, quæ ē per cauſſas & principia; hæc enim conſtat notiora nobis eſſe (ut diximus) in Mathematicis quàm in Phyſicis. Altera propoſitio ē hæc: Mathematicæ ſecundum naturam videtur priores Phyſica. Ratio eſt, quoniam Mathematicæ conſiderant quātitatem ut quātitas eſt, Phyſica uero, res prout ſunt mobiles, atque ſenſibiles, ſed eſſe mobile & ſenſibile præſupponit quantitatem. ergo prior natura eſt materia Mathematicæ doctrinæ, quæ eſt quātitas, q̃ Phyſicæ, quæ eſt ens mobile. quare tametſi ſubſtantia ſit prior quantitate quæ eſt accidens, tamē ſubſtātia ut mobilis uel ſenſibilis, eſt poſterior, hoc autē modo etiam Phyſicus cōſiderat; nam prior contemplatio ſubſtantiæ ut ſubſtantia eſt, ad Metaphyſicā pertinet. Hoc item perſpicuum ſit ex eo, quia res Mathematicæ ſunt magis abſtractæ a materia quàm Phyſicæ. ex quo ſit, ut ſint quoque priores natura; nam prius poteſt abſtrahi a poſteriori, nō autem contra, ſed quantitas abſtrahitur a rebus phyſicis, ut phyſicæ ſunt, hæ uerò, ut tales, nō pñt ab ea ſeparari, ergo, &c. Idem confirmari poteſt teſtimonio Ariſtot. qui in primo Poſter. tex. 42. ait eam ſcientiam eſſe priorem, quæ non agit de ſubiecto aliquo, hoc eſt, ut interpretātur omnes, de re materiali & ſenſibili:

A Præterea, inquit illam ſcientiam priorē eſſe, cuius ſubiectum eſt magis ſimplex, & cui altera ſcientia addit aliquid, ſicut Perſpectiua addit lineæ, eſſe viſibilem, & Muſica numero, eſſe ſonorū, ſed Mathematicus agit de quātitate abſtracta a materia, Phyſicus aūt de rebus quæ ſunt cōiunctæ motui & materiæ; Phyſicus item conſiderat quantitatē ex additione, hoc eſt nō agit de quātitate, ut quantitas eſt, ſed ut quātitas materialis, mobilis & ſēſibilis, ergo Phyſica eſt poſterior ſecundum naturam Mathematicis: Sed quia nonnihil hac in re latet difficultatis, id B breuiter explicandum eſt.

Duplex dubitatio.

Duplex hoc loco dubitatio exiſtit, vna eſt hæc; Ariſto. in 6. Metaphyſi. tex. 3. inquit, ſi nō eſſent ſubſtantiæ abſtractæ, fore, vt Phyſica eſſet prima Philoſophia; & in 6. lib. Metaphy. tex. 39. inquit Phyſicam eſſe ſecundā Philoſophiam; ex quibus uerbis intelligitur Phyſicā eſſe proximā Metaphyſicæ, ac proinde ſecūdam inter ſcientias ſpeculatiuas, ergo eſt natura prior Mathematicis diſciplinis. Altera dubitatio ē hęc; Mathematica quātitas abſtrahitur a rebus Phyſicis, ergo C eſt poſterior illis, prius enim eſt talem quantitatē fuiſſe Phyſicā, quàm eſſe abſtractam ab intellectu a rebus phyſicis; ſed ut eſt abſtracta, cōſideratur a Mathematico: conſideratio igitur quantitatis Mathematica, erit poſterior cognitione Phyſica eiuſdem quantitatis. Ad primā dubitationem reſpondent quidam Scotiſtæ, ſi tolleretur de medio intelligentię, non remanſuram Metaphyſicam diſtinctam a Phyſica & diſciplinis Mathematicis, quia tunc ſola Philoſophia naturalis ageret et de ſubſtātia quæ eſt prima oium D entiū, idcirco Phyſica merito diceretur tunc prima Philoſophia: hoc aūt ita confirmār, Metaphyſica differt a Phyſica & Mathematicis per abſtractionem, quę ſecundum rē & rationem ſit a materia, ſed ſublatis intelligentijs nullo modo remaneret talis abſtractio, ergo neq; remaneret Metaphyſica. Sed hi philoſophi dupliciter meo iudicio falluntur; primùm enim falſū eſt, ſublatis intelligentijs nō eſſe remanſuram Metaphyſicam, nam tunc remanerēt res naturales & res Mathematicæ, quibus eſſent aliqua prædicata

Vtrum ſublatis intelligētiis omnino tolleretur Metaphyſica, & tunc Phyſica eſſet prima philoſophia.

cata

cata communia, ut ens, uerum, accidẽs, prius, & poſterius, totum, & pars, idẽ, diuerſum, & alia permulta his ſimilia, quę cum ſint communia utrique ſcientiæ (nimirum Phyſicæ & Mathematicę) neutra poſſet ſibi ſumere & uẽdicare peculiare eorum tractationem, ſed id ptineret ad ſcientiam quampiam ſuperiorem, & magis cõmunem, quæ non poteſt fingi eſſe alia quã Metaphyſica. Deinde illud quoque procul eſt a uero totã Metaphyſicã contineri illa abſtractione quæ eſt ſecũdum rem, & rationẽ a materia, cum Metaphyſicus agat de multis rebus, quę minime cadũt ſub prędictam abſtractionẽ; de qua re, quoniam ſatis ſupra dictũ fuit cap. 6. & 7. nihil attinet in præſentia plura uerba facere.

Explicatur locus difficilis Ariſtotelis.

Nos igitur reſpõdemus illum locũ Ariſt. tametſi perdifficilis ſit, plurimumq; negotii faceſſat his qui nobiſcum ſentiunt, tamen ſic eſſe interpretãdum, ut Ariſt. ſignificare uelit Phyſicã tunc futuram fuiſſe primã Philoſophiã, primam inquam, dignitate atque præſtãtia, quoniam ſola ageret de ſubſtantia, quæ præſtãtior eſt accidentibus, non autem primam, uel ſm naturam uel ſecũdum nos; quanquàm & hac etiam ratione quodammodo prima eſſe & dici poſſet, ſublatis enim intelligentis omnique ſubſtantia incorporea & immobili, tunc non eſſet alia ſubſtãtia, quàm naturalis; phyſicus igitur non ſolum conſideraret ſubſtantiã, ut eſt naturalis, ſed abſolutè etiam, ut ſubſtãtia eſt; ac proinde natura præcederet ſciẽtias Mathematicas: Et quamuis & ſublatis intelligentiis relinqueretur quędam ſcia conſiderãs, ut ante dixi, nonnulla prædicata cõmunia rebus naturalibus & mathematicis, tamen qm talis ſcia perexigua eſſet, non numeraretur tanquam diſtincta ab aliis duabus, ſed eã complecteretur Philoſophia naturalis tanquam partem aliquam ſui: Quemadmodum non eſt dubium quin ſit aliqua ſcia Mathematica communis, quæ debeat ſpeculari affectiones cõmunes magnitudini & numero, quæ tamen ſciẽtia, a Mathematicis non numeratur diſtincta a Geometria & Arithmetica. Ergo quia ſublatis intelligẽtiis, Phyſica non ſolum ageret de ſubſtãtia ut eſt mobilis & ſenſibilis, ſed etiã abſolute, ut eſt

A ſubſtantia, & tractationem eorum quæ rebus phyſicis & metaphyſicis communia ſunt, ſibi ipſa ſumeret, quod nũc non facit, ideo tunc cenſeretur prior Mathematicis, & prima Philoſophia. Sic igitur ſit occurſum priori dubitationi.

Ad poſteriorem autẽ dubitationẽ Proclus in 1. Cõmentario ſuo in Eucli. c. 6. reſpondet, negando res mathematicas habere eſſe per abſtractionẽ a reb. naturalibus, ſed eſſe inſitas in anima, ab eaq; genitas & multo priores eſſe materia phyſica. Qũo n. (inquit Proclus) rõnes mathematicæ in eſſe pẽdent a reb. phy-
B ſicis, cũ ſint certiores illis, & gignant firmiorem limatioreq; ſcientiam? Verùm quia hoc Procli reſponſum olet magis doctrinã Platonis q̃ Ariſt. idcirco conuenienter Philoſophiæ Peripateticæ reſpõdẽtes propoſitæ dubitationi, dicimus illud argumentũ nihil ualere: illo eñ pari rõne confici poſſet uniuerſalia ſingularibus & ſuperiora ſuis inferioribus poſteriora eſſe, quoniam ab his abſtrahũtur illa; quamuis enim quantitas priùs exiſtat in re phyſica quàm ſit actu abſtracta ab intellectu, tamen prior eſt quãtitas per
C ſe ac ſecundũ rationem ſuam quàm eadem prout eſt phyſica, & conceptus atq; rõ quantitatis ut quantitas eſt, & ut cõſideratur a Mathematico, prior eſt quam conceptus quantitatis, ut eſt in rebus naturalibus, & ut conſideratur a Phyſico. Neque uerò aliud eſt intellectum abſtrahere quãtitatẽ a materia phyſica, quam conſiderare illam ſine cõſideratione huius, quod procul dubio arguit quãtitatẽ per ſe priorem eſſe, & non pendere a rebus naturalibus. prius enim a poſteriori, non aũt e contrario poſterius a priori
D poteſt abſtrahi.

Exponitur diuiſio Philoſophiæ practicæ.

CAP. XVII.

QVoniã ſatis diligẽter (ni fallor) explanata ſunt quęcũque pertinere videbantur ad intelligẽdã diuiſione Philoſophię ſpeculatiuæ, conſequens eſt, ut de Philoſophia practica

aliquid ét dicamus: ſed libet hic breuē eſſe; feſtinamus enim ad alia maiora, & quę magis propria ſũt huius operis. Scia igitur practica, ſi latè ſumatur hoc uocabulũ (practicũ) complectitur ſciam actiuam & factiuã; nomen actiuæ tametſi latiùs patet, tamen fere (ſic uſus iam obtinuit) uſurpatur pro Philoſophia morali, factiua autem continet omnia genera artium. Rurſum, nota & peruulgata eſt tripartita diuiſio Philoſophiæ moralis, in Ethicam, Politicam, & Oeconomicam, quarum partium, ſi animum attēdas ad ordinem doctrinæ, prima eſt Ethica, qppe quæ continet principia & quaſi fundamenta reliquarum partium, agēs de paſſionibus ſeu affectionibus animi, de vitijs & virtutib. earumque actionibus, denique de ſummo bono, & vltimo fine hominis, quibus rebus non antè cognitis, atque conſtitutis, facultas Oeconomica & Politica ne digitum quidem progredi poſſent: Sin autem ſpectes excellentiam atq; præſtantiam, proculdubio primas tenet Politica, etenim ad hanc cæteræ tanquàm extremum & finem, referũtur; vnde Ariſt. in 1. lib. Ethic. & in principio Magnorum moralium, ſcientiam morum (quæ græcè dicitur Ethica) ſubijcit Politicæ, eiuſque partem quandam facit. Ac licèt facultas Oeconomica natura ſit prior ciuili diſciplina (ueluti pars eſt prior toto, & unum multis) tñ quoniã Oeconomica, hoc eſt adminiſtratio rei familiaris, nõ poteſt bene deſignari, & doceri, niſi ante deſcripta & cõſtituta fuerit ratio adminiſtrationis Politicę, hac vna re inductus eſt Ariſt. ut facultati Ethicæ proxime ſubiungeret doctrinam Politicam, quod plane liquet ex vltimis verbis eius in 10. lib. Ethicorum. Artes autem mechanicas, nemo, qui bene ſentiat poſuerit partes Philoſophiæ: quis.n. fabrum ærarium, aut lignorum appellet Philoſophum? ſed ſunt quaſi famulæ & adminiſtræ facultatis Politicæ, in id cõparatæ, ut ſocietas ciuilis, illis inſtructa, nullum deſideret, uel præſidiũ uel ornamentum ad benè beateque uiuendum. Harum artium uarietatem indicat Ariſ. 2. Phy. 24. & 25. & 79. Plato item in 10. lib. de Rep. Verum ſubtiliorem, atq; pleniorem diuiſionem artium, eleganter, &

Diuiſio philoſophię moralis.

Politicã ordine doctrinæ eſſe priorem Oeconomica.

De artibus mechanicis

A copioſè perſequitur Plato in Dialogo, qui dicitur Sophiſta, ſeu de ente.

Cæterum meritò quiſpiã mirari poſſet, & a nobis requirere, cur Logica prætermiſſa fuerit i diuiſione Philoſophiæ, quam Platonici, & Stoici. i Philoſophię partibus numerarũt? Verùm huic põt dupliciter reſponderi; Primùm quidem Logicam prætermitti, propterea quòd illa generali diuiſione Philoſophiæ, Philoſophi uoluerunt diuidere tantũmodo ſcientiam & Philoſophiam (ut uocant) realē, hoc eſt, quæ tractat genus aliquod entis realis, qualem conſtat non eſſe Lo-

B gicam. Deinde, poteſt etiam dici, a Peripateticis prætermitti Logicã i diuiſione Philoſophiæ, quòd ipſi exiſtiment Logicam non tam eſſe ſcientiam & Partē Philoſophiæ, quàm modum ſciēdi, & (ut ita loquar) omnium ſcientiarum, cunctarũque Philoſophię partiũ inſtrumentum. Vide Ammonium, & Simplicium in præfatione ſuper categorias Ariſt. Philoponum in Proœmio Priorum, Alexãdrum ibidem, & 1. Topicorum cap. 9. Albertũ in principio Poſteriorum, & in 1. Metaphyſ. tract. 1. cap. 1. & in fine ſecundi lib.

C Metaphyſici. D. Thomam in Opuſc. ſuper Boetium de Trinitate, in quæſtione de diuiſione ſcientiæ ſpeculatiuæ art. 1. ſub finem. Egidium Romanum in principio Poſt. qui omnes negant Logicam, ſi proprie ac ſubtiliter de ſcia & Philoſophia ſentire ac loqui uolumus, eſſe ſcientiam aut partem Philoſophiæ. Ac mihi quidem cum inter Philoſophos noſtri tēporis diſputatur an Logica ſit ſciētia vel pars Philoſophię, uidetur huiuſmodi cõtrouerſia, & Philoſophorum diſſenſio; nõ tam eſſe in rebus, quàm in uerbis uel

D in modo loquendi; aliis nimirum Philoſophiæ & ſcientiæ nomen latiùs, aliis uero anguſtiùs, & magis propriè ſumentibus. Sed iam finis ſit huius primi libri.

Dubitatio cur Logica non fuerit numerata in partibus philoſophię

FINIS PRIMI LIBRI.

DE PHILOSOPHIA NATVRALI LIBER SECVNDVS.

PRIMO libro diſputa-
tum eſt de diuiſio-
ne Philoſophiæ in
ſpeculatiuã & pra-
cticã,& ipſius ſpecu
latiuæ,ĩ diſciplinas
Mathematicas,Phy
ſicã & Metaphyſicã.
Sed quia hoc opus quod in manib. habe
mus,totũ planè dicatũ eſt docendis tra-
ctandiſq; reb.Phyſicis;de ipſa Phyſiolo-
gia,omiſſis aliis Phyloſ.partib. deinceps
agendũ eſt. Ac primùm quidẽ ſtatuendũ
eſt,quæ ſit eius materia uel ſubiectũ: tũ
ipſius ſubiecti pricipia,ſpẽs, & paſſiones
indicãdę: deinde de partib.Philoſophię
naturalis , earũq; inter ſe cõnexione, ac
ordine diſſerẽdũ:poſtremò explicãda eſt
inſcriptio præfixa octo lib.Phyſic. Ariſt.
ut quale ſit hoc genus doctrinę qđ nunc
explicare ingredimur,meliùs intelligaẽ.

Quod ſit Subiectum Phyſicæ, opinio D.Thomæ.

CAP. I.

QVæ poſſent huc afferri ex Logica
de uaria ſignificatione, ac ꝓprie
tatibus ſubiecti,cõſultò præter-
mittentes, primũ exponemus pręcipuas
aliorũ Philoſophorũ opiniones de ſubie
cto Phyſicę: tũ aperiemus qđ nobis hac
de re magis probetur. Ab opin.igitur D.
Tho.ordiamur.D.Thom. in ſuo Proęm.
Phyſico uidetur aſſerere,ſubiectum Phy
cæ eſſe ens mobile , ſcribens his uerbis ,
[Cuius](ſcilicet Phyſicę)[ſubiectum eſt
ens mobile ſimpliciter,non dico aũt cor
pus mobile,quia oẽ mobile,eſſe corpus,
probatur in iſto libro;nulla aũt ſcia pro
bat ſuũ ſubiectũ ; & iõ ſtatim ĩ principio
B de Cælo;qui ſequitur ad iſtũ,incipitur a
notificatione corporis]Hæc ille.& licèt
D.Tho.in procem.ſuo ſuper li. de Cælo
ſcriptũ reliquerit , ſubiectũ Philoſophiæ
naturalis eſſe corpus mobile, Thomiſtæ
tamẽ priorem ſuiam defendunt, & ſua-
dent his fere argumentis, Primò, ſubie-
ctum Phyſicæ,aut eſt corpus mobile,aut
ens mobile (nã de his duobus præcipuè
dubitatur inter Philoſophos) ſed nõ eſt
corpus mobile,ergo eſt ens mobile: Mi-
nor ſic probatur;ſubiectũ eſſe, ſupponiẽ
in ea ſcientia, cuius eſt ſubiectũ, ſed Phy
ſicus probat corpus mobile eſſe, ſiquidẽ
C Ari.in 6.Phy.32. demõſtrans oẽ mobile
eſſe diuiſibile , ſimul ẽt demonſtrare vẽ
oẽ mobile eſſe corpus(nam eſſe diuiſibi
le,conuenit mobili,quia eſt corpus) qui
aũt oſtendit oẽ mobile eſſe corpus , ali-
quo modo ẽt probatũ relinquit, corpus
mobile eſſe;cum.n. probaẽ eſſe cõiũctio
aliquarũ partium quæ faciunt aliqđ to-
tum , uidetur ẽt aliquo mõ ꝓbari illud
totum eſſe: Ariſt. igitur demonſtrans cõ
iunctionem mobilis cum corpore,ſimul
ẽt demonſtraſſe uideẽ corpus mobile eẽ,
quare hoc non põt eſſe ſubiectũ Phyſicę.
Deinde,idem eſt ſubiectum ſciẽ, & præ-
D cipuè paſſionis quæ de ipſo demõſtratur
in tali ſcientia;ſed ſubiectum motus vel
mobilitatis, quæ eſt pręcipua paſſio Phy
ſica,non eſt corpus ſed ens, ſiquidem cũ
ſubiectum ponatur in definitione pro-
priæ paſſionis.Ariſt.in 3.Phy.tex.6.defi-
nit motum non per corpus, ſed per ens,
dicẽs,[Motus eſt actus entis in potentia
prout in potentia.] Poſtea, ſubiectum
(ut uocant) adæquatum debet comple-
cti omnia quæ tractantur in ſcientia ,
ſed multa ſunt mobilia , quæ non ſunt
corpora; materia enim mutatur ad ſub-
ſtãtiam,quantitas item,& qualitas pro-

Op. D Thomæ,ens mobile eẽ ſubiectũ Phyſicæ ꝓbatur quatuor rõnibus.

dicuntur per motum, conſtat autem huiuſmodi res, nō eſſe corpora, cum tamen ſint entia; Adęquatum igitur ſubiectum Phyſicæ eſt ens mobile. Poſtremū, Ariſt. in 6. Metaphy. tex. 1. & Auerroes 4. Metaphy. com. 1. aiunt Phyſicam uerſari circa ens quod habet in ſe principiū motus & quietis, quibus uerbis ſignificāt ſubiectum Phyſicæ eſſe ens mobile. Ne uideatur autem eſſe repugnātia in uerbis D. Thomæ ſcribētis ī principio Phyſicæ ſubiectum eius eſſe ens mobile, & in li. de Cælo aſſerentis eſſe corpus mobile, quidam Thomiſtæ aiunt duplex eſſe ſubiectum, vnum adæquatum, & hoc in Phyſica eſſe ens mobile, alterū principale, & hoc eſſe corpus mobile; de illo D. Tho. locutum eſſe in Phyſicis, de hoc autem in libris de Cælo. Alij, qui uolunt re idē eſſe ens mobile & corpus mobile, dicūt D. Thom. in Phyſicis loqui de ſubiecto formaliter ſumpto, in libris autē de Cęlo, de eo materialiter accepto. Hæc pro ſententia D. Thomæ.

Egidius refellit opin. D Tho ſed non benè.

Hāc opinionem Egidius in principio Phyſicæ dupliciter cōfutat. Primò, ſi ens mobile eſſet ſubiectū Phyſicæ, ipſa Phyſica ſubalternaretur Metaphyſicæ (quod tamen falſum eſſe oſtenſum a nobis eſt in primo libro) nam ens mobile, continetur ab ente quod eſt ſubiectum Metaphyſicæ, eiq; addit ipſum mobile, quod cum ſit inferius ente, nec fluēs ex principiis eius, eſt quodammodo differentia accidētalis reſpectu entis, cū igitur hęc duo faciant vnam ſciētiam ſubalternari alii, ambo autem cōueniāt in Phyſicam, ſi ea ꝓ ſubiecto habet ens mobile, relinquitur Phyſicā ſubalternari Metaphyſicæ. Deinde, ſequeretur Phyſicā eſſe partem Metaphyſicæ; cum enim Metaphyſica, ut ſcriptum eſt in 4 Metaphyſicæ, cōſideret ens & ſpecies entis, omniſq; ſcīa conſiderans aliquod cōmune, etiam cōſideret differentias & modos, per quos illud commune proximè diuiditur; ens autem proximè diuiditur in ens mobile & immobile, ſicut ī ens finitum & infinitū, in cōtingens & neceſſarium, Metaphyſica conſiderans ens, etiā conſiderabit ipſum ens mobile; quare Phyſica, quæ agit de ente mobili; erit pars Metaphyſicæ. Hæc Egidius contra D. Thomā. Sed ra-

A tiones Egidii parum firmæ uidentur ad euertēdam hanc opinionem. Nam prior eius rō in eo deficit, quod relinquit tertiam proprietatem, quæ in primis requiritur ad faciendam ſubalternationem in ſciētiis, nimirum vt principia inferioris ſcientiæ per ſe demonſtrētur in ſuperiori, quia per ſe ſint ignota & demonſtrabilia; hoc autem non cōuenire in Phyſicā, probatum fuit in primo libro. Ad poſteriorem autem eius rationem, Thomiſtæ reſponderent dupliciter, primū quidē, concedendo conſiderari a Metaphyſica ſpecies entis nō quidē oēs, ſed eas tātū
B quę cōtinent abſtractione metaphyſice: Eſt autem abſtractio metaphyſica, quæ fit ſm rem & rōnem a materia & motu, in qua abſtractione perſpicuū eſt ipſum ens mobile non poſſe cōtineri. Deinde, dicerent eſſe Metaphyſicæ, generatim & vniuersè conſiderare generales ſpecies, modos, & gradus entis, ſed propriā atq; plenam tractationem eorum modorum qui alieni ſunt a Metaphyſica, relinqui ſcientiis particularibus. Quocirca licèt Metaphyſicus diuidat ens in mobile & immobile, & vtriuſque differentiam ge-
C neratim exponat, ſingularem tamen explicationem rerum mobilium, nō ſibi ſumere, ſed totam Phyſico relinquit. ex quo intelligitur Phyſicam non eſſe partem Metaphyſicæ.

Oppugnatur aliter opi. D. Th.

Sed opinionem D. Thomæ ualentiori fortaſſe ratione oppugnare quis poſſet ad hunc modum: Subiectum cuiuslibet ſcientiæ, ut eſt apud Auerroem, 1. poſt. commen. 179. habet duas partes, unam ueluti materiā, quæ eſt res ipſa quæ tractatur in ſcientia; alteram ueluti formā, quæ eſt ratio & modus ſm quem prædi-
D cta res tractatur: inter has autem partes oportet talem eſſe proportionē, qualis cernitur ī rebus naturalibus inter materiam & formam, ita ut unicuique formæ reſpondeat propria materia; ſed inter ens & mobile, non ſeruatur talis proportio; nam eſſe mobile non cōuenit rebus quā ſunt entia, alioquin omne ens eſſet mobile, ſicut non conuenit rebus, quatenus ſunt animantes; ſic enim fieret, ut pręter animal, nihil eſſet mobile; quęrēdum igitur eſt proprium aliud ſubiectū cui primo inſit mobile, & propter quod

etiam

etiam competat alijs rebus, hoc autem quodnam ſit, facile reperiemus ſi ponamus nobis ante oculos ſeriem eorũ quæ numerantur in categoria Subſtãtiæ, exẽpli gratia,

Ens
Subſtantia
Corpus
Viuens
Animal
Homo
Petrus

Ex hac ſerie quidquid ſumpſeris infra corpus, non propriè reſpondet mobili, quoniam eſt anguſtius & minus late patens; de pluribus.n.rebus dicitur mobile, quàm quodlibet eorum quæ numerãtur ſub corpore; ſin autem ſumas aliqd eorum quæ ſunt ſupra corpus, id profectò amplius erit atque latius quàm mobile; non.n.omne ens aut omnis ſubſtantia, eſt mobilis. Ex his intelligitur, eẽ mobile non eſſe coniungendum cum ullo eorum quæ ſunt præter corpus; quare non rectè ſtatuitur ſubiectum phyſicæ, ens mobile. Præterea, ſi quis ita loqueretur, animal componitur ex materia prima & anima, uerè quidem ſed improprie loqueretur; nam propriè materia animæ, non eſt materia prima, ſed corpus organicum; etenim anima definitur actus corporis organici; ſimiliter ſi quis ita definiret hominem, hõ eſt ſubſtantia rationis compos, non bene definiret, quia rationale, non eſt proxima differẽtia ſubſtantiæ, ſed animalis: quamobrem in definiendo homine, rationale nõ debet coniungi cum ſubſtantia ſed cum animali. Vnde Ariſt.in 6.Topic.reprehẽdit eas definitiones quibus res definiuntur per genus remotum; ergo pari ratione abſurdum uideri debet, ſi quis ponat ſubiectum phyſicæ, ens mobile, cum mobile non conueniat enti ut ens eſt, ſed potius ut eſt corporeum, non ſecus atq; ſi quis faceret ſubiectum Medicinæ, ens ſanabile, ac non potius corpus humanũ ſanabile. Verùm, quid pro opinione D. Thomæ, & quid contra eam dici poſſit, ita ſit explicatum.

Solutio rationum opinionis D. Thom. Si cui autem opi.D.Thomæ non maximè probatur, is poſſet ad rõnes quæ ꝓ confirmatione eius ſupra poſitæ ſunt, hoc mõ reſpondere. Ad primam rõnem reſponderi poteſt, nuſquam demõſtrari ab Ariſt. corpus mobile eſſe, neque uerò poſſe demonſtrari a phyſico: Etenim demonſtratio adhibetur ad faciendã fidem rebus obſcuris & dubijs, non autem certiſſimis & maximè perſpicuis, uti eſt in phyſica, corpus mobile eſſe; & Ariſ. ſignificat hoc ſupponendum eſſe in phyſica, ſcribens in 1.Phyſic.tex.11. ad hunc modum, [Nobis autem ſupponatur ea quæ ſunt natura, aut omnia, aut quædam mobilia eſſe: manifeſtum eſt aũt ex inductione.] Deinde ſi ridiculum eſt demonſtrare naturam eſſe, ut ſcriptum eſt in 2 ph.tex.6. quanto magis ridiculus eſſet Phyſicus, ſi tentaret demõſtrare corpus mobile eẽ, cũ manifeſtius ſit eſſe corpora mobilia q̃ naturã eſſe. Præterea, Phyſicus non debet neque põt demonſtrare motum eẽ, ut pulchrè docet Ariſt.8.phy.tex.22. ſed corpus mobile eſt notius nobis q̃ motꝰ, ergo phyſicus nullo mõ põt demõſtrare corpus mobile eſſe. Minor patet tum ex his, quæ ſunt apud Ari.4.phy.te.104.ubi ſic ait, [Etenim motus notus eſt ꝑ id qđ mouetur, & latius per id quod ferĩ, Hoc aliquid.n.eſt id quod fertur, motus autẽ non:] tum ex his, quæ ſcribit Themiſt.in 3.phy.ſuper tex.16.hoc mõ[Accedit, qđ notius eſt mobile aliquãdo quã motus, non.n.idem eſt noſſe motum eẽ, & quid ſi motus exploratũ habere; Nã ut ſit motus, neminem latet, quid aũt ſit, uel nos quoq; nunc quærimus; at uerò motum eſſe, res motæ nobis oſtendunt, hæc aũt ſunt, quę nos mobilia nuncupamus, quare is qui in motu definiẽdo admonitionem hẽt rei mobilis, affert rem magis planã, & notã ad docendũ, id quod erat ignotius.] Nõ igitur Thomiſtæ bene concludũt cũ ita ratiocinãtur. Ariſt.demonſtrat omne mobile eſſe diuiſibile, uel eẽ corpus, ergo demonſtrat corpus mobile eſſe; nam illud põt demonſtrari qđ ẽ dubium; etenim Scotus putat Angelos verè mobiles eſſe, cum tamen nõ ſint corpora; & Democrit. Leucippus, & Epicur. faciebant atomos mobiles, & indiuiſibiles; hoc ãt, cũ ſit per ſe notũ, nõ põt cadere ſub demonſtrationẽ, aliud igitur eſt, omne

omne mobile eſſe diuiſibile,quod cū nō ſit per ſe notū,pbatur a Phyſico,& aliud eſt,corpus mobile eſſe, quod cū ſit manifeſtiſſimum ſenſibus, non poteſt a Phyſico probari. Ad ſecundam, Ens dupliciter ſumitur;uel tanquam nomen quoddam tranſcendens, uel tanquam participium uerbi ſubſtantiui,ſum,ut idem ualeat,atq; id quod exiſtit; in definitione motus ponitur ens,non ut nomen tranſcendens, ſic enim faceret definitionem uitioſam;nam Ariſt.2.Poſt.text.17.& in 6.Top. uetat adhiberi in definitionibus eiuſmodi nomina tranſcendentia, propterea quòd quicquid ponitur in definitione (B) alicuius rei, debet eā ſeparare ab alia quapiam re. Itaque illud,[Entis in potentia,] idem ualet,atque ſi dixiſſet, motus eſt actus eius quod exiſtit in potentia;Sed dices,cur non loco entis poſuit (corporis) quandoquidem corpus eſt proprium ſubiectū motus? An quia nondum erat notum omne mobile eſſe corpus,idq; poſtea demonſtraturus erat in 6. Phyſicorū? Ad tertiam, eſt quidem mutatio in formis tā ſubſtātialibus quā accidētariis,tāquā ī terminis inter quos & circa quos fit mutatio, eſt quoque in (C) materia prima tanquam in eo quod ſubſternitur,& ſubiicitur mutationi,uerum proprie motus eſt in toto compoſito; ſi enim quæratur quid eſt qđ generatur, aut corrumpitur,quid item eſt quod alteratur; qui diceret materiam, aut formam generari, & corrumpi, non bene profecto reſponderet, etenim totum cō poſitum eſt quod generatur, corrumpitur,alteratur ſecundū qualitatem, mouetur ſecundum locum,cæteriſque mutationum generibus afficitur. Vnde Ariſtot.in 1.phyſi.63.dicit, omne quod fit, (D) ſemper eſſe compoſitū. Ad quartā,cum idem plane ſit corpus mobile,atque ens mobile,& ſubſtantia naturalis uel ſenſibilis, Ariſt. & Auerr.non admodū ſoliciti de uocabulis fuerunt,& uariis nominibus deſignāt ſubiectum phyſicæ, nūc hoc,nūc alio uocabulo appellātes. Qđ ſi tantum tribuāt uerbis Ariſt. ut ab his negent temere diſcedendum eſſe, cur non animaduertunt Ariſtot.in 6. Metaphyſicæ proximè ante eum locum, quē ipſi citant, ſcribere phyſicam uerſari cir-

A ca ſubſtantiam quę habet in ſe principiū motus & quietis?quare hinc liceret cō cludere ſubiectum phyſicæ eſſe ſubſtantiam mobilem. Cur item non reperiunt memoria quæ ſcripta ſunt ab Auerroe in 12.Metaphy.& in principio Phyſicæ? etenim illic ait ſubiectum philoſophiæ naturalis eſſe corpus mobile, hic autē, eſſe res ſenſibiles prout ſunt tranſmutabiles? cum igitur tam uariè locuti fuerint de ſubiecto Phyſicæ, non ſunt eorum uerba argumenti loco trahenda,ad unam aliquam certam opinionem aſſerendam & aſtruendam.

Exponuntur aliæ opiniones de ſubiecto Phyſicæ.

CAP. III.

Opinio ſcotiſtarū eſſe ſubſtantiam naturalem.

SCotiſtæ arbitrantur ſubiectum philoſophię naturalis eſſe ſubſtāntiam naturalem,idque probant ad hunc modum. Primum, quoniam Ariſtot.id apertè ſignificat in 6.Metaphy. textu t. C his uerbis quæ paulo ante commemorauimus.Deinde,ſi ſubiectum Phyſicæ nō eſt ſubſtāntia naturalis,aut igitur erit ens mobile, aut corpus mobile:ſed neutrū pōt eſſe: Minorē ita probant,nō pōt eſſe ſubiectū ens mobile,duas ob cauſſas, tū qa ſic Phyſica ſubalternaretur metaphyſicæ,qđ ipſi cōfirmant ſimiliter, aut Egidius cuius rōnes ſuperius expoſui, tū ēt quia mobile,cum ſignificet motum,ſeu mobilitatem quæ eſt paſſio quædā phyſica,nō poteſt eſſe ratio formalis ſubiecti: nam paſſio una cū ſubiecto facit ens D per accidens,& poſterior eſt ſubiecto;ita ut citra paſſionem ſubiectum poſſit perfectè cognoſci ſecundum quidditatem ſuā,& poteſt paſſio demōſtrari de ſubiecto ſuo,ſicut mobile de ente naturali demonſtrari poteſt,hoc modo; Omne ens quod habet in ſe principium motus & quietis,eſt mobile;ſed omne ens naturale eſt tale,ergo eſt mobile. Hæc autem omnia repugnant rationi formali alicuius ſubiecti. Præterea, quod non poſſit eſſe ſubiectum Phyſicæ corpus mobile, ſic oſtendunt; nā Angeli ſunt mobiles

motu

motu phyſico, qui tamen non ſunt corpora; Angelos autem moueri poſſe ex uno loco ad alium, tametſi latuit Ariſtotelem, tamen nos, qui Chriſtianæ doctrinæ præceptis imbuti ſumus, ex ſacris literis certum, atque perſpectum habemus. Hæc illi.

Refellitur ſecunda opinio. Sed tres ob cauſſas non probatur nobis hæc ſententia. Primò, quia ſicut ſupra docebamus, mobile nõ bene coniungi cũ ente, quia multo latius patet ens, quàm mobile; ſic nunc contra iſtos dici poteſt, mobile non bene ac proprie congruere cum ſubſtantia, ſiquidem nõ omnis ſubſtantia eſt mobilis motu phyſico. B Deinde, falsò exiſtimant, eos qui ponũt ſubiectum Phyſicæ corpus aut ens mobile, vſurpare ipſum mobile, pro paſſione aliqua phyſica, ac non potius per id vocabulum ſignificare uelle idem, quod ipſi uocant naturale, hoc eſt, id quod habet in ſe principium motus & quietis: non ſecus atque cum dicimus, animal rationale eſſe definitionem hominis, non ſumimus rationale, pro quadam poteſtate ratiocinandi, quæ eſt qualitas accidentalis; ſed eo uocabulo innuimus atq; denotamus propriũ gradum & differen- C tiã eſſentialẽ hominis. Poſtremò, falſum eſt Angelos eſſe mobiles motu phyſico: etenim motus Angeli, vel potentia paſſiua eius ad motum, non poteſt a Phyſico, non dico ſcientificè comprendi, ſed ne coniectura quidem aut ſuſpicione aliqua percipi. *Angelos moueri ſecundum locum, non phyſicè nec modo phyſico probatur multis argumẽtis* Præterea, ſi Angelus mouetur phyſicè, ergo uel ab alio uel a ſe; ſed non ab alio, ut clarum eſt, nec a ſe, quia haberet duas partes, quarum una moueret, altera moueretur; niſi fo te dicant ſecundũ idem mouere, & moueri, quod ſimpliciter abſurdum eſt. Deinde, ſi An- D gelus mouetur phyſicè, ergo habet in ſe principium motus, ſed quæ ſunt huiuſmodi, per ſe ac ſimpliciter pertinent ad ſcientiam naturalem; hanc enim regulam reliquit nobis Ariſtot. 2. Phyſi. text. 71. ad dignoſcendas eas res quæ cadunt ſub ſcientiam Phyſicam; ab his quæ non pertinent ad ipſam, quæcunque inquit, mouent & mouentur, quoniã habent in ſe principium motus, quod eſt natura, ſunt uere phyſica, & proprie pertinent ad ſcientiam naturalem. Neceſſe igitur

A eſt Scotiſtas confiteri Phyſici eſſe, agere de Angelis ſimpliciter, & ut uocant, quidditatiuè: Ad hęc, ſi Angelus phyſicè nõ eſt in loco, nec poteſt moueri phyſicè ſecundum locum, ſed non eſt phyſicè in loco; nam quod ſic eſt in loco; coæquatur ei, & ab eo continetur, & alias proprietates haber, quas de loco phyſico tradit Ariſto. in 4 lib. Phyſico. Adde, quòd cum Angelus ſit ſubſtantia immaterialis & incorporea, nullam habet proportionem ad locum phyſicum nec ad motum. His accedit quod Ariſtoteles in 6. lib. Phyſ. probat, omne mobile phyſicum eſſe diuiſibile, & habere partes quantitatiuas; & alio loco cõfirmat cunčta quæ mutantur phyſicè, habere materiam, & nullum indiuiſibile poſſe moueri phyſice ſecundum locum. aliud igitur ẽ Angelos moueri ex vno loco ad aliũ: quod neq; nos neque ullus Theologus negabit, & aliud eſt Angelos moueri ſecundum locum phyſicè, eo nimirum modo quo mouẽtur mobilia phyſica, quod plærique omnes Theologi inficiantur.

Quidam recentiorum Philoſophorũ, faciunt materiam Phyſicæ, ſubſtantiam ſenſibilem, moti verbis Auerrois, quæ ſcripta ſunt ab eo i prologo Phyſico, vbi ait ſubiectum huius artis non eſſe aliud quam res ſenſibiles; Sed hi ſi volũt ſubſtãtiam ſenſibilem, quatenus eſt ſenſibilis, eſſe materiam Phyſicæ, dupliciter errant; primũ quia ex eo fieret, ut libri de Anima cõtinerent uniuerſam Phyſiologiam; nàm ſi bona eſt ratiocinatio Ariſt. qua ipſe vtitur in 1. de Partibus animalium cap. 1. ad oſtendendum ſcientiam animę intellectiuę nõ pertinere ad Phyſicã, quę ſic habet. ſi Phyſicus ageret de intellectu, ſimiliter etiã deberet agere de omni ĩtelligibili; ergo pari ratione liceret nobis in pręſentia ſic argumẽtari: in libris de Anima agitur de ſenſu; ergo ibidem debet tractari de omni ſenſibili qua ſenſibile eſt, ſed eſſe ſenſibile ſecundum illos ẽ ratio formalis ſubiecti Phyſicę, ergo libri de Anima continent uniuerſam materiã Phyſicę, ac proinde totam ſciẽtiam naturalem. Deinde, ſi eſſe ſenſibile, eſt ratio & cã cur aliquid ſubijciatur ſcientię naturali, ergo cui talis ratio per ſe cõueniet, id per ſe ac ſimpliciter

Tertia opinio quæ ſit res ſenſibilis refellitur.

citer tractabitur in Phyſica, cui uero cō- A
petet ſecundū quid atque per accidens,
id quoque per accidens & ſecūdū quid
pertinebit ad Phyſicam; ſed eſſe ſenſibi-
le, per ſe conuenit accidentibus, per ac-
cidens autem ſubſtantiæ (vt clarum eſt
ex his quæ traduntur in 2. lib. de Anima
textu 65.) Phyſicus igitur per ſe aget de
accidentibus, per accidens autem de ſub
ſtantia, quod perſpicue falſum eſt.
Adde, quòd ſubiectum Phyſicę, oportet
eſſe quidpiam abſolutū, cuius ratio for-
malis non poteſt eſſe, vt uocant reſpecti
ua, ſed eſſe ſenſibile habet in ſe reſpectū
& relationem ad aliud, ergo non poteſt B
eſſe propria ratio ſubiecti Phyſicæ. Neq;
uero debuit eos mouere auctoritas A-
uerrois, quippe qui non tam ſubtiliter
de re ipſa loquens uerè deſcripſit mate
riam Phyſicæ, ut ſupra diximus.

Quarta opinio, ſubiectū eſſe, res generabiles & corruptibiles.

Non deſunt etiam qui putent ſubie-
ctum Philoſophiæ naturalis, eſſe res ge-
nerabiles & corruptibiles; quam opinio
nem corroborant his duobus argumen-
tis. Primū eſt hoc, Ari. in octo libris Phy
ſicis tradit principia & affectiones com-
munes omniū rerum naturalium; ſed nō
exponit niſi principia & affectiones re- C
rū corruptibiliū; ergo in Phyſica tātùm
agitur de rebus corruptibilibus: Maiorē
ita probant, Ariſt initio Phyſicæ propo-
nit ſe uelle tractare de principijs maxi-
mè uniuerſalibus, idemq; pręcipit tum
ibi, tum in primo de Partibus animaliū
c. 1. prius explicanda eſſe quæ ſunt cōia
q̄ quæ ſunt propria, & quæ ſunt magis
uniuerſalia quàm quæ minus. Deinde, ſi
in octo libris Phyſicis nō tractātur prin-
cipia cōia omnium rerum naturalium,
ergo aut traduntur alibi, aut nuſquam;
māca igitur & imperfecta eſſet doctrina D
Ari. alibi uerò nec Ariſt. egit, nec potuit
agere ſine uitio: Etenim doctrina taliū
rerū poni ac explicari debuit in ueſtibu-
lo Philoſophiæ naturalis. Minorē aūt cō
firmant hoc modo. Ariſto. in 1. Phyſico-
rum agit de materia, forma & priuatio-
ne; quæ tria proprie non inſunt niſi in re
bus corruptibilibus; nam quibus rebus
priuatio accidit, in eas neceſſario aliquā
do cadit interitus. Præterea, hoc apertiſ
ſimè declarat Ariſto. in 1. Phyſic. tex. 68.
ubi quaſi faciens epilogum eorum quæ
antè docuerat, ait ſe dixiſſe de principijs
eorū quæ generantur & corrumpuntur.
Poſtea, in 2. phy. definit naturā eſſe prin
cipiū motus & quietis, quam definitio-
nem perſpicuum eſt non conuenire niſi
in naturā corruptibilem, cæleſtis enim
natura ſempiterno & irrequieto motu
cietur. Ad hæc; motus eſt actus entis in
potentia, & circumſcribitur duobus ter
minis, quorum unus dicitur terminus a
quo, alter ad quem, quod de motu cæli
verè dici non poteſt. Ad extremum, eſſe
in loco & in tempore, tantummodo cō-
petit in res corruptibiles, ergo &c. Alte
rum uero argumentum quo hanc opi-
nionem communiūt eſt hoc; Tota Phy-
ſiologia occupatur & conſumitur in ex-
plicādis rebus corruptibilibus, exceptis
modo duobus libris de Cælo, in quibus
tamen non agit de cęlo per ſe, nec ut eſt
ſpecies ſubiecti Phyſicæ, ſed quatenus
eſt principium mouens ac efficiens rerū
corruptibilium, quod ita eſſe ex eo per
ſpicuum eſt, quia eiuſdem ē tractare de
forma atque de materia alicuius rei, ut
docet Ariſtot. in 2. Phy. a 21. ad 26. quare
ſi Phyſicus ageret de materia cæli, eūdē
quoq; oporteret diſſerere de forma eius
quæ eſt intelligentia, quod palam eſt &
ab Ariſt. doctrina, & a ueritate plurimū
abhorrere. Non igitur Phyſicus conſide
rat cælum niſi prout eſt cauſſa mouens
& efficiens rerum ſublunarium.

Refutatur 4. opinio.

Horum ſententia licèt in ſpeciem pro-
babilis ſit, tamen ſi bene perpendatur,
falſa eſt. Primùm, quoniā Ariſt. 3. de Cæ
lo tex 1. in 8 Metaph. tex. 12. & in 12. Me
taph. tex. 5. & in primo de partibus ani-
malium cap. 5. numerat cęlū inter ſub-
ſtātias naturales, & uult ſcientiam eius,
phyſicam eſſe: Vnde, cum in 12. Metaph.
tex. 5. tripartito diuiſiſſet ſubſtātiam, in
mobilem & immobilem, rurſus mobilē
in ſempiternam & corruptibilē, inquit
ſubſtātiam mobilem, ſiue fuerit æterna
ſiue corruptibilis, pertinere ad Philoſo-
phum naturalem, immobilem autē mi-
nimè. At ſi cælum tantummodo perti-
net ad Phyſicum, vt eſt principium mo-
uens & efficiens, cur Ariſt. cælum refert
ad ſcientiam naturalem, intelligentias
autem minimè, cum ſint etiam ipſæ cau
ſæ mouentes, efficientesq; rerum natu-
ralium?

ralium? Deinde, in 2. phy. te. 71. Ariſt. ait quęcunque mota mouent, ſiue corruptibilia ſint ſiue incorruptibilia, eſſe Phyſica & ſpectare ad negocium Phyſicũ, ſed cælum mouet & mouetur, ergo &c. Amplius, Ariſt. in li. de Cælo, non tantũ agit de cælo, ut eſt principium harum rerum inferiorum, ſed abſolutè, & ut loquũtur nunc Philoſophi, quidditatiuè: demonſtrat. n. naturã cæli diuerſam eſſe a naturis elementorum, eamq; ingenerabilem atq; incorruptibilem; nec vſquã indicat quidditatiuam cognitionem cæli requirendam eſſe ex alia ſciẽtia. Præterea, cælum habet naturam quæ eſt principium motus, ut docet Ariſt. 1. li. de cęlo, tex. 5. propria item operatio eius, quæ eſt motus circularis, eſt plane Phyſica, ergo cælum erit corpus Phyſicum. Poſtremò, ſi perfecta cognitio cæli nõ traditur a Phyſico, a quo igitur petenda eſt? Nũquid a Mathematico? Atqui Aſtronomus, qui unus de cunctis Mathematicis ſolũ verba facit de cęlo, non perſcrutatur ſubſtãtiam eius, ut egregie oſtendit Simplic. in 2. Phy. ſuper te. 18. Num a Metaphyſico? Sed neque Ari. talem ſcientiam dedit in ſua Metaphyſica, nec ibi profitetur, aut ſignificat eiuſmodi doctrinam eſſe Metaphyſicam.

Cæterùm diſſoluamus rationes ipſorum: Ad primam reſpondeo, in 1. li. Phyſic. ſolùm tradi principia rerum generabilium, in libr. autem de Cęlo declarari principia cæli; cauſa autem, cur non primùm dederit principia communia vtriſque rebus corruptibilibus, nimirũ & cælis duplex afferri poteſt, una ẽ quoniam corpus naturale analogicè dicitur de cælo & rebus ſublunaribus non autem uniuoce, ſaltem loquendo Phyſicè; analogũ autem, ſeu (ut cum Ariſ. loquar) id quod dicitur ab uno ad unum, non ſignificat naturam aliqua diuerſam ab analogatis, ſed proxime ſignificat omnia analogata, unum tamen eorum principaliter alia uero prout ſunt aliquo modo affecta ad illud & habent ordinẽ ſeu proportionẽ quãdam ad ipſum: Ex quo fit, ut bene declarato principali analogato, facilis ſit cognitio & reliquorum analogatorũ, & ipſius analogi quod eſt commune omnibus. Quamobrem vſuuenit, ut Ariſtot.

Solutio rõnum quartæ opinion.

A & alij Philoſophi, interdum poſthabito communi analogo, præcipuè commorẽtur in explicando principali analogato: unde Ariſt. in libris Metaphyſicis pauca ſcripſit de accidente, de ente uerò pauciſſima, ſed omnem operam ſuam contulit ad docendam, explanandamque ſubſtantiam quæ eſt principale analogatum entis. Altera cauſſa eſt, quoniam pauciſſima sũt communia cælo & rebus corruptibilibus; quanto. n. interuallo diſtant inter ſe, materia, forma, motus, locus, denique menſura durationis corporum cœleſtium, atq; corruptibilium? Quamobrem quoniam ea quæ uidentur eſſe communia, perpauca ſunt, eaque perobſcura & perdifficilia cognitu, niſi antè perſpectã habeamus naturam utriuſque corporis, ideo ſatius fuit quæ propria ſunt vtriuſque corporis, ſeorſim & diſtinctis operibus edocere; quemadmodum videmus factum fuiſſe ab Ariſt. Exorſus autem fuit ſcientiam naturalem a doctrina rerũ corruptibiliũ, quoniam hæc facilior eſt ad perdiſcendum, multumque adiumenti præbet ad peruestigandam & cognoſcendam naturam cęli. Ad ſecundam rationem, dicendum eſt ipſos falsò exiſtimare intelligentiam eſſe ueram formam cæli, cùm ſit tantum forma (ut aiunt) aſſiſtens, non autem dans eſſe cælo; quod luculenter confirmarem, niſi hoc alienum uideretur inſtituto noſtro (pertinet enim talis diſceptatio ad lib. de Cęlo) & hac de re infra lib. 7. huius operis, nonnihil attingemus, Verùm quia ſatis ſuperq; alienas opiniones refutauimus, reſtat ut ſententiam noſtram deinceps exponamus.

Pulchra doctrina d'analogo, ſ. de eo quod dicitur ens ab uno ad unum.

(The letters B, C, D stand in the gutter beside the lines beginning "rem quoniam", "nem, dicendum", and "refutauimus" respectively.)

Poni-

Ponitur quinta opinio, ſubiectum Phyſicæ eſſe corpus mobile ſeu naturale, quæ magis probatur.

CAP. III.

Mihi quidẽ probatur maximè, & ad ueritatis ſimilitudinem videtur eſſe propenſior opinio Auicẽnę, Linconiẽſis, Alberti, Egidii, & alio rum grauium atq; præſtantium Philoſophorum, qui exiſtimãt ſubiectum Philoſophiæ naturalis, eſſe corpus mobile ſeu naturale: Sed vt probabilitas huius opinionis cunctis perſpecta exploratáq; ſit, quædam ante declaranda ſunt. Primum igitur ſciendum eſt, triplex eſſe corpus, vnum Phyſicum, alterũ Mathematicũ, tertium autem Metaphyſicum: etenim trina dimenſio, quæ continet longitudinem, latitudinem & craſſitiẽ, & propter quam aliquid eſt atq; nominat corpus, tribus modis conſiderari poteſt, uel præcisè & ſeorſim ab omni materia, & ſic facit corpus Mathematicũ: uel vt ineſt in ſubſtantia compoſita ante motũ, & qualitates ſenſibiles, atque hoc modo conſtituit corpus Metaphyſicum; nam ſi Metaphyſicus ſpeculatur decẽ categorias, neceſſe eſt eum quoque agere de ſubſtãtia compoſita & de quãtitate; ex quo neceſſariò efficitur, ut tractet etiam de corpore: uel ut eſt affectio ſubſtãtię mobilis & ſenſibilis, neceſſaria cum ad ſuſcipiẽda ſuſtinendaq; cætera accidentia, tum ad exercẽdos motus & actiones naturales; atque pp huiuſmodi q̃titatẽ ſic affectã, appellat corpus Phyſicũ; qua ſignificatione corporis, nos in præſentia vtimur cũ facimus ſubiectum Phyſicæ corpus mobile. Sed dicet aliquis, neque Auerr. neque Ariſto. agnoſcere hoc noſtrum corpus Metaphyſicũ; illũ quidem, quia in 3. Metaphyſi. com. 17. ſcribit duplex tantummodo eſſe corpus, Phyſicum, & Mathematicum: hunc autem quoniam 3. Phyſic. tex. 40. & item alijs locis innuit ſolùm duo genera corporum, unum intelligibile, hoc eſt Mathematicum, alterum ſenſibile, hoc eſt Phyſicum; Et in 2.

Triplex vel quadruplex conſideratio corporis Phyſica, Mathematica, & Metaphyſica.

Dubitatio.

A de Anima tex. 3. ait corpora naturalia eſſe principia aliorũ corporum, quod uerũ non eſſet ſi exiſteret aliquod corpus Metaphyſicum, hoc enim non eſſet poſterius corpore Phyſico, ſed potius eſſet natura prius. Verùm, huic dubitationi occurri poteſt ad hunc modum: non poteſt negari quin (ut antea diximus) triplex ſit & ad tres ſcientias pertinẽs conſideratio corporis, ſed Ariſto. & Auerr. partim quia corpus Metaphyſicũ, & Phyſicum re non differunt, partim ſequuti communem modum loquẽdi vſitatum in ſcientijs, tantum faciunt duplex corpus,

B vnum Phyſicum, alterũ Mathematicum. In 2 autem lib. de Anima Ariſto. loquitur de corporibus quæ reuera exiſtunt, & ſub ſenſus noſtros cadunt, non quæ ſola cogitatione cohærent, cuiuſmodi eſt corpus Metaphyſicum & Mathematicum. Illorum autem corporum quæ exiſtũt in natura, duo genera ſunt, vnum naturale, ut lapis & planta; alterũ verò artificioſum, vt menſa, uel lectus; & quia formæ artificiales habent pro ſubiecto in quo inhærent & a quo ſuſtentãtur, ipſum corpus naturale, idcirco Ariſtot. ait corpus naturale eſſe principiũ,

C videlicet tanquam materiam aliorũ corporum, nimirum artificialium. Eſt quoque quarta conſideratio corporis prout eſt artificiale; nam quantitas, ut uarie figuratur & determinatur per artem mechanicam, facit corpus artificiale, quod prioribus tribus poſterius eſt, & uocari poteſt corpus artificioſum. Deinde, memoria repetendum eſt id quod ſupra diximus, cum diſcuteremus opinionẽ Scoti, illud uocabulum (mobile) non ſignificare aliquam paſſionem, nam paſſio ſubiecti nõ poteſt eſſe ratio formalis eius,

D ut ibi oſtendimus. ſignificat igitur mobile, idem prorſus atque naturale, & quod habet in ſe principium motus. Cum.n. ille gradus & rõ corporis quæ præcise cõſideratur a Phyſico, nobis occulta ſit, & careat proprio nomine; idcirco exprimitur & declaratur ex comparatione ad motum, qui eſt effectus & paſſio eius, cũ ctis notiſſima. Itaque apud nos idem omnino ualent hæc omnia, corpus mobile, naturale, habens in ſe pincipium motus, & ſi quod aliud nomen eſt eiuſdem

Solutio dubitationis.

gene-

generis. Quocirca materiam Phyſicæ varijs nominibus deſignauit Auerroes. Nam in prologo Phyſicæ,ait eſſe res ſenſibiles prout ſunt tranſmutabiles: at in 12. Metaphyſi. comm.5.ſcribit eſſe corpus mobile, & in quarto Metaphy.com. primo, ens mobile, vt uel inde perſpicuum ſit,non debere Philoſophum,ubi res manifeſta eſt,valde ſolicitum eſſe de uerbis;pulchre enim illud a Platone dictum eſt,ſi verba vbi opus eſt contemneremus, prudentia eruditioneque ditiores eſſemus. Ac his quidem poſitis, facilè & breuiter confirmari poteſt opinio noſtra de ſubiecto Phyſicæ,hoc modo: Illud eſt ſubiectum alicuius ſcientiæ,cuius quæcunque per ſe tractantur in ſcientia, ſunt uel principia, uel paſſiones, uel ſpecies, hæc enim tria, ut eſt in 1. Poſter.omnis ſcientia perſcrutatur circa ſubiectum ſuum, ſed tale eſt corpus mobile. ergo, &c. In promptu eſt Minoris probatio; nam materia,forma,& natura ſunt proxima principia corporis mobilis; Item quantitas, motus, locus & tempus, ſunt affectiones naturales, quę per ſe,ac primò conueniunt corpori mobili; denique, cælum, elementa,mixta, inanima, ſtirpes, animantes, homo, ſunt ſpecies corporis mobilis. Adde, quod mobile ſeu naturale, proprie &(ut uocãt)adęquatè,nec enti, nec alii ſubiecto conuenit, præterquam corpori. quod quia ſupra fuſius explicuimus, hoc loco ſimpliciter & breuiter attingimus. Maneat igitur,ſubiectum Philoſophiæ naturalis eſſe corpus mobile ſeu naturale.

Demonſtratio quòd ſubiectū Phyſicæ ſit corpus mobile uel naturale.

Ponuntur decem dubitationes.

Sed ex his quę de ſubiecto Phyſicæ dicta ſunt, exiſtunt nonnullæ dubitationes, quas nunc enodare oportet. 1. Dubitatio. Cur facimus tantum ſubiectum Phyſicæ corpus mobile,& non addimus etiam, ut ita loquar, quieſcibile? cum natura definiatur eſſe principium motus & quietis?2.Cur dicimus corpus mobile,& non mouēs, cum mouere ſit nobilius quàm moueri? 3. Cur non ponimus ſubiectum phyſicæ, corpus quantum, uel figuratum? nam ſicut neceſſe eſt omne corpus naturale aliquo motu præditum eſſe, ut ſcribit Ariſtot.1. de Cælo tex. 57.ſic etiam debet eſſe affectum quantitate, & figura. 4. Phyſicus agit de intelligentiis, ut uidere eſt in 8.Phyſi.agit item de formis tam ſubſtantialibus quam accidentariis, harum autem rerum nulla eſt corpus mobile, ergo,&c. 5.Ariſtot. in 1.Phyſic.text.11. ait ſupponēdum eſſe ea quæ natura conſtant,aut omnia,aut quædam moueri;ergo his uerbis innuit eſſe aliquas res naturales quæ nō ſint mobiles, non igitur erit adæquatum ſubiectum Phyſicæ,corpus mobile. 6. Corpus mobile continet res generabiles & corruptibiles,ſed huiuſmodi rerum non poteſt eſſe ſcientia;etenim Ari.ſcribit i 1.Poſt.tex.21.& 22.res corruptibiles, neq; ſub demōſtratione neq; ſub definitionē cadere poſſe; quibus duobus inſtrumētis oīs ſcientia perfecta continetur. 7. Multa tractat Ariſtot.in libris Philoſophiæ naturalis, quæ nō uidentur attinere ad corpus mobile,quin etiā ei repugnare, cuiuſmodi ſunt caſus,fortuna,infinitum &vacuum. 8. Merito etiam dubitari poteſt, an cognitio rerum naturalium quam nobis reliquit Ariſto.ſit uere ſcientia? 9.Si ſubiectum Phyſicum eſt corpus mobile,ergo Phyſicus non cōſiderabit res niſi prout habent reſpectum ad motū,quare nō erit Phyſici conſiderare puras quidditates rerum naturalium;nam quidditas exempli cauſſa, hominis pręcise ſumpta, non includit motum neq; reſpectum ad motum, ad rōnem. n. quidditatiuā eius quod eſt ens abſolutum & ſubſtantia,nō poteſt vllo modo pertinere uel accidēs uel reſpectus aliquis; ꝙ ſi phyſicus non conſiderat tales quidditates,vix dici aut fingi poteſt, a quo alio cognoſci aut declarari debeāt. 10.Si ſubiectum phyſicæ ē corpus mobile, ergo Aſtrologia & medicina erunt partes Philoſophię naturalis,quoniam tractant,illa quidem de cælo,hæc autem de humano corpore,quæ ſunt ſpecies corporis mobilis. Verum ad has obiectiones facile reſponderi poteſt ad hunc modum.

Solutio dubitationū.

Ad 1.Reſpondemus,Quia omne corpus naturale eſt mobile, non tamē omne capax eſt quietis,ut in cęlo manifeſtū eſt,& quia motus ē ueluti habitus,quies aūt tanquā priuatio,priuatio aūt ex habitu cognoſcit, idcirco diximus corpus mobi-

mobile eſſe ſubiectum Phyſicę, non addentes quieſcibile. A Huc accedit, quod Ariſ in 8. Phy. te. 28. ait motum eſſe quẽdã magis Phyſicum, quàm quietem, his uerbis ſcribens, [Fere autem & omnia dicere moueri, falſum quidem eſt, minus aũt hoc præter methodum, poſita eſt.n. natura in naturalibus principium, ſicuti motus & quietis, tamen phyſicum magis eſt motus.] Addunt præterea quidã, motum eſſe perfectiorem quiete; quod in corporibus quidem animatis verum eſt, non autem in ſimplicibus, ut ſunt elemẽta, quorum perfectio non eſt motus, ſed potius quies in ſuo loco naturali. B Unde Auer. 4. lib. de Cęlo ait definitiones corporum ſimplicium quæ aſſignantur per quietes, eſſe perfectiores, quoniam declarant naturalem ſtatum, & diſpoſitionem talium corporum; corpus.n. ſimplex iõ mouetur quia eſt extra ſuam naturalem diſpoſitionem, & ideo mouetur, ut motu perueniat ad ſuum locũ in quo quieſcat, itaque quies eſt finis motus.

Ad 2. Res aliqua nõ dicitur aut eſt naturalis, quia mouet naturaliter, alioqn intelligentiæ eſſent res naturales & Phyſicæ, C quippe quæ cælum moueant motu phyſico, ſed uocatũ aliqua res naturalis, ꝓpterea ꝙ naturaliter mouetur; etenim natura definitur eſſe cã ut id in quo ieſt, moueatur & quieſcat: Unde Ariſto. in 2. Phy. te 71. ait duplex eſſe ſe mouẽs Phyſicẽ, unum quod etiam mouetur, alterũ quod mouet & non mouetur, illud & phyſicum eſt & pertinet ad ſcientiam naturalem, hoc autem minime.

Ad 3. Licet quantitas & figura ſint affectiones communes omnium rerum naturalium, tamẽ non ſunt ita Phyſicæ ut motus, neq; ita declarant naturam cuiuſ D que rei naturalis. Quamobrem Ariſt. ex uarietate motuum naturalium ſolet indagare uarios gradus & ordines rerũ naturalium. Ad 4. Phyſicus agit de intelligentiis, non abſolute, ſed ut mouẽt Phyſicẽ orbes cæleſtes, formæ autem ſubſtãtiales & accidentales, & ſi non ſunt corpora mobilia, tamen ſunt principia uel affectiones eius: neq; enim oportet quæcũque tractantur in ſcientia eſſe ſpecies ſubiecti, ſed vel ſpecies, uel principia, vel paſſiones eius. Ad 5. Ariſt. non ſubiunxit illa uerba (aut quædam) propter polos mundi, aut centrum, aut animam rationalem, aut formas ſubſtantiales, ſeu accidentales, in quibus non uidetur ineſſe motus; quoniam prædictæ res non cõſtant natura, ut ipſe ibi dicit, hoc.n. proprium eſt corporũ: neque illud dixit quaſi dubitaret an eſſet aliquod corpꝰ naturale quod nõ eſſet mobile, id.n. apud ipſam eſt impoſſibile. Sed Ariſ. pronunciauit illa uerba, quia licet omnia corpora naturalia ſint mobilia, tamẽ hoc apertiſſimum eſt in quibuſdã, ut in animalibꝰ & cælo, in aliis uero ſubobſcurũ eſt, ut in elemento terræ, ſatis autem erat Ariſt. ad oſtendendum non poſſe demonſtrari motum eſſe, docere per ſe manifeſtũ eſſe aliqua corpora naturalia moueri. Ad 6. Rerum corruptibilium ut ſunt corruptibiles, hoc eſt ut ſunt ſingulares, nõ eſt ſcientia, tamẽ in huiuſmodi rebus, intellectus noſter reperit prædicata quædam uniuerſalia & neceſſaria, quæ colligit & reuocat ad rationem ſcientiæ; etenim licet homo ſit corruptibilis, tamẽ hoc ipſum, nimirum hominem eſſe corruptibilem, ẽ quidpiam incorruptibile; ſimiliter, Petrum ſedere, eſt contingens, tamen illud eſſe cõtingens, eſt neceſſariũ; res item ſublunares ſunt mutabiles, ſed ipſas eſſe mutabiles, eſt prorſus immutabile: & quamuis res naturales non ſemper ac perpetuo contingant eodem planẽ modo, ſed interdum a naturali ſtatu & ordine ſuo deficiant, tamẽ hoc ipſum nõ fugit, aut latet Phyſicũ: etenim Phyſicus docet rerum caducarum atq; mortalium hoc eſſe ingeniũ ut licet fere ita eueniant, tamen aliquando a fine & ſcopo ſuo naturali aberrent; quod, quomodo, quando, cur, aut in quibus rebus contingat, idem Phyſicus uerè ac diligẽter explanat; ita fit, ut res naturales ꝑ ſe quidem ſint commutabiles, & non neceſſariæ, tamẽ quod de huiuſmodi rebus phyſicus nos docet, eſt penitus neceſſariũ atque immutabile. His conſentanea ſunt quæ ait D. Tho. 1. p q. 86. art. 3. ſcribens ſi conſiderentur rationes uniuerſales rerum ſenſibilim, oẽs ſcientias eſſe de neceſſariis, nedum Phyſicam. Ad 7. Phyſicos in docenda Philoſophia naturali (id quod etiam in aliis diſciplinis tradẽdis

Quõ ſit ſcientia rerũ corruptibilium.

eodem

eodem modo cõtingit) quædam tractat
per ſe,hæc autem ſunt vel principia, vel
ſpecies,vel affectiones ſubiecti adęquati,
alia tractat per accidens , demõſtrans ea
falſa eſſe,& redarguẽs eos qui de talibus
rebus male ſentiunt, cuius generis ſunt
quæ diſputantur ab Ariſt. de caſu,& for
tuna,uacuo, & infinito;nonnulla ẽt ſub
aliena perſona uel Metaphyſici, vel Ma
thematici,a Phyſico pertractãtur: diſpu
tatio enim de vno,& ente aduerſus Par
menidẽ in 1.lib. Phyſicorum,Metaphy
ſica eſt: quæ autẽ de continuo Ariſto. in
lib. 6. diſſerit,non iã redolent doctrinã
Phyſicam,quàm repręſentant abſtractio
nem Mathematicã . Denique multa vel
digrediendi , vel ornandi & amplificãdi
cauſſa intexuntur in tractandis diſcipli-
nis, quæ uidentur eſſe remota & aliena
à ꝓprio ipſarũ inſtituto. Ad 8. Doctrina
rerum naturalium quam nobis ſcriptã
reliquit Ariſtoteles,ſi quis velit bene ſẽ
tire & proprie loqui,nõ poteſt dici abſo
lutè & in totum ſcientia. Primum,quia
æternitas materiæ,motus mundi, intel
ligentiarũ,neceſſitas Dei in agendo,fini
ta virtus eius,& id genus alia: quæ ſunt
præcipua fundamenta,atque firmamẽta
Philoſophiæ Ariſtotelicæ,perſpicuũ eſt
falſa eſſe. Ex quibus principiis falſis , cũ
ab eo texatur & nectatur magna quędã
ſeries aliarum rerum,neceſſe eſt magnã
partem Phyſicæ Ariſt.non eſſe ſcientiã.
Deinde,eas res quæ verę ſunt,plerunq;
leuiter ac molliter tractat,non eas cõfir
mans firmis neceſſarijſq; rationibus,ſed
tantùm Dialecticis ac probabilibus , ut
ipſemet Ariſtoteles confiteri videtur, li
bro 2.de Cęlo.textu 17. & 60. cũ igitur
pars Phyſicę Ariſtotelis ſit falſa,pars au
tem topicam tantùm & probabilem do
ctrinam continens , non poteſt Phyſica
Ariſtotelis ſimpliciter , & abſolutè ap-
pellari ſcientia. Verum , ne ingrati vi-
deamur in principem & parentem Phi-
loſophiæ , conſtanter affirmamus , eum
præter cæteros Philoſophos, dignum
eſſe laude & admiratione , eiuſque di-
ſciplinam longè præferendam eſſe do-
ctrinis aliorum Philoſophorum . Pri-
mũ,quia vnus Ariſt. plura ſcripſit de re-
bus naturalibus, quàm oẽs alii Philoſo
phi ſimul,quorum extẽt opera. Deinde

*An Phyſi-
ca doctrina
quã nobis
reliqt ſcri
ptam Ari.
poſſit appel
lari ſcien-
tia.*

A quia vſus eſt meliori methodo; tũ quo-
niã adhibuit genus orationis maximè
accõmodatum ad tractandas & docẽdas
res philoſophicas . Ad hæc,qm̃ primus
fere in declarãdis rebus naturalibus om
nia quatuor genera cauſarum tã prima
& remota,quàm proxima,patefecit,&v-
namquamq; rem declarauit non ex cõi
bus & alienis principijs, ſed ex propriis
atq; germanis cauſſis.Poſtremò,cum tã
multa,& tam varia ſcripſerit,minimè ta
mẽ omnium Philoſophorum a veritate
aberrauit: Et qui ſũt errores eius,hi nec
multi ſunt,nec ita ridiculi & abſurdi,ut
B aliorum Philoſophorum . Ad 9.dubita-
tionem hoc modo reſpondendum eſt.
Cùm ponitur ſubiectũ Phyſicæ corpus
mobile,non ſic intelligendum eſt,ut pu
temus Phyſicum non aliter conſiderare
res naturales quàm prout habent reſpe
ctum ad motum,ſed quia omnium rerũ
naturalium quiditates ſunt huiuſmodi,
vt ipſas neceſſariò ac per ſe conſequatur
motus:& quoniam Ariſt.per motum in
ueſtigat eſſentiam rerum naturalium,&
cùm nõ præſto adſunt differentiæ eſſen
tiales, quę profecto magna ex parte nos
C latent, earũ loco adhibere cõſueuit pro
prios motus &operationes naturales,id
circo Philoſophi ſtatuerũt materiã Phy
ſicæ corpus mobile , ſignificãtes per mo
bile,non reſpectum ad motũ, ſed ratio-
nẽ & gradũ eſſentialem corporis,ex quo
per ſe oritur motus,& reſpectus ad mo-
tũ,ita vt eas omnes res comprehẽdat ſu
biectum Phyſicæ,quæ ꝑ ſe ſunt Phyſicè
mobiles,atq; mutabiles . Non eſſe autẽ
Metaphyſici ꝑſcrutari quidditates rerũ
naturalium, vt quibuſdã viſum fuit , ex
his quæ mox dicã perſpicuum erit. Pri-
D mò Ariſto.in 1.Metaphy.cap. 2.ait ſapiẽ
tem omnia noſſe, nõ ſingulariter,ſed v-
niuerſaliter:& in 11.lib.ſum.2.cap.2.ita
ſcribit. [Philoſophia verò de particula-
ribus quidem prout vnicuique horũ ali
quid accidit,non cõſiderat,circa verò ẽs
prout ens,vnumquodq; horum ſpecula
tur:]Deinde, falſum eſſet ſubiectũ Me-
taphyſicę eſſe ens prout ens,quod tamẽ
pluſquam millies inculcat Ariſ.in libris
Metaph.Etenim Metaphyſicus ſi cogno
ſceret quidditates rerũ naturalium,cõ-
ſideraret hominem non ſolũ, ut eſt ens,

*An Meta-
phyſicus cõ
ſideret qd-
ditates om
nium rerũ
in particu
lari.*

A ſed ut eſt homo,& leonem item,idemq; contingeret in alijs rebus.Præterea,rueret ea diſtinctio ſcientiarum ſpeculatiuarum,quam Ariſt.in 6.Metaphy.tradit & colligit ex diuerſa definiendi ratione. Ad hæc,in libris Metaphy.Ariſt.non explicatur ſcientia quiditatum naturaliũ, ſed in 7.lib. Metaphy. uniuerſè tantum agitur de quiditate, nuſquam autem de quiditatibus Phyſicis, ergo hoc eſt indicio, eiuſmodi quiditatum cognitionem non eſſe Metaphyſicam. Amplius, reliquæ ſcientiæ ſupernacaneæ eſſēt,nã perfectiſſima cognitio ea eſt, qua cognoſcitur quiditas rei,ut eſt apud Ariſtot.in 3. B Metaph. tex.3.& 7.lib.text.4.hæc autem cognitio quiditatum omnium rerum,eſſet Metaphyſicæ, ergo &c. Quod ſi quis dicat,reliquas ſcientias ſpeculari paſſiones earũ rerum, quarum Metaphyſicus contemplatur quiditates,atq; hac rõne locum aliquem relinqui cæteris ſciētiis, hic profecto uehementer fallitur; eiuſdem.n. ſcientiæ eſt conſiderare cauſam & effectum, principium & concluſionē, medium & extrema demonſtrationis, vt ex his quæ ſcribuntur ab Ariſtot.1.Poſt. C text.20. & 23. conſpicuum eſt,ſed quod quid eſt,eſt cã paſſionũ, eſt caput ſcientiæ, eſt principiũ atque medium demonſtrationis, ergo non põt conſideratio definitionum uel quiditatum pertinere ad Metaphyſicã, & conſideratio paſſionum quæ fluunt ex illis quiditatibus, ad alias ſcientias.Et iu 2.li.Phy.tex. 17. ait Ariſt. [Inconueniens eſſe ſi Phyſicus ſcit,quid ſit ſol & luna, nullum autē accidens eorum determinat.]ſignificans his uerbis, utrumq; declarandũ eſſe ab eadem ſciētia.Item,hoc pacto aliæ omnes ſcientiæ D ſubalternarentur Metaphyſicæ,quod ſupra exploſum eſt:Nam principia demõſtrationũ,quę ſunt definitiones, ſupponerētur ex Metaphyſica, ſicut facit Perſpectiua reſpectu Geometriæ.Dicitur autem Metaphyſicus tractare ipſum quod quid eſt omnium rerum,nõ quidem ſpeciatim,ſed uniuerſè, uel quia tractat ea quæ attingunt quiditates omnium rerum, uti ſunt, ens , ſubſtantia, uel accidens, actus,& potentia ; uel quia docet quale eſſe debeat ipſum quod quid eſt, ex quibus rebus conſtet, quo pacto differat quod quid eſt ſubſtãtiæ, a quod quid eſt accidētis,vt uidere eſt apud Ariſt. in 7.lib.Metaphyſicę;vel quia cũ ipſum qđ quid eſt, ſit principium cuiuslibet ſcientiæ particularis, ſupponitur in ea vel declaratur leuiter per inductionē,ſicut ait Ariſt.in 6.Metaph.tex.1.Si autem neceſſe ſit contra ſophiſtas tueri & cõfirmare ipſum quod quid eſt,& oſtendere id bene conſtitutum eſſe,id profecto iam pertinet ad Metaphyſicam. Sed dicet aliqs Ariſto.3.Metaphy.tex.5. ſignificare primi Philoſophi eſſe ſpeculari de omnib. rebus etiam in particulari; nam ſubdit, illius eſſe conſiderare an Socrates, & Socrates ſedens, ſint idem an diuerſa: Sed ad hoc dicitur, ſententiam illorum verborum hanc eſſe,primum Philoſophum conſiderare illa prædicata tranſcendentia,idem &diuerſum,ita ut an Socrates, & Socrates ſedens ſint idem an diuerſa, non poſſit cognoſci ſine doctrina Metaphyſicæ; hoc igitur quod de Socrate dicitur ab Ariſtot.non ſimpliciter dicitur, ſed tantum exempli cauſa,nulla.n.ſcientia, nedum Metaphyſica, conſiderat Socratem aut vllum aliud ſingulare.

Dubitatio

Ad ultimam dubitationem licet reſpondere ad hunc modum.Et ſi de cęlo agit Phyſicus,& Aſtrologus,tamen diſſimilis eſt utriuſque tractatio: differentiã autem Phyſicæ, & Aſtrologiæ, pulchrè tradit Geminus,cuius longam hac de re orationem refert Simplicius in 2.Phyſicorum ſuper tex. 17. multa item Auerr. ſcribit,tum in 1.Metaph.comm.19.tum in 2. de Cælo com.57. Quorum uerba ſuperſedeo hic adſcribere,ne lõgior ſim in re minimè neceſſaria. Equidem reor inter Phyſicam & Aſtrologiam,ſex differentias conſtitui poſſe. 1. differentia eſt hæc: Phyſica conſiderat ſubſtantiam cæli & aſtrorũ an ſit ingenerabilis & incorruptibilis,an ſit ſimplex uel compoſita, an ſit elementaris an potius quinta quędam eſſentia;Aſtrologia autem hæc minime cõſiderat. 2. Phyſicus circa cælum perſcrutatur omnia genera cauſarum; ut,an cælũ habeat cãm efficientem necne,an habeat materiam,an intelligentia quæ mouet ipſum,ſit aĩa & forma eius , quæ ſit finis cęli,& operationũ eius,quæ res non cadunt ſub Aſtrologi cõtemplatio-

Sex differẽtię ĩter Phyſicã & Aſtrologiã.

tionem. 3. Aſtrologus de accidentibus cœli maximè conſiderat magnitudinem, figuram,& motum,quatenus in his accidentibus reperiuntur rationes quædam Mathematicæ. v.g. ratio maioris, minoris,æqualis,diſtantis,propinqui,proportionis,ſeu proportionalitatis: Phyſicus autem perueſtigans omnia cœli accidentia, etiam ea quæ tractantur ab Aſtronomo,longè diuerſa ratione conſiderat, nimirum prout fluunt ex natura cæli, prout congruunt illius ſubſtantiæ, prout ſunt neceſſaria illi ad operationes Phyſicas perficiendas, denique prout ſunt coniuncta cum materia ſenſibili. 4. Aſtrologus non curat quęrere & ponere ueras cauſas & quæ conſentiant cum natura rerum, ſed tantùm eiuſmodi per quas poſſit uniuerſè, aptè & conſtanter rationem reddere eorum omnium quæ apparent in cælo; quo fit ut plerumque ſtatuat ea principia,quę uidentur pugnare cum natura & recta ratione,cuiuſmodi putantur eſſe eccentrici,epicicli, motus inæqualitatis & trepidationis,& alia his ſimilia. de quibus uide quid ſentiat & ſcribat D.Tho. par.1.quæſt.32.art.1.iu reſp.ad ſecundum.

5. Phyſicus tametſi tractat eaſdē res atque Aſtrologus, tamen ille demonſtrat eas a priori, hic autem ſæpenumero a poſteriori, verbi gratia,Phyſicus dicet terram eſſe rotundam,quia cum omnes partes eius ſint æquè graues,ac proinde appetant æqualiter appropinquare centro,comprimunt & conglobant ſe in figuram rotundam; Aſtronomus autem dicet terram eſſe rotundam,quoniam ec clypſis Lunæ quæ ſit ob interpoſitum terræ,rotundè & circulariter efficitur.

6. Si quando euenit ut ambo reddāt cauſam eiuſdem rei,tamen Phyſicus exponet proprias & naturales cauſas, Aſtrologus autem communes & Mathematicas. vt ſi quæſtio ſit cur cęlum ſit rotundum, Phyſicus dicet, quia nec graue eſt neque leue,ſed aptum moueri in orbem;Aſtrologus autem reſpōdebit, quoniam cælum omni ex parte æqualiter diſtat a terra,quod eſt centrum eius.

De differentia inter Medicū & Phyſicum, & an Medicina ſubalternetur Phyſicæ, & cuius ſit ponere diſcrimen inter ſcientias.

CAP. IIII.

INter Medicinam autem & Phyſicā (nam hoc etiam in decima dubitatione tāgebatur)hoc intereſt,quod Phyſicus agit de homine vt eſt ſpecies corporis naturalis, Medicus autem, ut poteſt curari arte Medicinæ.Similiter Phyſicus tractat de morbo & ſanitate,ut ſunt affectiones naturales hominis,& ortum habent ex principiis cauſiſq; natutalibus: Medicus autem, quatenus corpus humanum artę Medicinæ iuuari poteſt ad depellendos morbos,& ſanitatem recuperandam atq; conſeruandam.Verùm,hoc loco dubitari poſſet, an Medicina uerè ſubalternetur Phyſicę.Etenī multi putarunt Medicinā ſubalternari Philoſophię uaturali,tum quia Ariſt.uidetur id ſentire in principio libri de Senſu & ſenſili, ſcribens Phyſicū prima cognoſcere principia ſanitatis & infirmitatis, & Phyſicū deſinere in ea quæ ſunt Medicinæ; Medicum autem incipere ab iis quæ ſunt de natura:tum etiam, quoniam ea tria quæ in primo libro diximus requiri ad efficiēdam ueram propriamq; ſubalternationē ſcientiarum, perfectè conueniunt Medicinæ comparatione Philoſophiæ naturalis;uam corpus humanū, quod ponitur ſubiectum Medicinæ, continetur a corpore naturali quod eſt ſubiectū Phyſicę, & contrahitur per differentiam accidentalem,quæ eſt eſſe ſanabile per artem, & prima principia Medicinæ demonſtrantur & tractantur in Phyſica,ut manifeſtū eſt ex verbis Ariſt. proximè citatis. Hæc iſti. Sed cur ego hanc opinionem non maximè probem, dicam breuiſſimè. Etenim duos habitus in perfecto medico eſſe oportet, unum, quo is cognoſcit pręcepta Medicinę & res ei facultati

An medicina ſubalternetur Phyſicæ, ſubtilis & docta iquiſitio.

Duos habitus eſſe oportet in perfecto Medico.

D 2 ſubie-

ſubiectas, alterũ, quo poteſt bene & prõptè operari, ſeruatis circunſtantiis ſingularibus, quę ad bene medendum concurrunt. Hos duos habitus diſtinctos eſſe, perſpicuum fit, eo quod unus poteſt eſſe ſine altero; ſunt.n. non pauci, qui ſciẽtiã Medicinæ in ſcholis didicerunt, ſed vsũ eius nullum habent: Sunt etiam ecõtrario multi, qui nullam quidem Medicinę ſcientiam habent, vſu tamen & experiẽtia, ut bene medeãtur, conſequuti ſunt. Intereſt verò inter prędictos habitus. Primò quidẽ, ꝙ prior ille ſpeculando acquiritur, & ſine ullo medẽdi uſu ab aliis percipi põt, poſterior aũt experiendo tantũ & operando acquiritur: Tùm, ille verſatur circa vniuerſalia, hic autem totus occupatur in rebus ſingularibus. Deinde quãuis alter ſine altero ſit imperfectus, tamẽ ille ſine hoc, ꝓpè nihil, hic ẽt ſine illo, non parum, vterq; aũt ſimul quàm plurimùm ualent ad medendum. vide Ariſ. 1. libr. Metaphy. cap. 1. Porrò, prior ille habitus, qui nihil aliud eſt quàm ipſa ſcientia Medicinæ, in duas partes diſtribuitur, vnam quę continet generalia ꝑcepta & notitias a praxi remotas, vocant Medici ſpeculatiuam; alteram, quæ iam attingit praxim & uiã atq; rationem bene operandi tradit, practicam appellant.

Medicina nõ ſubalternatur Phyſica.

His poſitis facile erit nunc oſtẽdere Medicinam non ſubalternari Philoſophiæ naturali. Nam poſterior ille habitus non ſubalternatur Phyſicæ, vtpote qui totus conſtet praxi, praxis autem non ſubalternatur ſpeculationi, cùm ſint res diuerſi ordinis, & differant eſſentialiter, doctrina autem ſubalternata nõ differat eſſentialiter a ſubalternãte. Prioris autem habitus pars ea quæ eſt practica, ſecundum rationes & cauſſas eorũ quæ
D
tractat, pendet ex altera illa parte Medicinæ, quæ eſt ſpeculatiua; hæc verò non ſubalternatur Phyſicæ, qa tota eſt prorſus Phyſica, & eſt pars ipſius Phiſiologię, non ſecus atque doctrina animalium & plantarum. Tria enim ſunt quæ præcipue tractat Medicina ſpeculatiua, primò quidem corpus humanum cum omnibus eius partibus, temperamentis, facultatibus, & operationibus, quas res nemo neſcit eſſe Phyſicas: Deinde ſanitas & morbus cõſiderãtur in Medicina, quæ

A
ſunt affectiones phyſicæ, prouenientes ex principiis phyſicis. Poſtremò alimenta & medicamenta, quorum facultates & actiones conſtat eſſe phyſicas; vires.n. herbarum, lapidum, omniumque medicamentorum, quibus Medici morbos pellũt & ſanitatem fouent ac roborant, phyſicæ ſunt, & ad phyſicam pertinent, non ſecus ac proprietates & motus elementorum. Sed cur Medici hanc doctrinam ſibi aſciuerunt, & a phyſica ſepararunt? An quia ſi Medicina tantùm cõtineret habitum illum practicum, qui eſt eius proprius, nimis tenuis & ignobi-
B
lis futura erat; adiunctione autem illius doctrinæ, quæ alioquin magno uſui & ornamento eſt Medicis, facultas Medicinæ locupletior, ornatior & perfectior extitit? Medicinam verò ſpeculatiuam eſſe phyſicam, illud eſt indicio, quòd qui inter Medicos illam norunt & tractant, eos vulgò appellant Phyſicos. itaque quidquid eſt in Medicina cognitionis ſcientificæ, id totum eſt Phyſicum, executio autem illius cognitionis & applicatio ad opus ea demum eſt quæ conſtituit habitum quendam Medicinæ diuer-
C
ſum a Phyſica.

Qõ, Cuius ſit, tradere diſcrimẽ inter ſcientias.

Sed quoniam de differẽtia, quæ eſt inter Phyſicum, Aſtrologum, & Medicum verba fecimus, volumus hic, quaſi digredientes paululum ab inſtituto, breuiter explicare cuius nã ſit tradere atque docere diſcrimen quod eſt inter ſcientias: Exempli cauſa, nos hoc loco declarauimus differentiã Phyſicæ, & Aſtrologiæ, quam etiam Ariſtoteles pertractauit in 2. Phy. tex. 18. põt igitur ĩ dubiũ verti, an id fecerit Ari. tã quã Phyſicus, vel potius tanquam Metaphyſicus, aut Logicus. Auerrois in 2. Phyſ. com. 16. cum dixiſſet, propoſitũ Ariſ. ibi eſſe dare diſcrimẽ inter Phyſicam & Aſtrologiam, ſubiungit hęc uerba, [Et iſta perſcrutatio licet pertineat ad Logicã, tamen mos eſt vt illud quod eſt cõe omnibus artibus, dicatur in Logica; & illud quod eſt proprium vnicuique arti, dicatur in illa arte.] Quibus uerbis ſignificat hoc munus diſtinguẽdi ſcientias, vniuersè quidem pertinere ad Logicã, ſpeciatim aũt ad unãquãq; ſcientiã particularẽ. Qđ, quia breuiter & ſub obſcurè dictũ ẽ ab Auer. a nobis latius &

enu-

enucleatiùs declarandum eſt. Primùm igitur affirmamus, tradere diſcrimen inter duas ſcientias, non pertinere ad aliquam ſcientiam particularem, vt. v.g. tradere diſcrimen inter Phyſicam & Mathematicã doctrinã, nec pertinet ad Phyſicã nec ad Mathem. doctrinã, cuius rei cauſſa hęc, quia is qui ponit diſcrimen inter duo, debet vtrumque cognoſcere, vt innuit Ari. 2. de Anima cap. de ſenſu communi; ergo qui ponit diſcrimen inter ſubiecta duarum ſciẽtiarum, debet vtrumque cognoſcere, nulla autẽ ſcientia particularis cognoſcit ſubiectũ alterius ſciẽ, ſed tantum noſcit & explicat ſuum proprium ſubiectum; Phyſicus enim nõ cognoſcit niſi res phyſicas, nec poteſt ſibi vſurpare cognitionem rerum mathematicarum, quia nulla ſcientia poteſt tranſire fines ſui ſubiecti adęquati. Quocirca non poteſt Phyſicus cognoſcere aut docere diſcrimen quod eſt inter res mathematicas & res Phyſicas; ſed hoc pertinet ad facultatem communem & generalem omnibus ſcientijs: Hæc autem facultas, duplex eſt, vna Logica, altera Metaphyſica, Logica enim tradit generalem modum ſciendi omnes res; quo fit, vt Logicus doceat differentiam ſcientiarum. Nam cũ duo ſint modi ſciẽdi, definitio & demonſtratio, ſcientia quæ paratur definitione, diuerſa erit ab ea quæ acquiritur demonſtratione. Deinde, cum demonſtratio ſit multiplex, ſciẽtiæ quoque erunt multiplices ſecundum varietatem demonſtrationum. Prętęrea, cum ſcientia habeat principia, ſubiectum, paſſiones, & ſpecies, diuerſæ ſcientiæ erunt quæ habebũt diuerſa vel hæc omnia, vel ſolùm aliqua. Poſtremò, cum in omni ſubiecto ſcientiæ duo reperiantur, res quæ ſcitur & modus ſciendi, diuerſæ ſcientię erunt, vel quæ habent vtrumque diuerſum, vel ſaltẽ quæ alterum; vt quamuis in eiſdem rebus verſentur, diuerſa tamẽ ratione eas tractent. Atque hoc modo Logica tradit diſcrimen & diſtinctionẽ ſcientiarum; Metaphyſica autẽ, quoniã agit de ente vt ens eſt, diuidit & declarat omnia genera entium, v.g. quòd alię res ſint tantùm ſpeculabiles, alię factibiles, & aliæ agibiles; rurſum aliæ ſunt omnino immateriales, aliæ penitus materiales, aliæ vero mediæ, partim ſcilicet materiales, partim immateriales. Ex quà diſtinctione rerum, naſcitur diſtinctio ſciẽtiarum, vt aliæ ſint ſpeculatiuæ, aliæ actiuæ, aliæ factiuæ: ſpeculatiuarum autem, alia ſit Metaphyſica, alia Phyſica & alia Mathematica doctrina. Tradere igitur diſcrimen inter ſcientias, eſt Logici & Metaphyſici; particularis autem artifex, cuiuſmodi eſt Phyſicus vel Mathematicus, non poteſt id facere quà talis eſt, niſi forte ſuſcipiat aut gerat perſonam vel Logici vel Metaphyſici; quomodo Ari. in 2. lib. Phyſicorum tradit diſcrimen inter Phyſicam & Mathematicas diſciplinas. omnis igitur ſcientia particularis, quẽadmodum ſupponit ſubiectum ſuum eſſe, ita quoque ſupponit diſtinctionem eius ab omnibus ſubiectis aliarum ſcientiarum: Metaphyſicus autem quamuis diſtinguat ſubiecta ſcientiarum particularium, non idcirco tamen perfectè cognoſcit ipſa; alioquin reliquæ ſcientiæ ſuperfluæ eſſent, ſed tantùm cognoſcit ipſa prout ſunt gradus & genera entis diuerſa inter ſe.

Diſtinctio ſcientiarũ pertinet ad Logicã & ad Metaphyſicam.

Memorantur cauſſæ & principia, affectiones item & ſpecies corporis naturalis.

CAP. V.

QVONIAM conſtitutũ eſt ſubiectũ Philoſophię naturalis, doctrinæ noſtrę ordo depoſcit; vt cauſſas, affectiones, & ſpecies huius ſubiecti generatim exponamus; ſic enim lector poterit formã totius operis quaſi in tabella quadam adumbratã & ante oculos ſuos expoſitam, intueri. Cauſſę rerum naturaliũ quatuor ſunt, materia, ex qua fiunt; efficiens, a quo fiunt; finis, cuius gratia fiũt; forma, pp quam ſunt id quod ſunt. Materia duplex eſt, vna rerum ſublunarium, altera corporũ cęleſtiũ; has enim materias inter ſe diuerſas eſſe apertè docet Ariſtot. in 8. Metaph. tex. 12. & in 12. lib. tex. 10. Materia rerum ſublunarium, alia prima, quæ communis eſt earũ omnium rerum quarum mutua eſt commutatio; alia ſecunda, quę multiplex eſt; nã

De varietate materia.

eleméta ſunt materia mixti,& partes ſimilares partiũ diſſimilariũ, & diſſimilares, totũq; corpus organicũ, eſt materia aïalis. Forma eſt duplex,vna ſubſtãtialis q̃ facit ens ſimpliciter,& hoc aliqd,& vbique definitur ab Ariſt. [Quod quid erat eſſe rei,] qm̃ vel eſt tota quiditas rei,vel certe principalis pars qditatis:Quatuor autem gradus ſunt formæ ſubſtantialis, vnus eius quæ dat tantùm eſſe rei,qualis eſt forma elementorũ & mixtorũ quæ carẽt aïa: Alter,qui præterea tribuit vitã, vt forma plantæ:Tertius,qui pręter hęc, largitur vim ſentiendi: Quartus, qui ad hæc oïa,impertitur vim rationis & intelligẽtiæ;atq; hæc eſt propria forma hominis, obtinẽs principẽ locũ inter formas naturales;de qua Themiſtius in 2.lib. de Anima ſuper tex.32. elegãter ſcribit his verbis, [Ab anima vegetali ad alias,ordine ſubeundũ eſt,vſque dũ ad poſtremã & nobiliſſimã aſcẽdamus, ea eſt rationalis, quæ quamquam vltima ortu eſt,tñ poteſtate & dignitate cognoſcitur princeps; illuc ꝑgreſſa natura mortalis, receptui canit,nec procedit vltra.] Altera eſt forma accidẽtalis,cuius munus triplex eſt; primò,aptè pręparare & inſtruere materiam ad accipiendam formam ſubſtantialem; tum,eam conſeruare & tueri ab his quæ vim habẽt vitiandi ipſam atque corrumpẽdi;Poſtremò,eſſe quaſi inſtrumentum quoddã naturale per quod ſubſtantia operetur;nõ enim põt ſubſtantia quidquã agere ſine accidẽtibus; qđ aperte indicat Ariſ. in libro de Senſu,& ſenſili, vbi agit de ſapore, ſcribẽs hoc modo, [Quã igitur ignis, vel quã terra,nihil natum eſt agere vel pati, quã autem ineſt contrarietas in eis, hæc omnia agunt & patiuntur.] Efficiens aliud vniuerſale, aliud verò particulare; illud rurſus duplex, quoddam mouẽs quidem Phyſice, ſed non exiſtens phyſicũ, hoc eſt mouẽs, non motũ,veluti eſt intelligẽtia; quoddã autẽ,quod mouet phyſice,& eſt phyſicũ,quia mouet & mouetur; tale aũt eſt cælum, quod ſm̃ Peripateticos agit in hæc inferiora per motum & lumen:Hoc autem quod eſt agẽs particulare,triplex eſt;etenim vel ſemper eſt ſimile effectui; quod bifariam contingit,aut enim eſt eiuſdem ſpeciei cũ effectu, vt homo ſemper gignitur ab homine; vel eiuſdem generis, vt mulus procreatur ab equo,vel ſemper eſſe diſſimile ſuo effectui, huius generis ſunt omnes animantes quæ ſolùm ex materia putreſcente gignuntur; vel partim eſt ſimile, partim diſſimile ſui effectus, qđ perſpicuè cernitur tũ in alijs tum in generatione ignis,quem videmus interdum effici ab igne, aliquando verò etiã ab alijs cauſis, hoc eſt vel à lumine vel à motu. Solẽt autem Latini Philoſophi & Theologi cauſſas efficientes in ęquiuocas &vniuocas diuidere,qđ tñ in idem recidit. Finis duplex eſt,vnus generationis,alter rei genitæ;quæ diſtinctio peruulgata eſt apud Philoſophos,& traditur ab Auer.4.de Cælo com.22.Ille eſt forma quæ per generationem acquiritur. Vnde Ariſt.in 1.de Gener.text.55. ſic ait, [Habitibus præſentibus, non amplius generatur,ſed eſt iã; formæ autem & fines, habitus quidam ſunt.] Et in 2. Phy.tex.70.inquit formam & finem eſſe idem numero. Hic autẽ finis rei genitæ ẽ perfecta operatio eius, de quo fine Ariſtoteles loquitur in 2.de Cælo tex.17. ſcribens,eorum,quorũ eſt aliquod opus, vnũquodque eſſe gratia operis: & in 1. libro Ethicorum,vltimum finem hominis collocat in ꝑfecta operatione virtutis. Rurſus, finis alius eſt cuius gratia alius cui, vt finis qui intenditur à Medico eſt ſanitas,cui autem talis finis procuratur,eſt ęgrotus: hanc diſtinctionem finis innuit Ariſt.2.Phy.tex. 24. & 2. de Anima tex.37. Pręterea, alius finis acquirĩt per motũ q eſt phyſicus, & eſt finis rerũ naturalium,hic autem in 2.Phy.text.23. ab Ariſt.deſcribitur his verbis; [Quorũ enim continuo motu exiſtẽte,eſt aliquis finis ipſius motus,hic vltimũ eſt,& id cuius cauſſa.] Alius finis eſt propter quem res agunt,nõ vt ipſum producant, ſed vt aſſimilentur ei, quomodo Deus eſt finis omnium rerum;priorem finem Ariſt. in 3.Metaphy.tex.3.negat eſſe in rebus immobilibus,vti ſunt intelligentiæ vel res Mathematicæ; poſteriorẽ autem finem in 12.Metaph.37. Affirmat reperiri etiã in rebus immobilibus velut in ipſis intelligẽtijs. Porrò,quæ agunt propter finẽ, quædam extrinſecus & ab alio mouentur ad ipſum, quemadmodum corpora ſim-

De varietate formæ

De varietate efficiẽtis.

Refutatur 4. opinio.

A B C D

ſimplicia dicuntur ab Ariſtot. tum in 8. Phyſic.tex.32.tum in 4.lib. de Cælo 25. vel à generante vel à remouente prohibens, moueri ad ſuum locum naturalẽ, qui eſt finis huiuſmodi corporum: Alia mouent ſe ad finem ſuum, ſed nullo modo cognoſcunt eum; eius generis ſunt viuentia,quorum finis eſt generare ſibi ſimile,vt Ariſtot. indicat in 2. libro de Anima text.34. ad quem finem ipſamet ſua vi & poteſtate naturali ſe proue hunt atque perducunt,veluti cernere licet in plantis. Alia mouent ſe ad finem & cognoſcunt tam finem, quàm media, quæ conducunt ad finem, ſed non cognoſcunt hæc (vt loquar more noſtrorum Philoſophorum)formaliter,verùm tantùm materialiter, hoc eſt cognoſcũt rem quæ eſt finis, & cognoſcunt media, ſed non prout eſt finis,aut medium: hoc genere continentur omnia bruta, quæ videntur impulſu quodam naturali trahi ad expetendum finem ſuum, & quærenda media neceſſaria ad aſſequendum illum: Alia denique cognoſcunt perfectè finem ſuum,& media quæ ducunt ad ipſum, & liberè agunt ita vt in ipſis poſitum ſit agere & non agere. Hunc ſupremum gradum agentium, vnus ominum animantium tenet homo; qua etiam de cauſſa dicitur eſſe dominus ſuarum actionum. Sed de cauſſis rerum naturalium ſatis.

Quæ ſint in Phyſica pricipia cognoſcẽdi & præcipua q̃dam pronunciata.

Sunt in Phyſica quædam alia principia quę in ſcholis Philoſophorum, vocari ſolent principia complexa,vel principia cognoſcendi, quæ nihil aliud ſunt, quàm ſententiæ quædam generales notiſſimæ ac tritiſſimæ, quæ crebrò vſurpantur ab Ariſtotele, & ad res phyſicas explicandas probandaſque ſępenumero adhibentur: Huius generis ſunt hæc.1. Motum eſſe.2. Eſſe multitudinem & diuerſitatem in rebus naturalibus. 3. Tria eſſe principia generationis rerum natulium,materiam, formam,& priuationẽ. 4. Quatuor eſſe genera cauſſarum, materiam,formam, efficiens,& finem.5. Ex nihilo nihil fieri,ſed in omni ꝓductione phyſica,opus eſſe ſubiecto aliquo & materia. 6. Per ſe non generari materiam aut formam, ſed totum compoſitum. 7. Naturam eſſe principium motus in eo A in quo eſt. 8. Naturam operari alicuius gratia. 9. Naturam nihil fruſtra facere. 10. Naturam ſemper, cum poſſibile eſt, facere quod eſt melius. 11. Quæ natura fiunt;aut ſemper aut vt plurimùm ita fieri, quæ autem præter hæc accidunt,non fieri ſecundum naturam. 12. Naturam fugere infinitum & inordinatum, ſemper enim natura quærit finem, & eſt omnibus cauſſa ordinis. 13. Motum eſſe actum entis in potentia prout in potentia.14. Quatuor eſſe ſpecies motus,generationem & corruptionem;augumentationem & decretionem; alteratione, & B motum localem.15.Omne quod mouetur,ab alio moueri.16. Moueri à ſe, proprium eſſe animatorum. 17. Eſſe formã ſubſtantialem.18. Formam ſubſtantialẽ eſſe præſtantiorem materia; & mouens mobili & agens patienti.19.Natura eligit potius vnum quàm multa,& pauciora quàm plura,niſi quid obſtet.20.Continuum eſſe diuiſibile in infinitum. 21. Contrariorum eſſe contrarias cauſſas,effectus atque proprietates. 22. Omnium natura conſtantium,eſſe certum magnitudinis & paruitatis terminũ.23.Remiſ- C ſionem & debilitationem vnius contrarij, fieri propter admixtionem alterius contrarij.24.Idem vt idem, ſemper aptũ eſſe facere idem.25.Omni actui,propriã & determinatam potentiam,& omni formæ,propriam & determinatam materiã reſpondere.26. Nihil pręter naturã exiſtens,aut violentum,eſſe perpetuum.27. Actus actiuorũ, in patiente, & diſpoſito recipiuntur:Ex quo natum eſt illud multorum ſermone tritum pronuntiatum, Quicquid recipitur,per modũ recipientis recipitur. 28. Quod eſt in rebus na- D turalibus euidens ſecundum ſenſus, id non eſſe in quæſtionem vocandum, nec rationibus probandum. Hæc atque horum ſimilia,quæ ſparſa in ſcriptis Ariſtotelis reperiuntur, ſunt quaſi fundamẽta & firmamenta quædam, quibus eius tota prope Philoſophia naturalis nititur atque fulcitur,eaque paſſim occurrunt, vtpote quæ in plæriſque demonſtrationibus & probationibus phyſicis inſeruntur. Sed veniamus ad affectiones & ſpecies corporis naturalis.

Affectiones communes omnium rerũ

naturalium, præſertim corruptibilium, A quatuor ſunt, Quãtitas, Locus, Tempus, & Motus. Quantitas eſt duplex, vna magnitudo, altera numerus, etenim corpus naturale quà eſt mobile, debet eſſe ꝑditũ magnitudine, quà verò eſt ſpecie multiplex, neceſſe eſt ipſum diuidi in multas & varias ſpecies rerum. Magnitudini autem eſt adiuncta figura; nam cùm omnis magnitudo naturalis ſit corpus finitum; terminus autẽ corporis eſt figura, neceſſe eſt omne corpus naturale affectum eſſe aliqua figura; locus abſolutè quidem debetur corpori naturali, quia eſt corpus longũ, latum, & craſſum; hic autẽ vel B ille locus, hoc eſt vel ſuperior, vel inferior debetur ei quatenus hãbet grauitatẽ vel leuitatẽ. Loco autem cognatus eſt ſitus vel poſitura, quę ex circumſcriptione loci, & locati corporis exiſtit; cuius differentiæ ſunt, ſupra, infra, ante, retro, dextrum, ſiniſtrum. Motus eſt præcipua affectionum naturalium, & quæ maiori ſtudio, cura, & diligentia tractatur à Phyſico quàm aliæ; cuius quatuor ſunt ſpecies, generatio & corruptio, accretio & decretio, alteratio, & motus localis. Tẽpus non modò eſt menſura omnium mo C tuum naturalium, ſed etiam metitur durationem rerum corruptibilium. Species verò corporis naturalis, ſeptẽ ſunt, cælum, elementa, mixta imperfecta, vt nix & grando, mixta perfecta quæ carent anima, vt metalla, plantæ, bruta, homo; quanquàm mixta imperfecta (quoniam non habent formam ſubſtantialẽ diuerſam ab elementis ex quibus conſtãt, ſed ſunt accidentaria quædam eorum complexio & coagmentatio) non debent tã quam ſpecies quædam corporis naturalis diuerſa ab elementis recenſeri. Harũ D autem ſpecierum quæ ſit præſtantiſſima paucis explicandum eſt.

Inter ſpecies corporis naturalis, quæ ſit omnium præſtantiſſima.

CAP. VI.

ARiſtoteles multis in locis haud obſcure docet, cælum dignitate anteire reliquis corporib. naturalibus. Nam in lib. 6. Ethicorum, vbi loquitũ de ſapientia, ita ſcribit, [Neque verò quidquàm ad rem attinet, ꝙ homo reliquorũ animalium quiddam ſit quàm optimũ: ſunt enim & alia homine multo diuiniora, vt ea quæ omnibus maximè ſunt in conſpectu, ex quibus hic mũdus coagmẽtatus eſt.] Deinde in 2. Phy. text. 45. & 1. de partibus animalium ca 1. reprehẽdit eos Philoſophos, qui aiebãt, plantas & animalia effici a ſuis quæque cauſſis, cælum autem & ſydera, caſu & fortuito extitiſſe, [abſurdum, inquit, eſt cælum, & diuiniſſima ſenſibilium, ſubijcere temeritati fortunæ,] Tum, in 1. de Cælo tex. 13. inquit, [Manifeſtum eſt, eſſe aliã ſubſtãtiam præter eas quę hic ſunt, priorem, ac diuturniorem his omnibus.] loquitur autem de cælo. Pręterea. 1. li. de Cælo tex. 100. ait cælum eſſe corpus immortale & diuinum, ex quo & alijs corporibus pẽdet eſſe & viuere, his quidem exactius, his autem obſcurius. Amplius, in 1. de Cælo tex. 16. ſic ait. [Quapropter ex omnibus his, aliquis ratiocinando crediderit, quòd eſt aliquod, præter corpora quæ hic & circa nos ſunt, alterum ſeparatum, tanto nobiliorem habẽs naturã, quanto plus diſtat ab his, quæ hic ſunt.] Ad hæc, in 1. de Partibus Animalium c. 5. ait, res naturales æternas, vt ſunt cęli, tantùm pręſtare alijs rebus naturalibus, vt cognitio illarũ vel minima & tenuiſſima multis partibus præſtabilior ſit, ꝙ̃ harum rerum ampliſſima & accuratiſſima ſciẽtia. Poſtea, in 1. lib. Meteorologico, inquit hunc mundum inferiorem, cõtinentem atque coniunctum eſſe cœlo, vt omnis virtus eius per motus cęleſtes conſeruetur & gubernetur. Hoc etiam eſt valde conſentaneum rationi, etenim ſubſtãtia cæli eſt ſimplex, ingenerabilis, & incorruptibilis; forma à qua mouetur, & quæ eſt finis ipſius, eſt intelligẽtia; motus eius eſt circularis, qui eſt primus & nobiliſſimus omnium motuum naturalium; figura eſt rotũda, quæ antecellit cæteras ſpecies figuræ; virtus eius & efficientia, eſt maximè generalis, vtpote per quam omnia quæ ſunt infra lunam, procreantur, reguntur, conſeruantur, & quodam modo perpetuantur. videtur igitur

eſſe

eſſe cęlum omni alio corpore naturali præſtantius.

Sed hoc non videtur carere difficultate: quoniam Ariſt. in proœmio librorũ de Anima, ſignificat ſcientiam animę, dignitate antecellere reliquis diſciplinis, ergo anima vel animal, erit nobilius cælo. Deinde, videtur homo eſſe nobilior cęlo, quippe cũ habeat animum participẽ rationis, immortalẽ & diuinum, ſimilẽ Dei, & parem prope modum intelligẽtiis: quin etiam Ariſt. in 2. Phy. tex. 24. inquit hominem eſſe finem omnium rerũ, hoc modo ſcribens, [Et vtimur tanquam propter nos, omnibus quę ſunt, ſumus.n. quodam modo & nos finis.] Præterea, animatũ eſt nobilius inanimato, ſed formica v.g. eſt animata, cælum autẽ nõ, ergo formica eſt nobilior cælo. Verùm paruo negocio occurrere poſſumus his obiectionibus. Ad primã dubitationẽ reſpondemus. Cũ Ariſ. ibi commendat ſcientiam animæ, tũ ob certitudinẽ, tum ob excellẽtiam rerũ quas tractat, non affirmat eam primam eſſe omnium diſciplinarum, ſed eſſe ponendam in primis, hoc eſt numerandam eſſe inter primas & clariſſimas ſcientias; quod profecto verum eſt, nam poſt doctrinam intelligentiarum, & ſcientiam cæli, primum ac ſummum locũ ſibi ſuo iure vendicat ſcientia animæ. Ad 2. obiectionem reſpõderet Ariſt. cęlum poſſe conſiderari duobus modis, vel vnà cum intelligẽtia, hoc eſt pro toto quodam, quod exiſtit ex orbe & intelligentia, cuius motu, ac efficientia continentur omnes res ſublunares; vel præciſè & citra intelligentiam, prout eſt corpus quoddam ſimplex & naturale, & quod perpetuo mouetur in orbem: Similiter diceret Ariſt. hominem bifariam accipi poſſe, vel vt eſt corpus quoddam naturale, habens eſſe phyſicũ, & operationes phyſicas, vel ex ea parte quæ eſt immortalis intelligens, & particeps diuinitatis. His poſitis, facillime diſſolueret dubitationem propoſitam ad hũc modũ; Cælum ſumptũ priori modo proculdubio nobilius eſt homine, poſteriori autem modo vincit quidem dignitate hominem priori modo acceptum, vincitur tamẽ ab eo ſi homo poſteriori modo conſideretur: Vel aliter, anima ra-

Tres Dubitationes.

Quomodo cælum partĩ ſit nobilius homine, partim uero non.

A tionalis pendet à cælo ratione corporis quod informat, & vnionis cũ eo ex qua exiſtit hõ, & ratione operationis, quatenus ea pendet a phantaſmate, & vſus eius poteſt impediri ob deprauationem inſtrumenti ſenſitiui, per ſe autem & ſimpliciter, ea ratione vt animus noſter eſt immaterialis, omnia intelligẽs, & liberũ habens arbitriũ, nõ pendet a cælo. Sicut igitur homo quodã modo eſt depẽdens a cælo, quodã modo non; ita quodã modo eſt eo nobilior, quodam modo verò nõ; quamuis propter nobilitatem hominis (quam poſt reſurrectionẽ animo & B corpore adepturus eſt, & quia eius gratia cælos creatos eſſe in ſacra ſcriptura legimus, tũ alibi, tum Deuteronom. 4.) idcirco verius dici poteſt, hominẽ eſſe ſimpliciter præſtãtiorem cælo. Ad eum autẽ locum qui ex 2. Phy. adductus eſt, duobus modis reſpõdere poſſumus: vno modo, ſi dicamus Ariſ. ibi facere hominẽ finem omnium rerum, non naturaliũ ſed artificialium. nam de huiuſmodi rebus ibi loquitur Ariſt. omnes enim artes comparatæ ſunt ad vſus & cõmoditates hominis, præſertim, ut inquit Albertus, C hominis ciuilis, nã homo ſoliuagus agẽs uitam ſolitariam, non eget tam multis artibus, atque hoc modo prædictum locum Ariſt. interpretantur Simplicius, Auerr. & B. Thom. eſt igitur homo finis omnium rerum artificialium. quin etiã hominem finem eſſe omnium rerum naturalium, quæ ſunt infra lunam, Ariſtot. docet. 1. Polit. cap. 5. Altero modo, poſſumus etiam dicere hominem dici finẽ omnium rerum non abſolutè, ſed quodam modo, quam particulam ponit ibi Ariſtot. cælum enim primaria intẽtione D eſt propter Deum & intelligẽtiam, quodam modo autẽ, hoc eſt, ſecũdaria intentione, eſt pp generationem & conſeruationem harum rerum inferiorum, maximè autem hominis. Sed dicet aliquis. Ariſtotelem in 9. lib. de Hiſt. Animal. cap. 1. ita ſcribere de homine, [Quorũ veſtigia morum, cum ĩ omnibus fere inſunt, tum vel maximè in perfectioribus; & maxime in homine, hic enim natura perfectiſſima eſt, & ob eam rem habitus iſti conſpectiores in ipſo continentur.] Et in 2. lib. de Partib. animaliũ c. 10. [Habent

An homo ſit finis omniũ rerum naturaliũ.

Obiectio

bent,] inquit, [quædam animalia etiam bene uiuēdi rationem, quale hominum genus eſt, quippe quod aut vnum ex ijs cognitis diuinitatis particeps ſit, aut omnium maxime.] quibus uerbis ſignificat hominem dignitate excellere omnes res naturales. Verùm, hoc facile ſoluitur, nam Ariſ. non loquitur de homine abſolutè, ſed facta comparatione cū aliis animantibus mortalibus; id quod ex eius verbis liquidò cognoſcitur. Ad 3. dubitationem dici poteſt, comparationem fieri debere in his, quæ ſunt eiuſdem generis vel ordinis. Quocirca in mortalibus, animatum nobilius eſt inanimato, ſed animatum mortale, non eſt nobilius inanimato incorruptibili, quale eſt cęlū; quod (tum quia eſt incorruptibile, tum quia eſt cauſſa vniuerſalis omnium corruptibilium, in fieri, in eſſe, & in operari) cenſeri debet nobilius cūctis rebus corruptibilibus. Quamquam D. Thom. videtur paulo aliter ſentire in 1. par. quæſ 70. art. 3. in reſp. ad 2. ſcribēs animal ſimpliciter eſſe nobilius cęlo, propter animam: cælum autem ſecundum quid eſſe nobilius animali, tū quia forma eius in totum perficit materiam, ita vt non ſit amplius in potētia ad aliā formam; quod non facit anima in animali, tum etiam propter motum cęleſtem, qui fit a nobiliori motore.

Solutio.

Non ſēper animatum eſt nobilius inanimato

Enumeratio partium Philoſophiæ naturalis.

C A P. VII.

QVOD ſit ſubiectum Philoſophię naturalis, & quæ huius ſubiecti principia, affectiones, & ſpecies, oſtenſum eſt; ſequitur, vt principes Phyſicę partes, earumque partium inter ſe ordinem, indicemus. Ariſtot. in 3. lib. de Anima text. 38. auctor eſt ſcientiam ita ſecari & diuidi vt res diuiduntur, in quibus ſcientia verſatur, ex quo fit, vt quoniam ſupra indicauimus varietatem rerum naturaliū quę ſubijciuntur Phyſicę, nunc facillimum nobis futurum ſit colligere ac explicare omnes partes Philoſophiæ naturalis. In principio operis

A Meteorologici Ariſtot. partim repetens quæ ante docuerat, partim ea proponēs quæ deinceps tractaturus erat, pulchrè ante oculos ponit omnes partes Philoſophiæ naturalis, earūque diſpoſitionē & ordinem. Commemorat autem ibi ſex partes Phyſicæ. Vnā de primis cauſſis naturæ, & de oī motu naturali, quæ cōtinetur octo primis libris Phyſicis: Alteram, de cęlo, quam complectūtur quatuor libri de Cęlo & Mundo: Tertiam, de mutua trāſmutatione elementorū, & vniuersè de generatione & corruptione, quæ docetur in lib. de Generatione

B & corruptione: Quartā, de rebus meteorologicis, quam Ariſtoteles expoſuit tribus, vel ut alijs placet, quatuor libris: Quintā, de animalibus, qua cōprehēdit Ariſtot. omnia quæ pertinent ad doctrinam animalium, hoc eſt libros de Hiſtoria animalium, de Partibus animalium, de Anima, de Generatione animalium, & quæ vulgò nominatur Parua naturalia: Sextam, de plantis, de quibus pollicetur Ariſtot. ſe velle conſcribere aliquod opus; tum hic (tum in lib. de Sēſu & ſenſili, vbi agit de ſaporibus)

C & in fine libelli de Longitudine & breuitate vitæ; ſed neque nūc extat aliquod opus eius de plantis, neque extabat tempore Alexandri, vt ipſe ſcribit in ſuis Commentariis in lib. de Senſu & ſenſili, loco ſupradicto; duos autem libros de Plantis, qui nunc circunferuntur nomine Ariſtot. viri doctrinæ Ariſtotelicę periti, exiſtimant falsò adſcribi Ariſtot. cui rei fidem faciunt, inuentio, diſpoſitio, & elocutio rerum quę tractantur in illis libris, quippe cum nihil planè oleant lucernam Ariſtot. His ſex partibus Phyſi-

D cę, adiungēda eſt ſeptima de mixtis perfectis & inanimis, vti ſunt metalla, quā prętermiſit quidem Ariſtot. in hac enumeratione, ſed in fine tertij Meteorologici expreſſit, nam cū de metallis generatim quędam attigiſſet, ampliorem & diligētiorem explicationem pollicetur his verbis, [Communiter igitur dictum eſt de omnibus his, ſigillatim autem cōſiderandum eſt inrendentibus circa vnū quodque genus.] Hęc igitur eſt diuiſio vniuerſę Philoſophię naturalis, a Peripateticis memoriæ prodita.

Septē partes Phyſicæ

Cę-

Antonius Mirandulanus in li. 15. de Euerſione ſingularis certaminis.

Cæterùm, quoniam nonnulli ætatis noſtrę Philoſophi, pręſtantes ingenio & ſcientia Philoſophiæ Ariſtotelicæ, pugnaciſſime contendunt octo libros Phyſices (in quibus agitur de principijs & affectionibus rerum naturalium) omninò remouẽdos eſſe a partibus Phyſicæ, & referendos eſſe ad Metaphyſicam, initium autem Philoſophiæ naturalis ſumendum eſſe ex libris de Cęlo; age hãc etiam opinionem obiter refellamus. Multa ſunt quæ huic opinioni maximè aduerſantur. Primò, titulus horum librorum, qui eſt de Phyſico auditu. Tum quoniam Ariſtot. citans alibi hos libros, appellat eos Phyſicos; veluti in 8. Phyſ. text. 4. Poſtea, quia omnes interpretes Ariſtotel. concordiſſime agnoſcunt hos libros Phyſicos, & primam partem Philoſophiæ naturalis: Deinde; quod duo primi libri ſint Phyſici, oſtẽdit Ariſtot. in proœmio, dicens enitendum eſſe Phyſico, primum omnium docere cauſſas & principia rerum naturalium. Quod autem reliqui ſex libri ſint etiam Phyſici, aperte indicat Ariſtot. in principio tertii libri, ſcribens, [Quoniam Phyſica tractat de natura, quæ eſt principium motus, motus autem eſt continuus; ac proinde poteſt infinite diuidi, & ſine loco ac tempore eſſe nequit; ob id Phyſico diſſerendum eſſe de motu, infinito, loco, & tempore.] Ad hæc, Ariſtotel. in 1. de Partibus animal. præcipit in omnibus diſciplinis exponendis atque tractandis, primum docenda eſſe quæ ſunt maxime communia, ſed quæ declarãtur in octo libris Phyſicis, ſunt maxime cõia omniũ pene rerum naturaliũ; ergo &c. His accedit, quod omnis ſcientia vt eſt in 1. Poſt. tria ſpeculatur circa ſubiectũ ſuum, principia, ſpecies, & affectiones eius; quare Phyſica ſpeculari debet principia & affectiones ſui ſubiecti, quod eſt corpus naturale: huius autem corporis principia & affectiones, tradũtur in octo libris Phyſicis, ergo tales libri non poſſunt a Phyſica remoueri. Poſtremo, vnius ſcientiæ eſt; vt ſcribitur in 1. Poſt. 43. docere ſubiecti ſui principia, ſpecies, & affectiones, ſi Metaphyſica igitur cõſiderat principia & affectiones corporis naturalis, de quibus agitur in octo libris A Phyſicis, eadẽ profectò cõſiderabit ſpecies corporis naturalis; ex quo neceſſario efficitur, vel nullam eſſe Phyſicam, vel ſi qua eſt, certe ſuperuacaneam eſſe: cum quidquid attinet ad perfectam cognitionem rerum naturalium, id totum ſibi ſumat & arroget Metaphyſica, quare abſurdũ eſt octo libr. de Phyſico auditu, remouere à doctrina Phyſicæ: omiſſa igĩ hac opinione, pergamus ad alia, & de ſupradictarum partium Phyſicæ ordine diſſeramus.

De ordine quorundam partium Phyſicę conuenit inter omnes; etenim certũ B eſt octo libros Phyſicorum, primum tenere locũ, quippe cum principia & quaſi fundamenta totius Philoſophiæ naturalis, rerumque maxime communium doctrinam contineant. Vnde Auerr. in ſuo prologo Phyſico, loquens de his libris ſic ait, [Proportio iſtius libri ad ſcientiã naturalem, eſt ſicut proportio elementorum rei ad rem, quia iſte liber cõprehendit res, quæ ſunt principia & radices vniuerſales illorũ, de quibus vult loqui Naturalis.] Hos libros proxime ſequuntur duo libri de Cęlo; cęlũ .n. quoniam C eſt maxime ſimplex, perfectum, immortale, & cauſſa efficiens, regens atque conſeruans omniũ rerum ſublunariũ, optimo iure ſibi vendicat primum locum inter ſpeciẽs corporis naturalis: Tertius locus tribuẽdus eſt elemẽtis, quippe cum ſint corpora ſimplicia & principia omniũ rerũ mixtarũ. Doctrinam autem elementorum Ariſto. quidem inchoauit in extremis duobus libris de Cęlo, in libris verò de Generatione penitus abſoluit, vt inquit Alexãder in principio operis Meteorologici, & Philoponus ĩ proœ D mio lib. de Generatione. Porrò quæcunque ſcribuntur in libris de Generatione pertinere ad ſcientiam elementorum, eoque referri ab Ariſt. ex his quæ ſubijciam, manifeſtum erit. Totũ opus quod inſcribitur de Generatione & corruptione, diuiſũ eſt in tres partes: in prima agitur præcipuè de generatione & corruptione; in ſecunda quæ incipit a tex. 43. primi libri de Tactu, Actione, & Mixtione; in tertia quæ continet ſecundum librum, agitur de elementis. Ad has tres partes diſtinguẽdas, Ariſ. vſus eſt tribus

Principalis materia, q̃ tractatur in libris de Generatione, & corruptione, ſũt elementa.

proœ-

proœmijs,vt cuiuis licet videre in principio cuiuſq; partis. His igitur partes affirmamus Ariſ.inſtituiſſe atque petractaſſe elementorum cauſſa; ac de vltima quidē,hoc eſt de ſecundo lib nemini dubiū eſt.nā & Ariſt.initio eius libri proponit ſe velle agere de elementis, & principalē partem libri cōſumit in explicatione illorum:& alibi citans hunc librum,appellat eum de elementis,vt in 2.de Anima tex. 117.& in libello de Senſu & ſenſili,vbi diſſerit de ſaporibus. Secundam aūt partem operis,ēt referri ad doctrinā elementorū,planum facit Ariſt. in proœmio eius,ſcribēs ibi textu 43.quia de elementis ſermonem inſtituit,neceſſariò itē agendum eſſe de tactu,actione,& mixtione.De prima verò parte,quæ eſt de generatione & corruptione,licet id maximè obſcurū eſſe videatur (propterea quòd Ariſto.ſignificat in proœmio eius,ſe agere velle non tantum de generatione & corruptione elementorum,ſed vniuersè ac ſimpliciter de generatione omnium quę natura conſtant)idē tamen ſentiendum eſt.Etenim Ariſt. tum in proœmio 2.lib. de Generatione, tū apertiſſimè in 3.lib.de Cœlo tex. 1. indicat ſe aggredi ad tractādum de generatione & corruptione, elementorum cauſſa;ſic enim ſcribit in 3.de Cœlo, [De primo igitur elementorum dictum eſt,& quale id eſt,ſecundum naturam,& quòd incorruptibile,atque ingenerabile.Reliquum eſt autē de duobus dicere , ſimul autem accidet de his dicentibus, & de generatione & corruptione conſiderare ; generatio enim aut omnino non eſt,aut ſolū in his eſt elementis aut in ijs quæ ex his ſunt.] Ex quo intelligitur vltimos duos libros de Cœlo, & itē duos de Generatione facere vnum opus,quo perfecta elementorum doctrina continetur. De ordine igitur harū partium Phyſicæ quas memorauimus,omnes cōſentiunt:At de quarto lib. Meteorologico,de libris de Anima,ac de Plantis,quo loco cenſeri & numerari debeant, magna controuerſia & diſſenſio eſt inter expoſitores Ariſt. de qua re, id nobis videtur maximè probabile,in præsētia breuiter explicabimus.

A

De Quarto libro Meteorologico.

CAP. VIII.

EGo ſic exiſtimo, eum librum qui vulgo inſcribitur quartus Meteorologicus, nihil attinere ad doctrinā Meteorologicam , nec cum alijs tribus prioribus libris cohærere , ſed potius libris de Generatione & corruptione ſubiungendum eſſe;in quam opinionem adducor his rationibus . Primò, quia nec inſcriptio operis Meteorologi-

B ci,conuenit in hunc librum , nec materia rerum meteorologicarum, quæ eſt duplex halitus,vnus calidus &humidus, alter calidus & ſiccus, vt eſt apud Ariſt. in principio primi,& fine tertij libri Meteorologici. Etenim quæ cōtinētur hoc libro (ſiue is ſit ſeparatus ab alijs & per ſe cohærens,vt quibuſdam viſum eſt: ſiue ſit pars ſeu additamētum eius operis quod eſt de elemētis) neque gignuntur in ſublimi,nec duplici ex halitu efficiūtur. Deinde, Ariſtot. in proœmio Meteor.exponēs vniuerſam materiam per-

C tractandam in libris Meteorologicis,ſolùm enarrat ea quæ docentur in tribus libris.de quarto autem nullum verbum facit ; mox ſubdit, [Cum autem ,] inquit, [pertranſiuerimus de his, ſpeculabimur de animalibus, & plantis] ex quo perſpicitur, inter tres libros Meteorologicos , ac eos qui ſunt de Animalibus,non eſſe interponēdum hunc librū. Præterea,inter libros tres Meteorologicos apparet magna euidenſque connexio,quam Ariſt.apertiſſimis verbis facit & declarat primis extremiſque verbis

D cuiuſque libri;at inter hūc librū,& priores tres Meteorologicos,nec ē nec fit ab Ariſt.vlla cōnexio;nam in fine tertij libri proponit agendum eſſe de metallis, in principio aūt huius libri reuocat in memoriam quę tractata fuerūt in 2. lib. de Generatione,de primis qualitatibus elementorū,& proponit ſe velle docere nōnullas affectiones,quæ ex actione per paſſioneq; harū qualitatū exiſtūt,vt vel ex hoc uno loco, clariſſimū fit,hūc librū connexum eſſe non cū Meteorologicis ſed cum his qui ſunt de Generatione

Liber, qui dicitur 4. Meteororū non pertinet ad doctrinā Meteorologicā nec poſt tres li. Meteororum, locari debet,ſed poſt libros de generatione, & corruptione.

Ad

Ad hæc, cauſſa quæ monet alios, ut hunc librum proxime ſubiungant alijs Meteorologicis, futilis eſt; ſiquidem aiũt in alijs tribus libris dictum eſſe de mixtis imperfectis, in hoc autem agi vniuerſè de mixtis perfectis, quod profectò falſum eſt; nam neque hic declarantur principia mixtorum, quæ ſunt quatuor elemẽta, nec eorum ſpecies, quæ ſunt metalla & lapides, nec affectiones, quæ ſunt tum aliæ, tum in primis qualitates ſenſibiles; ſed in hoc libro ſcopus Ariſtotelis eſt (cùm in 2. libro de Generatione docuiſſet eſſe quatuor primas qualitates, earumq; duas eſſe actiuas, alteras verò duas paſſiuas) declarare ea quæ tam ex actione quàm paſſione talium qualitatum accidunt mixtis; ex actione enim caloris & frigoris, ꝓuenit generatio, putrefactio, cõcoctio, & inconcoctio, earumq; ſpecies, vti ſunt maturatio, cruditas, elixatio, inquinatio, aſſatio, & toſtio: Ex perpeſſione verò humoris & ſiccitatis, proficiſcuntur mollities, durities, concretio, liquefactio, incraſſatio; tum præter hæc, flexibile, friabile, frangibile, & alia horum ſimilia; ut nemo ſit, licet parum acute videat, qui cernens animo principium, finem, totumque cõtextum huius libri, non animaduertat eũ diſſentaneum eſſe libris Meteorologicis; his autem qui ſunt de elementis ſeu de Generatione, planè conſequentem. His denique accedit locupletiſſimum teſtimonium Alexandri, quem nos huius ſententiæ ducem & auctorem libenter ſequimur: is enim in præfatione ſua ſuper hunc librum ſic ait, [Liber hic qui quartus inſcribitur Meteorologicorum, Ariſ. quidem eſt, verùm ad Meteorologicum negotium non attinet; nam quæ in ipſo pertractantur, huiuſce theoriæ propria non videntur, ſed magis quantum ex his quæ in ipſo dicuntur, ratiocinari poſſumus, conſequi habet ad lib. de Generatione & corruptione: cũ.n. in ipſis pertractauerit de quatuor uirtutibus tangibilibus, caliditate, frigiditate, humiditate, & ſiccitate, oſtendẽs ex combinatione harũ uirtutum elementa fieri, quin etiam aliquas ipſarum actiuas eſſe, aliquas verò paſſiuas; in præſenti modò libro, quæ nã ſint ea declarat, quæ, vnaquæque dictarum uirtutum facit aut patitur, & quæ ab ipſis geruntur ac fiunt.] Hæc Alexander.

Solutio trium dubitationum.

Sed dicet aliquis, Hic liber inſcriptus & habitus eſt Meteorologicus, etiam ante tempora Alexandri. Eſto: ſed Alexander improbat talem inſcriptionem, nec eſt inuſitatum vel adornare libros falſis inſcriptionibus, vel eos adſcribere alienis auctoribus. Sed cur, inquies, Ariſt. nõ meminit huius libri in ennumeratione quam fecit in prooemio operis Meteorologici? An quia eum comprehendit ſub opere de elementis & de Generatione? An potius quoniam cum inſtituiſſet generalem diuiſionem Philoſophiæ naturalis in principales partes eius, ſicut omiſit opus de metallis, ita non eſt mirãdum hunc vnum librum fuiſſe ab eo prætermiſſum. Illud verò quod nonnullos deducit ab hac ſententia, infirmum ſanè eſt. Aiunt quidam, hunc librum non poſſe coniungi cum his qui ſunt de Generat. propterea quòd Ariſt. extrema parte ipſius, ſignificat huic libro proxime ſuccedere libros de Partibus animalium, ſcribens, [Quoniam hic dictum fuit generatim de conſtitutione naturaque partium ſimilarium, deinceps agendum eſſe ſigillatim de vnaquaque ipſarum, tum de partibus diſſimilaribus, ad extremum de animalibus quæ conſtant ex huiuſmodi partibus.] Sed hoc argumentũ, nec obeſt nobis, ne prodeſt his qui contra ſentiunt: non enim illis verbis Ariſt. indicat connexionem ſucceſſionemque librorum, ſed potius ſeriem, atque ordinem rerum cognoſcendarum', quaſi diceret; Cum hic declaratæ fuerint nonnullæ affectiones quæ inſunt in partibus animalium, eum qui vellet totam hãc materiam ad extremum vſque proſequi, oporteret ſpeculari hæc vel alia, quæ ibi proponuntur: alioquin ſi hic liber proximè anteit libros de Partibus animalium, ergo ſubſequitur libros de Metallis & de Anima, quoniam iſti volunt libros de Anima præire eos qui ſunt de Partibus animalium: Cum autem contendunt hunc librum proximè coniungi cum alijs Meteorologicis, hinc neceſſario cõcluditur libros de Metallis, & de Anima, priores eſſe libris Meteorologicis, quod nemo non videt falſum & abſurdum eſſe. Sed de his ſatis, ve

niamus

niamus ad libros de Anima & de Plãtis. De ordine quo libri qui pertinent ad ſcientiam animaliũ, ab Ariſt. ſcripti aut euulgati fuerint, ponã in medio, quæ po tui ex varijs locis eius, coniectura conſe qui. Primus locus aſſignari debet libris de Hiſtoria animaliũ, quibus Ariſtoteles tradidit rudẽ & adumbratã notitiã animaliũ, quã quia non demoſtrãdo, ſed veluti narrando expoſuit, appellauit hiſto riam: Secũdus locus dandus eſt libris de Partibus animalium: Tertius, libello de Inceſſu animaliũ. Quartus, libris de Anima: Quinto, libro de Senſu & ſenſili; de memoria & reminiſcentia; de ſomno & vigilia; de ſomnijs; de diuinatione per ſomnum; de cõmuni motu animalium: Sextus, libris de Generatione animaliũ: Septimus, libro de Longitudine & breuitate vitæ; & de iuuẽtute & ſenectute, vita & morte, ac reſpiratione, Quod libri de Hiſtoria animaliũ primi omnium locari debeant, ex eo manfeſtũ eſt, quod mos eſt Ariſt. primũ generalẽ & craſſam notitiam rerum, quas diligẽter tractare vult, proponere, tum ſubtilem & accuratam earundem cognitionem tradere. Deberi autem ſecundum locũ libris de Partibus animaliũ, declarat epilogus illius operis & libri qui eſt de Motu animalium, vbi Ari. repetens, quæ ab eo tractata fuerunt de animalibus, ſemper memorat primo loco lib. de Partibus animalium. His autem proximè ſuccedere libellum de Inceſſu animalium indicat Ariſtot. extremis verbis quarti libri de Partibus animalium, ſcribens, [Quoniã actum fuit de partib. animaliũ, ſequitur, vt de his quæ inceſſui animalium deſeruiunt diſſeratur.] Huic libello cõſequẽs eſſe opus de anima, declarant vltima verba huius libelli, quæ ſic fere habent, [De partibus cùm alijs, tùm his quæ faciunt ad inceſſum animaliũ, hoc ſe habet modo: ijs autem ſic determinatis, proximũ eſt de anima cõtemplati] Hos libros de Anima ſubſequitur liber de Senſu & ſenſili; quod oſtẽdit Ariſt. in principio eius, coniungẽs ipſum cum libris de Anima. Huic libro de Senſu & ſenſili adnectendus eſt liber de Memoria & reminiſcentia; vt videre licet ex fine libri de Sẽſu & ſenſili. Porro, librum de Memoria & re

De ordine librorũ qui ꝑtinent ad doctrinam animaliũ.

A miniſcentia, ſequũtur hi q́ ſunt de Somno & vigilia, de Sõnijs, de Diuinatione, & de cõmuni motu: poſt quos proximè numerantur libri de generatione animaliuni, id quod liquidò perſpicitur ex epilogo libri de Motu animaliũ, qui ſic habet, [De partibus igitur vniuſcuiuſque animalium, & de anima, præterea de ſenſu & memoria, & ſomno, & cõmuni motu diximus, reliquum autem & de Generatione dicere] Quòd autem liber de iuuentute & ſenectute, de longitudine & breuitate vitæ, de vita & morte, atque reſpiratione, extremum locum teneant, B apertè docet Ariſt. extrema parte libri de Longitudine & breuitate vitæ, vbi ſic ait [Dicta eſt cauſſa de magnitudine & breuitate vitæ, reliquum autem nobis conſiderare de iuuentute & ſenectute, vita & morte, his enim determinatis, finẽ vtique habebit, quæ de animalibus methodus.] ſi igitur hi libri terminant doctrinam animalium, neceſſe eſt his anteire eos qui ſunt de Generatione animaliũ. Hoc igitur ordine videtur Ariſ. eos libros qui continent ſcientiam animaliũ aut ſcripſiſſe, aut in publicum edidiſſe.

C Sed quæret aliquis, An ordine doctrinæ libri de Anima præponendi ſint his qui ſunt de partibus animalium nec ne? Equidem vehementer aſſentior Alexandro, qui cenſet libros de Partibus animalium, ordine doctrinę prius explicandos eſſe, quã libros de Anima: huius viri auream orationẽ hic adſcribemus; ſic enim ait in primo libro ſuo de Anima cap. 2. [Ferè autem aſſecututum ea quæ de anima tradũtur, & rationes quę ad eius ſubſtantiam pertinẽt, tractaturum, animaduertere præter cætera opus eſt id, quod D in natura ambitioſè elaboratum eſt. Cũ enim qualis, & quæ res ſit natura didicerimus, nobiſque perſuaſerimus quocũq; opere, vel admirabili, quod intercedẽte arte confectura ſit longè maiori admiratione digna eſſe effecta naturę: facile fidẽ præſtabimus ijs, quæ a nobis de animæ ſubſtantia recenſenda ſunt; Nihil enim magis in cauſſa eſt, vt cũ de anima diſſeritur, ambiguis difficultatibus inuoluamur, quàm quod difficillimum eſt illius poteſtates functioneſque ijs quæ de ipſa dicuntur conſentanea, & concordi ratio

Libros de Anima, ordine doctrinæ poſteriores eſſe, ijs libris, qui ſũt de Partibus animalium.

ne coniungere; quaſi omni corporea uirtute diuiniora, & maiora eſſe exiſtimentur. Quare ſi ea quæ cōmodè & aptè de animæ ſubſtantia proferuntur, contradictionibus implicare nō volumus, primo loco ipſe poſſideutis animam corporis apparatus contemplandus eſt, & internarum inuicem externarumq; partium cū ipſo venuſtatis & pulchritudinis concentu, lex & diſpoſitio conquirenda: Simul enim hæc ipſa ſpeculati fuerimus, haud quaquam vlterius admirabile, & noſtra opinione maius eſſe videbitur, vt in corpore ſupra quàm opinari poſſumus, mirabiliter atque ambitioſè diſpoſito, aia tot in ſe motionum principia poſſidens, contineatur.] Auerroes idem ſenſit & ſcriptum reliquit in principio Meteororum. idem quoque recta ratio ſuadet: nā ſi anima eſt actus corporis organici, ergo corpus organicum ordine generationis eſt prius quàm anima, ac proinde priùs declarari ac cognoſci debet. Deinde ſi in explicandis diſciplinis, incipiendum eſt ab his quæ ſunt magis nota & manifeſta nobis, corpus autem organicum cum ea dat ſub ſenſus noſtros eſt nobis magis conſpicuum & familiare quàm anima, cur nō doctrina corporis animati & partium eius præponenda erit ſcientiæ animæ? & Ariſtot. in 1. de Partibus animal. diſputat an ſit Phyſici agere de omni anima, qua re innuit doctrinam animę non ab eo fuiſſe præpoſitam libris de Part. animalium, ſed magis poſtpoſitam. Sed Auicenna nobis diſſentiens, vult libros de Anima priores eſſe his qui ſunt de Partibus animalium, tribuens eis ſextum locum inter partes Philoſophiæ naturalis; eo maxime argumēto, quod anima ſit perfectior corpore, & finis eius, & ſicut eſt præcipua cauſſa ipſius animalis, ita in eo cognoſcēdo priorem, atque potiorem eſſe debere. verū dupliciter peccat Auicenna, primùm, quia putat in docendis rebus perpetuò tenēdum eſſe ordinem naturæ ac perfectionis, cū Ariſt. clamet in 5. Metaph. text. 1. non a primo & rei principio aliquando inchoandum eſſe; ſed vnde quis facilius diſcat. Deinde q̄m facit ſcientiam animæ, partē quādā Phyſicę diuerſam a doctrina animaliū, cum Ariſt. velit eſſe vnam methodū animalium, quæ cōprehendat libros de aīa & de Partibus aīalium, & alios quos ſupra enumerauimus, vt apud eum videre licet in Prœmio Meteororum, & in fine libri de Lōgitudine & breuitate vitę.

Opinio Auicennæ refellitur.

De Plantis autem ita dicendum eſt, Ariſtotelem prius tractaſſe de animalibus quam de plantis: vbi enim commemorat hos libros, ſemper anteponit libros de Animalibus, his qui ſunt de Plātis, vt poteſt cognoſci ex his quæ ſcribit ipſe in prooemio Meteororum, in lib. de Sēſu & ſenſili, vbi loquitur de ſapotibus, & in fine libri de Longitudine & breuitate vitæ; idque Ariſtoteles non temere ſed conſulto fecit: etenim ordine doctrinæ priores ſunt libri de animalibus quàm de plantis; nam licèt plantæ quà ſunt corpora magis ſimplicia, videātur eſſe natura priores animantibus, tamen horum doctrina antegredi debet, propterea quòd facilior & manifeſtior eſt & multum prębet adiumenti ad capeſſendam ſcientiam plantarum: operationes enim animæ, partes item & inſtrumenta plantarum, deprehenduntur, cognoſcuntur & nominātur per analogiam quandā ad ea quæ cernuntur in animalibus, hoc autem perſpicuum fit ex verbis Theophraſti, quæ in primo de Hiſtoria plantarum ſic habent [Nec illud latere nos decet, quid proportione ītelligi debeat, vt in animalium genere, ad ea ſcilicet redigendo, quæ quam ſimillima perfectiſſimaque continentur; ad ſummam omnium quæ in plantarum genere ſpectātur ſimilitudo petenda ex iis eſt quæ in animalibus inſunt, quo ad fieri poſſit. Igitur hæc ita determinare libeat.] De partibus igitur Philoſophiæ naturalis earūque partium ordine ac diſpoſitione ita dictum ſit. nunc pauca de vtilitate ac voluptate, quæ ex Phyſicæ ſtudio capitur, ſtrictim attingamus.

Lib. de Animalibus pcedūt ordine doctrinæ libr. de plantis.

De vtilitate & iucunditate Philoſophiæ naturalis.

CAP. IX.

Vtilitates Philoſophia naturalis.

ETsi Phyſica, quoniā eſt ſciētia ſpeculatiua, nō propter aliud ſed per ſe, ſuiq; gratia q̄rēda & expetēda. eſt,

eſt, nihilominus tamen plurimas atque A maximas commoditates & ornamenta præbet omnibus diſciplinis. Primùm, vtilis ē Metaphyſicæ: propter cognitionē primi motoris, & intellectus humani, & propter cognitionem atque contemplationem motuū cæleſtium, quæ viam ſternit Metaphyſico ad perueſtigandam ſciētiam intelligentiarum. Tum Medicinæ; propter doctrinam elementorum, facultatum naturalium, ſtirpium, & corporis humani: & quia Phyſicus aperit primas cauſſas naturales ſanitatis & ægritudinis, quod pulchrè docet Ari. in li. de Senſu & ſenſili, ſcribens his verbis, [Naturalis autē eſt, & de ſanitate, & infirmitate prima cognoſcere principia: nec enim ſanitatem, nec infirmitatem poſſibile fieri carentibus vita. Quare ferè naturalium plurimi, & medicorum, qui magis philoſophicè artem proſequuntur, illi quidē finiunt ad ea, quæ de Medicina, hi verò ex ijs quæ de natura, incipiūt quę de Medicina.] Poſtea, conducit diſciplinis Mathematicis; Aſtronomiæ quidem ꝓpter notitiam cæli; Perſpectiuæ, propter ſciētiā luminis, coloris, ac eorū quæ attinēt ad aſpectū; Muſicæ verò, propter intelligentiam ſoni, vocis, eorumque quæ ſpectāt ad facultatem auditus; Deinde, Philoſophiæ morali, propter ſcientiam hominis potētiarum eius, affectuum & operationum. quo circa Ariſtoteles in tractandis rebus moralibus multa ſumit ex libris Phyſicis, præſertim ijs qui ſunt de Anima. Denique, multum ſeruit Theologię; etenim multa ſunt in libro Geneſeos, Eccleſiaſtæ, Iob & Pſalmorum, planè phyſica, quę ignarus Phyſicæ benè intelligere non poterit. in Theologia etiam ſcolaſtica, quamplurimas tractari quæſtiones Phyſicas, manifeſtum eſt. Poſtremò, vtilis eſt cunctis artibus, tum quia omnis ferè ars in id comparata eſt, ut uel imitetur naturam, uel eam adiuuet, & perficiat ea quæ natura per ſe non poteſt efficere; tum etiam quia ſubiectum & materia omnium formarum artificialium, eſt corpus naturale. Sed immenſum eſſet, non modò dicendo amplificare, ſed enumerando percenſere Phyſicæ vtilitates, quæ latiſſimè ad omnes diſciplinas & omnes humanæ vitę commoditates vſuſque permanant.

Quāta voluptas ſitī ſtudio Philoſophiæ naturalis.

De voluptate autem, quæ eorum animos afficit, qui verè pureque philoſophantur, quis pro eo, ac res eſt, dignè eloqui ualeat? Ariſtot. in 1. de Part. anim. ca. 5. multis verbis egregiè declarat quātas voluptates adferat Phyſica, his qui rerum naturalium cauſſas ſtudiosè accuratèque contemplantur; quem locū hortor omnes ut totum diligenter legant, admirabiles enim in animis legentium amores erga ſtudium cultumque Philoſophiæ naturalis excitabit: & in 10. lib. B Ethicorum ita ſcribit, [Videtur Philoſophia mirabiles quaſdam tum ſinceritate tum ſtabilitate continere uoluptates.] Cicero etiam in 2. libr. Acad. Quæſt. cū dixiſſet res phyſicas non firma comprehendi ſcientia, ſed varijs Philoſophorū opinionibus, huc atque illuc probabiliter agitari, ſubiungit hæc, [Neque tamē iſtas quæſtiones Phyſicorum exterminandas puto: eſt enim animorum ingeniorumque naturale quoddam quaſi pabulum, conſideratio contemplatioque naturæ; erigimur, elatiores fieri uidemur, C humana deſpicimus, cogitanteſque ſupera atque cœleſtia, hæc noſtra, vt exigua, & minima contemnimus; indagatio ipſa rerum, tum maximarum, tum etiam occultiſſimarum; habet oblectationem, ſi uerò aliquid occurret, quod ueriſimile uideatur, humaniſſima completur animus uoluptate.] Sed quoniam expoſita ſunt quæ generatim & vniuersè pertinere videbantur ad diſciplinā Philoſophiæ naturalis, nunc propiùs accedentes ad ea quę in hoc opere tractare conſtituimus, pauca quædam explaD nabimus, quæ proximè attingunt doctrinam octo libr. Phyſ. & primùm omnium declaranda eſt inſcriptio horum octo librorum, quæ ſic habet, περὶ τῆς φυσικῆς ἀκροάσεως, hoc eſt de Phyſico auditu.

De-

Declaratur inſcriptio octo librorum Phyſicorum, quæ eſt περὶ τῆς φυσικῆς ἀκροάσεως, hoc eſt de naturali auditu; et diſputatur de libris acroamaticis & exotericis.

C A P. X.

QVid ſignificet hęc īſcriptio, & cur præcipuè attributa fuerit octo libris Phyſicis, quales itē ſint libri exoterici & acroamatici, non ſatis conuenit inter omnes interpretes Ariſto. Ego primùm quidem exponam opiniones aliorum, tum etiam ſententiam meam ad ſcribam. Auerroes, ait poſitum fuiſſe (de naturali auditione) pro eo qđ eſt, de naturali ſermone, ſed quia accidit ſermoni ut audiatur; per metaphoram, loco ſermonis dictum eſt de auditione. Nam plærũque vt eſt apud Ariſt. in 3. lib. Rhetoricorum, maior quædam vis ac ſuauitas eſt in verbis tranſlatis quàm in proprijs: ac tametſi naturales ſermones non modo his octo libris, ſed alijs etiam omnibus explicentur, tamen his præcipuè hoc nomē tribuitur, quoniam ſunt quaſi ianua ad cæteros, vt quibus contineatur veluti radix & fundamentum vniuerſæ Philoſophiæ naturalis; itaq; ut habent ſe elementa ad alia corpora, ſic ēt huiuſmodi libri ad reliquos huius diſciplinæ. Hæc Auerroes. Sed multis non probatur hæc interpretatio Auer. talem enim metaphoram, non ſolum nō putant venuſtam & iucundam eſſe, uerùm etiam maximè duram & inſuauem; ut non ſit veriſimile Ariſt. qui ab omni propemodum, in doctrinis tradendis, genere tranſlationum abhorreat, earumq; uſum in ſcientijs non ſemel reprehendat, tranſlatione tam rudi & inuſitata vſum eſſe in principio & inſcriptione huius operis. Quis enim ferret eum qui ſic loqueretur, de naturali vſu, uel odoratu, vel guſtatu; ſignificare uolens, de colore, odore aut ſapore? Sed expoſitionē Auer. non eſſe penitus abſurdam & remotam à ratione, perſpicuũ erit ex his quæ dicturi ſumus extremo loco. Albertus Magnus

Opinio Auerrois.

Oppugnatur Auerroes.

Opinio Alberti.

A tractatu 1. Phyſico. cap. 4. de inſcriptione huius operis ita ſcribit, [Dicitur autem liber Phyſicorum, eò ꝙ ipſe in vniuerſali totum complectatur negotium Phyſicũ. Dicitur etiam de phyſico auditu, quia ibi tanguntur ea quæ auditu plus quàm demonſtratione ſciuntur de Phyſicis, hoc eſt principia Phyſica vniuerſalia, ex quibus habent probari alia, propter quod aliquando intitulatur de principijs Phyſicis.] Hæc Albertus. In cuius expoſitione, non uideo cur dicat quæ de principijs traduntur in his libris ſciri magis auditu quam demonſtratione. An non Ariſtot. B ea quæ pertinent ad principia, firmiſſimis atque pulcherrimis confirmat atque cõmunit rationibus? vt quòd non ſint infinita, quòd non unum tantummodo; ꝙ inter ſe contraria; ꝙ opus ſit præter duo cõtraria, tertio quaſi ſubiecto vtriuſque; ꝙ materia ſit ingenerabilis & incorruptibilis; ꝙ natura agat propter finem. Deinde, cur præcipue auditu ſciuntur principia, ac non etiam per alios ſenſus? Poſtea, hic titulus (de Phyſico Auditu) non tantùm pertinet ad duos primos libros, ſed etiam ad alios ſex, in quibus diſputatur C de motu, maximè in 6. lib. in quo multa certiſſimis & exquiſitiſſimis demonſtrationibus explicantur, ut eas Proclus, ob euidentiam & neceſſitatem concludendi, quodam libello reuocarit ad formulã rationum Mathematicarum. D. Thomas initio ſuorum Commentariorum quid ſentiat de huiuſmodi inſcriptione, exponit his verbis, [Hic autem eſt liber Phyſicorum, qui etiam dicitur de Phyſico auditu, quia per modum doctrinæ ad audiētes traditus fuit.] Hæc ille. Sed meritò quiſpiam dixerit, tradi per modum doctrinæ audientibus, eſſe commune alijs D libris, ut etiam in libro Logicos, Phyſicos, & Metaphyſicos conuenire poſſit; niſi quis inſcienter contendat hos dumtaxat octo libros ab Ariſt. doceri & in ſcholis explicari ſolitos fuiſſe; qui poteſt igitur quod eſt commune omnibus, cauſſa eſſe ſingularis & propriæ inſcriptionis horum librorum? Sed neq; hanc D. Thomæ interpretationem procul eſſe a uero, ex ijs quæ infra dicemus, perſpicuum erit.

Refellitur Albertus.

Opinio D. Thomæ.

Alia eſt opinio Græcorum interpretũ, peruulgata illa quidē & probata omnibus

Opinio Græcorum de diuiſione li

brorũ Ariſtotelis, in acroamaticos & exotericos.

bus ꝓpè melioris notæ ſcriptoribns, duo fuiſſe genera librorum Ariſto. vnum, eorum quos ἐξωτερικοὺς vocẽt, quales ſunt Hiſtoricæ, Poeticæ, ac Rhetoricæ commẽtationes, demum ea quæ leuiter & populariter ſcripta ſunt, nec ad tenue elimata: Alterum, eorũ quos appellant ἀκροαματικοὺς latinè auſcultatorios, diligẽtioris atq; limatioris operæ, quibus grauior atqne ſubtilior Philoſophię diſciplina continetur: quos ideo putant ſic dictos eſſe, quia ſint tã difficiles ad intelligendũ, vt ſine uoce operaque magiſtri uix percipi & comprehẽdi poſſint. Ex horum numero habetur hoc opus, vt ob id etiam talẽ acceperit inſcriptionem. Hanc de ſcriptornm Ariſt. diuiſione ſententiam, plurimi & clariſſimi uiri memoriæ prodiderunt: Galenus in fragmento de ſubſtãtijs naturalium facultatum, Plutarchus in uita Alexãdri, Cicero in 5. libro de finibus, Ammonius in Logica, Simplicius in proœmio Phyſicæ, Aulus Gellius libro 20. ca. 4. Clemens Alexandrinus in 5. lib. Stromatum, & Alexander in 1. Topicorum libro. Themiſtius (ſiue autor illius proœmij, vt ante dixi, Simplicius fuerit) hæc ſcribit, [Cum autem ſcriptorum commẽtationumq; ſuarum ſpecies duas haberet, unam eorum quæ exteriora nominabat, quales erant Hiſtoricæ, & Rhetoricæ meditationes, demum omnia ea, quæ minus tum curæ ac diligentiæ, tum intentionis ac ſtudij requirebant: Alteram eorũ quæ auſculiatoria nuncupabat, in quibus Philoſophia remotior ſubtiliorq; agitabatur; ex quorum numero habetur hoc opus, cui titulus eſt de Phyſica auditione; in auſcultatorijs, data opera voluit obſcurus eſſe, ratus hũc in modũ obiter poſſe rudiora ingenia ab huiuſmodi ſtudio quaſi reijci deterreriq;, vtpote quibus futurum ſit perinde ac ſi neq; ſcripta quidẽ unquã fuiſſent.] Simpl. in 4. Phyſi. tex 87. vbi Ariſ. ait Phyſico agendum eſſe de tẽpore, his verbis [Primum bene habet dubitare de ipſo per exteras rationes, &c.] Exponens illa uerba (exteras rationes.) [Externa, inquit, dicuntur quæ ſunt communia & concluduntur per probabilia, non autem demonſtratiua, nec acroamatica, hoc eſt, non ex accuratioris doctrinę auditione deſumpta.] Et i 1. de Cęlo ſup

A tex. 100. vbi Ariſt. citat ἐγκύκλια φιλοσοφήματα; Simplicius interpretaĩ exotęrica, hoc eſt ſcripta popularia. Auerroes quoque eundẽ locũ interpretans, ita ſcribit; [Et intendit per extraneos, logicos; ſermones enim logicos, vocat ſermones extraneos: & philoſophiam quæ componiĩ ex iſtis, vocat philoſophiã extraneã.] Quid multa? Euſtratius, ſub finem primi libri Ethicorum, exponens illa Ariſtotelis verba. [Dicuntur etiam de ipſa in extrarijs diſputationibus, nonnulla] in hãc ſententiam ſcribit. [Ex operibus Ariſtotelis, alia ad diſcipulos eius ſcripta ſunt,
B qui ad eum audiendum ſimul conueniebant, quæ ipſe in publicis ſcholis coram diſſerebat & exponebat, alia priuatim ad aliquos extrinſecos, illi argumento accõmodata qđ vnuſquiſq; requiſierat. Illa, ἀκροαματικὰ, hoc eſt auditoria vel auſcultatoria appellãtur. quippe quæ ad eos qui eum publicè audiebant, fuerunt conſcripta: Hæc antem ἐξωτερικὰ vocantur, quaſi dixeris extraria, ſiue extranea, quia vnumqnodq; ex ipſis ad priuatum aliquẽ extra publicum auditorium cõſcriptum fuit] Hæc Euſtratius. Ex cuius verbis li-
C cet intelligere, diuiſionem librorum Ariſtotelis in acroamaticos & exotericos, fuiſſe Euſtratio cognitã & probatã, eumque paulo aliter quàm cæteros, quales fuerint libri acroamatici, qnales item exoterici, interpretari. Manifeſtum igitur eſt, diuiſionem illam ſcriptorum Ariſtotelis in acroamatica & exoterica, & vetuſtate illuſtrem, & eorum auctoritate qui eam tradiderunt, eſſe probabilem.

Quales putet Euſtratius fuiſſe libros Ariſtotelis acroamaticos & exotericos.

Vnus memoria noſtra Ioannes Sepulueda vir doctus ac diſertus, huic tam veteri & receptæ opinioni diſſentire & re-
D pugnare auſus eſt. Etenim in quibuſdam ſcholijs quæ ſcripſit in libros Polyticorũ Ariſtot. a ſe conuerſos latine, lib. 3. cap. quarto, huiuſmodi partitionem librorũ Ariſto. reprobat his rationibus: Primum, quoniam Ariſt. interdum vocat exotericos libros omnium difficillimos, vt in extremo primo libro Ethicorum ad Nicomachnm, verba faciens de partibus ſeu poteſtatibus animi, citat hoc nomine libros de Anima: & in primo lib. de Moribus ad Eudemum in quæſtione de ideis, eo nomine citat libros Metaphyſicos his

Opinio Ioãnis Sepulueda.

ver-

verbis, [Sed de hac quæſt. multifariam diſputatum eſt in exotericis ſermonibus, quique habiti ſunt de Phyloſophia.] ſignificans proculdubio nomine Philoſophiæ, Metaphyſicam, quæ per excellentiā vocari ſolet & prima Philoſophia & ſimpliciter Philoſophia; in cuius primo, 7. 13. & 14. lib. copioſè diſſeritur de ideis. Non igitur libri exoterici apud Ariſtotelem ſunt libri populariter ſcripti, cùm eo nomine, qui ſunt ſubtiliter & accuratè ſcripti, ab Ariſtotele cenſeantur. Ad hæc Diogenes Laertius in vita Ariſ. ſubtiliter commemorans libros ipſius, eorumque diuiſionem proſequens diligentiſſimè, nullam huius partitionis memoriam facit, vt ea res magno argumento ſit, illam non fuiſſe prætermittendam a Laertio, ſi Ariſtotelica fuiſſet. Præterea, ſi acroamatici libri ſunt, quicunque politiorem & ſecretiorem Philoſophiæ doctrinā continent, cur id nominis tantum aſcribitur his octo libris Phyſicorū, ac nō ēt his, quos de Aīa aut Metaph. Ariſ. ſcripſit accuratiſſimè? Hæc Sepulueda.

Vetus græcorum opinio defenditur contra Sepulnedam.

Ego autem (vt meum quoque hac de re iudicium interponam) cenſeo non temere diſcedendum eſſe a ſententia tam grauium, & illuſtrium Philoſophorum, quippe quæ ſi ſpectes auctoritatem eius atque uetuſtatem, ab Ariſtot. profecta, & deinde quaſi per manus omnium Peripateticorum tradita, ad nos uſque peruenisse videatur; præſertim cum rationes Sepuluedæ non ſint eiuſmodi ut nos ab ea debeant abducere. Nam loca Ariſt. ex primo Ethicorum ad Nicomachum, & primo moralium ad Eudemum, ubi citans exotericos libros, uidetur Sepuluedæ Ariſtoteles ſignificare libros de Anima & libros Metaphyſicæ, multò ſecus interpretanda ſunt. Etenim Ariſt. (quod facile cognoſci poteſt ex ijs quæ ſcribit Laertius librorum eius pertexens catalogum) de eadem re multos ac uarios libros conſcripſit, ut de Bono, de Repub. de Anima, de Ideis, nonnullos quidem pingui Minerua, & populariter accommodateque ad ſenſum captūque etiam hominum vulgariū, alios vero preſſiori & limatiori opera, quibus diligenter exponit, maxime reconditas & arcanas Philoſophiæ ſententias, vt hac uarietate

A ſcriptorum, omni propè hominum generi ſatisfaceret, earundem rerum tenuem quidem notitiam impertiens vulgo, perfectam autem explicationem & ſcientiam, ſuis modo reſeruans auditoribus. Primo igitur libro Ethicorum, per exotericos, nō intelligit Ariſtoteles libros Philoſophicos de Anima, quos nunc habemus acutè, copioſè, doctèque ſcriptos, ſed alios magis populariter, & ruditer compoſitos, quod non obſcurè indicant uerba Ariſtot. quæ ſic habent, [Inquirere exactius] (videlicet de anima) [magis operoſum eſt, quàm

B conueniat rebus ſubiectis: dicuntur autem de ipſa etiam in exotericis ſermonibus ſufficienter quædam, & utendum eſt ipſis.] Accuratam igitur cognitionem animi, negat eſſe neceſſariam Philoſopho ciuili, mediocrem verò ſatis eſſe. & peti poſſe ex libris exotericis, in quibus etiam dicuntur de anima quędam ſufficienter. Illud etiam oſtendit Ariſtotelem ſcripſiſſe de Anima non vnos libros, ſcilicet Philoſophicos, ſed etiam quoſdam exotericos, qui ſatis eſſe poſſint ciuili ad cognoſcendum de anima, quæ

C ſint ipſi neceſſaria. Illa quoque uerba [ſufficienter] & [quædam] non poſſunt commode referri ad libros de Anima, qui nunc extant, in his enim non quędam tantum ſed plurima, non ſufficienter aut ruditer, ſed copioſe ſubtiliterque diſputantur. Vel fortaſſe per ſermones exotericos de Anima, innuit dialogum eius de Anima ſcriptum ad Eudemum Cyprium familiarem ſuum, cuius meminit Cicero primo libro de Diuinatione, Plutarchus in uita Dionis, & in Conſolatoria ad Apollonium,

D & Themiſtius in Paraphraſi ſuper tertium de Anima capit. 37. locus autem ex primo ad Eudemum, peruerſe accipitur a Sepulueda, nam Ariſtoteles illis uerbis [in exotericis] & [qui ſunt ſecundum Philoſophiam] non ſignificat eoſdem libros, non enim congrueret cum eo quod proxime dixerat, multifariam à ſe diſputatum eſſe de ideis; ſed indicat diuerſos libros, quoſdam exotericos & populares, alios autem Phyloſophicos. Hoc manifeſte ſignificat Ariſ. 13. lib. Metaph. vbi de ideis in principio libri

Dialogus Ariſtotelis de Anima ad Eudemum.

ſcribens,ita ait,[Plurima namque diuulgata ſunt de ipſis etiam in exotericis ſermonibus.] Per libros autem de Philoſophia,fortaſſe non Metaphyſicos ſignificat, ſed extericos libros, qui ſic inſcribebãtur, quos tres fuiſſe ſcribit Laertius in vita Ariſ. ſed vel alios eadem inſcriptione ab Ariſ.diuulgatos eſſe,uel illos,quos memorat Laertius, plures tribus fuiſſe, colligi poteſt ex ijs quæ ſcribit Euſebius in 11.lib. de Præparatione Euangelica, cap.1.citans quendam locum Ariſt. ex 7. lib.eius de Philoſophia.Huiuſmodi autẽ libros populares fuiſſe, cognoſci poteſt ex his quæ ibi affert Euſebius, & Cicero lib.1.de Natura Deorum, & in ſecundo libro eiuſdem operis,citans tertium lib. Ariſt. de Philoſophia: Vel fortè indicare vult duos lib. de Ideis, quos ſeparatim ſcripſit Ariſt.ut refert Syrianus in extremo ſuo commentario, quo explanauit librũ decimumquartum Metaphiſicæ Ariſtotelis.Prętermiſſam autem eſſe huiuſmodi partitionem a Diogene, non tanti æſtimandum eſt,ut ob id,planè repudianda ſit;quin etiam ſi Laertius negaret eſſe Ariſt. tamen deberet apud nos pręponderare maior atq; grauior auctoritas tot pręſtantium uirorum,qui contrà ſentiũt,

Qui fuerĩt libri Ariſtotelis de Philoſophia.

Titulũ vero illum περὶ τῆς φυσικῆς ἀκροάσεως pręfixum octo libris Phyſicorum, equidem reor non eſſe Ariſt. ducor autẽ coniectura minimè (ut mihi quidem certè videtur) contemnenda: Etenim ſi Ariſtot.talem hiſce libris dediſſet inſcriptionem,certè aliquando eos citaret hoc nomine vbi de his ſermonem habet:at cum facit mentionem illorum, nunquam hoc titulo ipſos nominat,ſed appellat vel de cauſſis & principijs,innuẽs primos duos, uel uniuerſales ſermones de motu, aut ſimpliciter de motu, ſignificans reliquos ſex. Putarem igitur hunc titulum affictum eſſe huic operi a diſcipulis Ariſtot. vel qui eũ poſtea ſubſecuti ſunt;aut quia hi libri, tum propter multas magnaſque difficultates, tum quia cõtinẽt principia totius Phyſicæ,ſolerent ab Ariſtot. pręcipue doceri,& ab alijs audiri;aut fortaſſe, ut ſignificarent huiuſmodi libros,quoniã ſunt quaſi ianua & aditus ad cęteros,eſſe neceſſariò audiendos & perdiſcendos a magiſtro. Atque hoc modo interpreta-

Titulũ illũ [De Phyſico Auditu] præfixum octo libris Phyſicorũ, non eſſe Ariſtotelis.

A tur Pſellus in principio Phyſicorum. Porrò ſcripta exoterica, tũ alijs de cauſſis, tum etiam, quia Peripatetici ea fortaſſe paruipenderent, facile omnia ferè interciderunt; cum enim populariter & non philoſophicè eſſent compoſita,eamque.ob cauſam a Peripateticis haud magno ſtudio & diligentia conſeruarentur, quid mirum eſt, ea penè omnia excidiſſe? Acroamatici autem libri (quanquam ne hi quidem omnes) maiori ſtudio & diligentia conſeruati,ad nos peruenire potuerunt; quorum tamen nuſquam uideo Ariſt. facere mentionem pręterquàm in

B epiſtola,quam,auctore Plutarcho,reſcripſit Alexandro quetenti cum ipſo de huiuſmodi librorum editione.Itaque quotieſcunque vnum aliquem de acroamaticis nominat,non hoc communi nomine, veluti exotericos,ſed ſuo & ſingulari quẽuis titulo appellat, ut libros de Anima, de Cęlo, &c. Verùm de inſcrptione huius operis ſatis dictum eſt.

Quonam autem modo Ariſtot. ſoleat appellare hos octo libros Phyſicorum, quoniam uidetur res cognitione digna, ex uarijs libris eius,breuiter indicandum

C eſt. In 1.de Cęlo text.20.citans primum librum Phyſicum, inquit, [Quemadmodum in primis dictum eſt ſermonibus.] In 8. Phyſic. tex.23. volens ſignificare ſecundum librum phyſicorum ait, [Poſita enim eſt natura in naturalibus principium ſicuti motus & quietis.] In eodem lib.tex.quarto & ultimo, eodem modo nuncupat tertium librum Phyſicorum ſcribens, [Sicut prius dictum eſt in Phyſicis] quanquam eundem librum aliter deſcribat in 1.de cælo text.54.dicens. [Sicut oſtenſum eſt in his quę cir-

D ca principia dicta ſunt a nobis.] In 2.lib. de Generatione & corruptione, text.61. loquens de 4 lib. Phyſic.ſic ait, [Quemadmodum in his,qui in principio ſermonibus determinatum eſt.] Sextum porrò librum Phyſicorũ uarie deſignat ſcribens ſicut dictum eſt vel [in uniuerſalibus de motu,] ut ſecundo lib. Poſterio. text.14. uel, [in primis de motu ſermonibus] ut in 8 Phyſico. text. 68.uel, [in his quæ de motu,] ut 1.de Cælo 38.uel, [in ſermonibus de motu,] ut 3.de Cælo tex.5.& in lib.de Senſu & ſenſili: uel,[in

Quam uarie citet Ariſtoteles, octo libros Phyſicorũ.

hi

his quæ vniuerſaliter de natura, vt libro Phyſicorum octauo text.40. Poſtremò, in quarto de Cœlo tex.28. indicare volẽs octauum lib. Phyſicorum ait, [Quemadmodum dictum eſt in primis ſermonibus.] At in primo de Gen. tex. 14. ſermonem habens de eodem libro, inquit, [Sicut dictum eſt priùs in de motu ſermonibus.] Duorum autem librorum, hoc eſt quinti & ſeptimi libri Phyſici, nuſquam reperio mentionem factam eſſe ab Ariſ. Ex his autem, quę memorata ſunt, quiuis facile intelligit, illam appellationem [de motu] Ariſtot. tantummodo attribuere 6.& 8. lib. Phyſicor. Illam autem [Primos ſermones] communem eſſe omnium octo librorum: At eam quæ eſt [in phyſicis]. vel [in his quæ a principio] aut [circa principia] propriè dari quatuor prioribus libris Phyſic. vt non ſine cauſſa veteres Peripatetici (vt refert Simplicius in procemio 5.& 6. lib. Phyſicorum) bipartito diuiſerint octo libros Phyſi. affirmantes in primis quinque libris, vel vt placet aliis, in quatuor, tractari de his quæ pertinẽt ad principia rerum naturalium; in cæteris autem poſterioribus, de his quæ ſpectant ad motum. Priores autem quatuor pertinere ad doctrinam principiorũ veriſimile eſt; nam in 3.& 4. li. agitur de infinito, loco, tempore, & vacuo, motus gratia; de motu autem propter pleniorem cognitionem naturę, in cuius definitione poſitũ fuerat eam eſſe principium motus, id quod apertè indicat Ariſ. initio tertii libri Phyſicorum. De quinto libro, vtrum prioribus quatuor, an tribus poſterioribus annumerari debeat, incertum eſt. Mihi quidem uidetur aggregari debere ad tres poſteriores, tum quia totus eſt in explicãdo motu, tum etiam quia ſextus liber incipit a deſcriptionibus eorum vocabulorum, quæ declarata fuerant in quinto libro. Sed huius ſecundi libri, hic finis eſto.

FINIS SECVNDI LIBRI.

DE VIA ET ORDINE DOCTRINÆ PHYSICÆ LIBER TERTIVS.

QVÆ ad generalē & rudem quandã, tũ vniuerſæ Philoſophiæ, tũ huius quã tractare volumus Phyſiologiæ præcognitionē ptinebãt, ea ſunt non, ut opinor, indiligenter ſuperioribus duobus libris explicata: Hoc autē, qui illos proximè ſequitur tertio libro, propoſitum nobis eſt explanare prooemium Ariſtotel. quod ponitur initio eius operis, qđ inſcribitur de phyſico auditu; ſic.n. nobis perſuaſimus, quemadmodum illud proœmium eſt tãquã illuſtre quoddã veſtibulũ, & magnificus quidã aditus ad ea quæ illis octo libris phyſicis edocentur, ita fore, ut eius proœmii diligens accurataq; interpretatio, aperiat quaſi ianuam, & facilem det introitum ad ea quæ hoc opere tractanda ſuſcepimus. Quę autē hoc tertio libro tractantur, vt hinc, uelut intēto digito lectori præmonſtrentur, hęc fere ſunt. i. quid Ariſtoteles per illa tria uocabula, principia, cauſſas, & elemēta, ſignificare voluerit. 2. an oēs ſcientiæ tractent omnia quatuor genera cauſſarum, & quæ ex his conſideret Metaphyſicus, quæ Mathematicus, quæ Phyſicus. 3. an ad perfectam cuiuslibet rei naturalis cognitionem, neceſſaria ſit omnium cauſſarũ, quas ea res habet præcognitio. 4. quid ſit notius ſecũdum nos & ſecundum naturã; & cur via procedendi a notioribus ſecundũ nos, dicatur innata nobis 5. An idem notius ſecundum nos & ſimul ſecũdum naturam, reperiatur frequentius in Mathematicis diſciplinis quàm in ſcientia Phyſiologiæ. 6. An quæ ſunt magis vniuerſalia ſint etiam magis nota ſecundum nos. 7. quæſtio de primo cognito late tractabitur.

TEXTVS PRIMVS.

Quarum ſunt principia, aut cauſſæ, aut elementa.

Agitur de ſignificatione illorum trium uocabulorum (principium) (cauſa) & (elementum.)

CAP. I.

QVÆ ſunt in his quinq; primis textibus primi libr. Phyſicorum cõtinent proœmium, nõ quidem omnium octo librorum, ſed priorũ tantùm duorum, in quo proœmio Ariſtoteles non incipit a commendatione Philoſophiæ naturalis, oſtēdens dignitatē aut vtilitatem eius, quomodo orſus eſt Metaphyſicam & ſcientiam Animę, ſed primo textu, ait Phyſico dicendum eſſe primo loco de principiis rerum naturaliũ, tũ, quia talia principia ſunt nobis obſcura & occulta; ſecundo & tertio textu, dat rationem perueſtigandi, demonſtrandi & pernoſcēdi ea ipſa principia; Ad extremum, quoniam in principiis, alia ſunt priora, alia poſteriora, & alia magis communia, alia vero minus, præcipit 4. & 5. textu, in tractatione illorum eũ ordinē atque methodum ſeruare, vt a primis maximeq; communibus initium ſumatur. Verũ, quid ſignificare uoluerit Ariſto. illis tribus vocabulis. Principia, Cauſſæ, & Elementa, non conuenit inter eius expo-

Opinio Eudemi et Alexandri.

expoſitores. Eudemus & Alexãder, vt refert Simplicius, per Principiũ, exponunt efficiens, quoniã definitur primum principium vnde motus: per Cauſſam, finẽ, quia eſt cauſſa cauſſarum, a qua pendẽt cæteræ cauſſæ; & formam, quæ in idẽ numero recidit cum fine: per Elemẽtum, materiam, vtpote ex qua cũ inſit, res naturales fiunt: quæ eſt definitio elemẽti: Hanc interpretationem etiam D. Tho. ſequitur. Sed contra hos dici poteſt, ſi finis eſt prima omnium cauſſarum, & primum mouens, cur non etiam uocetur principium, potius quàm efficiens. Præterea, Deus ſecũdum Eudemum & Alexandrum, eſt principium omnium rerũ etiam cælorũ & intelligentiarum, non quidem vt efficiens ſed vt finis, ergo nomen principij magis uidetur conuenire fini, quàm efficienti. & Ariſ. 1. Metaphy. ca. 2. ita ſcribit, [Deus etenim tum cauſſa omnibus uidetur eſſe, tum quoddam principium.]

Opin. Porphirij.

Porphyrius vult nomen principij & cauſſæ, æquè patere ac uiciſſim reciprocari. Sed non rectè, nam punctum eſt principium lineæ, & terminus a quo, eſt principiũ motus, at neutrũ propriè dici põt cauſſa lineę aut motus. Licet igitur omnis cauſſa poſſit dici principium, nõ tamen contra, omne principiũ põt rectè appellari cauſſa.

Opin. Simplicij.

Simplicius. putat nomẽ Principij vniuerſè poſitum fuiſſe ꝓ omnibus quatuor cauſſis, & poſtea per nomen Cauſſæ diuiſum eſſe in cauſſas externas, efficientem & finẽ; per nomen autem Elemẽti, in cauſſas internas, materiam & formam. Verùm ſi nomen cauſſæ etiã dicitur vniuerſè de quatuor, cur potius uocabulũ Principij generatim poſitum fuit pro omnibus quatuor, Cauſſæ verò, tantùm pro duobus externis?

Opi. Auer. & Alberti

Auerroes quem Albertus hoc loco ſequutus eſt, vna re tantùm differt ab Alexandro, ꝙ formã nõ Cauſſæ, ſed Elementi vocabulo ſignificari vult. Sed peccat dupliciter; primùm, quoniã hãc ſuam expoſitionẽ attribuit Alexandro, quem ex his quæ antea dicta ſũt, & referũtur a Simplicio, cõſtat aliter fuiſſe interpretatum: Deinde quia non conſtat ſibi in explanatione illorum vocabulorum; nã duodecimo Metaphyſi. com. 23. inquit. Ariſ. hoc loco, per nomen Cauſ- A ſæ, ſignificaſſe communiter omnia genera cauſſarum; in ſexto autem Metaphy. com. 1. vbi Ariſtot. ſimul etiam uſurpat prædicta tria vocabula, Auerr. vult Principiũ dici de omnibus quatuor, Cauſſã interdum etiã de omnibus, ſed maximè de agente & fine, Elemẽtum autem, nõ niſi de cauſſis iternis, hoc eſt materia & forma; Idem denique in 5. Metaphyſi. in com. 4. ſcribit hæc tria nomina eſſe ꝓpe modum Synonyma, ſolere tamen ita diſtingui, vt elementũ dicatur de internis cauſſis, potiſſimùm aũt de materia; Principiũ verò maximè de cauſſis externis, B hoc eſt, efficiente & fine, latiùs tamen patere nomẽ Principij quam Cauſſæ; quoniam illud, dicitur & de principijs tranſmutationis, hoc autem minime. Hæc Auerr. ex quibus intelligitur non ſemper eum idem ſenſiſſe de ſignificato illorum nominum. Aduerſus autem omnes has interpretationes, illud meo iudicio multum valet, quod Ariſ. 1. li. Phyſ. vbi agit de materia, forma & priuatione, indifferenter appellat hęc vel Principia, vel Cauſſas, vel Elementa.

Ego igitur, vt aperiam quod ſentio, al C tiùs repetã. Plato in Philębo, vult cauſſam & efficiens idem eſſe re, tantum uoce differre, vt omnis cauſſa ſit efficiẽs, & viciſſim omne efficiens ſit cauſſa; In Timæo aũt, citra vllum diſcrimen uidetur vti his tribus vocabulis, quanquam Plutarchus in lib. de Placitis Philoſophorũ cap. 3. ſcribat veteres nomen principij & elemẽti nõ diſtinxiſſe, vt poſtea fecerũt Plato & Ariſ. apud quos principium eſt ſimpliciter primum, nõ ex alijs rebus cõſtatum, vt materia & forma; elementum verò eſt primum quidẽ in genere com- D poſitorum corporum, ſed cõſtat ex aliis prioribus initijs, vt ignis, aer, aqua & terra. idem quoque ait Galenus in primo de Elementis. Simplicius autem hic nominat Eudemum, qui ſcribit nomen principij fuiſſe antiquiſſimum, elementi verò nomen a Platone inuentum, & ante alios vſurpatum eſſe. Ariſtot. lib. 12. Metaphyſicæ, tex. 23. inquit elementa eſſe ea, quæ inſunt in re quæ generatur; cauſſas verò & principia, eſſe tũ hęc tum ea quę ſunt extra rẽ, vti eſt efficiẽs, atq; ita, vt elementa ſint tria, cauſſæ au-

tem & principia,quatuor: Principia.n.in A terna generationis,ſunt materia, forma, & priuatio,his accedit extrinſecus efficiens,nam finis idem numeratur cum forma. At ex his quæ ſcripta ſunt in quinto Metaph.de diſtinctione horum vocabulorum, cognoſcimus Elementũ dici de cauſſis internis; nomẽ Cauſſæ, & de his, & de externis;uocabulũ aut Principii,& de his omnibus, & de eo quod eſt primũ in unaquaq; re, ſiue ſit cauſſa illius, ſiue nõ,ut de puncto,comparatione lineę, & de termino a quo,rõne motus. In principio libri ſexti Metaphyſicæ ſcribens Ariſ.tam in Mathematicis diſciplinis, quã B in aliis ſcientiis, eſſe quædam principia, cauſſas & elementa. videtur accipere nomina hęc pro initiis doctrinæ, quæ ſunt propoſitiones quædam primæ & immediatæ,quæ,græcè dicuntur *ἀξιώματα* latinè effata,vel dignitates: non enim poſſũt illa vocabula, ibi ſignificare quatuor genera cauſſarum, quippe cum res Mathematicę,aut nullum proprie agnoſcãt genus cauſſæ,ut paulò infra dicetur, aut certè (quod inter oẽs fermè conuenit) careant materia efficiente ac fine. Initia igitur ſciẽtiarum (cuiuſmodi eſt in Ma- C thematicis, Totum eſſe maius parte : & in Phyſicis, Naturã eſſe principiũ motus & quietis) dicuntur principia,quia ſunt prima & immediata: Vnde Ariſt.in 1.Poſter.text.5.[idem inquit dico primum & principium;principium autem eſt demõſtrationis propoſitio immediata; immediata verò,qua non eſt alia prior.]Vocantur etiam cauſſæ, ratione concluſionis quam inferũt, & cuius pariunt ſcientiã; denique appellantur elementa, quoniã ex illis componuntur demonſtrationes, in eaque tãdem retexuntur atque reſol- D uuntur.In tertio autem libro de Anima tex. 17. videtur ponere nomẽ cauſſæ,ſimpliciter pro efficiente, ſcribens in omni natura eſſe aliquid tanquam materiam, & alterum tanquam cauſſam, & factiuũ, & paulò infra tex.19.ponit nomen principii pro forma uel efficiente,ſcribẽs ſẽper honorabilius eſſe agens patiente, & principium materia. Ariſ.4. lib. Metaph. text.tertio,ita ſe habere inquit vnum ad ens, ut ſe habet principium ad cauſſam, nã hæc inter ſe diſtingui ratione, nõ re.

ſed quo pacto differant ratione,ibi nõ dicit,vide tu ibi Alexandrum. At in 5.libr. Metaph.tex. primo ſcribit proprium eſſe principii,eſſe primũ,vñ aut eſt,aut fit, aut cognoſcitur aliquid. Hoc aũt loco,equidẽ arbitror tria hæc uocabula pro eodem fuiſſe poſita, ut uerborum Ariſtot. hic ſit germanus intellectus : In ſciẽtiis, quarũ ſunt aliqua initia, uel quæ tractãt de rebus habentibus initia,ſiue voces ea Cauſſas,ſiue Principia,ſiue Elemẽta (veteres enim alii alio modo hæc appellabant) primùm omnium agendum eſt de illis initiis. Huic interpretationi certiſſima fides ſit ex eo quod in hoc 1.lib.Phyſicorũ,in quo agitur de materia,forma, & priuatione,hæc interdum uocat cauſſas,aliàs principia,nonnunquam elemẽta. quod aperte intelligit, qui conſiderabit tex.48.& 65.primi Phyſici, quanquã ex toto proceſſu libri id manifeſtum ſit. Neq; verò nos mouere debet quod hoc loco inquit Auerr. nimirum uerba ſynonyma non adhiberi in doctrina demonſtratiua:id.n.ſi prorſus fiat ſine cauſſa, uitioſum eſt, ſin autem, ut res de qua agitur, magis perſpicuè,diſtinctè, grauiter, & ornate declaretur, & licet uti uerbis ſynonymis;& quidẽ perſępe uſus eſt Ariſto. Dixit autem Ariſtot. illud [quarum ſunt principia] indicans,vt videtur ferè omnibus Expoſitoribus,nõ omnia cauſſarum genera tractari in omnibus ſcientiis,ſed in quibuſdã omnia, in aliis autẽ minimè: Quę res,vt melius intelligatur, latiùs explicandum eſt,quæ cauſarũ genera ad unamquamque ſcientiarum ſpeculatiuarum pertineãt: atq; id quidem conſiderandum eſt primùm in Phyſica, tũ in Metaphyſica, poſtremò in Mathematicis diſciplinis.

Quæ genera cauſſarum tractet Phyſicus.

CAP. II.

PHYSICVS conſiderat oĩa quatuor genera cauſſarum : ſic.n. Ariſt.ſcribit in 2. libro Phyſicorum tex.70. [Cum autem cauſſę quatuor ſint,de omnibus eſt Phyſici cognoſcere,&ad omnes redu-

Phyſicũ cõſiderare oĩa quatuor genera cauſarum.

reducẽs ipſũ pp quid, aſſignabit phyſici materiam, formã, ipſum mouẽs, & id cuius gratia.] Idẽ in 8. Meta. tex. 12. [Cũ, inquit, aliquis, quænam ſit cauſſa quæret; quoniam multipliciter cauſſę dicuntur, omnes cõtingentes cauſſas dicere oportet, vt puta hominis quæ cauſſa, vt materia? nempe menſtrua; quæ vt mouens? ſemen; quæ vt forma? quod quid erat eſſe; quæ vt huius gratia? finis (fortaſſis autẽ hæ ambæ idem ſunt) in naturalibus igitur & generalibus ſubſtãtiis, neceſſe eſt ita procedere, ſi quis rectè procedet: ſi q dem hæ totq; cauſſę ſũt. & oportet cauſſas cognoſcere.] Auerr. item in 2. Phyſi. com. 70. idẽ cõfirmat ex eo, quoniã res Phyſicæ habent materiam, vbi autẽ materia eſt, ibi neceſſe eſt omnes alias cauſſas eſſe. Id quod ſecũdum Auer. verũ eſt in rebus phyſicis, dũtaxat corruptibilibus; nã in cælo ſicut negat Auer. proprie materiã eẽ, ita nõ vult eſſe aliquã formã cæli aut efficiẽs Phyſicum. Quòd aũt pfecta cognitio rerum naturalium requirat notitiã omnium cauſſarum, oſtendi poteſt hoc argumẽto. Qualis eſt natura cuiuſq; rei, talis debet eẽ cognitio eius: ſed res naturales cũ ſint generabiles & corruptibiles, indigent omnibus cauſſis (materia quidem, quoniam eſt ſubiectũ motus: forma quia eſt terminus illius, & propter quam res actu eſt id quod eſt: efficiente, propterea q eſt primum principium vnde fluit motus: finis autẽ, re ac numero idẽ eſt cum forma) ergo cognitio rerum naturalium requirit cognitionem omnium quatuor cauſſarum. Deinceps autem videndum eſt, cũ in vnoquoque genere cauſſæ ſit aliquid primũ (vt pulchrè oſtendit Ariſto. in ſecundo lib. Metaphyſicæ) au Phyſicus ſpeculetur omnes primas cauſſas cuiuſque generis. De materia prima, non dubium eſt quin agat Phyſicus, vtpote de qua & Ariſtot. tractet in 1. de Generat. (proprie autẽ atque copioſè in primo Phyſicorum.) & materia prima non exiſtat niſi in rebus Phyſicis, neque vis, & (vt loquũtur alij) cauſſalitas eius ad alias res ptinere atq; permanare poſſit quàm ad res phyſicas. Tota igitur poteſtas & amplitudo materiæ primę licet ea pateat latiſſimè, tamẽ naturæ rerumque naturaliũ finibus cir-

A cumſcripta eſt: De prima verò forma, vltimo fine, primo quoque efficiente, ſecus eſt: Etenim cum tria hæc ſint idem re atque Deus (de quo Phyſicus, aut nihil, aut valde tenuiter agit) pfectã eius contemplationem deferens atque relinquens Metaphyſico, nõ poſſunt illę tres primæ cauſſæ tractari pfectè a Phyſico. *An phyſicus conſideret primã formã, primum efficiens, & vltimũ finẽ.* Dicitur autem Deus prima forma, quoniam eſt prima ſubſtantia, primuſque & puriſſimus actus, expers omnis materiæ ac potentiæ, primumque intelligibile; & quia ſicut forma ei materię in qua ineſt, ita Deus toti mũdo cui aſſiſtit, largitur

B eſſe, incolumitatem, diſtinctionem, uim agẽdi, ornamentum atque perfectionẽ: Vocatur primum efficiens, quoniam ab ipſo efficiuntur, cõſeruantur & regũtur omnia, & cunctis rebus impertitur eſſe, quibuſdam incorruptibile, & immediatẽ, & ſine motu; alijs vero corruptibile per cauſſas ſecundas, motuſq; Phyſicos: Appellatur denique vltimus finis, quoniam illius tandem gratia omnia fiũt, exiſtunt, & agunt. Phyſicus igitur primã formam non attingit, quoniã ratio eius penitus abiuncta eſt, non ſolùm a motu

C Phyſico, ſed etiam ab omni reſpectu talis motus: quanquam in 8. Phyſico. Ariſ. exponat quædam attributa, quæ videntur ppria eſſe primæ formæ, vt eſſe æternum, vnum, expers materiæ, & magnitudinis, ſed ea Phyſicus pertractat, quatenus æternitas motus oſtendit primũ motorẽ ijs rebus ſeu attributis neceſſariò præditum eſſe debere. De primo efficiẽte agit Phyſicus, vt eſt primum mouens, a quo ceu primo perennique fonte manãt omnes motus phyſici, & cælum, naturaque dependet. Vnde cum Phyſicus

D agit de ordine naturalium mouentium, vel de perpetuitate motus, ſolet producere diſputationem vſque ad primũ motorem; vt videre licet apud Ariſt. in 8. phyſic. & in extremo ſecundo lib. de Generatione. De vltimo fine: nonnihil ſcribit in 2. de Anima, tex. 34. & 35. & in 2. de Generatione 59. affirmans, omnibus rebus innatum eſſe appetitum quẽdam perpetuitatis, vt ſic valeant aſſimilari Deo, eiuſque Diuinitatis quodammodo participes fieri; ſed quia res naturales ſunt à Deo valde diſiũctæ & remotæ, nõ

lo-

locorum ſpatijs, ſed infinito nobilitatis A pfectioniſq; interuallo, hinc fieri, vt obtinere nequeant perfectam, hoc eſt unã eandemq; numero indiuiduorum æternitatem, ſed contendant æternitatẽ ſpeciei, perpetua generatione propagationeque indiuiduorũ, cõſequi & retinere. Verùm ad Metaphyſicam veniamus.

Principio, Metaphyſicus (vt eſt apud Auerr. ſecundo Metaphyſ. comm. 6. & Albertum tertio Metaphy. tractatu tertio, capitulo primo, & lib. duodecimo Metaphyſici, tractatu primo, capit. tertio.) vniuersè agit de oĩbus cauſis. Nam cauſſa & cauſſarum, ſunt generales differen- B tiæ vel modi entis vt ens eſt, ſiquidem omne ens, aut eſt cauſſa aut cauſſatum; ratio itẽ cauſſæ, latius patet quàm Phyſiologia; quippè cùm non modo cadat atq; conueniat in res naturales, ſed etiam in res cęleſtes. Hoc licet cõtemplari in Metaphy. Ariſto. in qua non ſemel ſed ſæpius de cauſſis diſſerit. Etenim. in 1. lib. Metaphy. diſcutit opiniones antiquorũ de cauſſis & principijs: In ſecundo lib. C agit de nexu, & ordine cauſſarum, docens in vnoquoque genere reperiri primum & ultimum, omneſq; cauſſas principio & fine circunſcriptas eſſe, alioquin fore, ut cauſſæ procederẽt in infinitum, quæ tamen infinitudo, neceſſario euertit ac penitus tollit omnem vim, rationemque cauſſæ: In qnto libro exponit ſignificata cauſſę, genera, modos, definitiones, & proprietates vniuſcuiuſque. Vnde Ariſtoteles tranſtuliſſe videtur ad Phyſicã, quæ ſcripta reliquit de cauſſis in libro ſecundo Phyſicorum. De quatuor autem D primis cauſſis, nullã prætermittit Metaphyſicus, nam de primo efficiente, prima forma, & ultimo fine, non obſcurè tractat Ariſtoteles in duodecimo Metaphyſicæ. Ratio autem primæ formæ, tota planè Metaphyſica eſt, cum ſit primus actus, primumque intelligibile. De primo autem efficiente, & ultimo fine agit Metaphyſicus, modo quodam magis generali & ſublimi, quàm Phyſicus, hoc eſt, nõ ſolum reſpectu rerum naturaliũ, ſed omnium rerum, omniumque modorùm quibus pendent a Deo; nam Phyſicus conſiderat primum efficiens, ut dat eſſe de nouo, per cauſſas ſecundas & per

Metaphyſicus conſiderat omnia quatuor genera cauſſarũ et primã cuiuſque generis cauſſam.

motum, rebus Phyſicis; at Metaphyſicus, vt dat eſſe omnibus ſiue corruptibilibus ſiue non, ſiue de nouo, ſiue ab æterno, ſiue mediatè, ſiue immediatè, ſiue per motum Phyſicum, ſiue alio modo. De prima uerò materia, tametſi Phyſicus tractat, vt eſt primũ ſubiectum traſmutationum naturalium, nihilominus tamen etiã Metaphyſicus agit prout eſt ſubſtantiua incompleta, & pars ſubſtantiæ perfectæ, & ens in potentia. Cum enim Metaphyſicus diſputet de actu & potentia, & de ſubſtantia prædicamentali, materia autem prima ſit ens in potentia, atque adeo ut more loquar aliorũ, radix omnis potentialitatis, ſitque pars ſubſtantię prædicamentalis, non potuit ea præteriri & negligi a Metaphyſico: nã quod aliqui ſibi perſuadent ea tantummodo per ſe tractati a Metaphyſico, quæ ſunt cogitatione reque ſeparata a materia & motu, ſuperiori libro confutatum eſt, atque ſententiam hanc noſtram expreſſam ab Auerroe inuenies in ſeptima Metaphyſi. comm. nono: & duodecimo libro, com. 6. Verùm quid opus eſt teſtibus in re tam aperta? cum Ariſtot. multa ſcribat de materia prima in libris Metaphyſicis, maximè uerò in ſeptimo, & priori parte duodecimi. Sed dices cur igitur Auerr. in ſuo prologo Phyſico ait contemplationem primæ materiæ, & primi mouentis, eſſe Phyſicam; primæ autem formæ, & ultimi finis, eſſe Metaphyſicam? An quia rationes, & cauſſalitates illarum ſunt magis Phyſicæ, & coniunctæ cum motu, harum uerò ſunt potius meraphyſicæ, & plus remotæ à motu? An etiam, quia res metaphyſicæ, hoc eſt intelligentiæ, cum ab omnĩ materia motuque penitus ſegregatæ ſint, propriè non habent niſi duas cauſſas, nẽpe primam formam, & ultimum finem? nam licet Deus ſit efficiens earum, non tamen phyſicum eſt efficiens, hoc eſt per motum, ſed per creationem ex nihilo, quæ ratio efficiendi, non eſt phyſica. An potius, quia Phyſicus demonſtrat per motum phyſicum primam materiã eſſe, & primum mouens exiſtere, quibus declaratis atque patefactis, deinde Metaphyſicus introducit nos ad cognoſcendã & contemplandam primam formam, atque

Dubitatio

Solutio dubitationis.

que

que vltimum finem. Sed de his ſatis. Reſtat, vt dicamus de cauſſis in quibus verſantur diſciplinæ Mathematicæ.

An ſcientiæ Mathematicæ tractent vllum genus cauſſæ.

CAP. III.

In diſciplinis Mathematicis, ꝓpriè loquẽdo de cauſſis, nullum genus cauſſæ conſiderari.

RES Mathematicę ea ratione vt ſūt Mathematicæ & in doctrina Mathematica tractantur, (ſi de cauſſis propriè loqui volumus) nullum habent genus cauſſæ. Nam eas carere fine ac efficiente, auctor eſt Ariſtoteles in 3. Metaphyſi. tex. tertio. Eaſdem porrò abiunctas eſſe materia, ſcriptum eſt in ſecundo Phyſic. 18. & 6. Metaphyſi. text. ſecundo. ſublata vero materia, formam quoque auferri neceſſe eſt, cum ambæ ſint ad aliquid. Deinde, forma ſeu cauſſa formalis, definitur ab Ariſtot. ſecundo Phyſic. [quod quid erat eſſe rei:] at quātitas quæ tractatur a Mathematico, non eſt forma quidditatiua rei, quinimo nec conſideratur ab illo vt eſt accidens ſubſtantiæ, nec Mathematicus ſpeculatur eſſentiam quantitatis, aut proprias & naturales affectiones eius, quatenus fluunt naturaliter ex natura quātitatis; cuius rei certum argumentum eſt, quòd definitiones Mathematicæ, non ſunt definitiones eſſentiales, ſed deſcriptiones quædam accidentariæ; & affectiones quę demonſtrantur in huiuſmodi ſcientijs, magna ex parte ſunt reſpectus & relationes quędā extrinſecus aduenientes quantitati uel figurę. quod nō eget probatione, quoniam eſt per ſe manifeſtum conſideranti definitiones demonſtrationeſque Geometricas atque Aritmeticas. Neque uerò medium, quod ponitur in demōſtrationibus Mathematicis, dici poteſt eſſe cauſa formalis, ratione concluſionis ſeu affectionis quæ demonſtratur: Etenim oportet ipſum eſſe unū tantummodo, & propriū, & per ſe rationē paſſionis; hæc enim tria conueniunt in uerā cauſsam formalem: at uſu uenit quàm ſæpiſſimè apud Mathematicos, ut ad demonſtrandam affectionem quam-

A piam, accommodentur multa & diuerſa media, & contra, vnum idemq; medium adhibeatur ad demonſtrandas multas paſſiones. Pręterea, ſępe accidit, ut mediū Mathematicū hēat ſe oīno per accidens ad paſſionem: An in prima demonſtratione Euclidis, ut oſtēdatur triangulum ſuper lineam datam deſcriptum eſſe æquilaterū, nonne prorſus eſt per accidens, quod pro medio aſſumitur? nimirum latera illius trianguli eſſe lineas ductas a centró ad circumferentiam, quas conſtat ęquales eſſe inter ſe ex definitione circuli? Quid? in 32. demonſtratione,

B produci latus trianguli, ex eoque fieri angulum externum, nōne plane accidit triangulo? & eſt quiddam externū & aduentitium cōparatione eius affectionis, quæ ibi demōſtratur de triangulo, nimirum habere tres angulos æquales, duobus rectis? Hæc qui uidet, non poteſt fieri quin etiam uideat talia media nō eſſe uere formas, ſeu cauſſas formales reſpectu concluſionis: Sed nullum genus cauſſę propriè tractari in diſciplinis Mathematicis, poteſt etiam confirmari ratione & teſtimonio Ariſ. Ratio ſit hæc. Res Ma-

C thematicæ abſtractæ ſunt a motu; ergo ab omni genere cauſſæ: Antecedens per ſe clarum eſt; conſequentia patet ex eo quia omnes cauſſæ ſunt connexæ aliquo modo cum motu, id quod aperte declarat definitio cuiuſq;: Materia enim eſt id ex quo res fit: Efficiens, unde eſt primum principium motus: Finis, cuius gratia fit aliquid, uel terminus ſeu extremum motus naturalis non impediti; Forma autē, re idem eſt quod finis, nec poteſt conſtare ſine materia: Teſtimoniū Ariſtotelis & quidem luculentiſſimum, ad oſtendē-

D dum id de quo agimus, depromptum eſt ex 2. lib. Moralium ad Eudemum cap. 7. vbi ait: in rebus Mathematicis, verè ac ꝓpriè non inueniri cauſſas uel principia, ſed tantùm ratione quadam & ſimilitudine; quia ſicut ex cauſſa manat effectus, & remota cauſſa neceſſariò tollitur effectus, ſic apud Mathematicos initio ſcientiæ ponuntur quędam generales propoſitiones, ex qbus poſtea deducunt demōſtrōnes, & illis ſublatis neceſſe eſt oēs demōſtrōnes cōuelli & penitus euerti. ſcribit aūt Ariſ. his uerbis. Immobilia āt ui i

Ma-

Mathematicis,non per ſe,ſed ſimilitudine quadam,principia appellantur.hic.n. ipſo principio labefactato,labefieri omnes quæ ab illo principio fluxere demõſtrationes oportet,cum ipſę inter ſe demonſtrationes,altera alteram,tantiſper non euertant quantiſper illa cõis ſuppõ vnde lucẽ iſtæ ſuã habẽt,non euertitur. A

Septem dubitationes.

Verùm,quæ a nobis dicta ſunt, nõ vacãt dubitationibus,quas hoc loco ponere & diluere oportet, 1. dubitatio ẽ hęc, Ariſtot. initio 6.lib. Metaphyſicæ ait in ſciẽtijs Mathematicis eſſe principia,cãs, elementa,ergo &c.2. Ariſt.in 2.Phy.tex. 68. ait in Mathematicis ipſum ꝓ quid reduci ad quod quid erat eſſe,hoc eſt ad cauſſam formalem, ergo in Mathematicis eſt cauſſa formalis. 3. Idem in ſecundo Poſter.tex.vndecimo. ait Mathematicos demonſtrare per cauſſam materialem,quod oſtendit exemplo anguli, qui fit in ſemicirculo,qui demonſtratur eſſe rectus, propterea quod eſt dimidiũ duorum rectorum.quæ demonſtratio ducta eſt ex cauſſa materiali; nam partes ſunt tanquam materia totius,eaſq; Ariſt.2.Phyſi. tex.31.reuocat ad cauſſam materialem. 4. Mathematicus demonſtrat aliquos duos angulos eſſe æquales duob. rectis, quia fiunt a linea recta cadente in aliam lineã:ſimiliter oſtendit aliquẽ angulum eſſe rectum,quia efficitur a linea recta,quæ perpendiculariter incidit in aliã lineam rectam,ergo Mathematicus utitur genere cauſſæ efficientis. 5. Bonum, & finis conuertuntur, ſed in Mathematicis eſt bonum & pulchrum; etenim in 13. lib. Metaphyſicæ ca.3.ita ſcriptum eſt,[Qui dicunt Mathematicas ſcientias nihil de bono vel pulchro dicere,falſum dicunt, dicit etenim & maxime oſtdunt, nã etſi nõ noĩant,cũ th opa & rões oſtdũt,nõne dicunt de eis? pulchri namque maxime ſpecies ſunt, ordo, cõmenſuratio, & definitum, quæ maxime oſtendunt Mathematicæ ſciẽtiæ.]Hæc ibi.Auer.in tertio Metaphyſi.comm.3.inquit hunc locum indigere perſcrutatione,videtur.n. pugnare cum his quę ſunt apud Ariſto. in tertio Metaphyſicæ,vbi ait in Mathematicis non eſſe finem,aut bonum; qua de cauſſa Ariſtippus Sophiſta,tales diſciplinas contemnebat, eaſque poſtponebat cunctis artibus,etiam ſordidis & illiberalibus. 6. Simplicius tum initio primi libri Phyſicorum,tũ in ſecundo Phy. ſuper tex.68.cõtendit oſtẽdere diſciplinas Mathematicas habere finem nimirũ vel vſum,& commoditatẽ, quæ ferè pendet ex Mathematicis demonſtrationib. vel exercitationem atq; præparationem mẽtis ad diuinas abſtractiones. 7. Demõſtrationes & ſcientię Mathematicæ ſunt limatiſſimę & exquiſitiſſimæ, ergo procedunt ex cauſſis.nam 1.Poſt.tex.5. definitur Scire,cognoſcere rem per cauſſam ꝓ quam res eſt; & Demonſtratio,ſyllogiſmus conſtans ex cauſſis concluſionis, ergo in Mathematicis ſciẽtijs debet tractari & cõſiderari aliquod genus cauſſæ. Hæc ferè ſunt, quæ dubitationẽ afferre poſſent,ad quæ tamen facillimè reſponderi poteſt ſigillatim hoc modo. B

Locus Ariſtotelis conſideratione dignus.

Solutio dubitationũ.

Ad 1.Res Mathematicę,dicuntur habere cauſſas & principia, non,vt aiũt,eſſendi,ſed cognoſcẽdi, hoc eſt habẽt quædam axiomata quæ ſimilitudinẽ & conuenientiam habent cũ veris & naturalibus cauſſis,vt ex verbis Ariſtotelis paulò antè oſtendimus. Ad 2.Demõſtrationes Mathematicæ dñr reduci ad ipſum quod quid eſt,quoniam reſoluuntur tãdẽ in illas generales dignitates quæ magna ex parte ſunt definitiones: definitio autem & partes definitionis pertinẽt ad quod quid eſt, & cauſſam formalem, vt traditur 2.Phyſic.tex.28.Id ipſum autẽ, quod nunc dictum eſt de rebus Mathematicis,non obſcurè indicat Ariſtoteles 2.Phyſic.68. hoc pacto ſcribens, [Aut.n. ad ipſum quid eſt,reducitur ipſum propter quid vltimum in immobilibus, ut in Mathematicis; ad definitionem enim recti,aut commenſurabilis, aut cuiuſpiã alterius,reducitur ultimum.] Ad 3.Nomẽ materiæ dupliciter ſumitur,vno modo propriè, & ſignificat materiã naturalem,ex qua uere fit aliquid per compoſitionem naturalem, quæ ſimul cũ forma conſtituit ſubſtantiã rei,& talis materia verè facit cauſſam materialem;hæc autẽ non inuenitur in rebus Mathematicis: Altero modo,nomen materiæ latius accipitur, nam & ſubiectum dicitur materia earũ paſſionũ quæ inſunt in ipſo, & omnis pars componẽs aliquod totum, C D

qua-

qualiſcunq; fuerit ea compoſitio,ſiue ſẽ A
ſibilis & Phyſica,ſiue tantum intelligibilis & abſtracta; dicitur materia reſpectu totius.atq;hoc pacto non eſt negãdũ reperiri materiam etiam in rebus Mathematicis;nam quantitas Mathematica vocatur materia intelligilis ab Ariſtot. in 7.Metaphyſi.35.videlicet, quoniam ſciẽtiæ Mathematicæ verſantur circa illam, & affectiones quas demõſtrant, inhærẽt in ipſa;pari ratione quoniam res Mathematicæ ſunt diuiſibiles in partes,quæ,vt diximus,ſunt materia totius,mirandum non eſt,cur demonſtrationes quæ ſumũtur a partibus, dicãtur ſumi a cauſſa ma B
teriali. Huiuſmodi autem materiam ẽt in rebus Metaphyſicis reperimus; etenim dicimus definitionẽ cõſtare ex genere & differẽtia, tanquã ex materia & forma. Ad 4.ſicut Mathematicus uſurpat multa uocabula, vt lineas produci, ſecari,concurrere,quę ſignificant motũ; non quidem verum & naturalẽ,ſed tantummodo imaginarium & intelligibilẽ; ſic etiam vtitur verbis ſignificantibus efficientiam quandam, quæ tamen in ſola informatione animi cogitationeque cõſiſtit,etenim efficientia quæ pertinet ad C
ueram cauſſam efficientem, ſemper eſt coniuncta cum motu Phyſico. Ad 5.Ordo,& commenſuratio,prout applicãtur rebus,& inhærẽt in ipſis,reddũt eas bonas & pulchras; verũm ſi ratio ordinis & commenſurationis,præciſè & ſeorſim a rebus atque per ſe conſiderentur,non habent rationem boni aut pulchri; bonum enim & pulchrum, cum moueant appetitum & amorem,debent actu ineſſe in rebus,& non ſola intelligentia cõtineri: Quocirca Mathematicus, qui de ordine & commenſuratione agit;abſtra D
hendo ea a rebus,non ſecus atque intellectu abſtrahit quantitatem & affectiones Mathematicas,non poteſt dici propriè agere de bono & pulchro,niſi quatenus agit de his quæ adiuncta rebus,faciunt eas bonas & pulchras. Ad 6. Aliud eſt loqui de ſcientia Mathematica; quæ eſt habitus quidam inhærens in intellectu, eumque perficiens, cuius finis internus, ſicut cæterarum ſciẽtiarũ ſpeculatiuarũ,eſt cognitio veritatis;externus autem ut placet Simplicio, vel vſus artium mechanicarum, vel præparatio mentis ad Theologicas contemplationes: Aliud vero eſt loqui de rebus mathematicis,quã tales ſunt,quæ cum abiunctæ ſint a materia, &(vt loquuntur) ab actuali exiſtentia, non poteſt aut ratio boni,aut vis cauſſæ ullius in eas conuenire. Ad 7. Hæc dubitatio magnam continet difficultatem; valde enim obſcurum eſt,nec ſatis adhuc diligenter explicatum,an ſpecies & forma demõſtrationis & ſcientiæ, quam Ariſt. deſcribit 1.Poſt. reperiatur magis expreſſa ĩ diſciplinis Mathematicis, quam in reliquis ſcientiis,ita vt demonſtrationes Mathematicæ haberi debeãt præſtãtiſſimæ omniũ. Quocirca quid videatur nobis hac de re,paulò fuſiùs & accuratius explanãdum eſt.

An præſtantiſſima illa demonſtratio, quæ ab Ariſtotele deſcribitur priori libro Poſte. vel ſolum vel maximè reperiatur in diſciplinis Mathematicis.

CAP. IIII.

Opinio eorum qui cẽſent demonſtrationes potiſſimas præcipuè reperiri ĩ Mathematicis probatur ſex rationibus

MVltorum eſt opinio,illud genus demonſtrationis potiſſimę, qđ traditur in 1.Poſt.aut nuſquam aut certè in diſciplinis Mathematicis potiſſimùm inueniri. Quæ opinio nititur atque corroboratur his rationibus. Prima ratio eſt hæc,Ariſtotel. in 1.Eth.ca. 3.& 2.Metaphy.tex.15.ſignificat demonſtrationes Mathematicas eſſe omniũ limatiſſimas & exquiſitiſſimas, & cũ vult indicare genus aliquod docendi certũ & politum,vel aliquam rationẽ demonſtrandi firmam atque robuſtam, conſueuit eam appellare Mathematicam. ergo &c. 2.Auerr. 2.Metaphyſi. com. 15. ait demonſtrationes Mathematicas eſſe in primo ordine certitudinis.3.Demonſtratio potiſſima debet procedere ex his quæ ſunt notiora nobis & naturę,ſed talia non reperiuntur niſi in ſcientiis Mathematicis. ergo. Maiorem & Minorem huius ſyllogiſmi, nõ ſolum Auerr. con-

concedit, ſed etiam inculcat multis lo- A
cis 4. Ariſt. 1. Poſter. texr. 31, uolens oſtē-
dere primam figuram eſſe maxime ſcien
tialem, id eſt accommodatam ſcientiæ,
oſtendit eo argumento, quod Mathema
ticæ demonſtrationes atque ſcientiæ,
vtuntur hac figura 5. Doctrinæ Mathe-
maticæ, appellantur per excellentiā re-
ſolutiuæ & diſciplinæ; præcipuus autem
finis reſolutionis eſt demonſtrario potiſ
ſima, quæ gignit perfectam diſciplinam.
6. Præſtantia demonſtrationis, conſiſtit
in certitudine & euidētia ipſius; hæc au
tem vtraque excellit plurimum in Ma-
thematicis demonſtrationibus, cuius ſi- B
gnum eſt, in demonſtrationibus Mathe
maticis non eſſe eam uarietatem, atque
diſſenſionem opinionum, quæ reperitur
in Phyſicis & Metaphyſicis demonſtra-
tionibus. Hæc dicta ſint in confirmatio-
nem huius ſententiæ.

Opinio illa refellitur, et quinque rationibus probatur, non inueniri ī Mathematicis p̄ſtātiſſimū illud demōſtrationis genus.

Cæterum licet hæc opinio ſit peruul
gata & à multis recepta, mihi tamē nul
lo modo probari poteſt: Cenſeo enim
demonſtrationem potiſſimam quę de-
pingitur ab Ariſtot. primo Poſterio. aut
nullo modo, aut vix reperiri in ſcientijs
Mathematicis: quàm ſententiam confir- C
mo his argumentis. Prima ratio, me-
dium demonſtrationis potiſſimæ, debet
eſſe definitio, ſiue ſit ſubiecti, ſiue paſſio
nis, ut eſt apud Ariſtotel. in primo libro
de Anima, tex. vndecimo, & ſecundo lib.
Poſter. compluribus locis, ſed in demon
ſtrationibus Mathematicis nō aſſumi-
tur pro medio vel ſubiecti, vel quæſiti,
definitio, vt patet conſiderāti demōſtra
tiones Mathematicas, vt quæ ſunt apud
Euclidem, vel Theonem, Archimedē,
Campanum, & alios. ergo, &c. Quod ſi
in aliquibus demonſtrationibus adhibe D
tur definitio, vt videtur ſignificare Ariſt.
primo libro de Anima. text. 11 & primo
libro Poſte. tex. 29. tamen id fit perraro:
& non ſumuntur definitiones internę,
hoc eſt ſubiecti, uel paſſionis, in quibus
verſatur demonſtratio; ſed externæ & q̄
extrinſecus attingunt id quod demon-
ſtratur. 2. Signum huius rei eſt, quod
in Mathematicis ſcientijs reperiuntur
quamplurimæ demonſtrationes ducen-
tes ad impoſſibile, quæ non ſunt demon
ſtrationes ſimpliciter, ſed ſecūdū quid,

A vt ait Ariſt. 4. Metaphyſi. tex. 9. Sunt itē
eiuſdem theorematis complures demō
ſtrationes, quare una non eſt melior al-
tera, niſi forte, quatenus eſt breuior, &
paucioribus mediis rē cōficit, ut inquit
Proclus primo libro ſuper Euclidē; at
potiſſima demonſtratio vna tantum eſt,
ſicut etiam definitio, ut ſcribit Philoſo
phus. 6. libro Topicorum, quæ omnibus
alijs demōſtrationibus, multis partibus
antecellit. 3. Demonſtratio debet con-
ſtare ex propriis, nō ex principiis cōmu
nibus, quæ in alias demonſtrationes trāſ
ferri queant; at Mathematici idem prin
B cipium eandemque propoſitionē uſur-
pant in multis & diuerſis demonſtratio
nibus: etenim quàm ſæpe adhibētur pro
medio ad cōficiendas demonſtrationes,
illæ propoſitiones: Totū eſſe maius ſua
parte: Si ab æqualibus ęqualia demas
quæ remanent ſunt æqualia: Lineæ a cē
tro ad circūferentia ſunt ęquales: & hu
ius generis aliæ quamplurimæ? 4. Potiſ-
ſima demōſtratio conſtat ex his, quæ ſūt
per ſe, & Mathematici demōſtrant mul
ta ex his quæ accidūt, vt patet in prima
demonſtratione Euclidis, ubi oſtēdit la
C tera triāguli extructi ſeu erecti ſuper da
tam rectā lineam eſſe æqualia inter ſe,
propterea quod ſint lineæ ductæ à cen-
tro circuli ad circūferētiam, accidit aūt
lateribus triāguli æquilateri, eſſe lineas
ductas à centro circuli ad eius circum-
ferentiam. 5. Demonſtratio potiſſima gi
gnit ſcientiam perfectam, quæ eſt cogni
tio rei per cauſſam propter quā res eſt;
at Mathematicus nō demōſtrat ſua theo
remata per huiuſmodi cauſſas; nam me-
diū quod aſſumitur in prima demonſtra
tione Euclidis, non eſt cauſſa theorema
D tis quod demonſtratur; ſimiliter illa ce
lebri demonſtratione, quæ eſt 32. primi
libri, oſtēdit Euclides triāgulum habe-
re tres angulos æquales duobus rectis,
ex eo q̄a angulus externus qui fit ex la-
tere ꝓducto, ſit ęqualis duobus angulis
illi oppoſitis: Conſtat autem hoc non eſ
ſe cauſſam illius paſſionis, nam tametſi
talis angulus non eſſet, & priuſquā eſſi-
ciatur ille angulus, iā triangulus eſt triā
gulus, & habet prędictam paſſionem.
Poſſet idem declarari pluribus exēplis
mathematicis, quæ, ne longior ſim, enu

merare

merare ſuperſedeo. Si autem quæ ſupra 1.lib.cap.12.de diſciplinis mathematicis diſputauimus, oſtẽdentes perfectam ſcientiæ rationem eis nequaquam cõuenire, coniungantur cum his quæ hoc loco docuimus, magnam opinioni noſtræ fidem aſtruent.

Solutio rationũ prioris opinionis, quæ tota nititur pulchra & ſubtili quadã diſtinctione.

Argumenta verò quibus contraria nititur ſentẽtia, diluũtur hac diſtinctione: In medio demonſtrationis aut conſideratur certitudo & euidentia concludendi & demonſtrandi ſecũdum nos, & hæc utraque uirtus maxima eſt in demonſtrationibus mathematicis, quamobrem appellantur præſtantiſſimæ & exquiſitiſſimę ab Auerroe & aliis Philoſophis; vel in medio conſideramus alias proprietates, quæ magis attingunt & conſtituunt naturam demonſtrationis potiſſimæ, nimirum ut ſit primum & immediatum, ut ſit proprium & per ſe, & ut ſit cauſſa non tantũm cognoſcendi, ſed etiam ut uocant, eſſendi, quæ cum non inſint, neque cernantur in medijs demonſtrationum mathematicarum, ut oſtẽſum fuit, idcirco iudicantur a nobis non eſſe potiſſimæ. Quod autem ex ſententia Auerrois dictum fuit, demonſtrationẽ potiſſimam procedere ex notioribus nobis & naturę, negandum eſt, nam demonſtratio potiſſima, ut auctor eſt Themiſtius, non quid ipſi poſſimus attendit, ſed rectam tenet ad ueritatem uiam, naturam rei conſiderans & explorans, quamuis illa nobis ignota inconſpectaque ſit. qua de re alio loco a nobis diſputabitur. Qđ ſi dicas Themiſtium ſecundo Poſteriorum, cap.2. ſuæ paraphraſeos uelle demõſtrationem potiſſimam declarare, & ꝙ res ſit & propter quid ſit (quod tamen ſolę demonſtrationes Mathematicę pręſtare uidentur) reſpondebo omnem demonſtrationem quę aperit ueram & propriam cauſſam rei, etiam ſimul declarare eſſe illius rei; quippe eſſe cuiuſque rei ut pendet a ſua cauſſa, ita propter illam per ſe declaratur & cognoſcitur: Sed quoniam interdum accidit, ut rem eſſe, nobis notum ſit antequam cauſſam eius cognoſcamus, hinc fit per accidens, ut demonſtratio, quæ poſtea procedit ex cauſſa non dicatur declarare eſſe rei, ut pote quod antea notum eſſet, ſed tantũ

A propter quid ipſius rei, quod nobis erat ignotum. Appellantur autem mathematicæ ſcientiæ, per ἀντονομασίαν, diſciplinæ, non propter excellentiam demõſtrationum, ſed ob maximam facilitatem diſcendi, & ob pulcherrimum ordinem atque mirabilem connexionem demõſtrationum inter ſe. Sunt autem demonſtrationes mathematicę certiſſimæ, euidentiſſimæ, & facillimæ ratione ſubiecti, nẽpe quantitatis: quantitas enim eſt maxime ſenſata, quippe quæ percipiatur omnibus ſenſibus; & media ſeu principia demõſtrationum mathematicarum poſ- B ſunt exponi & declarari, ita ut uel ſenſibus ipſis pateant, quod fieri non poteſt in rebus naturalibus aut diuinis. Præterea, principia Mathematicæ nõ exigunt longam experientiam & diligentem obſeruationem, quemadmodum principia Phyſicæ uel Medicinæ. atque hanc cauſſam affert Ariſtot. in 6. Ethicorum, propter quam pueri poſſunt euadere Mathematici, non autem Phyſici, aut prudentes. Poſtremò, res mathematicæ habent facillimam abſtractionem a materia, propterea quòd quantitas non eſt C alligata & pendens ab aliqua certa & determinata materia, ſicut alia accidentia Phyſica, quocirca facilè poteſt abſtrahi, & concipi ab intellectu. Hinc quoque fit, ut res mathematicæ nominentur ab Ariſtotele, entia ex abſtractione, uidelicet ob facilitatem abſtractionis; quod autem facilè abſtrahitur a materia, facilè etiam intelligitur. Relinquitur igitur, ut his de cauſſis demonſtrationes mathematicæ ſint certiſſimæ, euidentiſſimæ & facillimæ nobis, quamobrem uocantur a Philoſophis perfectæ, & abſolu- D tæ demonſtrationes, loquimur autem in præſentia de diſciplinis purè mathematicis, quale eſt Geometria & Arithmetica, nam in Aſtrologia, Perſpectiua & aliis quæ uocantur mediæ uel mixtæ, ſecus res ſe habet. Sed de pręſenti quæſtione hęc ſatis ſint. Deinceps uidendum eſt an cognitio omniũ cauſſarum quas res habet, ad eius rei ſcientiam ſit neceſſaria.

Cur diſciplinæ Mathematicæ ſint nobis facillimæ.

An

An cognitio omnium cauſſarum neceſſaria ſit ad perfectam ſcientiam rerum naturalium, & primo agitur de cognitione ſubſtantiæ.

CAP. V.

SENTENTIA huius primi textus uidetur tota cõtineri hoc ſyllogiſmo: Omnis doctrina, quæ habet principia, vel q̃ agit de rebus habẽtibus principia, debet primo loco ea declarare, ſed talis eſt ſciẽtia naturalis, ergo debent in B ea primò explicari principia: Cuius ſyllogiſmi Ariſt. hic nõ exprimit Minorẽ, ſed de probatione ipſius dicam in extremo hoc capite; ponit autem Concluſionem & Maiorem, cuius etiam confirmationem adiungit his verbis, [Tùm enim putamus cognoſcere unumquodque, cũ cauſas primas cognouerimus, & principia prima vſque ad elementa: hoc eſt: cũ cognouerimus omnes cauſſas tam externas quam internas, tam proximas quam remotas.] Quę verba magnam habẽt difficultatem; etenim viri docti in dubium C vocare ſolẽt, an in cognoſcẽdis rebus naturalibus neceſſe ſit tenere omnes cauſſas earum. Quem nodũ vt nos facilius diſſoluamus, quædã ante declarãda sũt. Primùm, hæc quęſtio poteſt dupliciter intelligi, vel an cũcta genera cauſſarum pernoſcẽda ſint, hoc eſt materia, forma, efficiens & finis: vel an in vnoquoque genere omnes cauſſæ ab infima uſque ad ſupremã tenendæ ſint. Deinde res quæ cognoſcitur, aut eſt ſubſtantia aut accidens; Subſtantia, vt talis eſt, per ſolã definitionem perfectè cognoſcitur, Accidẽs D verò ſi per ſe ſumatur, etiam agnoſcitur per definitionem, ſin aurẽ vt eſt affectio ſubſtantiæ inhærens in ea, per demõſtrationem. Ad hæc, perfecta cognitio duobus modis ſumitur, vel abſolute, & omni ex parte, quæ tunc contingit, cum in re propoſita cognita ſunt quæcunque poſſunt cognoſci, & quocunque modo poſſunt: Vel non ſimpliciter perfecta, ſed tãtummodo ſecũdum materiam ſubiectã, aut ſecũdum eam rationem, quæ tractatur in aliqua ſciẽtia, vt dicatur perfecta,

Dupliciter, cognitio alicuius rei dicitur perfecta.

A vel Phyſicè, vel Mathematicè, vel Metaphyſicè, ita vt in tali ſciẽtia p̱fectior cognitio nec requiri debeat, nec poſſit inueniri. Exẽpli gratia. Hominis perfecta cognitio ſimpliciter erit, ſi omnia quæ sũt in homine & de eo dicuntur, ſiue Phyſica, ſiue Metaphyſica, ſiue theologica fuerint, perfectè cognoſcãtur: ac Phyſicè p̱fecta hominis cognitio erit, ſi omnia q̃ homini non quidẽ omni modo, ſed phyſico modo conueniunt, perfectè cognoſcantur. Poſtremò, in ſubſtantia naturali poteſt conſiderari eſſentia illius, vel prę ciſè ac ſyncerè, hoc eſt, ſolũ vt eſt nuda & pura quidditas, vel prout generatur, exiſtit, & corrumpitur. His poſitis, venio ad explicationem quæſtionis. Si quidditas rei naturalis pręciſè definiatur, põt ſciri perfectè ſine cognitione aliarũ cauſſarum, quàm materiæ & formę: quippe cũ hę duæ cauſſæ ſint tãtum eſſentiales ac internæ; efficiẽs aũt & finis non attingunt ſubſtãtiã niſi extrinſecus, nec ab illis pẽdet, niſi cũ fit, aut exiſtit. Ac de efficiente quidẽ, hoc apertè ſentit, & ſcriptum reliquit Ariſ. in 7. Metaph. tex. 59. dicens, [Quãdo cauſſa quęritur, interdũ quæri eam quæ eſt forma, & quod quid erat eſſe, aliquando verò eam, quæ eſt vt efficiens & primũ mouens.] & poſt hæc ſubdit, [Cauſſa nanque ẽt hoc ſed talis quidẽ cauſſa quæritur, dũ quippiã fit vel corrũpitur, illa vero ẽt dũ eſt.] De fine idem iudicãdum eſt, qui in ſubſtãtijs naturalibus re idẽ eſt quod forma, ſed differt ratione; dicitur. n. finis prout eſt terminus generationis, atq; motus naturalis nõ impedit. Sic. n. definitur ab Ariſt. 2. Phy. 23. & 1. de Partibus anima. cap. 1. in his autẽ quæ ſunt inſtrumenta ad aliquem vſum comparata, ſiue a natura, vt ſunt partes animalium, ſiue ab arte, vt malleus, ſecuris & ſerra, videtur finis diſtingui a forma, quę conſtituit huiuſmodi res, & inhæret in ipſis, v. g. finis ſerræ eſt ſecare, forma aũt eius, eſt figura quæ cernitur in ſerra, vel facultas ſecãdi; quã quam Ariſ. ſæpe conſueuit in talibus rebus finem appellare formam, & rationem, vocans definitiones quæ ducuntur a tali fine; vocans, inquam, eas a forma & ratione, vt videre quiſq; poteſt apud eũ, tum in 1. de Anima 16. tum in extremo

mo libro quarto Meteorologico: Vnde
ſi huiuſmodi inſtruméta careât vſu, nec
queant præſtare id propter quod inſtitu
ta fuerſit (vt ſi ſerra ſeccare nequeat, aut
oculus videre) quanquam retineant eã-
dem naturam & ſubſtantiam, tamen ſo-
lent ab eo dici æquiuocè talia. Vniuersè
aũt finis ita deſcribitur ab Ariſ. [Cuius
gratia aliq d fit.] Ex quo apparet, neq; fi-
nẽ, neq; efficiens aliter pertinere ad ſub
ſtãtiã rei, niſi prout verſãr in generatio-
ne motuq; naturali. Poteſt idem confir-
mari hoc arguméto. legimus apud Ariſ.
in libris Poſteriorum, definitionem non
ſignificare eſſe aut non eſſe; & quæſtionẽ
quid eſt res, diſtingui ab ea qua quæritur
an res ſit, & item eſſe cuiuſcunq; rei, dif-
ferre a ſubſtantia eius: ex quibus ſenten
tijs neceſſariò cõficitur; vt quoniam de-
finitio declarat eſſentiam rei nudam &
abiunctam a motu ſeu exiſtentia, tãrùm
continere debeat eas cauſſas, quæ talem
eſſentiam conſtituunt: Efficiens autẽ &
finis, cum non pertineant ad eſſentiam,
niſi prout ſit vel exiſtit, remoueri de-
beant a definitione.

Sed dicet aliquis, etiam in pura quid-
ditate rei naturalis continentur aliqua
prędicata metaphyſica, vt actus vel potẽ
tia, ſubſtantia vel accidens, quæ ſi Phyſi-
cus cõſideret, tranſilit fines ſubiecti ſui,
ſin autem omittat & ignoret, non perfe-
ctè definiet quidditatem naturalem. Ve-
rùm ſoluitur hoc, nã ſi Phyſicus in defi-
niẽda re naturali, expoſuerit omnia præ
dicata eſſentialia eius, quæ ſunt phyſica,
tametſi prætermittat alia quæ non ſunt
phyſica, tamen perfunctus erit munere
ſuo, nec ab eo quicquam præterea iure
deſiderari poterit, taliſque definitio cen
ſenda erit perfecta, non quidem ſimplici
ter, ſed phyſicè; nam abſolutè & omni ex
parte eſſe non poterit, niſi cognita & ex-
plicata fuerint quæcunq; inſunt in qd-
ditate, quod fieri non poteſt ſine ſciẽtia
Metaphyſicæ, ſine cuius opera nulla res
poteſt in alijs ſciẽtijs perfectè cognoſci.
quamobrem vocatur regina ſciẽtiarum,
& omnes diſciplinæ pendẽt ab ipſa, tum
quia docet primas cauſſas, hoc eſt intelli
gentias & Deum, a quibus manant & pẽ
dẽt res omnes, tum etiam quia declarat
attributa quædam fuſa per cũctas res, ut

A eſt, ens, ſubſtantia, accidens, actus, poten-
tia. Sed de his latiùs diſputatum fuit ſu-
periori libro. Atque hanc ego puto cauſ
ſam eſſe, cur Plato in 7. lib. de Rep. ſcri-
bat, cęteras doctrinas nõ ſimpliciter de-
monſtrare, ſed procedere ex multis ſup
poſitionibus, ſolam aut Dialecticã, hoc
eſt Metaphyſicam, ſimpliciter, & ſubla-
tis cũctis ſuppoſitionibus, res ipſas contẽ
plari atq; demonſtrare. Quas ergo cauſ-
ſas requirat cognitio puræ quidditatis,
ſatis oſtẽſum eſt. Si autem conſideretur
qdditas rei naturalis vt verſatur in ge-
neratione, exiſtentia, cęteriſq; motibus
B & affectionibus phyſicis, quemadmodũ
ita pẽdet ab omnibus cauſſis internis iu
xtà & externis, ſic etiam non niſi per oẽs
perfectè cognoſci & explicari poteſt; ge-
neratio enim & interitus, ſine materia
conſtare nõ poſſunt, vbi autem materia
eſt (quod ante confirmauimus teſtimo-
nio Auerr.) neceſſe eſt alias cauſſas etiã
requiri; ac vt de exiſtẽtia loquar, ea pro-
ſecto indiget forma, a qua proximè, inti-
mè & cõtinenter fluit; materia, qua niti
tur & ſuſtentatur; efficiente, a quo pri-
mum manauit, vel a quo extrinſecus cõ
C ſeruatur; denique fine, cuius gratia con-
ſtat, qui finis eſt perfecta operatio, con-
gruens ei naturæ quæ ſic exiſtit; & quia
Phyſicus non contemplatur eſſentiam
rerum naturalium pure ac præciſè (hoc
enim videtur potius eſſe quiddam Meta
phyſicum quàm Phyſicum) ſed conſide-
rat eam mobilem, ſenſibilem, exiſtẽtem
in rebus, hinc fit, vt in definiendis rebus
naturalibus, inſerat etiam cauſſas exter-
nas, motum, & affectiones phyſicas.

Explicatio ſẽtẽtię Platonis.

Ad id autem de quo addubitari ſolet,
an in cognoſcẽda qualibet re ſint perno
D ſcendæ cauſſæ primæ, vt prima forma, vl
timus finis, & primum efficiẽs, expeditè
reſpondẽdum eſt, ſi loquamur de cogni
tione perfecta, nõ ſimpliciter, ſed de ea,
quam poteſt & debet quælibet ſcientia
tradere, nõ eſſe id neceſſarium; nam Ma
thematici in rebus ſibi ſubiectis explicã
dis & demonſtrãdis accuratè verſantur,
ſine ulla pręnotione aut etiam mẽtione
primarum cauſſarum, hoc eſt Dei, & in-
telligentiarum. Quòd ſi Phyſicus inter-
dum ſermonẽ habet de Deo, id ſanè fa-
cit, quia Deus, eſt primum mouẽs a quo

An primas cauſſas cuiuſq; generis cauſſarum ĩ qualibet re pernoſcenda, ſcire oportet.

proficiſcuntur & pendent oẽs motus naturales: Sin autẽ loquamur de cognitione rerum, quæ ſit omnibus expleta partibus, cũctiſque numeris abſoluta, procul dubio affirmãdum eſt, ſicut quælibet res habet eſſe a prima cauſſa, ita ſine cognitione eius perfectè ſciri non poſſe; quod facile cõcedet, qui attendet animum ad definitionem ipſius Scire, quæ traditur ab Ariſtot. hoc modo, [Scire eſt rem per cauſſam cognoſcere, propter quam rès eſt.] non minus autem, quin etiam magis, quælibet res ſuum eſſe acceptum referre debet cauſſis vniuerſalibus & primis, quàm particularibus & ꝓximis. Verùm de cognitione ſubſtantiæ hæc dicta ſint; deinceps agendũ eſt de accidẽtibus.

De cognitione accidentis perfecta.

Definitio accidentis duplex eſt, vna eſſentialis, altera cauſſalis; illa cõtinet genus accidẽtis & proprium ſubiectũ eius; cuius generis ſit hæc definitio, Eclipſis, defectus luminis in luna; vel Tonitru, ſonus qui fit in nube: Hæc autem quæ dicitur cauſſalis, ſumitur ex cauſſis externis, vt ſi priori definitioni adiungas, ob interpoſitum terræ; poſteriori autẽ ob extinctionem ignis. cenſetur autem a Philoſophis perfecta definitio accidentis, quæ cõplectitur eſſentialẽ & cauſſalem, hoc eſt, quæ continet omnes cauſſas per ſe illius accidentis; nam cum accidens nõ intrinſecè ac per ſe ſubſiſtat ceu ſubſtãtia, ſed a multis cauſſis extrinſecus pẽdeat, rectè faciunt, qui tales cauſſas adhibent in definiendis accidẽtibus: Vnde Ariſ. 8. Metaphyſ. tex. 13. ſcribit rationem accidentis, quæ eſt definitio eſſentialis, ſine cauſſa non eſſe manifeſtã; Cauſſæ verò, a quibus pendet accidens, ut minimum ſunt tres, materia, quæ eſt ſubiectum in quo ineſt, forma, hoc eſt genus, uel categoria ad quã pertinet; efficiẽs, a quo efficitur & conſeruatur. Non deſunt etiam quædã accidẽtia, quæ ab omnibus cauſſis pendẽt, quare in perfecta definitione eorum, omnes pariter cauſſæ cognoſcendæ & explicandæ ſunt; quod uidetur Galenus in definiendo pulſu egregiè præſtitiſſe ad hũc modum: [Pulſus eſt actio peculiaris, primũ cordis, deinde arteriarũ quæ diſtenſione & contractione mouentur a facultate vitali, vt caloris innati mediocritas conſeruetur, & ſpiritus anima-

A les gignãtur in cerebro.] De accidẽtium autem demonſtratione, quid ſentiendũ ſit facile eſt ex his, quæ nũc dicta ſunt intelligere. Etenim cum Ariſto. in 2. Poſt. compluribus locis auctor ſit, mediũ perfectæ demonſtrationis, idem eſſe quid & propter quid paſſionis quę demonſtratur, ita, vt idem medium mutato tãtum ſitu & formula verborũ adhiberi queat & tãquàm definitio, ad declarãdum q̃d ſit talis paſſio, & tãquam medium ad demonſtrandum propter quid inſit ſubiecto. Hæc igitur cum ita ſe habeãt, palam eſt, vt perfecta definitio accidentis ducẽ-

B da eſt ab omnibus cauſſis, a quibus ꝑ ſe ac neceſſario pendet, ita quoq; perfectã demonſtrationem eius ex cunctis cauſſis petẽdam eſſe. Nec verò nos moueat, ꝙ Ariſto. definiens ſcire, ait ipſum eſſe cognoſcere rem non per cauſsas, ſed per cauſſam: nam tametſi multæ cauſſę concurrunt ad definiendum, uel demonſtrãdum accidens, omnes tamẽ vnius cauſſæ integræ, perfectæ atque abſolutæ locũ tenent. quãquam non rarò accidit vt in definiendis atque demoſtrandis rebus quædam cauſſæ taceantur, quòd ſint per

C ſe manifeſtæ & a quouis facile intelligãtur. Atque hoc quidem eſt iudicium & ſententia noſtra de præſenti quæſtione.

Elegans eorum, quæ in pręſenti quęſ. diſputata ſunt, epilogus.

Cęterũ, quę latius hic diſputata ſunt, quò faciliùs vniuerſa comprehendi & teneri queãt, poſſunt breuiter ita colligi. Definitio puræ quidditatis, tãtùm materiæ & formæ; at quidditatis ut eſt mobilis & in rebus naturalibus exiſtẽs, oĩum quatuor cauſsarum cognitionem requirit. Accidentis definitio duplex eſt, una tantum eſſentialis, quæ ſolo genere & proprio ſubiecto accidentis quod defini-

D tur continetur; altera cauſſalis, quæ præcipuè ducitur ex cauſſis externis, efficiẽte inquam, & fine, ſed perfecta definitio accidentis cenſetur, eſſentialem & cauſſalem complectens, ſolo ſitu differens à perfecta demonſtratione. Demonſtratio autem accidentis ex omnibus cauſſis ſumenda eſt, a quibus per ſe ac neceſſariò pendet accidens. Porro primæ cauſſę cuiuſque generis, ſi quęratur perfecta ſimpliciter cognitio rerum, neceſſariò tenẽdę ſunt; ſin autem quæratur perfecta cognitio, nõ abſolute, ſed aliqua ex parte,

vel

vel ſecundũ aliquam ſcientiam, aut non eſt neceſſarium illas cauſſas cognoſcere, vt fit in Mathematicis, aut certe tantum ſcire oportet quantum pertinent ad illã ſcientiam, id quod in Phyſica contingit, quæ agit de Deo, ut eſt primum mouẽs. Verùm de præſenti queſt. ſatis ſit dictũ.

Cur Ariſtoteles nõ probauit res naturales hẽre cauſſas & principia.

Nunc doceamus cur Ariſtot. non expreſſerit aut probauerit Minorem illius ſyllogiſmi, nimirum, res naturales habere principia, hoc. n. a principio promiſimus nos eſſe dicturos ad extremũ. Porphyrius, vt hic refert Simplicius, & Auicenna (ut inquit Auer. 1. Phy. com. vltimo) putarũt non eſſe munus Phyſici ſed potius Metaphyſici demonſtrare res naturales cõpoſitas eſſe & habere cauſſas: At hoc non placet Simplicio & Auerr. nam ut Phyſicus ſuperſedeat demonſtrare id, periude quaſi per ſe notum atque manifeſtum ſit, tamen non poteſt inueniri alia ratio, uel, ut aiunt, medium ad demonſtrandum hoc, quàm Phyſicũ, quod quidem medium eſt tranſmutatio: quicquid enim trãſmutatur ſimplex eſſe non poteſt, ſed habet materiam, quæ trãſmutationi ſubiiciatur, & formam ſecũdum quã tranſmutatio fit: ab hoc medio phyſico cęteræ rationes, quæ ad idem oſtendẽdum afferuntur, ſiue phyſicæ ſiue metaphyſicæ fuerinr, lucem atque robur accipiunt. Verùm Theophraſtus, ut ait Simplicius, res naturales habere principia cõfirmabat hoc argumento; Omne corpus eſt compoſitum, quod autem compoſitũ eſt, habet partes & principia ex quibus componitur, ſed res naturales ſunt corpora, ut clarum eſt, ergo ſunt compoſitæ, & habẽt principia ex quibus cõſtant. Hęc illæ. Sed hęc demonſtratio nõ caret dubitatione, nam cum triplex ſit compoſitio, una ex ſubſtantia & accidente, altera ex partibus quas uocãt integrales, ſeu quantitatiuas, tertia ex partibus eſſẽtialibus, nẽpe ex materia & forma; primam & ſecundam compoſitionem certum eſt inueniri in omni cor pore naturali, tam cęleſti quàm ſublunari; tertiam autem, ut perſpicuum eſt ineſſe in cunctis corporibus ſublunaribus, ita obſcurum & dubiũ eſt an ea inſit in cęlo. Auerroes, enim faciens ſubſtantiam cæli ſimplicem, non aſſignat ei talem compoſitionem; is igi-

A tur diceret prædictã rationẽ Theophraſti, aut eſſe intelligendam tantũ de duabus prioribus compoſitionibus, aut non habere locum in omni corpore naturali. Ariſtoteles hic non probauit res phyſicas habere principia; uel omittens tanquam cuiuis notum, uel quia fuſè in proceſſu huius primi libri ab ipſo declarandum erat. Verùm hæc ad expoſitionem & intelligentiam primi textus ſint ſatis; deinceps ad explanandum ſecundũ textum ueniamus.

B *Explanatio textus ſecundi primi libri Phyſicorum.*

CAP. VI.

De eo quod eſt notius ſimpliciter vel ſecũdũ nos, pulchra Ariſ. ſententia.

Secundus textus primi libri Phyſicorum ſic habet, [Innata eſt, ex notioribus nobis uia ad notiora naturæ.] Similẽ ſciam permultis locis apud Ariſt. reperire licet; ueluti. 1. lib. Ethic. c. 4. libro 5. Metaphyſicæ tex. 1. li. 2. de Anima tex. 12. præcipuè autẽ 7. Metaph. tex. 10.
C Apud Ariſtot. autem & Peripateticos, notius ſm naturam, natura, uel naturæ, idem plane ſignificant, quod notius ſimpliciter, vel notius ſm rationem, vt ex ſupradictis locis colligi poteſt. Sed qm̃ de eo quod eſt notum ſm nos & ſm naturã multa præclarè ſcribit Ariſt 6 lib. Topicorũ, nõ alienũ fore putaui ſi uerba eius hic adſcriberẽ. Primũ igitur docet quid ſit notius nobis & ſimpliciter, hoc modo: [Dupliciter contingit accipere notius, aut nobis, aut ſimpliciter: Simpliciter igitur notius eſt, qđ prius eſt poſteriori, ut
D pũctũ linea, & linea ſupficie, & ſupficies ſolido, quemadmodũ, & unitas numero, prius. n. & principium omnis numeri, ſimiliter aũt, & elementũ ſyllaba. Nobis aũt è cõuerſo qñque accidit, nã maximè ſolidũ magis ſub ſenſum cadit, q̃ ſuperficies, & ſuperficies q̃ linea, & linea q̃ ſignũ, quare multitudo magis hmõi cognoſcit, nam illa quidẽ quomodolibet, hæc autem ſubtili, & fœcundo intellectu comprehendere oportet.] Deinde ntra docendi ratio ſit melior per notiora nobis an ſecũdum naturam, declarat his uer-

uerbis,[Simpliciter igitur mêlius,p prio ra,poſteriora tẽtare cognoſcere, nã magis ſcientificũ tale eſt; verùm ad eos, qui impotẽtes ſunt cognoſcere per talia, neceſſarium forte per ea quæ illis cognita ſunt,facere orationem.] Poſtea oſtendit ea quæ ſunt nota ſecundum naturã, eſſe certa,definita,& immutabilia; quæ autẽ ſunt notiora ſecundum nos, eſſe incerta & indeterminata,nam inquit,[Alia aliis & non omnibus eadem contingit notiora eſſe,quin etiam eiſdem alia interdum & alia magis nota, nam a principio quidem ſenſibilia,inſtructionibus autem factis contra,quare nec eidem homini ſẽper idem notius eſt.] Ex quo Ariſ colligit perfectas definitiones & orationes ſcientificas aſſignandas eſſe non per ea quæ ſingulis quibuſq; ſunt notiora,quippe quę ſint uaria &indefinita.Poſtremò, explicat quod eſt notum ſimpliciter,quibus hominibus ſit etiam notum & quibus non,ita ſcribens, [Fortaſſe autem,& quod ſimpliciter notum, nõ eſt id quod omnibus notum,ſed quod bene diſpoſitis intellectu,quemadmodum & ſimpliciter ſalubre,quod eſt ſalubre iis qui bene affectum habent corpus.] Hæc Ariſt. in 6. Topicorum. Simile fere ſcribit in primo Poſter.text. 5. ad hunc modum, [Priora uerò ſunt & notiora bifariam, non enim idem prius aut notius natura & ad nos.dico autem ad nos priora &notiora,quæ ſunt propinquiora ſenſui, ſimpliciter autem quę longius ſunt,ſunt autem longiſſimè quidẽ ipſa maximè uniuerſalia,proxime uerò ipſa ſingularia.] Ex omnibus autem locis,quæ nunc commemorauimus, licebit nobis elicere certam & generalem regulam Ariſtotelicã internoſcendi ea quę ſunt nobis nota ab his quæ ſunt nota ſecundum naturam, quæ eſt hæc; Quæcunq; cadunt ſub ſẽſũ uel ſunt propinqua ſenſibus , ſunt nota nobis:quæ verò a ſenſibus remota sũt habẽtur ignota, & quo magis minuſve ſenſus noſtros attingunt vel refugiũt,eò magis minuſve nota aut ignota iudicari debẽt.At nota ſecundum naturam vel ſimpliciter,cenſeri debent quæcunque ſunt priora,& a quibus pendent alia:e contrario verò quæ ſunt poſteriora, & manent atque pendent ab aliis, ſunt ignota ſecũ

Regula internoſcendi nota ſecundũ nos, ab his quæ ſunt nota ſecundũ naturam.

A dum naturam.Quamobrem cauſſæ,partes,ſimplicia,magis uniuerſalia, sũt priora & notiora ſecundum naturã ; effectus vero totum, compoſitum, & ſingularia, poſteriora & minus nota:&quamuis hęc quoque poſſint dici aliquo modo notiora ſecundũ naturã,quatenus ſunt perfectiora illis & tanquã finis eorum: tamen in prę́ſentia non loquimur de prioritate naturæ,quæ eſt ſecundum perfectionem vel intentionem eius,ſed de eo, quod dicitur prius eſſe ordine generationis & tẽporis.Sed dicet aliquis , Ariſtot. in 1. de Anima text. 8. affirmare uniuerſalia aut B nihil eſſe aut poſteriora eſſe ſingularib., ergo qui facit ea ſecundũ naturã priora ſingularibus,apertè cõtradicit Ari.Verũ ſoluitur hoc, nam uniuerſale actu & (vt dicũt) formaliter ſumptum,aut nihil eſt per ſe in rebus exiſtens,abiunctum a ſingularibus, ut Platonem ſenſiſſe multi opinantur, aut ut eſt vniuerſale vi mẽtis, abſtractũ ab indiuiduis, poſterius eſt ſingularibus , quippe cum nihil aliud ſit, quàm notio quędã & ſimilitudo ſingularium, quam ex eorum comparatione & conuenientia intellectus noſter expreſC ſit. Vide quæ in hanc ſententiam eleganter ſcribit Themiſtius,exponens ſupradictum textum octauum primi lib.de Anima in ſua Paraphraſi:At ſi uniuerſale ſumitur pro natura(hanc multi appellant fundamẽtum uniuerſalitatis) ut animal pro natura ſenſitiua, uiuens pro animata,corpus pro corporea,hoc pacto manifeſtum eſt magis uniuerſalia priora eſſe minus uniuerſalibus, nam illa ſine his, hæc autem nõ poſſunt eſſe ſine illis:quod autem tale eſt Ariſ. vocat prius ſimpliciter in Poſtprædicamẽtis ; & 8. Phyſicor. lib. Vide quæ hac de re docte ſcribit D.Tho. 1. parte quæſt.85.art.2. in reſponſione ad primum .

D

Dubitatio.

Con-

Confutantur qui aliter exponunt notū ſecundū naturam. & docetur cur via procedēdi a notioribus ſecundū nos, dicatur eſſe nobis innata vel naturalis.

C A P. VII.

SI Igitur notum ſecundum naturam
apud Ariſt. ſignificat id, quod paulo
ante oſtēdimus ex multis locis eius,
ergo fallitur Auerroes interpretans no-
tius ſecundum naturam, id quod natura
prius cognoſceret ſi intelligeret ea quæ
facit: non quia putet naturā more Stoi-
co eſſe intelligentem, vt ei falsò expro-
brant quidam recentiores interpretes,
ſed quia facit Ariſt. vti metaphora & ana
logia nimis dura & inſolenti. Errant ēt,
qui notius ſecundum naturam exponūt
id, quod habet naturam per ſe magis co-
gnoſcibilē & intelligibilem: etenim cō-
poſitum notius eſſet ſecundum naturā,
quàm materia prima, cōtrà quàm docet
Ariſt. hoc loco: Compoſitum enim cum
in ſe cohibeat formam & actum, qui eſt
cauſſa atque ratio intelligēdi vt dicitur
9. Metaphy. tex. 20. proculdubio habet
naturam magis intelligibilem, quàm ma
teria prima, quippe quæ ſit ens in poten-
tia, & (ut ſcriptum eſt 7. Metaph. tex. 35.)
per ſe ignota. at materia notior eſt ſecū-
dum naturam quàm compoſitum, cum
ſit prior eo, & eius principium & cauſſa.
Illi quoque decipiuntur, qui per notius
ſecundum naturam putant ſignificari id,
quod eſt ſimplicius: Siquidē color & alia
ſenſibilia accidentia ſunt ſimpliciora, q̄
ſubſtantia compoſita, cum tamen hęc ſit
notior ſecūdum naturam, & ignotior ſe-
cundum nos: illa vero e contrario notio
ra ſecundum nos & ignotoria ſecundum
naturā; ſed cur hæc uia procedendi a no
tioribus nobis ad notiora ſecundum na
turam vocetur nobis innata vel natura-
lis deinceps exponamus. Non dicitur ta
lis via procedēdi, naturalis quòd ſimilis
ſit modo quem natura tenet in procreā-
dis rebus, quinimo ei penitus contraria

Cur uia procēdēdi a notioribus ſecundū nos

A eſt; Etenim natura in fingendis operibus
ſuis progreditur à ſimplicibus ad cōpoſi
ta, a cauſſis ad effectus, nec e cōtrario in
ijſdem cognoſcendis procedimus. Nec
vocatur naturalis, quoniam ſit cōueniēs
naturę ipſarum rerum; Nos enim multa
prius cognoſcimus, quæ ſi natura rerum
ſpectetur, poſterius cognoſci deberēt; ſi-
quidem antè percipimus accidens, quàm
ſubſtātiam, at ſubſtantia per ſe ac ſuapte
natura prior eſt quàm accidens. Nec ap-
pellatur naturalis, quòd ſit congruens at
que cōſentiens naturali appetitui homi
nis, quo is duce natura vehitur atque du
B citur ad ſciendum. Homo enim natura-
liter expetit ſcire non quocūque modo,
ſed per cauſſas, talis enim ſciētia eſt per-
fecti intellectus humani, explens atq; ſa
turans naturalem appetitum eius. Itaq;
homo naturaliter expetit res cognoſce-
re, per ea quę ſunt priora & notiora ſecū
dum naturam ceu per cauſſas, potius q̄
per ea quæ ſunt notiora ſecundum nos
veluti per effectus. Nec deniq; nuncupa
tur naturalis, quòd ita ſit homini inſita
& infixa, vt ab ea nunquā diuelli & ſepa
rari poſſit. Nā quamuis rudes & indocti,
C cum primùm aggrediūtur ad cognoſcen
das res, hanc intelligendi rationē ſequā-
tur, tamen, qui ſunt fœcundo & ſubtili
ingenio & in ſcientijs exercitati, cogno
ſcunt res conuenienter naturæ ipſarum,
& quod ſecundum naturam prius atque
notius eſt, illis quoq; prius & magis no-
tum habetur. Cuius rei ſimile quiddam
cernimus in his quæ pertinent ad guſta
tum; nam vt alia alijs dulcia & iucunda
videātur, tamen id, quod verè ac ſimpli-
citer eſt dulce, videtur etiā tale non qui
dē omnibus, ſed his, qui ſtomachum nō
D habent labefactatum & corruptum, ſed
bene affectum atque conſtitutum. Talis
igitur via procedendi eſt, atque dicitur
nobis naturalis, propterea quòd cū pri-
mùm duce magiſtraque natura accedi-
mus ad cognoſcendas & contemplandas
res naturales, excitati aſpectu & admira
bilitate earum rerum quas hic mundus
cōtinet, ita procedimus, vt primo quidē
appulſu mentis incurramus in notitiā ef
fectuum compoſitorum & accidentium,
tum magis animo exardeſcentes ad inte
riorem & perfectiorem earundem rerū

ad notiora ſecundū naturā, nocetur nobis naturalis.

ſcientiam capeſſendam, quaſi per gradus quoſdam progredientes tandem perueniamus ad cauſſarum rerum ſimplicium & ſubſtantiæ comprehenſionem. Cuius rei hanc ego quidem certe cauſſam eſſe arbitror; A principio enim donatur nobis à Deo animus, immortalis ille quidem & capax omnium diſciplinarũ, ſed rudis experſque ſcientiarum, & vt pulchrè inquit Ariſt. ceu tabula quædam nuda, in qua nihil omnino pictum eſt. Quamobrem idem Ariſtot. ſcribit illum eſſe in potentia ad omnia, nec aliam eſſe naturã eius quàm veluti poteſtatem & habilitatem quandam ad percipiendas omnes res, eumque locum eſſe formatũ nõ actu, vt Plato exiſtimabat, ſed tãtum poteſtate. Is autem animus tanta neceſſitudine & tam naturali cõnexione iungitur atque copulatur cum ſenſibus, ut dum eſt in hoc corpore, nec ſine adminiculo ſenſuum vitã ſuam agere & tueri, nec niſi per eoſdem ſenſus, cognitionẽ & ſcientiam rerum poſſit adipiſci. Itaq; vt in homine vitam hanc mortalẽ agente, eſſe intellectiuum nõ poteſt ſeparari ab eſſe ſenſitiuo, ſic etiã functiones partis intelligentis non poſſunt ab actionibus facultatum ſentiẽtium penitus diſiungi atque ſegregari. Atque hinc extitiſſe illas nobiles & illuſtres ſententias, quæ in ſcriptis Ariſtot. non ſecus, ac ſtellæ in cælo mirabili ſplendore collucẽt: Deficiente ſenſu, etiam deficere ſcientiã eorum quæ pertinent ad illum ſenſum: Omnes ſcientias & artes ex ſenſibus, memorijs, experimentiſq; ortum habere: Intellectum noſtrum nihil vnquam ſpeculari ſine ꝑmixtione phãtaſmatis: Cogitata & intelligentias animi noſtri non eſſe quidem phantaſmata, vel vt latinè loquar cum Cicerone, viſa, veruntamen nõ poſſe cõſtare ſine illis. ſi igitur prima humanę cognitionis acquiſitio fit ꝑ ſenſus, neceſſe eſt ea prius ab homine cognoſci, quæ prius atque vehemẽtius mouẽt ſenſus, ijſq; obuia & familiaria ſunt; eiuſmodi autem ſunt ſingularia, accidẽs compoſitum, effectus &c.

Digreſſio ɔtra Plat. ſciẽtiã noſtrã nõ eſſe reminiſcẽtiam.

Ex his autẽ liquet, falſum eſſe id qđ Plato habuit pro certo & explorato; Noſtrum ſcire nihil aliud eſſe, quàm quoddam reminiſci. Nam (vt de hoc nõnihil A etiam nũc attingamus) ſi animus noſter olim habuit ſcientiam omnium rerum, quam poſtea dum eſt in corpore per diſciplinam inſtitutionẽ exercitationẽq; reminiſcitur, cur ad reminiſcẽdum adeo egemus ſẽſibus, vt his ſublatis nulla queat ſcientia cõparari? Nos .n. experimur, cum quidpiam reminiſci volumus quod antea cognouimus, non valde indigere aut vti opera ſenſuũ exteriorum; & ſine his non ſolum poſſe ſed interdum etiã fieri ſolere multarum rerum reminiſcẽtiam ſola vi & ope imaginatricis vel cogitatricis facultatis; Deinde, qui fit, vt B nemo vel priuſquã addiſcat ſcientias, aliquo modo meminerit ſe quõdam illas tenuiſſe, & per obliuionem amiſiſſe: Vel poſtquam ſcientias didicit, eas tanquam ante cognitas & perceptas recognoſcat? Ad hæc quemadmodum animus hominis, quia eſt immortalis, non ſolũ videt res præſentes, ſed prouidet etiam futuras, multamque cogitationẽ & curã ſuſcipit poſteritatis, cur ſi idẽ animus fuit ante corpus florens ſcientia cunctarũ rerum maximiſque circunfluẽs bonis, cur inquam, non itidẽ cernitur in eo aliqua C certẽ cognitio, cogitatio, memoria, aut denique veſtigium aliquod præteritarũ & antiquarum rerum, quas olim geſſiſſe & tenuiſſe dicitur? Cur nullus in eo mæror & dolor de tantorum bonorũ amiſſione? Poſtea, ſi mens noſtra haberet naturaliter ſibi inſitas ſciẽtias omnium rerum, nõ poſſet eſſe capax errorum & falſarum opinionum. Etenim, quod per ſe atque naturaliter ineſt, nõ poteſt mutari in contrarium, ſic enim Ariſtot. 2. lib. Ethicorum docet, virtutes nõ eſſe natura nobis innatas, quoniam nemo prauus D & improbus euadere poſſet, ſiquidẽ qđ natura ingeneratum eſt, nulla conſuetudine tolli poteſt, vt licet millies lapidẽ ſurſum iactites, nunquam tamen aſſueſcet per ſe tendere ſurſum propter naturale pondus atque grauitatem. Sic etiã in 3. de Cælo 67. oſtendit Ariſt. nullam eſſe definitam a natura figuram elementorum, vt ad omnes figuras facile cõformari & accommodari queant. Et iterũ, Peripatetici diſputant primam materiã per ſe nullam habere formam, quã ſibi præcipuẽ & ſua natura vẽdicet, vt poſſit

eſſe

eſſe receptaculū omnium formarum ēt contrariarum. Poſtremò, aut coniunctio animi cū corpore eſt naturalis, aut præter naturam, ſi præter naturam, quo pacto efficitur a natura & a Deo? cur ſemper eodemque modo contingit? Nā quę præter naturam ſunt, & rarò & per accidens eueniunt. Cur diſſolutio prædictæ unionis, quam mors efficit, eſt adeo præter naturam & violenta, vt nos & metus futuræ mortis ſollicitet & dolor præſentis diſcruciet? ſin autem talis coniunctio animi cū corpore eſt naturalis, tantū abeſt ut poſſit tam inſigne animo detrimētum afferre, hoc eſt obliuionem omniū ſcientiarum, vt ei debeat magnam adiūgere perfectionem maximumque præbere adiumentum ad ſuas actiones rite obeundas. Forma enim, quæ eſt actus naturalis materiæ, ſicut per unionem cū materia perficitur in eſſe, ſic etiam perficitur in operādo; Id quod luſtranti animo cunctas res naturales in omni coniūctione formæ cum materia perſpicuum erit. Hæc autem quæ contra Platonem a nobis explicata ſunt, docet etiam D.Th. in 1.par.q.84.ar.3. Sed de his reb. qm̄ ſunt extra materiam propoſitam, & ab inſtituto noſtro remotæ, plura dicere non conuenit. Qm̄ igitur intellectus noſter ita cohęret cum ſenſib. ut per eos ceu interpretes & nūcios rerum omnium intelligendi materiam accipiat, nihilque ſit in illo quod non in his aliquo pacto prius fuerit, hinc fit, vt quæ ſenſibus noſtris magis propinqua, nota & familiaria ſint, vt effectus, totum, cōpoſitum, accidens, ea quoq; priùs ad intellectum perferantur, eiq; priùs innoteſcant. Quæ verò ſenſib. poſterius cognita, aut penitus ignota ſint, vt cauſſa, partes, res ſimplices & intima cuiuſq; rei ſubſtantia, eò tardius atq; difficiliùs ad mentis noſtrę intelligentiā perueniant. Ergo, cur ea quæ ordine naturæ poſteriora ſunt, plærunque ſint nobis notiora iis, quæ ſunt priora ſecūdum naturam, & cur via procedendi ab illis ad hæc uocetur nobis innata & naturalis, hoc modo explicatum ſit. Nunc videamus an in rebus phyſicis ſint aliqua, quæ eadem ſint nota nobis & ſecundum naturam.

A *In rebus naturalibus permulta reperiri quæ ſint nota nobis ſimul atq; ſecundum naturam.*

CAP. VIII.

ARISTOTELES hoc 2.tex. ait nō eadē eſſe nota nobis & ſimpliciter, in primo autem lib. Poſt. tex. 5. ſimilem ponit ſentētiam, verùm aliis verbis, ſcribēs hæc inuicē opponi, hoc eſt q̄ ſunt nota nobis, eſſe ignota ſecundū naturam, & contra, quæ ſunt nota ſecūdum
B naturam eſſe nobis ignota: Quæ ſententia quo pacto intelligēda ſit, plurib. verbis aperiendū eſt, ne quis putet fieri nūquā poſſe ut eadē ſint nota ſecūdum nos & ſecundum naturam. Peruulgata eſt opinio apud Philoſophos, in rebus naturalibus, aut nihil aut ꝑpauca reperiri quæ nobis ſint nota pariter ac ſecundum naturam, propterea quòd rerum effecta & accidentia, quæ nobis manifeſta ſunt, habētur ignota ſecundum naturam; è contrario autem ſubſtantia & cauſſæ, quæ ſunt notæ ſecundā naturam, nobis ſunt
C ignotę: At verò in diſciplinis mathematicis, aut omnia aut certè pleraque ſunt nota nobis iuxtà atque ſ̄m naturā. Etenim demonſtrationes mathematicæ procedunt ex primis principiis, quæ nobis ſūt manifeſtiſſima, ueluti, Totum maius eſſe ſua parte, &, Si ab ęqualibus ęqualia demas, quæ remanent ſunt æqualia. Eadem quoque ſunt nota ſecundum naturā, quippe cum ſint cauſſæ eorum, quæ poſtea demonſtrantur a Mathematicis. Atque hoc ipſum uidetur Auer. ſenſiſſe, multis locis ſcriptum & teſtatum relin-
D quens. Verùm opinio hæc (aut ego penitus fallor) multos adhuc fefellit, vel inſcitia uel negligentia perſcrutandæ ueritatis; etenim utrumque reor eſſe falsū, ſed de mathematicis poſterius diſſerā; nunc tribus rationibus oſtendam, multa in rebus phyſicis eiuſmodi eſſe, ut ſimul nobis nota ſint atq; ſecundum naturā. Primò, naturæ magis uniuerſales ſūt notiores nobis & ſ̄m naturam, quàm minus vniuerſales, vt corpus quàm uiuens, uiuēs quàm animal, animal quàm homo; ergo &c. antecedens ſecundum vtranq;

In reb. phyſicis nō pauca reperiri, quę ſūt eadē nota nobis & ſecūdum naturam.

A partem perſpicuè verum eſt; Nã ꝙ magis vniuerſalia ſint notiora nobis, Ari.teſtatur hic tex.4.& aliis complurib. locis, de quo etiã conſentiunt omnes prope modum interpretes eius;idque cõfirmat experientia,nam aſpicientes id qđ e lõginquo accedit ad nos,priùs agnoſcimus eſſe corpus quoddam quàm animal, & animal priùs quàm hominem; Infantes etiam (ut hoc loco inquit Ariſtoteles) primùm quidem appellant omnes homines vniuersè ac indiſtinctè patrem, fœminas matrem,poſtea verò utrunque ſpeciatim diſtingnunt. Ratio item hoc B docet, nam ſigna & accidentia rerum vniuerſaliorum ſunt nobis notiora, cum enim inſint in pluribus rebus, frequentiùs cadunt ſub ſenſus;ex quo fit,ut illis magis obuia,familiaria & manifeſta ſint: paucioribus quoque ſignis opus eſt ad ꝑcipiendum magis vniuerſale, ut aliquid eſſe corpus,uiuens aut animal, quàm ad cognoſcendum minus uniuerſale,ut eſſe hominem uel Petrum. Quòd autem magis vniuerſalia ſint notiora ſecundum naturã,uel ex eo intelligi poteſt,quia ſimpliciter priora ſunt minus uniuerſalib., C eorumque principia & quoniam minùs perfecta ſunt; a quibus natura incipiens procedit ad minùs uniuerſalia,tanquam perfectiora. Itaque in procreatione hominis,primùm effingitur in fœtu natura viuentis,tum animalis,ad extremum hominis,ut ſcriptum eſt ab Ariſtot.in 2. de Gene.anim.ca.3. Sed conſiderandum eſt hoc loco id quod D.Tho ſcribit in 1.parte q.85.artic.3. Nam cum vellet docere magis uniuerſalia eſſe prius cognita nobis quàm minùs uniuerſalia, præmittit hanc obiectionem. [Non ſunt eadẽ (in- D quit)priùs nota nobis,& ſecundum naturam, ſed magis uniuerſalia ſunt priùs nota ſecundum naturã, quàm minùs vniuerſalia, quippe cum illa ſint priora ſimpliciter his, ergo non poſſunt eſſe nobis quoque prius cognita:]Quam obiectionem deinde ſoluens in reſponſione ad primum argumentum ſcribit hæc, [Duplex eſt ordo naturæ,unus ſecundũ uiã generationis & temporis, ſecundum quam viam,ea quę ſunt imperfecta & in potentia,ſunt priora,&hoc modo magis commune eſt prius ſecundum naturam, quod apparet manifeſtè in generatione hominis & animalis, nam priùs generatur animal quàm homo,ut dicitur in libris de Gene.Animal: Alius eſt ordo perfectionis ſiue intentionis naturæ, ſicut actus ſimpliciter eſt prior ſecundum naturam quàm potentia, & perfectũ prius quàm imperfectum,& per hunc modum minus commune eſt prius ſecundum naturam quàm magis commune, ut homo quàm animal;Naturæ enim intentio nõ ſiſtit in generatione animalis,ſed intẽdit generare hominem.]Hæc D.Tho.ex cuius uerbis poſſet quiſpiam fortaſſe ſuſpicari eum uerba illa Ariſt.[Non ſunt eadem nota nobis,& ſecundum ordinẽ naturę]interpretari non de ordine naturę qui eſt ſecundum generationem, ſed de eo qui eſt ſecundum perfectionem, ex quo fieri ut magis uniuerſalia non ſint ſimul nota nobis & ſecundum naturam, quod tamen a principio aggreſſi ſumus oſtẽdere: ſed nobis in præſentia quid D. Tho. ſenſerit de intellectu illorum verborum Ariſtotelis,non eſt curę. Illud q̃dem pro certo affirmare poſſumus,Ariſtotel. hoc loco non loqui de prioritate perfectionis,ſed generationis,& temporis; etenim docere vult primas cauſſas primaque principia rerum naturalium eſſe nobis obſcura & ignota, tametſi ſecundum ordinem naturę manifeſta ſint & magis certa, quàm ea quæ formantur & efficiuntur ex illis: ꝙ ſi loquatur Ariſtoteles de ordine generationis, magis uniuerſalia, erunt nota nobis & ſecundũ naturam,ut dictum eſt ſupra; Sin autem de ordine perfectionis, totum compoſitum & ſecundum nos & ſecundum naturam erit notius quàm partes & principia eius. Quocirca utrouis modo ſumatur prius ſecũdum naturam,uel ordine generationis, ut nos ſumimus, uel ordine perfectionis,ut ſumit D.Tho.uerum eſt, quod inſtituimus demonſtrare, in rebus phyſicis multa reperiri quę ſint nota nobis & ſecundum naturam. Scio Alexandrum,vt refert Simplicius,ipſumq;Simplium in expoſitione huius ſecundi textus,conatos eſſe hãc noſtram rationem ſoluere.ſed qui eorum verba legerit,facilè intelligit infirmam eſſe eorum ſolutionem. Deinde,poteſt hoc ipſum cõfirmari

mari altera ratione; Ea quę vocãtur obiecta ſenſuum exteriorũ,vt color,ſapor, odor,ex ſe fundunt atq; mittunt ſpecies quaſdam (ita enim ferr communis omnium pene Philoſophorum opinio) per quas a ſenſibus percipiuntur. His igitur formis (quas multi appellant ſpecies intentionales)priora ſunt obiecta tam ſecundum naturam,quàm ſecũdũ nos; ſecundùm naturam quoniam ſunt cauſſæ illarum,ſecundum nos,propterea quòd obiecta vſurpantur ſenſibus,eorum autem ſpecies intentionales minimè: Illa nemo ſanæ mentis negauit vnquã, has verò nec pauci, nec indocti uiri, de medio ſuſtulerunt. Conſtat igitur in hoc exemplo idem eſse notius ſecundũ nos, & ſecundum naturam. Vide D.Thom. 1.par.q.85.in fine arti.3. Poſtremò,idem poteſt cõprobari hoc modo. Multa ſunt tam in Phyſica quàm in Medicina, quæ habent effectus quoſdam admirabiles, nobiſque abditos & occultos. Etenim cõplura ſunt medicamenta,quæ vel extrinſecus admota corpori humano, uel in ipſum intromiſſa,operãtur intus permulta quæ per ſe latent nos, prouidentur autem atque cognoſcuntur ex ſuis cauſis,quæ palã adhibitæ ſunt:itaq; Medicus certo prænoſcit, & prædicit tales effectus euenruros, manifeſte cognoſcẽs cauſſas a quibus illi proficiſcuntur. Vbi manifeſtum eſt,talia medicamenta & ſecundum nos & ſecundum naturam eſſe notiora quàm ipſorum effecta. Sed quid dicendum eſt ad illa uerba Ariſtot. [Nõ ſunt eadem nota nobis,& ſimpliciter?] Mihi quidem videntur habere locum non in omnibus rebus Phyſicis,ſed in multis,maximè uero in primis cauſſis primiſq; principijs rerum naturaliũ, de quibus ibi ſermonem habet Ariſt.ſi qui dem eiuſmodi ſunt,vt cum ordine naturæ pręcedat cęteras res phyſicas,a nobis tamen poſterius cognoſcãtur,& quæ ab ipſis eſſe habẽt,prorſuſq; pendẽt vti corpora & accidentia phyſica, ad eorum cognitionem nos perducant. Sed de rebus phyſicis dictum eſt ſatis. Nunc diſquirendũ eſt, An in Mathematicis diſciplinis idem maxima ex parte,ceu multis viſum eſt,ſit notius ſecundum nos & ſecũdum naturam.

A

An demonſtrationes Mathematicæ maxima ex parte conſtent ex his quæ ſunt nota nobis, & ſecundum naturam.

CAP. IX.

AVerroes in primo Phyſic.com.2. & in primo de Anima com.11.in commentarijs etiam magnis ſuper libros Poſt. atq; in quæſtionibus Lo B gicis, ait demonſtrationes Mathematicas cõſtare ex propoſitionibus quæ ſunt notæ nobis & ſimpliciter, ac cũ ipſe putet demonſtrationẽ ſimpliciter,quam facit tertiã quandam ſpeciẽ demonſtrationis longè principem omnium,confici debere ex his quæ ſunt nota ſecundũ nos & ſecundum naturã,affirmat talem ſpeciẽ demonſtrationis nuſquam reperiri aut crebriorem aut perfectiorem,quàm in diſciplinis Mathematicis. Multi quoque expoſitores Ariſt. (cũ is ait tum hoc loco,tum in 1. Poſt.tex.5.nõ eſſe eadem C nota nobis & ſimpliciter)cenſent,id maximè locum habere in ſcientia naturali, nam in doctrinis Mathematicis idẽ planè notũ eſſe nobis & ſimpliciter. Eſt itaque multorum Philoſophorum opinio, demonſtrationes Mathematicas procedere ex pręmiſſis,quę ſint tã ſecũdũ nos quàm ſecundum naturam notiores concluſione. Quam ſententiam equidem arbitror aut falſã eſſe,aut certè recta quadam explanatione vel potius correctione indigere;quare faciẽdum mihi putaui, vt quod ea in re verũ aut falſum eſſe D ducerem, liberè ac ſincerè explicarem. Primum igitur opinor, medium qđ adhibetur in demonſtrationibus Mathematicis, ſi propriè & ſubtiliter rẽ ipſam expendamus,nec ſecundum naturã nec ſm nos eſſe notius cõcluſione; id qđ facilè cognoſci poterit ex his paucis, quæ ſubijciam. Primò, Si medium Mathematicũ eſſet notius ſm naturã cõcluſione, hoc ideo accideret, qa tale mediũ eſſet propria cauſſa eius quod demonſtratur; at ſupra fuit oſtẽſum Mathematicos nõ demonſtrare ex proprijs & naturalibus cauſ-

Mediũ demõſtrationis Mathematica, nõ eſſe per ſe ac ſimplici

ter notius ſecūdū naturam, con cluſione.

cauſſis, ergo &c. Deinde Mathematicus
non conſiderat naturā ac eſſentiam quā
titatis, nec affectiones eius, prout habēt
eſſe reale fluēs ex natura quātitatis, ſed
tantūmodo prout habēt eſſe intelligibi-
le, & prout poſſunt euidēter ac certò ſci
ri quocunq; modo id cōtingat, ergo Ma
thematicus non curabit, an medium ſit
priùs ſecundum natnram nec ne, ſed an
ſit euidens, certnm & aptum ad demon-
ſtrandam propoſitam cōcluſionem. Præ
terea, apud Mathematicos vna demon-
ſtratio non habetur potior q̃ altera, qm̃
habeat medium prius ſecūdum naturā,
quinimo id nuſquam & a nullo Mathe-
matico cōſiderari & perpendi ſolet, ſed
ea demōſtratio melior ducitur, quæ ſim
pliciter oſtendit rem, quàm quæ ex ſup-
poſitione, & quæ directo ſeu oſtēſiuè, q̃
quæ indirectè vel ducendo ad impoſſibi
le, ad extremum, quæ per pauciora me-
dia conficit rem propoſitam, quàm quæ
per plura quocunque modo id fiat, ſiue
per media priora ſecundum naturam ſi-
ue poſteriora. Poſtea in 32. demōſtratio
ne, quæ eſt in 1. elementorum Euclidis,
oſtenditur tres angulos trianguli eſſe æ-
quales duobus rectis, propterea q angu
lus externus, qui fit ex latere eiuſdem
triāguli producto, æqualis ſit duobus an
gulis internis ſibi oppoſitis. Hoc mediū
perſpicuè conſtat non eſſe prius ſecun-
dum naturam, eo qnod demonſtratur;
quin etiam mihi quidem videtur eſſe po
ſterius ſecundum naturam, nam produ-
ctio lateris & ortus illius anguli externi,
neceſſariò conſequitur ſtructuram trian
guli conſtituti: Similiter in 1. demonſtra
tione eiuſdem libri, Euclides docet late
ra eius trianguli qđ ſuper datam lineam
conſtitutum fuit, eſſe inter ſe æqualia,
propterea quòd ſint lineæ ductæ ex cen
tro ad circunferentiā; quis non uidet cū
hoc medium omnino per accidens affe-
ctum ſit ad id quod demonſtratur, non
poſſe dici prius ſecundum naturam con
cluſione? Etenim planè accidit triāgulo
æquilatero, quod ſuper lineam datā con
ſtitutum eſt, includi in circulo, & latera
eius ſic deſcribi vt exiſtant lineæ a cētro
ad circumferentiam illius circuli ductæ.
Quod autem a nobis oſtēſum eſt in his
duabus demonſtrationibus mathemati-
A cis, ſi quis ad reliquas demonſtrationes
animum aduertat, idē pene in omnibus
cōperiet. Poſtremò, quæ ſunt vere prio-
ra ſecundum naturam, ſunt per ſe defini
ta & pauca numero, & habēt neceſſariā
atque naturalē cognationem connexio-
nemque cum his rebus, quibus dicūtnr
priora; at medium mathematicum non
eſt definitum ſecundum naturam, & eſt
multiplex: nam quod oſtēditur per vnū
medium, poteſt etiam probari per alia
multa, & in conuerſione demonſtratio-
num, vbi ex medio fit concluſio, & ex cō
cluſione medium (quod fieri cernimus
B tum ſępe alibi, tum in primo Euclidis in
propoſit. 18. & 19.) nullo modo fieri po-
teſt ut in utraque demonſtratione me-
dium ſecundum naturam, ſit notius con
cluſione. Amplius, in 27. propoſitione
eiuſdem libri, Euclides demonſtrat ali-
quas lineas eſſe parallelas, quoniam in
eas incidēs alia linea recta facit angulos
coalternos æquales ſibi inuicē, quonā
modo tale mediū rectè dici poteſt prius
ſecundum naturam cōcluſione, aut eſſe
cauſſa, cur lineæ quæpiam ſint parallelę
vel æquidiſtātes, cum potius id uideatur
C eſſe tanquàm effectus & quidpiam con-
ſequens & per accidens ſe habens ad id,
qđ demonſtratur, paruique referat quò
lineæ aliquę ſint parallelæ ut i eas cadat
alia linea recta, & tales anguli coalterni
exiſtāt, nec ne? Itaque rcor ordinem, qui
eſt in demonſtrationibus mathematicis
non fuiſſe ductum ex naturali prioritate
aut poſteritate earum rerum quæ de-
monſtrantur, ſed ex maiori minorive
facilitate doctrinæ atque ordine inuen-
tionis, Etenim Euclides eas demonſtra-
tiones priores eſſe voluit, quæ vt demon
D ſtrētur, nō egent declaratione aliarum,
cæteræ uerò demonſtrationes, non poſ-
ſunt & facile explicari & intelligi, niſi
prius illæ demonſtratæ cognitæque fue
rint. Quarum igitur cognitio adiumen-
tum allatura erat ad explicationem &
cognitionem aliarnm, eas demonſtra-
tiones priori loco ponere & declarare
voluit: & quāuis eadē ꝓpoſitio per alia
quoque media oſtendi potuiſſet, tamen
elegit quædam faciliora, ac eiuſmodi, ut
in his teneri & conſeruari poſſet perpe-
tua & continuata ſeries atque connexio
om-

Ratio ordinis & diſpoſitionis propoſitionum atq; demonſtrationū Euclidis.

Cur Euclides multas alias propoſitiones demonſtrare ſuperſederit.

omnium demonſtrationum. Hac etiam
de cauſſa factum exiſtimo, vt Euclides
multas propoſitiones cõſultò omiſerit,
vtpote quibus opus futurum nõ erat ad
explicationem aliarum demõſtrationũ,
quæ ſi fuiſſent interpoſitæ, admirabilem
mathematici ordinis continuationẽ in-
terturbaſſenr. Nã cur obſecro putamus
Euclidem tantum demonſtrare voluiſſe
ſuper datam lineam rectam triangulum
ęquilaterum conſtitui poſſe, cum idem
quoque de alijs ſpeciebus trianguli oſtẽ
di queat, & quidem oſtenſum fuerit a
Proclo? niſi quia demõſtratio quæ fit de
triangulo æquilatero, vtilis futura erat
ad explicationem demonſtrationẽque
aliorum propoſitionum; quę autem fiũt
de reliquis triangulis minimè.

Mediũ demõſtrationis mathematica per ſe non eſſe ſecũdũ nos notius concluſione.

Quòd autẽ in demõſtrationibus ma
thematicis, medium nõ ſit etiam notius
ſecundum nos concluſione, manifeſtum
eſt ex eo, quia Ariſt. docet in 1. Poſt. tex.
5. id eſſe prius atque notius ſecundum
nos, quod eſt propinquius ſenſibus; at ſi
cui rudi & indocto Geometriæ propo-
natur quarta & quinta demõſtratio Eu-
clidis, antequam explicatę & demonſtra
tæ fuerint, vna non erit notior & ma-
nifeſtior quàm altera, non enim vna
eſt propinquior ſenſibus noſtris quàm
altera, vtraque igitur per ſe æquè obſcu
ra & ignota nobis erit. Dicitur autem
vna propoſitio mathematica ſecundum
nos eſſe notior, quam altera, non per ſe
ac ſimpliciter, ſed ob diſpoſitionẽ ordi-
nemque doctrinæ, quem inſtituit Eucli
des, ſecundum quem ordinem prius de-
bet cognoſci a nobis quarta propoſitio
quàm quinta, quoniam hæc demonſtra
tur per illam, vt neceſſe ſit cum venitur
ad quintam, ante cognitam fuiſſe quar-
tam, atq; hoc modo vna propoſitio ma-
thematica, quàm altera, & medium de-
monſtrationis, quàm cõcluſio poteſt ap
pellari prius & notius ſecundum nos,
non per ſe, ſed propter doctrinæ & de-
monſtrationum ordinem ab Euclide in
ſtitutum atque deſcriptum. Ergo ex his
quæ hoc loco diſputata ſunt a nobis, cla
riſſimum eſt, medium quod ponitur in
demõſtrationibus mathematicis, per ſe
ac ſimpliciter, nec ſecundũ nos, nec ſm
naturã eſſe notius cõcluſione, ac proin-

A de falſam eſſe prouulgatã illã opinionẽ
eorum, qui putant demonſtrationes ma
thematicas procedere ex notioribus ſm
nos & ſimpliciter; Quanquã poteſt hæc
ſententia aliquo modo adduci ad bonũ
ſenſum; nam licet propria cuiuſque de
monſtrationis principia nõ ſint notiora
vtroque modo ea concluſione quam in
ferunt, tamẽ prima illa initia, & axioma
ta mathematica, quæ in veſtibulo Geo-
metriæ exponſitur, & poſteą in plurimis
demõſtrationibus adhibẽtur, ſunt vtro
que modo notiora; ſecundum naturam
quidem, quoniam ſunt prima, immedia

Quomodo poſſit vere dici demonſtrationes mathematicas procedere ex notioribus ſecundũ nos & ſecundũ naturam.

B ta & indemõſtrabilia, ex quibus cæteræ
propoſitiones mathematicæ oriũtur, pẽ
dent, atque demõſtrãtur; ſecundum nos
autẽ qa citra demonſtrationẽ vllã nobis
manifeſta ſunt, aut per ſolã cognitionẽ
terminorũ, ex qbus cõſtãt, velut illa, to-
tum eſſe maius ſua parte: &, ſi ab ęquali-
bus æqualia demas, quę remanẽt ſunt ę-
qualia: &, quæcunq; ſunt ęqualia vni ter
tio ſunt ęqualia ĩter ſe; vel ꝑ ſolã deſcri
ptionẽ aut leuẽ quãpiã expoſitionẽ, cu-
iuſmodi ſunt definitiones triãguli, circu
li. &c. Poſſunt igit̃ demõſtrationes ma-
C thematicę dici cõſtare ex notioribus ſe-
cundũ nos & ſimpliciter, quatenus om-
nes vel mediatè vel immediatè oriunt̃
ex illis primis principijs, & in ea tandẽ
reſoluuntur, quæ principia ſunt (ut dixi
mus) utroque modo notiſſima. Itaq; ſi
demonſtrationes mathematicæ compa-
rentur cum Phyſicis ſm prima & gene-
ralia principia, ex quibus dicuntur, quo
niã prima & generalia principia phyſi-
ca ſiue incomplexa; (ut prima materia
& primum mouẽs (ſiue complexa) ut na
turã eſſe principium motus in eo, ĩ quo
D eſt &c. & motum eſſe actum entis in po
tentia, ꝓut in potẽtia) ſunt quidẽ notio
ra ſm naturã, verum nõ ſm nos, quàm
affectiones phyſicę & ſenſibiles quæ de
rebus naturalibus demonſtrantur; ideo
ſecundum huiuſmodi comparationẽ at
que conſiderationem primorum princi
piorum ſciẽtię mathematicæ & phyſicæ
rectè dici poſſunt demonſtrationes phy
ſicæ procedere ex notioribus ſecundum
naturam, non autem ſecuudum nos: ma
thematicæ autem ex his, quæ ſunt vtro
que notiora. Sed de hoc ſatis dictum ſit.

Expen-

Expenditur interpretatio ſecundi textus & aliorum ſequentium, tradita a D. Thoma & Alexādro Aphrodiſeo.

C A P. X.

NOn eſt hic tacēdum D.Thomam aduerſari Auerroi & Græcis expoſitoribus,q volūt hoc 2.tex. ab Ariſ.oſtendi viam declarandi & demonſtrandi principia rerum naturalium quę latēt nos,per ipſa compoſita, quæ ſunt quidem ſm naturam illis poſteriora,ſed nobis notiora.Nā inquit D.Th. rationē demonſtrādi qua vti debet Phyſicus, explicari in 2.li.Phyſ.etenim in 19.tex.libri 2.Phyſicorum datur via definiēdi res phyſicas per materiam & formam,in 70. textu eiuſdem libri modus demonſtrandi,nimirū per omnes cauſſas. Quocirca putat ipſe a 2.text. hoc uſque ad textum doceri ordinem ſeruandum in explicatione principiorum: vt videlicet incipiamus a principijs maximè vniuerſalibus quoniam ſunt notiora nobis, idque probari hoc ſyllogiſmo; Procedendum eſt a notioribus,ſed confuſa,ideſt,magis vniuerſalia,ſunt notiora nobis,quapropter incipiendum eſt a magis uniuerſalibus. Huius ſyllogiſmi Maior tangitur tex. 2. Minor 3.Concluſio 4.& ſequētibus planius explicatur Minor.Sed cōtra D.Th. illud dici poteſt, ſi principia rerum naturalium ſunt nobis ignota, indicanda fuit via & ratio aliqua ea cognoſcendi, quam uiā Ariſtoteles ipſe ingredi & inſiſtere velit in huiuſmodi principijs manifeſtandis; eiuſmodi autem uiam prædocere, maioris erat momenti, quàm declarare ordinem ſeruandum in principiorum tractatione. in ſecundo aūt li. Phyſicorum Ariſtotel. docet rationem definiendi & demonſtrandi res naturales non autem viam cognoſcendi principia rerum naturalium;nam cum horum ſcientiam.1. libro Phyſicorum tradidiſ- A ſet,abſurdum fuiſſet tradere poſtea in 2. libro modum & rationem ea ſciendi. Deinde ſi per (confuſa) in tex. 3. accipit vniuerſalia,neceſſe erit quod ſequitur, [Ex his autē nota ſiunt principia & elementa,iis qui diuidunt hæc] intelligere de ſingularibus,uel de minus vniuerſalibus,at quomodo inferius & minus vniuerſale eſt elemētum ſuperioris, cum è contrario res habeat. Amplius,ſi p uiam procedendi a notioribus ſecundum nos ad notiora ſecundum naturā, intelligit ordinem & uiam demonſtrandi,nō congruit præceptum cum doctrina; Ariſto- B teles enim procedit a principijs primis & maxime vniuerſalibus,quæ ſunt priora ſm naturam quàm principia minus vniuerſalia, nam prima materia prior natura eſt quàm hominis uel equi uel alius cuiuſuis rei materia:huiuſmodi autem principia uniuerſaliſſima,non ſunt notiora ſecundum nos quàm principia minus uniuerſalia;prima nanque materia non eſt notior,quinimo longè ignotior nobis, quàm materia hominis uel equi, nec primum mouens quam ſecunda & particularia mouentia.

C Alexāder autem,ut hic refert Simplicius,uoluit Ariſ.his textibus docere uiā & rationem cognoſcēdi prima principia rerum naturalium,hanc autem uiam nō aliā eſſe,quam ut per quaſdam uniuerſales quæſtiones ſeu pronuntiata quædam generalia,quæ cum diſiunctione efferuntur, gradatim ueniatur in notitiā principiorum naturalium;generales autem illæ quæſtiones,quæ per diſiunctionem enuntiantur,ſunt huiuſmodi: Principia rerum naturalium, aut eſſe unum aut multa,aut eſſe finita aut infinita,aut D mobilia aut immobilia; & ſi multa atq; finita,aut plura aut pauciora tribus,aut omnia inter ſe contraria aut nō omnia; per has n. quæſtiones cernimus Ariſtot. in 1. Phyſicorum proceſſiſſe ad explicationē primorum principiorū, quæ ſunt tria,duo quidem inter ſe contraria, forma & priuatio,tertium uerò ſubiectum illorum contrariorum, materia prima. Cum igitur Ariſt.in 2.tex.ait procedendum eſſe a notioribus nobis ad ea quæ ſunt nota ſecūdum naturam, Alexāder interpretatur progrediēdū eſſe a tracta-

tione

tione illarum quæſtionum vniuerſaliũ A
ad demõſtrationem ſeu explicationem
principiorum naturalium: prędictas au
tem quæſtiones inquit eſſe notas ſecun
dum nos, tum quia conſtãt ex terminis
vniuerſalibus & notis, quales ſunt, vnũ,
multa, finitum, infinitum, mobile, cõtra
rium; tum etiam quia virtute continẽt
illud primum principiũ. Quodlibet eſt
vel non eſt, quod neminij hominũ ſanæ
mentis obſcurũ aut dubium eſſe poteſt.
Nam hoc diſiunctum principium, Aut
eſt vnum aut multa, reuocatur ad hoc,
Aut eſt vnum aut non eſt vnum; idemq;
contingit in alijs diſiunctis. Similiter cũ B
in 3. tex. Ariſtot. inquit primum manife
ſta nobis fieri confuſa, poſterius autem
his qui diuidunt hæc elementa & princi
pia, Alexander exponit de illis uniuerſa
libus diſiunctis, quæ appellantur cõfuſa
tum quia ſunt uniuerſalia (omne autem
uniuerſale poteſt vocari confuſum, pro
pterea quod multa cõtinet potẽtia, hoc
eſt cõfuſe ac indiſtinctè) tum etiam quia
ipſum diſiunctum per ſe dici poteſt con
fuſum, quoniam neutram partem diſiũ-
ctionis determinatè enũtiat de re ſubie
cta, ſed alterutrum indefinitè; ex huiuſ- C
modi autem diſiunctis diligenter expli-
catis euadũt manifeſta principia rerum
naturalium p diuiſionẽ illorum diſiun-
ctorum hoc pacto. Principia rerum natu
ralium neceſſe eſt aut eſſe unũ aut mul
ta, ſed non vnum, ergo multa: deinde ſi
multa, aut finita aut infinita, ſed nõ infi
nita, ergo finita; tũ ſi finita, aut plura aut
pauciora tribus, ſed neque plura neque
pauciora tribus, ergo tãtum tria; poſtre
mò, vel omnia inter ſe cõtraria uel nul-
lum, ſed neque nullum neque omnia, er
go quædam contraria quædam non. ex D
quibus omnibus tãdem efficitur tria eſ-
ſe principia rerum naturalium, duo con
traria inter ſe, tertium autẽ ſubiectum
illorum cõtrariorum. Ad extremũ, cum
Ariſt. ſcribit in tex. 4. procedendum eſ-
ſe ab vniuerſalibus, Alex. intelligit in ex
plicatione illorum diſiũctorum quæ viã
muniunt ad intelligentiã principiorum
naturalium, incipiẽdum eſſe a diſiunctis
uniuerſalioribus; quale eſt illud, princi-
pia aut eſſe multa aut unum, hoc. n. diſ-
iũctum latius patet, quàm illa, aut eſſe
finita aut infinita, aut contraria aut nõ.
Atq; hæc quidem eſt interpretatio A-
lex. quam Philoponus in commẽtarijs
ſuis aliquo modo ſequutus eſt: Sed ea
non ſolum probatur Simplicio, mihi au
tẽ videtur & ſubtilis & nec abſurda nec
inerudita, nec planè aliena à verbis Ariſ.
nec denique ab ipſius Simplicij explana
tione multùm diuerſa.

EXPLANATIO TEXTVS quarti.

B *Quapropter ex vniuerſalibus ad ſin-
gularia procedere oportet.*

CAP. XI.

ARISTOTELES in primo tex. do-
cuit ſcientiã rerũ naturaliũ pfe-
ctè tradi nõ poſſe, niſi ante earũ
rerum cauſſæ & principia cognoſcãtur.
Scire. n. (vt in priori libro Poſteriorum
Analyticorum ſcriptum eſt) eſt rem per
cauſſam cognoſcere, pp quam res eſt.
Quocirca Philoſophum naturalem, do-
C ctrinam Phyſicæ ab explicatione cauſſa
rum & principiorũ exordiri oportet. Ve
rum, quia principia rerum naturalium,
velut materia prima, forma, & priuatio,
nec ſunt nobis manifeſta, quòd ſenſibus
noſtris minimè ſubijciantur, nec tamẽ,
quia ſunt prima principia demonſtrari
poſſunt eo demõſtrationis genere quod
ex cauſſis ducitur, Ariſtoteles in 2. text.
monet nos, hãc vnam nobis reliquã eſſe
viam & rõnem cognoſcẽdi & declarandi
principia, ſi ex ijs quę ſunt nobis nota &
conſpicua (licet ea ſint principijs poſte-
D riora, minuſq; ſẽm naturã nota) eorũ quę
ad principia ptinent, cognitionẽ indage
mus. Quęnã aũt ſint hęc nobis nota, q̃
nos ad principiorum notitiã pducere
queãt, indicat tertio text. affirmãs ea eſ-
ſe ipſa corpora & cõpoſita phyſica, quæ
qm̃ multis accidẽtibus & mutationibus
ſenſibilibus affecta ſunt, ſenſus noſtros
mouẽt, nobiſq; perſpecta & cognita sũt.
Ex horum autem cõpoſitorum manife-
ſta in multis rebus tranſmutatione Ari
ſtoteles in primo lib. Phyſicorum, do-
ctrinam principiorum peruestigauit, do

cens eiuſmodi principia neceſſariò eſſe A
mobilia, multa, finita, cõtraria, denique
eſſe tria, materiã, formã, & priuationẽ.
Sed cur Ariſtoteles tex. 3. nõ dixit compoſita, ſed confuſa? An Ariſtoteles quidẽ συγχείμενα, uel potius συντεθειμένα
hoc eſt compoſita, errote autem ſcriptorum vel typographorum propter vocũ
ſimilitudinem mendoſè ſuppoſitum eſt
συγκεχυμὲνα, ideſt confuſa: Quanquam
Simplicius & vetus & Græcus Ariſtotelis interpres legit cõfuſa & nõ cõpoſita.
An igitur confuſa dixit, vt vna voce nõ
modò compoſita naturalia, ſed etiã vniuerſalia, quæ poteſtate atq; confusè mul B
ta cõtinent, denotaret? An potius compoſita vocauit cõfuſa, quoniam multa in
ſe vnitè & confusè cohibẽt? Homo enim
cùm ſit vnum corpus vnumq; compoſitum naturale, in ſe tamen cõtinet materiam primam, elemẽta, partes ſimilares
& diſſimilares, varias item potentias animę alentis, ſentiẽtis & intelligentis. Sed
ad expoſitionẽ quarti textus, quem nũc
interpretãdum ſuſcepimus, propius veniamus.

Aliud eſt via doctrinæ et aliud ordo doctrinæ.

Aliud eſt via doctrinæ, & aliud ordo
doctrinæ: uia doctrinæ eſt ratio declarã- C
di & probãdi ex ijs quæ nobis manifeſta,
certa, & cognita ſunt, ea quæ ſunt obſcura, dubia & ignota. Eſt autem via doctrinę multiplex, quę enim obſcura & incerta ſunt, interdum probantur demonſtratione vel ex cauſſis vel ex effectis ducta,
aliquãdo probabilibus modò & dialecticis rationibus, nõnunquam inductione,
exemplis, ſimilitudinibus, alijſque argumentationis generibus. Ordo autem doctrinæ, eſt ratio ordinãdi & diſponendi
ea quæ in ſcientijs tractantur, ut a partibus ad totum, a ſimplicibus ad compoſi D
ta, a cauſſis ad effecta, a magis uniuerſalibus ad minus vniuerſalia ꝑgrediamur:
atque hunc ordinem doctrinæ Philoſophi partiuntur in compoſitiuum, diuiſiuum, definitiuum, & reſolutiuum. Ariſtoteles igitur cum in 2. & 3. textu aperuiſſet uiam percipiendi doctrinam principiorũ naturalium; docẽs eiuſmodi principia nõ aliter quàm ex ipſis compoſitis
& effectis naturalibus, quę nobis perſpecta & nota ſunt, demonſtrari poſſe, hoc
quarto textu tradit ordinem doctrinæ,
quẽ in principijs tractãdis ſeruare oportet. Sed eius ſentẽtia poteſt hoc ſyllogiſmo comprehẽdi: Bonus doctrinæ ordo
poſcit, ut à notioribus procedamus ad
ignotiora; Sed magis vniuerſalia ſunt
notiora q̃ minus vniuerſalia: ergo procedendum eſt à magis vniuerſalibus ad
minus vniuerſalia. Huius ſyllogiſmi Maior propoſitio declarata eſt in ſecũdo textu, Minor ab Ariſtotele probatur in textu quinto, Concluſio autẽ ponitur hoc
textu quarto. Nec verò Ariſtoteles præcepto ſuo non ipſe paruit, & quod verò
docuit, diligenter præſtitit. Nam in primo libro Phyſicorum, primò de principijs diſputat ea quæ ſunt magis generalia, tum quæ ſunt magis ꝓpria: primùm
enim docet principia eſſe multa, tum eſſe finita, poſtea eſſe cõtraria, deinde eſſe
tria, ad extremum quid illorum trium
vnumquodque ſit, propriè ac ſubtiliter
exponit. Eius autem quod hic ait Ariſtoteles, procedendum eſſe à magis uniuerſalibus ad minus vniuerſalia, ſimillimũ
eſt, quod ipſe ſcribit primo libro Phyſicorum textu, 57. his verbis, [Eſt ſecundum naturam, communia primùm dicẽtes, deinde circa vnumquodq; propria
ſpeculari.] Et in tertio libro Phyſicorũ
textu 2. [Poſterior (inquit) eſt de proprijs ſpeculatio ea quę de communibus
eſt.] In primo autem libro de Partibus
Animalium, argumentatur communia
prius exponenda eſſe quàm propria, &
magis vniuerſalia quàm minus uniuerſalia: nã cùm communia ſint in omnibus
ijs quæ illis ſubijciunt̃, vt animal in homine, leone, equo &c. niſi cõia priùs explicentur, neceſſe erit ea ſigillatim in

Cur magis vniuerſalia prius tractanda ſint.

cuiuſlibet particularis tractatione (ut
quæ ſunt animalis, in doctrina hominis,
equi & leonis) edoceri, & qđ abſurdiſſimũ eſt, eadẽ ſæpiſſime repeti. Auerroes
in Prologo ſuper libros Phyſicorum, &
ſuper libros poſteriorũ ſcribit, niſi communia prius in ſciẽtia tractentur quàm
propria, fore, ut doctrina demonſtratiua
vitietur atq; corrumpatur. Etenim quæ
ſunt magis uniuerſalium; cùm non de illis, ſed de minus vniuerſalibus, q̃bus nõ
per ſe nec primò conueniunt, demonſtrantur, efficiuntur demonſtrationes vitioſæ, quippe quæ non conſtãt ex prædi-

catis

catis per ſe, primis & proprijs. Sed dicet aliquis, cùm certum ſit ſingularia excludi a ſcientiis, quomodo Ariſtoteles hoc tex.4. ait in ſcientia principiorum procedendum eſſe ab vniuerſalibus ad ſingularia? Reſpondeo Ariſtotelem & hic & alibi nomē ſingularis accipere, ꝓ eo qđ eſt proprium & minus vniuerſale, præſertim autem pro ſpecie vltima quã Logici uocant ſpeciem ſpecialiſſimam, nam quod eſt verè ſingulare, veluti Petrus & Paulus, non eſt, vt inquit Auerroes, pars demonſtratiuæ doctrinæ, licet principiũ ſit eam acquirēdi, ex ſingularibus enim ſenſu cognitis, memoria conſeruatis, experientia denique exploratis colligitur vniuerſale, cuius eſt ſcientia, vt multis verbis docet Ariſt. in principio Metaphyſicę, & in fine libri ſecundi Poſteriorum, in quo libro text. 17. ait faciliùs definiri ſingulare quàm vniuerſale; procul dubio intelligēs per ſingulare, id quod eſt minus uniuerſale, vel potius ipſam ſpeciem vltimam, nam vere ſingulariũ neque definitiones neque demonſtrationes eſſe conſtant. Verum non eſt hoc loco prætereundũ id, qđ rectè monet Auerroes initio Meteororum, duplicē eſſe ordinem doctrinæ, vnum neceſſitatis alterum ob melius; ſecundum illum ordinē, priora poſterioribus, & magis vniuerſalia minus vniuerſalibus præponēda ſũt; & uocatur, neceſſitatis, quia niſi quid obſtet, & ratio doctrinę bene cõſtitutæ & ipſa rerum natura neceſſariò depoſcit ut rerum magis uniuerſaliũ tractatio minus uniuerſalium rerum tractationem antecedat, cùm illæ ſint his priores & notiores nobis, & ſint eiuſmodi, ut niſi prænoſcantur, non poſſint quæ ſunt minus uniuerſalia perfectè cognoſci. Alter autē ordo doctrinæ, qui uocatur propter melius, tũc ſequatur, cum quæ minus uniuerſalia & poſteriora ſũt, præponuntur & prius tractantur, quàm magis uniuerſalia & priora; idq; duas ob cauſſas fieri ſolet, uel quãdo minus uniuerſalia ſũt perfectiora & præſtantiora magis uniuerſalibus; quam ob cauſſam putant nõnulli Ariſtotelem in ſecũdo libro de Anima, prius egiſſe de uiſu quam de tactu, licet tactus & natura prior ſit, & latius pateat quã uiſus. Vel quãdo mi

Duplex ordo doctrinæ, alter neceſſitatis alter ob melius.

A nus uniuerſalia ſũt notiora nobis; atque ob hanc cauſſam prius egit Ariſtoteles de animalibus quàm de plãtis, ut ſupra libro ſecũdo oſtēdimus; & Metaphyſica, quæ agit de maximè uniuerſalibus, ordine doctrinæ poſterior eſt cæteris ſciētijs quę ī rebus minus uniuerſalibus verſãtur: Semper enim præclaram illã Ariſtotelis ſententiam, quæ eſt initio libri quinti Metaphyſicæ, ī memoria habere oportet; in doctrinis, non a primo & rei principio aliquando inchoandum eſſe, ſed unde quis facilius diſcat. Ergo huius quarti textus hæc erit propria & germana ſentētia; iu tradēda principiorum doctrina, primò de principijs eſſe diſputanda & docenda ea quæ vniuerſè & generatim de ipſis quæruntur, deinde quæ ſpeciatim & propriè eorum naturam attingunt, explicanda. B

Pulchra ſententia Ariſtotelis.

Cur magis vniuerſalia ſint nobis notiora, & quomodo hic ſumatur nomen vniuerſalis.

CAP. XII.

C CAVSSAM autem, cur magis vniuerſalia ſint nobis notiora, quàm minus uniuerſalia, ut hoc quarto textu dicit Ariſtoteles, nunc perſcrutari uolumus. Sed ut rem in pauca contrahã, eius rei cauſſam hãc ego eſſe arbitror, ꝙ magis uniuerſalia, ſunt in pluribus ſingularibus, iiſque magis ſenſibilibus, vt pote quorum accidentia priùs crebriùs & fortiùs feriunt ſenſus noſtros: etenim quantò agens e longinquiori loco poteſt agere in ipſum paſſum, tantò ualentius cenſetur ad agendum; D accidentia autē ſenſibilia corporis & animalis e remotiori loco & citius mouent ſenſum quàm accidentia hominis uel Socratis, ut patet in eo quem e longinquo cernimus aduentantem ad nos, priùs agnoſcimus eũ eſſe corpus uel animal quàm hominem aut Socratē; ut quemadmodum in ipſis ſenſibilibus, ſingularia rerum magis uniuerſalium, ut corporis & animalis ſunt notiora ſenſui, quàm ſingularia minus uniuerſalis, ut hominis & Socratis, ſic etiã in his quæ ſũt intelligibilia, magis vniuerſalia

Rō & cauſſa cur magis uniuerſalia ſint notiora nobis.

lia ſunt intellectui notiora, quã minus A
vniuerſalia. Nã quamuis actus videatur
eſſe ratio & cauſſa propter quã aliquid
ſit intelligibile ſimpliciter (vt inuit A-
riſt. 9. Met. text. 20.) tamen, vt aliquid ſit
nobis intelligibile, pręcipua ratio eſt, vt
ſit ſenſatum, ex quo fit, vt quæcunque à
ſenſibus noſtris valde remota ſunt, uti
res diuinæ, ea uobis ſint perdifficilia co-
gnitu; de quo vide quæ ſcribit Ariſt. pri
mo libro de Partib. animal. cap. 5. & 2. dè
Cælo tex. 17. atq; primo libro Metaph.
cap. 2. e contrario autem faciliora ſunt
ad intelligendum quæcũque propria vi-
cinioraque ſunt ſenſibus noſtris, de quo B
poteris videre, quæ ſcribit Ariſt. 1. Poſt.
tex. 5. & 6. lib. Topicorum. Quod autem
paulò ſupra diximus magis uniuerſalia
eſſe notiora nobis, accipiendum eſt cum
adiunctione, videlicet, fere, & vt pluri-
mum: interdum enim ſecus accidit, nam
proximum genus equi & aſini, vtroque
quidem vniuerſalius eſt, verum innomi
natũ eſt, & vtroq; minus notũ nobis. Le-
ge quæ Ariſt. ſcribit 7. Metaph. tex. 28.

Quomodo intelligẽdũ magis vniuerſalia eſſe notiora nobis, quã minus uniuerſalia.

Cæterùm cum dubitatur inter Philo
ſophos, An magis vniuerſalia ſint notio
ra nobis quàm minus vniuerſalia, nõ eſt C
dubitatio de qualibet cognitione, ſed
de craſſa & cõfuſa, nã de diſtincta conue
nit inter omnes, ſiquidẽ minus vniuerſa
le nõ põt diſtinctè & pfectè cognoſci, ni
ſi ante cognita fuerint magis vniuerſa-
lia, quæ dicunt̃ de ipſo; quippe cum ſint
quaſi partes & principia eius. Nec quæri
tur de quacunq; cognitione hominis ab
ſolutè, ſed tñ de intellectiua; nã cum in
homine multo ante vigeat cognitio ſẽ
ſitiua q̃ intellectiua, non eſt dubiũ quin
ſingulare, quod ſenſibus ultro occurrit
& ſubijcitur, notius ſit homini quã vni- D
uerſale, quod expreſſum ex his quæ a ſẽ
ſibus percepta ſunt, multò poſt ab intel
lectu cognoſcit̃. Neq; hic ſermo eſt de
vniuerſalibus, ut uocant i cauſſãdo, quo
nomine appellãt Deũ & ĩtelligẽtias: qm̃
sũt cauſſę uniuerſales & cõmunes oĩum
rerũ: huiuſmodi. n. rerum notitia magna
difficultate & non niſi poſt multã cogni
tionẽ aliarũ rerum sẽſibilium mortali-
bus cõtingit. Nec quęſtio eſt de vniuerſa
libus in prædicãdo ſumptis (ut aiũt) for
maliter, hoc eſt quatenus ſunt uniuerſa
lia; ſic enim magis uniuerſalia aut poſte
riùs, aut certè ſimul cognoſcuntur cum
minus uniuerſalibus; exempli cauſſa, gẽ
nus, ea ratione ut genus ẽ, nõ poteſt be-
ne cognoſci, niſi vel ante uel ſimul co-
gnitis ſpeciebus eius, idẽq; contingit in
quolibet ſuperiori & magis uniuerſali
comparatione eorum, quę ſubijciuntur
ipſi. Nec lòquimur in præsẽtia de magis
uniuerſalibus, ꝓut ſunt partes & princi
pia minus uniuerſalium, ut de animali
quatenus eſt pars hominis cõponẽs defi
nitionem eius, quę eſt animal rõnale, ſic
enim poſteriùs & minùs nota nobis sũt,
quàm minus uniuerſalia; nã ſicut totum
sẽſibilè confuſè priùs notum eſt ſenſui
quàm partes eius, ita totum intelligibi-
le priùs manifeſtũ fit intellectui, quam
partes & principia ipſius, atq; hoc quidẽ
ſignificat Ariſ. in tex. 15. ſcribens. Nomẽ,
id eſt definitum, quia eſt quoddã totum
notius eſſe nobis, quàm rationẽ hoc eſt
definitionem, propterea quòd diſtinctè
continet partes illius. Licet igitur prius
nos cognoſcamus animal ſimpliciter, q̃
equum, prius tñ cognoſcimus equum,
quàm cognoſcamus animal eſſe partem
& principium equi. Poſtremò, nõ ambi-
gitur de magis vniuerſali, quatenus con
ſideratur ſecundum totam ſuam ampli
tudinem, & vt ita dicam, cõtinẽtiam po
tẽtialẽ, an ſit prius & magis notum no-
bis, quàm minus uniuerſale, nam quãto
quidpiam eſt uniuerſalius, tanto prædi-
cta continentia & amplitudo maior ma
giſque uaria, & multiplex eſt, ac proin-
de etiam obſcurior atq; difficilior ad in
telligendum; nam cum multò plura ma
giſque differentia inter ſe ſubijciãtur ge
neri, quàm ſpeciei infimæ, quis nõ uidet
longè difficiliorem eſſe cognitu cõtinẽ-
tiam & poteſtatẽ generis, quàm ſpeciei?
Relinquitur igitur, cum Ariſt. hoc loco
affirmat magis uniuerſalia eſſe notiora
nobis, id eſſe intelligẽdum de magis uni
uerſalibus, quatenus sũt naturę quædã,
quæ actu inſunt in pluribus, hiſq; magis
ſenſatis ſingularibus, & ſunt affectæ con
ſpicuis quibuſdam atque illuſtribus acci
dentibus, quæ ut ante dixi, prius, uehe-
mẽtius atque frequẽtiùs feriunt ſenſus
noſtros.

Ex-

Explicantur dubitationes duæ circa id quod dictum fuit (magis uniuerſalia eſſe notiora nobis.)

C A P. XIII.

Quomodo intelligẽdũ ſit illud Ariſtot. in 1. Metaphyſicę, maxime uniuerſalia eſſe nobis cognitu difficillima optima D. Thomæ interpretatio

SED exiſtit hoc loco non parua dubitatio, quo pacto Ariſt. ſibi conſtet, nã hic aſſerit magis vniuerſalia eſſe notiora nobis, in 1. autem Metaphy. c. 2. B contra ſentit, ſcribens maximè vniuerſalia, qm̃ a ſenſibus remotiſſima ſunt, eſſe nobis cognitu difficillima. idemq; cõfirmat in 1. lib. Poſt. text. 5. D. Thomas interpretans illum locum ex 1. Metaphy. & reſpõdens ad hãc dubitationẽ inquit, duplicẽ eſſe cognitionẽ maximè uniuerſaliũ, cuiuſmodi eſt ens & alia trãſcẽdẽtia. Vnã incõplexã & cõfuſam, ſm̃ quã magis uniuerſalia dicuntur in 1. Phy. ab Ariſtot. eſſe prius, & magis nota nobis: Alteram complexam & ſcientificam, ſecundum quã omnes proprietates maximè vniuerſalium per demonſtrationem C diſtinctè cognoſcuntur, atque ſecundũ huiuſmodi cognitionẽ, affirmat D. Th. magis uniuerſalia eẽ difficilliora minus vniuerſalibus. Sed præſtat hic adſcribere verba ipſius, vt eius ſẽtẽtia ab omnibus planiùs intelligatur: Cum igitur ſupradictam dubitationem in medium produxiſſet, ad eam reſpondens ita ſcribit. [Sed dicendum eſt, quod magis uniuerſalia ſecundum ſimplicem apprehenſionem ſunt primo nota, nam primò in intellectum cadit ens, vt Auicẽna dicit, & D priùs in intellectũ cadit animal, quàm homo. Sicut enim in eſſe naturę, qđ de potẽtia in actũ ꝓcedit, prius eſt animal, quàm homo, ita in generatione ſciẽtiæ priùs in intellectu concipitur animal; quàm homo. Sed quantum ad inueſtigationem naturalium proprietatum & cauſſarum, prius ſunt nota minùs communia, eo quòd per cauſſas particulares quæ ſunt vnius generis uel ſpeciei peruenimus in cauſſas vniuerſales. Ea autẽ quæ ſunt uniuerſalia in cauſſando, ſunt poſterius nota quo ad nos, licet ſint A priùs nota ſecundum naturam: quamuis vniuerſalia per prędicationẽ, ſint aliquo mõ priùs quo ad nos nota quàm minus vniuerſalia; non priùs tamen ſunt nobis nota quàm ſingularia, nam cognitio ſenſus, qui eſt cognoſcitiuus ſingularium, in nobis præcedit cognitionẽ intellectiuã quæ eſt uniuerſaliũ.] Atq; hæc quidem D. Tho. Sed poſſet quiſpiam occurrere D. Tho. in eo quod ait, diſtinctam cognitionem magis uniuerſalium eſſe difficiliorem quàm minus uniuerſalium, nam ſicut ſe habet eſſe rerum, ita ſe habet diſtincta & perfecta cognitio earum, ſed eẽ B minùs uniuerſalium pẽdet a magis uniuerſalibus, ut eſſe hominis ab animali, ergo diſtincta cognitio minùs uniuerſaliũ pẽdet ex diſtincta cognitione magis vniuerſalium, eamque præſupponit: quare difficilior erit; etenim difficilius eſt cognoſcere plura, ꝙ pauciora; diſtincta aũt cognitio, v. g. hominis, continet non mõ cognitionem rationalis, ſed etiam animalis, ad cognitionem uero animalis, nõ eſt neceſſaria cognitio hominis. Verùm D. Thom. reſponderet huic obiectioni, bipartitò diſtinguens cognitionem diſtin- C ctam alicuius rei. v. g. animalis, unam quidem, per quã animal diſtinctè cognoſcitur non modò ſecundum propriũ & præcipuum gradum animalis, ſed etiam ſm̃ omnes gradus ſuperiores & prædicata quæ inſunt in animali, vt ſecundum gradum uiuentis, corporis, ſubſtantiæ, entis, atque hæc quidem cognitio tantò difficilior eſt in minùs uniuerſalibus quàm in magis uniuerſalibus, quanto illa continet plura quàm hæc: Alteram uerò, per quã animal diſtinctè quidem cognoſcitur ſecũdum proprium & præciſum gra- D dum animalis, & paſſiones quæ animali qua tale eſt, conueniunt, at ſecundum ſuperiores gradus ſolum craſsè & confusè cognoſcitur, atq; hoc quidem modo etiã Phyſica tradit diſtinctã cognitionem rerum naturalium ſecundum gradus Phyſicos, ſm̃ autem gradus ſuperiores Metaphyſicos, qui inſunt in rebus naturalibus, minime: etenim Phyſicus explicatè docet naturam hominis, animalis, uiuentis, denique corporis naturalis, at corporis ſimpliciter uel ſubſtantiæ, uel entis nequaquã, huiuſmodi autem cognitio

diſtincta longè difficilior eſt in maximè
vniuerſalibus, quàm in inferioribus, tū
propter maximam amplitudinem eorū,
tum etiam quoniā cum nō dicantur vni
uoce, difficillimum eſt videre, an ſignifi-
cēt naturam quampiam communē om-
nium rerū nec ne, quomodo ens habeat
paſſiones, quomodo cōtrahatur, & de-
terminet, & deſcēdat ad inferiora, & alia
innumera horū ſimilia, quæ de ente di-
ſputari poſſunt, nam cum nec natura en
tis nec affectiones eius per ſe cadāt ſub
ſēſus noſtros, quemadmodum cōtingit
in homine & animali, ideo neceſſe eſt ſci
entiam entis cæterorumq; tranſcenden
tium nobis arduam & difficilem eſſe, id
quod apertè docet nos experientia: nuſ
quā enim plures aut grauiores difficul-
tates inuenimus, quàm in tractatione
trāſcēdētiū, quā rectè dicere poſſumus,
ſicut eſt in prouerbio, obſcuriorem eſſe
numero Platonis. Hinc igitur manifeſtū
eſt, quomodo diluenda ſit obiectio, quæ
contra ſolutionem D. Thom. allata eſt:
quanquam non ignoro alios eſſe, qui exi
ſtiment Ariſtotelem in ſupradicto loco
Metaphyſicæ, nō loqui de vniuerſalibus
in prædicādo, ſed de vniuerſalibus ī cauſ
ſando, vti ſūt intelligentiæ, quarum co-
gnitionem mortalibus difficillimā eſſe,
nemini dubium eſt. Sed D. Thom. vtran
que interpretationem amplexus eſt, do
cens locum Ariſtotelis, & de vniuerſali
bus in cauſando, & de vniuerſalibus etiā
in prædicādo, aliquo modo intelligi poſ
ſe; præſertim autem de maximè vniuer
ſalibus velut eſt ſubſtantia, ens, cætera-
que tranſcendentia; quam ſententiā ego
libenter ſequor. Nunc locum alterum
huius ſimilem, qui eſt in 1. lib. Poſterio-
rum tex 5. explicemus.

Porrò idem D. Tho. in 1. Poſter. expo
nens quintum text. vbi Ariſto. ait; quæ
longius abſunt a ſēſu, vt maximè vniuer
ſalia eſſe minus nota nobis, quæ vero ꝓ
pinquiora ſunt noſtris ſēſibus veluti ſin
gularia, notiora eē nobis; affirmat Ariſt.
ibi non comparare inter ſe ea quæ perci
piuntur tātùm ab intellectu; ſed ea, quæ
ſimpliciter a nobis percipiuntur ſiue ꝑ
ſēſum ſiue per intellectum. & quoniam
ſēſitiua cognitio ī homine prior, frequē
tior, & facilior eſt quam ītellectiua, hinc
A neceſſario fit, vt ſingulare, quod ſēſu per
cipitur, prius magiſq; notum homini ſit
quàm vniuerſale, quod ſola mētis intel-
ligentia cōprehenditur: at ſi ea ſola quæ
intellectu percipiuntur nec ſub ſēſus ca
dunt, inter ſe conferamus, in iſtiuſmodi
rebus magis vniuerſales ſūt nobis notio
res, vt Ariſt. docet 1. lib. Phyſi. Sed quiſ-
piam diceret contra D. Thom. quamuis
ſingulare ſit homini notius quā uniuer
ſale, cur tamen inter uniuerſalia, ea quæ
ſūt magis uniuerſalia dicuntur magis di
ſtare à ſēſibus & nobis eſſe minus nota?
cum cōtra res habeat, ut ſcribit Ariſt. in
B principio Phyſi. & ibidē in ſuis commē
tarijs ſcriptum reliquit D. Tho. uel igi-
tur recurrēdum eſt ad ſuperiorem ſolu
tionem illius loci Metaphyſicæ, quā ex
D. Thom. erutam paulò ante explicaui-
mus, uel alia īterpretatio huius loci Ari
ſtotelis aptior, atq; ueriſimilior quęren
da eſt. Auerroes 1. lib. Poſter. commēto
12. ait Ariſ. in illo tex. 5. non comparare
intelligibile cum ſēſibili uel uniuerſale
cum ſingulari, utrum ſit notius aut ſen-
ſui aut intellectui, ut expoſuit D. Tho.
ſed comparare inter ſe ea quæ ſūt intel
C ligibilia, & docere illud intelligibile, qđ
eſt rei ſēſibilis, eſſe notius nobis ſecun-
dum intellectum, quàm intelligibile e-
ius rei, quæ eſt remota a ſēſibus, exem-
pli cauſſa, quoniam accidens, effectus,
totum, compoſitum, ſunt res quædam
ſēſibiles; at ſubſtantia, cauſſæ & princi-
pia non cadunt ſub ſēſus, idcirco prædi
cata intelligibilia & uniuerſalia illarum
rerum ſunt notiora nobis, quā prædica-
ta harum poſteriorum rerū, & inter ip-
ſas cauſſas, quo magis ꝓcedimus ad uni
uerſaliores, tantò obſcuriores & diffici-
D liores cognitu eas reperimus, donec per
ueniat ad uniuerſaliſſimas cauſſas, uide
licet primam materiam & primum mo
uens, quarum cauſſarum cognitio nobis
eſt lōge difficillima. Ariſtotelem igitur
Auerr. putat in 1. Phy. loqui de uniuer-
ſalibus in prædicādo, in 1. autem Poſte.
de uniuerſalibus ī cauſādo, etenim cauſ
ſę & principia rerum magnā partem la-
tent ſēſus noſtros; quocirca magna etiā
difficultate animo & rōne cognoſcun-
tur, atque eò magis, quò magis procedi
tur ad cauſſas priores atq; uniuerſalio-
res.

res . Si quis autem eſt,cui non probētur huiuſmodi interpretationes,is, ſi quidē poterit,meliores afferat,quas fortaſſe nihil negotij erit eruere ex his quæ dicta ſūt paulò ſupra, ubi docuimus magis uniuerſalia partim eſſe nobis cognitu faciliora,partim difficiliora minus uniuerſalibus.Nam ſi Ariſtoteles eo loco de maxime uniuerſalibus in cauſſando loquitur,res eſt manifeſta,ſin autem de maximè uniuerſalibus in prędicādo cuiuſmodi ſunt tranſcendentia,licet hæc ſm craſſam & rudem quandam cognitionem ſatis ſint nobis nota,eorum tamē ſubtilis & limata cognitio eſt nobis ualde obſcura ægreque parabilis.

Reſtat nunc difficultatem alterā quæ naſcitur ex eo loc. Ariſ. qui eſt in 2.Poſt. ubi ait facilius definiri ſingulare quàm vniuerſale,breuiter enodare:itelligit autem Ariſt.eo loco per ſingulare non id, quod eſt propriè ſingulare , huius enim neque definitionem nec demōſtrationē eſſe ipſe non ſemel nec vno loco oſtēdit, ſed ea uoce ſignificat uel minùs uniuerſale,uel ,ppriè,ut ego puto , ipsā ſpeciē infimam uel ut greci nocāt atomā , hoc eſt in alias ſpecies indiuiſibilē . Tres ſūt apud Ariſt.uiæ inueſtigādi definitionē , una per diuiſionem,altera per compoſitionem ſeu reſolutionem , tertia per demōſtrationem . Priores duas ipſas dedit in 2.Poſter.tex.17.Tertiam autem tradit in eodem libro,ubi docet quo pacto per demonſtrationem oſtendi & colligi queat ipſum quod quid eſt . Via quæ eſt per diuiſionem a ſummis deſcendendo per media uſque ad infima,adeo manifeſta eſt omnib. ut explicatione nō egeat. Tertia uero,quæ eſt ꝑ demonſtrationē, maxime conducit ad colligendas definitiones accidentium.Nam in perfecta demonſtratione, medium cōtinet propriā cauſſam eius accidentis quod demōſtratur.quare ſi medio adiungatur definitio quid nominis , uel definitio eſſentialis eiuſdē accidētis,quę aut eſt in promptu cūctis,aut certe nullo negotio cōfici poteſt per ſupradictam uiā diuiſionis,tunc paulùlum commutata uerborū formula,medium cum tali adiūctione euadet in perfectam definitionem cauſſalem illius accidentis: quæ res uel unius exem-

Tres viæ inueſtigandi definitiones.

A pli appoſitione perſpicua erit . Quærit cur eclipſis accidat lunæ? demonſtratur eclipſim accidere lunæ ,ppter interpoſitionem terræ:ſi quis pręterea ſumat definitionē qd nominis ſeu eſſentialē ipſius eclipſis,quę eſt priuatio luminis in luna,ex his omnibus cōficiet perfectam definitionem eclipſis quæ eſt defectio luminis in luna ob interpoſitionem terrę; idē poteſt declarari alijs exemplis , ſed quia ex hoc uno quod poſui,res plane itelligitur, ſupuacaneū eſt vti pluribus . Hoc igitur ſignificare vult Ariſ.in 2. Poſter. vbi multis locis ſcribit ipſū quod B quid eſt nō propriè demonſtrari;uerūntamen per demonſtrationem aliquo mō oſtendi & colligi poſſe , & idem eſſe ꝑ quid atq; ipſum quod quid eſt eius qd demōſtratur. Vide quę his de rebus ſcripta ſunt in 1.& 8.tex.2.lib.Poſt.Secunda via,quę eſt per compoſitionem vel reſolutionem hoc modo ſe habet.Cum definiendum eſt aliquod ſuperius, iubemur ſpectare definitiones omnium inferiorū eius,in quibus remotis his quæ ſunt propria cuiuſque īferioris,oratio quę remanet cōmunis omniū,erit propria defini- C tio illius ſuperioris, vel aliter , oportet conſiderare quid habeāt illa inferiora commune eſſentialiter cum aliis rebus quæ nō continentur ſub illo ſuperiori , & quid habeāt proprium quatenus participant illo ſuperiori, & per quod differunt ab alijs quęcunque non ſubjiciūtur illi ſuperiori ; nā ratio, quæ conſtabit ex his,quæ ſunt communia,& ex eo quod eſt proprium illorum inferiorum quatenus participant ipſo ſuperiori,erit propria definitio illius ſuperioris . Sed hoc pręceptum facilius intelligetur pro D poſito aliquo exēplo.Eſto animal,quod per hanc uiā reſolutionis definiendū ſit, primū ſumatur definitio hominis , quæ eſt ſubſtantia corporea, viuens, ſentiēs, rationalis;& definitio bruti,quæ eſt ſubſtantia corporea,viuens, ſentiēs & rationis expers, è qbus definitionibus poſtea detrahatur quod eſt proprium hominis rationale , & quod eſt proprium bruti rationis expers , oratio , quæ relinquitur eſt germana definitio animalis, hoc eſt ſubſtantia corporea,viuens & ſenſus particeps ; vel aliter conſiderandum eſt

quid habeant cõmune ſpecies animalis, cum alijs rebus, quæ non ſunt animalia, quid item habeant proprium quatenus animalia ſũt per quod differant a nõ animalibus, & cõmune quidem eſt, eſſe ſubſtantiam corpoream uiuẽtem, propriũ autem habere ſenſum; oratio quæ conſtabitur tum ex illis communibus, tum ex hoc proprio erit pfecta definitio animalis. Ex his autem clarum eſt fore longe difficiliùs per hanc uiam reſolutionis definire magis uniuerſale, quàm minus uniuerſale; tum quia per hãc uiam definitio ſuperioris colligitur ex definitionibus inferiorũ ante cognitis; tum etiã, quia multò plura & magis diuerſa inter ſe ſubijciũtur magis uniuerſali, quã minus uniuerſali, propter quã uarietatem accidit, ut ſub magis uniuerſalibus lateãt æquiuocationes. Ergo ſicut p uiã diuiſionis faciliùs eſt definire ſuperiora, quàm inferiora, quoniã illa prius occurrunt ei, qui per diuiſionem á ſummis deſcẽdit ad infima, & quoniam definitio ſuperiorũ paucioribus rebus abſoluitur; ſic e contrario aſcendenti ab imis ad ſũma per uiã reſolutionis promptior atq; facilior ẽ definitio minus uniuerſalis, quã magis uniuerſalis: ex quo patet quomodo uerum ſit illud dictum Ariſto. quod uertebatur in dubiũ, faciliùs eſſe definire ſingulare, quã uniuerſale, ex quo efficí poſſe uidebatur magis uniuerſalia nõ eſſe nobis cognitu priora & facilliora (ut in proœmio phyſicæ, Ariſt. ait) quam minus uniuerſalia. Verum hoc Ariſ. præceptum & noſtram explanationem mirifice illuſtrabũt atq; cõfirmabunt verba Themiſtij, quæ apud ipſum 2. Poſt. ſup text. 17. ita habent. [Ex ijs delucet lõge facilius ſpeciẽ indiuiduam finiri quàm genus, ea enim, quę ſingularibus inſunt communia, magis quàm quæ ſpeciebus, perſpicuá ſũt. Definitio ſpeciei ex ſingularibus, definitio generis ex ſpecib. colligitur. Pręterea euidẽtior ſpeciei, quã generis homonymia eſt, propterea q; ẽm ſpẽm ſẽſibilia dicunt, quæ facile dignoram homonyma ſũt nec ne, ut hoiem pictũ a vero, homonymia generũ nõ niſi p collationẽ ad ſpẽm diſcernitur; iõ aíal dictũ homonymõs, aĩal uocatur, quia & hõ pictus homonymõs homo intelligitur.]

Quo intelligendũ ſit, illa Ariſto. ſẽtentia quæ eſt in 2. lib. poſt. tex. 17 facilius eſt definire ſingulare quã uniuerſale.

A Hæc Themiſtius. Sed de his ſatis; etenim contradictionẽ, quæ in varijs locis Ariſ. ineſſe videbatur, his quæ dicta fuerũt a nobis omni ex parte ſublatam eſſe arbitramur. Quare abſoluta huius proœmij Phyſici Ariſt. explanatione, nihil amplius requiri, nihilq; obſtare videretur, quominus huic tertio lib. finẽ imponeremus, niſi hic admoneret nos vetus & cõmunis omnium pene tam ſcriptorum, quã profeſſorum conſuetudo, vt hoc loco ẽt de primo cognito uerba faceremus: Cuius qſtionis explicatio, tametſi huic loco planè aliena & intempeſtiua eſt, eaq; B propriè pertinet ad libros de aĩa, a nobis tamen in præſentia nullo modo prætermittenda eſt, tum quia huius cõtrouerſiæ diſceptatio eſt per ſe grauis, illuſtris, atque impi imis ſcitu digna; tũ etiã ne a veteri & peruulgata cõſuetudine aliorum temere diſceſſiſſe uideamur. Cũ enim ſit adhuc diſputatũ, quid ſit nobis prius & magis notũ, his affine ac proximè conſequẽs uidetur, vt, quid ſit nobis primum omnium cognitum diſſeratur.

Introducitur quæſtio de primo cognito, & exponitur opinio Scoti. C

C A P. XIIII.

Quæſtio eſt, quid nã ſit homini primò cognitum. Non agitur hic de qualibet cognitione hoĩs, etenim apud omnes conſtat, ſecundum cognitionem ſẽſitiuam primum omnium ab homine cognoſci ſingulare. Nec quæſtio eſt de cognitione diſtincta, ſed de rudi, craſſa & (vt vocãt) cõfuſa, nec de D cognitione cõplexa alicuius propoſitionis ſed de ſimplici apprehenſione rerũ, nec quæritur quid ſit primo cognitũ primitate dignitatis aut perfectionis: quis .n. neſcit hoc modo lõgè primam omnium eſſe cognitionẽ Dei? Sed qritur de eo, quod eſt primò notum homini primitate originis vel durationis vel tẽporis, nã cum intellectus hominis nõ ſit æternus ſempiternam habens rerũ cognitionẽ, ſed aliquando cęperit & eſſe, & intelligere, meritò ambigitur quid nã primam occur-

Explicatur titulus quæſtionis, quæ eſt de primo cognito.

occurrat,& ſe offerat intellectui ad īntelligendū. Poſtremò nō vocatur in dubiū, quid ſit primò notum huic vel illi homini, id enim cum ſingulare, contingens, & per accidens ſit, reſpuit ſciētia, ſed cum multa ſint intelligibilia quę poſſunt ab intellectu apprehēdi, dubitatur hoc loco, quod inter illa apiū ſit per ſe ac ſua pte natura primum mouere intellectū & ab eo cognoſci. Ergo verus ītellectus propoſitæ quæſtionis hic eſt; quid ſit illud, quod per ſe aptum eſt primitate tēporis vel originis primùm cognoſci ab homine per cognitionem intellectiuā ſimplicē & confuſam. Ergo in hac cōtrouerſia tā graui & difficili enitar quo ad eius fieri poterit tum commemorādis refellendiſq; opinionibus aliorum, tum etiam aperiendo & confirmando ſententiam noſtram, quidquid difficultatis eſt expedire, & huic tā obſcuræ quæſtioni lucem aliquam afferre. Quicquid ab intellectu noſtro cognoſci poteſt, id neceſſe eſt eſſe aut ſingulare, ut Petrus aut vniuerſale vt animal: Rurſus ſi eſt vniuerſale, aut eſſe maximè vniuerſale vt ens, aut minimè vniuerſale vt ſpecies infima, aut mediū īter hęc vt corpus, viuēs, animal. Ex hac varietate rerū extitit magna varietas opinionū de primò cognito. Sed nemo adhuc, quod ego ſciā, opinatus eſt quidpiā eorum; quæ media interiecta ſūt inter ens & ſpeciem vltimā eſſe primum cognitum. Quare tres tantum relinquuntur opiniones, vna eorū, qui ſingulare, altera qui ipſum ens, tertia qui ſpeciē infimā volunt eſſe primò cognitum. a qua opinione libet mihi nunc ordiri.

Opi. Scoti, ſpeciem ſpecialiſſimā eſſe primū cognitum.

Scotus 1. ſent. diſtinct. 3. quæſt. 2. ait inter vniuerſalia, ſpeciem ſpecialiſſimam, cuius ſingulare fortiùs mouet ſēſum, eſſe noſtro intellectui primò cognitam; idque confirmat hoc argumento. Agētia quæ naturaliter agunt, niſi qđ obſtet atque impediat, producunt effectum quā poſſunt perfectiſſimum. Etenim naturale agēs ex neceſſitate agit, quare aget ſecundum vltimum ſuę potētiæ, ſed agentia quæ producunt cōceptum vel ſpēm intelligibilē in intellectu poſſibili, videlicet intellectus agens & phantaſma, naturaliter agunt, ſi quidē intellectus agēs

A nō ex cognitione aut electione, ſed per modum naturæ operatur illuminando phantaſmata ad modū luminis qđ illuſtrās colores facit eos aliquo modo viſibiles: de phantaſmate autē, quòd naturaliter agat, nemini dubium eſt, nec poteſt fingi quidquā, quod huiuſmodi agētibus obſtet, quominus efficiāt quod vi ſua poſſint efficere, ac ſi quid impedimēti accideret, id per accidens eſſet. Ex his cōcludit Scotus primum omnium in intellectu noſtro produci perfectiſſimum conceptum, qui nō poteſt eſſe alius quā conceptus ſpeciei ſpecialiſſimæ; nā ſicut

B ſpecies vltima pfectior eſt quam ea prędicata, quæ ſupra ipsā ſunt, quippe cum ea contineat tanquam partes ſui, & plus habeat actus minus autem potētiæ, ita conceptus ſpeciei infimæ perfectior erit quàm conceptus ſuperiorum, hic igitur ante omnes alios producetur in intellectu, ac proinde primò cognitum erit ſpecies ſpecialiſſima.

Hanc ſententiam Scoti, eius ſequaces comprobant aliis rationibus. Primò cū intellectus noſter ex ſe indifferens ſit ad omnia intelligibilia, quippe q vt in ter-

C tio de Anima ſcriptum eſt, ſit in pura potētia ad oīa, ueluti tabula nuda in qua nihil pictum eſt; illud ītelligibile, quod eſt magis intelligibile, magiſque aptum mouere intellectū, id magis & prius ab eo intelligetur, ſed ſpecies ſpecialiſſima eſt huiuſmodi, ergo &c. Minoris probatio patet ex eo quod ait Ariſto. libro nono Metaphyſicę, actum eſſe rationē & cauſſam intelligēdi. Cum igitur ſpecies ultima ſit magis actu, quàm ullū aliud uniuerſale ſuperius, erit quoq; magis atque prius intelligibilis. Deinde Metaphyſica

D eſt poſterior alijs ſcientijs ſm ordinem doctrinæ & ſecundum nos, ergo termini metaphyſici, qui ſunt maximè uniuerſales, ut ens, ſubſtātia & accidens, erunt poſteriores ſm noſtram cognitionem, ex quo ſequitur ſpeciem ultimā, quæ eſt minus uniuerſalis, eſſe priorem cognitu ſecundum nos. Poſtea cum intellectus intelligat res abſtrahendo eas a ſingularibus, cuius erit facilior abſtractio, eius quoque erit facilior & prior cognitio, ſed ſpeciei ultimæ quàm generum facilior eſt abſtractio, nam ſpe-

cies vltima non debet abſtrahi niſi ab in- A diuiduis,quorum maxima eſt conueniētia & ſimilitudo, genus autē abſtrahēdū eſt ab indiuiduis & ſpeciebus, in quibus ineſt diuerſitas eſſentialis,ergo &c.Præterea illud vniuerſale eſt magis & priùs noſtro intellectui, cuius ſingulare fortiùs mouet ſēſus, ꝓpterea quod itellectiua cognitio oritur ex ſēſitiua,ſed ſingulare ſpeciei ſpecialiſſimę fortiùs mouet ſenſus noſtros,ergo,&c.Minor ꝓbať ex eo, quia idcirco aliquid eſt ſēſibile, quoniā eſt ſingulare exiſtēs hic & nunc,vt docet Ariſt.in primo Metaphy.cap.1.ſed indiuiduū ſpeciei ſpecialiſſimę eſt maximè B ſingulare, vt patet,erit igitur etiā maxime ſēſibile. Amplius totum eſt notius partibus ſuis,& definitum his,ꝑ quæ definitur,vt eſt apud Ariſt.in hoc procemio Phyſicorum tex.5.ſed ſpecies vltima eſt veluti totum quodpiam ratione prędicatorum magis vniuerſalium, & definitur per ea, ergo erit nobis notior. Ad hæc Ariſt.in 1.Metaph. cap.2.& in.1.Poſter. tex.5.inquit,maximè vniuerſalia eſſe difficillima cognitu; faciliora autē eſſe minus vniuerſalia,& quæcunque ſunt propinquiora ſingularibus:ſed ſpecies vlti- C ma eſt minimè omniū vniuerſalis & omnium maximè propinqua ſingularibus, ergo,&c. Itē ſi cum intellectui. v. g. occurit homo,primùm omnium in eo cognoſceret ens,vt volūt Thomiſtę, & nō primo cognoſceretur ipſum eſſe hominē,ergo antequàm deueniret eò,vt cognoſceret ipſū eſſe hominem , oporteret pertrāſire omnia prædicata , quę sūt media inter ens & hominem,quāobrem a cognitione entis ad cognitionē hominis multum temporis intercederet , qđ eſt cōtra experientiam, ergo &c. Poſtre- D mò ſi ens eēt primò cognitū,vtiq; primū cognoſceretur ab intellectu cōfuſè, ſed ens non poteſt cognoſci confuſè,nam id dicitur cōfuſè cognoſci,quod ita cognoſcitur,vt partes & principia eius non penetrentur,& quaſi introſpiciantur ab intellectu,ſed ens nō habet partes & principia, propter quorum ignorationē , cū a nobis apprehēditur,dici poſſit apprehendi confuſè,ergo ens non poteſt cōfuſè cognoſci,quare non erit primum cognitum.Atq; hæc quidem dicta ſint pro expoſitione & confirmatione opinionis Scotiſticæ.

Verum huic ſententiæ non ſolum in ſenſe aduerſantur Thomiſtæ , quibus perpetuum certamen eſt cum Scotiſtis, ſed eam quoque grauiter oppugnat Guglielmus Ocham vir cætero quin nō abhorrens a doctrina Scoti.Is.n.in 1.li.ſēten.diſtin.3.queſt. 5. redarguit ꝑdictam opinionem partim ſoluēs rationes Scoti & quaſdam in eum retorquēs, partim docēs ſingulare eſſe primò cognitū: nos igitur quo pacto alij tentent ſoluere ſupradictas rationes Scoti, hic breuiter ſubijciemus.

Rōnes Scoti & Scotiſtarum diluuntur.

Ad primam reſpondent,eam rationē tripliciter eſſe contra Scotum . Primò quia eadem ratione poſſet concludi, primùm produci cōceptum ſpeciei vltimæ non confuſū ſed diſtinctum , nā ſi agens naturale primū producit perfectiſſimū effectum,ſed diſtinctus cōceptus ſpeciei vltimæ eſt perfectior, quàm confuſus,ergo is primùm producetur intellectu , quod eſt contra Scotum & per ſe falſū. Deinde ſēſibile multùm diſtās prius cognoſcitur ab intellectu (etiam ſecundū Scotum) ſub prædicatis magis cōmunibus vt corporis & animalis , quàm ſub minus cōmunibus vt hominis & Socratis, ergo nō ſēper ſpecies ultima eſt primū cognitū. Sed ipſe diceret id cōtingere tunc per accidens, nimirum propter nimiā diſtantiā , nam ſi ſēſibile eſſet in debita diſtantia, priùs moueret intellectum ad cognoſcēdum prædicatum ſpeciei ultimæ quàm prædicata ſuperiora. Contra, omne agens naturalis quod ex maiori diſtātia priùs agit & fortius,etiā in minori diſtantia prius & fortius aget; ut ſi eſſent duo ignes, unus maior,qui e lōgiori ſpatio poſſet cōburere aliquid, alter uero minor,qui ex tali diſtātia nō poſſet cōburere illud;ſi ambo ignes ponerentur in æquali diſtātia reſpectu eiuſdem paſſi:non dubium eſt,quin prior & maior ignis fortiùs & prius combureret quàm minor;Similiter ſi ſēſibilia rerum uniuerſaliorum,è longinquo prius mouāt intellectum quàm ſenſibilia ſpeciei ultimæ , ergo etiam cū prope ſunt ac in eadem diſtantia, prius mouebunt: uel aliter, ſenſibilia rerū magis uniuerſaliū

mouent

A mouent intellectū in ea diſtantia, in qua mouent ſenſibilia ſpeciei ultimæ, nam ſi mouēt in maiori diſtantia, multò magis mouebūt i minori, ueluti ſi aliquis ignis poteſt è longinquo comburere quidpiā, multò magis poterit comburere è ꝓpinquo: at non è conuerſo; non enim ſenſibilia ſpeciei ultimæ poſſunt mouere intellectum ex ea diſtantia, ex qua poſſunt mouere ipſū ſenſibilia rerum magis uniuerſalium, ergo hæc apta ſunt priùs mouere intellectum, quàm illa; nam ſecūdū Ariſt. prius eſt, a quo nō cōuertitur ſubſiſtendi conſequentia: Præterea inquit Ochan, ſi ratio Scoti ualet, concludet B primò cognitum eſſe ſingulare, quippe cū ſit perfectius quàm uniuerſale, etenim ſingulare continet in ſe uniuerſale, & ꝑ ſe exiſtit in natura, quamobrem etiam Ariſt. in Categoria Subſtantiæ, primam ſubſtantiā longè præfert ſecundis. Adhæc etiam prædicta ratio Scoti ob id reprehendenda eſt, quia cum ipſe ait oē agens naturale primùm producere perfectiſſimum effectum, aut intelligit ſimpliciter perfectiſſimum, & hoc falſum eſt, nam ignis non ſtatim producit calorem C perfectiſſimum qui eſt ut octo, ſed primùm calorem imperfectum, deinde perfectiorem, tandem perfectiſſimum. Aut intelligit perfectiſſimum non abſolutè, ſed quem poteſt in illo principio efficere; at ſic non concludit ratio Scoti, nam dicet Thomiſta perfectiſſimū cōceptum, qui pōt primùm effici in intellectu noſtro, eſſe cōceptum entis, non autem ſpeciei ultimæ, ut queádmodum virtus formatiua hominis in principio non producit perfectiſſimum effectum, hoc eſt formam hoīs, ſed primùm formam uiuētis, D tum animalis, tandem hominis, ita ſe habeat intellectus agens in efficiendo conceptu entis, corporis, animalis & hominis. Ad ſecundam reſpondent, Cum Scotiſtæ aiūt intellectum noſtrum per ſe indifferentē eſſe ad omnia intelligibilia, id poſſe accipi dupliciter: uno modo, quoniam intellectus noſter ex ſe non habet actum ullum intelligibilem, & hoc uerū eſt: Altero mō, quoniam intellectus indifferenter & citra vllum diſcrimen prioritatis & poſterioritatis recipit quodlibet intelligibile; & hoc partim falſū eſt, nam ut materia prima, licet per ſe indifferens ſit ad omnes formas naturales, tamen non accipit eas indifferenter & ſine ordine, ſed priùs (authore Auer. 1. Metaphyſicæ com. 27.) accipit formas magis uniuerſales ut elementorum, & mixtorum, deinde magis particulares ut uiuētium & animalium, ita quoque ſe res habet in noſtro intellectu; partim eſt cōtra ipſos Scotiſtas, nam ſi intellectus indiffērenter ſe habet ad omnia intelligibilia, ergo primùm cognitum non magis erit ſpecies ultima, quàm quodlibet aliud vniuerſale. Quod autem ad confirmationem huius rationis adiunctum eſt, nimirum ſpeciem ultimam eſſe magis intelligibilem, quia eſt magis actu & perfecta, nihil ualet, alioquin Deus, qui eſt puriſſimus actus enſq; perfectiſſimum eſſet primum intelligibile ſecundum nos. Etenī aliud eſt loqui de eo, quod eſt ſimpliciter intelligibile, & aliud de eo quod eſt intelligibile ſm nos; nam illud exiſtit tale, propterea ꝙ eſt actu ens perfectum, hoc autem, quia eſt ſēſatum, hoc eſt propinquum & familiare noſtris ſenſibus. Ad tertiam ita reſpondent, primùm, Metaphyſica dicitur eſſe poſtrema ſecūdum nos, non propter cognitionem illorum terminorum maximè uniuerſalium, ſed propter doctrinam intelligentiarū, quæ eſt principalis pars eius habēs obſcuriſſimos atque difficillimos explicatos. Deinde Metaphyſica non eſt difficilis ſecūdum incomplexam & rudem notitiam illorum terminorum maximè uniuerſalium, ſed ſecundum complexam & diſtinctam ſcientiam earum ueritatum, quæ circa illos exiſtūt: nam fieri poteſt, ut termini alicuius ꝓpoſitionis per ſe ſint manifeſti, ueritas autem eius propoſitionis ſit perquàm obſcura: etenim cælum, aſtra, par & impar uoces ſunt nemini non manifeſtę, at ſint aſtra cęli paria nec ne, quis obſecro mortalium plane cognitū & exploratū habet? Præterea, ſi termini uniuerſaliores ſunt poſteriores ſecundum nos, ergo malè pręcipit Ariſtote. in hoc procemio Phyſic. ordiendum eſſe a magis uniuerſalibus, quia ſūt notiora ſecundum nos; huc accedit, ꝙ in tractādis diſciplinis prius explicāda eſſet doctrina ſpēi q̄ generis, & libri de cælo deberent

præcedere octo libr. de Phyſico auditu, qđ qui nō videt eſſe contra oēm ordinē doctrinæ, nihil plane videt. Ad 4. Negandum eſt ſimpliciter difficiliorem eſſe abſtractionē magis uniuerſalium quàm minùs uniuerſalium, nam, v.g. animal pōt cōſiderari dupliciter, uel ut genus quoddā eſt, & ſic difficilior eſt abſtractio eius quàm hominis, ſi quidē genus ut genus eſt, debet abſtrahi non ſolum ab indiuiduis, ſed ēt a ſpeciebus, quæ ſunt multæ & uariç; homo aūt & quæuis ſpecies ultima tātum abſtrahitur ab indiuiduis: vel conſiderari poteſt animal, ut natura quçdam, quæ in plurimis indiuiduis exiſtit, vt in hoc & illo & aliis animalibus, & ſic tantum abeſt, ut ſit difficilior abſtractio eius ab indiuiduis, ut etiam promptior atque facilior ſit; etenim cum indiuidua animalis plura ſint quàm hoīs, & accidētia illius ſint magis ſenſibilia quàm huius, palàm eſt phantaſmata animalis eſſe paratiora ut ab ipſis abſtrahatur natura uniuerſalis animalis, quàm ſunt phantaſmata hominis; & cum Scotus etiā putet uniuerſale fieri ab intellectu agente & phātaſmate, intellectus autem agēs per ſe indifferēs ſit ad fingendum quodlibet uniuerſale, determinetur aūt per phantaſma ad effectionē huius vel illius, hinc neceſſariò fit, ut eius uniuerſalis prior atque facilior ſit abſtractio, & effectio, cuius hēmus plura, acriora & magis familiaria phantaſmata; huiuſmodi autem conſtat eſſe animal potiùs quàm hominem. Ad 5. Hæc ratio ſupponit quidpiā, quod eſt falſum, etenim falsū eſt ideo aliquid eſſe ſenſibile, quia eſt ſingulare, nam ſingularitas reperitur in Deo, intelligētiis, ſubſtantiis, aliiſq; rebus ſimilibus, quç tamen ſunt a ſenſibus noſtris remotiſſimæ & cognitu difficillimæ. Ad 6. animal ut eſt pars hominis, & principium per quod definitur homo, eſt ignotius nobis q̃ homo, & hoc pacto procedit ratio Scotiſtarum, ſed nullam uim habet contra Thomiſtas; quippe qui, cum aiūt animal eſſe notius homine, ſumunt animal, non ut eſt pars hominis, ſed prout eſt natura quædam communis exiſtens in homine & bruto, ſecundum quam acceptionem tantum abeſt ut ſit pars hominis, ut potiùs appellari debeat totum; omne.n.ſu-
A perius (ut innuit Ariſtot. hoc loco) eſt veluti totum quoddam comparatione ſuorum inferiorum. Ad 7. Ariſtot. in illis locis vel loquitur de maxime uniuerſalib. in cauſſando non autem in prędicando, ut permultis expoſitoribus uiſū eſt; uel intelligit maximè uniuerſalia in prædicādo eſſe difficillima ſecundū cognitionē eorum complexam, ſcientificam, atq; perfectam, nō autem ſecundum notitiā eorum rudem atq; confusā, de qua nunc diſputatur. Ad 8. Hæc ratio retorqueri pōt in Scotiſtas, nam pari rōne ſi primū cognitum eſt ſpecies ultima, ſi occurrat
B intellectui homo, is prius cognoſcet eū eſſe hominem, deinde animal uel corpus, itaque non niſi multo tempore poſt animaduerteret ipſum eſſe ens, nam ſicut Scotiſtæ aiunt Thomiſtas deſcendentes ab ente ad hominem oportere diu commorari in prædicatis mediis, ita Thomiſtæ uiciſſim dicent Scotiſtas aſcendentes ab homine ad ens, multo tempore commorari debere in prædicatis intermediis: præterea dicent Thomiſtæ, ens q̃dem eſſe primò cognitum in omnibus quæ occurrunt intellectui, quia cū ſit ob-
C iectum intellectus, & ipſum eſſe ſit baſis atque fundamentum aliarum perfectionum, ideo cōceptus entis debet eſſe fundamētum omnium aliorum conceptuū: Poſt apprehēſionem autem entis, intellectus indifferenter ſe habet ad apprehēſionem aliorum prædicatorum, præterquam cum adeſt impedimentum aut diſtantiæ aut ętatis, tunc.n. priùs cognoſcūtur prædicata magis uniuerſalia quā minùs uniuerſalia, ut patet in exemplo rei quæ e longinquo cernitur, & in infantibus, quorum exemplo etiam hic utitur
D Ariſto. quippe qui primùm omnes uiros appellant patres, oēs item fœminas matres, deinde verò hæc diſtinctiùs diſcernant & appellent. Ad 9. Si hæc ratio valeret, etiam concluderet, ens neque diſtinctè cognoſci poſſe a nobis, nam cum diſtinctè cognoſci, oppoſitū ſit ei qđ eſt confusè cognoſci, ſi cōfusè cognoſci eſt apprehendi aliquid ignoratis partibus & principiis eius, ergo diſtinctè cognoſci erit rem intelligi cognitis partib. & principiis eius, quare cum ens careat partib. atque principiis, quemadmodum propter

pter hoc non poteſt ſecundum Scotiſtas cõfuſè cognoſci,ita quoq; propter idem nec diſtinctè cognoſci poterit. Sed ſolui tur,nam tametſi in his quæ habẽt partes & principia ipſum cõfuſè cognoſci tale quidpiã ſit,quale volunt Scotiſtæ, tamẽ ſimpliciter & vniuerſè res ita nõ habet, ſed confuſè cognoſci rem,eſt nõ intelligi eam omni modo quo apta eſt intelligi,ſed tantum ruditer, hoc eſt uel ſecundum ſimplicem ſignificationem nominis,vel ſecundum accidẽtia, vel alio modo, atque hoc pacto dicitur ens confuſè cognoſci. Atque hæc quidem, ut diligẽter examinaretur opinio Scoti, a nobis in utranq; partem diſputata ſunt,deinceps ad cęterarum opinionum enarrationem veniendum eſt.

Diſcutitur opinio Thomiſtarum, qui uolunt primò cognitum eſſe ens.

CAP. XV.

Opinio D. Thom. ens eſſe primò cognitum.

D. THOM. 1. parte quæſt. 85. art. 3. & ſuper procemiũ phyſicę,& in opuſculo de ente & eſſẽtia,atq; alijs compluribus locis ſcriptũ reliquit, ſecundum nos,priora & notiora eſſe magis uniuerſalia quàm minus uniuerſalia, ex quo Thomiſtæ colligunt & tanquam principale dogma doctrinæ Thomiſticæ tradũt,ipſum ens,quod eſt maximè vniuerſale eſſe nobis primò & maximè notum. In qua opinione multò ante fuiſſe videtur Auicenna,quippe qui in ſua Metaphy. inquit ens prima impreſſione imprimi in animam noſtram. Ratio,quam ferè ſemper adhibet D. Tho. ubicunque loquitur de hac re ad comprobãdam opinionem ſuam, hæc eſt. Quidquid de pura potẽtia exit ad actum, prius uenit ad actum imperfectum quàm ad actum perfectum,exempli cauſſa,quod ex non calido fit calidum, prius ſuſcipit calorẽ imperfectum quàm perfectum, idemq; manifeſtè conſpicitur in generatione hominis, nõ enim ſubitò ſanguis mẽſtruus accipit ultimam & perfectam formã hominis,ſed prius recipit alias formas imperfectas,per quas fit quaſi gradus & trãſitus quidam ad perfectam formam hominis. Cũ igitur intellectus noſter ſit in pura potentia ad intelligendum & ad omnes conceptus rerum intelligibilium, neceſſario prius accipiet conceptus imperfectos quàm perfectos; ſed cõceptus rerum magis vniuerſalium eſt imperfectior quàm minùs vniuerſaliũ, ut per ſe clarum eſt,eſt enim magis potẽtialis, ac proinde cõceptus entis eſt imperfectiſſimus omniũ, ergo intellectus priùs accipiet conceptum rerum vniuerſaliornm, atque omniũ primò recipiet cõceptum entis, ens igitur eſt primum cognitum. Hæc D. Thomas. Thomiſtæ autem aliter formãt prædictam rationem ad hũc modũ. In formis ſubordinatis, ſemper quæ eſt imperfectior atq; uniuerſalior, priùs inducitur in materiã, vt patet in vegetatiuo, ſenſitiuo & intellectiuo, quę hoc ordine producunt in fętu; ergo pari ratione conceptus taliũ formarũ ſeu prodicatorum, erunt inuicem ſubordinati. quare conceptus rei vniuerſalioris priùs recipietur in intellectu: & cũ ens ſit maximè nnuiuerſale, cõceptus eius primus omnium gignetur in nobis. Alias itẽ rationes in eiuſdem ſententiæ cõfirmationẽ Thomiſtæ conferunt. Prima eſt, Omnis potentia primùm fertur in ſuum obiectum adęquatum; & in alijs omnibus primùm apprehẽdit rationem illius obiecti, ſed ens eſt obiectum adęquatũ intellectus, ergo primum apprehendetur ab intellectu. Secunda. Primum cognitũ cõplexum, eſt illud principium, Quodlibet eſt uel non eſt;nam cum ſit certiſſimum,euidentiſſimum, & regula cæterorum principiorum, ut eſt apud Ariſt. in 4. Metaphyſicæ, erit quoq; primò notũ intellectui, ergo pari ratione primũ cognitum incomplexum,erit ens,nam termini ex quibus componitur illud principium, ſunt ens & non ens. Tertia, Ariſt. 1. Phyſic. tex. 3. inquit confuſa eſſe magis nota nobis, ſed quò aliquid eſt uniuerſalius,eò eſt magis cõfuſum, tũ quia plura continet,tum quia continet ea in potentia,quæ eſt cauſſa confuſionis,ſicut è cõtrario actus eſt cauſſa diſtinctionis;vnde ſpecies vltima,tametſi multa cõtinet in ſe,tamen quoniã ea cohibet actu, idcir-

circo minorem habet cōfuſionem. Cum igitur ens ſit magis vniuerſale, erit quoque maximè confuſum, ac proinde maximè primòque notum nobis. Hæc Thomiſtæ.

Zimara in illa ſua prolixa quæſtione de primo cognito, partim ſuffragatur, partim autē refragatur Thomiſtis: etenim aſſentitur illis, magis vniuerſalia ut plurimū eſſe priùs & magis nota nobis, propterea quòd ſunt magis ſenſata, hoc eſt quoniam ſingularia & accidētia ſenſibilia illorum, magis mouēt ſenſus noſtros: verùm in tribus diſſentit ab illis; primū quia Thomiſtæ ſimpliciter & uniuerſaliter aſſerunt magis vniuerſalia eſſe notiora nobis; quod quidē licet maiori ex parte verum ſit, tamen ſemper nō eſt verū; ſiquidem exiſtunt quædā vniuerſalia incognita & innominata, quale eſt ꝓximū genus equi & muli, quod eſt quidem magis uniuerſale, ſed minùs notū quàm illorum vtrunq;, ut innuit Ariſtoteles, 7. Metaphyſicæ, tex. 28. Deinde quia Thomiſtæ dicunt magis uniuerſalia ſimpliciter eſſe notiora nobis, nō declarādo cur hoc eis conueniat, non enim id cōtingit illis, quatenus ſūt magis vniuerſalia, ſed quatenus ſunt magis ſenſibilia, hoc eſt quatenus habēt ſingularia & accidentia magis ſenſata: Ariſt. n. in 1. Poſt. tex. 5. ad diſcernendum & dijudicandum quid ſit prius & notius ſecundum nos, tradidit hāc veriſſimam & certiſſimam regulam, Illud eſſe prius & notius ſecundum nos, quod eſt propinquius ſenſibus, qualecūque fuerit, id vero qđ a ſenſibus noſtris remotius eſt, difficiliùs, atque poſteriùs cognoſci a nobis. Atq; hæc regula Ariſt. eſt valde congruens tum experiētiæ, tū naturæ intellectus noſtri, & modo intelligēdi eius; etenim vnuſquiſque experitur ſibi faciliora & promptiora ad intelligendū eſſe ea quæ cadunt ſub ſenſus, q̃ ea, quæ nullo modo ſenſibus ſubjciunt; intellectus etiam noſter nihil intelligit niſi ſpeculādo phantaſmata, a quibus accipit materiam intelligēdi & omnia ſemina artium & ſcientiarum. Poſtremò Thomiſtæ volunt ens eſſe primò cognitum, quod non placeret Zimaræ; quippe qui ſignificat ſibi valde ꝓbari opinionē Herueį quolibeto 3. q. 12. qui cenſet cōcretum accidētis ſenſibilis eſſe prius notum ſecundum nos quàm ſubſtantiam. Quare ſi ex multis verbis Zimaræ, velimus colligere in pauca opinionē eius, dicēdū eſt primum cognitum eſſe vniuerſale, nam fortiter repugnat his qui volūt eſſe ſingulare, affirmans huiuſmodi opinionem è diametro aduerſari doctrinæ omnium Peripateticorū. Sed inter vniuerſalia, primum cognitum nō erit ſubſtantia, ſed ut diximus cōcretum accidētis ſenſibilis, inter huiuſmodi autem accidētia, id quod erit maxime ſenſatum, quod fortaſſe diceret eſſe accidens ſenſibile corporis, uti eſt figura, quantitas, color, motus, aſſereret eſſe primò cognitū. Atque hęc commemorata ſint ſecūdum opinionem Zimaræ. Nunc ad opinionē D. Thom. reuertamur.

Ocham refellit opinionem D. Thomæ.

Opinio Thomiſtarum, multis, hiſque non infimæ claſſis Philoſophis, minimè probatur. In primis autem Ochā duobus argumentis oppugnat eam in eo loco, quem paulò ſupra commemoraui. Primùm enim inquit, ſi magis uniuerſalia ſunt notiora nobis, ergo nō poſſe cognoſci ullum minùs uniuerſale, niſi præuia cognitione eorum, quæ ſunt magis vniuerſalia & ſupiora illo, ſed hoc apertè falſum eſt; nam multæ ſpecies gemmarum & herbarū ſunt notæ etiam non doctis, qui tamen proxima genera illarum penitus ignorāt, idem quoque patet in mulo & equo, quorum proximum genus, ut ante dictum fuit, nobis ignotum eſt. Deinde, obiectum terminans primū actum intellectus, vel erit aliquid reale exiſtens extra animam, uel aliquid ens rationis, uel aliquod ens reale adiunctū habens ens rationis: duo poſteriora dici non poſſunt, ſiquidem talia conſequuntur actum intellectus, at obiectū terminans primum actum intellectus præcedit omnem actionem eius, quare primū dicendum eſt nimirum obiectum primi actus intellectus eſſe aliquid reale actu exiſtens extra animam; hoc autem non poteſt eſſe vniuerſale, vtpote qđ habet eſſe per operationem intellectus. Quare eſt falſa opinio eorum qui volunt magis vniuerſalia eſſe notiora nobis. Hæc Ochan. Cuius argumentum non proprie impugnat opinionem Thomiſtarum, ſed com-

communiter tendit cõtra Thomiſtas & Scotiſtas,& ſi qui ſunt alij, qui volũt primum cognitum non eſſe ſingulare, nec ipſum argumentum eſt valde firmum:reſponderi enim poteſt,uniuerſale eſſe obiectum intellectus poſſibilis,& præcedere omnem eius actum, non enim uniuerſale fieri ab intellectu poſſibili,ſed ab intellectu agente.

Eiuſdẽ opinionis ſecũdum alios refutatio.

Alij etiam conantur eandem ſententiam euertere his argumentis. Primo, Aut ens eſt primum cognitum,prout eſt quoddam tranſcendens habẽs unum cõceptum diuerſum a conceptibus inferiorum,aut prout ineſt in cunctis inferioribus: ſed neutro modo poteſt eſſe primũ cognitum;non quidẽ priori modo, ſiquidem quod eſt primò notum,neceſſe eſt, vt ſit cunctis euidẽs,certum & indubitatum,at ens habere unum aliquem cõceptum ſiue formalẽ(vt vocant)ſiue obiectiuum diſtinctum a conceptibus omniũ inferiorũ, valde obſcurum & dubiũ eſt: quin etiã id negãt permulti haud vulgares Philoſophi: Neque poſteriori modo poteſt eſſe primũ cognitum, etenim ipſum ens cum dicitur de rebus ſibi ſubiectis, nõ ſignificat naturam quampiam illarum omnium communem eiſq; adiunctam,ceu animal ſignificat naturam quãpiam ſentientem, communem hominis & bruti,quocirca vnumquodque per qđ eſt aut homo aut animal aut aliud quippiam, per idem prorſus & nõ per alium naturæ gradum & eſt & dicitur ens,quocirca qui enũtiat hoc totum,homo ens, nihilo plus dicit quàm ſi tãtũmodo enũtiaret hominem; hæc autẽ quæ de ente dicimus,manifeſtis & ꝓpe cõceptis verbis ſcripta teſtataque reliquit Ariſt. pluribus locis,ut in 4.Metaphyſi.tex.3.in 5. Metap.tex.14.in 8.metaphyſicæ, tex.16. in 10.Metaphyſicæ.tex.8. Auerr.item in 3.Metaph. commen.10.& in lib.10.Metaphyſicæ commẽ.8.Cum igitur ens nõ habeat in rebus propriã aliquam naturam,qui fieri poteſt,ut aut efficiat in intellectu propium aliquem cõceptũ ſui, aut certe ſit id qđ primùm omniũ mouet intellectum ad intelligẽdum? Deinde ſi cognitio intellectus noſtri naſcitur ex his quæ cadẽt ſub ſenſum,ergo quod eſt maximè ſenſibile, id neceſſe eſt ut ſit

A maximè atque primùm intelligibile:ſed ens neq; eſt ſenſibile per ſe,ſiquidẽ ſenſus proprie eſt accidentium,neq; vendicat ſibi aliqua propria & peculiaria accidẽtia ſenſibilia, veluti corpus & animal habent quædam accidentia ſenſibilia,ꝓpter quæ facilè etiam penetrãt & perueniunt vſq; ad intellectũ, ergo nõ poteſt ens eſſe primum intelligibile. Amplius, phantaſma vnà cum intellectu agẽte efficit rẽ vniuerſalem & intelligibilem,nã intellectus agens determinatur a phantaſmate ad effectionẽ huius vel illius vniuerſalis,ergo phãtaſmata id primũ faciet B intelligibile & vniuerſale, cuius eſt per ſe primò phantaſma,ergo primũ intelligibile,qđ efficietur in intellectu nõ erit ens; nam cum entis nõ ſit aliquod per ſe primò phantaſma, ipſum nõ erit primò cognitum. Præterea ſi ens eſt primũ cognitum, ergo in quacunque cognitione cuiuſcunque rei ſemper primum omniũ occurreret intellectui. Sed hoc eſt abſurdum,ergo &c. maior patet ex eo,quia cũ intellectus agens & phantaſma naturaliter agant,ſemper agent,niſi quid obſtet, eodem modo,quare ſi in prima cognitio C ne intellectus,primum omnium producunt in eo cõceptum entis, in qualibet etiam alia cognitione eundem cõceptũ primo loco efficient:falſitas autem & abſurditas minoris per ſe clara eſt, ſæpenumero enim cogitãtes de homine, equo, vel alia quauis re,nihil plane cogitamus de ente, quinimò cõceptus entis & rarò & nõ niſi de compoſito effingitur in noſtro intellectu,nec niſi a viris doctis.Poſtremò,uidẽtur Thomiſtæ ſine cauſſa opinari,ens quidẽ neceſſariò primũ omnium cognoſci ab intellectu, cætera ve D rò prædicata vniuerſalia, nõ debere neceſſariò cognoſci confusè priusq̃ minus vniuerſalia, nam quæ cauſſę mouẽt eos vt ita ſentiant & dicãt de ente, eædẽ planè deberent eos mouere ut idem ſentirẽt de alijs pręedicatis ſuperioribus;primùm enim, ſi ens ideo primò debet cognoſci,quia eſt maximè uniuerſale,ergo ſimiliter corpus & animal debent prius cognoſci quàm hõ, quia ſunt magis uniuerſalia; deinde ſi quia conceptus entis confuſus,eſt imperfectiſſimus omnium, ideo prius gignĩt in intellectu, ergo cũ ani-

A animalis & corporis cõceptus ſint imperſectiores quàm conceptus hominis, propter eandem cauſſam prius etiam inducẽtur in intellectum. Poſtremò utemur argumento eorum; nam ſi ita ſe habent prædicata uniuerſalia ſecundum cognitionem intellectus, quemadmodũ ſe habẽt formę naturales a quibus ſumuntur illa prædicata, ſecundum generationẽ naturæ, ergo ſicut non poteſt in materiam induci forma minus vniuerſalis, vt forma hominis, niſi prius (prius inquam uel tẽpore, uel natura, nã utrumuis dixeris, parum refert ad id quod nunc agitur) inductæ fuerint formę magis uniuerſales, ut B animalis, viuẽtis, corporis; ita quoq; non poterit in noſtro intellectu gigni conceptus hominis, niſi ante in eo extiterint conceptus rerum magis uniuerſalium.

Soluuntur rõnes Thomiſtarũ.

Hęc cõtra Thomiſtas a uiris doctis diſputantur; a quibus quo pacto etiam ſoluantur rationes eorum, deinceps oſtendendum eſt. Ad primam ita reſpondent. Hæc ratio ualet tantùm in actibus & formis, quæ per ſe inuicem ſunt ſubordinatę, ita ut poſterior nequeat exiſtere ſine prioribus; at licet in prædicatis uniuerſalib. C diſtincti conceptus & perfectæ cognitiones eorum ſint inuicem ſubordinatę, ita ut minus uniuerſale diſtinctè ac perfectè cognoſci nequeat ſine præuia cognitione magis uniuerſalium quæ dicũtur de illo; nam ſicut ſe hẽt eſſe cuiuslibet rei, ita quoq; ſe hẽt perfecta & diſtincta cognitio eius: quare ſicut eſſe minus uniuerſalis depẽdet a magis uniuerſali, ita diſtincta cognitio illius pendet ex cognitione huius, nihilominus tamen confuſa cognitio rei minus uniuerſalis non neceſſariò præſupponit in intellectu cognitionem D magis uniuerſalis: nã cum nihil aliud ſit confuſè cognoſci, quàm cognoſci ſm quid, & tantùm aliqua ex parte, ſi v.g. homo cognoſcatur tantum ſm corpus, ut quòd ſit erecta ſtatura, uel tãtùm ſm animam, ut ꝙ habeat animã immortalem, uel ſecundum accidentia, ut quòd ſit riſibilis uel capax diſciplinæ, vel ſecundum aliquam cauſſam extrinſecã, ut quòd ſit a Deo effectus ad perfruenda bona ſempiterna, dicetur ſic cognoſci confuſè, cum tamen hoc modo non conſideretur, prout eſt animal, uiuens, corpus, ſubſtantia & ens, ergo poteſt aliquod inferius cognoſci confuſè non præuia cognitione, vel conſideratione ſuperiorum.

Ad ſecundam, ſi intelligunt ens eſſe obiectũ adæquatũ intellectus, prout eſt quoddam tranſcendens, falſum eſt; alioquin cæteræ res, quæ non ſunt tranſcendentes, non cognoſcerentur ab intellectu: Quòd ſi intelligant ens eſſe obiectũ adæquatum intellectus, hoc eſt omnes res, prout tamen participant rõnẽ entis, quod habet diuerſum conceptum ab inferioribus; ſic ẽt falſum eſt. etenim hõ nõ modò eſt intelligibilis, quatenus in ſe habet rationem entis; ſed etiam quatenus habet rationem ſubſtantiæ, corporis, uiuentis, animalis & hominis: Sin autẽ intelligant ens eſſe obiectum adæquatum intellectus, hoc eſt quidquid eſt ens reale, uel aliquid quomodocunque exiſtẽs, & ſecundum quemcunque gradum naturæ, id eſſe intelligibile, ſic uerum quidem eſt, ſed nihil facit pro opinione ipſorum; nam ita non ſignificatur ens, ut quid diſtinctum ab animali, homine, cæteriſque rebus.

Ad tertiã, non ualet ſimilitudo complexorum & incomplexorum, nã cognitio horum eſt ſimplex apprehenſio, illorum autem, eſt iudicium & aſſenſus continens uerum uel falſum. Deinde licẽt inter complexa, quæ ſunt principia ſciẽtiarum, illud complexum, Quodlibet eſt, uel nõ eſt, ſit maxime notum, tamen nõ ſimpliciter inter quælibet complexa: diceret.n. quiſpiam eas propoſitiones, quę conſtant ex terminis ſenſibilib. maxime quorũ unus ſit ſingularis alter uniuerſalis, ut hoc corpus eſt quantũ, figuratũ, coloratum, motum uel quieſcens, primum uerſari in noſtro intellectu: Præterea nõ ſequitur, ut ſi quid eſt maxime notũ intellectui iã inſtructo, & exercitato, illud ẽt fuerit primo notum ei ab initio; nam ĩn principio, intellectus per ſenſus cognoſcit, atque ideo res ſenſibiles hẽt maxime notas, & familiares; deinde uerò acceſſione doctrinæ excitatoque naturali lumine, animaduertẽs in quibuſdam primis principijs contineri immutabiles quaſdã ueritates, quæ ſint ueluti regulæ aliarũ ueritatũ, poſtea hẽt illa principia

pro

pro certiſſimis,& euidentiſſimis,nihilq; ducit clariùs,manifeſtiuſq; illis,atq; hoc quidem apertis verbis docet Ariſtoteles ſexto lib.Topic. Ad quartã, Ariſtoteles ibi per cõfuſa(ut placet Auerroi & Græcis expoſitoribus)intelligit cõpoſita, in quibus principia & partes eorum confuſe & permixtè continentur. Atque hoc quidem modo rationes Thomiſtarum a viris doctis diluuntur.

Opinio aliorum qui volunt ſingulare eſſe primò cognitum.

CAP. XVI.

Opinio eorũ qui putant ſingulare eſſe primò cognitũ

EST alia opinio valde celebris,Durãdi, Ochã Gregorij Arminẽſis, Burlæi, aliorumq; grauiũ atq; ſapiẽtũ virorũ,qui arbitrãtur ſingulare eſſe primo notum intellectui noſtro. Quibus autem rationibus vnuſquiſque eorũ quos commemoraui,hãc opinionẽ corroborat, eas nunc ſigillatim exponam.

Quatuor rõnes Durandi.

Durandus 2.Sent.Diſt.3.q.7.probat ſingulare primum omnium cognoſci ab intellectu,his argumentis. Primò cum intellectus ſit potentia paſſiua,primũ obiectum terminans primum actũ eius, nõ poteſt fieri ab ipſo, ſed neceſſario præcedere debet omnẽ operationem eius, & hoc per ſe patet;ſed nihil eſt,quod ſit ante omnem actum intellectus, præter ſingulare, nam uniuerſale ſit ab intellectu iuxta illud Auerrois in primo de Anima com.8. [Intellectus eſt qui facit vniuerſalitatem in rebus,]Si quis autem dicat vniuerſale fieri quidẽ ab intellectu agente,& præcedere omnẽ actum intellectus poſſibilis,hoc nihil ualet, nã Durãdus antea demonſtrauit, intellectum agẽtem eſſe merum figmentum,cunctaque vniuerſalia effici ab intellectu poſſibili. Quare ex hac ratione licet cõcludere id quod primo notum eſt intellectui, nihil aliud eſſe poſſe,ꝗ ſingulare. Deinde in potentijs ſubordinatis,vbi deſinit iferior,inde incipit ſuperior,ut patet in ſenſibus exterioribus, & iterioribus;ſed ſenſus eſt potẽtia quædam ſubordinata

A intellectui,ergo cum ſenſitiua cognitio deſinat in ſingulare, ab eo utiq; incipiet cognitio intellectiua.Pręterea,in oĩ motu terminus a quo præcedit tpe terminũ ad quẽ in eo quod mouetur,ſed intellectus abſtrahit uniuerſale a ſingularib. quæ abſtractio eſt ueluti motus quidam ipſius intellectus,cuius motus,terminus a quo eſt ſingulare,terminus aũt ad quẽ uniuerſale,ergo notitia ſingularis, in noſtro intellectu anteire debet cognitionẽ vniuerſalis. Amplius,ſi intellectus noſter non cognoſcit primo ſingulare, hoc fortaſſe cõtinget,uel quia nihil eſt,quod
B itellectui repręſẽtet ſingulare, vel quia intellectus non poteſt cognoſcere ipſũ, uel quia non uult cognoſcere; ſed nihil horum conſentaneum eſt rationi;nã exiſtunt phantaſmata,quæ uere repræſẽtãt res ſingulares,& perabſurdum eſt ſingularia non cognoſci ab intellectu,tollerẽtur enim omnes actiones humanę,&morales,propter quas dicimur boni,aut improbi, quippe cum proficiſcantur a uoluntate,& intellectu: nolle autem intellectum,& quaſi faſtidire, atque reſpuere cognitionem ſingularis, plane ridiculũ
C eſt;nam, cur non velit cognoſcere ſingulare? Primus item actus mentis non eſt uoluntarius,ſed naturalis, nam cum omnem actum liberum uolũtatis præcedat aliquis actus intellectus, ſi primus actus intellectus eſſet uoluntarius, ante ipſũ eſſet actus uolũtatis, quem cum neceſſario præcedere debeat aliquis actus intellectus,ſequeretur, ut antę primum actũ intellectus eſſet alius actus eiuſdem; nihil igitur obſtat quominus ſingulare queat eſſe primò notũ intellectui. Hęc Durandus.

Tres rõnes Gugliel.Ochan.

D Ochan lib.1.Sent.diſt.3.quæſt.5.tãgit etiam ſecundam rationem Durandi,adfert præterea tres alias, quarum prima eſt hæc. Intellectus noſter prius cognoſcet res prout ſunt in ſe actu,& naturaliter extra animã,quàm prout habent eſſe in anima, ſed ſingularia ſunt actu extra animam, quidquid.n.eſt actu extra animam ſingulare eſt;at uniuerſale, ut tale eſt,non hẽt eſſe niſi obiectiue in anima, ergo illud prius cognoſcetur ab intellectu quàm hoc. 2. Ratio. Nõ dubium eſt qn ſingulare cognoſcatur ab intellectu; ſi au-

ſi autem nõ primò cognoſcitur, hoc erit, quia ſingulare nõ poſſet ab itellectu cognoſci per ſe, & per propriũ cõceptum, ſed per conceptum & ſpeciem uniuerſalis quaſi indirectè; ſi igitur oſtenſum fuerit hoc eſſe falſum, ſimul etiam demonſtratum erit nihil obſtare quo minus ſingulare primùm cognoſci queat ab intellectu; non poſſe autem ſingulare cognoſci diſtinctè per conceptum, ſeu ſpeciem vniuerſalis, liquido patet ex eo, quia cũ vniuerſale ſit indifferẽs ad omnia ſingularia, quemadmodum confuſe repræſentat omnia: ita diſtinctè nullum, quare p conceptum vniuerſalis, non poteſt diſtinctè, & determinate cognoſci hoc vel illud ſingulare, quomodo tamen nos ipſi experimur multa ſingularia cognoſci a nobis; abſurdum igitur eſt commentũ eorũ, qui proinde negãt ſingulare primum omniũ cognoſci poſſe, quia putãt ipſum nõ aliter cognoſci a nobis, quàm per conceptum vel ſpeciem vniuerſalis. 3. Ratio. Tritum eſt axioma illud, quidquid poteſt virtus inferior, id totum ẽt poſſe virtutem ſuperiorẽ, & eo amplius, quare cũ intellectus ſit virtus ſuperior ſenſu, poterit cognoſcere quidquid cognoſcit ſenſus, nimirum ſingulare, quin etiam priùs cognoſcet illud, nam ſicut anima rationalis prius dat eſſe ſenſitiuũ quàm intellectiuum, ita quoq; priùs cognoſcet res ſenſibiles, & ſingulares, quã vniuerſales.

Tres rationes Gregorij Ariminenſis.

Gregorius Ariminenſis 1. ſent. diſtin. 3. quæſt. 3. in eiuſdẽ opinionis defenſionem atque confirmationem, affert, tum aliquas de ſupradictis rationibus, tum etiam has. Primùm, uniuerſale efficitur ab intellectu per comparationem atque collationem ſingularium, conſiderando ſimilitudinem, & conueniẽtiam quę eſt inter illa; ergo ſingularia prius cognoſcũtur ab intellectu, quàm uniuerſalia. Antecedẽs patet tripliciter, primo, quoniam ita ſentit Themiſtius in primo de Anima ſuper Tex. 8. & Auerroes in duodecimo Metaphyſi. commen. 4. tum qa hoc ipſum vnuſquiſque experitur, ſe nõ aliter ueniſſe in primam cognitionẽ uniuerſalis, quàm ex comparatione ſingularium: ad extremum, quoniam idem etiã innuit Ariſtoteles in primo Metaphyſicæ, capitulo primo, & ſecundo Poſterio. capit. vltimo; idque aperte quoque indicat 1. Poſter. text. 43. ſcribens his uerbis. [Senſus nõ eſt ipſius vuiuerſalis, ſed ex eo quod ſpeculamur hoc plerunque contingere, venamur vniuerſale, ex ſingularibus enim pluribus vniuerſale manifeſtum eſt.] Conſequentia verò per ſe manifeſta eſt, nõ enim poteſt intellectus facere comparationem inter ſingularia, niſi cognoſcat ea, quare cum ex tali comparatione eliciatur vniuerſale, neceſſe eſt ſingularia prius cognoſci ab intellectu q̃ vniuerſale; ſaltem negari non poteſt, quin cum noſter intellectus poſſit p talem comparationem ſingularium, colligere aliquod uniuerſale, quin inquam neceſſe ſit ſingularia diſtinctè cognoſci ab eo: qđ ſi concedant aduerſarij, nulla cauſſa eſt, cur non etiam fateantur ſingulare primò cognoſci ab intellectu. Deinde neceſſe eſt intelligentem phantaſmata ſpeculari, vt eſt apud Ariſt. tertio de Anima 39. ſed phantaſmata ſunt imagines rerum ſingularium, ergo intellectus neceſſariò prius cognoſcet ſingulare. Poſtremo purus conceptus vniuerſalis difficilis eſt, ſiquidem non niſi hominibus p uectæ ætatis, perfectæque intelligentiæ cõtingit ſeparatim comprehendere vniuerſalia. Itaque multo tempore, etiam poſt uſum rationis, maxime niſi accedat informatio doctrinę, humanus intellectus aut nõ niſi ſingularia perſcrutatur, aut ſi conſiderat vniuerſalia, nõ niſi permixta, & complicata cum ſingularibus: cum igitur notio, & informatio rerũ vniuerſalium ſit difficilis, id autem, quod eſt primum cognitum oporteat eſſe clariſſimum, facillimum, & promptiſſimũ ad intelligendum, relinquitur id quod eſt primò notum intellectui, non eſſe vniuerſale.

Burlæi & aliorum, ad idẽ probandũ rationes ſex.

In eadem opinione fuit Burlæus, uir ſolo nomine ridiculus, cęteroquin autẽ peracutus, & imprimis doctus. Is primo Phyſic. in enarratione text. 4. tum confirmãs ſingulare eſſe nobis primò notũ, tum etiam occurens argumentis eorum qui contra ſentiunt, multa reliquit ſubtiliter, & præclarè ſcripta, ex quibus tũ nõ nulla eorum, quæ ante commemorauimus, tum etiam quædã alia depromuntur

tur argumēta. Primū.n.inquit Burlæus, ſi ſingulare poteſt diſtinctè cognoſci ab intellectu, nihil uideatur obſtare, quomi nus queat eſſe primò notum: ſed poteſt diſtinctè cognoſci, ergo erit primo notū. Minor probatur quadrupliciter. Primo, quia facultas diſtinctè cognoſcens diſcri men quod eſt inter duas aliquas res, debet utrāque diſtinctè cognoſcere, ut docet Ariſt. lib. 2. de Anima, tex. 146. ſed intellectus diſtinctè cognoſcit diſcrimen, quod eſt inter ſingulare, & uniuerſale, hoc eſt inter hominem, & hūc hominē; ergo diſtinctè cognoſcet utrunque, non modo uniuerſale, ſed etiam ſingulare. 2. Intellectus format hāc propoſitionē, Petrus eſt hō, diſtinctè cognoſcens veritatem eius: ſed hoc fieri non poſſet, niſi etiam diſtinctè cognoſceret terminos ex quibus conſtat talis propoſitio, quorum unus eſt ſingularis, ergo diſtinctè cognoſcet ſingulare. 3. Operationes artis & prudentię uerſantur circa ſingularia, ut per ſe clarum eſt, & apertiſſimis uerbis declaratur ab Ariſt. in 6. Ethic. ſed huiuſmodi actiones proficiſcuntur ab intellectu, quippe cum manent ex arte & prudentia, qui ſunt habitus intellectuales, ergo intellectus cognoſcit ſingulare. 4. Conſtat ſingulare cognoſci ab intellectu, aut igitur per proprium conceptum ſeu ſpeciem, aut tātummodo per conceptum uniuerſalis; hoc poſterius dici non poteſt, nam paulo ſupra, cum exponeremus tōnem ipſius Ochan, oſtenſum fuit nullum ſingulare determinatè cognoſci poſſe per ſolum cōceptum, nel ſpeciem uniuerſalis. ſin autē prius dixeris, neceſſario etiam habes concedere, ſingulare cognoſci per ſe diſtinctè ab intellectu, quare obtinuimus quod uolebamus; ex quo etiam conficitur id quod principaliter intēditur, nimirum ſingulare primò notum eſſe nobis. Deinde Ariſt. 1. Metaph. cap. 2. ait maxime uniuerſalia eſſe difficilia cognitu, quia ſunt remota a ſenſibus, ſi igitur eſſe remotum a ſenſu facit aliquid difficile cognitu, & eſſe propinquū ſenſui, ut dicitur 1. Poſt. tex. 5. reddit facile cognitu, cum ſingulare ſit propinquiſſimum ſenſui, erit maxime, & primo notum nobis. Poſtremò prior eſt cognitio directa quàm reflexa: ſed intellectus

A non cognoſcit ſe, aut ea quæ obiectiuè ſunt in ipſo, cuiuſmodi eſt uniuerſale, niſi reflexe, directè autem ea quæ ſūt extra animam, qualia ſunt ſingularia; ergo cognitio ſingularium prior eſt quàm cognitio vniuerſalium. Alij prędictis rationibus adiungunt quaſdam alias. Primùm, inquiunt, imponere nomina rebus eſſe munus ipſius intellectus, quinimò Socrates apud Platonem in Cratillo, ait imponere nomina rebus eſſe proprium ſapiētis, quem ibi deſignat nomine Dialectici: at nomina priùs imponuntur reb. ſin gularibus, quā uniuerſalibus, ergo priùs

B illa, quàm hæc cognoſcuntur ab intellectu. Præterea Ariſto. in primo de Anima tex. 8. auctor eſt, vniuerſale aut nihil eſſe, aut poſterius eſſe: Cum igitur & ordine naturæ, & ſecundum nos uniuerſale poſterius ſit quàm ſingulare, conſequēs eſt, vt poſteriùs etiam cognoſcatur ab intellectu noſtro. Poſtremò, intellectus practicus ſecundum nos prior eſt quàm ſpeculatiuus, & habitus practici ferè ſūt priores quàm ſpeculatiui, neceſſitas.n. aut cōmoditas, aut etiam uoluptas earum rerum, quæ pertinent ad humanæ uitæ,

C ciuiliſque ſocietatis conſeruationem & adminiſtrationem, cogūt homines priùs animo uerſari, atque occupari in rebus, quæ ſub actionem, effectionemq; cadūt, quàm in his, quæ nuda contemplatione & perſpicientia ueri continentur: Cum igitur actiones practicæ, priores ſint ſecundum nos, quàm ſpeculatiuæ, illæ autem & ab intellectu proficiſcantur, & uerſentur circa ſingularia; neceſſe eſt, ut ſingularia ſint priùs nota intellectui. Quibus igitur argumentis innitatur, atque corroboretur opinio eorum, qui exi

D ſtimant ſingulare primò notum eſſe intellectui noſtro, ſatis diligenter & copioſè a nobis declaratum eſt. Et quia cæteris opinionibus hanc unā præfero, & veri ſimiliorem iudico, tētabo ego etiā quibuſdā alijs rationibus eam cōmunire, & paulò apertiùs atque diſtinctiùs explicare.

Secun-

Secundum propriam opinionem oſtenditur, ſingulare poſſe diſtinctè cognoſci ab intellectu.

CAP. XVII.

Probatur ſeptem rationibus ſingulare propriè ac diſtinctè ab intellectu noſtro cognoſci.

Mihi valde probatū ſingulare eſſe primò notū intellectui noſtro, ſed quia huius rei explicatio atque confirmatio, ferè pendet ex demonſtratione illius, An videlicet ſingulare per ſe diſtinctèq; cognoſci queat ab intellectu: Age nos etiam huic rei, nouis quibuſdam argumentis euidentem, certamque fidem faciamus. Primùm. Intellectus noſter diſtinctè cognoſcit hominē eſſe quoddā vniuerſale, & ſpeciem ultimā; cum igitur uninerſale & ſpecies habeant in ſe relationem ad ſingularia, nō poterunt illa diſtinctè cognoſci ſine his: quare neceſſarium eſt ſingularia diſtinctè cognoſci ab intellectu. Præterea, argumētari eſt munus ꝓpriū intellectus, ſed quædā ſpecies argumentationis, népe inductio, uerſatur circa ſingularia, ſiquidem inductio deſcribitur ab Ariſtot. primo libro Topicorū capitulo decimo, eſſe quædam progreſſio a ſingularibus ad uniuerſale, ergo intellectus interdum verſatur in cognitione ſingularium. Maior huius ſyllogiſmi per ſe manifeſta, & certa eſt; Minor autem dubitationem habet; nam ei poſſet occurri dupliciter; primùm concedendo ſingularia quę numerantur in antecedente inductionis, cognoſci quidem ab intellectu, veruntamen non diſtinctè, ſed confuſè: deinde etiam negando, ea cognoſci ab intellectu, ſed tantum a ſenſu, ita vt inductio ſit opus duarum facultatum animæ, & antecedens quidem habens enumerationem ſingularium cognoſcatur & formetur a ſenſu; concluſio autem colligens uniuerſale, comprehendatur efficiaturque ab intellectu; cui ſententiæ, aptiſſimis verbis ſuffragari uidetur Themiſtius in ſecundo libro Poſteriorū trigeſimoſexto capitulo ſuæ Paraphraſeos, ſcribens; antecedens inductionis pertinere ad ſenſum, concluſionem autem eius, ad intellectū; quod caput, quia cōtinet multa de inductione pulchre, & elegāter dicta, dignum eſt quod legatur ab omnibus. Verùm neutra reſponſio vim atque robur rationis noſtræ, aut penitus tollit, aut ēt aliqua ex parte imminuit; non prior, nam cum in inductione ex antecedente diſtinctè colligatr & inferatur conſequens, id nullo modo fieri poſſet, niſi antea diſtinctè cognitū fuiſſet antecedens. etenim ſi cognitio antecedentis, vel per ſe, uel certe ſecundum nos, eſt cauſſa efficiens notitiam conſequētis, qui fieri poteſt, ut ſi illa fuerit cōfuſa & indiſtincta, hæc aperta & diſtincta eſſe queat? Neque vero poſterior reſponſio minori reprehenſione videtur eſſe digna, ſiquidem inductio prout continet antecedens & conſequens, eſt una quædam argumentatio, vnus diſcurſus, vnuſque numero motus ipſius intellectus, quamobrem in ea quoque erit vnū idēque mobile, quod a termino a quo ideſt ab antecedēte & cognitione ſingulariū, procedet ad terminum ad quem, hoc eſt ad conſequens, in quo cognitio rei uniuerſalis continetur, huiuſmodi autem mobile, quod nā aliud eſſe poſſit, quàm intellectus, ne fingere quidem licet, is igitur antecedens iuxta & cōſequens inductionis cognoſcet. Præterea, argumentari, eſt ex uno inferre aliud: non poteſt autem ex uno inferri aliud, niſi utrunq; cognoſcatur; quare cum in inductione, intellectus ex ſingularibus inferat uniuerſale (talē enim illationem nō poteſt facere ſenſus, quippe cum non attingat uniuerſale) neceſſariò debet utrunque cognoſcere. Falſum item eſt, antecedēs inductionis poſſe cognoſci & formari a ſenſu. tum quia in tali antecedēte, licet ſubiectum ſit terminus ſingularis, tamē prædicatum eſt terminus uniuerſalis, cū ſit etiam prædicatum conſequentis; exempli cauſſa; in hac inductione, Petrus eſt riſibilis, & Ioannes, &c. ergo omnis homo eſt riſibilis, illi termini Petrus & Ioannes, quia ſunt ſingulares, poſſint cognoſci a ſenſu; at ille terminus riſibilis, quatenus abſolute & ſimpliciter dicitur de Petro & Ioanne, non cadit ſub ſenſum, ergo ſenſus non poteſt conficere antecedens inductionis: Tum etiam,

Nota doctrinā hāc de Inductione.

ẽt,quia cum in antecedente inductionis dſ,Petrus eſt riſibilis,diſtinguitur riſibile a Petro, tanquã prædicatum a ſubiecto,talẽ autem diſtinctionẽ nullo modo ſenſus facere põt, relinquit̃ igit̃ ab eadẽ facultate,hoc eſt,ab intellectu cognoſci & effici tam antecedens, q̃ conſequens inductionis. Ad illud autẽ teſtimonium Themiſtij,reſpõdemus cũ ſignificare voluiſſe illis verbis, antecedẽs inductionis cognoſci quidem ab intellectu, ſed non niſi cõiuncto & complicato ſenſibus, at conſequens cum ſit uniuerſale,ab intellectu tãtùm percipi, nec ſenſum vllo pacto admitti ad notitiã eius.Manet igitur firma,& inuicta hæc ſecũda ratio noſtra, qua docuimus ſingulare diſtinctè cognoſci ab intellectu.Ampliùs, omnis potentia quæ ponit diſcrimen inter duas aliquas res, neceſſariò debet cognoſcere vtranque illarum,ſed intellectus noſter ponit,& cognoſcit diſcrimẽ quod eſt inter ſingulare & vniuerſale, ut inter hũc hominem & hominẽ,ergo is non ſolùm cognoſcet vniuerſale,ſed etiam ſingulare: Maior nõ eget probatione,ſiquidem perſpicuè colligitur ex his quæ de ſenſu cõmuni Ari. ſcribit in 2.de Aĩa tex.146. Minor autẽ per ſe clara eſt,nam differentia,quæ eſt inter uniuerſale & ſingulare, nullo modo cognoſci poteſt a ſenſu,quare manifeſtum eſt ſingularia diſtinctè cognoſci poſſe ab intellectu. atq; hoc qdẽ argumẽtũ ſupra enumerauimus inter rationes Burlei,ſed hoc loco repetere voluimus, ut oſtẽderemus reſpõſiones eorũ, qui prædictæ rationi occurrere conati ſunt,imbecillas eſſe.Quidã igit̃ noſtra memoria magni nominis,egregiæq; eruditionis Philoſophi,cõfitentur quidem, hoc noſtrum argumentum eſſe perq̃ efficax,ſed negant ex eo concludi neceſſariò,id quod intendimus;non enim ſi q̃d ponit diſcrimen inter duas res,cõtinuò neceſſarium eſt, ut cognoſcat utranque illarum per eandem pontentiam,ſed ſatis eſt,ſi per unam potentiam cognoſcat alteram illarum rerum,& alteram ſimiliter per aliam potentiam:atque hoc pacto homo quidem ponit diſcrimẽ inter ſingulare & vniuerſale,nõ cognoſcendo vtrumq; p intellectũ,ſed vniuerſale qdẽ per intellectum,at uerũ ſingulare p ſen

An ponens diſcrimẽ inter duo aliqua,debeat vtrunq; illorum per eandem potentiam cognoſcere.

A ſum:hoc igitur modo putãt,& argumento noſtro reſponſum eſſe, & ſatisfactum Ariſtoteli.Verùm hoc reſponſum valde infirmũ eſt,veritati.n.& Ariſ.planè repugnat;etenim,quærentẽ ex illis,an potentia,quæ ponit diſcrimẽ inter duo, id eſt quæ cognoſcit hoc eſſe aliud ab illo, ſit vna an multæ, multas eſſe impoſſibile eſt,nã diſcernere vnũ ab alio,eſt unus actus,vna cognitio,vnumq; iudiciũ, ergo erit vnius potẽtiæ;cum.n.illa differẽtia, ſeu(vt ita loquar)alietas ſit vnum q̃dã intelligibile,& uno actu,& ab vna potẽtia cognoſci neceſſe eſt,quę potẽtia B proculdubio erit intellectus, ſed fieri non poteſt,quin ſi intellectus cognoſcat hoc eſſe aliud ab illo,ẽt apprehendit utrũq;, nam alietas eſt relatio,& non poteſt diſtinctè cognoſci, niſi cognitis ſimul terminis eius;quo pacto.n.intellectus uerè ac ſecurè iudicare poterit,hoc eſſe aliud ab illo,ſi vel neutrum uel certe nõ utrũque cognitum & pſpectum habeat?Porrò eiuſmodi reſponſionẽ cõtrariam eſſe doctrinæ Ariſtotelis,luce clarius eſt his, qui diligenter cõſiderant uerba eius poſita eo in loco, quem ante nominaui, C quæ libuit hic apponere, ut liquidò intelligant oẽs rationem noſtram firmam eſſe,[Neque itaque(ait Ariſt.) ſeparatis cõtingit diſcernere,diſcernẽs ꝙ aliud ſit dulce ab albo, ſed oportet aliquo vno vtraq; manifeſta eſſe;ſic enim & ſi hoc q̃dẽ ego,illud autẽ tu ſentires, manifeſtũ vtiq; eſſet,q̃d alia ab inuicẽ,oportet autẽ vnũ dicere ꝙ aliud, aliud.n.dulce ab albo,dicit ergo idẽ,quare, vt dicit,ſic & intelligit,& ſentit.Quòd igit̃ non poſſibile ſit ſeparatis dijudicare ſeparata, palàm eſt]Hæc Ariſtoteles.Quibus uerbis D ſignificat differentiam,ſeu alietatem aliquarum rerum,non ſeparatis, hoc eſt diuerſis potentijs,ſed vna eademq; cognoſci & iudicari;relinquitur igitur,cũ prædicta ratio noſtra uim atq; robur ſuum retineat,rectè concludi ex ea,ſingularia diſtinctè cognoſci ab intellectu.Poſtea, cum voluntas nõ poſſit q̃cquã uelle,q̃d nõ fuerit antea cognitum ab intellectu, quemadmodum appetitus ſenſitiuus nõ poteſt ferri niſi in ea,quæ ſenſibus percepta ſunt,omnes autẽ propè dixerim, voluntatis actiones verſentur in rebus ſin

gularibus, hinc neceſſariò efficitur huiuſmodi ſingularia debere cognoſci ab intellectu. Deinde ſupponimus duo, quorũ vnũ eſt, nullã facultatẽ ſenſitiuã reflecti i ſeipſam, hoc eſt poſſe cognoſcere ſe ſuãque operationẽ, de quo inter oẽs fere cõuenit, idque manifeſtè docet Ari. in 1. de Anima tex. 46. ita ſcribens: [Primùm igitur nõ bene eſt dicere animam magnitudine eſſe, eã enim quæ vniuerſi, talẽ eſſe vult, qualis eſt vocatus intellectus, nõ. n. qualis ſenſitiua eſt, nec qualis deſideratiua, harum enim motus nõ circulatio eſt.] Hæc Ariſt. quibus uerbis docet ſolius intellectus eſſe moueri circulariter, hoc eſt reflecti poſſe in ſeipſum, ſe ſuamq; operationẽ cognoſcẽdo, idq; minime conuenire in facultates ſenſitiuas. Vide quæ eo in loco Philoponus & Auerr. in Cõmentarijs ſuis ſcripta reliquerunt. Alterum autẽ qđ ſupponimus eſt, inter facultates ſenſitiuas principẽ atq; ſupremum locum tenere, eam quæ vocatur cogitatiua, qđ quia apud neminem in dubio eſt, in præſentia ꝓbare ſuperſedeo. Ex his duabus ſuppoſitionibus conficimus hãc rationẽ: Facultas cogitatiua, & operatio eius, ſunt res quædã ſingulares, nec poſſunt ꝑ ſe cognoſci ab ipſamet cogitatiua, vt ante diximus, cũ ſit facultas ſenſitiua quę i ſeipſam nõ reflectitur; nec ab inferiori aliqua facultate ſenſitiua, non enim poteſtas inferior hẽt vim & ius in ſuperiorẽ, reliquum igitur eſt, ut cognoſcãtur ab intellectu. Ad hęc conſultatio, electio, liberũ arbitriũ, artis prudentiæq; actiones, laus, & vituperatio operationũ humanarũ proficiſcũtur ab intellectu, ad eumq; pertinẽt; cũ igitur hæc præcipuè verſent circa ſingularia, qs ſanæ mentis negare auſit ſingularia poſſe cognoſci ab intellectu? Poſtremò, Ariſt. in 3. de Anima text. 39. auctor eſt, intellectũ noſtrum nõ poſſe quicquã intelligere niſi ſpeculãdo phantaſmata, & quemadmodum ſe habẽt ſenſibilia ad ſenſum, ita ẽt habere ſe phantaſmata ad intellectũ, ex quo loco planè intelligit phãtaſmata quæ ſunt ſingularia, & rerũ ſingulariũ imagines, cognoſci ab intellectu, nõ ſecus q̃ ſenſibilia a ſenſu. ſed aduerſarij reſpondent, ſingulare cognoſci ab intellectu indirectè, reflexè, per accidens, ſecundum quid, non autem per ſe, ſimpliciter, & directè. Verùm hãc reſpõſionẽ quę multorum cõis eſt, nihil aliud eſſe, q̃ effugium difficultatis, nos planiſſime oſtẽdemus: etenim quęrendum eſt ex illis, quid intelligãt, cum aiunt ſingulare cognoſci indirectè, nã hæc oratio illorum hẽt triplicẽ ſenſum, unus eſt, ſingulare nõ eſſe directum obiectum intellectus, hoc eſt principale, & ad quod cognoſcẽdum ꝑ ſe dirigiť, & ordinať intellectus, & in cuius cognitione perficitur atq; conquieſcit. Alter ſenſus eſt, ſingulare idcirco cognoſci indirectè ab intellectu, q̃a intellectus nõ cognoſcit ipſũ, prout intellectus eſt, & in ſe manẽs, ſed prout applicat, & aggregat ſe ad ſenſus, & cõuertit ad phãtaſmata. Atque hi duo ſenſus veri ſunt, nihilq; obſtant quominus ſingulare diſtincte cognoſci queat ab intellectu, nã ẽt accidẽs, nõ eſt principale obiectũ intellectus, nihilominus tñ diſtinctè cognoſciť ab eo. Tertius ſenſus eſt, ſingulare indirectè cognoſci ab intellectu, hoc eſt non determinatè & per ſe, nec per cõceptum, aut ſpeciem propriã, ſed ꝑ aliud; & hic ſenſus falſus eſt, tùm quia eſt cõtra experientiã, vnuſquiſque enim experitur ſe determinatè cognoſcere hoc & illud ſingulare, tum ẽt quia eſt contra rationẽ: nam ſi v.g. Petrus cognoſcitur ab intellectu, nõ per ꝓprium cõceptum eius, ſed per conceptum alterius; aut igitur ꝑ conceptum alterius ſingularis, ut Pauli vel Ioannis, at fieri nõ poteſt, ut cõceptus Pauli cum ſit ſingularis & proprius eius, repræſentet Petrũ: aut ꝑ cõceptum uniuerſalis, nempe hominis, ſed cum vniuerſale per ſe indifferens ſit ad oĩa ſingularia, confusè & indiſtinctè repræſentat ea, quare per cõceptum eius non poteſt intellectus perduci in determinatam notitiã huius ſingularis potius q̃ alterius. Quocirca manifeſtum eſt reſpõſionẽ eorum qui aiunt ſingulare cognoſci indirectè ab intellectu, aut penitus inanem & abſurdã eſſe, aut certe non obſtare, quo minus ſingulare diſtinctè determinateque cognoſci queat ab intellectu. In hac ſentẽtia fuit etiam Philoponus, id quod manifeſtè licet cernere in commentarijs eius ſuper lib. de Aia, tam in 2. lib. ſuper tex. 136. quàm

Nulla potẽtia ſenſitiua in ſeipſam reflectitur.

An verum ſit ſingulare indirectè cognoſci ab intellectu noſtro.

Philoponus probat dupliciter ſingulare cognoſci ab intellectu.

quàm in 3.lib.ſuper tex.9.vbi dupliciter probat ſingulare cognoſci ab intellectu, tum quia intellectus ponit diſcrimen inter vniuerſale & ſingulare, quare debet vtrunq;cognoſcere,tum etiam,quia rationis eſt corrigere ſenſum in his rebus, in quibus ſenſus fallitur,vt patet ĩ eo iudicio, quod viſus facit de magnitudine ſolis,iudicans eum multo minorem eſſe tota terra,in quo emendat̃ a rõne, q̃ certiſſimis argumentis docet ſolem multis partibus maiorem eſſe terra; non poſſet autem ſenſus corrigi a ratione, niſi quod ſenſibus percipitur,etiam cognoſceretur ab intellectu.

B *Explicatis ſex propoſitionib. concluditur atque decernitur, qđ nam ſit primum cognitum.* Sed his rebus expoſitis,reſtat vt explicatiùs oſtẽdamus atque decernamus,qđ nam ſit primò notũ intellectui,ad id aũt bene declarandum adhibere oportet eã regulã, quã Ariſtoteles tradidit 1. Poſt. tex.5.ſcribens id eſſe prius & notius ſecũdũ nos, quod eſt propinquius ſenſibus: id autem quod eſt remotius ab ipſis,eſſe poſterius & ignotius ſecundũ nos.Adhibita igitur hac regula,facillimum eſt ſm eam dijudicare,quid ſit prius aut poſteriùs notum ſecundum nos, & quid etiã ſit primò notum: hoc autẽ quò planius & apertius ſit, appoſitis nonnullis propoſitionibus explanabimus.

1.Propoſitio.Intellectus noſter priùs intelligit alias res quàm ſeipſum. & rõ eſt,quia cognitio directa prior eſt quam reflexa:ſed intellectus directè cognoſcit res alias, ſeipſum autem nõ niſi reflexe, ergo,&c. Hoc etiã docet Ariſ.in 3.de Anima tex.8.ſcribens;Cum intellectus factus fuerit ſingula intelligibilia; tunc & ipſe poteſt ſeipſum intelligere.

2.Propoſitio.Res materiales sũt priùs notæ ſecundũ nos, quàm immateriales, cuiuſmodi ſunt intelligentiæ. Hoc experientia declarat & ratio docet,nã res immateriales ſunt remotiores a ſenſibus, & nobis difficiliores ad intelligendum.

3.Propoſitio. In rebus materialibus, ipſa cõpoſita priùs nota ſunt, quàm partes & principia eorum,quoniam hęc vel ſolùm,vel præcipuè objiciũtur ſenſibus, idque confirmat Ariſt.1.Phyſ.tex.3.affirmans confuſa,ideſt compoſita, primum nobis dilucida & manifeſta eſſe, poſteriùs aũt ex his nota fieri elemẽta & principia eorũ. cui enim nõ motus eſt lapis aut ferrum? propriam autem lapidis & ferri materiam atque formam, quis niſi apprimè doctus,cognoſcit?

4.Propoſitio. Accidens priùs notum eſt ſecundum nos quàm ſubſtantia: hoc egregiè probat Herueus ĩ 3. Quolibeto, quæſt.12.& quidem per ſe clarum eſt; ſi quidem accidens eſt ſenſibile per ſe,ſubſtantia autem minimè;quinetiã ſubſtantia,vel non cognoſcitur ab intellectu,niſi per ſpeciẽ accidentis, vt multis viſum eſt;vel ſi cognoſcitur per propriam ſpeciem,certè poſteriùs cognoſcitur.

5.Propoſitio.Inter accidentia,ſingulare eſt priùs notũ ſm nos quàm vniuerſale. Hoc nõ eget ꝓbatione,cum paulò ante plurimis argumẽtis demõſtratum atque confirmatum fuerit,ſingulare cognoſci diſtinctè & priùs,q̃ uniuerſale.

6.Propoſitio.Inter ſingularia uerò accidẽtiũ,illud ẽ magis notũ, qđ eſt magis ſenſatum, hm̃oi ferè ſunt accidẽtia rerũ magis vniuerſalium, notiora enim ſm nos ſunt accidentia hominis q̃ Socratis,& animalis quàm hominis, & corporis quàm animalis: de qua re quia ſupra C latius dictum eſt, non attinet hic plura uerba facere. Itaque probabiliter ſtatui poſſet, primum cognitum eſſe accidens uel accidẽtia corporis,qualia ſunt,Quãtitas,Figura,Motus,Quies,Color & cæteræ qualitates ſenſibiles, nã unum aliquod horum determinatè cõſtituere primum cognitum,fortaſſe impoſſibile eſt, aut certe perquàm difficile.Satis in præſentia ſit, ad enodãdam quæſtionem de primo cognito quã nunc tractamus,demonſtraſſe, primum cognitum eſſe ſingulare accidentis concreti D & maximè ſenſibilis,qualia uidentur eſſe accidẽtia corporis. Sed opinio noſtra de primo cognito ita declarata & ꝓbata ſit.

H 2 Quibus

Quibus rationibus oſtendãt aliqui ſingulare non cognoſci per ſe ac primò ab intellectu noſtro.

CAP. XVIII.

Quoniam ad confirmãdum ueritatem, nõ ſatis eſt eam firmis rationibus communire, ſed etiã oportet, quæcunque poſſunt ei obiici atque opponi, funditus demoliri: idcirco, poſtquam multis argumentis docuimus, primò notũ itellectui noſtro eſſe ſingulare, faciendũ nobis eſt, vt quæ huic opinioni aduerſari & officere uidẽtur, diligenter explicemus atq; diluamus. Quidã conãtur probare ſingulare nõ prius cognoſci ab intellectu quàm uniuerſale, ad hunc modum. Primum Ariſ. in 1 Phy. tex. 49. inquit, alia eſſe notiora ſm rõnẽ, & alia ſm ſenſum: ſm rõnem quidem uniuerſalia, ſm ſenſum uero ſingularia; ergo uniuerſale eſt magis priuſq; notũ ſm rõnẽ & intellectum quàm ſingulare. Deinde in 5. Met. c. de Priori ſcribit uniuerſalia eſſe priora cognitione ſm rõnẽ, ſingularia autẽ ſm ſenſum. Poſtea in Procemio Phyſicæ, & Pluribus aliis locis ait, magis uniuerſalia eẽ notiora ſm nos: ex his ãt omnibus locis Ariſ. manifeſtũ eſt uniuerſale notius, & prius eſſe ſm intellectum, quàm ſingulare. Amplius, omnis potentja prius fertur in ſuũ obiectum quàm ĩ alienũ, ſed uniuerſale ẽ ꝓpriũ obiectum intellectus, quẽadmodum ſingulare ipſius ſẽſus, ergo &c. Præterea, Intellectus poſſibilis eget opera intellectus agentis ad intelligẽdas res, ergo maximè indigebit eo in prima cognitione, quia tũc maxime intellectus poſſibilis eſt ĩ potẽtia, nudus & expers omnis præſidii; at ſi prima cognitio ei' eſſet rerũ ſingulariũ, nõ eſſet ei neceſſarius intellectus agens, ſi quidẽ munus eius non eſt aliud quàm facere res uniuerſales & immateriales, & vt ab eo ĩtellectus poſſibilis intelligẽdi materiã accipiat. Ad hæc, ſingulare nõ cognoſcit diſtincte ab ĩtellectu, ergo nõ ẽ primò notũ illi. Antecedẽs multis modis ꝓbatur; etenim Ariſt. 1. Phyſ. 49. & aliis locis inquit intellectũ eſſe uniuerſaliũ, ſenſũ autẽ ſingulariũ; at ſi intellectus & uniuerſale & ſingulare cognoſceret, nõ recte Ariſt. illo modo diſtinxiſſet

Nouem argumẽta, eorum qui conãtur probare, ſingulare non eſſe primum cognitum, nec diſtinctè cognoſci ab intellectu.

A intellectũ a ſẽſu. ex quo loco licet etiã hoc pacto argumẽtari: Sicut ſe habet intellectus ad vniuerſale, ita ſẽſus ad ſingulare, ergo ſm ꝑmutatã ꝓportionẽ, ſicut ſẽſus ad vniuerſale, ita ĩtellectus ad ſingulare: ſed ſẽſus nullo modo apprehẽdit vniuerſale, ergo ĩtellectus aut nullo modo, aut ſaltẽ nõ ꝑ ſe cognoſcet ſingulare. Amplius, inter obiectũ & potentiam debet eſſe proportio, at ĩter ſingulare & intellectum non videtur eſſe legitima proportio, cũ intellectus ſit immaterialis, ſingulare aũt materiale: ex quo etiã fit, vt intellectus nõ poſſit moueri

B a ſingulari, nec recipere in ſe propriã ſpeciẽ eius, quippe cũ ſit materialis: his accedit, ꝙ Ariſt. in 3. de anima tex. 16. ait ea, quę habẽt materiã, eẽ tãtũ poteſtate intelligibilia: cum igiť ſingulare ſit penitus materiale, nõ erit actu & per ſe intelligibile. Quid? ꝙ ibidẽ tex. 18. dť intellectus agẽs facere omnia intelligibilia; quod profectò verum non eſſet, ſi ſingulare eſſet ꝑ ſe intelligibile: nam cum ſingulare actu tale ſit, non fit ſingulare ab intellectu agẽte: ac ideo per ſe & actu eſſet intelligibile, nec fieret intelligibile

C ab intellectu agente, quin ẽt ſine cauſſa Ariſt. eo in loco tantopere commẽdaret vim atq; præſtãtiam intellectus agentis, eiuſq; neceſſitatẽ fruſtra perſuadere nobis contenderet; ſiquidem is ponitur neceſſarius eſſe, propterea quod cum intellectus poſibilis ſit in pura potẽtia ad intelligendum, nec poſſit recipere niſi ſpecies rerum immaterialium & vniuerſalium, intellectus agẽs trãsfert res (vt verbis vtar Auerr.) de ordine ſingularium, materialium & ſẽſibilium ad ordinẽ vniuerſalium, immaterialiũ atq; intelligibi-

D lium, vt ita ꝑcipi queãt ab intellectu; at ſi põt ſingulare per ſe cognoſci ab intellectu poſſibili, quorſum opus erit intellectu agente? Hæc afferri poſſent contra ſentẽtiã noſtram, quæ ſigillatim enodanda & diſſoluenda ſunt.

Soluuntur ſupradictæ rationes.

CAP. XIX.

Sed quædam ante declarãda ſunt, ex qbus facilis exiſtat ſolutio argumẽtorum. Primùm igitur ſciẽdũ eſt animam rationalem dupliciter conſiderari poſſe.

De duplici ſtatu & cõſideratione animæ rationalis, uera & præclara doctrina.

poſſe. Vno modo, ut eſt ſubſtãtia quædã immaterialis, per ſe ſubſiſtens, ſimilis intelligẽtiarum, cuius ſumma perfectio in rerũ vniuerſaliũ & diuinarũ cognitione conſiſtit. Altero modo, ut eſt ἐντελέχεια corporis, actus materiæ, pars hominis, & naturaliter connexa atq; copulata cũ facultatibus ſenſitiuis; per ſe oĩs ſcientiæ & cognitiones expers, omniumque rerũ notitiam quaſi aucupans & acquirẽs per ſenſus. Ex qua diſtinctione (quam Philoponus etiam tetigit in 2. de Anima ſup tex. 136.) perſpicuũ eſt, primùm quidẽ, animam rationalem nec eſſe penitus immaterialem, nec prorſus materialẽ, ſed quaſi mediam & utriuſq; naturę aliquo modo participẽ, quocirca interdũ poſſe operari immaterialiter, nonnunquã verò ẽt materialiter. Deinde duplicem eſſe ſtatum animæ rationalis; unũ in quo adhæreſcẽs ad ſenſus, verſatur circa res corporeas, materiales, & ſenſibiles, & in his rebus, quę ſub ſenſus cadunt, perſcrutãdis, diſcernendis, atque dijudicãdis occupatur, alterũ verò in quo animus noſter ſeipſum colligens & excitans, vim illam immaterialẽ & prope diuinam cognoſcendi res vniuerſales & immateriales, quę antea veluti ſopita erat, intẽdit & defigit in peruestigationem atque cõtemplationem rerum uniuerſaliũ & immaterialium, atq; hac ratione omnes artes & ſciẽtias adipiſcitur. Horũ ſtatuum licèt poſterior hic prior & nobilior ſit & dignitati animæ rationalis cogruentior; tamẽ ille prior & ordine temporis antiquior eſt; in eoq; animus noſter multos annos ante verſatur, q̃ perueniat ad hunc poſteriorem. Priorem enim ſtatum tenet, cũ incipit intelligere; tunc rerum ſingularium & ſenſibilium, quæ primæ omnium ſeſe ad intelligendum offerũt, notitias accipit, quibus excitata & illuſtrata mens noſtra, ad rerum vniuerſaliũ & immaterialium cognitionem deinde prouehitur.

Q̃uo vniuerſale dicatur ab Ariſt. notius ſecundũ rationẽ quã ſingulare.

Sed iã his rebus expoſitis, fidenter aggrediamur ſolutionẽ argumẽtorũ. Ad 1. Vniuerſale dr̃ notius ſecundum intellectũ prout intellectus eſt, nã intellectui vt intellectus eſt magis cõgruit cognitio vniuerſaliũ, q̃ ſingulariũ, at ẽm itellectũ vt eſt cõiũctus cũ ſenſibus, multò potius A eſt ſingulare. Vel aliter, vniuerſale dicitur, notius ſecundum intellectũ, quia cognitio illius eſt perfectior, diſtinctior & certior; nam quãuis ſingulare cognoſcatur euidenter ab intellectu, q̃ ſit, tñ hæc cognitio eſt imperfecta & inſtabilis; ſiquidem cum ſingulare abeſt a ſenſu, intellectus non habet euidẽtẽ & certam cognitionem eius, ſed tantum opinionẽ quandam & leuem coniecturã: vniuerſale autem nõ modò cognoſcitur, quòd ſit, ſed diſtinctè perfecteque comprehẽditur ſecundum eſſentiam ſuam, ſecũdum principia & cauſſas omnes, denique ſecundũ B proprias affectiones tã per definitionẽ, quàm per demonſtrationem, & cognitio eius per ſe cõſtãs & immutabilis eſt; hac igit̃ de cauſſa uniuerſale poteſt dici notius eſſe ſecundum intellectum, cum nihilominus tamẽ ſecũdum nos, ſingulare ſit notius. Ad 2. Vniuerſale eſt prius ſecundũ intellectũ quàm ſingulare, prioritate perfectionis, & quia eius cognitio eſt prius & principaliùs intenta ſecundũ naturam, & quatenus ſingulare non poteſt perfectè cognoſci niſi præcognito vniuerſali; at prioritate generationis & C temporis, priùs notũ eſt ſingulare cognitione craſſa & cõfuſa. Ad 3. magis uniuerſalia dicuntur ab Ariſt. eſſe notiora nobis, nõ quidem comparatione eorũ quæ ſunt verè ſingularia, ſed ratione eorum quæ ſunt minùs uniuerſalia; quemadmodũ enim nos arbitramur ſingulare eſſe prius notum nobis quàm vniuerſale, ſic etiã exiſtimamus inter ipſa uniuerſalia ea quæ ſunt magis vniuerſalia, notiora eſſe ſecundum nos q̃ minus uniuerſalia: propterea quòd, ut ante diximus, illorum ſingularia & accidentia ſunt maD gis ſenſata q̃ horum, nobiſque notiora. Ad 4. falſum eſt quod aſſumitur, uniuerſale eſt proprium obiectum intellectus, niſi per proprium intelligant principale, nam obiectum adæquatum intellectus, eſt oẽ ens, ſiue uniuerſale ſiue ſingulare. Vel aliter, licèt uniuerſale ſit ꝓpriũ obiectum intellectus, ut eſt intellectus, tamen ipſius intellectus prout eſt cõiunctus cum ſenſibus, & verſatur in illo priori ſtatu, quẽ ſupra deſcripſimus, etiã ſingulare eſt obiectum. Ad 5. Quod in hoc argumẽto tangitur de intellectu

agẽte,cũ ẽt tãgatur in alia rõne,idcirco vtriuſq; ſolutio latiùs ifra explicãda eſt.

Ad ea verò argumẽta,quibus vr oſtẽdi ſingulare nõ cognoſci diſtinctè ab intellectu,rñdendũ eſt hoc modo. Ad 1.dr ſenſus eſſe ſingulariũ,quia tãtum cognoſcit ſingulare,itellectus aũt vniuerſaliũ, quia licet is, ut eſt cõiunctus cũ ſenſibus ẽt percipiat ſingulare,tñ intellectus per ſe & vt intellectus eſt, nõ hẽt cognoſcere niſi vniuerſale. Vel aliter. Dr intellectus eſſe vniuerſalis,nõ quia non cognoſcat ſingulare,ſed quia cũ ſenſus nõ aſcẽdat altiùs q̃ ad cognitionẽ ſingularis,intellectus peruenit vſque ad cognitionẽ vniuerſalis. Qm̃ igitur cognitio vniuerſalis eſt propria intellectus,pp quã ante cellit facultates ſenſitiuas, & ab his differt,ideo intellectus per vniuerſale,tanquã per id qđ eſt ſummum & ultimum, diſtinguitur a ſenſu:etenim potentiæ diſtinguuntur, & æſtimantur per ſummũ & vltimum quod præſtare poſſunt:Exẽpli cauſſa.Sint duæ potentiæ mouentes, A.& B.& A.habeat vim mouendi põdus ut 8.B.autem ſit 4.ſi quæratur, quãta ſit vis motiua ipſius A. reſpondebit eſſe ut 8.quia poteſt mouere põdus vt 8.& hac re differre a B. qđ tm̃ mouere poteſt põdus ut 4.non quin A.mouere queat etiã pondus vt 4.ſicut B. ſed q̃a ſummum qđ poteſt A, eſt vt 8.quod aũt B.ut 4.idcirco per hæc dijudicãtur atque diſtinguũtur. Atque hãc rem Ariſt. in 1.de Cœlo tex.116.pulchrè declarat his verbis. [Si igitur aliquid poteſt mouere per ſtadia centũ,aut leuare pondus,ſemper ad plurimum dicimus,ut talenta leuare cẽtũ, aut per ſtadia ambulare centum,quãuis & partes quæ infra ſunt poſſit,ſi & exceſſum,tãquam oporteat definiri potentiã ad finem exceſſus. Neceſſe eſt igitur id quod ſecundum exceſſum tot poteſt, & quæ infra ſunt poſſe,ut ſi taltẽa centum leuare,& duo.& ſi per ſtadia centum, & per duo poſſe ambulare. Potẽtia autem ipſius exceſſus eſt.] Hæc Ariſt. Ad eam autem rationẽ quæ huic argumẽto ſubnectitur, ductã ex permutata proportione rñdendũ eſt;talem modum argumẽtãdi non valere in his rebus,quæ ſibi inuicẽ ſubordinatę ſunt,hoc eſt quarũ vna ab altera continetur & includitur,ſicut

Potẽtię uirtus æſtimatur ex ſummo & maximo quod poteſt.

Quãdo ualet Argumentatio a permutata pportione.

A prior a poſteriori, & inferior a ſuperiori,id qđ dilucide oſtẽdi poteſt hoc exemplo:Sicut ſe habet homo ad nõ hominẽ, ſic animal ad nõ animal;ergo ſecundum permutatã proportionẽ, ſicut homo ad non animal,ita animal ad non hominẽ; hoc tamen falſum eſt, nam homo ita ſe habet ad non animal,vt verum ſit nullũ hominem eſſe nõ animal;non ſic autem habet ſe animal ad nõ hominem;non n. eſt verum dicere,nullum animal eſſe nõ hominem,ſiquidẽ equus eſt animal,qui eſt nõ homo. non valet autem in huiuſmodi terminis modus argumentandi ſe

B cundum permutatã proportionem, q̃a ſunt ſibi inuicẽ ſubordinati;homo enim ſubijcitur animali, & non homo nõ animali;cum igitur ſic etiam ſe habeãt ſenſus ad intellectũ, & obiectum ſenſus ad obiectum intellectus,non eſt mirum in his etiam infirmam eſſe prædictam argumentãdi rationem. Sẽſus enim inferior & anguſtior in cognoſcẽdo eſt quàm intellectus,nõ ergo ſi ſenſus non poteſt apprehẽdere uniuerſale, ex eo cõcludi poteſt intellectũ non poſſe cognoſcere uniuerſale. Ad 2.falſum eſt inter intellectũ

C & ſingulare non eſſe debitam proportionem;nam ſi non poteſt ſingulare cognoſci ab intellectu; hoc accidet aut q̃a eſt ſingulare,aut quia eſt materiale;non q̃a ſingulare,ſic enim nullum ſingulare cognoſci poſſet,quare nec Deus. Nec quia materiale,qđ patet tripliciter, primùm quia ſic nec vniuerſale poſſet cognoſci, quippe cum ſit etiã materiale ut homo & animal & materia prima:Deinde quia licẽt intellectus per ſe & ut intellectus eſt ſit immaterialis, tamen ut eſt forma corporis eſt quodammodo materialis,&

D prout coniunctus cũ ſenſibus uerſatur in illo priori ſtatu, quem ante diximus; eſt quoque materialis quodammodo in operando, & ſic habet ſimilitudinem & proportionem cum ſingulari. Poſtremò cum perſpicuum ſit & in confeſſo apud omnes, ſingulare aliquo pacto cognoſci ab intellectu, & quidẽ diſtinctè, ut ante docuimus, eadẽ planè difficultas urget & premit aduerſarios, quo pacto id qđ eſt materiale cognoſcatur ab eo, qđ eſt immateriale. Nec poſſum ſatis mirari eorũ qui contra ſentiunt,opinationem;

quippe

Non eſt cõtra naturã & conditionem intellectus noſtri, ut is cognoſcat res ſingulares.

quippe qui cũ velint vnã tantummò eſſe animã rõnalem in hoīe (id quod nobis ẽt, quia veriſſimũ eſt, maxime probatur) in cuius ſubſtantia quæ eſt immaterialis & indiuiſibilis, vel immediatè uel mediatè fundẽtur, atq; inhæreãt oẽs potentię eius, ſiue immateriales ut intellectus & uolũtas, ſiue materiales ut oẽs potentiæ ſenſitiuæ ac uegetatiuę; cũ inquã hoc teneãt & profiteantur, tamen pro abſurdo habeãt cõceptũ ſeu ſpeciẽ ſingularis poſſe recipi in intellectu. Ad 3. Quod habet materiã, cuiuſmodi eſt ſingulare, poteſt dici partim eſſe intelligibile, partim nõ; ſumendo.n.intelligibile pro eo qđ eſt ꝑ primũ obiectũ intellectus, & nullo mõ ꝑcipitur a ſenſu, & refertur ad intellectũ, prout intellectus eſt, ſic res materiales & ſingulares ſecundum Ariſtot. non ſũt actu intelligibiles; at ſumendo intelligibile pro eo quod eſt per ſe primò quidẽ ſenſibile, ſecundariò autem & aliqua ex parte ẽt percipitur ab intellectu, non ut intellectus eſt, ſed prout eſt cõiunctus ſẽſibus, ſic & uerum eſt, & a nobis aſſeritur ſingulare eſſe intelligibile. Ad 4. Intellectus agens dr̃ facere oĩa intelligibilia, nõ ſimpliciter & abſolutè, ſed ea tantũ quæ ſunt propriè & verè intelligibilia, quales ſunt res uniuerſales. Quamquam nõnulli putant, in quibus eſt Burlęus, eo loco quẽ ante citaui, intellectũ agentẽ neceſſariũ eſſe duplici nomine, tum ut efficiat res propriè & perfectè intelligibiles hoc eſt vniuerſales, atque hoc eſt principale munus eius, tum ẽt ut ea quæ ſunt per ſe materialia & ſingularia illuminet & reddat apta ut ſi non perfectè ſaltẽ aliquo pacto ſint intelligibilia, & moueant intellectum: negant.n.res ſingulares ſine lumine & beneficio intellectus agentis habere poſſe ullã uim mouendi intellectum poſſibilem. Sed licèt hæc opinio non probetur nobis, tamen eam impunè nũc abire ſinamus. Sed dicet aliquis, Ariſtot. aduerſari nobis, quippe qui in 3. de Anima text. 9 ſcribit, res materiales & ſingulares cognoſci ab ĩtellectu reflexè; vniuerſales vero & immateriales directè: quid autẽ aliud eſt reflexe cognoſci, quàm non diſtinctè & non per ſe cognoſci? Verùm hoc ſoluitur, nam reflexe cognoſci non eſt indiſtinctè cognoſci, ſed

Quo intellectus agẽs ſecũdũ Burlaũ ſit neceſſarius nõ modo reſpectu uniuerſaliũ, ſed etiã ſingularium.

A cognoſci ab intellectu, nõ prout intellectus eſt in ſe manens, ſed prout eſt cõuerſus, demiſſus, & quaſi inflexus ad ſenſũ. Nec verò latet me, Gregorium Ariminẽſem & Burlæũ, in his locis quæ ſupra in medium protuli, multò ſecus interpretari hunc locũ Ariſt. quàm explanare ſolent cæteri expoſitores: aiunt.n. Ariſtot. eo loco docere uelle res ſingulares directè cognoſci ab intellectu, uniuerſales autem reflexè; nam cũ intellectus poſſibilis conuertit ſe ad ſenſus, ut ab his accipiat materiam intelligendi, primò & directè incurrit in ipſa phãtaſmata, quæ
B ſũt ſingularia & rerum ſingularium ſimulachra; nõ aũt in uniuerſalia, quippe cum ibi non ſint expreſſa, ſed tantum poteſtate inuoluta in ipſis ſingularibus lateant; ſed poſtea reflectens ſe ad conſiderationem & comparationẽ ſingularium, quæ ante ſeorſim cognouerat per phantaſmata, & intuens ſimilitudinem & cõuenientiam eorum inter ſe, ex illis elicit notionem uniuerſalis, atque hoc pacto quaſi per quandam reflexionem & facit & cognoſcit uniuerſale.

Secundum Greg. Ariminenſ. & Burlaũ ſingulare directe uniuerſale autem non niſi reflexe ab intellectu noſtro cognoſcitur.

Quomodo autem qui faciunt primò
C cognitũ ſingulare, tueri queant neceſſitatem intellectus agentis, quem Ariſto. introduxit, & deinde omnes fermè Peripatetici admiſerunt atque defenderunt, paucis eſt in præſentia a nobis explicandum. Tametſi ponatur non modò ſingulare cognoſci a noſtro intellectu, ſed etiam prius cognoſci quàm uniuerſale, nihilominus tamen intellectum agentem neceſſarium eſſe homini ad intelligendum, hac una & breui ratione oſtendi poteſt. Intellectus humanus eò differt & præſtat ſenſibus, ꝙ ſenſus
D quicquid percipit, id omne actu eſt in rebus, nec rem ullã accipit, quæ nõ ſit actu in rebus, & quam neceſſe ſit fingi, & informari ab animo. Etenim quicquid ſẽtitur (Ariſt. ait prioris libri Poſteriorum Analyticorum textu 43.) id neceſſe eſt, hoc aliquid eſſe & alicubi & nunc, quod autem eiuſmodi eſt, id actu eſſe in rebus, nec ab animo noſtro fingi, manifeſtum eſt: ex quo Ariſtoteles concludit vniuerſale, quod eſt ubiq; & ſemper ſentiri nõ poſſe. Sed dicet aliquis Ariſt. extremis propè uerbis ſecundi lib. Poſteriorũ

Obſerua diligenter doctrinã hãc de neceſſitate intellectus agẽtis.

& perſpicuè & affirmatè docere,licèt qđ A
ſentitur ſit ſingulare,ſenſum tamen eſſe
ipſius vniuerſalis:cum autem vniuerſale
non ſit actu in rebus,conſequens eſt,ali-
quid ſub ſẽſus cadere,quod non eſt actu
in rebus. Verùm hoc facilè ſoluit : Actio
ſentiendi ea re differt a potentia ſenſiti-
ua, quòd ſenſatio eſt vnius determinati
ſingularis:cernitur hoc coloratum, audi
tur hic ſonus, nec põt indifferenter actu
ſentiri vel cerni quodlibet coloratũ: At
potentia ſenſitiua ut viſus , ex ſe non eſt
determinata ad hoc vel illud coloratũ ,
ſed pro obiecto adęquato reſpicit quod-
libet coloratum;quoniã igitur actus ſen B
tiendi ſemper eſt determinatus ad vnũ
aliquod ſingulare, potentia verò ſenſiti-
ua ex ſe indeterminata eſt ad quodlibet
ſingulare contentũ ſub obiecto ſuo adæ-
quato: idcirco Ariſtoteles dixit , ſentiri
quidem ſingulare,ſenſum autem eſſe ip-
ſius vniuerſalis , verũ igitur eſt quod de-
mõſtrandum ſuſcepimus, nihil percipi a
ſenſu,qđ non ſit actu in rebus, uel quod
neceſſe ſit de nouo ab animo fingi & in-
formari.Ex quo licet intelligere, quam-
uis ſenſus & dici queat,& uerè ſit Agens
reſpectu ſenſationis,quam efficit(Senſa- C
tionẽ namque, tum quia eſt actio vitalis
ſeu uiuẽtis, tùm quia eſt actio immanẽs,
neceſſe eſt produci a ſenſu, a quo recipi-
tur)non eſſe tamen neceſſarium ponere
ſenſum aliquem agentem reſpectu obie
cti ſenſibilis, ut nimirum uel ſpecies ſen
ſibiles effingat , uel de nouo formet ali-
quod ſenſibile , quod non eſt actu in re-
bus;omne enim ſenſibile,cum ſit hoc ali
quid alicubi & nunc,actu eſt in rebus &

A per ſe ſufficiens eſt ad mouendũ ſenſum.
Nõ ſic eſt in intellectu:Intellectus enim
humanus nõ modò ſingulare, ſed etiam
vniuerſale cognoſcit;quinimo vniuerſa-
le eſt pręcipuũ ac principale intellectus
noſtri obiectũ.Vniuerſale autẽ (vt Ariſt.
ait 8.tex.primi libr.de Anima) aut nihil
eſt aut poſterius eſt;reuera.n.nihil eſt an
te ſingularia,uel in ſingularibus actu exi
ſtens ante omnem animæ operationem,
ſed poſterius eſt, vtpotè ex ipſis ſingulari
bus, ui & functione animi elicitum & ef
fictũ. Cum igitur præcipuum intelligibi
le ſit uniuerſale, nec id actu ſit in rebus,
B ſed ab animo noſtro formari debeat , qs
non videt neceſſariam eſſe in animo no-
ſtro vim quandam & facultatem effectri
cem uniuerſalium, quæ intellectus agẽs
appellatur ? nihil autẽ ad id quod nunc
agimus refert,ſiue intellectus agẽs re dif
ferat ab intellectu poſſibili , ſiue eadem
re ſit poteſtas animi , ratione tantum &
munere differẽs: Et ſiue intellectus agẽs
efficiat uniuerſale per abſtractionẽ a ſin
gularibus,uel per ſingulariũ inter ſe cõ-
parationẽ : quib.de rebus in libris quos
de Anima iuuante Deo edituri ſumus,
C tempeſtiuè lateque diſputabitur.Ma-
nifeſtum igitur eſt, eos qui cenſent
ſingulare cognoſci ab intellectu,
perbelle tueri neceſſitatem ,
uim, & dignitatem intelle
ctus agentis. Atque his
expoſitis, huic Ter-
tio libro finis
impona-
tur.

FINIS LIBRI TERTII.

DE ANTIQVIS PHILOSOPHIS EORVMQ. VARIIS CIRCA RERVM NATVRALIVM PRINCIPIA, OPINIONIB.

LIBER QVARTVS.

QVæ viã muuire poterant; & aditum patefacere ad faciliorem intelligẽtiã explanationemque earum rerum quas hoc opere docere volumus, ea ferè ſuperioribus libris complexi ſumus. Quãobrem ſequitur ut ad id, quod eſt principalis materia huius operis, tractandum aggredientes de communibus omnium penè rerum naturalium principiis, & affectionibus agamus. Sed quia uis & ſcientia naturalium affectionum, tota proficiſcitur ac pendet ex principiis earum antè cognitis, & perceptis, de his priori loco dicendum erit.

Sex igitur, qui proximè ſequũtur lib. in explicandis generalibus principijs, & cauſſis rerum naturalium conſumuntur. In hoc autem quarto libro, arbitrati ſumus fore lectoribus iucundiſſimum atq; utiliſſimum, ſi priuſquã ueram & Ariſtotelicam naturalium principiorũ doctrinã tradamus, omnes propemodum opiniones, quæ de principijs rerũ naturaliũ apud veteres philoſophos olim floruerunt, commemorantes, & velut ante oculos ponentes, diligenter & accuratè pertractemus. Vix enim credi poteſt, quãtas multarum & diſcrepantium inter ſe opinionum diligens enarratio atque dijudicatio, utilitates habeat, quãtumque prębeat adiumenti ad peruestigandam, reperiendam, tuẽdamque ueritatem. Quæ res, licet per ſe manifeſta ſit, libet tamen eam hoc loco nonnullis teſtimoniis Ariſtotelis illuſtrare.

B *Quàm ſit vtilis conſideratio variarum opinionum.*

CAP. I.

PRIMVM igitur docet Ariſt. 1. li. Topicorum, habere cognitas, & notatas complures ſentẽtias & rationes illuſtrium philoſophorum, ſuppeditare magnam vim & copiam ad diſſerendum probabiliter de omni re propoſita: ſiquidem hoc ducitur probabile, quod videtur aut omnibus ſapiẽtibus, aut multis, aut etiam vni, ſi modo is præcellens fue-

Septẽ vtilitates, quæ ex diligẽti uariarũ opinionũ tractatione ꝑcipiuntur.

C rit. Deinde multitudo & uarietas opinionum quæ in re quapiã verſantur, faciunt nos dubitare & animaduertere difficultates quę in ea re latẽt: nam ut eſt in 1. de cœlo tex. 100. [Contrariorum demonſtrationes, dubitationes ſunt de contrarijs.] Quid autem vtilitatis ſit ſcire bene dubitare, & perſpectas habere difficultates, quib. id quod diſputatur implicatum atq; inuolutum eſt, pulchrè declarat Ariſt. initio 3. lib. Metap. his uerbis: [Eſt aũt operę pretium aliquid facultatis habere uolentibus, bene dubitare: Nam poſte-

D rior facultas, ſolutio eorum eſt quę antè dubitata fuerunt; illi enim qui quærunt, niſi primò dubitent, ſimiles illis ſunt qui quonã ire oporteat ignorant, & adhuc neque utrum inuenerint quod quęritur, an nõ, cognoſcere poſſunt; Finis etenim his quidem non eſt manifeſtus, illi autem qui antea dubitauerit, pateſcit.] Poſtea, diligenter enarratis opinionibus aliorum, facilè intelligimus quid in illis probandum eſt, & ſequendum; quid itẽ fugiẽdum & reiiciendũ ſit: id quod Ariſ. indicat in 1. lib. de Anima tex. 19 [Oportęt, inquit, percurrere opiniones priorũ,

qui

qui de anima aliquid enunciauerſit, vt bene quidē dicta accipiamus, ſi quid autem eſt non bene, hoc euitemus.] In 13. lib. Metaphy. ſimile habet. [quæ ab alijs dicuntur,] ait, [primo ſpeculandum eſt, vt tum ſi quid nō rectè dicant, nō ſimus eiſdem conſcij, tum ſi quid nobis & illis commune decretum eſt, hoc ſeparatim non contra nos grauiter feramus, ſufficiēs enim erit, ſi quis quędam meliùs dicat, quædā non deteriùs.] Præterea; Philoſophi eſt, veras opiniones à falſis internoſcere & ſecernere, has condemnare, illas approbare.: hoc autē rectè facere nō poteſt, niſi vtraſq; bene perſpectas explicatasque habeat; nā vt eſt apud Ariſt. 1. lib. Ethic. vnuſquiſq; rectè iudicat ea q̄ nouit, atq; eorum bonus iudex eſt: ſi quidē, vt dicitur 3. Metaph. tex. 1. melius ſe habere neceſſe eſt illum ad iudicandum qui tāquam aduerſarius, omnes vtrinq; rationes oppoſitas audit. quare ne quēquam ab ſentē, aut indicta cauſſa videamur condemnare, eorum ſententias atq; rationes in mediū producere ac enarrare oportet. Quod Ariſto. elegantiſſimis verbis oſtendit in 1. de Cęlo tex. 101. ita ſcribens: [Narratis opinionibus aliorū, magis utiq; credibilia erunt dicenda, iis qui ante audierint dubitatorum ſermonum iuſtificationes: nā videri īdicta cauſſa condemnare, minùs vtiq; nobis īerit, etenim oportet eos arbitros eſſe non ad uerſarios, qui ueritatem ſūt iudicaturi ſufficiēter.] Poſtremò, ex tractatione atque refutatione aliarum opinionum firmior atque illuſtrior ſentētiæ noſtræ veritas exiſtit. Nō enim veritas ſatis munita & tuta eſſe, aut lucē ſuā oſtendere poteſt, niſi priùs dubitationum tenebris diſcuſſis & aduerſarijs opinionibus reiectis atque profligatis. Porrò, cōmemorādis aliorū ſententijs, nō ſolū id cōſequimur vt redarguamus eas quæ falſæ ſunt, verū etiam vt aperiamus cauſſas cur illę ſint falſæ, & cur ſi falſæ ſunt, verę tñ multis magniſq; philoſophis viſæ fuerint. Quæ res quantū valeat ad confirmationē veritatis præclarē oſtēdit Ariſ. 7. lib. Ethic. c. vlt. hoc modo ſcribēs: [Nō tñ opus eſt vt verū dicamus, ſed etiā oportet vt falſi cauſſam explicemus: hoc. n. ad fidem faciendā conducit; nā cum rationi conſentanea viſa fuerit cauſſa, cur verū appareat eſſe qđ verū nō ē, facit vt vero magis ſidē adhibeamus.] His accedit, q ex comparatione noſtrę ſnię cum aliorū opinionibus, clariùs apparet quātò pbabilior & veriſimilior ſit nr̄a ſnia; ſm illud qđ vulgò dici ſolet, oppoſita iuxta ſe poſita magis eluceſcere: hoc ē clariùs diſcerni ac dignoſci. Nos igiī ppoſitis tot tantiſq; utilitatibus, fidenter aggrediamur (opus ſanè arduū, à paucis ſuſceptū, à nullo elaboratū, deſideratū à plurimis) ad pertractandas opiniones antiquorū de principijs rerū naturalium: eaſq; uel ex illorū libris, qui adhuc extāt, uel ex ſcriptis aliorum qui eas memorię prodiderūt, perſpicue ac diligēter exponamus.

Præclara Ariſt. ſententia, omnibus ſapiētia ſtudioſis diligenter animaduertenda.

De uarijs ſectis Philoſophorum.

CAP. II.

Enarraturis opiniones veterū philoſophorū de principijs rerū naturaliū, paulò altiùs repetēdū eſt, & nōnihil dicēdū de uarijs eorū ſectis, quę olim præcipuè floruerūt, tū quo meliùs intelligātur ea, quę hoc loco docere uolumus, tum ēt ut aliquā lucē afferamus quamplurimis locis Ariſt. iu quibus priſca philoſophorū decreta, nimis preſſe & obſcurè perſtringit. Itaque uarietatē & progreſſionem omnium ferè ſectarū quaſi in tabella quadam adumbratā, omnibus inſpiciendam proponemus.

Sciēdū igitur eſt duas fuiſſe principes Philoſophorū ſectas, è quibus reliquæ ppagatę & perſeminatæ ſunt; vnā Ionicā, alterā Italicā; vtramq; ex locis in qbus floruerūt, nominatā: id quod facilè colligi pōt ex ijs, quę ſcribit Ariſt. 1. Metaph. Auguſt. 8. de Ciu. Dei, & Laertius in proœm. ſui operis. Tertia verò ſecta, quæ a Clēmēte 1. Stro. Euſebio 10. li. de præparat. Euan. & Theod. 1. lib. de curatione Græcanicarū affectionū dicitur Eleatica, ab alijs ſubijci ī Italicæ ſub Thelauge filio Pythagoræ. Ionicę autem ſectæ princeps fuit Thales Mileſus, cui ſucceſſit Anaximāder, quē ſubſequutus ē Anaximenes, cuius auditor fuit Anaxagoras; Anaxagorā aūt audiuit Archelaus, qui primus memoratur ex Ionia Athenas

nas Philoſophiam tranſtuliſſe:hic magi-
ſter fuit Socratis, qui.relicto ſtudio Phy-
ſiologiæ tãquã magis curioſo q̃ neceſſa-
rio uel utili ad priuatã ciuilemq; uitã in
formandã,& ad beatitudinẽ cognoſcẽdã
atque comparandam, ſe totum dedit ad
tractandam & explicandã Philoſophiam
moralẽ, Socratis porrò multi fuerũt au
ditores,ſed in primis nobiles Ariſtippus
auctor ſectę Cyrenaicę, Antiſtenes Cy-
nicæ,Plato academicę,&Xenophon ma
gis ſtudioſus vitæ militaris & hiſtoricæ
ac politicæ facultatis,q̃ theoricę Philo-
ſophiæ . Poſt Platonẽ aũt Philoſophia ĩ
quatuor celebres diſciplinas & ſectas di
uiſa ẽ,Academicã,Peripateticã, Stoicã,
Epicureã. Academicæ,quę à loco nomẽ
accepit,princeps fuit Plato, cui ſucceſſe
rũt Speuſippus ſororis fili⁹, Xenocrates,
Polemon,Crantor,& Crates. Atque hi
ad veterem Academiam pertinent.

An fuerit triplex Academia.

Mediã Academiã (ſi Laertio credit)
inſtituit Arceſilas ; Lacides Nouam in-
uenit.Euſebius li.14.de præparat:Euan.
cap.2.teſtimonio Numenij Pythagorici
confirmat tertiã quãdam Academiam à
Carneade fuſſe excitatã.Cicero duas A-
cademias,Veterẽ & Nouã agnoſcit. Me-
diã, ceu tertiã quãdã & à Noua diuerſã,
nuſquã,quod ego ſciã,nominat. Quan-
quàm is, lib.2.Academicarũ quæſtionũ,
Carneadẽ nõnihil ab Arceſila diſcrepaſ
ſe,nõ obſcurè ſignificat.Cum enim hæc
quatuor eſſent Arceſilę decreta:vnũ,Ni
hil poſſe cõprehendi : Alterũ,Sapiẽtem
nulli rei vnquã aſſenſurũ:tertiũ, Omnia
eſſe ęqualiter ĩcerta,obſcura,incognita,
& improbabilia:Quartũ,Sapientẽ nihil
ꝓbaturũ,nihilq; opinaturũ. Ex his,Car-
neades priora duo ꝓbabat , placebat.n.
ei,nihil poſſe comprehẽdi,& ſapiẽtẽ nul
li rei tãquã perceptę atq; planè cognitæ
aſſenſurũ : in duobus aũt poſterioribus,
Arceſilæ diſſentiebat:inter omnino.n. ĩ
certũ & omnino cõprehenſum,medium
ponebat ipsũ probabile & id qđ eſſet ſi
millimũ & proximũ vero: atq; hoc pro-
baturum & opinaturũ, & ſequuturum
ſapientẽ tam in agendo q̃ in diſſerẽdo :
ita tamen,vt ſe nõ ſcire,ſed opinari,non
verum cõprehendere , ſed veriſimilitu-
dinem ſequi,& itelligat ipſe, & ſimplici
ter aperteq; profiteatur.Hãc ego doctri

Diſſenſio inter Arceſilã et Charneadem.

A nam, cum media ſit inter veteris Acade
miæ diſciplinam & Arceſilæ ſentẽtiam,
veriùs Academiam Mediam , quam illã
Arceſilæ appellari poſſe cenſo . Sed qui
diſciplinam Arceſilæ Mediã Academiã
nuncuparunt,non tam ſpectarunt ratio
nem doctrinæ , quàm ordinẽ temporis
quo Arceſilas medius fuit inter veteres
Academicos & inter Lacydem atq; Car
neadẽ:illis poſterior , his autem prior .
Porrò Carneadis ſentẽtiam & doctrinã
multis locis Cicero tam ſtudioſe ample
ctitur, tãq; pugnaciter defenſitat, vt eã
ſibi præter cæteras placuiſſe,ſatis aperte
B declaret . Eã tamẽ & Lucullus apud Ci-
ceronem libro 2. Academicarũ quæſtio
num,&D.Auguſt.tribus libris quos con
tra Academicos ſcripſit , acerrimẽ op-
pugnarunt.Numenius Pythagoricus de
horum Academicorum varietate,incon
ſtantia,& diſſenſione librum ſcripſit ele
gantiſſimum,cuius etiam nunc apud Eu
ſebium libro 14.de præparat. Euangeli
ca,nonnulla extant veſtigia. Sed omiſ-
ſis Academicis ad Peripateticos uenia-
mus.

Carneadis ſentẽtia veriùs quam Arceſilę,ad Mediã Academiã ꝑtinet.

Ariſtoteles quamuis diſcipulus fuerit
C Platonis,tamẽ ſecedens in Lyceum,di-
uerſam inſtituit ſectam,quæ,quòd is ob
ambulãs auditores ſuos docere ſoleret ,
Peripatetica dicta eſt.In hac,poſt Ariſto
telem illuſtres fuerũt,Theophraſtus Ari
ſtotelis diſcipulus & in ſchola ſucceſſor.
Theophraſtũ audiuit Eudemus , qui(vt
Simplicius ait 1. lib. Phyſicorum ſuper
textum 30.& libro 6.ſuper textum 51.)
in omnibus ſequutus eſt Ariſtotelem,e-
iuſq; decreta & ſentẽtias,omniũ eius in
terpretũ optimẽ cognitas & ꝑſpectas ha
buit.Theophraſti auditor fuit Strato Lã
D pſacenus,cognomẽto Phyſicus: quãquã
hunc, quòd multa à magiſtris ſuis bene
conſtituta, loco mouerit atque deturba
uerit,Cicero neget germanum fuiſſe Pe
ripateticũ.His adnumerare oportet Ly-
conem,Critolaum, Diodorum, Deme-
trium Phalereum Dicearchum, Hiero-
nymum, Cratippum . Euſebius quoque
libro 9.cap.3.de præparatione Euangeli
ca,nominat quẽdã Clearchũ Peripate-
ticum . Hæc diſciplina poſtea iacuit ſine
cultu & honore , vel iniuria temporum
vel hominum indiligẽtia, eamq; longo
poſt

Secta Peripatetica.

poſt interuallo excitauit & illuſtrauit Alexãder Aphrodiſæus, qui explanãdis omnibus pene libris Ariſtotelis id conſecutus fuit; vt nemo ſuo tẽpore ac etiam multò poſt, auctore Auer. 3. de aïa cõ. 14. haberetur Philoſophus & Ariſtotelicus, qui nõ eſſet Alexãdræus. Nam Porphyrius Syrianus, Ammonius, Philoponus, Simplicius, Themeſtius, aut magis fuerũt Platonici quàm Ariſtotelici, aut certè utriuſque ſectæ ſtudioſi, utramque cõciliare atque permiſcere ſtuduerunt. Auerroes autem inter Arabes, & inter Latinos Albertus & D. Thomas digniſſimi ſunt, qui in Lyceũ aſcripti, in primis Peripateticis numerentur: reliquos aũt propemodum infinitos, qui poſtea Peripatetici uideri voluerũt, quia uel minuti & obſcuri ſunt ſi conferantnr cum ſuperioribus, vel quia ſolo nomine Peripatetici ſunt, re ipſa autem minimè, hoc loco prætereundos eſſe duximus. Sed quãtum Ariſtotelis diſciplina cæteris omnibus præſtet, uel hoc unũ indicio & argumento eſſe poteſt, q. poſthabitis & penè deletis alijs, hæc vna ſtudiu vigeat apud omnes & maximè colatur à Chriſtianis: licèt Euſebius in lib. de Præpar. Euãge. & D. Auguſt. lib. 8. de Ciu. Dei, affirment doctrinã Platonicam reliquis omnibus diſciplinis, & ueritati & Religioni Chriſtianæ longè propriorem eſſe.

Secta Stoica. Stoicæ diſciplinæ princeps fuit Zeno Cittycus, auditor Cratis Thebani, quãquam is dr̃ etiam operam dediſſe Xenocrati & Polemoni. Præfuit ſcholæ duos & viginti annos; poſt quẽ numerãtur illuſtres Stoici, Cleãtes, Chryſippus, Diogenes Babylonius, Antipater, Panætius, Poſſidonius. Vide Ciceronem in procemio lib. de Diuinat. in cuius operis primo libro, Boëtum quendã appellat Stoicum. His quoque annumerari poteſt Seneca & Epictetus, cuius extat pulcherrimum Enchiridion Simplicij commentarijs illuſtratũ. *Secta Epicurea.* Epicurus auctor ſectæ Epicureæ, ſecundũ Gellium æqualis fuit Zenonis Cyttici. in phyſicis quidẽ ferè Democritũ ſequutus eſt: in his autẽ, quæ ad ſummum bonum pertinent, ab Ariſtippo Cyrenaico & Eudoxo (cuius de ſummo bono ſentẽtiã Ariſt. cõmemorat lib. 10. Ethic.) aliquãtulum quidem, ſed non multùm abhorret. Huius præcipui ſectatores fuerunt, Metrodorus, Hermacus & Zeno; quẽ Philo, vt eſt apud Ciceronem in 1. de natura Deorũ, Corypheũ Epicureorum ſolebat appellare. ad quorum ſocietatem non video cur nõ ſit aggregandus Lucretius, vir Romano genere clarus, & ĩ hac diſciplina valde probatus & nobilis; quippe qui totam Epicuri Phyſiologiam latinis verſibus diligẽter expoſuit. Hæc de Philoſophia Ionica, nunc de Italica dicendum eſt.

Secta Pythagorica. Pythagoras Samius venit in Italiã regnante Tarquinio Superbo: tãtaq; cum diſciplina & auctoritate tenuit magnam illam Græciam, multaq; ſecula ſic viguit Pythagoræorum nomen, vt nulli alij docti viderentur; cuius ſapientiæ præiudicata opinio tãtum valuit apud eius auditores, vt cum quid affirmarent, ſi quæreretur ex ipſis cur ita eſſet? nihil aliud reſpõderent, quàm ipſe dixit; ipſe autem erat Pythagoras. Præceptor eius fuit Pherecydes Syrus, qui & primus Philoſophorum, quod literis extet, dixit animos hominum immortales eſſe, & nõ fabuloſè more antiquorum (vt Ariſ. docet 14. Metaphyſicæ ca. 6.) ſed grauiter, & ſeriò philoſophari cæpit; quem apud ſapiẽtes ſui temporis magni nominis & auctoritatis fuiſſe, perſpicuũ eſt ex Thaletis vita, quæ eſt apud Laertium. Pythagoras igitur auctor fuit eius Philoſophiæ quæ dicta eſt Italica; propterea quod eam docuit in Italia, maxime verò Crotone, magna frequentia & nobilitate diſcipulorum. Sectatores eius memorãtur, Theano vxor, Thelauges filius, Empedocles, Epicharmus, Architas Tarentinus, Alcmæo Crotoniates (quem Ariſtot. 1. Metaphyſicæ capitulo tertio, cõfirmat fuiſſe tempore Pythagoræ iã ſenioris) Hyppaſus Metapontinus & Philolaus. *Secta Eleatica.* In ſecta autem Eleatica (quam initio diximus a multis ſubiici & ſubnecti diſciplinæ Italicæ) hi fere numerantur, Xenophanes, Parmenides, Meliſſus, Zeno Eleates, Leucippus, Democritus, quo tempore fuit etiam Hippocrates Medicorũ princeps, & Heraclitus. De variis igitur ſectis philoſophorũ pro eo, ac viſum eſt inſtituto noſtro cõſentaneum, eſt vt opinor, dictum ſatis. Sua porrò cuiuſque ſectæ

dogmata

dogmata plenè cognoſci poſſunt, ex iis quæ de ſectarum principibus Laertius &alii memoriæ prodiderunt. Quamquā Platonis doctrinam breuiter & diſtinctè vno libello cōplexus eſt Alcinous: Epicuri autem Phyſiologiam (quę tota etiā pene Democriti eſt) Lucretius, vt ſupra diximus, elegāti & copioſo poemate ſubtiliter explicauit.

Philoſophiā prius floruiſſe apud Barbaros quam apud Græcos.

Neque vero apud Græcos ſolum Philoſophia vignit, ſed etiā apud Barbaros atque adeo multo priùs & purius: quod indicat Plato multis locis, vt initio Timæi, in Cratylo, i Cōuiuio & in Epimenide: & item Ariſt. in 1. Metaph. loquēs de Ægyptiis. Quamobrem Pythagoras, Democritus, Plato ſtudio ac ſpe addiſcēdi, externas & barbaras nationes adierunt, longinquaſque terras peragrarunt. Quin etiam Ariſtotelem multa didiciſſe a quodā Indæo, & a Theophraſto magnopere laudatam eſſe Philoſophiā Hebræorum, Euſebius cōfirmat libro 9. de Præparat. Euang. cap. 1. & 3. teſtimonio Porphyrii, & Clearchi Peripatetici; id quod Euſebius accepiſſe videtur ex Ioſepho, libro primo aduerſus Apionem. Illos etiam, quos tāquam ſapientes ueneratа eſt antiquitas, non Græcos, ſed magnam partem Barbaros fuiſſe cōſtat. Etenim Orphens, Thrax fuit; Thales, Phœnix; Mercuri*, Ægypti*; Zoroaſtes, Perſa; Athlas, Lybicus ſeu Phryx; Anacharſis, Scyta; Pherecydes, Syrus: Deinde apud Hiſpanos, olim magiſtratus gerebāt viri ſapiētia clari, differentes de natura, Deo, & moribus. Apud Gallos ſapientes habebantur Druidę: Apud Ægyptios, Sacerdotes; apud Babylonios, Chaldæi; Apud Perſas, Magi; Apud Indos, Gymnoſophiſtæ; Apud Hebræos, Prophetæ. Quinimo cūctarum pene artium, & ſciētiarum originem, & inuentionem multi antiquitatis ſcientiſſimi, & maximæ auctoritatis viri referūt ad Barbaros, & imprimis ad Hebræos; cuius rei nō parua nec obſcura extant in ſacris literis argumēta. Verùm hac de re copioſiſſimè ſcripſerunt Ioſephus duobus libris contra Apionem, Iuſtinus Martyr in ſermone exhortatorio ad Gentes, Clemens 1. Stromatū, Euſebius lib. 9. & 10. de præparat. Euang. Cyrillus 1. lib. cōtra Iulia-

A num, Theodoretus in lib. de Græcanicis affectionibus; licèt Diodorus Siculus 1. lib. cap. 1. putet Græcis non eſſe Barbaros antiquiores: & Epicurus, ut in aliis, ſic in hoc etiam delirans dixerit, neminē niſi Græcum, idoneum eſſe ad philoſophandum. De Latinis autem nihil dicendum eſt, quippe cum Philoſophiam a Græcis acceperint, eorumque ſectas alii alias ſecuti fuerint.

Illud etiam his quæ dicta ſunt adiūgi poteſt, Philoſophorū ſectas nomē ſumpſiſſe vel ab eo qui inſtituit, vt Pythagorici, dicti ſunt a Pythagora; vel a patria B illius, vt Cyrenaici, a Cyrene, quæ fuit patria Ariſtippi; vel a loco vbi philoſophabantur, ut Academici, & Stoici; uel ab actione aliqua, ut deambulatione, unde Peripatetici nomen inuenerunt; uel a genere uitæ, ut Cynici, uel ab electione & iudicio in philoſophādo, ut Ephectici uel Sceptici, q auctore Pyrrhone nullum eſſe certum iudicium rerum affirmabant. Quoniam uerò multi in una potiſſimum Philoſophiæ parte fuerūt occupati, hinc alii dicti ſunt Phyſici, ut ferè qui ante Socratē; alij Ethici C ut ipſe Socrates; alij Dialectici, ut Megarenſes. Ex Priſcis item Philoſophis, quidam nihil in ſcriptis reliquerunt, ut Socrates. licèt D. Auguſt. 1. libro de cōſenſu Euang. c. 7. affirmet Socratem impulſu dæmonis, quem ſibi ipſe familiarē eſſe iactabat, ſcripſiſſe fabulas Æſopi. alii unum tantum opus, ut Parmenides & Anaxagoras; alij multos libros, ut Plato & Ariſtot. Sed quia de ſectis philoſophorum dictum fuit; de tēpore quoquiſq; eorum uixit ac floruit, etiā dicamus; eſt enim D tractatio hęc, nec inſtituto noſtro aliena, & ſcitu digniſſima, certè ſtudioſis philoſophiæ non minus vtilis quàm iucunda.

✿

Ex-

Explicatur, quo tempore floruerint nõnulli ex præcipuis Philoſophis: ſed priùs agitur de ratione Olympiadum, quarum cognitio ad exponenda illorũ Philoſophorũ tempora, mirificè cõfert.

CAP. III.

QVo tẽpore vixerint ac floruerint nõnulli ex ijs Philoſophis, quos paulò antè memorauimus; nẽpe qui in ſingulis ſectis ſapientiæ noĩe ac fama cæteris antecelluerunt, deinceps oſtendamus: uerùm quoniam in deſcriptione & expoſitione horum temporũ, non alia utemur cronographia, quàm ea quæ notatione Olympiadum nititur, ꝙ ea ſit omnium maximè certa & explorata, & ab antiquis ſcriptorib. Græcis iuxta & Latinis probata & uſurpata; neceſſarium eſſe duximus, quò meliùs intelligãtur quæ dicere uolumus, pauca quędam de ratione Olympiadum prędocere.

Vnde ſumptum ſit nomen Olympiadis.

Nomen Olympiadis ductum fuit ex ludis Olympicis, qui ſacri Ioui Olympico, in Elide, maximo totius Græcię concurſu, quinto quoq; anno fiebant: ſpaciũ n. eorum quatuor annorũ, qui inter unã celebrationem ludorum Olympicorum incluſiuè, & alteram celebrationem proximè cõſequentem excluſiuè, interiecti ſunt, Olympiadem appellarunt. Et quia id temporis ſpacium quadriennium continens, erat tum maximè certum, fixum & immutabile, tum etiam notiſſimũ omnibus, non Græcis modo; ſed quibusuis etiam Barbaris & externis gentibus, propter famam illorum ludorum ad oẽs penè regiones peruagatam, & apud omnes gentes peruulgatam: idcirco hiſtoriographi & cronographi rationem & uſum Olympiadum ad conſtitutionem Cronographiæ, & ad notationem diſtinctionemque temporum, meritò adhibuerũt, Sed quamquam nomen Olympiadum ex Olympicis ludis ſumptum eſt, nõ idẽ tamen utriuſque rei initium fuit: ludos namque Olympicos multò priores & A antiquiores fuiſſe quàm Olympiades, norunt quicunq; memoriam antiquitatis vel leuiſſimè tenent. Legimus. n. ludos Olympicos ẽt ante bellum Troianũ, magna celebritate fieri ſolitos: vſum autem Olympiadum, non ante quadringentos annos, poſt excidiũ Troiæ tranſactos cœpiſſe cõſtat. Verùm quo tempore primũ inſtituti ſint ludi Olympici, quiſve primus eorum auctor & inuentor fuerit, nõ idem ſentiunt & ſcribunt omnes.

Ludi olympici multo antiquiores Olympiadibus.

A quo inſtituti ſũt ludi Olympiaci uariæ opiniones.

Velleius Paterculus priore libro ſuæ Hiſtorię certamen Ludicrum Olympiorum ad corporis animique uirtutem ex- B citãdam efficaciſſimum, inſtitutum eſſe ait ab Iphito Elio, annis ante conſulatũ Marci Vinicij (ad quem Velleius illam ſcripſit hiſtoriam) octingentis uiginti tribus; incidit autem conſulatus Vinicij (ut ipſemet Velleius paulò infra ſcribit) in annum ab vrbe cõdita ſeptingenteſimũ octogeſimum quintum, quare inſtitutio ludorum Olympicorum facta ab Iphito Elio preceſſit urbem Romam annis triginta octo. Sed cum eodem in loco Velleius dicat, certamen Olympicum fuiſſe inſtitutum ab Atreo, cũ is Pelopi patri C funebres faceret ludos, in quib. omnis generis certaminum Hercules uictor extitit, annis ante ſua tempora mille ducentis quinquaginta, hoc eſt ante Iphitũ annis plus quàm quadringentis; manifeſtũ eſt Iphitum non fuiſſe primum Ludicri Olympici auctorẽ: ſed uocari auctorẽ a Velleio, fortaſſe ꝙ is ludos Olympicos iam pridem intermiſſos, renouauerit, auxerit, & illuſtrauerit; uel quod ab illo tẽpore initium acceperit uſus Olympiadum. Quanquam ſi deſcriptionem tẽporum eo loco poſitam a Velleio ſubtili- D ter expendere uoluerimus, comperiemus ludos Olympicos inſtitutos fuiſſe ab Iphito annis ſexdecim ante initiũ Olympiadum, quod uerum ſit nec ne, poſtea declarabitur. Permulti alii ſcriptores in primis nobiles, auctorem primum horum ludorum faciunt Herculẽ, qui ſocius fuit Iaſonis ĩ expeditione Argonautica ad rapiendũ vellus aureum. Plutarchus quidẽ certè in Theſeo ait, Theſeum cõſtituiſſe ludos Iſthmicos ęmulatione Herculis, qui Olympicos conſtituerat: idem ſcribit Plinius lib. 7. cap. 58. & Solinus

ſinus cap.2. Diodorus Siculus lib.5.cap. 2.& 4.fuſiùs docet quemadmodum Hercules ludos Olympicos in Elæorum regione iuxta Alphæum fluuium inſtituerit: Euſebius idem ſentiens in chronicis, addit ex quo tẽpore Hercules hos ludos inſtituit uſque ad primã Olympiadem, annos fluxiſſe quadringentos triginta: quamobrem initium certaminis Olympici præceſſit auctore Euſebio, excidiũ Troię annis uigintiquinque; nã ipſe in eodem opere, ab excidio Troiæ vſq; ad primam Olympiadem numerat annos quadringentos & quinque, vel quadringentos & ſex. Clemens quoque Alexandrinus primo libro Stromatum, auctorẽ Olympici certaminis facit Herculem: Vide etiam Strabonẽ libro octauo. Sed cum Pauſanias omnium ſubtiliſſimè, & accuratiſſimè his de rebus ſcripſerit, libentius opinioni eius acceſſerim. Is igitur in priori Eliacorum libro, Herculẽ Idæum auctorẽ facit Olympici certaminis. huius autem Herculis fratres quatuor fuere, quibus Herculis natu maximus huiuſmodi certamẽ quaſi per ludũ propoſuit, victoremq; Oleaſtri corona donauit, & quia quinque fratres erant, hos ludos quinquennales eſſe placuit; licet D. Cyrillus Hieroſolymitanus Catecheſi duodecima, ludos Olympicos quolibet quadriẽnio fieri ſolitos dicat, propter quadriennalẽ ſolis curſum, qui ſingulis annis tres horas adijciẽs, quarto quoque anno diẽ integrum addit. Quoniam autem hos ludos, qui poſtea conſequuti ſunt, vel itermiſſos renouarũt, vel imperfectos auxerũt & illuſtriores atq; celebriores fecerunt, idcirco alij hoc inuẽtum tribuũt Pelopi & Peliæ, alij Clymeno, alij Herculi Amphitrionis filio, alij Oxillo, alij Iphito Elęo. Victores huius certaminis Oleaſtro coronabantur, quòd ea arbor cariem vetuſtatemque minime ſentiat, cui rei fidem facit Oleaſter quo Hercules in hoc certamine victor coronatus fuit, ad Plinij vſque tempora religioſè cuſtoditus. Statuæ etiã victoribus dicabantur. vide Plin.lib.15.ca.4.& lib.26.c.40.& c.vltimo. Quæ aũt genera certaminum in eo genere ludorum exercerentur, & quo tempore quodque inuentũ & exhiberi cęptum fuerit, diſertiſ-

Cur ludi Olympici quinquennales fuerint.

Cur uictores in ludis Olympicis coronabantur Oleaſtro.

A ſimè Pauſanias eodem in libro exponit.

Quo tẽpore fiebant ludi olympici, & vnde inchoabantur anni Olympiadũ.

Fiebant autẽ ludi Olympiaci circa ęſtiuum ſolſtitium, quo tẽpore & Olimpiades & anni Olympiaci initium habebant: tunc enim apud Athenienſes illos veteres, & anni & primi mẽſis, cui nomẽ Hecatombæon, initium erat, vt teſtatur Simplicius Philoſophus, explanãs textũ uigeſimumquintum libri quinti Phyſicorum Ariſtotelis, & copioſè demõſtrat Theodorus Gaza in eo lib. quem de mẽſibus Atticis ſcripſit. His conſentaneum eſt quod Herodotus ait lib. octauo, Xerſem qui cum inumerabili propè exerci- B tu ineunte æſtate maria trãſmiſit ad debellãdam Græciam, reperiſſe Gręcos in celebrandis olympicis ludos occupatos. Non me fugit Ioannem Lucidum libr. primo de emendatione temporum cap. 8.& in libro de vero die paſſionis Domini, Hypotheſi ſeptima & octaua, pugnaciſſime contẽdere, initiũ ludorum olympicorum, & Olympiadum, fuiſſe circa æquinoctium autumnale: Sed uir ille fruſtra & temerè communi ueterum Scriptorum ſentẽtię repugnat: cui in ijs quę ad fidem veteris Hiſtoriæ & Cronogra- C phiæ pertinẽt, parum eſt credendum, ut homini & antiquitatis minimè docto, & ſpecioſis Ioannis Annij figmentis, decepto. Verùm quæ de ludis olympicis adhuc dicta ſunt, ſatis eſſe debẽt. deinceps ad Olympiades, quarũ gratia illa tractauimus, ueniamus. Ac primùm uideamus quo tempore initium habuerint Olympiades. Initium Olympiadum ad tria tẽpora, quæ maxime illuſtria & memorabilia fuerunt, referri poteſt, ad tẽpus excidii Troiani; ad originem vrbis Romę; & ad ſacram Cronographiam, hoc eſt ad D ea tempora, quæ in ſacris literis deſcribuntur: ſi referatur principium Olympiadum ad excidium Troiæ, Euſebius in Chronicis, ait Olympiades incæpiſſe, annis poſt Troiam captam, quadringentis quinque, vel quadringentis ſex: idem ſẽſit ante ipſũ Iulius Africanus; & poſt ipſum idem quoque ſenſit D. Cyrillus primo libro contra Iulianum. Velleius Paterculus priori libro ſuæ hiſtoriæ, initium Olympiadũ facit poſterius excidio Troiæ, annis quadringẽtis & vndecim: Eutropius initio primi libri, anno poſt euer-

Cõtra Ioãnem Lucidum.

Quot annis poſt excidiũ Troię cœperint Olympiades.

euer-

euerſam Troiam trecenteſimo ſeptuageſimoſecūdo inchoat Olympiades. Sed longè probabilior eorum eſt ſententia, qui ponunt initium Olympiadum anno quadringenteſimo ſeptimo uel quadringenteſimo octauo poſt euerſum Ilium. Hoc ſentit Diodorus Siculus initio primi libr. ſecutus Apollodorum: idem affirmat Clemens Alexandrinus primo lib. Stromatum; idem ſe comperiſſe, collatis Græcorum & Romanorum temporibus, teſtatur Solinus capit. ſecundo; his adnumerare oportet M. Varronem, Dionyſium Halycarnaſſeum, & alios qui ab excidio Troiæ uſq; ad originem Romæ, recenſent annos quadringentos triginta duos uel quadringētos triginta tres: Romam autem conditam eſſe cenſent, primo anno ſeptimæ Olympiadis. Ab hac ſentētia prope nihil diſcrepat Euſebius, quippe qui in chronicis (ut ſupra oſtendimus) ab eo numero non niſi uno uel altero anno diſcedat; quanquam is in decimo libro de Præparatione Euangelica cap. tertio, a Troia capta uſq; ad primam Olympiadem, annos quadringentos quinquaginta, ex Græcorum hiſtoria colligi affirmat, niſi fortè mendum ſit in illo numero, ut pro 405. tranſpoſito, o, poſt, 5, mendoſè ſcriptum ſit 450. licet ratio temporum quam ibi deſcribit & ſubducit Euſebius, hanc noſtram ſuſpicionē refellat; nam ut ea conſtet, illum numerū annorum, 450. depoſcit, vt promptius ſit opinari errorem eſſe in ſentētia Euſebij, quàm mendum in ſcriptura. Cœpit autē prima Olympias Iphito Elio, certamen olympicum iam pridem intermiſſum renouante, in quo certamine uictor extitit Corœbus Elæus. putarunt autem nōnulli, Iphiti in renouādo certamine olympico ſocium & adiutorem fuiſſe Lycurgū, qui Lacedæmoniis leges tulit: id quod Plutarchus in Lycurgo confirmat teſtimonio Ariſtotelis Philoſophi, & eo argumento, qđ diſcus olympicus, Lycurgi præſeferat inſcriptionem. Sed tum eodē in loco Plutarchus multos ex ueteribus teſtes excitat, qui Lycurgum longè antiquiorem faciunt; tum Euſebius in libro decimo de Præparatione Euangelica ca. 3. ſcribit, Lycurgum leges tuliſſe Lacedæmonijs annis centū ante primam O-

De tēpore Lycurgi.

A lympiadē; Cyrillus 1. lib. contra Iulianū uetuſtiorem eum facit Olympiadibus, annis centum quadraginta, Euſebius in Chronicis, annis paulò pluribus quàm centum: Solinus cap. 53. ſuæ hiſtoriæ ait Heſiodum mortuum eſſe in auſpiciis primæ Olympiadis, eo autem antiquiorem fuiſſe Homerum annis centum triginta & octo. Sed tam multæ ac diſcrepantes inter ſe ueterum de ætate Homeri & Heſiodi apud Clementem in primo Stromatum, & apud Euſebium in decimo libro de præparatione Euangelica cap. 3. extant ſententiæ, ut ea de re nihil certi B decerni queat. Ergo ſi ſpectemus tēpus excidij Troiani, oportet initium Olympiadum, annis poſt euerſam Troiam quadringentis & ſeptem, uel quadringentis & octo collocare.

De tempore Heſiodi & Homeri, opinio Solini.

De initio autem Olympiadum relato ad originem urbis Romæ, uarie ſcripſerunt ueteres, alijs duodecima, alijs octaua, alijs ſeptima, quibuſdā ſexta Olympiade Romam condentibus. Verùm Solinus ca. 2. ubi hanc opinionum uarietatē memorat, Romam eſſe conditam primo anno ſeptimæ Olympiadis probat ea C ratione, q̨ conſulatui G. Pompeij Galli, & Q. Verannij, qui geſtus eſt anno Vrbis conditæ octingenteſimo primo, annotata eſt in publicis actis Olympias ducenteſima ſeptima, ex quo manifeſtum ſit, exordium Vrbis conditæ in principio ſeptimæ Olympiadis eſſe collocandum. Eādem ſententiam alio valde probabili argumento confirmat Dionyſius Halycarnaſſeus, quod nunc conſultò breuitatis cauſſa prætermitto. & certe ſi ab excidio Troiæ uſque ad initium Olympiadū fluxerunt anni quadringēti & ſeptē; uel D quadringēti & octo, ut ſuprà docuimus, cum plurimi grauiſſimique ſcriptores affirment, ab euerſo Ilio uſque ad Romā conditam, præteriſſe annos quadringentos triginta duos, uel quadringentos triginta tres (hoc enim ſenſit M. Varro, Meſſala, Dionyſius Halycarnaſſeus, Strabo, Solynus, & alii cōplures) neceſſe eſt exordium urbis Romæ ponere in principio ſeptimæ Olympiadis. principiū igitur Olympiadum exordia urbis Romæ, annis uiginti quatuor anteceſſit.

Quot annis, Olympiades præceſſerint Romam conditam, uariæ opiniones.

Reſtat ut ad qđ tēpus eorū q̄ in ſacra Cro-

Quo Rege apud Iudaeos regnãte, cęperint Olympiades.

Cronographia recenſentur, referendum
ſit initium Olympiadum, breuiter videa
mus. Equidem arbirror Olympiades cœ
piſſe regnante in tribu Iuda Achaz; octa
uo nimirum regni eius anno, quod ne lõ
gus ſim, hac una ratione demonſtro. Cy
rus primus Perſarum Rex, cępit regnare
anno primo Olympiadis quinquageſi-
mæquintæ, hoc ẽ annis poſt initiũ Olym
piadum, ducentis & ſexdecim, id.n. pro-
bat Euſebius in decimo libro de præpa-
ratione Euangelica, ca.3. teſtimonio plu
rimorum & nobiliſſimorum ſcriptorũ;
ſed ab octauo anno regni Achaz, vſq; ad
primũ annum imperij Cyri, intercedũt
anni ducẽti & ſexdecim; etenim ab octa
uo anno Achaz, uſque ad ultimũ annum
Sedechiæ ultimi regis Iudæ, colliguntur
ex ſcriptura quarto lib. Regum anni cen
tum quadraginta ſex; ab ultimo autẽ an
no Sedechiæ, uſq; ad primum annũ Cy-
ri, interceſſerunt ſeptuaginta illi anni ca
ptiuitatis ſolitudinis & uaſtitatis Iudæo
rum prædicti a Hieremia, & toties ĩ ſcri
ptura memorati; quos incœpiſſe ab ulti-
mo anno Sedechiæ, & manifeſtũ eſt ex ſa
cra ſcriptura, & confirmant Ioſephus Iu
dæus, Clemens Alexandrinus, Iulius A-
fricanus, Euſebius, D. Hieronymus, D.
Auguſt. Seuerus, Sulpitius, Iſidorus & Be
da: deſiiſſe autem eos primo anno Cyri,
clariſſimis uerbis teſtatum habemus in
ſacris litteris, in fine ſecundi libri Para-
lipomenon, in principio primi libri Eſ-
dræ, apud Hieremiam, c.25. & 29 & apud
Iſaiam c.45. ſeptuaginta uerò anni prio
ribus centum quadraginta & ſex additi,
efficiunt annos ducentos & ſexdecim, nẽ
pe tot quot ab initio Olympiadum uſq;
ad primum annum regni Cyri ſupra di
ximus interlluxiſſe. Habemus igitur cõ-
ſtitutum initium Olympiadum, oſtenſũ
enim eſt cœpiſſe Olympiades annis poſt
excidium Troiæ quadringentis ſeptem,
uel quadringentis octo: ante originẽ aũt
Romæ, annis uiginti quatuor; denique
ſecũdum Cronographiam ſacræ ſcriptu
ræ, anno octauo regis Achaz. licet Iulius
Africanus, & Euſebius in chronicis, exor
dium Olympiadum referant ad tempus
Ioathan regis Iuda; & in decimo libr. de
Præparatione Euangelica, ca.3. Euſebius
incõſtanter ſcribat de Olympiadum ini

A tio, primò quidem ipſum ponẽs in anno
quinquageſimo Ozię Regis Iuda, paulò
aũt infra, ipſum reiiciens ad tempus re-
gni Achaz. Sed nobis, quib. quod ſupra
docuimus, optima ratione concluſum
videtur, nihil horum curæ eſt. Quàm ſit
autem vera, exacta, expedita, fideque di-
gna ea Cronographiæ ratio quæ Olym-
piadum deſcriptione nititur, magno in-
dicio eſt, multitudo & pręſtantia Scripto
rum, qui hanc unam numerandi & diſtin
guendi tempora viam, atque rationem
maximè probarunt & ſcriptis ſuis vſur-
parunt; Polybium dico, Diodorum Sicu
B lum, Dionyſium Halicarnaſſeum, Pliniũ,
Solinum, Pauſaniam, Diogenem Laer-
tium, Ioſephum Iudæum, Clementem
Alexandrinum, Iulium Africanum, Euſe
bium, D. Hieronymum, D. Cyrillum, &
alios quàmplurimos. Scitum eſt illud Iu
lij Africani, & Iuſtini Martyris, de Olym
piacæ Cronographiæ certitudine eulo-
gium: ante Olympiades nihil in Græco
rum hiſtoria exploratum inueniri, ſed eſ
ſe omnia confuſis ſcripta temporibus;
poſt Olympiades autem, quoniam qua-
driennio diligentiſſimè cuncta notaban
C tur, nullam temporum confuſionem ex-
titiſſe. Hęc Iulius Africanus in 3. libr. An
nalium, referente Euſebio in decimo li
bro de Præparatione Euangelica, cap.3.
idemque ante Africanum, Iuſtinus Mar
tyr in exhortatorio ſermone ad gentes
ſcriptum reliquit. Euſebius in chronicis
ait, a tempore Olympiadum Græcam de
temporibus hiſtoriam ueram credi; ante
Olympiades autem, Scriptores, ut cuiq;
uiſum & libitum eſt, uarias proruliſſe sẽ
tentias. Quocirca Marcus Varro apud
Cenſorinum, totum illud tempus quod
D Olympiades anteceſſit, fabuloſum appel
lat. Sed quæ de ratione Olympiadũ prę-
docere uolebamus, ea ſunt a nobis, quan
tum putauimus ſatis fore ad id quod tra
ctandum eſt, explicata. Sequitur igitur
ut ad exponendam Cronogra-
phiam eorum Philoſopho-
rum de quibus dicere
inſtituimus, ag
gredia-
mur.
*

Quam præſtãs ſit ſupputatio tẽporum per Olympiades.

Exponitur duodecim clariſſimorum Philoſophorum Cronographia.

C A P. IIII.

CRonographiam duodecim Philoſophorum,qui ſingulis in ſectis ſplendore nominis,& opinione ſapientiæ, cæteris eiuſdem ſectæ Philoſophis pręſtiterunt , enarrandam ſuſcepimus:eo de ſingulis ordine dicturi,vt qui priores ætate fuerunt, priorem quoque in explanatione huius Chronologiæ locum ſint habituri. A Thalete igitur qui vetuſtiſſimus Philoſophorum eſt habitus,ordiemur.

THALES.

TAletem , natum eſſe primo anno trigeſimæ quintæ Olympiadis,obijſſe autem Olympiade quinquageſima octaua , ita vt ad nonaginta vixerit annos , confirmat Diogenes Laertius primo lib. in uita Thaletis, teſtimonio Apollodori, & Soſicratis. Idē plane de ortu & obitu Thaletis ſcribit D. Cyrillus j.lib.cōtra Iulianū.Tatianus apud Euſebium libro decimo de Præparatione Euangelica cap.3.Thaletem vetuſtiſſimum facit ſeptem ſapiētum quos Gręcia coluit, vixiſſe autem eū circa Olympiadem quinquageſimam ; quod etiā affirmat Clemens Alexandrinus primo libro Stromatum.Ab his parùm diſcrepat Plinius lib.ſecūdo naturalis hiſtoriæ, capitulo duodecimo,faciens eum ſapiētię fama florentem,Olympiade quadrageſima octaua.Herodotus primo lib. & Eudemus in hiſtoriis Aſtronomicis narrāt, quo tempore Cyaxares penultimus Medorum Rex,cum Alyatte Lydorum Rege prælium volebat committere,repentè ſolem,die in noctem verſo,defeciſſe. Eamq; defectionem ſolis Thaletem Ionibus prædixiſſe. Clemens autem Alexandrinus primo libro Stromatum, illā Solis Eclipſim eueniſſe dicit Olympiade quinquageſima;ſed fallitur : nā Cyaxares obijt circa Olympiadē quadrageſimam quintam: ei namq; ſucceſſit Aſtya-

De eclipſi ſolis quam p̄dixit Thales.

A ges , regnum tenens annis triginta quinque : poſt quem regnum accepit Cyrus anno primo Olympiadis quinquageſimę quintæ.Hæc autē nota ſunt & manifeſta ex his,quæ cùm ab alijs,tum ab Herodoto memoriæ sūt prodita.Plinius in ſecundo lib.ca. duodecimo, & Euſebius in Chronicis , Eclipſim illam contigiſſe aiūt quadrageſima octaua Olympiade ; ſed Plinius refert illam ad quartum annum Olympiadis quadrageſimę octauę, qui fuit Romæ cōditæ annus cēteſimus ſeptuageſimus, regnante Alyatta Lidorum Rege:Euſebius verò eam inquit ac- B cidiſſe regnāte apud Medos nō Cyaxare,ſed Aſtyage eius filio, atq; ea ratione illud incommodū quo Clementē vrgebamus & redarguebamus,euadit . idē ſcriptum reperimus apud Ciceronē in 1.libro de Diuinatione.Solinus cap. 20. huius belli quod inter Medos & Lydos geſtum eſt memoriam faciens,ait ipſum inter Alyattem Lydorum & Aſtyagem Medorum Reges factum eſſe, Olympiade nona & quadrageſima , anno aūt poſt Ilium captum ſexcenteſimo quarto. Verùm inſigne mendum,quod eſt in Chro- C nicis Euſebij,non debet a nobis ſilentio præteriri:ponitur enim ibi Thales Mileſius Phyſicus,iam ſapientiæ fama conſpicuus & illuſtris ſub Olympiade octaua , eius autem obitus longiſſimè poſt denotatur,in Olympiade nimirum quinquageſima octaua: vt eū,ducentis & eo ampliùs vixiſſe annis,neceſſe fuerit:qđ præterq̄ quod perſpicuè falſum & abſurdū eſt,aduerſatur etiam ijs, quæ idem Euſebius ait 10.libro de Præparatione Euangelica cap.3.ſcribēs Thaletem Cyri Regis tempore floruiſſe.D. Auguſtinus lib. D decimooctauo de ciuitate Dei ca.37.ait Thaletem vixiſſe regnante apud Romanos Romulo, qui à ſeptima Olympiade vſq; ad decimā ſextam regnauit : qua in re eum quem proximè refutauimus Euſebij errorē,ſecutus eſt . Thaletis æqualem fuiſſe Pherecydem Syrum Pythagoræ magiſtrum, ſatis declarāt eorum epiſtolæ vltro citroq; miſſæ, quæ etiā nunc extāt apud Laertium:Pherecydem autē floruiſſe regnante Cyro Perſarum Rege auctor eſt Plinius libro 7.cap.56.cum autem ex epiſtola Pherecydis ad Thaletē, liceat

Inſigne mēdū in Chronicis Euſebij.

liceat intelligere, Pherecydem mortuũ eſſe ante Thaletem, cuius obitum Laertius ponit in quinquageſima octaua Olympiade, neſcio cur poſtea Laertius de ſcribẽs vitam Pherecydis, affirmet eum uixiſſe circa Olympiadem ſexageſimam nonã; cùm ſi uera ſunt quæ ipſemet antea ſcripſerat, pluſquàm decem Olympiadibus ante, obijſſe eũ neceſſe ſit. Auditor Thaletis, & in Philoſophia ſucceſſor, fuit Anaximander, quem ponit Euſebius in Chronicis, ſub finẽ Olympiadis quinquageſimæ. Laertius, ait eum Olympiade quinquageſima octaua, egiſſe ætatis annum ſexageſimum quartum. Plinius libro ſecundo, capitulo octauo, Anaximandrum, inquit, primum omnium aperuiſſe obliquitatem zodiaci, Olympiade quinquageſima octaua. Poſt Anaximãdrum in eadem Philoſophia Ionica floruit Anaximenes, natus ut ſcribit Laertius, Olympiade ſexageſima tertia, cui ſucceſſit Anaxagoras, de quo infra ſuo loco dicemus.

Tempore Thaletis q̃ floruerint apud varias gẽtes, pſertim autem apud Hebræos.

Ex his igitur quæ a nobis adhuc commemorata ſũt, licet cõcludere Thaletẽ floruiſſe circa Olympiadẽ quinquageſimam: in hoc.n.oẽs ferè, quos ſupra citauimus ſcriptores, conſentiunt. Hoc autẽ tpe Iudæi erant in captiuitate Babylonica: quę captiuitas initiũ habuit Olympiade trigeſima ſeptima, finẽ verò Olympiade quinquageſima quinta. Floruerũt tẽpore Thaletis apud uarias gentes multi omni genere laudis præſtãtes uir: apud Iudæos quidem, duo eximij Prophetæ Ezechiel & Daniel, qui ẽt uſque ad tertium Cyri Regis annum vixit, uti ſcriptũ eſt in libro Danielis capitulo decimo. Apud Athenienſes, eorũ legiſlator Solõ: qui leges ſcripſit anno trigeſimo tertio Tarquinij Priſci Romanorũ Regis, ut refert Gellius lib. decimo ſeptimo, cap. uigeſimo primo. Apud Syros, Pherecydes Pythagoræ magiſter: Epimenides apud Cretẽſes; deniq; ſeptem illi Græciæ ſapiẽtes. Tũc regnabat apud Lydos Crœſus; tunc Monarchia Medorum euerſa eſt a Cyro, & ad Perſas tranſlata. Poſtremò, Thales natus eſt ſub initium regni Anci Martij, qui quartus fuit Romanorum Rex. floruit regnantibus Romæ Tarquinio Priſco, & Seruio Tullo, quo Re- A ge è uiuis exceſſit, anno Vrbis cõditæ, circiter ducẽteſimo octauo. Hæc ãt tum ex his q̃ nos ſupra docuimus, tũ ex his quæ ſcribit Solinus c. 2. facilè poſsũt intelligi.

PYTHAGORAS.

FVit quidẽ Pythagoras ætate poſterior Thalete, ſed claritate noĩs & doctrinæ, ac ſapiẽtiæ fama, diſcipulorũq; multitudine atq; nobilitate, non priorib. modò Philoſophis lõgè præſtitit, ſed poſteriorũ ẽt ſũmis, uel maior vel par fuit, inferior certè nullo. De cuius æ- B tate tã variè ſcripſerũt ueteres, ut nõ decẽ aut uiginti, ſed centũ & eo ampliùs annis, inter ſe differant. Etenim Plin. li. 2 c. 8. facit eũ iã doctrina florentẽ Olympiade circiter quadrageſima ſecunda: anno aũt Vrbis conditæ centeſimo quadragẽteſimo ſecũdo. Eũ aũt fuiſſe in Ægypto, regnãte ibi Semniſeriæo, ſcribit li. 36. c. 9. illius aũt Regis principium regnãdi facit Euſebius ĩ chronicis, Olympiade quadrageſima tertia, finẽ verò quadrageſima quinta. At Diodorus Siculus libr. 12. ſcribit eũ claruiſſe Olympiade octogeſi- C ma tertia, nempe poſteriorẽ eũ faciẽs q̃. Plin. annis 120. Verũ neutra opinio probabilis. T. Liuius primæ Decadis lib. j. ait Pythagorã regnãte Romæ Seruio Tullo. floruiſſe in Italia: cœpit aũt regnare Seruius Tullus circa Olympiadẽ quinquageſimã. Liuio cõſentit Dionyſius Halicarnaſſeus li. 2. dicẽs eũ uixiſſe in Italia poſt Olympiadẽ quinquageſimã. Idẽ ſentit Euſebius, 10. li. de Præparatione Euangelica c. 3. q̃q̃ ĩ Chronicis ſcribit eũ floruiſſe ſexageſimaquarta, obiiſſe aũt Olympiade ſeptuageſima. Clemens Alexãdri- D nus 1. li. Stromatũ, ait eũ uixiſſe circa Olympiadem ſexageſimam ſecundam. D. Aug. lib. 18. de Ciuitate Dei. ca. 37. affirmat Pythagorã eo tpe Philoſophatum, quo ſoluta eſt Iudæorũ captiuitas, hoc eſt Olympiade quinquageſima quinta. Laert. eũ floruiſſe ait Olympiade ſexageſima, & ueniſſe in Ægyptum Amaſide apud Ægyptios regnãte, qui initiũ regnãdi fecit Olympiade quĩquageſimatertia; finẽ aũt ſexageſimatertia, vt ĩ Chronicis notat Euſebius. Ego miror Laertiũ, ortũ Anaximenis Philoſophi ponere ĩ Olym

De ætate Pythagoræ uariæ admodũ ſententiæ.

piade ſexageſima tertia, quē tamē ęqualē fuiſſe Pythagoræ, eiq; familiariter notū, vtriuſq; epiſtolæ quas Laertius refert apertè declarāt. Cice. in prima Tuſculana ait Pythagoram veniſſe in Italiam regnāte Romæ Tarquinio Superbo, qui regnare cœpit circa Olympiadem ſexageſimam primam: idemque confirmat Gell. lib. 17. cap. 21. at Solinus cap. 16. ait Pythagoram veniſſe in Italiam, Bruto qui reges vrbe exegerat, cōſule. In quarta Tuſculana Cicero ſcribit Pythagorā floruiſſe in Italia, eo tempore, quo Brutus Romam dominatu regio liberauit, quod tēpus Dionyſius Halycharnaſſeus docet incidiſſe in Olympiadem ſexageſimam octauam. Meritò igitur Cicero, Liuius & Dionyſius, locis ſupradictis, opinionem eorum refellūt, qui Numam Pompiliū, ſecundum Romanorum Regem, Pythagoræ auditorē, & ſectatorem fuiſſe exiſtimarunt: à qua opinione nō uidetur Clemens 1. lib. Stromatum abhorruiſſe, nec Plinius, alijque quos ipſe memorat libr. 13. ca. 13. ſed ex his quæ diximus, cōſtat, Numam pluribus quàm centū annis Pythagora fuiſſe uetuſtiorē. Quin ét Dionyſius oſtendit Crotonē urbem, ad quā multis iam ante annis conditam, Pythagoras uenit, regnante ipſo Numa fuiſſe ædificatam. Cice. lib. 1. de Oratore, Numam ſignificat duobus ante Pythagorā ſæculis fuiſſe. Plutarchus in Numa ſcribit eam vulgi opinionem de Numa, ꝙ is Pythagoreus fuerit, inde fortaſſe ortam, quòd tempore Numæ floruerit Pythagoras quidam Spartanus, qui ueniens in Italiam Numæ familiariſſimus fuit: verū hoc refellit Dionyſius Halycharnaſſeus, affirmans id futile eſſe, cum a nullo ueterum Scriptorum fuerit memoriæ proditum. Probabilior illa Ciceron. coniectura, tanta fuiſſe in tota Italia de Pythagoreorum doctrina & ſapientia famam & exiſtimationem, vt qui ſapiēs haberetur, is cōtinuo Pythagoræus putaretur. Numam igitur, ꝙ eum ſapiētem uirum fuiſſe à maioribus accepiſſent, temporum vero, & ætatum differentiam, propter vetuſtatem ignorarent, quidam Pythagoræ auditorem crediderunt. Hāc Ciceronis coniecturam confirmant ea, quæ ſcribit Plinius lib. 34. c. 6. cum enim bello Sa-

Quo tēpore Pythagoras venerit in Italiam.

Numā Pōpilium ſecundū Regem Romanorum non fuiſſe Pythagoræ auditorem.

A mniti, cōſultus a Romanis Pythius Apollo, iuſſiſſet duobus Græcorum gētis, vni ſapiētiſſimo, alteri fortiſſimo, ſtatuas in urbe, celebri loco dicari, Romanos unā Pythagoræ, alterā Alcibiadi dicaſſe. vt mirum ſit eos uel ſapientia Pythagoram Socrati, eiuſdem Dei ſentētia ſapientiſſimo omnium pronunciato, uel fortitudine, Alcibiadem Themiſtocli prætuliſſe.

Omnibus igitur ueterum ſcriptorum de Pythagoræ ętate ſētētiis inter ſe collatis, illud ceu ſimillimum & proximum vero conſtitui poteſt, Pythagoram eo tēpore floruiſſe, quod inter ſexageſimā &
B ſeptuageſimā Olympiadem interiectum fuit: in hoc. n. conueniunt, atque conſentiunt plerique nobiles Scriptores, Cicero, Liuius, Dionyſius Halycharnaſſeus, Clemēs Alexādrinus, Euſebius in chronicis, & Diogenes Laertius. Diodorus Siculus li. 12. Milonem illum Crotoniatē incredibili corporis robore præditū, æqualem facit Pythagorę, utrunque autē circa Olympiadem octogeſimam tertiā floruiſſe: ſed fallitur. Veriùs Herodotus, qui li. 3. Milonem eo tempore uixiſſe ſignificat, quo Darius Hyſtaſpis filius re-
C gnum Perſarum adminiſtrabat; regnauit autem Darius ab Olympiade ſexageſima quarta, uſque ad ſeptuageſimam tertiam. Solinus ca. 4. ait. Milonem enituiſſe tempore Tarquinii Romanorum regis, quod in idem tempus recidit. Aul. Gellius. lib. 15. cap. 16. mendoſa neſcio quæ ſecutus chronica, falsò putauit, Milonē prima Olympiade floruiſſe. Eo autem temporis interuallo, quo uixit & floruit Pythagoras, multa, eaque illuſtria, & memorabilia contigerunt. Romani exactis regibus, poteſtatem Conſulum inſtitue-
D runt: Perſæ, rege Cambyſe uictam armis Ægyptum imperio ſuo adiecerunt. Hebræi, Darij Perſarum regis qui Cambyſi ſucceſſit, & cuius in priori libro Eſdræ & apud Zachariam Prophætā fit mētio permiſſu & liberalitate, tēplum Hieroſolymitanum inſtaurarunt, Zorobabele principatum populi, ſummum autem Pōtificatum Ieſu filio Ioſedech regente, prophetātibus uerò Zacharia & Aggæo, qui cum Malachia ultimi fuerūt prophetarum, quorum in ſacris libris extāt ſcripta. Atq; hoc loco uelim lectorem conſidera-

Error Diodori Siculi.

Quæ memorabilia i orbe contigerint tempore Pythagoræ.

derare (id quod perutilem,atq; periucũdam habet contemplationem) quemadmodum quo tempore apud Græcos prope infans erat philoſophia & ſapiẽtia,eo tempore fuiſſe eam apud Hebræos vetuſtiſſimam,&(ſi fas eſt ita loqui)pene decrepitam: nouiſſimos enim ſapientũ, & prophetarum qui fuerũt apud Hebręos, cõſtat fuiſſe *συγχρόνους* antiquiſſimis,atque adeo primis Græcorum ſapiẽtibus.

Nota.

HERACLYTVS.

EXTANT duæ apud Laertiũ epiſtolę vna Darij Perſarũ regis Heraclytũ ad ſe humaniſſime accerſentis,eiuſq; ſe auditorẽ & diſcipulum eſſe cupientis,multaque ei benigne pollicẽtis: Altera ipſius Heraclyti profectionẽ ad Perſas abnuentis,& tanti Regis promiſſa literarũ otio & ſtudio Philoſophię poſtponentis Idem confirmans Clemẽs primo libro Stromatum ita ſcribit, [Heraclytus poſterior fuit Pythagora,vt pote cuius ipſe meminit in ſuis ſcriptis,hic deſpexit Dariũ regem adhortantẽ ſe, vt ad Perſas veniret.] Hæc Clemẽs.Ex quo licet intelligere,vixiſſe Heraclytum,eiuſque nomen in Philoſophia clarum fuiſſe regnãte apud Perſas Dario Hyſtaſpis filio;regnauit autẽ Darius ab Olympiade ſexageſima quarta uſque ad ſeptuageſimam tertiam.cum quo Laertius cõſentit, ſcribẽs eum claruiſſe circa Olympiadem ſexageſimam nonam. Euſebius in chronicis de ætate Heraclyti incõſtãter ſcribit,nam cum dixiſſet eũ floruiſſe Olympiade ſeptuageſima, poſtea inquit, eũ clarũ in philoſophia fuiſſe habitum Olympiade octogeſima.Vixit autẽ Heraclytus annos ſexaginta.

ANAXAGORAS.

ANaxagoram æqualẽ Pythagoræ facit Euſebius lib.vlti.de præparatione Euãgelica cap.4.in chronicis autem paulò poſteriorem eũ facit Pythagora,ſcribẽs floruiſſe illum defuncto Pythagora circa Olympiadẽ ſeptuageſimam.Fuit Anaxagoras magiſter Archelai Philoſophi,Euripidis Poetę,& Periclis Athenienſium principis,qui ob incredibilem eloquentiæ vim, dictus fuit tonare,fulminare,totã Gręciam permiſcere. Hunc Periclem Diodorus Siculus lib. vndecimo affirmat Olympiade octogeſima prima floruiſſe.Plinius lib.2.cap. 58.ait Anaxagoram Olympiadis ſeptuageſimę octauæ ſecundo anno;cęleſtium literarum ſcientia prædixiſſe,quo die caſurus eſſet è ſole lapis, qđ ita euenit, vt ab eo prædictum fuerat. Auctor eſt Diogenes Laertius, Anaxagoram vigeſimũ ætatis annum egiſſe, quo tẽpore Xerſes in Gręciam tranſijt;eius autem Regis in Gręciam tranſitum Eratoſthenes apud Clementem primo libro Stromatum,& Diodorus Siculus li. vndecimo,notatũt in primo anno Olympiadis ſeptuageſimę quintę.Apollodorus in chronicis refert, Anaxagoram floruiſſe Olympiade ſeptuageſima,obijſſe autem ſeptuageſimæ octauæ Olympiadis anno primo. De hoc igitur fere cõuenit inter omnes, Anaxagorã vixiſſe, & claruiſſe,eo tractu temporis, qui inter Olympiadẽ ſeptuageſimam & octogeſimã,interiectus fuit. Hoc temporis ſpatio,regnarũt apud Perſas Xerſes,& filius ei⁹ Artaxerſes cognomento Lõgimanus.Hic Eſdram,& Neemiam(ut ſcriptũ eſt in 1.& 2.lib.Eſdræ) miſit Hieroſolymam ad corrigẽdos mores populi Iudaici,ad cõſtituendũ & ornãdum cultum diuinũ,& ad muros eius vrbis extruendos atque muniẽdos: quæ murorũ ædificatio cœpit anno regni huius Artaxerſis vigeſimo,hoc ẽ anno quarto Olympiadis octogeſimæ tertiæ; nam regnare cœpit(auctore Diodoro lib.vndecimo) anno primo Olympiadis ſeptuageſimæ nonæ. Ab hoc autem tẽpore initiũ ſumere oportet numerãdi ſeptuaginta illas Danielis hebdomades: id qđ video & ipſum Danielẽ ſatis perſpicue indicare cap.9.& nõ paucos, eoſq; in primis graues atq; præſtantes ſcriptores eccleſiaſticos, memoriæ ꝓdidiſſe. Hoc ẽt tempore Athenienſes nobiliſſimas illas maximèque memorabiles de Perſis uictorias,Marathonicã,Salaminiã,& Platæenſem,ducibus Miltiade, Themiſtocle,& Ariſtide,retulerunt. Ferunt primos philoſophorum, Pherecydem Syrum & Anaxagoram,illum quidem,immortalitatem animi noſtri,hunc autem

Vnde initium numerãdi ſeptuaginta hebdomades Danielis, ſumendũ ſit.

I 3 Deum

Qui primi Philoſophorũ animi noſtri i̇mortalitatem & Dei efficiẽtiam Græcos docuerint.

Deum quẽ ipſe Mẽtem vel intellectum vocabat, eſſe mundi cunctarumque rerum opificẽ, Græcos docuiſſe: ut permirum ſit, priores Philoſophos q hæc ignorarunt, ſapientum nomen, & honorẽ habuiſſe; & duas has res, quarum cognitio cunctis mortalibus optatiſſima eſt, & ad bene piẽque uiuendum maximẽ neceſſaria, tam ſerò ad Græcorum notitiam perueniſſe.

DEMOCRITVS

Democritus in eo opere, quod inſcripſit paruum Diacoſmum, ait ſe iuuenem eo tẽpe fuiſſe, quo iã ſenex erat Anaxagoras, ut pote minorẽ natu, quàm ille erat, annis quadraginta: addit etiã ſe opus illud compoſuiſſe, anno poſt excidium Troiæ, quingenteſimo trigeſimo: quod ſi verum eſſet, uixiſſet Democritus circa trigeſimam Olympiadem, hoc eſt multò ante Thaletem & ſeptem ſapientes, quod cum perſpicuè falſum ſit, neceſſe eſt, uel erraſſe Democritum in Cronographia, uel, qđ eſt credibilius, numerum illum annorum poſtea fuiſſe uitiatum, ut legẽdum ſit, itáque à Democrito ſcriptum fuerit (anno poſt excidium Troiæ ſeptingẽteſimo trigeſimo) cum quo conſentit id quod ſcribit in Chronicis Apollodorus, affirmans eum floruiſſe circa Olympiadem octogeſimam, & Plinius lib. trigeſimo ca. primo, dicens eum floruiſſe circa bellum Pelopponeſiacum, hoc eſt ab Vrbe condita anno trecenteſimo, quod tẽpus incidit in octogeſimam primam Olympiadem; Ab excidio autem Troiæ vſque ad octogeſimam primam Olympiadem fluxerunt anni ſeptingẽti triginta. Thraſyllus in eo libro qui inſcribitur de legendis Democriti libris, memorat Democritum annis ſeptuaginta ſeptem maiorem natu fuiſſe, quàm Socratem. Herodotus inquit (auctore Laertio) Xerſem regem hoſpitatum eſſe apud patrẽ Democriti tunc temporis pueri, eique reliquiſſe Magos quoſdam & Chaldæos, à quibus Theologiam, & Aſtrologiam didicit. Hippocratem Medicorum principem ęqualem fuiſſe Democriti, & Plinius lib. trigeſimo, capitulo primo, teſtis eſt, & confirmat apud Laertium Athenodorus, ſcribens Hippocratem cum ad curandum Democritum morbo laborantẽ veniſſet, multis in rebus exploratam, & cognitam eius ſapientiam fuiſſe demiratum: quare cõſtat falſam fuiſſe eorum opinionem, quos Cornelius Celſus initio ſui operis ait credidiſſe, Hippocratẽ fuiſſe Democriti diſcipulum. Gloriatur Democritus apud Clementem primo libro Stromatum, & apud Euſebiũ libro decimo de Præparatione Euangelica capitulo ſecũdo, ſe octoginta annis abfuiſſe à Patria, plurimas, longiſſimeq, diſſitas regiones peregrinando atq; perluſtrando, quò maiores ſapientiæ opes vndique conquiſitas ſibi compararet. Obijt, cẽteſimum nonum ætatis annum agens. Euſebius in Chronicis facit eum æqualem Anaxagoræ, & florentem circa ſeptuageſimam Olympiadem: ſed falsò; nam ſupra demonſtratum eſt, Anaxagorã initio ſeptuageſimæ quintę Olympiadis, fuiſſe uiginti annorum; quare natus fuerat initio ſeptuageſimæ Olympiadis: dictum etiam fuit Democritum annis quadraginta minorem natu fuiſſe, q̃ Anaxagoram. Ergo tantum abeſt ut floruerit Olympiade ſeptuageſima, ſicut ait Euſebius, vt natus fuerit octogeſima: quanquã ne hoc quidem uerum eſſe vř: nã ſi natus eſt Olympiade octogeſima, vixit autem centum & nouem annis, ergo peruenit uſque ad Ariſtotelẽ annos iã circiter triginta natum, quod aperte falſum eſt; quare, vel quod dř de tempore ortus eius, vel quod de longitudine uitæ affirmatur, pro uero habendum non eſt.

Tempore Democriti floruit Medicorũ princeps Hippocrates.

Equidem cum opiniones veterum de ætate Democriti conſidero, eas tam uarias & diſcrepãtes inter ſe reperio, ut ea de re nihil certi habeam conſtituere: ꝓbabile tamen eſt Democritum circa ſeptuageſimã ſecundã Olympiadem eſſe natum. ſiquidem is puer erat Olympiade ſeptuageſima quinta, quo tempore Xerſes Perſarũ Rex in domo eius eſt hoſpitatus, ut memoriæ prodidit Herodotus, qui eodem illo tempore floruit, ut docet Diodorus Siculus lib. 3. cap. 9. quã quam Plin. lib. 12. cap. 4. ait Herodotum Thurijs in Italia compoſuiſſe hiſtoriam ſuam

De ætate Herodoti Hiſtoria.

ſuam anno Vrbis conditæ trecenteſimo decimo, nempe circa octogeſimã tertiã Olympiadem. Veriſimile igitur eſt ętatẽ Democriti, cuius prope æqualis fuit Herodotus, meliùs ipſi Herodoto, quàm poſterioribus hiſtoriographis fuiſſe cognitam; illud quoq; quod Plinius, Apollodorus, Thraſyllus, alijq; prodiderunt, eũ circa Olympiadem octogeſimã, hoc eſt ab octogeſima, vſque ad nonageſimã floruiſſe, probabile eſt. Illud certe uideo inter multos ſcriptores conſtare, Democritum & Hippocratem tẽpore belli Peloponeſiaci floruiſſe, quod geſtũ eſt circa Olympiadem octogeſimam primam, ut ſupra ex Plinij ſnĩa docuimus. Quod autem affirmat Euſebius libro 10. de Præparatione Euangelica cap. 3. Democritũ clarum fuiſſe Olympiade quinquageſima, annis poſt Troiæ excidium ſeptingẽtis, id duplicem continet errorem; nam Olympiade quinquageſima, ne pater q̃dem Democriti natus erat, & ab excidio Troiæ, uſq; ad quinquageſimã Olympiadem, non plures quàm octo & ſexcenti anni numerantur.

PARMENIDES.

VIDETVR fuiſſe Parmenides paulo antiquior Democrito: Nã Clemens Alexandrinus primo libro Stromatum; eumque ſecutus Euſebius decimo libro de Præparatione Euãgelica cap. 3. & Ariſtoteles li. 1. Metaphyſic. aiunt Parmenidem Xenophanis auditorem fuiſſe, Parmenidis Zenonem, Zenonis Leucippum, Leucippi Democritum; itaque Parmenidem non paucis annis faciunt Democrito priorem. Deinde Plutarchus in Pericle, ſcribit Periclem, nõ ſolum Anaxagoræ, ſed etiam Zenonis, qui fuerat diſcipulus Parmenidis, auditorẽ fuiſſe, ergo Zeno æqualis fuit Anaxagoræ, quo Democritum minorem natu fuiſſe quadraginta annis, ſupra oſtendimus; ſi Zeno prior fuit Democrito, Parmenidẽ Zenonis magiſtrũ, eo antiquiorẽ fuiſſe neceſſe eſt. Ad hæc ſiue Parmenides auditor fuit Xenophanis Colophonij, vt tradunt Clemens Alexandrinus, Euſebius, & Ariſtotel. locis ſupradictis, & Laertius in Parmenide: ſiue ut cenſet

De ætate Parmenidis diſceptatio.

A Theophraſtus apud Laertiũ Anaximandri diſcipulus fuit, neceſſe eſt eũ floruiſſe circa ſeptuageſimã Olympiadem. Nam & Xenophanem, & Anaximandrum circa ſexageſimam Olympiadem claruiſſe, manifeſtum facit Laertius, Clemens, & Euſebius. Democritum autem ſeptuageſima Olympiade, ne natũ quidem fuiſſe, ex his quæ ſupra diximus, cũ eius Cronographiam exponeremus, perſpicuum eſt. Veruntamen Parmenidem nõ eſſe adeò antiquum, ſed fuiſſe propemodum æqualem Democriti, & utrunq; poſt octogeſimam Olympiadem floruiſſe, vel eo argu- B mento probari poſſet, ꝙ Plato in eo dialogo, qui inſcribitur Parmenides, inducat Socratem iuuenem colloquentẽ atq; diſſerentem cum Parmenide iam quidẽ ſene, ſed non decrepito, quin etiam eo tempore, opinione & fama ſapiẽtię multùm florente. Natus eſt autem Socrates Olympiade ſeptuageſima ſeptima, vt illum eius ſermonem, quem is iuuenis cũ Parmenide habuiſſe dicitur, ueriſimile ſit circa Olympiadem octogeſimam tertiam, uel quartam, fuiſſe habitum. Non me latet quoſdam arbitrari totum illũ C Socratis cum Parmenide ſermonem, à Platone contra Cronographiæ rationẽ, & ueritatem fuiſſe confictum, Parmenidemque ante Socratis ortum uita fuiſſe defunctum. Sed de his opinetur quiſque quod ei magis libuerit. Illud certe non ferendum quod ait Laertius, Parmenidem floruiſſe circa Olympiadem nonageſimam nonam, cum proxime poſt, diſcipulum eius Meliſſum florẽtem faciat Olympiade octogeſima quarta. Socrates ſane qui iuuenis erat ſene iam Parmenide, obijt ſeptuagenarius Olympiade no- D nageſima quinta. Inſignior alter eiuſdẽ Laertij error, Zenonem Eleatem, minorem natu quàm Parmenidem, eiuſque diſcipulum, circa ſexageſimam Olympiadem, clarum in Philoſophia fuiſſe affirmantis; cum id temporis Zeno, ne natus quidem eſſe potuerit. Sed ſint hæc non Laertij, ſed Scriptorum, uel Typographorum errata, a quibus numeros vitiari & corrumpi ſolere, notiſſimum eſt atque uſitatiſſimum.

EMPEDOCLES.

EMpedocles Xenophanis, vel ut aliis placet, Parmenidis æmulus, ſecta Pythagoræus, ęqualis Zenonis Eleatis, Magiſter Gorgiæ inſignis admodum tpe Socratis ſophiſtæ ac rhetoris, deſcripſit tranſitũ Xerſis in Græciã, qui fuit ſeptuageſima quinta Olympiade. Hæc Laertius ex antiquis ſcriptorib. accepta memoriæ prodidit; a quo parũ diſcrepat Euſebius in chronicis, ſcribens Empedoclis nomẽ Olympiade octogeſima prima clarum & illuſtre fuiſſe. Ariſt. 1. lib. Metaphyſicæ, ait, Empedoclem ætate quidem inferiorem fuiſſe Anaxagora, operibus uero ſuperiorem. Ex his aũt licet intelligere, quatuor proxime memoratos philoſophos, Anaxagoram, Democritum, Parmenidem, & Empedoclem; uel eadem plane ętate, uel certè haud longo temporis interuallo diſiunctos: hoc eſt ab octogeſima, uſque ad nonageſimam Olympiadem, floruiſſe.

SOCRATES.

NAscitvr Socrates anno quarto Olympiadis ſeptuageſimæ ſeptimæ, moritur ſeptuagenarius anno primo Olympiadis nonageſimę quintæ, quemadmodũ Apollodorus in chronicis, & Demetrius Phalereus tradiderũt. Euſebius in chronicis, ortũ Socratis ponit in anno ſecundo Olympiadis ſeptuageſimæ octauæ, quo anno Themiſtocles interijt. obitum aũt refert ad annũ tertiũ Olympiadis nonageſimæ quintæ, annos uitæ duos & ſexaginta ei aſſignãs. Paucis aliquot annis ante Socratis obitũ, hoc eſt circa Olympiadẽ nonageſimã tertiam, imperiũ Perſarũ ſuſcepit Artaxerſes cognomento Memnon, uir lenitate ingenii, beneficentię ſplendore, amplitudine imperij, ſecundoq; rerum ſucceſſu maximus omnium qui in Perſide regnarunt, uel certè maximis par: cuius res geſtas Cteſias Gnidius, Dinon, Xenophon, & Plutarchus perſcripſerunt. Hic eſt, ut placet Euſebio, & uero mihi fit uериſimile, ille maritus Heſter fœminæ Hebręę, qui in lib. Heſter primùm quidem

A vocatur Aſſuerus, poſtea vero, ſub finem eiuſdem libri, nominatur Artaxerſes, ſub hoc Rege tota prope Iudæorũ gens, opera & beneficio Heſter atque Mardochæi, liberata ẽ a ſupremo exitio & interitu, quem ei Aman primus apud Regẽ Satrapa, odio Mardochæi fuerat machinatus. Nõ ignoro Ioſephum libro vndecimo antiquitatum, & D. Auguſt. libro decimo octauo de Ciuitate Dei capitulo trigeſimo ſexto, in ea eſſe ſententia, vt Aſſuerum illum maritum Heſter Artaxerſem Longimanum filium Xerſis, eius inquam Xerſis, qui Græciæ tanto apparatu

Reprehẽditur Ioſeph° Iudæus.

B bellum intulit, fuiſſe arbitrentur; Sed ego vt id credam in animum inducere non poſſum; ſi enim regnante Longimano Heſter & Mardochæus floruiſſent, nõ eſt dubitandum quin Eſdras, qui eodem illo tempore uixit, eiuſque temporis hiſtoriam pertexuit, & illi Regi in primis charus fuit, aliquam tantę fœminæ, tantique uiri mentionem feciſſet. Nã qnod ait Ioſephus libro vndecimo antiquitatum, Regem illum a quo Eſdras; & Neemias cum ampliſſimis muneribus Hieroſolymam miſſi ſunt, fuiſſe Xerſem patrẽ

C Longimani, falſum eſſe declarat poſterior Eſdræ liber capitulo decimotertio, in quo trigeſimus ſecundus regni Artaxerſis annus memoratur. Xerſem autẽ, vel viginti, vel vno & viginti dũtaxat annis regnaſſe, inter omnes ferè hiſtoricos conſtat, certè ad trigeſimum annum nemo eius regnum produxit. Verùm de his quę ad Sacram Cronographiam pertinent, alio quodam libro in hoc ſeparatim a nobis elaborato copioſè diſſeruimus. Erat iuuenis Socrates florentibus apud Hębreos Eſdra & Neemia. Etenim

Qui floruerint apud Hebræos tẽpore Socratis.

D vigeſimo anno Artaxerſis Longimani; quo Neemias a Rege miſſus eſt ad erigẽdos muros Hieroſolymitanos, Socrates annum vigeſimum quintum agebat: Socrates.n. natus eſt Olympiadis ſeptuageſimę ſeptimæ anno quarto, Artaxerſes autem regnare cœpit ut ait Diodorus Siculus lib. 11. anno primo Olympiadis ſeptuageſimæ nonæ. Quocirca quod ſcribit D. Auguſtinus libro decimo octauo, de ciuitate Dei cap. 37. Socratem fuiſſe poſt Eſdram, ſic interpretari oportet, vt illos eodem quidem tempore vixiſſe, Socratem

cratem

eratem tamen ipſo Eſdra, ceu iuuenem miro, aut etiam ſene, poſteriorem fuiſſe intelligamus.

PLATO.

Error Euſebij circa ætatem Platonis.

Euſebius in decimo li. de Præparatione Euangelica extremo cap. 3. ait, Platonem clarum fuiſſe, eo tẽpore quo deſijt Imperium Perſarũ, vel paulò ante Alexandrum, & quadringentis annis ante Auguſtum Cæſarem, uel paulò amplius In quibus verbis eminet adeo manifeſtus & inſignis error, vt eũ non vidiſſe Euſebium, qui alia permulta in Cronographia vidit, non ſatis mirari queam. Etenim ab Alexandri Magni ortu, qui fuit cẽteſima quinta Olympiade, vſque ad ortum Auguſti, qui fuit Cicerone Conſule, anno vrbis conditæ ſexcenteſimo nonageſimo, & Olympiade centeſima ſeptuageſima nona, non interfluxerunt anni trecenti. D. Auguſtinus libro ſecundo de Doctrina Chriſtiana capitulo 28. D. Ambroſii teſtimonio confirmat, eo tempore Platonem veniſſe in Ægyptum, quo tempore ibi erat Hieremias Propheta, & ab hoc multa illum de rebus diuinis fuiſſe edoctum: ſed poſtea cognoſcens id eſſe falſum (Hieremias enim fuit in Ægypto euerſa vrbe Hieroſolomitana, & populo Hebræo in captiuitatem Babylonicã adducto, quod circa Olympiadem trigeſimam octauã euenit; Plato autem natus eſt Olympiade octogeſima octaua, nempe ducentis annis poſt Hieremiam) idem Auguſtinus libro ſecũdo retractationum, cap 4. & lib. 8. de Ciuitate Dei cap. 11. ſcribit Platonem annis poſt Hieremiam cẽtum eſſe natum: ſed vera Cronographiæ ratio, ducentos circiter annos inter Hieremiam & Platonis ortum interceſſiſſe docet. In lib. autem 18. de Ciuit. Dei, cap. 37. ſcriptum reliquit: nõ multò poſt Eſdram, Platonem eſſe natum: & rectè quidem non multo poſt, nam Eſdras in poſteriori libro mentionem facit trigeſimi ſecũdi anni regis Artaxerſis, qui incidit in Olympiadem octogeſimam ſextam, vna autem Olympiade poſt, ortus eſt Plato.

Opi. D. Auguſt. de Platonis ætate

Ergo Platonem natũ eſſe Olympiade octogeſima octaua, tradidit Apollodorus in Chronicis, quo anno Pericles obiit, Iſocrate ſex annis minor natu: uigeſimũ annũ agẽs, Socratẽ audire cæpit, quo defuncto, Cratylo Heracliti, & Hermogeni Parmenidis diſcipulis, operã dedit: nõdũ triginta annos natus, peregrinari cæpit, & varias regiones diſcẽdi cupiditate peragrauit; obijt octogenarius Olympiade cẽteſima octaua: Plato (inqt Tullius in libro de Senectute) vno, & octogeſimo anno ſcribens, mortuus eſt. Reliquit ſucceſſorem Speuſippum ex ſorore nepotẽ, qui ſcholæ præfuit octo annis: poſt quẽ Academiam tenuit Xenocrates annis vigintiquinque vſque ad Olympiadem cẽteſimam decimam ſextã, poſt Xenocratẽ Polemõ, Crates, & Crãtor in Academia floruerũt. His ſucceſſit Arceſilas Mediæ iuuẽtor Academiæ, florens circa centeſimam vigeſimã Olympiadem, cuius in eadem ſchola ſucceſſor fuit Lacydes circa Olympiadem cẽteſimam trigeſimam quartã: hic Nouæ Academiæ auctor fuiſſe dicitur: poſt quẽ Carneades floruit, circa centeſimã ſexageſimam ſecũdam Olympiadem defunctus, vir toties, tãtúmq; à Cicerone laudatus. Et quia principatus Machabæorũ (de quo ſcriptum eſt 1. libro Machabæorum) circa Olympiadem cẽteſimã quinquageſimam quartam initium habuit, videtur hic Philoſophus illo eodem tempore floruiſſe. Multo poſt hos tempore, Plotinus fuit imperante Galieno, magiſter Origenis & Porphyrij, a quo eius uita diligẽter perſcripta eſt, quinquaginta quatuor libros ſcripſit, Platonice ſanè, hoc eſt obſcurè, apud eius ſectæ amatores, poſt Platonem, primas Plotinus tenet. Verum ad Platonem reuertamur: Eius tempore Artaxerſes, vel vt alij uocant, Darius Ochus, Perſarum regnum accepit, vir ingenio ferox, ſæuus atq; in Iudæos crudelis: id qđ ex his quæ Ioſephus lib. 11. antiquitatũ, & Euſebius in Chronicis ſcribunt, manifeſtum eſt. Hũc regem Seuerus Sulpitius lib. 2. ſacræ hiſtoriæ, putat eſſe illũ Nabuchodonoſor cuius ſacræ literæ initio libri Iudith, mẽtionem faciũt: ex quo efficeretur, Iudith quæ obtruncato Holopherne, & patriã ſuã ab arctiſſima obſidione, & uniuerſã He-

Succeſſorũ Plat. ætates.

Refellitur opi. Seueri Sulpitij.

Hebræorum gentem ab vltimo exitio liberauit, æqualem fuiſſe Platonis: ſed fallitur Sulpitius, Iudith namq; multò antiquiorem fuiſſe, quinetiam ante Babylonicam Iudæorum captiuitatem extitiſſe, multis & quidem probabilibus argumētis probari poteſt: verùm his de rebus, alio loco diſputandum eſt.

Tempore Platon. Roma capta ē a Gallis.

Illud in præſētia taceri nō poteſt, florente Platone, Romam captam, & vaſtatam eſſe a Gallis, Capitoliumque ſeptē mēſibus obſeſſum, ſed Camillo Imperatore, nō ab Vrbe ſolum pulſi ſunt, ſed ēt cæſi, atque profligati: Hoc autem euenit ſe anno Vrbis conditæ trecēteſimo ſexageſimo quarto, teſtantur Plinius lib. 33. ca. 1. Eutropius lib. 1. Oroſius lib. 3. Dionyſius Halycarnaſſæus libro 5. ait, conſtare inter omnes ſcriptores Romā captā eſſe a Gallis, anno primo Olympiadis nonageſimæ octauæ, quod in idē recidit. Quare miror, Euſebiū in chronicis hoc ad initium Olympiadis nonageſimæ ſeptimæ retuliſſe: ſed quatuor uel quinq; annorum erratum diſſimulari & condonari poteſt, [Roma capta eſt à Gallis anno Vrbis conditæ (inquit Plutarchus in Camillo) trecenteſimo ſexageſimo & aliquantò amplius, atque id ſe audiſſe teſtatur Ariſtoteles,] Hæc Plutarchus.

Qui floruerint tempore Platon.

Platonis tēpore multi in omni genere laudis excelluerunt: in re bellica Ageſilaus, Epaminondas, Philippus pater Magni Alexādri: in Hiſtoria Xenophon: in Aſtrologia Eudoxus: in Rhetoricæ arte Iſocrates: in Philoſophia Pythagorica, Architas Tarentinus, in Cynica Diogenes: tunc vterque Dionyſius Siciliam tyrannide oppreſſam tenuit, quā excuſſit Dion Syracuſanus, victo eiectoq; ex inſula Dionyſio iuniori: quo tempore etiā Traſybulus Athenas oppreſſas à Tirannis, in libertatem priſtinam reſtituit.

ARISTOTELES.

Naſcitur Ariſtoteles primo anno Olimpiadis nonageſimæ nonæ, Platone minor natu, paulò amplius quadraginta annis, anno primo Olympiadis cēteſimæ tertiæ: cum is eſſet annorum decem & ſeptem, ad Platonē iam ſexagenarium audiendum acceſſit

A apud quē annis circiter viginti, hoc eſt ad quartum vſq; annum Olympiadis cēteſimæ ſeptimæ, eſt cōmoratus. anno ſecundo Olympiadis centeſimæ nonæ, ad Philippum Macedonū Regē ſe cōtulit, a quo filium eius Alexādrum annos natum quindecim, Philoſophiæ præceptis imbuendum, annum ipſe agens quadrageſimum ſecundum, accepit. in quo munere quinquennio conſumpto, poſtea ſecundo anno Olympiadis cēteſimæ vndecimæ, Athenas cōceſſit, & in Lycæo tredecim annis Philoſophiam docuit. erat aūt annorū circiter quinquaginta cū ibi

B docere cæpit. tandem profectus Chalcidem anno tertio Olympiadis centeſimæ decimæ quartæ, tres & ſexaginta annos natus, biennio poſt mortē Alexādri Magni, eodē autē anno quo Demoſthenes orator, interijt. Hæc Apollodorus, Hermippus, Trogus Pompeius, Plutarchus, Euſebius, & Laertius, tradiderūt. Aulus Gellius lib. 17. cap. 21. ſcribit Ariſtotelē natum poſt recuperatā & à Gallis liberatam Romā anno ſeptimo, qui incidit in annum tertiū Olympiadis nonageſimæ nonæ. D. Iuſtinus Martyr in ſermone

C exhortatorio, quem ſcripſit ad gētes, ait Ariſtotelem, ꝙ quæſtionem de admiranda vi & natura Euripi propoſitā ſibi, explicare non poſſet, pudore ſimul atq; tædio victum ex hac vita migraſſe. Plin. li. 29. cap. 1. ait ex filia Ariſtotelis genitum eſſe inſignem illum medicum Eraſiſtratum, cuius in ſanādo Antiocho rege, Seleuci Nicanoris filio, multùm ſpectata & nobilitata ē ſolertia & prudētia, ſanatique regis mercedem à Ptolemæo eius filio centum talēta accepit. Hunc Eraſiſtratum Plinius Chryſippi diſcipulū fa-

Quo Ariſt. obierit ſecūdū Iuſtinū Martyrē.

Eraſiſtrat. medicus Ariſtot. fuit ex filia nepos.

D cit: ſed haud ſcio, an ei conſtet ratio temporum, cum Chryſippus circa Olympiadem centeſimā quadrageſimam floruerit: probabilius eſt quod alij ꝓdiderūt, Theophraſti eum fuiſſe auditorem, quibus Laertius in Theophraſto non diſſentit: quanquā idem Laertius in Chryſippo, ait, alium quēdam Chryſippum Gnidium medicum fuiſſe, à quo Eraſiſtratus teſtatur ſe multa didiciſſe.

Memorabilis Hiſtoria

Floruit autem ætate Ariſt. apud Hebræos, Iaddus ſummus Pōtifex, qui habitu & ornamentis pōtificijs obuiā proceſſit

ceſſit

A ceſſit Alexandro Magno hoſtiliter Hieroſolymam petenti: cuius Pontificis vel aſpectu ſolo, uſq; adeo Regis aĩus ad beneuolentiã eius gẽtis, & Pontificis reuerẽtiã flexus eſt: vt Iudæis amicè conſalutatis, honoratoq; Pontifice, nomẽ Dei, quod is capite geſtabat laminę aureę inſculptum ſupplex adorauerit, affirmans ſibi eodẽ illo habitu Deum, in Dio Macedoniæ apparuiſſe, pollicẽtem ſe illius. Dei ductu Perſarum imperio potiturũ. Alexãder igitur veniens Hieroſolymã, templumq; ingreſſus, Deo ſacrificauit, templum ampliſſimis muneribus, maximo honore Pontificẽ, plurimiſq; bene- B ficijs Iudæos afficiens: oſtenſoque ei libro Danielis, in quo prædictum erat fore, ut Perſarum imperium à quodam rege Græcorum funditùs euerteretur, eũ ſe Regem eſſe interprætatus, lęto fidentique animo aduerſus Darium exercitum mouit, nõ dubiam habẽs victoriæ ſpem, duplici oraculo, Dei & Vatis, ſibi ꝓmiſſæ. Hęc ex Ioſeph vndecimo antiquitatũ libro, deſcripſimus. Ariſtotele philoſophante, regnanteq; Alexandro, Græcia clariſſima fuit, totoq; terrarum orbe potentiſſima, ut ait Plin. lib. 18. cap. 7. Tune C enim fuit Ariſtoteles Philoſophorum facile princeps, tũc effloruit Demoſthenes eloquẽtiæ parẽs, tunc quaſi ſol exoriẽs, & ſua luce reliquas ſtellas præſtringens, gloria rei bellicæ excelluit Alexãder, ob incredibilem rerum, tãta celeritate felicitateque geſtarum, cognomentum Magni apud omnes adeptus gẽtes; quem niſi temulentia, & ex hac efferueſcens in amicos crudelitas, ſæpe viciſſent, oẽs ipſe quotquot ante eum, poſtq; fuere Reges, & Imperatores, proculdubio viciſſet. Huius regis tam ſubitę mortis, con- D ſcium fuiſſe Ariſtotelem, quin etiam excogitato in id veneno, auctorẽ, ob Caliſthenem Ariſtotelis conſobrinæ filiũ ab eo rege ignominioſiſſime crudeliſſimeque necatũ, multi memoriæ ꝓdiderunt. In qua ſententia Plinius fuiſſe vr̃, cuius extrema trigeſimi libri verba, hæc ſunt. [Vngulas tantum mularum repertas, neque aliam ullam materiam, quæ non perroderetur a ueneno ſtygis aquę, cum id dandum Alexãdro Magni Antipater mitteret, memoria dignũ eſt, magna Ari-

Tempore Ariſtotelis Gręcia fuit florentiſſima.

Infamia Ariſtotelis.

A ſtotelis infamia, excogitatũ.] Hæc Plinius: Plutarchus ẽt in Alexãdro opinionẽ illã veneni ab Antipatro miſſi, & ab Ariſ. excogitati, Antigoni Regis teſtimonio cõfirmat; quãuis ipſe ſuſpitionẽ veneni tollat, vel eo argumẽto, ꝙ certũ ſit, neq; tunc mortuo Alexandro vllam in exercitu veneni ſuſpitionẽ fuiſſe, neque tot diebus, q̃bus inter Principes de ſucceſſore Alexandri, præſente eius corpore, diſceptatũ eſt, vllum in cadauere tumorem aut liuorem aliudue veneni indicium aut veſtigium, extitiſſe.

Purgatur Ariſtot. ab infamia.

Moriens aũt Ariſt. & ſcholã & Biblio- B thecã ſuã reliqt Theophraſto, ſed q̃ lepide ſimul & verecunde, Ariſt. duo & ſexaginta annos, Theophraſtũ ſibi ſucceſſorẽ elegerit, eũ Menedemo eius cõdiſcipulo pręferrẽs, pulchre narrat Gellius, lib. 13. cap. 5. Quę vero, & q̃ta calamitas ſcriptis Ariſtotelicis, poſt Theophraſti mortẽ acciderit, adſcriptis hoc loco Strabonis verbis, cõmemorãdũ eſt: id. n. noſſe, ſtudioſis doctrinæ Ari. ꝓutile fuerit. Strabo igr̃ lib. 13. ita ſcribit. [Ariſtoteles & ſcholã & bibliothecã ſuam Theophraſto reliquit, primuſq; oĩum, quos ſcimus, & li- C bros cõgregauit, & Ægypti Reges Bibliothecę ordinẽ docuit. Theophraſtus eã Neleo tradidit, Neleus Sceptim detulit, & poſteris dedit, hominibus ſane imperitis, q libros incluſos, & negligẽter poſitos habebãt: cumq; Attalicorũ regũ, ſub quibus erãt, ſtudiũ ſentirent cõquirẽdorum librorũ ad inſtruendã Bibliothecã, quæ Pergami erat, eos in foſſa quadã ſub terram occuluerũt, quos partim tineis, partim humiditate labefactos, tãdẽ qui ex eo genere erant Apelliconi Teio tradiderunt, magno emptos precio, Ariſto- D telicos. ſ. atq; Theophraſticos. Apellicõ, vt qui librorũ magis ſtudioſus eſſet, q̃ ſapiẽtiæ, volens corroſiones emẽdare, eos tranſcribendos dedit, ſcriptura nõ recte ſuppleta; quapropter libros edidit erroribus plenos. Peripatetici igitur q poſt Theophraſtum fuerunt, cum libris oĩno carerẽt, paucis dumtaxat exceptis exteriorũ ſermonum, nihil habebant in quo firmiter philoſopharentur, ſed poſitiones quaſdã lucubrabãt. Poſteriores aũt, poſt quàm hi libri in lucem editi ſunt, Ariſtotelem imitantes multo melius q̃

Calamitas ſcriptorum Ariſtotelis.

illi

illi philoſophati ſunt. Multum ad hoc
Romani contulerunt. Nã continuo poſt
Apelliconis obitum, Sylla qui Athenas
cepit, allata eius Bibliotheca, Romã eã
tranſtulit. Tirannion quoq; Grammati-
cus, cum Ariſtotelis amantiſſimus eſſet,
eo ſibi conciliato qui præfectus erat Bi-
bliothecæ, incœpit eos deſcribere; itẽ li-
brarij quidam, ſcriptoribus tñ utentes
non bonis, nec ſcripta cõferentes, quod
in ijs libris præſertim fieri ſolet, qui uẽ-
dendi trãſcribuntur, tũ Romę, tum Ale

Vera cauſſa cur Ariſtotelis ſcripta multifariã ſint uitiata.

xandriæ.] Hæc Strabo. ex quo licet ſu-
ſpicari, non pauca in ſcriptis Ariſtotelis
fuiſſe vitiata, quæ cum indocti homines,
vel ſupplere, uel corrigere voluiſſent, ab
his magis eſſe corrupta. Quid ergo mirũ
ſi quoſdam in libris Ariſtotelis, præſer-
tim Logicis, Metaphyſicis, atque Phyſi-
cis, locos offendamus, difficillimos ad in
telligẽdũ, & prope inexplicabiles? Quid
ẽt mirum, ſi aureum illud (ut Cicero vo
cat) eloquentiæ flumen, interdum lutu-
lentum, atq; ſordidum fluere uideatur?
Verum de his hactenus, & ad ſucceſſo-
res Ariſtotelis ueniamus.

Deſcribuntur ætates īſigniorum Peripateticorũ. Theophraſtus.

Defuncto Ariſtoteli ꝓximè ſucceſſit
Theophraſtus, tanta auditorum multi-
tudine nobilitatus, vt duo milia diſcipu
lorum ſcholam eius frequentarent. ui-
xit ad octoginta quinq; annos. Hoc tem
pore apud Hębreos clarus fuit Simõ O-
niæ filius ſummus Pontifex, q ob ſingu-
larem eius erga Deum pietatem, ac reli
gionem, & erga ciues ſuos beneuolen-
tiam, atque charitatem, cognomẽtum,
Iuſti, ꝓmeruit. Hic nepos fuit Iaddi Põ
tificis, de quo paulo ſupra diximus, & a-
uus eius Pontificis, qui ẽt Simon Oniæ
filius appellatus eſt, cuius eximias lau-
des prædicat Ieſus filus Sirach quinqua-
geſimo capite eius libri, q Eccleſiaſticus
nuncupatur. Vterque aũt, hoc eſt Ieſus
filius Sirach, & poſterior ille Simon,

Strato.

Ptolemæo Euergete in Aegypto regnã
te floruerũt. Poſt Theophraſtũ inſignes
fuerunt Strato Lãpſcenus cognomẽto
Phyſicus, & Demetrius Phalereus; ille
magiſter fuit Ptolemęi Philadelphi ſe-
cundi poſt Alexãdrũ Magnum, Aegypti
regis, a quo talentis octoginta donatus
eſt, cępit aũt præeſſe ſcholę Olympiade
cẽteſima uigeſima tertia, quam annis de

Demetrius Phaleræus

A cem & octo tenuit. Demetrius aũt ob
præclara eius in Rempublicam Atheniẽ
ſium merita, decennali vrbis Pręfectura,
& trecentis ſexaginta æreis ſtatuis hono
ratus eſt: ſed quas mox Athenięſes lace
rauerunt, nondum anno hunc dierũ nu-
merum excedẽte, ut ait Plin. lib. 34. cap.
6. Hic Demetrius, Bibliothecã Alexan-
drinam, cui augendæ ac locupletandæ a
Rege præfectus fuerat, quingentis circi-
ter librorum millibus inſtruxit & orna-
uit, eiuſq; ſuaſu rex Philadelphus, duo-
bus & ſeptuaginta viris, ſapientia, & lin
guæ Græcæ ac Hebreæ peritia apud Iu-

De Septuaginta duobus ſacræ ſcripturę īterpretibus. Hieronym⁹

B dæos præſtantiſſimis, ab Eleazaro tunc
Pontifice ad ipſum miſſis, mandauit, ut
ſacram ſcripturam ex Hebræo in Græcũ
ſermonem, quàm fideliſſime uerterent,
quæ poſtea Septuaginta trãſlatio appel-
lata eſt. Demetrij prope æqualis fuit
Hieronymus Peripateticus, ſæpe a Ci-
cerone nominatus. Multi deinde diuer-
ſis temporibus in ſecta Peripatetica ex-
celluerunt. Circa Olympiadem cente
ſimam quinquageſimam primam, pau-
lò ante Machabæorũ principatum, cla-

Ariſtobolus Iudæus cognomẽto Peripateticus.

rus fuit Ariſtobolus Iudæus cognomen
C to dictus Peripateticus, cuius initio po-
ſterioris libri Machabęorum, fit mẽtio.
Hic in libros Moſis ſcripſit commenta-
rios ad regem Ægypti Ptolemæum Phi
lomitora, in quibus docet, ſcripta Moſis
ante Alexãdum, & Perſarum imperiũ,
in Græcã linguam, licèt non bene, fuiſſe
traducta, eaque a Pythagora, Platone,
alijſque philoſophis eſſe lecta, vt mirũ
videri non debeat, ſi multa tùm in diſci
plina Pythagorica, tùm vero ĩ Platonis
libris, eorum quę leguntur in ſacris lite
ris, ſimillima reperiãtur; affirmat etiam
D philoſophiam Ariſtotelis, pleriſque re-
bus, cum Moſis doctrina cõſentire. Hæc
de Ariſtobulo Clemens primo lib. Stro-
matum, & Euſebius in libris de Prępara
tione Euãgelica tradiderunt. Cicerone
iam ſene, princeps Peripateticorũ illius
temporis, erat Cratippus, quo magiſtro,

Cratippus Boethus.

filius Ciceronis philoſophiæ operã de-
dit. Boethus Peripateticus æqualis fuit
Strabonis Geographi, qui libro 13. ait ſe
cum Boetho Ariſtotelica dogmata eſſe
Philoſopharũ; vixiſſe aũt Strabonẽ impe
rãte Tiberio Ceſare, ipſe teſtis eſt lib. 13.

ſed

ſed ueniamus ad Peripateticos nobis notos,& familiares.

Alexander Aphrodiſæus. Alexander Aphrodiſæus omnes pene libros Ariſtotelis diligenter,& accurate interpretatus eſt;qua re tantùm nomẽ, tãtamq; auctoritatem eſt conſecutus,ut nemo olim Ariſtotelæus haberetur,qui non eſſet Alexandræus.Æqualis fuit Galeni Medici, Ptolemęi Mathematici, & noſtri Iuſtini, nobilis qdẽ Philoſophia, ſed Martyrij gloria longe nobilioris.Floruiſſe Alexandrũ tempore Antonini Imperatoris, prodit liber eius de fato. Sed quia in Præfatione eius libri, Alexãder Imperatorem ad quẽ ſcribit, vocat Antoninum Seuerum,Politianus in Miſcellaneis opinatur fuiſſe Septimium Seuerum, qui regnauit circa annum ab ortu Domini ducẽteſimum, quo tempore in ſchola Alexandrina Clemens Alexandrinus & Panthenus & paulò poſt, Origenes excelluerunt. *Porphyrius* Porphyrium, licet quidam in Peripateticis numerent,eum tamen Platonis magis, quàm Ariſtotelis fuiſſe ſtudioſum,eius ſcripta declarãt. Ego ne Philoſophum quidem appellandum cenſeo,hominem vſque adeo impijs ſuperſtitionibus,& magicis fallacijs deditum. fuit certè Chriſtianæ religionis nequiſſimus Apoſtata,& hoſtis acerrimus; Præceptorem habuit Plotinum, Condiſcipulum Origenem, diſcipulum Iamblychum, ut Eunapius in eius uita ſcribit. D. Hieronymus in ſupplemento Chronicon Euſebij ait,eũ miſſo ad Conſtantinum Magnum libro,ab exilio fuiſſe reuocatum; extremam ſenectutem attigit, quinimo, amplius quàm centum annis uixit;nam Origenem,cuius condiſcipulum fuiſſe Porphyrium dixit,Eunapius Euſebius,in Chronicis,clarum iam & illuſtrem facit, anno ab ortu Domini Noſtri,ducenteſimo trigeſimo ſecundo, reuocationem autem Porphyrij ab exilio,notat D Hieronymus,anno Domini trecẽteſimo trigeſimo ſecundo, centum annis interlapſis. *Themiſtius* Themiſtium Philoſophum,qui Paraphraſtica,eaque perſpicua & eleganti multorum librorum Ariſtotelis explanatione, magnam laudem inuenit, tempore Valentis Imperatoris floruiſſe,æqualẽ D.Baſilij Magni,& Gregorij Nazianzeni,demõſtrat Eccleſiaſtica hiſtoria Socratis, lib.iiij.capite xxvij. idemque confirmat Nicephorus Caliſtus lib.18.cap.50.Nec ab his differt Suidas,ſcribens eum uixiſſe ſub imperio Iouiniani.Etenim Iouinianus octo duntaxat menſibus imperauit, poſt quem proxime Valentinianus & Valens imperiũ acceperunt. D. Auguſtinus in eo libro quem de Categorijs Ariſtotelis ſcripſit, Themiſtium eximium Philoſophum appellat,eumque & ſuæ ætatis & Magiſtrũ ſuum fuiſſe ſignificat. *Simplicius. Ioãnes Philoponus Seuerin⁹ Boetius.* Simplicius in exponendis Ariſtotelis ſcriptis,nulli ſecũdus,Iuſtiniano Imperatore vixit,ut Suidas inqt, ubi de Damaſcio Philoſopho verba facit quo ferè tempore floruit Seuerinus Boetius, vir genere, dignitate; poęſeos,philoſophiæ,ac theologiæ præſtãtia clariſſimus.Ioannem autem Philoponum,haud ignobilem philoſophũ, nec obſcurum Ariſtotelis interpretem, ſub Phoca Imperatore vixiſſe,ſignificare videtur Nicephorus lib.18.cap. 46. ſed eum antiquiorem eſſe,vel æqualẽ Simplicij,uel etiam aliquanto priorem, magno eſt argumento,ꝙ Simplicius non raro eum acerbe mordet & conuicijs lacerat,eiuſque ſententias,decretis Ariſtotelis contrarias: non ſine hominis odio, & execratione confutat. Verum de Peripateticis hactenus.

EPICVRVS.

Deteſtatio Epicuri. Nec ingenij magnitudine, nec doctrinæ præſtantia,nec ſplendore virtutum,nec vllius rei quæ laudem aliquam mereretur,excellẽtia,ſed ſola mortalium ad peiora ſemper ruentiũ vanitate quadã & inſania factum eſt, ut Epicurus in Philoſophia clarus, & illuſtris haberetur; eiuſque ſectæ princeps & auctor eſſet, quæ ſectatorum multitudine,nobilitate,mutuaque eorum inter ſe concordia,atque conſenſione, ceteris omnibus ſectis longiſſime antecelleret. & quemadmodum Heroſtratus ille fertur incendẽdo Dianæ fano,quod erat tẽplum totius Aſiæ celeberrimũ, æternã ſibi nominis famã comparare voluiſſe, ſic etiã Epicurus,euertendo Dei prouidentiã, tollendo noſtrorum animorum immortalitatẽ, conculcando uirtutis & ho-

honeſtatis dignitatẽ, deniq; in una corporis voluptate ſummũ hominis bonũ collocãdo, immortalem doctrinæ ac nominis ſui memoriã cõſequi ſe poſſe ſperauit. Heu cęcum genus hominum, ſuis blandiētium cupiditatibus, & quæ iucũda ſunt ſenſibus, uera eſſe cupientium. Ergo ne ad fœlicitatem comparandam, eum ducem ſequi lubet, qui ex homine pecudem faciat, non aliud ęſtimans bonum, quàm quod pecudum eſt, uoluptatem? Siccine iuuat deſipere, ut qui nihil homine, ne dum Deo dignũ ſapit, eum nobis ſapientiæ magiſtrum atq; doctorem eligamus? Sed quandoquidem ſtultitia noſtra hoc monſtrum Philoſophiæ, in Album Illuſtrium Philoſophorum aſcripſit, de eius quoque ætate hoc loco nobis dicendum erit. Epicurus igitur otij magiſter, vt inquit Plinius, hoc eſt, ut ego interpretor, malorum omniũ Seminarium (quę enim mala non parit otium?) naſcitur (Apollodoro in Chronicis auctore,) centeſimæ nonæ Olympiadis anno tertio, ſeptem nimirum annis poſt Platonis obitũ; vixit annis duobus & ſeptuaginta, obijtq; anno primo Olympiadis centeſimæ uigeſimę ſeptimæ. Euſebius in Chronicis, inſigni Cronographiæ errore, Epicurum florentem facit Olympiade centeſima duodecima, quo tempore vix pueritiam exegerat Epicurus, tredecim duntaxat annos natus. Si ſcriptorum multitudine æſtimari deberet philoſophi præſtantia, fuiſſet proculdubio Epicurus omniũ Philoſophorũ prętantiſſimus, quippe qui infinita prope uolumina, ut Laertius refert, poſteris reliquit, certè plura eum, q̃ ullum priorum ſcripſiſſe, in confeſſo eſt. Habuit quamplurimos ſuæ doctrinæ ſtudioſos, & defenſores, in quibus primas, meo iudicio, tenuit Lucretius Romanus, q elegãti poemate totã Epicuri diſciplinã, quæ ad Phyſicen pertinet diligenter expoſuit: natus Olympiade cẽteſima ſeptuageſima prima, annos uixit tres & quadraginta, uir omni laude dignus, ſi ad meliorẽ Philoſophię diſciplinam, tantum ingeniũ tãtumq; ſtudium ac diligẽtiam contuliſſet.

A

ZENO CITTICVS.

STOICA diſciplina, multis rebus Chriſtianæ religionis, ut D. Hieronymus air, q̃ ſimillima, Epicureę autem ſectæ oĩno contraria fuit, utraq; tñ eodem fermè tempore nata eſt. Nam vtriuſque parẽtes, Epicurum & Zenonẽ eadem propemodum ætate floruiſſe cõſtat, etenim Olympiade centeſima trigeſima, ſenem fuiſſe Zenonem, Laertius veterum teſtimonio confirmat. Non rectè igitur Euſebius in Chronicis obitũ

B

Zenonis ſignat in Olympiade cẽteſima vigeſima nona. Aulus Gellius lib. 17. ca. 21. ait, quo tempore Romani bellũ gerebant cum Pyrrho rege, anno nimirũ vrbis cõditæ circiter ſeptuageſimo & quadringẽteſimo, quod tẽpus incidit in Olympiadem centeſimam decimam octauam, Epicurum, & Zenonẽ Cittienſem, celebres fuiſſe. Duorum, & uiginti annorum erat Zeuo cum Athenas conceſſit, annis octo & qnquaginta ſcholæ præfuit: cumque annorum eſſet duorum & ſeptuaginta, vel ut docẽt alij, nonaginta

C

octo, nullo conflictatus morbo, ex hac vita deceſſit. Multa ſcripſit, tanta ſubtilitate, vt Carneades, quo ſubtilius eius ſcripta refelleret, Elleborum ante ſumpſiſſe dicatur; quod pleroſque alios etiã feciſſe ſtudiorum gratia, ad peruidẽda acrius quæ commentabãtur, teſtis eſt Plinius libri xxv. capite 5. Plurimi clariſſimiq; viri huius ſectæ ſtoicæ ſtudioſiſſimi fuerunt. Cleanthem, maiorum gentium Stoicum Cicero appellat, ex Romanis proceribus eminent Cato Vticenſis, & qui Cæſarem occidit, Brutus; inter Phi-

Carneades, quo ſubtilius ſcripta zenonis refelleret, Elleborum ante ſumpſit.

Inſignes ſtoici, Cleãthes, Chryſippus, Panætius, Cato Vticenſis, Brutus, Epictetus, Seneca.

D

loſophos, Coriphæus Stoicorũ, eorſiq; porticum humeris ſuis fulcire, ac ſuſtẽtare dictus eſt Chryſippus, infinitorum prope librorum ſcriptor, quocirca non inſulſe Carneades, eum Paraſitum librorum vocare ſolebat; quanquam pleroſque lib. alienis modò teſtimoniis, & ſẽtẽtiis referſit. Floruit, (ut Apollodorus in Chronicis ait) Olympiade cẽteſima quadrageſima tertia. Africani & Lelii æqualis & familiaris fuit Pangtius, nobilis in primis ſtoicus, quẽ Cicero ſequutus eſt in libris quos de officiis ſcripſit. Nerone

ne Imperante, duo præſtantiſſimi Stoici fuerũt, vnus Epictetus, in cuius librum, qui etiam nunc extat, Simplicius Philoſophus eruditos ędidit Commentarios: Alter Seneca, non ſolũ doctrina & præclaris ingenij monumentis, ſed etiam familiaritate, quam cum Apoſtolis habuiſſe dicitur, illuſtris. Huius Nero Imperator diſcipulus fuit & carnifex. Epictetũ, Domitiano Imperante, Roma Nicopolim deceſſiſſe, propter Senatuſconſultũ id temporis æditum quo Philoſophi eiecti, Vrbequè & Italia interdicti ſunt, auctor eſt Gellius lib. xv. cap. vj.

Sed his, de Philoſophorũ Cronographia explicatis, iam tẽpus eſt, vt ad enarrandas & diſcutiendas veterum Philoſophorum de principiis rerũ naturalium opiniones, propiùs accedamus.

Opinio eorum, qui dicentes omnia eſſe vnum ens immobile, omnem principij rationem de medio tollunt.

CAP. V.

Sententias veterum de principijs rerum naturalium, Plato, & Ariſtoteles multifariam commemorant, Ille in Theæteto, & Sophiſta: Hic in primo Phyſicorum, & de Generatione in tertio de Cœlo, & 1. Metaphyſicæ, Plutarchus primo libro de Placitis Philoſophorum, ut omittam Clementem Alexandrinum, Euſebium, Theodoretum, D. Auguſtinum, & alios, tum ſacros, tum prophanos ſcriptores. poſſunt autem omnes de principijs ſententiæ ad hanc breuem, & generalem diuiſionem reuocari. Alij enim nullum videntur facere principium, nempe ij, qui aiunt omnia eſſe vnum ens immobile: Alij quidem faciunt, ſed vel vnum, vel multa; & vnum., vel finitum magnitudine, vel infinitum; & item, vel vnum ex quatuor elementis, vel quippiam illis prius, aut mediũ: ſimiliter qui multa faciunt, aut ea ſtatuunt numero finita, aut infinita: ſi finita, vel duo, vel tria, vel

A quatuor, vel decem, vel alio quopiam numero circunſcripta: infinita, vel omnia vnius generis, ac naturæ, vel ſpecie diuerſa & contraria. Verum hæc enucleate pertractanda ſunt, vnamquamque harum opinionum propriè, ac ſigillatim explicando. Qui igitur putarunt, id quod eſt, vnum tantummodo eſſe, atque immobile, hos neceſſe eſt omnem principij phyſici rationẽ funditus ſuſtuliſſe. Etenim cum nihil ſit principium ſui, ſed aliorum, nihil item poſſit effici ab vllo principio phyſico ſine motu (ſiquidem natura definitur eſſe

B principium motus) hinc fit, ut ſublato motu, & rerum multitudine, nihil loci principijs naturalibus relinquatur.

Tres autem huius ſentẽtiæ principes fuiſſe memorantur, Xenophanes, Parmenides, & Meliſſus, de quibus eodem ordine dicendum eſt. Xenophanes Colophonius magiſter Parmenidis, ipſe aũt vel nullius ſm aliquos, vel ſm alios Archeali, ſeu Botonis cuiuſdam Athenienſis auditor, exiſtimauit (ut refert Ariſtoteles in eo libello qui inſcribitur de Xenophane, Zenone, & Gorgia) id quod *Opinio Xenophanis.*

C eſt, æternum eſſe, infinitum, vnum, omniquaque ſui ſimile, & immobile. Æternum, quoniam ſi factum eſſet, aut ex nihilo, quod eſt impoſſibile, nec poſſet reddi ratio, cur tunc, & non ante factum fuiſſet: aut ex aliquo, uel igitur ſimili, uel diſſimili; non ſimili, nam ſimilium eadem eſt uis & ratio, quare non cõuenit vni eorum potius quàm alij, aut fieri, aut facere: neque ex diſſimili, nam ſic fieret ex eo, quod non eſt. Denique cum quicquid ſit de nouo, antea non fuerit, neceſſe eſt id fie-

D ri ex nihilo, quod cum ſit impoſſibile, recte ſe habet arbitrari; id quod eſt, æternum eſſe. Si autem æternum, ergo infinitum, nam neque habet principiũ vnde extiterit, neque finem in quem poſſit deſinere: ſi infinitum, ergo unum; nam ſi multa, ergo inuicem terminata, & vnum extra aliud, quod eſt contra rationem infiniti. Si unum, ergo undique ſui ſimile, nam vbi diſſimilitudo, ibi multitudo: His etiam conſequens eſt, ut ſit immobile, tum quia, nec a ſe moueri poteſt, cũ ſit omnino ſimplex,

&

& vndiq; ſibi ſimile, nec ab alio, ſi .n. id quod eſt, vnũ eſt, nihil aliud erit, a quo moueri queat. quid? qđ vel moueretur in plenum, at nõ eſt aliud ens præter ipſum, vel in vacuũ, ſed uacuum nihil eſt in rebus. Ex quo fit, vt neque dolori, neque morbo, neque ulli plane commutationi ſit obnoxium. Hæc Ariſtoteles de Xenophane: a quo Theophraſtus (referẽte Simplicio 1. phyſicorũ ſupra tex. 6.) in eo diſſentit, quod putat Xenophanẽ illud ſuum vnum Ens, neque finitum feciſſe. Alexander autem Aphrodiſæus (vt ibidẽ memorat Simplicius) inducit Xenophanem facientem id quod eſt, finitum, & ſphæricũ. Laertius vero in vita Xenophanis, ſcribit eum cõſtituiſſe quatuor principia omnium rerum, mundoſque innumerabiles; quæ non vidẽtur cõgruete cum his quę dicta ſunt. Cicero ẽt 2. Acad. Quæſt. confirmat eũ ſenſiſſe habitari in Luna, eamque eſſe terram multarum vrbium, & montium. Vixit annos cẽtum, atque eo amplius; ſcripſit carmine, acerrimuſque fuit inſectator Homeri, & Heſiodi.

Parmenidis opinio. Parmenides Pleates arbitratus ẽ (quãuis ſecundum fallacem ſenſum, & vulgi opinionem multę ſint res, earumq; duo principia eſſe videãtur, terra, loco materiæ, & ignis loco efficiẽtis) tamen ſecundum rationem & veritatem, id quod eſt, vnum tantummodo eſſe. Hoc autem ita concludebat; Quod eſt præter id quod vere eſt, id non eſt, vnum tãtũmodo eſt. nam ſi ea quæ ſunt, multa eſſent, ea ꝑ ſe cto differenter inter ſe: aut igitur in eo, quod nõ ſunt, aut in eo quod ſunt; nõ in eo quod ſunt, in hoc enim ſunt ſimilia, quæ autẽ ſunt ſimilia, nõ ſunt alia; quæ non ſunt alia, ſunt vnum & idem; nec in eo qđ nõ ſunt, quod.n. non eſt, nihil eſt, per id aũt, quod nihil ẽ, nulla ſit differẽtia: ſi igitur quæ ſunt, nullo modo differre poſſunt inter ſe, neceſſariò conficitur, id quod eſt, unũ eſſe. Hæc eſt ratio Parmenidis ſecundum Porphirii explanationem, quam refert Simplicius 1. Phyſico. ſuper tex. 25.

Meliſſi opinio. Meliſſus auditor Parmenidis exiſtimauit id quod eſt, ingenitũ, infinitum, vnũ & immobile eſſe. Ingenitum quidem vnum, & immobile, propter eaſdem ra- A tiones, quas vt ante diximus, afferebat Xenophanes; eſſe aũt infinitũ hoc modo demonſtrabat: Si quod eſt genitũ habet principium, ergo quod nõ eſt genitum carebit principio: ſimiliter, ſi qđ ẽ mortale habet finem, ergo quod eſt ab interitu liberum, carebit fine; ſed id quod eſt, nec eſt genitum, nec mortale; ſi enim interiret, neceſſariũ eſſet in nihil recidere, ergo id quod eſt, caret principio, & fine; quãobrẽ oportet eſſe iſinitũ, id enim appellamus & intelligimus eſſe infinitũ, quod principio vacat & fine. Ergo hi tres philoſophi, Xenophanes, Parmenides & B Meliſſus, facientes vnum tantùm eſſe uere ens, nullum faciunt principium rerũ naturalium. Sed veniamus ad eos qui faciunt vnum principium rerum omniũ naturalium, vel unũ ex quatuor elementis, vel quippiam ab illis diuerſum.

Opinio eorum qui faciunt unum principium omnium rerum naturalium.

CAP. VI.

C THALES Mileſius, vnus de ſeptẽ ſapientibus, eorumque longe ſapiẽtiſſimus, & Philoſophię naturalis, vt eſt apud Ariſtot. 1. Metaphyſicæ primus apud Græcos auctor & illuſtrator, ſẽſit principiũ omnium rerũ eſſe aquã, vel ipſum humidum, motus fortaſſe eo argumento (vt eſt apud Ariſto. & Plutarchum) quod cerneret ſemina, & alimenta rerum, eſſe humida, ex quo autẽ res gignuntur & aluntur, id eſſe principium earum rerum. Calorem item, cuius vi D omnia tenentur, & conſeruantur, humore paſci atque ſuſtentari. Veriſimile autem eſt, inquit Ariſtotel. Priſcos viros, Theologos, & Poetas, vt Orpheum, Homerum, & Heſiodum, canentes Oceanum, & Thetyn parentes eſſe generationis, & aquã, quæ ſtyx appellatur, iuſiurandũ eſſe Deorum, ceu quippiam vetuſtiſſimum, & honorabiliſſimũ, in eadem fuiſſe ſententia: Hipponem quoque, qui teſte Alexãdro dictus eſt Atheos, idem ſenſiſſe ferunt, ſed eum Ariſt. cõtemnit propter mẽtis vilitatẽ. *Opin. Thaletis.*

Thales

A Thales autem, auctore Simplicio, nihil ſcripſit præter Aſtrologiam nauticam, quanquam Laertius ait, eam referri ad Phocum quendam Samium. Atque hoc innuens Ariſ. quotieſcunque de Thalete uerba facit, ſic fere loqui ſolet, [Fortaſſe, vt memoraut, dicitur.] Quæ verba in hanc ſententiam rectè ponderauit Alexander 1. Metaphyſicæ.

Opin. Anaximenis. Anaximenes, auditor Anaximādri, & doctrinę Thaletis perquā ſtudioſus fuit, ut ipſe oſtendit, quā (ut Laertius refert) ſcripſit ad Pythagorā. Is principiū oīum rerum dixit eſſe Aerem: hanc.n.opinionem eius fuiſſe teſtatur Ariſt. 1. Metaph. B & Theophraſtus; Simplicius quoque cōfirmat idem ſe in illius ſcriptis comperiſſe: Nicolaus autem Damaſcenus in opere, quod fecit de Diis, ſcriptum reliquit, ſecundum Anaximenem principiū rerum eſſe non Aerem, ſed quiddam medium inter Aerem, & Ignem. Verum præponderat ſuperiorum auctoritas, quam Cicero etiam & Laertius ſecuti ſunt. Putatur autem ratio principij rectè conuenire Aeri, propterea quòd is facile accipit quamcunque uim, actionem, & qualitatem aduentitiam, & in omnes for C mas, atque figuras paruo negotio ſeſe induit, nec habet qualitates naturales, ſiue quæ ad motum loci, ſiue quæ ad alterationem pertinent, nimium, ut cætera elementa, inſignes, aut ęgre mutabiles. Eiuſdem ſententiæ fuit Diogenes Apolloniates diſcipulus Anaximenis, & Anaxagoræ æqualis, uir eloquentia & ſapientia clarus, cuius decreta, teſte Laertio, ſunt, elementum omnium eſſe Aerem, ex quo denſato & rareſcente gigni mundos innumerabiles; eſſe infinitum, inane; terram rotundam, & in medio locatā D fixamque ſemper hærere. Is ſcripſit opus quoddam cuius fuit huiuſmodi principium; [Qui docere aliquid inſtituit, eū in primis debere certum aliquod, & indubitatum principium ponere, tū ſimplici, & pudica oratione uti.]

Heraclyti opinio. Heraclytus Epheſius, vir animi & īgenij magnitudine, humanarumque rerū deſpicientia ualde memorabilis, quò magis ſoluto & uacuo animo philoſophari poſſet, regnum cōceſſit fratri, & a Dario Rege Perſarum magnis opum, & honorum promiſſis accitus, cum ſuis Epheſijs apud quos obſcurus, & cōtemptus erat, uiuere maluit. Hic, cum Hyppaſſo Metapontino ſenſit initium cunctarum rerū eſſe Ignem, ex quo naſcerētur omnia, & in quem cūcta tādē occiderent; cumque oēs res denſatione, & rarefactione fiant, putabat eos more fluminis cōtinēter labi, & fluere: videtur etiam amicitiam, & litem ſimiliter, ut Empedocles, cauſſas efficientes rerum conſtituere. Ait porrò ignem cum denſatur humeſcere, & aerē fieri, hunc item, cum magis cogitur & cōcreſcit, aquā effici, quā denſatam uerti in terram, & uiciſſim ex terra fuſa atque rareſcente aquam, & ſimiliter reliqua deinceps elementa renaſci; atque hoc modo mundum perpetua uiciſſitudine gigni & interire. Viſum eſt autem illi, ignem præ cæteris elemētis conſtituendū eſſe principium omnium, quia eſt maxime mobilis, & minutiſſimarum, ac ſubtiliſſimarū partium, tum ēt quia multiplex eius uis per omnia permeans, cunctas res gignit, auget, ſuſtentat, perficit, atque moderatur: quæ res late tractatur apud Ciceronem ſecundo libro de Natura Deorum, a Balbo Stoico; nam in tertio eiuſdem operis libro Cotta diſputat, Stoicos in hoc eſſe germanos Heraclytæos. Quanquam id quod ipſi dicunt de igne, potius declarat ei competere rationem cauſſæ efficientis, quàm materię, aut elementi. Scripſit autem Heraclytus libr. de natura, incredibili breuitate, & obſcuritate, quamobrem dictus fuit σκοτεινός, quem librum cum legiſſet Socrates ſibi datum ab Euripide, ferunt dixiſſe, quæ in eo intellexiſſet pręclara ſibi uideri, quæ autē nō intellexiſſet putare ſe non diſſimilia eſſe, ſed omnia Delio quopiam natatore indigere. Ariſ. uero in lib. Rhetoricis auctor eſt, obſcuritatē, quæ erat in ſcriptis eius, propter difficultatem interpungendi dictiones accidiſſe. Habuit multos, nec ſane minutos uiros ſectatores, & interpretes ſuæ doctrinæ, quamuis Lucretius paruipendat ipſum, & acerbe mordeat his verſibus.

Quapropter qui materiam rerum eſſe putarunt
Ignem, atque ex igni ſummam conſiſtere ſolo,

K Ma-

Magnopere a vera lapſi ratione viden tur.
Heraclytus init quorum Dux prælia primus.
Clarus ob obſcuram linguam magis inter inanes.
Quàm grauior, Graios inter, qui vera requirunt:
Omnia enim ſtolidi magis admirantur amantque,
Inuerſis quæ ſub verbis latitantia cer nunt.
Veraque conſtituunt quæ belle tangere poſſunt
Aureis, & lepido quæ ſunt fucata ſonore.

Solā terrā, nemo philoſophorū fecit principium rerū. Terram autē Heſiodus fortaſſe principium fecerit fingens primam omnium ex Chao natā extitiſſe, ſed Philoſophorū nemo ſolā poſuit initium rerum, ob eius craſſitiem, duritiē, atque immobilitatem, coniunctam vero, & conſociatam cum aliis corporibus, principium ſtatuerunt Empedocles, ac Parmenides.

Alij faciunt vnum quidem principiū, diuerſum tamē a prædictis quatuor elementis, hoc eſt, vel medium inter ignē, & aerem, illo dēſius, hoc rarius; vel quippiam prius quattuor elemētis, quod fortaſſe idem eſt. Hāc opinionem Nicolaus Damaſcenus, falsò, vt ſupra dictum eſt, attribuit Anaximeni. Simplicius autem 3. Phy. & Philopponus in 2. lib. de Generat. (quibus in locis Ariſt. mentionē facit huius opinionis) eam aſcribunt Anaximādro Mileſio, qui vt narrat Laertius, *Anaximādri opinio.* elemētum omnium dixit eſſe quippiam infinitum prius quatuor elementis. Hic primus Gnōmonem inuenit, eumq; Lacedemone in loco vmbræ captandæ idoneo fixit, quo ſolis conuerſiones & æquinoctia notaret, primus etiā maris, & terræ circuitus deſcripſit, & ſphærā conſtruxit, quin etiam putauit, vt eſt apud Ciceronem natiuos eſſe deos, lōgis interuallis, orientes, occidenteſque, eoſq; innumerabiles eſſe mundos. Porrò Ariſtot. 1. Phy. 54. veriſimiliorem inquit eſſe opinionem eorū, qui faciunt principiū omniū quippiā diuerſū ab elemētis, quàm eorum, qui pro initio cunctarum rerum ponunt vnum aliquod eorum quatuor corporum, propterea quod principium debet eſſe vacuū & nudum ijs omnibus rebus, quas in ſe accipit, at quoduis illorum quatuor elementorum habet ſuā, ſibique connatam qualitatum vim, qua, ſine ſui exitio, priuari non poteſt. Adde, quod illi, per huiuſmodi principium videtur eſſe ſubodorati materiam primā, eamque adumbrare & poſteris innuere voluiſſe.

Opinio eorum qui faciunt principia multa quidem, ſed finita, præcipue autem Pithagoreorum.

CAP. VII.

QVi multa inuehūt principia, neceſſe eſt ea faciant mobilia, tum quia nō poſſunt multa principia ſine motu, aut ſimul cogi & congregari ad efficiēdam generationem, aut inuicē diſſolui & diſiungi ad interitum afferendum: tum etiā, quia multitudini principiorum, ſemper adiūcta eſt aliqua repugnātia & contrarietas, quę nunquā eſſe poteſt abſque motu. Qui autem multa principia ponunt, ea ſtatuunt vel finita, vel infinita; qui finita, vel duo, ut Parmenides in his, quæ ſcripſit ſecundum iudicium ſenſuum & opinionem vulgi, nimirum, ignem & terram, vel lucem & tenebras, vel calidum & frigidum, ut refert Ariſt. 1. Metaph. & 1. Phy. tex. 41. Plato etiam, vnum tāquam formam, & magnū ac paruum tāquā materiam, ut ei Ariſt. multis locis imponit. Stoici quoque ſecundum Simplicium, Deum & Materiam, vel faciūt tria, vt Ariſt. Materiam, Formam & Priuationem, & Plato (ſecūdum Plutarchum) Mentem, Ideam & Materiam: Vel quatuor vt Empedocles quatuor elementa, quibus loco efficientis adiunxit Litem, & Amicitiam. Quanquam Ariſt. in 1. Metaph. auctor eſt, eum non vti illis, niſi tanquam duobus; Igne quidem per ſe reliquis vero tribus tanquam vna natura; id quod aperte cognoſci poteſt ex ipſius carminibus. Alij produxerunt numerum principiorum uſq; ad denarium; quam perhibent fuiſſe opinionem

Diligenter ac ſubtiliter exponitur opi. Pythagoreorũ de Numeris, quos rerum oĩum initia faciunt.

nionem Pythagoreorũ. Etenim cum faciant numeros initia rerum, naturam autem numeri, cernerent denario completri & abſolui, ſiquidem omnes gentes numerant vſq; ad denarium, quo cum peruenerint, redeunt ad vnitatem eam iterantes, idcirco rationem principij denario maxime tribuerũt: cuius numeri vim cum animaduerterent totam quaternario contineri, in eo enim includuntur, 1. 2. 3. 4. quæ ſimul iuncta faciunt denariũ, ob eam cauſſam exiſtimabant, quaternarium eſſe numerum ſanctiſſimum, quo cum quippiam ſanctè confirmare volebant, tanquàm iuſiurando vtebantur, dicẽtes, [Iuro per omnipotentem, animæ qui tetrada noſtræ, perpetuos fontes naturæ infudit habentem,] ſingebant enim animum noſtrum ex quaternario conſtare, ita vt μόνας ſit mens δύας ſciẽtia τρίας opinio, τέτρας ſenſus, qua de re legi poſſunt quę ſcribit Plutarchus primo libro de placit. philoſophorum capit. 3. & D. Aug. in libr. de Muſica. Quoniam igitur Denarius eſt numerus perfectiſſimus, induxerunt tanquam initia rerum omniũ decem coniugationes uel oppoſitiones, unã formarum, habituum & bonorum; alteram priuationum, malorum, ac eorũ, quæ habent indefinitam, & indeterminatam naturam.

Denarius.	
Bonorum	Malorum
Finitum	Infinitum
Impar	Par
Vnum	Multiplex
Dextrum	Siniſtrum
Mas	Fœmina
Quies	Motus
Rectum	Curuum
Lumen	Tenebræ
Bonum	Malum
Quadratũ	Lõgius altera parte.

Opi. Manichaeorũ, ſecundũ aliquos, fluxit ex Pythagoreorum fontibus.

Ab his Pythagoræis, nonnulli arbitrãtur fluxiſſe opinionẽ Manichæorũ, qui ponebãt duo æque prima, immutabilia & potentia principia, unum bonum, omnium bonorum, alterum malum, omniũ malorum; quam ſententiam diligenter pertractat Simplicius in iis cõmentariis, quos ſcripſit in Epictetum, & D. Aug. cũ aliis multis libris, tũ maxime iis duobus quos ſcripſit de Gene. cõtra Manichæos.

A Cur aũt Pythagorici fecerint numeros principia rerum naturaliũ, Ariſto. videtur reddere duas cauſſas, vnã, quia numeri ſunt priores omnibus corporibus, quippe cum ſint ex abſtractione, hoc eſt quia numeri ſine corporib. phyſicis aio concipi & intelligi poſſunt, corpora vero ſine illis minime; alteram autem, propter magnam ſimilitudinem, quã putabãt eſſe inter numeros & res naturales; omnia enim, ut ſacris literis etiam proditum eſt, condita ſunt a Deo in numero, põdere, ac menſura. Et ſicut Muſicus (vt Syriani vtar ſimilitudine) per numeros B mathematicos Lyram, ſic natura per naturales numeros ſuos componit & modulatur effectus. Verum age, quomodo uis & ſimilitudo numerorum in rebus naturalib. & moralibus efficta, & expreſſa ſit, Pythagorica memorantes dogmata, breuiter oſtendamus. Ac cur menti attribuant monada, ſcientiæ diada, triada opinioni, tetrada ſenſui explicatur a Plutarcho eo, quẽ ſupra poſuimus, loco. Quaternarium autem, uel Nouenarium aſſignabant iuſtitiæ, propterea quod ille eſt primus numerus quadratus, & pariter C par; hic aũt eſt primus numerus ſolidus, ex ternario in ſe ipſum ducto exiſtens, atque hoc mõ paritatẽ & æquabilitatem iuſtitiæ repræſentant. Quinarium uocabant nuptias quæ conſtantur ex maris & fœminæ coniunctione; nã Quinarius cõſtat ex pari, cui aſſimilabant fœminam, & impari, cui marem ſimilem eſſe dicebãt. De pſtãtia & myſteriis numeri Quinarii, multa reperies apud Plutarchũ, in libello de Particula, ει, acute doctéq; diſputata. Septenariũ uocabant tẽpeſtiuitatẽ, qm multa tempeſtiuè, cum in aliis D rebus, tum in homine fiunt per numerũ ſeptenariũ. Etenim homo ſeptimo a conceptione mẽſe, vitalis editur, ſeptimo anno denteſcit, altero ſeptenario pubeſcit, tertio barbã emittit, & ſemen maturum generationi. Sol quoq; qui eſt princeps cauſſa rerũ ſublunariũ, apud ipſos ſeptimum tenet locũ, videlicet poſt orbẽ ſtellarũ, & quinq; planetas. His accedit, qđ ſolus ſeptenarius, neque generat ullum numerum eorũ, qui denario cõtinentur, neq; ab vllo eorum generatur. Nã binarius bis ſumptus facit 4. ter 6. quater 8.

Quõ Pythagorai numeros accomodabant rebus naturalibus.

De præſtantia numeri ſeptenarij.

A quinquies x.ternarins bis terve acceptus
facit 6.& 9.bis quaternarius 8.bis quina
rius 10.At ſenarius,octonarius,& noue-
narius,licèt nõ generent numerum vllũ
eorum qui ſunt intra decem, generãtur
tamẽ ab illis:nimirum à binario,uel ter
nario, vel quaternario : Septenarins ve-
rò,neq; generat aliũ numerum, neq; ab
alio generatur,ut p ſe patet.Quare Py-
thagorei appellabant ſeptenarium, Mi-
neruã,quæ fingitur ex nulla matre nata
eſſe,& virgo perſtitiſſe.Aulus Gellius li
bro 3.cap.10.uirtutes poteſtateſque Se-
ptenarij,plurimis & diſertiſſimis verbis
B ex M.Varrone declarat.Sed reuertamur
ad denarium, quem quia perfectum nu-
merum iudicabant,nouem autem exiſti
mabant eſſe corpora quæ in orbem mo-
uerentur,nimirum ſeptem planetas,or-
bem ſtellarum,& terram,quã non ſecus
ac cęteros planetas dicebant in orbem
volui circa Veſtam,hoc eſt Ignem,quem
vt dignitate præſtãtem alijs elementis,
in medio mundi, tanquam in loco maxi
me nobili collocabant; his igitur nouẽ
corporibus ad explẽdum denarium nu-
merum adiunxerunt etiã aliud corpus,
C fingentes, neſcio quam Antichthona hoc
eſt terram,huic noſtræ aduerſam,& quę
motu oppoſito cieretur; huiuſmodi aũt
corpora putabant diſtare inter ſe certis
quibuſdam harmonijs, & interuallis,ut
v.g.ſolis interuallum à terra,ſit in dupla
proportione, quàm Lunæ; interuallum
autẽ Veneris in tripla ; Mercurij in qua
drupla,idem ſimili proportione contin
gere in reliquis ſuperioribus cælis.Quin
etiam prædicta corpora exiſtimabãt mo
ueri certis quibuſdã harmonicorum nu
merorum proportionibus,vt quæ mouẽ
D tur celerius acutiorem,quæ tardius gra
uiorem efficiant ſonum:ex quo incredi-
bili ſuauitate concentum quendam exi
ſtere,qui à nobis vtpote iam inde ab or-
tu aſſuefactis,non exauditur.quoniã aũt
omnis concentus ad numerum aliquem
conſtituitur ; nam Diapaſon conſiſtit in
proportoine dupla,Diapente, in ſexqui
altera,Diatcſſeron in ſeſquitertia, idcir
co totum cœlum,totumque mundum,
qui mirabili tenetur concentu,numerũ,
& ex numeris eſſe affirmabãt, ſed de his
vide Ariſtotelem libro 2.de Cœlo, tex.

A 52.& 72.Syrianus in extremo penè cõ-
mentario ſuo quo explanauit librũ quar
tumdecimum Metaph. Ariſt.refert, Py-
thagoram in quodã ſermone de nume-
ris,qui à Pythagoræis propter eius diui-
nitatem,ſacer dicebatur, aperuiſſe mira
bilia quædam myſteria,& occultas pro-
prietates eorum numerorũ,qui ſunt uſ-
que ad Decem.Neq; uero Ariſtoteli di-
ſplicuiſſe videntur huiuſmodi dogmata;
ſiquidem is,quę a Pythagoræis de ui, &
natura numerorũ pręedicabantur, inter-
dũ ſequitur, & vſurpat , vt cernere licet
non ſemel in Problematibus & in princi
B pio lib.de Cęlo,vbi agit de Ternario.Sũt
igitur numeri ſecundum Pythagoræos,
initia omniũ rerum . Sed in quo genere
cauſſæ? Ariſt.in primo Metaphyſicæ re-
fert ad materiam,illi enim dicebant om
nia confici,& componi ex numeris:con-
ſtat autem id,ex quo aliquid,& compo-
nitur, materiam eſſe. Sed Pythagorę o-
rum alij numeros referunt ad cauſſam
exemplarem,& ad rationes opificias,quę
ſunt in primo ſummoq; opifice, quæ nõ
re,ſed ratione tãtum ab Ideis differunt.
Alij ad formam; vnde Ariſt.lib.8.Meta-

In quo genere cauſſa numeri ſecundũ Pythagoraos ſint rerum principia.

C phyſicæ tex.10.ait formas eſſe numero-
rũ ſimiles.vnitas porrò eſt principiũ nu-
merorum, cuius uis nullo vnquã nume
ro exhauriri, & abſumi poteſt,quin aliũ
ſemper numerorũ creare queat , in quo
mirifice repreſentat immenſam Dei po-
tentiam,quæ nullius rei molitione,ita fi
nitur,& terminatur,vt nõ ſemper poſſit
aliud maius,& perfectius moliri.Vnita-
tẽ aũt Pythagoræi vocabant parem im-
parem ; quatenus pari addita gignit im-
parẽ,huic vero adiuncta creat parẽ;atq;
ob hanc cauſſam par & impar faciebant

De praſtantia unitatis.

D principia omnium numerorũ, & par vo
cabant infinitum , impar autem finitũ ,
propterea quòd numeri impares per ſe-
riem diſpoſiti,ſi addantur quadratis nu-
meris,ſemper retinent formã quadrati ;
quocirca Pythagoræi appellabant eos
Gnomones, ad ſimilitudinẽ Gnomonis
Geometrici : qui adiectus quadratis nõ
variat formam;at numeri pares ſi addan
tur numeris quadratis,ſemp mutãt for-
mam numeri. Hæc tangit Ariſt.3.Phy.
tex.26.Latiùs autem explicant Simpli-
cius & Themiſtius in ſupradicti textus
expla-

explanationē. Sed qui de Pythagoricis numerorũ myſterijs plura ſcire auet, legat eos, qui in his enarrandis diligenter, & copioſè verſati ſunt. nam hic oĩa propriè & ſubtiliter perſequi velle, magis operoſum, atque curioſum eſt, quàm vel vtile, vel noſtro congruens inſtituto.

Decreta Pythagoræ. De Pythagorę autem decretis ita ſcribit Laertius. [In Pythagoricis commentarijs hæc nota ſunt; Vnitatē eſſe principium omniũ. Ex vnitate indefinitã dualitatem proceſſiſſe, & tãquam materiam ei ſubiectã eſſe. Ex Monade porrò & indeterminata dualitate numeros gigni: ex numeris puncta, ex punctis lineas, ex lineis planas figuras, ex planis ſolidas, ex quibus corpora; quorũ eſſe quattuor elementa, Terrã, Aerem, Aquam, Ignē; quæ per omnia ſe mutant, & vertunt: Ex his conſtare mundum, rotũdum, animatum, & intellegentem:] Hæc ille. D. Auguſtinus in extremo 2. li. de ordine, multis laudibus effert Pythagorę diſciplinã: Sed is poſtea 1. lib. retract. c. 3. religioni habuit, tantum ſe honoris detuliſſe homini ethnico, qui multa, multiſq; modis peccauit. Verùm de his, qui multa & finita poſuerũt initia rerum naturalium, hactenus dictum ſit: deinceps agendũ eſt, de his qui fecerunt infinita, initium ab Anaxagora ſumendo.

Declaratur opinio Anaxagoræ.

C A P. VIII.

Opin. Anaxagoræ. Anaxagoras Clazomenius Anaximenis diſcipulus, Magiſter autē Archelai, & Periclis ſummi apud Græcos oratoris, & Euripidis poetæ, tãto Philoſophiam ſtudio complexus eſt, vt derelinquēs patriam, & patrimoniũ negligens, ſe totum Philoſophiæ cognitioni deuouiſſe videretur. Hic pro initio rerum naturaliũ, ſtatuit infinitatem quãdam partium ſimilium, quam Ariſt. 1. de Generat. tex. 1. uocat πανσπερμίαν licet in 3. Phyſico. tex. 27. & 3. de Cęlo. te. 37. hoc nomen referat ad opinionē Democriti. Lucretius autem & alij nominant, ὁμοιομερίαν. Vnaquæque igitur res ſecundum Anaxagoram fit ex partibus ſi- A milibus atque eiuſdē naturæ, vt caro ex multis carũculis, ſanguis & os ex alijs ſimilis naturæ particulis, quarum congregatione res gigni, ſegregatione autē interire dicitur. has vero particulas neceſſe erat infinitas eſſe, ne videlicet vnquã ceſſaret ſegregatio, & aliquãdo tandem penitus deficeret generatio. ac tametſi ĩ qualibet re permixtæ ſint infinitæ cuiuſlibet rei particulæ, nominatur tamē aliquid: v.g. aurum, vel caro potiùs quàm aliud quidpiam, nõ quia ſit purum, & ſincerum aurum, vel caro, ſine vlla concretione & admixtione aliarum rerum, ſed B quod in tali re particulæ auri uel carnis ſint maioris, & magis in frõte locatę appareant. hanc ſententiam pulchrè deſcribit Lucretius primo libro his verſibus.

Nunc & Anaxagoræ ſcrutemur ὁμοιομερίαν

Quam Græci memorant, nec noſtra dicere lingua.
Concedit nobis patrij ſermonis egeſtas:
Sed tamen ipſam rem facile eſt exponere verbis.

Et quæ deinceps ſequuntur. Et paulò in C fra ſubdit.

Hoc & Anaxagoras ſibi ſumit, ut omnibus omnes
Res putet immixtas reb. latitare, ſed illud
Apparere unum, cuius ſint plurima mixta,
Et magis in promptu primaq; in frõte locata.

Præter hãc infinitatem partium ſimiliũ, quæ ad materiam pertinet, loco efficientis adiunxit mētem, ſeu intellectũ, qui confuſam illam partium ſimiliũ congeriem ſegregãdo diſtingueret & ornaret. Quamobrē ſola mens non erat mi- D xta: ut dominari poſſit mixtioni quã nõ ab æterno, ſed ab aliquo principio digerere, & in ordinē cępit adducere, ut docet Ariſtoteles lib. 3. de Anima tex. 4. & lib. 8. Phyſicorum, tex. 15. Cum aũt priores Philoſophi materiam tãtum ex qua omnia conficiũtur, tradidiſſent, cauſſam autem efficientem aut nullo modo, aut perobſcurè attigiſſent, quę certè nõ minus neceſſaria eſt, quàm materia; nã ut ex nihilo, ſic a nihilo nihil poteſt effici,

nec materia poteſt ipſa per ſe ſine agẽtis ni & efficientia quicquam mouere uel agere, non ſecus quàm lignum fabricari lectũ,uel menſam,ſine opificis arte: Anaxagoras præ aliis Philoſophis ſobrius (vt verbis ùtar Ariſt.li.1. Metphhyſicæ) uiſus eſt, ſic enim de eo ſcribit . [Quare qui ut in animalibus,ita in natura intellectũ eſſe cauſſam mundi,totiuſq; ordinis dixerat,quaſi ſobrius comparatus ad antiquiores uana dicẽtes, apparuit.] Simile quidpiã legimus apud Platonẽ in Phædone, ubi Socrates narrat ſe cum iã pene deſperaſſet intelligere poſſe cauſſas eorũ,quę ſunt;propterea ꝙ ex aliorũ Philoſophorũ ſcriptis nihil certi elicere potuiſſet, audita ſententia Anaxagoræ , qui faceret omnes res , totumque mundum a mente diuina, deſignari , confici, exornari & regi,magno ſtudio,& ſpe addiſcendi ea,quæ antea non potuerat,erectum ac elatũ fuiſſe. De hoc intellectu Anaxagoræ ſic ait Laertius: Primus materię,quam ὕλην appellãt,mentem adiecit in principio operis ſui ita ſcribens : [Oĩa ſimul erant , deinde acceſſit mẽs, eaq; compoſuit .] Quamobrem cognominatus fuit mens , ſiue animus . Apud Cicer. etiam in primo de nat. Deor. ita ſcriptũ eſt ; [Anaxagoras, qui accepit ab Anaximene diſciplinã, primus oĩum rerũ deſcriptionem & modum,mentis infinitæ ui, ac rõne, deſignari & confici uoluit;] Quid aũt Anaxagorã in prædictam ſententiam induxerit , breuiter exponit Ariſt.primo Phy.33.& lib.3.28. Is.n.hoc modo ratiocinabatur: Quod fit, neceſſe eſt,aut nihil fuiſſe antea,at ex nihilo nihil fieri poſſe communi ſapientum decreto ratum, & conſtitutũ eſt ; aut prius quidẽ fuiſſe, ſed occultum, & cum aliis reb. permixtũ latitaſſe: ita ut nihil aliud ſit res generari quàm eas ex admixtione & confuſione aliarum rerum ſegregatas manifeſtari,& in lucem proferri: Et quoniam cernimus omnes res inuicem poſſe commutari, uel proximè uel interiectis aliquot aliis mutationibus , cõcludebat neceſſarium eſse;ut in quauis re ſint omnes aliæ res , quæ tamen ob prauitatem atque permixtionem a nobis deprehendi nequeant:hoc etiam illuſtrabat accretionis exemplo; nam cum ex alimẽto gignatur caro,uena,os, neruus & alia corporis membra ; nec ea queant ex nihilo creari,neceſſariò efficitur,vt ipſa præfuerint quidem in alimento inuicem admixta & confuſa , per accretionem autem ſecreta fuerint,& animantium partibus adiuncta,& adglutinata. ac quemadmodũ particularis generatio cuiuſlibet rei, fit per ſecretionẽ eius ex aliis , ſimiliter etiam putabat Anaxagoras totum mundum non aliter fuiſſe perfectum , quàm per ſegregationem omnium rerũ ex infinita quadam, & indigeſta congerie , vbi prius infinito tempore ſine diſtinctione & ordine iacuerunt. talem autem ſegregationem partium mundi , nullo modo fieri potuiſſe,niſi a mente;tum quoniam id quod ex illa mixtione ſegregare debebat,nullo modo in ea contineri oportebat,vt poſſet ei præeſſe,atque dominari. quamobrẽ neceſſariũ erat,ut eſſet quidpiam immateriale,impatibile,ac diuinũ, cuiuſmodi eſt ſola mẽs; tum etiam,quia diſtinguere, exornare, diſponere & ſuos cuique rei fines, & munera pręſcribere, omniaque ad perfectionem & pulchritudinem uniuerſi dirigere,propriũ eſt mẽtis. Verùm de ſententia Anaxagoræ hactenus;ad Democritum & Epicurum ueniamus.

Quid Anaxagoram ĩ ſuam illã ſententiam impulerit.

Opinio Democriti , Leucippi & Epicuri.

CAP. IX.

SENTENTIA horum Philoſophorum diligenter explicabitur a nobis , tũ ex libris aliorum , tum maxime ex ijs, quæ Lucretius huius diſciplinæ ſtudioſiſſimus primo & ſecundo li. reliquit ſcripta.Principio,cenſent duo eẽ prima, & generalia initia rerum naturalium,ex quibus cuncta quæ ſunt,fieri,& conſtare neceſſe eſt;Plenum,& uacuum;illud ens & atomos;hoc non ens,& inane,appellabant.id quod Ariſt.innuit in primo Metaphyſicæ,& primo Phyſic.tex.41.& Lucretius primo libro his uerſibus.

Omnis, ut eſt igitur per ſe natura duabus
Conſtitit in rebus,nam corpora ſunt, & inane

Cor-

Corpus enim per ſe communis deli-
quat eſſe,
Senſus,&c.
[& paulo infra]
Tum porrò locus,& ſpatiū,quod ina-
ne uocamus
Si nullum foret, haud uſquā ſita cor-
pora poſſent
Eſſe,neque omnino quoquam diuer-
ſa meare.

Probatur ſeptē argumentis vacuum eſſe.

Vacuum autem multis de cauſſis neceſſarium eſſe,his argumētis confirmāt. Primùm ratione loci: omne.n. corpus Propter molem quam habet,indiget loco,à quo totum contineatur & locetur: talis autem locus non poteſt eſſe ſuperficies, quippe quæ tantum extrinſecus cōtineat, & ſolas corporum extremitates ambiat; neque corpus ullū ſiue materiā habeat ſiue ſola conſtet trina dimenſione;ſic .n. duo corpora ſimul eſſent, qđ nullo modo fieri poteſt:relinquitur igitur,locum nihil aliud eſſe, quàm inane. Deinde ratione motus localis, qui ſi eſt (eſſe autem cunctis plane ſenſibus perſpicuè cognitum, & explorate perceptū eſt)non poteſt effici,niſi per inane,nam per plenum,hoc eſt per ipſa corpora ſolida,qui fieri poteſt,cum proprium corporis ſit obſtare, nec loco cedere alij corpori,niſi maiori ab eo ui expulſū?niſi forte quis uelit,unū corpus penetrare in aliud,& multa corpora ſimul eſſe; qđ ſanè perabſurdum eſt . quare, ut motus conſtet,opus eſt inani. Hoc idē argumētum tractat Ariſtoteles lib.4. Phyſicorū tex.53.his uerbis, [Dicunt enim, quod motus ſecūdum locum non erit ſine uacuo; plenum enim non poteſt ſuſpicere id quod mouetur.Siverò ſuſcipiat,ſintq; duo corpora in eodem, continget utiq; & quotlibet eſſe ſimul corpora;ſi aūt cōtingat hoc,& minimum ſuſcipiet maximum,multa nāque parua ipſum magnū eſt; quare ſi multa æqualia contingit in eodem eſſe,& multa inæqualia.]Sed dicet aliquis,motū localem fieri, nō quia ullum in rebus ſit inane,ſed quia proxima corpora cedant iis, quæ mouentur, uel migrādo in alium locum, uel ſeipſa conſtipando; Verum hoc ipſi refellunt, demonſtrādo neutrū illorū poſſe contingere ſine uacuo. Etenim corpus, qđ mi-

A grat,aut uenit ī uacuū,& ſic erit uacuū; aut in locū proximi corporis,quod ei cedit;de quo ſimiliter quærēdum eſt, quonam abeat,ac ſic deinceps de alijs procedēdo in infinitum,quare neceſſe eſt, aut eſſe uacuū in rebus, aut multa corpora ſimul eſſe, aut denique quocūque corpore moto,quantumuis minimo,omnia alia corpora commoueri, totumq; mundum iactari,& fluctuare. Quo argumento Ariſt.4.Phyſ.text.79 ſcribit Xuthum Philoſophum uſum eſſe ad comprobādum uacuū. Similiter qua ratione poterit quidpiam conſtipari, & cōdenſari,ni
B ſi in eo inſitæ ſint aliquæ inanitates?alioquin partes eiuſmodi corporis cū coarctantur,ſe inuicem penetrarēt. Poſtea ſi non eſſet uacuum in rebus,qui poſſent, aut ex intimis ſaxorū, & rupium partibus manare liquidi humores,uberesque aquarū guttæ, aut cibus ad alendas omnes corporis partes per uniuerſum corpus permeare,atque diſſipari? Hanc rationem tangit Ariſtot.4.Phyſ.tex.55.his uerbis. [Amplius autem, & augmētatio uidetur omnibus fieri per uacuū, alimētum enim corpus eſſe; duo autē corpo-
C ra impoſſibile ſimul eſſe.] Præterea niſi uacuum permixtū eſſet cū rebus, qua ratione fieri poſſet, ut quod eſt dēſum, ſine acceſſione alterius rei rareſcēs maius exiſteret, aut è cōtrario , qđ eſt rerū citra detractionē cuiuſquā rei dēſatū & conſtipatū in anguſtiorem molē contraheretur,atq; hoc modo minꝰ euaderet? Hanc rationē illuſtrat Ariſt. 4. Phy.tex. 55.exemplo uini,& cineris, hæc ſcribēs.

Demonſtrat etiam uacuū eſſe,quia uidentur aliqua cogi,& conſtringi,etenim dicunt uinum cum utribus recipere do
D lia, tanquam in ea, quæ inſunt uacua ſubeunte, quod condenſatur corpore. Teſtimonium etiam illud de cinere faciunt, quę tantum aquę recipit, quantum uas uacuū.]Ad hęc uidemus quaſdam res habere plus ponderis, quàm alias,tametſi pari ſint mole, ut ſi parem auri, & lanæ molem capias, aurum ſine dubio longè præponderabit. cur? niſi quia in rebus, plus aut minus uacui admixtum,& inſitum eſt; quocirca, quę res plus inanis habet,ea minoris eſt ponderis; quæ uero plus uacat inani,

maiori eã pondere præditam eſſe neceſſe eſt. Ampliùs, ſi duo corpora ampla inter ſe concurrãt, & ex illo concurſu, ſubitò deſiliant, totũ illud ſpatiũ, quod inter huiuſmodi corpora relinquitur, neceſſa: iò erit inane: nõ enim partes aeris, quæ circunſtant tanta celeritate undiq; poſſunt cõfluere, ut uno tẽpore totum illud ſpatium compleant. Poſtremò diuiſio, multitudo, ſeparatio, & diſtinctio rerũ non poteſt fieri ſine uacuo: Hoc autẽ innuit Ariſt. 4. Phyſ. tex. 52. [Vacuum (inquit) diuidit omne corpus, ut ſit nõ continuum, quemadmodũ dicunt Democritus, & Leucippus, & alij multo Phyſiologorum,] Significans Pythagoræos, quos paulo poſt tex. 56. ait exiſtimaſſe uacuũ eſſe id, quod diſterminat naturas, tãquam uacuum ſeparatio quædam ſit & diſterminatio eorum, quæ ſunt conſequenter. Ex his igitur, quæ cõmemorata ſunt, arbitrantur perſpicue, ac neceſſario concludi, adeo neceſſariũ eſſe vacuũ, vt eo ſublato, neque motus, neque multitudo, neque diſtinctio rerum ullo modo cohærere poſſint.

Præter inane autẽ, ſtatuunt alterum principium rerum naturalium, quod ſit omnino plenũ, & ſolidũ; alioquin quicquid eſſet, vacuũ eſſet: at ſi quid eſt, quod diſtinguit, aut continet ipſum vacuum, hoc profectò non erit vacuum; nam tangere & tãgi, agere & pati, mouere & moueri, non conueniunt vacuo: quippe cũ ſit id, in quo talia fieri & geri debent. Sicut igitur inane nihil habet pleni & ſolidi, ſic cõtra, plenum, & ſolidũ, omni debet vacare inanitate. Huiuſmodi autem corpora plena & ſolida vocabant Atomos, hoc eſt corpora induidua: de qbus hæc ſentiebant. Primùm quidẽ ea impatibilia & ſempiterna eſſe: tũ qa penitus carerẽt inani, per quod omnis paſſio penetrat in corpora: tum etiã, quia eſſent prima principia omniũ rerum: oportere autem prima principia, ẽ quibus cætera naſcuntur, immutabilia eſſe, ne oia penitus cõcidant, & ad nihilum uniuerſitas rerum intereat. Ex quo fit, ut talia corpora, neque frangi, neque diuidi, nec vllis coloribus, aut qualitatibus patibilibus affici poſſint. Hæc. n. eiuſmodi ſunt, vt nec ſine vacuo, nec ſine certo interit

Democriti & Epicuri decreta de atomis, quæ ponunt alterum omnium rerũ principiũ.

A periculo, atque indicio rebus queant accidere. Deinde volũt eiuſmodi corpora eſse minima, nec ampliùs poſse diuidi; non. n. aſsentiuntur ijs, qui faciunt corpus infinitè ſecabile: ſed putant in ſectione corporũ neceſsariò tandẽ deueniendum eſse ad quædã corpuſcula minima & indiuidua. qđ ita docent: etenim corpus, aut cõponitur ex nihilo, aut ex punctis, aut ex corpuſculis minimis atq; indiuiduis: ſed priora duo eſse abſurda per ſe clarum eſt, tertium igitur tenẽdũ eſt. Deinde ſi oẽ corpus poſset infinitè diuidi, ergo quodlibet corpus haberet infinitas partes: quid igitur intereſset inter

B corpus maximum & paruum? utrunque enim totidẽ conſtaret partibus, hoc eſt infinitis; cui etiã neceſsariò conſequens eſt, vt quoduis corpus eſset infinitum; nã quod habet infinitas partes, quãtumuis paruas, id neceſse eſt infinitum eſse. Præterea fingamus, ſiquidẽ corpus infinita diuiſione diuiſibile eſt, ipſum iã actu penitus diuiſum eſse: nam ſi quod eſt poſſibile, ponatur actu eſse, nihil ſeq. debet impoſſibile: diuiſione igitur omnino cõpleta, ita ut nihil aliud ſuperſit diuiden

C dum; ecquid tunc erit reliquum? aut. n. nihil, aut puncta, aut corpuſcula indiuidua; ex punctis, uel ex nihilo corpus effici, neque fert natura corporis, neque ratio concedit. quamobrem neceſsariò inducẽdę & admittendæ ſunt atomi. Hãc rationem fuſius explicat Ariſt. 1. lib. de generat. tex. 8. in quo libro ualde laudat Democritum, eumq; præfert Platoni; tum quia vtitur rationibus proprijs, hoc eſt phyſicis, Plato aũt logicis, ideſt communibus & alienis: tum etiam, quoniam eiuſmodi ſtatuit principia, ẽ quibus poſ-

Ariſtoteles Democritũ præfert Platoni.

D ſit omnia quæ contingunt in natura, ſi non verẽ, ſaltem propriẽ, apte & conſtãter explicare. Vide Ari. 3. phy. tex. 31. id quod Plato non fecit. Poſtea cenſent atomos multitudine quidem eſse infinitas; nam ſicut inane in omnes partes immẽſum & infinitum eſt, ſic atomos cõuenit eſse numero infinitas. Eſse autẽ uniuerſitatem rerum omni ex parte infinitam breui ratione concludunt, quã Cicero ſecundo lib. de Diuinat. his uerbis expoſuit. [Quod finitum eſt, habet extremũ; quod habet extremũ, id cernitur ex alio

ex-

Dubitatio, an Democritus figurarũ, quæ ſunt in atomis ſpẽs ſeterit infinitas.

extrinſecus:at quod omne eſt,id nõ cernitur ex alio extrinſecus,quod igitur oẽ eſt cum non habeat extremum, infinitũ ſit neceſſe eſt.] Licet autem numerum atomorum infinitum ſtatuant,tamẽ ſpecies figurarum, per quas atomi differũt, nolunt eſſe infinitas; ex quo ſequitur, ut unaquæque ſpecies figuræ habeat infinitas atomos ſimiles, ſintque infinitæ atomi eiuſdem figuræ, ut v.g. rotundæ. Id autem Lucretius comprobat hoc argumento. Si eſſent inquit ſecundum ſpeciem, atomorum figurę infinitæ, ergo diſtantiæ contrariorum non eſſent finitæ; nec in ullo genere daretur aliquid ſummum & infimum, optimum & peſſimũ; neq; natura in generando & corrumpẽdo vſquàm conſiſteret, nec faceret reciprocationes, ſed rectà procederet ſemper in infinitum, nouæque ſemper exorirentur ſpecies rerũ,quæ omnia ſunt contra ſenſuum & rõnis iudicium;hoc idem aſſignat Epicuro Plutarchus in primo de placitis Philoſophorum,& Laertius vitã Epicuri ſcribẽs. Sed ab hac opinione clara uoce nos reuocat Ariſt.qui in 3.libr. de Cœlo tex.37.& 1.de gener. tex. 5. de atomis Democriti, ac Leucippi loquẽs, perſpicuis & conceptis uerbis affirmat, infinitas eſſe, ſecundum illos, ſpecies & differentias figurarum. Niſi quis reſpondere velit, ſententiam, quam prædictis locis refert Ariſt.eſſe quidem Democriti,ſed ab ea diſcrepaſſe Epicurũ,ceu in q buſdam quoq; alijs rebus fecit.

Qua adiunxit Epicurus doctrina, qua de atomis tradiderat Democritus.

Nam cũ Democritus attribuiſſet atomis magnitudinem & figurã, Epicurus adiecit pondus,ratus nihil moueri poſſe ſine pondere,& cum ille unum, atq; ſimilem oĩum atomorum feciſſet motum, hic uerius, ne ſi omnes atomi ſuo pondere ad lineã ferrentur deorſum, nõ poſſent aliæ alias attingere & apprehendere, ex qua complexione efficitur rerum generatio, & ne ſi certus, atque uniuſmodi eſſet motus atomorum, nihil foret in noſtra poteſtate, commentus eſt motum quendã declinationis, quo facit atomos paulùm declinare de recta uia qua ferũtur deorſũ, quo cõmento putat effugere neceſſitatem Fati & alia omnia incommoda: atque hæc quidem ſolutio uériſimilis ſit,ob auctoritatẽ Philoponi, qui eã tra-

A dit in primo de Generat. ſuper textum quintum,& confirmat teſtimonio Alexãdri. Verùm nos redeamus ad narrandas atomorum proprietates. Præterea,quãuis oẽs atomi ſint eiuſdem naturæ, tamen in his aiunt ineſſe triplicẽ differentiã & uarietatem;unam poſituræ,ut alię ſint ſuperiores,aliæ inferiores; aliæ anteriores;aliæ poſteriores: alię dextræ, aliæ ſiniſtræ: alteram ordinis, ut quædã ſint priores,quædam poſteriores: tertiam figuræ,ſecundum diuerſas figurarum ſpecies & differẽtias, quamobrem apud Ciceron.1.de nat. Deor. inducitur B Democritus faciens atomos quaſdam leues, alias aſperas,partim rotundas,partim autem angularas, curuatas quaſdã & quaſi aduncas & hamatas, Ex atomis igitur ſecundum hanc tertiam uarietatem uariè coniunctis atq; copulatis, creari omniũ rerũ genera & ſpecies arbitrantur. Non ſecus ac ex uigintiquatuor literis, uariis modis inuicem copulatis,exiſtit infinita propemodum uarietas dictionum,ut incredibile uideatur qcquid loquimur & ſcribimus, ex illis tantummodo literis confici poſſe. Vide Ariſt. 1. Metaphyſicæ C & 1.de Generat.tex.5. Hanc ſententiam pulchrè declarat Lucretius lib.2.his uerſibus.

Qui etiam refert, noſtris in uerſibus ipſis,
Cum quibus,& quali ſint ordine quęque locata:
Namque eadem cęlum, mare, terras, flumina,ſolem
Significant;eadem fruges,arbuſta, animant eis,
Si non omnia ſint, at multò maxima par eſt
D Conſimilis, uerum poſitura diſcrepitant res;
Sic ipſis in rebus,item iam materia
Interualla uiæ, connexus, pondera, plagæ,
Concurſus,motus,ordo,poſitura,figuræ,
Cum permutantur, mutari res quoque debent.

Ad extremum opinantur atomos nõ ab aliquo principio, ſed ab omni æternitate moueri perpetuò per inane, atque ex fortuitis earum concurſationibus

bus

bus & coniunctionibus non ſolùm effici hunc vnum mundum in quo nos ſumus ſed alios innumerabiles,& quidem quoſdam ſic inter ſe nō ſolum ſimiles,ſed vndique perfectè & abſolutè pares,vt inter eos nihil prorſus interſit. Nam cum inane quoquo verſus infinitè pateat, ſumma itē materiæ,hoc eſt atomorū multitudo ſit innumerabilis, eaq; non conſilio & vi alicuius numinis & mentis regatur & ad ꝑcreãdas res adducatur, ſed niſi ſemper agitetur & fortuitis cōcurſibus ad omnium rerum generationē conueniat, nulla ꝑfectò cauſſa ſatis idonea & veriſimilis afferri poteſt, cur ĩ hac parte vacui,quam noſter mūdus occupat & ex his atomis ex quibus ipſe coagmentatus fuit,vnus hic mundus effectus ſit, & non ſimiliter poſſint in alijs partibus vacui, atque ex alijs atomis cōplures alij mundi,quin etiam innumerabiles effici. Ergo apud hos Philoſophos, inane & atomi locū tenent materiæ, nec aliã ullã ipſi cauſſam agnoſcunt & admittũt;etenim nolunt atomos uel ab aliqua cauſſa efficiente,vel alicuius finis gratia, ſimul cogi & congregari ad efficiendas res,ſed talem cōcurſum eſſe prorſus fortuitum. Itaque licet non ex quibuslibet atomis quælibet res fiat,ſed ex certis,atque definitis,certæ, ac definitæ rerū ſpecies exiſtant;ex alijs enim atomis conſtant animantes,& ex alijs ſtirpes,atque lapides, alioquin quodlibet eſſet quodlibet, nec vllum foret rerum diſcrimē, & nō differret equus ab homine & lapis à planta:licèt inquam velint cuiuſq; rei materiam eſſe certam,ac determinatam : tamē quòd talis materia ſimul cogatur & præſtò ſit, hoc eſt,vt atomi, quę ſũt aptæ ad efficiēdum hominem,vel equū, ſimul congregētur,id cenſent non ab aliqua cauſſa efficiēte proficiſci,ſed caſu & temere contingere .

Ex atomis innumerabiles mundos effici,et quoſdã omnino ſimiles ac pares

Verùm hoc loco non mediocrem afferunt difficultatem verba Ariſtote. quæ ſunt in 2.lib.Phy.tex. 45. & in primo libro de partibus Animalium,capite primo,quibus ſignificat Democritum (ſic enim illa verba Simplicius & Themiſtius interprętãtur)exiſtimaſſe, Cœlum quidem & ſydera,caſu effecta fuiſſe: animalia verò & plãtas, à certa quadam cauſſa

A nēpe vel natura, vel intellectu procreari;quæ verba,me quidem certè valde dubium & perplexum tenent:nam nec auſim ſuſpicari Ariſtot. (tantum videlicet virum)quidquam falsò & iniquè Democrito aſcripſiſſe,præſertim non contradicētibus antiquis eius expoſitoribus:nec tamē queo videre,qua ratione, quòd Ariſtot. ait,cū certiſſimis & manifeſtiſſimis illius viri decretis cōſentiat.Primò quia neque in ijs,quæ de Democrito ſcripſit Laertius,nec ĩ his quæ vel Epicurus, vel Lucretius eiuſdem doctrinæ propugnatores in ſcriptis reliquerunt, tale quicquàm reperio,ſed potius contrarium:tū B quia vix credibile eſt,Democritum cordatum ſanè & ſapientem virū,atq; multifariam laudatum ab Ariſtotele , res iã perſpicuè falſas & abſurdas,nec occultè modo rationi,ſed etiam apertè ipſis ſenſibus aduerſantes credidiſſe,ac enuntiaſſe.quis enim tam hebeti eſt ingenio,qui ſi ullus fortunæ locus dãdus ſit , non eū potius illi tribuat in his, quæ ſunt infra lunam, in quibus multa inconſtanter & inordinatè fieri cernimus, quàm ĩ rebus cęleſtibus , in quibus ne minimū quidē C ab omni æternitate vel erroris, vel incōſtãtiæ ac temeritatis veſtigiū apparuit ? Deinde quoniam Ariſtot.non ſatis uidetur ſibi conſtare,quippe cum in alijs locis affirmet,nec cauſſam efficiētem, nec eam quæ eſt vt finis & cuius gratia,fuiſſe Democrito cognitam; non igitur is potuit Cœli coagmētationem fortunæ attribuere;animantium vero & ſtirpium , certis cauſſis efficientibus . Si quis autē aliquam ſibi ad effugiēdam difficultatē latebram quærens, reſpondeat,id quod Ariſt. ait , plantarum & animalium eſ- D ſe ſecundum Democritum certam quãdam cauſſam , non ad efficientem , ſed ad materiam eſſe referendum, is profectò valde infirmū ſibi reperit perfugiū : primùm quoniã Ariſt.ibi loquitur de caſu & fortuna, quæ non ad materiam , ſed ad cauſſam efficiētē referũtur,vt ipſe paulò infra docet tex.65. deinde Ariſ. explicans quam cauſſam plantarum & animalium faceret Democritus , ſubdit cauſſam eſſe naturam,vel intellectum : quas cauſſas perſpicuū eſt numerari in efficientibus : poſtremò quod attinet ad

Magna difficultas an Democrit. ſtirpium et aĩalium certas aliquas cauſſas efficientes poſuerit.

materiam,non minùs neceſſe eſt,ex certis atomis cœlum cõſtitui, quàm ſtirpes & animantes, vt ſupra dictum eſt; quin etiam tantò magis id neceſſarium eſſe videri debet, quantò cœli ſtructura ſolidior,firmior atque diuturnior eſt,quàm rerum ſublunarium.

Summa eorũ q̃ de opinione Democriti dicta ſunt.

Sed his omiſſis,ſentẽtiam horum Philoſophorum de principijs rerum naturalium pluribus verbis explicatã, paucis nunc, quaſi repetendo complectamur. Faciunt itaque materiam omnium rerum inane &atomos:illud in omnes partes infinitè patens; has multitudine innumerabiles,penitus ſolidas, impatibiles,omniumque patibilium qualitatum expertes.In his ineſſe magnitudinem, figuram & pondus : motum item earum triplicẽ eſſe.Vnum,qui directè fit deorſum:alterum eliſionis,qui ex mutuis earum plagis,& ictibus contingit:tertium declinationis. congregationem atomorum , ex qua innumerabiles mundi efficiuntur, tribus differentiis uariari, poſitura,ordine , & figura , Vnde omnis rerum omnium varietas exiſtit : nullã eſſe certam vim & cauſſam efficientem,nullumque præfixum naturæ ad agendum finem:cuncta enim caſu & fortuito contingere.Hæc igitur de opinione Leucippi,Democriti,& Epicuri dicta ſint.

Reprehenditur Simplicius, qui conatur oſtendere, omnes ſupradictas opiniones veterũ Philoſophorum ueras eſſe, atque inter ſe conſentientes.

CAP. X.

HÆ ſunt igit̃ aut omnes, aut certe magis illuſtres veterum Philoſoporum de principijs rerum naturalium ſententiæ , ſatis, ut opinor , a nobis dilucide, ac diligenter explicatę. Nunc conſequens eſt , ut doceamus q̃d in illis reprehendat Ariſtot. quid item

A nobis reprehenſione, aut defenſione, & æqua interpretatione dignum eſſe uideatur. Ac primùm quidem(vt hoc ante dicamus) nullo modo probatur nobis iudicium,& ſtudium Simplicij, qui contẽdit perſuadere,ſupradictas opiniones, ſi quis eas rectè intelligat, atque interpretetur, nec abſurdas eſſe, nec inter ſe diſcrepantes: grauiter etiam inuehitur in eos,a quibus priſci phyſiologi tanquàm abſurdè ſentientes, & inter ſe pugnãtes irrīdẽtur,atque condemnantur:Etenim ſuper tex.6.primi libri Phyſicorũ , poſtquàm opiniones antiquorum de prin-
B cipijs rerũ, multis verbis expoſuit, ſubiungit hæc verba. [Nõ perperam autem fecerimus, ſi paululum digrediẽtes,ſtudioſis oſtendamus , quo modo antiqui, etſi videãtur differre in rerũ principijs , pulchrè tñ conſentiant.Nõ enim oportet,eos,qui tantam audiunt differentiã, exiſtimare,eſſe has Philoſophorũ repugnantias:quod quidem nonnulli,qui in hiſtoricas ſolas deſcriptiones incidunt , & nihil eorũ,quæ dicuntur intelligunt , conãtur exprobare:etſi ſint ipſi diuiſi in ſectas innumerabiles,nõ de naturalibus
C quidẽ principijs(hæc enim ne per ſomnium q̃dem audiunt)ſed in delenda diuina excellentia.] Hæc Simplicius.Quibus verbis rectè,ni fallor,pungit veteres Eccleſiæ Doctores,Clementem inquam Alexãdrinum, Tertullianum,Origenẽ, Iuſtinum Martyrem,Lactantium, Euſebium Cęſarienſem, & alios quamplurimos,qui vt Philoſophos opinione ſapiẽtiæ inflatos, & Chriſtianam doctrinam , quæ fide,ac ſimpliciter nititur, ludibrio habentes,coarguerent,in demonſtrãdis & refellendis illorũ erroribus,& diſſen-
D ſione , quæ inter ipſos ſemper fuit maxima,declarãda, plurimum elaborarũt. Sed profectò,quãuis Simplicius contendat omnes neruos, ut Philoſophorum dicta, multò aliter, quàm ipſa eorum verba præſeferunt, allegorice interpretando , ad veriſimilem aliquem ſenſum traducat; tamen luce clarius eſt , nonnullas opiniones vſque adeo falſas & abſurdas eſſe , vt riſum potius mereantur & indignationẽ , quàm ullam impugnationem ; quaſdam verò,tam pugnantes inter ſe , ut plumbeus, & planè ſtultus ſit,

ſit,qui potet eas ad cócordiam poſſe renocari. Verum ne de meo ſenſu uidear hæc dicere,vel odio veterum,uel ſtudio contradicendi Simplicio: proferã in medium, quid hac de re ſenſerint duo Philoſophiæ principes Ariſtoteles & Plato,tũ præcipuas Philoſophiæ quæſtiones percenſens,quanta in his fuerit veterum diſcordia,breuiter explicabo.

Ex Ariſtotele & Platone oſtenditur contra Simplicium quanta ſit in opinionibus uete rũ philoſophorum repugnantia & abſurditas.

Principio Ariſt.1.Phy. tex.71. ſcribit primos Philoſophos ueritatem,& naturam Entium quærendo,depulſos ob Inexperiẽtiam in aliam viam oberrauiſſe. Idem tex.74.[Illi,inquit, aberrauerunt & propter hanc ignorantiam,tãtum inſuper ignorauerunt, ut nihil aliorũ opinati ſint fieri, aut eſſe, ſed abſtulerint omnẽ generationem.] Et item in lib.13. Metaphyſicæ de Pythagoræis loquens, ait, [quòd ipſi primi de numeris diſcordant inter ſe,ſignum eſſe, ipſas res,cum non ſint veræ,eis præbere cõfuſionem;] & paulò poſt.[Ac ipſi,inquit,fatẽtur nõ eadem,ſed contraria dicẽtes;cauſſa verò eſt,ꝙ ſuppoſitiones, & principia eorum falſa ſunt, difficile autem eſt,ut ait Epicharmus,ex non bene præſuppoſitis, bene dicere; cum primum enim aliquid dicitur,confeſtim apparet non bene dictũ eſſe.] Amplius in 1.Metap.affirmat quoſdam veterum attigiſſe materiã, & cauſſam efficientem: [obſcurè tñ, inquit, & non clarè; ſed quemadmodum inexercitati in prælio faciunt:etenim illi circũ euntes egregias plerunque plagas infligunt:ſed nec illi ex ſciẽtia,nec iſti uidentur ſcire qd dicant.] Idẽ quoque alij locis confirmat,ueteres multa peccaſſe ob imperitiam Dialecticæ, eoſq; ualde fabuloſè,pueriliter, inconſtanter,& quaſi balbutiendo,atque ſomniando philoſophatos eſſe. Deinde apud Platonem in Phædone,Socrates Anaxagoram(qui tamen præ alijs Philoſophis antiquis ſobrius,& ſapiẽs viſus eſt) miris modis exagitat,ſeque confitetur ex inſpectione naturæ & lectione Philoſophorum, magis q̃ antea fuiſſet, ignarum & cæcum extitiſſe.in Theęteto opiniones ueterum de principijs rerum, appellat fabulas puerıles,in quibus ipſi vehemẽter inter ſe pugnant atque digladiantur,& è quibus nihil certi & ueri cognoſci poteſt. Porrò Heracliteos ait:nihil decernere,nihil docere,ſed per dictiunculas quaſdam refertas ænigmatibus ueluti p ſagittas è pharetra eductas, mentes hominum ferire, atque ſauciare. Idem in Sophiſta recenſens eorum ſentẽtias,qui de eſſentia diſſeruerũt,inqt eos more Gigantum cum Dijs,& inter ſe pugnare: ita ut ad ſingulorũ opiniones euertẽdas,non opus ſit, nouas argumentorum machinas quærere,ſed aliorũ armis alios oppugnari poſſe.Hanc Philoſophorum diſcordiam Euſebius 14.lib. de pręparatione Euangel. & Thedoretus in opere, quod inſcribitur De Curatione Gręcorũ affectionum lib.2.qui eſt de principijs, copioſè ꝑtractant.Meritò igitur Timon(ut eſt apud Theodoretum)tragicè Philoſophos inſectatur his verſibus.

Mortales, miſeri, proboſi ventris ad inſtar,
Quænam uos lites nugis pugnãtibus urgent?
O utres,animi ſenſus quos implet inanes.

Præterea hoc idem declarat & confirmat uarietas innumerabiliũ penè ſectarum, & cuiuſlibet ſectæ ſucceſſio, plena mutabilitatis & inconſtantiæ.Nã ut excipiã Pythagoræos,& Epicureos in quibus aliquanto maior, & diuturnior fuit voluntatum, & ſentẽtiarum conſenſio; in alijs ſectis adeo ſunt magiſtrorum diſcipuli,& poſteriores priorũ diſſimiles, ut nihil pręter nomẽ ab illis accepiſſe,& retinuiſſe uideantur: quam enim principes ſectarum diſciplinę ſuæ rationem,& formam ſequendam,& cuſtodiendam reliquerunt,eam mox illorum poſteri,vel detrahẽdo,vel addẽdo, uel ẽt cõtradicẽdo,totã ꝓpemodũ immutarunt,atq; ꝑuerterũt.Itaq; dũ q̃ſq; mauult(illuſtriorẽ ea re laudẽ & gloriã ſperãs) videri nouæ auctor ſententiæ quàm veteris ſectator,& defenſor alienæ,quot fuerunt homines,tot penè opiniones extiterũt.Verùm hæc miſſa faciamus,& diſcordias eorũ in pręcipuis Philoſophiæ q̃ſtionibus (qđ ſcdo loco propoſitũ eſt)aperiamus.

Diſſenſio maxima Philoſophorũ I pcipuis Philoſoph. quaſtionibus.

Si cogitatione luſtremus principes Philoſophiæ quęſtiones,eiuſmodi ſunt: de iudicio ueri & falſi: de finibus bonorũ:de mundo:de Prouidẽtia Dei:de aĩo noſtro.

noſtro,& de principijs rerũ: quarũ rerũ certa,explicataque cognitio, tũ ad agnitionem veritatis,tum ad bene beateque viuendum apprimè neceſſaria eſt, & in quibus ſapientem fluctuare,ac ſola opinione duci, à ſapientia abhorret plurimùm;planè reperiemus veteres Philoſophos tãta eſſe in varietate,& diſſenſione conſtitutos,vt neceſſe ſit,qui eorum decretis nituntur,eos in ſummo errore, & in maximarũ rerũ ignoratione verſari. Etenim duo ſunt,vt hinc ordiamur,prima totius Philoſophiæ fundamẽta; vnũ ueri & falſi iudiciũ,alterum finis bonorum.Neque enim ſapiens eſſe poteſt, q aut cognoſcendi initium ignoret,aut extremum expetendi: vt aut vnde proficiſcatur,aut quo perueniendũ ſit ignoret. Iudicium autẽ veri & falſi, Academici, negando vera penitus internoſci poſſe à falſis,omnino ſuſtulerunt:Epicurei totũ in ſenſibus collocarunt: Platonici in ſola mente:Ariſtotelici tũ in hac,tum etiã in ſenſibus: nam euidentem certamque cognitionem rerum ſingularium,atque ſenſibilium,a ſenſibus petẽdam eſſe: primorum aũt principiorũ, eorumq; quæ nullam cum ſenſibus cognationem habent,a naturali noſtræ mẽtis lumine totam pendere.Itaq; Epicurei contendũt, ſemper eſſe veros ſenſus: Academici nũquam;ita vt nihil illis credendum,& fidẽdum ſit:Peripatetici interdum quidẽ veros,interdum autẽ falſos. Rurſus Academici negant vllius rei apud nos ſcientiam & comprehẽſionem eſſe:Platonici eam quidem concedunt, ſed nolũt eam a nobis de nouo parari,verùm renouari tãtummodò per reminiſcentiam:Ariſtotelici verò & ſcientiam eſſe, & nouo ſtudio ac diſciplina comparari. De finibus autem bonorum,Varro in libris de Philoſophia,ut refert D.Aug.lib.19. de Ciuit.Dei cap. 1. partim commemorando opiniones,quæ inter Philoſophos fuerũt, partim quæ poſſent eſſe,collegit ducentas octoginta octo varias ſententias;quã rem etiam luculenter tractat Cicero,tũ in 2.lib.Acad.quæſt.tum in libris de finibus bonorum.Poſtea de mundo uaria ſẽſerunt Philoſophi: alij enim faciũt unũ, alij infinitos:alij factum eſſe uolũt.& interiturum:alij factum quidem,ſed nun-

A quam periturum;alij uero, neq; factum vnquam,neque interiturum: Alij putãt cum caſu regi,alij Prouidentia Dei,alij naturalium motuum,ponderum,& proprietatum occulta quadam vi atque cõuenientia.De Deo autem,an ſit,quid ſit, qualis ſit,q d agat,& an vnus ſit, nec ne, quis Philoſophorum varias,& diſcrepantes opiniones vel enumerando queat recenſere? legi poteſt Cicero in primo libro de Nat.Deor.& D.Augu. lib.5.& 6. de Ciuit. Dei. Themiſtius Philoſophus (veluti commemoratur in hiſtor.Eccleſ. Socratis lib.4 cap.27.)in oratione quam
B habuit apud Valẽtem Imperatorẽ,affirmauit pluſquam trecentas fuiſſe apud Gentiles philoſophos varias de Deo ac religione opiniones.Deinde,quàm parũ inter Philoſophos conueniat de animi noſtri natura,immortalitate, & actionibus, nemo eſt qui ſi legat primum librũ Ariſtot.de Anima,non perſpicuè intelligat:nec verò ſolum in hoc diſcrepãt,qui ſunt in diuerſis ſectis,ſed etiam,qui eandem diſciplinam profitentur:etenim in ipſis Peripateticis, qui propiùs a uero abeſſe exiſtimantur,alij cẽſent animum
C mortalem,& natiuum;alij natiuum,ſed immortalem; alij neq; natiuum neque mortalem, ſed omni ex parte ſempiternum: Rurſus alii vnum in omnibus, alij ſuum cuique; alij certum animorum numerum ab æternitate fuiſſe cõſtitutum, qui diuerſis temporibus diuerſa induãt, & uiciſſim exuãt corpora.Et item alii veram,atque naturalem formam hominis: alii tantummodo aſſiſtentem, vt non ſecus ad hominem affectus ſit, quàm nauta ad nauim, vel intelligẽtia ad orbem, quem mouet.De varietate autem,& diſ
D ſenſione Peripateticorum,qui Ariſtotelis & Theophraſti poſteri fuerunt,ſic eſt apud Ciceronẽ quinto libro de finibus. [Horũ,inquit, poſteri meliores illi quidem mea ſentẽtia,ſunt, quàm reliquarũ Philoſophi diſciplinarũ, ſed ita degenerant,vt ipſi ex ſe nati videantur.]

Ad extremum de principiis rerũ(quo ſpectant cætera quæ hic a nobis commemorata ſunt)quanta ſit inter eos non de terminis ſolũ(ut aiũt) ſed de tota poſſeſſione diſſenſio, quãquam perſpicuũ eſt ex his,quæ ſupra docuimus,tamẽ poteſt

etiam

etiam graui Ciceronis teſtimonio confirmari. Is enim in 2. lib. Academic. quæſ. cũ ex alijs rebus, tum maxime ex diſſenſione Philoſophorum, quę eſt de primis rerum initijs, acutè, & copioſè diſputat, nihil eſse à Philoſophis exploratè perceptũ nihil firmis, & neceſſarijs rõnibus cõcluſum; ſed omnia veriſimilibus modo coniecturis, & argumentis explicata. Ex qua Philoſophorũ diſcordia recens fluxit Academia, nihil affirmans, & approbans, contra omnes, & contra omnia diſputans, comprehẽſionem, & ſcientiam funditus tollens, clamãs fallaces eſſe ſenſus, infirma iudicia, res ipſas inexplicabilibus obductas difficultatibus, ita vt, aut nihil ſit verum, aut ſi quid eſt, id certe a nobis animo cerni, & comprehẽdi, nequeat. E trãſuerſo autem venit Prothagoras (cuius in hoc veſtigia ſequitur Epicurus) qui indignum, & iniquũ putans, tam multos graues, & doctos viros inter ſe pugnantes condemnari, vociferatur, quod cuique uidetur, id verum eſſe, & tale eſſe, quale videatᷣ, nec res quæ cognoſcuntur, noſtræ cognitionis, ſed nos potius rerum ipſarum cauſſam, & menſurã eſſe, vt docet Ariſt. 4. 10. & 11. lib. Metaphyſicæ. Quid ſi diuerſis hominibus diuerſa & contraria ſimul videãtur; neq; hoc abſurdum eſſe ducit, nihil enim prohibere putat, quin ea quæ pugnãt inter ſe, ſimul vera, & falſa eſſe queant: nec minus habenda eſſe vera, ea uiſa, quæ nobis dormiẽtibus, quàm quæ vigilantibus: quæ ægrotantibus, quàm quæ bene valẽtibus: quæ inſanis, quàm quę ſanis occurrunt. quis hęc ferat? Et quidem hanc ſententiam, vt peſtẽ ingeniorum, & omniũ diſciplinarum exitium, Ariſtot. & Plato multifariam coarguẽdo ex hominũ animis conantur extrahere, [Si enim (vt inquit Ariſt. lib. 4. Metaphyſicæ text. 21.) qui maxime putantur verum quærere, amare, ac cernere, ij tales opiniones habent, & talem de veritate ſententiam ferunt, quomodo non ſocordia ijs ſit, quũ philoſophari conantur? Nã quærere veritatem, non eſſet aliud, quàm volucres perſequi.] Prothagoræ tamen, nec patroni, nec diſcipuli defuerunt. Anaxagoras niuem nigram eſſe, nec ſibi vnquam uideri albam; Xenophanes habitari in Lu-

Pulchra ſẽtentia Ariſtot.

A na, eamque terram eſſe multarũ urbiũ & montium, dixerunt, ut ait Cicero lib. 2. Academicarum quæſt. quis hæc portẽta ferat? Iſti tamen philoſophi, in primis magni & nobiles extiterunt. Non ero lõgior, nam ſi perſequar omnia, operoſum ſanè laborẽ, & in re cuius aperta minimè neceſſariũ, ſuſcipiam. Illud certè clariſſimum eſt, nihil eſſe tã euidẽs, & certum, de quo nõ variè diſcrepẽt Philoſophi: nihil itẽ (vt eſt apud Ciceronẽ 2. lib. de Diuinatione) tam ridiculũ, & abſurdum, quin aliquem Philoſophorũ authorem, & defenſorem aliquãdo habue-

B rit. Stoicos perhibent omnium Philoſophorum maximè grauem, ſeriam & conſtantem Philoſophiæ diſciplinam condidiſſe. At Plutarchus vir in omni genere eruditionis maximè ꝓbatus & nobilis, opuſculũ fecit de cõtradictionibus Stoicorum, hoc eſt de his de quibus Stoici inter ſe magnopere diſſentiunt & diſſidẽt; & itẽ aliud, in quo docet, magis eſse incredibilia, & fabuloſa Stoicorum decreta, quàm vel ipſas Poetarũ fabulas. Scripſit etiam quinque lib. de placitis Philoſophorum, è quibus planè intelligiᷣ,

Plutarchus contra Stoicos.

C in omnibus phyſiologiæ quæſtionibus, varia & diſcrepantia fuiſse eorum dogmata. Ergo ſiue tanta opinionum uarietas orta ſit ob ignorantiæ caliginem communem omnium mortalium, qui cœleſtis doctrinæ lumen non acceperunt, ſiue ob animi prauitatem, non tã cupientis ex diſputatione, veritatis lumen aſpicere, quàm ex ſophiſtica contentione inanes gloriæ vmbras conſectantis, id quod à principio contra Simplicium docere inſtituimus, veriſſimum eſt, veteres Philoſophos, cum alijs re-

D bus, tum maximè in iis, quæ de principiis rerum diſſeruerũt, multa, & falſa, & inter ſe pugnantia tradidiſse: quanquã non negamus quædam eorũ dicta & decreta quæ à multis ridentur & improbãtur, ad veram ſentẽtiam facile traduci poſse, ſi detractis allegoriis, & alijs uerborum integumentis, explanentur: quæ res liquidò perſpici poterit, ex iis quæ ſupradictas opiniones excutiendo & diiudicando, mox dicturi ſumus.

Refel-

Refellitur ab Ariſt. opinio eorum quid dicunt omnia eſſe vnum ens immobile.

CAP. XI.

SEntētiam eorum qui dicunt omnia eſſe vnū ens immobile, Ariſtoteles 1.Phyſic.non aliter accipiens,quàm videntur primo aſpectu eorum verba ſignificare,tribus modis eam refellit:primùm enim docet,non eſſe Phyſici contra eam diſputare:deinde perſonam Metaphyſici ſuſcipiēdo,breuiter eam coarguit:ad extremum rationes ſoluit, quibus eam communiunt, & tutantur. Sed cur nō eſt Phyſici cōtra hmōi opinionē differere? Qr̃ia tollit oīa principia Phyſiologiæ,tā quæ ſunt veræ cauſſæ rerū naturalium,quàm quæ vocantur principia cognoſcēdi,ut accidentia,& effecta,quæ nos quaſi manuducunt ad cognitionem cauſſarum, earumque rerum, quæ quia ſenſus noſtros latēt, fugiunt etiam intelligentiam. Si enim omnia ſunt (unum) ergo nō eſt multitudo rerum in natura. Si immobile,ergo nullus eſt motus, nihil aūt ſenſibus euidētius atque certius eſt, quàm eſſe motum, & multas ac diuerſas res.deinde ſublato motu, tolluntur oēs cauſſæ; etenim Natura eſt principium motus: Materia eſt ex qua aliqđ fit: Finis(a quo forma re non differt)eſt cuius gratia cętera fiunt: efficiens eſt id vnde primum principium motus. Cum igitur omnia principia phyſica, qualia qualia fuerint, vel ſint motus, uel ad eū neceſſariò affecta ſint, conſpicuum eſt, prædictam opinionem,quę tollit motū, vnà quoque omnia principia phyſica è medio tollere. Quare cum nulla ſcientia probare queat principia ſua, quicqđ enim afferet ad illa probāda,vel illis poſterius erit,ac proinde ignotum & obſcurum:ex principijs enim reliqua demonſtrari & illuſtrari neceſſe ē:vel erit pri⁹; at nihil eſt prius primis principijs, & ſi quid tale ſit, id profectò extra ſciētiam erit, & ad alias diſciplinas pertinebit

Cur Phyſicus non poſſit diſputare cōtra negantes motū, & multitudinē rerum naturalium.

A hinc efficitur,ut Phyſicus nec ſua principia confirmare, nec eos a quibus negātur redarguere aut debeat, aut etiam, quà Phyſicus eſt, poſſit. Nam quamuis principia, quæ ſunt cauſſæ rei, poſſunt (ut docet Auerr.2. Phyſic. commento 22.)demonſtrari eſſe in natura,demonſtratione ſigni,quemadmodum demonſtratur materia eſſe in rebus ex tranſmutatione formarum, & primus motor ex ſubordinatione & finitate mouētium,& motuum: tamen qui aſſerit omnia eſſe vnum ens immobile, nullum Phyſico relinquit argumētum,ſiue dictum à priori,ſiue a poſteriori, quo uti poſſit ad ſua

B principia tuenda,& comprobanda.quid enim eſt in rebus naturalibus, quod ſit non dicam magis,ſed vel ęque nobis euidens atque certum, quàm motus, & rerum multitudo? quare neceſſe eſt Phyſicum omnibus Præſidijs ſpoliatum obmuteſcere, eiuſque patrocinium & defenſionem ab alijs ſuſcipi.ſic enim res ſe habet:ſi ea ſcientia, cuius principia negantur, ſit ſubalternata, eorum principiorum probatio petenda eſt à ſcientia ſubalternāte, illius enim principia,ſunt

C concluſiones, quas ab hac demonſtrari, vel potiùs demonſtratas eſſe oportet,ut cernere licet in Perſpectiua, & Geometria: Si verò ea ſcientia non ſit ſubalternata:ſed eius principia ſint per ſe immediata, prima & per ſe indemonſtrabilia: talium principiorū nulla eſſe poteſt demonſtratio ex proprijs, nec in eadē ſciētia, nec in alia: ſed ſi quæ eſt, eam neceſſe eſt, vel Dialecticam eſſe ex probabilibus confectam; ſi quidem inter alias Dialecticæ vtilitates, quæ commemorantur in 1.libro Topicorum, hæc una

D in primis eſt,quòd præbet inſtrumenta, & præſidia quædam ad tuenda, & defendenda ſcientiarum principia:Vel metaphyſicam, quæ ſcientia,cum agat de ente ut ens eſt,ac de his, quæ pertinēt ad omnes diſciplinas, ſuo ſibi iure uēdicat patrocinium ac defenſionem aliarū ſciētiarum,earumqꝫ principia, cū opus eſt, probat rationibus neceſſarijs quidem, ſed communibus,& quæ ducunt ad impoſſibile. quanquam ſi is, qui negat principia alicuius ſcientiæ particularis, concederet aliqua, quæ ſubiecta ſunt illi

Cuius ſit pricipia particularium ſcientiarū, ſi ab aliquo oppugnētur defendere.

illi ſcientiæ,tunc rectè poſſet particularis ſcientia ex ijs quæ conceſſa ſunt, probationem ſuorum principiorum conficere;vt ſi quis negās materiam, vel primū motorem eſſe,aut naturā agere propter finem, concederet naturales formarum mutationes,nec tolleret motus,& actiones phyſicas,ex his poſſet Phyſicus(vt fecit Ariſt.)illa principia demonſtrare.

Dubitatio. ſi negentur principia ipſius Metaphyſicę,quę ſcientia debeat ea probare.

Sed exiſtit hoc loco non leuis dubitatio,quæ (auctore Simplicio) propoſita eſt ab Eudemo,nec ab eo tamen ſoluta. Si enim negentur principia ipſius Metaphyſicæ, quæritur cuius ſcientiæ ſit ea probare. Nam ſi Metaphyſica ſua principia defendat, cur nō ſimiliter vnaquæq; ſciētiarum particularium idem poterit efficere; ſicut .n. Metaphyſica ſe habet ad ſua principia, ita quoque videntur ſe habere ſcientiæ particulares ad ſua? Sin autem principia Metaphyſicæ dicat quiſpiam probari ab alia ſciētia ſuperiori & vniuerſaliori, primùm hoc falſum ē,nulla enim eſt,aut eſſe poteſt,talis ſcientia: deinde ne ſic quidē difficultas tollitur: nam de tali ſciētia ſimiliter quæri pōt; ſi eius principia negentur, à quo ꝓbari debent?Si enim ab alia ſcientia,& illius itidē ab alia,& ita ſemper deinceps, res ſanè procedet in infinitum:quare eò tādē neceſſariò veniendum eſt,vt vel principia Metaphyſicæ remaneant ſine vlla ꝓbatione,& omni defenſione deſtituta, vel vt probent ab ipſamet Metaphyſica: quod ſi ei conceditur,nulla uidetur eſſe cauſſa, cur non idem concedendum ſit ſciētijs particularib. Hęc eſt dubitatio, quæ ſoluitur hoc modo.

Solutio Dubitationis.

Qui negat principia ſciētiæ particularis, fieri poteſt, ut nihil penitus concedat eorum,quæ ipſi ſcientiæ ſubijciuntur;ex quo fit,vt nihil ei reliquum faciat,quo principia ſua tueri poſſit:qui autē negat principia Metaphyſicæ,vel is cōcedit aliquid,vel nihil: ſi nihil, non erit cum eo diſputandum: nulla enim de re poteſt ſuſcipi diſputatio, niſi ante quibuſdam rebus poſitis,& conceſſis:ſi aliquid,hoc ipſum quale quale fuerit, aliquo modo attinget ius Metaphyſicæ, vtpotè quæ agit de ente, ut ens eſt, cui ſubijciuntur omnia,quæcunque ſunt in rebus; quare Metaphyſicus ex eo,quod aduerſarius ponit, & conce- A dit, principia ſua confirmare, eumque redarguere poterit. Atque totum hoc, quod nunc a nobis dictum eſt, diligēter obſeruatum eſſe cernimus ab Ariſt.in 4. lib.Metaph.vbi primùm illud principiū, Quodlibet eſt vel nō eſt,contra nonnullos id ſophiſticè negantes,multis modis declarare, ac probare contendit. uide etiam D.Thomam prima par.queſtione prima,art.8.Sed quemadmodum prædictos Philoſophos refellat Ariſtoteles,videamus.

Licèt ſupradicti Philoſophi ſic opinādo auferant,vt dictum eſt,principia Phy- B ſicæ,tamen quoniam profitentur ſe agere de rebus naturalibus,& naturales dubitationes tractare, Ariſtoteles contra eos diſputationē init,nō tanquàm Phyſicus,vt malè putauit Simplicius;tollentes enim motum, omnia Phyſico ſubtrahunt præſidia q̄bus ab eo repelli,& reijci poſſint;ſed tāquàm Metaphyſicus, ut rectè ſentit Alexāder, & perſpicuè intelligitur ex ipſa diſputatione. Refellit aūt eorum ſententiam duobus argumentis; vno ex multiplici ratione entis ſumpto; altero ex varia(vnius)ſignificatione;ſed C ante omnia Ariſto. ponit Ens multipliciter dici,non quidem dici de multis rebus;id enim,cū ab illis negetur, accipere pro certo, quid aliud eſſet quàm, ut aiunt,principium petere?ſed,ens,ſignificare multa,& varia,vt ſubſtantiam,quātitatem,qualitatem & cætera genera accidentium,ſiue ſint ea diuerſa inter ſe,ſiue non;hoc enim, cū ſit omnium ſermone tritiſſimum,à nemine, qui ſanæ mentis ſit,negari poteſt. Ex hac hypoteſi ſic deinde ratiocinatur; Qui dicunt omnia eſſe vnum ens,aut intelligūt omnia eſſe D vnum,ſecundum nomen entis,quod dicitur de omnibus,licèt re ipſa ſint multa,& hoc modo nulla eſt quæſtio;aut eſſe vnum ſecundum rem, quod multis modis contingere poteſt;vel vt ſint unū genere, vel ſpecie, vel numero; priora duo,cū genus & ſpecies de multis dicantur non tollunt multitudinē rerum; qđ ſi volunt omnia eſſe vnum numero ſecūdum rē,vel putant omnia eſſe unum numero,quod ſit ſubſtantia ſine accidentibus,vel aliqđ accidens ſine ſubſtantia;ſi erit ſubſtātia ſine accidētib. nō poterit

eſſe

eſſe finita, vel īfinita,vt ipſis placet;finitum enim,& infinitũ ſunt propriæ affectiones quantitatis;quæ nec ſubſtantiæ, nec ulli aliarum rerum accidunt, niſi ꝓpter quantitatem.Si eſt accidēs ſine ſubſtanria, multa conſequũtur incommoda, quæ neceſſe nō eſt commemorare, cum in aperto ſit, nullum accidēs ſeiunctum a ſubſtantia per ſe cohærere,& cōſtare poſſe. Ergo quocunque ſe vertāt, tenentur conuicti,& habenr confiteri, illud ſuum,ens,quod faciunr finirum,vel infinirum, non eſſe vnum, ſed nimirum duas eſſe res, ſubſtantiam nimirũ & quãtitatem.Alterum argumentum ex varia notione Vnius,hāc vim habet;Cũ Vnũ, dicatur multis modis,vt videre licet lib. 5.Metaph. maximè vero(quod ad rē pręſentē attinet)tribus; Dicitur enim vnũ, vel quod eſt continuum,vt magnitudo, vel quod eſt indiuiſibile, vt pũctum, vel quod eſt vnum omnino ſecundum rationem; multis autē & varijs nominibus ſignificatur,quæ nomina vocātur ſynonyma,vt enſis & gladius. Quonam horum trium modorum exiſtimant omnia eſſe vnum? ſi ut continuum, cum id ſit multa poteſtate, ſiquidem poteſt infinitè diuidi, nō erũt omnia unum propriè; ſi ut ea,quorum ratio eſt una, ita ut oia nomina idem penitus ſignificēt, ſequeretur,idem eſſe cōtraria,ut bonũ & malum,& idem eſſe diſparata,ut hominem & equum;quin etiam, idem eſſe cōtradictoria,ut bonum,& nō bonum, hominē & nō hominem. Quare idem erit ens, & nō ens; ceſſabit igitur quæſtio, nā idē erit dicere omnia eſſe unũ ens, & omnia non eſſe unum ens,imò omnia nō eſſe ens,ſed nihil.Si autem unum accipiatur pro eo quod eſt indiuiſibile, ergo tale Ens unum,nō erit quãrum, ac proinde,nec ut ipſi uolũr,finitum, aut infinitũ,nec itē erit quale, aut alijs ſenſilibus accidētibus affectũ. Etenim,ut eſt apud Ariſt.6.Phyſicorum & in lib. de ſenſu & ſenſili,nec motus ullus, nec ullum accidēs ſenſile,poteſt eſſe in eo, quod caret quãtitate; quin etiam Ariſtoteles nullũ accidēs,ſiue materiale,ſiue ſpirituale agnoſcit & ponit in ulla re quę aut nō ſit particeps quantitatis & materię, aut cũ his naturalem & neceſſariam connexio-

A nem, atque cōiunctionem non habeat; quamobrē nec in Deo,nec in Intelligētijs ullum accidēs eſſe uult;nec ſane putaret, habitus & actiones Animę rationalis eſſe accidētia, niſi uideret eã naturaliter quodammodo pēdere a corpore, & in eius functionibus uarietatem quãdam,& mutabilitatem contingere. etenim quod adeſt,& abeſt alicui rei prętereius interitum, id nemo negare poteſt eſſe accidēs;ſed uirtus & uitiũ, ſcientia & ignorantia,intelligere & uelle adſũt, & abſunt animæ rationali ſine ullo eius interitu,relinquitur igitur, nemini du- B bium,ac obſcurum eſſe poſſe,quī huiuſmodi res ſint accidentia. Sed quamuis Ariſtoteles ſolo naturæ lumine,uel ſuę Philoſophiæ haud omnino uerę,principijs nixus, non cognouerit ullam in ſubſtantijs incorporeis uarietatem & cōmutationem,aut fuiſſe unquam,aut aliquãdo eſſe poſſe;Theologi tamē, (quia id ex ſacris literis, q̄bus lōgè ſublimior & certior doctrina cōtinetur, compertum habent) conſtanter affirmant & docent habitus & actiones,tã intellectus,quàm uoluntatis, nō ſecus ī Angelis, quàm in C nobis eſſe accidētia.Verum,ut eo reuertatur,unde huc noſtra defluxit oratio,ꝑſpicuum ſit cōtra rationē entis & unius eſſe,facere omnia unum ens.atq; hæc q̄dem Ariſtoteles cōtra hāc opinionem. Plato autem licet in Parmenide eã probare videatur, interpretans eam Metaphyſicè;tamen in Sophiſta,nō multò aliter eam accipiens,quam hic Ariſto. multis uerbis exagitat. Verum de hoc,paulò infra.

D *Rationes Xenophanis ſoluuntur ſecundum Ariſtotelem.*

CAP. XII.

ARiſtot. in eo libello, qui de Xenophane inſcribitur,multa & uaria oratione docet, Xenophanis rōnes,quas ſupra expoſuimus,captioſas, & infirmas eſſe. Primùm,quia nō eſt æquum,ex rebus minùs certis & ꝑſpicuis, tollere alias res magis euidentes & cer-

tas,vt facit Xenophanes:qui ex eo,qđ ſu mit,ex nihilo nihil fieri,vult auferre motum & multitudinem rerum; cum tamē hoc multò clarius & firmius ſit, q̃ illud. Nam ex nihilo nihil fieri, nō tā ſenſibus perſpicuum eſt, explorateque perceptū, quàm res moueri & multas eſſe. ſiquidē ex non ente res gigni, quidam exiſtimarunt,& hi qnidem nō è vulgo, ſed ex iis, qui ſunt habiti ſapientes: Heſiodus quidem hæc cecinit.

Primùm ante omne aliud, Chaos extitit,inde patenti
Pectore cunctorum ſedes firmiſſimà Tellus,
Atque amor: is cunctis ſpecie immortalibus anteit.

Ex his aūt dicit cætera fuiſſe genita, illa vero ex nihilo. Tū quia, ut uerum ſit id quod ſumit, tamen ex eo non conficitur quod vult;nō.n.ſi ex nihilo nihil fit, cōtinuò neceſſe ē,nihil gigni poſſe. An Empedocles, Anaxagoras,Democritus,& alij Phyſici non in id pariter cōſenſerūt, ex nihilo nihil poſſe effici, qui tamē,nec generationem,nec motum, nec multitudinē ſuſtulerunt?rectè.n.diceret aliquis, in rebus naturalib. quaſdam æternas eē C ſine generatione & interitu,ut cœlos & materiam primam:aliàs verò generari & interire,nō ex nihilo,uel in nihilum;ſed aliàs ex alijs,vel directè procedēdo in in finitum,vel viciſſim retro cōmeando, ut aqua ex aere oriatur,& uiciſſim aer ex aqua,uel ut omnia ex vno principio naſcātur:&in ipſum diſſoluantur,quemadmodū qui putant omnia eſſe aquam,vel aerem,hi cenſent ex aere,uel aqua per condenſationem & rareſactionem uariè affectis atq; commutatis, cunctas res exiſtere. Similiter qui faciūt multa principia, D uel finita,ut Empedocles,uel infinita,ut Anaxagoras & Democritus,uolunt ipſa quidem principia eſſe ſempiterna,cæteras aūt res ex illis & in illa per congregationē,& ſegregationem generari, arque interire. Deinde,cur ſi id quod eſt, æternum eſt,ex eo ſit,ut ſit infinitū? quia,inquit, ſi quod eſt genitū habet principiū, ergo quod non eſt genitum,neq; eſt interiturum,neq; principium,neq; finem habebit:atqui hoc nō oſtendit,id quod eſt, carere terminis ſuæ magnitudinis & ex-

A tēſionis,ſed carere principio & fine durationis,atq; eo principio, ex quo creatur, & in quod tandē occidat. Nōne Empedocles ait quatuor elementa eſſe ingenita, & atomos itidem Democrit. quibus tamē nō tribuūt infinitatē magnitudinis? Poſtea, cur oportet eſſe unū? quaſi vero nō poſſint eſſe multa & ingenita, velut de cœlo ſentiūt Peripatetici. Vel.n.illud Ens,ponitur incorporeū, uel corporeū: ſi incorporeum, quo pacto dicit eſſe infinitū?nā finitū & infinitum, tales ſunt affectiones,ut non niſi cadāt in corpus:ſin aūt eſt corporeū,habebit multas partes, B quare nō erit ſimpliciter unū. Ampliùs, q̄d prohibet eſſe Vnū, non tamē vndiq; ſui ſimile? Etenim fieri pōt, ut ipſū Ens ſit unum,ingenitum & infinitum,tamen cōſtitutum, uel partibus diſſimilis naturæ,cuiuſmodi eſt animal,uel ex partibus ſimili quidem natura præditis,diſſimilibus tamē affectis accidētibus,ut aliæ ſint raræ,aliæ denſæ,aliæ lucētes, aliæ obſcuræ, quam uarietatē nos ipſi agnoſcimus in cœlo,cuius ſubſtātiam uniformē eſſe, & ſimplicem arbitramur. Ad extremum, cur neceſſarium eſt:ſi uacuum non ſit, id quod eſt non poſſe moueri?primū.n.vacuum eſſe quaſi locum & ſedem corporum, multis veterum placuit,ut Heſiodo:qui ait ante omnia extitiſſe Chaos veluti receptaculum omnium corporum: quin ēt Democritus non mō(ut ſupra diximus)cenſet uacuum eſſe, ſed vult ipſū eſſe principiū rerū;multoq; ueriſimiliori & apertiori rōne Democritus ex eo quod motus eſt,conficit, neceſſariū eſſe uacuum,quàm Xenophanes ex eo,ꝙ nō eſt uacuum, nitirur cōcludere, nō eē motum; magis.n.certum & perſpicuum eſt, motum eſſe, quàm non eſſe uacuum, ut ſi alterutrum concedendum, aut negandum fuerit,omnes ſine dubio potius admiſſuri ſint uacuum, ne motum tollant, quàm negaturi motum, ne uacuū admittant. His accedit, quod ſine migratione totius in alium locum, poteſt & totū ipſum moueri motu alterationis,& partes ipſius, motu locali per quandam ueluti coagitationem & fluctuationem partiū adinuicem. Atq; hoc modo Xenophanis rationes eo,quem ante poſui, libro, diſſoluit Ariſtoteles.

Sol-

Soluuntur rationes Meliſſi.

CAP. XIII.

MELISSI aũt argumentationem, qua ſic ratiocinatur (ſi quod eſt genitum, habet principiũ, ergo quod nõ eſt genitũ, caret principio: ſed id quod eſt, non eſt genitum, ergo caret principio, quare neceſſe eſt infinitum eſſe) Ariſtoteles duabus de cauſſis vitioſã eſſe confirmat 1.lib.phyſi. tex.23. primũ propter formam, tum propter materiã. Ac vitium quidem formæ, deterius eſt, quàm materiæ, nam ſi forma eſt vitioſa, etiam conceſſo antecedente, nõ rectè infertur cõſequens, ſed poteſt negari, vt in hoc ſyllogiſmo: Omnis hõ eſt animal, omnis equus animal, ergo oĩ equus eſt homo: conceſſis præmiſſis, rectè negatur conſequens ob vitium conſequẽtię, quã parit mala ſyllogiſmi forma. At ſi bona fuerit argumẽtationis forma, poſitis pręmiſſis ſiue veris, ſiue falſis, neceſſariò colligitur concluſio: vnde bona forma facit ex falſis colligere verũ, & retinẽt nomẽ ſyllogiſmi: eius aũt defectu, nec eſt, nec dicitur ſyllogiſmus, niſi ſecũdum quid. Ratio igitur Meliſſi, primò peccat in forma, ſiquidẽ procedit ex oppoſito antecedentis ad oppoſitum conſequentis: ut ſi dicas, ſi homo eſt, animal eſt, ergo ſi nõ eſt homo, nõ eſt animal; cum econtrario fieri deberet. quocirca habet in ſe fallaciam conſequentis: quæ dupliciter ſit (vt Ariſto. docet 2.lib.elenchorum.c.5. hanc ipſam Meliſſi orationem ibi exempli loco afferrens) uel cum ex oppoſito antecedentis colligimus oppoſitum conſequẽtis, ut accidit in hac rõne Meliſſi, uel cũ ex poſitione conſequentis inferimus poſitionem antecedentis; ut ſi eſt hõ, eſt animal, ergo ſi eſt animal, eſt hõ: & prior quidem modus huius fallaciæ, cũ ad ſyllogiſmum reuocatur argumẽtatio, facit ſyllogiſmum in prima figura, cuius minor propoſitio eſt negatiua, qualis eſt hic, Omnis homo eſt animal, nullus equus eſt homo, ergo nullus equus eſt animal: Poſterior autẽ modus facit in ſecunda figura ſyllogiſmum ex duabus affirmatiuis, cuiuſmodi eſt hic: Ignis ẽ ele-

A mentũ, aqua eſt elementũ, ergo aqua eſt ignis. Sed quia poſſet aliquis pro Meliſſo reſpondere, eam ratiocinandi formam, quam uſurpauit Meliſſus, licèt per ſe uitioſa ſit, tamen in terminis conuertibilibus, quales ſunt, habere principium & eſſe genitum, ſatis ualere, & nõ inuſitatã eſſe in ſcriptis Ariſtotelis; idcirco demõſtrandum eſt rationem Meliſſi (tametſi nullum eſſet in ea uitium formæ) tamẽ uel ſumere, id quod eſt falſum, uel ſi uera ſumit, certè nõ cõcludere, & obtinere quod uult. Nam cum principii nomen multis modis dicatur, ſignificat enim (ut B alias nunc ſignificationes omittam) initium temporis uel durationis, & initiũ magnitudinis. Si Meliſſus priori mõ vſurpet nomen principij, uera quidem colligit, nimirum id quod nõ eſt genitũ non habere initium temporis atque durationis ſuæ; ſed ex eo non licet inferre quod maximè uult; nimirũ, id quod eſt, ſecundum quantitatẽ infinitum eſſe, ſic enim uariè acciperet notionẽ principii, & in æquiuocationis uitiũ incurreret, ſumẽs in antecedẽte principium, pro initio tẽporis, in concluſione autem pro initio C magnitudinis: ſin autem poſteriori ſignificato accipiat uocabulum principii ꝓ eo quod habet terminos magnitudinis, dupliciter peccat; primùm .n. non quicquid gignitur habet principiũ magnitudinis, quę primò, vel generationẽ, uel alterationem acceperit, ſed (ut Ariſt. docet 1.7.& 8.li.phyſ.) extremo item libello de ſenſu & ſenſili, & Theophraſtus in 10.li. de motu (vt refert Simplicius 1. lib.phyſi. ſuper tex. 23.) quędam ſunt, quæ nõ per partes, ſed tota ſimul & aceruatim alterantur, ut patet in conglacia D tione aquæ & coagulatione lactis. nã licet alteratio ſimul ratione formę aut tẽporis fieri nequeat, ita ut aliq̃d qualitatis, quæ habet cõtrarium & per motum propriè dictum inducitur, ſimul in inſtãti producatur, propterea quod (ut in libro ſexto phyſicorum demonſtratur,) non poteſt dari primum mutatum, ſed ante quodlibet mutatum, eſt mutari, & ante quodlibet mutari eſt mutatũ eſſe; tamẽ ratione ſubiecti poteſt alteratio ſimul fieri; ita ut non ante quãlibet partẽ magnitudinis ſubiecti, alia ſit pars prius

alterata & ante illā alia, & ſic deinceps in infinitū,ſed poſſit tota aliqua magnitudo ſimul alterari. Deinde non eſt verū quod ſumit Meliſſus, quod non eſt genitum carere principio & termino magnitudinis. Ecce cœlum ingenitum eſt,& tamen ſecundum magnitudinem definitū eſt,atque circunſcriptum: Atomus Democriti,elementa Empedoclis, cū ingenita ponantur,non tamen dicuntur eſſe infinita ſecūdum molem. Hæc de Meliſſo:veniamus ad Parmenidem.

Refutatur ab Ariſtot.argumentatio Parmenidis.

CAP. XIIII.

Parmenidis ratiocinationèm tripliciter refellit Ariſtoteles 1.Phyſicorū tex.25.Primùm enim docet falſam eſſe illā propoſitionem, quam ipſe ſumit (quod eſt præter ens,eſt non ens) nam licet in vniuocis,quæ ſignificāt vnā naturam æqualiter communem multis, talis ratio diſſerendi valeat: vt quod eſt præter animal,eſt nō animal;& quod eſt præter hominem,eſt non homo; tamen in æquiuocis, quæ nihil commune, ſed immediatè ſignificāt ea de quibus dicūtur,nō valet,vt quod eſt præter canem, poteſt eſſe canis; cū enim illa uox ſit ęquiuoca ſignificās canem marinum,cœleſtem & terreſtrem: fieri poteſt ut quod pręter canem terreſtrem eſt;ſit canis marinus, vel cœleſtis; ſimiliter ēt cum ens immediatè ſignificet decem categorias, hinc fit vt cum dicimus ens,nō intelligamus aliam rem,ꝙ ſubſtantiam,uel accidens: quamobrem quod eſt præter ens, hoc eſt præter ſubſtātiā,poteſt eſſe ens, nimirum accidens;vel è contrario quod eſt præter ens,hoc eſt accidens,poteſt eſſe ens,nimirum ſubſtantia. Deinde oſtēdit ex ijs,quę ſumit,nō cōfici quod vult: nā, vt demus illud eſſe uerum, quod eſt præter ens, eſt nō ens, non tamē ex eo rectę cōcluditur,ergo ens eſt vnum. Etenim ponamus,omne ens eſſe album; bene ſequitur, omne ens eſt album, ergo quod eſt præter album, nō eſt ens:at nō recte colligeretur illud, ergo album eſt A vnum;quid enim prohibet,ut omne ens ſit album,tamē quæ alba ſunt,multa eſſe,ut lanā,niuem,cycnum. Præterea nō eſſet unum album continuatione,quanquam ēt ſic, eſſet multa poteſtate, quia poſſet diuidi i multas partes albas; & vtcunq; ſit,neceſſarium eſſet, in albo duo cogitare,rationem albedinis,& id cui,tāquàm ſubiecto ineſt albedo. Licet enim accidens ſeparari nequeat a ſubiecto, vtriuſque tamen ratio longè diuerſa eſt. Ad extremum tacitè demonſtrat,cōcluſionē Parmenidis pugnare cum eius ſententia;nam ſi vnum eſt ens,ſequitur nihil B eſſe; vel enim illud unum ens erit accidens,vel ſubſtantia;ſi accidens,cum nequeat per ſe conſtare,neceſſariò accidet & adnitetur alteri,nēpe ſubiecto;at hoc cum diuerſum ſit ab accidente,quod poſitum fuit tantummodo eſſe ens,nō erit ens, quod autem eſt accidēs nō entis & ab eo ſuſtētatur,qui poteſt eſſe ens? quare,ſi illud unū ens ponatur eſſe accidēs, planè nihil eſt;ſin autem dicāt eſſe ſubſtātiam,nihilominus idem continget incommodum;nā cum ſit perſpicuū multa ſubſtātiæ accidere, ut eſſe calidam,al C bam,grauem vel leuē,hęc omnia erunt nō entia,quippe quæ nō ſint ſubſtantia, quæ ſola ponitur eſſe ens;at cuius accidētia ſunt nō entia, ipſum quoq; eſt nō ens. quocunq; igitur ſe vertant, nullum habēt exitum. His etiam accedit,cum dicunt ens eſſe finitū & ſphericum,quæ in ſolam cadunt quātitatem,neceſſe eſt in tali ente quātitatem eſſe,& ſubſtātiā,ſine qua nullum accidēs cohęrere poteſt in natura,quare nō vnum erit ens. Neq; vero cuiquam mirādum accidere debet, Parmenidem nō vidiſſe hæc incommo- D da, quæ tam apertè cōſequuntur ipſius opinionem; nam Simplicius Eudemi teſtimonio cōfirmat,apud priſcos illos nōdū fuiſſe in obſeruatione regulas diſtinguendi,demonſtrandi,aliaſque dialecticas pręceptiones,quę poſtea ex ipſarum rerum cōſideratione, præſertim autem ex ipſo vſu, & diſputādi exercitatione peruestigatę,atque inuētæ fuerunt. quāuis nonnulli cōtendant,in quibus eſt is, quem modo dixi Simplicius, nihil horū latuiſſe Parmenidem,vtpote uirum diſputādo acutum,& acrem, nec ignarum

An Parmenidis valuerit Logicam.

Dia-

Dialecticæ; ſiquidem is apud Platonem in eo dialogo,qui ab ipſo nomē accepit, valde laudat, & commendat Socrati ſtudium Dialecticæ. Sed de hoc paulò poſt.

Quo Plato Parmenidis rationē ſoluat.

Plato autem in Sophiſta, alio modo Parmenidi occurrit. Nam cum eius ratio contineatur hoc ſyllogiſmo, quicqd eſt præter ens,eſt non ens,ſed nō ens eſt nihil, ergo ens eſt unum; Plato, licet in mundo intelligibili, vbi eſt ineffabilis vnio omnium rerum, concedat oīa eſſe vnum ens, ſicut etiam nos concedimus omnia in Deo eſſe vnum quidpiam ſimpliciſſimum, tamen in mundo ſenſibili, propter diſcretionem, & diuiſionem rerum,quæ ante fuerant vnitæ, putat neceſſariò ponendam eſſe multitudinem; nam quæ intelligentia Dei comprehenſa,ſunt maxime vnita,ea cum deſcēdunt in materiam corpoream,non poſſunt illam vnionem retinere, ſed ratione partium, & multitudinis, per multiplicationem,extenſionemque ſui,uarie diuiduntur. Itaque cum huic Parmenidis concluſioni, quæ multitudinem tollit, Plato non aſſentiretur,præmiſſarum,ex quibus ipſa cōficitur,alteram, nimirum maiorem cōcedit,alteram,uidelicet minorem negat;nā vt fatetur quod eſt præter ens,eſſe non ens, ita negat, quod eſt non ens,nihil eſſe;vult enim ipſum non ens eſſe in rebus,& cauſſam eſſe multitudinis, diuerſitatis, & inæqualitatis, quæ in rebus inuenitur. quā reſponſionem, quoniam Ariſtoteles videbat in ſpeciem abſurdam eſſe, & ſecum pugnare, quippe cum ponat non ens eſſe: Si enim eſt non ens, ergo non eſt, & ſi eſt, ergo non eſt nō ens:idcirco in primo phyſicorum tex.30. ait quoſdam (ſine dubio Platonem innuens) cum occurrere vellent rationi Parmenidis, ei potius ceſſiſſe, & manus dediſſe, vtpotè qui affirmando, non ens eſſe, longe abſurdiorem inducant ſententiam,quàm eſt illa Parmenidis. Sed quia nos Platonem hac in re nō ſolùm non abſurdè, ſed etiam ſapienter ac diuinè philoſophatū eſſe arbitramur, eius ſententia paulò apertius,atque enū cleatius declaranda eſt.

Explicatur ſententia Platonis de non Ente.

CAP. XV.

Tres ſignificationes Nō entis, apud Platonem.

Apud Platonem,ipſum nō ens tribus modis vſurpatur; vno modo ,p eo, qđ penitus eſt nihil,& abſolutè ac ſimpliciter opponitur Enti,qđ ambitu ſuo amplectit omne ens, quale quale fuerit,hoc eſt,ſiue corruptibile, ſiue incorruptibile, ſiue ſenſibile,ſiue intelligibile:altero modo pro ente ſenſibili,generabili,& corruptibili,quod appellat non ens,tum quia tēpus,quo exiſtit, perexiguum eſt,ſi conferatur cum eo tēpore, quo non eſt, quod tam ante ipſius generationē,quàm poſt interitum, infinitum eſt:tum etiam quia dum exiſtit, nunquam idem permanet,ſed continenter variatur, atq; commutatur, de quo ita ſcribit in Timæo. [Quid eſt,qđ ſemper eſt,generationem autem nō habet? & quid eſt,quod gignitur quidem,nunquam autem eſt?] Quæ verba Porphyrius diligenter expēdens,(vt Simplicius refert primo Phyſicorum ſuper te.30.) ait Platonē,id quod eſt, dicere Ideam, id autem quod nō eſt, Materiam primā omni ſpecie & forma carētem,quæ in ſe ipſa cōſiderata, poteſtate quidem eſt omnia,actu verò nihil: compoſitum autē ex forma & materia, quia formæ particeps eſt,nihil vetat appellari Ens,&eſſe; quia verò materiam cōtinet,atque propter eam eſt in perpetuo fluxu,& mutatione,rectè dicitur non ens, & non eſſe. Verùm,cum is modus loquendi frequēs & familiaris Platoni, reprehendatur ab Alexandro Aphrodiſæo, ut, quanti ſit eius reprehēſio,verè queat æſtimari,nec me pigebit Alexādri verba, quæ in primo Phyſi.ſuper tex.15.cōmemorat Simplicius,hoc loco aſcribere,nec lectorem (vt opinor) ea legiſſe tędebit. [Qui ea, quæ gignuntur & intereunt(inquit Alexan.) propterea dicunt non eſſe,quoniā aliquando quidem ſunt, aliquādo verò non ſunt,ſolam autem æternam ſubſtantiā eſſe,quia nullo modo participat eo, quod non eſt:primùm ex ipſa euidentia

Alexander reprehēdit Platonem

vſuq; loquendi redarguendi ſunt: Oĩbus enim, quæ talia ſunt, videntur eſſe, & ita ſentiunt, & dicunt. Deinde, qđ gignitur, ex non ente fit ens, & acquirit eſſe, alioqui non gigneretur; ſimiliter quod interit, ex eſſe mutatur in nõ eſſe, ammittẽs eſſe quod habebat antea, alioquin nõ interiret; quare hac ipſa re, q̃ aliqd gignitur & interit, neceſſariò habet eſſe, & in ijs, quæ ſunt, numerari debet. Nõ enim corruptibilis ſubſtantia, ſi non eſt ſimiliter atq; æterna, propterea nõ eſt, nam ſi ideo nõ eſt, quia interit, ergo, quãdo nõ interit, & quatenus non interit, eo ipſo

Simplicius defendit Platonem.

B tũc quoque fuerit.] Hæc Alexãder. Cui Simplicius pro Platone reſpondens, ait, quemadmodũ album id propriè dr̃, qđ eſt purè, & ſincerè album, omni permixtione nigroris vacãs, quod autem ita eſt album, ut plus nigredinis admixtum habeat, q̃ ipſum eſt, nemo ſapiens dixerit ſimpliciter album, ſed tantummodo ſm quid, & potiùs appellauerit nõ album; ſicut etiã aqua vnum habens gradum caloris, ſeptem aũt frigoris, nõ appellatur calida; ſic etiam res corruptibiles potius dici debent non eſſe, quàm eſſe, quando

C quidem plus habent de nõ eſſe, q̃ de ipſo eſſe. Etenim ante generationẽ infinito tempore non ſunt, ſimiliter quoque poſt interitum, dum autem uidentur eſſe, perpetuò commutãtur, tendentes ad non eſſe.

An res corruptibiles, dici debeãt entia, an non entia.

Verùm diſſenſio quidem horũ Philoſophorum, meo iudicio, non eſt in rebus ſed in verbis. Nã ſi de ipſo eſſe, loqui volumus abſolutè, nemo inficiari poteſt, res generabiles eſſe, alioquin nec generari, nec operari, nec ſentiri, nec moueri, nec interire poſſent. Sin aũt loquimur de ipſo eſſe non abſolutè, ſed facta

D comparatione rerum generabilium cũ rebus ęternis, quæ habẽt eſſe æternum, & penitꝰ immutabile, hac ratione κατὰ τὴν ἐξοχὴν hæ dicuntur eſſe, illæ aũt non eſſe; quocirca etiam D. Auguſtinus in 7. lib. confeſſ. cap. 11. in eandem ſentẽtiam hæc ſcribit. [Inſpexi cætera infra te, & vidi nec omnino eſſe, nec omnino nõ eſſe; eſſe quidẽ quoniam abs te ſunt, non eſſe autem, quoniam id quod es nõ ſunt; id enim vere eſt, quod incõmutabiliter manet,] Idem D. Auguſtinus lib. 8. de Ciuit. Dei cap. 11. hoc vno maxime argu-

Præclara D. Auguſtini de Platone ſentẽtia

A mento perſuaſum ſibi eſſe ait, libros ſacræ ſcripturę lectos eſſe à Platone, quòd is res ſenſibiles & corruptibiles appellet non entia, res autem intelligibiles & incorruptibiles (pſertim verò ipſum Deũ) verè ac propriè & ſolùm entia eſſe cenſeat; ſequutus in hoc ſacras litteras, in quibus nõ ſemel legimus omnes creaturas cum Deo collocatas, eſſe quaſi nõ entia; ſolùm autẽ Deum, & Vnum, & Bonum & Ens eſſe. Præcipuè autẽ putat Auguſtinus, Platonem in eam de Deo doctrinam, & ſentẽtiam veniſſe, excitatum, & quaſi admonitũ illis Dei verbis, q̃ ſunt

B in Exodo cap. 3. Deus enim, quærenti ex eo Moyſi, quod eſſet nomẽ eius, reſpondit, [Ego ſum qui ſum, Sic dices filijs Iſrael. Qui eſt miſit me.] Pro foribus ẽt tẽpli Delphici, palàm poſitum erat verbum hoc Græcum ΕΙ. nam ingredientes templum, à Deo moniti illo oraculo. [Cognoſce te ipſum.] eum reſalutantes reſpondebant, ΕΙ, hoc eſt [Tu es.] Soli Deo, ut æterno & prorſus immutabili, ipſum Eſſe, conuenire fatentes. Ac Plutarchus quidem, uerbum illud Græcum exponẽs in eo libello, quẽ

C ea de re ſcripſit, multa eaq; præclara ad hanc eandem ſententiam confirmandã, & illuſtrandam affert. Quem Plutarchi locum, magna cum eius laude, cõmemorat Euſebius lib. 11. de Præparatione Euangelica cap. 7. Verùm de ſecunda non entis ſignificatione ſit dictum ſatis. Veniamus ad tertiam nõ entis acceptionẽ, quæ omnium maxime id de quo nunc agitur attingit.

Quo omnibus rebus, pter Deũ, verius, ſecundũ Platonem, conueniat eſſe non Ens, quam eſſe Ens, & ipſũ non Ens eſſe cauſsã multitudinis, et diuerſitatis rerum.

Plato in Sophiſta diſputat id propriè ac ſimpliciter poſſe dici ens & eſſe, qđ in ſe continet oẽ eſſe omneſq; gradus,

D ac perfectiones entis, & cui nihil, qđ ab ente contineatur, vllo modo deſit. Nam cum ens non ſignificet unã aliquam naturam generalẽ & diuerſam ab alijs naturis, ſed immediate ſignificet quicquid quoquo modo eſt, non poteſt quicquam ꝑpriè dici & abſolute vocari ens ſeu id quod eſt, niſi complectatur omne eſſe. quare hoc modo ens uel id qđ eſt, ſoli Deo vere conuenit, vt poſe in quo omnium rerum perfectiones longè præſtantiori modo quã ſunt in rebus ab æterno præexiſtunt. quamobrem meritò in ſa-

eris litteris de ſe ipſe dicit.[Ego ſum,qui ſum.] Quælibet autem aliarum rerum quoniam limitatam,determinatamq; naturam nacta eſt, ſicut propter eam partē entis,quam eſt ſortita,poteſt dici ens,ita verè appellari pōt nō ens , propterea ꝙ nō habeat complures alias partes entis: exempli cauſſa;Homo dicetur ens ꝓpter naturam hominis, quæ eſt particula quædam entis,dicetur quoque non ens,quia non eſt ens,quod eſt leo, equus, planta, cœlum, Angelus; & quia plus eſt id , qđ nō eſt,quàm id quod eſt, nō abſurdè potiùs dicetur non ens,quàm ens.Atq; huiuſmodi non ens, cauſſa eſt omnis multitudinis & diuerſitatis, quę cernitur in rebus.Nam quod in ſe comprehendit totū eſſe,non poteſt eſſe niſi vnum; ſi autē eſt multitudo, neceſſe eſt unum eſſe nō ens quod eſt alterum: alioquin ſi quod eſt vnum,idem prorſus eſt alterum,non multa,ſed unum erūt. Quoniam igitur vnūquodque ita eſt, ut etiam aliquid nō ſit, ex hoc quaſi fonte non entis,manat rerū diuerſitas atque multitudo.Vnde in Sophiſta inducuntur hæc quinque , idem, diuerſum,ſtatum,motus, inæquale, quæ ſunt diuerſa ab ente , & participant non ens .

Itaque cum Plato in Sophiſta (ut eò repertamur vnde huc digreſſi ſumus) occurrens Parmenidi affirmanti , id quod eſt,vnum eſſe,concedit non Ens eſſe, nō loquitur de non Ente,primo modo ſumpto,ſed hoc tertio mō,id qđ apertè ſignificat his verbis. [Ne qs de nobis dicat,ꝙ id,quod eſt Entis contrarium,nempe id, quod nihil eſt, hoc eſſe audeamus dicere. Nos.n.huiuſmodi non Ens,iampridē ualere iubemus, quod aūt nunc id quod eſt non Ens (nempe tertio modo acceptum) eſſe dicimus, uel perſuadeat aliquis,probans nos non rectè dicere , uel quandiu non poteſt , dicendum quoque eſt illi,ſicut nos dicimus.]Et quia huiuſmodi non ens permixtum, atque confuſum eſt cum ente,hinc putat Plat. neceſſariò exiſtere multitudinē & varietatem rerum.Neque uero hoc tertium non entis ſignificatum diſplicet Ariſtoteli: etenim proximè poſt ea verba, quibus rectè Platonē reprehendit, ſubdit hæc primo Phyſ.tex.30.[Manifeſtum ꝙ non uerum

A erit,quod ſi vnum ſignificat id quod eſt, nihil erit quod non eſt,nihil.n.prohibet non ſimpliciter eſſe,ſed non ens aliquid eſſe quod non eſt.] quibus verbis ſignificat , id quod eſt pręter uerè ens , nempe ſubſtantiam , eſſe quidem non ens, verū non ſimpliciter,ſed non ens aliquid,hoc eſt non ens quod eſt ſubſtantia, poſſe tamen eſſe aliud ens , quod ſit accidens . Perſpicuum autem eſt hunc modum loquendi planè ſimilem , & congruentem eſſe ſententiæ Platonis, quam paulò ſupra docuimus,vt vel hac vna ex re perſpicere liceat,hos duos Philoſophos nonnū
B quam verbis diſſentire, cum rebus & ſententiis omnino conſentiant. Atque hoc modo Ariſt. ſoluit rationes eorum , qui conabantur probare Ens eſſe unum. Reſtat ut dicamus quid nos de horum philoſophorum opinione ſentiamus.

Defenditur opinio Parmenidis , Xenophanis , & Meliſſi.

C *CAP. XVI.*

SI talis eſt Parmenidis opinio, qualē Ariſt.depinxit,nō dubiū eſt,quin ea penitus,& falſa,& abſurda ſit . Sed q̄a nemo eſſe pōt vſq; eo ſenſib. & mēte captus,vt contra oēm rationis, omniūq; ſenſuum euidētiā, negare audeat motū, & multitudinē eſſe in rebus,idcirco multis ſit uériſimile , Parmenidē illis uerbis nō eſſe locutum de rebus Phyſicis, quas luce clarius eſt,& moueri, & multas eē. Vt āt ita de illo ſentiāt,his cōiecturis ad
D ducūtur.Primùm Plato in Theæteto, & Sophiſta, vocat Parmenidē Magnū,ſapiētem,acrē, generoſum, patrē & Magiſtrū Socratis,vtentē pulcherrimis rationibus ī diſputādo,& ait nō mō ſnīam eius, ſed ēt orationē eſſe valde difficilē ad intelligendum,& profundo natatore indigere: At ſi Parmenides loquendo de reb. Phyſicis,pronūciaſſet cunctas eſſe unum Ens immobile , fuiſſet ea quidē opinio , non hominis ſapiētis,ſed uel ſtulti nō intelligentis quid diceret, uel impudentiſſimi Sophiſtę, hmōi paradoxis defendendis,

inanem ſibi laudem,& gloriam aucupā- A
tis, non ſolum ad intelligendum non dif
ficilis, ſed ēt ad redarguēdum facillima.
Deinde Ariſt. primo Phyſ. ſegregat eū a
Phyſicis,& in 3.de Cęlo tex.2.ait Parme
nidem & Meliſſum affirmantes , oīa eſſe
unum Ens immobile , non eſſe putandū
de rebus naturalibus id dicere,& in pri-
mo Metaphyſic.loquens de Parmenide,
ſignificat eum , cum dixit omnia eſſe u-
num , aliud quidpiam inſpexiſſe , quàm
vulgo putatur , ut ipſius uerba præſeſe-
rūt;& cum ibi fateatur Xénophanē dixiſ
ſe omnia eſſe unum , quia reſpiciens ad
totum Cœlum , ipſum nnum eſſe dixit B
Deum : cur nō Parmenides ſimile quid-
piam putetur ſignificare voluiſſe?cum &
(auctore ipſomet Ariſt.) auditor fuerit
Xenophanis,& lōge politior, atq; ſubti-
lior,quàm Xenophanes, & ſimili utatur
loquendi modo,& Ariſtot. in lib. qui eſt
de Xenophane, Zenone , & Gorgia ſcri-
bat Parmenidē feciſſe uniuerſum(quod
appellat vnum Ens)ingenitum,immobi
le,& undiq; perfectė globoſum . Poſtea
in eo opere,in quo Parmenides hanc ſē-
tētiam ſuam verſibus expoſuit,quos ver
ſus citat Simplic.1.Phyſ.ſuper tex.31.& C
Beſſarion contra Platonis calumniato-
rem,lib.2.c.vlt. de ſuo illo uno Ente ver
ba faciens,perſpicuė oſtendit ſe loqui de
eo Ente , quod verė eſt,quibus uerbis a-
pud ueteres ſignificabatur,Ens tātūmo-
do ſempiternum,immutabile,diuinum:
ad extremum autē conuertens ſe ad res
náturales,quę in generatione,&interitu
verſātur,appellat eas fallaces,& non En
tia, niſi ſecundum opinionem hominū ,
qui ea ſolùm exiſtere putant, quę ſenſi-
bus uſurpāt;uocat fallaces,propter earū
mutabilitatem & inconſtantiam,quæ in D
cauſſa eſt, ut ſæpe fallāt ſenſus & in erro
rem inducāt. Quocirca Parmenides (ut
auctor eſt Laertius)iudiciū ueri , non in
ſenſibus,ſed in ſola mēte collocabat. his
uerſibus :

Nec tibi communis ſenſus perſuadeat
unquàm
Quicquam,ut fallaces oculi,aut ut iu
dicet auris,
Aut lingua,at ratio dirimat diſcrimi-
na rerum.

Appellabat autem non entia, ob eā cauſ
ſam,quam ſupra memorauimus, cum a-
geremus de nō ente Platonis. Huiuſmo
di autem rerum ſēſibilium duo facit pri
ma principia,vnū ignem, ſeu id quod eſt
calidum, lucidum,rarum,leue; alterum
terram, ſeu id quod eſt frigidum, obſcu-
rum,denſum,graue: id quod de illo etiā
Ariſt.ſcribit 1.Metap.& 1.Phy.& tex.41.
Ex his manifeſtū eſt Parmenidem , neq;
motum,neque multitudinem ė reb. na-
turalibus ſuſtuliſſe.Poſtremò in ſupra di
ctis uerſibus , ea pronunciat de illo uno
ente,&talia illi attributa aſſignat,qualia
nullo mō conuenire poſſunt in res phyſi
B cas,quæ attributa(ut quod dicimus cla-
rius ſit)hic breuiter recēſebimus, [inge-
nitū & immortale,totum,unum, unige-
num,irrequietum,habens eſſe ſuum to-
tum ſimul,indiuiſibile, principij & finis
expers,nullius indigum,in quo idem eſt
intelligēs & intellectio, ſimile globo p-
fecto, in quo oēs partes extremæ, æquė
diſtant a medio.] Quis non videt hęc tā
àliena & remota eſſe a rebus Phyſicis q̃
quę maximė?quid igitur dicet aliquis, ſi
gnificat illud unum ens Parmenidis?cer
te id ex ijs quæ in ſupradictis uerſib. po-
C ſita ſunt,diſpici & diiudicari debet. Ac
primùm conſtat deceptos eſſe , tam eos;
qui putarunt Parmenidē illis uerbis,ma
teriam primam indicare uoluiſſe, quàm
qui exiſtimarunt eum non ſeriò & affir-
matė illam ſentētiam pronuntiaſſe, ſed
dialecticė in utranque partem diſſeren-
do, probabiliter locutū eſſe; illos quidē
ꝙ eorū,quæ illi enti attribuit, ne unum
quidem ad materiam primam benė accō
modari pōt;hos aūt,quia licėt apud Pla-
tonē logicė de vno Parmenides diſputet
cū Socrate, qui locus illis fortaſſe ſic opi
D nandi occaſionem dedit, tamē in ijs ver
ſibus,quos ante memoraui, & in quibus
hæc ſentētia expreſſa eſt,adeo aſſeueran
ter loquitur Parmenides, vt contrariū ,
ne ſuſpicari quidem nos,aut etiam cogi
tare permittat .

Ergo qui ueriſimiliorem Parmenideæ *Quid Parmenides ꝑ illud ſuū , unum ens, ſignificauerit uariæ opiniones.*
opinionis interpretationem afferunt,eo
rum alij cēſent,ut Eudemus ait,id quod
Simplicius refert 1. Phyſi. Parmenidem
illis uerbis cœlum,uel uniuerſum ſignifi
caſſe; quippe cum appellet illud ens to-
tū,rotundū,cuius extrema æqualiter di-
ſtarent

ſtarent a medio,quę nō Deo, ſed Cælo, uel uniuerſo competũt.Sed his uehemẽter aduerſatur Simplicius,nã cum illud, inquit,ſuum ens Parmenides uocat immobile,indiuiduum, habens totũ eſſe ſimul, in quo idem ſit itellectio & intelligens,qui poſſunt hęc in cœlum conuenire,aut in aliud quidpiam,quàm Deũ? is enim eſt omne ens,quia eſſe,& perfectiones omniũ in ſe cōtinet, & quod eſt pręter ipſum,eſt non ens,quatenus eſt mortale,nec per ſe cōſtare poteſt, & cum ex ſe non ſit,eius tãtummodò participatione exiſtit,qui uerè eſt:atque hic immobilis eſt,nam neque amittere quicquam, nec acquirere poteſt,quare non eſt, cur uel quo moueatur. Oportet autem huiuſmodi ens eſſe unum,nam ſi multa,& omnis multitudo pẽdet ab uno,illa multa penderẽt ab illo,quare non eſſent primum,& ex ſe ens. Deinde ſi eſſent duo, uel eſſent omnino eadem.at ſic nō eſſent niſi unum quidpiam ,aut alterutrum ſuperuacaneum eſſet:uel eſſent diſſimilia, quare unũ non eſſet id quod eſt alterũ, ac proinde neutrũ eſſet uerè ens , ſed utrunque eſſet nō ens: quæ res facilis eſt ad intelligendum,ſi memoria repetatur quæ ſupra expoſuimus,cum de nō ente Platonis egeremus. Hęc pro interpretatione Simplicii,ad intelligendam, tuendamq; Parmenides ſententiã afferri poſſunt;quæ nobis ita ꝓbãtur,ut eos tamẽ non condemnemus, qui uerba Parmenidis referũt ad cęlum,uel ad uniuerſum, hæc enim nō pugnãt inter ſe,potuit.n. Parmenides facere mundum , uel cœlũ animatum , cuius animam putaret eſſe Deum,quocirca uocãs Deum,illud unũ ens,quædã tribuit Deo, quatenus Deus eſt,uidelicet q́ Simplicius enumerat , ut eſſe intelligẽs,totũ ſimul,indiuiduũ &c. alia uero ei aſſignat ratione eius corporis,quod animat, mouet & regit , ut eſſe totum,& globoſum . Atque hoc quidem certè , nemini accidet incredibile, qui perpendet illa, quæ ſunt apud Ciceronem 1.de Natura Deorum; cuius ſũt hæc uerba. [Parmenides , inquit, commentitium quiddam coronę ſimilitudine efficit.Stephanem appellat,continẽtem ardore lucis orbem.qui cingit cœlum,quem appellat Deũ .]Sed de Par-

A menidis defenſione hactenus.De Xenophanis ſententiæ intelligentia, nihil dubij eſt;ſiquidem ipſomet Ariſt.1.lib.Metaphyſi. auctore & interprete , illis ſuis uerbis ſignificare uoluit cælũ,quod putabat eſſe Deũ . Meliſſi opinionem,eodem fere modo,quo Parmenidis,Simplicius 1.Phyſ.ſuper tex.6.iterpretatur,niſi quod Parmenides ſpectans ambitum cœli finitum, & quod eſse infinitum arguat ueluti quandam materiæ imperfectionem , & quòd Deus eſt principiũ & finis omnium rerum,omnia ui efficiẽtię, conſeruationis,& regiminis ſui finiẽs,de B terminãs & intra ſuos quanque rem terminos ritè continẽs, & quod idem eſt finitum atque perfectũ,quia finis eſt perfectio rei;idcirco dixit Parmenides illud unum ens finitum eſse.Meliſsus uerò cōtemplãs illud ſuum ens, hoc eſt Deum, non habere principium , & finẽ,uel durationis,uel efficiẽtiæ, uel à quo eſse habeat & cuius gratia ſit,uel qđ ab aliquo genere ortum,& aliquibus differẽtiis inſignitum & circũſcriptum fuerit;& quia id uulgo appellari ſolet finitũ, quod magnitudinis particeps ab alio finitur,atq; C terminatur; ob has iquam cauſas Meliſſus , nō ſententia, ſed oratione tantum diſcrepãs a Parmenide,maluit illud ſuũ ens infinitum dicere,quàm finitum. Ergo,& ſentẽtias horum Philoſophorũ ueras eſse,& rationes,ſi ad prædictam ītelligẽtiam accommodẽtur,minimè peſſimas,perſpicuum eſt ex iis quæ dicta ſũt. Sed quæret aliquis , ſi ita res habet, cur Ariſtot. īſimulat eos & falſa , & abſurda ſenſiſse?nam uel eum nō uidiſse,qđ Simplicius & alij uiderũt , uel ſi uidit,ſe tamen cōtradicendi ſtudio uidere diſſimulaſse,nō caret aut ignorãtiæ,aut impro D bitatis crimine. Reſpondet Simplicius, priſcos illos Philoſophos ſolitos eſse uelare ſentẽtias ſuas ænigmaticis & allegoricis obſcuritatibus : quocirca Plato & Ariſtoteles, ueriti ne qui rudiores hebetioresque ſunt ad eorum abſtruſa ſeſe introſpiciẽda,quod primo quaſi aſpectu apparet ex ipſorum dictis arripiẽtes , in errorem laberẽtur, ita illorum opiniones tractarunt,ut eas uulgo improbare, ac reprehendere uideãtur;quatenus ſupplent , quod ab illis prætermiſſum eſt, quod

Cur Parmenides illud ſuum, unũ ens, fecerit finitũ, Meliſſus autẽ infinitum.

Cur Ariſt. Priſcos Philoſophos interdũ benè ſed obſcurè philoſophãtes reprehẽdat,non tã eorum ſententias quã uerba ſpectans?

quod obſcurè dictum,declarát,quod de intelligibili & diuino ente diſputatum erat,a rebus Phyſicis docens eſſe alienũ, ad extremum quatenus,quæ in ſpeciem videntur falſa & abſurda,fellunt, atque redarguunt,quanquã nõ id negotii a nobis ſuſceptum eſt,ut tam in doctrina, q̃ in moribus,ab omni errore & vitio Ariſ. vindicemus. Non.n.inficiari poſſumus, eum in aliorum opiniones inquirẽdo,& in his ipſis diiudicandis,magis q̃ æquum erat,durum & acerbũ arbitrum,atq; iudicem extitiſſe. Verùm de his ſatis. Deinceps ad eos veniamus,qui vnũ aliquod corpus faciunt principium rerum omnium.

Contra eos qui faciunt unum aliquod corpus principium rerum.

C A P. XVII.

EOs, q vnũ aliquod corpus ſtatuũt initium rerũ naturalium, Ariſtoteles vniuerſe quidem refellit primo Phyſ.tex.50. Propterea q principia rerum debent eſſe contraria,vt ipſe proximè ante mõſtrauerat.in 3. li. de Cęlo a tex.41.vſq; ad 50.idẽ probat, eo quod motus ſimplices ſint plures vno,alius.n. motus ſimplex ſecũdum locum ſit à medio, alius ad medium, & alius circa medium;quare ſimiliter etiam principia eorum erũt plura vno.ad hæc.1.de Gener. tex.1.eo confirmat,q iſtiuſmodi Philoſophi funditus tollunt generationem ſubſtantialem:etenim illud vnũ corpus,nullo modo mutari poterit ſecũdum ſubſtãtiam,uidelicet ne pereat, vtpotè quo extincto, cum ſit principium rerũ omniũ, reliqua ſimul interire & nihil pterea gigni poſſe neceſſe ſit;quare tantum mutabitur ſecundum accidẽtia; cuncta igitur vnius erunt ſubſtantiæ ſecundũ ſpeciem & formam,quod eſſe abſurdum & ſẽſus ipſi teſtificantur,& Ariſt. docet 1.Phyſ. 24.itaq; ſolam alterationem reliquã faciunt in rebus naturalibus:imò ne hanc quidem,quippe cũ ſi alteratio verè Phyſica fuerit,via certiſſima ſit ad generationem & interitum.Vide quæ contra huiuſmodi Philoſophos ſcribit Ariſtot.pri

A mo Metaphyſicæ tex.10. vſque ad xv. & Hyppocrates in lib.de Natura humana, & item Galenus in 1.lib. de Elementis. Qui autem faciunt pro principio vnum aliquod ex quatuor Elementis, confutãtur ab Ariſ.2.lib.de Gener.in principio, & ibidem a tex.24.vſq; ad 36 eo nimirũ argumento,q experiẽtia doceat,omnia elementa citra ullum diſcrimẽ inter ſe uiciſſim commutari,ut non debeat unũ conſtitui principiũ cæterorum. id quod rationi etiam conſentaneum eſt,nam cũ quodlibet elementum, ſecundum qualitates ſit cuilibet quodammodo contra-

B rium, neceſſe eſt inter ea mutuã pugnã intercedere,cui neceſſariò cõſequẽs eſt, quæ ad generationem & interitũ ducit alteratio.ibidem etiam,& in 3.Phy.tex. 41.refellũtur ij,qui corpus quoddam diuerſum,& prius elementis, volunt eſſe principium rerum naturalium;nam prę terq̃ q experiẽtia demõſtrat omne corpus naturale, aut eſſe aliqd ex quatuor elementis,aut ex illis conflatum,id etiã ratio confirmat,nam illud corpus,uel eſſet Mathematicum,uel Phyſicum;ſi Mathematicum,non re uera in natura con

C ſtaret,ſed ſola animi informatione,& cogitatione cohæreret:ſin Phyſicum,ergo mobile,& ſẽſibile,at perſpicuum eſt,nec motiuas,nec ſẽſibiles qualitates in reb' eſſe alias,q̃ quæ aſſignantur elementis, uel ex ipſis oriuntur:quicunq; etiam locus illi corporis tribuatur (nam extra locum exiſtere,nec ſingi quidẽ poteſt) eũ ſibi naturaliter uendicat unum aliquod elementorum. Quamobrem eiuſmodi corpus neceſsariò eſset, uel aliquod ex prædictis elementis,uel aliud quidpiam ex ipſis tamen cõcretum,atque coagmẽ

D tatum. Denique eos qui loco principii conſtituerunt unũ quoddam corpus infinitum,nè forte aliquãdo deficiat generatio,Ariſtoteles redarguit in 3.Phyſi.a 31.uſque ad 55.& primò de Cœlo à 33. uſq; ad 76. Nã cum infinitum impleat, & occupet omnia,& nullis terminis deſinitum ſit, neq; mouere, neque moueri, neque agere,neque pati, neque ullam ſiguram habere,neque aliud corpus in rerum natura poſset admittere;cauſã verò cur nõ deficiat generatio,tametſi nullum corpus ſubſit infinitum,ipſe primo

de

de Genera.14.& 3.Phyſ.73.refert in materiam primam,quæ cũ ſit æterna,& corruptio unius ſemper euadat in generationem alterius,& uiciſſim generatio in corruptionẽ,poteſt infinitas formas ſucceſſiue accipere,& abijcere. In ſecũdo ăt hbr.de Gener.56. id etiam refert in ſempiternum motum ſolis,qui acceſſu & diſceſſu ſuo,generationis, & interitus viciſſitudinem ſempiternam reddit: ibidem quoque tex.59.& 2. de Anima 34. & 35. ait hoc ideo accidere, quia omnes res naturali appetitu cõtẽdũt aſſimilari Deo, quo fit, ut æternitatem eius, quoad poſſunt, æmulari ſtudeant; id autem perpetua indiuiduorum propagatione aſſequuntur.

Rationes autem quibus ſuam quiſque eorum,qui unum faciunt principiũ, opinionem confirmant, paruo negotio ſoluuntur:etenim non continet proprietates,& conditiones primi principij ſimpliciter, qualem nos facimus Materiam primam, ſed tantùm principij corporei, cuiuſmodi ſunt elementa.Itaque quamuis huiuſmodi proprietates latiſſimè pateant, tamen non queunt accommodari ad omnia quæ generantur, & intereunt. Deinde licet nonnullæ proprietates primi principij poſſint, aut elementis, aut aliis corporibus conuenire, tamen omnes nullo modo poſſunt; nam eſſe primum ſubiectum, ex quo primo omnium cætera efficiantur, & in quod extremum diſſoluantur, eſse penitus immutabile, & nullam ſibi formam atque qualitatem naturaliter uendicans, omnium autem appetens, & capax,quẽadmodum ueriſſime conueniunt in materiam primam, ita longiſſimè abſunt ab omni corpore, qualecunque id fuerit. Porrò Simplicius 1.Phyſicor. ſuper tex. 6. magnopere laborat in defendẽdis horum Philoſophorum opinionibus, ſed quàm ſit eius leuis & infirma defenſio, quàm inanis conatus, & labor ſine ratione ſuſceptus, quia per ſe quiuis facile poteſt cernere atque iudicare, hic ſilentio prętereundum eſse duximus. Sequitur ut cum his qui multa & finita ponunt principia,diſputemus.

A

Contra eos, qui multa, ſed finita, faciunt Principia.

CAP. XVIII.

Illis, qui duo tantùm ponunt,principia Ariſt.1.Phyſ a tex. 51. uſque ad 53.aduerſatur, oſtendens duo principia non ſufficere ad generationem: etenim cum non quiduis ex quouis gigni queat,ut diſerte probatur in 1. Phy. ſed ex oppoſito, ita ut omnis mutatio a contrario procedat ad contrarium, non poteſt autem unum contrarium commutari in alterum,ut ab eo recipiatur, atque ſuſtentetur, neq; enim album, quà albũ eſt,euadit in nigrũ,ſed res, quæ erat candore affecta, eumq; deponens accipit nigredinem:hinc fit,ut præter duo contraria, neceſſariò opus ſit tertio principio, tanquam illorum duorum ſubiecto, plura vero tribus principia ſuperuacanea eſſe demonſtratur primo Phyſicorum 56. Iã verò Empedoclis ſentẽtiam, qui peruulgata hæc quatuor corpora, prima facit omnium rerum initia, Ariſ.multis locis multiſque modis coarguit: id quod videre licet apud eum primo de Generatione tex.2.& 3.in 2.de Gener. a tex.37. vſque ad 46 in primo Metaphyſi.tex.15. Reprehendit autem eum,primùm, quia negat omnia elemẽta poſse inuicẽ tranſmutari, contra experiẽtiam quæ mutuã illorum generationẽ, & interitum quotidie clara uoce teſtificatur,& contra rationem,quæ vbi videt ineſſe qualitatum contrarietatem,ibi docet neceſsario exiſtere pugnam & alterationem. Deinde, uel differentiæ elementorum, cuiuſmodi ſecundum Empedoclem ſunt primæ qualitates,& quædam ex ſecundis,mutabiles ſunt & ſeparaũiles ab elemẽtis, vel non; ſi non, ergo nec alteratio ulla erit, nec generatio nam nec alteratio eſse poteſt niſi in illiuſmodi qualitatibus, nec ſine alteratione poteſt eſse generatio. Sin autem ſunt mutabiles, neceſse eſt, illis mutatis & amiſſis continuò mutari & interire elementa, ac ob eam cauſſam nõ eſse prima ſimpliciter principia. Tum quia vult omnia naſci ex mixtione ele-

B C D

Refutatio Empedocleę opinionis.

elementorũ, quod de affectionibus, habitibus, & actionibus animæ rationalis, cum ſupra extraque materiam ſint, dici non poteſt. Poſtea, quia formam & naturã mixtorum nihil aliud eſſe putat q̃ ſolam ipſam mixtionem, & eorum quæ miſcentur, quaſi fœdus quoddam atque conuentionem, ignorãs aut omnino tollens formam ſubſtantialem, quæ in mixtis eſt quidpiam re diuerſum, tũ ab elementis tum etiam ab ipſa eorũ mixtione. Præterea, q̃a exiſtimat generationẽ rerum naturalium caſu, & fortuitò contingere, oĩa ex neceſſitate materiæ prouenire: naturam non agere propter aliquem finẽ: nullum eſſe in rebus ordinẽ per ſe fixum, ratum, atque cõſtitutum. Ad hæc, q̃a nõ ſatis bene diſtribuit munera amicitiæ & contentionis, affirmans illius eſſe congregare, huius autem diſgregare; nã niſi velit ipſe ſibi repugnare, multarum rerum coniunctionem liti, diremptionem autem amicitiæ cogitur aſſignare. Ad extremum, ne pueriliter omnia conſectemur, ex illis ſcriptis non eſt perſpectũ & exploratum, an velit Sphærum eſſe principium elemẽtorum, cum ait ex Sphæro, lite dominãte, euocari, & ſegregari elementa ad conficiendum, & ornãdum mundum; an potiùs opinetur, elemẽta eſſe principia Sphæri, cum inquit Sphærũ effici ex elemẽtis dominatu & cõciliatu amicitiæ, vnà coeuntibus elementis & confuſis omnibus. Hæc Ariſtot. contra Empedoclem, quem tamen in primo Metaphy. præfert Anaxagoræ, dicens illum quidẽ ætate fuiſſe inferiorem, operibus autem ſuperiorem. In primo autem Phyſic 41. & 50. & item in 3. de Cælo 37. ait melius ſenſiſſe Empedoclem faciendo principia rerum finita q̃ Anaxagoram inducẽdo infinita, propterea q̃ natura horret infinitum, amat ordinẽ, ſatagat quàm pauciſſimis rebus poteſt, opera ſua moliri: & ſicut non denegat neceſſaria, ita nihil permittit ſuperfluum, quamobrem, quæ paucioribus inſtrumẽtis poteſt efficere, ad ea perficiẽda, plura non adhibet. Quæcunque autẽ Anaxagoras ex infinitis illis ſuis principijs cõficit, eadẽ nec ſanè minùs aptè ac probabiliter, ex finitis principijs facit Empedocles. Lucretius, quanquam ap-

A pellat Empedoclem ſapientem, & planè diuinum, eiuſq; dogmata & inuenta ſanctiora & certiora eſſe ait, quàm Apollinis reſponſa.

Pythia, quę tripode ex Phœbi, lauroq; profatur.

Eum tamẽ, tum in alijs, tum in eo maximè reprehendit, q̃ cum initia rerum debeãt eſſe immutabilia & ſempiterna, ipſe conſtituat quædam corpora natiua & mortalia, vt neceſſe ſit, ne ſumma rerum aliquando tandem in nihilũ abeat, alterutrum cõfiteri: aut huiuſmodi corpora in nihilum redigi, & rurſus, ex nihi B lo refici ac reparari, quod eſt rationi, & ſentẽtiæ omnium Philoſophorum ſummè cõtrarium; aut quippiam ſubeſſe elemẽtis longè prius, atq; ſimplicius ex quo creentur, & in quod diſſoluantur; quod ſi Empedocles cõcedit, neceſſario etiam concedere habet, nõ quatuor elementa, ſed illud vnum eſſe primum initium omnium rerum. Nõ me latet quid Simplicius primo Phyſ. quid item Syrianus in ijs commẽtarijs, quos in nonullos Metaphyſicæ Ariſtote. libros edidit, pro Empedocle reſpondeant: ſed aliud C eſt germanas ſcriptorum ſentẽtias verè ac propriè interprerari, & aliud allegoricis, & myſticis explanationibus alio rſum eas detorquere. Sed nunc id nõ agimus: ſi enim Simpliciũ hac in re uelim imitari, cõfirmare auſim, nihil unquam ab vllo mortalium tam peruersè, abſurdè, ac ſtultã ſcriptum, aut dictum eſſe, quin id poſſit metaphyſicis quibuſdam, uel potius fictitijs interpretationibus, ad ueritatem, uel ad aliquam certe probabilitatis ſpeciẽ reuocari: quare has Simplicij, & aliorum commentationes, quæ maio D rem admirationem adſerunt q̃ fidem faciũt, magisq; ſubtiles & acutæ ſunt, q̃ veriſimiles, in præſentia omittamus; nobis enim ad grauiora feſtinantibus, & uitio, & detrimento eſſet, in his nugis atque figmentis commorari.

Deinceps breuiter expẽdamus Pythagoricã opĩ d̃ numeris; de q̃b⁹ multa hic, nec inelegãter, nec inerudítè dici poſſẽt, ſed ea nũc ꝑtermittẽda sũt, nec d̃ re curioſa magis, q̃ ad bene philoſophãdũ vtili, & q̃ iã ptidẽ è Philoſophia ſit exploſa, lati⁹ diſſerere, ſupuacaneũ, & iſtituto noſtro

Refellitur Opinio Pythagoræorũ de Numeris.

noſtro alienum eſſe videatur. Ac nos qui
dem, vt magnopere laudamus Eccleſia-
ſticos Doctores, q explanãdo ſacras lite
ras, in qbus, ne vnus apex, aut Iota vnũ
ſine ſingulari cõſilio, & inſtinctu Dei po
ſitum eſſe creditur, arcanas, & myſticota
tas numerorũ ſignificationes, nõ minus
piè quàm acutè perſequuntur. ſic eos mi
nimè probamus, qui idem facere ſtudẽt
in tractãdis humanis diſciplinis, & pro
veris ac proprijs rerũ naturalium ratio-
nibus, atque cauſſis, neſcio quæ numero
rũ & magnitudinum myſteria nobis ob-
trudunt, nõ animaduertentes (id quod
recte monuit Ariſt.) in ſcientijs nõ eſſe
transeundum de genere in aliud genus,
niſi ſcientias permiſceri, & cõfundi veli-
mus; Scire eſſe cognoſcere rem, non per
quęcunq; principia, ſed per cauſſam, pro
pter quam res eſt, & non cõtingit aliter
ſe habere: Demonſtrationem cõſtare ex
proprijs, nam quæ communia, & aliena
ſunt, licèt vera, & neceſſaria ſint, nõ eſſe
tamẽ demonſtratiua, & ſcientifica, quin
ẽt Demonſtrationem ex cauſſis remo-
tis imperfectam eſſe; Oportere ſempiter
norum ſempiterna, ſenſibilium ſenſibi-
lia, corruptibilium autem corruptibi-
lia eſſe principia, atque omnino eiuſdẽ
generis cum ijs, quæ efficiuntur. Neque
verò ſum neſcius, quæ res à Deo & natu
ra cõditæ ſunt, eas res certis quibuſdam
numerorum & proportionũ rationibus
impreſſas, inſignitas, & modificatas eſſe:
ſed aliud eſt dicere numeros, tanquàm
modum & rationem quandam, ad modi
ficationem, & determinationem rerum
cõcurrere, & aliud, affirmare eos princi-
pes cauſſas eſſe omnium rerum. nã qui
ternarium, ſeptenariũ, denariũ, & alios
ſimiles numeros, magnis in Cœlum lau
dibus efferunt, ꝓpterea ꝙ eos in quibuſ
dam rebus optimis, & pręſtãtiſſimis in-
eſſe comperiunt, ridicule profectò fa-
ciunt, ne dicam abſurdè, cum eoſdẽ ple-
runque cernere liceat in rebus peſſimis,
atque corruptiſſimis. vide Ariſtotelem
libro 14. Metaphyſicæ cap. vltimo. Ete-
nim Ternarius (idemq; ſimiliter contin
git in alijs numeris) qua ratione terna-
rius eſt abiunctus a rebus, nihil prorſus
ad earum perfectionem aut uitium con
ferre poteſt: quà verò in ipſis rebus à na-

A tura ſignatus, & quaſi inſculptus eſt, põt
quidem aliquo modo conferre, verũ ſm
quid & per accidens. Cæterum hanc Py
thagoræorum opinionẽ de numeris, re-
fellit Ariſto. 1. Metaphyſi. text. 19. fuſius
aũt, atq; ſubtiliùs in 13. & 14. lib. Meta.
quos libros, Syrianus luculẽter interpre
tans, ſuſcipit patrocinium Pythagoræo-
rum, eorumq; ſentẽtias egregie tutatur.
ſed quæ in vtrãque partem hac de re di-
ſputari poſsẽt, cõſultò vt diximus, omit
tuntur. Illud hoc loco dixiſſe ſatis ſit, nu
meros, qui non ſunt ſubſtantia, & per ſe
motu materiaque vacant, abſurde cõſti-
B tui principia naturalium ſubſtãtiarum,
motuum item, & affectionum ſenſibiliũ.
At dicet quiſpiam, Pythagoræos non lo
qui de numeris Mathematicis, ſed de ijs,
qui ſunt, vel in anima mundi, vel in men
te Dei, eorumque dicta συμβολικῶς eſſe
interpretanda: Eſto, veruntamen nume-
ri, quales quales ponãtur, & cogitatione
informentur, non poſſunt eſse principes
cauſsæ eorum, quæ à natura procreãtur,
vt ante dictum eſt: deinde in exponẽdis
cauſſis rerum naturalium, nõ generales
& remotas tantùm, ſed ẽt propinquas,
C particulares, & maximè proprias cõme-
morare oportet; numeri autem diuini,
& opifices rerum, qui ſunt in mẽte diui
na, ad rationẽ primæ & vniuerſaliſſimæ
cauſsæ pertinẽt, porrò turpiſſimum eſt,
in philoſophãdo ita loqui, vt oratio in
errorem potiùs inducat, q̃ patefaciat ve
ritatem. Sed qui hac ætate ſunt (inquit
Ariſt. 1. Metaphyſicæ tex. 44. de Pythago
ricis, & Platonicis loquẽs) ijs Mathema
ta facta ſunt Philoſophia, quãuis dicãt,
aliorum gratia ea oportere tractare, id
autẽ accidit ipſis propter nimiam exer-
D citationẽ in illiuſmodi rebus, nimium-
que earum ſtudium & amorẽ, de quibus
idem quoque alio loco, nimirum lib. 3.
de Cœlo tex. 61. ita ſcribit: [Hi vero pro
pter horum amorem, idem facere viden
tur, quod ij q poſitiones in ſermonibus
ſeruant: omne enim ſuſtinent, quod acci
dit tãquàm vera habentes principia, pe-
rinde quaſi nulla iudicare oporteat ex
ijs quę eueniũt, & maximè ex ſine: finis
aũt effectiuæ quidem ſcientiæ eſt opus
ipſum, Naturalis uero id quod ſemper
propriè ſit ſecundum ſenſum apparet.]

Hæc

Hæc Ariſtot. An verò res Mathematicæ ſint priores naturalibus, & vtrum ſola cogitatione animi a rebus Phyſicis abſtrahi queāt, an potius p ſe cōſtēt extra materiā & ſupra naturā, in eam partem huius operis explicandum differatur, in qua ſeparatim differendum eſt de quātitate: quare de ſētentia Pythagoræorū hactenus. Cum ijs qui infinita faciunt principia, extremo loco decertandū eſt.

Refellitur opinio eorum, qui faciunt infinita principia, & primùm Anaxagoræ, deinde Democriti.

CAP. XIX.

Anaxagorā multis modis & ſanè vehementer exagitat Ariſt. Primò quia facit principia infinita, eaq; nō ſolum diuerſa numero, ſed etiā ſpecie: etenim talis infinitas principiorū repugnat tum naturæ, tum ſciētiæ: naturæ quidem, dupliciter, nam motus naturales ſimplices finiti sūt, ergo prima prīcipia naturalia, a quibus manant, erunt quoq; finita; & ut dicitur 1. de Generat. animal. ca. 1. natura horret infinitum, ac in omnibus rebus amat & quærit finem: Scientiæ autem, quoniam id quod eſt infinitum, eſt ignotū, nec poteſt certis ullius ſcientiæ finibus contineri & comprehendi. Porrò ignoratis principijs rerum naturalium, funditus tollitur earū rerū ſciētia, quippe quæ ex illis proficiſcitur, atque omnino pendet. Poſtea, quia partium ſimilarium paruitatē indefinitam eſſe vult, ita ut eiuſmodi paruitatis nullū putet eſſe fixū modum, atq; terminū: quæ res duas ob cauſſas falſa & abſurda eſſe cognoſcitur. Primū, quia ſicut omnium rerum eſſentia, eſſe, pfectio, potētia, operatio, & inſtrumēta naturalia, vt qualitates, ſunt naturaliter definita, ſic etiam paruitas & magnitudo quātitatis certis quibuſdā terminis definita eſſe debet: & ſicut ars, quæ naturam imitaꝛ, neceſſariò requirit certum quēdam modū magnitudinis, tā in inſtrumentis, quibꝰ vtitur, q̃ in operibus, quæ perficit, citra quem, & vltra quem modum, nō poteſt

A vis artis conſiſtere, neq; enim quantacū que naui poſſet nauigari, nec quātocunque malleo vel ſerra ars fabrilis uti pōr, qua de re in decimo huius operis libro copiosè diſſeretur: ſimiliter etiam cōtingit in natura: tum quia cum totum conſtetur & coaleſcat ex partibus, eiuſque paruitas & magnitudo illarum paruitatē & magnitudinē planè cōſequaꝛ, ſi partes animalium & plantarū poſſunt eſſe in quantauis paruitate & magnitudine, hinc neceſſario efficitur; ipſas quoq: animantes & plantas, quātalibet paruitate & magnitudine prædítas eſſe poſſe, ergo

B poſſet exiſtere homo procerior Cypreſſo, & minor formica; quod qui cōcedit, non video, cur nō itidem concedat, poſſe ex formica hominē, & ex homine formicam exiſtere. Deinde, ꝙ affirmet in quolibet eſſe quodlibet, ex quo fit, ut in ea re que habet magnitudinem finitā, neceſſarium ſit ineſſe infinities infinitas particulas ſimilares, quo q̃d abſurdius, aut magis ſecum pugnans? nam ſi totū eſt finitum, qui poteſt actu continere diuerſas partes infinitas? & ſi partes ſunt ī finitæ, fieri nō poteſt, ut non ex ipſis infi

C nitum quippiam exiſtat: præterq̃ quod, ſi unum infinitū non poteſt eſſe in natura, multa, atque adeo innumera īfinita, nec natura recipere, nec ratio poteſt capere. Præterea, quòd exiſtimet omnes res eſſe inuicem mixtas præter intellectum, nam quæ miſcentur eiuſmodi sūt, vt rurſus & ſeparari, & ſeparata per ſe cohærere queant, quod plane abhorret a natura accidentium, ſi quidem accidens ſic hæret in ſubiecto, vt ab ea nulla vi ſe iungi, aut ſeiunctum permanere poſſit: quare, accidētia, ſi vere ac proprie loqui

D volumus, non poſſunt dici mixta cū alijs rebus; non igitur omnia cum omnibus mixta ſunt. Ad hæc quoniam opinatur generationem rerum tantummodò fieri per compoſitionē ex partibus ſimilaribus, cū ſit alter modus generationis ex rebus diſſimilibus per alterationem, lōgè potior & naturæ familiarior, vt lutū ex aqua & terra, homo autē ex ſemine fit, & ex corpore & animo cōſtat, corpus autem humanum ex tam multis tamq; varijs & multiformibus partibus, coagmentatum eſt. Vide hęc apud Ariſtot. 1. Phyſ.

Phyſic.235. vſque ad 41. & 1.Metaph. a
tex.16.ad 19.lege item Lucretium, qui
1.lib.argumentis ex ipſa ductis experiẽ-
tia lepidè confutat hãc ſententiam. Ra-
tio Anaxagoræ ſoluit ab Ariſtot. ſub fi-
nẽ primi libri Phyſici, vbi docet genera
tionem effici, partim ex ente, partim ex
nõ ente; ex ente poteſtate, ex non ente
actu: ſiquidem materia prima ex qua, &
in qua fit generatio, huiuſmodi eſt, vt po
teſtate cohibeat oẽs formas, quę deinde
vi & efficientia ipſius agentis, quaſi extẽ
duntur & in actum erumpunt: itaque
quod generatur, ante generationẽ, erat,
& nõ erat; in potentia, erat in ſinu, & ut
ita loquar, ĩ vtero materiæ; nõ erat actu,
ſed hoc eſſe acquirit ſibi ꝑ generationẽ.
Simplicius aũt in 1.& 3.lib.Phyſi. ſuper
tex.6.& 28.& in 3.de Cœlo defendit A-
naxagoram, eius ſentẽtiam allegoricè in
terpretando, ſed aliud eſt germanã eius
ſentẽtiam fideliter exponere, & aliud,
conari eam allegoricis commẽtis ad ve-
riſimilem aliquem ſenſum deflectere &
traducere,

Refutatur Democriti & Epicuri opinio.

Democriium autem, tametſi Ariſto.
in lib.1. de Genera.præter cæteros Phi-
loſophos commendat, affirmans eũ ma-
g's phyſicè locutum eſſe de rebus natu-
ralibus, q̃ alios, eaqne induxiſſe princi-
pia, ex quibus vr̃ rationes & cauſſas af-
fer're poſſe eorum omnium quæ cernun
tur in natura: attamẽ in 3.de Cęlo a 37.
vſq; ad 40.& a 65.vſq; ad finem libri, &
item alijs locis, vehementer eum repre
hẽdit, atque oppugnat. primùm, quia va
cuum, quod nõ eſt ens, facit principium
entiũ, & putat motus naturales indige-
re vacuo, cum tñ, ſi uacuum eſſet, nullus
in eo motus fieri poſſet, ut fusè declara-
tur in 4 Phyſi. tex.70.& à nobis infra di
ſputabitur libro vndecimo hujus ope-
ris. Tũ qa, ſtatuit corpora indiuidua, re-
pugnans & Mathematicis diſciplinis &
naturæ cõtinui, qꝺ ſuapte natura, infini
te ſecari poteſt, quæ res certiſſimis, atq;
euidẽtiſſimis demonſtrationibus oſten-
ditur 6.Phyſicorum: quanquàm de im-
partibilitate atomorum nõ uidetur in-
ter Democritũ & Epicurum cõuenire:
quam diſcrepantiã Simplicius in expla-
natione 6.lib.Phyſici, ſtatim ĩ principio
his verbis cõmemorat. [Leucippus, in-

A quit, & Democritus, non ſolũ exiſtimãt
impartibilitatẽ eſſe cauſſam primis cor-
poribus, cur nõ diuidantur, ſed ẽt parui-
tatẽ, & quod careant partibus: Epicurus
aũt poſtea exiſtimat ea quidẽ non carere
partib. ſed ipſa dicit eſſe inſecabilia, ꝑꝑ
impatibilitatẽ: & ſæpequidẽ Democriti
opinionem confutauit Ariſt. ac fortaſſe
ꝑꝑ illas confutationes quæ contendunt
aduerſus id, ꝙ atomi careãt partibus: Epi
curus, qui fuit poſterior, atomos quidem
ſeruat impartibiles, ꝙ ãt partib. careãt,
ab eis abſtulit, ut quæ ab Ariſ. propterea
refellerẽtur.] Hactenus Simplicius: qꝺ ãt
B is de Epicuro refert, nõ obſcurè ſignifi-
cat & docet Lucret.in 1.li. Pręterea, quo
motu atomi mouentur? deorſum inqt.
non igitur poterunt eſſe principia eorũ,
quę feruntur ſurſum: nam dicere nullũ
corpus ſua vi tẽdere ad loca ſuprema, eſt
nimis manifeſtè contradicere his, quæ a-
pertè apparẽt, & ſenſibus vſurpantur. Po
ſtea, vnde atomis motus ineſt, cum ſint
oĩum qualitatum expertes? ſi autem mo
uẽtur, ſimili motu oẽs ferri, aut ſurſum,
aut deorſum neceſſe eſt, quippe cũ ſint
eiuſdẽ naturæ participes: qũo igitur po-
C terunt inuicẽ concurrere, & tã uariis mo
dis inter ſe complicari & connecti? Nam
quod Epicurus ait, quaſdã atomos ĩ mo-
tu ſuo paululum declinare, & quaſi de re
cta uia ad dexterã leuamve deflectere!,
ſcitè ac lepidè ridetur a Cicerone 1. lib.
de Natura Deorum tanquam merum E-
picuri figmentum; neque enim cum om
nium atomorum ſimplex, ſimilis, & u-
nius modi ſit natura, ex ea poteſt tam in
ſignis uariatio proficiſci, quare oportet
vel omnes atomos ſimiliter declinare a
recto curſu, vel nullam. Ad hæc ſi ato-
D mi ſunt indiuiduæ, nec habebunt ullam
figuram, nec moueri poterunt: ſiquidem
ratio figuræ & motus localis, in eo quod
eſt indiuiſibile ineſſe nequit, vt probatur
in ſexto libro Phyſicorum ab Ariſtotel.
ſi etiam uacant omni genere qualitatũ,
& nullam actionem, uel alterationem ac
cipiunt, nullo modo poterunt ex ipſis ef
fici tam multæ & uariæ formæ eſſentia-
les ſtirpium, & animantium, & aliarum
rerum: ceu ex lapidibus, & lignis ua-
rio ſitu, aut ordine & figura diſpoſi-
tis, non exiſtit aliqua natura, vel ſpecies

re

re differens ab ipſis.Hoc argumētum luculenter tractat Gale.in 1.lib. de Elemētis.Poſtremò ſi eſt fortuita cōcurſio atomorū, generatio rerum naturalium non deberet eſſe certa,uti eſt;vbi enim caſus & fortuna dominantur,ibi nihil eſſe pōt certum,definitum,conſtans,ordinatum, denique nihil tale, quale cernimus eſse in rebus naturalibus. Quocirca Ariſtot. ſub finem ſecundi libri phyſicorum diſertè docet,Naturam non fortuitò, ſed certa uia & ratione procedere , & alicuius gratia operari.Iam verò ſi (ut aiunt) inter quaſcunque atomos interiacet uacuum,nullum corpus naturale eſſet continuum,aut contiguum, neq; cohęrerét inuicem atomi, qua igitur ratione ſit earum complexio &copulatio?aut quomodo manēt ſimul quamdiu rēs durat, aut quid eſt,quod atomos cōtinet in officio, ut talem tamdiu poſituram & ordinē cōſeruēt?neq;.n.id referri poteſt ad vacuū, cum ſit non ens. Argumenta uerò Democriti & Epicuri de neceſſitate quidē uacui,diſſoluuntur ab Ariſt.in 4.Phyſic. de indiuiſione autem corporum in 1. li. de Gener. Atque in ſingulis ueterum opinionibus quod reprehēſione dignum ſit,adhuc expoſuimus. Reliquum eſt ut quid in omnibus illis deſideretur doceamus.

Vniuersè indicantur errata veterum philoſophorum, quibus tamen ignoſcere quin etiam gratias agere oportet.

CAP. XX.

PRÆTER ea, quæ in ueteribus Philoſophis adhuc ꝓpriè & ſigillatim reprehendimus, ſunt alia quædam ipſorū errata, quæ nūc breuiter perſtringemus. Primùm, nemo (Plat.excipio) agnouit materiam primam;cuius ignoratio fecit,vt antiqui neſcientes occurrere quibuſdam dubitationibus,de medio auferrent generationem,ut ſignificat Ariſ. 1.Phyſic.tex.78.quamuis Auerr. lib. 12. Metaphyſicæ Com.8.ſcribat Democritū

A fuiſſe de propinquioribus in aſpiciendò primā materiā,quod intelligendū eſt,cōparatione eorū Philoſophorum, qui fuerunt ante Democritum & Plat. Etenim Plato in Timæo,copiosè & apertè de ipſa loquitur, & ſm Ariſt. maxime omniū naturam eius uidit,atq; cognouit,ut ipſemet Auerr.teſtatur 1.Phyſ.cō.79.Tum ignorarūt priuationē eſſe principium generationis,& neceſſariū & diuerſū a materia, ut quamuis nō ſit ens, nec maneat adueniēte forma, magnā tñ vim habeat, magnamq; opē afferat ad inchoādam & promouendā generationē.Deinde,pau- B ci attigerunt cām efficientē, ſine qua tñ materia nō magis ſufficit ad procreādas res naturales,q̄ lignū ad efficiēdū lectū, uel aliud quoduis opus artis,citra operā artificis.Anaxagoras quidē vim & principatū cauſſæ efficiētis defert intellectui, attamen poſtea(quod exprobrat illi Socrates in Phœdone,& Ariſ.1. Metaphyſicæ)in declaranda generatione cuiuſque rei naturalis,opera illius non utitur,ſed omnem uim agēdi , totamq; efficientiā refert ad qualitates materiæ,rarū & denſum; calidum & frigidum.Vide Ariſt. 2. Phyſi.75.& 2 lib.de Gene.52. Empedo- C cles etiam inducit duas cauſſas efficiētes litem & amicitiam , ſed eis tātummodò aſſignat uim congregandi & ſegregandi, cæterorum āt motuum,& actionum,atque effectuum naturalium,quæ nā ſit poteſtas & uis efficiens, nuſquam oſtendit. Præterea formam & quod quid erat eſſe rei, cuius cognitio ad res definiendas & demonſtrandas perneceſſaria eſt , primū omnium ſubodoratum eſſe Democritū, non quod exiſtimaret illam eſſe principium, ſed quod ipſa re & ueritate in id traheretur,auctor eſt Ariſt.1 lib.de parti- D bus animal.c.1. Poſtea Socrates in huius perueſtigationem ſtudioſè & diligenter incubuit , ſed is uim & rationem formæ negat poſitam eſſe in ſubſtantiis naturalibus,quæ percipiuntur ſenſibus,totamque attribuit ſubſtantiis quibuſdam ſeparatis,quas ipſe uocat Ideas.Auer.autē lib.2.Phyſ.com.9. ait veteres putaſſe ſolam materiam , quæ eſt ſubiecta omnibus rebus eſſe ſubſtantiam earum , neq; diſtinxiſſe formā accidentalem a formis ſubſtantialib.Ariſ.ēt 2.Phy.22.& 1. Metaph.

taph.& in 2.Phy.75.de antiquis loquēs, A
qui videntur oīa referre in materiam,ſic
ait; [Etenim etiam ſi aliā cauſſam quàm
materiam dicunt, tamen ſolùm tāgētes
eam,valere ſinunt.] Poſtremò finem &
bonum, cuius gratia natura facit omnia
ſua opera,& cuius ratio ſicut in rebus ar
tificioſis ſic in naturalibus magnam uim
habet, vel nemo vidit,vel quaſi per ne-
bulā uidit,vel nemo expoſuit,aut nume
rauit ī principijs, vel certe nemo niſi val
de fabulosè & ænigmaticè huiuſmodi
cauſsâ tradidit: vt veteres illi Theologi
& Poetæ,qui amorem, tanquàm Deum
quēdam & unam de primis cauſſis indu B
cūt. Veteres igitur,pauca verè, multa fal
sè,plurima ſuperuacaneè,omnia inordi-
nate & obſcurè nihil propemodum de-
monſtratiuè & ſcientificè tradiderūt.ita-
que pulchrè ſcribit Ariſt.in fine 1.Meta-
phyſicæ. Philoſophiam apud illos vete-
res fuiſſe tanquàm infantem, & tunc pri
mùm quaſi balbutiendo loqui cœpiſſe.

Cæterum idem Ariſt.in 2. Metaphyſi
cæ te.2.auctor eſt, antiquis Philoſophis,
non modò ſi quid errarūt,eſſe condonā-
dum, propterea quòd primi omnium in
greſſi ſunt ad philoſophandum, ſine ijs C
præſidijs & adiumētis,quibus poſteri mi
nimè caruerunt, ſed etiam agendas eſſe
gratias,qui nos ad bene philoſophandū,
& vehemēter excitarunt, & vtiliter exer
cuerunt. Verùm præſtat Ariſto.uerba ſin
gularis in veteres Philoſophos obſeruā-
tiæ & pietatis plena,hic adſcribere. [Sed
non ſolum(inquit)illis agendæ ſunt gra
tiæ, quorum opinionibus quis aquie-
ſcet, ſed illis etiam qui ſuperficie tenus
dixerunt,conferunt enim aliquid etiam
iſti, habitum nanque noſtrum exercue-
runt: ſi enim Timothæus non fuiſſet,
multum melodiæ nequaquàm habuiſſe-
mus, ſi tamen Phrynis non extitiſset, ne
Timothæus quidem fuiſſet: ſimili mo-
do & de illis eſt qui de ueritate aſſerue-
runt, a quibuſdam enim aliquas accepi-
mus opiniones, quidam verò, ut hi fie-
rent, cauſſa fuerunt.] De veterum igi-
tur opinionibus, quæ pertinent ad prin
cipia rerum naturalium (ut aliquis tan-
dem huic libro terminus & finis impona
tur)ita ſit a nobis non(ut opinor) indili
genter, nec ineptè diſputatum. De Pla-
tonis autem opinione mirum nemini
uideri debet, nihil a nobis hoc in libro
dictum eſse: nam cum de principijs re-
rum plurimæ atque grauiſſimę quæſtio-
nes & controuerſiæ ſint inter Platonem
& Ariſtotelem nequaquàm ſatis adhuc
explicatæ, alijs quidem hos duos philo
ſophos non rebus, ſed verbis tantùm
diſſidere affirmantibus, alijs autem con
tendentibus eos inter ſe omnino diſcre
pare,non debuit tanta quæſtionum mo-
les in hunc libellum intrudi, & opinio
Platonis ſimul cum aliorum philoſo-
phorum ſententiis inuolui,& communi
iudicio cognoſci, ſed ſatius fuit
eam deſtinato in id libro ali-
quo, ſeparatim explica-
ri, & ſubtiliter ac
propriè diiu-
dicari.

Præclara Ari. ſententia.

Cur non ſit hoc libro expoſita doctrina Platonis de principijs rerum naturalium.

FINIS QVARTI LIBRI.

DE MATERIA PRIMA ET PRIVATIONE

LIBER QVINTVS.

EXPOSITIS atq; diiudicatis opinionibus veterū philoſophorū de principiis rerum naturalium, ſequitur ut deinceps aperiamus ſentētiā & doctrinam Ariſt. de huiuſmodi principijs, quā nos vero ꝓximā eſſe arbitramur. Primū igitur quid Ariſt. de Principijs rerum naturaliū uniuerſè docuit, exponemus: tum de Materia prima copioſiſſimè diſputabimus; ad extremū nonnulla ēt de Priuatione breuiter tractabimus. Sed ut omnes intelligāt, quātus uir, iudicio ac teſtimonio totius antiquitatis, in omni genere doctrinæ fuerit Ariſtoteles, & quòd eū nos meritò, poſthabitis cæteris philoſophis, ſeq. & imitari ſtudemus, nonnihil hoc loco de eius laudibus, dicendum eſt.

De laudibus Ariſtotelis.

CAP. I.

ARiſtoteles (Quem ego ſanè puto nō temere ita uocatū eſſe, quippe cum oēs penè diſciplinas ad extremū optimumq; finem perduxerit) fuit natione Græcus, non mō ſingulare decus Græciæ, ſed eximium orbis terræ ornamētum: patria Stagirita, quā vrbem cæteroquin per ſe obſcurā & ignobilem & penè dirutā ac euerſam, Philippus Macedonum Rex (ut ait Plutarchus in Alexandro) vel vt ſcribit Plin. li. 7. c. 29. Alexāder Magnus Ariſtoteli gratificaturus, inſtaurari & ornari iuſſit. Gentilis eius Æſculapius Medicinæ apud Ethnicos Deus, memoratur. Plat. ꝑ viginti annos

B præceptore uſus eſt, a quo mens Gymnaſij ſui ſolebat appellari. Diſciplinā eius meliorē amplioreq; reddidit, & tāquam bonus hæres patrimonium acceptū, non mō conſeruauit, ſed purgatum, atq; perpolitum multò maximè amplificauit: Ingenij acumine inferior nullo, grauitate iudicij parē habens neminem, varietate ſcriptorum & præſtātia, uberior cūctis atque illuſtrior. Floruit nobilitate diſcipulorum, in qbus unus fuit Alexāder Rex Macedonum, quē Philippus pater, gaudere ſe dixit (ut refert Gell. lib. 9. cap. 3.)
C non tam ꝙ eum genuiſſet, quàm ꝙ eo tpe eum naſci contigiſſet, quo poſſet ab Ariſtot. imbui optimis præceptis, inſtitutiſque Philoſophiæ. Tantum uero magiſtro ſuo Alexander tribuebat, ut ei diceret ſe non minus debere, quàm parenti, cum ab hoc viuendi, ab illo benè uiuēdi rationem accepiſſet. Alter eius auditor Theophraſtus extitit, qui ſingulari doctrinæ, quam ex illo hauſerat, tantam dicendi ſuauitatem adiunxit, ut cū antea diceretur Tyrramus, eum Ariſtotel. propter diuinitatem quandam orationis, Theophraſtum appellauerit. Fuit Ariſto
D teles auctor, & princeps diſciplinæ peripateticæ, quæ longè præferenda eſt alijs ſectis Philoſophorum: non ſolum quia ē propior ueritati, & ab errorum ſordibus purior atque remotior, ſed quia eſt uberior, ornatior, neruoſior, magiſq; accommodata ad erudiēdos homines, uitamq; ciuilem inſtruendā. Verùm de laudibus doctrinæ peripateticæ multa ſunt apud Ciceronem in quinto lib. de finibus elegāter & copioſe cōſcripta. Hęc doctrina multos annos olim iacuit inculta, & deſerta, vel iniuria tēporum uel hoīum indiligētia: ſed ſtatim vt ſplēdor eius mortalibus affulſit, rapuit ad ſe omnium animos,

moſ,ſtudiaq; cõuertit. Etenim ab Alexã dro Aphrodiſæo, qui primus dicitur adiutus Soſigenis magiſtri ſui opera, lucem attuliſſe ad intelligendum & interpretãdum Ariſtotelem, vſque ad hunc diem, ita exculta, & illuſtrata fuit cõmentariis eorum qui ad explanandum Ariſt. maxima ingenia, ſumma ſtudia, accerrima iudicia, multarumq; rerum copiam & ſciẽtiam attulerunt: ut reiectis alijs Philoſophis, vnus iamdiu floreat, & regnet Ariſtot. vnus cunctis penè hominibus ſit in honore, & delitijs: vnum denique hunc ceu ducem & auctorem ſequantur, quicũq; ſe ad philoſophiæ bonarumque artium ſtudia dediderunt.

Huius igitur viri, quem admirata eſt antiquitas, poſteritas verò etiam venerata, & (ut Lucretij verbis vtar,)

Qui genus humanum ingenio ſuperauit, & omneis
Pręſtrinxit ſtellas, exortus vti æthereus ſol.

Huius inquã viri præſtãtiã, virtuteſq; laudãdo cõſequi uelle, ſimile eſt, vt ſiqs vellet aut Oceanũ exhaurire, aut ſtellas cęli dinumerare, & mundi totius magnitudinem manibus ſuis metiri. Sed ne ingrati animi nobis crimini detur, ꝙ eius viri laudes taciti prætereamus, cui tantũ debemus, quicũque Philoſophiam colimus, uolui breuiter aſcribere hic ea, quę de Ariſt. uiri auctoritate doctrinaq; præſtantes, memoriæ prodiderunt.

Laus Ariſtotelis ex Cicerone. Cicero quodã loco ita ſcribit. [Sed qͦs oĩum doctior? qs acutior? quis in reb. vel inueniẽdis, vel iudicandis acrior Ariſto. fuit?] Et alibi. [Cũ oĩs, inquit, rõ diligẽs differendi duas habeat partes, vnã inueniẽdi, alterã iudicandi, vtriuſq; princeps, ut mihi quidem videtur, Ariſt. fuit.] Multis item in locis, appellat eum uirum diuino ingenio excellẽtẽ, ſubtilitate, & copia, longè omnibus, uno excepto Plat. ꝓſtantẽ & ſcia, & diligẽtia, & quẽ ipſe maximè oĩum admiretur. Sed quia multi q non Ariſt. Græcum, ſed barbaras, ſordidaſq; Latinorũ interpretũ verſiones eius legunt, ſolẽt in eo reprehẽdere ieiunitatẽ, aſperitatẽ, obſcuritatẽq; orationis, audiant hi Cicer. optimum dicendi iudicẽ atq; magiſtrũ, ita de eo ſcribentẽ. [Cum tuus iſte Stoicus ſapiẽs ſyllabatim iſta dixerit, ueniet flumẽ orationis aureũ fundens Ariſt. qui illum deſipere dicat &c] Et alio loco. [A libris Ariſt. te obſcuritas reiecit: rhetor autem ille magnus (vt opinor) Ariſtotelica ſe ignorare rñdit, quod quidẽ minime ſum admiratus, eũ Philoſophum Rhetori nõ eſſe cognitum, q ab ipſis Philoſophis, præter admodum paucos, ignoretur, qbus eò minùs ignoſcẽdũ eſt; ꝙ nõ mõ rebus his, quæ ab illo dictę, & inuẽtæ ſunt, allici debuerunt, ſed dicẽdi quoque incredibili quadam tum copia, tum etiam ſuauitate.]

Ex Plinio. Plinius de Ariſt. a quo magnã partem mutuatus eſt earũ rerum, quarum tã locupletẽ, & nobilẽ texuit hiſtoriam, hoc mõ ſcribit li. 8. c. 16. [Ariſt. diuerſa tradit, vir, quem in his magna ſecuturus ex parte præfandũ reor, Alexãdro Magno rege inflãmato cupidine animaliũ naturas noſcẽdi, delegataq; hac cõmentatione Ariſtot. ſummo in oĩ doctrina viro, aliquot millia hoĩum in totius Aſiæ, Græciæque tractu parere iuſſa, oĩum quos uenatus aucupia, piſcatuſq; alebant, quibuſq; viuaria, armenta, aluearia, piſcinæ, auiaria in cura erãt, nequid vſquã genitũ ignoraretur ab eo, quos percontando, quinquaginta fermè uolumina illa præclara de aĩalib. cõdidit.] Idẽ alio in loco appellat Ariſt. virum immẽſæ ſubtilitatis.

Ex Alexãdro Aphrodiſæo. Alexãder Aphrodiſæus (ut refert Auerr. in lib. 12. Metaphyſ. comm. 18.) inquit diſcipulinam Ariſt. eſſe longè minoris ambiguitatis, & magis remotã ab errore & repugnãtia, quàm aliorũ philoſophorũ: quocirca hanc vnam uiam eſſe ingrediendam his, qui ad ſapientiam ſtudent peruenire.

Ex Themiſtio. Themiſtius (ſiue is fuerit Simplicius q cõſcripſit illud procemium in lib. phyſicos Ariſt.) magnam ſanè laudem tribuit Ariſt. nam conferens eum cum alijs Philoſophis ſic ait. [Genus philoſophandi Ariſtotelis differt a cæteris, quatenus obſcuritates, & ſcirpos illorum tranſtulit in ꝓſpicuũ, & propriã expoſitionẽ, & uim pręterea probationib. & ſyllogiſmis adiecit. A Plat. ãt eo uidetur diſſenſiſſe, ꝙ demõſtrationes apertiùs, illuſtriuſq; inducit, & ꝙ earum principia a ſẽſu, & ab euidentib. rõnibus ſumit. Ab omnibus præterea ſimul in eo diſſidet, ꝙ̃ partes oẽs Philoſophiæ naturalis vſq; ad ſingularia

euolutas ac reſolutas reliquit.]Non eſt A diſſimile quod ait Simplicius in prooemio ſuo ſup Categorias Ariſtotelis, ubi verba facit de genere commentationis Ariſtotelicæ, quem locum ſtudio breuitatis non apponam.

De Auer. Sed quid ego dicā de Auerroe? Mihi quidem videtur is, non habere Ariſtotelem tāquā unum aliquē mortalium, ſed veluti Deum quēdam Philoſophorum colere, atque venerari. Lōgum eſſet colligere omnes ſententias eius, quæ ad laudationem Ariſtotelis pertinēt: nos paucis in pręſētia contēti erimus. In proœmio ſuo phyſico ita ſcribit. [Ariſtoteles B tres ſcientias inuenit, logicam naturalē & diuinam: & nullus error inuentus eſt vſque ad hoc tempus, quod eſt mille & quingētorū annorū, & talē virtutē eſſe i vno indiuiduo, potiùs eſt miraculoſum, quàm humanum.] Idē in tertio de Anima commento 14. [Ariſtoteles (inquit) fuit regula & exemplar, quod natura inuenit ad demōſtrandum vltimam perfectionem humanā in materijs.] Idem in primo de generatione animaliū ſic ait. [Laudemus Deū, qui ſeparauit hunc uirum ab aliis in perfectione, & appropia- C uit ei ultimam dignitatē humanā, quā nullus homo poteſt in vlla ætate attingere.] Idem in libro deſtructionum diſputatione tertia in ſolutione dubitationis 13. ita ſcribit. [Ariſtotelis doctrina ē ſumma ueritas, quoniā eius intellectus fuit finis humani itellectus, quare bene dicitur de illo, quod ipſe fuit creatus & datus nobis diuina prouidentia, vt non ignoremus poſſibilia ſciri.] Et alio quodā loco inquit, [Ariſt. fuiſſe principem, per quem perficiuntur omnes ſapiētes, qui fuerūt poſt eum, licet differāt inter D ſe in intelligēdo verba eius, & in eo qđ ſequitur ex eis.] Hæc Auerroes. Si cui autem videtur Auerroes in laudando Ariſtotele nimius fuiſſe, & trāſiuiſſe fines veritatis, is ſciat me illi aſsētiri, nec me poſuiſſe hæc loca, quòd putem tātum eſſe tribuendum Ariſtoteli, aut quòd exiſtimem eum nuſquam offendiſſe, & ab omni errore vacaſſe: ſcio enim eum & ignoraſſe multa & plurimis grauiſſimiſque Philoſophiæ quæſtionibus, vel hæſitauiſſe, vel etiam a vero aberraſſe; Sed ut oſtēderem, quāta in laude, ac honore nomē & doctrina eius apud clariſſimos quoſq; viros omnibus ſeculis extitiſſet. Hūc igitur tantum virum, quem ego conſtitui in huius operis molitione ſequi & imitari, libet nūc iiſdem uerſibus pręfari, quibus Epicurum ſuum, minus profectò uere ac dignè, Lucretius libro tertio affatus eſt.

E tenebris tantis tam clarum extollere lumen.
Qui primus potuiſti, illuſtrans commoda uitæ.
Te ſequor ò Graiæ gentis decus, inq; tuis nunc
Fixa pedum pono preſſis veſtigia ſignis.
Non ita certandi cupidus, quàm propter amorem
Quod te imitari aueo. Quid enim cō tendat hirundo
Cycnis? aut quid nam tremulis facere artubus hædi,
Conſimile in curſu poſſint, ac fortis equi uis?
Tu pater es rerum inuentor, tu patria nobis
Suppeditas præcepta, tuis ex inclyte chartis
Floriferis, ut apes, in ſaltibus, omnia libant:
Omnia nos itidem depaſcimur aurea dicta,
Aurea perpetua ſemper digniſſima uita.

Quæ Ariſtoteles de principijs rerum naturalium, & quibus locis ſcripta reliquerit.

CAP. II.

De principiis in cōmuni. De principiis rerum naturaliū vniuerſè quidem hæc fere docuit Ariſtot. Primò, principia oportet eſſe contraria, primo Phyſicorum textu 41. Secundò, quòd non poſſit eſſe tantūmodò unum principiū. Tertiò quòd nō poſſint eſſe infinita, tex. 50. Quartò ꝙ præter duo principia contraria, opus ſit tertio, quod illorum duorum ſit tāquā ſubie-

ſubiectū & materia, tex. 51. Quintò, principia neq; eſſe plura, neque pauciora q̄ tria, hoc eſt Materiā, Formā, & Priuationē, textu 56. Sextò, ex his tribus principijs duo eſſe per ſe cauſſas eius qđ fit, nimirū materiā & formā, tertiū uidelicet priuationem, eſſe per accidēs, textu 66. Septimò, pricipia quodā modo eē duo, quodam modo aūt tria: nā principia per ſe, ac re diuerſa, ſunt duo, Materia, & Forma: ſimpliciter autem, principia ſunt tria, Materia, Forma, & Priuatio. tex. 67.

De Materia prima. De ſingulis autē principijs ſpeciatim ac proprie, hæc tradidit: ac de Materia quidē primùm hæc: Primò, Materiā non eſſe ſcibilem niſi per analogiam ad materiam rerum artificialium. 1. Phyſi. textu 69. Secundò, Materiā per ſe ignotam eſſe & cognoſci negatione, libro 7. Metap. textu 35. & libro decimo textu 24. Tertiò, quòd Materia non eſt ens ſicut hoc aliquid primò phyſicorū textu 69. Quartò, Cognita natura Materię ſoluit omnē antiquorum ignorantiam & dubitationes, lib. 1. Phyſicorum textu 78. Quintò, Materiam per ſe eſſe ens & prope ſubſtātiam 1. Phyſ. textu 79. Sextò, Materiam etiam poſt generationē manentem vnà cum forma, eſſe cauſſam eorū quæ fiunt, tanquā matrem. 1. phyſ. textu 80. Septimò, Materia expetit formam ſicut turpe pulchrum & fœmina uirum 1. phyſi. textu 81. Octauò, Materiam per ſe, ac ſ̄m potentiam ſuam eſſe ingenerabilem, & incorruptibilem 1. phy. textu 82. Nonò, Materiam eſſe primum ſubiectū ex quo inexiſtente res fiunt, & in quod vltimū corrumpuntur: ibidē. Decimò, Materiā per ſe, neque quid, neque quātum eſſe, neque aliquid aliorū quibus ens determinatur, neque ēt negationes horum: ſeptimo libro Metaphyſicorum textu 8. Vndecimò, Cūcta quæ tranſmutantur, habere materiā, lib. 12. Metaphyſicorū tex. 10. Duodecimò, Materiam eſſe cauſſam cur aliquid ſit poſſibile eſſe & nō eſſe: libro ſeptimo Metaphyſicorū textu 22. & primo de Cœlo textu 136. Decimotertiò, In corporibus ęternis & incorruptibilibus eſſe quidem Materiam, ſed diuerſam a materia rerum ſublunariū: lib. octauo Metaphyſicorū textu 12. & libro duodecimo textu 19. Decimoquar-

A tò, Materiam primam per ſe non eſſe ſeparabilem, & ſemper cum contrarietate exiſtere: ſecundo libro de Generatione textu 6. Decimoquintò, Impoſſibile eſt materiam habentē non exiſtere aliqualiter contrarium: in libro de longitudine, & breuitate uitæ, ca. 2. Decimoſextò, Ex non ente ſimpliciter impoſſibile eſt fieri aliquid, ſed ex eo quod partim eſt non ens partim ens, poſſe fieri, cuiuſmodi eſt materia, quæ non eſt id quod generatur actu, ſed poteſtate, & habet adiunctam priuationem propter quam eſt non ens: primo phyſic. 75. & 78. Decimo ſeptimò,

B Intelligentias ęternas eſſe & prorſus immobiles, quia ſunt ſine materia, lib. duodecimo Metaphyſic. textu 30. quaſi nihil habens materiam, talem nimirum, qualis eſt in rebus ſublunaribus, poſſit eſſe æternum.

De Forma De Forma hæc tradit uarijs locis. Primò, Formam eſſe rationem, exemplar & quod quid eſſe rei: ſecundo phyſicorum textu 28. Secūdò, Formam præſentia & abſentia ſua ſufficere ad faciendam trāſmutationem, primo phyſic. 68. Tertiò, Formam eſſe quidpiam diuinum, bonū,

C & appetibile 1. phyſ. textu 81. Quartò, Vnumquodque eſt, & denominatur ſimpliciter tale, non propter materiam, ſed propter formam: ſecundo phyſico. te. 11. Quintò, Forma naturalis non eſt ſeparabilis niſi ſecundum rationem tantum, & eſt magis natura, quàm materia lib. 2. phyſ. textu 12. Sextò, Forma & finis in naturalibus idem ſunt 2. phyſic. te. 70. Septimò, Forma eſt cauſſa materiæ, ſed non contrà; quare magis hæc quam illa phyſico conſideranda eſt. lib. 2. phyſico. te. 91. Octauò, Formam eſſe prius &

D magis ens quàm materiam, & compoſitum lib. 7. Metaphyſicorum textu 7. Nonò, Subſtātia, quæ eſt ſecundum formā, eſt ſicut numerus, hoc ē conſiſtit in indiuiſibili, nec ſuſcipit magis & minus, li. 8. Metaphyſicorum te. 10. Decimò, Præſente forma, quæ uocatur habitus, & finis, ſeu terminus, ceſſat generatio, & motus. lib. 1. de generatione te. 55. Vndecimo, Phyſico agendum eſſe de formis corruptibilibus & inſeparabilibus a materia, de ſeparabilibus autem a materia tractandum eſſe a Metaphyſico, primo

lib. phyſicorum 83. ſecundo phyſicorū, 26. & ſexto Metaphyſicorum 2.

De Priuatione.

De priuatione docet hæc. Primo, Priuatio non manet re facta: primo phyſicorū tex. 59. & 60. Secūdo, Priuatio eſt principium per accidens, & eſt quaſi accidēs materiæ. 1. Phyſic. tex. 66. Tertio, Priuatio re uel numero, nō differt a materia, ſed tantum ratione vel ſecundum eſſe. 1. Phyſic. text. 67 & 79. Quarto, Priuatio per ſe eſt non ens. 1. Phyſic. textu. 75. & 79. Quinto, Priuatio, ad maleficium ipſius intēdenti intellectum, uidebitur penitus nō eſſe, & eſſe cauſſa corruptionis rerum, potius quàm generationis; quanquam ipſa utriuſque ſanè, diuerſa tamē ratione cauſſa eſt. 1. Phyſic. textu. 80. Sexto, Priuatio non expetit formam, quia eſt illi contraria. 1. Phyſi. textu 81. Septimo, Materia eſt generabilis & corruptibilis non ſecūdū ſe, ſed ob priuationem, quæ in ea eſt. textu 82. Octauo, Priuatio eſt quodammodo forma; li. 2. Phyſ. tex. 15. Hæc fere Ariſtoteles de principijs rerum naturalium. Deinceps de Materia diſſeramus; ac primò uaria eius nomina & appellationes apud Philoſophos uſitatas, exponamus.

De uarijs ſignificationibus & uocabulis Materiæ apud Philoſophos uſitatis.

CAP. III.

QVoniam Ariſtoteles primo libro de cœlo tex. 110. præcipit, ſi uox eius rei de qua diſſerendum eſt, multiplex fuerit, eā primùm diſtinguendam eſſe, explicādo ſignificationes eius; poſtea ponendū & cōſtituēdū eſſe, qua ſignificatione vſurpāda ſit; Idcirco cū uariæ ſint acceptiones & vocābula materiæ, de qua hoc lib. agēdū eſt, libet ante omnia, hm̄oi ſignificationes & uocabula explanare.

Variæ diuiſiones Materiæ.

Primùm, Materia triplex eſt, una alterationis tātùm, ex qua mutata nec permanēte res efficitur, ſic alimētum uiuentis, & ligna ignis materiā dicimus; Altera compoſitionis tantùm ex qua manēte nec alterata res fit, quo mo-A do literæ ſunt materia ſyllabarum, & lapides domus: Tertia vtriuſque, ex qua nimirum & manēte, & tamē aliquo modo alterata res fit, ſic affecta ſunt miſcibilia ad mixtum, vt patet in Oxymelle. uide hanc diſtinctionem apud Auerroem, ſecundo lib. Phyſ. com. 31. Deinde materia, alia eſt prima, alia ſecūda: illa per ſe eſt ſimplex, informis, & capax atq; receptaculum omnium formarū: hæc habet formam, & eſt compoſita, ſed dicitur materia, comparatione poſterioris & perfectioris formæ cui ſubiicitur & quam in ſe recipit: ſic elementa ſunt materia mi- B xti, & partes ſimilares diſſimilarium, & corpus organicum animæ. Amplius Materia, alia eſt ex qua res fit, ut lapides domus; alia in qua res inhæret, ſic ſubſtātia eſt materia vel potius ſubiectum accidentium, ut ſignificat Ariſtoteles li. 8. Metaphyſicæ tex. 12. alia circa quā, qua rōne patiens agentis, & mobile mouentis materiam eſſe dicimus: atque hinc nomen materiæ translatum eſt ad artes & diſciplinas, quarum materiā appellamus id circa cuius comtemplationem & tractationem verſantur: & Ariſtoteles primo C Meteor. cap. 2. hūc mundum inferiorem inquit eſſe quaſi materiā, quæ agitatur, formatur, & regitur a corporibꝰ cæleſtibus. Poſtremò, alia eſt materia proxima alia remota: lib. 9. Metaph. textu 12. proxima eſt ex qua immediate & ſine alia mutatione ſui poteſt fieri id cuius materia dicitur, veluti lignum & æs ſunt materia proxima ſtatuæ, quoniam ex illis immediate poteſt fieri ſtatua; terra verò vel aqua non ſunt materia proxima ſtatuę, ſed remota, quoniā neceſſe eſt priùs terram commutari in lignū vel æs, quā D vt ex ipſa poſſit cōfici ſtatua; quamobrē cum quid dicitur eſſe in potentia tale, proprie id cōuenit materiæ proximæ nō remotæ: non enim dicimus terram eſſe potentia hominem, ſed ſemen, vel menſtrua. Omittimus hic diuiſionem Materiæ in ſenſibilem & intelligibilem, ſecūdum quam Mathematici dicuntur cōſiderare non materiam ſenſibilem, ſed intelligibilem, ut docet Ariſtoteles lib. 7. Metaphyſicæ textu 35. & item illam diuiſionem materiæ, in eſſentialem & integralem ſeu quantitatiuam; ſecundum quam

quam corpus eſt materia eſſentialis homini, caput autē, brachia, thorax, crura, ſunt materia integralis ipſius corporis.

Varia Materiæ vocabula.

Apud Peripateticos tria ſunt vocabula Materiæ: vnū, Materia, alterum Subiectum, tertium Elementum: differentiā inter materiā, & ſubiectum tradit Themiſtius & confirmat teſtimonio Boethi, primo phyſ. ſuper textum 61. materia. n. dī ratione formæ futuræ ad quam eſt in potentia, ſubiectum autem ratione formæ præſentis, quā ſuſtinet: ſed præſtat ita diſtinguere, vt materia dicatur ratione formæ ſubſtantialis ſiue futurę, ſiue præſentis; ſubiectum ratione formę accidentarię vel motuum, aut trāſmutationum; nam neque accidentia propriè habent materiam, ſed ſubiectum, ut eſt in octauo Metaphyſicæ textu 12. neq; forma ſubſtātialis eſt in ſubiecto, ut præclarè docet Alexander primo libro naturalium quæſtionum capite 17. & traditur ab Ariſtotele in categoria ſubſtantię, cū ait commune eſſe omni ſubſtantiæ in ſubiecto non eſſe. Apud Platonicos, ut uidere eſt in Timæo, appellatur πανδεχὲς id eſt, omnia habēs, conceptaculum, gremium, ſinus, locus formarum, mater, & nutrix. Apud Arabicos ſcriptores, origo, maſſa, ſylua, ſeminarium nuncupatur. Vide Albertum Magnum primo phyſ. tractatu vltimo capite 12.

Quid inter materiam et ſubiectū interſit.

An ſit neceſſaria Materia in rebus naturalibus.

CAP. IIII.

Probatur ſeptem rationib⁹ materiam eſſe neceſſariā.

De Materia quatuor illæ quæſtiones, an ſit, q̄d ſit, qualis ſit, & ꝑpter quid ſit, explicandæ ſunt. Ac primùm Materiā eſſe, & neceſſariam eſſe in rebus naturalibus, facilè oſtendi pōt his rationibus. Primò quia ex nihilo nihil fieri poteſt, & oē q̄d ſit, ex aliquo & ab aliquo & aliquid ſit, imo, non quodlibet poteſt fieri ex quolibet, ſed ex certo & definito ſubiecto. Deinde, omnis tranſmutatio per ſe fit ex oppoſito ad oppoſitum, ſiue illud oppoſitum ſit priuatio, ſiue cōtrarium: at vtrunque horum neceſſariò requirit aliquod ſubiectum, in quo

A inſit: & cū in tranſmutatione v.g. caloris in frigus ipſum frigus nō recipiat in ſe calorē, neq; fiat calidum (nō enim unū cōtrarium accipit & fouet alterum contrarium, ſed potius illud a ſe expellit, & corrumpere conatur) neceſſarium eſt aliq̄d tertium, medium inter calorē & frigus, vtrinſq; capax & viciſſim particeps: Hāc rationē potiſſimùm vſurpat & inculcat Ariſtoteles, vt videre licet primo phyſi. 51. vſque ad 54. & octauo Metaph. tex. 4. & libro duodecimo textu 7. Poſtea, ſi ad productiones rerum nō eſſet opus ſubiectum aliquod, ergo quælibet productio

B fieri poſſet in inſtāti, & ſine diſpoſitionibus vllis antegredientibus, q̄d experientia docet eſſe falſum; nam generationes phyſicæ ut arborum, & animalium non ſubitò ſed paulatim certis definitiſque temporibus perficiuntur; idque propterea euenit, quòd materia paulatim ab agēte naturali præparatur & idonea fit ad accipiendam formam ſubſtantialem. Ad hæc, facta inductione per omnes trāſmutationes conſpicuum erit, ſemper eſſe neceſſarium aliquod ſubiectum; ut patet contemplanti trāſmutationes artificiales, naturales, accidentales, & ſubſtan-

C tiales tam viuentium, quæ fiunt ex ſemine, quàm mixtorum, quæ ex elementis, & ipſorum elementorum, quorum ſemper vnū fit ex alio; nec ullam mutationē ſine ſubiecto fieri poſſe, adhuc probauit experientia. Prǽterea, omnis tranſmutatio eſt actio, actio nequit eſſe ſine agēte, nec agens ſine patiente, cum ſint relatiua, ergo in oī tranſmutatione eſt neceſſarium aliquod ſubiectū patiens: & cū generatio non ſit actio immanens in generante, alioquin ipſum generans generaretur, quare ſimul eſſet & nō eſſet, nam

D quatenus generat, iā eſt, quatenus generatur, nō eſt; oportet eam eſſe actionem tranſeuntē in aliquod ſubiectum. Quid plura? omnis tranſumtatio, tum quoniā eſt accidēs quodpiam, tum quia eſt motus, qui definitur actus entis in potētia, & non eſt in mouente, ſed in mobili, neceſſariò indiget ſubiecto. Ad hæc, ſi non eſt neceſſaria materia, ergo vel iāpridē ceſſaſſet generatio, quippe cum omnes formæ phyſicæ ſint corruptibiles: uel ex nihilo effici & refici poſſent; cui po-

ſitioni cõſequentia ſunt plurima,& grauiſſima incõmoda,quę plurimis & diſſertiſſimis verbis pſequitur Lucretius primo:nam cur non quodlibet agẽs æqualiter & indifferenter agit in quamlibet rẽ,ſi ad agendum non eſt opus materia? imò qui tollit materiam, vnà quoq; tollit omnem actionem,omnemque potentiam actiuam, vtpotè quæ ſine patiente conſtare nequeant.

Eſſe autem neceſſariò ponendam aliquam materiã primam, perſpicuum & certum fieri poteſt ex eo,quòd ſi non daretur prima materia,neque eſſent aliæ materiæ; nam poſteriores materiæ ſuſtẽtantur a prioribus;& niſi detur prima,eſſent in re naturali infinitæ materiæ;quare etiam infinitę formæ; & nullum eſſet corpus ſimplex; & cum quælibet forma addat rei aliquem gradum perfectionis, & præbeat aliquã operationem, res naturales haberẽt infinitas perfectiones & actiones.Immo non eſt propriè alia materia niſi prima, nam quæ ſunt præter materiam primam,ſunt formæ,quarum priores & imperfectiores dicuntur materia poſteriorum & perfectiorum: aut certè ſunt compoſita, quæ formantur & perficiuntur a formis. Itaque nomen & ratio materiæ præcipuè conuenit materiæ primæ:ipſa enim maxime eſt in potẽtia ad omnia,ipſa maximè eſt p ſe informis,ipſa maximè ſubijcitur cõtrarijs,eaque uiciſſim recipit & abijcit,ipſa eſt ex qua omnes res naturales conſtituuntur & conſtant. manifeſtum igitur eſt materiam præſertim primam, eſſe maximè neceſſariam.

De Creatione.

CAP. V.

HIc locus nos admonet, ut priùs q̃ pgrediamur ad enodãdas alias quæſtiones, quæ de Materia prima propoſitæ ſunt nonnihil dicamus de creatione.Etenim quę pręcedẽti capite poſita ſunt, ea videtur funditùs tollere creationem. Si enim materia neceſſaria eſt ad cuiuſlibet rei productionem,ergo non poteſt quicquam ex nihilo effici;

A cui neceſſariò conſequens eſt,nullam eſſe creationẽ. At Theologia Chriſtiana, cui nullus error nullumque mendaciũ ſubeſſe poteſt, p vero & certo docet,nõ modò poſſibilem eſſe creationẽ, ſed ea plerunque vſum eſſe Deũ in rebus procreandis. Quare vt hunc etiam locum in Philoſophia illuſtremus, videamus primùm q̃d ſit creatio;tum an ea cõcedi & admitti queat ſecundum Ariſtotelis doctrinam: ad extremum an creationẽ eſſe poſſibilem,lumine naturæ cognoſci poſſit,& manifeſtis atque neceſſarijs rationibus demonſtrari.

Quinque Philoſophorum opiniones de rerum productione.

B Quinque fuerunt opiniones de generatione rerum. Vna,nullam eſſe generationem; eorum videlicet qui faciebant omnia eſſe vnum ens immobile;quã ſententiam Ariſtoteles attribuit Parmenidi & Meliſſo; Altera, nihil de nouo generari;ſed generationẽ nihil aliud eſſe,quàm ſegregationem quãdam & manifeſtationem eorum,quæ priùs erãt permixta & abſcondita:quæ ſententia fuit Anaxagorę.Tertia (quàm perhibẽt fuiſſe Auicennæ) formas naturales ex nihilo creari a quadam intelligẽtia, quæ præſidẽs huic C mundo inferiori, producit oẽs formas, intelligibiles,ſenſibiles, & phyſicas:itaque agentia particularia tãtũ diſponere materiam ad recipiẽdas huiuſmodi formas. Quarta,Ariſtotelis q ſenſit oẽs formas naturales & mortales pduci ex materia,ab agentibus particularibus,& idẽ eſſe agens diſponens materiam,& inducens formam. vide Auerroem ſeptimo Metaph.commento.31.& duodecimo libro Metaph.commento.18.Quinta, noſtrorum Theologorum;qui diſtinguunt res quæ pducuntur,in res materiales & D immateriales;& rerũ materialiũ productionẽ,in primam quæ initio ſimul cum molitione mundi a Deo facta eſt,& eam quæ poſt conſecuta eſt,quaſi per propagationem;& item potẽtiam Dei in abſolutam & infinitam, atq; in ordinariam, & quæ ad cauſſas ſecundas naturales tẽperata & accommodata eſt. His poſitis; conuenieñter ijs quę in ſacris literis ſcripta ſunt,affirmãt,res immateriales creari a Deo,ſiquidem non poſſunt ex materia effici;tum aiunt primã rerum materialium productionẽ fuiſſe ex nihilo:cũ

enim

enim ſimul cum ipſis reb. producta fuerit materia, nō præceſſerat aliqd ex quo ceu ſubiecto, tales res fieri poſſent; at cæteras productiones earum rerum, quæ ſunt veluti propagationes illius primæ productionis, docent fieri ex materia, ab agentibus naturalibus ſecundum legem ordinariam: ſecūdum potentiam autem Dei abſolutam, etiam nunc poſſe creari ex nihilo, propterea q Deus ſit agens liberum infinitæ virtutis, & potens immediate ac per ſe facere quicquid fecit per cauſſas ſecundas. Hæc Theologi de procreatione rerum & neceſſitate materiæ, grauiſſimè veriſſimèq; philoſophantur. Sed his expoſitis notionem creationis euoluamus, atque illuſtremus.

Sex res neceſſariò cōcurrere ad generationē rerū naturalium.

Aperiamus igitur quid ſit creatio: cuius uis, & natura facilius perſpici poterit, ſi eam conferamus cum generatione: in qua ſex potiſſimum res cernuntur: Prima eſt, ſubiectū ſeu materia, è cuius potētia forma naturalis per generationem quaſi extrnditur, & producitur ad actū: neqne.n. generatio phyſica ſine ſubiecto & materia conſtare poteſt. Secunda eſt, terminus a quo, qui eſt priuatio, hoc eſt negatio formæ in ſubiecto apto: homo enim generatur ex ſemine, quod non eſt homo, ſed aptum eſt fieri hominem. Tertia eſt, terminus ad quem qui eſt res corporea, materialis, corruptibilis: nam in generationibus omnino phyſicis & rerū materialium, de quibus in præſentia loquimur, termini ad quos terminantur generationes, ſunt formæ ſubſtantiales corporum naturalium, corporeæ & mortales. Quarta eſt motus qui eſt veluti genus ipſius generationis, & generatio eſt quædam actio tranſiens in ſubiectum, & ſucceſſiuè fit propter diſpoſitiones, quas neceſſariò prærequirit. Quinta, generatio requirit tēpus, & locum: tēpus, quoniā ē motus, cuius menſura eſt tēpus: locum, quoniam fit ex alio corpore quod ē in loco: & quia id, quod generatur eſt corporeum, & mobile localiter cum ſit res naturalis. Sexta, generatio fit a cauſſa particulari, & uniuerſali, neque enim ſufficeret uniuerſalis, uti eſt cœlū, uel ēt intelligentia quęuis præter Deum, cum ſit per ſe indifferens & indeterminata ad productionē huius uel illius effectus par-

A ticularis, neque ſola particularis cā ſufficeret, cum hæc non moueat, niſi mota ab uniuerſali cā, & id manifeſtè comprobat experientia: Sol enim & homo, vt inquit Ariſt. generant hominem. Si hoc autem in generatione hominis fieri oportet, quantò magis in procreatione aliarū rerum naturalium idem fieri neceſſe eſt? hæc ſunt in generatione naturali: at in creatione nihil horum repetitur; cum enim fiat ex nihilo, neque habebit pro ſubiecto ullam materiam, neque pro termino a quo priuationem quę ſupponit ſubiectum, neque erit motus, cum is ſit

B actus alicuius mobilis, neque actio erit tranſiēs, ac proinde non fiet in tempore; neque poteſt creatio fieri a cauſſis ſecundis, ſed tantùm immediatè a cauſſa prima; tum quia cauſſæ ſecundę nō poſſunt operari niſi per motum, qui ſubiecto indiget, quod abeſt creationi: tum ēt quia cum inter nihil & ens ſit infinita diſtantia, vtpote inter quæ nulla ſit ꝓportio; creatio quæ procedit ex nihilo ad ens, requirit in agente infinitā uirtutem, quæ infinitas aut nulla eſt in reb. aut certe tā tùm in primo agente eſſe poteſt. Iam uerò

C terminus creationis per ſe, eſt res immaterialis, & incorruptibilis (loquor de termino creationis, qui nō poteſt alia ratione produci quàm per creationē) quæ res ſicut non fit ex materia ita non depēdet a materia, ac ꝓinde non habet contrarium: & quoniā omnis mutatio phyſica uerſatur in materia (cuncta enim, quę tranſmutantur, materiam habent, vt ē in duodecimo Metaphyſ. te. 10.) neceſſe eſt quæ creantur ex nihilo, ea libera eſſe ab interitu: qui non cadit in res materia carentes. quanquam poſſit etiam creari

D res materialis non tantùm rōne formæ, ut ſit in generatione, ſed ratione totius compoſiti: hoc eſt formæ ſimul & materiæ, quod tamen Ariſtoteles nō uidetur cognouiſſe: nam licèt Ariſtoteles ſeptimo & duodecimo lib. Metaphyſic. affirmet in generatione naturali non ꝓduci formam ſolam ſed compoſitum; non uult tamen illis uerbis ſignificare produci ſimul materiam, & formam, cum ipſe aſſerat in fine primi lib. Phyſic. materiam eſſe ingenerabilem & incorruptibilem: neq; innuit produci aliquam en-

titatem

Quid ſit ĩ generatione naturali nõ produci formam ſed compoſitum.

titatẽ tertiam,re diuerſam a partibus,vt alio loco diſputabitur a nobis: Sed vult indicare formam non produci per ſe ſolitariã & ſeorſim a materia,& poſtea copulari cum materia, ſed eam produci ex materia,in materia,& cũ materia copulatam,& ab ea inſeparabilem; & quoniam nihil aliud eſt compoſitum,quàm copulatum & coniunctum ex forma & materia, idcirco agens naturale producendo formã copulatam cum materia, dicitur producere compoſitum. Atque hoc perſpicuis uerbis docet Ariſt.in 7.lib.Metaphyſ.tex.27.

Definitio Creationis

Ex his ãt,quę dicta ſunt poteſt confici definitio creationis ad hunc modum, [Creatio eſt productio rei immaterialis & icorruptibilis ex nihilo, quę immediatè fit a Deo.] In qua definitione illa vox productio nõ ſignificat aliquam actionẽ vel mutationem diſtinctam a creãte & a re creata,alioquin indigeret ſubiecto in quo reciperetur & circa quod uerſaretur,ſed ẽ ipſamet res creata,prout de nõ ente ſimpliciter tranſit ad ens:vnde relatio,quæ eſt inter creantem, & rem creatam,rõne creantis eſt relatio rõnis,quia nihil reale nouum ponit in creante, ſed ſolam denominationem extrinſecam ab eo quod creatur;dicitur.n.creans,non ꝑ aliquam nouam actionem, quam nunc exercet,& priùs non exercebat, ſed quia creatur de nouo aliquid ab eo. rõne aũt rei creatæ,eſt relatio realis: etenim creare,eſt Deum uelle rem ex nihilo tunc eſſe,cum incipit eſſe; Deum cõſeruare, eſt uelle rem permanere in eſſe accepto; rẽ creari eſt de nouo incipere eſſe non ex ſubiecto, & dependenter a Deo; an uerò relatio quam creatio ponit in creatura ad Deum,ſit tranſcendentalis, nõ re,ſed formaliter tantùm differens a ſubſtãtia creaturæ, ut vult Scot. ſecundo ſentent. diſtinctione prima: an uerò ſit realiter diſtincta, ut uolunt Thomiſtæ, hoc eſt Capreolus ſecundo ſentent.diſtinct.prima,Caietanus in prima parte quæſt. 45. ſuper artic.3. Ferrarienſis ſecundo libro contra Gentes ſuper caput 28. non eſt huius loci explicare; ne nimis minuta, & ſuperuacanea conſectando, longiores ſimus, quàm par eſt: ſatis hoc ſit, nobis magis probari Scoti ſententiam. Poſtea

A illa vox,Ex nihilo,nõ ſignificat ſubiectũ: qui poteſt.n. quod eſt nihil, eſſe ſubiectũ vllius rei?neque ſignificat ordinem tẽporis, vt neceſſariũ ſit quod creatur, prius fuiſſe nihil;Sed tantùm indicat negationem ſubiecti,vt ſenſus ſit,creationẽ fieri ex nihilo,hoc eſt non ex aliquo ſubiecto uel materia: vide Simplicium in digreſſione,quam facit octauo Phyſicor. ſuper tex.9. Sequitur vltima pars definitionis, [Quæ immediatè fit a Deo,] quod,quia magnam habet dubitationem, enucleatè declarandum eſt.

B

An vis creandi in ſolo Deo inſit, ita vt nulli creaturæ communicari queat.

CAP. VI.

QVoniã in definitione creationis poſitum eſt, eã proximè fieri à Deo,poſſet in dubiũ uocari, an uis creandi ita ſit propria Dei, vt cũ nulla re alia communicari queat:qua de re, C licèt multa ſubtiliter diſputẽtur a Theologis in ſecundo lib. ſentent. nos tamen & quod ſentimus, & quod ſatis ſit ad id de quo agimus,paucis exponemus. Duæ ſunt, inter ſe pugnantes Theologorum ſententię,vna eſt D.Thomæ,prima part. quæſt.45. artic. 5. & ſecundo libro contra gentes cap.21. & in ſecundo ſenten. diſtin.1.quæſt.1.art.3. & Ægidij Romani in quolibeto quinto quæſt.1. Henrici de Gandauo in quolibeto quarto quæſ. vltima,& Scoti in quarto ſent.diſt.1.quæſ.1. qui aiunt nullam rem aliam a Deo, poſ D ſe creare quicquam.Scotus eam ſententiã probat his rationibus. Aut ea res ſeu creatura,quæ ponitur creare,ẽ immaterialis, aut materialis; ſi immaterialis ut intelligentia, aut creat per actionẽ quãpiam tranſeuntem,& hoc non,quia talis actio eget ſubiecto, quod nullum eſt in creatione; aut per actionem immanentẽ cuiuſmodi eſt itelligere & velle;ſed hoc nõ poteſt dici, tum quia ſolum intelligere & uelle Angeli non poteſt eſſe tantæ efficacitatis,ut ad uolũtatem Angeli, ex nihilo res quæ ſunt extra Angelum, ab

Rationes Scoti.

eo

eo multum differentes, momento exiſtāt, niſi fortaſſe ex diuino aliquo pacto & voluntario Dei concurſu, ita vt volun tariè conſtituerit Deus, cum Angelus quiſpiam cogitat aut vult creationē alicuius rei, cōtinuò eam rem, vi & poteſta te ſua infinita creare: id quod ab eo per Prophetas & Apoſtolos edendo miracu la, nō ſemel factum eſt: Tum etiam quia intellectio & volitio Angeli ſunt accidē tia quæ nō poſſunt ſeparari à ſubiecto: quamobrem illorum vi & efficientia nō poteſt vlla ſubſtātia creari ex nihilo, hoc eſt produci ex non ſubiecto. Sin autem ea res, quæ ponit creare, ſit materialis, duabus rationibus cōuincitur, id nō poſ ſe præſtare: primùm quia nulla res mate rialis poteſt quicquam efficere niſi per actionem tranſeuntem, & mutationem phyſicam, cui exercendæ opus eſt ſubiecto: deinde qa in re materiali, principiū productiuum, eſt forma materialis, in eſ ſe & operari dependēs à ſubiecto; quare actio vel productio ab ea proficiſcēs, nō erit præſtantior, &, vt ita dicam, indepē dētior, quàm illa; ut cum forma agēs ſit in ſubiecto, eius tñ actio non recipiatur, & inſit in aliquo ſubiecto. Hæc Scotus.

Rationes D. Thomę. Diuus Thomas idem confirmat duabus rationibus: quarū prior hæc eſt; creatura neq; tāquam principale agēs, neq; tanquam inſtrumentale poteſt quicquā creare, ergo nullo modo poteſt creare: probatur antecedens, nō tanquam principale agens, quia repugnat creaturæ, ſicut non dependere à Deo in eſſe, ita nō dependere ab eo in cauſſalitate vt per ſe ſolā non mota & directa à Deo quicquā agere queat: & quia creatio terminatur ad eſſe ſimpliciter, ut opponitur nihilo, tale aūt, eſt effectus vniuerſaliſſimæ cauſ ſæ, qualis eſt Deus: neque tanquam agēs inſtrumentale, ſiquidem inſtrumentum nō adhibetur à principali agente niſi ut per ſuam propriam actionē aliquo modo diſponat ad productionem effectus, quem principale agens intēdit; ut patet in ſecuri, ſerra, malleo, & alijs inſtrumē tis; ſed ad productionem eius quod crea tur in inſtāti ex nihilo, nulla diſpoſitio poteſt præcedere, aut recipi in ipſo nihi lo, ergo creatura nullam poteſt Deo ad creandum ſubminiſtrare operam, uel ali

A quid præparādo, uel productionem eius quod creatur, vi ſua aliquo modo attin gendo. Poſterior ratio eſt hæc: nam ſicut inter ens & nihil, nulla eſt proportio, ut etiam argumentatur Ariſtoteles de uacuo & pleno in 4. Phyſ. tex. 71. ſic inter uirtutē actiuā, quo producit aliquid ex nihilo, & eam, quæ producit ex ente, nul la erit ꝓportio: Sed inter quælibet agētia finitæ poteſtatis ac uirtutis eſt ꝓpor tio, ergo agēs ex nihilo oportet eſſe infi nitæ uirtutis; hoc autem in nullam creaturā conuenire poteſt; ergo neque crea re cadere poteſt in creaturā. Et ſanè cū

B ipſum nihil ſit infinitū & indeterminatum, continens totum nō eſſe, nulla res poteſt habere ius, vim, atq; efficacitatē in ipſum nihil, niſi ea quoq; ſit infinita, continens in ſe excellenter totum eſſe cuiuſmodi ſolus Deus eſſe poteſt. Hæc autem ratio, quamuis è Scoto, Durādo, Guglielmo Ochan multis calūnijs prematur, firma tamē & integra adhuc ſtat; ac mihi quidem certè valde probatur. Præterea, ſicut Deus aliqua attributa ſua communicat creaturis, vt ſapientiā, iuſtitiā &c. aliqua verò minime, ut eſſe

C independēs & omnipotens; ita ueriſimile eſt præter actiones, quas cōmunicat cum creaturis, uti ſūt, mouere, produce re velle, intelligere &c. eſſe aliquam propriam Dei, ut Deus eſt, incommunicabilem creaturis, vt nimirū ex nihilo aliquid traducat ad ens. Atque hæc ſenten tia mirificè cōſentit cum ijs, quæ ſcribit D. Auguſtinus 9. lib. ſuper Geneſim ad literā cap. xv. [Dicens, nullam creaturā poſſe creare quippiam; ſeu magnū, ſeu paruum.] & paulò poſt, [Creare, inquit, vllam creaturam tam nullus poteſt An-

D gelus, quàm nec ſe ipſum.] Vide etiam Damaſcenum in eādem ſententiam lib. 2. de fide Orth. cap. 3. Hanc opinionem ēt ſequitur Guglielmus Ochan. 2. ſent. D. 1. q. 7. & 2. quol. q. 9. & Gabriel 2. ſent. D. 1. q. 4. Verùm negāt eā argumētis demonſtratiuis ac ſcientificis, oſtēdi poſſe: ſed tñ probabiliter perſuaderi. Poſſet hic dubitari de gratia, q̄ à Deo, & imme diatè ꝑ ſacramēta aīs noſtris infundit, cu ius ꝓductio vr̄ creatio, & tñ inſtrumēta liter attingitur & ꝓducit à ſacramentis; ſed qa hoc eſt nimis Theologicum alie-

num

num eſſet hic à nobis eiuſmodi quæſtionem tractari, cæterum D. Thomas pulchram huius difficultatis ſolutionem tãgit in 3.quæſt.de potentia Dei.art. 8.in reſp.ad 3.

Altera ſententia eſt Magiſtri ſent. li. 4. diſt.5. aſſerentis, nihil prohibere quò minus vim creãdi Deus impartire queat alicui creaturæ, non tãquam principali agenti,ſed tanquam adminiſtro & quaſi inſtrumẽto Dei,quam ſententiam Durandus in 2. ſent. conatur defendere nõ aliter, quàm demõſtrando id non includere contradictionem,& ſoluẽdo rationes aliorũ qui contra ſentiunt. Sed quæ is ſupradicto loco affert, ea nũc breuitatis cauſſa commemorare ſuperſedeo. Ex his duabus opinionibus priorem equidẽ iudico eſſe probabiliorem & magis congruentem tum rationi & veræ Philoſophiæ,tum dictis ſanctorum Patrum,qui propter pietatis,atque ſapiẽtiæ laudem ſunt quaſi lumina quædã clariſſima chriſtianæ religionis,verum his omiſſis quæ magis ſunt Theologica quàm Phyſica,videamus, quid Ariſtot. ſenſerit de creatione.

An creatio admittenda ſit ſecundum Ariſtotelis doctrinam: & an lumine naturali cognoſci poſſit.

CAP. VII.

Duodecim argumẽtis probatur creationem non fuiſſe cognitam.

ARiſtoteli nunquã ueniſſe in mentẽ, vt exiſtimaret creationẽ,quæ eſt noua rei ex nihilo ꝓductio,eſſe poſſibilem perſpicuum &(ut opinor) certum faciã ex ijs paucis quę ſubiiciã. Primò,in 1.lib.Phyſi.tex.33.& 34. commẽdat commune illud decretum omnium Phyſicorum, ex nihilo nihil poſſe fieri. In eodem libro tex.75. ait eſſe impoſſibile, ex ſimpliciter non ente aliq̃d fieri deinde,in primo Phyſic.tex.43. inquit,nõ quodlibet fieri ex quolibet,ſed unumquodq; ex ſuo oppoſito, quod eſt cõtrarium,uel priuatio:& in 7.libro Metaphy.tex.22.dicit omne quod fit,ex aliquo,& aliquid fieri. Poſtea Ariſtoteles A ſemper definit cauſſam efficiẽtem per eſſe principium motus, nec vſquam vel leuiter innuit modum efficiendi per creationem. ſiquidem in 5.libro Metaphyſ. vbi explicat varias ſignificationes nominum,quibus & Metaphyſica,& aliæ diſciplinæ vtuntur,nullam vel mẽtionẽ, vel etiam verbum fecit creationis. Ad hęc, in 5.libro Metaphyſ.tex.17.definit potẽtiam actiuam per paſſiuam,dicens illam eſſe principium tranſmutandi aliud inquantum aliud:& apud eum nullum poteſt eſſe agens abſq; patiente: atqui hoc aduerſatur creationi, in qua cernimus B agens ſine patiente,& potentiam actiuã ſine paſſiua. Præterea,Ariſtoteles(ut clarum eſt legenti eius libros) in omni productione requirit ſubiectũ, terminum a quo,uidelicet priuationem, uel contrarium,motum,locum,tẽpus, præuias diſpoſitiones,concurſum cauſſarum particularium: quæ res nullo modo cadũt in creationem. Tum, Ariſtoteles(vt cẽſent veteres Peripatetici,licèt multi alij docti & graues viri cõtra ſẽtiant)non cõcedit infinitam virtutem(vt uocant)in uigore:neq; immediate ſine cauſſis ſecun- C dis quicquam de nouo poſſe a Deo fieri; nec eum aliter agere actione tranſeunte,quàm ꝑ motũ,& lumen cæli,nec operari libere,ſed ex neceſſitate naturę:quibus de rebus alio loco à nobis diſputabitur. His autem rebus nõ conceſſis,nullo modo concedi poteſt creatio. Amplius, Ariſtoteles,& Peripatetici putãt euidẽter demonſtratam eſſe æternitatem Materiæ primæ in 1.Phyſ.82.illo argumento,quia ſi unquã fuiſſet producta, oporteret eam productam eſſe ex aliquo ſubiecto,quare ante primam materiã fuiſ- D ſet alia,& ſic res procederet in infinitũ: ſimiliter etiam in 8.Phyſ.motus,& temporis æternitas demonſtratur ea rõne, q̃m ſi hęc facta eſſent, non potuiſſent fieri aliter quàm per motum,& in tẽpore: quare ante motum & tempus,& motus & tempus fuiſſent;quas demõſtrationes quis non videt poſita creatione nulla eſſe? Et cum ęternitatẽ materiæ,tp̃is,motus,atq; mundi,Ariſtot.toties inculcet, tantopere commẽdet,& tñ in ea roboris,atq; præſidii locatũ eſſe putet ad bene philoſophãdum,ut tota propemodũ

eius

eius diſciplina, maximè quæ eſt de intelligẽtijs, & rebus diuinis, hoc quaſi fundamẽto nitatur, atq; ſuſtẽtetur; qs credat Ariſtotelem adeò fuiſſe vecordem & ſtupidum, vt concederet creationem, quæ tantum doctrinæ ſuæ fundamentum labefactaret ac funditus euerteret? Quid? rō illa, qua in primo libro de Cœlo cõfutat ſentẽtiam Platonis, qui facit cœlũ ab aliquo principio natum ſed nunquã interiturum, omne, inquit, quod incipit eſſe, aliquãdo define t eſſe, nam quod tale eſt, factum eſt ex materia, quare corruptibile; quod autem corruptibile eſt, aliquãdo corrumpetur: hæc, inquam, ratio **B** quam vim habet admiſſa creatione? nullam ſanè. illa itẽ diſputatio eius, quæ luculenter tractatur in 7. lib. Metaphy. & priore parte lib. 12. formam non poſſe produci per ſe nec immediatè ſubſtantijs abſtractis, nonne admiſſa creatione labaſcit? His accedit ꝙ Peripatetici ita ſecum cogitarent, ſi Deus poteſt creare res ex nihilo, aut is agit liberè atque cõtingenter, aut ex neceſſitate naturæ, ſi contingenter, cum ſit infinitæ uirtutis (non enim minor uirtus quàm infinita ſufficit ad creandum) nõ poſſet philoſo- **C** phus vllam cauſſam, & rationẽ reddere de magnitudine, numero, perfectione, & ordine earum rerũ quæ ſunt in mundo: Etenim hæc omnia penderent ex libera voluntate Dei, q ſi voluiſſet multo plures, maiores & pfectiores res creare potuiſſet: Sin autem agit ex neceſſitate naturæ, & habet infinitam virtutẽ ad creãdum ex nihilo, cũ in ipſo nihilo nullus ſit terminus aut modus, deberet ſane ſẽper in infinitum nouas rerũ ſpecies efficere; nã ſi agit ex neceſſitate naturę, agit quicquid poteſt, & quãtum poteſt; at po- **D** teſt in infinitũ, ergo &c. Quamobrẽ cũ Peripatetici animaduerterent admiſſa creatione, omni ex parte cõſequi grauiſſima incommoda cõtra ſuam ipſorum diſciplinam, nullo modo poſſent in animũ inducere ut eam concederent. His adde ꝙ veteres interpretes Ariſtotelis, nõ modo eam non admittunt, ſed etiam vehemẽter oppugnant. vide Auerroem in 8. Phyſ. comm. 4. Themiſtium in eodem libro ſuper text. 6. Simplicium ibidem in digreſſionibus ſuis contra Philoponum.

A Quid plura? Nihil (vt noſtra fert ſententia) reperiri, aut fingi poteſt, qđ ſit magis contrarium doctrinæ Ariſtotelis; & quod omnes eius artus, & neruos vehementiùs elidat. Atque hæc quidem ex ſenſu Ariſtotelis diſputata ſint.

Quid Plato ſenſerit de Creatione tres opiniones.

Sed quid Plato ſenſit de creatione, nõ ſatis conuenit inter omnes. Etenim ſunt tres opiniones. Vna, Platonem feciſſe mundum æternum nõ aliter quàm fecit Ariſtoteles: nã cum apud eum in Timæo ſint tres cauſſæ ipſius mũdi, vna efficiens, quæ eſt Deus; altera exemplaris, quæ eſt Idea; tertia tãquam finis, quæ eſt bonitas ipſius Dei: cũ hę tres cauſſæ omnes ſint æternæ, nõ potuit mundus non eſſe ſempiternus. vocat autem eum genitum & factũ, vt indicet eũ ex omni æternitate pendere omnino a Deo nõ ſecus ac ſi de nouo factus fuiſſet: & queadmodum quod ſit, pendet ab efficiente, ſic mundus omnino pendet a Deo. Altera eſt, eum ſenſiſſe mundum ab initio temporis factũ eſſe ex materia, quæ ab omni æternitate præceſſerit molitionẽ mũdi, ſed informis & incerto atque inordinatu motu agitata: etenim hoc ipſum eiſdẽ ꝓpè verbis docet Plato in Timæo, cui cõſentit quod ſcribit Plutarchus in 1. li. de placitis philoſophorũ c. 3. ponẽs ſecũdum Platonem tria principia oĩum rerum, Mentem, Ideam, & Materiã. Tertia eſt, Platonem feciſſe mundum de nouo, & ex nihilo, alioquin nec materia, nec aĩæ rationales, nec intelligentiæ factæ fuiſſent a Deo, qđ eſt cõtra Platonẽ; certe, cum Plato in Timęo inducat Deũ effectorẽ mẽtium cęleſtium, & animorũ noſtrorũ, has autem res manifeſtum ſit ex materia fingi nõ poſſe, relinquitꝰ eas ſecundum Platonẽ ex nihilo fuiſſe procreatas. Harum trium opinionũ quæ ſit magis Platonica, vltimo libro huius operis a nobis diſquiretur: certe ultima minimẽ omniũ probatur a Platonicis. Secundùm autem primã & ſecundam, clarum eſt nullum plane locum apud Platonem relinqui creationi.

Probatur octo rõnibus poſſibilẽ eſſe creationem.

Reſtat extrema huius diſputationis pars, in qua declarãdum eſt, an creatio lumine naturali humanæ rationis cognoſci queat. Ac poſſibilẽ q. de eſſe creationem, quin etiam neceſſariò admittẽdam,

ctam,videtur ſatis euidenter oſtendi poſ A ſe his octo rationibus. 1. Si Deus non poteſt agere niſi ex ſubiecto, ergo uirtus ei⁹ ē aſtricta & definita ad materiã: quis eam definiuit & ſic aſtrinxit? nō Deus ipſe ſibi, nec aliqd pri⁹ aut ſuperius Deo, neque materia, quoniam hæc natura poſterior eſt Deo, ergo nihil. 2. Eò maior ē nobilitas agentis, quò paucioribus indiget ad agendum; ſed Deus eſt nobilius agens quàm Natura, ergo paucioribus ad agendum indigebit, ſed Natura eget materia prima, ergo neque hãc requiret Deus: ut ſint hæc tria agentia, Ars, Natura, Deus: primo, ad agendum opus eſt aliquo corpore; ſecũdo, tantũ opus eſt materia prima; ergo tertio nihil opus erit ad agendum. 3. Modus agendi, ſequitur modum eſſendi, & quale eſt eſſe cuiuſq; rei, talis eſt actio; ſed Deus in eē a nullo pendet, nihil prærequirit, aut præſupponit, ergo nec in agendo. 4. Hanc omnes habēt notionem Dei naturaliter animis inſitam & impreſſam, Deum eſſe ens primum, perfectum, a nullo pendens, per ſe ſufficiēs, nullius indigēs, ergo per ſe ſufficit ad agēdũ, nec eget ſubiecto. 5. Deus eſt cauſſa omnium rerum: alioquin præ- C ter Deũ eſſet aliquid ſine cauſſa, habens eſſe a ſe. quod fieri non poteſt, non enim omnia penderent a Deo; ſed multa ſunt ut materia prima, cęli, intelligētiæ, quæ non potuerunt habere eſſe a Deo ex materia per motum, ergo per creationē. ſi dicas huiuſmodi res habere eſſe a Deo ab æterno; reſpondeo id nō obſtare creationi, in cuius rōne ponitur ut ſit ex nō ſubiecto, non autem ut fiat de nouo, uel ut quod creatur prius duratione fuerit non ens; nec minoris ſanè uirtutis eſt ab æterno aliquid creare & conſeruare poſ D ſe, quàm de nouo. 6. Vel Deus ad agēdũ eſſet materia prima, uel non; ſi nō, ergo poteſt creare ex nihilò agēs; ſin eget, ergo materia prima nō eſt à Deo, ceu quoniam ars eget corpore naturali, & Natura eget materia in agēdo, neque corpus naturale habet eſſe ab arte, neque materia prima a Natura. Eſſe autem aliquid quod nō, præſerit a Deo, repugnat primæ & ampliſſimæ uirtuti Dei; qui cũcta complectitur & continet. Contra eos vero qui negant materiã a Deo eſſe productam, diſputat Euſebius lib. 7. de Præparat. Euangelica cap. 8. 7. Quamuis in productione cuiuſlibet indiuidui uidelicet hominis, ſemē eſt priùs quam ille homo ſimpliciter tamen homo eſt prior ſemine, ſicut actus potentia & perfectum imperfecto: quam rem diſertiſſimis verbis docet Ariſtoteles in 12. Metaph. tex. 40. ita ſcribēs, [ſemē ex alijs prioribus perfectis eſt, neque ſemen primum eſt, ſed quod perfectum eſt, veluti hominem dicere quiſpiam poſſet priorem ſemine eſſe, nō illum qui eo generatur, ſed alium ex quo ipſum ſemen eſt,] hæc Ariſt. qua B re generatio hominis vt homo eſt non eget ſemine, cum ſit homo ſimpliciter prior ſemine, poteſt igitur habere alium modum productionis, nimirum per creationem. 8. Infinitum pertranſiri non poteſt, ſed ſi mundus eſt æternus, opottet pertranſiſſe infinitos homines generantes ante hunc qui generatur hodie: hoc autem eſt impoſſibile, ergo in vnoquoq; genere animalium perfectorum quæ nō poſſunt generari niſi a ſibi ſimili, neceſſariò deueniendũ eſt ad vnum aliquod primum quod non potuerit fieri per generationem, ergo per creationē. Quid de animo noſtro dicam? quem ſi immortalē ſi veram atque naturalem hominis formam, ſi ſuum cuique hominum tributũ eſſe, uti re vera eſt, cōcedimus, eũ ex nihilo ſingulis propè momentis creari a Deo negare nō poſſumus. Sed circa hęc quę dicta ſunt nõnullę dubitationes exiſtunt, quas enodare oportet.

Ponuntur quædam obiectiones contra ea quæ dicta ſunt de creatione.

CAP. VII.

OCto dubitationes ſeu obiectiones, q̃ aduerſari vidētur ijs q̃ de Creatione diximus nũc proferre in mediũ & explicare volumus. Ac prima quidem obiectio ſic habet. Videtur creatio effici ab agente naturali in generatione

ratione formæ:nam per generationẽ,li-
cet dicatur fieri compoſitum,tamen for
ma uere producitur , quæ cũ ante gene-
rationem nec ſm ſe totã,nec ſm aliquã
partem alicubi extiterit, ſed prorſus ni-
hil fuerit,cur non dicatur creari?neque
enim obſtat qđ præfuerit in uirtute agẽ
tis , neq; quod recipiatur & producatur
in materia : ſiquidem hoc etiam reperiẽ
in ꝓductione animæ rationalis & dono
rum ſupernaturalium,cuiuſmodi eſt gra
tia; quarum rerum productionem con-
ſtat eſſe creationẽ . Etenim quod uulgo
dicitur formam educi ex materia, nimis
improprie dicitur ; ſonat enim illam ſe-
gregationem formarum Anaxagorę;vel
inchoationem quãdam formarũ ab alijs
introductam:quare magis proprie dice-
retur forma induci & gigni in materia
quã ex ipſa educi . uidetur igitur in ipſa
generatione rerum naturalium compli
catam atque conuolutam cum ea reperi
ri creationẽ.2. Ariſtoteles cognouit ma
teriam primam,cœlos, & intelligentias
habere eſſe a Deo,& non per motum ex
aliquo ſubiecto,ergo per creationem ex
nihilo; quare creatio cognita ẽ Ariſtote
li,& ſecũdum eius doctrinam neceſſariò
concedenda eſt. 3. Similiter etiã anima
rationalis ſecundum Ariſtotelem eſt im
mortalis,& forma hominis,vt ex multis
locis eius liquidò perſpici & demonſtra
ri põt , ſed nulla forma põt eſſe ante id
cuius eſt forma,vt Ariſt.ſcribit in 12.Me
taphy.tex.16. ergo anima rationalis inci
pit eſſe de nouo , nõ per generationem,
quoniam ſic non eſſet immortalis, ergo
per creationem, quare creatio etiam de
nouo admittenda eſt ſecũdum Ariſtote-
lem. 4. Creatio eſt actio, ergo creans eſt
agens,ſed agens nõ poteſt eſſe ſine patiẽ
te,quoniam ſunt relatiua . ergo creatio
non erit ſine patiente, quare nõ fiet ex
nihilo.5. Aut qđ creatur , ante poterat
eſſe,aut non; ſi nõ poterat creari, ergo
neq; creatum eſt,nam quod impoſſibile
eſt fieri,etiam impoſſibile eſt eſſe factũ :
ſin autem poterat creari & eſſe,talis po-
tẽtia ad hoc ipſum creari, vel ad eẽ crea
tum,cum nõ poſſit per ſe cõſtare,inerat
in aliquo ſubiecto,quare creatio non fit
ex nihilo.6.Si creatio fiat ex nihilo,non
poterit reddi vlla cauſſa cur potius hoc

A creatur quã aliud; Nam ipſum nihil per
ſe indeterminatũ & indifferens eſt vt ex
eo hoc vel aliud quodlibet creetur;Simi
liter etiam Deus qui creat, cum ſit agẽs
vniuerſalo, per ſe idifferens eſt ad huius
vel illius rei ꝓductionem,ergo nulla ra
tio poteſt reddi cur potius hoc quàm
aliud quoduis creetur : ſed hoc eſt ab-
ſurdum , creatio igitur eſt impoſſibilis.
7. Aut Deus creat res per aliquam a-
ctionem tranſeuntem,at hæc indiget ſu-
biecto;aut per actionem immanentem,
hoc eſt per ſuã eſſentiam , vel per ſuum
intelligere & velle,quę ſunt idem quod
B eſſentia eius;at hęc ſunt æterna in Deo,
ſed non poteſt effectus nouus immedia-
tè produci per actionem antiquam &
æternam ; ergo nihil de nouo poteſt a
Deo creari. 8 Si Deus poteſt immedia-
te creare omnes res ex nihilo,fruſtra igi
tur ſunt agentia naturalia ; nam fruſtra
fit per plura quod poteſt ęque bene fieri
per pauciora: cum igitur Deus ſine cauſ
ſis ſecundis , per ſe ipſum omnia poſſit
efficere , quid opus erat cauſſis ſecun-
dis ? quare vel nulla eſt creatio uel ſu-
peruacanea eſt cauſſalitas agentium na-
C turalium.Atque hęc quidem obijci poſ
ſunt contra ea quæ de creatione docui-
mus .

Ad has autem obiectiones facilè re-
ſpondere poſſumus hoc modo . Ad pri-
mam. Habet ſanè generatio aliquam ſi-
militudinem creationis,propter eam ra
tionem quæ in obiectione poſita eſt,ſed
hoc intereſt,quia id quod creaẽ,uel non
requirit ullum ſubiectum,uel certè tan
tum ut recipiens,nec eiuſmodi ut per af
fectiones & diſpoſitiones eius produca-
tur id,quod creari debet:at quod gene-
D ratur exigit neceſſariò materiam , tam-
quam id in quo ipſum recipiatur,ſuſten
tetur, & per cuius diſpoſitiones & affe-
ctiones procreetur. Et forma quæ crea-
tur non eſt eiuſdem ordinis cum mate-
ria in qua recipitur,ut patet in anima ra
tionali & gratia; forma uerò quæ per ge
nerationẽ fit,eiuſdẽ generis & ordinis ẽ
cum materia ſua.Sed hac de re lege Sco
tum.2.ſent.diſt.18.quæſ.unica,acute do
ctéque diſputantem.Non dicitur autem
forma induci in materia , ne quis falsò
opinetur formam per ſe productam ex-

trin-

trinſecus adiūgi materiæ,ſed dr̄ educi ex materia,vt intelligatur forma ꝑduci co hærens imò immerſa materiæ, per tranſ mutationem eius, inſeparabilis ab ea in fieri eſſe & operari;cuius rei illud eſt,cla riſſimum argumentum,quòd per cōtra-rias affectiones & mutationes materiæ, non ſolum ſeparatur a materia, ut fit in anima rationali,ſed penitus interit,vt in alijs omnibus formis Phyſicis cōtingit. Nec tamē formæ naturalis interitus, eſt annihilatio;alioquin eius quoque generatio deberet dici creatio;nam per eādē vim & diſpoſitiones, quibus vna forma deletur ex materia,cōtinuò excitat̄ altera inhærens in eadem materia. Itaq; corruptionem naturalē ſemper immediatè cōſequitur generatio, annihilationem autem nō eſt neceſſarium vt alterius rei productio cōſequatur. An verò in rebus ſit aliqua annihilatio, vel eſſe poſſit docet D. Thomas 1.par. Quæſt.104. art.3. & 4. Ad ſecundā.Alexander negat ſecundum Ariſtotelē, Deum eſſe cauſſam efficiētem rerum æternarum, ſed tātummodo eſſe finem: Simplicius concedit productionē eiuſmodi rerum a Deo eſſe profectam,ſed negat eam vocari debere creationem: Auicenna nō dubitat eā appellare creationem,nec putat creationem ab æterno, ſed eam duntaxat creationem,quæ fit de nouo diſplicuiſſe Ariſtot. Vtcunq; ſit,illud manifeſtum eſt; argumentum hoc nihil ſententiæ noſtrę officere; quippe qui eam tantùm creationē quæ de nouo fit,Ariſtoteli cognitam eſſe negamus. Ad Tertiam. Inter Ariſtotelicos alij putarunt animum noſtrum ſecundum Ariſt.eſſe mortalem,ac proinde generabilem,vt Alexander:alij immortalem,ſed aſſiſtētem, & vnum in omnib.vt Theophraſtus,Themiſt. Auerroes: Alij immortalem & informātem & ſuum cuique hominum, vt Albertus & D.Thomas;alij Ariſtotelem de natura animi noſtri dubium fuiſſe, atque ob eam rem ambiguè locutum eſſe,vt Scotus & Herueus. Quare cū de opinione Ariſto.tanta ſit diſſenſio inter Peripateticos,nec poſſit id quod eſt dubium,per aliud qđ ſit vel magis vel æquè dubium oſtēdi & probari; nec philoſophicè nec prudēter faciunt,qui ex anima rationa-

A li,argumētantur creationem eſſe cognitam Ariſtoteli. Ad Quartam, Creatio non eſt actio propriè ſed tātùm æquiuocè,nam nihil aliud eſt quàm ipſamet res creata cum relatione ad Deum,& ad id, quod cum immediatè ante nihil eſſet, a Deo facta eſt aliquod ens. Obiectio igitur valet in actione phyſica propriè dicta,qualis nō eſt creatio;ut præclarè docet D.Thomas 1.par.Quęſt.45.art.2.ad 2. Ad Quintam.Hoc intereſt inter creabile & generabile,quod hoc includit duplicem potentiam, vnam intrinſecā ex parte materiæ, alteram extrinſecam ex

B parte agētis;illud autem vnam tantum, nempe extrinſecam ex parte ſolius creātis;non enim ob aliam cauſſam dr̄ quidpiam creabile, niſi quia Deus id creare poteſt.Poſſe igitur creari, ſignificat eam ſolam potentiam quæ eſt in creante: at poſſe generari,duplicem potentiam denotat, & eam quæ eſt in generāte, & eā quæ eſt in materia ex qua fit generatio. Ad Sextam.Determinatio creationis ad hunc vel illum effectum, neque proficiſcitur ex nihilo, neque ex Deo ut Deus eſt;ſed ex Deo,vt habet ī ſe varias ideas,

C & ſuam cuiuſq; rei definitam & propriā rationem. Nam quòd Deus habet in ſe ideam hominis, ad eius ſimilitudinem creat cum vult hominem;idemque contingit in alijs quæ ab eo creantur.Adde quod ſecundū Ariſtotelē 9. Metaphyſicæ tex.10.agens per intellectum determinatur ad agēdum ſimpliciter, uel ad agendum hoc potiùs quàm aliud quidpiam a ſua voluntate. Ad Septimam. Deus creat res per ſuam voluntatē,quæ licèt ſit æterna, id tamen nō obſtat quo minus poſſit ab ea effici aliquid nouū:

D poteſt enim Deus ab æterno velle & cōſtituere,vt quidpiam fiat de nouo,& certo quodam tempore. Sicut ego poſſum hodie velle & deliberare facere aliquid ab hinc vnum annum vel menſem. Verùm hac de re, extremo huius operis libro ſubtilius agetur. Ad Octauam.Deus nullo modo indiget creaturis,nec eſt aliqua perfectio in creaturis,quæ nō infinitis partibus maior atque præſtantior in Deo inſit; neque tamen ob eam rem putatur ſuperuacanea fuiſſe ꝑductio creaturarū; quoniam in illis Deus manifeſtauit

ſtauit bonitatem, potẽtiam & ſapientiã ſuam, boni enim eſt eſſe diffuſiuum & cõmunicatiuum ſui; ſimiliter etiam, quamuis Deus poſſit per ſe omnia efficere, tamen ſicut alias perfectiones impertiuit creaturis, ita rationi conſentaneũ fuit, vt hanc quoque vim & poteſtatem producendi ſimile, eis largiretur: nam ſi nõ tribuiſſet, feciſſet ſanè illas imperfectas, ſiquidem perfectũ eſt vnumquodque cũ poteſt ſui ſimile producere; Sin autem tribuiſſet, non ſineret autẽ eam exerceri, fruſtra illã dediſſet. Atque hæc quidẽ de creatione, ſatis ad id quod nũc agere inſtituimus, dicta eſſe arbitror. De qua multa etiam ſcribit D. Tho. 1. p. quæſt. 45. & Theologi Scholaſtici initio ſecundi libri ſententiarum. Verum nos ad tractationem materiæ, à qua ad hãc de creatione diſputationem deflexĩmus, reuertamur.

De materia Cęli opinio Aegidij.

C A P. IX.

DEmõſtratum eſt materiam eſſe, & neceſſariã eſſe in omni mutatione Phyſica, qua etiã de cauſſa obiter diſputatum eſt de creatione, nũc conſequens eſt, vt ad ſecundam quæſtionem, hoc eſt, ad explicãdum quid ſit materia, veniamus. Sed quia alia ẽ materia in corporibus cœleſtibus, & alia in ſublunaribus, neceſſarium eſſe puto, antea diſcrimen, quod eſt inter materiam cæleſtẽ & ſublunarem indicare; ut nobis quibus propoſitum eſt hoc loco tantùm diſſerere de materia rerũ ſublunarium, de qua ſola etiã Ariſtoteles egit in primo Phyſicorum, planior & abſolutior procedat diſputatio. Videndum igitur eſt an Cęlum habeat materiam eiuſdem rationis cuius eſt materia rerum corruptibiliũ. Quidam putãt Cęlum eſſe compoſitum ex materia & forma, & materiã eius nõ eſſe diuerſam à materia rerum ſublunarium. Quod aũt cælum ex materia &

A forma ſit compoſitum, confirmant primùm teſtimonijs Ariſt. tum rationibus. Teſtimonia Ariſtotelis ſunt hæc. Primò Ariſto. in lib. 2. de Gener. tex. 51. ſic ait. [Principia ſunt numero ęqualia, & genere eadẽ, quæ in æternis & corruptibilibus.] Sed hæc ſunt compoſita ex multis principiis, nempe materia & forma, ergo & illa. Pręterea in 12. Metaphyſi. tex. 10. ait cuncta quæ mouentur habere materiam, & ſubdit cœlũ habere materiam, quãuis diuerſam ab alijs: ſed habere materiam eſt compoſitorum, ergo cœlum eſt compoſitũ. Amplius 1. de Cœlo tex.

B 92. inquit, Cælum eſſe mixtum in materia, & in 94. cõſtare ex tota materia; ſed hæc verba ſignificant ipſum eſſe compoſitum, ergo &c. Idẽ in eodem loco, tum propoſuiſſet dubitationem hãc, cũ omnia quæ habent formam in materia, poſſint numerabiliter multiplicari, Cęlum autem ſit huiuſmodi, cur ipſum ſecundũ numerum non multiplicetur? Ipſe ſoluẽs hãc rationem, ait, id accidere, quia Cœlũ in ſe habet omnẽ materiã quam habere poſſit, & ob id non ſuppetere illi aliquam materiam in quã multiplicari

C queat: quibus verbis apertè cõcedit, cœlum habere formam in materia, ergo eſt compoſitum.

Rationes ad idem comprobãdum has afferunt. 1. Subſtantia eſt triplex, materia, forma & compoſitum vt dicitur. 2. de Anima tex. 2. Sed Cœlum non eſt materia, quia hæc per ſe nõ mouetur, ut apud Ariſt. ſcriptũ eſt lib. 5. Phyſ. tex. 8. & per ſe nõ eſt hoc aliquid 7. Metaph. tex. 8. At Cœlum per ſe mouetur & eſt hoc aliquid. Deinde Cœlum non eſt forma, quia hæc per ſe, nec eſt quãta, nec mobi

D lis, vt eſt in 5. Phyſicorum tex. 3. Cœlũ autem vtrũq; habet; ergo vel nõ eſt ſubſtantia, vel eſt compoſitum. 2. Cœlum habet materiã, vt multis locis ait Ariſ. & patet ex eo quia habet quãtitatẽ, raritatem, & denſitatem, quæ accidẽtia cõmitãtur materiam; deinde habet etiam formã, tũ quia actu exiſtit hoc aliquid, quod facit forma; tum quia accidentia eius ſunt terminata, talis autem terminatio prouenit à forma, ſecundum Auerroem in libro de ſubſtantia orbis; ergo Cœlum eſt compoſitũ ex materia & for

N ma.

ma.3. Moueri eſt materiæ, mouere autẽ formę, vt dicitur 2. de Generat. 53. & 3. Phyſi. 17. ſed cęlum mouetur localiter, & mouet, ac regit hunc mundum inferiorem, vt dicitur. 1. Meteororum ca. 2. ergo erit compoſitũ ex materia & forma. 4. Aut cœlum eſt actus purus, aut pura potentia, aut compoſitũ ex vtroque; nõ actus purus, quia ſic eſſet intelligentia, & non poſſet moueri ſecundum locum; quia omne tale participat potentiã; nec eſt actu potentia: quia ſic non exiſteret actu hoc aliquid, nec ageret in hæc inferiora, ergo eſt aliquid compoſitum ex vtroque. 5. Secundum Auerr. 1. Cœli, com. 91. unumquodq; eſt ſenſibile propter materiã, & intelligibile propter formam: ſed cęlum eſt sẽſibile, quippe cum percipiatur ſenſu viſus, ergo habet materiã: eſt quoq; ipſum ĩtelligibile, quia de eo eſt ſciẽtia tam Phyſica, q̃ aſtrologica, ergo habet etiam formam. Quare ipſum neceſſe eſt eſſe compoſitum ex materia & forma. 6. Cœlum eſt corpus naturale, ergo vel eſt natura, vel habẽs naturam; ſi natura, cum hæc ſit cauſſa, ut moueatur id ĩ quo eſt, (ſic enim definitur 2. lib. Phyſ.) neceſſarium eſt cęlum eſſe cõpoſitũ ex ipſa natura, quę eſt principiũ motus, & ex eo in quo eſt talis natura, eo videlicet, quod mouetur: Sin autem ſit habens naturã, ſimiliter manifeſtum eſt debere eſſe compoſitum ex natura, & habente naturam. 7. Cum in alijs omnibus corporibus ſit cõpoſitio ex materia & forma, non eſt remouẽda a cælo, niſi repugnet ipſi: ſed cur ei repugnat? an quia omnis compoſitio eſt diſſolubilis? an quia materia haberet potentiã ad formam, omnis autem potentia eſt contradictionis, hoc eſt ad eſſe & nõ eſſe; vt ſcriptum eſt in 9. libro Metaphy. tex. 17. ex quo efficeretur neceſſario cęlum aliquando tandẽ interiturum eſſe? Atqui hoc eſt infirmum; Etenim in cęlo eſt compoſitio ex ſubſtantia & quantitate; & cœli natura eſt in potentia ad quantitatẽ, ceu quodlibet ſubiectũ ad ea, quæ ſibi propriè & naturaliter conueniunt accidentia, nec tamen aut illa compoſitio eſt diſſolubilis; aut illa potentia eſt cõtradictionis ad eſſe & non eſſe: cur igitur idem non contingat in compoſitione ſubſtãtiali, cum hæc nõ minùs ualens ac firma ſit ad permanẽdũ q̃ accidẽtalis? 8. Datur cõpoſitio ſubſtãtialis ex forma corruptibili & materia incorruptibili, vt in elemẽtis; & itẽ ex materia corruptibili, & forma corruptibili, vt ĩ equo: & ex materia corruptibili & forma incorruptibili, vt in hoĩe: reſtat vltimus gradus, ex materia & forma ĩcorruptibilibus; q; ne quis gradus perfectionis vniuerſo deſit, tollẽdus non eſt: is aũt nulli rei, præter cælũ, aſſignari poteſt, ergo cælum eſt compoſitum. Minùs eſt naturæ ac rationi congruẽs eſſe in rebus cõpoſitionem ex forma immortali & materia mortali, q̃ ex vtraq; immortali: quia hic cernit ordo & proportio inter materiam & formam, illic autẽ nulla apparet proportio; cum tamen materia & forma quia ſint ad aliquid, ut eſt in 2. Phyſi. 26. debeant eſſe ſimul; & una ſine altera fruſtra ſit, & præter naturam ſe habeat. Si igitur illa cõpoſitio reperitur in homine, multo veriſimilius eſt hanc poſſe reperiri in cælo. His igitur teſtimoniis & rationibus probatũ eſt cœlum eſſe compoſitũ ex materia & forma. Quòd autem materia cœli per ſe non ſit diuerſæ rationis à materia rerum ſublunariũ, hoc modo demonſtrant. Primò ſi tales materiæ differrent, per aliquẽ actum & formam differrent: nam vt eſt apud Ariſtot. 7. metaph. tex. 49. actus eſt qui ſeparat & diſtinguit; ſed illæ materiæ cũ ſint primæ & ſimplices nõ habent ullum actum vel formam ex ſe, ergo nõ poſſunt inter ſe diſtingui. Si quis autẽ dicat eas diſtingui per diuerſos reſpectus ad diuerſas formas, hoc ẽ cœleſtes & ſublunares; id nihil ualere oſtẽdunt ex eo, quia illæ duæ materiæ cũ ſint res abſolutæ, & ſecundum naturam priores illis reſpectibus, vt potẽ qui fundantur in ipſis materijs, non poſſunt per eos diſtingui. Deinde, in omni genere cauſſæ veniẽdum eſt ad aliquam primam cauſſam illius generis, vt patet in efficientibus & finibus, & traditur ab Ariſtotele in 2. Metaphyſicæ tex. 6. ergo in materiis quoque veniẽdũ eſt ad vnam primam, at ſi materiæ cœli & horum inferiorum per ſe diuerſæ eſſent, reperirentur duæ materiæ æqualiter primæ. Poſtea, quantitas cœli eiuſdẽ rationis eſt ac quantitas rerum ſublunarium,

rium, nam ꝙ illa ſit incorruptibilis hæc aũt corruptibilis, hoc nõ obſtat, tum ꝙa ſm Commentatorem ẽt quantitas huius materię ſublunaris ſuapte natura eſt incorruptibilis, & tantummodo ratione diuerſæ terminationis & figurę variatur, atque commutatur: tum ẽt quia eſſe corruptibile vel incorruptibile accidit quãtitati vt quantitas eſt, videlicet pp ſubiectum in quo inhæret; quamobrẽ nõ põt mutare propriam, & eſſentialem rõnem quantitatis. Si igitur quantitas cœli, & corporum ſublunariũ ſunt eiuſdem rõnis, quantitas autem eſt accidens per ſe cõſequens materiam, relinquitur etiam illas materias eiuſdem rõnis eſſe. Prætereа Ariſt. in 1. phyſi. tradidit principia communia omnium rerum naturalium, tum quia id poſtulat ordo doctrinæ vt à maximè uniuerſalibus ad minùs uniuerſalia fiat progreſſio; tum quia id Ari. prę monuit & propoſuit velle ſe facere in proęmio illius libri; ergo materia prima quæ ibi tractatur cõis eſt omniũ corporũ naturalium. Non igitur materia cœli, & harum rerum inferiorum ſunt diuerſæ rõnis. Sed dubitaret aliquis, quõ ſi in cœlo eſt materia ſimilis materiæ noſtratis, cum hæc ſit cauſſa interitus rerum ſublunarium, non ſimiliter illa reddat cœlum corruptibile? Hanc dubitationẽ ita ſoluunt; Materiam, quæ eſt ſub una forma, non aliam ob cauſſam, eſſe cauſſam corruptionis eius, niſi quia hẽt priuationẽ & appetitum alterius formę, quam quia ſimul cum priori tenere non põt, illam abijcit ut hanc accipiat. In materia autẽ cœli nulla hęret priuatio & appetitus alienæ formæ; propterea quod forma cœleſtis ob excellentem nobilitatem ſuam omni ex parte ſatiat & explet appetitũ materiæ ſibi ſubiectæ. cernitur aũt illius formæ nobilitas ex eo qđ eſt æterna & generalis cã rerum ſublunarium, & oẽs earum rerũ perfectiones excellentes in ſe cohibens, ut nulla cauſſa ſit cur materia, tã præſtanti formæ ſubiecta, aut eam faſtidire debeat, aut alienam expetere. Hanc opin. ſequitur Ægidius in tractatu quodam ſuo de materia cœli & aliis multis locis: D. Bonauentura ẽt uidetur in eã inclinare 2. ſenten. d. 12. & Guglielm. Ochan ſuper eundem librum quęſt. 22. A Gabriel Biel, & Scotus locis ſupradictis hanc ſententiam putant eſſe tenendam Theologis, tanquàm magis congruentẽ ijs, quæ ſunt in ſacra ſcriptura. Attribuitur quoque hæc ſententia Platoni, Philopono & Auicennæ.

Refellitur opinio Ægidij.

CAP. X.

Multis teſtimonijs Ariſto. probatur materiam cœli eſſe diuerſam a materia rerũ ſublunarium.

HANC opinionem falſam eſſe, & teſtimonijs Ariſto. & rationibus B oſtendemus. Ariſt. 8. Metaphyſic. tex. 14. ait non omnium eſſe materiam, ſed eorum tantum quorum eſt tranſmutatio adinuicem, quæcunq; verò abſque eo ꝙ tranſmutantur ſunt, horũ non eſſe materiam: ex quibus verbis conficitur in cœlo non eſſe materiam aut longè diuerſam ab hac noſtra. In eodem lib. tex. duodecimo, & in lib. duodecimo Metaphyſicę textu decimo, & in nono Metaphyſic. tex. decimoſeptimo perſpicuis & apertis uerbis ſcribit materiam cœli eſſe diuerſæ rationis a materia aliorum cor- C porum. In ſecundo de Generatione tex. quadrageſimo tertio, reprehendit Diogenem, quod diceret unum & idem eſſe ſubiectum atque materiam omniũ rerũ, affirmans id uerum eſſe in ijs, quæ inuicem tranſmutantur; in alijs autem minimè. In eodem libro text. 53. & 54. & 87. quęcunque inquit communicant in materia poſſunt inuicem agere & pati, quæ autem non communicant, minimè: ſed cœlum agit in res ſublunares nullam ab illis perpeſſionem accipiens, ergo nõ habet cum illis materiam communem. Po- D ſtremò in primo libro de Cœlo Ariſtot. demonſtrat cœlum eſſe corpus genere diuerſum ab alijs corporibus, ergo illius principia, in quibus eſt materia, diuerſa erunt ab aliorum principijs, & Themiſthius ut refert Auer. octauo Metaphyſicæ comment. duodecimo ait cœleſtia corpora aut eſſe formas ſine materijs, aut habere materiam ſecũdum æquiuocationem.

Materia & cã cur ꝗdque ſit corruptibile.

Idẽ confirmatur hac ratione. Si cœlũ eſt compoſitum ex materia, & forma vt ſentit Ægid. ergo eſt corruptibile: quod

eſt contra opinionem Ariſt.& ipſius Ægidij. Conſequentia probatur, primùm his teſtimonijs Ariſt.in 7.Metap.tex.22. Sic ait, [Cuncta,quæ a natura,aut arte fiunt,habent materiam, poſſibile eſt.n. eſſe,& non eſſe eorum unumquodque, hoc āt cuique materia] In eodem libro tex. 53.[ſubſtantiarum,inquit,ſenſibiliū & ſingularium, neque definitio, nequo demonſtratio eſt, eo quòd habent mateтiam,cuius natura talis eſt,ut eſſe & non eſſe contingat, quare corruptibilia ſunt omnia,quæ illam habent,] In 9.Metap. te.17.ait in æternis non eſſe potentiam, niſi ad ubi;& ratio ē ut ipſe mox ſubdit, quia omnis potentia eſt contradictionis ad eſſe & non eſſe. Quare ſi in Cœlo nō eſt potentia niſi ſecundum quid, ſimiliter etiam non erit materia niſi ſecūdum quid. In 1.de Cœlo tex.136. ſcribit materiam habere in ſe potentiam contradictionis,& cauſſam eſſe,ut res ſint & nō ſint. In libro de longitudine & breuitate uitæ c.2.habet hæc uerba. [Impoſſibile eſt materiā habēti non exiſtere aliquid contrarium,] ſed ipſe in 1.de Cœlo tex. 20.probat Cœlum carere omni contrario,ergo ſm eum carebit etiam materia. In 12.lib.Metaphy.tex.30.probat intelligentias eſſe ſine materia,quia ſunt ſempiternæ, ergo pp eandem rationem, cū Cœlum ſempiternum ſit,erit quoque ſine materia. Ad extremum in 1.de Generatio.in fine textus primi ſcriptum ē, quęcunque habent inuicem tranſmutationem,habere vnam communem materiam; & contra,quæ unam habent cōmunem materiam,eſſe inuicem tranſmutabilia. His adde pulcherrimum illum locum Ariſt.qui eſt in 14.lib.Metaphyſicæ cap. 3. ubi peracutè probat,res æternas non eſſe compoſitas, quia ſi tales eſſent, haberēt materiam, quæ in cauſſa eſt cur res in quibus ineſt, contingat eſſe & non eſſe,quocirca ipſæ ſi materiam haberent non eſſent æternæ.

Firmiſſima rō contra Aegidium. Confirmatur etiam ſuperior conſequentia hac ratione; ſi materia Cœli p ſe ſumpta non differt a materia horum inferiorum,ergo ſicut hęc ex ſe eſt in potentia ad formas ſublunares, ſic etiam illa, alioquin nō eſſent eiuſdem rationis; quare materia Cœli habet potentiā acci-

A piendi formas ſublunares,ſed id continere nō poteſt ſine interitu Cœli, præſertim cum nulla potentia naturalis omnino fruſtrari poſſit,ergo Cœlū eſt corruptibile. Neque firmum eſt illud pſidium Ægidij, huiuſmodi potentiam penitus expleri & exhauriri pp excellētiam formæ cæleſtis, quę eminenter cōtinet oēs formas ſublunares; hoc inquam præſidium nullum eſt, primùm quoniam illa potentia accipiendi omnes formas cum per ſe ac eſsētialiter conueniat materię, nullo modo pōt ab ea remoueri. Deinde falſum eſt formam cæleſtem nobilio-

B rē eſse cunctis formis ſublunaribus, cū illa ſecundum Ægidium ſit inanimata, in his aūt quædam ſint uiuentes & ſentiētes. Præterea forma orbis Lunæ, quāuis expleat appetitum ſuæ materiæ quæ eſt in orbe Lunæ reſpectu formarū ſublunarium,quibus putatur nobilior,attamen non poteſt explere illum appetitū, ratione ſuperiorum formarum cæleſtiū, nimirum Mercurij,Iouis, Martis, & Saturni: Cum enim huiuſmodi formæ nobiliores ſint,quam forma Lunæ,non poterit Ægidius dicere illas contineri emi-

C nenter ab hac; quare, cū materia Lunę habeat potentiam ad alias formas cæleſtes:nulla uerò potētia naturalis fruſtra ſit, poterit ſine dubio eas accipere; id autem non poteſt accidere ſine commutatione ſubſtantiali orbium cæleſtium, ergo quocūque ſe uertat Ægidius, tenetur conſtrictus,& cogitur fateri,Cœlum éſse corruptibile,aut ſaltem ratione materiæ eſse corruptibile,ratione uerò formæ incorruptibile, quod ſane maxime abſurdum eſt in Philoſophia,quæ docet inter quamlibet materiam & formā ei

D reſpondentem,ſummam eſse cognationem,atque proportionem. uerum ad ſolutionem eorum, quæ pro Ægidii opinione allata ſunt ueniamus.

Ad teſtimonia & rationes quæ poſitæ ſunt initio pximè antecedentis capitis, nihil neceſse eſt reſpondere: propterea quod illis rationibus ſolùm conficitur, Cœlum eſse compoſitum ex materia & forma,quod non eſt cōtra id quod nunc docendum & probandum ſuſcepimus: Etenim hanc diſputationem de materia Cœli,ob eam maxime rem inſtituimus,

ut

Vt doceremus longe diuerſam eſſe ratio
nem materiæ cęleſtis atque ſublunaris,
ſiue Cœlum ſit compoſitum, ſiue ſim-
plex quædam ſubſtantia, quemadmodũ
placet Auer. cuius opinionem probabi-
liorem putat ſecundum Ariſt. Durãdus,
Gabriel Biel, Scotus in 2.lib.Sentent. di-
ſtinct.duodecima, & 14. ſi quas autẽ ſen-
tentias Ariſto. ſupra adduximus, quibus
ſignificari uidetur nullam in cęlo eſſe
materiam, eas ſic interpretari oportet,
ut non omnem cœlo materiam, ſed talẽ
modò, qualis eſt in rebus ſublunaribus,
adimi intelligamus. Ad rationem qui-
bus conatur Aegidius demonſtrare ma-
teriam cœleſtem, & ſublunarem eiuſdẽ
rationis eſſe, breuiter reſpondemus ad
hunc modum. Ad Primam: Illæ duæ
materiæ differunt ſeipſis, non autem per
aliquem actum, ſic enim eſſet proceſſus
in infinitum; Et id quod ait Ariſtot. actũ
eſſe qui diſtinguit, verum eſt in compoſi
tis de quibus ibi loquitur; quamuis au-
tem reſpectus materiæ ad formam per
ſe ſit poſterior natura materiæ, tamen
eſt nobis pro certiſſimo & manifeſtiſſi-
mo ſigno ad cognoſcendam propriam
C eius rationem. Nam quia materia cœle-
ſtis & ſublunaris per ſe referuntur ad for
mas maximè diuerſas, ex eo intelligimus
huiuſmodi materias eſſe longè diuerſas
inter ſe. Idque multo certius & clarius
eſt ſecundum opinionem Auer. quippe
qui facit materiam cœli ſubſtantiã ſim-
plicem actu per ſe ſubſiſtentem, & per-
fectam: quod nequaquam conuenit in
materiam ſublunarem. Ad 2. Sufficit
venire ad unam primam materiam ana-
logicè; neque enim in formis uenimus
ad unam primam formam uniuocè, ſed
D analogicè; nimirum ad formam abſtra-
ctam, ſeu ad formam aſſiſtentem, & in-
formantem, de quibus nomen formę di
citur analogicè. Ad 3. Accidentia cœli
& harum rerum inferiorum, Phyſicè, nõ
ſunt eiuſdem rationis; exempli cauſſa,
quantitas cæleſtis & ſublunaris Mathe-
maticè ſumptæ non ſunt diuerſi gene-
ris, Phyſicè autem, ſunt ratione ſubiecti;
ſiquidem illius ſubiectum eſt incorrupti
bile, huius autem corruptibile, uel per
ſe, vel per accidens: corruptibile autem,
& incorruptibile differunt genere, ut eſt

Quantitas cœli & rerum ſublunariũ mathematicè ſũpta, ſunt unius rationis & ſpẽi, phyſicè ãt minimè.

A in fine 10.lib.Metaphyſicæ: & quantitas
cæleſtis ex ſe eſt terminata & immutabi
lis, ſublunaris autem ex ſe eſt intermina
ta & uariam determinationem accipit a
diuerſis agentibus propter diuerſas for-
mas. Ac quantitas quidem ſi per ſe at-
que mathematice ſumatur, nullius ſen-
ſibilis materiæ rationem continet; qua-
re non poteſt quà talis eſt, certò demon
ſtrare diuerſam uel eandem eſſe rationẽ
atque naturam materiæ; cum autem ac-
cipitur phyſicè, hoc eſt prout habet eſſe
in rebus & prout eſt coniuncta cum hoc
uel alio genere motus & aliorum natu-
ralium accidentium, hac ratione poteſt
indicare uim & naturam materiæ. Si aũt
hoc modo ſpectetur quantitas cœli, cum
habeat eſſe incorruptibile, & ſubiaceat
motui circulari perpetuo, apertè decla-
rat materiam cæleſtem ualde diuerſam
eſſe a materia ſublunari; id quod luculen
ter oſtendit Alexander Aphrodiſęus 1.
lib.Naturalium quæſt. c.15. Ad 4. Ariſt.
in 1.Phyſic.tex. 68. perſpicuis uèrbis do
cet ſe non agere niſi de principijs rerũ
naturalium quæ habent generationem
& interitum. Nam ut ait Auer. primo ca.
C libri de ſubſtantia orbis, impoſſibile eſt
eſſe eadem principia æternorum & cor-
ruptibilium niſi æquiuocè, ſed hanc ſo-
lutionem fuſiùs tractauimus in 2.lib. hu
ius operis capite 2. Ad illud autem te-
ſtimonium Ariſtot. ex 2.lib. de Generat.
tex.51. ubi ait in æternis, & corruptibi-
libus principia eſſe æqualia numero &
genere eadem, reſpondendum eſt, nomi
ne generis intelligendum eſſe genus ana
logum, hoc eſt ſecundum proportionẽ;
nam eſt in cœlo materia & aliquo modo
forma, atque priuatio, & efficiens, ſimili
D ter ut in rebus ſublunaribus: uerùm ſi-
cut forma, efficiens, priuatio ſubluna-
rium & cæleſtium ſunt longè diuerſa,
ſic etiam illorum materiæ. Ergo mani-
feſtum eſt materiam cæleſtem diuerſam
eſſe a ſublunari, quare illa relicta, per-
gamus quæ de materia rerum ſubluna-
rium dicere conſtituimus, ea diligenter
explicare. Et primùm quid ſit materia
peruestigemus.

Quid ſit Materia.

C A P. XI.

Materia ē ens & ſubſtantia.

DOceamus q́d ſit materia, enumerantes & colligētes oīa quę poſſunt ei cōuenire. Ac primò quidē materia eſt ens & ſubſtātia, vt Ariſt. ſcribit 1.Phyſ.tex.79.quo ī loco addit [propè]ꝙ nō ſit perfecta ſubſtātia ; & 7.Metaphy. tex.7. & 2.de Anima tex.2.atque alijs locis ſubſtātia diuiditur ī materiā, formam & compoſitum;& 1.Phyſic.tex. 52. Ariſto. inquit ſubſtātiam nō componi ex nō ſubſtantijs, at ſubſtantiæ naturales componūtur ex materia & forma, ergo matera eſt ſubſtantia. Quod ſi materia nō eſſet ens, quo pacto eſſet ſubiectū generationis ? quo modo reciperet formas atque ſuſtentaret? Si autem eſt ens & nō ſubſtantia, ergo accidens; ſi accidēs oportet ipsū eſſe in aliquo ſubiecto prio ri; & vnum accidens nō poteſt ſuſcipere aliud accidens ; materia autem ſuſcipit formas omnes, & eſtprior illis, nec quicquam eſt ea prius, ergo nō poteſt eſſe accidens. Denique proprium eſt ſubſtātiæ non eſſe in alio, quod præcipue cōuenit materiæ; cæteræ. n. res ſunt in alio, uel ſimpliciter, vt accidentia, vel aliquo modo, vt formæ ſubſtātiales . Sed dicet aliquis, Ariſt. 5.Phyſi.tex.8.& 1.de generatione, appellare materiam non ens;& 7. Metaphy.tex. 8.negare eam eſſe ſubſtantiam: Reſpondemus; materiam primam appellari non ens & non ſubſtantiā, quia non eſt ens completum, neque ſubſtantia pfecta, hoc eſt ſpecificè in aliquo gradu entium determinata & conſtituta.

Materiā re diſtingui a forma.

Deinde materia eſt ſubſtātia re diuerſa a forma; nam cum Ariſto. 1. Phyſic. ſcribat duo eſſe principia rerum naturaliū, quia ſcilicet priuatio, quæ numerat tertium principiū, idem eſt cū materia; eadē igitur ratione poſſet cōcludi vnū tñ eſſe principiū, ſiquidē materia re nō differret a forma. Pręterea, ſi materia diuerſa nō eſſet a forma, nulla eſſet ſubſtātia naturalis vere ac ſm eſſentiā cōpoſita. His accedit, quod materia ſubijcitur formæ & eā recipit & ꝑ ſe eſt ingenerabilis atq; ĩcorruptibilis, forma vero recipitur in materia, terminus exiſtēs generationis & corruptionis. Scot.& Greg. Ariminēſ.2.ſen. d.12. q.1. refellunt opinionem quorundā dicētium materiā & formā re nō diſtingui. Sed quæ ipſi afferūt, ea hic recēſere breuitatis cā ſuperſedeo.

Quō diſtinguatur materia a forma.

Sed dubitaret aliquis, ſi materia differt a forma, ergo per aliquā drīam; quare materia eſſet cōpoſita ex ſua propria natura & ea drīa qua diſtinguitur a forma. Reſpōdemus; materiā & formā diſtingui ſe ipſis, ſicut ēt ſeipſis & nō per aliquas differentias ipſis additas diſtinguuntur ſūma genera categoriarum, vltimæ drīæ, Deus & Creaturæ; & alia eiuſdem rationis. Quāobrē ſi propriè loqui uolumus: nō debemus dicere materiā & formā eſſe inter ſe differentes, ſed diuerſas; quid aūt diſcriminis ſit inter differēs & diuerſū, docet Ariſt. 10.Metaph.tex. 12. Neq; vero, ſi materia re differt à forma, ꝓpterea pōt concludi, eā aut poſſe exiſtere ſine forma, aut definiri. Nā ſimiliter ēt vnū relatiuū re differt ab alio, & accidēs a ſubiecto, quæ tñ neq; ſm rē neq; ſm definitionē, ĩuicē ſeparari pñt. Poſſet ēt hic quæri ; utrū forma ſubſtantialis differat magis a materia , q̃ a forma accidētali ;

An ſit maior conuenientia inter formā et materiā quàm ĩter formā ſubſtantialem & accidentalem.

Cui dubitationi breuiter ita occurrimus, ſm q́d , maior ē cōueniētia inter formā ſubſtātialē & accidētalē, qm̄ ambæ ſunt actus, & dant eſſe. & determinant ad aliquid, quæ nō pñt dici de materia prima; ſimpliciter tñ maior ē cognatio ĩter formā ſubſtantialē & materiā primā; qa ſūt ambæ vnius categoriæ, & principia ꝑ ſe eiuſdem rei, & ita inuicē cohęrēt atque vniuntur vt cōficiant vnum quidpiā per ſe ac propriè ens; quæ ĩ formā accidētalem nullo mō cōueniunt. Poſtremò; materia eſt ſubſtātia imperfecta, & ens ĩ potentia; quod ſit ſubſtātia imperfecta, ex eo perſpicuū eſt, quia eſt pars alterius, & vt ſcriptū eſt 1.Phyſi.tex.81.expetit formam tanq̃ fęmina marem & veluti turpe pulchrū. Adde, quod per ſe indefinita & indeterminata eſt, & determinationē, atq; perfectionē ſuā accipit forma . Eſſe aūt ens in potentia, affirmat Ariſt. pluribus locis, vt 7.Metaphy.tex.7.& 8.& 12. lib.tex.7.& 2.Phyſi.tex.11.& 12.& 2.de Anima tex.2.Nā cum ſit ens imperfectū

A & recipiens aliud, erit in potentia; neq; enim vt Ariſt. docet 2. de Anima tex. 7. & 7. Metaph. tex. 49. & 8. lib. tex. 15. poſſet vnũ ens p ſe cõfici ex materia & forma ſi eſsent ambæ actus: oportet. n. ut e duobus efficiatur vnũ quidpiã p ſe, alterũ eorũ eſſe actũ, alterũ potentiã: cũ aũt forma ſit actus, neceſſe eſt materiã eſſe ens in potẽtia. Demonſtratũ igit̃ eſt materiã eſſe ens, & ſubſtantiã, & in potẽtia, & imperfectã. Sequit̃ vt proprias definitiones & deſcriptiones eius aperiamus.

1. *Deſcriptio Materia.* Prima deſcriptio materię primę ſignificatur in 1. Phyſ. tex. 69. & ducitur ex ſimilitudine, ſeu analogia, q̃ eſt inter ma- B teriã primã reſpectu formarum naturalium & materiã artificialẽ reſpectu formarũ artificialium, pt̃ aũt hmõi deſcriptio materiæ ex verbis Ariſtotelis ita cõfici; [Materia eſt ſubſtãtia, quæ ita ſe habet ad formas & ad ſubſtantias compoſitas naturales, quemadmodum æs, vel lignum, vel aliud quiduis ad formas artificiatas.] Rectè aũt materia deſcribit̃ ſimilitudine & comparatione aliarum rerũ artificialiũ: illa. n. nullum habet actũ, & quidditatẽ, vt ibi ſcribit Cõmentator, p quam ſit per ſe intelligibilis. Quo circa C bene Plato in Timæo inquit, eam rẽ nõ niſi adulterina ratiocinatione cognoſci, & cum vacuitate ſenſus cõtrectabilẽ eſſe. Sed in illa analogia eſt quædã ſimilitudo & item quædam diſſimilitudo: Similitudo in eo eſt, quod ſicut lignũ uel æs ex ſe nullam hẽt ſpeciem aut formã artificioſam, ſed tãtùm poteſtatem accipiendi eã ab altero; & ſicut æs determinatur in genere artis & pficitur a forma artificiali, ſic ẽt materia prima in ſe nullã cohibet formã ſubſtantialem, ſed tantùm habet poteſtatem accipiẽdi omnes D formas, a quibus in certis, definitisq; gradibus rerum determinatur, perficitur, & denominatur: diſſimilitudo autẽ in eo cernitur, ꝙ materia rerum artificialium eſt corpus per ſe actu exiſtens & completum, quod non perficitur à forma artificiali niſi ſecundum quid, nec ad eam habet internam & naturalem potentiam: At materia prima per ſe nõ eſt ens completũ ſed perfectionẽ & complemẽtum ſuum accipit à forma, ad quam habet naturalem & internam propenſionẽ. Alte-

A ra deſcriptio ponit̃ in fine primi li. Phy. his verbis. [Materia eſt primũ ſubiectũ vniuſcuiuſq; ex quo ſit aliquid cum inſit, non ſecundum accidens, & ſi corrumpitur aliquid, in hoc abibit vltimũ] dicitur [ſubiectum] propter formã [primũ] propter materiã ſecundam, vt ſunt elemẽta, [cùm inſit] propter priuationem quæ non manet in re generata, [nõ ſecũdum accidens,] propter nonnullas affectiones, quæ erant in re corrupta & manent etiam in ea quæ generatur, quales ſunt qualitates ſimilis ſpeciei in elemẽtis ſymbolis; Deniq; illud [in quod vlti- *2. Deſcriptio.*
B mò abibit,] ſignificat eandem eſſe materiam compoſitionis & reſolutionis, ut ſicut nihil poteſt generari ex nihilò, ita nihil poſſit diſſolui in nihilum. Neq; verò his verbis ſignificatur quicquid corrumpit̃ neceſſariò reſolui debere immediatè, vſque ad materiam primam; ſed illud tantùm docetur, omnem corruptionem tãdem definere & terminari in materiã primam; vt cũ moritur homo, primùm ſit reſolutio in cadauer, tum in mixtum non organicum, poſtea in mixtũ imperfectum, vel elementa, ad extremũ in ma-
C teriam primam. Tertia Deſcriptio traditur in 7. lib. Metaphy. tex. 8. his uerbis, [Dico aũt materiam, quę per ſe ipſam, neque quid, neque quantum, neque aliquid aliud eſt eorũ, quibus ens determinatur, neque etiam negationes; etenim hæ quoque ſecundum accidens erunt.] Quæ deſcriptio eſt metaphyſica, nec cõuenit materiæ prout hẽt eſſe in rebus, ſed prout ſecundum ſe nuda, & ſpoliata omnibus rebus, quæ ſunt extra ipſius eſſentiã, animo & cogitatione cernitur & cõſideratur: bene autem negatione de- *3. Deſcriptio.*
D claratur uis materiæ primæ; nã, vt eſt apud Ariſto. 10. Metaphyſicæ te. 24. materia p ſe eſt ignota, & negatione cognoſcitur; quanquã autem in 6. lib. Topicorum vituperãtur definitiones negatiuæ, attamen hę tollerãtur & propemodum neceſſariæ ſunt in duobus rerum generibus, nimirũ in rebus imperfectiſſimis qualis eſt materia prima, cuius natura aptè declaratur remouendo ab ea oẽs perfectiones: & in rebus pfectiſſimis, cuiuſmodi eſt Deus, qui propter excellentiam ſuę perfectionis meliùs à nobis co-

 gnoſci-

gnoſcit negatione & remotione, quàm affirmatione. Dicitur autẽ materia non eſſe quid, vel quia ex ſe nullã habet formã quæ eſt, quod quid erat eſſe, & eſt ſecundũ Ariſt. tota quidditas rei, vel quia nõ eſt hoc aliquid & ſubſtantia completa per ſe ſubſiſtens: additur, neque quantũ, aut quia materia ex ſe nõ habet quãtitatẽ determinatam, aut quia materia nõ eſt quantitas: ſubditur poſtea, neque negationes, nam quemadmodũ formæ non ſunt de eſſentia materiæ, ita neque formarum negationes: primus enim cõceptus materiæ eſt hic; materiã eſſe ſubſtantiam, quæ poteſtatem habet accipiẽdi omnes formas, quẽ conceptum ſequitur ſecundus includẽs negationem, ſ.n. materia habet poteſtatem accipiẽdi formas, ergo ea ex ſe caret illis; hunc conceptum proxime ſequitur tertius cõtinẽs in ſe priuationẽ, etenim ſi materia apta eſt accipere formas quas nõ habet, ergo eſt priuata illis. Sed qua ratione, priuationes & negationes dicãtur de materia prima, vide apud Themiſtiũ in quadã digreſſione ſua de potẽtia materiæ primæ, quã facit ſuper textum 61. primi Phyſicorum, & apud Alexandrũ ſecundo lib. naturalium quæſtionum cap. 7. Quartã

4. *Deſcriptio materiæ ex Porphyrio longè pulcherrima.*

Deſcriptionem materiæ primæ conficit Porphyrius in libro de occaſionibus ca. 11. ex varijs proprietatibus, quas ei veteres Philoſophi aſſignabãt; hoc modo; [Materia prima ex ſe eſt incorporea, neque intellectus, neque anima, neque aliquid ſecundum ſe viuens, informis, immutabilis, infinita, impotens; Quapropter neque ens ſed uerum non ens, imago molis apparẽs, appetitio ſubſiſtẽtiæ, & ſtans non in ſtatu, tum paruum, tũ magnũ, quod fiat ſemper, manet uero nunquam, neque tñ aufugere potens; quippe cum totius entis ſit defectus, Quamobrem, quicquid promittit, mẽtitur, ac ſi magnum appareat, interim euadit paruum; quaſi enim ludus quidã eſt, in non ens aufugiens; fuga eius non fit loco, ſed dum ab ente deficit: quocirca quæ in ea ſunt imagines, inſunt in deteriori rurſus imagine; ſicut in ſpeculo, id quod alibi ſitum eſt, apparet alibi, & ipſum ſpeculũ plenum eſſe videtur, nihilq; habet dum oia videtur habere.] Hæc Porphyrius.

A Quinta deſcriptio elicit ex ijs quæ ſcribit D. Aug. 12. lib. confeſſionum; Materia eſt infima omniũ rerum & prope nihil, ex ſe informis & immutabilis, oium tamen formarum capax, omniumq; mutationum primum ſubiectum, non tã ex ſe quàm ex commutatione eorum quæ in ea verſant apta cognoſci à nobis. Ex his deſcriptionibus luce meridiana clarius eſt, materiã primã omnium rerum maximè diſſimilẽ eſſe Deo, ab eoq; longiſſimè diſtare. Nõ defuerunt tamẽ qui materiam primam Deum eſſe dicerent; quorum impietatem, vel potius inſaniã B paucis redarguere libet.

5. *Deſcriptio materiæ primæ ex D. Auguſtino.*

Refellitur inſignis quorundam error, qui dixerunt Deum eſſe materiam primam.

CAP. XII.

Tanta eſt humani ingenij inſcitiæ caligo, tãta Philoſophantiũ nanitas, licẽtia & peruerſitas; ut nihil fingi poſſit tã abſurdum, inopinabile, & C a ratione abhorrens, quin aliquando aliquem Philoſophorum aſſertorẽ ac defenſorem habuerit. quod vel ex hoc uno quod dicturus ſum, perſpicue cognoſci poteſt. Quid enim in rebus eſt a Deo tã remotũ, diſiunctum, ac diuerſum quàm materia prima? Etenim ille eſt actus purus, hæc in pura potẽtia; ille ſummũ ens & quodãmodo ipſum eſſe; hæc infimum ens, prope nihil & quodãmodo non ens; ille ſimpliciter independens & immutabilis, hæc omnino dependẽs & omni mutationi ſubiecta; ille infinitam potẽtiam D actiuam habet, paſſiuã autem nullam; hæc actiuam nullam, paſſiuam uero propè infinitã. ille fons omnium perfectionũ quæ cernuntur in rebus creatis, hæc quaſi radix & origo omniũ imperfectionũ & defectuum qui ſunt in rebus naturalibus; ille per ſe maxime intelligibilis lumẽque impertiẽs quo cætera poſſint intelligi, hæc ſuapte natura ignota obſtãſque quominus cætera bene ac facilè cognoſci queant; ille continẽs in ſe oẽs res nobiliore modo q̃ ipſę ſunt per ſe & in ſe ipſis, hæc cõtinens in ſe omnes res cor-

Pulchra cõparatio inter Deũ & materiam primam.

corruptibiles ignobiliori tamen modo quàm ſunt in ſeipſis, nimirum ſecũdum potẽtiam paſſiuam; ille formoſiſſimus pulcherrimus & ornatiſſimus, hæc maxime informis iornata indecora & turpis. Quid plura? cum a nihilo diſceſſeris, nihil plane reperies magis à Deo ſeparatũ, & diſſitum, quàm materiam primã. Cũ eo igitur iteruallo materia prima diſtet à Deo, quo maius ne cogitatione quidẽ informari & fingi poſſit, quis nõ obſtupeſcat, fuiſſe vllo tempore aliquos adeo deſipientes, & in clariſſima luce cæcutientes, qui Deum eſſe materiam primam & conſtãter aſſeuerarent, & pugnaciter defenderent? At qua ratione tã ſtultam & impiam opinionem cõfirmabãt? Si materia prima & Deus (inquiunt) nõ ſunt idem, ergo differũt inter ſe, quæcunque autem differũt, ea neceſſe eſt aliquo differre, quare cõpoſita eſſe oportet ex eo in quo conueniunt, & ex eo in quo differunt; cum igitur nec in Deo nec in materia prima ulla ſit cõpoſitio, nulla quoq; differentia inter ea eſſe poterit; quare neceſſe eſt eſſe vnum & idem. Vide quã leui argumento in quam grauem errorẽ ſeu potius amẽtiam inducti ſunt, nõ intelligentes diſcrimẽ quod eſt inter differens & diuerſum, quod etiam tradit ab Ariſtotele 10. lib. Metaphy. tex. 12. Differunt enim inter ſe, quęcunque in aliquo conueniunt & aliquo diſtinguuntur; ut homo & leo conueniunt in genere quia uterque eſt animal, & diſtinguuntur per proprias differẽtias, alter enim eſt rationis particeps, alter uero expers: Diuerſa autem ſunt quæcũque ſeipſis diſtinguũtur, quoniã ſunt ſimpliciſſima: ſic diſtinguuntur inter ſe decem Prima genera, ſic ultimæ differentiæ, ſic materia & forma, **D** ſic Deus & creatura, ſic deniq; Deus & materia prima: quippe cũ ſint duo extrema i latitudine entis maxime omniũ diſiuncta, vnũ perfectionis, & alterũ imperfectionis. Deus igitur & materia prima ſeipſis diuerſa ſunt; & quidem maxime diuerſa. Verum quiſpiam fortaſſe ſcire cupiet, quis inter Phyloſophos tã abſurdæ opinionis auctor vel aſſertor fuerit. Dicam equidẽ quod apud alios legi. Albertus in 1. Phyſ. tract. 3. cap. 13. refert hanc opinionem ad Alexandrũ quẽdam **A** Epicureum ita ſcribens. [Alexãder Epicureus dixit Deũ eſſe materiam, uel non eſſe extra ipſam, & omnia eſſentialiter eſſe Deum, & formas eſſe accidentia imaginata, & nõ habere veram entitatẽ, & ideo dixit omnia idem eſſe ſubſtãtialiter, & hunc Deum appellauit aliquãdo Iouem, aliquando Apollinem, & aliquãdo Palladem; & formas eſſe peplũ Palladis & veſtem Iouis; & neminem ſapiẽtum aiebat ad plenum reuelare poſſe ea quæ latebant ſub peplo Palladis & ſub ueſte Iouis.] Hactenus Albertus. Diuus Thomas tam. 1. p. q. 3. ar. 8. quàm 1. li. 10. **B** cõtra gentes c. 17. ſtultam hanc & inſanã opinionem tribuit cuidã Dauidi de Dinãto, qui Dauid de Dinanto fuit hęreticus, eiuſq; libri damnati & exuſti ſunt; floruit autem imperante Philippo Barbaroſſæ filio, & ſũmo Põtifice Innocẽtio. III. anno Domini (vt ex Halmarici Hiſtoria colligere licet) 1204. Poſſem etiã hoc loco cõmemorare deliramenta Manichæorum circa materiã primam, quæ narrãt cum alij, tum in primis Nicephorus, Hiſtor. Eccleſiaſt. lib. 6. cap. 41. ſed ne figmẽtis narrandis operam perdam, & moleſtia lectores afficiam, ea nunc re- **C** cẽſere ſuperſedebo. De natura igitur & quidditate materię primę ſatis dictũ ſit: quoniam autem exiſtentia conſequitur eſſentiam, poſcit ordo doctrinæ vt de exiſtentia materiæ primæ deinceps dicamus.

Argumẽtatio eorum, q dixerunt Deum eſſe materiam primam.

Qui dixerit Deum eſſe materiã primã.

Materiam ex ſe habere exiſtentiam propter quam eſt in rebus.

CAP. XIII.

ETſi nõ leuis eſt cõtrouerſia inter viros doctos, an materia prima ex ſe habeat exiſtentiam ſm quam eſt in rebus, an verò eã omnem accipiat à forma; nobis tamen probabilior uidetur eorum ſententia, qui aiunt materiã ſua vi exiſtere, nec exiſtẽtiam per quam eſt in mundo, capere ex formis quas recipit: quam ſententiam, vt ea cęteris etiã perſuaderi queat, his octo rationibus cõfirmamus.

Hanc ſententiã tuẽtur Scotus & Gregor. Ariminẽſ 2.ſent. diſ. 12.q.1.& 2.

firmamus. Prima rõ ſit hæc. Vnaquæque res accipit exiſtentiam per generationẽ, vel productionem ſuã, quare quæ habẽt diuerſam productionẽ, non habẽt eãdẽ exiſtentiam, materia aũt prima habet diuerſam productionẽ a formis: nã hæ per generationẽ producuntur ab agente naturali: illa vero per creationẽ immediatè procedit a Deo; & formæ sũt corruptibiles, materia verò incorruptibilis, ergo materia hẽt diuerſam exiſtentiã ab exiſtẽtia formarum, nec eã põt ab illis accipere. 2. Tunc res corrũpitur cum amittit ſuã exiſtentiã, ergo ſi materia acciperet exiſtentiam ſuam a formis, oporteret eã pp variã formarum generationẽ & interitum, infinities accipere & amittere exiſtentiam ſuã, ac proinde infinitiès generari ac interire. 3. Si exiſtẽtia materiæ eſt a forma quam ſuſtinet, ergo illius formæ diſceſſu deſinet quoq; exiſtere materia. Illud aũt certum eſt, cum generatur vna forma, corrũpi aliam; generatur.n. forma ignis & corrumpitur forma aquæ, ſumo igitur illud inſtans quo generatur forma ignis: hoc ipſo inſtanti nõ reperit forma aquæ, eſſent.n. ſimul duæ formæ, & illæ qdẽ inter ſe pugnãtes: Si ergo ignis tũc nõ reperit formã aquæ, nec materiam reperiet; ſiquidẽ materia habebat exiſtentiã ab illa forma, ut ea pereunte ſupſtes eſſe non potuerit, quare forma nũquam generaretur in materia, nunquam.n. illã poſſet reperire; niſi forte dicamus tũc ſimul cum forma generari nouã materiã, quod dici non põt, cum perſpicuè falsũ & abſurdum ſit. 4. Si quis dicat propterea materiam non corrumpi, quia eodẽ inſtanti in quo corrũpitur prima forma, aduenit ſecunda a qua materia capit exiſtentiã ſuam; quærendum ex illo eſt, ſitne vtriuſque formæ materia eadem numero, ſi.n. non eſt, ergo corrupta fuit: ſin autem eſt, ergo retinet eandem numero exiſtentiam, ſed ab vtra forma illam hẽt? non a priori, quippe quæ receſſit, nec a poſteriori, quippe quæ non fuerit antea cum erat materia; habet igitur materia exiſtentiam a ſeipſa. 5. Prior eſt ordine generationis materia quàm forma; nam ut eſt apud Ariſt. 1. Phyſic. tex. 52. ſubiectũ prius eſt ijs quæ in eo inſunt, nõ põt autem quod prius eſt exiſtere beneficio eius, quod eſt poſterius ipſo, ergo materia non exiſtit beneficio formæ. 6. Prius eſt ſm naturam, materiam eſſe, quàm vt recipiat formas, & ſimiliter prius eſt ſm naturam, formam recipi in materia, & cũ ea vniri, quàm vt poſſit ei forma aliquã exiſtentiam impertiri: forma.n. non poteſt dare exiſtentiam materiæ, niſi vnita & hærens cum ipſa; ergo ſi prius eſt materiam eſſe quàm formã in ea recipi, & hoc item prius eſt, quàm formam dare exiſtẽtiam materiæ; prius igitur erit materiam eſſe quàm accipere exiſtentiam a forma. Quare materia non omnino exiſtit ui & beneficio formæ. 7. Potẽtia quã habet materia ad formam, non eſt a forma, quinimo potentia materiæ ordine generationis & temporis formã antegreditur, ſed talis potentia præſupponit exiſtentiam materiæ, nam quod poteſt in ſe recipere aliud, id neceſſe eſt actu exiſtere: quod enim non eſt, neque poteſt quicquam, nec aliquid valet recipere, ergo materię exiſtẽtia non ẽ a forma. 8. Philoſophi aiunt, in tranſmutatione, terminum a quo & priuationem corrumpi, ſubiectum autem & materiam manere eandem numero ſub vtroque termino; ſed non poteſt materia eadem numero manere ante & poſt, ſi exiſtentiam haberet a forma, ſiquidem nunquàm eadem numero forma permanet ante & poſt, loquor de formis, quarum in trãſmutatione vna eſt terminus a quo, altera verò terminus ad quem: ergo Materia non accipit a forma ſuam exiſtentiam.

D. Tho. 1. par. q. 7. arti. 2. ĩ reſp. ad 3. argu. & q. 66. arti. 1. Paul. Soncin. 7. Met. q. 17. Duran. 2. ſent. d. 12. q. 2. ita ſẽtiunt.

Alij cõtrà opinantur materiam ex ſe nullã habere exiſtentiam, ſed quam habet, accipere a forma; id autem probant his quatuor rationibus. 1. Ariſt. ſæpe vocat materiam non ens, aut ens in potentia, ergo ex ſe non eſt actu. In 5. lib. Metaphy. tex. 15. ſignificat formã eſſe cauſſam exiſtentiæ ſecũdum quam res ſunt. Themiſtius 2. lib. de Anima ſuper tex. 7. ſcribit, eſſe & vnitatem, accidere rebus a forma. Boetius in opuſculo de vnitate, & uno, ſic ait [omne eſſe ex forma eſt in rebus creatis, quatenus forma eſt unita, & cõiuncta materię; vnde Philoſophi illud deſcribẽtes dicunt, eſſe eſt exiſtentia formæ in materia.] 2. Si materia ex ſe haberet exiſtentiam, ergo ſimiliter etiam

forma

forma & compoſitum,& in una re eſſent tria eſſe,ſeu tres exiſtentiæ, quod videt abſurdum,ſiquidem vnius rei vnum eſt eſſe vnaque exiſtentia,ſicut eſt una res. 3.Si materia non a forma,ſed a ſe habet exiſtentiam,ergo poſſet eſſe ſine forma; quod eſt contra Auerroem,qui in ſecundo Phyſic.commen. decimoſecundo,facit hanc conſequentiam;ſi materia eſſet ſine forma, tunc quod non eſt actu eſſet actu. Eandemque conſequentiam tractat D.Thom.prima parte quæſt.66.articulo primo.quę conſequentia ex eo tātūmodo vim & robur habet, quòd in ea ſupponitur materiam non à ſe, ſed à forma habere id,vnde actu exiſtit.4.In tota latitudine entis ſunt duo extrema oppoſita inter ſe,nimirū Deus & materia prima;ſed Deus eſt purus actus ex ſe habēs eſſe ſuum,ergo materia prima (quoniā oppoſitorum oppoſitę debēt eſſe rationes)eſt pura potentia, eſſe ſuū accipiēs aliunde.

Solutio ſuprædictarū rationum. Sed his rationibus facilè occurri poteſt præmiſsis hiſce diſtinctionibus. Ens aliud eſt completum & perfectū, aliud imperfectum, & indefinitū, quod illius comparatione poteſt dici nō ens. Et rurſus exiſtentia duplex eſt, vna per quam res ſimpliciter eſt in mundo extra nihil; altera eſt per quam res ſunt perfectæ,& determinatæ, & ſub aliquo definito genere,& gradu rerum cōſtitutæ: prior exiſtētia vocatur a quibuſdam actus entitatiuus;poſterior autem dicitur formalis, ſpecificus & perfectus. Materia igitur appellatur non ens, quia eſt ens incompletum & indefinitū;dicitur etiam ex ſe nō habere exiſtētiam & actum vllum;intelligendo id de actu formali & ſpecifico,& ad unam aliquam certam rationē entis determinato. Ex his autem in promptu eſt reſponſio ad primam rationem.

Ad 2. non eſt abſurdum in vna re multas reperiri exiſtentias imperfectas,quæ faciunt unam perfectam; quemadmodū in vno compoſito naturali ſunt duæ ſubſtantiæ imperfectæ, è quibus conficitur tertia ſubſtantia, quæ eſt ipſius compoſiti perfecta,& completa. Ad 3.licèt materia ex ſe habeat ſuam exiſtentiam ſecundum quam eſt ingenerabilis & incorruptibilis: tamen nō poteſt omni forma ſpoliari; primò, quia materia habet naturalem & eſſentialem ordinē ad formam,ſicut perfectibile ad ſuum perfectiuum,ſine quo eſſet indeterminata & indefinita. Deinde,quia nunquam vlla forma corrumpitur,quin continuo alia generetur; imò ex accidenti fit corruptio, nempe vt locus detur alij formæ; omne enim agens non ideo agit,vt corrumpat alia,ſed vt corruptis aliis quę ipſi obſtāt, generet aliquid ſibi ſimile,atq; hoc principaliter intendit. Quare nunquam materia poſſet forma penitꝰ priuari. Ad extremum quia perpetuus cęli motus, ita continenter verſat & cōmutat materiā, vt ex ea ppetuò nouas formas eliciat & quaſi extundat. Illa uerò conſequentia Auer. interpretanda eſt de actu formali & determinati gradus.

Tres cauſſa cur materia nunquā omni forma priuata eſſe queat.

Ad 4. Hæc ratio ſecum ipſa pugnat;qui. n. aiunt materiā eſſe extremum entis,eādemque eſſe puram potentiam, nonne hi pugnantia loquuntur? Si.n.materia eſt unū extremū entis,ergo eſt ens,at ſi eſt pura potentia, eſt non ens; ſicuti quod eſt potentia calidū,uel albū, non eſt calidum,neq; albū, ita quod eſt ſimpliciter & abſolute pura potentia,ſimpliciter non eſt ens.Præterea illa pura potētia,aut eſt nihil,aut aliquod ens;ſi nihil,ergo ſimiliter materia nihil eſt;ſi ens,nō igitur iam eſt pura potentia.His accedit;quod potentia nō poteſt per ſe exiſtere,eſt.n.quiddam relatiuū, & omnis relatio fundatur in aliquo abſoluto;& ut ait Auerroes 3. de anima comm. 5. omnis potentia fundatur in aliquo actu. Reſpondemus igitur nō bene concludi,ſi in latitudine entis reperitur purus actus, ſimiliter reperiri debere purā potentiā. hoc enim repugnat,vt ante diximus, rōni ipſius entis, illud autem minimè: quemadmodum in ſimili genere, nō ualet illud, datur ſummum bonū, ergo dari debet ſummum malū; repugnat enim aliquid eſſe, & eſſe ſummū malum:Malum enim ex ſe nihil eſt, & non habet eſſe,niſi fundetur in aliquo bono;ipſum enim eſſe, ſiue quo malum conſtare non poteſt,bonum eſt. Dictum igitur eſt de quidditate materię eiuſque exiſtentia, quod pertinebat ad ſecundā qōnem, qua quæritur quid ſit materia. Sequitur nūc ut tractemus tertiā qōnē, hoc

Materiam nō eē purā potentiā.

hoc ẽ vt;doceamus qualis ſit materia ; & primum omnium quærẽdum eſt,an materia ex ſe ſit formata , & habeat aliquã formã inſeparabilem ſibiq; coæternam, qualem putarũt quidam eſſe formã corporeitatis. Deinde diſputabimus an habeat quãtitatẽ ſibi coęuam,& illas quas vocant,dimenſiones interminatas.

Opinio eorum qui inducunt formam corporeitatis materiæ coæternam.

CAP. XIIII.

MVLTI tã de antiquioribus quã de recẽtioribus Philoſophis,arbitrati ſunt eſſe quandã formã corporeitatis inſeparabilem & cœternã materiæ,ex ſe indeterminatam,quæ poſtea a formis ſpecificis determinatur atque perficitur.Hęc forma ſẽm illos diſponit materiam, facitq; ut appetat formã, & apta ſit eam recipere,& eſt tanquã ſeminarium aliarũ formarum, eamq; aiũt eſſe priuationem , quę ab Ariſt. ponitur tertium principium generationis. Hanc autem opinionem affirmant eſſe Auer. primùm quia is in 8.Phyſ.com.4.inquit, ſi materia prima eſſet nudata omni forma, fore ut nõ poſſit recipere aliquã formam,quibus uerbis ſignificat materiam primã tametſi priuari queat formis ſpecificis,quadã tamen generali forma , cuiuſmodi eſt forma corporeitatis , nũquã deſtitui.Deinde in 3.de Cœlo. com. 61. ait,rerum corruptibilium nõ eſſe principia ęterna , niſi prima,& remota,videlicet materiã primã & primam formam: Ergo ſecundum Auer. ſicut eſt materia prima æterna,ita ẽ forma quædam æterna, quæ nõ põt eſſe alia q̃ forma corporeitatis.Præterea in 2.Phyſi.com.15. ait priuationem eſſe quandam formam materię. Poſtremò,corpus compoſitum ex materia & forma eſt genus corporũ ſimpliciũ,prędicatur.n.uniuoce, & in quid de ijs,quæ differũt ſpecie.Ergo cũ genus ſecundum Auer.1.Metaphy.com. 17. ſignificet formã quandã uniuerſalẽ diuerſã & priorẽ formis ſpecificis , neceſſe eſt noie corporis, ſignificari formam quãdã

Quid & qualis ſit forma corporeitatis.

A corporeitatis diuerſam a formis elemẽtorũ,& illis priorẽ, atque hoc ipſũ uidetur Auer. indicare in epitome ſua ſuper lib. Metaph. tract.2.c.ult.quærens genus ſummũ prædicamenti Subſtantiæ,& ſtatuẽs corpus qđ dicitur de corporib.ſimplicib.Huc ẽt ſpectare uidet̃ illud Auer. 1.Phyſi.com.1. [Quæcũque ſunt præter ultimam formam & primam materiam, ſunt materiæ,& formæ cõpoſitæ.] Nã p̃ ultimam formam , innuit hanc formam corporeitatis, quæ eſt ultima uia reſolutionis.Hanc ſuam opin. nõ ſolum Auer. ſed ẽt ueritati conſentaneam eſſe cõfirmant,his quinque rationibus. B 1.Materia cum ſit æterna, dẽt habere exiſtentiã æternam,ſed omnis exiſtẽtia eſt a forma, ergo dẽt formam coæternam, qualis eſt forma corporeitatis,in ſe habere. 2.Formæ,quæ generantur,non poſſunt induci in materiam niſi ſit quanta & extẽſa,ſed quantitas præſupponit in materia formã aliquam ſubſtantialem, nimirum formã corporeitatis, cuius quantitas ẽ propria affectio,ergo ante omnes formas generabiles,eſt in materia forma corporeitatis. 3. Cũ materia ſit remotiſſima a forma, C quinimo ſit ei oppoſita,ſicut actus opponitur potentiæ , non poſſet materia formam appetere niſi haberet in ſe formã quampiam imperfectam , per quam illi quodam modo ſimilis eſſet;ſimile enim appetit ſibi ſimile.4.Niſi talis forma inſit materiæ,difficile eſt explicare,aut intelligere , quo pacto uel unde gignatur forma.Nam uel generatur ex nihilo,qđ eſt impoſſibile ; non enim eſſet generatio,ſed creatio:uel ex ſola materia:at cũ hęc ſit ens imperfectiſſimum & in pura potentia, non poteſt ex ea gigni forma D quæ eſt actus & perfectio . Quare oportet in materia ineſſe formam corporeitatis; ex qua tanquam ẽ quodam ſeminario cæteræ formæ oriantur . 5. Omne quod mouetur eſt indiuiſibile & corporeum,ut probat Ariſt.6.Phyſ.tex.32.ſed materia in generatione formarum naturalium a generãte mouetur & transmutatur,ergo debet eſſe corporea. Hęc illi afferre poſſunt ad comprobandam hanc opinionem.

Hanc opinionem eſſe contra Auerroem & Ariſtotelem.

C A P. XV.

MVLTAS ob cauſſas ſupradicta opinio reprehẽdẽda eſt, multiſque modis refelli & coargui poteſt. Primùm igitur demonſtrabimus eã eſſe contra Auer. tum contra Ariſto. poſtea contra veritatem, ad extremum occurremus quibuſdã dubitationibus quæ ſententiæ noſtræ videntur aduerſari. Et vt à primo ordiar: q̃ illa repugnet doctrinæ Auer. ex his octo argumẽtis quæ ſubijciam, manifeſtum erit. 1. Auerroes in 1. Phyſi. com. 63. ait materiã primam nullam formam ſibi propriã & peculiarẽ habere, vt poſſit omnes formas recipere; & in 69. commento inquit, materiam non eſſe aliquod ens in actu, nec eſſe aliquod compoſitum ex materia & forma. 2. In 1. cap. libri de ſubſtantia orbis ſcribit materiã primam ex ſe nec formam ullam, nec actum habere, ſed eã ſubſtantiari per ipſum poſſe; & ibidẽ reprehendit Auicennã propterea ꝙ talem formam corporeitatis poneret in materia ante formas ſpecificas; & docet quàm magna & abſurda incommoda opinionẽ eiuſmodi conſequantur. 3. In 1. Metaphyſicæ comm. 17. affirmat materiam primam ex ſe nullã formam habere neque vniuerſalem, neq; particularem, ſed omnes recipere; primum quidẽ uniuerſales, deinde verò particulares; & ibidẽ probat ipſam materiam non eſſe genus, quia genus per ſe ſignificat formã quandam generalem; materia vero ex ſe nullam formam proprie ac peculiariter cõtinet. 4. In epitome ſuper libros Metaphy. tractatu 2. cap. vltimo, his uerbis ſcribit [Secunda opinio, ſi intendit quòd datur forma ſimplex in actu præter formas corporum ſimplicium, & ꝙ coniunctio huius formæ cũ materia prima, eſt illa ſubſtantia cui accidit corporeitas, & cui accidunt tres dimẽſiones, quę ſignificantur per nomen corporis ſiue corporeitatis, eſt ſane falſa; ſi quęretur namq; ex hoc quòd generatio elemẽtorũ eſſet

A alteratio. Vide etiam Auer. 1. Metaphy. comm. 11. 5. In 1. Phyſic. commento vltimo, vult cognitionem eius compoſitionis quæ eſt ex materia & forma eſſe Phyſicã; at cõpoſitio ex materia prima & forma corporeitatis, cum nullũ accidens ſenſibile nullã operationem atq; trãſmutationem propriè habeat, deniq; cum ſempiterna ſit, à Phyſico nõ poteſt cognoſci. 6. In 12. lib. Metaphyſi. com. 39. aſſerit oẽ compoſitum eſſe nouum; quod verũ non eſſet, ſi forma corporeitatis eſſet materiæ coæterna. 7. Secundum Auerr. ſummũ genus prædicamen-
B ti Subſtãtiæ, eſt corpus compoſitum generabile & corruptibile, vt ipſe cõceptis verbis dicit in paraphraſi ſua ſup caput de Specie Porphyrij, & in 2. lib. de Cęlo comm. 49. ergo omne compoſitum corporeum ſecundum Auerr. eſt corruptibile. Quare non poteſt eſſe in materia vlla forma corporeitatis æterna. Alioquin rationes Auerrois q̃bus conatur demonſtrare cœlum eſſe ſubſtantiam ſimplicẽ (quia ſi eſſet compoſitum ex materia & forma non poſſet eſſe incorruptibile) nihil ſanè concluderent & conficerent.
C 8. Si materia haberet iſtiuſmodi formã corporeitatis, elementum per ſe moueri poſſet à ſeipſo; quod eſt contra Auer. in 8. Phyſic. 29 & 32. in 3. de Cœlo 28. & in 4. de cęlo 22. nam quod mouetur à ſe ipſo dẽt habere duas partes actu diuerſas, ꝑ quarum vnam dicatur mouere, ꝑ alterum verò moueri; eiuſmodi ſunt in animali primùm quidem anima & corpus, tum etiam cor, & cætera membra. Quamobrem cum tales partes non habeat corpus ſimplex, habet .n. vnam tantum formam ſubſtantialem, & mate-
D riam primam, quæ non eſt ens in actu determinato, idcirco non poteſt corpus ſimplex moueri à ſe niſi ex accidẽti. At ſi forma corporeitatis eſſet in materia, ĩ terra. v.g. eſſent duæ partes ſecundum actum diſtinctæ, vna tanquam mouens, quæ eſt forma grauitatis, altera tãquam mota, quæ eſſet illud cõpoſitũ ex materia & forma corporeitatis: atq; hoc modo nihil obſtaret quominus terra ſeipſã poſſet mouere non minus q̃ ipſum aĩal.

Reſtat nunc vt rationes, quę ex varijs locis Auerrois commemoratæ ſunt ad tuen-

tuēdam formam corporeitatis, breuiter diſſoluamus. Ad 1. Reſpondemus, Auerr. illis verbis ſignificare voluiſſe, cū alteratio adeo neceſſaria ſit ad generationem, vt quod nō eſt alterabile, nec generabile eſſe queat: ſubiectum autē proximum alterationis ſit ens in actu; hinc fieri, vt ſi materia prima expers eſſet omnis formæ ſubſtantialis, exiſtens tantum in potentia, nullo modo alterari poſſet, ac proinde nullam formam ſubſtātialē reciperet. Nam ſi eſt impoſſibilis alteratio, eſt quoq; impoſſibilis generatio, propter neceſſariam connexionē harū mutationū inter ſe. Etenim tribus de cauſis alteratio confert ad generationē, primò quia excludit cōtrarias diſpoſitiones quæ ſunt in materia, tum quia potētiā materiæ indifferētem & indeterminatā contrahit & determinat ad receptionē huius vel illius formæ: poſtremò, quia per eam forma ſubſtantialis in materia producitur ab agente. Ad 2. Auerro. in 3. de Cęlo, per primam formam intellexit Deum, qui ſimul cum materia prima eſt remotiſſimum principium rerum ſenſibilium, iuxta illud dictum eiuſdē Auerrois in 12. lib. Metaphyſicæ Commento 18. [Omnes formæ potentia ſunt in prima materia, actu verò ī primo motore.] Sic Auer. quāplurimis in locis ſcribere ſolet à Phyſico conſiderari primam materiam & primum motorem, a metaphyſico autem primam formam & vltimum finem; vide eundem 7. Metaphy. com. 9. & 3. Metaphyſi. comme. 3. & 4. Metaph. comm. 1. Ad 3. Auerr. vocat priuationem formam materiæ, accipiendo priuationem pro ea poteſtate & habilitate recipiendi formas, quam priuatio adſignificat in materia. Hæc enim potentia quaſi quædam forma materiæ dici poteſt. Etenim materia Phyſicè conſiderata, eſt materia atque ſubiectum ob huiuſmodi potentiam. Quocirca Auerr. in 1. cap. de ſubſtantia orbis, inquit potētiam eſſe differentiam ſubſtantialem materiæ.

Tripliciter alteratio cōfert generationi.

Ad 4. Corpus quod prædicatur de corporibus ſimplicibus, vt habere queat cōceptum aliquem formalem & notionē vniuocè communem omnibus corporibus ſimplicibus, attamē nō poteſt ſignificare naturam quampiam genericam diuerſam a natura corporum ſimplicium, hoc enim includit repugnantiam & contradictionem: corpus nāq; ſimplex non eſſet ſimplex; ſi enim ignis v. g. præter propriam formam ſuam haberet aliam formam corporeitatis, non eſſet corpus ſimplex, cum non eſſet uniforme, ſed biforme. Atq; hæc quidem ex ſenſu Auer. Deinceps quid ſenſerit Ariſtoteles inueſtigemus.

Hanc opinionem contrariam eſſe doctrinæ Ariſtot. perſpicuè oſtendi poteſt his duodecim rationibus. 1. Ariſtote. 1. Phyſico tex. 69. inquit materiam ita ſe habere ad formas naturales, ſicut ſe habet materia artis ad formas artificiales, ſed hæc nullam habet ex ſe formam artificialem, ergo nec illa vllam habebit naturalem. 2. Idem in 2. lib. Phyſico. tex. 7. inquit materiam eſſe per ſe informē, & in 7. Metaphyſicæ tex. 8. ait materiam ex ſe non eſſe quid, neque quantum, &c. quæ vera non eſſent, ſi materia haberet formam corporeitatis ſibi coæternam. 3. In 5. Phyſi. tex. 8. demonſtrat generationem nō eſſe motum, quia ſubiectum generationis, qđ eſt materia prima, nec ſit ens; nec ſit in loco; q̄cquid autē mouetur oportet eſſe ens, & eſſe in aliquo loco: At ſi materia prima eſſet corporea, vtrūq; obtineret, nā & eſſet ens actu & eſſet in loco. 4. In 8. Metaphyſic. 35. & lib. 10. tex. 24. inquit materiam per ſe ignotam eſſe, & tantùm cognoſci poſſe per negationem; at ſi haberet formā aliquam, poſſet ex ea cognoſci. 5. In 1. de Generat. tex. 1. atque aliis locis, reprehēdit veteres Philoſophos, propterea q̄ conſtituebant ſubiectū generationis corpus quoddā immutabile ſecundum ſubſtantiā; ſic enim, inquit, mutationes quæ fierēt circa tale ſubiectum non eſſent generationes, ſed tātum alterationes, ergo qui ponunt huiuſmodi formā corporeitatis, neceſſariò habēt de medio tollere generationem. 6. In 3. lib. Phyſi. in libro 3. de Cœlo & in 2. de generat. & corruptione coarguit eos, qui ponebant aliquod corpus ſimplicius & prius quatuor elementis. At tale corpus (ſecundum hanc opinionem) eſſet illud compoſitū ex materia & forma corporeitatis.

Opinionem de forma corporeitatis, doctrinæ Ariſtotelis eſſe contrariam.

7. In 2. lib. de partib. animal. cap. 1. facit

tri-

triplicem tãtummodo compoſitionem in animantibus, vnam elementorum, alteram partium ſimilarium, tertiam partium diſſimilarium. Hæc autem forma corporeitatis afferret quartam compoſitionem cęteris priorem, prætermiſſam ab Ariſtotele. 8. Ariſtot. 2. lib. de generat. tex. 6. tradẽs compoſitionem elementorum, facit eã ex materia prima, quam vocat potentia corpus, & ex contrarietate, nullam faciens mentionem iſtius formæ coporeitatis, quinimò apertis verbis eam refellit paulò ſupra tex. 3. 9. Quinto lib. Metaphyſicæ tex. 5. definitur elementum eſſe id quod eſt indiuiſibile ſpecie in aliam ſpeciem; quæ definitio non conueniret elementis, ſi præter propriam formam haberẽt aliam corporeitatis generalem, ſic enim elemẽtum poſſet diuidi in aliam ſpeciem & formã, nimirum in formam corporeitatis, quæ eſt diuerſa à propria cuiuſque elementi forma. 10. Secundum Ariſtot. omnis forma exiſtens in materia eſt corruptibilis, ut manifeſtum eſt ex ijs locis, quæ ſupra memorauimus, cũ refutauimus opinionẽ Aegidij de materia cœli, ergo ponere formam corporeitatis in materia eamque incorruptibilem, eſt contra doctrinam Ariſtotelis. 11. Quid magis contrarium doctrinæ Ariſtot. quàm affirmare huiuſmodi formam corporeitatis eſſe priuationẽ, quæ numeratur tertiũ principium generationis? cum Ariſt. velit priuationẽ eſſe principium per accidens, eſſe per ſe non ens, nec manere re iam generata, ſed adeſſe, & abeſſe à materia; quæ ſanè nullo modo conueniunt iſti formæ corporeitatis. 12. Simplicius 1. Phyſi. tex. 69. in illa ſua digreſſione de coporeitate materiæ primæ, ait, facere materiam primam corpoream, eſſe antiquam Stoicorum opinionem, quam ſuo tempore ſequutus eſt Pericles quidam Lydius; eam autem docet penitus aduerſari decretis Ariſtotelicis & Platonicis. Reſtat, ut quemadmodum oſtendimus hanc opinionem doctrinæ Auerrois & Ariſtotelis aduerſari, ſic etiã rectæ rationi atque ueritati contrariam eſſe doceamus.

* *
*

A

Opinionem de forma corporeitatis eſſe contra veritatem.

CAP. XVI.

QVANTVM hæc opinio abhorreat a ratione & veritate, uel ex his paucis quę mox ſubijciem⁹, cuiuis perſpicuũ erit. Primò, vel iſta forma corporeitatis eſt vniuerſalis & generica, vel ſpecifica & determinata; nõ ſpecifica, quia eſt contra ipſos, neq; generica, quia ſic extra animã actu exiſterent vniuerſalia in rebus, & Ariſt. 2. de Generat. tex. 31. his verbis ſcribit. [Corpus autẽ commune nullum eſt. Ergo talis forma corporeitatis nulla eſt in rebus. Deinde, aut iſta forma ẽ phyſica, aut Mathematica, aut metaphyſica; nõ metaphyſica, qa formæ metaphyſicæ re & ratione ſeparatæ ſunt à materia; nõ mathematica, quia eſt ſubſtãtia, mathematici aũt de nulla ſubſtãtia agunt, vt dicitur 12. Metaphyſicæ tex. 44. niſi fortè Aſtrologia, quæ agit de cęlo: ſi Phyſica eſt, ergo eſt natura, & principium motus; at omnes differẽtiæ motuũ aſſignatę ſunt alijs corporibus, vel ſimplicibus, vel animatis, ergo iſta forma neq; eſt phyſica, neq; mathematica, neq; metaphyſica: nihil igitur eſt. Poſteà, aut iſta forma corporeitatis ſecundum naturã in materia præit dimenſiones quantitatis, aut eas ſubſequitur; ſi præit; ergo ipſa eſt indiuiſibilis ſecundũ doctrinam Auer. in lib. de ſubſtantia orbis: Si ſubſequitur, ergo dimẽſiones immediatè inhærent materiæ primæ antẽ omnẽ formam ſubſtãtialem, & determinãtur per ipſam formam corporeitatis, qđ eſt contra ipſos. Ad hęc, actus eſt qui ſeparat, & diſtinguit, vt eſt apud Ariſt. 7. Metaphyſicę tex. 49. ſed iſta forma corporeitatis non facit aliquẽ gradũ diſtinctum ab alijs. Nã ſi ab aliquo diſtingueret, maximè à rebus incorporeis: At huiuſmodi diſcrimen ſumitur ex materia: quę ſeparat res incorporeas a corporeis; ergo iſta forma nullus eſt actus, nec igitur erit forma quia omnis forma eſt actus. Præterea, rõ qua frequenter utitur Ariſto. ad demonſtrandum materiã primã

B C D

eſſe

eſſe ducta ex tranſmutatione formarũ A
nulla eſſet,propterea ꝙ ea non perduce
ret nos ad materiã primam, ſed ad iſtud
compoſitum ex materia prima & forma
corporeitatis.

Optima argumẽtatio qua cõcluditur nullum eſſe uſum formæ corporeitatis, ex quo ſoluuntur rationes ꝓpter quas inducebatur.

Poſtremò, entia, vt tritũ eſt Philoſo-
phorũ ſermone, nõ ſunt multiplicanda
ſine neceſſitate;ſapiẽs enim naturã imi-
tari debet,quæ nihil fruſtra facit.At nul
la ratio,nullaque cauſſa ſatis idonea co-
git nos ponere iſtiuſmodi formã corpo-
reitatis,ergo non eſt ponenda:aut enim
poni debet,vt det exiſtentiam materiæ:
At materia per ſe ipſam exiſtentiam ha
bet,ut ſupra oſtẽſum eſt: Aut vt det ma- B
teriæ quantitatem & extenſionem,pro
pter quã in diuerſis partibus ſuis ſimul
queat etiã diuerſas formas accipere:ſed
ad hoc præſtandum ſufficit ponere quã
titatem proxime inhærentem materiæ,
vt ponit Auerroes, nec ad id opus eſt
iſta forma corporeitatis: Aut vt materia
appetat formã: atqui talis appetitus ni-
hil aliud eſt, q̃ ipſa potentia materiæ,ꝑ
quã naturaliter ordinatur ad ſuſcipien-
das formas;immo talem appetitum ha-
bet materia etiam reſpectu iſtius formæ
corporeitatis,alioqui materia non habe C
ret potentiam ad iſtam formã,& ſic non
poſſet ex materia & iſta forma effici vnũ
ens per ſe.Aut inducitur huiuſmodi for
ma,ne aliæ formæ ſpecificæ particulares
creent̃ ex nihilo,ſed hoc ridiculum eſt,
vt patet ex his quæ diximus, cũ de crea-
tione ageremus,& ſolueremus eã dubi-
tationem,qua probabatur formas natu-
rales ex nihilo produci.Nec ſane iſta for
ma corporeitatis tollit difficultatem de
creatione,ſi qua eſt.Nã ſicut formę quæ
generãtur, neque ſecundũ ſe totas neq;
ſecundum aliquam partem ſui præfue- D
runt in materia prima, ſic etiam nõ præ
fuerunt in iſta forma corporeitatis: Aut
deniq; ponit̃ hæc forma vt materia pri-
ma moueri queat,cum nihil niſi corpo-
reum moueri poſſit:at hoc nihil ualet,
tum quia materia prima proprie nõ mo
uetur, cum ſit proximum ſubiectum ge
nerationis & corruptionis, quæ nõ ſunt
motus proprie dicti,ſed tãtum mutatio
nes,ut docet Ariſto.5.Phyſic.tex.8.tum
ẽt,quia in 6.Phyſic.tex.32.non demon-
ſtratur omne quod mouetur eſſe corpo

A reum,ſed eſſe quantũ & diuiſibile,atqui
materia prima põt habere extenſionẽ &
diſtinctionem partium ex quãtitate in-
terminata citra vllam formam corporei
tatis.Relinquitur igitur cum hæc forma
corporeitatis ſit contra Auer.Ariſt.& ve
ritatem,nec ſit vllam ob rem neceſſaria;
eam omnino repudiandam ac reijciẽdã
eſſe.atq; ex hac ultima ratione in prom
ptu eſt ſolutio earum rationum quas ſu
pra poſuimus ad comprobandam formã
corporeitatis.

B

Explicantur tres dubitationes.

CAP. XVII.

SED antequam ex hac diſputatione
abeamus,tres dubitationes,quæ nõ
nihil negotij faceſſunt,diluẽdę sũt.
Primùm enim dubitari poteſt, cum ma-
teria & a Porphyrio in cap.de differẽtia,
& ab Ariſtot.5.& 10.libro Metaphyſico-
rũ ponatur eſſe ſimilis generi,genus au-
tem ſignificet formam vniuerſalem;quo
modo materia nõ habeat ex ſe formam
C aliquam generalem propter quam ſit ſi-
milis gñi?Altera dubitatio eſt,cũ mate-
ria prædicet̃ vniuerſè de alijs materijs,
omnis aũt p̃dicatio fiat ratione formæ,
neceſſe eſt materiam,aliquam ex ſe for-
mã habere,ptopter quam prędicetur de
alijs Tertia dubitatio eſt,neceſſe eſt ma
teriã primã aut eſſe vnam aut multas,
omnéque vnitatem ac diſtinctionẽ pro-
uenire a forma; vt eſt apud Ariſtot.2.de
Anima tex.7.& 7.Metaphy. tex.49.ergo
materia habet aliquam formam vniuer-
ſalẽ. Cæterũ his dubitationibus paruo
D negotio occurri poteſt. Ad primã igitur
reſpondemus, inter materiam & genus,
multas eſſe cõuenientias,multas itẽ dif-
ferẽtias,vide Auer.1.Metaphyſi.com.17.
& Alex.2.lib. naturalium quæſtionũ c.
vlt.cõuenientiæ autem inter materiam
& genus ſunt hæ.1.qa vtrũq; eſt in mul-
tis.2.qa vt genus eſt prius differentijs &
ſpeciebus,ſic materia eſt antiqor formis
& cõpoſitis.3.ſicut materia eſt in poten-
tia ad formas,& ab ijs perficitur,itaq; ex
materia & forma vnum cõpoſitum ꝑ ſe,
ſic eadem propemodũ dicimus de gñe &
diffe-

Conuenientia atque differentia inter genus et materiã primam.

differentijs. 4. ſicut non poteſt materia eſſe abſque formis, ſic nec genus ſine differẽtijs. Diſcrimina verò ĩter genus & materiam ſunt huiuſmodi. 1. communitas materiæ eſt in eo vt multis formis ſubijciatur, generis autem in eo vt de multis ſpeciebus dicatur. 2. communitas materię eſt in rerum natura extra animam, generis autem cõmunitas eſt in anima tantùm per abſtractionem mẽtis. 3. materia non ſolùm ſecundum ſe totam, ſed etiã ſecundum omnes partes ſuas ſingulares eſt ĩcorruptibilis & ingenerabilis, genus verò quanquam totum & vniuersè ſumptum eſt incorruptibile, tamen corrumpitur & generatur in ſuis ſingularibus. 4. materia prima, quæ eſt ſub vna forma poteſt eadem numero eſſe ſub alijs; at natura generis, quæ eſt in vno indiuiduo, non poteſt eadem numero eſſe in alio. 5. materia ſecundum exiſtẽtiam eſt prior quã forma: at genus eſt poſterius indiuiduis in quibus ineſt, quia vt genus eſt non habet eſſe niſi intelligibile, quod eſt poſterius quàm exiſtentia indiuiduorum, ſecundum illud Ariſtotelis, [Animal aut nihil eſt, aut poſterius eſt.] 6. Genus eſt quippiam compoſitũ, & completum; at materia ſimpliciſſimum quiddam & imperfectum. Quocirca recte Auerr. 1. Metaph. comm. 17. ſcriptum reliquit, materiam non eſſe genus, euidenter ac demõſtratiue oſtenſum fuiſſe ab Alexandro. Ad 2. Reſpondetur materiam tripliciter prædicari de alijs: primò de toto compoſito, quæ prędicatio eſt denominatiua, vt cum dicimus ſtatuam eſſe marmoream: tum de materijs quę ſunt ſub diuerſis formis, nam materia hominis & equi eſt materia: poſtremò de ſuis partibus integralibus quarum quælibet eſt materia. prima & ſecunda prædicatio conuenit materiæ ratione formæ: tertia vero conuenit materiæ tum per ſe, tum ratione quantitatis; propter ſe quidem, quia quælibet pars materiæ eſt materia, alioquin materia non eſſet ſimplex, ſed ex diſſimilibus naturis concreta; propter quantitatem autem, quia materia ex ſe non habet partes diſtinctas, quarum vna ſit extra illã, ſed id accipit & habet a quantitate. Hinc autẽ patet ſolutio dubitationis. Verùm præterea ſciendum eſt, duabus de cauſſis

A accidere poſſe vt totum aliquod prędicetur de partibus, nimirum vel poſitiuè, ꝙ eadem forma totius ſit in ſingulis partibus: vt forma aquę eadem eſt in omnibus partibus aquæ; vel priuatiuè quòd in toto non ſit alia & diuerſa forma quàm in partibus; ac hoc modo materia tota eſt eiuſdẽ rationis cum oĩbus ſuis partibus: quia nulla pars materiæ primæ ex ſe habet aliquam formam, ſed hoc eſt omniũ partium commune, ꝙ per ſe omnis formæ ſunt expertes. Ad 3. Reſpondemus, duplicem eſſe vnitatem atque diſtinctionem, vnam entitatiuam & tranſcendentalem, B propter quam vnumquodque eo ipſo quo eſt ens, eſt unum & diſtinctum ab alijs; alteram formalem ſpecificamq;, propter quam res dicuntur conuenire & differre vel numero, vel ſpecie, vel genere; priori modo materia dicitur vna & diſtincta ab alijs, non autem poſteriori modo. Vide B. Tho. 1. par. q. 16. art. 7. in reſp. ad 2. Sequitur nunc altera quæſtio de dimenſionibus interminatis.

Quantitatem interminatam immediatè inhærere materiæ primæ.

C

CAP. XVIII.

MAgna & perdifficilis controuerſia eſt inter Philoſophos; Vtrũ quãtitas ſit materię coęterna, & ſit ingenerabilis & incorruptibilis, & an tecedat formas omnes; an ſubſequatur formam ſubſtantialem, & more cæterarum formarum naturaliũ generetur & intereat. Intelligimus autem hoc loco per quantitatem, magnitudinem triplici D dimenſione completam, hoc eſt longitudine, latitudine atque craſſitie: Vocatur autem quantitas hæc proximè inhærens materiæ primę ab Auerroe indeterminata; non quòd actu nullum terminum habeat, ſed quia ſi ex ſe ſpectetur, nõ ſit terminata, aut figurata: hoc enim accidit ei à formis ingredientibus in materiã. Proprium. n. eſt formæ, vt multis locis Ariſt. docet, continere & terminare; qua etiam de cauſſa forma appellatur terminus & finis; atque hoc ẽt modo materia prima

dicitur informis, non quòd actu nullam habeat formam, ſed quod ſi ſpectetur ex ſua ipſius natura, expers ſit omnis formę. Videtur igitur nobis veriſimillimum eſſe, quantitatem ex quo creata fuit à Deo materia, ineſſe in materia, & antegredi formas ſubſtantiales, & ſuaptè natura interminatam eſſe, variè autem determinari ab agentibus naturalibus ꝑ varietate formatũ ſubſtantialium, quæ inducũtur in materiam; & pet ſe nũquàm generari aut corrumpi, ſed tãtùm ex accidenti, nimirùm ratione determinationis & figuræ; vt ſi ſit globus ceræ, & in eo effingantur variæ figuræ, fiatq; vel rotundus, vel longus vel quadratus; quantitas quidem cerę non mutatur, terminatio aũt & figura eius variatur; ſic agens naturale additione ac detractione formatum naturalium immutat quidem terminos & figuras quantitatis, ſed ipſam quantitatis formam quã matetia ſua vi poſſidet, intelligimus fixam ſtabilem & immutabilẽ eſſe. Hanc autem ſentẽtiam his rationibus confirmare poſſumus.

Probatur decẽ & ſeptem argumẽtis quãtitatẽ inhærere ĩmediatè materię primę eiq; coæuã & inſeparabilẽ eſſe.

1. Materia non poteſt retinere exiſtentiã ſuam mutata quãtitate, ergo ſi habet exiſtentiam ex ſe & immutabilem & non a formis variabilẽ, habebit ẽt quantitatem ex ſe immutabilem, noc accipiet eam a formis. Quemadmodum enim ſi materia exiſtentiam acciperet a formis, his mutatis, neceſſe eſſet materia identidem generari & interire, ita etiam ſi quantitatem acciperet a formis, his vatiatis oporteret quantitatẽ variari, qua ſublata tollitur etiam exiſtẽtia ſine qua materia eſſe nõ poteſt. ſic igitur cogitandum eſt, vniuerſam materiæ molem ſimul a Deo productam eſſe, quę totum hoc ſpatium quod cęli ambitu circunſcriptnm atque comprehenſum eſt, occnparet, atq; compleret; nec ea poteſt aliqua ex parte vel augeri, vel imminui, ſi enim quidquam angeretur, penetraret atque perrumperet cœlum; ſi minueretur, aliquid inane & vacuum relinqueretur; Ergo ſicut ſculptor ante ſibi comparat eam vel æris, vel marmoris molem, quæ ſatis ſit ad id operis perficiendum quod in animo habet: deinde vi artis illã materiã cudendo dolando variè formando opus ſuum artificioſum fingit & abſoluit, ſic etiam contingit in rebus naturalibus. 2. Forma nõ dat materiæ vt ſit materia, & vt ſit ſubiectũ, ſed præſupponit illam eſſe ſubiectum: quare ſimiliter etiã præſupponet id ſine quo materia nõ poſſet eſſe ſubiectum formę: hoc autem eſt quantitas, ſicut enim materia non habet partes diſtinctas citra quantitatẽ; ita non poteſt ſecũdum varias partes ſuas varias formas accipere, niſi ꝑꝑ quantitatem, ergo forma præſupponit quantitatẽ, neq; eam tribuit materiæ. 3. Forma ſubſtantialis ex ſe eſt indiuiſibilis, & ſit quãta ac diuiſibilis ratione ſubjecti in quo recipit, ſubiectum autem eius eſt materia, ergo efficitur diuiſibilis propter quantitatem materię; at ſi forma tribueret quantitatẽ materiæ, non eſſet forma diuiſibilis propter materiam, ſed potius è cõtrario materia propter formam, vtpotè à qua tribueretur ei quantitas. 4. Si quantitas immediatè non ineſt in materia prima, ſed in toto compoſito, hoc eſt in materia & forma (ponatur enim nunc, quod poſterius oſtendetur, totnm compoſitum nihil eſſe aliud quàm partes eius ſimul iũctas) hinc efficitur vt quantitas hominis ſit in materia, & anima rationali tãquàm in ſubiecto. Quamobrẽ neceſſe erit animam rationalem eſſe quantam & diuiſibilem. nam licet fieri poſſit, vt anima rationalis exiſtens in ſubiecto quanto non ſit quanta & diuiſibilis; propterea qnòd nec per ſe, nec in fieri, nec in eſſe, nec in operari, dependeat a tali ſubiecto: Illud tamẽ nullo modo fieri poteſt, ut in ea ſubiectiuè inſit quantitas, & ipſa tamẽ non ſit qnanta: ſicut fieri non poteſt vt in aliquo ſit albedo, quod non ſit albnm, non enim poteſt effectus formalis ſeparari a forma, nec poteſt nllam ob cauſſam contingere vt forma non tribuat ſuum eſſe formale ei ſubiecto in quo ineſt. 5. Si duo agentia æqualis virtutis ſimul agere incipiãt in duas medietates ligni pedalis, eo inſtanti quo primùm nõ eſt forma ligni, formę quæ tunc ab illis agentibus inducendæ ſunt, aut reperiunt materiam ligni in duas partes diſtinctam, aut non; ſi reperiunt diſtinctam, cum talis diſtinctio accidat materiæ propter quantitatẽ, vtique reperient quantitatem in materia; ſin autem offendunt illam materiam indiſtinctam, in vna & eadem parte mate-

riæ indiſtinctè & confusè recipiētur illæ
formæ;quo modo igitur per quantitatē
poſteriùs aduenientem ruſum diſtingui
& ſeparari poterunt?& certè ſicut forma
præſupponit materiā , ita multitudo &
diſtinctio formarum præſupponit mnlti
tudinem & diſtinctionem materiæ,quæ
ſine dubio prouenit a quantitate.6.Om
ne qnod mouetnr oportet eſſe dinifibi-
le,vt ē in 6.Phy.tex.32.ſed materia ē pri
mum ſubiectum omnium trāſmutatio-
nnm: nō enim alia ratione formę ſubſtā
tiales expromuntur de ſinn & poteſtate
materiæ,quam per eius trāſmutationē;
oportet igitur materiam eſſe qnantam;
in eo.n.quod eſt indiuiſibile,nnlla trāſ-
mutatio ineſſe poteſt. 7.Qualitates pri-
mæ inhærent materiæ primæ & præce-
dūt formas ſubſtātiales,& alteratio quę
ſecnndam eas ſit,proxime attingit mate
riam primam,ergo quātitas eſt in mate-
ria prima ante formas ſubſtātiales : ante
cedens probatur ex iis quæ ſcripta ſunt
in 2.lib.de Gener.text.6. Conſequentia
autem per ſe manifeſta eſt:nam nec qua
litas ſenſibilis,nec alteratio quæ eſt ſecū
dū qualitates , poteſt eſſe in ſubiecto nō
quanto,vt docet Ariſt.6. Phy.& in libro
de ſenſu & ſenſili.8. Si quantitas non eſt
materię coæterna,ſed producitur de no
uo,quęrēdum eſt a quo producatur;om
nis. n. effectus habet ſuam cauſſam pro-
priam:Dices eſſe aliquod proprium effi
ciens quantitatis. Cōtra,quia ſic cætera
agentia non producerent quantitatem;
& cum nulla actio Phyſica obiri poſſit ſi
ne quantitate,nihil planè agerēt. Dices
forte produci eā ab omnibus agētibus.
Contra,omnis effectus,ſi eſt vnns,referē
dus ē ad vnā cauſſam,& quamnis a mul-
tis prodncatur,tamen nō proudcitur ab
eis vt mnlta & diuerſa ſunt,ſed vt habēt
vnum aliqnid cōmune . Quod ergo erit
hoc commune propter quod omnia agē
tia producerent quantitatem ? non for-
ma,nulla enim forma ſubſtantialis repe
ritur communis omnibns rebus natura-
libus ; nec materia , qđ ea non actiua ſit
ſed tantum paſſiua:non igitur qnantitas
a quoquam producitur,ſed ingenita eſt
vna cum ipſa materia; & cum qnantitas
non ſit forma vim habēs agendi,ne ſingi
quidem poteſt vnam quantitatē ab alia

A quantitate produci.9.Si quātitas produ
citur , aut ea recipitur in materia quæ
habet quātitatē ant non;ſi prius dicatur
vel erit progreſſns in infinitum in quan
titatibus , vel erit aliqua quantitas quæ
non producatur; & cnm omnium quan-
titatum eadem ſit ratio,quod de una di
citur,idem ſimiliter pronunciandū erit
de cęteris;ſin aūt poſterins affirmetnr di
caturq; quantitatē recipi in materia nō
quāta, ſic qđ eſt qnātū & diuiſibile reci-
pietur in eo qđ eſt indiuiſibile;qnod ma
nifeſtā in ſe repngnantiā & contradictio
nē continet. 10. Omnes Philoſophi aſſe
B rnnt quantitatē tenere ſe ex parte mate
riæ ; multa verò alia accidētia ex parte
formæ :at ſi quātitas ꝓdnceretꝰ ab agen-
te,eamq; forma ſubſtantialis ſecum fer-
ret & tribueret materiæ , potius dicēdū
eſſet quantitatem tenere ſe ex parte for
mæ quam ex parte materiæ. 11. Si quan
titas ſequeretur formam ſubſtantialē ,
ergo non poſſet abſtrahi à forma ſubſtā-
tiali; quod enim poſterins eſt, nō poteſt
perfectè abſtrahi a priori: At quātitas &
a Mathematico & à Metaphyſico abſtra
hitur ab omni forma naturali,quin etiā
C conſideratio quantitatis ſecūdum natu-
ram, prior eſt quàm cōſideratio phyſica
formarum naturalium.Ex quo factū eſt,
vt præter Phyſicam ſit alia ſcientia quæ
per ſe agat de qnātitate,id quod in aliis
accidentibus phyſicis non contingit.12:
Ariſtot.2.de generat. 27. & ante in 1. de
generat.textu 24. docet accidentia quæ
ſunt communia generato & corrupto
eadē manere in vtroq;,vt cum aer uerti
tur in ignem , humor quidē aeris vt qui
ſit repugnans igni prorſus deletur,calor
autem aeris cū ſit congruēs naturę ignis
D idē manet ; ſed quātitas ē cōis omnibus
rebus naturalibus,ergo debet eadē ma-
nere ī omnibus, nec eſt vlla cauſſa cur a
ſingulis agentibus generari & corrūpi
debeat.13.Sicut materia in trāſmutatio
ne non mutatur ſed manet eadē,propte
rea ꝙ eſt ſubiectū tranſmutationis quod
manere debet idē ante & poſt,ſic etiam
quātitas debet permanere eadē.Etenim
materia ſubijcitur tranſmutationi per
quantitatē; & ſanè ſicut materia ē ſubie
ctū vt quod(ſic enim loquūtur nunc Phi
loſophi)oīum tranſmutationū & forma

rum, ita quantitas eſt ſubiectum omniū vt quo. 14. Si quātitas producitur de nouo, vel igitur ex nihilo, at ſic crearet; vel ex materia nō quanta, at qui fieri poteſt, vt ex eo quod eſt indiuiſibile nec vllas prorſus habet partes, pdeat aliquid lōgū, latū & craſsum, & habēs partes extra partes. 15. In aquæ īteritu, ſi quātitas eius corrūpitur, quærendū eſt a quo corrumpatur: non ab aliquo cōtrario, tum quia nihil eſt cōtrarium quantitati, tum etiam quia omnia contraria ſicut habēt eandem materiam communem, ſic etiā quantitatem; ſi quidem mutua contrariorum actio, quæ eſt alteratio, fit ī eodē ſubiecto quāto; nec ob interitum formę aquæ dici poteſt corrūpi quantitas, quia licèt quantitas aquæ ratione talis termini & figuræ quam gerit in aqua, pendeat à forma aquæ, tāmen ut quātitas eſt, cū ſit communiter in cunctis rebus naturalibus, non poteſt pēdere à forma aquæ. Et quod oſtenſum eſt de aqua idem in alijs demonſtrari poteſt. 16. Vel quantitas producitur a quantitate, veluti calor à calore, atqui quantitas non eſt actiua; vel a qualitate aliqua actiua; at quātitas ſecundum naturam prior eſt qualitate, eique neceſsariò præſupponitur tam in fieri, quam in eſſe, & operari; ergo quantitas eſt ingenerabilis. 17. Videt Ariſtoteles hoc ſentire, is enim multis locis ſignificat quantitatem eſſe propriam affectionem materiæ; & in 3. Phy. Scribit infinitatē quantitatis prouenire ex materia, eius autem determinationem à forma; in 4. Phy. ipſam materiam appellat indefinitum & interuallum; in 7. Metap. tex. 8. innuit quantitatem primò ineſſe materiæ, eamq; diffiniri & determinari a quantitate. Idem Plato etiam declarare uoluit, nominans materiam magnum & paruum. Hanc item ſentētiam Simplicius 1. Phy. ſuper tex. 69. quanquam verbis obſcuris & Platonicis, uidetur attribuere Platoni & Ariſtoteli. Eiuſdem opinionis grauis interpres & defenſorē Auer. in lib. de ſubſtātia orbis; In. 1. Ph. com. 63. & in Epitome Met. tractat. 2. capite vltimo. Ammon. in Categoria Quātitatis ita ſcribit: Quantitas ēm ſibi locum in rerum natura uendicat: prima. n. materia priùs in molē elata, quantita-

Ariſtoteles, Plato, Simplic. Ammonius, Auer. Philoponus auctores huius ſētētię.

A tem habet, quod ſecundum ſubiectum Ariſt. nominat, tū formas ſuſcipit, & fit compoſitum.] Hęc ille. Philopponus primo libro de Generatione ſuper tex. 33. inquit, quantum trifariam dimenſum eſſe ſubiectum immutabile, & permanere ī omni generatione ac mutatione: & ibidem ſuper textū 40. ait materiam propinquam ſubſtratam omnibus formis & per ſe immutabilem eſſe corpus trifariā dimēſum. Sed quia hęc opinio à multis & ſane doctis viris vehemēter oppugnatur, nec ī ſe paucas habet dubitationes, volumus quæcunq; contra eam afferri B poſſunt, diligēter ac propriè commemorare, atque refellere.

Opinio & argumenta eorum qui contra ſentiunt & oppugnant dimenſiones interminatas.

CAP. XIX.

QVi opinātur quātitatem, nec eſſe incorruptibilem, nec immediatè inhęrere ī materia prima, ſed in C toto cōpoſito, has ſexdecim pro ſua opinione & contra ſententiam noſtram, rationes afferre poſſunt. 1. Ariſ. in Categoria Subſtantiæ ait, [Alia oīa vel dici de ſubſtantia prima vel eſſe in ea; nam ſecūdæ ſubſtantiæ dicuntur de prima, accidētia verò in ea inſunt: quamobrem ſublatis primis ſubſtātiis, nihil aliorum remanere poſſet.] Ex quibus verbis licet intelligere accidentia omnia habere pro ſubiecto ſuo primam ſubſtantiam, quæ eſt ſubſtantia compoſita. Quare quantitas nō eſt immediatè in materia prima, ſed D in toto compoſito. 2. in 7. Metaph. tex. 4. dicitur ſubſtantia eſſe prior accidēte, ratione, natura, & tempore; & ibi loquitur Ariſt. de ſubſtantia prædicamentali, quę eſt compoſita; ſi igitur ſubſtantia compoſita ſecundum naturam præcedit omne accidens, ergo etiam quantitatē; quare non erit quantitas æterna, exiſtēs in materia ante formas ſubſtantiales. 3. In 5. Phyſ. tex. 8. Scriptum eſt, ſubiectum generationis, quod eſt materia prima, non eſſe in loco, at ſi materia prima habens quanti-

D. Tho. in opuſ. 32. q eſt de dimēſionibus in terminatis Durandus 1. ſent. diſt. 8. q. 4. Herueus quol. 2. q. 10.

quantitatem ſubijceretur generationi, procul dubio eſſet in loco, ſiquidem locus debetur rei cuilibet propter quantitatem, quæ in ea ineſt. 4. Secundum Ariſtot. omnis forma materialis eſt corruptibilis, & materia habet potentiam cōtradictionis ad eſſe & non eſſe, ergo cum quantitas ſit forma materialis, erit corruptibilis, & materia habebit potentiam ad eſſe & non eſſe quantitatis, ergo non eſt quantitas materiæ coæterna. 5. Idem eſt ſubiectum augmentationis & quantitatis, ſiquidem augmentatio eſt motus per ſe tendens ad quantitatem, ſed proprium ſubiectum augmentationis non eſt ſola materia ſed totum compoſitum, imò augmentatio non fit ratione materiæ, ſed ratione formæ, ut Ariſtoteles docet in 2. de Anima, & in 1. de Gener. ubi agit de augmentatione, ergo &c. 6. Auerroes 2. de Anima commen. 4. ait hoc eſſe diſcrimen inter formam ſubſtantialem, & accidentalem, quòd ſubſtantialis habet pro ſubiecto ens in potentia, nempe materiam primam, accidentalis verò ens in actu quod eſt ipſum compoſitum, ſed quantitas eſt forma accidentalis, ergo ſubiectum eius non eſt materia prima, ſed totum compoſitum. 7. Auerroes in Epitome Metaph. tractatu 2. cap. ult. ait dimenſiones interminatas non actu, ſed potentia ineſſe in materia prima, ergo materia non habet actu quantitatem aliquam priùs quàm accipiat formam ſubſtantialem. 8. Secundum Auerroem lib. 12. Metaphyſicę commento 39. omne compoſitum eſt nouum, ergo compoſitum ex materia prima & quantitate nō eſt æternum. 9. Idem eſt ſubiectum quantitatis interminatæ & terminatę, quippe cum hæ duæ quantitates non differant ſecundum rem ſed tantummodo ſecundum rationem, ſed quantitas terminata ſequitur formam & habet pro ſubiecto ipſum compoſitum, ergo ſimiliter etiam interminata. 10. Ens per ſe, eſt prius, quàm ens per accidens, ſed ex materia & forma ſubſtantiali fit ens per ſe, ex materia verò & quantitate fit unum ens per accidēs, ergo forma ſubſtantialis in materia præcedit quantitatem. 11. Si quantitas immediatè & ſemper inhæret materiæ, ergo maior eſſet unio materiæ

A cum quantitate quàm cum forma ſubſtantiali; illa enim eſſet immediate & indiſſolubilis, hæc autem minimè; at hoc falſum eſt: cum enim materia & forma ſubſtantialis pertineant ad idem prædicamentum, & cum componant unum ens per ſe, cuius ſint partes eſſentiales, & cum forma ſubſtantialis ſit propria perfectio materiæ, maiorem utique habebit materia coniunctionem cū forma ſubſtantiali, quàm cum accidentali. 12. Si quantitas eſſet coæterna materiæ, ergo eſſent quatuor principia generationis, nimirum Materia, Forma, Priuatio, B & Quantitas. 13. Prius eſt, eſſe ſimpliciter, quàm eſſe ſecundum quid, quia eſſe ſecundum quid præſupponit eſſe, ſed forma ſubſtantialis, materiæ largitur eſſe ſimpliciter, accidentalis autem tantū eſſe ſecundum quid, ergo illa præcedit hanc, non poteſt igitur quantitas eſſe in materia ante formam ſubſtantialem. 14. Nulla eſt quantitas interminata etiā ſi ſecundum ſe conſideretur citra formas ſubſtantiales. nam uniuerſa materiæ moles per ſe ſumpta, non eſt infinita ſed finita, quippe cum tota contineatur C ambitu orbis Lunę, & ſi eſſet tota ſimul, haberet figuram rotundam, quoniam undique perfectè terminaretur a cœlo, quemadmodum contingit in elemētis. 15. Cum ex minori quātitate fit maior, id quod accipit in rarefactione, non manet eadem quantitas, alioquin idem eſſet maius & minus, ergo acquiritur de nouo aliqua pars quantitatis; ſed in quātitate eadem eſt ratio vnius partis & totius. ſi igitur una pars eius de nouo eſt generabilis, ſimiliter etiam tota erit generabilis. 16. Omne accidens definitur D per ſuum ſubiectum, ſed quantitas non poteſt definiri per materiam primam, ſiquidem definitio debet eſſe ex iis quæ ſunt nota, & magis nota, quàm id quod definitur, ſed materia prima eſt res quędam ignota, ut eſt apud Ariſt. 7. Metap. tex. 35. & certe ignotior eſt quantitate, ergo materia prima non eſt immediatum ſubiectum quantitatis, ſed potius totum compoſitum.

Soluuntur ſupradictę rationes.

CAP. XX.

QVanquam hæc opinio, tum propter auctoritatem eorum qui eã ſequuntur, tum pp ſupradictas rationes quibus ea comprobatur, nec dãnanda nec contemnenda ſit; nos tamen, quod contrariam ſententiam, quam ſupra explanauimus & multis rationibus communiuimus, probabiliorem eſſe iudicamus, enitemur ſoluere rationes ſupradictas. Ad primam rationem ita reſpondemus: Omnia accidẽtia eſſe in prima ſubſtãtia, vel inhæſiue, vt albedo, vel denominatiuè, vt quantitas & qualitates primæ, quæ inhęrẽt quidem immediatè in materia prima, ſed cum ea ſit pars cõpoſiti, fit vt pp eam ipſum compoſitum denominetũ ab illiuſmodi accidentibus. adde quòd, cum nec ſecundæ ſubſtantiæ ſine primis exiſtere queant, nec materia extra ipſum compoſitum, rectè profectò dixit Ariſtot. omnia accidentia eſſe in prima ſubſtantia. Illam verò ſentẽtiam Ariſtotelis, (ſublatis primis ſubſtãtijs nihil aliorum remanere) tripliciter interpretari poſſumus: Primo ſublata prima ſubſtantia tolli accidentia, quædã ſimpliciter, nempe quæ conſequuntur formam vel compoſitum; alia vero ſecũdum quid, hoc eſt vel ratione gradus certi & determinati, ut in primis qualitatibus, uel ratione terminationis, ut in quãtitate. Nã cum ex igne fit aer, corrupto igne licet maneat calor, non tamen talis & tantus calor: qualis & quantus erat in igne, is enim nõ cõpetit aeri, nec in alio corpore quàm in igne eſſe poteſt; idem de quantitate dicendum eſt. Deinde ſi prima ſubſtantia tollatur penitus & ſecundum omnes ſuas partes, hoc eſt tam ſecundum materiam quàm formam, nullum accidens manere poteſt; nam cum nullum accidens per ſe cohærere queat, in quo inerit tãquàm in ſubiecto? Poſtremò, cum tam materia quàm omnia accidentia ſint propter formam & compoſitum, accidens enim eſt diſpoſitio formæ ſubſtantialis, uel ad eam procreandam, uel conſeruandam, uel ad eius actiones

Q̃uo intelligendũ ſit omnia accidẽtia eſſe ĩ prima ſubſtantia & ab ea pẽdere.

A exercendas, ſublata prima ſubſtantia; ſi manerẽt cætera, ſane fruſtra eſsẽt: Deus autẽ & natura nihil permittunt fruſtra eſſe in rebus, ille igitur locus, & illa ſẽtẽtia Ariſto. nequaquam officit ſententiæ noſtrę. Ad 2. Subſtantia compoſita eſt prior accidẽtibus non eodem modo, ſed quibuſdam tempore; nimirum iis quæ illi adſunt & abſũt præter ipſius interitũ: aliis ſecũdum rationem & cognitionem, & ſic eſt prior ꝓpria paſſione: alijs ſecundum naturam .i. ſecundum perfectionẽ, & ſic eſt prior quantitate interminata: vel dicito, ſubſtantiam compoſitam eſſe

B omnibus accidentibus terminatis priorem, interminatis verò, ſi non ſecundum ſe totam, ſaltem rõne partis, hoc eſt rõne materiæ eſſe quoque priorem. Ad 3. Ariſt. in illo 8. tex. quinti lib. Phyſic. per id quod generatur, non intelligit ſubiectum generationis, quod eſt materia prima, ſed totum compoſitum, id enim ꝓpriè generari dicitur; ita vt vis rationis Ariſtotelicæ, qua demonſtrat generationem non eſſe motum ſit hæc: Id quod verè mouetur, exiſtit actu & ĩ aliquo certo loco, vt id quod albeſcit uel nigreſcit

An ſubſtãtia compoſita ſit prior omnib. accidentibus.

C & id qđ augetur, vel mouetur ſecũdum locum; dicitur .n. ſtatua nigreſcere, vel planta augeri, vel animal moueri ſecundũ locum, quæ omnia actu exiſtunt: At qđ generatur, nondum actu ẽſt, ſumẽdo generationem non ſolùm proprie pro illa introductione formæ ſubſtãtialis, quę fit in inſtanti, ſed etiam pro tota diſpoſitione præuia, quæ rõne finis, ad quem naturaliter tendit, fere uocatur a Philoſophis generatio. generatur enim homo & nondum actu eſt, non .n. ſicut in alteratione, ante & poſt permanet ſubiectum idem habẽs nomen & ſpeciẽ, ita contin-

Quo pacto id quod generatur nec ſit ens actu nec ſit in loco.

D git in generatione: ſtatua .n. quę dealbatur, ante & poſt dealbationem manet & nominatur ſtatua, at cum ex ſemine generatur equus, ante generationem eſt ſemen & nõ equus, poſt generationem eſt equus & non eſt ſemen. Atque hęc eſt germana ſententia illorum uerborũ Ariſto. Sed pręterea reſpondemus, duplicẽ eſſe locum, unum indefinitum, alterum determinatum ad unam aliquam certã differentiam loci; uti ſurſum uel deorſum; prior locus conuenit rebus ꝓpter

quantitatem, poſterior autem, ob qualitates motiuas, grauitatem inquam & leuitatem. Materia igitur ꝑ quantitatem quam habet, eſt in loco indefinitè, hoc eſt non magis ſurſum quàm deorſum; determinatur autem ad hanc uel illam differẽtiam loci, a qualitatibus motiuis quas accipit ab agentibus naturalibus. Itaque Ariſtot. cum ait, id quod generatur non eſſe in loco, id autem quod mouetur eſſe in loco, loquitur de eſſe in loco non priori, ſed poſteriori modo. Ad 4. Cũ aiũt Peripatetici formas materiales eſſe corruptibiles, loquuntur de formis ſubſtantialibus, non autem accidentalibus qualis eſt quantitas. Ad 5. Quoniam augmentatio non tendit ad quãtitatem ſimpliciter, ſed ad quãtitatem terminatam & perfectam & conueniẽtem naturæ uiuentis, ideo ſubiectum augmẽtationis non eſt materia prima, ſed totũ compoſitum. Ad 6. Auerr. in illo 4. commento 2. de Anima loquitur de accidentibus determinatis, non autẽ de indeterminatis, cuiuſmodi eſt quantitas de qua nunc agimus. Ad 7. Quia proprium eſt actus & formæ, terminare & diffinire, quantitas autem interminata, nec ex ſe nec ex materia habet vllum certum terminum, ideo dicitur eſſe potentia & nõ actu; & ſicut materia, quãuis ſit actu materia, tamen quia eſt in potentia ad omnes formas dr̃ ens in potentia, ſic quantitas interminata licèt actu ſit quãtitas, tamen quia eſt in potẽtia ad omnes terminos & figuras quantitatis quas poteſt accipere ab agentibus naturalibus, vocatur quantitas in potentia: & hic eſt intellectus atque ſententia illorum verborũ Auerrois. Ad 8. Omne compoſitum eſſe nouũ: intelligit Auerroes de eo qđ eſt verè compoſitum, cuiuſmodi eſt cõpoſitum ſubſtantiale, non autem accidẽtale. Ad 9. Cum eadem ſecundum rem ſit quantitas terminata & interminata, idem erit utriuſque ſubiectum inhæſionis: Verum terminata dicĩ eſſe in toto compoſito denominatiuè, quatenus determinatio quantitatis fit ab agente naturali propter formam ſubſtãtialem, & propter opportunitatem ipſius compoſiti naturalis. Ad 10. Ens per ſe, prius eſt ſimpliciter quam ens per accidẽs, ſed

A in hac vel illa re, nihil prohibet aliquod ens per accidẽs eſſe prius quàm aliquod ens per ſe, præſertim ſi illud ſit naturalis & neceſſaria præparatio atque diſpoſitio ad productionem huius; id quod contingit in materia & quantitate reſpectu formæ ſubſtantialis & ipſius compoſiti. Ad 11. Illa eſt ſimpliciter maior vnio, ex qua ſit magis vnum, & cum ex materia & forma ſubſtantiali fiat magis vnum, quia fit vnum ens per ſe, quàm ex materia & quantitate ex quibus fit vnum per accidens & ſecundum quid, ideo ſimpliciter maior vnio eſt inter materiam & formã

B ſubſtantialem, quàm materię cum quantitate, ſecundum quid autem illa vnio minor eſt quàm hæc, quatenus hæc eſt magis immediata, & indiſſolubilis. Ad 12. Quantitas non eſt principium generationis diuerſum a materia, ſed ꝑtinet ad cauſſalitatem eius tãquam diſpoſitio neceſſaria materiæ, vt ea queat ſubijci trãſmutationi, neque enim materia poſſet ſubijci tranſmutationibus phyſicis niſi ante quantitatem haberet: at priuatio habet diuerſam rationem principij, nempe tanquam terminus a quo. Ad 13. Si

C forma daret materiæ eſſe ens & exiſtere in rebus, ſine dubio forma ſubſtantialis in materia præcederet quãtitatem, prius enim eſt materia eſſe ens, & habere eſſe quantum; ſed quia materia non eſt ens nec ſimpliciter exiſtit propter formam, vt ſupra oſtenſum eſt, id circo argumentum nil valet. Dicitur autem forma ſubſtantialis dare eſſe ſimpliciter, quia ſimul cum materia facit vnum ens per ſe completum & ſub determinato gradu & ſpecie entium conſtitutum, quod non poteſt facere vlla forma accidenta-

D lis. Ad 14. Licèt vniuerſa quantitatis moles terminata ſit, vtpotè quæ cœli finibus circunſcripta tota contineatur, tamen dicitur interminata, propter innumerabiles terminos & figuras quas ipſa quidem in ſe non habet, ſed eas poteſt accipere ab agentibus naturalibus ſecundum varietatem formarum ſubſtantialiũ quæ inducuntur in materiam; quẽadmodum lignũ aliquod dici poſſet informe, ratione formarum artificialiũ quas accipere poteſt ab arte. Ad 15. In rarefactione eadem eſt ratio quãtitatis & materię:

Cur dicatur quantitas interminata.

nam ſicut ibi plus exiſtit quantitatis,ita A quoque plus materiæ: quemadmodum enim per rarefactioné partes quãtitatis multiplicãtur,ſic etiam partes materiæ: quare ſi nolunt in rarefactione vllã materię particulam de nouo acquiri, idem quoq; ſentire debét de quantitate. Nos igitur reſpondemus, acquiri nouum terminum & nouã extenſionem quantitatis,non autem nouam partem quantitatis; de qua re aliàs plura dicentur; nam queſtio de rarefactione perdifficilis eſt, & diligentem atq; accuratam tractationem depoſcit. Ad 16. Licèt materia prima ſecundum nos ſit ignota,& ſecũdum naturam ſit etiam ignota comparatione formę ſubſtãtialis,tamen eſt notior ſimpliciter quantitate. Etenim Ariſto.6.lib. topicorum docet id eſſe notius ſimpliciter,qđ eſt prius,& a quo dependet aliud, conſtat autem materiam eſſe ſecundum naturam priorem quantitate,cum ſit ſubiectum eius,quare ſi quantitas definiatur per materiam, non definietur per aliquid ignotius; poſſet autẽ confici huiuſmodi deſcriptio quãtitatis interminatæ. [Quãtitas interminata eſt quãtitas,quæ per ſe nec rotũda,nec quadrata,nec triãgularis eſt, nec habet vllam figurã earũ, quibus ſpecies rerum naturalium determinantur,ſed eſt in potentia ad eas omnes. Eſt item prima diſpoſitio materiæ, qua materia efficitur idonea vt ſubijci queat cunctis mutationibus phyſicis, & vt in diuerſis partibus ſuis diuerſas formas ſubſtantiales ſimul poſſit accipere.] Sed de interminata quãtitate hactenus.

Quid ſit quãtitas interminata

Poſſet etiam hoc loco diſputari contra eos qui faciunt in materia prima neſcio quam inchoationem formarum,ſed qm̃ hæc opinio iampridẽ exploſa eſt ab omnibus, eiuſq; falſitas & abſurditas per ſe manifeſta eſt, ſuperuacaneum eſſe duximus ea de re verba facere.Reſtat vltima quæſtio de materia:nam cum explicatũ ſit de materia an ſit,quid ſit, & qualis ſit, reliquũ eſt docere propter quid ſit.

Vide Paulum Soncinatẽ 7 lib. Metaphyſicã q.27 & 28.

* *
*

Propter quid ſit materia & de potentia eius duplici.

CAP. XXI.

Triplex relatio materia, ad agens ad formã & ad cõpoſitum.

MAteria eſt propter id ad quod ipſa refertur;triplex aũt eſt relatio materiæ primæ, vna ad agens,altera ad formã,tertia ad cõpoſitũ, Primò enim materia refertur ad agẽs,ſicut potentia paſſiua ad actiuam, & ſicut mobile ad mouẽs.Etenim potentia actiua eſt principium tranſmutandi aliud in B quantũ aliud,& potentia paſſiua eſt principium,vt trãſmutetur ab alio inquantũ aliud eſt.Deinde materia refertur ad formam tanquam potẽtia materialis ad actum formalem, tãquam perfectibile ad ſuam perfectionem.Eſt enim forma,finis materiæ,vt eſt apud Ariſtot.2.Phyſi.tex. 81.& 91.quã rem pulchrè declarat Auerroes in libro de beatitudine animæ,extremis verbis ita ſcribens. [Materia eſt ens & in ſeipſa & in ſui natura propter formam, & eius perfectio eſt vt recipiat C formam, nam ſi forma non eſſet, neque materia eſſet.] Poſtremò forma refertur ad totum compoſitum vt cauſſa ad cauſſatũ; cauſſalitas enim materię eſt in eo, vt ex ea fiat aliquid ita vt inſit: id autem quod fit ex materia, eſt totum compoſitum; refertur etiam materia ad compoſitum vt pars ad totum,cum eſſe partis ſit propter eſſe totius,pręſertim eius partis quæ non poteſt per ſe cohęrere extra totum; hęc autem cauſſalitas, eſt communis materiæ cum forma,ſiquidem ambę ſunt partes eſſentiales totius compoſiti. D Relatio autem materię ad ipſam tranſmutationem,nõ differt vel ab ea quę eſt ad agẽs, vel ab ea quę eſt ad formam.Inter has tres relationes is ordo cernitur, vt ordine generationis,relatio ad agens, ſit prima, ad formã ſecunda, ad cõpoſitũ tertia.primùm enim materia mutatur& diſponitur ab agente,tũ accipit formam, ad extremum ex coniunctione formę cũ materia exiſtit compoſitum. Relatio ad agẽs eſt extrinſeca,& viget tantùm in ipſo fieri,hoc eſt dum res fit & generatur; materia enim indiget agẽte,vt ab eo trãſ

mutetur

mutetur,& ſic in ea producatur forma, qua producta non eſt amplius opus agẽte. Relatio ad formã & compoſitum, eſt intrinſeca, & conſiſtit non modo dũ res ſit, ſed etiam poſtquàm facta eſt quãdiu res manet;& hæc relatio continet perfectionem materiæ. At ſi ſpectetur natura ipſius materię, principalis eius relatio ẽ ad formam; hanc enim expetit ut turpe pulchrum,& ut ſuum actum atq; perfectionem; quo fit ut ſibi inuicẽ omni ex parte ſemper aptẽ reſpõdeant,& ſiut ad aliquid, ut dicitur 2. Phy. tex. 26. forma enim eſt finis materiæ, ut ante diximus. Sin autem cõſideretur intentio naturæ, principalis eius relatio eſt ad cõpoſitũ; natura enim materiã ordinat ad formã & utramq; ad totum compoſitum; hoc enim eſt quod ꝑ ſe ſubſiſtit,& quod operationes naturales exercet,& quo natura tendit,& in quo tandẽ cõquieſcit. Verum quia in hiſce relationibus materiæ, includitur potentia, eaque magnas difficultates habet, de ipſa neceſsariò dicendum eſt.

Hac diſtinctionẽ potentiæ innuit Auer. 1. de Calo com. 120. & 4. Phy. com. 120. Praclara doctrina de duplici materię potentia.

Duplex eſt potentia, una quæ conuenit materiæ ex ſua ipſius ui & natura, altera, quæ cõuenit ei ꝑut eſt ab agẽte deſtinata & determinata ad hãc uel aliam formã; nã cũ materia ẽe nequeat ſine potẽtia, duplex aũt ſit materia, prima & ſecũda, neceſſe eſt ſimiliter etiã duplicem eſse potentiam, unam quæ conuenit materiæ primæ, alteram quæ ſecundæ. Hæ duæ potentiæ uariis uocabulis diſtingũtur; illa dr̃ prima, indeterminata, uniuerſalis, remota, cõfuſa, eſsentialis materiæ & inſeparabilis ab ea: Hæc autẽ appellatur ſecunda, determinata, particularis, propinqua, diſtincta, accidentalis materię & ab ea ſeparabilis. Vtrauis aũt potẽtia tripliciter accipi põt uel ſubiectiuẽ & idem eſt quod materia potẽs; uel formaliter pro illo reſpectu & habitudine potentiæ ad actũ; uel terminatiuẽ, nimirum pro ipſo actu & forma ad quam terminatur potentia: primo modo, potẽtia eſt ſubſtantia non differens à materia; ſecundo modo, eſt relatio uel de prædicamento Ad aliquid, uel certẽ tranſcendẽtalis; tertio modo, tota ſpectat formã à qua & unitatem & diſtinctionẽ accipit: poſſet fortaſse etiam quarto modo accipi

A potentia prout eſt quædam qualitas ſecũdæ ſpeciei, hoc eſt naturalis quædã habilitas ad recipiẽdas formas. Quid autem interſit inter poſſibilitatẽ & potẽtiam, vide apud Auerroem in libro de Baetitudine animæ ca. 2. vbi vult nomẽ poſſibilitatis eſſe magis intrinſecum & ſubſtantiale rei quam nomen potentiæ, & potentiam, inquit neceſſe eſt exire in actum in aliquo indiuiduo ſpeciei, & in aliquo tempore, at poſſibilitatem minime. Sed quid inter potẽtiam primam & ſecundam interſit, oſtendamus.

Quatuor differentia inter potentiam primam & ſecundã materia. Potentia eſt de eſſentia materia.

Inter has duas materiæ potẽtias, qua-

B tuor ſunt differentiæ. Vna differẽtia eſt, primã potentiã eſſe materiæ eſſentialẽ, ſecundam autem eſſe accidentalẽ. Quid autem prima potentia ſit eſſentialis materiæ, ex his oſtendi poteſt. Primò, quia multis locis Ariſ. deſcribit materiam ꝑ eſſe ens in potẽtia, qua re ſignificat potẽtiam eſſentialẽ eſſe materię. Tum, Auer. in lib. de ſubſtantia orbis cap. 1. ait potẽtiam eſſe differentiam ſubſtãtialem materiæ. Deinde ita ſe habet potẽtia ad materiam, ſicut actus ad formam, ſed eſſentiale eſt formæ, eſſe actũ, ergo ſimiliter

C eſſentialis erit materiæ potentia. Poſtea Ariſt. lib. 8. Metaphyſicæ tex. 15. inquit, ideo ex materia & forma fieri vnũ, quia materia eſt in potentia, forma autem eſt actus: Si igitur potentia nõ eſſet materię eſſentialis, non poſſet vnum quidpiã eſſentialiter fieri ex materia & forma. Prę terea, ſi potẽtia non eſt eſſentialis materiæ, ergo poſſet intelligi materia abſque potentia ad formam, at id eſt contra Ariſtot. qui 2. Phy. tex. 26. inquit, materiam & formam eſſe ad aliquid, quare nõ poterit vnũ intelligi ſine altero. Et Auer.

D 4. Phyſ. cõm. ita 17 ita ſcribit, [difficile ẽ cognoſcere quidditatem primorũ principiorum, nimirum materię & formę; intelligere autem materiã ſine forma, eſt impoſſibile. Poſtremò, materia eſſentialiter eſt incõpleta, alioqui nõ eſſet pars eſſentialis alterius; ergo ordinatur eſſentialiter ad id à quo perficitur & cõpleẽ, id aũt eſt forma; ad eam uerò dirigi & ordinari non poteſt ſine potẽtia, eſt igitur potentia eſſentialis materiæ. Quod autẽ ſecunda potentia ſit accidentalis materiæ, hoc modo demõſtrari poteſt. Primò, quia

quia ſecunda potentia eſt determinata, eſſentia verò materiæ, per ſe eſt indeterminata; nullum autem determinatum eſt de eſſentia indetetermInati. Deinde potentiæ ſecundæ ſunt multæ & variæ, v.g.ad hominem,ad equũ & ad alias ſpecies & indiuidua rerum naturaliũ: at eſſentia materiæ vna eſt. Denique potentia ſecunda contrahit & determinat primam, largiendo materiæ diſpoſitiones accidentarias per quas ea fit determinatè habilis ad certam aliquã formã accipiẽdam; in quibus diſpoſitionibus cum maximè poſita ſit vis ſecundæ potẽtiæ, non poteſt ea pertinere ad eſſentiã materiæ. Altera differentia eſt;primã potentiã re nõ diſtingui à materia; ſi enim ea vt dictum eſt,attingit eſſentiam materię,nõ poteſt ab ea,re diſtingui alioquin eſſentia materiæ non eſſet ſimplex ſed compoſita. At ſecunda potentia re diſtinguitur à materia; ſiquidem in ſe continet accidẽtales diſpoſitiones re diuerſas à materia. Tertia differentia eſt,primam potentiam eſſe vnam, quia eſt vna eſſentia materiæ, & quia talis potentia conuenit materiæ per ſe ſumptæ, quæ vno modo indeterminatè & indifferenter ſe habet ad omnes formas, & quia ſi talis potentia eſſet multiplex, non eſſet indiſtincta reſpectu formarum. Etenim vbi eſt multitudo ibi eſt diſtinctio:at ſecunda potentia eſt multiplex non ſecus quàm forma ad quã determinatè refertur;ſi.n.ſunt variæ diſpoſitiones materiæ pro varietate formarum, & ſi quælibet forma ſuam ſibi propriam vendicat materiam, denique ſi numerus & diſtinctio huiuſmodi potentiarũ ſpectari debet ex formis ad quas referũtur, neceſſe profectò eſt has ſecundas potentias multas & uarias eſſe. Quarta differentia eſt, primam potentiam eſſe ingenerabilem atque incorruptibilem; nam cum ſit eſſentialis materiæ, non poſſet abeſſe materiæ ſine eius interitu;adde quod ſi prima potentia interiret, materia nullam formam poſſet accipere, quare ceſſaret generatio,imò cuncta in nihilũ reciderent. Quamobrem Ariſtoteles 1.Phy. tex.82.ait,materiã generari & corrumpi per accidens rõne priuationis, per ſe autem & ſecundum potentiã ſuam eſſe ingenerabilem & incorruptibilem;& in 5. Metaph.tex.5.loquens de materia ita ſcribit [item natura dicitur, ex quo primo inordinato exiſtente & immobili ex ſua potentia,aut eſt aut fit aliquid eorum quæ natura ſunt.]ſecundam autem potentiã neceſſe eſt uariè mutari,quemadmodũ contingit in ſecundis materiis & in accidentarijs diſpoſitionibus ipſius materię. Verum ex iis quæ dicta ſunt de prima illa materiæ potentia, nonnullæ exiſtunt difficultates, quas deinceps explicare oportet.

Dubitationes contra ea quæ dicta ſunt de potentia materiæ.

CAP. XXII.

PRIMA Dubitatio quæ primo loco tractari & enodari debet,ſic ſe habet.aut prima materiæ potẽtia dicitur eſſe eſſentialis materiæ,quia eſt de ipſius eſſentia,at hoc eſt contra Themiſtiumqui 1. Phyſicorũ ſuper tex. 61. in illa ſua nobili digreſſione de potentia materiæ, ait materiã eſſe quidpiam abſolutum,actu exiſtens,eiq; accidere potẽtiam:aut dicitur eſſentialis, quoniam eſt proprietas quædam conſequẽs eſſentiam materiæ per quã natura materiæ nobis innoteſcit:at ſic poſſet materia intelligi ſine potẽtia,ſicut homo intelligi poteſt,tametſi eum riſibilem eſſe nõ intelligamus;qđ eſt contra Ariſt. & Auer. locis in præcedenti capite poſitis.2. Dubitatio.videtur Auer. ſibi contradicere, nam in libro de ſubſtantia orbis cap. 1. ſcribit potentiam eſſe differentiam ſubſtantialem materiæ, at in 1.Phyſi. com. 70.ait potentiã non eſſe ſubſtantiã materiæ, qm̃ illa eſt corruptibilis & de prædicamẽto Relationis,& in 12.Met.cõm. 11.inquit materiã ſm naturã ſuã eẽ una at potentias eius multas eſſe,& numerũ potentiarũ eſſe ſicut numerũ formarũ; qđ nõ eſset verũ ſi potẽtia eſset materię eſsentialis. 3.Dubitatio. Si potẽtia materiæ eſt immutabilis,ergo idẽ numero qđ eſt corruptũ poterit redire; qđ eſt cõtra Ariſt.in fine 2.li. de Generat. probatur conſequẽtia,nã ſi corrupta forma, manet

net in materia potentia paſſiua ad illam (quippe cum potentia materiæ ponatur immutabilis) & omni potentiæ paſſiuæ reſpondet aliqua potentia actiua: vbi eſt autẽ potentia paſſiua & actiua, pôt eſſe effectus, ergo poſſet quod ſemel interijt idẽ numero regenerari. 4. Dubitatio, qđ eſt in potentia, iãdem reducitur ad actũ; ergo ſi materia eſt in potentia, erit aliquando actu, & ſic amittet potentiã ſuã, nam adueniente actu euaneſcit potẽtia, at materia ſine omni potẽtia eſſe neqt. Deinde, ſi materia eſt in potẽtia ad omnes formas, aliquando habebit omnes, quibus habitis ceſsabit generatio: non. n. B erunt aliæ formæ quę generari queãt; & tunc illæ formæ quæ ſuapte natura corruptibiles ſunt, aut corrũpentur aut nõ; ſi corrumpentur, materia remanebit ſine vlla forma, ſi non corrumpentur, erit aliquid corruptibile, quod nunquam corrũpetur, quod eſt contra Ariſtot. in 1. lib. de Cœlô. 5. Dubitatio. An materia ſit in potentia ad omnes formas tam indiuiduales quam ſpecificas æqualiter nec ne, merito dubitari & in quæſtionem vocari poteſt. 6. Dubitatio. Cum Philoſophi, maximè qui ſunt Theologi, dicãt aliud eſſe recipi in materia eamque informare, & C aliud educi è potentia materię, vt patet in anima rationali, merito dubitatur quid ſit educi è potentia materiæ? Sed ad has dubitationes poteſt breuiter reſponderi ad hunc modum.

Ad 1. Reſpõdemus, & ſi vtraq; opinio probabiliter defendi poteſt, nimirũ primam illam potentiã eſſe de eſsentia materiæ, & ipſam non eſſe de eſsentia materiæ, ſed dici eſsẽtialem, quia eſt proprietas quędã naturalis materiæ ex eius manans eſsẽtia; & pro prima opinione ad teſtimonium Themiſtij reſponderi poſſet, D aut eum ibi loqui de ſecũda potẽtia materiæ non de prima, aut enim intelligere materiam non eſſe ipſam puram potentiam, ſed quiddam abſolutum in genere entis, cui quaſi differẽtia quædam accedit potentia: & ſi, inquam, vtraq; hæc ſententia defendi poteſt; attamen probabilius eſſe exiſtimamus potentiam dici eſſentialem materiæ, quia intrinſecè cõſequitur eius eſsentiam tãquàm proprietas quædam naturalis. Sic enim (niſi nos

An prima potẽtia ſit de eſſentia materiæ.

A fallimur) de natura materię cogitãdum eſt; eam ens quoddã, (vt eſt apud Simplicium 2. de Anima, com. 2.) tenuiſſimum & imperfectiſſimum: ens inquam abſolutum quidem entitatiuè, ſed omnino incompletum ſpecificè, cuius eiuſmodi eſt natura, vt ab agentibus naturalibus variè mutari & formari queat, quam cõſequitur ſumma & prope infinita quędam habilitas accipiendi omnes formas naturales. Itaq; ſicut naturã ferri cõſequitur habilitas quædã vt ex illo gladius effici poſſit, & naturã cerę, mollities & flexibilitas qua ad oẽs figuras accõmodari pôt; ſimiliter ẽt cogitandum eſt de natura materiæ. Hęc aũt habilitas ſeu potẽtia, ſimpliciter eſt qualitas ſecũdæ ſpeciei, adiũctũ habens reſpectum ad formã, nõ re, ſed ratione tantum differens a materia. Dr̃ aũt hæc potẽtia eſſentialis materię, quatuor ob cauſſas: primò, quia immediatè & intrinſecè fluit ex eſſentia materię; tum qđ per eã eſſentia materiæ ordinatur ad formam; deinde quod ex materia & forma propter actum huius, & potẽtiam illius, efficitur per ſe ac eſſentialiter vnũ quoddam compoſitum; poſtremò, quod cũ natura materiæ maximè fugiat intelligentiam noſtrã, ponitur loco differentię ſubſtantialis, ipſa potẽtia, ita vt materia ſine notione potentiæ, nec definiri, nec intelligi à nobis poſſit. Ad 2. Auerroes in libro de ſubſtantia orbis, loquitur de prima potentia, quam vocat differentiam ſubſtantialem materiæ, intelligendo eo modo, quo paulò ante expoſuimus; in primo autem Phyſic. & in 12. Metaphyſicæ loquitur de ſecunda potentia vel de prima accepta formaliter aut terminatiuè, hoc eſt pro nudo ipſo reſpectu potentialitatis, uel termino reſpectus, qui eſt forma. Ad 3. Sicut ad generandum quidpiam non ſufficit prima potentia materiæ, ſed neceſſaria eſt ſecunda potentia, quippe quæ cohibet in ſe diſpoſitiones congruentes formæ procreandæ, ita etiam ad regenerandum idem numero quod iam interijt, non ſatis eſt eandem manere in materia illam primam potentiam, ſed oporteret manere ſecundam, quæ tamen vna cum forma corrupta prorſus interijt, ex quo fit, vt quod ſemel corruptum eſt, idem numero redire nequeat.

Quatuor ob cauſſas potentia dicitur eſſentialis materiæ.

Potẽtia dupliciter reducitur ad actum.

requeat Verùm hac de re aliàs ſubtilius differendum eſt. Ad 4. Duplex potentia cernitur in rebus naturalibus: vna quæ tota ſimul reducitur ad actũ, quomodo æs dicitur potentia ſtatua, & aer potẽtia ignis:altera,quæ nunquam tota ſimul reducitur ad actum, ſed tãtum ſucceſſiuè, ita vt ſimul cum actu ſemper admixtum ſit aliquid potentiæ,talis eſt potentia cõtinui motus,temporis,& materię primę; itaq; potentia materię reducitur ad actũ omnium formarum,non ſimul vt omnes in ſe habeat, id enim eſt impoſſibile, ſic enim exiſteret actu infinitum, & omnia cõtraria ſimul actu eſſent, ſed ſucceſſiue, quòd nunquam ceſſabit generatio ob inſatiabilem appetitum materię,& ſempiternum motum, atque efficientiam orbium cęleſtium. Quemadmodum igitur diuiſio continui nunquã poteſt terminari & abſolui, ſic appetitus & potẽtia materiæ nunquam omnino expleri,& vt ita loquar,actuari poteſt. Hanc potentiæ diſtinctionem tradit Ariſtot.3. Phyſi.57. & 8. Metaphyſicę tex.11. Ad 5. Potẽtia materię non æqualiter ſpectat formas indiuiduales & ſpecificas,ſi quidem inter has multum intereſt; primò quod illæ ſunt infinitæ,hę autẽ determinatę;tum quod hæ ſunt omnes ſimul,nulla enim ſpecies deeſſe poteſt vniuerſo, alioquin nõ eſſet perfectum:illæ autem minime; poſtea ꝙ potẽtia materiæ ad formas ſpecificas nũquam fruſtratur,ſicut eam fruſtrari contingit in formis indiuiduis,nõ enim omnis generatio formæ ſingularis completur, ſed nonnunquam impeditur. Ad 6. Apud Chriſtianos Philoſophos & Theologos, aliud eſt aliquid eſſe formam materię,& aliud eſſe formam omnino materialem; illud enim dicitur eſſe forma materiæ, quod dat eſſe materiæ & ſimul cũ ea facit vnum compoſitum eſſentiale, quod ſit ens ſpecificè completum & abſolutum;id autem vocatur forma materialis,quod eſt eductum è potentia materię eique immerſum, & ab ea inſeparabile. Quocirca anima rationalis dicitur forma materiæ,proprie autem non appellatur forma materialis. Vt autem planius intelligatur quid ſit educi è potẽtia materię,exponemus quinque proprietates, quas habẽt formæ omnes eductæ ex po-

Quid ſit educi è potentia materia.

A tentia materiæ. 1. eſt, quòd tales formæ producuntur ab agentibus, materialibus, per actiones materiales, & per diſpoſitiones materiales, hoc eſt hęrentes & infixas in ipſa materia. 2. eſt, quòd tales formæ pẽdent in fieri a materia,hoc eſt non poſſunt gigni niſi intra materiam, eique penitus copulatę, non enim per ſe producuntur & extrinſecus adueniunt & adiũguntur materiæ. 3. eſt, quod pendent a materia in eſſe; nam extra eam materiam in qua ab initio productę ſunt,ne puncto quidem temporis, aut per ſe ſubſiſtere, aut in alia materia B exiſtere poſſunt; ſed planè idem eſt eas ſeparari à ſua materia, quod ipſas penitus interire. 4. eſt, quòd pendent a materia in operationibus ſuis, ex quo fit,vt operationes huiuſmodi formarum,ſubiectiuè non ſint in forma, ſed in toto compoſito. 5. eſt, quòd pendent à materia quidditatiuè,quãobrẽ ſine ea nequeunt, aut definiri,aut perfectè intelligi. Eas igitur formas, materiales & eductas ex potẽtia materiæ appellare oportet, in quibus inerunt prædictę quinque proprietates. Porrò, ſi quis quærat,an materia ſit C in potentia ad animam rationalem, reſpondendum eſt,ſecundum veritatẽ materiam eſſe in potentia ad animam rationalẽ,vt eam recipiat,& vt ab ea accipiat eſſe humanum,& ſimul cum ea conficiat hominem; nõ eſſe autem in potentia ad eam perinde atque eſt ad cęteras formas materiales, non enim anima rationalis educta eſt ex potentia materię,quocirca ex ſupradictis quinq; proprietatib. quæ conueniunt in formas penitus materiales vltimam tantùm habet,quatenus nimirum eſt forma materiæ, & pars eſſen- D tialis humanę naturæ. Vide hac de re D. Tho.in 1.par.q.90.art.2.ad 2.

An materia ſit in potẽtia ad animã rationalem.

De priuatione.

CAP. XXIII.

DIcta ſunt de materia prima, ea, ꝗ ad obſcuram & abditam naturã eius perueſtigandã atque cognoſcendam conferre videbantur. Nunc dicendũ eſt de Priuatione,ꝗ cum hęreat in materia,

De varietate priuationum doctrina peripatetica.

materia, nec ab ea re differat, eiuſq; cauſſa vim & rationem principij obtineat, ſimul cum illa tractari debuit. De hac igitur ſi pauca dixerimus, finem huic libro imponemus. Priuatio duobus modis ſumitur, vel pro abſẽtia eius formę quę iã fuit vel eſſe debuit, quomodo cęcitas eſt priuatio viſus; vel pro abſentia eius formę, quæ nec fuit, nec eſſe debuit, ſed quę futura eſt, & ſic priuatio ponitur principium generationis. Inter has duas priuationes hoc intereſt, quod in priori, poteſt fieri mutatio ex habitu ad priuationem, ſed non contrà, vt ex viſu ad cæcitatem, non autẽ ex cæcitate ad viſum; in poſteriori autem contra accidit. nam fit mutatio ex priuatione ad formam, non autem ex forma ad priuationem. Rurſus prior priuatio duplex eſt, vna quæ non ſolum ex ſubiecto aufert formam, ſed etiam habilitatem & diſpoſitiones ad eam recuperandam, ut cæcitas in oculo; & ab huiuſmodi priuatione non fit regreſſus ad habitum: altera eſt quæ ita ex ſubiecto aufert formam ut in eo potentiam relinquat eam recuperandi, vt tenebræ in aere, ignorãtia in intellectu; & in huiuſmodi priuationis fit viciſſim mutatio inter habitum & priuationem. Ex qua diſtinctione perſpicuè cernitur, quomodo intelligendũ ſit id quod Ariſt. in poſt prędicamentis ait, a priuatione ad habitũ, nullum eſſe regreſſum. Poſterior item priuatio duplex eſt; vna remota, ſic terra dicitur habere priuationem formę hominis: altera proxima, ſecundum quam ſemen dicitur habere priuationem hominis. inter quas id eſt diſcriminis, quod a remota priuatione ad formam fit tranſitus interiectis ante multis mutationibus; a ꝓxima verò, vnica tãtùm interponitur mutatio per quam forma acquiritur. Vnde quemadmodum potentia materiæ, alia eſt prima, quæ conuenit materiæ vt eſt indifferens ad omnes formas, altera eſt ſecunda per quam materia certam aliquã formam præfinitò reſpicit; ſic etiam priuatio, nam potentia materiæ ſemper habet adiunctam priuationem. Verum priuatio, quæ eſt principium generationis, de qua Ariſt. loquitur 1. Phy. non eſt illa prima, quippe quę ſit vna tantũ, & incorruptibilis, & non ſufficiens ad inchoandã

A generationem, ſed eſt ſecũda, quę ſecundum Alexandrũ 2. libr. naturalium quæſtionum cap. 11. definiri poteſt hoc modo. [Priuatio eſt abſentia formæ naturalis generandæ, in ſubiecto apto eam recipere.] Cur autem ſit principium generationis, cauſſa eſt primò, quia in tranſmutatione naturali habet ſe vt terminus a quo. Deinde, quia omne quod fit, ex oppoſito fit, quod per ſe quidẽ eſt priuatio, ex accidenti vero poteſt eſſe, vel contrarium, vel medium. Denique quod generatur, neceſſarium eſt, ut & antea nõ fuerit, & vt eſſe potuerit, hoc autẽ eſt priuatio.

Cur priuatio dicatur principiũ ꝑ accidens.

B Sed cur Ariſt. 1. Phyſic. 66. vocat eam principium per accidens? an quia res naturalis fit ex materia, quã accidit eſſe priuatam ea forma quę producitur? an quia res naturales non indigẽt priuatione, niſi dum fiunt, cum primùm autẽ obtinẽt eſſe, dimittunt, ac depellunt priuationẽ? an potius, quia, vt placet Alberto, priuatio requiritur in generatione ꝑ materiam, hæc enim nõ poſſet moueri ad formam, niſi adiũctam haberet priuationẽ? Qm̃ igĩ priuatio neq; remanet in re generata, neq; re differt a materia, & ꝓpe

C eſt nõ ens; idcirco ſpreta fuit ab antiqꝭ, nec eſt numerata in principijs rerũ naturaliũ. Sed hoc loco exiſtũt octo dubitationes, quas ad id qđ agimus plurimũ intereſt diligẽter explicare. Prima dubitatio eſt hęc. Cum priuatio ſit abſentia formæ, q̃ abſentia re idẽ eſt, qđ ipſa forma, cur priuatio dr̃ potius eſſe idẽ re cũ materia, quàm cũ forma? Secũda. Si potẽtia materiæ in ſe continet abſentiam formæ & habilitatem ad eam, quod enim poteſt eſſe, id & nõ eſt & aptum eſt eſſe, cur magis priuatio ponitur tertiũ principiũ generationis, quàm potentia materiæ?

D Tertia. Si priuatio accedit & decedit materię non ſecus quàm forma, ergo ſicut formæ eſt priuatio, ſic etiam ipſius priuationis erit priuatio, & ita res abiret in infinitũ. Quarta. Aut priuatio eſt ens reale, aut nõ; ſi eſt ens reale, quomodo Ariſt. appellat eam per ſe non ens? ſi non eſt ens reale, ſiue ſit ens rationis, ſiue nihil, quomodo põt eſſe principiũ entis realis? Quinta. Ariſt. 1. Phy. tex. 43. & 47. ait: omne, qđ fit, ex oppoſito fieri, hoc eſt ex contrario, vel medio, ergo, ſi propriè loquamur, priuatio

uatio per ſe non eſt principium genera-
tionis. Sexta, Non videntur eſſe tantum
tria principia rerum naturalium. Nã ſi
priuatio quę eſt non ens, & per accidens
concurrit ad generationem, conſtiuitur
principium, quãto æquius eſt cauſſam ef
ficientem & finem, quãtitatem, & diſpo
ſitiones materiæ, locum item & tempus
numerari in principijs? Septima, Poteſt
etiam dubitari, vtrũ nomen principij de
his tribus materia, forma, & priuatione
dicatur vniuocè an ſecũdum prius & po
ſterius, & de quo principaliùs dicatur;
Octaua, Cum priuatio ſit non ens, dubiũ
eſt, vnde habeat vnitatem, diſtinctionẽ,
definitionem, atque cognitionem?

Soluuntur & explicantur ſupradictæ octo dubitationes.

CAP. XXIIII.

VERVM hiſce dubitationibus facilè
occurri poteſt. Ad primã hoc mo
do reſpondemus, duas ob cauſſas
nõ dicitur priuatio eſſe idẽ cũ forma, pri
mùm quia priuatio hæret in materia, &
cum ea inchoat motũ, nec ei aduerſatur
ſicuti formę, vtpotè qua adueniente con
tinuò priuatio euaneſcit. Deinde, qa pri
uatio præter abſentiam formæ, includit
vel adſignificat potẽtiam, quæ eſt in ma
teria ad formam accipiẽdã; denique ma-
teria eſt, quæ dicitur priuata quãdiu nõ
habet formã. Itaq; priuatio eſt in mate-
ria quandiu abeſt forma, cũ primùm aũt
aduenit, priuatio eſſe deſinit; quamobrẽ
meritò priuatio refertur potius ad mate
riam quàm ad formam. Ad 2. Quoniam
priuatio propriè principaliter, & vt nũc
loquuntur formaliter, ſignificat non eſſe
formæ; quam ob cauſſam in trãſmutatio
ne eſt terminus, à quo, potentia autem
Cur potentia non ſit principiũ.
propriè quidem tantùm ſignificat habili
tatẽ ad formã, ex conſequẽti verò nõ eſ
ſe actu formã in materia, idcirco potẽtia
numeratur idẽ principium cũ materia,
priuatio aũt diuerſam principii rationẽ
obtinuit. Nã in omni mutatione phyſi-
ca tria ſunt veluti principia, terminus à
quo, terminus ad quẽ & ſubiectũ potens
accipere terminũ ad quẽ: Itaq; in tõne
A principij, potentia adnumeratũ & adiũgi
tur ſubiecto ſeu materiæ, priuatio autẽ
quæ eſt terminus à quo, ceu diuerſum à
materia principiũ numeratur. Ad 3. Ad
hãc dubitationẽ ita reſpõdet Simplici[9],
quemadmodũ nec abſentiæ eſt abſentia,
nec præſentiæ præſentia, ita neq; priua-
tionis eſt priuatio; alioquin res procede
ret in infinitũ, priuatio enim eſt abſẽtia
formæ, &, vt vocãt, entis poſitiui: cũ igiẽ
priuatio nõ ſit habitus, neque forma, ne
que ens vllum poſitiuũ, non põt eſſe pri
uationis priuatio. Ad 4. Aliud eſt quære
An priuatio ſit ens reale.
re, an aliquid ſit priuatio realis, & aliud,
B an priuatio ſit ens reale. Etenim cæcitas.
v.g. priuat oculũ aliquo ente reali, nimi
rũ facultate vidẽdi, quã ob cauſſam voca
ri debet priuatio realis: at cæcitas nõ eſt
ens reale, immo nullũ eſſe poſitiuum ha
bet, & ſi qđ habet, id eſt ens rationis, qđ
fingit mens formando huiuſmodi propo
ſitiones (cęcitas eſt priuatio viſus, vel cę
citas eſt tolerabilior, quàm ſurditas) in
quibus cæcitas cõcipitur, & apprehendi
tur à mẽte, perinde atq; haberet aliqđ
eſſe. Si quis aũt obijciat priuationẽ per-
cipi a ſenſu: nã, vt eſt apud Ariſt. in 2. de
C Anima, viſus percipit lumẽ & tenebras,
& ſimiliter alij ſenſus, habitũ & priuatio
nem circa ſuum obiectum; Reſpõdendũ
eſt, ſi priuatio per ſe a ſenſu perciperetũ,
neceſſario fore ens reale; cũ aũt percipia
tur ex accidẽti, & ex abſentia formæ uel
habitus. viſus enim percipit tenebras ae
ris quatenus animal ſentit ſuũ uiſum nõ
percipere lumen aeris, nec ab eo pati &
affici, id manifeſte declarat, eam nõ eſſe
ens reale: quo licet intelligere, quamuis
priuatio ſit principiũ rerum naturaliũ,
tamen, quia non eſt principiũ per ſe ſed
D per accidẽs, nec in eſſe, ſed in fieri tm̃, id
circo non poſſe concludi eam eſſe ens
reale. Ad 5. Huius dubitationis ſolutio
Nota doctrinã Alexandri.
petenda eſt ex Alexandro lib. 2 q. natu-
raliũ, c. 11. ubi ait res naturales p ſe fieri
ex priuatione, quia oportet id quod fit,
antea nõ eſſe, & poſse eſse; id autẽ nihil
aliud eſt, quàm priuatio; per accidẽs aũt
fieri ex cõtrario, quatenus accipit mate
riam, quæ eſt priuata vna forma, eſse ſub
alia contraria; verùm res non fit ex con-
trario vt contrariũ eſt, ſed quatenus vnũ
contrarium habet adiũctam priuationẽ
alterius,

alterius. Nęq; res fieri ex contrario, ꝑ ſe locum habet, niſi in mutatione, quæ eſt in qualitatibus. Nã in ſubſtantia, & quantitate per ſe nulla eſt contrarietas. Ad 6. Tria tantùm ſunt interna generationis naturalis principia, nã cum generatio ſit quędam mutatio, intrinſece petit terminũ a quo, & ad quẽ, & ſubiectum qđ mutetur; cætera uerò quæ ad generationẽ concurrunt, aut ſunt principia externa, ut efficiens; aut diſpoſitiones materiæ qnibus pręparatur ad accipiendam formam, ut quantitas, & qualitas; aut ſunt circunſtantiæ, quę generationi extrinſecus neceſſario adiunctæ ſunt, ut locus, & tempus. Cum autem eadem res ſit forma & finis, merito dubitari poteſt, an ea res ſit principium generationis vt finis an vt forma, ſed huius dubitationis explicatio reijcienda eſt in ſequentem librum ſextum, in quo propriè agendum eſt de forma. Ad 7. Placet nobis ſentẽtia Alberti Magni, qnam is accepit ab Auerroe & Auicenna, nomen principij de his tribus dici ſecundum prius ac poſterius; primùm enim dicitur de forma, nam in generatione, forma eſt finis ad quem vniuerſa tendit generatio; in eſſe autem rei naturalis etiam forma eſt principalis cã, ſi quidem uel eſt tota quidditas rei naturalis, ut Peripateticis uiſum eſt, uel certe principalis eius pars, de quo nemo adhuc dubitauit. Adde, ꝙ priuatio eſt propter materiam, materia autem propter formam. Deinde ſecundum locum in numero, & dignitate principiorum, uendicat ſibi materia; Vltimum vero priuatio; hæc enim, cum neque ſit ens, neque permaneat in re generata, non eſt cauſſa, niſi per accidens, atque ob eam rẽ infimum in principijs locum obtinet.

Nomẽ prĩcipij nõ dicitur ęqualiter de forma materia & priuatione.

A Ad 8. Priuationes ſunt eædem, aut diuerſæ inter ſe, non aliter quàm formæ quarum ſunt priuationes, ut ſi formæ aut numero, aut ſpecie, aut genere differant; ſic etiam diſtingui neceſſe ſit earum priuationes; ut duæ cæcitates numero, cæcitas & ſurditas ſpecie, cæcitas uerò & priuatio hominis, genere differunt inter ſe. Quocirca licèt priuationes per ſe non reponantur in categorijs, tamen reuocantur ad categorias earum rerum quarum ſunt priuationes: atque huius rei cauſſa eſt, quia priuatio ita habet unitatem & diſtinctionem, vt eſſe: B eſſe autem priuationis non eſt aliud, quàm eſſe abſentiam formæ: ex quo itẽ efficitur priuationem non poſſe aliter cognoſci, aut definiri quàm per formam. Quamobrem in 6. libr. Topicorum ſcriptum eſt, quædam eſſe genera oppoſitorum, quæ per ſe inuicem definiuntur, qualia ſunt relata; alia verò quorum vnum definitur per alterum, id autem non viciſſim per illud; huiuſmodi ſunt habitus & priuatio. etenim habitus ponitur in definitione priuationis, priuatio uerò non adhibetur in de- C finitione habitus, neque id accidit ſine cauſſa. Nam ut eſt apud Ariſtot. 1. de Anima textu 85. rectũ eſt iudex ſui & obliqui, obliquum autem neque ſuipſius, neque alterius; ſicut enim res eſt, ita cognoſci debet. cum autem priuatio non ſit aliud quam abſentia formæ, nõ aliter quàm per formam definiri, aut intelligi poteſt. Atque hæc quidem dicta ſint de materia & priuatione.

Vnde ſumatur vnitas & diſtinctio Priuationis.

FINIS QVINTI LIBRI.

DE FORMA
LIBER SEXTVS.

Quāta ſit [illegible]ſtantia formę.

TERTIVM generationis principium, ultimum quidē ordine temporis, ſed dignitate primū & ſummū, eſt forma. Hæc enim eſt diuinum illud bonum B quod à materia perpetuo expetitur, ſine quo ipſa eſſet rudis, deformis, & quodāmodo non ens. Hęc eſt tanquam domina & regina, cuius obſequijs & vſib. addicta & mancipata ſunt accidētia: omnia n. accidentia aut ſunt præparationes & affectiones materiæ ad accipiendam tuē damque formam, aut velut inſtrumenta quædam ad eius actiones obeundas. Hęc eſt finis agentium naturalium, in quo aſſequendo laborant, quo adepto cōquieſcunt, & perfecta iudicantur, & ſpeciem quandam æternitatis atq; diuinitatis cō C ſequuntur. Hæc rebus compoſitis nobilitatem atq; perfectionem tribuit, & in latiſſima entis regione certam fixamq; ſedem & gradum præfinit, & ſuam cuique rei notam atq; characterem imprimit; quo a nobis & intelligi & nominari, & a cęteris rebus diſtingui poſſit. Hæc ē fons omnium actionum & motuum naturalium, & admirabilium operum architectrix, cuius in fingendis formandiſq; rebus vim, atq; ſolertiam, nulla vel ars, vel induſtria, vel intelligentia hominum pfectè imitari & conſequi poteſt. Hęc vna D maximè continet mundi pulchritudinē & ornatum: ex forma enim manat & pēdet multitudo, uarietas, & diſpoſitio rerum, earumque naturalis inter ſe tū conueniētia, tum etiam repugnātia, in quo præcipuè conſiſtit vniuerſi decor & præſtantia. Hæc denique eſt quaſi apex & faſtigium humanæ ſapientiæ. Etenim perfecta cuiuſque rei cognitio ducitur ex cauſſis, in quibus principē locum forma obtinet; nam cū ea ſit quod quid eſſe rei, per eam quid quæq; res ſit cognoſci debet; qua cognitione nulla (iudicio Ariſt. 3. Metaph. tex. 10. & 7. lib. tex. 4.) melior aut præſtabilior eſſe poteſt. Rectè igitur B Ariſt. ait, tametſi utraque cauſſa, hoc eſt materia & forma ſtudiosè ac diligenter a Phyſico requirenda & conſideranda ſit; formam tamen, quę finis eſt materię, maiori ſtudio & cura cognoſcendam & tractandam eſſe. Quamobrem is nonnūquam reprehēdit veteres Philoſophos, q in vnius materię contemplatione & explicatione penitus occupari & defixi, nunquam animum attenderint ad formam, cāq; vel omnino prætermiſerint, uel certè perquàm leuiter & obſcurè attigerint. Quo in uitio ne nos etiam, qui C de rebus phyſicis agimus, hærere videamur, quemadmodum ſuperiorem quintum librum in declaranda materia conſumpſimus, ita hunc ſextum librum ad explanādam uim & naturam formæ, cōferemus. Sed ut quæ dicturi ſumus, pſpicuè ac diſtinctè tractentur, diſtributa eſt hæc diſceptatio noſtra de forma in duas partes, in priori agitur de forma ſimpliciter & abſolutè; quæ pars explicatur hoc 6. lib. in poſteriori uerò ea ratione quatenus eſt natura, quo modo uidetur eam tractaſſe & conſideraſſe Ariſt. initio 2. li. D Phy. & hæc tractatio in ſeptimo lib. proxime ſequenti continetur. Atq; ita fiet ex hac tractatione noſtra, ut quæ Ariſt. conciſè & inuolutè ſcripſit de natura, ea tum explanationibus tum etiā diſputationibus noſtris apertiora, & illuſtriora exiſtant.

De Formæ nominibus & varietate.

CAP. I.

DIſputationem de materia & priuatione, ſequitur hæc de forma; quæ quamquam magna ex parte eſt Metaphyſica, tamen quoniam in explicanda Phyſiologia frequens fit mentio formę, explicanda nobis ſunt ea quæ pertinent ad formas naturales: Metaphyſicas verò tum formas, tum etiam quæſtiones quæ habentur de formis naturalibus, aut omnino omittemus, aut certè eas nec ſubtiliſſimè nec accuratiſſime (quoniam eſſet id inſtituto noſtro minime conſentaneum) perſequemur. Ante verò quam aggrediamur ad diſputationem, declaranda ſunt varia formæ & nomina & genera. Nomina hęc ſunt. [Forma.] q. formet poliatq; ruditatem & informitatem materiæ: [Species.] vel q. ſit pulchritudo atq; ornamentum materię. hanc enim inquit Ariſto. expeti à materia vt pulchrum à turpi: vel quia, vt viſus ex ſua quamque rem ſpecie dignoſcit, ita mens naturam cuiuſque rei cognoſcit ex illius forma ac ſpecie. [Ratio.] hoc eſt definitio; hæc enim formam rei declarat, & vt ait Ariſtot. 2. Phyſic. cap. de cauſſis definitio & eius partes ad cauſſam quæ forma eſt referũtur. [Quod quid erat eſſe,] quidditas enim atque eſſentia cuiuſque rei, vel ſolùm, vel præcipuè eſt in forma. [Actus.] vt enim per materiam res eſt in potentia, ita eſt per formam in actu: vide Ariſto. 2. Phyſic. tex. 11. & 12. ἐντελέχεια ſic enim uocat Ariſ. libr. 2. de anima tex. 2. quod verbum è verbo exprimentes dicemus latine, perfectum habitũ, aut perfectionem habitam, vel vno verbo cum Hermolao perfectihabiam. cũ enim res habet formam, tunc perfecta eſt generatio, quamobrem Ariſtot. libr. 1. de generatione inquit, præſentibus habitibus, id eſt formis ceſſare motum, [Terminus] ſic etiam appellatur ab Ariſtot. 3. & 4. libr. Phyſico. & 1. de generat. Materiam enim per ſe indefinitam determinat & cõtrahit ad certum aliquod genus rerum, & ſicut agri terminis, ſic res ipſæ diſtinguũ-

Varia nomina formæ.

A tur formis. [Exẽplar.] ſic vocatur 2. Phy. cap. de cauſſis, propterea quòd vt Simplicius, Themiſtius & Alexander interpretantur; quemadmodum exemplar eſt in animo artificis præſcriptum, definitumque, ſic cuiuſque rei natura eſt definita & determinata per formam; vel quia ſicut artifex facit opus ad ſimilitudinem exẽplaris quod gerit in animo, ſic agens naturale producit effectũ ad ſimilitudinẽ eius formæ quam in ſe habet. Hæc de nominibus, deinceps formarum genera diſtinguamus. Plato duo nouit formarum genera, vnũ expers materiæ & particeps B intelligẽtiæ, quod vocat exemplar, ideã, per ſe ens: alterum coniunctum cum materia, quod appellat vel imaginem, vel ſimilitudinem. Secũdum Ariſt. alia eſt forma naturalis, alia artificioſa: naturalis, alia ſubſtãtialis, alia accidentalis; ſubſtantialis, alia informans & dans eſſe, quæ eſt pars rei, ut forma equi & hominis; alia eſt aſſiſtens, quo modo intelligentia dicitur anima & forma cœli: informans, alia ſeparabilis à materia, qualis eſt anima rationalis, alia inſeparabilis, cuius ſunt quatuor gradus, forma elementorum, mixto C rum, ſtirpium, animalium. ſed de varietate formarum ſupra lib. 2. cap. 5. nonnulla etiam explicuimus. Nobis autem differẽdum eſt de forma Phyſica, ſubſtãtiali, informante, & inſeparabili. Excludimus igitur ab hac diſputatione formas artificioſas, metaphyſicas, mathematicas, accidentales, & animam rationalem, quæ vt peculiarem habet naturam & excellentiã, ita peculiarem quoque depoſcit explanationem, quam in fine huius libri adhibebimus. Porrò huius diſputationis diſtributio quadripartita erit; primùm. n. D agetur de forma per ſe ſumpta, differendo an ſit, quid ſit, qualis ſit: Tum de forma reſpectu materiæ; deinde, reſpectu compoſiti; poſt, reſpectu operationum.

Varia formarum genera.

An ſit & quid ſit forma.

CAP. II.

ESſe formam ſubſtãtialẽ in rebus naturalibus re diuerſã à materia prima & accidẽtibus, licèt (vt mul

Multis argumẽtis ꝓbatur eſſe ĩ rebus formam ſubſtantialem.

ti putant)non omnino firmis & neceſſarijs rationibus euidenter cõcludi poſſit, tamen poteſt argumentis ſatis profectò veriſimilibus & probabilibus ad hũc modum oſtendi. Primò ex compoſitione, res enim naturales ſunt ſubſtantiæ compoſitæ,oportet igitur præter materiam, eſſe aliam partem componentem quę ſit ſubſtantia,hæc autem eſt forma.Tum ex ipſa exiſtentia,res enim naturales exiſtũt per ſe determinatæ ad aliquam ſpeciem, quæ quidem exiſtentia a ſubſtantia proficiſcitur;aut non a materia; quippe q̃ aut nullam ex ſe habet exiſtentiã,aut ea certè eſt indefinita:proficiſcitur ergo à forma.Deinde ex diſtinctione, ſi enim nõ eſſet forma ſubſtantialis, cum materia prima ſit vna & communis omnium rerum, omnes res naturales eędem eſſent ſecundum ſubſtantiam & quidditatem,nec differrent,aut genere aut ſpecie, quod non eſſe poſſibile,confirmat Ariſt.1.Phy.tex. 24. Poſtea ex operationibus: ſingulæ.n. res proprium habẽt motum & operationem,vt magnes vim trahẽdi ferrum,quę vis manat a ſubſtantia rei, non quidem a materia,ſi quidem ea vim tantùm habet patiendi, & huiuſmodi vis ac facultas eſſet in cunctis rebus naturalibus in quib. eſt materia;nec ab accidẽtibus,vide Ariſtot.2.de Gener.tex.54.& 55. Nam ꝙ ipſa agant præfinito & accõmodatè ad ſuã cuiuſq; rei ſpeciem, non habẽt ex ſe, ſed à ſubſtãtia ſpecifica,cuius ſunt inſtrumẽta.Præterea ex generatione; Nam ſi nulla eſt forma ſubſtantialis, nulla item eſt generatio; Etenim nec generatur materia,nec productio accidentiũ eſt generatio ſed alteratio.Poſtremo ex propria cuiuſque rei natura;ſi enim nulla eſt forma ſubſtantialis,quæro vnde ſpectãda ſit natura, atque eſſe cuiuſque rei?non ex materia;hæc enim cõis eſt omnium;ex accidentibus igitur,at quibus? communibus ne?ſed quod eſt cõe non poteſt dare propriũ eſſe:an ex proprijs? Verùm ſi tollas formam ſubſtantialem;nulla poteſt reddi cauſſa, cur aliqua ſint accidẽtia aliquorum propria, & cum vnius rei multa ſint propria accidentia, vt hominis habilitas ad ridendum, ad ratiocinandum,& ad diſciplinas accipiẽdas, vnum autem ſit eſſe cuiuſque rei,a quo illorum accidentium

A id ſumendum erit? Quod ſi dicas eſſe rei non ſumendum ex uno aut altero accidẽti, ſed ex omnium complexione & coniunctione, quæ quidem vniuerſa accidentium omnium copulatio ita reperitur in vna re vt non ſit in alia; Primùm iſta accidentiũm vnio eſt per accidens. Nam con flatũ ex multis reb⁹ diuerſarũ categoriarũ, & diuerſorum accidentium eſt vnum ens per accidens,quare talis vnio nõ põt facere vnum ens per ſe,qualis eſt ſubſtantia compoſita: Deinde, ſi nullum illorũ accidentium per ſe facit ſubſtantiam,ergo nec illorũ vnio; quippe quæ nil aliud

B ſit quam quædam relatio:Vide Ariſtote. 2.de Gener.tex.40.& 41. Poſtremò quæro vnde ſit hæc tot accidentium unio? ſi enim facta eſt caſu, non eſt de ſubſtantia rei;ſi per ſe,quæ nam eſt cauſſa?Nam materia ipſa vna eſt atq; indifferens ad omnia accidentia: horum autem quodlibet per ſe non requirit talem vnionem.quid ergo eſt quod eam hoc, vel alio modo & gradu requirat ſi tollatur forma ſubſtantialis? Ex his igitur perſpicuum eſt formam ſubſtantialem eſſe in rebus.

Quid ſit forma.

Quid aũt ſit forma ſubſtantialis,breui

C ter exponamus.Arabes eam definiunt eſſe participationem primi actus, impreſſam rebus, & primum actum vocant vel Deum,vel ipſum eſſe.Platonici aiunt eſſe Diuini exemplaris imaginem expreſſam in materia.Ariſtote.inquit eſſe rationem & quod quid erat eſſe rei;quæ definitio ex ijs,q̃ deinceps tractãda ſunt,apertior & explicatior exiſtet.Deinceps qualis ſit forma ſubſtantialis,oſtendamus.

Qualis ſit forma naturalis.

D

CAP. III.

Formas phyſicas eſſe generabiles, corruptibiles & inſeparabiles.

QVo melius intelligatur qualis ſit forma,tria ſunt declarãda.Primò an omnes formę Phyſicę ſint generabiles & corruptibiles;Deĩde,an ſint extenſæ & diuiſibiles: Poſtremo,an ſint communicabiles. Omnes formas Phyſicas eſſe generabiles,tum per inductioné, & experientiam manifeſtum eſt, tum ẽt hac ratione demonſtrari poteſt; ſi.n.non ſunt generabiles, ergo uel ſunt ex nihilo pro-

productæ per creationem. at ſic nõ eſſét formę Phyſicæ, id eſt materiales, de quibus nunc agitur, cum nec per motũ Phyſicum neq; ab agẽte Phyſico, nec ex ſubiecto phyſico producerentur: vel oẽs ab æterno eſſent in materia, ſed hoc modo nulla eſſet generatio, & ruerent quæ ab Ariſt. in 1. phyſicorũ ſcripta ſunt de principiis rerum naturalium, quæq; a nobis ſuperiori lib. diſputata ſunt de potẽtia materię ad oẽs formas. Neq; vero exiſtimãdum eſt quaſdam formas eſſe æternas, nonnullas creabiles, alias generabiles. Nam neque oſtendi poteſt quæ ſint primi & ſecundi aut tertij ordinis, & cũ omnes ſint materiales, quarum eadẽ eſt natura, eandem quoq; oportet eſſe conditionem; ſed dicet aliquis, Ariſ. 7. & 12. lib. Metaphy. affirmare neq; materiam neq; formã generari, ſed totũ cõpoſitũ, ergo nulla forma eſt generabilis. Reſpõdendum eſt Ariſt. illis verbis ſignificare voluiſſe formam nõ generari per ſe atq; ſeparatim à materia, ſed eam generari ĩ materia; quod nil aliud eſt q̃ generari ipſum compoſitum, nam compoſitum nõ eſt aliud ſecũdum rem, q̃ materia & forma ſimul & naturaliter iuncta. Similiter etiam demõſtrari põt omnẽ formã Phyſicã eſſe corruptibilem. Nã quod habet materiam in qua eſt potentia contradictionis ad eſſe & non eſſe, quod habet contrarium, quod eſt generabile, quod aliquãdo cępit eſſe, neceſſariò eſt corruptibile, & aliquãdo tandem eſſe deſinet, Sed quid dicemus de forma cęli, ſiquidẽ cęlum (vt placet multis) compoſitũ eſt ex materia & forma? Verum neq; nos in præſentia de alijs formis agimus q̃ de ijs quæ de nouo producũtur; neque deſunt multi cũ primis graues ac illuſtres Peripatetici, qui compoſitionem ex materia & forma ſubſtantiali, in cęlo nullã eſſe arbitrãtur. Ac ex his concludi põt, nullam eſſe formã Phyſicam quæ a materia ſeparata poſſit exiſtere. Nam ſi eſt forma materialis, hoc eſt ex materiæ potentia educta (eductum autẽ eſſe ex potentia materiæ nihil aliud eſt (vt præcedẽti lib. explicatũ fuit) quàm dependere a materia in fieri, in eſſe, in operari & in definitione) ſequitur talium formarũ ſeparationem a materia, eſſe ipſum earũ

A interitum. Deinde ſi extra materiã ſubſiſtarent, operarentur ne aliquid? ſi nihil, eſſent otioſę & fruſtra illũ ſtatum eſſent ſortitæ; ſi aliquid agerẽt, vel illa actio eſſet motus Phyſicus, at nullus mot* Phyſicus eſſe põt ſine materia. uel non eſſet, ergo neq; illæ formę eſſent phyſicę. Poſtremò, ſicut poſtea exiſtere poſſent ſine materia, ſic à principio produci potuiſſent ſine materia; ergo nõ eſſent formæ generabiles & phyſicę.

Omnes formas materiales eſſe extenſas et diuiſibiles.

An verò formæ naturales ſint extẽſæ & diuiſibiles nec ne, deinceps breuiter exponendum eſt. Nulla forma eſt per ſe B diuiſibilis: nam diuiſibilitas & extenſio ſunt propriæ quãtitatis affectiones, quæ non poſſunt ad cæteras res pertinere niſi per accidens, & pp ipſam quantitatem. Omnes autem formæ materiales ſunt extenſæ atque diuiſibiles per accidẽs, nempe ratione ſubiecti in quo ſũt. Cuius rei hęc eſt & breuis, & propria, certaque demonſtratio. Quicquid recipitur in ſubiecto quanto, ex illius potentia eductum, in illo diuiſibiliter productum, & ab eo penitus dependens, neceſſe eſt id eſſe extenſum ac diuiſibile, a C lioquin uel nulla forma ſiue accidẽtalis ſiue ſubſtãtialis eſſet diuiſibilis, uel certè nulla poſſet reddi cauſſa, propter quã forma materialis eſſet diuiſibilis: ſed oẽs formæ naturales ſunt huiuſmodi, vt perſpicuũ eſt ex iis quæ ſupra dicta ſunt de quãtitate interminata, quæ eſt materię coæua, & præcedit formas ſubſtantiales tãquam neceſſaria materiæ diſpoſitio ad eas accipiendas: omnes igitur formæ naturales ſunt per accidens extenſę atque diuiſibiles. An verò animæ perfectorum animalium, vt Equi, & Leonis, non ſint extenſæ ac diuiſibiles D ſecundum quantitatem materiæ, vt ſentire videtur D. Thomas prima par. quæſtione 76. articulo octauo, & lib. 2. contra Gentes, cap. 72. nõ eſt huius loci diſputare: hic enim de formis phyſicis vniuersè tantùm agimus. Quanquam, ea ratione qua proximè antè uſi ſumus, omnes formas materiales, qualeſcunq; fuerint, extẽſas & diuiſibiles eſſe neceſſariò concluditur. Ex quo facilè intelligitur, quo modo formæ phyſicæ ſint mutabiles: non n. ſũt mobiles, per ſe, ſiquidẽ, ut

demõſtratur 6.Phyſi.tex.32. omne quod mouetur debet eſſe diuiſibile. Quamobrem Ariſtot.in 5.Phyſi.text.5.ait formas ad quas fit motus, eſſe immobiles; per accidens autem mouentur motu compoſiti cuius ſunt partes; nam vt dicitur in 4. Phyſico.partes mouentur propter motũ totius; & vt in ſecundo Topicorum ſcriptum eſt, motis nobis, mouentur omnia quæ ſunt in nobis. Sed videamus quod tertio loco propoſitũ fuit, an forma omnis Phyſica ſit communicabilis multis.

Quo forma ſit cõmunicabilis multis.

De communicabilitate autem formę, multa metaphyſicè diſputari poſſẽt: ſed quæ videntur ſatis eſſe huic tractationi Phyſicæ, ea ſunt hæc. Formam eſſe triplicem, numericam, ſpecificam, & genericã. Numerica eſt prorſus incommunicabilis, quamobrem vocatur ſingularis & indiuidua; ſpecifica eſt cõmunicabilis multis indiuiduis; generica verò etiam multis ſpeciebus. Verùm hoc intereſt, quòd cõmunicatio formæ genericæ, eſſentialis eſt; fit enim per differẽtias eſſentiales, indeque exiſtunt ſpecies. At communicatio formę ſpecificæ, accidentaria eſt; ſpecies enim quia cõmunicatur indiuiduis, nõ propterea gradum aliquem eſſentialem acquirit. Deinde communicatio generica, in totum expletur & ad actum reducit: ſpecies enim quæ hinc procedunt, ſunt omnes actu in mundo: at communicatio ſpecifica, nunquam tota expletur, ita vt omnia indiuidua quibus cõmunicari poteſt, ſimul exiſtãt. fit enim hæc cõmunicatio propter materiam, quæ non recipit ſimul omnes formas numericas ad quas eſt in potentia. Sed vnde prouenit communicatio ſpecifica? Multi putãt eam accidere formæ non per ſe ſed propter materiam; nam quia in diuerſis materiæ partibus forma inducitur, neceſſe eſt eam numero multiplicari: atq; huic rei illud fidem aſtruit, quod Ariſtot. multis in locis ait diſtinctionem & differentiam numericam indiuiduorum, eſſe propter materiã. Verùm nobis veriſimilius fit huiuſmodi cõmunicationem accidere, tum propter materiam, tum etiã propter formam. Illud enim apud Peripateticos axioma certiſſimum & tritiſſimum eſt, quicquid eſt poſſibile ex parte materiæ, eſſe poſſibile ex parte formæ, & con-

A tra, alioquin alterutra poſſibilitas eſſet otioſa, cum vna ſine altera impleri & ad actum perduci nequeat. ergo ſimiliter ẽt quod eſt communicabile propter materiam, erit cõmunicabile propter formã; præſertim cum forma ſit finis materiæ. Huc facit, quod vniuerſalitas naſcitur ex communicabilitate. Nam vniuerſale eſt, quod natura ſua aptũ eſt eſſe in multis: ſed uniuerſalitas cõuenit rei propter formam, vt docet Auerroes 1.libro de cœlo commen.92. ergo &c. Itaque dicendum eſt hanc communicabilitatem, duas ob cauſſas accidere formæ ſpecificæ, primũ
B intrinſecè, quatenus eſt ĩ tali gradu, hoc eſt in gradu eiuſmodi formarũ quę ſunt vnibiles materię. Cernimus enim omnes formas unibiles materiæ ſublunari, eſſe multiplicabiles, alias verò quæ ſunt extra materiam, cuiuſmodi ſunt intelligentię, minimè: Tum extrinſecè, propter finem: nam cum talis forma per ſe ſit corruptibilis, ne ſi in vno tantum indiuiduo eſſet, penitus interiret, natura fecit ut in multa indiuidua variè fundi & propagari poſſit, ut eã ſic ab interitu aliquo modo vindicaret. Vide Ariſtotelem libro 2.
C de Gener.59.& lib.2.de anima 34.& 35. Atque hoc modo de forma per ſe ſumpta & conſiderata, dictum ſit.

De forma relata ad materiam.

CAP. IIII.

SEquitur alterũ huius diſputationis caput de forma relata ad materiam, in quo explicandę ſunt quatuor quęſtiones. Prima quæſtio eſt, an forma ſit
D nobilior quàm materia. Ac videtur quidem materia eſſe nobilior. Primò, quia materia eſt ingenerabilis & incorruptibilis, forma autem generatur, & corrumpitur. Deinde quia, vt præcedenti libro demonſtratum eſt, materia habet exiſtentiam ex ſe, non pendẽtem ab hac, vel alia qualibet forma: at formę exiſtẽtia neceſſariò pendet a materia in qua ineſt. Poſtremò, cuius agens immediatum eſt nobilius, & itẽ modus productionis eſt nobilior, id quoque nobilius eſt; ſed materia, cum ſit incorruptibilis, a Deo immediatè,

2. Q°, an forma ſit nobilior q̃ materia.

mediatè, ſiue per emanationem, ſiue per creationẽ procedit, forma vero per motum Phyſicum, immediate fit ab agente Phyſico, ergo materia eſt nobilior quàm forma. Verum ſine dubio ſentiendum, & affirmandum eſt formam pręſtantiorem eſſe materia: Primò, quia ſecundum Ariſtot. 2. Phyſi. 81. & 91. & 1. lib. de partibus animalium cap. 1. forma eſt finis materiæ propter quem eſt, & ad quem ordinatur materia, & in 1. Phyſi. 81. Ariſtoteles ait, formam eſſe bonum quiddam & diuinũ, eamque expeti a materia, tanquam pulchrum a turpi, & in 7. Metaphyſicę tex. 7. inquit formam eſſe magis ens q̃ materiã, & in 2. Phyſi. 11. atq; 12. ſcribit, formam eſſe magis naturam quam materiã, quæ duæ ſententiæ declarant maiorẽ eſſe perfectionem formæ quam materiæ. Poſtea idem rationibus confirmatur. Etenim perfectiuum eſt nobilius perfectibili, & actus formalis nobilior eſt potentia materiali. Nam vt ſcriptum eſt in 9. Metap. 19. in bonis ſemper eſt melior actus quã potẽtia; in malis autem econtrario. Adde, quod res naturales ſimilitudinẽ quãdam Dei conſequuntur propter formã, quæ cum ſit actus, eſt participatio quædam primi actus, & agens nobilius eſt patiente, vim autem agendi habet forma, materia patiendi tantùm. His accedit, quod apud Peripateticos certum eſt & peruulgatum, omnes perfectiones compoſiti à forma proficiſci, imperfectiones autem & defectus omnes ex materię neceſſitate accidere. Quid plura? forma determinat materiam ad certam ſpeciem, & gradum entium: forma actuat potentiam materiæ: forma explet eius appetitum: forma denique tribuit ei vnitatem atque diſtinctionẽ ſiue genericam & ſpecificam, ſiue etiam numericam. Sed reſpõdendum eſt ad rationes contrarias, quæ initio poſitę ſunt. Ad primam dicendum eſt, poſſe aliquid eſſe ingenerabile dupliciter, vel quia propter ſuam perfectionẽ eſt ſupra generationem, vt intelligentia; vel quia ob ſuam imperfectionem eſt infra generationem, tanquam prope nihil exiſtens, ut materia prima, quæ non propter ſe facta eſt incorruptibilis, ſed propter formas, vt nimirum ſedem, & domicilium certùm pręberet accidentibus atque abeuntibus formis. Quod autem dici ſolet, incorruptibile nobilius eſſe corruptibili, verum quidẽ eſt in ijs, quę ſunt eiuſdẽ ordinis & rationis, vt ſi ambo ſint, vel materię vel formæ, vel ſubſtantię cõpoſitæ, alioquin quantitas Cœli, quæ eſt incorruptibilis, nobilior eſſet, quam forma equi, quæ eſt corruptibilis. Ad 2. Exiſtentia formæ præſtantior eſt quam exiſtentia materiæ, illa enim eſt ſpecifica, & determinata, hæc autẽ eſt entitatiua tantùm, & indeterminata, & per illam determinabilis & perfectibilis; neque vero exiſtentia formę pẽdet a materia, tanquam ab ea proueniens, ſed tanquam in ea nitens: non enim poteſt forma naturalis extra materiam aut operari, aut eſſe. Ad 3. Verũ eſt illud axioma de his, quæ ſic producũtur, per ſe, & propter ſe: at materia, neque talis eſt, non enim per ſe, ſed cum compoſito comproducitur & procedit à Deo: neq; ſic producitur propter ſe, ſed propter maiorem commoditatẽ, & vſum formarum, & cum finis nobilior ſit ijs quę referuntur, & ordinantur ad ipſum, neceſſe eſt materiam, quę eſt propter formam, dignitate minorem atque inferiorem eſſe forma.

Secũda quæſtio eſt an forma ſit prior, quàm materia. Atq; ipſe quidem Ariſto. non videtur ſibi ſatis cõſtare, quippe qui in 1. Phy. tex. 52. ait ſubiectum eſſe prius ijs, quæ ſunt in ſubiecto, ſignificans materiam eſſe priorem forma & priuatione. in 7. autem Metaphy. tex. 7. ſcribit formã eſſe priorem materia. Sed facile tollitur hæc repugnantia. Prius enim dupliciter dicitur, vel ordine generationis & tẽporis, cum quid antecedit aliud tempore & duratione, atque hac ratione materia prior eſt quàm quælibet forma, cum illa ſit æterna, certe ex quo, initio mundi cõdita eſt à Deo, eadem numero perſeuerat: vel ordine perfectionis & ſecundum intentionem naturæ, qua ratione forma eſt prior, eſt enim perfectior, & principaliter intenditur a natura, vt pote cuius gratia materia ſit inſtituta, atque hoc etiam modo Ariſt. in 9. Metaphyſ. decernit actum eſſe priorem potentia. *2. Qũ an forma ſit prior materia.*

Tertia quęſtio eſt, an vna numero forma ſubſtãtialis poſſit eſſe in diuerſis numero materijs. Huius quęſtionis duplex eſt *3. Qũ an poſſit una forma nu*

mero eſſe ĩ multis materijs.

eſt intellectus, vnus, an ſimul eodemque
tempore poſſit eſſe in diuerſis materijs;
alter eſt, an ſucceſſiue & diuerſis tempo
ribus: & vtrouis modo impoſſibile ẽ vnã
formã numero eſſe in multis materiis:
ſimul quidẽ, quia ſic eſſet vna & nõ vna:
Vna, propter ſuppoſitionem, ponitur. n.
eſſe vna numero; nõ vna, ꝙ ſecundũ mul
titudinem materierum, & compoſitorũ
neceſse eſt multiplicari formas; ſi enim
non poteſt vnum corpus ſimul eſſe in di
uerſis locis, ergo multo minus vna for-
ma ĩ multis materijs, quia magis pẽdet a
materia, eſſe, vnitas, & diſtinctio formæ,
q̃ corporis locati à loco. Deinde, vna for
ma exiſtẽs in multis materijs, quarum
vna non pẽderet ab altera, poſſet ſimul
corrumpi, & nõ corrumpi, eſſe & non eſ
ſe. Nam ſi uni materię & nõ alteri admo
ueatur alteratio corruptiua perſeuerãs
vſque ad finem, ſine dubio corrũpet for-
mam in tali materia inhærẽtem, quæ ta
men forma in altera materia permane-
bit, nihil enim cauſſæ eſt cur ibi corrũpi
debeat, cum illi materiæ nulla alteratio
nihilque contrarij acciderit. atque hinc
intelligi poteſt, animam quæ eſt in bru-
tis, nõ eſſe vnam ſimpliciter in toto cor
pore vnius animalis; quod nõ videbitur
mirum ei, cui perfecta & perſuaſa erunt

Nota hãc doctrinã.

duo Axiomata apud Philoſophos Me-
dicos certiſſima: Vnum eſt, omnem for-
mam materialem eſſe extenſam & diui
ſam ſecundum extẽſionem & diuiſionẽ
ſui ſubiecti (quod præcedẽti capite fuit
a nobis explicatum:) Alterũ eſt, partes
corporis animalium, nõ eſſe continuas
nec vnam rem numero, ſed tantum eſſe
contiguas & naturaliter inter ſe conne
xas, reuera autem eſſe numero diſtinctas
& diuerſas: hoc enim oſtẽdit Anathomi
ca ars in earũ diſſectionibus: hoc docet
diuerſitas temperamenti & operationũ
quæ ĩ diuerſis partibus corporis manife
ſtẽ perſpicitur. Continuitas autem (ut
Ariſto. inquit in 5. Phyſic. 39 & 40.) non
eſt in ijs quæ ſpecie differũt inter ſe; quis
enim dixerit venas cum neruis, uel oſſa
cum carne, vel hæc omnia, atq; alia quæ
ſunt ĩ corpore animalis, eſſe vnumquid
dam numero & continuum? Dicitur au-
tem corpus ex his conflatum eſſe vnum,
tripliciter, Primùm, ob naturalem om-

A nium partium inter ſe vnionem & cõpo
ſitionẽ, ſicut domus dicitur una; Tũ, ob
dependẽtiam omnium partium ab vno
principio, quod ſecundum Ariſtotelem
eſt cor; Poſtremò, ob relationem ad vnũ
finem & ad bene eſſe vnius ſuppoſiti, qđ
ſine tanta partium varietate non poſſet
eſſe perfectum. Quare ſimiliter etiam
anima in tam diuerſis partibus exiſtens,
non erit ſecũdum rem vna numero, ſed
multæ numerò, partialiter, licet ob tres
prædictas cauſſas ipſa quoque una dici
queat. idem enim iudicari debet de ani-
ma quæ eſt ĩ oſſe, & carne; quod de calo-
B re qui eſt in carne, & oſſe, quem calorẽ
conſtat non eſſe vnũ numero in illis dua
bus partibus. Sic nec partes animæ quæ
ſunt ĩ carne, oſse, & neruis, ſunt vna res
numero ſed diuerſæ. Forma enim mate-
rialis, ſiue ſubſtantialis, ſiue accidentalis
fuerit; non poteſt una re ac numero eſse
in multis materijs re numeroque diſtin.
ctis. Etenim vnitas & diſtinctio nume-
rica formarũ, pendet ex vnitate & diſtin
ctione materierum in quibus inhærent.
Quod autem nec ſucceſſiue & diuerſis
tẽporibus poteſt una numero forma eſ-
C ſe in diuerſis materiis, hinc perſpicuum
erit. Primò, quia ſic migraret ex uno
ſubiecto in aliud; quis igĩ transferret
formam? aut quomodo trãsferret? aut
talis migratio & trãſitio quæ nam eſset
ſpecies motus? ad nullam enim referri
poſse clarum eſt perluſtranti omnes ſpe
cies motus. Deinde forma non pende-
ret a materia in qua ineſt; alioquin non
poſset ab ea ſine interitu ſeparari, ſi aũt
non pẽdet, non eſt forma phyſica. Poſtre
mò, Ariſt. multis locis confirmat impoſ
ſibilem eſse tranſmigrationẽ formarũ.
D nam 1. lib. de anima tex. 53. opinionem
Pythagoræorum de trãſmigratione ani-
marum, tãquam fabuloſam eludit & cõ-
temnit; & 2. de anima tex. 26. aduerſus
hanc opinionem pronũtiat illam ſentẽ
tiam, vnumquemque actum non in quo
libet, ſed in propria materia eſse aptum
fieri; & in 2. Phyſi. tex. 12. formam natu
ralem inquit nõ poſse a materia in qua
eſt ſecundum rem ſeparari: & in eodem
lib. tex. 26. materiam & formam docet eſ
ſe ad aliquid, ad aliam enim formã alia
eſt materia, & contra, quare neceſse eſt

ſimi-

ſimilē & parē eſſe vnitatem & diſtinctio
nem formæ atque materiæ . Non poteſt
igitur vna forma numero eſſe in multis
materiis .

4. Quęſtio an forma ſubſtantialis immediatè uniatur materię prima.

Quarta quæſtio eſt , an omnis forma
ſubſtātialis immediatè vniatur materiæ
primæ, hoc eſt an ordine naturæ prius ī
materia producatˀ & inſit forma ſubſtan
tialis,quàm alia quælibet forma accidē-
talis, Hic exiſtunt duæ opiniones . Vna
eſt Thomiſtarum, qui cenſent omnē for
mam ſubſtātialem immediatè vniri ma
teriæ primæ,ita ut præcedentes diſpoſi
tiones corrumpantur , & materia prius
ſecundum naturam accipiat formā ſub-
ſtantialem,deinde formas accidentales.
Etenim putāt ſubiectum inhęſionis om
nium accidentium eſſe totum compoſi
tum . Hanc autem ſententiam confir-
mant ijſdē propè rationibus quibus pro
bant quantitatem non eſſe materiæ coę
uam eique immediatè inhęrētem, quas
ſuperiore libro commemorauimus eo
in loco in quo diſſeruimus de dimenſio
nibus interminatis. D. quidem Thomas
prima parte quæſt.76.artic. 6.hanc opi-
nionem eo potiſſimum argumento pro
bat , quòd cùm materiæ forma ſubſtan-
tialis det eſſe actu ſimpliciter, forma au
tem accidentalis det eſſe tantum ſecun-
dum quid: prius autem ſit eſſe ſimplici-
ter & principalius expetitum à materia,
quàm eſſe ſecūdum quid, hinc concludi
pri⁹ recipi debere à materia formā ſub-
ſtantialem quàm vllam formam accidē-
talem. Altera opinio eſt & Græcorum,
& Arabum,& Philoſophorum,& Medi-
corum , & plurimorum Theologorum,
qui aiunt nullam formam ſubſtantialē
immediatè vniri poſſe materiæ, eiq; nō
niſi præuiis atque mediis formis accidē
tariis coniūgi poſſe . Nam omnis forma
requirit determinatam materiā in qua
inſit & ꝑducatur, quæ determinatio fit
per accidentia; ſi igitur forma ſubſtātia
lis eo inſtanti quo producenda eſt , non
reperit in materia præcedentes diſpoſi-
tiones,quæ ipſius gratia inductæ fuerūt
ab agente, inueniet profectò materiam
indeterminatam; quam ob rem non po
terit ei naturaliter uniri. Denique cum
in vnoquoque potentia præcedat actū,
ut explicatur lib.nono Metaphyſicę,ne
A cessarium eſt vt determinata,& ſpecialis
potentia materiæ , ordine generationis
antecedat actum ſubſtantialem;ſi igitur
eo inſtanti quo producitur forma ſubſtā
tialis, non inſunt in materia pręcedētes
diſpoſitiones,ergo materia tunc non ha
bet determinatam potentiam ad illam
formam potiùs quàm ad aliam quamli-
bet,ſiquidem determinatio potentię fit
ab agente per diſpoſitiones quas pręmit
tit in materia;quę quidem diſpoſitiones
dupliciter inſeruiunt formæ generādę ;
tum quia expellunt formas cōtrarias in
materia præexiſtentes,tum etiam , quia
B potentiam materiæ per ſe ad omnes for
mas indifferentem determinant & accō
modant ad unam aliquam formam po-
tius,quàm ad aliam . Quare hiſce diſpo
ſitiōnibus à materia remotis,tollitur de
terminatio potētię,qua ſublata natura-
liter impeditˀ generatio futuræ formæ .
Poſtea , forma ſubſtantialis non poteſt
produci immediate à ſubſtantia,ſed per
actionem alicuius accidentis:ſubſtantia
enim, aut nihil agit,aut nō per ſe imme
diatè,ſed tātum per accidentia , loquor
autem de ſubſtantia & de actione Phyſi
C ca . Quocirca productio ſubſtantiæ ne-
ceſſariò conſequitur productionem ali
cuius accidentis in materia, nō enim ꝑ-
ducitur forma ſubſtātialis niſi virtute ul
timę,ac perfectiſſimę diſpoſitionis ab a-
gente in materiam inductæ, quæ proxi-
mè antecedit ordine generationis , for-
mę ſubſtantialis productionē. Ad extre-
mū omnes rōnes quibus oſtēditˀ primas
qualitates inhęrere materię primę,& in
corruptione nō fieri reſolutionem vſq;
ad materiam primam ex parte acciden-
tium,& in elementis ſymbolis,cum vnū
D generatur ex alio,qualitates quidem v-
triuſque cōtrarias interire,ſymbolas au
tem remanere,ad hanc opinionem con-
probādam conferri poſſunt. Sed eas hic
omittimus quòd propriùs attingāt di-
ſputationem de elementis. Quę aūt con
ferunt ad ſoluendas aduerſariæ opinio-
nis rationes, ſumēda ſunt ex diſputatio
ne noſtra de dimēſionibus interminatis,
quę ſuperiori libro fuit explicata .

De forma relata ad compoſitum. Et primò an forma ſit prior, & nobilior compoſito.

CAP. V.

1. Quæſtio an forma ſit prior & nobilior cõpoſito.

TErtium huius diſpoſitionis caput poſtulat ut de forma relata ad cõpoſitũ agamus;quæ tractatio quatuor explicatione quæſtionum continetur.Vna quæſtio ẽ,an forma ſit prior,atque nobilior compoſito. Ad quam quæſtionem breuiter reſpondemus,prioritate naturæ ſine dubio formã eſse priorẽ cõpoſito; etenim ordine naturæ, cauſsa prior eſt effectu,ſimplex cõpoſito, pars toto.At prioritate tẽporis, atque durationis,non põt forma phyſica eſse prior compoſito.Hoc enim intereſse vult Ariſto.12.Metaph.16.inter formam & cauſſam mouentem,quod cauſsa mouens & efficiens tempore prægreditur effectum ſuum,vt ædificator domum,forma verò nunquam tempore prior eſt compoſito cuius eſt forma,forma enim domus vnã cum ipſa domo efficitur & exiſtit. & aduertendum eſt Ariſt. loqui non de quauis cauſsa efficiente, multæ enim ſimul ſũt cum effectis,vt Deus,ſecundum Ariſtot.neque Cælis neq; Intelligentijs eſt antiquior,& vmbra terræ, quę ex ipſius inter Solem & Lunam interiectu exiſtit, non eſt ante quã Eclipſis Lunæ, loquitur igitur eo in loco Ariſtot. de cauſſis mouentibus, quæ cum per motum ſucceſſiue operẽtur, neceſsario antegrediũtur effectus ſuos qui per motum illarũ cauſarum producuntur.Sed ad rẽ, Ariſ. 2.lib.de Gener. Anima.cap.3.negat vllã animam eſse ante corpus, & vni menti, quippe quæ incorporea,ſeparabilis,&diuina ẽ;id ſingulariter cõcedit,vt extrinſecus adueniat.Et hoc ſane manifeſta,& neceſsaria ratione concluditur. Nam ſi forma eſt ante compoſitum, quomodo eſt?an per ſubſiſtẽs? ergo nõ eſt phyſica, ſed immaterialis, & Metaphy. an potiùs erat i aliqua materia ex qua deinde per generationẽ cõmigrauit in aliã? A ſed iſtiuſmodi commigratio formarum ſuperiori diſputatione confutata,& exploſa eſt.

An vero forma ſit nobilior cõpoſito, non cõuenit inter Philoſophos.Etenim quidam opinantur compoſitum eſſe nobilius forma.Primùm,quia per ſe generari,per ſe ſubſiſtere, per ſe operari, eſſe item completum quiddam, & in ſpecie conſtitutum, non formæ, ſed compoſito competit.Deinde,cõpoſitum habet in ſe formam & præterea materiã, quare continẽs totum id quod forma,& eo amplius aliquid, erit præſtãtius quã B forma.Prętere,anima rationalis à corpore ſeparata naturaliter cupit iterũ cõiungi cum corpore,& hoc inter Theologos indubitatum eſt, at cur id?niſi quia nobilius eſt eſſe hominis,quod eſt compoſitũ,quàm animæ rationalis, quę eſt forma.Ac ſi hoc verum eſt in anima rationali quæ eſt immaterialis, immortalis,& per ſe ſubſiſtẽs, quantò veriùs idẽ putari & affirmari poteſt de cæteris formis phyſicis,quæ ſũt lõgè ignobiliores, & multò magis à materia, & compoſito dependẽt? Ad extremum,Ariſt.in Cate C goria Subſtantiæ,ait primã ſubſtantiam (quæ eſt ſubſtantia cõpoſita)eſse maxime ſubſtantiam;& in 2.Phyſ.31.inquit partes eſse tanquam materiam cõparatione totius,ergo ſũt ignobiliores toto; & hoc perſpicuum eſt,nã partes ordinãtur ad totum,ex quo pendet eſse,& perfectio earũ.

Hæc opi. uidetur Simplic. 1.Phyſi.ſuper te. 51.&2.phyſi. ſuper te. 4. & eſt cõmunis ferè opinio latinorum phyloſophorũ ac theologorum.

Alii uerò Peripatetici arbitrantur formam eſse nobiliorem cõpoſito,tum ꝙ compoſitum eſt perfectũ propter formã, ergo forma eſt magis perfecta, nam propter quod vnũquodque tale eſt,& illud magis eſt tale. quotieſcũq; D enim aliquid dicitur de duobus, de uno tanquam de cauſa per ſe,ac eſſentialiter de altero autem,vt de cauſato, cui totũ id quod dicitur non cõuenit niſi ob illã cauſſam magis dicitur de cauſſa;ſed forma eſt cauſſa totius perfectionis,quæ in eſt compoſito, ergo ipſa eſt magis perfecta quam compoſitum.Tum etiam quoniam Ariſto. uidetur id perſpicuis uerbis docere in 7.lib. Metaphyſ.tex.7. ita ſcribens, [Si forma prior eſt materia & magis ens,eo quoque quod ex ambobus eſt prius quid erit ob eandem rationẽ.]

Opinio Auer.2. Phyſicorum cõmen. 4.

Sic

Sic enim legit Auer.& verò ſic eſt in codice Græco,quamuis in alijs translationibus,pro illo, [eo,ꝙ ex ambobus eſt,] Sit,[illud quod ex ambobus eſt.] Vt his verbis ſignificet Ariſt. quemadmodũ forma eſt magis ens ꝙ̃ materia, nimirũ, quoniam eſt actu, ita etiam compoſitum eſſe magis ens, quàm materiam ob eandem cauſſam. Qui autem tuentur eam ſententiam quamproximè ante declaraui, aiũt ipſum compoſitum a Philoſophis interdum appellari nobilius ac præſtantius, non ꝙ tale ſit ſecundum rationem & veritatem, ſed ꝙ talè iudicatur ſecundum ſenſum, & hoĩm exiſtimationem. Hæc a Philoſophis de re propoſita in utranq; partem diſputantur. Hæc autem controuerſia facilè dirimi, & diſcordia opinionũ reuocari poteſt ad concordiam hoc mõ;forma dupliciter conſiderari poteſt, uel per ſe ac ſeparatim à materia, uel ꝓut habet eſſe in materia;priori modo sũpta ignobilior eſt compoſito,ut rationibus prioris ſententię concluditur; poſteriori aũt mõ, nihil aliud eſt quàm ipſum compoſitum,quod attinet ad nobilitatẽ & ꝑfectionem quæ eſt in cõpoſito, quocirca erit ęquè nobilis uel ẽt ob id nobilior, quia compoſitum in ſe cohibet materiam tanquàm partem ſuam eſſentialem: quæ materia non modo nullam ijs rebus quarum pars eſt, perfectionem adiungit, ſed etiam eſt radix & ſeminarium cũctarum imperfectionum & defectuũ, qui accidunt rebus naturalibus. Quamobrem dicere ſolent Peripatetici, bona quæ ſunt in rebus naturalibus ex forma prouenire, mala verò ex neceſſitate materiæ. Sed veniamus ad ſecundam quæſtionem quæ grauior eſt, atq; difficilior, an forma ſit tota quidditas rei naturalis.

Secunda quæſtio. An forma ſit tota quidditas rei compoſitæ.

CAP. VI.

QVo meliùs hęc qõ explicetur & intelligatur, eam nos poſitis tribus propoſitionib. ſic explanabimus, vt quid in ea manifeſtum & certũ

A ſit, quid contra dubium & controuerſũ cognoſcatur. 1. Propoſit. Materia eſt pars ſubſtantiæ ac naturæ ipſius compoſiti. nam Ariſt. 1. Phyſi. 52. inquit materiam eſſe ſubſtantiam, ꝙ ex ea cõponitur ſubſtantia compoſita; nõ poteſt autem ſubſtantia componi ex nõ ſubſtãtijs, & multis in locis tripartitò diuidit ſubſtãtiam in materiã, formam & quod ex utriſque eſt compoſitum, & in 2. Phy. te. 12. atque in 5. Metaph. tex. 5. ait compoſitum naturale, uocari naturam uel potiùs a natura, quoniam conſtat ex materia & forma, quæ ſunt naturæ. Ac ratio quidem B huius rei eſt, quia res naturalis, ut homo uel lapis, non eſt ſubſtantia ſimplex, ſed cõpoſita ex multis & diuerſis partibus, harum autem partium unam eſſe materiam, ꝑſpicuum eſt; ergo materia ẽ pars ſubſtantiæ, ac naturę compoſiti phyſici. 2. Propoſitio. Non poteſt negari materiã aliquo modo pertinere ad quidditatem rerum naturalium. Etenim Ariſt. 2. Phyſic. tex. 19. & 1. de Anima tex. 16. & 16. li. Metaph. tex. 2 affirmat id in definitionibus rerum naturalium neceſſariò ponendam eſſe materiam, atq; ea re definitio- C nes Phyſicas diſtingui a Mathematicis. In hanc item ſententiam Auerr. primo de Anima comm. 16. his uerbis ſcribit. [Qui accipit materiam in definitione rerum naturalium & dimittit formam diminutè accipit, qui accipit formam & dimittit materiam exiſtimatur ꝙ dimittit aliquid non neceſſarium; ſed non eſt ita, quia forma debet accipi in definitionib. ſecundũ diſpoſitiones in quibus exiſtit.] Hæc ille. Hoc etiã rationi conſentaneũ eſt, nam forma per ſe non conſtituit ſpeciẽ rei, ſed vnà cùm materia, quare nec D quidditatem, niſi prout cõtinet in ſe intrinſecum ordinem ad materiam in qua naturaliter habet ſuum eſſe. Ac de ſupra dictis duabus propoſitionibus, nulla eſt inter Philoſophos diſſenſio. 3. Propoſitio. An forma, prout habet ordinem ad materiã ſit tota quidditas rei naturalis, ita vt materia nõ ſit pars quidditatis, ſed eius tãtùm quaſi uehiculum & ſubiectũ naturaliter neceſſariũ; An potiùs materia ſit pars quidditatis ſicut forma, licèt minus principalis, obſcurum, dubium, & valde controuerſum eſt inter Philoſophos,

phos, quare narias eorum ſententias explicare oportet. Sed primo loco D. Tho. opinionem expendamus.

Opinio D. Thomæ, & Scotiſtarū, materiā eſſe partē qdditatis.

D. Thom. 7. Metaphy. ſuper tex. 34. & 1. par. q. 75. art. 4. & in opuſculo de Ente, & eſſentia, cenſet materiam eſſe partem intrinſecam quidditatis ſpecificæ rerum naturalium; & hac ratione confirmat. Definitio explicat quidditatem rei, ſed materia eſt pars definitionis, ergo ē pars quidditatis. Maior per ſe nota ē: Minor ſic probatur: Ariſt. 7. Metaph. tex. 39. inquit auferre materiam a definitionibus quarundam rerum .i. naturalium, eſſe ſuperuacaneum, & increpat iuniorem Socratē, qui tentabat definire animal ſine materia, non ſecus quàm circulum ſine ære. in lib. etiam 8. Metaphyſic. commendat eas definitiones, quæ materiam pariter atque formam complectuntur. Sed reſpōderet aliquis, materiam poni in definitionibus non ut partem quidditatis, ſed ut ſubiectū & uehiculum eius; hanc reſponſionem Thomiſtæ putant abſurdam eſſe, propterea ꝙ, hoc modo etiam ſubſtantia definiretur per additamentū ſicut accidens, quod eſt contra Ariſ. in 7. Metaph. Etenim ſicut ſubiectū ponitur in definitione accidētis ut in definitione ſimitatis naſus, non ꝙ ſubiectum ſit pars quidditatis accidentis, cū accidens ſit quidpiā ſimplex & alterius generis q̃ ſubiectum, ſed quia eſt naturale uehiculum, & fundamentum accidentis, ſic etiā materia ponitur (ſecundum illam reſpōſionem) in definitione ſubſtantiæ, nō ut pars ſed vt vehiculum quidditatis. Hanc opinionem Scotiſtæ item ſequuntur, & ita cōfirmāt. Si materia nō eſt pars quidditatis, ergo ſola forma eſt tota & cōplexa quidditas ac ſpecies, quare anima ſeparata hominis eſſet tota ſpēs hominis, nec forma cū materia faceret vnum ens per ſe unum & completum, nō ſit niſi ex entibus incōpletis. Præterea; quid eſſet diſcriminis inter rem materialem, & immaterialem? utrobiq; namque ſola forma eſt tota quidditas rei. Addūt etiam, qui ita ſentiunt, Auerroem quibuſdam in locis huic ſententiæ ſuffragari, nam is primo Metaph. comm. 9. hoc modo ſcribit, [Species quę verè dicuntur, ſunt illud quod congregatur ex forma uniuerſali & materia. v.g. ſpecies hominis non eſt forma eius tantùm ſecundum quod intendebat Plato, ſed congregatum ex materia, & forma] Quòd ſi quis contra hanc opinionem opponat, Ariſto. ubicunque nominat vel deſcribit formam, ſemper eam appellare ipſum quod qd erat eſſe, eiuſmodi uerbis non obſcurè indicans formam eſſe totam quidditatē rei, reſpondent ipſi ad hoc dupliciter. Primùm enim aiunt duplicem eſſe formam, unam Phyſicam, quæ eſt pars, qualis eſt anima reſpectu animalis; alteram Metaphyſicam, quæ eſt tota eſſentia rei in abſtracto concepta uel enuntiata, qualis eſt humanitas reſpectu hominis; abſtractum enim habet ſe ut forma reſpectu concreti, etiam ſi concretum & abſtractum non re, ſed ratione tantùm differant. Cum igitur Ariſt. inquit formam eſſe quidditatem rei, accipit formam non priori, ſed poſteriori modo, quæ eſt tota rei eſſentia materiam etiā continens. Deinde, altero etiam modo reſpondent, denominationem plerunq; fieri a principaliori, ita ut dicatur ſimpliciter tale, quod ē magis principaliter tale. Quare cum forma ſit principalis pars quidditatis, quid mirum eſt ſi nonnunquam uocetur quidditas rei? Sed neutra ſanè reſponſio firma aut uerisimilis eſt; non quidem prior, quia cum Ariſt. appellat formam quidditatē, loquitur de forma quæ eſt cauſſa diſtincta ab aliis trib. generibus cauſſarum, & eſt finis materiæ eiq; relatiuè opponitur, & eſt verè ac propriè forma phyſica; talem autem conſtat eſſe non eam, quę dicitur ab ipſis forma totius, ſed eam quæ uocatur forma partis: Poſterior autem reſponſio nihilo plus ualet, nam licèt in appellationibus interdum contingat denominationem ſumi a principaliori, non tamen in definitionibus, in quibus ad tenue ueritas elimatur. quale enim quidque definitur, tale eſt ſimpliciter; ne ſi ſecus fuerit, definitio, quę enucleatè ac propriè rem ut eſt, explanare debet, ambiguitatem pariat, & in errorem inducat. Sed de hac opinione ſatis. Ad eos, qui contra opinātur ueniamus.

Alte-

Altera opinio veterum Peripateticorum, aientium totam quidditatem rei, in forma eius rei contineri.

CAP. VII.

EST igitur altera ſententia eorum qui cenſent totam quidditatem rei naturalis compoſitæ, eſſe in forma ipſius non quidem ſolitariè ac præcisè ſumpta; ſed vt includit & in ſe cohibet naturalem quendam atque eſſentialem ordinem ad materiam, quæ licèt non ſit pars quidditatis, tamen quia eſt quaſi vehiculum, fundamentum & ſubiectum naturale ac neceſſarium ipſi formæ, ideo in definitionibus rerum naturalium neceſſe eſt nõ ſolam formam ſed ẽt materiam adhibere; nõ aliter quàm in definitione ſimitatis oportet naſum ponere. Eſt autem apud hos Philoſophos magnum diſcrimen inter ſubſtantiã & quidditatem, qđ videtur indicaſſe Ariſto. in 7. Metaphyſi. cũ.n. in tex.7. poſuiſſet materiã eſſe ſubſtãtiã, mox in tex.8. negat eam eſſe quidditatem ſcribens. [Materiam autem dico quę ſm ſeipſam, neque eſt quid &c.] Hanc autem fuiſſe opinionem veterũ Peripateticorum, facile intelligitur ex illorum ſcriptis. Nos de plurimis, nonnullorum in pſentia, quo res illuſtrior ſit, proferemus teſtimonia.

Alexãder Aphrodiſæus. Alexander Aphrodiſæus in 2. lib. Metaphyſi. ſuper tex. 12. ita ſcribit. [Quemadmodum homo & hominis eſſe differũt, ſic ſit in cunctis rebus compoſitis. Eſſe enim cuique rei ex forma adeſt: Homo enim ex materia & forma conſtat, eſſe autem hominis ſimplex eſt, quippe cum forma ſit eius eſſe: nã in rebus incorporeis idem eſt res atque ipſius eſſe, in habentibus autem eſſe in materia, differunt.]

Themiſt. Themiſtius in 3. de anima ſuper text.9. ſic ait; [Aliud eſt aqua, aliud eſſentia ſeu quod quid erat eſſe aquæ; illud enim eſt quidpiam ex materia & forma concretum, hoc autem eſt aquæ forma & ratio per quam eſt aqua. Vnaquęq; enim res deſcriptionem ſuam nõ de materia ſed de forma nanciſcitur. In eodem libro ſuper text.38. hoc modo inquit.] Res quãta eſt, forma ipſa eſt, materia verò non eſſentię ſed generationis

A potius & ipſius, ut ita dixerim, fieri auctor & cauſſa eſt. Diffluunt obiter corpora, quod quidem opera & maleficio materię accidit: Si qua ſtant quieſcuntue, totum id debet formę acceptum referri.

Simplicius. Simplicius in 3. de anima ſuper textũ 9. hæc ſcribit. [Forma differt ab eo quod ex forma conſtat, caro enim & aqua formis affecta ſunt, ipſum verò eſſe vniuſcuiuſque eorum, ipſa vniuſcuiuſque forma eſt. Forma namque per ipſum quid erat definiri conſueuit.]

Auerroes. Auerroes in 7. libro Metaphy. comm.21. [Quidditas (inquit) hominis vno modo eſt homo, & alio B modo non eſt homo; eſt enim ipſa forma hominis, non eſt autem homo qui eſt cõgregatus ex materia & forma.] Hoc etiã apertioribus verbis declarat in eodẽ libro commen.34. ſcribens materiam eſſe quidem partem ſubſtantiæ ſi nomẽ ſubſtantiæ ſignificet congregatum ex materia & forma, ſin autẽ ſignificet iam quidditatem, non eſſe partem eius, ſed eſſe tanquam vehiculum deferens ipſam in ſua definitione.

Albertus Magnus. Albertus in 2. lib. Phyſi. ſuper tex. 28. hæc ſcripta reliquit. Forma proprie loquendo eſt eſſentia conſti- C tuens ſpeciem ſecũdum eſſe in rebus naturalibus, nam eſſe compoſiti fluit ab eſſentia quæ eſt forma rei, ſicut lumẽ fluit à luce,] & paulo infra ſubdit. [Hæc autẽ forma eſt rei uera quidditas, quoniã res nõ habent hoc qđ ſunt, à materia, quippe cum ipſa ſit in potentia ad oppoſita, ſed id habent à forma ſubſtãtiali, & ideo ipſa eſt propria rei quidditas; & cum definitur res, ratio definitiua dicens quid eſt res, ſumitur penes formam, ſiue ipſa concepta ſit cum materia ſicut eſt forma naturalis, ſiue non, vt eſt forma mathematica & Diuina.] Eandem ſententiam tra- D dit in 7. Metaphyſic. ſuper 1. tex. dicens. [Principia ſubſtãtiæ ſunt materia & forma, & præcipue forma, quam dupliciter determinare oportet, vno modo ſecũdũ quod ipſa eſt totũ eſſe & tota quidditas ſubſtantiæ, quę ſignificatur per definitionem, & ſic conſideratur in hoc 7. lib. Metaphyſi. &c.] Quis porrò ipſum Peripateticorum Principem Ariſtotelẽ, neſciat aut dubitet in eadem ſententia fuiſſe? cum is totam rei compoſitę quidditatẽ in ſola forma eſſe, multifariã clariſſimis,

gra-

Ariſtoteles ſenſit materiam non eſſe partem qdditatis.

grauiſſimiſque verbis teſtatum, cõfirmatumq; reliquerit? An non is in 3. de anima text. 9. affirmat aliud eſſe carnem, & aliud ipſum eſſe carnis? nã illa eſt forma cum materia, hoc autem eſt ipſa forma ſimplex: Sic enim hũc locum Ariſtotelis explanant Themiſtius & Simplicius, quorum verba ſupra memorauimus. Deinde, cum in 7. Metaphyſicę tex. 9. diuiſiſſet ſubſtantiam in materiã, formam & compoſitum, ſubiungit prætermittendã eſſe materiam & compoſitum, ſolam autem formam conſiderandam, & tractandam eſſe: mox verò tex. 10. proponit ſibi agendũ eſſe de ipſa quidditate; ex quo q̃s non intelligit Ariſto. pro eodem habere formam & quidditatem? Præterea, in 8. lib. Metaphyſi. tex. 12. ſi quis, inquit, interroget quę ſit materia hominis? reſpondendũ eſt eſſe menſtrua: ſi quod mouens ſeu efficiens? reſpondendum eſt ipſum ſemẽ: ſi quæ ſit forma? reſpõdendum eſt ipſum quod quid erat rei. Poſtea, Ariſt. docet in 2. Phyſ. tex. 28. omnes partes definitionis pertinere ad cauſſam formalem, quod ſanè verùm eſt, nam vt eſt apud Auerro. 1. Metaphyſi. com. 17. genus ſumitur à forma vniuerſali, differentia verò à forma particulari & propria. Ampliùs, ſecundũ Ariſtote. in 2. Phyſi. tex. 19. & in 6. Metaphy. tex. 2. & alijs locis, ita definiũtur res naturales per materiam ſenſibilem vt ſimitas per naſum: hoc enim exemplo ad id exponendum fere vtitur Ariſtoteles. ergo ſicut naſus nõ pertinet ad definitionẽ ſimitatis, tanq̃ pars eius, ſed tanq̃ ſubiectũ; ita materia nõ ꝑtinet ad quidditatem rei naturalis, vt pars ſed vt ſubiectũ ipſius. Ad hęc, qđ obſtat quo minus in rebus materialibus quidditas ſit idem cũ habente quidditatem, id non poteſt eſſe pars quidditatis, ſed tale eſt materia ſecundũ Ariſ. 3. de anima, tex. 9. vt ſupra diximus & in 7. Metaphy. tex. 41. pręſertim ſecundum explanationem huius tex. traditam à D. Thoma in cõmentarijs quibus eum locum exponit. Ergo &c. His accedit, verè dici aliam eſſe quidditatẽ hominis, aliam Leonis, & Lapidis; quæro vnde naſcatur hæc diuerſitas quidditatum? non ex accidentibus, quippe quæ ſunt extra quidditatem rei; nec ex materia prima, quæ vna eſt omnium ſublunariũ; ergo ex ſola forma ſubſtantiali. Poſtremò, quidquid ponitur in definitione rei, debet eam diſtinguere ab aliquo alio; quã ob rem Ariſt. 6. libr. Topicorum ait prædicata tranſcendentia non eſſe ponenda in definitionibus: ſed diſtinguere & ſeparare, eſt proprium actus & formæ, vt docet Ariſt. 7. Metaphyſic. tex. 49. ergo &c. Sed quæret aliquis, ſi materia non pertinet ad quidditatem rei, quamobrem ea ſit neceſſaria rebus naturalibus? Reſpondeo materiam eſſe neceſſariam quatuor ob cauſſas: primò, quia eſt naturale ſubiectum formæ & quidditatis, ſine qua forma, & quidditas nec eſſe nec definiri aut intelligi poſſunt: tum eſt neceſſaria ſubſtantiæ compoſitæ, quæ per ſe generatur & corrumpitur, cum ſit pars eius intrinſeca & eſſentialis: Deinde neceſſaria eſt ad exiſtentiam, ſeu ſubſtantiam compoſiti naturalis: quòd enim compoſitum exiſtat, habet à forma quæ eſt cauſſa cur res exiſtat, ut dicitur 5. lib. Metaphyſi. cap. de ſubſtantia; quod autem per ſe exiſtat & non in alio, cauſſa eſt materia. Poſtremò ad eius indiuiduationem, cauſſa enim indiuiduationis eſt materia, quãquam nec ſola nec principalis.

Quatuor ob cauſſas neceſſaria è materia rebus naturalibus.

Soluuntur rationes prioris ſententiæ, & ſententia auctoris aperitur.

C A P. VIII.

Breuis ſolutio rationũ prioris ſententiæ.

Reſtat nunc vt breuiter doceamus quo pacto ab ijs q̃ cõtra ſentiunt, rationes quę contra hanc opinionẽ pro confirmatione prioris ſententiæ commemoratæ ſunt: breuiter diſſoluantur. Ad 1. Reſpondendum eſt, materiam poni quidem in definitione rei naturalis, verùm non aliter quàm ponitur naſus in definitione ſimitatis, hoc eſt, non tanquam partem quidditatis, ſed tanquam ſubiectum; neque ob id dicendum eſt definitionem ſubſtantiæ eſſe per additamentum ſicut eſt accidentis, quia forma & materia ſunt vnius generis & categoriæ, & ſimul coniunctæ conſtituunt

ſtituunt vnum ens per ſe: at ſubiectũ & A
accidẽs,& ſunt diuerſarum categoriarũ,
& ex ipſis non exiſtit vnum aliquod ens
niſi per accidẽs. Ad reliquas rationes di
cendum eſt formam eſſe quidem totã
rei quidditatem,verùm nõ ſũptã præci-
sè & ſeparatim à materia,ſed vt includit
ordinem eſſentialẽ ad materiã; ex quo
apparet,& cur forma ſolitaria,qualis eſt
anima rationalis à corpore ſeiuncta, nõ
dicatur eſſe tota quidditas, aut cõpleta
rei ſpecies;& qđ ſit diſcrimẽ inter quid-
ditates rerum materialiũ & immateria-
lium. Poſtremò illud aduertendum eſt
quod ſupra monuimus,apud Peripateti B
cos aliud eſſe ſubſtantiam compoſitam,
eſſẽtiã & naturam, & aliud quidditatẽ,
quocirca, non ſi quis illorum interdum
dixit materiam eſſe partẽ ſubſtãtiæ uel
naturæ compoſitæ; cõtinuò putandũ eſt
eum ſenſiſſe materiam eſſe partẽ quid-
ditatis. Atque hæc quidem inter Philo-
ſophos diſputãtur de quidditate rerum
naturalium. Vtram verò ſententiã nos
magis probemus,paucis exponamus.

Sẽtẽtia auctoris de præſẽti quæſtione.

Nobis quidem poſterior ſententia ui
detur eſſe magis Peripatetica & Ariſto-
telica, quod ex his quæ eam declarando C
& probando diximus, liquidò cognoſci
potuit. Vtra autem opinio ſit vero ſimi-
lior ac propior,facile eſt iudicium;nam
omnis hæc opinionum varietas atq; diſ
ſenſio,nõ tam in re ipſa quàm in verbis,
& modo loquendi cõſiſtit. Etenim,ſi no
mẽ quidditatis ſignificat totum id quod
pertinet ad integritatem ſubſtãtiæ & na
turæ ipſius compoſiti, (quomodo id no
minis eſt in vſu apud recentiores Philo
ſophos & Theologos) ſolùm excludẽdo
accidentia, nõ eſt dubium quin materia
habẽda ſit pars quidditatis: ſin autẽ uo- D
cabulũ quidditatis anguſtiùs & preſſius
ſumatur,id tantum ſignificans in quoli-
bet compoſito naturali,quod eſt eius a-
ctuatiuum,diſtinctiuum,denominatiuũ,
definitiuum,ĩtelligibile,determinatiuũ
& pfectiuum, quo modo ipſum vſurpãt
antiquiores peripatetici, luce Solis cla-
rius eſt,cum hæc omnia a forma profici
ſcãtur, materiam non eſſe partem quid
ditatis. Cum igitur res ipſa conſtet,quiſ
que vtro maluerit modo loquatur,non
enim Philoſophum decet,re iam explo
rata & cõſtituta,de voculis & ſyllabis di
ſputationes producere. Sequitur nunc
quæſtio illa perquàm celebris inter Phi
loſophos, de principio indiuiduationis,
ſit ne materia an forma, an quidpiam
aliud.

Exploditur opinio eorum qui putant diſtinctionem numericam prouenire à quantitate.

CAP. IX.

TERTIA q̃ſtio de materia relata ad
compoſitum à nobis hoc loco tra
ctanda hęc eſt, an vnitas & diſtin-
ctio numerica corporum naturaliũ quæ
ſunt eiuſdem ſpeciei vltimæ, conueniat
ipſis propter formam. Triplex eſt vnitas
& diſtinctio,vna generica,altera ſpecifi-
ca,tertia numerica eorũ quę ſunt eiuſdẽ
ſpeciei. Priores duæ conceſſu omnium
petuntur ex forma ſubſtantiali;de tertia
magna lis eſt inter Philoſophos,quæ cõ
tinet peruulgatam illam quæſtionẽ de
principio indiuiduationis,quatuor prin
cipum opinionum varietate nobilitatã.

Prima opinio quantitatem eſſe principium indiuiduationis.

Prima opinio eorum eſt qui putant uni
tatem & diſtinctionem numericam pro
uenire à quantitate, ita vt principiũ in-
diuiduationis in rebus naturalib. ſit quã
titas; quã ſententiam his rationibus per
ſuadere conantur. Primò,ſecundũ Auer.
1. Phy. comm. 6. & ſecundum Ariſt. in 3.
Metaphy. 11. omnis diſtinctio,aut eſt ſe
cundum formam,aut ſecundum quanti
tatem; ſed inter ea quę ſunt eiuſdẽ ſpe-
ciei,non eſt diſtinctio ſecundũ formam,
quoniam ea eſt ſpecifica & quidditatiua,
relinquitur igitur vt ſit tãtum diſtinctio
ſecundum quantitatẽ. Deinde,vel indi-
uidua eiuſdem ſpeciei differunt per ali-
quam differentiam eſſentialem,uel acci
dentalem;nõ per ſubſtantialem,nam ul
tima differentia ſubſtãtialis eſt ſpecifica,
in qua conueniunt omnia illius ſpeciei ĩ
diuidua, ergo per accidẽtalẽ, ſed primũ
omnium accidẽtium eſt quantitas,ergo
q̃titas erit princeps cauſſa diſtinctionis ĩ
diuiduorũ. Poſteà,natura ſpecifica ideo

ſecundum

ſecũdum numerum multiplicatur, quia recipitur in multis & diſtinctis partibus materiæ,ſed multitudo & diſtinctio partium accidit materiæ pp quantitatẽ,ergo in quãtitate eſt radix numericę multiplicationis,quæ cernitur in natura ſpecifica.Poſtremò,id confirmant exemplo aquæ,quæ ſi in tres partes diuidatͬ, quælibet pars aquæ exiſtit una numero, & à qualibet aqua alia numeraliter diſtincta,at hæc multitudo & diſtinctio aquarũ non aliunde orta eſt q̃ ex diuiſione primæ aquæ ſecundum quãtitatẽ;ut uel in hoc exemplo, etiam ſenſuum iudicio probetur multitudo,& diſtinctio indiuiduorum à quantitate proficiſci.

Refutatio primæ opinionis. Verùm hæc opinio multas ob cauſſas falſa eſt.Primò,quia quãtitas præſertim terminata,(nam interminata,cum ſit indifferens ad omnia indiuidua, nõ poteſt eorum eſſe principium diſtinctiuum)cũ inquam quãtitas terminata ſit poſterior ſubſtãtia compoſita, nõ poteſt eſſe principium indiuiduationis eius; quinimò cũ accidẽs indiuiduet per ſubiectũ, qui fieri poteſt ut ſubiectum uiciſſim indiuiduetur per ipſum accidẽs?niſi non putetur abſurdum eſſe ut idem ſecundũ idẽ ſit prius & poſteriꝰ, principiũ,atq; principiatum.Deinde,cum indiuidua ſubſtantia ſit ſubſtãtia,&quatenus indiuidua ẽ, ad prædicamentũ Subſtãtiæ pertineat, ſiquidem eſt prima ſubſtantia:nã ſubſtãtia prædicamẽtalis diuiditur in primam & ſecundam,neceſſe eſt principium, propter quod indiuidua eſt hæc prima ſubſtãtia,ſit quidpiã ſubſtantiale, & ad idẽ prędicamentum pertinens;at quantitas nullo modo attingit eſſentiam ſubſtantiæ,nec ad Subſtantiæ categoriam reduci põt,ergo non põt eſſe principium indiuiduationis eius.Præterea, ſubſtantia indiuidua eſt uerum ens per ſe, quãdo quidem ponitur in prædicamẽto,& ſpẽs per ſe prædicatur de ipſa, ſed ex ſubſtãtia & quantitate ſit unum ens per accidens, ergo quantitas non eſt principiũ indiuiduæ ſubſtantiæ.Ad extremũ,generatio ſubſtantialis per ſe terminatur ad ſubſtantiam indiuiduam, ſi igitur ſubſtãtia eſt indiuidua pp quantitatem, generatio ſubſtantialis p ſe terminaretur ad quantitatem, quod nemo nõ uidet quã ſit abſurdum. Vide apud Scotum 2.ſent. diſtinct.3. q.4. alias rationes contra hãc opinionem.

Rationes autem huius opinionis facilè eſt ſoluere. Ad primã,& ſecundam rationem reſpondendum eſt,inter indiuidua eiuſdem ſpeciei eſſe diſtinctionẽ formalẽ.Petrus.n.differt à Paulo, quia alia eſt anima Petri & alia Pauli,ſiquidem a quo res habet eſſe,ab eodem habet vnitatẽ & diſtinctionẽ: eſt autẽ duplex diſtinctio formalis,vna quæ ſumitur a forma ſimpliciter & ſpecificè ſumpta, quæ dicitur formalis ſimpliciter,& nõ eſt inter ea quę continentur eadem ſpecie;altera quę ducitur a forma,ut eſt ſingularis,& actu exiſtens in rebus quę vocatur formalis ſecundum quid,& ſecundũ hãc differunt indiuidua eiuſdẽ ſpeciei. Sed hoc paulò infra planius intelligetur;vbi tractando ſententiam noſtram,latius explicabitur. Ad tertiã,& quartam rationem dicendum eſt, cauſſam intrinſecã, & formalem,cur natura ſpecifica ſecundum numerũ ſit multiplicabilis, intrinſecè quidem non eſſe aliã, q̃ ipſanmet naturam formæ,quæ eo ipſo q eſt materialis,& unibilis materiæ, ſuapte ui eſt multiplicabilis. effectiuè quidẽ, hoc ẽt habet ab agente,finaliter autem ut quia eſt per ſe corruptibilis per indiuiduorũ propagationem conſeruetur;ſubiectiue à materia,in cuius diuerſis partibus recipiuntur diuerſæ numero formæ; tandẽ diſpoſitiuè à quantitate propter quam materia eſt diuiſibilis i partes,itaq; exẽplũ illud aquæ,nihil plane iuuat opinionem,nam licèt quãtitas in cauſſa fuerit, cur cum eſſet vna aqua,in tres partes diuideretur,tamen q quælibet pars illius aquæ ſit aqua per ſe ſubſiſtẽs,& à qualibet alia parte numero diſtincta,cauſſa ẽ ipſa forma ſubſtantialis aquæ, quæ cũ ſit homogenea,tota eſt in qualibet parte aquæ,quã ob cauſſam cum partes aquę diſiunguntur, neceſſe eſt quãlibet earũ eſſe aquam per ſe ſubſiſtentem.Illa igitur diuiſio aquę vt eſt totius ĩ partes integrales ſeu q̃titatiuas ſit pp q̃titatẽ,vt autẽ eſt in partes ſubiectiuas, quarũ quælibet eſt aqua ſingularis,& ſubſiſtẽs,ſit pp formã ſubſtantialem aquę. *Quæ ſit cauſſa cur natura ſpecifica indiuidualiter multiplicetur.* Verùm expẽdamus ſecundam opinionẽ, q̃ eſt Scoti.

Non

Non eſſe principium indiuiduationis illam Scoti Hæcceitatem.

C A P. X.

Secunda opinio quę ẽ Scoti.

Nota doctrinã Scot. de ſua Hęcceitate.

SCOTVS in 2.ſent.d.3.q.6.arbitratur infra differentiã ſpecificã ex qua ſumitur unitas & diſtinctio ſpeciei, eſſe aliã quandam differentiam indiuidualem, per quam natura ſpecifica contrahitur ad eſſe hoc aliquid & ſingulare, quæ licèt realiter non diſtinguatur a differentia ſpecifica, diſtinguitur tamen formaliter, & vna eſt extra conceptum alterius, ſicut oportet eſſe contrahens extra rõnem contrahibilis: propter quod etiam hæc differentia indiuidualis habet ſe ad ſpecificam, ut actus ad potentiam, & eſt entitas quædã poſitiua per quam, quia res eſt hoc aliquid, poteſt ea ritè nominari Hæcceitas. Hanc ſuam opin. Scot. his argumentis confirmat. Primò, omnis unitas ſequitur aliquã entitatem, ergo vnitas numeralis quæ eſt maxima, & ſimpliciter unitas, conſequitur aliquam entitatem, quæ non poteſt eſſe entitas ſeu natura ſpecifica tum quoniam ea uendicat ſibi ſuam propriam vnitatem nimirũ ſpecificam; tum ẽt, quia entitas ſpecifica, cum ſit indifferenter communis omnibus indiuiduis, non poteſt eſſe principiũ eorum determinatiuum, ac diſtinctiuũ. Deinde, omnis differentia eorum quæ differunt inter ſe, reducitur ad aliquod primo diuerſum; alioquin non eſſet ſtatus in iis quæ differunt inter ſe; ſed indiuidua propriè differunt, quia in aliquo ſunt eadem, & in aliquo diuerſa, ergo eorum differentia reducitur ad aliqua primò diuerſa; ſed hæc nõ ſunt ipſa natura ſpecifica, ut pote ſecũdũ quam inuicem cõueniũt indiuidua, ergo ſicut diximus, ponendæ ſunt differentiæ indiuiduales. Præterea, cum natura ſpecifica contrahitur ad ſingulare, uel cõtrahitur per ſe ipſam, uel per formam, vel per materiam, uel per quãtitatem, uel per Hęcceitatẽ; non per ſeipſam, quia contrahens diuerſum eſſe debet a cõtrahibili ſicut actus a potentia; non per formam, quia forma,

A ut ait Auer. eſt ſubiectum uniuerſalitatis. quare non poteſt eſſe principiũ ſingularitatis, & quia, ut diximus, cõtrahẽs debet eſſe extra rationem contrahibilis. forma aũt eſt pars eſſentialis naturæ ſpecificæ, quæ cõtrahitur ad ſingularitatẽ: nõ per materiam, tũ propter hanc eãdem cauſſam proximè dictam, tum etiã quia idem eſt conſtitutiuum & diſtinctiuum, at materia non poteſt diſtinguere, cum id proprium ſit actus ſecundũ Ariſ. 7. Metaphy. tex. 49. his accedit, ꝙ eadem nnmero materia eſt in duobus indiuiduis, nempe cum unum ex altero generatur, ut aer ex aqua, quare diſtinctio indiuiduorum non debet peti a materia; non per quantitatem, quoniam ſecundũ Ariſt. 7. Metaphyſicæ tex. 4. ſubſtãtia cõpoſita eſt prior accidentibus, & Auer. in eo. lib. com. 2. inquit indiuiduum ſubſtãtiæ prius eſſe alijs indiuiduis accidentiũ; relinquitur igitur, ut talis contractio non per aliud, quàm per Hæcceitatem fieri queat.

B (line "ratur, ut aer ex aqua")

Sed contra hanc opinionem exiſtunt duæ obiectiones, una eſt, Boetium in li. de Trinitate, affirmare differentiam numeralem fieri per accidentia. Altera eſt,
C Ariſ. quamplurimis locis, quæ in tractatione ſequentis opin. recenſebimus, clariſſimis uerbis referre ad materiã diſtinctionem & unitatem indiuiduorum. Ad utranq; reſpõdet Scot. Ad priorem, quidem, indiuidua diſtingui per accidentia concomitatiue, hoc eſt quia diſtinctionẽ indiuiduorum, quæ primò & principaliter fit per Hęcceitates naturaliter ac neceſſario cõſequitur diſtinctio per accidẽtia, uel illa Boet. ſententia accipiẽda eſt notificatiue, hoc eſt ſecundum nos, nam quia latet nos ſua cuiuſq; iđiuidui Hæc-
D ceitas, ideo ſolemus diſtinctionẽ indiuiduorum facere per accidentia. Ad poſteriorem autem obiectionem reſpõdet, ſicut forma duplex eſt, una totius, altera partis, quam diſtinctionem ſuperiùs declarauimus, ſic ẽt materiam eſſe duplicẽ (nam forma & materia ſunt ad aliquid ut quot modis unum eorũ dicitur, totidẽ ẽt alterũ dici neceſſe. ſit) unã quæ opponitur formæ partis, ut corpus aiæ, alterã quæ opponitur formæ totius; & quia forma totius eſt tota quidditas, ideo ma

teria

teria quę illi opponitur,eſt extra quiddi tatem,hmõi autem materiam Scot.vult eſſe ſuam Hæcceitatẽ, quæ uocatur materia, propterea quod conſtituit rem in ultimo eſſe ſubijcibili & materiali, nec ullo modo pertinet ad eſse formale , & quidditatiuum rei.

Hæc Scotus pro ſua opi.quã Heruęus Quodlibet. 3.q.9 dupliciter impugnat: Primò quidem,quia cum Scot. ait principium indiuiduationis non poſſe ſumi a materia & forma,propterea quod ſunt communes omnibus indiuiduis,aut loquitur de communitate materiæ & formæ, quæ eſt ſecundum rem extra animã,aut de ea,quæ eſt tantùm ſecundum rõnem; ſi de priori,ergo extra animam erit actu aliquod uniuerſale,quod falſum eſt ; cũ Ariſ.dicat 1.de anima tex.8. Vniuerſale aut nihil eſse,aut poſterius eſse;nam eiuſmodi uniuerſale , uel per ſe ſubſiſteret ſeiunctum a ſingularibus, quod ſane abſurdum eſt,uel eſset in ipſis ſingularibus,at quidquid eſt in ſingulari,neceſsarium eſt eſse ſingulare. Et quãuis Scot. de Vniuerſalium exiſtentia aliter ſẽtiat, eius tamen ſententiam, & rationi & doctrinæ Ariſ. aduerſari,alio loco demonſtrandum eſt. Sin autem loquatur de poſteriori communitate quæ eſt ſecũdum rationem, quod ipſe dicit de materia & forma,idem prorſus dici poterit de Hęcceitate,nam ſicut ab hac & ab illa materia,ui mentis abſtrahitur ratio quædam materiæ quę eſt communis omnib. materiis,ſimiliter ẽt ab hac & ab illa Hæcceitate poteſt elici communis quædam rõ Hæcceitatis quæ erit communis ſingulis Hæcceitatibus: quare ſi pp huiuſmodi communitatem negatur materia uel forma eſse principium indiuiduationis, propter eandem negari etiam dẽt Hæcceitas . Deinde Heruæus quærit q̃d ſit illa Hęcceitas; nam uel eſt ſubſtãtia, uel accidens:ſi ſubſtantia, uel materia , uel forma, uel compoſitum;ſi accidens, uel abſolutum,uel reſpectiuum;ſi abſolutum,uel quãtitas,vel qualitas;at nihil horum poteſt Scotus dicere, quia Scot. laberetur in eas opiniones , quas ipſe in 2.lib. ſent. diſt. 3. acerrime oppugnat, ergo illa Hæcceitas nihil eſt. Hæc Heruęus cõtra Scot.Rationum autem Scoti

Heruæus opin. Scoti oppugnat.

A Scoti facilis eſt ſolutio,nam quia ipſe nõ aliam ob cauſſam finxit illã Hæcceitatẽ, quàm quia perſuaſum habuit indiuiduationem non poſſe fieri uel per accidens aliquod,vel per materiam & formam, ſi demonſtretur id eſſe falſum, vt certe infra demõſtrabitur , nullum erit eius fundamentum,quo ſublato, tota confeſtim ipſius ruet atq; concidet opinio ; quare ad tertiam opinionem transſeamus.

B

Principium indiuiduationis non eſſe materiam ſignatam quantitate.

C A P. XI.

D. Thomas in opuſc. de ente & eſſentia,& de principio indiuiduationis,& in lib.5.Metaph.ſuper tex.12.& in 3.p.q.77.ar.2. opinatur principiũ indiuiduationis eſſe materiã cum quantitate : nam duo in primis ſunt de rõne indiuidui,vnum eſt, ut ſit incõmunicabile non aptum eſſe in pluribus, alterũ eſt,vt ſit diſtinctum numeraliter ab

Secũda opinio quę eſt D. Thom.

C alijs eiuſdẽ ſpeciei;priorem proprietatẽ indiuiduum accipit a materia, quæ cum ſit vltimum ſubijcibile,facit vt forma in ea exiſtens,non poſſit in aliis ineſſe;poſteriorem autem proprietatem habet a quantitate , propter eam enim materia eſt diuiſibilis in multas partes,in quibus cum diuerſæ formæ recipiantur , exiſtit numeralis indiuiduorum diſtinctio.Sed præſtat hic adſcribere verba D. Thomæ ex 3.p.q.77.art.2.ut ipſomet dicẽte,quę ſit eius opinio clarius atque certius cognoſcatur: ſic igitur ait. [Eſt de ratione

D indiuidui vt non poſſit in pluribus eſſe, quod dupliciter contingit,uel quia non eſt natum in aliquo eſſe,& ſic formę immateriales ſunt per ſe ipſas ſubſiſtentes & indiuiduæ, vel quia forma ſubſtantialis ſeu accidentalis eſt quidem nata in aliquo eſſe, non tamẽ in pluribus, ut hęc albedo , quæ eſt in hoc corpore non põt eſse in alio;quantum igitur ad primum, materia eſt indiuiduationis principium omnibus formis ſibi inhærentibus, nam cum tales formę aptæ ſint eſse in ſubiecto,ex quo aliqua earum recipitur in materia,

Expreſſa doctrin. D. Thom. de principio indiuiduationis.

teria, quę non eſt in alio, iam nec forma ipſa ſic exiſtens poteſt in alio eſſe. Quantùm autem ad ſecũdum, principium indiuiduationis, eſt quãtitas, ideo. n. aliqd natum eſt eſſe in vno ſolo, quia illud eſt in ſe indiuiſum, & diuiſum ab omnibus alijs, diuiſio autem accidit ſubſtantiæ rõne quantitatis, & ideo quãtitas eſt quoddam indiuiduationis principium inquãtum diuerſæ formæ numero, ſunt in diuerſis partibus materiæ. Vnde ẽt quantitas ſm ſe hẽt quandam indiuiduationẽ, poſſumus. n. imaginari plures lineas eiuſdem ſpeciei differentes poſitione, quę cadit in ratione quantitatis.] Hæc D. Thomas. Siquis autem plura ſcire cupit, quæ conducant ad huius ſententię explanationem, legat tres illos Principes Thomiſtarum; Capreolum inquam in 2. ſentent. diſt. 3. & Paulum Soncinatem in 7. Metaph. q. 33. 34. & 35. & Caietanum in commentarijs ſuis ſuper opuſculum de Ente, & eſſentia. Quòd autem materia ſit principium indiuiduationis permultis teſtimonijs Ariſtotel. oſtendi poteſt, is enim 5. Metaph. text. 12. & libr. 7. text. 28. & lib. 12. text. 49. & 1. lib. de Cęlo. text. 92. apertis verbis docet unitatem, ac diſtinctionem indiuiduorum eſſe a materia, ipſa autem materia ex ſe una eſt, indeterminata atque indifferens ad omnia indiuidua, quapropter niſi ei accedat quantitas per quam determinetur, diſtinguatur & in diuerſas partes diuidatur, non poterit eſſe ſufficiens ratio & cauſa determinandi & diſtinguendi indiuidua.

Refutatio ſecundæ opinionis.

Sed hæc opinio non videtur nobis vera duas ob cauſſas, primùm quidem, quoniam aggregatum ex materia & quantitate eſt ens per accidens; non poteſt igitur eſſe principium conſtitutiuum indiuidui, quod eſt ens per ſe; & cum quantitas ſit accidens, quomodo poteſt eẽ principium indiuidui quod eſt ſubſtantia? Denique rationes, quibus ſupra refutauimus eorum ſententiam, qui quantitatem faciebant indiuiduationis principium, valent etiam contra hanc opinionem. Deinde, enim ex aqua generatur aer, quę nam quantitas eſt principium indiuiduans aerem? an ea, quæ in aqua pręcedit generationem aeris? at hæc ſecundum ipſos corrumpitur, nam in eo inſtanti, quo generatur aer, non eſt præcedens quantitas, ſiquidem idem inſtãs eſt primum eſſe aeris, & primum non eſſe omnium præcedentium formarum; neceſſarium autem eſt principium formaliter conſtitutiuum alicuius, manere in eo, quo conſtituitur. An fortè eſt ea quantitas, quæ cernitur in aere generato? at hęc ſecundum ipſos ordine naturæ poſterior eſt forma ſubſtantiali, & ipſo compoſito, namque omnium accidẽtium uolunt ſubiectum eſſe totum compoſitum, ita vt priùs ſecundum naturã ſit forma in materia, & ipſum compoſitum priùs ſit indiuiduum, quàm habeat quantitatem; ex quo fit, vt quantitas adueniens compoſito, iam reperiat ipſum indiuiduum & ſingulare, & potiùs quantitas indiuiduetur per ſubiectum, quàm è contrario. Si quis autem per materiã cum quantitate, putet eos ſignificare voluiſſe materiam prout habet in ſe reſpectum quendam ad quantitatem, fallitur; & ut ita ſit, id tamen pari facilitate refellitur, nam talis reſpectus non poteſt fundari in materia prima, quippe quæ per ſe indifferenter reſpiciat quamlibet determinationem quantitatis; nec in quantitate aut præcedente aut ſubſequente generationem indiuidui, propter idem, quod paulò ante de quantitate dictum eſt, ergo hic reſpectus eſt nullus. Præterea, reſpectus non poteſt attingere, ne dum complere rationem formalem entis abſoluti quale eſt indiuiduum. His accedit, quod ſecundum Thomiſtas materia priùs reſpicit formã ſubſtantialem quàm accidentalem, quare priùs indiuiduatur per ſubſtantialem, quàm per accidentalem. Rationum autem, quæ pro hac ſententia poſitæ ſunt, ex his quæ mox dicemus, petenda eſt ſolutio. Cum igitur quid ſentiant alij de quæſtione propoſita dictũ ſit, reſtat vt dicamus quid nobis ſentiendum eſſe uideatur.

Vnitatem & diſtinctionem indiuiduorum principaliter eſſe à forma ſubſtantiali.

CAP. XII.

QVæ nobis probabilior videt̃ ſententia, ea duabus propoſitionibus explicabitur. Prima propoſitio ſit hæc: vnitas & diſtinctio indiuiduorum eſt à materia, & à forma. Altera propoſitio, talis unitas & diſtinctio principaliter eſt à forma. Vtraque propoſitio facilè probatur hac breui ratione. Vnum, & ens conuertuntur, & ab eodem vnumquodque habet vnitatem & diſtinctionem, à quo habet eſſe; ſed indiuiduũ ſubſtantiæ materialis, cum ſit compoſitum ex materia & forma, habet ſuum eſſe cõpletum à materia & forma, ergo ab eiſdem habet vnitatem & diſtinctionem; ſed principaliter compoſitum eſt ens & vnum & ab alijs diſtinctum propter formam; omnes namque concedunt eſſe cuiuſlibet rei, vel ſolùm, vel certe principaliter eſſe à forma; ergo vnitas & diſtinctio indiuiduorum principaliter eſt a forma; cui rei etiam illud fidem facit, quod materia eſt propter formam, etenim forma eſt finis materiæ, vt auctor eſt Ariſto. 2.Phy.tex.81.& 91. quare vnitas & diſtinctio materię eſt ob vnitatem & diſtinctionem formę; melius.n.eſt, vt inquit Auer. 2.de anima comm.60. exiſtimare diuerſitatem materiarum eſſe propter diuerſitatem formarum, quàm è contrario, ſi.n. vnitas & diſtinctio generica eſt à forma, ſimiliter etiam ſpecifica, cur non itidem numeralis erit principaliter a forma? præſertim cum Ariſt. in 2.de anima tex.2. affirmet per formam fieri hoc aliquid, & text.7. vnitatem & multitudinem rerum principaliter eſſe ab actu, & in 7. Metap. text.49. ſeparare ac diſtinguere eſſe proprium actus. Auerr. autem in 2.de anima com.2.7.8.9. cõceptis verbis docet ſubſtãtiam fieri & eſſe indiuiduam ꝓp formam.

Nota has dubitationes, quoniã ex earũ ſolutione pendet huius quæſtionis intelligentia, & cõtrariorũ argumẽtorũ ſolutio.

Sed hoc loco exiſtunt duæ perquam graues dubitationes; Vna eſt, per quid forma fiat ſingularis, cũ ex ſe, vel ſit vniuerſalis vel certè indifferẽs ad vniuerſalitatem & ſingularitatem? Altera dubi-

A tatio, cur Ariſtot. & Peripatetici vnitatem & diſtinctionem numeralem indiuiduorum fere aſſignare ſoleant materiæ, ſi ipſæ principaliter ſumuntur a forma? Ad priorem reſpondendum eſt, formam per ſe nec uniuerſalem nec ſingularẽ eſſe, ſi enim eſſet per ſe vniuerſalis, ergo nunquam poſſet eſſe ſingularis, quare nec generari nec corrumpi, nam ſingulare eſt quicquid generatur & corrumpitur: ſin autem eſſet per ſe ſingularis, non poſſet effici vniuerſalis nec cadere ſub ſcientiam, quę eſt tantùm rerum vniuerſalium: Etenim quod per ſe alicui con-

B uenit, id neceſſariò ei conuenit, & nõ poteſt non conuenire. Sed quemadmodum vniuerſalis exiſtit per abſtractionem intellectus, per hoc nimirum quòd abſtrahitur a materia ſignata, & à proprietatibus rerum ſingularium, ſic etiam fit ſingularis per productionem agentis; nam quod producitur ab agente in materia quadam ſingulari, & per diſpoſitiones quaſdã ſingulares, neceſſe eſt ipſum quoque euadere ſingulare. In rebus.n. primis atque ſimplicibus, non eſt quærenda cauſſa intrinſeca, & formalis cur vel ſint,

C vel tales ſint, & ſi qua eſt illarum cauſſa, ea prouenit extrinſecùs vel ab agẽte, vel à materia, uel ab ipſis diſpoſitionibus. Ad poſteriorem dubitationem reſpondendum eſt, unitatem & diſtinctionem numeralem aſſignari materię, tres ob cauſſas. Primò quidem, quia ſecundũ nos manifeſtius eſt talem unitatem & diſtinctionem fieri propter materiam, quàm propter formam. Videmus enim unam ſigilli formam uariè multiplicari, propterea q; imprimitur & recipitur in multis & diuerſis ſubiectis. Deinde quòd multi-

D plicari numeraliter, non cõuenit formæ ut forma eſt, ſed ut eſt forma materialis uel unibilis materiæ, quocirca intelligẽtiæ, quia ſunt immateriales, non multiplicantur ſecundum numerum: Anima uero rationalis, licet ſit per ſubſiſtens & immortalis, tamen quia eſt unibilis materiæ, & pars eſſentialis compoſiti materialis, multiplicatur ſecundum numerũ. Ad extremum, multiplicatio numeralis efficitur a natura propterea quod res eſt corruptibilis, ut per huiuſmodi multiplicationem, ſi nõ eadem res numero, ſaltẽ

eadem

eadem ſecundum ſpeciem perpetuò cō-ſeruaretur, vt in 2. de Anima tex. 35. & 2. de Gener. tex. 59. ſcriptum reliquit Ariſ. At radix eiuſcemodi corruptibilitatis, é in materia, quare nō immeritò ei attribuitur indiuiduorū multiplicatio. Quas igitur ob cauſſas vnitas & diſtinctio numeralis à Peripateticis interdum materiæ aſcribitur, cum ea principaliter ſit à forma, hoc modo breuiter explicatum ſit. Atq; hinc etiam facilè poteſt elici ſolutio earum rationum, quibus ſupra docuimus Thomiſtas, Scotiſtas & alios probare velle non formam ſed vel quantitatem vel materiā ſignatā, vel aliud quidpiam eſſe principiū indiuiduationis, quarum rationum enodationem in hunc locum diſtuleramus.

De forma relata ad ſuos effectus, ac primùm de exiſtentia quæ eſt effectus formalis ipſius.

C A P. XIII.

DIctum eſt de forma in ſe, & reſpectu tā materiæ quàm compoſiti; reſtat vt de forma diſſeramus reſpectu ſuorum effectuum. Eſt autem duplex effectus formæ, vnus formæ ut formaeſt, quale eſt ipſum eſſe ſeu exiſtētia; alter eſt formę, vt eſt principium efficiēs motuum & actionum naturalium. De vtroque nunc dicendum eſt, ſed priùs de exiſtentia; de qua nonnullæ quęſtiones beuiter ac dilucidè tractandæ ſunt, his enim explicatis, quæ ad cognoſcendam exiſtentiam pertinent, cognita & perſpecta erunt. Prima quæſtio eſt an omnis exiſtentia ſit a forma, ad quam reſpondendum eſt, duplicem eſſe exiſtentiam, vnā quæ ſimpliciter & abſolutè dicitur per quam quidquid eſt in natura quocūque modo exiſtit; alteram perfectam & determinatam ad gradum ſeu ſpeciem aliquam entis. Alij eandem diſtinctionē exiſtentię alijs verbis exponunt, aiūt. n. aliam eſſe entitatiuam, & aliam formalem. Prior igitur exiſtentia non ſemper eſt a forma, nam materia exiſtit, nec exi-

1. Quæſtio an ois exiſtentia ſit a forma.

A ſtentiam ſuam per quam eſt extra nihilum, & actu eſt in rebus, accipit a forma, ſed eam ſua vi & ſuapte natura habet, quemadmodum ſupra lib. 5. a nobis demonſtratum fuit. Poſterior autem exiſtētia, ſemper eſt a forma, vnde Ariſt. 5. Metaph. tex. 15. [alio, inquit, modo ſubſtantia dicitur, quodcunque fuerit cauſſa exiſtentiæ in rebus, ipſiſque inexiſtens vt anima animali] & in 2. de anima te. 36. [cauſſa, inquit, ipſius eſſe omnibus, ſubſtantia eſt] vocat autem ibi ſubſtantiam ipſam formam, & in 2. phyſic. text. 11. ait res naturales per materiam eſſe in potē

B tia, p formam autem exiſtere actu: & ſanè meritò, nam cum generatio ſit mutatio a non eſſe ad eſſe, non ſit autem mutatio ad materiā ſed ad formam; neceſſe eſt, eſſe quod per generationem acquiritur, a forma proficiſci, quare id qđ Boetius in libr. de uno & unitate ait, quòd omne eſſe eſt a forma, & quod Philoſophi definierunt eſſe, exiſtentiam formæ in materia, intelligendum eſt de eſſe perfecto & formali.

Secunda quæſtio eſt; Quid ſit exiſtentia. Ad quam reſpondendum eſt. Primò

C quidem exiſtentiā nō eſſe quidditatem rei, nec de quidditate, ac proinde nec eē materiam nec formam nec compoſitū; quod probatur teſtimonio Ariſtot. & ratione. Etenim Ariſtot. in 2. lib. Poſteriorum diſtinguit quæſtionem an ſit, a quæſtione quid ſit, & in textu 7. eiuſdem libri ita ſcribit. [Quid autem eſt homo, & eſſe hominem, aliud eſt;] & paulò poſt ſubiungit; [ipſum verum eſſe, nulli eſt ſubſtantia] Atque id ſanè rationi valde congruit, nam definitio quę declarat ſubſtantiam & quidditatem rei, non

D ſignificat rem eſſe aut non eſſe, & quidditas per ſe indifferens eſt ad uniuerſalitatem & ſingularitatem, exiſtentia uero ſemper atque neceſſariò coniuncta eſt cum ſingularitate rei, non enim exiſtentia eſt uniuerſalium, ſed ſingularium. Deinde, exiſtentia non eſt accidens; nam ſi eſt accidens, erit in aliqua categoria uel quantitatis, uel qualitatis, &c. ſed eā nihil horū eſſe manifeſtum eſt. Poſteà, generatio terminatur ad ipſū eſſe, at generationis terminus non eſt aliquod accidēs. Amplius, ſi eſt accidēs,

2. Quæſtio quid ſit exiſtentia.

aut erit proprium aut commune, non A proprium, cum exiſtentia communiter inſit in omnibus rebus; neque commune, quia poſſet abeſſe rei ſine eius interitu, quod implicat contradictionem, ſic enim res exiſteret ſine exiſtẽtia. Poſtremò, accidẽs capit ſuam exiſtentiã a ſubiecto, quare ſi eſt accidens, præſupponet aliã exiſtentiã in ſubiecto, at illa cum etiam ſit accidens, rurſus aliam præſupponet, atque hoc modo numerus exiſtẽtiarum procederet in infinitum. Exiſtentia igitur cuiuſlibet rei, nec eſt de ſubſtãtia & quidditate eius, nec vnum aliquod de accidentibus, quæ in ea inſunt. Quid B igitur eſt? nobis quidẽ videt̃ nihil aliud eſſe quàm modus quidam rei, quo res dicitur eſſe extra nihilum & a ſuis cauſſis producta, & actu eſſe in mũdo; qui enim dicit hominem, ſignificat naturã & quidditatem hominis non declarando an ſit actu in rebus nec ne; qui autem dicit hominem exiſtere, ſignificat naturã hominis quatenus extra ſuas cauſſas producta exiſtit in rebus. Ac modus quidẽ exiſtentię ſequitur modũ eſſentiæ, nam ſi eſſentia fuerit cõpleta per ſe, qualis eſt ſubſtantię completę, exiſtentia quoque C eſt completa, vnde ſubſtãtia dicitur per ſe exiſtere; ſin autẽ eſſentia fuerit incõpleta cuiuſmodi eſt accidentium & partium, exiſtẽtia ſimiliter incõpleta erit, quocirca nõ dicũtur huiuſmodi res per ſe exiſtere, ſed inexiſtere, inhęrere, ineſſe in alio. Quamquam hoc non uidetur habere locum in anima rationali, quippe quæ cum habeat eſſentiam incompletam, eſt enim pars, & forma hominis, habet tamen completam exiſtentiam, ſi quidem a corpore ſeiũcta per ſe exiſtit. Verum dici poteſt animam rationalem D quatenus eſt independens à materia, & cõpoſito, per ſe exiſtere, quatenus verò eſt pars & forma inexiſtere & ineſſe in alio tanquam in toto & ſubiecto. Licèt autem anima ſeparata per ſe exiſtat, nõ tamen (proprie loquendo) per ſe ſubſiſtit, quia id eſt ſuppoſitorum, qualis nõ eſt anima. Verùm de hòc aliàs.

3. Q̃ quibus reb. cõueniat exiſtentia.

Tertia quæſtio eſt, quibus rebus propriè conueniat exiſtentia? Reſpondẽdũ eſt, exiſtentiam primò & per ſe conuenire ſingularibus & compoſitis, ſecundum quid autem vniuerſalibus, & ipſis partibus. Loquimur autem hic de exiſtentia rerum duntaxat naturalium. Hoc autem ita probatur, ei conuenit exiſtentia, quod actu verè exiſtit per ſe, ſed uniuerſale nec per ſe exiſtit, ſed ĩ ſingularibus, nec extra animam exiſtit actu, ſed tantùm potentia, ergo non propriè cõuenit uniuerſali exiſtere. Deinde, exiſtentia eſt earum rerum quæ generantur, corrũpuntur, mouẽtur, operantur, ſunt in loco determinato, & ſub tempore, quæ quidem non conueniunt vniuerſalibus niſi propter ſingularia: nam vniuerſale, vt dici ſolet, abſtrahit ab hinc & nũc. Præterea exiſtentia accidit rei ex eo q̃ eſt pducta, vniuerſale aũt per ſe non producitur ſed tãtùm ſingulare, ergo &c. Quòd autem exiſtentia per ſe ſit totius nõ autem partium, vel ex eo manifeſtum eſt, quia vt ſæpenumero Ariſt. ait, quod per ſe generatur non eſt materia nec forma, ſed totum compoſitum, quare ſimiliter etiam quod per ſe exiſtit, erit totum cõpoſitum. His accedit, quòd nec materia per ſe exiſtit, ſaltem exiſtentia pfecta & determinata, nec forma, quippe quæ inexiſtit materię, ergo q̃d per ſe exiſtit eſt ipſum compoſitũ. Reſtat quarta quæſtio omniũ grauiſſima & difficillima an exiſtentia realiter diſtinguatur ab eſſentia.

Quarta quæſtio. An exiſtentia diſtinguatur realiter ab eſſentia, & primum exponitur opinio D. Thomæ.

CAP. XIIII.

D MAGNA eſt diſceptatio tã inter Philoſophos q̃ inter Theologos an exiſtẽtia cuiuſlibet rei diſtinguatur realiter ab eius eſſentia & quidditate. De qua re duæ ſunt opiniones, vna D. Thomæ, qui omnibus rebus creatis exiſtentiam vult diſtingui realiter ab eſſentia. Altera aliorum, qui id negãt, qui inter eſſentiam & exiſtentiam ſolam rationis differentiã eſſe putant. Nos priori loco D. Thomæ opinionem diligenter explanemus. Sententia D. Thomę eſt, in qualibet re creata (ſolum enim Deum exci-

excipit)eſſe diſtingui realiter ab eſsẽtia. Vide D.Thomam in libro de ente & eſſentia,& in 2.contra gentes cap. 52.& in 1.ſent.diſt.8.in 4.Metaph.ſuper tex.3.uide etiam Aegidiũ Romanum in libro de Ente & eſſentia q.9.& 1. Quodlibeto q. 7.Hãc opinionem latiſſime tractat Capreolus 1.Sen. diſt.8. & Paulus Soncinas ſup 4.Met.q.12.

Opinio D. Thomę.

Affirmat igitur D.Tho. duplicẽ in rebus creatis reperiri cõpoſitionẽ,vnã ex materia & forma, vnde reſultat eſsẽtia rei,altera ex ipſa eſsẽtia & exiſtẽtia:reſpectu prioris cõpoſitionis,eſsẽtia hẽt ſe vt actus; reſpectu aũt poſterioris habet ſe vt potẽtia,habet.n.eſſentia potẽtiã recipiẽdi exiſtẽtiã;quare exiſtẽtia eſt vltima actualitas rei; in priori compoſitione res acquirit eſſe quidditatiuũ,ſpecificũ,intelligibile,immutabile, indeterminatũ ſm tempus & locum,abſtractum a ſingularitate & a reſpectu ad cauſſas extrinſecas, vt ad efficientem & finem. In poſteriori autem acquirit eſſe exiſtentię ſingulare,ſenſibile,generabile,& corruptibile,determinatum ſm tẽpus & locum dependens non ſolum a cauſſis internis,ſed etiam externis. Ac licèt prior compoſitio non ſit niſi in rebus materialibus, poſterior tamẽ in omnibus ineſt etiam in ipſis Intelligentiis.

Quinq; documẽta ſecundũ D. Thom.doctrinam,diligenter obſeruanda.

Ex his,quinque colliguntur quæ ſunt ſecundum hanc opinionem ſumma animaduerſione digna.vnum eſt,nullã creaturam eſſe penitus ſimplicem; alterum, nullam creaturã eſſe actum purum;tertium, nullius creaturæ operationẽ eſſe idem cum eius ſubſtantia:quartũ,in omni creatura eſſe aliquod accidẽs;quintũ, de nulla creatura verè dici poſſe quòd ipſa ſit ſuum eſſe,ſed hoc eſſe propriũ Dei, qui dixit, Ego ſũ qui ſum.Quæ omnia vno eodemque nituntur fundamento; Nam ſi cunctis in rebus eſſe diſtinguitur realiter ab eſſentia,ergo in omnibus eſt cõpoſitio ex eẽ & eſsẽtia, ergo in oĩbus eſt potẽtia,quia in omni cõpoſitione implicata eſt ratio potentiæ & actus; ergo operatio diſtinguitur a ſubſtantia cuiuslibet rei;nã cũ operari ſequatur eſſe , ſi eſſe diſtinguitur realiter ab eſsẽtia,multò magis operari;ergo quia in quibuſcũque rebus operari diſtingitur ab eſſentia,in his,operatio eſt accidens , in om-

A nibus autem creaturis operari diſtinguitur a ſubſtantia rei, neceſse igitur eſt in omnibus creaturis eſse aliquod accidẽs. Denique ſi in creaturis eſse extrinſecus aduenit eſsentiæ eique imprimitur a primo agẽte,nulla creatura eſt ſuum eſse. Quomodo autem ſe habeat illa duplex compoſitio in rebus, facile intelligitur hoc exemplo. Eſt Aer & perſpicuitas & lumen : Aer eſt in potẽtia ad perſpicuitatem,perſpicuitas eſt in potentia ad lumen,& perſpicuitas eſt actus aeris, & lumen perſpicuitatis.Sic materia eſt in potentia ad formã;forma vel eſsentia eſt ĩ

B potentia ad exiſtẽtiã.Sed quęret aliquis quid ſit talis exiſtentia? Reſpondẽt,non eſse vel ſubſtãtiam,uel accidens,ſed eſse vltimum cõplementum cuiuslibet rei , & reduci ad eam categoriam , in qua eſt ea res cuius eſt exiſtentia.v.g. exiſtentia quantitatis ad categoriam Quãtitatis, exiſtentia ſubſtantiæ ad categoriã Subſtãtiæ.Deſcribunt autem exiſtentiã hoc modo . Exiſtentia eſt vltima actualitas impreſsa rebus a primo agente.Nã eſse, quemadmodum dicitur in lib. de cauſſis,eſt primus,vniuerſaliſſimus; ꝓ prius

C atq; immediatus effectus primę cauſsę.

Hæc opinio ſic explanata quod attinet ad id quod nunc quæritur an exiſtẽtia realiter diſtinguatur ab eſsentia,confirmatur his argumentis. Primùm Ariſ. in 2.Poſt.ijs locis,quæ præcedẽti capite in explicatione ſecũdę quęſtionis citauimus, ſatis apertè declarat ipſum eſse diſtingui à ſubſtãtia rei;& Boetius in libro de Hebdomadibus ponit huiuſmodi ſẽtentias.[Diuerſũ eſt eſse & id quod eſt; & id quod eſt,accepta eſsendi forma eſt atque ſubſiſtit,& Item,omne quod eſt,

Probatur a Thomiſtis quinq; rationibus exiſtẽtiam re diſtingui ab eſsẽtia.

D participat eo qđ eſt eſse,vt ſit.] Ex quibus colligitur eſse diſtingui realiter ab eſsentia . Deinde eſsentia,ſm ſe eſt indifferens ad eſse & non eſse,ab vtroque enim abſtrahitur:eſsẽtia enim roſę.v.g. in hyeme nõ habet exiſtentiam,in vere autem habet,ergo exiſtẽtia diſtinguitur realiter ab eſsentia:nã ſi eſset idem realiter cum exiſtentia,nũquam poſset reperiri cum oppoſito eius,quemadmodũ ſi aliquid eſset idem realiter cum albedine,numquam poſset reperiri cum nigredine.Adde, quod nihil eſt in potẽtia ad

ſe ipſum,ſed eſsētia roſæ in hyeme eſt in potētia ad exiſtentiam quam accipit in vere;ergo exiſtentia roſæ differt realiter ab eius eſsētia.Poſtea; ſi idem eſt eſſe & quidditas,ſicut quælibet res eſt ſua quidditas,ita eſſet ſuum eē,ac proinde haberet eſse infinitū,& illuminatū; omnis.n. limitatio ſit uel p ſubiectū in quo recipitur,vel p aliquas differētias quæ contrahunt id qđ limitatur:ſed ipſum eſse non limitatur per receptionem in ſubiecto; nam cū ſit idem cum eſſentia nō pōt dici, q recipiatur in ea tanquam in ſubiecto;nec ēt limitatur per differentias , ſicut enim ens non habet differentias, ita
B nec eſſe; non.n.habet eſſentiales differētias, quoniam hę pertinent ad eſsentiā, nec accidentales,alioqui ſubſtantia exiſteret p accidens.Præterea,in accidente inexiſtētia differt ab eſsentia , poteſt.n. vnum ab altero ſeparari,nam in quantitate hoſtię cōſecratę manet eſsētia quātitatis,quæ priùs erat,non aūt manet inexiſtentia, quia non inexiſtit alicui ſubiecto ſicut priùs inexiſtebat, ergo ſimiliter in ſubſtātia exiſtentia realiter differt ab eſſentia.Poſtremò,quidditas non hēt cauſsam efficientē. v.g. hoīem eſse aīal
C rōnale, quidditatiuè a nullo fit , tū quia hoc eſt ęternū, qđ aūt fit a Deo, non eſt ęternū,tum quia,quod fit a Deo,pōt nō fieri, at nullo modo poteſt fieri quin homo ſit animal rationale , ſed exiſtentia habet cauſsam efficientem,omnia.n.habent eſse a Deo,& tam generatio,quàm creatio terminantur ad eſse rei, ergo exiſtentia differt realiter ab eſsentia.Hęc de opinione D.Thomæ.

Refellitur ſupradicta opinio & demonſtratur exiſtentiam re non diſtingui ab eſſentia.

D

CAP. XV.

HÆc ſententia nobis nō valde probatur, quibus autē rationibus ea refellitur,eiſdē comprobatur altera ſententia eorum qui cēſent exiſtentiam non re, ſed ratione tantùm diſtingui ab eſsētia;quam ſequitur Henricus, Scot. Durandus, Guglielmus Ochan, &
A alij quamplurimi.Primùm autem oſtendemus ſecundum Ariſ. in intelligentijs exiſtentiam re non diſtingui ab eſſentia: Tum idē ſimpliciter & vniuersè demonſtrabimus in omnib. rebus. Exiſtentiam non diſtingui ab eſsētia in intelligentiis ſm Ari.doctrinam,hinc manifeſtum eſt; Ariſ.in 8.Met.tex.16.ait quęcunque nec ſenſibilē nec intelligibilem materiā habent,ſe ipſis ſunt ens,& vnum,& nō per aliquid ſibi additū, ſed intelligentię nec ſenſibilem nec intelligibilem materiam habent , dicitur.n.materia ſenſibilis ea quæ eſt in rebus phyſicis , & intelligibi-
B lis,quæ eſt in mathematicis,quemadmodum ipſemet Ariſ.declarat in 7. Metap. tex.35.ergo intelligentiæ non ſūt nec exiſtunt p exiſtentiam additam eſsentiæ ſuæ,& ab ea re diuerſam . Præterea , in abſtractis a materia idem eſt qdditas & habens quidditatem, ut Ariſ.ait in 3.de Ani.tex. 9. ſed habens quidditatem , eſt res exiſtens;ergo in rebus abſtractis exiſtentia eſt idem cum eſsentia. Ampliùs, ſi in intelligentijs eſset cōpoſitio ex eſſentia & exiſtentia ut uolunt Thomiſtę, eſset in ipſis potentia, nam eſsentia ha-
C bet potentiam ad exiſtentiam,ſed Ariſt. omnem remouet potentiā ab Intelligētiis,nam in li.9.Metap.tex. 17. ait omne æternum carere potentia , & ſolùm ibi excipit cœlum, quod habet potentiā ad vbi,rōne cuius eſt mutabile & variabile, & in 12.Metap.tex.30. ſcribit in Intelligētijs nullā eſse potentiā ſiue in ſubſtātia,ſiue in operatione. Cuius rei utroq; in loco hāc reddit cauſsam;cum omnis, inquit,potētia ſit contradictionis, ſi Intelligētiæ haberent potentiā,uel in ſubſtantia,vel in operatione,poſsent eſſe,&
D nō eſſe,ēt operari,& non operari, quare & motus cœleſtis,& Intelligentiarū atq; adeò ipſius mundi æternitas tolleretur. His accedit,quod apud Peripateticos tritiſſimum eſt , atq; certiſſimum axioma, oēm compoſitionem eſse nouam & diſſolubilē,quare ſi in Intelligētia eſset cōpoſitio ex eſsētia & exiſtētia,Intelligentiæ non eſsent æternę.Quid?quod Ariſ. in 12.Metap.tex.51.uult in Intelligētijs idem ſecundum rem eſse intellectionē, intelligentem & rem intellectam; ſi autem intellectio idem eſt cum ſubſtan-

In intelligentijs ſecūdum Ariſt. exiſtētiā re diuersā nō eſſe ab eſsētia.

tia

tia Intelligentiæ, multò magis erit exi-
ſtentia. Atque hæc quidem pauca de exi-
ſtentia & eſſentia Intelligentiarum ſecū
dum Ariſtotelicæ diſciplinæ decreta, di-
cta ſint. Deinceps ad generalem eiuſdem
rei demonſtrationem, quæ omnes in res
conueniat, aggrediamur.

Septem argumētis ꝓbatur, exiſtētiā cuiuſlibet rei, non diſtingui ab eſſentia.

Omnes res qualeſcunque fuerint, ha-
bere exiſtentiam re non diuerſam à ſua
ipſorum eſſentia? ad hunc modum oſten
di poteſt. Primò Ariſt. in 4. Metaph. text.
3. & in 5. lib. tex. 14. & in 10. lib. tex. 8. ſcri
bit, ens & vnum adiuncta rebus, nihil am
plius ſignificare, quàm res ipſas; ſed idem
eſt exiſtens, quod ens, ergo exiſtere non
ſignificat aliquam rem diuerſam ab eſsē-
tia; probatur Minor, tum quia hoc nomē
ens impoſitum eſt, vt ait D. Th in lib. de
Ente & eſſentia, ad ſignificādam eſſentiā
in ordine ad exiſtētiam; tum etiam, quia
cū exiſtere ſit trāſcendens, neceſſe eſt vt
ſit vel idē quod ens, vel aliqua paſſio en-
tis; ſed conſtat nō eſſe aliquam paſſionē
entis, ergo eſt idē quod ens, & confirmat
hęc ratio, exiſtere eſt tranſcendens, ergo
nō ſignificat aliquā rem diuerſam ab ijs
de quibus dr̄, probatur conſequentia, tū,
quia cætera tranſcendentia vt Ens, Vnū,
Verū, Bonū, non ſignificant aliquid re di
uerſum ab iis de quibus dicuntur, tū etiā
quia hoc requirit ratio tranſcēdentis: nā

Trāſcēdētia nō ſignificant rem quāpiā diuerſam ab ijs de quibus dicuntur.

ſi eſt tranſcēdens, ergo per oēs res perua
dit, ſi aūt exiſtentia eſt res quędā, ergo ip
ſa quoq; exiſtet, nā trāſcendens de oībus
dr̄; vel igitur, ſe ipſa vel per aliā entiatē,
ſi ſe ipſa, cur non itidem eſſentia exiſtet
ſe ipſa? ſin autem per aliam entitatem, &
illa ſimiliter per aliā, res abibit in infini-
tū. Deinde, ſi exiſtentia eſt res quædā di-
uerſa ab eſſentia, neceſſe eſt eam eſſe vel
ſubſtantiam vel accidēs, nō eſt ſubſtātia,
quia nec eſt materia, nec forma, nec com
poſitū, hæc enim pertinēt ad ipſam eſſen
tiam; nec eſt accidens: tū quia ſubſtantia
non exiſtit propter accidēs, ſed potius è
contrario; tum etiam, quia dici non pōt
ad quam accidentis categoriam exiſtētia
propriè pertineat. Nec firmum eſt Tho-
miſtarum perſugium, qui reſpondēt exi-
ſtentiam, nec eſſe ſubſtātiā nec accidens,
ſed vltimam rei actualitatem, atq; com-
plementum. Hoc enim eſt, vt Ariſtoteli-
co vtar prouerbio, præter fores rationi
A occurrere; ſiue enim exiſtentia ſit com-
plementum ſiue actualitas, ſiue quiduis
aliud, id non obſtat, quominus neceſſe ſit
eam eſſe vel ſubſtantiam, vel accidens;
etenim diuiſio entis in ſubſtantiam & ac
cidens, immediata eſt, quippe cum ad cō
tradictoria reducatur. Poſtea; exiſtentia
ſecundum Thomiſtas eſt actus, cum igi-
tur Ariſtot. 2. de Anima tex. 2. & 5. diſtin
guat actum in primum & ſecūdum; quę-
rēdum eſt an exiſtentia ſit actus primus?
ſed is eſt forma ſecundum Ariſtotelem,
quare ſi exiſtentia eſt actus primus, non
poterit re diſtingui à forma. An ſecun-
B dus? at verò is eſt operatio: ergo exiſten-
tia nullus eſt actus. Præterea, eſſentia ſe-
cundum ipſos eſt in potentia ad exiſten-
tiam, duplex autem eſt potentia, ut Ari-
ſtot. innuit 8. Phyſic. text. 32. & 2. de ani-
ma 55. vna eſſentialis, altera accidenta-
lis; ſed eſſentia non eſt in potentia eſſen
tialis ad exiſtentiam, alioquin eſſentia ꝑ
ſe non eſſet completa, & per exiſtētiam
eſſentialiter cōpleretur, quod & falſum
eſt, & decretis ipſorum repugnans; nec in
potentia accidentali; quia exiſtentia nō
eſt accidens, ergo, &c. Confirmatur hæc
C ratio, vel ex eſſentia & exiſtentia ſit vnū
ens per ſe, vel vnum ens per accidens; nō
vnum ens per ſe, quia cum eſſentia ſit a-
ctus & ſimiliter exiſtentia, eſt apud ipſos
quaſi axioma certiſſimum, ex duobus en
tibus in actu non poſſe fieri vnum ens ꝑ
ſe, hac enim maximè ratione pugnant ip
ſi contra eos, qui ponunt multas formas
ſubſtantiales in vno compoſito; ſin au-
tem ex ipſa exiſtentia & eſſentia exiſtat
vnum ens per accidens, cum res exiſtens
ſit terminus generationis, generatio ſub
ſtantialis terminaretur ad ens per acci-
D dens. Ampliùs, ſi exiſtentia re differt ab
eſſentia, eſſent duo termini per ſe pri-
mi ipſius generationis, quod nequaquā
fieri poteſt: Vnitas enim numeralis cu-
iuſlibet motus, pendet ex vnitate nume
rali termini an quem; probatur ante-
cedens: nam terminus generatiomis eſt
forma, vnde Ariſto. formam ſæpe vocat
generationis terminum finem & cuius
gratia; eſt etiam exiſtentia terminus ge
nerationis, nam generatio definitur eſ-
ſe mutatio à non eſſe ad eſſe; generari eſt
fieri, fieri autē per ſe terminatur ad eſſe;

quare ſi eſſe ſecundum rem differret à forma, duo eſſent termini generationis. Verùm Thomiſtę reſpondent, eſſe quidē duos terminos, non tamen ęquè primos; ſed vnum primarium, alterum ſecundarium; bene habet, ſed quæratur ab illis vtrum velint eſſe primarium, formam ne an exiſtentiam? non exiſtentiā, hęc enim poſterior eſt forma, cum ſit effectus formalis eius; nec ipſam formam; nam ſi generatio per ſe primò terminatur ad formam, ſecundario autem ad exiſtentiā, ergo etiam ſi remoueretur exiſtentia (quacunque ratione id fieri poſſit) generatio quantùm attinet ad ipſam rationē generationis, completa & abſoluta eſſet in ſola forma; quod tamen implicat contradictionem; pugnant.n. hæc inter ſe, aliquid eſſe generatum & productum, quod tamen non exiſtat, at ſi exiſtentia eſſet terminus ſecundarius generationis, non accideret talis repugnātia; quemadmodū, quia calefactio primò terminatur ad calorem ſecundariò ad raritatem, etiā ſi raritas ſepararetur à calore, nihilominus calefactio intelligeretur completa & abſoluta per ſolam caloris productionem.

Inexiſtentia accidẽtis ab eius eſſentia re non differt.

Ad hęc. in accidente eſſentia non diſtinguitur ab exiſtentia, ergo nec in ſubſtantia; par enim eſt vtriuſq; ratio. Probatur antecedens. Si exiſtentia accidētis eſt res diuerſa ab eſſentia, quærendum eſt an talis res ſit ſubſtantia vel accidens, non ſubſtantia, ut patet; ſi eſt accidens, ergo ſimiliter ipſum inexiſtit; aut igitur ſeipſo, aut per exiſtentiā à ſe diuerſam; ſi ſeipſo, cur non idem de primo accidēte dictum eſt? ſi per aliam exiſtentiam, idem rurſus de illa quęri poteſt, atque hoc pacto res procederet in infinitum. Poſtremò, ratio Auerr. in 4. Metaphyſicę comm. 3. contra Auicennam affirmantem Ens, & Vnum ſignificare diſpoſitiones ſeu naturas quaſdam adiunctas rebus de quibus dicūtur, quam rationem ibidem probat D. Thomas, Hæc inquam ratio Auer. non minorem vim habet contra hanc Thomiſtarū opinionem, quàm contra Auicennam. Eſt autem ratio Auerrois huiuſmodi. Si ens, & vnum ſignificant aliquid additum rebus, cum illud etiam ſit ens & vnū, alioquin nihil eſſet, vel eſt tale ſeipſo, vel per aliquid aliud; ſi ſeipſo, etiam quælibet res erit ens & vna ſeipſa; ſi per aliud, de illo itidem quæratur, & ſic continget proceſſus in infinitum; Hæc ratio ſimiliter valet contra Thomiſtas; nam ſi exiſtentia eſt res diuerſa ab eſſentia, cum ipſa exiſtat, ſiquidem ipſum exiſtere tranſcendēs eſt; vel exiſtit ſeipſa vel per aliā exiſtentiam; & cætera deinceps, ſimiliter vt ſupra, connectantur. Quare, ne pluribus argumentis colligendis longiores ſimus, ex his quæ dicta ſunt, manifeſtiſſimum eſt, exiſtentiam non poſſe realiter diſtingui ab eſſentia; & ſanè nulli viro ſapienti placere poteſt multiplicatio entiū ſine cauſſa & neceſſitate, præſertim cum quæ de eſſentia & exiſtentia dicuntur, ſola rationis diſtinctione, poſita facillime defendi & optimè poſſint explicari.

Soluuntur rationes quibus probabatur exiſtentiam re diſtingui ab eſſentia.

C A P. XVI.

Reſtat, vt rationes Thomiſtarum diſſoluamus. Ad Primam rationem eorum, ita reſpondemus. Illis teſtimonijs, non concludi diſtinctionem realem inter eſſentiam & exiſtentiam, ſed tantùm rationis. Ad 2. Primùm, non valet, eſſentia eſt indifferens ad eſſe & non eſſe, ergo diſtinguitur realiter ab exiſtentia; nam etiam albedo eſt indifferens ad fundandam diſſimilitudinem comparatione nigredinis, & ſimilitudinem comparatione alterius albedinis, & albedo tamen nec a ſimilitudine, nec a diſſimilitudine re differt, nō enim relatio re differt a ſuo fundamento. Similiter quantitas indifferens eſt ad hanc vel aliam quamlibet determinationem & figuram, at inter quātitatem & figurā non eſt diſtinctio realis. Deinde, falſum eſt eſſentiam poſſe eſſe cum exiſtentia & ſine exiſtentia, nunquàm enim eſt eſſentia ſine exiſtentia, & oppoſitum huius, implicat contradictionem; eſſentia.n. nihil eſt ſine exiſtentia. Poteſt quidem eſſentia eſſe in intellectu ſine exiſtentia,

ideſt

ideſt concipi ab intellectu non concipiẽdo an exiſtat nec ne:neque exiſtere actu nec nõ exiſtere actu eſt de cõceptu qdditatis vel eſſentiæ. veruntamen ex hoc non poteſt colligi diſtinctio realis inter eſſentiam & exiſtentiam ; alioquin cum exiſtentia poſſit concipi quatenus nõdũ eſt actu,ſed poteſt eſſe, & quatenus iam actu eſt,& ad vtrunque ſit indifferens,ſequeretur ipſam exiſtentiam realiter diſtingui a ſeipſa prout actu eſt. Ad 3. Creaturã eſſe ſuum eſſe, dupliciter intelligi poteſt;vno modo,eſſentiã creaturæ idẽ ſecundum rem eſſe cum ſua exiſtẽtia, & hoc verum eſſe contendimus,nec id ſoli Deo conuenit, ſed commune eſt omniũ rerum:Altero modo creaturam habere eſſẽ a ſe non aliunde acceptum aut depẽdens, & hoc falſum eſt, nec id eſt contra nos, nã hac ratione nec creatura eſt ſua quidditas: cum enim talis quidditas nõ ſit Deus,neceſſe eſt eſſe a Deo;cuius ꝓprium eſt eſſe a ſe. Quod aũt quærunt, quomodo eſſe creaturæ limitetur ſi eſt idem cum eſſentia? Reſpondendum eſt, exiſtẽtiam cuiuſlibet rei intrinſecè limitari ſecundum gradum & mẽſuram ſuę quidditatis;nã modus exiſtentiæ, ut ſupra dictum fuit,eſt ſecũdum modum eſſentiæ, extrinſecè autem determinari a primò agente, qui ſm ſapientiæ ſuæ diſpoſitionem,& voluntatis ſuæ determinationem,omnia condidit in põdere,numero & menſura, cunctiſq; rebus præfiniuit modum,ſpeciem & ordinem. Et ſanè quod ipſi quærunt de exiſtentia, idẽ planè ſimiliter quæri poteſt de quidditatibus rerum ſimplicium.Etenim cum in his vnumquodq; ſit ſua quidditas & omnis quidditas quæ nõ eſt Deus,ſit finita, percunctari oportet a Thomiſtis quomodo huiuſmodi quidditates ſimplices contrahantur ac determinentur? Ad 4. Negandum eſt quantitatem hoſtiæ cõſecratæ amiſiſſe eam exiſtentiã quã habebat ante conſecrationem;nam cum exiſtentia ſeparari nequeat ab eo cuius eſt,ſine eius interitu,quid enim aliud eſt corrũpi quàm priuari ſua exiſtentia? ſi quantitas in cõſecratione hoſtiæ amiſiſſet priorem exiſtẽtiam,neceſſariò fuiſſet corrupta,& rurſus denuo generata.quare eadẽ prorſus exiſtẽtia manet i quantitate

An quali-bet res ſit ſuum eſſe, & quomo-do limite-tur ipſũ eſſe in rebus creatis.

A ante & poſt cõſecrationem ; ſed diuerſo modo,nam ante erat in ſubiecto in ipſo inhærẽs & ab ipſo dependens, poſt autẽ eſt per ſe abſque vllo ſubiecto, quocirca antè verè dicebatur inexiſtere, & ipſius exiſtẽtia verè dicebatur inexiſtẽtia,poſt autem minimè. Ad 5. Falſum eſt quidditatem creaturæ non habere cauſſam efficientem, nam ſi ipſa non eſt Deus, neceſſe eſt eam a Deo productam eſſe,quinimò quod producitur per generationem ſubſtãtialẽ,eſt forma & quidditas, alioquin non eſſet generatio ſubſtantialis,ſi ea non per ſe terminaretur ad ſubſtãtiã.
B Falſum etiã eſt quidditates rerũ prout habẽt eſſe diuerſũ a Deo, & extra Deũ, eſſe æternas; nã cũ ęternitas ſit duratio, quæ eſt quaſi quædã extenſio ipſius exiſtentię, haberẽt profectò exiſtẽtiã æternam; vel probãda eſſet opinio Henrici, qui affirmat creaturas ab æterno extra Deum habuiſſe quoddam eſſe nõ exiſtẽtiæ,ſed eſſentiæ,quæ opinio & a Thomiſtis & ab alijs ferè Theologis reprobaſ. Ergo deus producẽdo hominem, ſimul etiam producit quidditatem hominis,& tribuẽdo ei naturam ſenſitiuam & rationalẽ, facit, vt de quidditate hominis ſit
C eſſe animal rationale. Itaque quidditas creaturæ vel nihil eſt,vel idem eſt quod Deus, vel ſi quid eſt a Deo diuerſum & ſeiũctum,id neceſſe eſt ab eo productũ, atq; effectũ eſſe, vel eſt tãtũ notio ipſius quidditatis,quam format intellectus.

An quidditas cuiuſlibet rei creata habeat cauſſam efficientẽ, & an ſit æterna.

De altero effectu formæ, qui eſt operatio.

CAP. XVII.

D De actionibus quæ a forma proficiſcũtur,ea tantum breuibus explicanda ſunt, quæ ad ampliorẽ certioremq; formę notitiam conducũt. Ac primum quidem ſciẽdum eſt,ob quinq; cauſſas poſſe cõtingere,vt ab vna eadẽq; forma multę ac variæ actiones proficiſcantur; vel enim vna per ſe prouenit a forma,altera vero per accidens, ſicut ab igne per ſe eſt calefactio, per accidẽs eſt congregare,ſegregare,rarefacere. Vel ꝙ vna eſt a forma tanquam principali agẽte,

A te, altera eſt ab ea vt eſt inſtrumentũ al-
terius agentis, quemadmodum ignis vt
ignis calefacit, vt autem in viuẽtibus eſt
inſtrumentum animæ, concoquit, attra-
hit, generat carnem & oſſa: Vel quia for
ma eſt conſociata cum multis accidenti
bus, quomodo ignis per ſiccitatem exſic
cat, per calorem calefacit, per leuitatem
mouetur ſurſum, & anima per varias po
tẽtias, multas & varias explet actiones;
Vel quia forma eſt cauſſa vniuerſalis, &
per agẽtia particularia determinatur &
deducitur ad varias actiones & effectus,
quam ob cauſſam ſol & homo generant
B hominem: ſol & equus aut planta gene-
rant equum aut plãtam; vel ob materiã
in qua ineſt forma, aut denſiorem aut ra
riorem, ob eam rem calor in materia dẽ
ſa acriùs vrit quàm in materia rara.

In Actione quatuor a Peripateticis conſiderari ſolere.

Deinde cõſiderandum eſt, in actioni-
bus quę manant a forma, quatuor in pri
mis ſolere a Philoſophis perpendi: ſub-
ſtãtiam ſeu naturam actionis, duratioñẽ
eius, modũ, & effectum. Natura actionis
in eo eſt vt videatur an ſit materialis vel
immaterialis, corporea vel incorporea:
Duratio, an ſit æterna nec ne: Modus, an
C ſit dependens vel independens, ſit ex ni
hilo an ex aliquo ſubiecto: Effectus, qd
ſit & quale id quod poſt actionem relin
quitur & per ipſam actionẽ producitur.
Ex his quatuor, facilè cognoſcitur & æſti
matur cuiuſque formæ vis atque præſtã
tia. quorum omnium multa & illuſtria
ſunt apud Ariſto. exempla. Etenim in 2.
lib. de Generatione animal. cap. 3. demõ
ſtrat animam ſenſitiuam & vegetatiuã
ante corpus eſſe non potuiſſe, propterea
quod earum actiones ſint penitus corpo
reę: mentem autem, quod eius actio ſit
D ĩcorporea, extrinſecùs aduenire, diuinã
ac ſeparabilẽ eſſe. Et in 1. de anima tex.
13. docet ex operatione Intellectus, co-
gnoſcendum atque dijudicandũ eſſe, an
is ſit a corpore ſeparabilis nec ne. Idem
quoque in 8. Phyſ. & 12. Metaph. ex ęter
nitate motus cæleſtis, cuius effectrices
ſunt Intelligentiæ, cõcludit eas eſſe ſem
piternas, immateriales, indiuiſibiles, &
immobiles. Ex modo autẽ agẽdi, Theo
logi oſtendunt infinitam eſſe Dei poten
tiam, nam quamuis nullus Dei effectus
ſit infinitus, tamẽ quia multa creauit &

A quotidie creat ex nihilo, is modus agen-
di ex nihilo, clariſſimè declarat infinitã
eius vim atq; poteſtatem. Ad extremũ,
ex effectu rectiſſimè iudicatur de forma
quæ eſt efficiens, nam dum omne agens
producat (quoad eius fieri poſſit) aliud
ſibi ſimile, qualis & quanta in rebus effe
ctis ineſt atque cernitur nobilitas, talẽ
atque tantam in formis efficientibus eã

Pręclarum diſcrimen inter formas cęleſtes et ſublunares.

ineſſe & æſtimari oportet. Atq; hoc qui
dẽ intereſt inter formas cęleſtes & ſublu
nares, quòd illæ quò ſuperiores atque
perfectiores ſunt, eò pauciores habent
actiones, primum enim cęlum quòd om
B nium eſt nobiliſſimum, vnico tãtũ ſim-
plici motu cietur, & Theologi in primis
nobiles affirmãt quò Angeli ſuperiores
& pręſtantiores ſunt, eò minorem habe-
re tum intellectionum tum ſpecierum
intelligibilium multitudinem ac varie-
tatem: cum enim dignitate & ſimilitudi
ne Deo ꝓpriores ſint, magis etiam diui-
nam vnitatem atque ſimplicitatem imi
tantur. E cõtrario autem res habet in re
bus ſublunaribus, in quibus quæ præſtan
tiores ſunt, eas videmus pluribus actio-
nibus abũdare. Etenim homo princeps
C omnium rerum caducarum atque mor-
talium, multitudine varietateque fun-
ctionum cæteras res longè ſuperat. Cu-
ius rei hanc cõſtat eſſe cauſſam, quòd in
immortalibus, quę pręſtãtiora ſunt, plu
res formas ſeu plures facultates forma-
les nacta ſint, e quibus neceſſe ſit plures
etiam actiones dimanare.

Nullã actionẽ proficiſci a materia vt materia ẽ, pulchrè demõſtratur.

Poſtremò, illud etiam hoc loco intel
ligendum eſt, omnẽ actionem eſſe a for
ma, nullam autem a materia prima qua
tenus materia eſt, quod Ariſt. 1. de Gene
rat. tex. 55. cõfirmat his verbis, [Materia
D ſecũdum quod materia, paſſiuum eſt] &
in 2. lib. text. 53. [Materiæ eſt moueri &
pati, mouere autẽ, & facere, alterius po-
tẽtiæ.] quod ſanè hoc modo probari po
teſt, omne agens producit ſibi ſimile, ſi
igitur materia agit, quid producet? non
formam quippe quæ eſt illi diſſimillima
atque adeo oppoſita; ergo producet ma
teriam, at materiam ingenerabilẽ & in-
corruptibilem eſſe ſuperiori libro oſten
ſum eſt. Poſtea ſi materia ageret, eius a-
ctio reciperetur in materia, quare ſi una
pars materiæ primæ eſſet agẽs, altera pa
tiens.

tiens,cum omnes partes materiæ primæ
ſint eiuſdem rationis, hinc efficeretur,
idem reſpectu eiuſdem eſſe agens & pa-
tiens,qđ eſt abſurdum.quid multa?actio
non eſt niſi inter contraria,materia nul-
li eſt contraria,non enim alij materię,ſi-
quidem cõtraria ſpecie differunt, omnes
autem materiæ partes ſunt eiuſdẽ natu-
ræ;nec formæ,vtpotè quam in ſe ſuſcipit
& ſuſtentat,vnum autem contrarium,vt
Tripliciter forma eſt cauſſa. docet Ariſ.1.Phy.tex.51. non ſuſcipit in
ſe alterum cõtrarium; ergo materia nul-
lius actionis eſt cauſſa efficiẽs.Forma au-
tem triplicem habet cauſſalitatem: nam
quod Ariſ.de anima ſcribit li.2.de anima
tex.36. id vniuersè cõuenit in omnes for
mas naturales. Etenim reſpectu ipſius eſ
ſe vel exiſientiæ, eſt cauſſa formalis, re-
ſpectu operationum & motuum natura-
lium eſt efficiens, reſpectu generationis
per quam ipſa producitur, eſt finis.

An ſit aliqua forma phyſica ſeparabilis a materia, & de immortalitate animæ rationalis ſecundum doctrinam Platonis.

CAP. XVIII.

Reſtat extrema pars huius libri, in
qua diſquirendũ eſt,an inter for-
mas phyſicas ſit aliqua ſeparabilis
a materia & immortalis;quę quidẽ quę-
ſtio ſolùm inducitur & proponitur tra-
ctanda propter animam rationalem quę
eſt vera & naturalis forma hominis.nam
vel nulla eſt forma phyſica ſeparabilis a
materia,vel,ſi qua eſt,talis profectò ſola
eſt anima rationalis. Huius autem diſpu-
tationis duæ ſunt partes, vna complecti-
tur veritatis declarationem atque confir
mationem:altera continet ſolutionẽ ar-
gumentorum quę contra veritatem ad-
ducuntur:Nos in præſentia priorem tan
tùm partem exponemus,poſteriorem au
tẽ reijciemus in libros de anima; nam ſi
hanc quoq; pertractandã ſuſciperemus,
& libri magnitudo nimium excreſceret,
& multa hic diſputari neceſſe eſſet, ab in
ſtituta huius opis ratione valde aliena.

A Quare veram de anima rationali ſentẽ-
tiam,nec ieiune nec indiligenter (quan-
tũ ad id de quo in præſentia agitur, atti-
net)expoſitam,nunc lector accipiat.enodationem autem explanationemque in-
numerabilium prope difficultatum quæ
contra veritatem & ſolent & poſſunt af-
ferri,alio loco à nobis expectet.Primùm
igitur indicemus quid de immortalitate
animę rationalis duo philoſophorũ prin
cipes Plato & Ariſtoteles ſenſerint: tum
doceamus an immortalitas animæ no-
ſtræ poſſit etiam lumine naturæ cogno-
ſci, & Philoſophicis rationibus compro-
B bari: ad extremum, quia fortaſſe aliquis
multitudine ac pondere argumentorum
oppreſſus, concederet quidem animam
noſtram eſſe immortalẽ, ſed ambigeret,
num ea ſit vera & naturalis forma homi
nis, hoc eſt forma, vt vocant, informans
& dans eſſe homini: idcirco ne quid veri
tati officere queat, hunc quoque ambi-
guitatis & dubitationis ſcrupulũ exima-
mus.Ac de Platone quidem, quid is ſen-
ſerit de animi noſtri immortalitate, di-
cere ordiamur.

Certum eſt animam rationalem ſecũ- *Decẽ argumẽta ex doctrina Platonis ad ꝓbãdam animi noſtri immortalitatem.*
C dum Platonem eſſe immortalem; nam
& plurimis in locis id affirmat,vt in Phæ
dro,Phædone,Timæo,Philæbo,in Meno
ne,in libris de Republica,in epiſtolis,ꝓ-
ſertim ad Syracuſanos: & ea de re cũ ne-
mo vnquàm dubitauerit, nulla eſt cõtro
uerſia.Rationes autem quæ ad id confir-
mandum ex ſcriptis & doctrina Platonis
eliciuntur,hę fere ſunt.1. Vnum contra-
rium nõ recipit alterum,ſed animus,no-
ſter per ſe viuit & adfert vitam corpori,
ergo non eſt capax mortis. 2.animus de-
ſcendens ad res corporeas & ſenſibiles,
D obſcuratur, atque ſe ipſo ignobilior, vi-
lior, & abiectior exiſtit; abducens au-
tem & reuocans ſe a corpore ad res diui-
nas & æternas, maximè illuſtratur & per
ficitur; tantum igitur abeſt vt ex ſepara-
tione eius à corpore timeri debeat eius
interitus, ut tum maxime perfectio &
fœlicitas ipſius ſperãda ſit.3.Animus im-
perat & dominatur corpori, vt planũ eſt
in viris iuſtis ac ſapientibus, ergo non
dependet a corpore, nec eſt cum eo mix
tus. rectè enim Anaxagoras dixit ſolum
Intellectum non fuiſſe mixtum cum

alijs

alijs rebus,vt illis dominari,& imperare poſſet. 4.Scire noſtrum non eſt aliud, q̃ quoddam remiuiſci eorum quæ animus noſter ante quàm in hoc terrenũ & mortale corpus noſtrum intraret, cognouit & geſſit,vt Plato in Memnone oſtendit: fuit igitur animus ante corpus,quare eſt immortalis. 5.Animus a ſe ipſo mouetur,ergo eſt immortalis,quia quod a ſeipſo mouetur ſemper mouetur, nunquã enim ſeipſum deſeret. Alcinous in libro de doctrina Platonis c.25. ait Platonem vocare animam ſeipſam mouentẽ, quia habet vitam iunatam,per ſeipſam ſẽper operantem.quare cum Ariſ.propter hũc motum animæ Platonem reprehendit in 1.li.de Anima,is ſanè non ſententiam Platon. ſed eius tantummodo verba & modum loquendi redarguit.& Albertus in lib.de Origine animæ, inquit hanc rationem Platonis, paucis mutatis,eãdem penitus eſſe cum illa Ariſ.in 2.lib. de Genera.animal.cap.3. qua probat mentem extrinſecùs aduenire, diuinamq; ac ſeparabilem eſſe,propterea q̃ cum eius actione nulla communicet actio corporalis: & cum ea regula,quam idem Ariſt. tradit in primo de Anim.affirmans; ſi anima noſtra habet propriã operationem non commnnicantem corpori,eam ſeparabilem eſſe:ita vt apud Platonem idem ſit animum moueri à ſe, quod apud Ariſtot.animum habere propriam operationem non communicabilem corpori. 6.Vnumquodque corrumpitur a ſuo ꝓprio uitio & malo, ſed animæ proprium vitium atque malum eſt ignorantia, & improbitas,a quibus tamen ipſa nõ corrumpitur ſecundum ſubſtantiam, ergo ſimpliciter eſt immortalis. 7. Animus habet eundem vltimum finem, quẽ Intelligentiæ,nempe cognitionem & amorem Dei, ergo ſimilem quoque naturæ immortalitatem obtinet. 8. Inter Animantia, ſolus homo habet cognitionem Dei,& cultum atque religionem; ſolus intimo conſcientię angòre torquetur,ſolus tangitur appetitu & cura poſteritatis atque immortalitatis,ſolus ſtudet, & contendit proximè ad Dei ſimilitudinẽ accedere, quæ omnia immortalitatem eius declarant.9. Sublata immortalitate animorum, vnà quoque tolli prouiden-

A tiam Dei neceſſe eſt, qua re nihil magis impium cogitari poteſt. hanc autem rationem paulò infra explicatiùs trademus. 10.Fides habẽda eſt uaticinijs & reſponſis optimorum & ſapientiſſimorum hominũ, apparitionib. & oraculis Deorum, quibus immortalitas animi noſtri confirmatur;& certè,ut quiſque iuſtiſſimus,& ſapientiſſimus fuit,ita optimè de anima noſtra ſenſit; multos item hoĩes conſtat prouidiſſe & prædixiſſe ea quæ futura erant, quod ſanè magnum argumentum eſt ad idem demonſtrandum.

Hęc igitur ſecundum Platonem de Ani- B mi noſtri immortalitate breuiter dicta ſint.Ex ſupradictis autem rationib. quarta,falſa & abſurda eſt;quinta,firma & neceſſaria,& vt vocant,demonſtratiua; cæterarum, non paucæ ſatis probabiles, quædã verò aliæ leues & infirmæ ſunt. Porrò Plato nonnunquam ea rõne confirmat animum hominis eſſe immortalem,q̃ ſicut corpus hominis, quia eſt ſimile rebus caducis & mortalibus, cõſtat eſſe mortale; ita cum animus & mẽs noſtra Deo rebuſq; diuinis quæ ſũt immortales,quamſimillima ſit,non eſt dubitã- C dum eam quoque immortalẽ eſſe. Quã Platonis argumentationem Porphyrius in ijs quæ ſcripſit ad Boethum, mirificè commendat, & omnium argumentorũ quæ ad eam ſententiam probandam adhiberi poſſunt, firmiſſimam & optimam eſſe affirmat,eamque multis diſertiſque uerbis exponit atque corroborat: vt videre licet apud Euſebium libro undecimo de Præparatione Euangelica ca. 14. nam ea nos hoc loco, breuitatis ſtudio commemorare ſuperſedemus. ſed veniamus ad Ariſtotelem.

D

Animum noſtrum eſſe immortalem etiam ſecundum doctrinam Ariſtotelis.

CAP. XIX.

ARiſtotelem aũt exiſtimaſſe aĩum noſtrũ eſſe immortalẽ; ex multis locis eius planiſſimè intelligi pt̃; nã in 1.li.de partib.ani.c.1.affirmat ani- *Plurimę ac luculẽtiſſimæ Ariſto. ſentẽtię ad*

mam

demonſtrā dum animi noſtri immortalitatem.

mam intellectiuam eſſe abſtractam à materia. In 2. libr. de Generatione animal. cap. 3. inquit ſolam mentem extrinſecus aduenire, diuinam, & ſeparabilem eſſe, & cum eius actione non communicare actionem corporalem. In 2. libro de generatione & corruptione text. 45. abſurdum eſſe inquit animam eſſe ortam ex elementis, cum eius actiones & operationes non ſint corporeæ. In primo de Anima text. 65. & 66. uocat intellectum noſtrum incorruptibilem diuinum & impaſſibilem; & in tex. 82. Rationabiliſſimum eſſe, inquit, Intellectum antiquiſſimum eſſe & Dominum; & in tex. 92. Difficile, inquit, eſt vel fingere in qua parte corporis ſit intellectus. In 2. lib. de Anima tex. 11. ſcribit nihil prohibere quaſdam partes animę ſeparabiles eſſe, quia nullius corporis actus ſunt. & in tex. 21. ait intellectum ſpeculatiuum eſſe aliud genus animæ, & ſeparari poſſe ab alijs tã quam perpetuum a corruptibili. In 3. libro de anima tex. 4. ait, Intellectum non eſſe mixtum, & in tex. 6. eſſe incorporeũ & inorganicum, & text. 7. ſenſitiuum quidem non eſſe ſine corpore, intellectum autem a corpore eſſe ſeparabilem. In text. 15. affirmat intellectum, quia eſt ſine materia, eſſe per ſe intelligibilẽ & intelligentem. In 12. Metaphyſi. text. 17. nihil prohibere ait aliquam animam remanere poſt interitum compoſiti, nõ quidem omnem, ſed tantùm intellectiuam: & in tex. 51. dicit intellectum humanum eſſe indiuiſibilem, & ſine materia. In 3. de Anima text. 18. ait intellectũ poſſibilem eſſe in potentia ad omnia intelligibilia, talis autem non eſſet ſi non eſſet immaterialis, & incorruptibilis; & in tex. 19. uocat intellectum agentem ſeparabilem, non mixtum, & impaſſibilẽ: in textu autem 20. etiam immortalem; ergo ſimiliter etiam intellectus poſſibilis erit ſeparabilis & immortalis: tum quia paulo ſupra in text. 17. dixerat prædictos duos intellectus eſſe differentias animę rationalis; tum etiam quia inter agens & patiens debet eſſe porportio, qualis non eſſet inter intellectum agentẽ & poſſibilem, ſi ille eſſet immortalis, hic autem mortalis: & ſane ſi agens eſt immaterialis quia facit omnia intelligi-

A bilia, quomodo poſſibilis non erit etiam immaterialis & incorruptibilis, cum in ſe recipiat atque cognoſcat omnia intelligibilia? Quid? quod ſi intellectus poſſibilis eſt materialis, omnia cognoſcet materialiter, quid igitur ei opus erit intellectu agente? Multis in locis Ariſtoteles affirmat ſenſum quidem eſſe ſingularium, intellectum verò vniuerſalium; at, ſi eſſet virtus materialis, omnia perciperet materialiter, atque ſingulariter. In lib. 3. Ethicorum & in libro Perihermenias, vbi agit de futuris contingentibus, videtur aſtruere liberum arbitrium, qđ

B ſanè, ſi animus eſt materialis & mortalis, nullum eſſet. Scripſit etiam Ariſtot. dialogum ad Eudemum Cyprium familiarem ſuum, cui etiam dicauit octo libros Moralium, qui nunc extant. In illo autem Ariſtoteles collegit multas rationes ad oſtendendam immortalitatem animi noſtri, vt refert Themiſtius in Paraphraſi ſuper tertium de Anima cap. 37. Vide etiam Plutarchrum in vita Dionis, & in Conſolatoria ad Apollonium. Illius quoque Eudemi meminit Cicero in primo de Diuinatione,

C narrans ſomnium quoddam eius ad immortalitatem animi pertinens, diſertis verbis ab Ariſtot. confirmatum atque perſcriptum. Hæ ſunt de plurimis, nonnullæ illuſtriores Ariſtotelis ſententiæ, è quibus intelligere licet immortalitatem animi noſtri cognitam & probatam fuiſſe Ariſtot. Verùm de ſententia Platonis & Ariſtotelis eorumque teſtimonijs hæc ſint ſatis. Non enim huius loci aut Methodi eſt, omnia quæ ad probandam & illuſtrandam hanc quæſtionem adduci poſſunt, ſubtiliter & accuratè

D perſequi. Ad rationes philoſophicas, quibus immortalitas animi noſtri cuiuis ſanæ mentis perſuaderi poteſt, accedamus.

Proba-

Probatur immortalitas animæ rationalis rationibus philoſophicis.

CAP. XX.

LIcèt Scotus in 4 S.d.43.q.2.& Caietanus Cardinalis in expoſitione ſua ſuper 3 c. Eccleſiaſtis ſub finẽ, aſſerant immortalitatem animæ noſtrę, nec ab ullo Philoſopho demonſtratiuè probatã eſſe, nec poſſe naturaliter probari,ſed fide tãtum a nobis credi,tamen põt etiam immortalitas animæ noſtræ pſuaderi his rationibus, 1. Mens noſtra hẽt infinitam potentiam ad cognoſcendas omnes res,ẽt immaterialiter,vniuerſaliter,& indiuiſibiliter.licẽt.n. Mens apprehendat materialiter. i. cum phantaſmate, iudicat tamen immaterialiter diſcernẽs res materiales ab immaterialib. ergo ẽ ipſa immaterialis & incorruptibilis,alioquin id præſtare nullo modo poſſet.2.Sola Mens in ſe reflectitur, ſeipſam intelligens, ſuarum actionum arbitra, iudex,& domina, quod uirtuti materiali & extenſæ nequaquam conuenit, ut innuit Ari.1.de Anima tex.46.3.Actiones mentis, quo magis abſtrahuntur a corpore, & materia, eo puriores & præſtantiores euadunt,ipſamque mentẽ nobiliorem atq; perfectiorem reddũt ita, ut Animum diſcedere a corpore,non ſit eum interire,ſed potius perfici. Vide Ariſ.1.de anim.tex.49.4.Operatio intellectus & uoluntatis non circunſcribitur tẽpore, ſed vſque ad æternitatem aſpirat, nec niſi in obiecto ſempiterno conquieſcit. nam animus noſter non ſolum cognoſcit res æternas,ſed etiam ea rõne vt æternæ sũt eas cognoſcit & amat.5.Toti ſpeciei humanæ naturaliter ẽ inſitus inſatiabilis quidã appetitus immortalitatis,q cũ ſit a Deo auctore naturæ, non põt eſſe inanis,aut fruſtra datus homini. 6. Omnis uirtus naturalis & materialis eodem modo operatur, uel ſemper, uel ut plurimum,& per ſe ac neceſſario pendet a Cælo,liberum autem arbitriũ hominis, mere contingenter, & ad utrũlibet operatur, nec per ſe dependet a Cæ

A lo. 7. Si materiam primam quia eſt in potentia ad omnes formas materiales, oportuit eſſe ingenerabilem & incorruptibilem, quanto magis intellectum noſtrum oportuit eſſe immortalem, qui diuiniori quodã modo eſt in potentia ad omnes formas immateriales & intelligibiles? 8. In ſolo homine eſt Dei cognitio,obſeruantia,religio, deſiderium imitandi eum; & notitia æternitatis atque diuinitatis;ea ratione,vt æternitas,atq; diuinitas eſt. 9. Nihil quod eſt limitatũ & non æternum,implet animum hominis,non tempus,non locus, nõ imperiũ,

B non honor,nõ voluptas, non vita,nullũ denique bonum:immò quantumuis maximum bonum, cum tanquam mortale & aliquando deſiturum apprehenditur, hac de cauſſa nõ ſatiat,nec in eo animus noſter ſibi ipſe ſatisfacit aut planè conquieſcit. 10. Conſcientia ſcelerum,quæ nemine accuſante,hominẽ accuſat, torquet,cruciat:naturalis amor honeſti,ut ab vtili & iucũdo diſtinguitur:naturalis quędam admiratio,laus,honor,obſeruãtia in eos qui corpus negligunt,vitã paruipendunt vt virtuti & ſapientiæ inſer-

C uiant;& quòd in multis rebus iuſtum ac laudabile ducitur, vltrò mortem oppetere, hæc immortalitatẽ animi non obſcurè declarant. 11. Præclara & admiranda inuenta & opera,ſiue quæ ſpectãt ad ſcientias ſpeculatiuas,ſiue quę ad artes mechanicas, ſiue quæ ad res ciuiles, apertè demonſtrãt rationem hominis à qua profecta ſunt; diuinam,& immortalem eſſe.12. Perſuaſum habere animum noſtrum eſſe immortalem, naturaliter inducit nos ad cultum Dei,ad parandas ſcientias,ad reſiſtendum vitijs, ad cõſer-

D uandam iuſtitiã, ad obtemperandum legibus, ad inſeruiẽdum Reip.etiam cum certo vitæ diſcrimine:contraria autem opinio & perſuaſio,cõtraria facit:quare cum illa naturaliter inducat hominem ad ſuam perfectionem, hęc autem ab ea remoueat,illa ſine dubio vera,hęc autẽ falſa iudicanda eſt.13. Sicut naturale deſiderium generandi ſibi ſimile, arguit æternitatem ſpeciei, ita cum quilibet homo naturaliter velit nomen & famam ſuam in perpetuum propagari, ut etiam poſt mortem eius nomẽ cum lau

de &

de & gloria perpetuò vigeat ac floreat, A
hoc ſanè indicat immortalitatem cuiuſ-
libet animæ rationalis. 14. Anima ra-
tionalis repugnat corpori ſuo, & contra
quam ipſum inſtigat & inclinat, ſæpenu-
mero ipſa operatur, bona eius negligẽs,
& motus, atq; propenſiones compeſcẽs:
nulla autem virtus materialis id facere
poteſt circa ſuum ſubiectũ, vtpote a quo
in eſſe penitus dependeat & in operãdo.
15. Aut nullus eſt vltimus finis hominis,
aut ſi eſt aliquis, non poteſt ab eo com-
parari; quæ duo quàm ſint abſurda, ne-
mo non videt. Aut ſi comparari poteſt,
cum in hac vita obtineri nequeat, vtpo- B
tè in qua nihil mentẽ & voluntatem ho
minis omnino explere & ſatiare valeat,
relinquitur igitur vltimum finem homi-
nis poſt hanc vitam ei propoſitum eſſe.
quare animus eius eſt immortalis.

16. Si animus noſter eſt mortalis, ergo
non eſt Dei Prouidentia circa res huma
nas: ſed Deus habet Prouidentiam circa
res humanas, ergo animus noſter non eſt
mortalis. maior huius ſyllogiſmi ſic pro
batur: In hac vita nõ videtur agi cum ho
minibus ſecundum eorum merita, quin
mò cernitur in rebus humanis magna C
quædam inordinatio & inæqualitas. nam
improbi ferè magis proſpere viuũt quàm
boni, illi plerunque abundant & affluũt
omnibus bonis, ſuperbè imperant & ty-
rannicè dominãtur viris iuſtis & innocẽ-
tibus; hi autem ærumnoſè calamitoſè ac
miſerè viuunt, ab hominibus ſceleratis
oppreſſi & cõtriti; niſi autem huiuſmodi
inordinatio & inæqualitas poſt hanc vitã
emendetur atque corrigatur, ita vt diui-
na prouidentia vnicuique hominum pro
meritis vel delictis, præmia aut ſupplicia
diſpenſet; ſed vnà cum corpore animus D
noſter penitus intereat & extinguatur,
nihilq; poſt hanc vitam amplius aut ſpe-
randum aut timendum ſit, ſanè præſtabi-
lior & optabilior videri poſſet malorum
hominum quàm bonorum conditio, &
improbis lucro eſſet improbitas, bonis
autem detrimento eſſet virtus & innocẽ
tia: quod animus non omnino ratione
captus, non ſolum credere ſed etiam co-
gitare refugit atque perhorreſcit. Minor
autem eiuſdem ſyllogiſmi ſic etiam con
firmatur. Quòd Deus habeat prouiden-
tiam rerum humanarum, eſt notio quæ-
dam & opinio naturaliter innata & inſi-
ta cunctis hominibus, ex qua continuò
naſcitur in omnibus naturalis quædam
obſeruãtia & religio erga Deum; ex quo
fit vt in ſuis quiſque periculis quaſi natu
ræ inſtinctu & impulſu ad diuinam opẽ
optandam & implorandam cõfugiat. Ac
ſi res naturales, quæ ratione carent, & di
gnitate ac præſtantia naturę ſunt inferio
res homine, tanta ratione regũtur & ad-
miniſtrãtur, vt rarò a propoſito ſibi fine
debitaque perfectione deficiant; cuius
amentiæ & inſaniæ eſt, arbitrari res hu-
manas caſu & fortuitò cõtingere, nec eas
aliqua diuini numinis ratione, vi, & pro-
uidentia cõtineri? quis non videt teterri-
mam atque miſerrimam fore conditio-
nem hominum, niſi tanta rerum huma-
narum inordinatio quantam eſſe cerni-
mus in hac vita, ad aliquam certam legẽ,
ordinem, & rationem aliquãdo tandem
reuocaretur? Verùm ne quis putet ani-
mum noſtrum eſſe quidem immortalẽ,
non autem eſſe veram & naturalem for-
mam hominis, hoc etiam veris & neceſſa
rijs rationibus addicamus.

Animam rationalem eſſe veram & naturalem formam hominis.

CAP. XXI.

TRibus tãtummodò rationibus, ſed
ijs valde perſpicuis & firmis, & ad
id quod propoſitum eſt docendũ
atque cõfirmandum accommodatis, vte-
mur: cæteras autem rationes magis ab-
ſtruſas, & a communi hominũ ſenſu atq;
intelligentia remotas, vel ſpecioſas ma-
gis quàm neruoſas, & populares potius
quàm philoſophicas, in præſentia omit-
temus. Prima ratio ſit hæc. Homo eſt ve-
rè intelligẽs, ergo anima intellectiua eſt
forma eſſentialis eius. Antecedẽs ſic pro
batur. 1. Ex communi hominum conſen
ſu, iudicio, ſententia, & ſermone clarum
eſt, hominem & dici, & eſſe verè intelli-
gentem; at cum intellectio ſubiectiue ſit
in anima intellectiua, ſi ea non eſſet na-
turalis forma hominis, ſed tantum aſſi-
ſtens, non magis propter talem aſſiſten-

tiam videretur poſſe dici homo intelligens, quàm vel nauis vel equus vel currus vel aliæ res ſimiles poſſunt dici intelligentes, propter aſſiſtentiã hominis qui in eis ſecundum intellectum operatur. 2. Sicut quilibet hominum experitur, ſe eſſe qui videt & audit & denique ſentit, & non eſſe aliud quiddam ab ipſo ſeparatum, ſic etiam quilibet experitur ſe eſſe qui intelligit, & non eſſe aliquam ſubſtãtiam ſecundum eſſe ſeparatam ab homine, quæ producat & recipiat intellectionem. 3. Quilibet homo cum vult, & quotieſcunque vult, & prout vult, intelligit atque ſpeculatur, ergo id quod producit intellectionem in homine, vel eſt ipſe homo, vel aliqua pars eius; nam ſi eſſet aliqua ſubſtantia ſeparata, illa profectò nõ dependeret in ſuis actionibus ex volũtate hominis, valde enim indecorũ & inordinatum eſt, quod eſt ſuperius atque nobilius, id eſſe ſub voluntate, imperio & poteſtate inferioris & ignobilioris; quælibet autem ſubſtantia ſeparata, ſecundum naturam nobilior eſt anima rationali. 4. Voluntas rationalis eſt propria cuiuſlibet hominis, nihil enim videtur eſſe tam proprium hominis, aut tam in eius poteſtate quàm ipſum velle, ſed voluntas & intellectus, ſunt potentiæ eiuſdem animæ atque eiuſdem ordinis: ergo ſimiliter etiam intellectus erit proprius cuiuſlibet hominis, & nõ ſeparatum quidpiam ab homine. 5. Liberum arbitriũ eſt in anima intellectiua, ſed liberum arbitrium eſt aliquid hominis, & proprium cuiuſlibet; alioquin quilibet homo non eſſet dominus ſuorum actuum, & non eſſet in poteſtate cuiuſlibet, bene vel male agere, quare nemo deberet ꝓpter bene facta vel male facta, laudari aut vituperari, ꝓmijs aut ſupplicijs affici, ergo &c. 6. Quilibet homo naturaliter appetit immortalitatem, nec appetit immortalitatem alicuius ſubſtantiæ ſeparatę ab ipſo homine, ſed ſuam ipſius quiſq; immortalitatem appetit; cum igitur hæc immortalitas ſit animi, erit is naturalis forma hominis. Antecedens igitur primæ rationis his modis confirmatum eſt: Conſequentia verò eiuſdem ita probatur: aut enim homo eſt intelligens per aliquid ab ipſo ſeparatum; & hoc non, vt

A ex ijs quæ proxime dicta ſunt, perſpicuũ eſt; aut eſt intelligens ſe ipſo toto, & hoc non, tum quia licet in ſubſtantijs ſimplicibus idẽ ſubſtantialiter ſit quod operatur, & id quo operatur, tamen in ſubſtantijs compoſitis, hęc duo inter ſe differũt; in his nanque quod operatur, eſt compoſitum, id autem quo operatur, eſt aliqua pars eius: tum etiam quia vt innuit Ariſ. 1. de anima tex. 64. & 66. paſſiones & operationes animæ ſenſitiuæ ſunt in toto cõpoſito, quemadmodum etiam in eodem libro ſignificauerat tex. 12. & 14. at ipſum intelligere non ita ſe habet, vtpotè quod

B ſubiectiuè tantum inſit in anima rationali; quocirca bene Ariſ. in 3. de anima, negat ipſum commixtum eſſe materiæ & corpori; & in 2. de generat. animalium c. 3. ait cum actione mentis nihil communicare actionem corporalem: aut eſt homo intelligens per aliquam partem ſui, nempe per materiam; & hoc nõ, quia materia non poteſt eſſe principium receptiuum aut productiuum actionis immaterialis, qualis eſt ipſa intellectio: aut homo intelligit per formam ſuam, ſed intelligit per animam intellectiuam, hæc

C enim immediatè producit & recipit intellectionem, ergo anima intellectiua eſt vera & naturalis forma hominis. Vnde Ariſto. in 2. de anima tex. 24. definit animam eſſe id quo viuimus, mouemur, ſentimus & intelligimus. Atque ita prima ratio ſit explicata.

Exponitur ſecunda ratio qua ſimpliciter probatur animam rationalem nullo modo eſſe aſſiſtentem.

D

CAP. XXII.

Secunda ratio qua probatur animam rationalem eſſe formam & partem eſſentialem hominis, eſt hæc. Si anima rationalis non eſt eſſentialis forma & pars hominis, ſed tantùm ei aſſiſtens, ergo eſt ſubſtantia quædam completa habens quidditatem independentem a corpore, & liberam & abſolutam ab omni ordine & ratione eſſentiali ad corpus, denique talis erit ſecundum ſubſtantiam, qualis

qualis eſt intelligentia mouens cœlum, ſed hoc eſt falſum, ergo & c. Maior eſt per ſe manifeſta, nec vlla eget probatione; Minor autẽ ita probatur, operati ſequitur eſſe & naturã quæ eſt principiũ operandi, nam qualis eſt modus & conditio naturæ, talis eſt modus & ratio ipſius operationis, ſi natura eſt materialis & dependens à corpore, operatio quoq; erit materialis & dependẽs à corpore: ſin autem natura eſt penitus indepẽdens à materia & à corpore, ſimiliter etiã operatio ab ea proueniẽs erit prorſus indepẽdens à corpore. Quare ſi anima rationalis eſt ſubſtãtia cõpleta, nec in eſſe, nec in quidditate vllo modo depẽdens à corpore, ꝓpria eius operatio, quæ eſt intellectio deberet eſſe omni modo indepẽdens à corpore, at nos experimur eã ſemper obiectiuè dependere à corpore, hoc eſt à phãtaſmatibus, neceſſe enim eſt intelligentem phãtaſmata ſpeculari, ergo falſum eſt animam rationalem eſſe ſubſtantiam cõpletam ſine habitudine quidditatiua ad corpus. Sed dicet aliquis, animam rationalem poſſe dupliciter conſiderari, uno modo vt eſt intelligẽtia quędam habens ſubſtantiam per ſe completam, & ſic ipſam habere operationẽ quãdam independentẽ à corpore, indeficiẽtem, inuariabilem, ſibiq; inſeparabilem & coæternã, hoc eſt diuinam quandam intellectionem, qua ſe & ſubſtãtias ſuperiores, ſine ullo diſcurſu & cõmixtione phantaſmatum, pura, ſimplici, ac intuitiua cognitione perpetuò contemplatur: Altero modo conſiderari poſſe, ut eſt aſſiſtens homini & in eo operans; & hac ratione eam habere operationem uariabilem & obiectiue dependentem à corpore, hoc eſt intellectionem illã quam in nobis experimur fieri per phantaſmata. quemadmodũ Intelligentia mouens cælum, vt eſt Intelligẽtia, habet propriam operationem nõ communicatam cęlo, nimirum intellectionẽ; ut autem eſt aſſiſtens cælo, habet aliam operationem cõmunicatam cælo, nimirum motum circularem. Verum hoc reſponſum eſt admodũ futile & plane fictitium; ponere enim in anima rationali præter intellectionem quæ fit per phantaſmata, aliam quandam diuinam & cęleſtem operatio-

A nem, per quam & perpetuò, & quidditatiuè, & ſine diſcurſu, atque phantaſmatibus, ſe, ac ſuperiores intelligẽtias cognoſcat, eſt merum figmentum. Nam, ut inquit Cõmẽtator, experimentũ ſermonũ ueroiũ eſt, ut conſentiant cum rebus ſẽſatis; & Ariſto. in 3. lib. de Gene. Animal. cap. 10. docet, cum ratio aduerſatur ſenſui & experientiæ, magis eſſe credẽdum ſenſui q̃ rationi, ſic enim ſcribit [Rationi tunc fides adhibẽda eſt, ſi quæ demõſtrãtur, conueniunt cum ijs quæ ſenſu percipiuntur rebus.] ſed animam rationalem habere in ſe intellectionem quandã per

B petuam, ſine diſcurſu & phãtaſmatibus, nec ipſi experimur in nobis, nec ullũ huius rei aut ſignum aut ueſtigũ tenemus, ergo id ſine ratione, ac temerè aſſerit. Deinde, ſi anima rationalis haberet diuinam illa intellectionem, fruſtrà haberet illam alteram quæ fit per phãtaſmata. Si dicatur, neceſſariam ei fuiſſe huiuſmodi intellectionem, vt per eam cognoſceret res ſẽſibiles, & materiales; id ſanè friuolũ eſt, q̃a per illam priorem, excellentiori, & diuiniori modo eiuſmodi res intelligit: alioquin ſi talis cognitio

C rerũ ſenſibilium qualis eſt in homine, perfectior eſſet q̃ earũdẽ rerum cognitio, quam Deus & intelligentiæ eminenter in ſe habent, oporteret ſimilem modum cognoſcẽdi res ſenſibiles, hoc eſt per phantaſmata, Deo & Intelligẽtijs attribuere & ineſſe. Præterea, quorſum anima rõnalis exerceret operationẽ illã per phãtaſmata? An ut ipſa perficeretur? at ipſa iam eſt perfecta per priorem illam intellectionem diuinam & perpetuam, & nõ conuenit perfectionem ſubſtantiæ penitùs immaterialis, ſumi ac depẽdere a re

D materiali, id eſt a phãtaſmatibus: An exercet illam operationẽ, non ut ipſa perfectionem aliquam in ſe acquirat, ſed ut eam communicet homini; Verũ hoc dici non poteſt, nam intellectio per phantaſmata, cum ſit operatio immanens, nõ trãſit in hominem, nec illi communicatur, ſed ſubiectiuè remanet in anima rationali à qua producitur: quare ſi anima rationalis non eſt pars hominis, ſed ſubſtãtia quædã ab eo ſeparata, intellectio illius nullo modo pertinet ad hominẽ, nec ad eius perfectionẽ confert, nec po-

R teſt

teſt cum homine communicari.Intellectio.n.cum ſit actio immanens, non pôt ab vna re produci & in alia re ſuſcipi:ſed in eo ſolùm a quo producitur,hærere & ineſſe poteſt. Sed ueniamus ad tertiam rationem,qua contra Auerroiſtas & Platonicos pugnandum eſt.

Explicatur tertia ratio, qua contra Aſſiſtentiam animæ rationalis quam Auerroiſtæ finxerunt,acriter diſputatur.

CAP. XXIIII.

TErtia ratio ſit hæc. Si anima rationalis non eſt forma dans eẽ homini,ſed ei tantũ aſſiſtens, uel igitur eſt una numero in cũctis hominibus,uel ſingulæ ſunt in ſingulis, ita ut ab initio mundi certus quidã numerus animarũ conditus & conſtitutus fuerit,quæ diuerſis temporibus diuerſa corpora humana ingrederentur & inhabitarent,quemadmodum placet Platonicis:ſed utrunque horum non modò falſum, ſed etiam abſurdum & fabuloſum eſt,ergo anima rationalis nõ eſt aſſiſtens homini, ſed vera & naturalis forma eius.Maior manifeſta eſt ex eo,quia tot fuerunt opiniones eorum Philoſophorum qui exiſtimarunt animam rõnalem eſſe aſſiſtentem; prior enim opinio attribuitur Auer. Themiſt. Theophraſto; poſterior autem Platoni: minor probatur refellendo ſupradictas duas opiniones; Ac primùm quidem qđ non ſit anima rationalis una numero in cunctis hominibus ex eo perſpicuũ eſt.

Figmẽtum Auer de aſſiſtẽtia & vnitate intellectus humani, refellitur.

1. Quia,nec credibile eſt, nec uerò intelligibile, quo modo una numero intelligentia ſimul & immediatè inſit atq; operetur in innumeris propemodum hominibus tantis locorum interuallis inter ſe diſſitis,atque diſiunctis.

2. Cũ defenſores huius ſententiæ pro certo & manifeſto habeãt,ex principio æterno & immutabili, non poſſe immediate prouenire actionẽ aliquã uel effectũ nouum ac variabilem;quo pacto docent &
A affirmant ex intellectu humano, quem aiunt eſſe Intelligentiam quandam quæ ſecundum ſubſtantiam & propriam operationem eſt ęterna & immutabilis,immediatè proficiſci intellectiones humanas quæ infinities innouantur atque uariantur? Nam motus cæleſtis qui efficitur ab Intelligentia,multo aliter ſe hẽt; is.n.licèt ſecundum partes uarietur, partes enim eius de nouo incipiunt & deſinunt,tamẽ ſecundum ſe totum, propter continuum fluxum ac ſucceſſionem,nullo unquàm tempore interruptam ſẽper idem numero uniformis & inuariabilis
B perſeuerat.

3. Virtus intellectiua iſtius Intelligẽtiæ, aut eſt infinita ſm uigorẽ,aut finita, infinitã eſſe ipſi non concederent: ſi finita, ergo non pôt ſimul producere infinitas operationes,alioquin eſſet infinita:ſicut .n.Sol quia eſt finitæ uirtutis, & quia eſt finitæ lucis,nequit ſimul infinita corpora illuminare, ſed eſt definitum ſpatium quod pôt ſol illuminare, & ultra ipſum non pôt; ita ẽt uirtus Intellectus humani nõ poterit ſimul illuminare phantaſmata infinitorum hoium, nec poterit
C exercere intellectionẽ in infinitis hominibus;quare uirtus eius determinata eſt ad certum numerum intellectionum, & ad certum numerum hominum, in quibus ſimul operari poteſt.Hinc autem efficitur,uel homines qui ſimul in mundo exiſtere poſſũt, ꝑ ſe determinari aliquo certo numero,quẽ pertranſiri ſit impoſſibile,nimirum vt talis numerus ſit is ad quem virtus Intellectus humani ſe extẽdit ut ſimul poſſit operari.ſed hoc ualde remotum ẽ a ratione, nam quemadmodũ ſpecies rerum ſunt determinatæ, ſic
D ſpecierum indiuidua per ſe ſunt indeterminata, quippe cum illorum multiplicatio ꝓueniat ex indeterminata materiæ potentia; quare quibuſcũque poſitis indiuiduis alicuius ſpeciei, præſertim humanę,nihil ꝓhibet,aut repugnat,& pauciora illis,& plura exiſtere. Vel ſi dicunt non eſſe determinatum numerum hominum, qui ſimul in mundo poſſunt exiſtere, cũ ſit determinatus numerus hominum,ut oſtẽdimus,in quibus intellectus humanus ſimul pôt operari, neceſſe eſt eos fateri, ultra talẽ numerum exiſtere poſſe

poſſe aliquos homines;quibus tamē Intellectus human' nō poſſet aſſiſtere nec in illis operari,quare illi non poſſent intelligere nec eſſent vnius rōnis cū aliis hominibus, ſi quidē homo & dicitur, & eſt hō, maximē propter uim intelligendi;quod quam ſit abſurdum, nemo non aperte videt. 4. Aut iſte Intellectus humanus qui dicitur aſſiſtere hominibus,ē vbiq; aſſiſtens omnibus rebus,& hoc nō, quia cum non operetur in omnibus rebus , ſed tantum in homine , fruſtra ei attribueretur talis aſſiſtentia : aut tantum aſſiſtit hominibus , & ſic uel cum v.g Petrus ex uno loco mouetur in alium,Intellectus ei aſſiſtens deſerit eū, & tunc Petrus nō poſſet intelligere,& ſępe numero experirentur homines ſe priuari facultate intelligendi tātummodo propter motum localem:vel comitatur Petrū quocunque ierit , & numquā ac nuſquā ab eo recedit; at ſi hoc dicatur, neceſſe eſt concedere intellectum,moto Petro,vna cū eo moueri: aut igitur mouetur per accidens aut per ſe,nō per accidens , nam quod mouetur per accidēs ad motum alterius,habet ſe ad illud vel ut accidens ad ſubiectum,uel ut pars ad totum,vel ut locatum ad locū,tot enim modis cōtingit aliquid moueri per accidens:at nihil horum cōuenit intellectui reſpectu hominis cui aſſiſtit. Nec poteſt moueri per ſe,nam ſm ipſos, nullum in corporeum & indiuiſibile poteſt per ſe moueri motu locali,immo intelligētias quæ mouent cælos,aiunt nec per ſe,nec per accidēs moueri propter motum ſuorum orbium. 5.Cum intellectus applicat ſe alicui homini, qui recens generatur,aut cognoſcit,id cui ſe applicat, aut nō;ſi nō cognoſcit, ergo neſcit q̄d agat, & ſicut ſe applicat homini, poſſet applicare ſe vel bruto vel lapidi:ſin autem cognoſcit,quęrendum eſt ab illis,per quid cognoſcat eum cui de nouo ſe applicat? an per phātaſmata eius qui de nouo generatur;ſed in eo qui nūc generatur, nōdum sūt ficta & expreſſa phātaſmata:an per phantaſmata aliorum hominum?at fieri poteſt vt alios homines lateat generatio illius hominis, ut ſi quis in abſtruſo & remoto loco generatur extra notitiam aliorum.6.Quando primum Intel-

A lectus aduenit homini? an ſtatim ac formatus eſt in vtero fœtus?at cum tot annos poſtea non poſſit exercere operationes Intellectus, fruſtra tūc ſe ei adiungeret,& toto illo tempore aſſiſteret:an aduenit ei cū primum aptus eſt habere vsū rationis, quod dicitur cōtingere in fine primi ſeptēnij?at toto illo tempore præcedenti,non eſſet homo ſed brutum,habens in ſe tantum animam ſenſitiuam,ſi quidem nec eſſet intelligens, nec haberet in ſe Intellectum.Præterea,cum tēpus illud in quo incipit vſus rationis,nō ſit idem in omnibus , ſed alijs celerius,

B aliis tardius contingat,quo modo Intellectus determinatè ac ſine errore adueniret homini?qua enim ratione cognoſceret quibus hominibus citius, quibus tardius ſe deberet adiungere? 7.Si unus numero Intellectus producit, & recipit in ſe intellectiones omnium hominum, cum diuerſorum hominum nō ſolum diuerſæ,ſed etiam plerunq; contrariæ ſint opiniones & electiones,quo pacto unus numero intellectus ſimul tā diuerſas & cōtrarias ītellectiones ac uolitiones immediatè poterit producere, & in ſe reci-

C pere?ut ſimul putet idem eſſe uerum & falſum, bonū & malum , eandemq; rem ſimul amet & oderit , nec ualet exēplū Solis quod Themiſtius affert ī 3. de Anima ad hāc rationem diluēdam; (Sol inquit,cum unus ſit, multa tamē & diuerſa corpora ſimul illuminat,& uariè illuminat propter uariā eorum corporum præparationem & affectionem, ſic Intellectus,ēt ſi unus ſit,pōt tñ in diuerſis hominibus diuerſas ītellectiones efficere) nā,ut inquit commētator in 3.de anima com. 5. Intellectus non per ſe ac imme-

D diatè ītelligit,ſed per ſpecies intelligibiles quæ eliciuntur à phantaſmatibus, & in intelligendo ſemper eſt cōiunctus cū aliquo phātaſmate: ex quo fit,ut quia ſimul ſe applicat ad uaria phantaſmata & diuerſis ſpeciebus ītelligibilibus afficit, idcirco pōt ſimul ī diuerſis hoīb' varias intellectiones habere , neq; opinari idē eſſe uerū & falſum, bonum & malū, implicat contradictionē ; quia Intellectus hoc non facit in eodem , nec ſecundum idem , ſed in diuerſis hominibus ſecūdū diuerſa phantaſmata atq; diuerſas ſpēs,

Hoc inquam exemplum, & perfugium A Themiſtij, atq; commentatoris, nõ eſt ſatis idoneum;ac firmum ad tuẽdam eorum ſententiam; longè enim diſſimilis ratio eſt illuminationis quæ à ſole efficitur,atque intellectionis quæ producitur ab Intellectu;ſi quidem illuminatio non eſt actio immanens in ſole,ſed tranſiẽs in res illuminatas,quocirca licèt ea, una & ſimplex à ſole procedat,tamẽ neceſſariò multiplicatur & uariatur ſecundum multitudinem & uarietatem eorũ in quibus recipitur:at Intellectio nõ trãſit in phantaſmata,nec in illis recipitur, non enim phantaſma,cum ſit materiale B poteſt uel effectiuè uel ſubiectiue cõcurrere ad intellectionem quæ eſt immaterialis; cum igitur intellectio ſit actio immanens, quæ ab intellectu producitur & in eodem recipitur,ſemper manet difficultas uel potius abſurditas, nimirum quomodo idẽ numero Intellectus, poſſit in ſe habere ſimul innumerabiles intellectiones ac uolitiones,eaſq; pleraſque omnino contrarias & pugnantes inter ſe? 8.Si eſt unus numero Intellectus, ergo ſecundum ipſos,qui mundum æternum faciunt, continget infinities eundem intellectum eſſe ſcientem,& ignorantem,uerum & falſum, ſtultum & ſapientem,bonum & malum, miſerum & beatum; qua tam miſerabili uiciſſitudine, quid magis contra rationem? contra dignitatem intellectus? contra ordinem naturæ; denique contra aliarũ Intelligentiarum ſtatum, & conditionem ſingi poteſt? Non eſſe igitur unam animam rationalem aſſiſtentem cunctis hominibus, quamuis multis aliis rationibus demonſtrari poſſit,tamen ex iis quas adduximus, quæ ſunt omnium firmiſſimæ & optimæ, ſatis, ut opinor declaratum eſt.

Refellitur opinio Platonicorum de numero quodam definito Animarum rationalium à principio mundi conſtituto.

CAP. XXIIII.

Non eſſe aũt certũ aliquẽ numerũ aiarum rationaliũ à principio cõſtitutũ,q̃ diuerſis tẽporibus in diuerſa corpora ſeipſas inſinuẽt, ſicut opinãtur Platonici, facilè eſt intelligere ex his paucis quæ nũc ſubijciemus. Primò, oporteret hominum,qui ſimul in mundo exiſtere poſſunt, neceſſariò definitũ eſſe aliquem vnum numerum,vltra quẽ non eſſet poſſibile exiſtere aliquem hominem, nõ enim poſſent eſſe plures homines q̃ ſint animæ rationales. Deinde, oporteret magis ac magis in dies minui numerum hominum, & ſemper pauciores naſci;nam cum ſemper in mũdo ſint C aliqui iuſti & ſapientes viri, poſt eorum obitũ,conſtat animas eorum,ſm Platonem,conſequi beatitudinem, vel igitur iſtiuſmodi animę rursũ deſerentes beatum ſtatum,reuocabũtur ad corpora humana,ſed in eo ſane fieret illis iniuria,id quc eſſet contra rationem beatitudinis, quam oportet eſſe ſtabilem,permanentem,ac immutabilem;ſi autem nũquam reuocabuntur, ergo numerus animarũ, quæ inhabitant corpora humana, quotidie minuetur, cui etiam conſequens eſt pauciores homines ſemper naſci, & exi- D ſtere. Poſtremo,aut vnio animæ rationalis cum corpore eſt ſecundum naturam, aut contra naturam, aut neutrum horũ affirmari poteſt ſecundum hanc opinionem Platonicã,non enim ipſi dicere poſſunt eam eſſe ſecundum naturam, quippe cum ſit ipſi animæ detrimẽtoſa,& noxia,ſiquidẽ anima ex ingreſſu in corpus, obliuiſcitur ſecũdum ipſos,omnium rerum,quas antè ſciebat;& ipſi uocant corpus ſepulchrum & carcerẽ animæ, eiq; melius atque optabilius eſſe ſolui atque liberari à corpore,quàm eo incluſam,& uinctam

Cõtra definitũ numerũ animorũ & eorũ aſſiſtẽtiam a Platone confictam.

vinctam teneri; quam ipſorum ſentētiā innuens Ariſt. in 1. de anima text. 49. ita ſcribit [Laborioſum eſt intellectum eſſe commixtum corpori, & non poſſe ab eo abſolui, idque fugiendum eſt, ſiquidem melius eſt intellectui, non cum corpore eſſe, ſicut conſuetum eſt dici, & multis placer.] Neq; uero talis unio dici poteſt eſſe contra naturam, nam quod eſt præter & contra naturā, teſte Ariſtotel. multis in locis, non fit ſemper nec ut plurimum, ſed raro. Adde, quòd non poteſt unio animæ cum corpore non eſſe naturalis & ſecundum naturam, cum ſeparatio animæ a corpore ſit uiolenta, & cōtra naturam, ut potè quam homo naturaliter refugiat, perhorreſcat & maximo cum ſēſu doloris ſuſtineat; eſt enim mors ultimum, ſummum, grauiſſimum, & acerbiſſimum omnium terribilium.

A Verùm de anima rationali, hactenus dictum ſit: plura enim diſſerere, non eſt huius loci. Nam uel hæc pauca quæ nunc tractauimus, eo tātùm conſilio docuimus, ut oſtenderemus animam rationalem, licèt ea ſit pars eſſentialis hominis, & forma quodammodo Phyſica dās eſſe materiæ; in eo tamen cæteris formis Phyſicis eſſe diſſimilem, ac longè præſtantiorem, quòd per ſe exiſtat, quod ſit a materia ſeparabilis & immortalis, B quòd denique ſit æternitatis diuinitatiſque particeps.

FINIS LIBRI SEXTI.

DE FORMA VT EST NATVRA

LIBER SEPTIMVS.

EGIMVS de Forma vniuersè vt Forma ē, quę conſideratio tota plane Metaphyſica eſt, deinceps agēdum eſt de Forma ut eſt natura, quæ tractatio ē Phyſica, & ab Ariſt.in 2.li.Phyſicorum explicata. Quæcunque autem pertinent ad huiuſmodi tractationē, ea putamus explanatum iri commodiſſimè,ſi definitionē naturæ,quę in 2.lib.phyſ.tex.3.poſita ē,copioſè ac diligēter explanemus. Etenim, ut auctor eſt Ariſtot.in 1. de anima tex. 11.& in 4.Phyſic.31. ea vis eſt bonæ definitionis, ut non ſolùm eius rei,quę definitur naturam aperiat,ſed etiam aditū patefaciat ad cognoſcendas eius affectiones, magnamque opem ferat ad omnes quæſtiones & difficultates, quæcunque circa eam rem contingnnt, enodandas. Definitio autē naturæ,hoc modo ſe habet. [Natura eſt principium & cauſſa, ut moueatur & quieſcat Id in quo eſt, primò per ſe,& non ſēm accidens.]Nos igitur circa hāc definitionem, primùm exponemus nomen naturę,quę hic definitur:tum,ſingulas dictiones & particulas quæ ſunt in definitione, ſigillatim & ſubtiliter expendemus; ad extremū,graues quaſdam & perobſcuras quæſtiones, quę ex hac definitione exiſtunt diligenter explanabimus.

B

Declaratur nomen naturæ,& quot modis dicatur eſſe aliquid Naturale.

CAP. I.

DE Natura agit Metaphyſicus, ut uidere eſt apud Ariſtot. 5.Metaphyſicæ te.5.ubi varias eius ſignificationes diſtinguit;etenim Metaphyſicus agit de ſubſtātia, cuius genera, & ſignificationes explicare dēt; ſubſtātia āt diuiditur in naturalem & diuinam, in mobilem & immobilem,ut patet in 12.

C

Metap.te.5.Phyſicus etiam agit de natura propriè & per ſe, prout eſt principiū motuum naturalium.Natura enim non eſt nomen omnino abſolutum, ſed includit reſpectum ad aliud, quippe cū ſupra materiam,formam, & ſubſtantiam, addat hoc, quod eſt eſſe principium motus. Atque hoc fortè uoluit intelligere Simplic.in 2.Phyſ.ſuper te.16. ſcribens naturam propriè ſumptam, neque eſſe materiam neque formam, ſed habilitatem & aptitudinem quandam ad motus naturales; quæ ſententia Simplic. ſi præciſè,ac nō eo modo quo diximus in-

D

telligatur,falſa eſt;illa.n.habilitas per ſe ſumpta,neque eſt ſubſtantia; neque eſt per ſe cauſſa motuum naturaliū, nec eſt agens alicuius gratia, neque habet per multa alia quæ Ariſt.in 2.Phyſ.attribuit naturæ. Multæ autem ſunt naturæ ſignificationes. Boetius in libro de duabus naturis & una pſona Chriſti, tradit quatuor ſignificationes naturæ;primùm,inquit,natura capitur ꝑ omni re,ſiue ſubſtantia fuerit,ſiue accidens; & poteſt ſic definiri. [Natura eſt earum rerum, quæ cum ſint quoquomodo, intellectu capi poſſunt

Quatuor ſignificationes naturæ ſecūdū Boetium.

poſſunt.]dicit,[Cum ſint,]quia Chyme
ra,& alia figmēta,licèt aliquo modo poſ
ſint intellectu capi,tamen,quia non exi
ſtunt, nō obtinent nomen naturæ; dicit
etiam.[Quoquomodo,] propter Intelli
gentias & Deum,quæ res,ægrè,& tenui-
ter ab intellectu noſtro percipiuntur.
Deinde preſſius accipitur natura tantū
pro ſubſtantia ſiue corporea ſiue incor-
porea, & ſic definitur. [Natura eſt quod
facere, aut pati, aut utrumque poteſt.]
Deus,tantum eſt agens,materia,tantum
patiens;Anima uerò & aliæ res his ſimi-
les,& agunt & patiuntur. Præterea etiā
anguſtius ſumitur pro ſola ſubſtātia cor
porea, & definiri dēt ſic ut definiuit Ari
ſtot.[Eſt principium motus & quietis.]
Poſtremo ſumitur natura pro ultima &
propria differentia cuiuſque rei;unde di
cimus aliam eſſe naturam auri, & aliam
argēti,& uarias eſſe naturas animalium,
& poteſt hoc modo definiri. [Natura eſt
unamquamque rē informās ſpecifica dif
ferentia.]Hæc Boetius.Præter has ſigni-
ficationes, ſunt etiam aliæ:nā interdum
ſumitur natura pro notione cuiuſuis, ſi-
ue fuerit ens,ſiue nō ens; dicimus enim
hanc eſſe naturam negationis,priuatio-
nis & ipſius nihili. nonnunquam accipi-
tur pro cauſſis ſecūdis, ſic dicimus Deū,
& Naturam nihil fruſtra facere; plerūq;
etiā ſumitur pro uniuerſitate rerum ex
quibus coagmentatus hic mundus con-
ſtat,ſic dicimus in Natura nihil eſſe otio
ſum,aut inordinatum; denique tot mo-
dis Natura capi poteſt,quot accipitur ip
ſū Naturale, de quo mox dicturi ſumus.
Vide ſignificationes Naturæ,quas ponit
Themiſtius in 2.phyſ.ſuper tex.7.& Sim
plicius ſuper tex.16. Nomen uerò Natu
ræ, non dr uniuocè, ſed ſecundum prius
& poſterius de materia & forma; hoc.n.
Ariſtote. docet in 2.phyſi. tex.12.& in 5.
Metaphy. text.5.affirmans formam eſſe
magis naturam, quam materiam, & no-
men naturæ conuenire materiæ propter
ipſam formam,ſiquidem,ut ſcriptum eſt
in 2 Phyſic.tex.81.& 91.forma eſt finis
materiæ; ſimiliter etiā de natura corpo-
ris Cœleſtis, & rerum ſublunarium non
dicitur uniuocè, ut auctor eſt Auerroes
2.Metaphy.tex.vlt.propterea quod æter
no & corruptibili corpori nihil poteſt eſ

A ſe commune uniuocum; & quāuis ſi ſpe
ctetur dignitas,nomen naturæ magis cō
ueniat cœlo, tamen ſi conſideretur pro-
pria ſignificatio, & prima impoſitio eius
nominis,magis conuenit rebus ſubluna
ribus,quod paulo inferius explicabitur.
Deinceps, quot modis dicatur eſſe ali-
quid naturale, doceamus.

Quot modis dicatur eſſe aliquid naturale.

Porrò dr aliquid naturale ſex modis.
Primo quatenus opponitur uoluntario,
& definitur eſſe id, qđ fit ſine conſilio &
deliberatione, ſic dr nutriri eſſe natura-
le homini, at eſſe iuſtum uel ſapientem,
non eſt naturale ſed uoluntariū.2.Qua-
B tenus opponitur ei quod fit ab aīa, & de
finitur id qđ eſt determinatum ad unū;
nam Peripatetici diſtinguunt Naturam
ab Aīa;qm̄ Aīa uariis modis, & ſecundū
uarias differentias poſitionis mouet ip-
ſum uiuens,Natura aūt uno & determi-
nato mō,vel ſurſum,uel deorſum,quare
motus lapidis deorſum dicitur natura-
lis, motus autem progreſſiuus aīalium,
appellatur uoluntarius. 3. Quatenus op
ponitur Violento, & definitur id,ad qđ
res habet naturalem inclinationē atque
propenſionē: uiolentum autē dr, quod
C accidit rei natura ipſius repugnante.v.g.
ferri deorſum lapidi naturale ē, ſurſum
aūt uiolentum.4. Quatenus opponitur
ſupernaturali, & definitur eſſe id quod
fit ab agente naturali, modo naturali,&
ſecundum ordinem naturalem. Vnde
Theologi dona & opera Dei diuidunt
in naturalia & ſupernaturalia.5.Quate-
nus opponitur ei quod fit a caſu, & defi-
nitur eſſe id quod ut plurimum & ſm in
tentionem agētis particularis, efficituri
à caſu verò appellatur,quod raro contin
git, ut monſtra. 6. Quatenus opponitur
D Artificiali, quemadmodū ſumit Ariſt.in
2.Phyſi.tex.2.definiens eſſe id quod in ſe
hēt principiū motus & quietis; quātum
aūt inter Naturale hoc mō ſumptum, &
Artificiale interſit, declarabitur ſequen
ti capite.Dr aūt eſſe aliquid naturale,nō
quia producat effectus naturales, ſic.n.
Deus & Intelligentiæ eſſent res natura-
les, quippe cum ſint cauſſæ omnium re-
rum naturalium:nec appellatur aliquid
naturale, quia productū ſit modo natu-
rali,uel per motū naturalē, etenim pri-
mus hō,res fuit naturalis,is tamē,nō eſt

Cur dicatur aliqd eſſe propriè naturale.

productus modo naturali;ſimiliter etiā ſi nũc à Deo crearetur ex nihilo uel homo uel equus, res quidem productæ eſſent naturales, at modus productionis non eſſet naturalis eſt igitur atque uocatur aliquid naturale propterea quod habet in ſe inſitum principium,& propenſionem ad eum motum,quo ipſum mouetur. Verùm quoniam Ariſtot.ex differentia, quæ eſt inter res naturales & artificiales colligit definitionem naturæ, quid inter has res differat, latius atque ſubtilius exponendum eſt.

De differentijs inter res naturales & artificiales.

CAP. II.

Octo differētiæ inter res naturales & artificiales.

MVltis modis res naturalis differt ab artificiali, ſed nobis ſatis viſum eſt octo pręcipuas differentias hoc loco indicare. Prima hæc eſt: Res denominatur artificialis extrinſecus, nimirùm ab arte: non enim res dicitur artificialis propter materiam aut formā ſimpliciter, quam habet in ſe, ſed quia talis forma effecta fuit ab arte; naturalis autem dicitur res intrinſecè,quoniā habet in ſe naturam, quæ eſt principium motus. hanc differētiam tangit Ariſt. 6. Metaphy.tex.1.2.Effectus artificialis cōuenit cum agente ſuo tantum ſecundū formam, non autem ſecundum eſſe; ut forma Scamni, eſt ſimilis formæ quæ eſt in mēte artificis, ſed habet diuerſū eſſe, nam illa eſt materialis & ſenſibilis, hæc autē immaterialis & intelligibilis: effectus uerò naturalis poteſt cōuenire cum ſuo agente, & ſecundū formam,& ſecundū eſſe,ut homo genitus cum generāte. 3. Omnes partes, & principia rei naturalis,ſunt à natura,nō enim ipſum animal tātum eſt à natura,ſed etiam partes eius ut brachium, & caput;& principia eius, ut materia, & forma, in rebus uerò artificialibus, quāuis res ipſa ut Statua dicatur eſſe ab arte,attamen non oēs partes & principia eius ſunt ab arte, ſed à natura; lignū enim, ex quo fit ſtatua,eſt à natura: & hanc differentiam ponit Alexander, ut refert Simplicius ſuper primum

A textum libri 2. Phyſicorum. 4. Omnis forma artificalis habet pro materia & ſubiecto ens aliquod actu completum,qđ eſt corpus naturale, ut forma Statuæ habet pro materia ęs uel lignum:at forma naturalis poteſt immediate produci & in eſſe in materia prima,quod perſpicuū eſt in formis elementorum. Atque hinc fit, ut corpus naturale ſit principiū corporis artificialis, ut eſt apud Ariſto.2.de anima tex.3 Hinc etiam fit,ut res artificalis uideatur habere motum naturalē, uidelicet propter materiam naturalem quam in ſe continet quæ eſt cauſſa alicu
B ius motus naturalis; ſicut lectus fertur deorſum propter pondus ligni ex quo eſt; ob hanc etiam cauſſam euenire putatur,ut omnis forma artificalis ſit accidētalis,& ut in re naturali, forma ſit nobilior quàm materia; in artificiali autem, e cōtrario materia ſit nobilior q̃ forma. 5. Res artificiales ſunt certę,ac determinatæ ſecundum formam & ſpeciem; at ſecundū productionem, ſunt contingentes & incertæ;exempli cauſſa,forma Domus uel Scamni,ſecundum ſpeciem ſuā eſt determinata,ſicut etiam habet deter
C minatum uſum,& finem;effectio tamen domus,eſt contingens,quia proficiſcitur ab artifice, qui operatur ex conſilio & uoluntate. Res autem naturales utroq; modo ſunt determinatæ, nam & forma hominis,& materia,& generatio,& modus,tempus,locus,atque aliæ circūſtantiæ,quę generationem comitantur,ſunt naturaliter definitæ. 6. Formæ artificiales hærent extrinſecus tantummodo in ſuperficie, unde ars dicitur operari tantum ſuperficietenus, formæ autem naturales intimæ ſunt rebus, & intrinſece u
D niuntur materiæ;hanc differentiam tradit Auerroes in Paraphraſi ſua ſuper libro de generatione animalium. 7. Materia prima habet potentiam & inclinationem ad formas naturales,non autem ad formas artificiales; qđ duplici ratione probari poteſt. Primò,quia ſi materia haberet potentiam ad formas artificiales, eiuſmodi formæ eſſent in potentia paſſiua materiæ, quæ potentia eſt naturalis:omni autem potentię paſſiuæ naturali, reſpondet etiam potentia actiua naturalis, alioquin inter agēs & patiens

Materia prima non habet potētiā ad formas artificiales.

non

non eſſet proportio; Si autẽ formæ artificiales haberent potẽtiam paſſiuam naturalem ex qua educerẽtur & potentiã actiuã naturalem à qua producerentur, nõ eſſent formæ artificiales, ſed naturales. Deinde ſi materia eſſet in potentia ad huiuſmodi formas, ergo productio illarum eſſet naturalis; quia principium illius productionis eſſet in materia quæ eſt natura; ſicut generatio ignis ex aqua eſt naturalis pp materiam aquæ, quæ eſt in potentia ad formam ignis; nõ igitur bene Ariſto. diceret, res artificiales nullum in ſe habere principium ſuæ mutationis. Atque hoc etiam confirmat D. Thomas in 2. Phyſi. ſuper tex. 2. ſcribens effectiones rerum artificialium nõ eſſe naturales, quia tametſi habeant pro materia aliquid naturale, tamẽ illud nõ eſt in potentia ad huiuſmodi formas. 8 Res naturales habẽt in ſe principiũ eius motus quo ipſæ mouẽtur, uel actiuum, uel paſſiuum, vel vtrunq;, res autem artificiales, qua tales ſunt, nullum habẽt principium, atque hanc ſolam differentiam, cęteris omiſſis, Ariſtot. ponit in ſecundo phyſic. tex. 2.

An forma artificialis ſit principium alicuius motus: & an re differat à ſubiecto in quo efficitur & inhæret.

C A P. III.

An forma artificialis ſit principium alicuius motus.

VErùm meritò dubitari poteſt, an forma artificialis ſit principiũ alicuius motus; nam ars cãtãdi videtur eſſe principium cãtus in cantore: & ars ſaltandi, ſaltationis in eo qui ſaltat: in horologiis etiam, ars uidetur eſſe principium eorum motuum qui in ipſis cernuntur: nonnunquam etiam per artem fieri ſolet, ut res meliùs & commodius moueantur, ut ſi quod erat quadratum fiat rotundum vel pyramidale, celerius & inciratiùs mouebitur. Sed hoc facile ſoluitur; etenim ars non poteſt efficere motũ, poteſt tamẽ eum aliquo pacto determinare & modificare, ita vt hoc

A vel alio modo fiat, ſicut patet in exẽplis propoſitis; nã ſaltatio, ut eſt motus, fit à facultate naturali motiua, quæ eſt in mẽbris ſaltantis, ꝙ autem ſaltatio fiat hoc, vel illo modo, ideſt artificioſe, id proficiſcitur ab arte. ſimiliter motus horologii per ſe proficiſcitur à põderibus quę ſũt in horologio, reſpectu quorũ aliqui motus horologij ſunt naturales, aliqui etiã violenti, nam motus ponderum dum fit deorſum, eſt illis naturalis, dũ autem fit ſurſum, eſt uiolentus: prout autẽ motus horologii eſt ordinatus & determinatus ad certam quandam regulam & menſurã temporis, ſic eſt ab arte. Corpus quoque rotundum, mouetur deorſum propter grauitatem naturalem, figura tamẽ rotũda, facit ut velociùs moueatur, quoniam per hanc figuram meliùs diſcindit & diſſipat medium aerem.

B

An forma artificialis ſit res aliqua diuerſa a ſubiecto in quo inhæret.

Sed hic exoritur alia quædã grauior difficultas, an forma artificialis re differat à corpore naturali ĩ quo tãquã ſubiecto efficit, & inhęret. Hac de re duæ ſũt opiniones. Vna eſt eorum qui opinãtur, formam artificialem eſſe rem quandã diuerſam à corpore naturali, quod eſt eius C ſubiectum, his rationibus adducti. Primò, quæ ponũtur in diuerſis categoriis, re diſtinguuntur inter ſe, ſed forma artificialis pertinet ad quartam ſpeciem qualitatis, ſubiectum autẽ eius ſiue ſit quãtitas, ſiue ſubſtantia, ad alias categorias ſpectat, ergo inter hæc eſt diſtinctio realis. Deinde, quia ſi re non differrent, ergo artifices nullam rem efficerẽt, quare ars nõ eſſet principiũ efficiendi aliquid, contra definitionẽ artis traditam ab Ariſto. lib. 6. Ethicorum, ars enim definitur recta ratio factibiliũ. Poſteà, forma artiD ficialis variat operationẽ, & determinat illam, ergo eſt aliquod ens reale. Poſtremò ſi duo ſunt ita affecta inter ſe, ut vnũ corrũpi poſſit altero incolumi & ſaluo, huiuſmodi re differunt, ſed forma artificialis poteſt corrumpi, ſalua penitus re in qua inerat, vt ſi diſſoluatᷣ domus nulla re earum ex quibus conſtabat, corrupta, ergo &c. Cæterum nobis non eſt uериſimilis hæc ſentẽtia, exiſtimamus enim formam artificialem non re ſed ratione tãtùm diſtingui à ſubiecto in quo eſt; nã ſi re differret, quotieſcunque aliquis ce-

ram

A iam quampiam formaret atq; figuraret (poſſet autẽ ita facere penè infinitis modis) tot res produceret, & corrumperet; quod eſt abſurdum. Deinde, cum forma artificialis nõ producatur ex potẽtia materiæ, vt ante dictum fuit, ſi eſſet res quædam diuerſa à corpore naturali, extrinſecùs accederet, & ex nihilo ꝓduceretur; quare productio eius eſſet creatio, & potẽtius atq; nobilius agẽs eſſet ars, quàm natura: His accedit, ꝙ vt tritũ eſt Philoſophorum ſermone, nõ ſunt multiplicãda entia ſine neceſſitate, debet enim ſapiens imitari naturam, quæ nihil fruſtra B facit; ſed ad ea omnia, quæ de forma artificiali dicuntur & traduntur declaranda tuendaq;, ſatis eſt dicere eiuſmodi formas non re, ſed ratione tantũ diſtingui, ergo fruſtra ponuntur diſtingui re. ſi.n. dixerimus formam artificialem eſſe tantùm modum quẽdam, ſeu determinationem quantitatis, per quam quantitas aliter & aliter ſe ſe habens varias induit figuras, facilè occurremus omnibus argumẽtis, quæ ſuperius expoſita ſunt cõtra hanc ſententiam. Quod enim primo argumento dicitur, quæcunque pertinẽt C ad diuerſas categorias ea diſtingui re, falſum eſt: ſatis enim eſt ea diſtingui rõne, vt manifeſtũ eſt in actione, & paſſione. Secundum item argumentum nihil concludit, nam licèt artifices nõ faciãt rem aliquam nouam & diuerſam, faciunt tamen, vt res alio & diuerſo modo ſe habeat, quod multũ iuuat ad operationem & meliorem vſum rei. Tertium autẽ argumentum pari facilitate ſoluitur, forma enim artificialis, non eſt principium motus, ſed eſt determinans, & modificãs motum, vt ſupra declaratũ eſt; quod ſane D nõ ex eo accedit, quia ſit res diuerſa, ſed quia eſt diuerſus modus rei. Poſtremò, quod in vltimo argumento aſſerit, ea re diſtingui quorum vnum poteſt eſſe ſine alio, quãuis ſit apud Scotiſtas certiſſimum ac celebratiſſimum axioma, tamẽ nec alijs uiris doctis, nec verò nobis probatur, deprehenditur.n. eſſe falſum in materia & priuatione, in quãtitate & figura, in fundamento & in relatione, & in alijs multis; in quibus unũ pòt eſſe ſine alio, nec tamen inter ſe differunt ſecundum rem. In quo licet Scotiſtæ repugnent, tamen à nobis ſtat rõ, & aliorum fere omniũ authoritas. Loquimur autẽ nos in hac diſputatione, de effectibus artificioſis, qui omninò fiũt ab arte, vt eſt domus & ſtatua; nõ de ijs qui ab arte quidem fiunt, tanquam inſtrumento & adminiſtra naturę, ab ipſa uero natura tãquã principali agẽte, ut eſt ſanitas, & quæ uel Medicinæ, uel Agriculturæ arte cõficiuntur. Sed eiuſmodi effectus sũt ſanè naturales ſimpliciter, ſm quid autem, artificiales. Verùm quia de natura quã definire uolumus ſatis dictũ eſt, tranſeamus ad excutiẽdas particulas definitionis eius. Sic autem habet definitio Naturæ, [Principiũ & cauſſa ut moueatur & quieſcat id in quo eſt, primo, per ſe, & non ſecundum accidens.]

Declarantur particulæ definitionis Naturæ.

CAP. IIII.

PRima pars definitionis Naturæ, eſt illa, [Principium, & Cauſſa.] Albertus putat nomẽ naturæ conuenire materiæ, formæ & priuationi; & ꝓpter materiam quidem, ac formam, dici cauſſam, ob priuationem autem, uocari principium, quia priuatio eſt principiũ à quo inchoatur motus naturalis. Sed non uidetur definitio naturæ poſſe conuenire priuationi, nam mox Ariſto. ſubiungit. [Primò, per ſe, & non ſecundum accidens.] At primo libro Phyſico. tex. 66. ſcriptum eſt, priuationẽ eſſe cauſſam per accidens. deinde in 2. Phyſi. tex. 4. diuiditur natura tantũ in materiam & formã: quid multa? priuatio nequit dici eſſe principium quietis. Alii aiunt, nomẽ principii ſignificare cauſſam efficientẽ, qualis eſt forma, nomen autẽ cauſæ, ſignificare principium paſſiuum, cuiuſmodi eſt materia. Nonnulli putant nomen principii poni pro alijs cauſſis; nomẽ autem cauſæ, pro cauſſa finali: natura.n. quæ eſt forma, eſt finis generationis. uerum hæc interpretatio parum firma eſt, & uideẽ ab illo pro ipſorum arbitrio conficta; cum nomen cauſæ & principii indifferenter pro omni genere cauſſæ apud

Cur natura dicatur principium & cauſſa.

apud Ariſt.uſurpatum reperiatur.Præte- A rea,ſi forma prout eſt finis generationis, nõdum actu eſt, qui fieri poteſt,ut ſit ea ratione natura,quæ eſt principium motus & quietis in eo in quo e? Nõ deſunt etiam,qui cenſent his duobus uocabulis tantùm ſignificari principium actiuum, quod eſt forma,exiſtimant enim nomen naturæ tantum cõuenire principio actiuo & formæ.Quod ſane ſi ita eſſet, nulla profectò generatio eſſet naturalis, nihil enim ſeipſum actiuè generat; nec alteratio elementorum naturalis eſſet: cũ enim elemẽta ſint corpora ſimplicia, nõ poſſunt actiue alterare ſeipſa.Nos igitur B opinamur,quemadmodum primo libro Phyſicorũ illa tria uocabula, principiũ, cauſſa,& elementum,ſæpe uſurpata fuerunt pro eodem, ſicut à nobis in 3.libro huius operis declaratum eſt,ſic etiã hoc loco duo hæc uocabula. [Principium & Cauſſa] indifferẽter ſumi pro eodem,& illis ſignificari tam principium actiuum quàm paſſiuum; nam quędam res naturales habent in ſe ſolum principium paſſiuum ſui motus,ut de generatione & alteratione elemẽtorum manifeſtum eſt; quędam verò etiam actiuum,ut apparet C in motibus animantium.

Secunda pars definitionis eſt illa, [Vt moueatur,& quieſcat id in quo eſt.] Nõ enim natura dicitur, quia id in quo eſt, moueat aliud, vt v.g.quod ignis calefaciat aliud, hoc.n.dicitur potẽtia,quæ definitur 5.Metaphy.principium tranſmutandi aliud in quãtum aliud; ſed natura dicitur quia eſt cauſſa ut moueatur id in quo ipſa ineſt, ut qđ ignis poſſit moueri ſurſum,uel ab alio alterari. Differentiam aũt inter potentiam & naturã,tangit Ariſto.3.de Cœlo tex.28. dicitur au- D tem natura principiũ motus & quietis, non ſimul,nam ſunt oppoſita,ſed ſucceſſiue:non in omni re naturali utrumque, ſed alterutrum præſtãs;omnes enim res naturales,uel tantũ mouentur,uel quieſcunt tantum, uel partim mouentur, & quieſcunt,ut ait Ariſtot.octauo Phyſico. tex.21.Et quamuis hoc loco nomen motus ſumatur ample pro omni ſpecie motus,præcipuè tamen conuenit motui locali,quippe qui ſit prior,& pfectior alijs, & cõmunis omnibus rebus naturalibus, & certiſſimus index naturæ cuiuſque rei naturalis: uide Ariſtot.4.phyſic.tex.1.& octauo lib.Phyſic.text.56.unde ipſemet Ariſto.1.lib.de Cœlo tex.quinto.definitionem naturæ precipuè accommodat motui locali,ex quo etiam concludit,cælum habere diuerſam naturam à corporibus ſublunaribus,propterea quòd habet diuerſum motum localem.

Tertia pars definitionis,eſt illa. [Primò.]Ideſt ut placet Græcis,immediatè, & non propter aliud; nam lectus mouetur quidem deorſum, verum nõ primò, ſed propter aliud, nimirum propter lignum uel ferrum quod in eo eſt.uel aliter, ut Latinis placet; Primò, ideſt principaliter, & nõ inſtrumentariè, ita ut ſic excludantur accidentia, quæ licèt ſint principia motus, ut grauitas & leuitas motus localis, calor & frigus alterationis,tamen non ſunt principia primaria, ſed tantum inſtrumẽtaria; principale.n. principium eſt forma ſubſtantialis, quæ ad operandum utitur accidentibus quaſi inſtrumentis. Quare nomen naturæ non conuenit accidenti,non enim accidens eſt natura, ſed potius res ſecũdum naturam,vt Ariſtoteles innuit in ſecundo Phyſicorum, textu quinto. Reſtat ultima illa pars definitionis. [Per ſe.] Hic Græci repetunt diſcrimen inter primum & per ſe, traditum ab Ariſtotele primo Poſteriorum. Verum quid Ariſtot.intelligat hoc uocabulo, per ſe, exponit eo quod proximè ſubiungit, [& non ſecundum accidens] ut per ſe. nihil aliud ſit, niſi quatenus tale eſt, terra enim deorſum mouetur per ſe, ideſt quatenus terra,lectus autem non per ſe, quia non quatenus lectus, ſed quatenus ligneus eſt. Signum autem eius quod eſt per ſe, & eius quod eſt ſecũdum accidens, eſt poſſe ſeparari inuicem uel non poſſe, quemadmodum ipſemet Ariſtot. docet exponens hæc uocabula; etẽm medicus per ſe medetur, quia mederi non poteſt ſeparari a medico, nullus.n.ſcienter& ex arte mederi poteſt, qui non ſit medicus; at medicus per accidens ædificat, poteſt enim ipſum ædificare ſeparari à medico: multi enim ædificant qui non ſunt medici, & multi ſunt medici qui non ædificant. Atque hæc quidem

eſt

eſt differentia earum dictionum, quæ ſunt in definitione naturæ. Sed prius q̃ hinc abeamus, diluendæ ſunt nonnullæ dubitationes, quæ circa ea, quę adhuc diximus, occurrunt.

Explicantur quatuor Dubitationes.

CAP. V.

An quies ſit pura priuatio.

PRima Dubitatio eſt, quomodo natura ſit per ſe principium quietis, cũ quies ſit priuatio & nõ ens? Reſpõdeo, nomẽ quietis bifariã ſumi, vel ꝓ nuda ceſſatione motus præciſè, & ſic eſt pura priuatio non habens per ſe principium, & ita nõ accipitur hoc loco, vel ſumitur pro eo quod eſt manere in ſuo loco naturali, nihil.n. eſt aliud ignem quieſcere, quàm manere in loco naturali, & hoc modo ſumpta quies, eſt perfectior motu, quoniã eſt ipſius finis; idcirco.n. mouetur corpus ſimplex, ut perueniat ad ſuum locum naturalem, & in eo maneat; & ſic quies habet principium ꝑ ſe, nam grauitas terræ, quæ facit eã moueri ad ſuum locum, eadem facit ẽt quãdo ad eũ peruenerit, vt in ipſo maneat, nec inde, niſi vi depulſa, dimoueri queat.

2. Dubitatio. Non omnis res naturalis videtur moueri & quieſcere, nam terra ſemper quieſcit, cælum autem ſemper mouetur. Verùm hoc ita ſoluitur. Terra ſecũdum ſe totam quieſcit, tum quia eſt cẽtrum, circa quod mouetur cælum; id autem circa quod mouetur aliquid, debet eſſe firmum & ſtabile, ut ait Ariſt. in libro de Motu animalium, & 2. libro de cælo tex. 17. tum etiam, quia eſt ſedes & domicilium animantium, quamobrem eã fixam & immobilẽ eſſe, neceſſe fuit. Mouetur autem terra ſecundum partes ſuas, & quia in corporibus ſimplicib. eadem eſt natura partiũ quæ eſt totiùs tã ſecundum motum, quam ſecundum locum, ideo quod parti cõuenit, poteſt toti etiam attribui. Cælum autem, quamuis ſemper moueatur; id tamen non obſtat definitioni naturæ; nã illud, [Vt moueatur & quieſcat.] legendum eſt nõ cõiunctè, ſed diſiunctè, queadmodum placet Porphyrio, Simplicio & Auerroi; ita A vt natura in aliquibus ſit principiũ motus, in aliquibus quietis, ſed hoc infra latiùs & accuratius explicabitur. 3. Dubitatio. Natura eſt potentia quædam naturalis rationis expers, ergo nequit facere duo contraria, cuiuſmodi ſunt motus & quies, hoc enim intereſt auctore Ariſto. 9. Metaphy. tex. 3. inter potentias rationales & irrationales, ſeu naturales, quod illę poſſunt duo contraria facere, ut medicus ſanitatem & ægritudinem: hæ uerò minime, ſicut ignis poteſt quidem calefacere, non autem frigefacere, Reſpondeo, illud Ariſtot. dictum intelligẽdum B eſſe de cõtrariis, non autem de iis, quæ opponuntur priuatiuè, cuiuſmodi ſunt motus & quies. præſertim cum hæc ita ſe habeant, ut unũ ſit propter aliud, nã in animãtibus natura principaliter intẽdit motum & operationem, per accidẽs autem quietem, ſicut de ſomno & uigilia animalium docet Ariſtoteles in libr. de Somno. in elemẽtis autem principaliter intendit quietẽ illorum, huius autem gratia motum efficit. 4. Dubitatio. Quomodo ex differentia quæ eſt inter res naturales & artificiales rectè colligi- C tur ab Ariſto. definitio naturæ? Reſpondendum eſt, ſecundum Alexandrum, & Auerroem colligi hoc ſyllogiſmo hypotetico, ſi res naturales, quã tales ſunt, differunt à nõ naturalibus quoniã habent in ſe principiũ motus & quietis, ergo natura eſt principium motus & quietis: id enim propter quod ſic differunt, procul dubio nõ eſt aliud quàm natura; ſed res naturales differunt a non naturalibus; quoniã habent in ſe principium motus & quietis, ergo natura eſt principiũ motus & quietis. At ſecũdum Simplicium, D ſyllogiſmo categorico in prima figura colligitur ad hunc modũ; naturalia differunt à non naturalibus quoniã habẽt in ſe principium motus, ſed natura eſt id per quod naturalia differunt a nõ naturalibus, ergo natura eſt principium motus & quietis. Secundum autem D. Thomam colligitur hoc ſyllogiſmo tertiæ figuræ, naturalia differunt à non naturalibus, quoniam habent in ſe principium motus; ſed naturalia differunt à non naturalibus, quoniam habent naturã, ergo natura eſt principium motus & quietis.

Quo-

Quocũque antem horum trium modo-
rum fiat talis deductio, conſtat eam eſſe
per ſe.certã & manifeſtam. Nam quam-
uis dubium ſit, an omne quod mouetur
habeat in ſe principium actiuum ſui mo
tus, ſicut de motu locali elemẽtorũ am-
bigitur;& an in omni motu, mouẽs ſit re
diſtinctum a mobili, nemini tamen du-
bium, aut obſcurum eſſe põt, oẽ quod
mouetur motu naturali, ſic moueri pro-
pter inſitam ſibi naturã. Reſtat nunc, vt
quod tertio loco propoſitum fuit, gra-
ues quaſdam ac perdifficiles quęſtiones
explicemus.

Prima quæſtio, An definitio Naturæ conueniat Cælo.

CAP. VI.

Motum cęli non eſſe naturalem opinio multorum.

DVæ ſunt opiniones eorũ qui pu-
tant definitionẽ naturæ non con
uenire cælo, una eſt eorũ qui ar-
bitrantur motum cęli non eſſe natura-
lẽ, ex quo fit neceſſario ut cæli ſubſtan-
tia non ſit natura, quæ 2.Phy.definit. Hu
ius opinionis aſſertores ſunt Auicenna,
Scotus, Albertus, Durandus. Rationes
Auicennæ & Scoti ſunt hæ. 1. Omnis
motus naturalis fit ab imperfecto ad ꝑ-
fectum, & ab innaturali diſpoſitione ad
perfectũ,& ab innaturali diſpoſitione ad
naturalem, ſed motus cæli non eſt talis:
cælum enim ſemper habet perfectam &
naturalem diſpoſitionem, ergo motus
cæli non eſt naturalis. 2. Motus naturalis
habet terminum a quo, & terminum ad
quem, ſed hi termini non reperiũtur mo
tu circulari cæli, ergo &c. 3. Motui na
turali opponitur quies, nunquam enim
cælũ quieſcit: nec uerò aptum eſt quie-
ſcere, ergo &c. Rationes Alberti quibus
idem confirmat ſunt hæ. 1. Motus cæli
fit ab intelligentia, quæ non eſt natura
cæli, quippe cum ſit ſubſtantia immate-
rialis operans per uoluntatem & intelle
ctum, ergo &c. 2. Nullus motus natura-
lis eſt infinitus: natura enim, ut eſt apud
Ari.1.de Gene.animal.cap.1.horret infi
nitum; ſed motus cæli eſt infinitus, er-
go &c. 3. Motus naturalis non fit in lo-
co naturali, cum enim res eſt in loco ſuo

A naturali, nõ mouetur ſed quieſcit: ſed cę
lum exiſtens in ſuo loco naturali moue
tur, ergo eius motus non eſt naturalis.
Rationes quas ad idem probandum Du
randus affert ſunt hæ. 1. Vnius corporis
ſimplicis unus tãtùm eſt motus ſimplex
naturalis, quemadmodum in 1.de cælo
ſcriptũ eſt: nam cũ forma corporis ſim-
plicis ſit una & ſimplex, nequit eẽ cauſ-
ſa niſi unius motus naturalis; ſed in cælo
ſimul ſunt multi motus, ut in luna ẽ mo
tus ab ortu ad occaſum, & alius ab occa-
ſu ad ortum, & alius epicycli, ergo tales
motus nõ ſunt naturales. nec ualet dice-
B re unum eſſe tantummodò motum pro
prium cuiuſq; cæli, cæteros autem eẽ cõ
munes & ineſſe inferioribus cælis ꝓpter
ſuperiores; cum enim omnes cæli ſint v-
nius ſpeciei, non poteſt in ipſis eſſe tanta
diuerſitas motuum naturalium. 2. Om-
nis motus naturalis fit propter abſentiã
alicuius perfectionis, quæ per talem mo
tum acquiri debet, ſed nulla perfectio
abeſt cęlo, quæ ꝑ motum ipſius acquiri
poſſit, ergo &c. 2. Si motus cæli eẽt natu
ralis, ergo quies & ceſſatio a tali motu eſ
ſet uiolenta; quare cum in fine mũdi de-
C beat cælum quieſcere, tunc eſſet in di-
ſpoſitione uiolenta & deteriori q̃. nunc
eſt, quod uidetur abſurdum, tunc.n.me-
lior atq; præſtantior erit mundi ſtatus;
& certe nullum uiolentum põt eſſe per
petuum, quies autẽ illa cæli erit perpe-
tua. Vult igitur Durandus motum cæli,
neq; eſſe a natura, neq; ab anima, ſed eẽ
ab Intelligentia, quæ cum liberè & con-
tingentẽ cælum moueat, facit ut motus
eius ſit planè uolũtarius, nec dici debeat
naturalis niſi ſecũdum quandam conue
nientiam & analogiam.

D Altera opin. eorũ eſt, qui negant hãc
definitionem naturæ conuenire cælo, nõ
quia cælum non ſit corpus naturale, aut
ꝙ motus eius non ſit naturalis, ſed quia
putant Ariſt. in 2. libr. Phyſic. ubi definit
naturam, conſiliũ & propoſitum fuiſſe,
nõ omnem naturam, ſed eam tantùm q̃
eſt in rebus corruptibilibus, definiendo
explicare; cui opinioni fidẽ facere conan
tur his argumentis. 1. Quia de iiſdem
principiis agit Ariſto. in 2. lib. de quibus
egit in primo libro Phyſicorum: ſed in
primo egit tãtùm de principiis rerũ cor

rupti-

ruptibilium, ſicut ipſe declarat 1. Phyſi. te.68. ergo ēt in li. 2. agit de natura quæ eſt tantū in rebus corruptibilibus. Deinde, Themiſtius exponens definitionē naturæ, diſertiſſimis uerbis docet cęlum ea definitione minimè cōtineri, ita ſcribēs. [Diuinum & cæleſte corpus excipio, qđ ſempiterno & irrequieto motu cietur, ī quo natura eſt quidem principiū motus, non etiam cauſſa quietis.] Poſtea, Ariſt. videtur hoc ſignificare in 8. Metap. te.9. his uerbis, [naturā etenim ſolā profectò quis ponet eam quæ in corruptibilibus eſt, ſubſtantiam.] præterea illa particula definitionis, [ut moueatur, & quieſcat] non pōt bene accommodari cęlo, vtpote quod ſemper moueatur, nec unquā aptū ſit quieſcere; moueri.n.& quieſcere tantùm conuenit in res corruptibiles. Poſtremò, Ariſt. expoſita definitione naturæ, mox diuidit naturam in materiam & formam, & inquit, naturā ſemper eē aut ſubiectum aut in ſubiecto, & in definitione naturę dicitur, ꝙ eſt eā, ut moueatur id in quo eſt, quæ omnia indicant eā tantùm naturam definiri, quæ eſt in rebus cōpoſitis ex materia & forma, quod non competit cælo, præſertim ſecundum opinionem multorum, qui uolunt cælū eſſe ſimplicem ſubſtantiam. Quamuis igitur naturæ definitio poſſit aliquo modo accommodari cælo, tamen neque propriè ei conuenit, neque fuit intentio Ariſ. ipſū includere in huiuſmodi definitionē; cuius rei haud obſcurum ſignū eſt, quòd Ariſt. in 1. tex. 2. lib. phyſic. enumerando genera rerum naturalium, ut inde colligeret definitionem naturæ, nullam cæli fecit mentionem.

Explicatur uera ſententia, refellendo ſupra dictas opiniones, & demonſtrando motum cæli eſſe naturalem.

CAP. VII.

Probatur multis argumentis,

VErùm prima ſententia falſa ē, ſecūda verò nōnihil probabilis; ſed omniū maxime ꝓbabilis eſt tertia opin. quam ſequuntur Gręci, Auer. item & D. Thom. qui cenſent hac definitione naturę cælum etiam comprehendi: quod quidem facilè demonſtrari pōt his argumentis. Primò, Ariſt. 1. de Cælo te.5. probat cælum habere aliquem motum naturalem, quoniam eſt corpus naturale habens in ſe naturā, [natura aūt, inquit, ut diximus, eſt principiū motus.] quibus uerbis clariſſimè ſignificat & cælum eſſe corpus naturale, & motū eius naturalem eſſe, & definitionem naturæ traditam in 2. Phyſic. ei conuenire, idq; non ſolum illo loco, ſed etiam per alios textus qui ſequuntur in eodem li. uſque ad te.17. planum facit. Deinde cælum ē corpus naturale, ut patet ex 3. lib. de cælo tex.1. ex primo de Partibus animaliū cap.5. ex 8. lib. Metaph. te.1. & 12. ex lib. 12. Metaph. tex.5. ſed omne corpus naturale habet motum naturalem, impoſſibile.n. eſt, ut inquit Auer. 1. de cælo com. 81. eſſe corpus aliquod naturale ſine motu naturali, tum quia propter hoc uocatur naturale, tum ēt quia alioquin tale corpus eſſet otioſum; ergo cælum habet motum naturalem, & habet in ſe naturā quæ eſt principium talis motus. Poſtea, motus circularis, quo cælum uoluitur, aut eſt ei naturalis, aut uiolentus; nō eſt autem uiolentus, tum quia eſt ꝑpetuus, nullum autem perpetuum eſt uiolentū; tum ēt quia motus qui uni corpori eſt uiolentus, alij eſt naturalis, ut docet Ariſ. 1. li. de cælo, circularis autē motus nequit ulli alij corpori eſſe naturalis ꝗ cælo, relinquitur igitur, ut is motus ſit naturalis cęlo. Atque hæc tota argumētatio eſt Ariſ. 1. de cęlo. Prætereà, oīs res naturalis habet naturalem propēſionē ad ſuam operationem & perfectionem, ſed propria cęli operatio & perfectio eſt motus circularis; nam ſi is non eſt, quid aliud fingi poteſt? ergo cęlum habet naturalem inclinationem ad motum circularem; quare talis motus eſt ei naturalis. Ad extremum, quæ ſunt neceſſaria ad efficiendum motum circularem, ea omnia naturaliter in cælo inſunt, ergo & ipſe motus circularis ē ei naturalis; primū enim cęlo ineſt figura rotunda, abeſt grauitas & leuitas, eſt ſubſtātia incorruptibilis carenſq; contrario, quæ omnia requirun-

motum cæli, & eſſe, et uerè dici naturalem.

quiruntur ad efficiendum motum circularem. Atque harum rationũ prima quidem, refellitur ſecũda opinio, cæteris autem, confutatur prima ſententia.

Quomodo motus cœli ſit naturalis.

Eſt autem motus circularis naturalis cælo ratione principij paſſiui, quia in cælo eſt quædam habilitas, & propenſio ut moueatur motu circulari: ratione autẽ principij actiui quod eſt Intelligẽtia, poteſt aliquo mõ dici naturalis, & aliquo modo non; etenim Intelligentia, ſi propriè loqui uolumus, non eſt natura cæli, quia nõ dat eẽ illi, neque eſt pars ipſius, neque quidditatiua eius cõſideratio ad Phyſicum pertinet: poteſt tamen aliquo modo dici Intelligẽtia natura cæli, tum quia ſicut naturam cœli conſequitur ut moueatur circulariter, ita ut ſi careret illo motu, ipſum eſſet imperfectum, ſic ẽt (ſecundum Peripateticos) naturam Intelligentiæ conſequitur ut ipſa moueat cælum, quem motum ſi nõ ederet, eſſet (auctore Ariſt. 12. methaphy.) otioſa & imperfecta; tum etiam quia Intelligẽtia perinde mouet cœlum ac ipſum eſt ſua natura aptum moueri, non ſecus ac ſi eſſet eius forma & natura, mouet.n. Intelligentia cælũ ſecundum eas differentias poſitionis, & tãta celeritate nec maiori nec minori quàm cõuenit naturali propenſioni cæli. His accedit, ꝙ & natura cæli & ratio motus circularis poſcũt, ut Intelligentia ſit mouẽs ipſum, & nõ aliud mouens. Nam cum cælum ſit ſubſtantia ſimplex, non poteſt moueri à ſe, ſiquidẽ mouens & motum debent eſſe diuerſa, nec poteſt moueri ab alio corpore, quia cælum eſt primum omnium corporum, & ſic res procederet in infinitum; quare moueri debet ab aliquo mouente incorporeo, cuiuſmodi eſt Intelligentia. Motus item circularis, quia caret principio & fine, & eſt perpetuus, non poteſt effici niſi à mouente per intellectum, quod ſit perpetuum. Et quia motus cæli eſt cauſſa efficiens & cõſeruãs omnium animãtium ſublunarium; & quia ex eo pendet totius mũdi corporei ordo, gubernatio & perfectio; & quia eo ſublato Intelligẽtiæ nullam habere uiderentur cum hoc mundo ſenſibili & mobili coniunctionẽ atque connexionem; denique quia nulla res inanima poteſt ſe ipſam in ſuo loco

Motum cæli non ab alio quam ab Intelligentia poſſe effici.

A naturali perfectè mouere: ob has omnes cauſſas, neceſſe eſt motum cæli ab Intelligentia effici. Sed hac de re pñt legi ea q̃ ſcribit Auer. 1. de cælo cõm. 5. & 2. de cælo cõm. 3. & in diſputationibus cõtra Algazelem per totam 14. diſputationem. Quòd aũt motus cæli ſit naturalis ratione principij paſſiui confirmat D. Tho. in 2. Phy. ſuper tex. 2. his verbis. [Motus localis corporum cæleſtium eſt naturalis, licèt ſit à motore ſeparato, in quantũ in ipſo corpore cæli eſt potẽtia naturalis ad talẽ motum.] Et in 1. p. q. 70. art. 3. ad 4. ita ſcribit, [Motus corporis cæleſtis eſt

B naturalis, non ꝑ principium actiuũ, ſed ꝑ principium paſſiuũ; quia. ſ. habet in ſua natura aptitudinem, vt tali motu ab intellectu moueatur.] Et ibidẽ in reſpõſione ad quintum docet eiuſmodi motũ poſſe dici naturalem, etiam in ordine ad principiũ actiuum hoc modo ſcribens, [Cælũ dicitur mouere ſeipſum, in quantum cõponitur ex motore & mobili, nõ ſicut ex materia & forma, ſed ſm contactũ uirtutis, ut dictũ eſt, & hoc ẽt modo põt dici, ꝙ eius motor eſt principiũ intrinſecum, vt ſic ẽt motus cæli poſſit di

C ci naturalis ex parte principij actiui, ſicut motus volũtarius dicitur eſſe motus naturalis animali, in quantũ eſt animal, ut dicitur in 8. Phy.] Hæc D. Tho.

Refelluntur qui putant Intelligentiam eſſe ueram formam & naturam cæli.

CAP. VIII.

Antonius Mirãdulanus in opere de euerſione ſingularis certaminis.

Quidam aũt memoria noſtra Philoſophi in primis nobiles, in ſcriptis ſuis reliquerũt, Ariſ. ſenſiſſe Intelligẽtiã re uera eſſe naturã cæli, nõ ꝑe talẽ qualis hic definitur, quod his argumentis perſuadere conantur. 1. Cœlum eſt uerè animatum, tum quia id ait Ariſtot. in 2. de Cælo tex. 13. & 61. tum etiam quia animatum eſt nobilius inanimato, cælum autem multò nobilius eſt corporibus ſublunaribus, in quibus tamẽ multa ſunt animata. Sed cælũ non eſt animatum anima uegetatiua aut ſẽſitiua, ut patet, ergo itellectiua quæ eſt Intelligẽtia, ois autem aĩa eſt natura eius

D

cuius

cuius eſt anima,relinquitur igitur Intelligentiam eſſe naturam cœli. Deinde cœlum non eſt tãtùm materia, quia nõ ageret in hæc inferiora, nec haberet determinatam exiſtentiã & quantitatẽ,& alia permulta accidentia, præſertim autẽ lucem; non eſt etiã tantum forma, quia non moueretur per ſe,ergo eſt ex utraq; compoſitum; forma autẽ eius nõ eſt materialis, alioquin eſſet corruptibile cœlũ,ſi aũt eſt immaterialis,erit Intelligentia. Poſtea, tota definitio naturæ conuenit Intelligentiæ, ut patet expendendo omnes particulas eius. Amplius,ſi motus cæli extrinſecus ſit ab Intelligentia tantum aſſiſtẽte; ergo eſt uiolentus, Ariſto.enim 7.Phyſi tex.10.ait quod extrinſecus mouetur ab alio,id moueri uiolenter. Præterea,ſecundum Ariſt.in 8.Phy. mobile a ſe, prius & nobilius eſt quam mobile ab alio,ſed,cœlum eſt primũ,ac nobiliſſimũ omnium mobilium & mouetur ab Intelligentia, ergo ea non eſt extra cœlũ,ſed intra ipſum uera eius forma exiſtens. Hęc illi. Contra quos pauca quædam nunc dicemus,nam latius,& opinionem eorum refellere,& rõnes ſoluere,non eſt huius loci, ſed eius in quo diſputatur, an Cælum ſit animatum. Ac primum, ſi intelligẽtia eſt natura Cęli, ergo quidditatiua eius conſideratio pertinet ad Phyſicum, nam oĩs forma, quæ eſt natura, eſt phyſica, & qui conſiderat materiã, idem etiam, vt ſcriptum eſt in 2.libro Phyſicorum, dẽt conſiderare formam eius: Phyſicus autem cõſiderat materiam cęleſtem,ergo idem quoq; quidditatiuè cõſiderabit Intelligentiam,ſed hoc eſt contra Ariſt.is enim in 2.Phy.26. & 71. atque 73. ait formas ſeparabiles à materia, & quæ mouent ac non mouentur,nõ eſſe doctrinæ phyſicę & in 6.Metaphyſicæ ea potiſſimũ re diſtinguit Metaphyſicam à Phyſica, quod hæc agit de formis materialibus, illa de abſtractis;& propter intelligẽtias inquit lib.6.Metaphyſicæ, Metaphyſicam eſſe priorẽ atq; nobiliorẽ Phyſica,alioquin ſi Intelligentiæ non eſſent,fore ut Phyſica eſſet prima Philoſophia, & in 12. Metaphyſicæ tex.quinto, inquit omnem ſubſtantiam mobilem eſſe cõſiderationis phyſicæ,immobilem autem,minime. Et ſane ſi in-

Intelligentiam non eſſe ueram formam et naturã cæli.

A telligentia eſt natura cœli, neceſſe eſt eam motu cœli ẽt moueri per accidens, quam tamen Ariſto.affirmat,nec per ſe, nec per accidens, mobilem eſſe. Cumq; materia ſit propter formã, cur opus fuit ut intelligentia informaret cœlũ?an ꝓpter eſſe eius?at per ſe ſubſiſtit cũ ſit immaterialis; an ob ꝓpriam eius actionẽ? at ea cum ſit perfecta intellectio, non indiget corpore nec ſubiectiuè, quia intellectio præſertim Intelligentiarum eſt omnino immaterialis;nec obiectiuè,quia intelligentia non eget ſenſibus aut phantaſmatibus ſicut nos,ad intelligendum; B nec opus eſt ad efficiendum motum circularem cęli ut intelligentia ſit eius forma,ſatis enim eſt ut ſit ei aſſiſtens & moueat ipſũ ſicut natura ſua moueri aptũ eſt. Rationes autem omnes contrariæ ſupra poſitæ,hac vna ſolutione breuiter & facile diluuntur. Cælum ſumptum pro coniuncto & aggregato ex orbe & Intelligẽtia, poteſt dici quodãmodo animatum:& eſt nobilius cunctis rebus ſublunaribus;& eſt mobile à ſe, uel mouẽs ſe ipſum;& ſic, Intelligentia non eſt externum ſed internum mouens cœli. Plura C his de rebus nõ ſcribimus, ne ſi in his docendis longiores & accuratiores ſimus, quæſtiones,ab eo quod nunc agitur longe remotas, alieno loco inepte tractare uideamur.

Soluuntur rationes primæ ſententiæ eorum qui negãt definitionem naturæ conuenire cælo.

D

CAP. IX.

NVnc reſpondendum eſt ad rationes prioris ſententiæ Argumenta Scoti & Auicennæ, facile ſoluuntur hac una diſtinctione. Duplex eſt motus naturalis localis, unus rectus,alter circularis. Rationes ipſorum uim & robur habent in motu recto,non autem in motu circulari. Sic etiam ſolui debẽt duæ poſteriores rationes Alberti;nã prima ratio eius tantum concludit motum cæli non eſſe naturalem ratione principij

pij actiui, quod vt diximus, non eſt pro- A
priè natura cæli,&hoc nos ſponte conce
dimus. Quòd autem in ſecunda ratione
dicit naturã horrere infinitum, & motũ
cæli eſſe infinitum,diſtinguendum eſt de
infinita, nam motus cæli eſt finitus ratio
ne ſpatij quod tali motu pertranſitur,ra
tione autem durationis eſt infinitus. Vi
de Ariſt.6.Phy. tex. ultimo. Itaq; primũ
cælum quotidie ſemel motum ſuum cõ
ficit,qui tamen infinities repetitur,tum
propter globoſam cæli formam; non.n.
cælum mouetur ad locum, ſed circa lo-
cum , tum ob perennem indefeſſam uir-
tutem motiuam Intelligentiæ. Natura B
autem refugit infinitum , non quod eſt
infinitum duratione,ſed quod eſt infini-
tum magnitudine uel multitudine . Pri-
ma autem ratio Durandi ita ſoluitur.
Vnius cæli tantum eſt unus motus pro-
prius,alij ſũt a ſuperioribus cęlis;neque
verũ eſt quod ait, omnes cęlos vnius eſ-
ſe ſpeciei , quia ſic eſſent materiales &
corruptibiles. Præterea , in indiuiduis
eiuſdem ſpeciei infimæ , unum non eſt
per ſe prius aut perfectius alio , ut dici-
tur lib.3.Metaph.tex.11. neque eſt inter
ipſa ordo & depẽdentia eſſentialis, quæ C
tamen omnia cernimus in cælis . Neque
uerò ipſi cæli ſecundum Ariſt. differunt
ſpecie vniuoca, nam ſic eſſent compoſiti
ex genere & differentia , ideſt ex actu &
potentia eſſentiali,quamobrẽ eſſent cor
ruptibiles, ut copioſè oſtendit Auerr.3.
de cælo Comm.49.Ad hęc,ſi cęli eorũ-
que motus ſunt unius ſpeciei,ergo ſimi-
liter etiam motores , ideſt Intelligentiæ
An cęli ſint vnius ſpeciei. erunt unius ſpeciei,talem.n.Ari. vult eē
proportionem , & ordinationem inter
Intelligentias mouẽtes, qualis cernitur
eſſe inter cælos qui mouentur,facere au D
tem Intelligentias unius ſpeciei, manife
ſte aduerſatur ijs quæ ſcribit Ariſtoteles
lib.12. Metaphyſicæ tex.49. Secunda ra-
tio Durandi, concludit quidem de mo-
tu recto non autem de circulari;etenim
ratio motus circularis in eo conſiſtit; ut
fiat circa eundem locum , ut talis motus
non fiat ad acquirendam aliquam perfe
ctionem cælo , ſed principaliter quidem
ut cælum per talem motum aſſimiletur
Deo,cuius intelligibilem motum mirifi
cè æmulatur cęlum motum circulari: ſe
cundariò autem, vt per talem motũ com
municetur rebus ſublunaribus eſſe, & vi
uere, alijs clariùs alijs obſcuriùs,vt eſt in
2.de cœlo. textu 100. & vt inde vniuerſa
virtus inferioris mundi conſeruetur atq;
gubernetur. Tertia ratio Durandi nõ ha
bet uim in Philoſophia, quia docere in fi
ne mundi planè ceſſaturum eſſe motum
cœli non attinet id ad Philoſophum , cũ
nec lumine naturæ cognoſci,nec rationi
bus philoſophicis perſuaderi poſſit. Sed
nihilominus reſponderi poteſt Duran-
do ad hunc modum. Creaturam priuari
ſuo motu naturali ab alia creatura,eſt il-
li violentum , a Creatore autem, qui to-
tius naturæ auctor eſt,minimè: ſicut.n.in
omni creatura eſt potentia naturalis ad
operationem propriam , ita eſt potentia
quædam , quam quidam magni nominis
Theologi obedientialem vocant, ſecun-
dum quam apta eſt obedire Deo in om- *An vacatio a motu, quæ dabitur cælo i fine mũdi, ſit futura illi naturalis an violenta.*
nibus quæ de ipſa facere Deus cõſtituit.
Sunt etiam quidam Theologi, qui putãt
cælum per ſe non habere inclinationem
naturalem potius ad motum , quàm ad
quietem,ſed ad alterutrum determinari
ratione ordinis qui eſt in vniuerſo, & qa
ordo qui nunc eſt in vniuerſo,propter vi
ciſſitudinem generationis & corruptio-
nis rerum ſublunarium,neceſſariò exigit
vt cælum moueatur, ideo nunc naturali-
ter mouetur; quoniam uerò in fine mun
di erit alius ordo vniuerſi, ſublata mu-
tua ſublunarium corporum tranſmuta-
tione , idcirco tunc ſic exigente vniuerſi
ordine,cælum naturaliter quieſcet.Qua
re concludunt tam motum quàm quie-
tem eſſe naturalem cælo, non ſecundum
propriam eius naturam , ſed ſecundum
communem mundi perfectionem,& pro
pter varium uniuerſi ordinem . Verùm
hæc,ſi philoſophicè perpendantur facilè
intelligentur eſſe falſa; nam , ut omitta-
mus cætera, quid magis a ratione & Phi-
loſophiæ decretis alienum eſſe poteſt,
quàm quod habet determinatã naturã ,
id non habere etiam certam,ac determi
natam propenſionem ad ſuam perfectio-
nem ? quam neceſſe eſt, (ut manife-
ſtum eſt ex ijs quæ ſupra diximus) uel
in motu eſſe, uel in quiete. Sed ad ratio-
nes ſecundæ opinionis diſſoluendas , ue-
niamus.

Soluuntur rationes ſecundæ opinionis.

CAP. X.

LICET autem ſecũda opinio probabilis ſit, nec magno negotio defendi queat, tamen quia tertiã opinionem tum rationi, tum Ariſ. doctrinæ magis conſentaneam eſſe oſtendimus; rationes eius hic etiam ſoluendæ ſunt. Rationum autem, quibus ſecũda opinio nititur, potẽtiſſima eſt illa de motu & quiete, nõ enim cælum habet in ſe principiũ motus & quietis, ſicut natura definitur habere. Hanc dubitationem interpretes Ariſtotelis variè conantur explicare. Etenim Philoponus in 2. Phy. ſuper tex. 3. & Alexander Aphrodiſæus 2. libro Naturalium quæſt. in capit. 18. aiunt in cælo non eſſe proprié quietẽ, quæ eſt priuatio motus, ſed tantum metaphoricè, quatenus cælum ita conquieſcit in illo perẽni motu ſuo, tanquam in ſua perfectione; non ſecus ac corpora ſublunaria quieſcũt in ſuis locis naturalibus, vel quatenus totũ cælum nũquam mutat locum aut ſitum & uno ſimiliq; motu ſemper cietur, quæ cõſtantia & informitas eius, poteſt appellari quies. Neque vere Simplicius ab his diſcrepat, ſcribẽs cælum quieſcere ratione centri, polorum & axis, quæ in motu cæli ſemper manent eadem & immutabilia; hoc etiam videtur innuere Ariſtot. 8. Phy. tex. 75. ita ſcribẽs [Mouetur & quieſcit quodam modo ſphæra, eũdem enim occupat locum.] Verùm cum Ariſto. hic loquatur de quiete propriè ac Phyſicè ſumpta, quę nimirum eſt vacatio & priuatio motus phyſici, ea uero quã iſti tribuũt cælo ſit metaphorica & metaphyſica, idcirco eorum interpretatio probanda non eſt, tanquã parum congruens uerbis Ariſto. Porphyrius autem (referente Simplicio) Auerroes item & D. Thomas volunt illa uerba legi debere diſiunctè, vt illa coniunctio, &, ſit poſita pro, uel, vt ſententia illorũ uerborum ſit hæc, naturam eſſe principiũ motus vel quietis, uel utriuſq;. Sed paulò durior eſt hęc expoſitio, incredibile enim uidetur Ariſt. in tã graui definitione, abuſũ fuiſſe huiuſmodi uocibus. Nos autem cẽſemus illa verba legenda eſſe coniunctè, & habere hũc intellectum, nõ ut omnis natura ſit principiũ motus & quietis, ſed ut omnis motus & quies naturalis, ſit à natura; quęcũque enim uel mouentur naturaliter uel quieſcunt, id habent propter naturã ipſis inſitam. Hoc modo loquendi etiã utitur Ariſt. 2. de Anima tex. 24. dicẽs, Anima eſt, qua uiuimus, sẽtimus, mouemur & intelligimus; non quòd omnis anima faciat has omnes operationes, ſed quòd omnes huiuſmodi operationes, ubicũq; reperiuntur, procedunt ab anima. Itaq; nomen naturæ, in definitione eius ponitur ſimpliciter & indeterminatè, nomen autem motus & quietis, ponitur uniuerſaliter & diſtributiuè; & quemadmodũ cum dicitur anima eſſe principium uiuẽdi, ſentiendi, mouendi & intelligendi, ex eo non rectè inferri poteſt, ergo omnis anima id in quo eſt facit uiuere, ſentire, moueri & intelligere; ſic etiam cum definitur natura eſſe principium motus & quietis, non debet ex eo concludi, ergo omnis natura facit moueri & quieſcere id in quo eſt: ſed illud potius cõcludi debet, ergo omnis motus & quies oĩs naturalis, efficitur a natura. Eodẽ modo poſſet exponi id quod ait Ariſt. 4. Phyſ. tex. 30. ſcribens, oẽm locum naturalem habere ſurſum & deorſum: hoc eſt, non quidẽ omnem locum eſſe ſurſum & deorſum, quod fieri non poteſt, ſed, (ut eum locũ explanans, inquit Simplicius) naturam loci diuidi per illas differẽtias ſurſum & deorſum. Reliquorum autem argumentorum ſolutio ex ijs quæ ſcribit Auerr. 2. Metaph. com. ulti. petenda eſt, etenim eo in loco affirmat naturã æquiuocè id eſt analogicè dici in corporibus cęleſtib. & in ſublunaribus, atque illis quidem ſecundum ſe, & ſecundum perfectionẽ; his autem ſecundum famoſitatem, ideſt ſecundum nos, & ſecũdum uulgarem exiſtimationem hominum, & primam eius nominis impoſitionem uſitatamque appellationem hoc nomen naturæ principaliùs conuenire. uulgus enim eam tantùm appellat naturam, cuius generatio, corruptio cæterique motus ante oculos omnium ſunt, quo fit ut Ariſ. etiam definitionem, diuiſionem & proprietates naturæ pręcipue accommodet ad naturam corru-

An illa pars definitionis naturæ, [eſſe principiũ motus & quietis] poſſit cælo conuenire.

corruptibilem; utpotè quę nobis magis cognita & perſpecta ſit. Itaque ea uerba quæ ex 9.textu libri octaui Metaphyſicę citata ſunt, ad hûc modum interpretati cõuenit. [Naturam ſolam profectò quis ponet, quæ in corruptibilibus eſt, ſubſtã-tiam.] Id eſt, ſi quis manifeſtam & uulgatam notionem & rationem naturæ ſpectet, ſolam exiſtimabit naturam, eã quæ eſt mortalis. Quòd autem Ariſto. non putet, cælum excludi nomine & definitione naturæ, ibidem præcipuè declarauit, appellans cælum in eodem libro 8. Metaphyſicæ tex. 12. ſubſtantiam naturalẽ. Themiſtius autem, illis uerbis quæ commemorata ſunt, nõ excipit aut remouet cælum a definitione naturæ, ſed ipſum eximit ex numero earum rerum naturalium, quę habent in ſe principiũ motus, & quietis. Nec Themiſtiũ latuit tria genera rerum naturalium poni ab Ariſtot. li. 8. Phyſi. unum earum, quæ ſemper mouêtur, quale eſt cælum; alterum earum, quæ ſemper quieſcunt, cuiuſmodi eſt terra ſi non ſecundum omnes partes, at certè ſecundum totam elementi molem; tertium earum, quæ partim mouentur, partim quieſcunt, in quo numero ſunt plantæ, & animalia.

An definitio naturæ conueniat animæ, præſertim autem animæ rationali.

C A P. XI.

Qũ ſecunda, an definitio naturę conueniat aĩa.

QVANDOQVIDEM cõſtitutum eſt definitionem naturæ etiam cęlo conuenire, ſequitur nunc, ut diſquiramus an ea definitio conueniat animæ. Simplicius quidem in 2. Phyſi. ſuper textu 1. & 3. & item Albertus in eodem libro tractat. 1. cap. 2. negant hanc definitionem connenire animæ, eamque tantùm naturam hic definiri putant, quæ eſt in corporibus ſimplicibus & inanimatis; ſi autem animantes dicuntur habere naturam uel eſſe res naturales; ita dici aiũt propterea ꝙ in ſe habent corpora ſimplicia: omne enim corpus, aut eſt elemẽtum aut conſtans ex elementis, quę ſunt proprie res naturales. Atque hanc ſentẽ-

A tiam Simplicius ita confirmat: eſſe naturale conuenit omnibus rebus naturalibus quà tales ſunt, ergo conuenit illis propter aliquod principium, & propter aliquam ſubſtantiam cõmunem omnibus: ſed hęc ſubſtãtia nõ eſt anima, quippe quæ non eſt niſi in uiuentibus, neque aliud quicquam eſſe poteſt quàm ſubſtã-tia corporum ſimplicium, hę enim ſola reperitur in omnibus rebus naturalibus: quare natura, quæ hic definitur, eſt tantùm ſubſtantia corporum ſimplicium. Deinde Ariſtot. in 2. de anima definiens animam eſſe actum corporis naturalis,

B apertè diſtinguit animã a natura, ſiquidẽ facit naturam ſubiectum ipſius animę; & in eodem libro tex. 37. ait corpora naturalia eſſe inſtrumenta animę. Hoc ipſum etiam comprobat teſtimonio Eudemi, qui idem ſenſit. Albertus verò idem confirmat his argumentis. Primò, Natura eſt determinata ad unum, uel enim mouet ſurſum vel deorſum: anima autem habet multos & uarios motus, ſecundum omnes differentias poſitionũ, quare non eſt determinata ad unum; non igitur eſt natura. Deinde, natura definitur eſſe princi

C pium motus per ſe, id eſt immediatè & ſine inſtrumentis, anima autem non mouet niſi per inſtrumenta corporea, veluti per muſculos & neruos, ex his putat Albertus neceſſariò concludi animam non eſſe naturam, nec eam ſupradicta naturę definitione comprehendi.

Probatur animã eſſe naturã.

Sed hęc ſententia multis modis falſa eſſe conuincitur. Primò, Ariſt. in 2. Phyſ. tex. 1. enumerans res naturales, eaſq; diſtinguens a nõ naturalibus, ex quo mox colligit definitionem naturæ, cõmemorat plantas & animalia, idẽque facit ſem

D per alijs in locis in quibus recẽſet res naturales. Tũ, definitio naturę tota ſanè cõgruit animæ, etenim anima eſt principiũ motus, & quietis, in eo in quo eſt primò per ſe, & non ſecundum accidens. Neque vero obſtat, quòd anima utatur inſtrumentis ad mouendũ, ut Albertus obijcit, nã etiam forma ſubſtantialis elementi utitur accidentibus uel motiuis uel actiuis ad efficiendos motus ſuos: non enim, (ut Ariſtot. ait libro de Senſu, & ſenſili capite de odore) ignis calefacit, ut ignis eſt, ſed ut calidus eſt. Itaq; Alber-

tus malè interpretatur illud verbũ,[primo.]& ſine cauſſa negat ipſum conuenire animæ. Poſtea, Ariſtot. 1. de Partibus animal. cap. 1. ob eam cauſſam Phyſico ait eſſe agendum do anima ſenſitiua & vegetatiua, quòd ipſę ſint naturæ, & principia motuũ naturaliũ. Præterea, motus animæ eſt motus naturalis, ergo aĩa eſt natura: conſequentia nota eſt ex eo, quia motus eſt proprius effectus per quem definitur natura; Antecedẽs aũt ita probatur, primò Ariſ. in 2. phyſ. tex. 1. ponit inter motus naturales accretionem, & decretionẽ, qui ſunt motus animæ. 2. Quia 3. Phyſ. tex. 6. traditã motus definitio quæ conuenit animę motibus. 3. Quia diuiſio motus naturalis tradita 5. Phy. tex. 9. cõtinet motus animæ. 4. Quia principia, quæ tradũtur primis duobus libris Phyſicorum communia ſunt aut omnib. rebus naturalibus, aut certe cunctis rebus corruptibilibus, nõ ergo ab his debet remoueri anima. 5. Quoniam Ariſt. in 2. lib. Phyſ. text. 80. vt demonſtret naturam agere ob aliquem finem, ſumit argumentum ab animalibus & plantis, qua re declarat nomẽ & rationem naturæ, de qua Phyſicus agit, etiam ad animam pertinere. Atque in illius quidem loci explanatione, nõ ſibi conſtat Simplicius; is enim in ſuis commentarijs illum locum explanans, ita ſcribit. [In his autem velim animaduerti, animalia & plãtas, vt quæ ſint naturalia, ſumi ab Ariſt. etiam ſi ſint animata, & ab anima regãtur,] Et paulò poſt hæc ſubiungit. [Num autem Ariſt. uocat naturam etiam quicquid animę verſatur in corpore? quamobrem etiam opus de anima, ut quod multa tractet de huiuſmodi anima, eſſe contemplationis naturalis exiſtimant.] Hæc Simplicius, Ad extremum, Ariſt. 8. Phy. tex. 27. apertiſſimè ſcribit, quod a ſeipſo mouetur, ut eſt vnumquodque animalium, moueri a natura. Primæ autem rationi Simplicij reſpõdendum eſt, res naturales eſſe naturales, non propter vnam aliquam ſubſtantiam communem omnibus, ſed propter rationem quandam communem, quæ in omnibus ineſt; hæc autem ratio, eſt habere in ſe principium motus & quietis, quæ quidem reperitur in cœlo, in uiuentibus & in non viuentibus. Secunda ratio faci-

Solutio rationũ Simplicij.

A lè ſoluitur, ſi animaduertamus Ariſtotelem in libris de Anima, preſſiùs ſumere nomen naturæ quàm in lib. 2. Phyſicorũ, uelut etiam Peripatetici, cum diſtinguũt tria principia rerum, naturam, animam, & intellectum. Natura enim vt opponitur animæ, definitur eſſe agens ſine cognitione, & vno ac ſimplici modo operans: ut autẽ comprehendit animam, eſt principiũ motus & quietis in eo in quo eſt. Hic nomen naturæ ſumitur ampliori quadam ſignificatione, nempe quatenus eſt principium motus & quietis. Similiter etiam reſpondendum eſt ad rationes
B Alberti, procedunt enim de natura ſecũdum anguſtiorem eius ſignificationem & ut diſtinguitur ab anima. De Eudemo autem non eſt multum laborandũ quid ſenſerit. anima igitur & dicitur natura & anima; natura, prout eſt principium motus in eo in quo eſt; anima uero, prout facit id in quo eſt moueri a ſe, nec uno tantùm & ſimplici motu, ſed multis & varijs motibus. At uerò reſtat etiam nunc quidam ſcrupulus; etenim motus animę, vel progrediendi, vel ſaltandi, non videtur eſſe naturalis corpori animalis, cum. n.
C corpus animalis ſit graue, ſolus is motus ei naturalis erit, quod deorſum fertur, cæteri autem omnes erunt uiolenti. Reſpondeo, huiuſmodi motus animalium eſſe quidem uiolentos corpori animalis ut eſt corpus mixtum, in quo præcellit & dominatur elemẽtum terræ, eſſe uerò naturales ei, prout eſt inſtrumentum animæ id fabricatum a natura, ut inſeruiat ei atque obediat; eſſe autem huiuſmodi motus naturales corpori animalis, ex eo perſpicuum eſt, quòd natura dedit corpori animalis inſtrumenta idonea
D ad eos motus perficiendos, ut ſunt nerui, muſculi, pedes, & manus.

An motus greſſiuus aĩaliũ ſit eis naturalis an violentus.

Verùm adhuc de anima
vniuersè diſputatum
eſt: deinceps
de anima
rationali propriè
diſſeramus.

An

An anima rationalis ſit natura.

C A P. XII.

Quæſtio tertia an anima rationalis ſit natura.

DE anima rationali dubitari ſolet, an ea ſit natura nec ne, propriè ſumpto naturæ vocabulo, vt hic definitur. Ac Simplicius quidē in 2. Phy. ſuper tex. 3. negat animam rationalem eſſe naturam, nec eam vult hac definitione naturæ contineri; cui rei fidē facit his argumentis. *Opin. Simplicii.* Primò, quia infra Ariſt. diuidit naturā in ſubiectum & in id quod eſt in ſubiecto; ſed anima rationalis nec eſt ſubiectum, id enim eſt materia; nec eſt in ſubiecto, forma enim quę eſt in ſubiecto, eſt materialis, & inſeparabilis, Intellectū autem humanum eſſe immaterialem & ſeparabilem docet Ariſt. in 3. de Anima, ergo anima rationalis non eſt natura. Deinde Ariſto. in 2. Phyſ. text. 12. ait naturam quæ eſt forma, non poſſe ſeparari a materia ſecundum exiſtentiam, ſed tantummodo ſecundum rationē, quod non conuenit in animam rationalem, quæ ſecundum exiſtentiam eſt a corpore ſeparabilis. Ad hæc, forma naturalis educitur de potentia materiæ per generationem, & eſt terminus generationis, anima verò rationalis minimè; nam Ariſtot. 2. lib de Generat. animal. capit. 3. ait mentem eſſe diuinam, & extrinſecùs aduenire. Poſtremò, Ariſt. nullum reliquit locum dubitādi hac de re, is enim in 1. de partibus animal. capit. 1. negat conſiderationem animæ intellectiuæ eſſe phyſicam, tum propter alias cauſſas, tum propter eam maximè, quia non eſt natura quæ ſit principiū motus naturalis. Atque hæc fuit Simplicij opinio paucis verbis ab eo indicata, ſed a nobis, vt quantum in ea eſſet probabilitatis intelligeretur, latiùs expoſita.

Nobis aūt Simplicij opinio, nec planè probatur, nec ſane omnino improbatur. *Explicatio quæſtionis.* Exiſtimamus enim animam rationalem partim eſſe, & appellari poſſe naturam, partim vero minimè. Sed, vt quod docere uolumus melius intelligatur, ſententiam noſtrā duabus propoſitionibus breuiter exponemus. Vna propoſitio eſt, animam rationalem aliquo modo poſſe ſe

A dici naturam. Hæc propoſitio ita probatur. Primò, Anima rationalis, re vera eſt pars eſſentialis hominis, & forma dans eſſe homini: ſed homo, ea ratione ut eſt homo, eſt res naturalis, ergo anima rationalis erit eius natura. Prçterea quamuis Intellectus ut intellectus eſt non efficiat in homine motum aliquem phyſicū, regit tamen atq; moderatur motus phyſicos, eorumq; vſum & exercitiū determinat; exempli cauſſa, licèt motus loquendi, ingrediēdi vel ſaltandi, efficiatur a virtute naturali motiua quæ eſt in membris hominis: attamen quantus is motus eſſe debeat, quo item modo fieri, aut cur & ad B quem finem referri, præſcribitur, definitur, & imperatur a ratione. Huiuſmodi n. operationes, ſubſunt cōſilio & arbitrio hominis; ex quo fit, vt ſint dignæ laude vel vituperatione, pœna ét uel præmio. Poſteà, coniunctio animę rationalis cum corpore, efficitur & conſeruatur per motum phyſicum, ad proprias ét actiones intellectus obeundas opus eſt phantaſmate, nunquām enim mens dum eſt in corpore, auctore Ariſ. 3. de Anima tex. 30. & 39. intelligit ſine phantaſmate: phantaſ- C ma autem eſt quidpiam materiale coniūctum motui phyſico: ob has igitur cauſſas anima rationalis poteſt appellari natura. Altera propoſitio eſt. Animam rationalem ſecundum aliam quandam conſiderationem, non eſſe naturam de qua Phyſicus agit; quam propoſitionem veram eſſe, clariſſimè perſpicitur ex his paucis quæ ſequuntur. Primò, quia anima rationalis non producitur per motū phyſicum, ſed per creationem ex nihilo: tùm, quia non efficitur ab agēte naturali, ſed immediatè a Deo. Ampliùs, quia D inter eam & corpus ipſius, nō eſt proportio phyſica, qualis eſſe debet inter formā & materiam naturalē; ſiquidem anima rationalis per ſe eſt immortalis, corpus autem eius ſuaptè natura eſt mortale. Deinde, quia propria operatio eius quæ eſt intellectio, per ſe (& quemadmodum Philoſophi loquuntur) ſecundum ſubſtantiam ſuam, non eſt motus naturalis. Ad hæc ultimus finis animæ rationalis quo adepto ipſa perfecta eſt, & naturalis appetitus eius planè conquieſcit, eſt ſupernaturalis, media item ad eum finem

conſequendum neceſſaria; ſunt ſupernaturalia. Quid plura? Phyſici eſt agere de natura; multa autem ſunt in anima rationali quę longè tranſcendunt facultatem & cōſiderationem Phyſici; ſed hac de re latiſſimè diſputatū fuit in 1. libro huius operis. Ex his igitur clarum eſt, animam rationalem partim appellari poſſe naturam, partim verò minimè. Ex quo item in promptu eſt ſolutio eorum argumentorum, quibus ſupra ex Simplicij ſententia, probauimus animam rationalem nō eſſe naturam. Illis enim argumentis non conficitur animam rationalē nullo modo eſſe naturam, ſed tantùm ſecundum aliqua, quę conueniunt ipſi ea ratione vt eſt expers materiæ atque immortalis; qđ nos libenter cōcedimus. Ariſtoteles etiā verè ait eam non eſſe omnino naturam, nempe talem quales ſunt naturæ corporeæ ac mortales: nec eam conſiderari a Phyſico, nimirum omni ex parte, & ſecūdum omnia quæ inſunt in anima rationali; quod & verum eſt, & opinioni noſtræ conſentaneum.

In quibus rebus naturalibus, & reſpectu quorum motuum, Natura ſit principium actiuum & paſſiuum.

CAP. XIII.

QVONIAM in definitione naturę poſitum eſt, naturā eſſe principium motus, declarādum eſt, quorum motuum natura ſit principium actiuum, & quorum paſſiuum. Certū eſt; in omni re naturali, & reſpectu cuiuſuis motus naturalis, eſſe naturā, quę ſit principium paſſiuum, tum quia in omni eo qđ mouetur, ineſt materia, quæ eſt principium paſſiuum; tum ēt quia quicquid naturaliter mouetur, ſuapte natura aptū eſt ita moueri, quare neceſſe eſt in eo eſſe potentiā paſſiuam ad huiuſmodi motum: Sed obſcurum eſt, & in quibus rebus naturalibus, & quorum motuū naturalium ſit natura principium actiuum. Sunt autem multa genera motuum; eſt enim motus generationis, corruptionis, alterationis, accretionis & motus loca-
A lis, quæ item naturaliter mouentur, alia ſunt corpora ſimplicia, alia mixta, ſed inanimata, & alia quę vitam, atque ſenſum habēt. In ſingulis & mobilium & motuū generibus, videndū eſt an natura ſit principium actiuum nec ne. Ac primùm de generatione & corruptione dicamus.

Quarta quæſtio, an in aliquo natura ſit principium generationis actiuum.

Nulla res habet in ſe principium actiuum ſuæ generationis. Etenim aut hoc principium eſſet materia, aut forma; non materia, quippe quę nullius eſt actiuitatis; non forma; tum quia ipſa eſt quæ generatur, quare non poteſt eſſe generans, tum etiam quia generans eſt ante generationem,
B forma verò non niſi poſt generationem exiſtit, cū primùm enim adeſt forma, generatio ceſſat. Dicuntur autem quædam habere in ſe principium ſuæ generationis ſicut viuentia, quatenus vis generans hęret ipſis coniūcta; quemadmodum virtus ſeminis eſt coniuncta cum fętu donec abſoluatur eius generatio. Atque ob hanc cauſſam videtur natiuitas ſeu viuentium generatio diſtingui à generatione eorum quæ vita carent, vt innuit Ariſto. 5. Metaph. tex. 5.

Dubitatio ex Auerroe.

Sed affert difficultatem locus Auer-
C rois in 7. Metaph. comm. 29. vbi ſcribit, ſicut in motu locali quædam mouentur a ſeipſis, quædā ab alio, ſic in generatione quædam generari à ſe ipſis, quædam ab alio. Verùm hoc facilè ſoluitur, ſi bene ponderentur verba Auerr. non enim eo in loco Auerr. agit de generatione ſubſtātiali, ſed de generatione accidentium, quorum ait quædam tantùm poſſe effici extrinſecus ab arte, vt domus, lectus & alia his ſimilia; quædam verò tātum a natura quę eſt in ſubiecto ipſorum, vt riſibile; quædam autem, & intrinſecè a ſubie-
D cto & extrinſecè ab arte, vt ſanitas; ſanantur enim quidā a Medico, alij verò a ſeipſis. Ex his palàm eſt Auerr. loqui de generatione accidentium, quæ dicuntur a ſeipſis generari, quatenus non extrinſecùs ab arte, ſed a cauſſis, quæ ſunt intra eorum ſubiectum, procreantur.

In quib. rebus natura ſit principiū actiuum corruptionis. q. 5

De Corruptione autem non poteſt quicquam vniuersè pronuntiari, ſed diſtinctione opus eſt. Etenim alia ſunt corpora ſimplicia, vt elementa; alia mixta, vt metalla & viuentia. Nullum autē corpus ſimplex habet in ſe principium actiuum

actiuum ſuæ corruptionis; omnis enim res expetit eſſe,& quoad eius fieri pôt,ſe ſuaque conſeruat ac reſiſtit corrumpenti,ergo nulla res poteſt ſeipſam corrumpere. Deinde quodnam erit in corpore ſimplici principium corrumpens? materia ne an forma? non materia, quia non eſt actiua; neque forma, quia forma dat eſſe, non igitur aufert ipſum eſſe, præſertim cum eſſe ſit effectus internus & inſeparabilis a forma. Pręterea aut forma corrumpet ſeipſam, aut materiam; non ſeipſam, id enim inuoluit contradictionem, nam quod corrumpit, exiſtit, quod corrumpitur, non exiſtit; neque materiam, B tum quia materia eſt incorruptibilis, tũ quia corrumpens eſt contrarium ei quod corrumpitur, forma autem non eſt contraria materiæ.

Omne autem mixtum perfectum, qualecunque fuerit ſiue animatum ſiue inanimatum, habet in ſe principium actiuũ ſuæ corruptionis, ſiquidem omne mixtũ in ſe cohibet quatuor elementa & quatuor qualitates inter ſe contrarias ac pugnantes, quocirca cum vna earum exuperat pluſquam ratio mixti patitur, opprimit reliquas; atq; hoc modo diſſoluitur C certa quædam proportio qualitatum, in qua tantummodo conſeruari poteſt natura mixti. Mixta vero eterogenea vt sũt animalia, pręter hũc modum corruptionis communem omnium mixtorum, habent alium ſibi peculiarem, quatenus vna eorum pars poteſt alias corrumpere, & ita toti mixto interitum afferre; cum enim partes animalium ſint diſſimiles, ac quædam etiam inter ſe contrariæ, ſiquidem cor eſt calidum, cerebrum frigidum, os ſiccum, caro humida; quatuor ẽt humores ſanguis, pituita & vtraque bilis D habent qualitates & temperamenta inuicem contraria; ideò ſæpe contingit, vt vna pars læſa, & male affecta, cæteris perniciem & exitiũ afferat, vnde totius animalis interitus exiſtat. In mixtis autem homogeneis, non eſt hic modus corruptionis; cum enim omnes eorum partes ſint vniformes eiuſdemque naturæ, non poteſt vna corrumpere aliam, debet. n. corrumpens eſſe diuerſum, atque contrarium ei quod corrumpitur. Quanquam ſi ſubtiliter loqui, & ad tenue ra-

A tionem elimare voluerimus, comperiemus nullum mixtum habere in ſe naturam, quæ ſit principium eius corruptiuum: Natura enim principaliter eſt forma ſubſtantialis, quæ nulli corpori, cuius eſt propria forma & naturalis, interitum afferre poteſt; cum potius ipſa faciat illud exiſtere. Id igitur accidit mixtis propter accidentia inuicem contraria, quæ in ipſis inſunt, quæ ea proportione & temperatione quam in mixtis naturaliter habent, extrinſecùs ab aliquo agente diſſoluta & ſublata, pugnant inter ſe, ſibique inuicem exitium moliuntur. Ex quo euenit, vt mixta quoque, in quibus illa ſunt accidentia, neceſſe ſint interire. Atque ita de generatione & corruptione breuiter dictum eſt, ſequitur vt de alteratione & accretione dicamus.

In quibus rebus natura ſit principium actiuum alterationis.

CAP. XIIII.

DVPLEX eſt alteratio phyſica; vna corruptiua, quę tãdem affert interitum rei quę alteratur, vt calefactio aquæ; altera quę dicitur perfectiua, per quam res, tantum abeſt vt corrumpatur, vt magis perficiatur, propulſans quæ ſibi contraria & noxia ſunt, & augens atque corroborans vires ſuas; ſic aqua feruens remota ab igne paulatim calorem pellit, & recuperat priſtinam frigiditatem, ſic etiam quædam corpora ob antiperiſtaſim euadunt vel frigidiora vel calidiora quàm fuerant antea. De alteratione igitur corruptiua, quod attinet ad principium actiuum eius, idem iudicium eſt, quod ſupra eſſe diximus de corruptione quæ accidit tam mixtis quàm ſimplicibus; propterea quòd illiuſmodi alteratio eſt via certiſſima ad corruptionem: de altero autem genere alterationis quam uocat perfectiuã, magna dubitatio eſt inter Philoſophos, a quo aqua calefacta & ab igne remota, actiuè reducat ad priſtinã frigiditaté. Quidã. n. aiunt aquam reduci ad frigiditaté a generante

Sexta quæſtio, In quibus corporibus natura ſit principiũ actiuum alterationis.

Quo aqua calefacta et remota ab igne redeat ad ſuā frigiditatem varia opiniones.

quemadmodū Ariſt. ait grauia & leuia moueri a generāte. Alij a qualitate quadam virtuali, quę in aqua occultè id operetur. Alij a circunſtante, vt ab aere vel ab alio corpore quod ambit aquam. Alii propter exhalationem vaporū qui permiſti cum aqua reddebāt eam calidam, his autem ex aqua excedentibus redit aqua ad ſuam frigiditatem. Alii putāt in calefactione aquæ, frigus ſeipſum collegiſſe & abdidiſſe in partes interiores aquæ, exteriores autem partes occupatas eſſe a calore: cum autem aqua remouetur ab igne, frigus quod latebat in partibus interioribus, expellere calorem ab exterioribus partibus, & in his gignere frigus ſibi ſimile, atque ita totam aquam frigidam euadere ſicut ante erat. Si quis autem obijciat, cū calor feruentis aquę, iudicio ſenſus ſit longe maior quàm frigus aquæ, fieri non poſſe vt calor ab hoc frigore vincatur & expellatur: Reſpondēt; Semper in aqua dum eſt aqua, ineſſe plus frigoris quàm caloris; alioquin non poſſet conſeruari forma ſubſtantialis aquæ; iudicari tamen in aqua feruēti eſſe plus caloris quàm frigoris, tū quia calor eſt qualitas magis actiua, vehemētius mouēs & afficiens ſenſum quàm frigus, tum quia calor inſidens in partibus exterioribus aquæ frigore introrſum cō pulſo, magis occurrit ſenſui: quinetiā licèt minus eſſet frigus in aqua feruēti q̄ calor, tamen eſſet illo potentius, propterea quod frigus eſt natiuum aquæ, proprio & naturali ſubiecto inhęrēs, & cum forma ſubſtantiali aquę coniunctum, cui eſt admodum affine: at calor ē deſertus a ſuo agente id eſt ab igne, nec hæret in ſuo naturali ſubiecto, & eſt ſimul cū forma ſubſtātiali aquę, a qua ſuapte natura plurimū diſſidet. Tot igitur & tales ſunt opiniones Philoſophorū circa hanc opinionē; quas ſubtiliter diſcutere ac dijudicare, & quid pro vero certoque habendum ſit conſtituere, non eſt huius loci: a nobis autem in lib. de Elementis, quos confecto, & abſoluto hoc opere edere (Deo iuuante) cogitamus, hæc quæſtio diligentiſſime tractabitur, atque profligabitur: forraſſe autem ad eiuſmodi effectum, hoc eſt ut aqua redeat ad priorem frigiditatem, vel omnes ſupradictæ cauſ

A ſæ, vel complures, uel aliquando vna, aliquando aliæ concurrunt.

De Accretione autem quod ſit principiū actiuū eius, paucis explicari poteſt: nam cum ea, quę propriè dicitur accretio, in ſolis viuētibus reperiatur, manifeſtum eſt principem eius cauſſam efficiētem eſſe animam, calorem autem naturalem eſſe quaſi adminiſtrum & inſtrumentum animæ, ſicut Ariſtoteles ſcribit 2. de Anima a tex. 38. uſque ad 41. Diximus autem (proprie) quoniam eſt quædam accretio quæ fit per ſolam additionem & aggregationem vnius corporis ad B aliud corpus, quæ reperitur etiam in rebus non viuentibus, cuius principium efficiens non eſt intra, ſed extra.

An in mixtis inanimis ſit alia ratio, & ut uocant gradus naturę quā eſt in elemētis q. 7.

Sed quia ſupra dictū eſt de corruptione & alteratione tam ſimplicium, quàm mixtorum corporū, merito dubitari poteſt, an mixtum inanimatum hēat aliū gradum naturæ quàm elemēta; nam cū natura ſit principium motus, uidentur motus quibus mouetur mixtum inanimatum, effici ab elementis quę in eo inſunt; motus enim localis mixti uel ſurſū vel deorſum, fit ab elemento prædominante, vt dicitur primo de Cælo text. 7. C motus autem alterationis, efficitur a primis qualitatibus elemētorum, ab his. n. tantum prouenit ea quę proprie eſt & dicitur alteratio; quare nō uidetur eē alia ratio naturæ in mixto inanimato quàm in elementis. Verùm nō ita res habet, nā cum mixtum habeat diuerſam formam & naturam ab elementis, cum habeat facultates quaſdam & actiones præſtantiores & admirabiliores, quàm elementa, qualis eſt in Magnete, vis attrahēdi ferrum, cum deniq; habeat in ſe principiū D efficiēs ſuæ alterationis & interitus, quē admodum ſupra oſtenſum eſt, negari nō poteſt, quin in mixto inanimato ſit alia ratio & ſuperior quidam gradus naturæ quàm in elemētis. Ergo ſi amplēctamur nomine & ſignificatione naturæ, fatēdū eſt in mixtis eſſe naturam quandam diuerſam ab elementis: Sin autem nomen & vim naturæ preſsè ſumamus, ea nimirum ratione, vt definitur eſſe cauſſa cur naturaliter moueatur id ī quo ipſa ieſt, probabiliſſimum eſt, in mixtis inanimis non eſſe aliam naturæ rationem vel gradum.

dum,quam reperitur in Elementis. Re-
ſtat vt dicamus de motu locali.

An natura in Elemẽtis ſit principium actiuum motus localis quo ipſa naturaliter mouentur.

C A P. XV.

Q̃ octaua an natura ſit pricipiũ actiuũ motus localis elemẽtorũ.

DVplex eſt motus localis,vnus ſim
plex per ſe primo conueniẽs ele
mẽtis eorumq; cauſſa, etiam mi
xtis;alter mixtus,qualis eſt animalium;
primum de ſimplici,tum de mixto dica-
mus. Magna quæſtio eſt , nec ſatis adhuc
explicata,quæ ſit cauſſa efficiens motus
ſimplicis in elemẽtis;exempli cauſſa,cũ
terra mouetur deorſum , quid ſit qđ eũ
motum pręcipuè efficiat?Quidam exiſti
mant motum naturalem elementi effici
a generante,ita vt generans ſit princeps
cauſſa eius motus, forma autem ſubſtan
tialis & grauitas,ſint tãquam eius inſtru
menta; nec referre, an generans adſit cũ
ſit talis motus necne,ſed ſatis ẽe vt vim
mouendi a principio tribuerit; quemad
modũ ſagittę motus cauſſa efficiens eſt
is qui iaculatus fuit,licet poſteà receſſe-
rit vel interierit;& in generatione homi
nis,princeps cauſſa generãs eſt pater,vis
autem ſeminis eſt quaſi inſtrumẽtum il
lius.Hanc opinionem duo faciunt admo
dum probabilem,vnum eſt, quod Ariſt.
vbicunque loquitur de motu corporum
ſimplicium,loquitur autẽ ſæpiſſimè , ut
in 8.Phy.tex.17.29.32. & in 4. de Cœlo
25 & 1.de Anima 19.& 5.Phy.18.& 2.de
Cęlo 9.& in li.de motu animalium c. 3.
ſemper non ſolum innuit,ſed etiã aper-
te docet & argumentatur eiuſmodi cor
pora nõ moueri à ſe , ſed a generãte vel
a remouẽte prohibens. Alterũ eſt,quod
cum in eo omni corpore quod mouetur
a ſeipſo neceſſe ſit eſſe duas partes , unã
quæ ſit tanquam mouens, altera quæ ſit
tanquam mota,quas in corpore ſimplici
reperire non poſsumus,nam vt ipſa for-
ma corporis ſimplicis dicat eſse mouens
quid erit in eo tanquam motum?an ea-
dem forma ? at idem mouere & moueri
reſpectu eiuſdẽ motus , niſi per accidẽs,

Opin. Thomiſtarum.

A eſt impoſſibile;an materia?at quod mo-
uetur debet eſse ens in actu ; & materia
prima per ſe non habet maiorem propẽ
ſionem & habilitatem ad motum qui ſit
ſurſum,quam ad motũ qui ſit deorſum ;
Cum igitur ita ſit,vt in corpore ſimplici
non poſſit diſtingui mouens a moto, ne
ceſſariò cõcluditur eiuſmodi corpus nõ
poſse moueri a ſe ipſo . Vide D. Thomã
1. p. quæſt.18.art.1.in reſpon.ad 2. & in
commentarijs eius ſuper ea loca Ariſto-
telis quę proxime ſupra citauimus.

E contrariò, alij opinãtur corpus ſim
plex nõ a generãte ſed a ſeipſo moueri,
B quod ſanè tam multis & firmis rationi-
bus confirmant,vt id cuiuis facilè perſua
dere poſse videantur. Etenim quærunt,
quomodo motus lapidis deorſum, effi-
ciatur a generante? tripliciter. n. poteſt
generans ad eum concurrere,vel impel
lendo lapidem, aut ei occultam quandã
vim,qua moueatur deorſum,impertien
do;ſed hoc non eſt veriſimile, tum quia
ſæpe contingit,vt cũ lapis mouetur,ge-
nerans eius nõ adſit , quin etiam multo
ante interierit , oportet aũt cum ſit actu
motus , adeſse actu mouens & mobile,
C quia motus definitur ab Ariſtot.3.Phyſi.
tex.23. actus mouentis in mobili ; tum
etiam qui motus pulſionis quo vnũ cor
pus mouetur ab alio, numeratur ab Ari
ſtot.8.Phyſi.tex.10.inter motus violen-
tos.Illa verò occulta vis quam generans
imprimit lapidi , quęnam aut qualis ſit
ne fingendo quidem dici poteſt ; non.n.
eſt alia qualitas vel virtus quæ moueat
deorſũ,q̃ grauitas,& quicquid aliud dici
tur, quale quale fuerit id, perſpicuè co-
gnoſcitur ſuperuacaneum , atque ficti-
tium eſse . Vel dicent generans concur-
D rere ad motum lapidis , quatenus lapis
eam uim motiuam, quæ in eo inhæret,
& propter quam fertur deorſum , acce-
pit a generante , quàm ob cauſsam talis
motus merito aſſignatur generanti. Ve-
rum hoc nihil eſt,nam ſic etiam dici poſ
ſet calefactionem , quia ignis calefacit
aquam, nõ effici ab igne,ſed ab eo quod
generauit ignem ; quãdoquidem vim ca
lefaciendi ignis accepit a ſuo generãte :
Pręterea,ſi quia lapis vim motiuã deor-
ſum habet a generante,ideo motus eius
deorſum,actiue ſit a generãte,ergo pari
ratione,

Opi Auerroiſtarũ & Scotiſtarũ, quæ eſt probabilior.

ratione cum potentia paſſiua & habilitas, quæ eſt in lapide, vt moueatur deorſum, ſit etiam lapidi tributa a generãte ſiue ea ſit grauitas, ſiue aliud quiduis, nõ ſolum lapis non dicetur moueri à ſe actiuè, ſed nec etiam paſſiuè, quod eſt cõtra Ariſ. in 8. Phy. 32. & eſt cõtra rationem, quia ſi in lapide nec eſt principium actiuum, nec paſſiuũ, eius motus q̃ fit deorſum, nõ eſſet is motus naturalis lapidi. Vel deniq; poſſent dicere, propterea talem motum lapidis effici a generante, quia generans producens formam lapidis, ſimul etiam per modum (vt aiũt) ſequelæ producit eius motum, ſecundum illud quod dici ſolet, dãs formã dat omnia conſequentia formã; atqui hoc longè abeſt a vero, nam ea dicuntur a generante produci per modum ſequelæ, quæ per eandem actionem qua res generatur producũtur, ſicut homo & riſibile; nam quia eadẽ actione producitur homo per ſe primò, & eadẽ producitur riſibile, ſed ſecũdariò, ideo dicitur riſibile generari per modum ſequelæ ab eodem generante à quo generatur homo. At generatio lapidis fit in inſtãti per primũm ſui eſſe, motus autem eius ſecũdum locum incipit in tempore per vltimum ſui nõ eſſe, quare eo inſtanti quo fit generatio, non eſt motus, & cum fit motus, tũc non eſt generatio lapidis; quare nõ verè dicitur motus lapidis effici a generante; atque hoc quod nunc diximus, manifeſtius apparet, cum lapis nõ ſtatim, ac generatus eſt, mouetur deorſum, nempe cũ ob aliquod impedimentum in loco ſuperiori retinetur; ſi enim poſtea ſublato impedimento deorſũ moueatur, quis dicet hũc motum tunc fieri a generãte? Perſpicuũ igitur eſt, nullum modum fingi poſſe ſecundum quem dicatur generans concurrere ad motũ lapidis. Præterea, ſi Deus creet lapidem, is proculdubio mouebitur deorſum, nõ aliter atq; quiuis alius lapis naturaliter ꝓductus; quærẽdũ eſt, a quo efficiatur motus illius lapidis? nã ſi nõ fit intrinſecè ab ipſomet lapide, cũ non habuerit generans naturale, neceſſariò, ſm iſtos, dicendum eſt eum motum fieri a Deo creante, quod qui non ducit abſurdum, neſcio quid ei abſurdũ videri poſſit. Cauſſa autem efficiens motum naturalẽ lapidis, certa, definita, & vnius modi eſt, ſiue lapis creetur ex nihilo, ſiue ab agẽte phyſico generetur. Hanc ſẽtentiam defendit Scotus 2. ſent. diſt. 2. quæſt. 10. ſed eam ſubobſcurè declarat & leuiter confirmat.

Secunda ſententia quod nimirum elementa moueantur à ſe, tanquàm probabilior confirmatur.

CAP. XVI.

Quod autem Ariſ. exiſtimauerit elementa moueri a ſeipſis, multis in locis ꝑſpicuè declarat. Etenim 2. Phy. te. 84. ait naturalia eſſe quæcunque ab aliquo in ſe ipſis principio cõtinuè mota perueniũt ad aliquem finẽ, in 4 Phy. tex. 86. innuit graue, & leue eſſe factiua lationis, in 7. Phyſi. tex. 10. inquit omnia quæ mouentur extrinſecùs ab alio, moueri violenter; in 4. de Cælo tex. 24. ponit hãc differentiam inter graue & leue, & inter ſanabile, quod hoc extrinſecùs mouetur ad ſanitatem, illa verò habent in ſe ipſis principium ſuorum motuum. Ad hæc, Eudemus & Alexander perſpicuis verbis demonſtrant (quæ uerba refert Simplicius in 2. Phy. ſuper tex. 1.) in elementis eſſe principium actiuum naturalium lationũ, quibus ad ſua loca mouentur: nam aiunt in elementis nullius motus naturalis eſſe principiũ, niſi eius motus qui fit ſecundũ lationẽ; loquũtur autem de principio actiuo, nã principium paſſiuum eſt in illis, non ſolùm reſpectu motus localis, ſed etiam alterationis, generationis & corruptionis. Ariſt. autem his in locis, quibus ait corpora ſimplicia non moueri a ſe, ſed a generante, nihil aliud ſignificare voluit, q̃ eiuſmodi corpora non moueri a ſeipſis eo modo quo mouentur animalia; quæ vndecunq; , quocunque & quandocunque volũt, poſſunt ſeipſa mouere, ac ſimpliciter etiã quieſcere, corpus autẽ ſimplex non poteſt moueri, niſi ex certo loco ad certum locum. i. ex non naturali ad naturalem; & cum cœpit moueri, non

Ariſtoteles ſenſit elementa moueri a ſeipſis.

Cur elementa neget Ariſtoteles interdũ moueri a ſeipſis.

non poteſt ſiſtere motum ſuum & interquieſcere, donec perueniat ad ſuum locum naturalem, vt non ſine cauſſa Ariſ. in 5. Phyſ. 18. ſcriptum reliquerit, corpora ſimplicia non tam mouere ſe ipſa quã ferri; quare corpus ſimplex comparatione animalium poteſt meritò dici nõ moueri a ſeipſo. Prętere a, ſicut ſentire dicitur eſſe quoddam pati; non quòd anima non efficiat actionem ſentiendi, ſed quia neceſſe eſt prius quàm anima actionem ſentiendi perficiat, eam pati aliqd extrinſecùs ab obiecto, accipiendo ab eo uel ſpeciem ſenſibilem uel aliud quippiam; quoniam igitur ſenſationem præcurrit paſſio quædam animę, ſentire dicitur eſſe quoddam pati. Sic etiam quãuis corpus ſimplex moueatur a ſe ipſo, tamen quia motum eius neceſſariò præcedit aliquid immutans ipſum corpus ſimplex, ſiue fuerit generans ſiue remouens prohibens, ideo tale corpus dicitur moueri a generante uel a remouẽte prohibens. Quamuis autem corpus ſimplex a ſe ut diximus moueatur, tamen nõ mouetur per ſe, ſed ex accidenti, nempe ratione medij; quemadmodum enim remex mouendo triremẽ, ſeipſum mouet, ſic etiam corpus ſimplex pellendo medium, perducit ſeipſum uſque ad locum ſuum naturalem. Atque hæc eſt opinio Auerrois, quam is in 3. lib. de Cælo commen. 28. & in 4. de Cælo commen. 22. diſertiſſimis uerbis expoſuit. Quam ſeutẽtiam etiam Ariſtoteli placuiſſe, ipſemet Ariſtoteles oſtendit 3. de Cælo tex. 28. ſcribens naturam ad efficiendum motũ localem corporum ſimplicium ſiue naturalem ſiue uiolentum uti medio aere tanquam inſtrumento, atque eo ſublato neutrum motum effici aut conſtare poſſe: & in 4. Phyſic. tex. 72. affirmat ſine medio, uel quod idem eſt, in uacuo, nullum motum corporum ſimplicium eẽ poſſe, totamque cauſſam ſucceſſionis quæ eſt in eo motu, aſſignat medio. Quamobrẽ eorum ratio, qui putant corpus ſimplex non moueri a ſeipſo propterea quòd in eo non ſunt duæ partes, quarum una ſit mouens, altera mota, facile diluitur. Id enim vere dicitur in eo, quod perfectè, & per ſe mouetur a ſeipſo, cuiuſmodi eſt animal, non autem in eo quod ex accidenti, & propter aliud mouetur a ſe, qualis eſt motus corporum ſimplicium, quoniam enim lapis trudit aerem, aerq; truſus pulſuſque cedit lapidi, ideo lapis ſeipſum promouet deorſum. Quanquam ſi rem ipſam accuratius expendamus, non minùs, quàm nos, hæc ratio vrget ac premit eos, qui cenſent corpus ſimplex moueri a generante; nam cum talis motus actu non efficiatur proximè a generante, quippe cum plerunque ipſũ non adſit, neceſſe eſt eum fieri ab aliquo principio, quod ſit in corpore ſimplici, quare etiam ipſi coguntur demonſtrare in corpore ſimplici aliquid, quod ſit proximè eliciens & efficiens illum motum, & alterum, quod eum motum recipiat. Hæc de principio actiuo motus localis qui eſt in elementis, a Philoſophis in vtranque partem diſputantur. Ergo licet poſteriorem ſententiam probabiliorem eſſe iudicem, in eo tamen quod ait, medium eſſe neceſſarium quaſi inſtrumentum ad efficiendos motus naturales elementorum, multas, magnaſque difficultates exiſtere non ignoro, quas in lib. de Elementis tractaturi ſumus.

Elementa moueri à ſe ipſis ratione medij, opi. Auerrois.

Motus autem localis animalium proculdubio actiuè fit ab ipſa anima, tãquã ab agente principali; intercedunt tamẽ multa inſtrumenta, ut nerui, muſculi, ſpiritus, & pro varietate motuum, vel pedes vel branchię, uel alę. Quadruplex enim cernitur huiuſmodi motus in animalibus, unus ingrediendi ut in homine, alius rependi uel ſerpendi ut in vermibus & ſerpentibus, alius uolandi ut in auibus, alius natandi ut in piſcibus. Poteſt autem horum motuum cauſſa dici etiam aliquid externum, nempe ipſum obiectum, cuius appetitione uel fuga animal impellitur ad motum, ſed ea cauſſa non eſt efficiens, ſed potius tanquam finis, neque mouet motu phyſico.

An

An natura quæ hic definitur ſit non ſolum forma, ſed etiam materia, & an utrique nomen naturæ conueniat vniuocè.

C A P. XVII.

Quæſtio nona an materia ſit natura.

QVIDAM putant naturam, quę 2.
lib.Phy.definitur,eſſe ſolam for
mam, propterea quòd cum dici
B tur natura eſſe principium motus, inter
pretãtur ipſi principium actiuum, quale
non poteſt eſſe niſi forma.Sed hi fallun-
tur,quia Ariſt.in 2.Phy.tex.4. diuidit na
turam in eã, quæ eſt ſubiectum, & in eã
quę eſt in ſubiecto, hoc eſt in materiã &
formã; & tex. 7. comparat materiam cũ
forma,concludens tex.12.naturam,licèt
ea de utraq; dicatur, principaliùs tamen
dici de forma;in tex. etiam 2t. cum du-
plex,inquit,ſit natura, utriuſque cõſide
ratio pertinet ad Phyſicum. Deinde, ſi
materia non eſt natura, ergo nulla gene
C ratio eſt motus naturalis, vtpote cuius
non eſt principium actiuum in eo quod
generatur; alteratio item & corruptio
elementorum non eſſent mutationes na
turales, neque uerò cęlum eſſet corpus
naturale, neq; motus circularis eſſet ei
naturalis,ſi quidem intelligẽtia, quæ eſt
effectrix illius motus,non eſt propriè na
tura cæli. Quid? q potentiæ actiuæ re-
ſpondet potentia paſſiua? quare ſi eſt ali
qua potentia actiua quæ ſit natura, ſimi
liter etiam erit aliqua alia potentia paſ-
ſiua quæ ſit natura,qualem cõſtat eẽ ma
D teriam:& in 5.Metap.tex.5.Ariſt. expo-
nens ſignificata naturæ tandem conclu-
dit naturam dici de materia & forma:ea
que fuit ſententia omnium Græcorum
interpretum, quam Simplicius confir-
mat etiam teſtimonio Syriani. Sunt por
rò nonnulli,qui in omni re naturali no-
lũt formam eſſe principium actiuum cu
iuslibet motus quo ea res mouetur: &
fingunt quaſdã inchoationes formarum
in materia,quas dicũt eſſe priuationem,
quę eſt tertium principium, propter qđ
generationes, & corruptiones corporũ

A ſimplicium ſunt naturales, quã opinio-
nem egregiè confutat D.Tho.in 2. Phyſ. *Prætlara*
ſuper tex.ſecundum[cum.n.inquit.prin *D. Tho. ſẽ*
cipium agendi ſit actus,illa uero inchoa *tentia.*
tio formæ non ſit actus ſed tantùm apti
tudo quædam ad actum,nullo modo po
teſt eſſe principium actiuum motus; &
quamuis illa inchoatio eſſet forma com
pleta,nõ ageret tamen in ſubiectũ ſuum
alterãdo ipſum:quia forma non agit ſed
compoſitum, quod non poteſt ſeipſum
alterare,niſi in eo ſint duæ partes quarũ
una ſit alterans & alia alterata. Materia
igitur quatenus habet naturalem poten
B tiam ad formã & ad motum, eſt natura,
& facit ut motus eius rei in qua eſt,ſit na
turalis.]Hæc D.Thom.Verùm hãc quæ-
ſtionem ſatis copioſè & accuratè tractat
Scot 2.ſent.diſt.18.q unica.

Deinceps uideamus an nomẽ naturæ *Quæſtio decima*
uniuocè ac æqualiter dicatur de mate- *an forma*
ria & forma.Simplic.ſuper tex.3.2. Phy. *magis ſit*
negat definitionẽ naturæ eſſe uniuocã, *natura q̃*
idq; confirmat teſtimonio Syriani:idem *materia.*
ſentit Auer.ſuper eundem tex. & Alber
tus Magn.in 2.Phy.tractatu 1.ca.3.& ſa
nè meritò,nam non põt ea definitio eſſe
C vniuoca cuius & definitum & partes de
finitionis dicitur analogicè, id quod ac-
cidit huic definitioni; natura enim quæ
definitur dicitur analogicè de materia &
forma,ut ait Auer.2.Phy.com.1. atq; id
confirmari poteſt teſtimonio Ariſto. qui
in 2.li.Phy.te.81. & 91. formam inquit,
eſſe finẽ materiæ, & materiã eſſe pp for
mam;quod latius edocet 1.de partib. a-
nim.c.1.in lib.autem 5.Metap.tex.5.ſcri
bit naturam primò & propriè dictã eſſe
formam,materiam verò dici naturã qua
tenus eſt ſuſceptiua formæ: generationẽ
D item ſiue ipſum naſci, appellari etiam
naturam propterea quòd eſt uia ad for-
mam. Præterea, natura dicitur analo-
gice in cælo & in rebus ſublunaribus ſi-
cut ait Auer.in 2.Phy.com. 1. & in 2.de
Cælo comm.3. & in 2.Metaphy. comm.
ultimo,& in Diſputationibus contra Al
gazelem diſputation.14. cuius rei cauſ-
ſa,& ratio in promptu eſt,non enim poſ
ſunt res corruptibiles & incorruptibiles
uno genere phyſico comprehendi, ne-
que principium rerum immortaliũ atq;
mortaliũ vnius rationis eẽ poſſunt;Vide,
Ariſt.

Ariſt.in libro 10.Metaph.tex. vltimo,& Auerr.in libro de Subſtantia orbis ca.1. Deinde,nomen principij dicitur analogicè de actiuo & paſſiuo,de illo quidem principaliter,de hoc autẽ minùs principaliter, quemadmodum Auerr. innuit Comm.1.2.Phyſicorum. Poſteà,nomen motus non dicitur pari ratione de omnibus motuũ generibus, ſed præcipuè de motu locali,quod Ariſt.luculenter oſtẽdit lib. 8. Phyſicorum.a text. 55.ad 61. Nomen denique ipſius quietis, ſi expoſitionem Græcorum ſequeremur,qui cenſent etiam ipſum cęlum quodam modo quieſcere,propriè dicitur in rebus corruptibilibus, in cęlo autem non niſi metaphoricè.

An in compoſito naturali præter materiam & formam ſit quædam alia tertia natura re diuerſa a partibus.

CAP. XVIII.

Qõ undecima an totum eſſentiale re diſtinguatur ab omnib⁹ ſuis partibus.

VLtimo loco tractãda eſt illa quæſtio,an totum re diſtinguatur ab omnibus ſuis partibus ſimul ſũptis;totum,inquam non vniuerſale, nõ quantitatiuum vel integrale, nõ mixtũ, ſed totum eſſentiale,quale eſt animal reſpectu corporis & animæ, & ignis reſpectu materiæ,& formę ex quibus conſtat. Neque vero quiſquam putet huius quęſtionis tractationẽ alienam eſſe huic loco; hinc.n. cognoſci & iudicari debet, an ſit tantũ duplex natura,materia nimirum & forma,an verò præter illas ſit tertia longè potior,atque præſtantior quæ eſt ſubſtantia ipſius compoſiti naturalis. Quam ſit autem difficilis hæc quæſtio, vel ex eo animaduerti poteſt, quod hac de re non ſatis cõſtanter loqui videntur Peripatetici.Etenim Ariſt.in 7.Metaph. tex. vltimo ſatis apertè ſignificat totũ re diſtingui a ſuis partibus, ſcribens ipſum BA,eſſe aliud quidpiam,quam,b,& a,ſicut caro eſt alia res quam ignis & aqua; idemque inſinuat faciens multis in locis tres ſubſtantias nẽpe materiam, formã, & compoſitũ. At in 1. Phy.tex.17.& in

A 2.de Anima tex.10.videtur contra ſentire.Deinde Auerroes in 1.Phy.Cõm.17 ait totum nihil aliud eſſe quàm ſuas partes:idemque confirmat in 7.Metaphyſi. com. 20.& 44. At cõtrarium docet in 7. Metaphy.comm.vltimo,in 3.de Anima. Com.5.in 5.Metaph. Cõm.6.in 7.Metaphy.comm.27.Quamobrem Auerroiſtę diſtracti ſunt in cõtrarias opiniones. Alijs autem negãtibus totum re diſtingui a ſuis partibus. Similiter etiam Thomiſtarum non eſt concors ſententia, quidã enim diſtinctionem realem totius a ſuis partibus probant: Alij verò reprobant **B** propterea quòd D. Thomas in 4 contra gentes ca. 81. uidetur eiuſmodi diſtinctionem refellere, in 3. autem Sent. diſtin.2.quæſt.1.art. 3.quæſt. 3. & in 3.par. quęſt. 6. art.5. videtur eam approbare. Nos igitur primùm oſtẽdamus quid alij ſenſerit,tum doceamus, quid doctrinæ Ariſt.congruentius, ac probabilius eſſe videatur.

Prima opi. eiuſq; refutatio.

Quidam exiſtimarunt,vt refert Heruæus.Quodlibeto 2.quæſt.14.totum re diſtingui a ſuis partibus;quam opinionẽ probabant declarando tria;vnum eſt,to**C** tũ diſtingui a partibus per modos quoſdam intrinſecos quos ſuperaddit partibus & in ſe ſimul complectitur, qui modi duo ſunt,eſſe in alio qui ęſt formæ, & eſſe id in quo eſt aliud, qui eſt materiæ: Alterum eorum dictum eſt, huiuſmodi modos re diſtingui a partibus, nẽpe ipſum eſſe ĩ alio,re diſtingui a forma,& eſſe id quo eſt aliud,a materia. Tertium eſt,non facere compoſitionem cum ipſis partibus,i.cum materia & forma. Hæc ſententia falſa eſt, quam Heruęus quantũ ad tria quæ cõtinet,bene cõfutat. Pri**D** mùm enim iſti modi per quos differt totũ a ſuis partibus,vel ſũt partes totius, & ſic totum differret ab omnibus partibus per aliquas partes, quod eſt impoſſibile; vel ſunt paſſiones totius, ſed cum paſſio ſit poſterior ſubiecto nec eſſẽtiã eius attingat, non poterit totum per ſe primò ac eſſentialiter diſtingui a partibus per illos modos:Vel iſti modi ſunt ipſum totum, at id eſſe nequit, nã tãtũ eſt vnum, illi modi ſunt duo inter ſe diſtincti & oppoſiti;totum,quale eſt hõ.& equus, eſt ens abſolutum & ponitur in

cate-

categorijs; illi modi sũt reſpectus quidã nec p ſe, vt fatentur aſſertores iſtius opinionis, vllũ in categoriis locum habẽt. Deinde qui fieri poteſt vt iſti modi re diſtinguantur ab ipſis partibus? hinc enim efficietur vt iſti modi habeant alios modos, & ita res eat in infinitũ, nam vel sũt accidens vel ſubſtantia; ſi accidens ergo habẽt eſſe in alio; ſi ſubſtantia, uel materia, vel forma, quare vel habebũt eſſe in alio, vel erũt id in quo aliud habet eſſe. Poſtremò, iſtos modos, cum re diſtinguãtur a partibus, non facere cum eis vllam compoſitionem, quis ſanæ mẽtis poſſit credere? Nam eſſe duo quæ re differant, & unum ſit in alio ei coniunctum citra vllam compoſitionem, non ſolum eſt incredibile, ſed neq; eſt intelligibile.

Exponitur ſecunda opinio ponentium diſtinctionem realem inter totum & partes.

CAP. XIX.

Secũda opinio ſatis probabilis.

ALtera opinio eſt eorum qui arbitrãtur totum re diſtingui a ſuis partibus, nõ per aliquos modos, verũ ſeipſo quatenus ex vnione formæ cum materia reſultat tertia quædam entitas quę eſt ſubſtãtia & quidditas ipſius compoſiti, & propter quam ipſum totũ formaliter & complete habet vt ſit totũ. Hãc opinionẽ tuẽtur magni tum Theologi tũ Philoſophi: Scotus 3. Sent. diſt. 2. q. 2. Heruæns. Quodlibero 2. quęſ. 14. & principes Thomiſtarum Capreolus, Caietanus, Ferrarienſis, & item Auerroiſtarum, Burlæus, Iãdunus. Rationes quibus hæc probatur opinio ex Scoto & Scotiſtis magna ex parte ſumptæ, ſunt hæ. 1. Ratio. Totum eſt vnũ ens per ſe, ſed omnes partes ſimul ſumptæ non ſunt unum ens, ſed multa entia, ergo totum diſtinguitur rẽ a ſuis partibus: alioquin nihil intereſſet inter totum quod eſt vnũ ens per ſe, & inter totum quod eſt vnũ per aggregationem, vel per accidẽs, hæc. n. tota non ſunt aliud, quàm ſuæ partes ſimul ſumptæ, velut domus, aceruus lapidum, exercitus &c. 2. Generatio, tum qa eſt vna mutatio numero, tum quia eſt A ſubſtantialis, debet habere pro primo & proprio termino ad quem, aliquid quod ſit verè vnum & ſubſtantia, ſed hoc non eſt materia, neq; forma, quia ſecundum Ariſt. nec materia nec forma per ſe generatur; neque eſt materia & forma ſimul ſumptæ, quia ipſę non ſunt verè unum ens: ſed duo entia, cum igitur cõpoſitũ ſit id qđ generatur, erit ipſum re diuerſum a ſuis partibus. Nec ualet quod reſpondent quidam, materiam & formam vt ſunt ſimul & inuicẽ vnitę, eſſe ipſum totum, & id quod per ſe generatur hoc inquam non valet, nam iſta ſimultas ſeu B vnio, eſt relatio, quare nõ poteſt eſſe terminus generationis, tum quia ſecũdum Ariſ. in 5. Phy. non fit per ſe motus ad relationẽ, tum etiam quia terminus generationis debet eſſe ſubſtantia. 3. Sequeretur id quod corruptum eſt etiam poſt corruptionem ſuam remanere integrũ atque completum ſecundum eſſentiam ſuam ſicut erat anteą; etenim corrupto homine remanet materia, & anima rationalis, ſed homo nihil aliud eſt ſecũdũ eos qui nolunt totum re diſtingui a ſuis partibus, quàm materia & forma, ergo C poſt corruptionem hominis, remanet integer homo ſecundum eſſentiam; nam vnio corporis & animæ quę ante corruptionem erat in homine, poſt corruptionem autem nõ ſupereſt, cum ſit relatio quædã nihil plane attingit eſſentiã hominis. 4. Ea de quibus ſimul verè dicuntur contradictoria, non poſſunt eſſe idẽ ſecundũ rẽ, ſed de toto & partibus enuntiantur contradictoria; ſiquidẽ de toto dicitur q eſt unum, de partibus quòd ſunt multę; de toto quòd cauſſatur & cõponitur ex partibus, de partibus, quod D cauſſant & componunt totũ: ergo totũ & partes non ſunt idem ſecundum rẽ. 5. Nihil cauſſat ſeipſum, & cauſſa realis ſemper cauſſat aliquid a ſe diuerſũ realiter, ſed materia & forma ſunt cauſſæ reales, & ſimul iũctę cauſant ipſum totum cõpoſitum, ergo hoc re diſtinguitur ab illis. 6. Vnius paſſionis unum eſt ſubiectum, cum ergo multæ ſint propriæ paſſiones ipſius compoſiti vel totius, partes autem eius ſimul ſumptæ non ſint uerè vnum aliquid, relinquitur ipſum totum re diuerſum eſſe a ſuis partibus. 7. Si in homine

homine præter materiam & formam nõ eſt tertia quædam res quæ ſit ſubſtantia totius, neceſſariò ſequitur animam rationalem eſſe quantam & diuiſibilem; probatur conſequentia, nam ſubiectũ quantitatis præſertim terminatę, eſt totum compoſitum: quare ſi homo non ẽ aliud ſecundum rem quàm materia & anima rationalis, neceſſe eſt quantitatem hominis ſubiectiuè inhęrere in materia & in anima rationali; ex quo neceſſariò efficitur, animam rationalem neceſſariò eſſe quantam, non enim fieri poteſt ut quantitas ſubiectiuè inſit in aliquo & nõ continuo reddat ipſum quantum.

8. Si homo non eſt res quædam diuerſa a materia ſua & forma, ergo homo generando hominem nihil producit, quare falsò dicitur generare; quid enim producit? an materiam? ſed ea eſt ingenerabilis & incorruptibilis: an formam? ſed anima rationalis, quæ eſt forma hominis, non producitur ab homine, ſed ex nihilo creatur a Deo: an unionem animæ, cum corpore? verum ea cum ſit reſpectus quidam, non poteſt per ſe produci, præſertim cum terminus generationis ſit ſubſtantia 9. Ariſtoteles in 2. de anima tex. 2. & in 7. Metaphy. tex. 7. & in 12. Metaph. text. 14. diuidit ſubſtantiam tripliciter, in materiam, formam & compoſitum, & ait eſſe tres ſubſtantias; cum igitur membra diuidentia debeant eſſe inter ſe diuiſa, erit ſubſtantia compoſiti re diuerſa a materia & forma; alioquin ſi compoſitum eſt idem quod materia & forma, non erunt tres, ſed duæ tantũm ſubſtantię, niſi fortè illam ſimultatem & vnionem materiæ & formæ, libeat appellare ſubſtantiam; quod quantum a uero abſit, nemo eſt qui non uideat.

His igitur rationibus hæc ſecunda opinio cõprobatur. Veniamus ad tertiam opinionẽ quę cæteris eſt probabilior.

* * *

Tertia opinio eorum qui negant totum re diſtingui a ſuis partibus.

CAP. XX.

DVrandus lib. 3. Sent. diſt. 2. quæſt. 2. & Gregorius Ariminenſis 1. Sẽten. d. 24. q. 1. art. 1. & alij graues viri, opinantur totum nõ re ſed ratione diſtingui ab omnib. partibus ſuis ſimul ſumptis, quã opinionẽ his rationibus conantur perſuadere. 1. Secundum Scotũ, omne ens abſolutum & realiter diſtinctum ab alio, poteſt, ſaltem per diuinam potentiam, ſeparari ab illo, cum igitur totum ſit ens abſolutum, & ſecundũ Scotum, re diſtinctum a partibus, poſſet ab omnibus ſuis partibus ſeparatum exiſtere: quod tamen implicat contradictionem, quia de ratione totius eſt habere in ſe partes. 2. Vel totum diſtinguitur a partibus ſecundum ſe totum, uel ſecundum aliquid ſui; ſi ſecundũ ſe totum, ergo ſecundum omnes partes ſuas, quare ſecundũ oẽs partes ſuas differt ab omnibus partibus; ſi ſecundũ aliquid ſui, cum id nõ poſſit eẽ paſſio totius, quippe quæ ſit eo poſterior, erit pars totius, quare ſecundum aliquam partem differet ab omnibus partibus; utrũuis eorum dicatur, implicat cõtradictionẽ, ergo &c. 3. Quidquid aduenit enti in actu eſt accidens, ſed iſta entitas totius aduenit formæ vnitæ cũ materia quę forma ẽ actus, ergo illa entitas totius, eſt accidens; atque hæc ratio eſt D. Thomæ in 4. contra Gentes cap. 81. 4. Ternarius eſſet quaternarius, nam præter tres unitates partiales, eſſet quarta unitas, nimirũ entitas totius ternarij, & ſic nõ poſſet dari binarius. 5. Tota aliqua quãtitas, eſſet maior quàm omnes ſuæ partes ſimul ſumptæ, nam tota quantitas habet omnes quantitates omnium ſuarum partium, & præterea hẽt entitatem totius, quæ non poteſt eſſe aliud quàm quantitas, ergo habet plures quantitates. quare eſt maior. 6. Eſſent cuiuſlibet generationis duo termini, unus forma, alter entitas totius, at unius motus numero, unus tantum terminus eſſe poteſt. 7. Videtur ſecunda

opinio eſſe contra Auerroem, & contra Ariſtotelem, ac veteres Peripateticos. Nam ſecundum eos tota quidditas compoſiti naturalis eſt forma, vt ſupra oſtenſum fuit, at ſi præter materiam & formã eſt illa tertia entitas totius, neceſſe eſt ipſam eſſe quidditatem rei, non autem formam. 8. Iſta entitas totius ſi eſt à partibus ſuis diſtincta, ergo ex tali entitate & partibus ſit vnum ens per ſe, & ſit aliud quoddã cõpoſitum, & aliud totũ, quare erit duplex vnum ens per ſe, duplex cõpoſitum, & duplex totum; quæ oia non modò ſunt manifeſtè falſa, ſed etiam inuoluunt contradictionem. 9. Separetur cogitatione iſta entitas totius ab entitatibus omnium partium, & quæratur an in illa entitate totius ſeparatim a partibus conſiderata, includantur partes necne? non includi eas, eſt contra rationem totius; includi autem, eſt contra ſuppoſitionem; neque dicat quiſquam non poſſe cogitatione ſeparari entitatem totius ab entitatibus partium; etenim cum entitas totius ſit abſoluta, & diuerſa a partibus, nulla cauſſa eſt nec verò fingi põt, cur nequeat animo ſecerni & ſeorſim cõſiderari. 10. Damaſcenus ait, & id uidetur probatum, & receptum ab omnibus Theologis, Verbũ Diuinum in Chriſti incarnatione nihil aſſumpſiſſe, quod poſtea dimiſerit, at ſi præter animã & corpus, eſt tertia quædam entitas hominis, eam Verbũ Diuinũ aſſumpſit, quã tamẽ poſtea in morte Chriſtus dimiſit; non.n. ſicut poſt mortem Chriſti remãſit materia & anima, quibuſcũ ſemper vnita fuit Diuinitas; ſic etiam dicere poſſumus remanſiſſe humanitatem, quippe cum eã per diſiunctionem, atque ſeparationem animi a corpore neceſſe ſit deſinere. 11. Si i cõpoſito naturali præter materiã & formã eſt iſta entitas totius; ipſa erit natura, omnis enim ſubſtantia phyſica eſt natura, quare non tantũ duplex erit natura, nimirũ materia, & forma, vt vult Ariſt. in 2. Phy. ſed erit triplex; at cuius motus iſta natura principiũ erit? aut qua rõne definitio naturæ ei poterit accommodari? aut quale principium erit, actiuum ne, an paſſiuum? aut quo pacto erit cauſſa, vt moueatur id in quo eſt 12. Ariſto. in 7. Metaphyſicæ textu vltimo, quo

A in loco qui ſecundam opin. ſequuntur exiſtimãt eum ipſis ſuffragari, ſatis apertè declarat, quemadmodũ nolit totum diſtingui a partibus, cum enim ſcribat aliud eſſe, ba, & aliud b, &, a, quis non intelligit eum non ponere diſtinctionem realem inter totũ & partes, ſed tantùm diſcrimen rationis? non enim, ba, eſt alia entitas, quàm, b, &, a, ſimul, ſed tantũ ab illis differt in ſono pronuntiationis ſicut dictiones differũt a ſyllabis & litteris tũ ſono, tũ ſignificatione. Præterea, nonne Ariſ. alibi ſicut in principio huius quæſt. indicauimus, apertiſſimis uerbis docet
B totum non eſſe aliud quam omnes partes ſimul ſumptas? His rationibus confirmatur tertia hæc opinio, & ſecunda quæ ei contraria eſt, refellitur. Nos autem, quia putamus utramque opinionẽ probabilem eſſe, & neutrius rationes uel neceſſarias uel etiam admodum firmas eſſe, ideo quæ pro utriuſque ſententiæ cõfirmatione poſita ſunt argumenta, breuiter diſſoluemus.

C

Soluuntur rationes ſecundæ opinionis.

CAP. XXI.

NE longiores ſimus ſingulas rationes cuiuſq; opinionis ſubtiliter & explicate ſoluẽdo, idcirco breuem tantummodo cuiuſque rationis ſolutionem attingemus. Ad rõnes igitur ſecundæ opinionis, hoc modo reſpõderi poſſet. Ad 1. Sicut ternarius dicitur una ſpecies numeri, non pp unam aliquam entitatem re diſtinctam a tribus unitati
D bus, quomodo enim vna res numero in tribus alijs rebus diſtinctis & diſcretis eſſe queat? ſed quia eſt vna quædam certa ac determinata collectio vnitatum; ſicut etiam domus dicitur vna propter vnam compoſitionem & figuram partium; ſic etiam compoſitum naturale eſt unum propter naturalem vnionem, & coniunctionem formæ cum materia: neq; enim vel propriæ affectiones rei naturalis exiſtere, neq; motus naturales effici poſſẽt niſi forma eſſet vnita & coniuncta materiæ. Intereſt autẽ multum inter vnũ per
ſe,

ſe, quale eſt cõpoſitum naturale, & unũ
per accidẽs; quia in illo partes hñt inui-
cem eſſentialiter ordinẽ atq; dependen
tiam;adeo vt una pars non poſſit obtine
re perfectionẽ ſuã ſine altera,in hoc au-
tem non ſic eſt. Ad 2. Generatio termi-
natur ad formã ſubſtantialem,nõ quidẽ
ſeparatam à materia,ſed ei inhęrentem
intimeq; coniũctam: quamobrem dr̃ ge
nerari cõpoſitum,quia nihil eſt aliud cõ
poſitum,quã forma coniuncta cũ mate-
ria ; unde Ariſt. in 7. Metaphyſi.tex.27.
[Nõ (inquit) generatur hoc uel hoc,ſed
hoc in hoc.] Hoc eſt nõ generatur mate
ria, aut forma ſeparatim , ſed forma in
materia;& paulo infra ſic ait,[nõ fit for-
ma,ſed copulatio formæ cum materia.]
Ad 3. Eſſentia hominis integra, non eſt
ſola forma ſeparata, ſed eſt forma unita
cum materia; & quia poſt mortẽ homi-
nis, anima nõ habet eſſe in materia, nec
in ea operatur,idcirco tunc non eſt inte
gra eſſentia hominis. Ad 4.Hæc ratio nõ
concludit,ea de quibus ſimul verè enun
tiantur cõtradictoria, re diſtingui inter
ſe,ſed tantùm probat ea diſtincta eſſe de
bere ſaltem rõne; alioquin neceſſariũ eſ
ſet re diſtingui vl̃e à ſingularibus, priua
tionẽ à materia , totum quãtitatiuum à
ſuis partibus, relationẽ à fundamento,fi
guram à quãtitate,actionem à paſſione:
de quibus tñ propoſitiones inuicẽ con-
tradicentes uerè confici & pronunciari
pñt. Ad 5.Hæc rõ uim hẽt in eo,qđ cauſ
ſat effectiue,nõ autem in eo,quod cauſ-
ſat intrinſecè , uel eſſentialiter , ut ſunt
materia, & forma : nec ualet in eo quod
cauſſat quãtitatiue, alioquin eadẽ rõne
concludi poſſet totum quantitatiuũ re
diſtingui à ſuis partibus: nã ſicut partes
eſſentiales cauſſant totum eſſentiale,ſic
quantitatiuæ totum quantitatiuum effi
ciunt:dicuntur autem materia,& forma
cauſſare ipſum cõpoſitum,propterea ꝙ
ſunt ſibi inuicem cauſſæ, nã materia eſt
cauſſa formæ quatenus forma educitur
ex potentia materiæ & in ea recipitur ,
forma uerò viciſſim eſt cauſſa materiæ,
quatenus eã actuat,determinat, & perfi
cit;ex hac aũt mutua earũ cauſſalitate ef
ficitur nãlis earũ unio,& coniunctio,pp
quã eſt & nominatur cõpoſitũ nãle. Ob
hanc igr̃ cauſſam materia & forma com-

A poſitum cauſſare dñr. Ad 6.Propriæ paſ
ſiones dñr eſſe ipſius compoſiti, quia nõ
oriuntur ex materia;niſi prout eſt actua
ta & determinata à forma,nec oriuntur
à forma,niſi ea ratione, vt eſt unita ma-
teriæ . Ad 7. Permultis viris doctis non
probatur quantitatem ſubiectiuè eſſe in
toto compoſito,ſed putant eam imme-
diate inhærere in materia prima,accipe
re uero hos uel illos terminos ab agẽte,
ſecundum uarietatẽ formarũ,quas indu
cit in materiã;quocirca aĩa rationalis,li
cet ſit actus materiæ quantæ,tñ quia ab
ea nõ pẽdet, ſicut in ſe nõ recipit ipſius
B materiæ,ut ita dicam,materialitatẽ , ita
nec ipſius quantitatis in ſe recipit exten
ſionem ac diuiſionem . Ad 8. Non poſ-
ſumus inficiari multis in rebus longè di
uerſam eſſe rationẽ generationis homi-
nis,ꝗ̃ cęterarum rerũ naturalium, uerũ
tamen dr̃ hõ generare hominẽ , tũ quia
efficit ipſum corpus humanũ, tum etiã,
quia largitur diſpoſitiones pp quas ma-
teria fit capax animæ rõnalis, & præbet
ea quæ neceſſaria ſunt ad efficiẽdã vnio
nem animæ cũ corpore,qua unione po-
ſita, exiſtit homo, eaq; ſublata corrũpit̃
C & interit.Ad 9 Propterea uocat,Ariſto
teles compoſitum,tertiam quandã ſub-
ſtantiam,quia forma coniuncta materię
habet ſubſtantialem quendam modum
eſſendi, qui modus conſiſtit in naturali
partiũ unione;qui modus,eſt diuerſus à
modo proprio materiæ, & à modo pro-
prio formę ea ratione ut per ſe conſide-
rantur diſiunctæ inuicẽ atq; diſſociatæ.

Soluuntur rationes tertiæ opinionis.

D

C A P. XXII.

QVoniam aũt breuiter docuimus,
quemadmodum rationes ſecun
dæ opinionis ſolui poſſent,con-
ſequẽs eſt , ut ad rõnes tertiæ opinionis
ſimili breuitate rñdeamus. Ad 1.Reſpõ-
det Antonius Andreas primę claſſis Sco
tiſta,in 7. Metaphy.q.vlt.maiorẽ propo-
ſitionẽ illius argumentationis eſſe uerã.
ſi illud abſolutum eſt prius,& nõ depen
dens eſſentialiter ab alio : at compoſitũ
eſt poſterius, & eſſentialiter depẽdens à

partibus; ſi quis aũt inſtet: ꝙ facit Deus accidens ſine ſubiecto, cum tamen accidens ſit poſterius, & dependens eſſentialiter a ſubiecto: reſpondet non eſſe ſimile, quia accidens non habet ſubiectũ pro cauſſa intrinſeca, ſicut compoſitũ habet materiam & formam, nullus autem eſſe ctus ſimpliciter, & omninò dependet à cã extrinſeca præterquàm a prima, quia Deus omnem canſſalitatem extrinſecã poteſt ſupplere ſine cauſſa ſecunda, non ſic de cauſſis intrinſecis, quippe quæ includunt imperfectionem, nimirum eſſe partem canſſati. id quod in Deũ cadere nullo mõ poteſt. Hæc ille. Ad 2. Entitas totins, dupliciter conſiderari poteſt, vel in ſe formaliter, & pręciſe, nt eſt quædã res diſtincta a ſuis partibus, & ſic ſe tota differt ab omnibus ſuis partibus, uel cõſtitutiuè, & integratinè, ut dicit relationem ad partes ex quibus componitur, & ſic non differt aut ſe tota aut ſecundum aliquid ſui a ſnis partibus. Ad 3. Iſta rõ D.Thom. ſupponit non poſſe eſſe in uno compoſito naturali multos actus ſubſtã tiales, quod non probatur multis, q putãt in aliquibus compoſitis eſſe multas formas ſubſtãtiales. Nam quod aduenit enti in actu completo, nec habenti vlterius potentiam eſſentialem ad aliũ actũ perfectiorem. i. accidentarium, at quod aduenit enti in actu apto perfici & determinari per alium actum perfectiorem. i. ſubſtantiale. Ad 4. & 5. Alia eſt rõ totius eſſentialis, & alia totius quantitatiui: illud dicerẽt aliqui re diſtingui a ſnis partibus, hoc autem minimè. Præterea, unitas illa tòtalis ternarij non eſt numeralis, ſed entitatiua, & tranſcendentalis, quare cum aliis tribus nnitatibus non facit numerum quaternarium. ſimiliter ẽt

A entitas totius magnitudinis, eſt entitas formalis & tranſcendentalis, non habẽs in ſe extenſionem, qnare ſimul cum ſuis partibus, non facit quid maius ſecũdum molem, quàm omnes eius partes ſimul ſumptæ. Ad 6. Nihil prohibet eſſe dnos terminos generationis diuerſa ratione, unum ut quo, qui eſt forma; alterum ut quod, qui eſt ſubſtantia compoſita.

Ad 7. Quia proprinm quidditatis eſt determinare, diſtinguere &c. hæc ãt magis conueniũt formæ, quàm entitati totius, idcirco forma potius appellatur quidditas, quàm illa entitas totius. Ad 10. Hęc B rõ Theologica eſt, quare eius ſolutio nõ eſt hoc loco a nobis qui Philoſophiã tractamus, requirenda. Eam verò infirmam eſſe & multis modis ſolui poſſe, oſtendit Capreolus in 3. ſen. d. 2. q. unica art. 3. in reſponſione ad argumenta contra ſecũdam concluſionem. Satis erit in præſentia lectorem monere, illam Damaſceni ſententiam, Verbum, quod ſemel aſſum pſit nunquam dimiſit, intelligendam eſſe de partibus eſſentialibus humanæ na- C turæ, corpore nimirnm & anima rationali, a quibus nuuquàm Verbũ diuinum ſeparatum eſt, ne illo quidem triduo, ꝙ inter mortem & reſurrectionem Chriſti, interiectum eſt. Atque hanc eſſe ueram propriamq; uerborum Damaſceni ſententiam liquidò cognoſcet quicunq; locum illum & uerba Damaſceni tantũ non oſcitanter legerit. Porrò cæteræ rationes, qnas hic inſolutas relinquimus, uidentur nobis admodũm probabiles, quare tum propter eas, tum etiam quia non ſunt multiplicanda entia ſine cauſſa & neceſſitate, tertiam opinionem probabiliorem eſſe iudicamus. Atq; his expoſitis, finem habet liber ſeptimus.

FINIS LIBRI SEPTIMI.

DE CAVSSIS LIBER OCTAVVS.

POst explicationem materiæ, formæ, ac naturæ, ꝓximè diſſerendũ eſt de cauſſis; tũ quia illarum B cõe eſt, eſſe cãs, tũ quia cauſſarũ mentio pſępe fit in Phiſiologia, & omnis quæ rõne cõficitur doctrina, ex cauſſis proficiſcitur & omnino pendet. De cauſſis aũt, & ſi agit Logicus atq; Metaphyſicus, multò aliter tamẽ q̃ Phyſicus; etenim Logicus agit de cauſſis ea rõne vt sũt principia cognoſcendi & ſciẽdi res; ſcire.n.eſt rẽ ꝑ cauſſam cognoſcere; & tã demõſtratio q̃ definitio, quæ ſunt duo inſtrumenta logica ſciendi, ex cauſſis procedunt; C Metaphyſicus autem agit de cauſſis quatenus cauſſa & cauſſatũ diuidũt ens qđ eſt ſubiectum Metaphyſicæ; ſiquidẽ omne ens eſt aut cauſſa aut cauſſatum, & quia ratio cauſſæ pertinet ad omnes res tã materiales q̃ immateriales, ſuas namq; Intelligẽtię etiam cauſsas habent. At Phyſicus eo modo ſermonem habet de cauſſis, vt eas conſideret in ordine ad motum: namq; corpora Phyſica, pręſertim ſublunaria, omnia quatuor cauſſarum genera complectuntur. Neq; vero nobis animus eſt D minutiſſima quæq; ac leuiſſima quæ de cauſſis dici poſſent conſectari, ſed eas tantum res quæ abditiores ſunt, & à vulgari notitia remotiores, grauiores etiam & obſcuriores quæſtiones enodare.

De numero Cauſſarum.

CAP. I.

ARiſtot. vbi agit de cauſſis, nuſquam tradidit generalem definitionem cauſſæ: fortaſſe quia cum cauſſa non dicatur vniuocè, difficile fuit eiuſmodi definitionem cõficere, quæ in in quodlibet genus cauſſæ conueniret. Quidam ita definiunt cauſſam, [quæ dat B eſſe rei,] ſed non bene, nam nec materia nec finis dãt eſſe rei; ſed id eſt intrinſecè quidem formæ, extrinſecè autem efficiẽtis. Fortaſſe poſſet hoc modo definiri.

[Cauſſa eſt quæ in ſuo genere ꝑ ſe & principaliter cõcurrit ad cõſtituẽdũ effectũ.] Dicitur illud [in ſuo genere] quia licèt materia ſit infima cauſſarũ, ea tamen ĩ genere cauſſę materialis principaliter ac ꝑ ſe cõcurrit ad effectũ, nec ſuã cauſſalitatẽ accipit ab alijs cauſſis. Dicit̃ [per ſe & principaliter] vt excludãtur cauſſæ ꝑ accidẽs, & quę principibus cauſſis tan C quã adminiſtræ inſeruiũt. Quatuor aũt eſſe cauſſatũ genera, nuſquã etiã Ariſto. demonſtrauit, ſed id tanquã per ſe clarũ ſine probatione aſſumpſit. Poſſet aũt ad id oſtẽdẽdum adhiberi ea ratio quam affert Simplicius 2. Phyſicorum ſuper tex. 68. Quod efficitur inquit, tantùm poteſt habere duas cauſſas internas, materiam ex qua fit & formam per quã fit hoc aliquid, neque plures cauſſæ fingi poſſunt quæ ſint intra effectum: extrinſecùs autẽ effectus indiget efficiente, nihil. n. fit a ſeipſo, ſed quicq̃d fit ab alio fit: Efficiens D autem naturale non agit temere & inordinatè ſed determinatè ob certum aliquem finem, alioquin non conſtanter, nõ ordinatè, non eodem modo plerũq; ageret; quare in effectione rerum naturalium omnes ſupradictæ quatuor cauſſę cernuntur, nec opus eſt pluribus.

Breuis demõſtratio, ꝙ ſint quatuor genera cauſſarum.

Verùm Platonici adiungunt quintã cauſſam, quam ipſi vocant Ideam & exẽplar. Namq; Deus molitor effectorque omnium rerum, cum nihil agat niſi ſapienter, ideſt perfectè intelligẽdo quid, & quorsũ agat, habere debet ipſe Ideas

Ideam eſſe quintũ genus cauſſæ diuerſũ ab alijs quatuor ſecun

dum Platonicos probatur quatuor rationibus.

ideſt notiones & formas itelligibiles earum rerum quas agit, nihil enim fit in rebus, quod nō ante imo quod non ex omni æternitate fuerit ī Intelligētia & ſciētia Diuina. ac velut artifex animo cōceptam habet ideam & formam operis qđ efficit, ita Deus omnium ſuorum operū ideas & rōnes habet. Quæ Platonis ſententia confirmari poteſt his argumētis. Primò, quot modis fieri poteſt de rebus quęſtio propter quid, totidem cauſſas eſſe neceſſe eſt; nam quæſtio propter quid petit cauſſam, ſed poteſt fieri quæſtio ꝑpter quid de re aliqua, cui non poſſit bene reſpōderi & ſatisfieri per quatuor ſupradictas cauſſas ab Ariſtotele traditas, ſed tantum per cauſſam exemplarē, ergo poni debet cauſſa exemplaris, Maior per ſe nota eſt. Minor autem hoc modo probatur: Si de imagine Socratis quę eſt ſima quęratur propter quid ſit illa imago ſima, ad id reſpōderi nequit vel propter materiā imaginis, vel propter formam ſeu figuram, vel propter artificem, aut finem id accidiſſe, ſed tantū propter exemplar quod ſibi artifex imitādū propoſuit. Idcirco enim imago Socratis ē ſima, quia Idea & exēplar Socratis quod voluit pictor in illa imagine exprimere, habebat ſimitatē; erat enim Socrates ſimus. Deinde, hoc idem Simplicius ſic argumentatur, res naturales ſunt id quod ſunt, quia participāt forma quæ ē in materia; in omni autē participatione, tria reperiri debēt; id quod participat, & qđ participatur, & à quo ſiue ad cuius ſimilitudinē fit participatio: materia eſt quæ participat, forma naturalis quæ participatur, ergo debet eſſe quiddam tertium à quo manet participatio, & cuius parriceps efficiatur forma quę inducit in materiam; hoc aūt nihil aliud eſt q̄ Idea & exemplar Præterea, niſi eſſent Ideę non poſſet reddi vlla cauſſa, cur in effectione mūdi tā multæ ac variæ ſpecies rerum fuerint conditæ: Nā ipſum nihilum ex quo mūdus creatus fuit, ex ſe indifferēs & indeterminatum eſt; potētia itē Dei eſt infinita & indifferens ad omnes effectus; niſi ergo Deus haberet in ſe uarias rerum Ideas ad quarum ſimilitudinem effingeret quæcunq; molitur, non poſſet reddi cauſſa cur hominē potiꝰ creet

A quàm equum aut leonē, aut aliud quidpiam: Poſteà, ſi tollas Ideas & rationem exemplarem, quā afferes cauſſam ei qui petet; cur homo vel alia quæuis ſpecies, ſit ita definita & determinata, vt ſemper eandem perfectionem eſſentialem immutabiliter obtineat? vel cur homo ſit animal rationale & nō potius equus vel lapis? cur ēt natura ſemper eodem modo producat hominem? Qui autem amplectuntur cauſſam exemplarem, facilè has & alias ſimiles quęſtiones explicare & expedire poſſunt. Modus enim, numerus & menſura omnium rerum naturalium, B preſcriptus & definitus eſt à Deo ſm vniuſcuiuſq; ſpeciei Ideam & exemplar, quod ipſe mente ſua continet. Hæc Platonici pro cauſſa exemplari.

Verùm Ariſtoteles huiuſmodi cauſsā exemplarem aut nullam eſſe putat, aut non ſeparat à ſupradictis alijs quatuor cauſſis, ſiquidem eam referr ad cauſſam efficiētem; nam cum duplex ſit efficiēs, vnum quod agit ſine cognitione, qđ vocatur agēs naturale: alterum quod agit cognoſcendo & intelligendo vt homo: ſicut agens naturale habet in ſe formā naturalem per quā producit effectum, & C cuius ſimilem eum facit: ſic etiam agens per intellectum habet in ſe formam intelligibilem eius rei quā effecturus eſt, & contendit, quoad eius fieri poſſit, facere opus ſuū ſimile eius formę ſiue Ideæ quam animo comprehēſam tenet. Atq; hoc ſpectans Ariſt. ait in 7. lib. Metaph. domum materialem effici à domo, quæ eſt in mēte artificis, & ſanitatē quæ fit in corpore, proficiſci à ſanitate id eſt à ſanitatis Idea, & forma itelligibili quę eſt in mēte Medici. Itaque ſicut forma quæ D eſt in agente naturali pertinet ad cauſſalitatem efficiētis, nec facit diuerſum genus cauſſæ, ſic Idea quæ eſt in agente per Intellectum non facit quintum quoddā genus cauſſæ ſeparatū ab illis quatuor, ſed pertinet ad completā rationē cauſſalitatis effectiuæ quę eſt in agēte per Intellectū. ſicut igitur calor ignis, eſt efficiens caloris in aqua, & licèt calor reſpectu ignis ſit forma, tamen reſpectu caloris aquę, eſt efficiēs; ſic etiam domus intelligibilis quæ eſt in mēte architecti, & nihil aliud eſt quàm Idea domus, efficit do-

Ariſt. cām exemplarē refert ad cām quę ē vt forma, vel vt efficiens.

domum in materia ſenſibili, & illa Idea eſt forma architecti ut eſt artifex, ſed eſt efficiẽs ipſius domus ſenſibilis, atq; hãc ob cauſſam Ariſto. 2. Phyſic. tex. 28. definiens cauſſam formalem, ipſam appellat rationem & exemplar. Atq; ex his quę diximus, facilè erit cuiuis ſoluere rationes quæ pro cauſſa exemplari ſunt allatæ. Hæc autẽ de cauſſa exemplari dicta ſint, ne, quod ad numerũ cauſſarũ pertinebat, id omnino prætermiſſum eſſe uideretur. Cauſſæ autem inſtrumentariæ, reducuntur ad genus cauſſæ, cuius ſunt inſtrumenta: ut ſi fuerint inſtrumenta efficiendi, rediguntur ad cauſſam efficientem; ſi inſtrumẽta & præparationes materiæ ad accipiendam formam, reuocantur ad cauſſam materialem.

Explicantur definitiones & cauſſalitates ſingularum cauſſarum.

CAP. II.

NVnc ſingularum cauſſarũ vim, rationem, atq; cauſſalitatem expendamus. Materia in 2. Phyſi. ita definitur [id ex quo fit aliqd ita ut inſit.) Quæ definitio differt ab ea quę traditur in 1. Phyſic. tex. 82. quia illic definitur tãtum materia prima, quocirca ponuntur in definitione illæ particulæ (ſubiectum primum, & ultimum) hic autẽ definitur materia tam prima quàm ſecunda, tam naturalis quàm artificialis; nõ tamẽ definitur materia accidẽtium, quoniã accidens cum ſit forma ſimplex, nõ habet materiam ex qua fiat, ſed tantùm materiã in qua fiat & inſit, ut eſt apud Ariſto. 8. Metaphyſi. tex. 12. Peripatetici uocãt id quod ſubeſt accidẽti & in quo ipſum accidens inhæret, non quidem materiã ſed ſubiectum, quare eſſe in ſubiecto ita proprium eſt accidentis, ut nulli conueniat ſubſtãtiæ. Habet autem materia duplicem cauſſalitatem, unam reſpectu cõpoſiti, quæ eſt eſſe id ex quo fit & cõſtat ipſum compoſitum, & ratione cuius hẽt ſubſiſtentiam, ita ut nullo modo inſit in alio: Alteram reſpectu formæ, quæ eſt eſ-
A ſe id ex cuius potẽtia forma educitur, & a quo recipitur & ſuſtentatur. Cætera quæ de materia hic dici poſſent, copioſè tractata ſunt in quinto huius operis libro. Forma definitur eſſe (ratio & quod quid erat eſſe rei) appellatur etiam exẽplar, ſpecies, terminus, & aliis nominib. quæ omnia ſunt à nobis ſupra lib. 6. ſubtiliter explicata. Duplex item eſt cauſſalitas formæ, una reſpectu cõpoſiti, quæ eſt dare ei eſſe tã quidditatiuum, quàm actualis exiſtentiæ, idq; cõſtituere in certo gradu entium, & ab aliis rebus eſſentialiter diſtinguere: Altera eſt reſpectu
B materiæ, quæ eſt eã actuare, determinare, eiuſq; informitatẽ perficere & ornare. Cũ igitur ſupra dictum fuit materiã eſſe cauſſam formæ, nũc autem dicamus etiam formam eſſe cauſſam materiæ, palam eſt has duas ſibi inuicem cauſſas eſſe unam ſubiectiuè, alterã (ut ita loquar) actuatiuè & formatiuè. Quemadmodũ etiam ſe inuicem finiũt atq; terminãt, materia quidẽ finitur à forma quatenus materia habet potẽtiam indifferentem ad omnes formas, quæ ſuſcipiendo unã aliquam earum, determinatur: forma ve
C ro finitur ꝑ materiam, quatenus forma per ſe ſumpta indifferẽs eſt ad multa, & uniuerſalis, atque communicabilis; cum autem recipitur in materia, determinatur, fitq; ſingularis & incommunicabilis. Hoc tamen intereſt, quod indeterminatio materiæ ſignificat imꝑfectionẽ eius, determinatio autem perfectionẽ: è contrario uerò res habet in forma, cuius indeterminatio declarat eius perfectionẽ, determinatio autem ferè adiũctam hẽt imperfectionem; ſæpe. n. forma cum producitur in materia, non habet tantã per
D fectionem quãtam habere poſſet, ꝓp indiſpoſitionem materiæ cui unitur. Vide D. Tho. 1. p. q. 7. art. 1.

Duplex cauſſalitas materiæ.

Duplex cauſſalitas formæ.

Materia determinat formã, & forma materiam, ſed diuerſo modo.

Efficiẽs definitur (primum principiũ motus) & uocatur primum, nõ abſolutè nã finis prior eſt, & ab eo mouetur efficiens ad agẽdum, ſed dicitur primũ phyſicè, nã cauſſa quæ primò mouet motu phyſico, eſt efficiens; finis enim non mouet motu Phyſico ſed metaphorico, motu nimirũ deſiderij & amoris. Additur, motus, non ꝙ efficiens tãtùm faciat motum, producit. n. etiam formam ſubſtantialem,

Duplex cauſſalitas efficientis.

tialē,ſed vel quia quicquid facit,per motum facit,uel quia effectus non depēdet neceſſario ab agēte niſi in fieri & dū motus durat quo ab agente producitur,vel vt diſtinguatur efficiēs Phyſicum a non Phyſico: nam licet Deus ſit cā efficiens Intelligētiarum, tamen quia non eſt efficiens per motum, ſed per creationē aut ſimplicē emanationem, idcirco non eſt, nec appellatur efficiens Phyſicum. Duplex autem eſt efficientis cauſſalitas; vna reſpectu materiæ quā mouet, præparat, & ſic afficit vt opus eſt ad formam ſubſtātialem accipiendā,& eſt cauſſalitas agentis erga patiens & mouentis erga mobile; altera eſt cauſſalitas reſpectu formæ ſubſtātialis,vel potiùs reſpectu ipſius cōpoſiti,quod producit, & hęc eſt propria cauſſalitas efficientis ut eſt efficiens.

Cauſſalitas finis duplex eſt, una reſpectu mediorum,quæ eſt dare illis bonitatem,amabilitatem,menſuram & ordinē, multa.n. per ſe non amarentur, quę tamen amantur,quia conferunt ad finem, ut potio amara grata eſt propter ſanitatem. Similiter quæ debeat eē menſura mediorum,vel quis ordo,ſpectatur ex fine,ſicut perſpicuè cernitur in curatione ægroti;quod.n.medicamentum,quantū, quo tempore, quomodo adhiberi debeat,attenditur ex ſanitate, hæc.n. præſcribit & præfinit omnia medicis prout conducit ſanitati ægroti. Illud enim ab Ariſt. 1.lib.Polit.ca.6. rectè dictum fuit, in fine non eſſe modum aut menſuram, media verò habere modum quē ex fine capiunt; ut ſanitas ſine modo & mēſura expetitur,nempe quanta maxima eē poteſt, medicamenta uerò hactenus tātūmodo expetuntur & ſumūtur,quatenus conducunt ſanitati. altera cauſſalitas finis eſt reſpectu agentis, quæ nihil aliud eſt, quàm eē id cuius gratia agens operatur, uel ad quod per ſe ordinatur actio agentis,uel eſt mouere agens ad agendū deſiderio ſui. Cui.n.finis dicitur mouere, non intelligitur propriè & Phyſicè; nam quod mouet Phyſice, actu eſt, finis autem ut finis, nondum actu eſt; deinde quod mouet Phyſice,eſt efficiens & mouet ob aliquē finem, quare idem eſſet finis & efficiens,& finis moueret ꝓpter finem,ſicq; res abiret in infinitum. Mouet

Duplex cā litas finis.

A igitur finis Metaphoricè,uel quia inijcit agenti deſiderium &amorem ſui,qui eſt motus metaphoricus, id qđ accidit ijs, quę cognoſcendo & eligendo agunt:uel quia cum finis ſit id cuius gratia agēs operatur,& ad quod ordinat ſuā actionē, perinde ſe hēt ac ſi moueret agens. Etenim ſic habet uſus loquendi,ut cū quidpiam facimus alicuius gratia,dicamur id feciſſe moti ab illo:ut quia mercator lucri faciēdi & augendi cauſſa laborat,dicitur is moueri & trahi a lucro ut tātos ſubeat labores.

B

Explicantur tres Dubitationes.

C A P. III.

SED cōtra ea,quę de fine proximè ſūt a nobis explicata,occurrūt tres dubitationes; una eſt, non ens nō poteſt cāre,aut mouere quicquam, ſed finis ut finis nondum eſt, ergo nequit cauſſare uel mouere. Altera dubitatio eſt,non uidetur finis poſſe dare bonitatem mediis quæ ad ipſum finem referuntur, tū quia C cum finis nō ſit actu,& ab ipſis mediis efficiatur,non pōt eis communicare vllam bonitatem, tū ēt quia talis bonitas aut eſt in ipſis mediis, & ſic erunt bona non fināliter.i.propter finem,ſed formaliter, ideſt per ſe:aut eſt in fine,& ſic non media,ſed ipſe finis dicetur bonus; aut ē in quadam relatione mediorum ad finem, at nō uidetur relatio eſſe quippiam per ſe bonum,& amabile. Tertia dubitatio: dictum fuit finem mouere metaphoricè quatenus inijcit agenti amorem & deſideriū ſui,quod non uidetur eſſe uerum; D nam licèt agens per intellectum ut homo, moueatur deſiderio finis ad agēdū, quippe cum habeat uim cognoſcendi & amandi, attamen agens naturale, quod caret cognitione,quomodo ad finē propter quem agit moueri poterit?an Phyſice? at hoc ſupra refutauimus, finis.n.cū nondum ſit actu,mouere Phyſice nō poteſt.an Metaphorice per amorem & deſiderium? atqui hoc cadere non poteſt in agens naturale,quod eſt omnino expers cognitionis.

Ad quas dubitationes breuiter hoc mo

do

do reſpondendum eſt. Ad 1. Non ens non poteſt cauſſare effectiuè nec mouere phyſicè, ſed nõ ens actu, quod tamen & eſſe & à nobis parari poteſt, nihil prohibet cauſſare finaliter, qđ nihil aliud eſt quam eſſe id cuius gratia aliquid fit. Nos enim nõ ſolum operamur propter id quod iam actu eſt, ſed etiam propter id quod nondum eſt, poteſt tamen eſſe & à nobis actione noſtra comparari. Ad 2. Bonitas, quæ aſſignatur medijs, partim eſt in fine, partim in mediis, partim in relatione mediorum ad finem; eſt in fine, quatenus ſi finis bon⁹ aut malus fuerit, media item habẽtur bona uel mala; & multa ſunt quæ propter ſe nunquam à nobis expeterentur, ea uerò tanquam bona expetuntur à nobis pp finem: eſt in relatione mediorum ad finem, quatenus media ob id dicũtur plus minus ue bona, quià plus minus ve cõferunt, & cõducunt ad finem; eſt denique in ipſis medijs, quia ꝙ medium cõducat ad finem, habet propter aliquã uirtutem uel qualitatem uel aliud quidpiam in ipſo inſitum. Ad 3. Apprehenſio & amor finis, ſatis eſt, ut fit in agente principali & primo à quo mouentur & regũtur inferiora agentia; in agente autem inſtrumentario nõ eſt neceſſaria cognitio finis, ſed loco eius eſt inclinatio & propẽſio ad finem. Itaque cognitio finium naturaliũ, & directio actionum naturaliũ ad illos fines eſt in Deo & intelligentiis à quibus mouentur & regũtur agentia naturalia, in ipſis autem agentibus naturalibus nõ eſt apprehenſio finis, ſed eis ab agẽti primo inſita eſt uirtus aliqua naturalis, propter quam inclinantur & propẽdent ad ſuos fines, quemadmodũ lapidi data eſt grauitas propter quam propẽdet, & fertur deorſum. Poteſt autẽ id quod diximus illuſtrari exemplo Imperatoris, ꝙ cum aliis principibus exercitus nouit finem belli & rerum in eo gerẽdarũ, quẽ priuati milites plerumque ignorãt: ſed cum regantur ab imperatore, ſatis illis eſt ab eo habere mãdata, & rationem rerum agendarum. idem cernitur in architecto, qui operis quod efficitur cauſſas omnes rationeſq; cognoſcit, at fabri cæmentarij, cæteriq; adminiſtri, quid fiat, aut fieri debeat norunt quidem, cur au-

A tem quidque ita fiat, nec ſciũt, nec uerò ſcire eos opus eſt.

Hæc dicũtur ab ijs qui de fine adhuc ſcripſerunt. Quæ nobis quidem uidentur nec ſatis Ariſtotelicè, nec philoſophicè dici. Etenim fortaſſe ſecundum Ariſto. (quæ multorum magnorumque philoſophorum eſt ſententia.) Intelligentiæ, aut nullo modo cognoſcunt ſpecies rerum ſublunarium, aut certe non propriè ac diſtinctè, ſed tantum eminenter ac uniuerſaliter cognoſcunt, nec eas mouent atque regunt alio modo quàm per motum ac lumen cæli. Deinde, fin-

Præclara ve req; peripatetica de fine doctrina diligenter obſeruanda.

B gamus mundum eſſe ſine Intelligẽtijs, num quę in eo eſſent grauia & leuia, aut non mouerentur, aut aliter mouerentur, aut non ad eadem loca mouerentur ſicut nunc mouentur? Præterea, qualis eſt iſta motio & directio agentium naturalium ab Intelligentijs? aut quorſum eſt neceſſaria? immò uero quomodo nõ eſt ſuperuacanea? Cum enim in agentibus naturalibus ſint naturaliter inſitæ qualitates ac uirtutes actiuæ, per quas eiuſmodi agẽtia naturaliter ac ſufficienter determinantur ad ſuas actiones & fi-

C nes; quid præterea opus eſt illis ſingulari quadam intelligentiarum rectione, vt ad ſuos fines moueãtur atq; perueniãt? Quem enim philoſophum, ſi ex eo quæratur, cur ignis calefaciat, aut cur calefaciendo producat calorem, aut ignẽ, non pudeat reſpõdere, propterea id euenire quia ignis mouetur & dirigitur ab Intelligentia? ac nõ potius is, ſi ſapiat, reſpondeat id effici quia ignis eſt calidus, hanc autem eſſe naturalem uim caloris ut calefaciat, & calefaciẽdo, calorem, & ignẽ producat? Similiter etiam ſi quærarur

D cur graue moueatur deorſum, ridiculũ fuerit reſpõdere, propterea moueri deorſum quia dirigitur ab Intelligentia, cum id proueniat ex grauitate, quæ inhærens lapidi, inclinat & neceſſario mouet eũ deorſum, nec poteſt uel alio uel aliter mouere. Neque uerò illud rectè habet quod à multis dicitur, ita ſe habere agẽtia naturalia comparatione Intelligentiarum, ſicut ſagittam aliquò iactã, reſpectu iaculãtis, a quo niſi ea moueretur ac dirigeretẽ, nunꝗ directò ferretẽ in ſcopum. nam in ſagitta non eſt naturalis

inclinatio aut uirtus pertendēdi atque A perueniendi ad ſcopum, quo circa indiget motione & directione iaculantis: at in graui & in quolibet agente naturali, eſt virtus & inclinatio naturalis, per quã determinatè, & neceſſario ad ſuas actiones & fines producuntur. Neque hoc dicimus (id enim diligēter intelligi volo) quia exiſtimemus res naturales non adminiſtrari à Deo opera & miniſterio Angelorum; quis. n. Ariſtotelica & Chriſtiana doctrina uel mediocriter eruditus, hoc inficiari poſſit? Sed ut doceamus nō propterea agens naturale agere propter finē, quia eius finis cognitio ſit penes In- B telligentias, ſed quia virtus actiua ipſius ad talē actionem, actio uerò ad talē effectum naturaliter determinatur. Itaque ſicut ſe habet in agente per intellectum apprehēſio & deſiderium ad ipſum finē propter quem agit, ſic in agente ſecūdū naturam, uirtus actiua & naturalis inclinatio ſe habent ad finem naturalē. Maneat igitur, quãuis in his quæ per intellectum agunt, finis moueat agēs amore & deſiderio ſui, tamen uniuersè loquendo, cauſſalitatem finis in eo eſſe, ut ſit id ad quod ꝑ ſe & ultimò terminatur agen- C tis operatio.

An in iis quæ agunt per intellectum, finis cauſſet prout habet eſſe in anima, an prout habet eſſe extra animam in ipſis rebus.

CAP. IIII.

HOc loco quæri pōt, & ſanè cogni- D tu dignū eſt, an cum v.g. ſanitas ſit finis medici & ęgroti, eaq; duplex eſſe habeat, unum intētionale ſeu intelligibile in mēte Medici, alterū reale, cū per curationem efficitur in ęgroto; quęri, inquam, poteſt. ſecundùm vtrū eſſe ſanitas ſit finis, & habeat propriã rationem atque cauſſalitatem finis. Hanc difficultatem, quēadmodum nos ſentimus, breuiter enodabimus. Primò, finis non eſt cauſſa, nec habet rationem finis prout iam actu adeſt agenti ab eo acquiſitus. Etenim finis eſt cuius gratia aliqđ ſit, at nihil ſit eius gratia qđ iã actu exiſtit & habetur ab agente. Finis item eſt prima cauſſa, eiuſque cauſſalitas præcedit cauſſalitates aliarū cauſſarū, at prout eſt iam acquiſitus, eſt ultimum quidpiã & poſt alias cauſſas. Deinde, finis nō eſt cauſſa ſecundùm eſse intētionale quod habet in mente agentis. Nam una eſt ratio finis in omni fine, & reſpectu cuiuſlibet agentis, eſse autem intentionale nō habet finis in omni agente, ſed in eo tantum quod agit per intellectum. Præterea, finis & bonū idē ſunt, at ſanitas non eſt bonum & perfectio ęgroti ſecūdum eſse intētionale quod eſt in animo & cogitatione medici uel ægroti; ſed ſm eſse reale & materiale. Præterea, finis eſt cuius gratia aliquid fit, at neque Medicus neq; ægrotus adhibendis ſumendiſque potionibus tantopere laborant propter ſanitatē intētionalem, ſed propter realem. Nam ſanitatem intentionalem iam actu habent in animo. Denique, finis eſt qui explet appetitum agētis, quo pręsēte ceſsat actio, & in cuius poſseſſione agēs cōquieſcit; hæc autē nullo mō conueniunt in finem intentionalem. Quare non debet probari ſententia Auicennæ, qui in 6. ſuæ Metaphyſicę, c. 15. cui etiã ſubſcribit Paulus Sōcinas in 5. Metaph. affirmat finem cauſsare ſecundum eſse intentionale quod habet in anima.

Finis non cauſſat ſecundum eſſe intentionale quod habet in aïa.

Finis igitur proprie ac per ſe cauſsat, ſecundum eſse reale extra animam futurum & poſſibile acquiri ab agente. Diximus (futurum) nã finis uel nondum exiſtit & ꝑ motum efficitur, uel ſi iam eſt, ſaltē debet acquiri & poſſideri ab agente. Quare ſemper eſt futurus, uel ſecundum effectionē. vel ſecundum poſseſſionem. Eſt enim duplex finis, vnus qui per motum & actionem acquiritur, quomodo forma naturalis dicitur finis quia ꝑ generationem acquiritur; & Ariſto. in 2. Phyſic. tex. 23. definiuit finē eſse terminum motus continui, & ſic non reperit̄ finis in rebus diuinis, atque mathematicis, quod Ariſto. conſiderãs ſcripſit in 3. Metaphy. tex. 3. neque cauſsam efficiētē neque finem eſse in immobilibus, quo nomine appellat res mathematicas. Nã cū huiuſmodi res abiunctæ ſint à motu,

Quomodo cauſſet finis.

non

non poſſunt habere eum finem qui mo- A
tu comparatur. Alter eſt finis, qui non ef
ficitur motu, ſed præexiſtit operationi
agentis, agens aũt propter illum opera
tur, non vt eum efficiat, ſed vt ei coniun
gatur & aſſimiletur, eoq; perfruatur; ſic
Deus eſt finis Intelligentiarum vt Ariſ.
innuit in 12. Metaphyſi. 37. atque ẽt om
nium rerũ naturalium, vt ipſe docet in
2. de Gener. & in 2. de Anima. Sed reuer
tamur ad id quod ſupra dicebamus. Finẽ
igitur apprehẽdi & amari ab agente, nõ
eſt vera & propria eius cauſſalitas, ſed eſt
conditio, ſine qua non cauſſaret in agen
te per intellectũ. etenim licèt finis eſſet B
bonus & poſſibilis, niſi eum tamen agẽs
per intellectum cognoſceret eſſe talem,
nunquam profectò moueretur ab eo ad
agendum. Quemadmodum licèt ignis
habeat vim comburendi, & ſtuppa ſit cõ
buſtibilis ab igne, tñ niſi vnũ ſit propin-
quum alteri, nulla erit cõbuſtio: hæc au-
tem appropinquatio ignis & ſtuppę non
eſt cauſſalitas ignis, neq; eſt id ꝑ qđ aut
propter quod ignis comburit, ſed eſt cõ
ditio ſeu circunſtantia neceſſaria igni ad
cõburendum. Itaq; ſicut ſe habet appro
pinquatio ignis & ſtuppę ad cauſſalitatẽ C
ignis, ſic ẽt ſe habet apprehẽſio & deſide
rium finis ad eius cauſſalitatem. Quare
Auicenna affirmans finem cauſſare ſecũ
dum eſſe intentionale, fortaſſe ſignifica-
re voluit, hoc eſſe intentionale, cõditio
nem neceſſariam eſſe fini ad cauſſandũ;
vel ſi ſecus putauit, decept⁹ eſt. cuius er
roris cã eſſe potuit, aut quia nõ intelle-
xit quo pacto finis poſſet cauſſare niſi eſ
ſet præſens & actu exiſtens, aut quia nõ
diſtinxit conditionem ſine qua non, à ra
tione formali cauſſæ. Nos certè auctorẽ
ſententiæ noſtrę vt omittamus alios, ha D
bemus Auerroem qui 12. Metaphyſi.
com. 36. ita ſcribit [forma balnei, prout
habet eſſe extra animã, mouet vt finis]
ergo eſſe cognitum non eſt propria rõ
finis, ſed eſt tantùm cõditio ſine qua nõ,
reſpectu nõ cuiuslibet agentis, ſed tan-
tum eius quod agit per intellectum. Ve
rùm deinceps inueſtigemus an inter cauſ
ſam efficientem & finem ſit neceſsaria
connexio

An inter cauſſam efficientem & finem ſit neceſſaria connexio.

CAP. V.

CErtum & indubitatũ eſt, quicquid
habet cauſsam efficientem, etiam
habere finẽ propter quẽ ſit; quod
enim efficitur, alicuius gratia ſẽper effi-
citur. Nam licet quædam reſpectu agen
tium particularium temerè ac fortuitò
effici dicãtur, ea tamen ſi cauſsarum vni
uerſalium & ordinis vniuerſi intẽtio &
ratio ſpectetur, nõ carent ſuo fine; quẽ-
admodum infra de monſtris dicturi ſu-
mus; ſed an quod habet finẽ, id neceſsa
riò quoque habeat cauſsam efficiẽtem,
non ſimiliter manifeſtum ac certum eſt.
Nam Eudemus & Alexander, exiſtima- *An quicquid hẽt ſinem neceſſariò etiã hẽat cãm efficiẽtem.*
runt Deum finem quidẽ eſse Intelligen
tiarum, non autem cauſsam efficiẽtem;
ideinque ſenſiſse Ariſtotelem cõtendit
Gregorius Ariminẽſis, & alij uiri docti.
Verùm hos redarguit Auerroes in li. de
ſubſtantia orbis cap. 2. ſcribens finem ne
ceſsaria ſignificatione inferre agens: nã
finis definitur cuius gratia aliquid fit.
Quam ſententiã Auerrois egregiè pro-
bat Heruæus 2. Quolibeto q. 1. Quod. n.
inquit, nõ habet efficientem, non habet
eſse ab alio ſed à ſe; quod habet eſse à ſe,
eſt propter ſe & nõ propter alium; ergo
non habet finem; quare illa duo non co
hærent ſed maxime pugnãt inter ſe, ha-
bere finem & nõ habere cauſſam efficiẽ-
tem. Deinde, tolle è mundo cogitatione
Deum, & quæratur an ſic Intelligentia
retineat ſuum eſse an nõ? ſi retinet, ergo
Intelligentia per ſe non depẽdet à Deo
tanquam à fine ſed per accidens, ſiquidẽ
quod alicui rei conuenit per ſe, non põt
ab ea ſeparari ſine eius ĩteritu; at ſiue ſit
Deus ſiue nõ ſit, nulla ex parte tollitur
eſse Intelligentiæ: ſin aũt remoto Deo
Intelligentia amittit eſse ſuum, ergo il-
lud eſse non habebat à ſe ſed à Deo: nã
quod eſt à ſe, quocunq; alio remoto ip-
ſum remanet, nihil autem habet eſse ab
alio quàm à ſuo efficiente, relinquitur
igitur ſi Deus eſt finis Intelligentiarum
eſse

eſſe quoq; earũ cauſſam efficientẽ. Præterea, operari ſequitur eſſe, & quale eſt hoc, tale eſt illud, ſi eſt à ſe, operatur propter ſe: ſi nõ eſt ab alio, nõ operatur propter aliud; quare ſi nõ habet cauſſam efficientem, nec finem habet. Huic autem quod demonſtratum eſt, illud etiam eſt neceſſariò conſequens atque cohærens, eandem omnino rem eſſe ultimum finẽ & primam cauſſam efficientem: nam ſi Deus eſt primum efficiens, aut agit propter ſe aut propter aliud, ſi ꝓpter ſe, habemus q̃d volumus; ſi propter aliud, ergo cum finis ſit nobilior, & agens dependeat à fine in agendo, idem autem ſit in Deo agere & eſſe, ſequeretur & aliquid eſſe nobilius Deo, & Deũ aliũde in ſuo eſſe dependere; quod eſt contra rationẽ primi entis & primi efficiẽtis; cũ igitur primum efficiens nõ poſſit agere niſi ꝓ ſe, neceſſariò efficitur, quod eſt primum agens, eſſe vltimum finẽ, & contra quod eſt ultimus finis, eſſe primum agens.

Diſcrimen inter quatuor cauſſarũ genera cum ad effectũ concurrunt.

Ac de ſingulis quidẽ generibus cauſſarum ita dictum ſit. Inter eas verò hoc intereſt, ꝙ finis tantum cõcurrit ad productionem effectus, quo producto ceſſat eius cauſſalitas: efficiens, aliquod concurrit ad ſolam effectionem rei, vt pater ad ſolam filij generationem; aliquod autẽ etiam ad conſeruationẽ, quomodo lux ſe habet ad lumen ab ea productum, & cauſſæ uniuerſales ad effectus particulares: Materia vtroq; modo neceſſario cõcurrit ad effectum; effectus.n. naturalis dependet à materia & cum ſit & quãdiu eſt; nanq; materia eſt ſubiectum generationis, & pars eſſentialis rei compoſitæ: forma, vt forma eſt, cõcurrit ad effectum nõ in fieri, ſed tantũ in eſſe, unde forma definitur quod quid erat eſſe rei: & quãuis Ariſt. 1. Phyſicorum. ſcribat formam eſſe vnũ ex tribus principiis generationis, ibi tamen nõ accipit formam, vt forma eſt, ſed vt eſt terminus & finis generationis, ſiquidem cum forma eſt, res iam eſt generata & plane ceſſat motus.

Cui generi cauſſę nomen & rõ cauſſæ magis competat.

Porrò, ſi quæratur cui harũ quatuor cauſſarum præcipuè conueniat nomen & ratio cauſſæ? ita reſpondendũ eſt, ſi ſpectetur origo & initiũ cauſſãdi, prima cauſſa eſt finis; ſi ratio motus Phyſici, prima eſt efficiens, definitur.n. eſſe primum prin-
A cipium motus: ſi eſſe & quidditas rei prima eſt forma, ſi antiquitas & permanentia, prima eſt materia: ſimpliciter autem & abſolutè prima videtur eſſe forma, nã efficiens per formam & propter formã agit, materia propter formam mutatur, & finis generationis nihil aliud eſt quã forma: certe ad ſciendam rem quãlibet, hæc maximè confert, & præſtat cæteris. definitio.n. quæ eſt nobiliſſimum inſtrumentum ſciendi, cõſtat ex cauſſa formali. Sed uideamus, an oẽs quattuor cauſſę ſint inter ſe neceſſario connexæ.

B *An omnes cauſſæ ſint inuicem neceſſariò connexæ.*

C A P. VI.

HAec quæſtio de cõnexione cauſſarũ inter ſe, poteſt dupliciter intelligi, uel an vnũ genus cauſſę ſit neceſſariò cõnexũ cum alio quolibet genere, vt materia cum aliis cauſſis, & alię cauſſæ cum materia, vel an cauſſæ q̃ ſunt eiuſdem generis quarum aliæ ſunt
C priores, & vniuerſaliores, alię autem poſteriores & particulares, ſint inuicem neceſſariò cõiunctæ: ſicut in genere cauſſę efficientis ſe habent ſol & homo. Secundum igitur priorem quęſtionis intellectum, dicendum eſt finem & efficientem neceſſariò inuicem coniungi, nam quod habet efficientem, ẽt neceſſariò habet finem, & cõtra, ſicut paulo ſuperius declaratum eſt. Finis autem & efficiens nõ neceſſariò depẽdent à materia & forma, id quod perſpicuè cernitur ĩ Intelligẽtiis, quæ cum finem, & efficientem habeãt ip-
D ſum Deum, carẽt tamen materia & forma, quippe cũ ſint ſubſtantiæ ſimplices; materia uero & forma neceſſariò pẽdẽt à fine & efficiente, quicquid enim eſt ex materia formaque compoſitum, id factũ atq; cõditum eſt; ad omnem autem effectionẽ quæ nõ caſu & fortuitò eueniat, neceſſe eſt concurrere cauſſam efficiẽtẽ & finem. Inter materiam etiam & formã neceſſaria eſt coniunctio, nã neq; materia ſine forma, neque forma Phyſica ſine materia cohærere poteſt. Secundum autem poſteriorem intellectũ quæſtionis

dicen-

dicendũ eſt cauſſas particulares neceſſariò pendere ab vniuerſalibus,& viciſſim uniuerſales indigere particularibus ad agendũ(loquor de cauſſis uniuerſalibus Phyſicis, & de ijs quæ agunt ſecundũ ordinariũ curſum naturæ,quod addo propter infinitam Dei poteſtatem, quæ ad agendum quodcunque Deus uult, nec eget cauſſis ſecundis,nec illis ſemper eſt alligata,) quod nos planum faciemus in cauſſis efficientibus.idẽ tamen transferri, & accõmodari poterit ad alia genera cauſſarum. Primum igitur mutuam hãc cauſſarum uniuerſalium,& particulariũ inter ſe connexionem neceſſariam eſſe, facilè oſtendi & probari põt uel ea tantùm ratione, quia bonũ & perfectio uniuerſi cõſiſtit in ordine omnium partiũ, præſertim autem cauſſarum, quarum decet ordinem eſſe optimum & perfectiſſimum, melior autem eſt ordo per ſe & immutabilis q̃ ordo per accidens & quàm connexio ſolubilis;decet igitur cauſſas vniuerſales eo ordine cum particularibus collocatas atque connexas eſſe, ut aliæ aliarum ui & cauſſalitate ad agendum indigeant,& aliæ ſine aliarum concurſu nihil agere poſſint. Præterea, cauſa vl̃is per ſe indifferẽs eſt ad quemlibet effectum,nõ poteſt igitur ab ea immediatè ꝓduci vnus aliquis effectus particularis potiùs quam alius quilibet, necesſe enim eſt particularium effectuum ſenſibilium atque corruptibilium,ut eſt in 3.lib. de Cęlo tex.61.cauſſas ꝓximas ac proprias eſſe particulares,ſenſibiles, & corruptibiles, nãq; dẽt eſſe naturalis proportio, cõuenientia,& ſimilitudo inter cauſſas proprias, & earum effectus. Quamobrem Ariſtot.in 7.Metaphyſi.& alijs locis ualde reprehẽdit Platonem, qui exiſtimabat Ideas, quæ ſunt naturæ quædam immobiles, & immateriales,eſſe proprias cauſſas omnium rerũ naturalium. Quòd autẽ cauſſæ particulares neceſſariò depẽdeant ab uniuerſalibus, manifeſtè oſtendit Ariſtot.ſcribens in 8. phyſico.tex.56.nullum motum ſublunarẽ exiſtere poſſe ſine motu circulari, & affirmans in 1.Meteororum cap.2.hunc mundum inferiorem neceſſariò coniunctum eſſe cum cœleſtium corporum lationibus;q̃ ab illis oĩs eius uirtus conſeruatur atq; gubernatur: quin ẽt docet in 2.lib.Metaph.& 8.Phy.in ordine cauſſarũ efficientiũ & mouentiũ,ſecũdas cãs non agere nec mouere, niſi motas a primis;& ſanè q̃uis in alijs cauſſis ueluti in ordine materiarũ, & in ordine formarũ, priores non depẽdeant a poſterioribus, & ſine illis cauſſalitatẽ ſuã exercere poſſint,ut materia prima nõ dependet a ſecunda, nec aĩa uegetatiua a ſenſitiua, & neutra ab intellectiua, in cauſſis tamen efficiẽtib.priores ſine poſteriorib.& poſteriores ſine priorib.nihil poſſunt agere; & rõ eſt,quia in aliis cauſſis cauſſalitas priorũ & poſteriorũ non terminatur ad eundẽ effectũ; diuerſæ.n.materiæ habẽt diuerſos effectꝰ materiales, & diuerſæ formæ diuerſos effectus formales inuicẽ ſeparabiles, ut aĩa uegetatiua facit eſſe uiuẽs,aĩa ſẽſitiua facit eſſe ſentiẽs, põt aũt aliqd eſſe uiuẽs & nõ ſentiẽs ut plãta.in cauſſis aũt efficiẽtibus,cauſſalitas vl̃is cãæ,& particularis ad eundẽ numero effectũ terminatᷓ, nec ẽ alius ullus effectus cãæ vl̃is q̃ cauſſæ particularis.

Si aũt quæratᷓ,utrius cauſſæ,vl̃is ne an particularis potior ſit ac principalior cauſſalitas?Rñdẽdũ eſt,uim atq; cauſſalitatẽ vl̃is cauſſæ multas ob cauſſas eſſe ꝑſtantiorẽ.Primò,quia eſt amplior,& latiùs patẽs, ſi qdẽ vis cauſę vl̃is ad multos effectus pertinet,particularis aũt cõtracta & determinata eſt ad vnũ effectũ, hõ.n.tm̃ generat hoiem, ſol autẽ & hominem & equum & alia.Tũ quia eſt efficacior,nã non ſolùm cõcurrit ad productionem effectus, ſed ẽt ad conſeruationẽ eius, ad perfectionẽ, ordinationẽ & æternitatẽ.Deinde, qa eſt prior,nã vl̃is cauſſa non ſolùm cõcurrit ad producendum effectum,ſed ẽt concurrit mouendo cauſſam particularem ad agendum. Itaq; vl̃is, hẽt ſe ut agẽs principale,particularis uerò ut agens inſtrumentariũ. Ad extremum vl̃is cauſſa eſt magis idependens;nam licèt ea ſit remotior ab effectu,tamen cauſſalitas eius nõ eſt depẽdens a cauſſa particulari,mouet enim ipſam, nec tamen ab ea mouetur; cauſſa autẽ particularis, licèt propinquior ſit effectui, tamen dependet a cauſſa uniuerſali, non enim mouet niſi mota ab illa. Quãobrem, tritũ illud eſt in ſcholis phy-

An cauſſalitas cauſſæ uniuerſalis ſit potior quam particularis.

philoſophorum & Theologorũ, cauſſam vniuerſalem immediatiùs cõcurrere ad effectum immediatione virtutis: cauſſã autem particularem, immediatiùs concurrere immediatione ſuppoſiti.

An cauſſa uniuerſalis, præſertim autem prima qui eſt Deus, neceſſariò concurrat actu cum cauſſa particulari ad quemlibet eius effectum, & eius operationem.

CAP. VII.

Deum non concurrere actu cum cauſſis ſecũdis, op. Durandi, ſed nec pia nec uera et valde periculoſa.

ILLVD hoc loco diſquirendum & explicandum eſt, an quotieſcunque cã particularis aliquid operatur, indigeat immediato & actuali concurſu cãæ uniuerſalis & primæ. Hac de re duæ sũt opiniones, una eſt Durandi in 2. Senten. diſt. 1. quæſt. 5. qui affirmat cum operatur cauſſa particularis. v.g. cum calor ꝓducit calorem, tũc non concurrere cauſſam uniuerſalem actu & immediatè, ſed tantùm mediatè; nimirum quatenus ipſa produxit cauſſam particularem, eique dedit uirtutem agendi, & quatenus tam ipſam cauſſam particularem, quàm uirtutem eius actiuam in eſſe conſeruat.

Quam ſententiam ita confirmat. Si.n. cã uniuerſalis quando calor producit calorem, etiam concurrit actu ad ꝓductionem illius caloris, aut concurrit eadem actione qua calor producens aut diuerſa: non eadem, quia impoſſibile eſt eandem numero actionem eſſe a duob. immediatis & perfectis agentibus quæ ſint numero diſtincta; quamuis.n. eadẽ actio poſſit procedere ab uno mediatè & ab alio immediatè, & à duobus partialiter agentibus, tamen ut immediatè & perfectè procedat a duobus eſt impoſſibile; Aut concurrit diuerſa actione, & hoc nõ quia aut per illam actionem producitur totus effectus cãæ particularis, & ſic actio cãæ particularis ſuperflua eſſet, aut tantùm pars illius effectus, at ſic cã uniuerſalis eſſet cã partialis, & non concurreret cum cã particulari ad producendũ idem numero ſecundum idem, quare aliquid produceret cã particularis, qđ nul-

A lo mõ produceret cã uniuerſalis, & cum non poſſit dici quę & quanta pars effectus producatur a cã uniuerſali, & quæ ac quanta a cã particulari, videtur id eẽ ſimile figmento: hæc Durand. Cuius ſententia pôt ẽt comprobari tripliciter. Primò, talis concurſus cãę uniuerſalis non eſt neceſſarius, neq; ad producẽdũ, quia calor ut octo ſufficiens eſt per ſe ad producendum calorem ut ſex uel vt octo, cũ effectus non ſit ſupra uirtutem cãę, ſed uel æqualis, uel ẽt inferior; quare ad eũ producendum non eget adiumẽto alterius cãæ: neq; ut cã particularis determi-

B netur ad producendum hunc vel illum effectum; nã agẽs naturale naturaliter & neceſſario ex ſua uirtute determinatum eſt ad effectũ, ut calor ad calefaciendũ, & graue ut moueatur deorſum: neq; ꝓp applicationem cãæ particularis ad ſuũ effectum; nam talis applicatio uel fit naturaliter per concurſũ motuũ & agentiũ naturalium, uel fit libere ab hoïe, ut cum ignem quiſpiã applicat ligno. Nulla igitur cã ſatis idonea afferri pôt cur talis concurſus cãę vniuerſalis neceſſarius ſit.

Deinde, hic cõcurſus vr̃ impoſſibilis; nã

C ſi cã uniuerſalis producit totum effectũ, ſuperfluè agit particularis; ſin aũt partẽ, ergo uniuerſalis & particularis nõ ſunt cãæ totales ſubordinatæ, ſed partiales, nec concurrunt ad idẽ, nec particularis per ſe ſed per accidens & ſm quid dependeret ab uniuerſali. Si quis ãt reſpõdeat, effectum produci a prima cã quantũ ad eſſe ipſius, a cã uerò particulari quãtum ad determinatum eſſe, v.g. homo, quod ſit ens & habeat eſſe, accipit a Deo, quod aũt ſit tale ens. i. hõ, hẽt a ſuo generante: Hoc reſponſum infirmum eſt, tum quia

D ens & tale ens, non differunt ſecundum rem ſed tantum ratione, ſiquidem ens non ſignificat aliquam naturam ſuperadditã rebus de quibus dr̃, idem. n. eſt ens hõ & hõ, vt dr̃ 4. Metaph. tex. 3. quare nõ pôt, eſſe, & eſſe hominis, ſeparatim produci à diuerſis agentibus. Tũ etiam, quia ſic ignobilior eſſet effectus Dei quàm cauſę particularis; nam nobilius eſt eſſe hominem, quàm eſſe ens tantũ, ſẽper.n. nobilior eſt forma poſterior quã prior, & prædicatum inferius, quàm ſuperius.

Arduũ & perdifficile argumẽtũ

Poſtremò, vr̃ talis cõcurſus tollere libertatem

tatem noſtræ uoluntatis, etenim ſi volũ- A tas non vult niſi mota à Deo, ergo non vult liberè, probatur conſequentia, nam voluntas non poteſt mouere ſe ad aliquid uolendũ niſi ad id moueatur & determinetur à Deo, & cũ mouetur à Deo, non poteſt non moueri, nã implicat contradictionem vt mouens moueat ipſum mobile, & ut ſic mobile non moueatur; nec valet ſi reſpondeatur propterea uoluntatem moueri libere, quia Deus eam libere mouet, hoc enim demonſtrat libertatẽ Dei, non autem voluntatis noſtræ. Sicut.n.non quia Deus liberè concurrit ad motum cæli, aut ad calefactio- B nẽ ignis, idcircò verè dici poteſt aut cælum libere moueri, aut ignem liberè calefacere: ita non quia Deus liberè voluntatẽ noſtram mouet, verè dici poſſe videtur voluntas liberè operari. Dices, Deũ mouere uoluntatẽ ea ratione vt eius naturæ conueniens eſt atque conſentaneũ; & quoniam voluntas ſuapte natura eſt libera, facit Deus eam moueri liberè; ſicut facit ut cælum moueatur neceſſariò, & vt res ſublunares, quia ſunt contingentes, moueantur contingenter: Sic enim eiuſcemodi rerum natura poſtulat. Sed C Durandus, uel aliquis alius pro Durandi opinione pugnans, primò quidem negaret, cælum neceſſariò moueri, nam cum motus pendeat ex motore, motor autẽ cæli, qui eſt intelligentia, liberè & contingenter ipſum moueat, ſi non ſecundũ peripateticam, certè ſecundum chriſtianam philoſophiam, non poteſt cæli motus eſſe omnino neceſſarius. Deinde, non pugnãt hæc duo inter ſe, aliquid moueri neceſſariò, & moueri ab alio: at hæc duo, moueri aliquid liberè ita ut in poteſtate eius ſit moueri ac non moueri, & D tamen ſemper moueri ab alio, quo mouente non poſſit nõ moueri, videntur inter ſe vel maximè pugnare. Cũ igitur voluntas non poſſit velle, niſi à Deo mota & determinata ad volendũ, mouente autẽ Deo uoluntatem effectiuè ad uolendũ, non poteſt uoluntas non uelle, nõ eſt autem in poteſtate uoluntatis ut Deus eã uel moueat uel non moueat ad volendũ; ergo non eſt in poteſtate uoluntatis uelle aũt non uelle. Quare ſi Deus ſemper actu concurrit effectiuè ac determinatiuè ad quãlibet operationẽ noſtrę voluntatis, uidetur labefactari ac funditus tolli libertas uoluntatis. Atq; hæc quidẽ pro opinione Durãdi poſſent diſputari.

Exponitur & probatur opinio D. Thomæ quæ eſt vera.

CAP. VIII.

Altera eſt opinio D. Thomæ, qui libro 3. aduerſus Gentes cap. 67. & in prima parte quæſt. 105. ar. 5. ait Deum actu concurrere ad quãlibet actionem ſecundarum cauſarum quinq; modis; ipſe enim vires & facultates, agẽdi dedit cauſſis ſecundis, ipſe illas facultates ſuſtentat & tuetur in eſſe & vigore; ipſe applicat cauſſas ſecundas ad agendũ; ipſe dirigit eas in agendo, ut ad fines ſuos ipſis ignotos, ordinatè perueniant: ipſe denique determinat eas ad agendũ & mouet, ceu principale mouens inſtrumenta mouet & regit in operando. Hãc opinionẽ ea potiſſimũ ratione probat, quod in mouentibus per ſe ſubordinatis, inferius nõ mouet niſi motum à ſuperiori; ex quo Ariſtot. 1. libro Metaphyſicæ concludit. huiuſmodi mouentia eſſe non poſſe infinita, quia motio priorum mouẽtium, cũ ipſa ſint infinita, nũquam perueniret ad vltimum mouens, quod tamen ſine motione priorum mouentium, mouere nõ poteſt. Atque hoc perſpicuè cernimus in agentibus naturalibus, & ijs quæ operantur ex arte: agentia namque ſublunaria, atque adeo totus hic mundus inferior omnino pendet ex lationibus corporum cæleſtium: ſol enim & homo generant hominem; idemq; contingit in alijs. Artes quoq; inferiores, non niſi ex præſcripto & directione ſuperiorum artiũ quibus ſubordinatæ ac ſubiectæ ſunt, operantur. Argumẽta verò Durandi, & multo ante Durandum D. Thomas, vt erat acerrimo ingenio peruiderat, & locis paulò ſupra citatis, omnia ſingillatim & propriè ſoluit.

Opinio D. Thomæ longè probabiliſſima.

Hæc doctrina, in eo quod ait D. Thomas, Deum actu concurrere ad quamlibet ſecundarum cauſſarum operationẽ, nõ eſt opinabilis aut probabilis tantùm, ſed

Sententia auctoris.

ſed eſt omnino uera,certa,& indubitata; de qua fas nō eſt Chriſtiano Philoſopho dubitare. Etenim ſæpenumero in diuinis litteris ſcriptum teſtatumque legimus, nihil fieri uel magnum, uel paruum, uel in cœlo,uel in terra, uel uſquam alibi,ſine uoluntate, rectione & concurſu Dei. Hinc ſunt illa,[Omnia opera noſtra operatus es in nobis domine, Iſaiæ 26.& Ipſe operatur in nobis uelle & perficere ad Philip.2. & ſine me nihil poteſtis facere, Ioā.15. In ipſo viuimus,mouemur & ſumus,Act.17.] & Iſaias hominem facit cō paratione Dei,tanquam ſecurim comparatione artificis. Solet etiam ſacra ſcriptura operationes effectioneſque cauſſarum ſecundarum Deo auctori tribuere, ut oſtēdat eas principalius à Deo quàm à cauſſis ſecundis proficiſci. Quocirca Deum inqnit, formare corpus hominis, ſingulaque membra manibus ſuis fingere,& ſuo quæque loco aptè diſponere,ſolis ac lunæ cæterorumque ſyderum curſus moderari,fundere imbres, concitare ventos,acendere fulgura, terram tremefacere,animantibus cibum vitamque largiri. Hanc etiam ob cauſſam, Theologi aiunt Deum eſſe in oībus rebus per præſentiam & potentiā,quia cognoſcit omnia, & uis atque efficacitas eius per omnia pertinet atq; pernadit. D.etiam Auguſtin.libro 9.ſuper Geneſim ad literam cap.15. [Si Deus,inquit,ſubtrahat operationem ſuam intimam, qua naturā creatam ſuſtinet, continuò tanquam extincta,nulla remanebit.]Et paulò poſt.[Niſi Deus continenter operaretur, nec aliarum rerum, nec ipſorum Angelorum natura ſubſiſteret.]

In eo autem quod adiungit D.Thomas,cauſſas ſecundas,& in his uoluntatē noſtram à Deo moueri, applicari, & determinari ad uolendum, licèt nonnulli diſſentiant Theologi, ego tamen manibus pedibuſque in eam ſententiam perquam libenter eo; hoc enim eſt ingeniū, hæc conditio,hic nexus atqne contextus mouentium,& cauſſarum per ſe ac eſſentialiter ſubordinatarum, vt poſterior nō moueat niſi mota à priori;[in ordine mouentinm (inquit Ariſtoteles li.8.Phyſic. text.41.) quod prius eſt, magis eſt cauſſa mouendi quàm ſequens,& mouebit magis.]Et in libello de cauſſis, Propoſitione prima,dicitur cauſſa prima plus,vehementiùs,intimiùs,& inſeparabiliùs concurrere ad effectus cauſſarum ſecundarū, quā ipſas cauſſas ſecundas, & iuuare cauſſas ſecundas in operationibus ipſarum,& magis eſſe cauſſam effectus quàm cauſſas ſecūdas. Quemadmodnm igitur in alijs cauſſarum generibus: per ſe ſubordinatis inuicem,poſterior cauſſa neceſſario præſupponit cauſſalitatem priorum, ueluti in formis, eſſe ſenſitiuum præſupponit vegetatiuum,& hoc, eſſe corporeum; & in materijs, ſecundæ præſupponunt primam, idemque in finibus per ſe ſubordinatis euenit; ſic etiam in mouentibus & efficientibus per ſe inuicem ſubordinatis, poſterius neceſſariò præſupponit primū, & primæ cauſſæ cauſſalitas prior natura eſt quàm cauſſalitas ſecundę cauſſę. Quid multa?cauſſæ ſecundę comparatione Dei,ſunt tanquàm inſtrumenta artis, comparatione artificis; à quo niſi moueantur & ex arte regantur; nec mouere quidquam, nec facere artificioſè aliquid poſſunt.

Soluuntur argumenta contraria.

CAP. IX.

Reſtat vt argumēta quę ſupra poſita ſunt pro opinione Durandi, ea nūc breuiter diſſoluamus. In illis autem tria præcipuè tanguntur quę difficultatem habent, & explicationem requirunt: vnum eſt, uideri ſuperfluum cōcurſum Dei cum cauſſis ſecundis,cū cauſſa ſecunda per ſe ſufficiens ſit ad producendum effectum ſuum: Alternm eſt,cōcurſum illum Dei videri impoſſibilem, ſiquidem impoſſibile nidetur eundē numero effectum proficiſci ac pendere totum ex Deo & ex cauſſa ſecunda. Tertiū eſt,illum Dei concurſum cum noſtra uoluntate, auferre ei libertatem, & agendi atque non agendi neceſſitatem afferre. Ad hęc igitur tria, eodem ordine reſpondendum eſt. Ad 1. Licèt ignis (quod autem de igne dicimus, idem quoque in cæteris cauſſis ſecundis intelligendum eſt) vt eſt cauſſa ſecunda & particularis, fit

Solutio trium difficilium argumētorum.

ſit p ſe ſufficiens ad producendũ ignẽ, propterea quia non indiget alius cauſſę
ſecundæ concurſu & auxilio ad illum ef
fectum producendũ, abſolutè tamen ac
ſimpliciter nõ eſt per ſe ſufficiens, ita ut
primæ cauſſæ concurſu non egeat. Ergo
ſufficiẽtia ignis, excludit quidem indigẽ
tiam alterius cauſſæ ſecundæ ac particu
laris, non excludit autem, nec verò põt
excludere, indigentiam diuini cõcurſus,
& dependentiam a cauſſalitate Dei. Et-
enim Deus, tum quia eſt infinitus, infini
tum autem vbique eſt, in omnib. rebus
operatur, tum quia eſt prima cauſſa &
ens per eſſentiam, cætera verò ſunt cauſ
ſæ ſecundæ illi tanquàm inſtrumenta di
uinæ ſapiẽtiæ ſubiectæ, ſicut in exiſtẽtia
pendẽt ab illo, ſic etiam in operando. In
eo.n. uel maximè conſiſtit ratio creatu-
ræ, ut ſicuti ex nihilo creata fuit a Deo,
ita niſi perpetuò quaſi manu Dei tenea-
tur & iuuetur, nihil agere, nihil eſſe poſ-
ſit. Non igitur ſuperuacaneus eſt cõcur-
ſus Dei cum cauſſis ſecundis, ſed eſt quã
maximè neceſſarius.

Ad 2. Quemadmodum ſi ego aliquid
calamo ſcribam, uel ſerra lignũ ſecem, il
la ſcriptio & ſectio tota quidem fit a ca-
lamo & ſerra inſtrumẽtaliter, eadem ve
ro tota etiam fit a me tanquam a princi
pali agente, a quo illa inſtrumenta, ad o-
perandum mouentur, determinãtur, at-
que diriguntur: ſic etiã quilibet effectus
cauſſæ ſecundæ, totus a cauſſa ſecũda cõ-
ficitur, idéq; totus proficiſcitur a Deo,
in cuius uirtute operatur cauſſa ſecũda,
quæ niſi ad agendum à Deo determina-
retur, moueretur, atque dirigeretur, ni-
hil planè poſſet agere.

Nota diligenter doctrinã hãc de libertate noſtra uolũtatis.
Definitio cauſſæ.

Ad 3. Licèt uoluntas noſtra nihil ope
retur niſi mota & determinata a Deo,
quia tamen mouetur a Deo conuenien
ter naturę ſuæ, & ut ſuaptè natura apta
eſt moueri, hoc eſt non neceſſariò ſed li-
berè, ideò uerè dicitur, uerèq; eſt libera.
Si enim uoluntas ita moueretur a Deo,
ut ipſa ſe nullo modo moueret & ad a-
gendam determinaret, omnis profectò
meriti & demeriti, & libertatis ratio fun
ditus tolleretur; ſed quia Deus eam ſic
mouet, ut ipſa nihilominus ſimul etiam
ſe ipſam moueat, & per ſuam delibera-
tionem ſe determinet ad agendum hoc

A vel aliud quidpiam, ob eam cauſſam me-
ritò appellatur libera & verè eſt libera.
Non.n. intelligendũ eſt uoluntatem eſſe
liberam omnino, ita vt a nullo pendeat,
nulliq; ſubijciatur; hac.n. libertate ſolũ
Deum liberum eſſe agnoſcimus, quippe
qui ſit omnino liber a nullo dependẽs,
nullius indigens, nulli ſubiectus, per ſe
ſufficiens ſibi ad omnia. Hæc autem li-
bertas in nullam creaturam poteſt con-
uenire: ratio enim cuiuſuis creaturę ne-
ceſſariam & inſeparabilem continet de-
pendentiam eius a creatore tam in exi-
ſtentia quàm in omni operatione. Ergo
B libertas noſtrę uoluntatis ea eſt, quæ po
teſt competere creaturæ, nempe quæ ſe-
parat & diſtinguit uoluntatem ab agen
te naturali. Quadruplex autem diſcri-
men reperio inter uoluntatem & agens
naturale. Etenim agens naturale deter-
minatum eſt ad effectũ & operationem
unius modi; quæ enim ſunt unius ſpe-
ciei, ea omnia cernimus eadem ferè eo-
demque modo ſemper operari: uolũtas
hominis indifferẽs & indeterminata eſt
ad omne bonum, hoc eſt ad omne ens,
nam bonum tam latè patet quàm ens:
C hẽt ẽt uoluntas triplicem in operando
uarietatem, aut uolendo, aut nolendo,
aut ſuſpendendo & cohibendo omnem
actum ſuum. Deinde, omne agens natu-
rale per ſe pendet effectiuè ex motu &
cauſſalitate cæli; uoluntas autem effecti
ue a nulla re præterquàm a Deo per ſe
pẽdet; niſi fortè per accidens, ſecundum
quid, indirectè, & (ut loquuntur nũc phi
loſophi ac Theologi ſcholaſtici) inclina
tiuè tãtùm, non autem neceſſariò. Poſt-
eà, adhibitis poſitisq; omnib. rebus quæ
ad agendum ex parte obiecti requirun-
tur, ita vt nihil deſit, nihilve obſtet, agẽs
D naturale non poteſt non agere: at uolũ-
tas, ẽt tunc, poteſt agere, & non agere, &
agere illud quod ei proponitur, uel etiã
contrarium. Poſtremò agens naturale
non mouet & determinat ſe ad agẽdũ,
cognoſcendo, & deliberando, & eligen-
do id quod agit: quod tamẽ facit in om-
ni ſua operatione uoluntas noſtra. Ex
quo fit, ut unus omnium animalium hõ
uerè ſit dominus ſuarũ actionum, & vt
ſuis actionibus apud Deum & homines,
aut benè, aut malè mereri queat. Sed

hæc omittamus;habent.n. & bene lōgā, & ſatis litigioſam, certè valde remotam ab hoc Phiſiologiæ inſtituto,quod nunc perſequimur diſputationem. Quoniam autem docuimus, cōcurſum uniuerſalis cauſſæ, præſertim āt primæ cum cauſſis ſecundis, ad productionem cuiuſlibet ef fectus eē neceſſarium, ſequitur ut uidea mus,an effectus debeat plus cauſſæ uniuerſali an particulari: & an omnis cauſſa ſit nobilior ſuo effectu.

Explicantur duæ Dubitationes.

CAP. X.

An effectus debeat plꝰ cauſſæ vniuerſali, q̄ particulari.

DVæ hoc loco dubitationes exiſtūt; vna ē,an effectꝰ,plus debeat cāæ vniuerſali quàm particulari: altera eſt an omnis cā ſit nobilior effectu. Ad priorem ita reſpondendum eſt, effectū partim debere plus cauſſę vniuerſali,partim autem particulari. Debet.n. plus uniuerſali, quatenus ab ea depēdet non ſolum in fieri ueluti a cā particulari,ſed ēt in eſſe & operari;quandiu.n.eſt & quotieſcunq; operatur,eget concurſu & ope uniuerſalis cauſſæ. debet āt plus cauſſæ particulari,quatenus accipit & habet ab ea conditionem, ſpeciem, & gradum naturæ,eique aſſimilatur. Nanque effectus naturalis eſt contingens & corruptibilis,non propter cauſſam uniuerſalem quæ eſt neceſſaria & incorruptibilis,ſed propter cauſſam particularem. Adde, quòd cum quæritur cauſſa alicuius effectus,nō debet afferri uniuerſalis, ſed particularis & proxima:vt ſi quæras quæ ſit cā efficiens hominis? non bene reſpondebis eam eſse ſolem, ſed hominem.

Pulchra diſceptatio ĩter Platonicos et Peripateticos, an agēs naturale ſit agēs principale, an tātū ſit agēs inſtrumentale.

Quocirca definitiones & demonſtrationes, huiuſmodi cauſsas præcipuè complectuntur. Atque hinc dirimi poteſt nobilis illa cōtrouerſia inter Platonicos & Peripateticos,an Natura dici debeat agens principale,an uerò potiùs agēs tantummodo inſtrumentarium.Platonici enim cēſent omnia agentia naturalia & particularia, eſse tantùm inſtrumētaria & non principalia agentia, ſolū autem Deum,& cauſsas vniuerſales,eſse agentia principalia;quod hoc argumen-
A to confirmant. illud eſt agēs principale; quod efficit & nō efficitur,mouet & non mouetur, & quod eſt finis atque principiū motus, qualē manifeſtū eſt Deū eſſe & cās uniuerſales. Illud aūt eſt agens inſtrumentariū,quod non mouet niſi quia mouetur ab alio, nec cognoſcit finē ſuū ꝓ quem agit,ſed regitur & dirigitur ab alio finem ipſius cognoſcēte: Sed talis ē natura & agens naturale, vt cuiuis perſpicuum eſt,ergo natura magis eſt,& appellari debet agens inſtrumenrarium q̄ principale. Peripatetici verò contra diſputant,quamuis cā vniuerſalis ſit agens
B principalius quàm particularis,nō ob id tamen negandum eſſe, quin etiam cauſſa particularis appellari debeat agens principale potius q̄ inſtrumentariū; quādoquidem effectus, vt paulo ante dictū fuit,aſſimilatur cauſſæ particulari ſecundum quidditatem,ſecundum eſſe,ſecundum modum operandi,& ſecūdum proprietates atque accidentia; eiuſq; perfecta cognitio præcipuè pendet ex notitia cāę particularis,quod ſanè in agēs quod eſt verè & tantummodò inſtrumētariū, minimè conuenit. Sed hi iudicio noſtro,
C non tā re quàm verbis inter ſe diſſident, tota.n.diſſenſio in eo poſita eſt, ut cōſtituatur quid nomine inſtrumenti intelligendum ſit. Platonici enim ampliorē inſtrumenti ſignificationem amplexi ſūt; Peripatetici verò preſſiorem,& anguſtiorem ſequuntur. Platonici.n.definiunt inſtrumentale agens,quod non mouet niſi motum,& quod nō cognoſcit finem propter quem agit; hæc autem ratio inſtrumenti omni agēti naturali competit. Peripatetici verò definiunt agens principale,quod in ſe habet naturalem & perfe-
D ctam vim producendi effectum ſibi ſimilem;quomodo natura & cauſſæ ſecundæ ſunt agentia principalia.

Ad poſteriorem dubitationē hoc modo reſpondendum eſt;de materia nō ambigitur quin ea ſit ignobilior tā forma, quàm compoſito. De forma, an ſit nobilior compoſito diſputatum eſt in 6.libro. Agens uniuerſale quod appellatur æquiuocum, ſine dubio præſtātius eſt effectu,vt ſol & Intelligentiæ dignitate excellunt effectus omnes Phyſicos:dicitur āt huiuſmodi agēs vniuerſale æquiuocū

quia

quia non eſt eiuſdem ſpeciei & naturæ A cuius eſt effectus ab ipſo productus, & quia non ad vnum aliquem tantummodò effectum, ſed ad multos & diuerſos effectus producendos concurrit. Agens autem particulare vniuocum, id eſt quod eiuſdem ſpeciei eſt cum effectu, partim eſt nobilius, partim minimè; nam ſecundum conditionem, ſeu diſpoſitioné quãdam, eſt nobilius; quatenus homo generans iam eſt actu, qui generatur nõdum eſt; ille iam eſt perfectus, ſiquidem perfectum iudicatur eſſe id quod poteſt ſibi ſimile generare, hic verò eſt imperfectus; ille nullo modo dependet ab hoc, hic au B tem, ſaltem cum generatur, ab illo depédet. At verò ſecũdum eſſentialem perfectionem, non eſt nobilius; eorum enim quæ cõtinentur eadem ſpecie, par eſt dignitas & perfectio eſſentialis; nam vt dicitur in categoria ſubſtãtiæ, non ſuſcipit ſubſtãtia magis & minus; & ſcriptũ eſt in 8. Metaph. tex. 10. ſubſtantiam eſſe ſicut numerum, cui nihil addi aut detrahi poteſt ſine cõmutatione ſpeciei; quin etiã in 3. Metaphyſicæ, tex. 11. Ariſtoteles affirmat in indiuiduis eiuſdẽ ſpeciei, nõ eſſe prius & poſterius, neque nobilius & C ignobilius ſecundum eſſentiam. Finis autem duplex eſt, vnus qui efficitur ab agẽte ſicut forma naturalis per generationẽ producitur ab agẽte naturali, & hic finis licèt nobilior ſit actione agentis, cũ eius tamen ſit effectus, non poteſt eſſe nobilior agente. Alter finis eſt qui præexiſtit agenti, propter quem agens principaliter agit, & ad quem pręcipuè ordinatur a natura, qualis eſt in agentibus naturalibus æternitas ſpeciei, & aſſimilatio Dei; quem finem perſpicuè conſtat eſſe nobiliorem agente. Sed dicet aliquis, ſi agens D non poteſt eſſe ignobilius ſuo effectu, quomodo videmus ab accidente produci ſubſtantiam? ſæpe enim contingit a calore qui eſt in ferro ignito, quin etiam a motu & a lumine produci ignem. Reſpõdendũ eſt, an accidens producat ſubſtantiam, eſſe valde dubium & cõtrouerſũ, quare quantum in præsẽtia ſatis erit ad id quod propoſitum eſt explicãdum, de hoc dicendum eſt breuiter, exponendo quid alij ſentiãt, & quid nobis tanquam veriſimilius maxime probetur.

An oẽ efficiens ſit nobilius ſuo effectu.

An accidens poſſit producere ſubſtantiam.

CAP. XI.

Hac de re ſunt tres opiniones: vna eſt Scoti 4. ſen. diſt. 12. quæſt. 3. & Ochan li. 2. Sent. quæſt. 23. & Durandi 1. Sent. diſt. 2. quæſt. 2 qui cenſent accidens nullo modo habere vim producendi ſubſtãtiam, ſed eã im mediatè produci a ſubſtantia, quæ opinio ita probatur. Nullum agens poteſt agere vltra virtutem ſuam, ergo accidẽs cum ſit imperfectius ſubſtantia, non poteſt eam producere; conſequentia per ſe eſt manifeſta. Antecedẽs autem probatur dupliciter, tum quia illa propoſitio eſt per ſe nota, qua negata nõ relinquitur ullus modus oſtendendi Deum, qui eſt cauſſa omniũ, eſſe ens perfectiſſimum; nam nõ valeret, ab ipſo producta ſunt omnia, ergo ipſe eſt perfectiſſimus omnium; dicet enim aliquis, poſſe quod eſt perfectius produci ab eo quod eſt imperfectius: quamobrem fieri poſſet (ſicut ait Scotus) vt mũdus fuiſſet conditus ab aliqua muſca: tũ etiam, quia ſi effectus poſſet eſſe perfectior cauſſa, diuidatur cogitatione ille effectus in duo, nimirũ in id, in quo ſecũdum perfectionem ęquatur cauſſæ ſuæ, & in id, in quo ſecundum perfectionem ſuperat cauſſam; & quæratur, vnde habeat effectus id in quo ſuperat cauſſam ſuam? non a ſe, vt patet; nõ a cauſſa, quia nihil dat quod nõ habet, & quicquid a cauſſa ẽ in effectu, præexiſtit i cauſſa, uel perfectiori modo ſi fuerit cauſſa æquiuoca, vel ſaltem ęquè perfecto, ſi fuerit uniuoca. Atque hæc eſt ratio Scoti. Deinde Ochan idem confirmat alijs duabus rationibus: ſi enim inquit, non poteſt ſubſtantia immediatè produci a ſubſtantia, aut id eueniet propter perfectionẽ ſubſtantię, at Deus, qui eſt pfectiſſimus, immediatè ſecundum ſuã ſubſtantiam res ipſas producit: uel pter imperfectionẽ eius, ſed cum accidẽs producat accidẽs, ut calor calorem, cur non etiam ſubſtantia producet ſubſtantiam? quandoquidẽ

Nullũ accidens habere vim producendi ſubſtãtiã, opinio Scoti, Durãdi & Ochan.

V ac-

accidens eſt imperfectius ſubſtantia. Præterea, in generatione uniuoca ſimile generatur a ſimili, cum igitur ignis generat ignem, ſubſtantia generatur a ſubſtantia non ab accidente, alioquin nunquam reperiri poſſet generatio vniuoca; nec vnquam vera eſſet illa ſententia, ſimile generari a ſibi ſimili. His accedit, quòd qdditas ſubiecti, eſt cauſſa propriæ paſſionis, & non ſecundum potentiam paſſiuam, quia omnis potentia paſſiua eſt cõtradictionis ad eſſe, & non eſſe, propria autem paſſio non eſt eiuſmodi ut poſſit adeſſe & abeſſe ſubiecto, ergo ſecundum potentiam actiuam quidditas rei eſt cã propriæ paſſionis; ergo ſubſtantia poteſt immediatè producere aliquid, & ſi poteſt producere accidens, cur non etiam ſubſtantiam? Hęc ſunt pro prima opinione. Contra quam eſt Ariſtoteles, & experientia. Etenim Ariſtot. in libr. de ſenſu, & ſenſili, capite de ſapore, ait ignem non agere ut ignis eſt, ſed ut calidus eſt; At ſecundum Scotum, principalis actio ignis quæ eſt productio ſubſtantiæ, non eſt ab igne ut calidus eſt, ſed ut ignis eſt. In primo etiam libro de Generat. ſcriptum eſt, actionem non poſſe fieri, niſi ubi eſt contrarietas, debet enim agens eſſe contrarium patienti: at contrarietas non eſt proprie in ſubſtantia. Auerroes etiam in 7. Metaph. commen. 22. & 31. in 12. Metaph. comm. 18. ait, idem eſſe agẽs diſponens materiam, & inducens formã: Sed accidens diſponit materiam, ergo ipſum quoque aut per ipſum procreatur forma ſubſtantialis. ibidem quoque ait nec elementa nec vllas ſubſtantiales formas eſſe actiuas & paſſiuas niſi propter qualitates; & ſemen quod non eſt actu animatum, facere actu animatum per calorem naturalem qui in eo ineſt: Experientia item frequens, perſpicuè declarat ſubſtantiam gigni ab accidente, nãque videmus calorem qui eſt in ferro ignito ignire ſtuppam; & a lumine aeris, ob reflexionem radiorum, produci ignẽ; Similiter etiam per motum localem, alliſione nimirum & attritione duorum corporum, ignem procreari.

A

Explicatur opinio D. Thomæ, accidens in virtute ſubſtantiæ poſſe producere ſubſtantiam.

C A P. XII.

Altera eſt opin. Thomiſtarũ, qui aiunt accidens. v. g. calorem, habere duplicẽ modũ operãdi, vnũ in uirtute propria quatenus accidẽs eſt, ſm quem tantum poteſt producere calorem; alterum in uirtute ſubſtantię cuius eſt naturalis uirtus & inſtrumẽtum, ſm quem poteſt etiam producere ſubſtantiam; ſicut calor qui eſt in animali & in ſemine, quamuis per ſe non habeat niſi calefacere, tamen quatenus eſt naturale inſtrumentum animæ & generantis, poteſt producere carnem, & oſſa, atque adeò ipſum animal. Vide D. Thomam in 3. p. quæſt. 77. art. 3. & in 4. ſent. diſtin. 12. q. 1. & 1. par. q. 77. art. 1. Vide etiã in eiſdem locis Thomiſtas, ut Capreolum, atque Caietanum ſuper primam partẽ q. 77. ar. 1. Confirmatio huius opin. pendet ex ſuperioris ſentẽtiæ confutatione. Etenim certum & perſpicuum ẽ, ut ſupra oſtendebamus, ſubſtantiam ſæpè produci ab accidente, non aũt poteſt eam accidens producere uirtute propria, quẽadmodum prima ratio Scoti euidenter & neceſſariò concludit, ergo uirtute alterius, hoc eſt ſubſtantiæ cuius eſt naturalis uirtus atque inſtrumentum. *Secũda opi. D. Tho. accidẽs producere ſubſtãtiã non ſua ui, ſed uirtute ſubſtãtię.*

B

C

Verùm hæc opinio licèt a multis probetur ac defendatur, plurimis tamen rationibus uehemẽter oppugnatur ac propemodum euertitur: Primum. n. qualitates actiuæ, quæ ſunt quatuor primæ qualitates, immediatè inhærent in materia prima, & ordine generationis pręcedunt formas ſubſtantiales, ſicut a nobis ſupra oſtenſum eſt in 5. libro, ergo non agũt in uirtute formarum ſubſtantialiũ. Poſtea, aut ignis producit ſubſtãtiã ignis per actionem aliquam ſubſtantialem diſtinctã a calefactione, at ſic & relabimur in opinionem Scoti, & accidẽs nullo modo produceret ſubſtantiam nec ſua nec aliena uirtute, ſed ſubſtãtia produceretur

D

tur per actionem ſubſtátiæ propriam & A incommunicabilem accidenti: aut ignis producit ſubſtátiam per calefactionem, ſed calor ſua virtute calefacit, ergo ſi ignis calefaciendo producit ſubſtátiam, uirtute caloris eá producit. Deinde, q̃d eſt illud agere in virtute ſubſtantiæ? vel enim eſt accidens moueri & dirigi a ſubſtantia, ſicut dicimus ſecurim agere ĩ uirtute artificis, quia non ageret niſi ab eo moueretur & regeretur; at quo pacto accidens moueatur & dirigatur a ſubſtantia, ne intelligi quidem aut fingi a quoquam poteſt. Vel eſt, ſubſtantiam influere aliquam virtutem accidéti, per quam B fiat potens ad producendam ſubſtantiã, at talis influxus atq; virtus ſtatim videtur eſſe figmentum, & cum nihil ſit in accidente quod ſit ipſo nobilius, ſi accidés non agit virtute ſua, neque aget uirtute illius influxus. Preterea, cũ ille influxus ſeu virtus ſit accidens, quæretur quo modo habeat vim producendi ſubſtantiam? ſi enim nõ virtute ſua ſed ſubſtantiæ, exiſtet eadem difficultas, reſque procedet in infinitum; ſin autem ſua, idem a principio de priori accidéte dici debuit. Aut (id quod aiũt acutiores Thomiſtæ) C accidens producit ſubſtantiam, quia eſt naturalis & propria virtus ſubſtantiæ, ab ea dependens, eique a natura tributa tã quam inſtrumentum ad obeundas eius actiones. Verùm hóc nihilo plus ualet quàm ſuperiora, tum quia totum id q̃d ſic aiunt, nihil aliud eſt q̃ relatio quædam accidens ad ſubſtátiam; quæ relatio ſicut non poteſt eſſe per ſe primò terminus actionis, ita nec eius principium: tum etiam quia falſum eſt ignem produci a calore, vt is eſt naturalis quædã virtus ignis; namq; calor qui eſt in aere habet etiam vim gignendi igné, ſiquidem D vera ſunt quæ ſcribit Ariſt. in 2. li. de Gene. ex duobus elemétis a ſymbolis tertium vtrique ſymbolum effici poſſe, vt igné ex aere & terra; ſi enim aer calore ſuo vincat frigiditaté terræ, relinquédo in ea ſiccitaté, tũc in materia terræ, cum ĩſit calor & ſiccitas, neceſſariò exiſtet forma ignis. Præterea, nõ ſolũ ignis gignit a calore ignis, ſed etiã per lumé & motũ localem, illud aũt ridiculum eſt, quòd quidam aiunt, calorem propria quidem uirtute calefacere vſque ad ſeptimum gradum, octauum autem gradum vel ſi quis eſt alius, qui ſit immediata diſpoſitio ad introducendam formã ignis, hũc inquam, non in propria virtute producere, ſed in virtute ſubſtátiæ; quis hoc non tanquam merum planè figmétum derideat? cũ enim ignis naturaliter & neceſſariò agat, ſemper agit eodé modo; quomodo igitur priores omnes gradus uirtute propria producit, vnum vero illum vltimum non poteſt eadem virtute producere? quid enim tunc de nouo accedit calori producenti quod ante nõ habuit? nam ſi nihil aduenit, eodem modo ſe habebit calor ante, & poſt, quare etiam eodem modo aget; nã idem manens idem ſemper natum eſt facere idem, vt dicit Ariſt. in 2. lib. de Generatione.

Tertia opinio probabilior cæteris ponitur, & ſoluuntur rationes contrariæ.

CAP. XIII.

TErtia opinio eſt; quæ nobis videt probabilior, accidens ſua virtute poſſe ſubſtantiam producere, ita cum ignis producit ignem, tota ea ꝓductio intrinſecè & effectiuè procedet a calore, neque ad eam effectiuè concurrat forma ſubſtantialis quę eſt in igne. Quæ opinio refutatis iam ſuperioribus ſententijs, lóga nõ eget probatione; nã ſi ſubſtantia producitur ab accidéte, vt demõſtratum eſt contra Scotum, & non in virtute ſubſtantiæ, vt oſtenſum eſt contra Thomiſtas, relinquitur igitur vt accidens virtute ſua producat ſubſtátiam. Reſtat nunc, vt ſoluamus rationes Scoti; & alias quaſdam dubitationes, quæ videntur eſſe contra tertiam opinioné, explicemus. Ad Primam rationem quæ eſt Scoti reſponderi poteſt dupliciter, primùm hoc modo: inter accidens & ſubſtantiam poteſt fieri comparatio in ratione entis, & ſic clarum eſt ac eſſe ignobilius ſubſtantia, vel in r: productiui & ꝓducibilis, & ſic é p tio inter ea; nã ſicut accidés natu

eſt productiuum ſubſtãtiæ, ita ſubſtãtia A naturaliter ẽ producibilis ab accidente, neq; in hoc eſt inæqualitas; & ſane utrũque eſt eiuſdẽ ordinis, cum ſit quidpiã naturale, & materiale, & corruptibile. Altero modo ẽt reſponderi poteſt, duplicem eſſe effectum agentis, unum intrinſecum actui agentis, vtpote qui per eius actionem attingitur, alterum externum actioni agentis, qui quoniam hẽt naturalem & neceſſariam connexionem cũ primo illo intrinſeco effectu, idcirco cum hic internus producitur, ille externus quoq; per modum naturalis ſequelæ producitur ab agente: exempli cã: Ca B lefactionis, intrinſecus & immediatus effectus eſt calor, mediatus autẽ, & huic naturaliter conſequens, eſt raritas & leuitas. Inter hæc autem duo genera effectuum hoc intereſt; quod prior non pōt eſſe nobilior agente: poſteriorem autẽ eſſe uel nobiliorem uel ignobiliorem, nihil prohibet; & rō eſt, quia ille, cũ per ſe producatur ab agente, neceſſariò ſequitur menſuram & modum uirtutis actiuæ, hic autem, cum non producatur per ſe, minimè commenſurari & correſpondere debet uirtuti, & perfectioni agẽtis; C ſiquidem præſtãtia agentis & actionis, æſtimari debet ex primo & immediato termino atque effectu, non autem ex alijs quæ pp naturalem rerum conſequẽtiam & connexionem producuntur. Cũ igitur ſubſtantia ſit effectus accidẽtis nō priori ſed poſteriori modo, nam cum in materia eſt calor ut octo, neceſſariò erũpit, & exiſtit forma ignis, non.n. poſſunt hæc duo inuicem ſeparari; ex quo fit, ut calor producendo in materia calorem ut octo, conſequenter etiam producat ſubſtantiam ignis, ob hanc cauſſam fit, D ut quamuis accidens ſit ignobilius ſubſtantia, eam tamen poſſit producere.

Nota doctrinã hãc de duplici effectu agẽtibus.

Ad 2. Repugnat ſubſtantiæ immediatè producere aliquid, nō ratione perfectionis uel imperfectionis, ſed qa productio eſt actio, actio autem non poteſt eſſe niſi ubi eſt cõtrarietas, hæc autem non competit ſubſtãtiæ, niſi propter accidentia, quare nec aget ſubſtantia niſi per accidẽtia.

Cur ſubſtãtia immediatè nihil poſſit agere.

Ad 3. In producente & producto duo cõſiderare oportet, unũ eſt id quod producit & qđ producitur; alterum eſt id quo producit & quo producitur: exẽpli gratia: ignis ex aqua producit ignẽ, qđ producit & producitur eſt ignis, ſimiliter etiã quo producit & quo producitur ẽ calor, tũ qui eſt in igne producente, tũ qui inducitur in materiã aquæ. Ergo in generatione vniuoca eſt ſimilitudo, ſi comparẽtur inter ſe, uel quod producit & quod producitur, nam utrunq; eſt ſubſtantia, uel id quo producit, cum eo quo aliud producitur, vtrumque.n. eſt accidens: nō oportet autem comparare, id quo producitur, cum eo quod producit, quia nō fieret comparatio inter ea, quæ ſũt eiuſdem rationis.

Ad 4. Subiectum non eſt cauſa efficiens propriæ paſſionis, nam vel produceret eam per eandem actionem, qua ipſum producitur; at hoc repugnat, quia producere præſupponit eſſe, quare ſi ſubiectũ per huiuſmodi actionem producit, iã eſt; ſi per eandẽ producitur, nōdũ eſt, ergo ſimul eſt & non eſt; & eſſet poſterius illa actione, vt pote per quã ipſum producitur; & eſſet prius illa eadẽ actione, vt pote per quam producit ipſam propriam paſſionem: uel per aliam actionem, ſed hoc modo propria paſſio eẽt tempore poſterior ſubiecto, & non flueret ex quidditate ſubiecti ſimpliciter ſed ex quidditate rei exiſtentis, quod falſum eſt: nam non eſt neceſſaria cõnexio quidditatis cum ſua exiſtentia, nulla.n. res, præſertim earum quæ ſunt generabiles, neceſſariò exiſtit: at connexio propriæ paſſionis cum ſubiecto, neceſſaria eſt; ſiue.n. triangulum exiſtat ſiue non, habet tres angulos æquales duobus rectis. Eſt igitur eadem cauſſa efficiens ſubiecti & paſſionis, eadem enim actione utrunq; producitur, ſed illud per ſe primo, hæc autẽ per modum naturalis & neceſſariæ conſequentiæ. Neque etiam ſubiectum eſt in potentia paſſiua phyſica ad propriam paſſionem, nam id dicitur phyſice eſſe in potentia paſſiua reſpectu alicuius, quod nondum actu habet, aptum tamen ẽ ab agente naturali tranſmutari ad illud. Ariſtot. enim in 5. & 9. lib. Metaphy. principium rei, quo eſt tranſmutabilis ab alio ut aliud eſt, potentiam paſſiuam definit: ſi igitur ſubiectum eſt in potẽtia paſſiua ad ſuam propriam paſſionem, neceſſe

An ſubiectum ſit cã efficiens ſuę propriæ paſſionis.

Quid ſit potentia paſſiua phyſicè uel potẽtia cõtradictionis, ſecũdũ peripateticos.

eſſe eſt cògitare ſubiectũ prius eſſe, & eum ab aliquo agète tranſmutari ad ſuã paſſionem, quod falſum eſt; cum ſubiectum & propria paſſio ſimul ſint & ſimul producantur. Atque ſupradicta quidem potentia paſſiua eſt illa quam Ariſt. tot in locis appellat potentiam cõtradictionis ad eſſe & non eſſe. Si quis autem exiſtimat propterea ſubiectũ habere potentiam paſſiuam & contradictionis reſpectu paſſionis, quia propria paſſio in ipſo inhæret, is ſanè non rectè ſentit, ob eandem enim cauſſam dicere deberet, ſubſtantiam cæli habere potentiam paſſiuam contradictionis reſpectu quantitatis in ipſo cælo inhærentis, quam tamen conſtat ab eo eſſe inſeparabilem.

Enodantur quatuor aliæ dubitationes.

C A P. XIIII.

Quatuor dubitationes contra tertiam opinionem.

EXiſtũt prçterea quatuor dubitationes, quç uidentur officere tertiæ opinioni, quam cæteris probabiliorem eſſe iudicauimus. Prima dubitatio eſt, cum communis ſit & trita multorum Philoſophorum ſnĩa, accidens cũ producit ſubſtantiã, agere in uirtute ſubſtantiæ; idque ſecundum tertiam opinionem defendi nequeat, nõ uidetur ea opinio probanda eſſe, ut quæ communi ſententiæ aduerſetur. 2. Dubitatio. Si forma ſubſtantialis neque mediatè neque immediatè operatur, ergo fruſtra eſt & otioſa, & cum melius ſit habere uim atq; facultatem agẽdi quàm non habere, nobilior erit conditio accidẽtis, quàm ſubſtantiæ; quin etiam facillimè credi poterit nullam eſſe formam ſubſtantialem; namque formam eſſe, & qualis ea ſit; nõ aliter cognoſci poteſt quàm ex operatione. 3. Dubitatio. Forma ſubſtantialis nullo modo poſſet appellari natura, ſiquidẽ natura definitur eſſe principium motus; at ſecũdum tertiam opinionem ſubſtantia nullo mõ eſt principium actiuum alicuius motus. 4. Dubitatio. Si ſubſtantia producitur per ſolam actionem accidentis, ergo non per ſe producitur ſed per accidens, quare generatio non erit per ſe mutatio aliqua; probatur cõſequẽtia, nam per actionem accidentis nõ poteſt intrinſecè & immediatè produci aliud niſi accidẽs ſicut per calefactionẽ primò nõ aliud quàm calor producitur; quare ſi per eãdem actionem etiam ſubſtantia producitur, neceſſe eſt eam cõſequenter, & per accidens produci. Ad has dubitationes breuiter reſpondendũ eſt hoc modo. Ad 1. Poteſt dici accidens agere in virtute ſubſtantiæ tripliciter, primùm ſecundum dominationem, nam licèt actio effectiuè procedat ab accidẽte, tamen quia actiones denominatiuè ſunt ſuppoſitorum vel rerum per ſe ſubſiſtentium; non denominatur agens, niſi quod eſt per ſe ſubſiſtens, huiuſmodi non eſt accidens, ſed ſubſtãtia accidente affecta. Deinde, ſubſtentatiuè; nam quia operari ſequitur eſse, accidens autem habet eſse in virtute ſubſtãtiæ quatenus ab ea ſuſtẽtatur, ob eã quoq; cauſsam poteſt dici agere in virtute ſubſtantię. Poſtremò, determinatiuè; nam ſubſtantia ignis nõ producitur per calorẽ, vt calor eſt, alioquin per quamlibet gradũ caloris produceretur, ſed vt eſt tantus calor. v.g. ut octo; non habet autem calor, ut ſit tantus ex eo quod ſit accidẽs, ſic enim indifferens eſt ad omnem gradum, ſed ex ſubſtantia in qua eſt, quæ ut ſecundũ naturam ſuam perfectè ſe habeat. uendicat ſibi tantum calorem, determinatio igitur accidentis, ſubiectiuè quidem prouenit ex ſubſtantia in qua inhæret: finaliter autem ex ſubſtãtia quæ per ipſum produci debet. Ad 2. Non eſt ſubſtantia otioſa etiam ſi nihil operetur, tum quia otioſum eſt id cuius poteſt eſse aliqua operatio & nõ eſt, quod non conuenit ſubſtantiæ, tum etiam quia forma ſubſtantialis tametſi nihil operetur, ob alias tamen cauſsas neceſsaria eſt, quas nos in principio ſexti libri expoſuimus. Adde quod poteſt dici operari, ſi non effectiuè, certè illis tribus modis, quos paulò ante memorauimus. Ad 3. Forma ſubſtantialis eſt natura & principium motus, non effectiue, ſed illis tribus modis quos in ſolutione primæ rationis poſuimus. Ad 4. Forma ſubſtãtialis ordine generationis ſeu productionis, cõſequenter & ſecundatiò

Quomodo accidens dici poſſit agere in uirtute ſubſtantię.

dariò producitur, at ſi ſpectetur intētio diſpoſitio & ordinatio naturæ, quę p ſe primo intendit formā ſubſtantialem, & propter eā præmittit & producit in materia accidentia, exiſtimandum ac dicendum eſt, formam ſubſtantialē per ſe primò produci. Atque hæc quidem de præſēti quęſtione ꝓbabiliter diſputata ſint; neq; enim priores duas opiniones contemnimus, aut damnamus, ſed tertiā illis præferimus, vt quæ nobis propenſior ad veritatis ſimilitudinem videatur; quā tamen ita probamus, vt ea formā ſubſtātialem è medio tolli nullo modo uelimus, nec verò tolli oportere iudicemus.

An idem numero effectus a multis cauſſis poſſit effici.

CAP. XI.

POteſt hoc loco tractari, quod a multis quæri & diſputari ſolet, an idē numero effectus a diuerſis cauſſis proficiſci queat. De quo nos, quia res neque multæ difficultatis eſt, neq, magni momenti, breuiter dicemus. Primò, poteſt idem effectus fieri à multis cauſſis diuerſi generis, imò neceſsariò concurrūt quatuor cauſæ ad producendū effectū naturalem. Præterea, idem effectus poteſt fieri à multis cauſſis eiuſdē generis verum ſubordinatis, quarum vna eſt vniuerſalis, altera particularis; ſol enim & homo generant hominem. Deinde, poteſt idem effectus effici a multis cauſſis eiuſdem generis & proximis atque immediatis, ſed quæ ſint (vt vocant) partiales nō autem totales, velut triremis mouetur a multis remigibus, ſed is motus non fit a ſingulis eorum omnino totus, ſed ab omnibus illis ſimul, ea ratione vt vnius cauſæ integræ ac perfectę vim & poteſtatem explent. At vt idem numero effectus producatur a multis cauſſis eiuſdē generis immediatis & perfectis, ita, vt quælibet earum per ſe ſufficiēs ſit ad totū effectū omnino producendū, vſ eſſe impoſſibile. Primò, q̄a ſicut nō pōt eē ni ſi vna ꝓxima materia, & vna proxima forma ipſi⁹ effectus, ita nec efficiēs tū quia ſic nō eſſet neceſſaria & determinata connexio effectus cum ſua cauſſa, quamobrem talis effectus ſciri non poſſet: quia ſcire eſt rem per cauſſam cognoſcere propter quam res eſt, & quod non cōtingit aliter ſe habere. Poſtea, quia in natura nihil eſt ſuperfluum & otioſum, at ſi eſſent multę cauſſæ vnius effectus, eo modo quo diximus, præter vnā illarum, cæteræ otioſæ eſſent. Deinde, vna numero actio non poteſt fieri a duobus agentibus, nam actio dependet ab agente & per ipſum definitur, ergo nec vnius numero effectus; nam actio re nō differt ab effectu, qui eſt itrinſecus & immediatus eius terminus. Ad extremū, ſit C. effectus, ſint eius cauſſæ A. & B. ſequeretur effectum a neutra cauſſa per ſe ac neceſſariò dependere, quod eſt falſū; nam effectus neceſſariò dependet a cauſſis ſuis per ſe; probatur cōſequentia, C. non dependet neceſſariò ab A. alioquin eo remoto non poſſet effici ab ipſo B. at ponitur poſſe etiam fieri ab ipſo B. ſimiliter C. non dependet a B. propter eandē cauſſam, ergo a neutro per ſe neceſſariò dependet. Et quamquam ita ſentiant Thomiſtæ, vt videre eſt apud D. Thomam in 1. Par. quæſt. 52. art. 3. & Paulum Soncinatem in 5. Metaphyſicæ, quæſt. 6. tamē cū ipſi affirmēt genita ex putrefactione & ſemine eſſe eiuſdem ſpeciei, videntur concedere multas cauſſas efficiētes eiuſdem effectus proximas & perfectas, quarum quælibet per ſe ſufficiens eſt ad producendum effectum: mus enim ſecundū ipſos æquè generari poteſt ex ſemine, ac ex putri materia. Sed ipſi reſpondere poſſent dupliciter, vel ſe tantum loqui de cauſſis efficiētibus eiuſdē rationis, id eſt vel ambabus vniuocis vel ęquiuocis; at generatio muris ex ſemine eſt vniuoca, ex putri autem materia, eſt æquiuoca; vel ſe loqui tantùm de cauſſis efficientibus, quæ ſimul concurrunt ad vnum numero effectum producēdum, nunquam autem contingit eundem numero murem ſimul generari ex ſemine, & ex putri materia.

Solet etiam ab alijs in dubiū vocari, an effectus qui ab hac cauſſa efficiēte, & in hoc loco, atque hoc tempore productus eſt, idem numero potuerit produci

vel ab alia cauſſa efficiente, vel in alio loco, vel alio tempore. Ad quod nos breuiter reſpondemus, videri nobis probabilius, id fieri non poſſe. Primò, quia debet eſſe determinata habitudo & conuexio effectus cum ſua cauſſa, quæ non eſſet, ſi effectus, a qualibet alia cauſſa produci poſſet. tum quia vna numero actio non poteſt eſſe a diuerſis agentibus, aut in diuerſis temporibus: quia ad vnitatem numeralē motus requiritur vnitas numeralis mouentis, vt dicitur 8. Phy. tex. 49. & vnitas numeralis temporis, vt dicitur in 5. Phy. tex. 41. ſi autem actio variatur per quā effectus producitur, fieri nō poteſt quinetiā effectus varieť. Poſtremò, quia effectus particularis per ſe dependet a cęlo, quare uariato cæli aſpectu & ſyderum, quem omni puncto temporis variari neceſſe eſt, nō poteſt idem numero effectus produci. Verum de his ſatis.

An idē effectus numero potuerit ab alia cā vel alio loco & tēpore effici.

Nūc declarandū eſt, an effectus eiuſdē ſpeciei, poſſint produci a cauſis efficiētibus diuerſæ ſpeciei, vel etiam generis, quarū quælibet ſit proxima & perfecta cauſſa ipſius effectus. Atq; hic locum habet inſignis illa quæſtio de genitis ex ſemine & ex putri materia, an ſint eiuſdē ſpeciei; exempli cauſſa. An mus qui ſine ſemine gignitur ex putri materia, ſit eiuſdem ſpeciei, cuius eſt is qui gignitur ex ſemine alterius muris. Circa hanc quæſtionem reperimus tres opiniones. Quidam enim putarūt omnia animalia tam imperfecta quàm perfecta, etiam ipſum hominem, poſſe gigni ex ſemine & ex putri materia. Alij cenſent, nullum animal eiuſdem ſpeciei poſſe vtroque illorum modorum gigni; ſed quæcunque gignūtur vno modo, ſpecie diſtingui ab his quæ gignuntur altero modo. Sūt & multi, qui arbitrantur animalia quidem perfecta, tantum poſſe gigni vno modo, nimirum ex ſemine, cuiuſmodi ſunt, leo equus, homo; Imperfecta verò qualis eſt mus, vermis, ſerpens, ſcorpio, vtroq; modo gigni poſſe: quinetiam ſunt quædam imperfectiſſima, quę nō niſi ex putri materia generantur: ita vt ſint tria genera animaliū, quorum quædam tantùm ex ſemine, alia tantū ex putri materia, non nulla vtroque modo generantur. Has

A igitur tres opiniones ſigillatim diſcutere, ac dijudicare operæ pretium fuerit.

Quę generātur ex ſemine & ex putri materia, an ſint eiuſdem ſpeciei. Ac primò examinatur opinio Auicennæ.

CAP. XVI.

PRima opinio eſt Auicennæ in libro quem ſcripſit de Diluuio, & a quibuſdam etiam tribuitur Alberto, quā innuit Ariſt. in 2. Politi. ca 6. vbi re- B prehendens priſcos legum latores, ait eos vel ex corrupto ſemine vel ex terra natos fuiſſe, & in Sect. 10. Problema. 15. & Plato in Menexeno, & Philopon⁹ in 3. de generatione animaliū nominant Steſicorum qui dicebat poſt diluuium homines fuiſſe renatos ex putri materia: potuerunt aūt hi fortaſſe ſumere huius opinionis occaſionem ex ijs quæ continētur in ſacris literis, vel de formatione Adā, qui ex limo terrę a Deo fictus eſt, vel de generali diluuio. Quæ opinio his argumentis probari poſſet. Primò, eadē C eſt materia generationis, & nutritionis, ſicut Ariſ. docet in 2. de Gene. text. 50. & in 2 de Anima. ſed terra ſuggerit materiā qua poſſit homo nutriri, ut herbas & fructus: ergo poteſt ipſa quoque præbere materiam ex qua homo generari queat. Deinde, quicquid poteſt virtus inferior, poteſt etiam ſuperior, ſi igitur uirtus quæ eſt in ſemine, cū ſit particularis cauſa & ignobilior virtute cæleſti, gignit hominē, cur nō idē facere poſſit cælum cum elementis? Poſtea, cælum poteſt afferre interitum homini, ergo etiā D eius generationem perficere, ſiquidem oppoſitorum eadem eſt ratio. Prętetea, ars imitatur naturam, ſed ars quamlibet formam poteſt exprimere in diuerſis materijs, vt formam hominis in ligno, argento, marmore; ergo ſimiliter natura poterit quamlibet formam naturalē in diuerſis materijs producere. Poſtremò, homo libere generat hominem, quare poteſt nō generare; & ex ea parte qua homo generatur ex homine, poteſt deficere ſpecies humana: cum aūt impoſſibile ſit eā ſimpliciter deficere, propterea

Mirabilis opi. Auicē. hominē et ſine humano ſemine, naturaliter poſſe ꝑ creari.

rea quod ſpecies cõtinent vniuerſi perfectionẽ, prǽſertim aũt humana, quę ẽ omnium nobiliſſima, neceſſariũ eſt dicere generationem humanam, non ſolum ex ſemine hominis, ſed etiam alio modo & ex alia materia effici poſſe. Itaque ſecundum hãc opinionem, fęmina nõ eſt per ſe neceſſaria ad generationem hominis, ſed tantum per accidẽs, nimirũ propter locũ matricis, qualis locus extra fęminam, id eſt tam opportunus, tã commodus & conducens generationi, conſeruationi, & accretioni hominis, donec in lucem edatur, non facile reperiri poteſt.

Refutatio Auicennæ.

B Verum hæc opinio indigna eſt Phyloſopho, quippe qui nõ debet, vt eſt apud Ariſ. 8. Phyſi. tex. 15. & in 2. de Generat. tex. 42. quidquam aſſerere, quod nõ uel experiẽtia vel ratione aliqua probabili cognitũ habeat, & alijs ſuadere queat. At nulla experiẽtia docet hominem aliter generari poſſe naturaliter quàm ex ſemine; neque ab initio mundi vllus hominum (niſi forte Poetarum fabulis putemus habendã eſſe fidem) ex putri materia generatus eſt; & ſanè quod nunquã adhuc factum fuit, phyſicè loquendo de ijs quæ ad ſpeciem pertinent, pluſquam veriſimile eſt, neque deinceps aliquãdo futurum, neque fieri poſſe naturaliter.

C Ratio autem reclamat, hominẽ ex putri materia generari poſſe: quomodo.n. tam uaria, ſubtilis, delicata & artificioſa tot membrorum & partiũ humani corporis compactio, cõformatio, diſtinctio, figuratio ex putri materia efficiatur? aut quis locus prǽter matricem fęminæ, qui ſit calidiſſimus, nõ igneo ſed vitali quodam calore, & ab omnibus elementorũ cæliquc iniurijs tutiſſimus, reperiatur?

D Sed eſto, generetũ homo ex putri materia; at poſtquam eſt cõceptus & in lucẽ æditus, quo alimento nutrietur & ſuſtẽtabitur? nõ enim quodlibet illi ætati cõgruit, & cũ homo permultos annos non poſſit per ſe ſine adiumento parentũ vitam degere, quiſnã ei ex terra nato, hæc neceſſaria adiumenta & præſidia præſtabit? An natura quidem generabit ex terra, eũ autem generatum conſeruare non poterit, ſed mox interiturum deſeret? quis hæc tam inſipienter & impiè de natura vel potius de Deo qui eſt naturæ

A conditor & rector, loquentem ferat? Verum plura contra hãc opinionem diſputare ſuperuacaneum eſt; ſtultum enim eſt, vt ait Ariſt. attẽdere quid quiſque dicat; & quidam lepidè ait, ſapientes viros ambigere, vter ſtultior ſit, is ne q ſtultè dicit, an qui ſtultè dicẽtem ſeriò refutare contendit. Nec verò quiſquam miretur tam ineruditam, tã abſurdam & incredibilem ſentẽtiam cuiquam Philoſopho probari potuiſſe; namq; non minùs verum quam ſcitũ eſt illud quod Cicero ſcribit in 2. lib. de Diuinatione. [Neſcio, inquit, quomodo nihil tam abſurde dici poteſt, quod non dicatur ab aliquo Philoſophorum.] Quare breuiter ad rationes huius opinionis reſpondeamus.

Solutio rationum opinionis Auicenna.

Ad 1. Duplex eſt materia nutritionis, una remota, vt herba & fructus, altera proxima, ut ſanguis; illam terra dare poteſt, hanc nõ poteſt, de qua tamen intelligitur id quod dicitur eãdem eſſe materiam nutritionis & generationis: ac licet eadem ſit materia generationis & nutritionis, quæ tamen generationi inſeruit, & appellatur materia ſeminalis, multo purior, efficacior, & perfectior eſt, quàm alimentalis materia; cuius rei ſignum ẽ illud, quædam mẽbra ex materia ſeminali a principio formata, ſi poſtea corrũpantur, frangantur, ac mutilẽtur, nõ poſſe rurſus per nutritionem renaſci aut reparari. Ad 2. Cauſſa uniuerſalis, duplex eſt, una prima & ſimpliciter uniuerſalis ut Deus, qui propterea ꝙ liberè agit; & infinitam habet uim ad agendum, poteſt quicquid ab agentibus particularibus & cauſſis ſecũdis efficitur, proximè ſine illis efficere: altera cauſſa uniuerſalis ſecunda, quæ eſt uniuerſalis nõ ſimpliciter, ſed tãtum reſpectu rerum ſublunarium ut cęlũ, quę cauſſa tum quia eſt finitæ uirtutis & naturaliter operans tum quia per ſe eſt indifferẽs & indeterminata ad productionẽ cuiuſlibet effectus particularis, nequit ſine proximis & proprijs cauſſis particularibus, eaũ effectus producere. Ad 3. Non ualet conſequentia, nam multò plura, & maiora prǽſidia neceſsaria ſunt ad generandum hominem, quàm ad eum corrumpendũ. etenim ſi unum quodlibet elementorũ exuperet cætera, poteſt homini exitiũ afferre,

afferre, at perſpicuum eſt non poſſe hominem ex uno elemēto generari. Ad 4. Inter naturam & artem multū intereſt, primum enim forma quā efficit ars, non eſt ſubſtantia, uel res quædam diuerſa à ſubiecto, ſed eſt uaria quædam determinatio, conformatio, & figuratio quātitatis, in qua ratio figuræ conſiſtit. Deinde materia quæ accipit formam artificialē, non habet ad eam naturalem potentiā & inclinationem, quemadmodum eſt in ſeptimo libro explicatum. Propter hāc igitur quæ eſt inter naturam & artē diſſimilitudinē, fit, ut forma artificialis in diuerſis materijs effici queat, naturalis autem minimè. Ad 5. Coniunctio maris & fœminæ per quā ſemen exhibetur matrici, libere fit; at poſtquā matrix ſemen uirile complexa eſt, omnis illa operatio ſubſequens, per quam generatio hominis abſoluitur, per ſe nō liberè ſed naturaliter efficitur. Neque uero, quia initiū generandi in noſtra eſt uoluntate atque poteſtate, ideò metuendum eſt ne ipſa hominis generatio aliquando deficiat. Etenim appetitus generādi, cuilibet homini nāliter inſitus & penitus infixus, acerrimus & incitatiſſimus eſt: iſque poſt labefactatā, primi hominis ſcelere integritatem naturæ noſtræ, multò etiā uehementior & effrenatior extitit; ut tam ardens procreandi cupiditas ne quando in cunctis hominibus omninò reſtinguatur, nequaquam ſit pertimeſcendum. & ſanè quod adhuc nunquam accidit, non eſt uerendum ne in poſterum aliquādo contingat. quamuis ſi theologicè ac verè loqui uolumus, aliquando ceſſaturā eſſe generationē hominis minime dubitandum eſt; poſt reſurrectionem enim neq; nubent neque uxores ducent (ut ait Dominus) ſed erunt uelut Angeli Dei.

An generatio hominis ſit naturalis, an potius libere fiat & an poſſit aliquādo deficere.

Declaratur ſecunda opinio quæ eſt Auerrois.

CAP. XVII.

Opinio Auerrois generata ex ſemine &

Altera opinio eſt Auerrois, quam is copioſe tractat in 8. Phyſ. com. 46. & in ſua Parapaſi ſuper primum librū de Gener. animaliū c. 1. affir-

A mans nullam ſpeciem, ſeu uiuētium ſeu animaliū, poſſe generari ex putri materia & ex ſemine, & quæcūq; his duobus modis generantur, quāuis in ſpeciē ſimilia ſint ſpecie tñ inter ſe diſtingui. Hanc ſentētiam, tum ipſe, tum eius ſectatores confirmant multis rationibus. Prima ratio. Materia & Forma ſunt ad aliqd, ita ut quemadmodum formæ differunt, ſic neceſſe ſit materias quę proximè ac propriè illis formis reſpōdēt, diuerſas eſſe, ſicut Ariſt. ait 1 2. Phy. tex. 26. ſed putris materia & ſeminalis, iter ſe differūt ſpecie, ergo formæ quæ ex illis educuntur,

ex putri materia ſē per inter ſe diſtingui ſpecie.

B & in illis recipiuntur, non pñt eſſe eiuſdem ſpeciei. Ad hoc qui cōtra ſentiunt, fortaſſe reſpōderent dupliciter. Primò, quāuis materia putris per ſe & à principio multū differat a ſeminali, tamen per virtutem caloris cœleſtis, uel aliarū influentiarum, ſic afficitur & temperatur, ut habeat temperationem quandam & cōſtitutionem qualitatum, ualde ſimilē ei quam materia ſeminalis habet in matrice, quamobrem non eſt mirandum ſi poſſit etiam ſimilem formam recipere. Deinde, duplex eſt materia, una trāſiēs,

C altera immanens, nihil prohibet eiuſdē ſpeciei eſſe diuerſas materias trāſeūtes, uelut ſanguis efficitur ex carne, fructib⁹ & pane, ſimiliter etiā ex materia putri & ſeminali, quæ ſunt materiæ tranſeuntes, poterit eadem ſpecies produci. Materia autem immanēs (dicerent forſitan illi) non eſt alia q̄ materia prima, ſi quidem omnis forma ſubſtātialis immediatè unitur materiæ primæ, quare cū materia prima, quæ eſt in corpore putri, & q̄ eſt in ſemine, ſint eiuſdem rationis, relinquitur animalia quæ generantur ex

D putri materia & ex ſemine, habere materias immanentes eiuſdem ſpeciei. 2. Ratio. Mus æquiuocè dr̄ de eo qui generatur ex ſemine & putri materia, ergo illi mures non ſunt eiuſdem ſpeciei: conſequentia ſatis per ſe manifeſta eſt: Antecedens autē ita probatur, ęquiuoca ſunt quorum nomen eſt cōe, & ratio ſubſtantiæ diuerſa, ſed illi mures habent nomen Muris commune, definitionem autem ſubſtātialem diuerſam, ergo &c. Minor ꝓbatur, etenim materia neceſſariò ponitur in definitione rerū naturalium,

ut

ut eſt apud Ariſt. 1. de Anima text. 16. & in 6. Metap. tex. 2. præſertim cum ſm eos qui huic opinioni aduerſantur, materia ſit pars quidditatis, ergo ſi ē diuerſa materia, impoſſibile eſt eandem eſſe qdditatem & definitionem; cum igitur illi mures ex diuerſis materijs exiſtant, non poſſunt eandē habere quidditatem. Ad hoc quid reſponderent aduerſarij, facile coniici poteſt ex ſuperiore reſponſione; dicerent. n. licèt materiæ, quas uocāt tráſeuntes, in illiuſmodi animalibus ſint diuerſæ ſpeciei, materias tamen manētes, quæ propriæ pertinent & adhibentur ad definitiones rerū naturalium, unius eē ſpeciei. 3. Ratio. Connexio effectus cum ſuis cauſſis, per ſe neceſſaria & immutabilis eſt, alioquin tolleretur ſcientia ſiue quæ demonſtratione, ſiue quæ definitione cōficitur; ſiquidem ſcire definitur rē cognoſcere per cauſſam propter quam res eſt, & quod nō contingit aliter ſe habere; at illi mures cum tam ex materia putri, quàm ex ſeminali generari queāt, cū neutra materia habent cōnexionem quę ſit neceſſaria per ſe. 4 Rō. Generatio muris ex ſemine, ſit ſecundum naturam, ut patet, ergo ſit uel ſemper uel ut plurimum, ſic n. Ariſt. in 2. Phyſi. & in 1. de Cęlo definit id quod eſt ſm naturā; ergo oppoſitum huius, eſt præter naturam, & raro, ac per accidens cōtingit; ſed mures, qui gignuntur ex putri materia, ita frequenter & per ſe generantur ſicut illi qui ex ſemine, hoc igitur eſt manifeſtiſſimum ſignum, hos & illos non eſſe eiuſdem ſpeciei. 5. Ratio. Vnius naturę unus eſt modus generationis, ergo diuerſus modus generationis arguit diuerſas naturas. Antecedens innuit Ari. in 1. li. de Gener. animal. c. 1. 6. Ratio. Natura nihil fruſtra & ſuperfluè facit, nec facit per plura, quod pōt facere per pauciora: ergo ſi eadem ſpecies animalium generari pōt ex ſemine & ſine ſemine, alter iſtorum duorum modorum erit ſuperfluus, cum unus illorum ſufficiat. Si dicāt, id facere naturam propter maximam ſollicitudinem, quam habet de conſeruatione hmōi animalium; id ſanè ridiculum eſt, nā multò ęquius eſſet iſtiuſmodi curam & ſollicitudinem habere de animalibus perfectioribus, quæ tamen non niſi uno

A mō generātur. Si dicant, hoc idcirco fieri, quia perfectorum animaliū præſtātia non patitur ea generari aliter q̃ ex ſemine. Nec id profectò ſatis firmum eſt, nā ſi ſunt aīalia quædam imperfectiſſima, q̃ tantùm generātur ex putri materia, & alia quędā perfectiſſima, quæ nō generantur niſi ex ſemine, & ad horū animalium propagationem & conſeruationem vnus tātùm generationis modus ſufficit, cur non item ad murium ſpeciem propagandam & conſeruandam una generationis ratio ſufficiet; ſed oportuit naturam ad eorum propagationem atq; conſeruationem, duplicem generandi modū adhibe-

B re? 7. Ratio. Mutationes differentes ſpē, habent terminos ad quos differentes ſpecie, unitas. n. & diſtinctio ſpecifica motuum, auctore Ariſt. in 5. Phy. ſumitur ex terminis ad quos tendunt, ſed generatio ex putri materia, & generatio ex ſemine, ſunt mutationes inter ſe ſpecie differētes, ergo termini earū different ſpecie, quare animalia quæ illis duobus modis generantur, erunt diuerſæ ſpēi; minor ita ꝓbatur, termini a quibus procedunt illæ duę generationes ſpecie differunt

C inter ſe, nā, ut ſępe dictum ē, materia putris & materia ſeminalis, nō poſsūt eſſe unius ſpeciei, ergo ſimiliter etiā termini ad quos tendunt, ſpecie differēt: ꝓbatur conſequentia. Primò. Terminus a quo, eſt contrarius termino ad quē, omnis. n. mutatio, ut dicitur in 1. & 5. Phyſ. ſit ex contrario in contrarium. Deinde. ſicut Ari. docet in 1. li. de Cælo, & 10. li. Metaph vnum vni tantummodo eſt contrarium. nec vni rei poſſunt eſſe duo cō traria, quę ſpecie differant: cum igitur terminus a quo generationis ex putri

D materia, & terminus a quo generationis ex ſemine, inter ſe ſpecie differāt, & vterque illorum ſit contrarius ſuo termino ad quem, ſi termini ad quos tendunt illę duæ generationes eſſent unius ſpeciei, iam tunc uni, duo quę ſunt diuerſæ ſpeciei, eſſet contraria. 8. Ratio. Forma cognoſcitur ex operatione, nā quæ habent formam, & naturam eiuſdem ſpeciei, ſimiles quoque habent operationes; ſed animalia quę naſcuntur ex ſemine & ex putri materia, diſſimiles habēt operationes, ergo non ſunt eiuſdem ſpeciei: probatur

A batur minor, animal natum ex ſemine, per ſe hēt uim generandi, & quidē generandi ſibi ſimile, animal aūt ex putri materia natum, aut nihil omnino generat, ſicut Ari. docet in 2. de anim. te. 34. his uerbis. [Generare eſt naturaliſſimū operum quæ in uiuentib. ſunt, quæcūq; perfecta, & non mutilata ſunt, aut generationem ſpontaneam habeant.] Cuius generis eē cōſtat ea quæ oriūtur ex putri materia: aut ſi generat aliquid, id nec eſt eiuſdem ſpeciei cū generante, nec hēt uim aliud q̄dpiā amplius generādi. Nā q̄d generat ab eo q̄d productum eſt ex putri materia, ſi eſſet eiuſdē ſpeciei cū illo, habetet

B quoq; eundem modū generationis, quare ſicut illud ex putri materia genitū ē, ita hoc gigni debuiſſet; uel ſicut hoc ex ſemine natū eſt, ſic illud naſci oportuiſſet; quę ſunt.n. eiuſdē ſpeciei, unū habēt ſimileq; generationis modū. Præterea, ſi hoc q̄d generatū eſt ab eo q̄d fuit productū ex putri materia, ēt generaret aliud q̄dpiā, uel hoc eſſet eiuſdē ſpeciei, at nō hēt eūdem generationis modū cum primo generante, uel eſſet diuerſæ ſpeciei, & ſic generatio ſpecierum procederet in infinitū. Atq; tota hæc argumentatio, eiſdē ꝓpemodū uerbis tractatur ab Ariſ.

C in 1. lib. de Gen. anim. c. 1. quo in loco ita ſcribit. Quæ non ex coitu, ſed ex putri materia oriunē, ea generāt quidē, ſed genus diuerſum, quodq; prodijt, nec mas eſt, neq; fęmina; q̄d iuſta euenit rōne; nā ſi ex coitu eorū, quæ nō ex animalib. orta ſunt, aīalia orirentur, hæc ſi eiuſdē generis eſſent, primū quoq; parētū ortū tale eſſe oporteret: q̄d recte ita cēſemus, quādo ſic euenire in cæteris aīalibus patet. Sed ſi diſſimilia q̄dem, ſed quæ coire inter ſe poſſent gignerentur, rurſus ex

Nota præclarā hanc ſententiam et doctrinā Ariſt.

D his alia quædam natura procrearetur, & alia ex ea, idq; in infinitū procederet. At natura infinitū uitare ſolet, infinitū.n. fine caret: natura āt ſemper finē quærit.] Ac ne putetur Ari. hoc in loco id fortuito dixiſſe, vel probabiliter tantùm, ut q̄dam noſtræ memoriæ ſcriptor ait, diſputare eādem planè ſententiam ſimilibus penè uerbis expreſſam reliquit in 5. lib. de Hiſto. animal. c. 1. hoc modo ſcribens. [Quę per ſe, uel in animali, uel in terra, uel in ſtirpe, uel etiam in eorum ipſorū partibus creantur; eademq; maris, ac fœminæ ſexu diſtincta ſunt, iis coeuntibus gignitur quidem aliquid, ſed ex quo nihil amplius gigni poſſit. v. g. Coitu pediculorum, lendes dictæ procreantur; muſcarum, vermiculi; pulicum, genus pediculorum ouium ſpeciē referens; ex quibus nec ea quæ generarint proueniunt, nec aliud vllū animal, ſed id quod ſunt, ſordes tantū exiſtūt.] Hæc & ſi quæ ſunt alia afferri poſſunt, quaſi firmamenta & præſidia, ad opinionem Auerr. muniendam atque confirmandam.

Explicatur tertia opinio.

CAP. XVIII.

TERTIA opinio eſt, quemadmodū animalia perfectiſſima tantùm generātur ex ſemine, & imperfectiſſima tantū ex putri materia, ita quæ media ſunt, ſm eandem ſpeciem propagari poſſe tam ex ſemine quàm ex putri materia. Hanc opin. ſequitur D. Thom. in 7. Metaph. ſuper tex. 23. & ferè probatur a Theologis & Latinis Philoſophis, præſertim huius temporis; quę ſententia his poſſet argumentis perſuaderi. Prima tō ſit hæc. Ariſt. in 7. Metaph. tex. 23. docet ſanitatem effici poſſe ab arte & a caſu, ſicut a natura fiunt quædam animalia tā ex ſemine quàm ſine ſemine; quæ ſimilitudo vel exemplum, nihil planè valeret, niſi animalia quæ gignuntur ex ſemine & ſine ſemine, eſſent eiuſdem ſpeciei, namque manifeſtum eſt ſanitatem quæ ab arte efficitur, non diſtingui ſpecie ab ea quę caſu quodam ſine arte contingit, idem quoque innuit Ari. paulò infra hunc locum tex. 31. Deinde, in Proble. Sect. 10. Problemat. 64. Ariſt. ponit hanc quęſtionem. Cur animalium alia non ſolùm coitu ſed etiam ſpontè naturæ procreantur, alia coitu duntaxat proueniunt, ut homo & equus? quam ſoluit, dicens id ob eam cauſſam accidere, quia illorum animalium generatio breui tempore abſolui poteſt, quocirca nihil prohibet ea ex putri materia naſci; horum autem procreatio lōgiſſima eſt, atq; operoſiſſima; quo fit ut ex putri materia

Egregia huius opinionis confirmatio.

teria

teria fieri nequeant. Quis nō uidet, ſi nō ſunt eiuſdem ſpeciei quæ generantur ex ſemine & putri materia, & ipſam quæſtionis propoſitionem ſophiſticam, & ſolutionem eius futilem ac friuolam eſſe? Præterea, Theophraſtus in 1. li. de Plantis cap. 1. ſcribit plantarum & animaliū in eo ſimilem eſſe rationē, quòd in utroque genere, quædam tantùm generātur ex ſemine, quædam tantùm ſponte naturæ ſine ſemine, quædam autem utroque modo. 2. Ratio. Quæcunque indicare ſolēt unitatem formæ ſpecificæ, ea omnia cernūtur in huiuſmodi animalibus, quę ex ſemine & ſine ſemine naſcūtur, ergo ipſa ſunt eiuſdem ſpeciei; probatur antecedens; nam eſt in illis ſimilis color, figura, magnitudo, motus, diſtinctio membrorum, eſt idem ingenium, ſunt ijdem mores, eſt eorū inter ſe congregatio atque conſociatio, eaſdem res expetūt ac perſequuntur, eoſdemque oderunt, atq; fugiunt hoſtes; ſimiliter etiam generāt, frequens. n. teſtatur experientia, in nauibus recēs extructis in quibus nulli erāt mures, poſtea in media nauigatione plurimos reperiri, ex his deinceps magnam eorum copiam propagari; cōſtat autem primos illos mures nō aliunde quàm ex putri materia generari potuiſſe. 3. Rō. Si quid obſtaret quo minus animalia, quæ ex ſemine & ſine ſemine generantur, eſſent eiuſdē ſpeciei, illud profectò in primis eſſet, quod unius naturæ unus tantùm uidetur eſſe debere modus generationis, & quia fruſtra multas & diuerſas generādi rationes natura inſtituiſſet, cū ad cuiuſlibet ſpeciei propagationē atq; cōſeruationem una ſufficiat; uerum hæc ratio infirma eſt: etenim multa ſunt in natura, quæ conceſſu atque confeſſione omnium, cū unius ſint ſpeciei, unde procreantur, ſicut ignem effici uidemus, & ab igne, & a lumine ꝓpter radiorum reflexionem, & per motum, & ex conflictu attrituque duorum corporum. 4. Ratio. Minùs probabile eſt, eandem naturæ rei que ſpeciem & a natura & ab arte effici, q̃ ab eadē natura diuerſis modis ꝓcreari, ſed poteſt eadem res effici a natura & ab arte, etenim alchimiſtæ pro certo habent, & alijs perſuadere conātur, uerum aurum opera, & arte ſcientiæ alchimi-

A ſticæ poſſe ab ipſis effici, nō ſecus quàm a natura efficitur in aurifodinis ui agentium particularium, & beneficio uirtutū cæleſtium; ergo multo probabilius eſt, idem animal diuerſis modis a natura generari poſſe.

Reſponſa Auerroiſtarum ad rationes tertiæ opinionis.

Cæterum ad hæc, Auerroiſtæ ita reſpondēt; cum Ariſt. ait eadem animalia generari utroque modo, ſignificare non eadem ſpecie infima, ſed ſubalterna, uel appellare eadem quia propter magnam eorum ſimilitudinē ſic uulgo exiſtimātur; nec debere aiunt ſententiam Ariſto. ſpectari ex ijs locis ubi hac de re perfun- B ctoriè & uelut exempli cauſſa loquitur, ſed ex ijs, ubi ex profeſſo agit, qualis eſt locus ille de quo ſupra diximus in 1. lib. de Generat. animal. c. 1. negant etiā animalia, quę ſunt ex putri materia, habere facultatem generādi ſibi ſimile, quippe cum hoc ipſum neget Ariſto. in his locis quæ ſupra commemorauimus; nec contra hoc eſt ulla experientia, nā quod de muribus in naui genitis atque propagatis dicunt, nullam fidem facit; etenim ſicut priores illi mures ſine ſemine nati fuerūt, ſic etiam poſteriores ſimili generationis modo procreari potuerunt, C quā etiam ob cauſſam credendum eſt tātam illam murium copiam extitiſſe. Iam uerò, quod aiūt ignem multis modis generari poſſe, non habet magnam uim contra ſecundam opinionem; ſiquidem ualde diſſimilis ratio eſt imperfectiſſimarū ſpecierum, cuiuſmodi ſunt elementa, quorum formę ſubſtantiales immediatè ſunt in materia prima, & parum diſtant a qualitatibus primis, earūq; productionem in materia, naturali quadam cōſequentia & connexione conſequūtur; at- D que earum ſpecierū q̃ inter perfectiores mundi formas numerantē, in quibus continētur animalia. His accedit, ꝙ uaria & multiplex generatio ignis maximè neceſſaria erat, propterea ꝙ ignis neceſſarius eſt ad generationem, cōſeruationē, perfectionem, cunctaſque omnium mixtorum operationes, præſertim cū ignis ille elementaris qui ſupra cætera elemēta reſidet cęlo proximus, non tam facilè ad generationes mixtorum deſcendere, & concurrere poſſit. quod uerò dictum eſt uerū aurum, ſicut a natura efficitur,

Sētētia auctoris de p̄ſenti quæſtione.

ſic etiam per artem alchimiſticam effici poſſe, hoc ipſi cōſtanter negant. Hæc igitur de præſenti quæſtione tam variè ac ſubtiliter, in oēs partes a Philoſophis diſputantur. Nobis autem ſicut facilè eſt primam opinionem tanquam falſam, & abſurdam cōdemnare, ac repudiare, ita difficillimum eſt, vtra duarū poſteriorū probabilior ſit, propter paria ferè vtriuſque opinionis rationum momenta, iudicare. ſed neſcio quo modo fit ut nos tertia opinio magis ad ſe trahat; quāquam non ſumus ignari, totam huius controuerſiæ explicationem ex ipſa experientia præcipuè pendere; ſi.n.experiēdo cōpertum fuerit, mures.v.g.qui ſunt ex putri materia, generare alios ſibi ſimiles, nō aliter quàm eos qui nati ſūt ex ſemine, nulla erit cā cur negetur illos eſſe eiuſdem ſpeciei cum alijs: ſin autem ē cōtrario rem ſe habere experientia declarauerit, id erit magno argumento inter huiuſmodi animalia eſſe diſtinctionē ſpecificam. Verùm, quoniam in ultima rōne tertiæ opin. dictum fuit, uerum aurum, quemadmodum efficitur a natura, ſic ēt effici poſſe ab hominibus ea arte quam vocant alchimiſticam; de hoc ēt in præſentia dicendum eſt, non ſolùm vt exploratum ſit an quod in illa ratione poſitū eſt, & vulgo iactatur verum ſit aut falsū; ſed etiam, vt cognoſcatur an quilibet effectus qui a natura efficitur, ſimiliter ēt poſſit ab arte confici: quę res maximè pertinet ad eam quam de cauſſis inſtituimus tractationem.

An poſſit uerum aurum effici per artem alchimiſticam, ac primò quod non poſſit effici, opinio multorum exponitur.

CAP. XIX.

Auicenna.

AVicenna in quibuſdam ſuis commentarijs in libr. Meteororum, ut refert Ægidius in 3. Quodlibeto q.8. de alchimiſtico auro, ita ſcripſit, [ſciant artifices Alchimiæ, ſpēs metallorum tranſmutari non poſſe, quan-

A uis ſimilia illis fieri poſſint; & quamuis Alchimiſtæ queant tingere ipſum ęs colore quo volunt, donec ſit multum ſimile auro, & abſtergere immūditias plumbi, ita vt videatur argentum, ſemper tamen ſecundū ſubſtantiam manebunt ęs & plumbum.

Auerroes.

Auerroes in Paraphraſi ſuper primū librum pe Gener.anim.explanando primum caput in eandem ſententiam hæc ſcribit [ſimiliter etiam ſi datur aliquid artificiale valde ſimile naturali, tanta poterit eſſe ſimilitudo, ꝙ exiſtimabitur eē idem ſpecie, etſi ars Alchymiæ habet eſ-
B ſe, hoc eſt quod poteſt fieri in ea] & ibidem Auer.declarat ſicut ſe habent mures ex putri materia ad mures ex ſemine, (inter eos.n.eſt tanta ſimilitudo, vt quamuis reuera inuicem differāt ſpecie, tamen vulgò putentur eſſe eiuſdem ſpeciei) ita etiam aurum alchymiſticum ſe habere ad verum & naturale aurum. Idē ſenſit Auicenna, cuius uerba paulò infra memorabuntur, initio capitis proximè ſequentis.

D. Thom.

D.Thomas in Secunda Secundæ conditionaliter loquens de auro alchymico
C q.77.art.2.ad primum ait, [ſi aurum, qđ fit ab Alchymiſtis, non ſit uerum & tale, quale fit a natura, eius uenditionem pro uero fraudulentam & iniuſtam eē; ſin aūt fiat uerum aurum ab Alchymiſtis, id licite pro vero auro uēdi poſſe, nihil enim prohibere artem utēdo cauſſis naturalibus, naturales & veros effectus producere.] Sed quid ipſe ſimpliciter, & abſolutè ſētiret de auro alchymico, ſatis pſpicuis uerbis declarauit jn 2. Sent. d.7.q.3.ar.1.ad quintū ita ſcribēs. [Pōt q̄dem ars uirtute naturalium agentiū aliquas formas ſubſtantiales inducere in materiam; ſunt tamen quædam formæ
D quas nullo modo ars poteſt efficere, ꝙ propria actiua, & paſſiua earum, non pōt inuenire atq; adhibere, ſed bene aliquid ſimile illis efficere; ſicut Alchymiſtæ faciunt aliquid ſimile auro quātum ad accidētia exteriora, ſed tamen nō faciunt verum aurum, quòd forma ſubſtantialis auri, non eſt per calorem ignis, quo vtūtur Alchymiſtæ, ſed per calorem ſolis in loco determinato, ubi uiget virtus mineralis; & ideo tale aurum non habet operationem

rationem cõſequentem ſpeciem;& ſimiliter in alijs quæ eorũ operatione fiunt.

Egidius.

Egidius in 3. Quodlib. q. 8. affirmat Archymiſtas poſſe quidẽ facere metallũ aliquod, quod tantum conſtet ex permixtione aliorum ſimplicium metallorũ, cuiuſmodi eſt electrum,qđ dicitur conſtare ex tribus partib⁹ auri & una argenti;& quia ſæpe in uenis metallicis unum metallum cõfunditur & permiſcetur cũ alio,Alchymiſta per actionẽ ignis ſegregando & ſeparando aurũ,quod erat permixtum cum alio metallo,uidebitur de nouo facere aurum;tãtum autem abeſt, ut poſſint uerũ aurum facere,ut ne ſimile quidem uero auro ita effici queat, ut non poſſit aliquo mõ dignoſci & diſcerni.Porrò exiſtimat Egidius aurum alchymiſticũ non poſſe ſine peccato uẽdi pro auro naturali: nõ ſolum quia incertum pro certo, & falſum pro uero uenditur, ſed etiã quia in medicinis adhibetur aurum ad confortandum cor, & morbos quoſdam profligandos; maximũ autem periculum eſſet, ne aurum alchymiſticũ propter diuerſam rationem conſtitutionis, nimium lęderet complexionem humani corporis,eique inſigne aliquod detrimentum afferret. Quòd autem uerum aurum confici nequeat ab Alchymiſtis,Egidius ita probat,uel potius declarat. Cernimus in unoquoque genere entium,quædam illius generis eſſe perfecta,alia uero imperfecta; perfectorum autem generationẽm, eſſe determinatã tam ſecũdum principium actiuum & ſecundum materiam,quàm ſecundum locum in quo fit; Imperfectorum autem, minimè:exẽpli cauſſa,in genere animalium,quæ ſunt perfectiora,ita ſe habent natura, ut equus nõ generetur niſi ab equo,& ex ſanguine mẽſtruo equæ & intra matricem eius;at mures poſſunt generari ex ſemine & ſine ſemine, itra matricem & extra.Idẽ perſpicitur in plantis; idem ſimiliter contingit in elementis,nam purus ignis elementaris, nec generari,nec conſeruari poteſt, niſi in ſuo loco naturali,ideſt in concauo lunæ;ergo ſimiliter etiam eueniet in metallis; quare cùm aurum ſit perfectiſſimũ omnium metallorum, habebit determinatum agens,& materiam,& locum natu-

Egidius negat aurum alchymicum licitè uendi poſſe pro uero.

A ralem, ideſt propriam uenam quæ latet intra ſinum & uentrem terræ,extra quẽ locum, aurum nullo modo confici poſſit.Neque ualet illud quod poſſet afferri contra hoc quod diximus:nimirũ ſi mures qui ſunt perfectiores auro , poſſunt generari extra matricem , multò magis aurum effici poterit extra ſuum locum naturalem :&, ſi ſerpentes fuerunt arte magica producti a Magis Pharaonis, ut legimus in Exodo, cur non etiam poterit effici verum aurũ induſtria, & beneficio artis? Hoc inquam non ualet,nam eadem ratione probari poſſet,cum mus
B ſit perfectior qualibet plãta, & mus generari queat ſine ſemine, quamlibet ẽt plantam poſſe abſque ſemine procreari; quod falſum eſt,nihil ergo prohibet qđ eſt imperfectius alio ſimpliciter, eſſe ꝑfectius illo ſecundum quid. Quamobrẽ ꝙ aurum requirat determinatum locũ ſuæ generationis, nõ arguit ipſum ſimpliciter eſſe perfectius aliquo aĩali, ſed tantùm ſecundum quid.Hęc ex Egidio.

Conciliator.

Conciliator in differẽtia 209. Sic ait. [Metallũ nõ poteſt fieri per artem, & in aliud tranſmutari;cum ars ſolum faciat
C permutationem in accidentibus, nõ aũt in ſubſtantia;uel fortaſſe ſi poſſibile eſt, tamen id eſt homini ignotum, unde Cõment.3.de Anima ait,dicitur de multis artificijs, ꝙ uidentur eſſe poſſibilia, ſed ſunt cauſſarum ignotarũ. Vt v.g.Alchymia,etſi talis ars conſtituat,fortaſſe hoc erit per accidens, & inſpiratione diuina potius ꝗ artis humanæ ſapientia. Non enim(inquit Conciliator)ars eo peruenire poteſt, ut agẽtia & materiam, cum tẽpore,modo & alijs circunſtãtijs,ſciat ita proportionare,ut inde nouum cõſti-
D tuatur metallum. Quòd ſi apparẽter videatur,id erit,quia ars fallaciã eius humano ingenio neqt detegere. Vnde aurum arte conſtructum,uim non puto habere confortandi cor ſicut habet aurum a natura productum.Fideles mihi tamẽ experti dicunt argentum decoctione ꝑ artem fieri uerũ,non tamen uidetur apparẽter lucrari,probationibus omnibus quibus utuntur, exploratum.]

Quidã rerũ metallicarum peritiſſimi, de quibus etiã ſubtiliter & accuratè ſcripſerunt,affirmaut,primũ atq; ſummum

fun-

fundamētū quo nititur ac ſuſtētatur ars A Alchymiæ,nullū eſſe: quo licet itelligere ipſam artē (ſi tñ ars dicēda eſt quæ in ſe nihil ueri & certi habet)inanē & falſa cē eſſe. Etem Alchymiſtę putāt,materiā oium metallorū eſſe ſulphur & argentū uiuū, quamobrem profitenť ſe ex uaria ſulphuris & argēti uiui inuicē permixto rum temperatione, poſſe quodlibet metallū efficere,in quo ſanè ueheméter fal luntur; nā ſi ſulphur & argentū uiuū eſt materia auri & argenti, ergo in uenis in quibus generatur aurū & argentū,apparerent aliqua ueſtigia ſulphuris & argenti uiui, ſimiliter ēt in uenis ſulphuris, & B argenti uiui,reperirentur aliqua indicia auri uel argenti;ſed ipſi,qui totā penè uitam curioſiſſime luſtrandis & cōſiderandis uenis,locisque metallorū,cōſumpſerunt,nūquā tale aliquid reperire potuerunt. quare falſa eſt opinio Alchymiſtarum,& aurum qđ ab ipſis fit ex ſulphure & argento uiuo, non eſt uerum aurū;nō enim,ut dictum fuit,talis eſt materia ueri & nālis auri. Aurum aūt qđ fit ab Alchymiſtis,licet ſimillimum uideatur uero auro, falſum tamē eſſe multis modis cognoſci & iudicari poteſt;nempe uel ex C pondere;uel ex eo,quia nō ſuſtinet uim ignis;uel ex quia iniectum in vrinā,amittit colorem ſuum,uel quia non eſt ductile in tenuiſſimas laminas; uel deniq; qa non habet naturalis auri proprietates, quarum in primis illa commendatur,cō fortandi cor humanum.Hęc illi.

Nō eē materiam omnium metallorū ſulphur & argentum uiuum.

Cardanus.

Cardanus li.17.de ſubtilitate hęc ſcribit;[Sūt verò chymica inuenta,uitrū ducere in longiſſimas lineas,tenax aut prædurum efficere poſſe. Vidi ego dudum, ſphærā exiguā ex uitro,quæ omni conatu illiſa ſolo lapideo, non comminueba D tur,ſed reſiliebat ad trabes. Eiuſdē facultatis chymicę eſt,uitrū albis lineis interſtinguere,cælare in eo imagines,falſas fabricare gemmas, purgare caphuram,metalla miſcere, immutare: aut nobiliora imitari.] Exempla uerò fallacis Alchymiæ,uide apud eundem in 10.lib.de Varietate rerū c.51.quo in loco etiā hæc ſubiungit,[Aurū,& argentū facere, ſeu ex alijs metallis ea conficere, aut gemmas factitare, aut uiliores in nobiliores trāſmutare; nemo nō optare debet ut ſciat,

Inuenta et opera artis chymicæ.

at quid horū fieri poſſit,difficile ſcitu ad modū eſt; & ſi hoc etiā ſciuerimus, lōgè difficilius eſt ſcire, quō fiat. Quæ autem ab Alchymiſtis fiunt,ea uel ad uoluptatem pertinent,uel ad uſum;ad uoluptatem ſunt gemmæ, & metalla nobiliora; ad uſum tincturæ,colores,materiæ uaſorum & alia ſimilia.Circa quodlibet autē horū,tria excogitari poſſunt. uel ut fiāt, quod maximū eſt; uel ut purgentur;uel ut perficiantur.Horum primum,de metallis,adhuc ſub iudice lis ē,an fieri poſſit:ſm & tertium, fermè inuētum eſt ad ſummā perfectionē.ac licèt ars chymica non faciat uerum aurum,quatuor tamē præſtat magnas utilitates. Prima eſt, qa poteſt unum metallum facere ſimillimū alij,ut ferrum æri,æs auro & argēto;idque clarius apparet in gemmis.Scđa.Cū id,quod in aliqua potētia cōtineť,p vim ignis excitat,extrahit, & ad perfectionē perducit. Tertia. Cum ea quæ ſuperflua ſunt,ui ſua abſumendo detegit, ut cū ex chalce alumē excipiť,qđ nō genitum eſt vi ignis,ſed exceptum;ita fit id qđ uocāt multiplicationē,cum ex terra ipſa q̄ aliquid cōtinet, qđ cōtineť excipiūt.4.Ars chymica ui ignis multas facere poteſt cō poſitiones, atq; ſeparationes, nō minus utiles & lucroſas ijs, q̄ ab Alchymiſtis tam anxiè quærūtur & ambitioſe ꝓmittuntur tranſmutationibus.] Hæc Cardanus,ex quibus uerbis perſpiciť eum arbitrari chymiſticam illam auri generationem, uel eſſe impoſſibilem, uel propemodum impoſſibilem.

Vtilitates artis chymicæ.

Declaratur opinio eorum qui defendunt Alchymiam.

CAP. XX.

Opinio Auicennæ.

ALbertus in libro ſuo 3.de Mineralibus cap.9.hanc de facultate Alchymiæ quæſtionem pertractans, primum exponit ſniam Auicennæ, quæ fuit hæc,[Sciant (inquit Auicenna)artifices Alchymiæ ſpecies metallorum permutari non poſſe, quamuis aliquid illis ſimile fieri poſſit;quod.n.differentia ſpecifica aliquo tollatur ingenio, nō credo poſſibile;ſed expoliatio accidentium nō eſt impoſſibilis, uel ſaltē diminutio eorū:non.n.permutātur ſpecies metallorū

nūi

niſi priùs in primam materiā metallicā reducantur, & ſic iuuamine artis deducantur in ſpeciē metalli, quod uoluerit: Atque idem quoque ſenſiſſe ait Haſtem Philoſophum præcipuum in phyſicis, & in mathematicis. Deinde Albertus ſubiungit ea quæ ſequuntur. Oportet nos dicere Alchymicos peritos, non aliter operari quàm peritos medicos, qui per medicinas purgatiuas purgant materias corruptas & nocentes ſanitati, & poſtea per remedia cōfortātia naturā iuuāt uirtutē naturalē, ut digerendo, ſanitatē inducāt quæ ſanitas eſt effectus & naturæ & artis; ſed illius effectiuè & principaliter, huius autem organicè & inſtrumentaliter; ſic Alchymiſtæ primò bene purgātes materiā argēti uiui & ſulphuris in ſitā oībus metallis, conforiant; deinde deducūt virtutes elemētares & cæleſtes tali materiæ inhærētes ad proportionē mixtionis metalli, quod intendunt inducere, & tunc ipſa natura operatur & non ars niſi organice iuuādo & expoliēdo ut diximus; & ſic uerū aurū & argētū educere & facere uidenť: qđ.n. uirtutes elemētares & cæleſtes faciūt in uaſis naturalib. hoc etiā faciūt in uaſis artificialibus, ſi artificialia formātur ad modū uaſorū naturaliū: & quod facit natura calore ſolis & ſtellarū, hoc faciet ars calore ignis, dum mō ſic cōtēpereť ut nō excedat uirtutē ſemouentē, & informantē q̃ eſt in metallis: huic.n. cæleſtis ineſt uirtus, q̃ primò cōmiſcuit eam, & hæc inclinatur ad hoc uel ad illud ꝑ artis iuuamen. Alchymia igitur per hūc modū procedit, ideſt corrumpens unū a ſua ſpecie remouendo, & cū iuuamine eorū, quæ in materia inſunt, alterius ſpeciē inducēdo. quare omniū operationū alchymicarū melior eſt illa, quæ procedit ex eiſdē ex quib. procedit natura; ſicut ex purgatione ſulfuris, per decoctionē & ſublimationē & ex purgationem argenti uiui, horumq; bona ꝑmixtione cū materia metalli, in his .n. & ex uirtutib. horum, oīs metalli ſpecies inducitur. Qui autē per alba albificant, & per citrina citrināt, manente ſpecie prioris metalli in materia, proculdubio deceptores ſunt & uerum aurum atque argentum non faciunt; & hoc modo ferè oēs uel in toto, uel in parte procedunt. propter quod ego experiri feci aurum alchymicū qđ ad me delatum eſt, & poſtquam ſex aut ſeptem ignes ſuſtinuit, tandem ampliùs ignitum conſumitur & perditur & quaſi ad fæcem reuertitur.] Hæc Albertus. Ecce ſupradictis uerbis Albertus, non ſolum docet uerum aurum poſſe fieri per alchymiam, ſed ēt quis modus eius ſic efficiendi ſit poſſibilis & qs impoſſibilis, manifeſtē declarat.

Sẽtẽtia Alberti Mag.

Quidam Ianus Lacinius, qui de facultate chymica in tranſmutandis metallis multa diſputauit, eiuſque diſputationis ſummā memorat Cardanus loco ſupradicto, probat arte chymica poſſe confici uerum aurum his rationibus. Primò, metalla ſunt quædam pura & concocta, ut aurum & argentum; quædam cocta, ſed impura, ut æs, ac ferrum; quædam cruda, & impura, ut utrumq; plumbū; ſed impura repurgari, cruda cōcoqui poſſunt; igitur ex ære, ferro & plūbo, aurū, & argentum fieri poteſt. Quod autem talia concoqui poſſint, demonſtrat ex ſententia Ariſto. 4. Meteor. ubi de concoctione agit. De purgatione dubium nō eſt, quippe cū proprium ſit ignis ſeparando purgare. Deinde, propinquitas, paruumque cauſſarum diſcrimen, hoc idem ſuadet, cum ab iiſdem omnia fiāt. Supponit autem omnia metalla cōſtare ſulphure & argento uiuo, quæcunque uerò ſimilia ſunt, facile inuicem tranſmutantur; eoque magis, quod natura uidetur ſemper perfectiſſimum intendere in omni genere uelut aurum; q̃ igiť imperfecta ſunt, artis beneficio perfici poſſe uidētur; tum ut ad finem, tum ut ad motus ipſius perfectionē perducanť. Poſtea, ſi ars auctore Ariſt in 2. Phy. & 4. Meteor. eſt imitatrix naturæ; cum natura concoquendo purgandoque ex ſulphure & argento uiuo, aurum argentumque perficiat, cur non etiam idem ſimili ratione operans ars, poſſit efficere? Ad hæc, ea dici debent ſecundum naturæ ordinē copulata, & inuicem tranſmutabilia, quæ non habent omnino diuerſas operationes, ſed eaſdē, in eo tantùm differentes, quòd quædam habent eas imminutas & imperfectas, velut fetus, infantis comparatione, ouum pulli, aurelia papilionis. At plumbum, æs, ferrū, argētū, nullas habēt operationes

Quinque rōnes ꝑ Alchymiſtis.

nes ab auro diſtinctas,ſed quas illi d habet, vtpote liqueſcere,duci,graue eſſe, nitere,ignibus reſiſtere;eaſdẽ habent hęc, ſed uitiatas & imminutas,non.n.ita ſplẽdent, non ſunt adeo grauia, minus reſiſtunt ignibus, non tota liqueſcunt, non tam tenuiter ducuntur: igitur hæc dici debent aurum imperfectum, & beneficio artis perduci queunt ad perfectionẽ auri. Atque hoc putat Cardanus eſſe maximum argumentum quod pro Alchymiſtis afferri poſſit. Poſtremò,idem aſtruit exemplo ranarum,quæ ſtatim ob præparationem materiæ, ex puluere generantur. Sunt autem ranę perfectiores auro, & vt animalia perfecta, non ſolum partium ſimilarium compoſitione,ſed etiam inſtrumentorum conformatione indiguerunt. Auicennam quoque citat dicentem, vitulum in nubibus generatum ſemiuiuum excidiſſe inter imbres. Generantur etiam ex iuuenculo ſtrangulato apes, ex Baſilico ſcorpiones, ex elixatura Anatis ſub dio expoſitæ bufones, ex Aſinis veſpæ, ex equis ſcarabæi, ex multis locuſtæ, aquæ, quibuſdam in locis conuertuntur in lapides:aer concuſſus inter duriora corpora,repẽte tranſit in ignem, fumus metallorum præcipuè plumbi, cogit argẽtum viuum, cortex mali punici ferrũ mutat in chalybem.Si igitur hæc tam admirāda & pene incredibilia fieri poſſunt,atq; adeo quotidie fieri uidemus, cur incredibile uideatur, poſſe ab Alchymiſtis uerum aurum cõfici? Hæc ille diſputat pro Alchymiſtis.

Antonius Mirandulanus Philoſophus noſtræ memoriæ præclarus & in Ariſtotelis doctrina excellenter uerſatus, in illo ſuo opere, quod ſcripſit de Euerſione ſingulari certaminis,li. 9.ſect.7. hãc de Alchymiſtis ſententiam pronunciat.

[Dicimus veram eſſe Alchymiſtarum opinione, quod aurum poſſit fieri & ab arte & à natura,quia tráſmutare poſſunt argentum viuum & alia quę ad id requiruntur,ita ut fiat eadem materia: cur nõ ſolum a natura ſed etiam ab arte animalia,et corpora mixta generari poſſunt.Verũ quia illud aurum fit rariſſime & cũ maxima difficultate, multa enim quæ ad id concurrunt, facillime impediri poſ-

A ſunt idcirco non uidetur fieri poſſe;ſed rei difficultas non arguit impoſſibilitatem. Non eſt autem danda opera illi arti,non quia non ſit vera, ſed quia tantę eſt difficultatis, ut ſit utilius eã omittere,quam exercere: & multi quidem ditiſſimi ad magnam inopiam redacti ſũt, propterea ꝙ maximis ſumptibus impenſis,uel nunquam aſſecuti ſunt quod hęc ars pollicetur, vel certe raro, & parum, ita ut ſumptus longe maior ſit lucro,quare ſatius eſt aliis artibus certioribus operam dare,quæ maiori ex parte ſinem ſuum præſtant, quàm huic quæ rariſſime propter res naturæ abſconditas, B finem ſuum aſſequitur.] Hęc Mirandulanus.

Explicatur breuiter opinio authoris.

CAP. XXI.

Sẽtẽtia authoris de auro alchimiſtico.

NObis autẽ propoſitam quęſtionem philoſophice conſiderantibus atq; perpendentibus tria uidentur hac de re ualde probabiliter C dici ac affirmari poſſe; unum eſt, nullam eſſe rõnem Philoſophicam, vel neceſſariam,uel etiam admodum probabilem, qua demonſtretur rationem chymicam efficiendi uerum aurum,eſſe impoſſibilem. Cur enim putetur impoſſibilis? An quia nihil eorum quæ fiunt a natura poteſt fieri ab arte? at hoc in generatione multorum animalium,aliarumque rerum quæ opera & miniſterio artis non ſecus generantur quàm à ſola natura, falſum eſſe cognoſcitur. An D quia (ut uolebat Egidius) nihil eorum quę ſunt in ſuo genere perfecta & ſimplicia, poteſt produci niſi uno modo, ideo ſolum ab agẽte ſuo naturali? Verum ſi Egidius veriſimili aliqua ratione hæc comprobaret, aliquantulum fortaſſe ualeret ad perſuadendum, cum autem nullam huius rei probationem afferat, qua facilitate ab eo id dicitur, eadem plane a nobis contemni ac reiici poteſt. An denique quia aurum naturale generatur uirtute caloris cęleſtis, aurum uero chymicum efficitur a calore igneo, qui illo

Calor cœleſtis & elementaris non differũt ſpecie.

calores cum multùm inter ſe differant, A non poterunt eundem effectum pręſtare? ſed hęc ratio dupliciter peccat. Primùm enim falſum eſt, calorem cæleſtem & igneum ſpecie inuicem diſtingui: cum enim ab eodem contrario,hoc eſt a frigore ſimiliter corrũpantur, cum ab eadem cauſſa interdum producantur nimirum a lumine, cum ſe inuicem intendant atque augeant, cum ad productionem ignis & mixtorum ſimili ratione conducant, fieri non poteſt ut ea ratione qua calores ſunt,ſpecie diſtinguantur inter ſe: differunt igitur ea re ſolum, quòd calor cęleſtis propter ordinatum B cęli motum,eſt ualde temperatus & accommodatus ad generationem & cõſeruationem rerum ſublunarium,quam ob cauſſam appellatur ſalutaris & uiuificus: calor autem igneus ex ſe non eſt temperatus,ſed agit quantum poteſt agere, & res ſibi ſubiectas tandem deſtruit atque interimit;quocirca uocatᷓ a philoſophis, deſtructiuus, & corruptiuus rerum. Verùm ſi hic calor aliũde corrigatur atque temperetur, nimirum vel a facultate animæ ut in animalibus cõtingit; uel ab arte, ut fit in multis mixtis & medi- C camentis, quæ a calore igneo, moderatione artis procreãtur; efficietur profectò ut calor igneus talis propemodum euadat,qualis eſt cæleſtis. Deinde,experientia manifeſte oſtendit quędam animalia ſimiliter generari poſſe calore igneo atque calore cæleſti. Nam apud Ægyptios, pulli calore igneo ex ouis excluduntur atque procreantur. Quam rem Iulius Scaliger, vir propter excellẽtem omnium diſciplinarum eruditionem admirandus, in iis quæ ſcripſit contra Cardanum exercitatione uigeſima- D tertia,pulchrè deſcribit his uerbis. [In Aegypto ad Cayrum furnos conſtruũt alii alio multiplici fornice impoſito: in quorum tholi ſupremi medio, ſotamen eſt: per quod caloris uis, quę immodica poſſit officere,ſubit atq; exhalat:in imo ignem accendunt temperatum: Ouorum multas centurias in fornicum ſuperiore planitie diſponunt:ſtatis diebus erumpit pullorum turba, quos illi nõ numero ſed menſura uenales habent, modiolum ſtatuunt ſine fundo, quẽ ut im-

Animalia generari, poſſe ſolo caloreignis argumentum Iulii Scaligeri.

plerunt, tollunt, neque hæc fabula eſt, ſed fabulæ illi ipſi,qui negant.

Alterum verò, quod eadẽ de re probabiliſſime poteſt afferi,illud eſt,chymicam rationem efficiendi uerum aurum, uel impoſſibilem, uel propemodum impoſſibilem uideri; non propter ullam rationẽ Philoſophicam,quę adhuc ab vllo ſit allata, ſicut oſtenſum eſt, ſed propter ipſam experientiam, quæ in rebus naturalibus, moralibus, atque artificialibus, ſummi argumenti firmiſſimæque rationis uim debet obtinere. Etenim cũ plurimi in chymicę facultatis tractatione & exercitatione diu multumq; laborauerint, & in ueri auri effectionem acerrimis ſtudiis atque incredibili cupiditate incubuerint, nemo tamen adhuc fuit, quem liquido cõſtet uerum aurum & omni ex parte probatum,ac perfectũ effeciſſe. Quod ſi effectio auri per artem chymicam eſt poſſibilis,cur ea cum tamdiu & tam multum optata, quæſita, & procurata fuerit, nondum tamen reperta,& uſitata fuit? nam quia poſſibilis eſt generatio animalium,medicamẽtorum, aliarumque rerum non ſolum per naturam,ſed etiam per ſolertiam,& induſtriam,humanam, iampridem inuẽtæ ſũt artes que eiuſmodi res & uere & facilè poſſunt perficere; cur igitur idem non cõtingit in auro chymico?niſi quia uel talis modus efficiẽdi tale aurum ſimpliciter eſt impoſſibilis, uel ſi eſt poſſibilis, nondum tamen is eſt humano ingenio,& fortaſſe non poteſt eſſe, exploratè perfecteque cognitus. Atq; hoc argumentum ab experientia ductum, non ſolum apud Philoſophum naturalem, qui nunquàm à rebus ſenſatis, experientiaque comprobatis,uel trãſuerſum (ut aiunt) digitum diſcedit,ſed etiam apud quemcunque hominem ſanæ mentis rectique iudicii plurimum ualere debet.

Cur nõ uideatur eſſe uera ars alchymia.

Ad extremum, illud non tantum probabiliter dici, ſed etiam pro uero certoque confirmari poteſt, artem chymicam, licet ea fortaſſis ſit utilis in diſtillationibus & alijs rebus quas ſuperius ex ſententia Cardani memorauimus, tamen in eo quod ſpectat ad effectionem ueri auri, quam illa profitetur atque in primis pollicetur,uanam eſſe, noxiam,

ac

Nõ eſſe permittẽdum in Republica uſũ Alchymiæ.

ac pernicioſam Reipublicæ. Primò, A Quia, aut nunquàm, aut rariſſimè præſtat quod promittit, ex quo non ſemel factum eſt, ut multi ad extremam inopiam, atq; paupertatem redacti fuerint; unde recte quidam ait, Alchymiſtas nõ efficere aurum, ſed abſumere, nõ implere crumenas, ſed magis deplere, & exhaurire. Deinde, quia facient falſum aurum, falſamque monetam, atque gemmas pro ueris paſſim diſtrahent atque diuendẽt, ex quo Reſpublica hominumque ſocietas magnum caperet detrimẽtum. Poſtremò, quia uerum aurum non rarò adhibetur in medicinis ad exhilarandum & confortandum cor: aurũ B autem chymicum, cum uel non ſit uerum aurum, uel certè imperfectius auro naturali, uel non habebit eiuſmodi proprietates, uel non ita uitales, & ſalutares humano corpori; quare non ſine diſcrimine ſalutis & periculo uitæ, in medicinis adhiberetur. Hæc igitur nobis uiſa ſunt de chymica facultate efficiendi verum aurum probabiliter poſſe diſputari.

FINIS LIBRI OCTAVI.

DE FORTVNA, CASV, ET CONTINGENTIA, LIBER NONVS.

SEQVITVR ut de fortuna & caſu, breuiter diſputemus; nēpe quantum ſatis ſit ad explēdā abſoluēdamq; tā quam de cauſſis libro præcedēti inſtituimus tractationē. Tractatio aūt fortunę latiſsimè patet, & ad plures diſciplinas ptinet: agit.n.de Fortuna, Rhetor, Logicus, Phyſicus, Metaph. Philoſophus moralis, denique Theologus. Agit Rhetor, quatenus i laudando & uituperando, ſuadēdo, & diſſuadēdo, accuſādo, & defendēdo, in vtrāque partem magnum momentum hēt fortuna; perm agni.n.refert, an quid fortuito cōtingat, an potius cōſulto & ſcienter dictum factumq; fuerit. Vide Ariſt. in 1. lib. Rhetoric. ad Theodectem. c. 5. & 2. Agit Logicus tū ut doceat enūciationes, quæ ſunt de rebus futuris contingentib. in quibus locū hēt fortuna & caſus, non habere certam definitamq; ueritatē; tū ēt ut oſtendat ea quę caſu & fortuito cōtingunt, cum raro, indeterminate, & per accidens eueniāt, excludi a ſciētijs; vide Ariſ. in fine primi Perihermenias & in 1. Poſt. tex. 43. Agit Phyſicus, ut redarguat illorum Ph[illegible]loſophorum ſententia[illegible], qui u[illegible]l pnt[illegible]bant o[illegible]s res naturales fort[illegible]itò contingere, ut Democ. & Leuci[illegible]pi[illegible], vel e[illegible] contrario opinabantur om[illegible] c[illegible] [illegible]ectus naturales ſempiterna qua[illegible]am, & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ne[illegible] q[illegible] cauſſarū eu[illegible] ne, [illegible] fuit poſtea Stoicorum opin. Vide A[illegible]. in 2 Phyſic. Ag[illegible] Metaph[illegible]cus, q[illegible]ia Metaphyſici eſt di[illegible]inguere oēs gradus entium & cāuum, in q b. sūt entia fortuita, **B** & cauſſæ per accidēs; atq; ēt demonſtrare, nō oia fieri ex neceſſitate: Vide Ariſt. in 6. Meta. à tex. 5. vſq; ad 8. Agit Philoſophus moralis, vt declaret an fortuna ſit cauſſa fęlicitatis humanæ, & quāti bona fortunæ eſtimanda ſint, & qūo res fortunę vel pęna vel præmio dignæ habeātur. Vide Ariſ. 1. Moraliū ad Nicomachū cap. 9. & 2. libro Magnorum moralium, cap. 9. & 7. lib. Moral. ad Eudemum cap. 17. & 18. Agit denique Theologus, demonſtrans: neque diuinam Prouidentiā obſtare quo minus ſit in rebus fortuna & **C** caſus, neque tamen quicquam fortuitò aut caſu poſſe contin[illegible]ere reſpectu diuinæ Prouidentiæ. Vide Magiſtrum ſententiarum 1. lib. diſt. 39. & ibidem Theologos Scolaſticos. Primum igitur, agemus de fortuna, tum de caſu vel de iis quæ caſu fieri vulgo putātur, cuius generis sūt monſtra. Quoniam autem fortuna & caſus locum habent in rebus naturalibus & humanis quia eiuſmodi res ſunt cōtingētes, ideo extrema huius libri parte, de contingentia, quæ eſt fortunæ atque caſus velut radix & origo, differemus.

Cōſideratio & explicatio caſus & fortunę ad uarias ſcientias pertinet.

D

Refellitur opinio eorum qui penitus auferunt de rebus Fortunam, & Caſum.

CAP. I.

ALbertus in 2. Phy. cap. 10. ſcribit ſuo tēpore fuiſſe nōnullos quos vocat ipſe [illegible] [illegible] ſuos q[illegible] [illegible] [illegible]āt de medio Fortunam & Caſum adducti his argumentis. Primo, illud dicitur fie-

ri à fortuna,quod non fit ab aliqua cauſ- A
ſa:ſed ſicut ex nihilo fit,ſic à nihilo nihil
fit,ergo nihil fit à Fortuna.Deinde,effe-
ctus fortuitus, ut theſaurus inuētus à fo
diente terram,eſt ens per ſe,& determi-
natum, ut per ſe manifeſtum eſt, ergo ꝑ
ſe hēt cauſſam ueram & determinatam,
quare non eſt fortuitus.Poſtea, ſicut om
ne ens per accidens reducitur ad ens per
ſe,ita omnis cauſſa per accidens reduci-
tur ad cauſſam per ſe , ergo quod fit à cā
per accidens,quæ uocatur fortuna,idem
fiet ab aliqua cauſſa per ſe,quare ſimpli-
citer non fiet à fortuna . Præterea , om-
nis actio eſt finita,habens certum aliquē B
finem , ergo omnis actio fit ob aliquē fi-
nē , ſed nulla actio fortuita fit ob aliquē
finem, ergo nulla eſt actio fortuita. Ad-
hæc,ſicut opinio noſtra non facit ad eſſe
uel nō eſſe,rei, ſic nec intētio noſtra qe-
quam conferre poteſt ad eſſe ipſius effe-
ctus, ut nimirum ſit effectus per ſe uel ꝑ
accidens;quare ſi quis ueniens in forum
offendat amicum ſuum, ſiue uoluerit il-
lum reperire,ſiue non, nō debet talis in
uētio amici propterea effici effectus uel
per ſe uel per accidens,uel fortuitus;nā
ſicut eſſe rei non dependet ex opinione C
hominum , ita neq; ratio effectus poteſt
ex eorum intentione dependere: His ac
cedit,ꝙ agentia hæc inferiora, mouētur
& gubernantur a cælo:ſed cælum deter-
minatē , ac neceſſariò ſemper agit , ergo
nō patietur aliquid agi in his rebus infe
rioribus fortuitò & indeterminatè . Po-
ſtremò,Fortuna,& Caſus repugnant pre
ſcientiæ & Prouidentiæ Dei,ergo nō de
bent poni: antecedens patet , quia illud
dicitur fortuito fieri, quod nō fuerit prę
cognitum,& intentū ab agēte : ſed nihil
poteſt fieri in mundo,quod ſit pręter co D
gnitionē & uoluntatē Dei, ergo nihil ca
ſu & fortuito poteſt fieri. Non poſſe aūt
res fortuitas uel ab ipſo Deo ꝓnoſci atq;
prouideri, confirmat Cicero libro 2. de
Diuinatione,his uerbis.[Mihi ne in Deū
quidem cadere uidetur,ut ſciat quid ca-
ſu & fortuitò futurū ſit.ſi enim ſcit, cer-
tè illud eueniet:ſin certè eueniet, nulla
fortuna eſt , nihil enim eſt tam contra-
rium rationi & cōſtantię,quàm fortuna.

Sed hanc opinionem facile eſt redar-
guere;nam multa in rebus fortuito acci
dere , clàrius eſt quàm ut egeat demon-
ſtratione.etenim præter cōem ſententiā
omnium hominū,qui perinde ac fuerint
à natura edocti , ita de fortuna ſentiunt
& loquuntur,eiuſque nomen & uim cre
bris ſermonibus uſurpant : Accedit etiā
ratio,quæ cogit nos idem credere & aſſe
rere.nam ſi fortuita dicunt ea,quæ acci-
dunt præter cognitionem,& intentionē
agentis, quis non uidet multa huiuſmo
di eſſe in rebus humanis ? quis.n.morta-
lium poteſt animo prouidere oīa quæ-
cunque poſſunt contingere ? timidæ enī
ſunt (ut ſcriptum eſt libri Sapiētiæ cap.
9.) cogitationes mortalium , & incertæ
prouidentiæ noſtræ ; & coguntur etiam
prudentiſſimi uiri illud crebrò dicere
(quàm non putaram?)Deinde,aut om-
ne ens eſt neceſſarium,& omne agēs ne-
ceſſariò agit,aut non,ſed eſt aliquod ens
contingens , & eſt aliquod agens cuius
cauſſalitas nonnunquam fruſtrari & de-
ficere poteſt: ſi prius dixeris,ex eo ſequi
tur mundum non eſſe perfectum , quia
non habet omnia genera entium quę in
eo poſſent eſſe;& omnia neceſſariò eue-
nire,uel ipſorum ſenſuum iudicio refel-
litur;ſin autē poſterius dicas,ergo agens
contingens nonnunquàm deficiet & à
ſuo fine aberrabit,atqui talis error & de
fectus dicitur fortuitus, & caſu accidere.
Nec maiori difficultate rationes eorum
diluentur,quàm fuit à nobis iſtorum o-
pinio refutata.

Soluuntur rationes ſupradictæ opinionis.

CAP. II.

AD primā igitur rationem ita re-
ſpondemus. Non dicitur effectus
aliquis fortuitus,eo quòd nō pro
cedat ab aliqua cauſſa efficiēte , id enim
multò magis impoſſibile eſt, quàm fieri
aliquid ex nihilo : nā effectus ea ratione
qua eſt effectus nō eget materia,ſemper
tamen neceſſariò eget efficiente;ſed dici
tur effectus aliquis eſſe fortuitus , qa ſit
à cauſſa per accidens atque indetermina
ta,& quia præter eius intentionem eue-
nit . Ad 2. Theſaurus , ut eſt ens , eſt

quidpiam determinatũ & ens per ſe, ſed
quatenus eſt inuentus à fodiẽte terram,
eſt quiddam indeterminatum,& per ac-
cidens reſpectu cauſſalitatis & intentio-
nis eius qui fodit terram: non.n.fodiens
terram uel ſp uel ut plurimum theſau-
rum reperit;& inuentio theſauri põt ha
bere innumerabiles cauſſas per accidẽs,
pp quas accidere queat. Sed dices, omni
effectui reſpondet propria cauſa, ergo ef
fectus fortuitus habet propriã cauſſam.
Reſpondemus, effectum fortuitum, ſicut
ipſe eſt per accidens & indeterminatus,
ſic habere ſimiles cãs, nimirũ p accidens
& indeterminatas. Ad 3. Põt reſponderi
dupliciter; primò.n.dici põt oẽs effectus
fortuitos reduci ad aliquam cauſſam per
ſe, nempe primam, hoc eſt Deũ, à quo &
cognoſcuntur,& intenduntur uel effecti
uè uel permiſſiuè. Deinde poteſt etiam
dici, effectum fortuitum reduci ad cauſ-
ſam, quæ ſit cauſſa per ſe, non reſpectu ef
fectus fortuiti, ſed reſpectu alius effectus
per ſe intenti, quem per accidens conſe-
quitur effectus fortuitus: quia cum non
poſſit cauſſa producere effectũ, quem p
ſe intẽdit, quaſi deficiens & aberrãs, pro
ducit effectum qui dr̃ à caſu: quemadmo
dum natura per ſe intendit gignere ho-
minem integrum & perfectum, à quo ef
fectu qñ impedita nonnunquam deficit
& aberrat, producit hominem mõſtruo-
ſum. Fodiens quoq; terram per ſe inten
dit extruere ſepulchrum uel aliud quid
piam, euenit autẽ ut præter eius opinio
nem inueniat theſaurum ſubtus terram
deliteſcẽtem. ergo effectus fortuitus ha-
bet cauſſam, quæ reſpectu alrerius effe-
ctus eſt cauſſa per ſe, reſpectu autem effe
ctus fortuiti, eſt cauſſa per accidens. Ad
4. Omnis quidem actio habet aliquem fi
nem, ſed finis eſt duplex: unus intentus
ab agente propter quem agẽs agit, alter
uerò minime, actio igitur fortuita habet
finem, ideſt terminum, ſed non finem in
tentum ab agente. Quocirca Ariſt. in 2.
Phyſi. tex. 23. & in 1. de Partibus animal.
cap. t. definiens quid ſit finis naturalis,
ait eum eſſe terminum motus continui,
& nõ impediti: eiuſmodi igitur actio ha
bet finem, hoc eſt terminum, quia eſt fi-
nita, ſed non habet finem intentum ab
agente. Ad 5. Quamuis intentio noſtra

A non mutet eſſe rei, tamen variat rationẽ
eius prout eſt effectus proficiſcẽs ex ho-
minis conſilio ac uoluntate: nã ex inten-
tione agentis ſpectatur an effectus ſit uo
luntarius uel fortuitus, laude vel vitupe
ratione, pœna uel præmio dignus. Ad 6.
licèt res naturales & corporeæ, quę com
plexu orbis lunæ coercentur, per ſe pen
deant ex motu & cauſſalitate cæli, non
tamen pẽdent ex eo per ſe res humanæ,
in quibus fortuna uerſat̃. Vel aliter, etſi
cælum neceſſariò mouet, & agit, tamen
illius motus, & actio, in his rebus inferio
ribus non recipitur neceſſariò, ſed con-
B tingenter, quoniam hæc inferiora pro-
pter inordinatam, atq; indefinitam ma-
teriæ potentiam ſunt contingentia, &
corruptibilia, & poſſunt impediri in agẽ
do; nec id mirum uideri debet, nam qd̃
in aliquo recipitur, id non recipitur ſe-
cundum modum agentis, ſed ſecundum
modum patientis atque recipientis, ut
licèt agens ſit neceſſarium, ſi tamen pa-
tiens fuerit contingens, actio ipſius agen
tis recipietur in patiente, nõ neceſſario,
ſed contingenter. Verùm, licèt ſit hoc
peruulgatum, atque tritum reſponſum,
C magnam tamen habet difficultatem: ete
nim ualde obſcurum & ambiguum eſt,
an in rebus ſublunaribus poſſit eſſe ul-
lus effectus naturalis, qui dici queat à ca
ſu reſpectu corporum cæleſtium, quare
hac etiam de re infra poſt ſolutionẽ ſep-
timi argumenti breuiter dicemus. Ad
7. Caſus & Fortuna nõ aduerſantur Pro
uidentię Dei; non enim ponimus caſum
& fortnnam reſpectu Dei, ſed reſpectu
agentium particularium, nã quod à for-
tuna eſt reſpectu hominis, uel quod à ca
ſu reſpectu naturæ, id reſpectu Dei nec
D à fortuna, nec à caſu exiſtimari debet.
Sed quia effectus aſſimilatur cauſſæ par-
ticulari & proximæ, & ab ea denomina-
tionem ſuam accipit: dicitur enim effe-
ctus materialis & corruptibilis, non pro
pter cauſſam primã & uniuerſalem, ſed
propter cauſſas ſecũdas & particulares:
idcirco dicitur ſimpliciter eſſe in rebus
aliquid à caſu & à fortuna, id totum refe
rendo non ad cauſſam primã, ſed ad cauſ
ſas ſecũdas & particulares, quòd autem
nihil ſit fortuitum reſpectu Dei, pulchrè
declarat Boetius lib. 5. de Conſolatione

Prçclara Boetij ſententia.

Proſa

Proſa prima, his verbis. [Si quis euen- A
tum nulla cauſſarum cõnexione produ
ctum, caſum eſſe definit, nihil omnino
caſum eſſe confirmo. Quis enim, coercẽ-
te in ordinem cũcta Deo, locus ullus te-
meritati reliquus eſſe poteſt? Et paulò
poſt. [Caſus (inquit) eſt inopinatus ex cõ
fluentibus cauſſis, in his quæ ob aliquid
geruntur euentus: concurrere vero cauſ
ſas, facit ordo ille ineffabili connexione
procedens, qui de prouidentiæ fonte de
ſcendens, cuncta ſuis locis temporibusq;
diſponit.] Et in Metro ita canit:

Et quę pmiſſis fluitare videt̃ habenis
Sors patitur frenos, ipſaq; lege mear. B

Nihil autem eſſe tam fortuitò & caſu
contingens, quod latere ac fugere poſſit
Dei ſcientiam, atq; prouidẽtiam, luculẽ
ter exponit his uerſibus:

Huic ex alto cuncta tuenti
Nulla terræ mole reſiſtunt,
Non nox atris nubibus obſtat,
Vno mentis cernit in ictu,
Quę ſint, quæ fuerint, ueniantque,
Quem quia reſpicit omnia ſolus,
Verum poſſis dicere Solem.

Ciceronis autẽ ſententia, quæ ad hu-
ius argumenti confirmationem adiũcta C
fuit, vel tanquam falſa omnino reijcien-
da eſt, uel bonam in partem ad hũc mo-
dum interpretanda; vt dicantur res for-
tuitæ, ea nimirũ ratione vt ſunt fortui-
tę, à nullo poſſe cognoſci; quod verũ eſt,
nam Deo à quo cognoſcuntur, non ſunt
fortuitæ, ſed certè ac definitæ. Sin autẽ
Deo (quod fieri non poteſt) aliquid eſſet
ſimpliciter fortuitum, id ab eo nõ poſſet
certè cognoſci. Sed quod paulò ſupra in
ſolutione ſexti argumenti dicere promi
ſimus, an in rebus ſublunaribus ſit ali-
quis effectus naturalis caſu contingens D
reſpectu cæli, deinceps inquiramus.

An in rebus ſublunaribus aliquis effectus naturalis poſſit caſu contingere reſpectu cęli.

CAP. III.

Op. D Thomę affirmãtis, nonnulla in rebus naturalib. caſu, & per accidẽs reſpectu cæli euenire poſſe.

DIvvs Thom. multis in locis affir-
mat poſſe in reb⁹ naturalibus ali
quid cõtingere, quod ſit per acci
dẽs, & caſu eueniat reſpectu cæli, nam
in Prima Parte quæſt. 115. art. 6. ita ſcri-
bit. [Omne qđ eſt per ſe, habet cauſſam;
quod aũt eſt per accidẽs, non habet cauſ
ſam, quia nõ eſt verè ens, cum nõ ſit ue-
rè unum: albũ enim cauſſam habet, ſimi
liter etiam & muſicum; ſed album muſi
cum, non habet cauſſam, quia nõ eſt ue-
re ens, neque verè unum. Poteſt autem
fieri aliquis concurſus unius rei natura-
lis cũ alia re naturali, qui fit per accidẽs
reſpectu cæli, ergo nec talis cõcurſus per
accidens, habebit cauſſam per ſe in cęlo;
nec id quod ex tali cõcurſu efficietur, po
terit reduci per ſe ad cauſſam aliquã cæ-
leſtẽ: quare vtrũque eueniet caſu & per
accidens reſpectu cæli. probatur minor
hoc exemplo, quod enim aliquod cor-
pus terreſtre ignitum in ſuperiori parte
aeris generetur, & deorſum cadat, habet
cauſſam, aliquam virtutem cæleſtem; ſi-
militer etiam ꝗ in ſuperficie terræ ſit ali
qua materia combuſtibilis, poteſt redu-
ci in aliquod cæleſte principium: ſed ꝗ
ignis cõburens, huic materiæ occurrat,
& comburat eam, non habet cauſſam cę
leſte corpus, ſed eſt per accidens.] Et ibi
dem in reſponſione ad tertiũ ſubdit, ꝗ
[Licèt tam cauſſa producens aliquem ef
fectum, & cauſſa impediens eius produ-
ctionem, per ſe reducantur in corpus cæ
leſte tanquam in cauſſam, tamen huiuſ-
modi cauſſarum concurſus nonnunquã
fit per accidens, nec per ſe reduci poteſt
in aliquam cauſſam cæleſtem.] Hæc D.
Tho. in illo loco, cuius ſimile ſcribit Se-
cunda Secũdæ q. 95. art. 5. In 6. aũt libro
Metaph. in illa ſua pereruditã digreſſio-
ne de Fato, & prouidentia, ſic ait. [Tripli
citer poteſt aliquid per accidens eueni-
re. Primò, propter concurſum duarum
cauſſarum, quarum vna non continetur
ſub altera, vt cũ pręter intentionem oc
currunt mihi latrones, hic. n. concurſus
cauſſat̃ ex duplici uirtute motiua, mea
ſcilicet & latronum: ſecũdò, propter de
fectum uirtutis agentis, cui accidit debi
litas ut non poſſit peruenire ad finem in
tentum, ſicut cũ aliquis cadit in uia pro
pter laſſitudinẽ: tertio, propter materiæ
diſpoſitionem, quæ non recipit formam
intentam ab agente ſed alterius modi; ſi
cut accidit in monſtruoſis partibus ani-
malium. Quoniã igitur virtus corporis

cæleſtis & incorruptibilis eſt, & impoſſibilis, A non poteſt exire aliquis effectus ordinem cauſſalitatis eius propter defectū & debilitatē ipſius virtutis.Sed quia cælum agit mouendo,& omne tale agēs requirit materiam determinatam & diſpoſitam,poteſt cōtingere,vt in rebus naturalibus virtus cæleſtis non conſequatur ſuum effectū propter materiæ indiſpoſitionem, & hoc erit per accidens: & quia agens quod inducit effectū ſuum, ut in pluribus & non ſemper,ſequitur ut deficiat in paucioribus & hoc eſt ei per accidens,cælum autem effectus ſuos inducit in hæc corpora inferiora vt in pluribus, B at non ſemper propter materiæ indiſpoſitionē,ob hoc igitur aliquando contingit,vt uirtus cæleſtis effectum ſuum minimè conſequatur,quod eſt ei per accidens & tanquam à caſu.]Hæc D. Thom. in 6. Metaphy. In 3.vero libro Contra gentes cap.86.idem ſentit, atque confirmat hoc modo.[Si nihil ī rebus naturalibus eueniret à caſu & per accidēs reſpectu cæli,ergo reſpectu cæli omnes effectus naturales ex neceſſitate euenirent; ſed hoc eſt falſum,ergo &c.] maior per ſe manifeſta eſt,minorem autem cōprobat C ratione & teſtimoniis; ſumma autē rationis in eo eſt, ꝙ quamuis cælum ſit mouens & agens neceſſariū,tamen quia nō per ſe proximè & immediatè producit effectus ſublunares,ſed per agētia inferiora quæ ſunt contingentia & defectibilia,& quia nō agit ex nihilo, ſed cū ſit finitæ uirtutis, reqrit determinatā atq; diſpoſitam materiā;hinc fit ut tum propter defectum agentium particularium tum propter diſpoſitionē materiæ,non ſemper ipſum cælum conſequatur effectum ſuum,quem per ſe intendit.Com- D probatur etiam hoc,teſtimoniis Ariſto. qui in 1.Perihermenias,in 2.Phyſi. & in 6.Metaphy.docet non omnia ex neceſſitate euenire,& in lib. de Diuinatione p Somnum,ca.2.ait ea quorū ſunt in cælo ſigna & indicia, cuiuſmodi ſunt pluuiæ uēti & horū ſimilia,interdū non ita euenire,ob uehemētioris cauſſæ impedimētum:idemque firmatur auctoritate Ptolemæi qui in opere ſuo quadripartito dicit,effectus qui ex ſuperioribus corporibus procedunt, non euenire ineuitabiliter. In centiloquio etiam dicit ſigna cæleſtia quæ sūt indicia rerum ſublunariū, eſſe media inter id quod eſt neceſſarium & poſſibile. Rationem aūt quam ſupra poſuimus,D. Thomas in 1.p. quæſt.114. art.6.in reſponſione ad 1.& 2.his uerbis complectitur.(Corpora inquit cæleſtia ſunt cauſſa inferiorū effectuum mediātibus cauſſis particularib. inferioribus, quæ deficere poſſunt in minori parte,& quia uirtus cæli non eſt infinita, ideo requirit determinatā diſpoſitionē in materia ad inducendum ſuum effectum,& quantum ad diſtātiam loci,& quantum ad alias conditiones.Et ideo ſicut diſtātia loci impedit effectum cæli; nō enim ſol eundē caloris effectum habet in Dacia quē habet in Aethyopia,ita uel groſſities materiæ,uel frigiditas, uel caliditas, uel alia ſimilis diſpoſitio impedire pōt effectum corporis cæleſtis.] Hæc ibi D.Thomas. Cuius opinionem ſequitur Aegidius Quodlibeto 4.

Opinio aliorum, qui negant ullum effectum ſimpliciter naturalem,caſu euenire poſſe reſpectu cęli.

CAP. IIII.

ALij opinātur remoto libero arbitrio,omnia ī rebus ſublunaribus ex neceſſitate euenire,nihilq;poſſe accidere per accidens,& à caſu reſpectu cęli, quod ipſi hoc modo declarant. [In ijs, quæ omninò naturaliter fiūt,nō poteſt aliqd fieri caſu ſimpliciter reſpectu cęli]Dicitur.[In ijs quæ fiunt naturaliter.] Quia in agētibus liberis, ut eſt uoluntas noſtra quæ per ſe non ſubiacet cauſſalitati corporum cęleſtium,hoc nō eſt uerū nam cum cælum ſit agens corporeum per alterationem,quæ eſt tranſmutatio materiæ,nō poteſt per ſe agere niſi in res corporeas materiales,quocirca uolūtas noſtra quæ eſt incorporea & immaterialis,non poteſt pati à cælo niſi per accidēs, quatenus ex actione cæleſti fit immutatio in quibuſdam animę partibus

Volūtas noſtra per ſe non ſubiacet cauſſalitati cæli.

tibus corporeis, eiuſmodi ſunt phãtaſia & appetitus ſenſitiuus à quibꝰ uoluntas inclinatur ad agendum hoc uel illud, ſed non neceſſariò, cum enim libera ſit, poteſt paſſionibus reſiſtere; quin etiã fieri poteſt vt quis ex impreſſione aliqua cæleſti, inclinetur uel ad iram uel ad triſtitiam, qui non ſolùm poteſt non ſequi talem inclinationem eam reprimendo, ſed etiam poteſt animum inducere ad cõtrariam affectionem; nimirum ad mãſuetudinem & lætitiam; quod ſanè accidet ꝑter intentionem cãrum cæleſtium, præclarè enim illud à Ptolemæo dictũ eſt: ſapiens dominabitur aſtris. Deinde poſitum eſt illud. [Omnino naturaliter.] Quoniã poſſunt aliqui effectus naturales produci uel ab homine uel à Dæmone, applicãdo actiua paſſiuis, qui effectus ſunt præter intẽtionem corporum cæleſtium, nunquam.n. per ſolum cõcurſum cæli tales effectus extitiſsẽt, nec ſanè poſſunt exiſtere. Additum eſt illud, [Reſpectu cæli ſimpliciter.] Propterea ꝙ licet reſpectu huius uel illius conſtellationis, poſſit aliquid cõtingere caſu, uel per accidens, non tamen reſpectu totius cęli, exempli cauſſa, ſi ſit conſtellatio cæleſtis fauens generationi hominis; & tunc ex ſemine humano generetur, uel mus, uel porcus, aut ſecundum rem, aut certè ſecundum figuram, talis effectus reſpectu talis conſtellationis erit per accidens & quaſi à caſu, uerũ reſpectu alterius conſtellationis cęleſtis, cuius uirtus, & influxus illam generationem hominis ita corrupit & deformauit, non fuit per accidens; certe reſpectu totius cæli, omnium que uirtutum cæleſtium non potuit eſſe per accidens & à caſu.

Opinio Auicennæ & Ochã, quã iterdũ placuiſſe uidetur etiam D. Th nullum effectũ omnnò naturalẽ caſu euenire poſſe reſpectu cæli.

Hæc opinio duabus rationibus comprobatur. Primò enim, cum omnis motus omniſque operatio agẽtium naturalium per ſe dependeat à motu & cãlitate cœli, id quod D. Thomas putat & uerum eſſe & doctrinæ Ariſtot. conſentaneũ; nullus poteſt eſſe motus, ſiue is fuerit cauſſæ producẽtis effectum per ſe intentum, ſiue agentis contrarij impedientis illius effectus productionem, ſiue fuerit iſtiuſmodi uel aliarũ cauſſarum concurſus, qui ſit extra cauſſalitatem cæli. ac proinde reſpectu ipſius eſſe queat per ac-

A cidens & à caſu. Imò cum multi putent ſecundum Ariſto. Deum non aliter agere in res ſublunares quàm per motũ & lumẽ cęli, ſi poſſet eſſe aliquis effectus per accidẽs & à caſu reſpectu cæli, is profectò etiam ſecundũ Ariſt. eſſet per accidens & à caſu reſpectu Dei, quod tamẽ, qui priorẽ opinionem ſequuntur nequaquam concederent. Deinde, agens naturale, ſi habet quæcunque ei ſunt neceſſaria ad agendum, non poteſt non agere; ſimiliter etiam, ſi quid illorũ ei deſit, non poteſt agere, quare cum agit, neceſſariò agit, & ſi non agit, hoc ideo eſt, quia non

B poteſt tunc agere; quare ſi producit effectum, neceſſariò producit, & ſi non producit, neceſſariò tũc impeditum fuit ne produceret, Quãuis igitur res ſublunares ſm̃ Ariſt. non eueniant ex neceſſitate, ſicut res cæleſtes, nempe quia nõ ſemper eodem modo eueniunt, & quia interdum deficiunt à ſuo ordine naturali & curſu, tamen quia cum eueniunt, neceſſariò eueniũt, & cum deficiunt, neceſſariò deficiunt, poſſunt dici hoc modo euenire ex neceſſitate. Atq; hanc opinionem tenuit Auicenna in ſua Metaphyſi-

C ca, ut refert D. Thomas in 3. contra Gentes cap. 86. eamque ſequitur Ochan 1. Quodlibeto q. 17. a qua ſanè non uidetur interdum abhorrere D. Tho. quippe qui in 1. par. quæſt. 19. arti. 6. ita ſcribit. [Poteſt aliquid fieri extra ordinẽ alicuius cauſsæ particularis, non autem extra ordinem cauſſę uniuerſalis, ſub qua omnes cauſſę particulares comprehenduntur; qa ſi aliqua cauſſa particularis deficit a ſuo effectu, hoc eſt propter aliquam aliam cauſsam particularem impedientem, quæ continetur ſub ordine cauſsæ

D uniuerſalis, unde effectus ordinem cauſſæ uniuerſalis nullo modo poteſt exire; & hoc etiã patet in corporalibus, poteſt enim impediri quòd aliqua ſtella nõ inducat ſuum effectum, ſed tamen quicunque effectus ex cauſſa corporea impediẽte in rebus corporalibus conſequatur, oportet ꝙ reducatur per aliquas cauſſas medias in uniuerſalem uirtutẽ primi cæli.] Hęc ibi D. Tho. & in Prima Secundę, q. 109. art. 1. ait, ꝙ ſicut oẽs motus corporales reducuntur in motum cęleſtis corporis, tanquam in primum mouens corporale,

porale, ita omnes motus tā corporales
q̃ ſpirituales reducuntur in primum mo
uẽs ſimpliciter qđ eſt Deus. ex quo licet
inferre oẽs effectus corporales per ſe re-
ſerri ad aliquam cauſam cęleſtem, quare
nullus effectus corporalis erit per acci-
dẽs & à caſu reſpectu cæli. Hæc diſputā-
tur à uiris doctis: & utraq; quidẽ opinio
eſt ſatis ꝓbabilis. Verùm ſi ponamus id
quod à Thomiſtis omnibus & aliis pręte
rea Philoſophis ponitur atq; cõceditur,
nimirum ad productionem cuiuſlibet ef
fectus corporalis, neceſſarium eſſe actua
lem cęli concurſum, ex hac conceſſione
neceſſariò conficitur, nihil in rebus Phy
ſicis & corporeis per accidẽs & caſu effi-
ci poſſe reſpectu cæli, quippe cum ad cu
iuſuis effectus Phyſici productionẽ vis
& cauſſalitas cæli neceſſariò & per ſe cõ-
currat. Sed pergamus ad alia.

An Fortuna ſit diuinum aliquod numen, vt vulgò putatur.

C A P. V.

OPinio exiſtimantium Fortunā eſ-
ſe numẽ aliquod occultũ & diui-
num, peruetus fuit, eamq; Ariſt.
in 2. Phyſi. tex. 47. his uerbis innuit. [Sũt
quidam, quibus fortuna vr̃ quidem eſſe
cauſſa, immanifeſta autẽ intellectui hu-
mano tanq̃ diuinum quiddam exiſtẽs &
fęlicius.] quem locum explanans Simpli
cius ita ſcribit. [Nõnulli fortunam & eſ-
ſe, & cauſſam eſſe dicũt, quid ſit aũt dice-
re nequeũt, cum eā humanæ mẽti igno-
tam exiſtiment, ut quæ ſit res quædā di-
uina, & propterea humanā exuperet co-
gnitionem; quemadmodum uidenť Stoi
ci dicere: quod aũt multi in hac fuerint
ſentẽtia ex eo clarum eſt, quod fortunā
tanq̃ Deum adorent, & templa ei ædifi-
cent, & in eam hymnos canant. Videtur
autem hæc opinio ꝙ ſit diuinũ quid for-
tuna, etiam ante Ariſto. fuiſſe apud Græ
cos, & nõ fuiſſe primos in hac ſententia
Stoicos, ut quidam exiſtimant. Etenim
Plato in legibus, [Deus quidem (inquit)
omnia, & cum eo fortuna & occaſio uni
uerſas res humanas gubernāt.] Hæc Sim

A plicius. Quinimo Ethnici tm̃ tribuebāt
fortunę, ut à Romanis multa ei templa
& ſimulachra erecta fuerint uariis nomi
nibus cõſecrata; ut uidere ẽ apud Liuiũ,
& apud Plutarchum in Problematibus:
exẽpli cā, Romæ cõſecrata fuit ædes Ma
læ Fortunæ & Deteſtatę ĩ Exquilijs; fuit
etiā ædes Fortunæ fortis in ripa Tyberi-
na iuxta Theatrum: Erat Templũ Fortu
næ Paruæ, & Virginis Fortunę, & Primi-
geniæ, & Obſequentis ad Capenam: &
Priuatæ & Publicæ & Viſcatæ & Virilis
& Conuertentis, in Palatio, & Beneſperā
tis, & Auertentis, & Blandæ, & Dubię, in
B Auentino: & Māmoſæ in duodecima re-
gione: & Barbatæ, & Muliebris. quibus
omnibus principium dedit Seruius Tul
lius, tũ ꝙ ab ea ex ſeruo in Regnũ eſſet
euectus, tum etiam proſpiciẽs eam occa
ſionibus rerum plurimũ habere in utrā-
que partẽ momenti, omniq; in re huma
na dominari; ſicut Plutarchus inquit in
Problematibus. Hæc ex Ludouici Viuis,
hominis ſanè diſerti & eruditi, cõmen. in
18. cap. lib. 4. de Ciuit. Dei B. Auguſ. ſum
pta, hoc loco cõmemorāda duximus. Ve
rùm de tẽplis Fortunæ olim dicatis, Sim
C plicius in 2. Phyſic. ſuper tex. 47. Hæc ſcri
bit. [Quod autẽ quidā ẽt Fortunæ tem-
pla ædificauerint, ueriſimile eſt id fuiſſe
poſtea, ideſt poſt Platonem, & Ariſt. con
ſtitutũ, nõ. n. habemus apud ueteres For
tunarum templa in hiſtorijs narrata, uel
dies feſtos deſcriptos: q̃q̃ Fortunæ no-
men ſciamus in honore fuiſſe apud uete
res. Delphis aũt præcedebat hoc etiā in
Sciſcitationibus, O Fortuna, & Apollo, *Simula-*
hic ne reſpondes? quin ẽt apud Orpheũ, *chrum for*
eius mentio facta eſt.] Hęc Simplicius. *tunæ.*
Qualis ſit fortuna, ſimulachrũ ei⁹ ab an
D tiquis expreſſũ, pulchrè declarabat; qđ
ſm̃ Albertum in 2. Phyſico. ſuper text.
47. ita ſe habebat; erat ſimulachrũ quod
dam in rota, cæcum, & una parte albũ,
altera nigrum. in rota; ꝑꝑ uolubilitatẽ
eius; cæcum, ꝑꝑ imprudentiā; partim al-
bum & partim nigrum, ꝑꝑ euſortunium
& infortuniũ, quæ ſunt partes fortunæ.
Cæcitatem aũt fortunæ breuiter indicat
Ariſto. in Sect. 29. Problemate 8. his uer
bis [Cur diuitiæ magna ex parte ab ho-
minib. prauis potiùs q̃ à bonis habẽtur?
An quia fortuna cæca eſt, & diſcernere

atque

atq; ſeligere nõ põt qđ melius aut deterius eſt.] Quocirca rectè Ariſtophanes fingit Plutũ qui eſt Deus diuitiarũ, cũ a Ioue mittitur ad hoĩes bonos, incedere claudum, cum verò pergit ad malos, lętiſſimum,& celerrimum exilire. Quamobrem ſapienter D. Aug. in 4. lib. de Ciui. Dei c.18. redarguit eos qui fortunam colunt ut Deam. [Qũo, inquit, bona eſt fortuna, quæ ſine ullo iudicio venit & ad bonos & ad malos? Vt quid autẽ colitur, quæ ita cæca eſt paſſim in quoſlibet icurrens, ut ſuos cultores plerunq; pͭereat, & ſuis contemptorib. hæreat? aut ſi aliquid proficiunt cultores eius, ut ab illa uideãtur & amentiam merita ſequiẽ, nõ fortuita uenit. Vbi ẽ ergo definitio illa fortunæ? vbi eſt quod a fortuitis ẽt nomen accepit? nihil.n. prodeſt illam colere ſi fortuna ẽ, ſi aũt ſuos cultores diſcernit ut proſit, fortuna nõ eſt.] Audiamus ẽt Plin. li.2.c.7. inſanam mortaliũ de numine fortunæ opinionem, elegãtiſſimis & lepidiſſimis uerbis eludentem. [Inuenit (ait Plin.) ſibi ipſa mortalitas numẽ, quo minùs etiam plana eſſet de Deo cõiectatio. Toto quippe mũdo, & locis omnibus, omnibuſq; horis, omniũ uocibus fortuna ſola inuocatur, una accuſatur, vna agitur rea, una cogitatur, ſola laudatur, ſola arguitur, & cũ conuiciis colitur: uolubilis a pleriſque, etiã cæca exiſtimata, uaga, inconſtans, incerta, uaria, indignorum fautrix. Huic omnia expenſa, omnia feruntur accepta: & in tota rõne mortalium, ſola utranque paginã facit; adeoque obnoxiæ ſumus ſortis, ut ſors ipſa pro Deo ſit, qua Deus probatur incertus.] Hæc Plin. Eſt igitur inanis, & plenus amentiæ fortunæ cultus, ut non inſcite Poeta ille cecinerit.

D. Auguſt.

Elegãs Plinij sẽtẽtia

Nullum numẽ abeſt, ſi ſit prudentia, ſed te
Nos facimus fortuna Deam, cæloque locamus.

Sed vt vis & natura Fortunæ, eiuſque proprietates atque conditiones intelligantur, & ſi quæ ſunt in hac materia graues & obſcuræ quęſtiones illuſtrẽtur & explicentur, definitionem fortunæ ex Ariſtot. doctrina & ſententia confectam exponemus.

A

Exponitur definitio Fortunæ.

CAP. VI.

EX ijs quę Ariſt. ſcribit in 2. Phyſi. te.52. poteſt colligi hæc definitio ſeu deſcriptio fortunæ. [Fortuna eſt cã per accidens: in iis quæ operantur ob aliquẽ finem, ex electione, neq; ſemp neq; ut plurimum.] In qua definitione continentur quinque particulæ, quæ ſigillatim explanandæ ſunt. Prima eſt. [cã.] Secunda eſt. [Per accidens] Tertia B eſt. [Ob aliquem finem.] Quarta eſt. [ex electione.] Quinta. [Neque ſemper, neque ut plurimum.] Et quamuis hanc ultimam particulam Ariſt. ſupradicto textu non exprimat, ea tamen elicitur ex 48. tex. [Cauſſa.] Nomen Fortunæ vulgò ferè uſurpatur non pro aliqua cã ſed pro fortuitis euentis, quam opinionem ſequens Boetius 5. libr. de Conſolatione Proſa prima, ita definiuit fortunã & caſũ [Caſus eſt inopinatus aliquis ex fluctibus cauſſis, in iis quæ ob aliquid geruntur, euentus.] Sed Ariſt. Fortunam facit C cauſſam quandam, non quidem ut materiã, & formam, nam hę ſunt partes eſſentiales ipſius effectus neceſſariò ei coniũctæ, at fortuna. v.g. theſauri inuenti a fodiente, neq; eſt pars eſſentialis eius, neq; cum eo neceſſariò coniuncta: poteſt.n. theſaurus fortuitò & non fortuitò reperiri. Neque uerò ratio finis conuenit fortunæ; finis.n. eſt cuius gratia aliquid fit, & eſt propoſitus atque intentus ab agente, quod longè remotum eſt a notione ipſius fortunæ. Relinquitur igitur Fortunam referendam eſſe ad genus cauſſæ ef- D ficientis, ſicut Ariſt. ait in 2. Phyſ. tex. 65. quod etiam declarant quæ ab antiquis iactantur de fortuna; aiunt.n. illam eſſe dominam omnium rerum, & pro ſuo arbitrio regere & adminiſtrare res humanas, nullam item habere rationem ac diſcrimen bonorũ ac improborum: quæ ſanè oſtendunt fortunam eſſe cauſſam efficientem.

Per Accidens.] Dupliciter aliquid eſt cã per accidens, aut quia eſt accidens cauſſæ per ſe, ut muſicus eſt cauſſa per accidens domus, quoniam eſſe muſicum acci-

accidit ædificatori, qui eſt per ſe cã domus; aut quia ẽ cã alicuius quod accidit effectui ſuo per ſe intento, ut Medicus ꝑ accidens ſanat muſicum, quia ægroto, ꝙ ſanatur per ſe a Medico, accidit ipſi eſſe muſicũ. Ac in priori quidem genere, cã per accidens, eſt diuerſa a cã per ſe, effectus aũt utriuſque eſt idem: in poſteriori autem, cã utraq; eſt eadem res, effectus uerò ſunt diuerſi. Atq; huius poſterioris generis fortuna dicitur eſſe cã per accidens; nam idem hõ fodiens agrum, eſt cã per ſe illius foſſionis, & eſt cauſſa per accidens, quæ dicitur fortuna, theſauri qui ab eo inuenitur, quatenus talis inuentio theſauri accidit foſſioni. Verùm hmõi effectus per accidens, tribus modis (ut rectè ait D. Thom.) poteſt eſſe coniunctus cum effectu per ſe alicuius cauſſæ; vel neceſſariò, ut homo per ſe generat hoĩem, per accidens autem riſibile, quod tamẽ eſt neceſſariò coniunctum cũ homine; uel frequenter ſeu ut plurimum, ut hõ per accidens generat lachrymãtem, ſed frequenter accidit ut qui naſcitur ꝓdeat lachrymans: uel denique rarò & indeterminatè, ut ꝙ cum naſcitur hõ, cœlum coruſcet, uel terræ motus fiat. Effectus aũt fortuitus, neq; neceſſariò, neque ut plurimum connexus eſt cum effectu per ſe cauſſæ efficiẽtis; ut patet in theſauro inuento a fodiente terram. Quod autem fortuna ſit cã per accidens, ſic ꝓbatur: Nam omnis cã per ſe, eſt determinata, & certò ſciri poteſt, & ſemper uel vt plurimum eodem modo operatur, & agit ob aliquem finem determinatum, & a ſe intentum; ſed hæc omnia remotiſſima ſunt a fortuna, ergo ipſa non eſt cauſſa per ſe, ſed per accidens.

[Ob aliquem finem.] Non ꝙ Fortuna intendat aliquem finem, aut quòd effectus fortuitus ſit quaſi effectus intẽtus ab agente; id enim eſt contra rationem fortunæ, ſed hoc debet exponi dupliciter, at quia res fortuita eiuſmodi ẽ, ut ſi præuiſa fuiſſet ab agente, proculdubio fuiſſet ab eo intẽta, uel ad eam expetendam uel ad fugiẽdam. Et hoc uidetur ſignificare Ariſt. in 2. Phyſic. text. 51. his uerbis, [cauſſa recipiendi argentum ueniſſet, reportaturus pecuniam ſi ſciuiſſet, uenit autem nõ huius gratia, ſed accidit ueniſſe & feciſſe hoc reportãdi gratia, aut quia effectus fortuitus eſt coniũctus cũ alio effectu per ſe intento ab agẽte, ut inuentio theſauri cum plãtatione uineę cuius gratia terra fodiebatur; quãuis igitur fortuna ea ratione ut fortuna eſt, non agat propter finem, neceſſariò tamen eſt in eo agente, quod uel agit, uel aptum eſt agere propter finem; quare ſi eſſet aliquod agens quod neque ageret, neque eſſet aptum agere ꝑꝑ finem, nihilque haberet ſibi determinatè præfixũ ad quod eius operatio uel naturaliter, uel ex electione referretur, id profectò nunquàm ageret fortuitò. etenim fortuitum eſt, quod accidit præter intentionẽ agentis; quemadmodum ſi non eẽt motus naturalis, non eſſet etiam violentus, quia uiolentus præſupponit naturalem cui eſt contrarius, ut docet Ari. in 1. & 3. de Cælo. Poteſt autem dici aliqua actio non fieri propter finem, tribus modis; uel quia ipſa eſt propter ſe & non propter aliud, ut actio in qua eſt fœlicitas: uel quia fit ab agente non intendẽte ipſam, ut ſi quis aliud attente cogitãs, uel ungues rodat, uel fricet barbam, huiuſmodi enim actiones non fiunt ex electione ob aliquem finem, ſed ex ſola imaginatione: uel quia talis actio eſt cõiuncta & accidit ei actioni, quæ ꝑ ſe intẽditur, ut inuentio Theſauri accidit foſſioni terræ, & ſic effectus fortunæ non fit ob aliquem finem. *Tribus modis actio nõ fit ob aliquem finẽ.*

[Ex electione,] Fortuna eſt tantum in ijs, quæ agũt ex electione, cuiuſmodi eſt hõ: nam in iis eſt fortuna, quos dicimus fortunatos, uel infortunatos, hi aũt propriè ſunt homines: quamq̃ hoc nomen transfertur ẽt ad ea quæ carent ratione, ſed impropriè, & Metaphorice, & ſic ille Poetã dixit fortunatos eſse eos lapides, qui ſunt in aris templorum, nam cũ cæteri conculcentur, illi coluntur & honorantur; unde Ariſtot. in 2. Phyſicorũ tex. 58. & 59. ubi ſcribit fortunam eſse in ijs quæ agunt, agere autem proprium eſt hominis, nam is propriè agit in cuius ꝑtãte eſt agere & non agere, talis eſt hõ, qui eſt dominus ſuarum actionum, reliqua uerò quæ rationem non habent, potius dici debent agi quã agere. Nã actio, quæ Græce dicitur πρᾶξις, eſt ea quæ

tãtùm fit ex electione in qua cõſiſtit uirtus aut uitium. Rectè igitur Ariſt. in 2. Phyſi. tex. 52. affirmat circa idem verſari intellectũ & fortunã: quamquàm fortuna accidit ob defectũ intellectus, qui non poteſt prouidere omnia futura, ne quid accidat præter eius intentionẽ; quare idem Ariſ. pulchre ſcribit, vbi eſt multum intellectus, ibi eſſe parũ fortunæ, & vbi multum eſt fortunæ, ibi eſſe parũ intellectus, quo fit vt reſpectu Dei cuius intellectus omnia liquidò cernit, nihil fortuitò poſſit accidere; bene item dicebat Polus, ut eſt apud Platonem in Gorgia, & apud Ariſt. in 1 Metaph. fortunam eſſe inimicam arti, eſſe autem ſociam & comitem imperitiæ.

Exponitur ultima pars definitionis fortunę, & expenditur opinio Auicennæ aientis fortunã uerſari in ijs quæ ſunt ad utrũlibet.

CAP. VII.

NEque ſemper. neq; ut plurimũ] Cœlum ſemper eodem modo mouet atq; operatur, & ſicut habet incorruptibilem ſubſtantiam, ita quoq; habet modum agendi immutabilem: cuius rei cauſſa eſt, quia caret ea materia quæ habet in ſe priuationem & potẽtiam cõtradictionis, ex qua oritur indeterminatio & inordinatio, omniſque defectus & error. Agentia uero ſublunaria ut plurimum quidem attingũt finem, interdum autem deficiunt ob in[illegible]ationem materiæ & priuationis quæ in ipſis ineſt, quæ res obſtat quominus recipiant directionem & ordinationem cauſſarum cęleſtium, ita p[illegible] in ſe ipſis accipere quin aliquando deficiant. Quia ergo agens ſublunare in [illegible], cęlum autem [illegible], ideo [illegible] tantum (ut dixit Auicenna) quia cælo nullum obſtat externum impedimentum atq; contrarium, quemadmodum agentibus ſublunaribus; nam hæc cauſſa eſt externa, remota, & quaſi per accidẽs: ſicut nõ dicitur propriè aliq̃d eſſe corruptibile, uel incorruptibile: quia uel habet cõtrarium, uel eo caret, ſed quia intrinſece ac ſecundum naturã ſuam eſt tale, ut Ariſt. docet in 10. Metaphy. tex. ultimo.

Verùm quia quod nõ eſt ſemper nec ut plurimum, duplex eſt, aut enim eſt cõtingens ut uocant, ad utrumlibet, ut ambulare & non ambulare, & omnes actiones quæ proficiſcuntur ex libero arbitrio; aut eſt rarò contingens, ut theſaurum inueniri ab eo qui fodit terram, ſicut Ariſtot. tradit in primo Priorum, & primo Perihermenias. dubiũ eſt an fortuna tantum uerſetur in iis quę rarò cõtingunt, an etiam in ijs quæ ad utrumlibet eueniunt. Auicenna in primo libro Sufficientiæ, cap. decimotertio. opinatur fortunam non ſolùm uerſari in iis quę rarò cõtingunt, ſed etiam in iis quę ad utrumlibet; quod ita probari poteſt. Ariſtotelem in ſecundo Phyſicorũ tex. 48. 51. 55. & 56. ait fortunam eſſe in iis quæ neque ſemper, neque frequenter eueniunt: ſed in his nõ modo ſunt ea quę rarò contingunt, ſed etiam quæ ad utrũlibet, hæc enim neq; ſemper, neque frequenter eueniunt: ergo fortuna locum habet etiam in ijs quæ ſunt ad utrumlibet. Et quia uideri poterat abſurdum, ipſum ambulare, ſedere & alias ſimiles actiones dicere fortuitas, cum proueniant à uoluntate, idcirco Auicenna inquit eiuſmodi actiones non eſſe fortuitas reſpectu uoluntatis a qua determinãtur & imperantur, ſed reſpectu uirtutis motiuæ, quæ eſt in animali; huic enim, quia ipſa indifferens eſt ad ambulandũ & non ambulandum, caſu accidit, ut homo ambulet, uel non ambulet. Hęc eſt opinio Auicennę: cui Simplicius in ſecundo Phyſicorum tex. 48. non uidetur diſſentire, ita ſcribens. [Quod neque ſemper, neque frequenter euenit, id uel rarò contingit uel ex æquo eſt, nam quod eſt ex æquo, rarius eſt iis quæ uel ſemper uel ut plurimum fiunt, & ideo (ut exiſtimo) Ariſtoteles id quod ex æquo, & id quod eſt rarius præter id quod eſt ut plurimum communiter & perpetuò uocauit.] Hæc Simplicius. Quare quiſquam dicere poteſt, Simplicium illis uerbis dicere uoluiſſe in iis quæ neq; ſemper, neque

Q. an in ijs quæ ſunt ad utrũlibet, fortuna uerſetur. Auicẽna.

Simplicius

ut

vt plurimum fiunt, duo genera rerũ con tineri, nimirum quę ex ęquo, & quæ rarò accidunt, nõ autem ſignificare voluiſſe, in hoc vtroque genere rerum fortunam veriari.

Opinio contraria quę eſt Themiſtii. Auerr. Alberti D. Tho. & eſt pbabilior.

Sed Auicennæ aduerſantur Themiſtius, Auerroes, Albertus & D. Thomas, negantes fortunã eſſe poſſe in ijs rebus quæ fiunt ad vtrumlibet. Vide digreſſionem Auerr. 2. Phyſico. commento 48. Quorum ſententia nobis magis probatur, eaque confirmari poteſt his rationibus. Primò, effectus iudicari debet qualis ſit, an nimirũ ſit fortuitus nec ne, ex cauſſa principali à qua procedit, ſed. v. g. ambulatio principaliter ꝓcedit à volũtate ſecundum determinationẽ & exercitium, reſpectu autem volũtatis, ea nõ eſt ſecundum Auicennam fortuita, ergo ambulatio ſimpliciter dici debet non eſſe fortuita. Deinde, Ariſtoteles ait fortunam eſſe in eo agente quod agit ex intellectu & electione, ergo ſi ambulatio eſſet fortuita, talis ꝓfectò eſſet reſpectu ambulãtis, quatenus agit per intellectũ & voluntatem; ſed Auicenna vult ambulationem nõ eſſe fortuitam reſpectu uolũtatis, ergo ipſa nullo modo eſt fortuita. Poſtea, vel ambulatio procedit à virtute motiua, ea ratione vt ipſa eſt idiſſerens ad ambulãdum & non ambulandũ, & hoc dici non poteſt, quia virtus motiua, vt eſt indifferens, nequit efficere ambulationem potiùs quam eius oppoſitũ; vel procedit à uirtute motiua vt determinatur à voluntate ad ambulãdũ; ſed hoc modo Auicenna negat eam eſſe fortuitam; ergo nullo modo ambulatio dici poteſt fortuita. Præterea, aut uirtus motiua habet aliquẽ finem, aut non habet; ſi habet, cum is non poſſit eſſe alius quàm eius operatio; non erit talis operatio fortuita reſpectu illius potentiæ, vtpote quę ſit eius finis: ſin autẽ nullum habet finem, ne ſic quidem reſpectu illius ambulatio erit fortuita; etenim fortuna tantum eſt in iis quæ agunt ob aliquem finẽ, vt ſupra docuimus. Amplius, ſi ambulatio eſt fortuita reſpectu uirtutis motiuæ quæ eſt in animali, ergo effectus fortuitus eſſet certus atq; determinatus, & fortuna eſſet cauſſa per ſe ac determinata; cõſequens eſt & contra Ariſtot. & contra ea, quæ à nobis ſupra confirmata ſunt, conſequentia vero manifeſta eſt; nam ambulatio non poteſt effici niſi à virtute motiua animalis, & talis uirtus eſt determinata & per ſe cauſſa illius ambulationis, & uirtus motiua fuit à natura tributa animali ꝑ motũ, qualis eſt ambulatio. Ad hæc, ſequeretur, omnia inſtrumenta tam naturæ, q̃ artis, agere fortuitò; cum tamen finis illorum ſit eorum actio atque vſus: patet conſequentia, quia ſicut virtus motiua ſecundum Auicennam eſt indifferens ad mouendum & non mouendum, niſi determinetur à voluntate, ita quodlibet inſtrumentum eſt indifferẽs ad agendum, & non agendum, niſi moueatur & determinetur à principali agente. His accedit, quòd ipſum velle & ipſum intelligere eſſent actiones fortuitæ reſpectu voluntatis & intellectus; quippe cum voluntas ſit indifferens ad uolendum & non uolendum, qua tamen re nihil fingi poteſt magis abſurdum. Poſtremò, opinio Anicennæ eſt contra communẽ ſententiam & modum loquendi omnium hominum; nemo enim huiuſmodi actiones quæ ſunt ad utrumlibet, uocat fortuitas. Quamobrem quoniam Ariſtot. in 2. Phyſic. tex. 48. ex communi modo loquendi, & ſentiendi, demonſtrat fortunam neque ſemper, neque frequẽter agere, clarum autem eſt ex communi modo ſentiendi hominum, actiones quæ ſunt ad vtrumlibet, non fieri fortuito, quippe cum procedant ex electione & intentione agentis; idcirco Ariſto. ut bene aduertit Phylopponus, non curauit nominatim excludere & remouere fortunam ab huiuſmodi rebus quę ſunt contingentes ad utrumlibet. Atq; hoc modo facile diluitur atque euertitur ea ratio qua niti atque fulciri uidebatur opinio Auicennę. Verum contra definitionem fortunæ diligenter adhuc explanatam, exiſtunt nonnullę dubitationes, quas enucleare oportet, ut quæ ad perfectam fortunæ cognitionem pertinent, omnia perſpicua & indubitata maneant.

Ponun-

Ponuntur dubitationes contra definitionem Fortunæ.

CAP. VIII.

PRima dubitatio. Non uidetur Fortuna eſſe cauſſa per accidẽs & indeterminata; cum enim theſaurus reperitur ab eo qui fodit terram, cauſſa illius inuẽtionis eſt determinata & nota; etenim non eſt alia, quàm ipſa foſſio terræ. 2. Dubitatio. Pomponatius in primo ſuo libro de Fato & libero arbitrio c. 6. exiſtimat eos omnes effectus qui dicunt fortuiti & caſuales, habere certas ac determinatas cauſſas à quibus proficiſcantur. Quod ipſe confirmat dupliciter. Primò, quia illæ cauſſæ ſunt per ſe ac determinatæ, quibus poſitis neceſſariò exiſtit effectus, ſed inuentio theſauri à fodiente terram, quæ cenſetur effectus fortuitus, habet eiuſmodi cauſſas, ut illis poſitis neceſſariò exiſtat, ergo habet cauſſas per ſe determinatas; quare cum fortuna cenſeatur eſſe cauſſa illius inuentionis, erit ipſa cauſſa ꝑ ſe ac determinata; probatur minor: Cauſſæ ꝑꝑ quas inuenitur theſaurus, ſunt duæ; una eſt theſaurum fuiſſe in eo loco reconditum, altera eſt fodi eum locum, in quo reconditus eſt: ſed quotieſcunque huiuſmodi duæ cauſſæ ponuntur, ideſt quotieſcunque foditur terra in qua repoſitus fuerat theſaurus, ſemper ac neceſſariò inuenitur, quare talis inuentio, habet cauſſam per ſe ac determinatam à qua neceſſariò procedit. Deinde, idem comprobat etiam hoc argumento, ſecundum Albertum in 3. lib. Mineralium cap. 1. Ars magica inter alia multa, eaque præclara & admirãda quæ tradit, docet etiam inuenire theſauros abditos terraq; tectos, ſed oĩs ars & ſciẽtia uerſatur circa ea quæ ſunt per ſe ac determinata, quod enim eſt per accidens & indeterminatum, auctore Ariſt. 6. lib. Metaphy. ſub nullam ſciẽtiam aut artem cadit: ergo inuentio theſauri non eſt fortuita. 3. Dubitatio. Effectus fortuitus, habet pro cauſſa ſua per ſe ac determinata ipſam fortunam, etenim fortuna eſt cauſſa per ſe effectus fortuiti; ergo non uerè dictum fuit fortunam eſſe cauſſam per accidens effectus fortuiti. 4. Dubitatio. Si fortuna eſt in ijs, quæ rarò contingunt, cum rarò eueniat Eclipſis Solis, rarò cometæ caudati, rariſſimuſq; ſit aſpectus atque coniunctio multorum ſiderum, utpote quæ ſemel tantummõ accidat, denique quid rarius uiro ſapiente & innocente? An hæc omnia caſu & fortuitò contingere exiſtimandum eſt? 5. Dubitatio, Cum poſitum ſit in definitione fortunæ, eam eſſe cauſſam per accidens, ſuperflue deinde additur, [Neque ſemper, neque ut plurimum] Nam ſicut omne quod eſt per ſe, uel ſemper, uel ut plurimum euenit, ut declaratur in 1. Poſter. ſic ẽ cõtrario uidetur, id qđ eſt per accidens, neque ſemper, neque ut plurimum ſed rarò eſſe debere. 6. Dubitatio. Dictum eſt, effectum fortuitum & rarò & præter intentionem agentis accidere: ſed hæc duo non ſemper in effectu fortuito inuicem cohęrent, ergo non eſt neceſſe effectum fortuitum ſemper habere in ſe prædictas duas conditiones, ideſt ut rarò accidat, & præter intentionem agẽtis: probatur minor, nam ſi quis ludẽs aliquo luſu fortuito; ideſt cuius euentus ſit dubius & incertus, & intendens lucrari, lucretur, tale lucrũ eſt fortuitum, utpote quod neque ſemper, neque ut plurimum ludenti obtingat; ipſum tamẽ non accidit præter intentionem ludentis. Similiter etiam ſi quis hyeme nauigans, faciat naufragiũ, illud naufragium fortuitò accidit, id eſt præter atq; adeo etiam contra intentionem nauigãtis, ipſum tamen ut plurimum contingit, fere enim uſu uenit, ut qui nauigant hyeme, multùm periclitentur. 7. Dubitatio, Si Pictor aliquis, cupiens atque contendens exprimere ſpumam quãdam in ore imaginis quam depingit, cum diu multũque in eo fruſtra elaboraſſet, tãdem indignatione commotus proiecerit colores in os imaginis, atque eo modo ſpumã illã effinxerit, expreſſio huiuſmodi ſpumæ, ꝓculdubio eſt fortuita, ipſa tamẽ ab illo pictore erat ualde intenta. 8. Dubitatio. Vidẽtur ea quę in 2. Phy. de fortuna ſcripta ſunt ab Ariſtotele, nõ admodũ cohærere, quin ẽt pugnare cum iis quæ idem Ariſt. ſcribit de Fortuna in 7. lib. Mor. ad Eudemum cap. 18. nam eo in loco affirmat

Opinio Põponatii aiẽtis omnes effect⁹, q di cuntur fortuiti, habere certas & determinatas cãs.

mat

mat fortunam eſſe cauſſam quandam diuinam, à qua incitentur homines ad bona, & retrahantur à malis: & ab illa dari homini initium intelligendi, uolendi & proſperè agendi. Neque horum diſſimilia ſcribit Plato in libris de Legibus, aſſerens Deum unà cum fortuna & occaſione regere & adminiſtrare omnes res humanas. Atque hæc quidē dubitari & dici poſſunt contra definitionem fortunæ; quæ tamen, ſiquidem fortunæ definitio rectè à nobis tradita & cōſtituta fuit, falſa eſſe perſpicuū eſt. quocirca qua ratione bene ac facilè diſſolui poſſint oſtēdamus, ad ſingulas dubitationes, eodem ordine quo ſunt propoſitæ, reſpondendo.

Soluuntur ſupradictæ dubitationes.

CAP. IX.

AD primam Dubitationē hoc modo reſpondemus. Cauſſa propter quā nūc v.g. repertus fuit theſaurus, ē determinata & nota, nimirū foſſio terræ ad efficiendū ſepulchrum; ſed cauſſæ oēs pp quas theſaurus ſimpliciter pt inueniri, ſunt indefinitę, & indeterminatæ; unde ait Ariſt. in 2. Phyſ. tex. 50. cauſſam per accidens eſſe indefinitā, infinita enim uni poſſunt accidere; & in tex. 65. [Fortuna (inquit) eſt eorum quæ ſunt à natura aut ab intellectu, ſed horū multitudo indeterminata eſt.] Themiſtius etiam in 2. Phyſi. ſuper tex. 51. ita ſcribit. [Eſt autem indefinitū nihilominus Fortuna, imò latius etiam aliquanto quam cætera, nam theſaurum reperire, multis & infinitis ex cauſſis poſſumus gratia factis & inſtitutis alterius; uidelicet ſerendi gratia, pauimenti ſternendi, deducendi aquæ ductus ad puteum; conſtituendæ condendæque ſepulturæ, templi exædificandi, atque ſimilium infinitorum] quare licet [illegible] ſit theſaurus propter foſſion[illegible] ad cōdendum ſepulchrum, ta[illegible] per accidens reſpectu connexionis huius cauſſæ cum tali effectu, potuit enim eiuſmodi effectus ex multis aliis cauſſis proficiſci. Ad 2. Licet, ſi ponamus theſaurum fuiſſe recōditum in aliquo loco, eumq; locum à quo

A piam fodi, neceſſario hinc efficitur illū theſaurum reperiri, tamen illa duo poni & inuicem concurrere, per accidēs & rarò contingit. Præterea, in actionibus humanis præcipuè ſpectanda eſt agentis intentio; cum igitur nec eius qui recondit theſaurum intētio fuerit eum reperiri à fodiente terrā, nec eius qui fodit terrā, intētio fuit inuenire theſaurum, neceſſe eſt talem inuētionem theſauri, per accidens eſſe: nam in agēte per intellectum & uolūtatem, quod fit ſecundum intentionem eius, dicitur fieri per ſe, qđ autē præter intentionem fit, per accidēs fieri dicitur.

B Ad id autem quod additur de arte inueniendi theſauros abſconditos, ita reſpondendum eſt. Non omnis inuentio theſauri eſt fortuita, ſed ea quæ accidit præter intentionem; quare ſi qua eſt ars quæ doceat inuenire theſauros abſcōditos, eiuſmodi inuentio non eſt fortuita: quippe cū ea ſit non mō ſecundū intentionem agentis uel quęrentis, ſed etiam ſecundum certam definitamque artis rationem. [Plane (inquit Themiſtius in ſecundo Phyſicorum ſuper tex. 65.) neque inuentio theſauri, neque iactio funda-

C mētorum, & foſſio, ſimpliciter pertinet ad fortunam: poſſet enim quis fodere ex induſtria ſpe inueniendi theſaurum. Sed cum non ad eum finem iacta ſint fundamenta, atque iacēti obuius factus eſt theſaurus, & quodammodo fodientis manū offendit, huiuſmodi occurſus ſuperuentuſue fortuitus propriè nūcupatur] Hęc Themiſtius. Quod ſi qui intendens theſaurum inuenire fodit terram atque cū inuenit, non dicitur ſecundum Themiſtium fortuito inuenire, ergo multo minus is qui non ſolum intendit inuenire,

D ſed etiam callet artem inueniendi theſauros abſcōditos. Ad 3. Eſt quidem fortuna cauſſa p ſe effectus fortuiti, ſed Fortunam eſſe cauſſam per ſe, eſt dicere fortunam eſſe cauſſam indeterminatam q̃a ſub nomine Fortunæ, latent infinitæ atque indeterminatæ cauſſæ. Latet igitur in ipſa dubitatione fallacia, nam quamuis, ſi uniuersè cōferas fortunam cum effectu fortuito, uideātur habere inter ſe certam cōnexionem certam, ac determinatam, tamen ſi in particulari cōpares hūc effectum fortuitum, uidelicet inuentionem

Quādo inuentio theſauri ē fortuita, & quādo nō.

the-

A thesauri, cum omnibus cauſſis per quas
haberi potuit, reperies illas eſſe indefini-
tas, ac interminatas. Similiter etiam, ſi
illam theſauri inuentionem conferas cũ
foſſione terræ ad efficiẽdum ſepulchrũ,
uidebis inter talem cauſſam, & talem ef
fectum nullam eſſe cõnexionem per ſe,

Dupliciter aliquid rarò euenit.

atq; coniunctionẽ. Ad 4. Dupliciter ali-
quid eſt rarò eueniens ſecundũ Auicen-
nam, uno modo reſpectu temporis, quia
rarò euenit, ut Eclipſis Solis: altero mo-
do reſpectu cauſſæ, quia ex tali cauſſa po
ſita, rarò exiſtit talis effectus, ſicut raro
accidit, ut quis fodiẽdo agrum, inueniat
B theſaurũ; quod priori modo fit rarò, non
contingit fortuitò, immo fieri poteſt, ut
neceſſariò eueniat, ut patet in Eclipſi ſo
lis; quin etiam, quæ ſunt huius generis,
poſſunt dici ſemper euenire, non quidẽ
abſolute, ſed quia cum eorum cauſſa po
ſita eſt, ſemper eueniũt: quod autem po-
ſteriori modo fit rarò, id fortuitò contin
git. Effectus igitur fortuitus utroque mo
do eſt rarus, & quia ſimpliciter rarò acci
dit, & quia ex tali cauſſa, rarò & per acci
dens exiſtit. Ad 5. Nõ eſt ſuperuacanea
talis particula, nam neque ſimpliciter
C omne rarum eſt per accidens, vt patet in
Eclipſi ſolis, & alijs ſimilibus, quæ rarò
quidem, ſed non per accidens eueniunt,
neque omne per accidens, eſt rarum, nã
homo generans hominem, etiam per ac
cidens generat hominem quantum, & ri
ſibilem, q̃ tamen homini neceſſario sũt

Vt effectus aliquis dicatur fortuitus ſimpliciter duo habere debet.

adiuncta. Ad 6. Effectus fortuitus, ut
ſimpliciter ſit fortuitus, duo in ſe hr̃e de
bet; unum eſt, ut accidat præter intentio
nẽ agentis, alterum eſt, ut ſit in ijs quæ
rarò eueniunt: ſi alterutrũ horum deſue
rit; nõ erit abſolute fortuitus; ſed tantũ-
D modo ſecũdum quid: quare qui intẽdit
ex ludo lucrari, tametſi lucrum incertũ
ſit, tamen ipſum non eſt ſimpliciter for-
tuitum, quippe cum ſit intẽtum & opta
tum a ludẽte: ueluti ſi quis terram fode-
ret, ut inueniret theſaurum, tunc inuen
tio theſauri (ut Themiſtium dicere pau-
lo ante commemorauimus) nõ eſſet for
tuita, tametſi incerta ſit, & rarò contin-
gens. Similiter (inquit Alexander) ſi qs
immoderate corpus exerceat uſque ad
ſudorem, & laſſitudinem, quã continuo
ſubſequatur febris, huiuſmodi febris nõ
A eſt fortuita, licẽt eã præter illius uolun-
tatem, & opinionẽ accidat, quia vt pluri
mum euenit, ut qui immoderatẽ fatigã-
tur & ſudant, in febrim incidãt: idẽ quo
que dicẽdum eſt de eo, qui hyeme naui-
gãs facit naufragium; non.n. (ait Themi
ſtius in 2. Phyſi. ſuper tex. 61.) ea omnia
quæ citra conſilium, & uoluntatem eue-
niunt, ſtatim fieri uidentur a Fortuna.
Euenit hyeme nauiganti naufragium fa
cere, hoc neq; ex propoſito conſiliove,
neq; fortuito eueniſſe dicimus, quia plu
rimum ſolet exitus iſte eſſe nauigãtium
hyeme. Ad 7. Quamuis ille pictor in-
B tenderet exprimere ſpumam, tamen nõ
putabat eo modo exprimi poſſe quo ex-
preſſa fuit; videlicet proijciendo colores
in os imaginis, quare illo modo ſpumã
fieri, & rarò cõtingit, & præter intentio-
nem agentis. Ad 8. Ariſtot. in 2. Phyſic.
phyſicẽ ac vere de fortuna loquit̃, in il-
lis autem ad Eudemum libris, moraliter
ideſt populariter; multa enim Ariſtote-
les in illis libris moralibus tractat, nõ tã
limate ad ueritatem philoſophicã, quã
ad uulgarẽ opinionẽ, ſenſumque popu-
larem, atque ad cõe hominum iudicium

Quomodo effectus fortuiti poſſint appellari diuini.

C accõmodatẽ. Poſſet etiam dici, effectus
fortuitos appellari poſſe diuinos vel a di
uina cauſſa profectos; quia licẽt ipſi re-
ſpectu hominis ſint per accidens, tamen
reſpectu Dei omnia regentis, & admini-
ſtrantis ſunt per ſe: cum enim non ſint
ab homine prouiſi & intenti, ſed à Deo
tantũm definiti & ordinati, merito ſane
non humani ſed diuini appellantur. Ve-
rum de fortuna hactenus.

D *De Caſu vel potius de Monſtris, quæ*
vulgò putantur caſu euenire.

CAP. X.

CAſus ea re ſolũ differt a fortuna,
ꝙ fortuna in ijs eſt quæ agunt ex
electione, & in rebus humanis lo
cum hẽt; caſus aũt in agentibus natura-
libus, & in ijs quæ fiunt naturaliter, ver-
ſatur; in quibus ſi quid rarò & per acci-
dens fit, id caſu euenire dicitur. Vide Ari
ſtotelem 2. lib. Phyſicorum, a tex. 60. vſq;

ad 65. De monſtris autem breuiter hoc (A) loco explicandum eſt; partim quoniam ea uulgò putantur fieri caſu, ut indicat Ariſt. 2. Phyſi. tex. 64. partim etiam, quia licèt natura operetur ob aliquem finem quem ut plurimum aſſequitur, interdũ tamẽ ab eo deficit & aberrat, ex quo mõſtrum exiſtit; vt eſt apud Ariſt. in 2 Phy. tex. 82. Neque uerò quæcunque de mõſtris uel fabulosè uel hiſtoricè uel etiam philoſophicè cõmemorari poſsẽt, ea hic ſubtiliter exponemus, ſed tñ attingem⁹ pauca quædã in q̃b. phyſica & generalis monſtrorũ cognitio continetur; declarã(B)dum enim eſt quid ſit monſtrũ, quæ ſint mõſtrorum genera, quæue cauſſæ, in quibus rebus monſtra reperiuntur, & an ea caſu effici & exiſtere putandum ſit.

Quid ſit Mõſtrum.

Monſtra eſſe in rebus naturalibus, clarum eſt. Etenim cernimus in omni ferè animãtium ſpecie, interdum naturam a fine ſuo deficere & errare, q̃ defectus & error ſi eſt inſignis, uocatur monſtrum. Quinetiam neceſſe eſt huiuſmodi monſtra aliquando contingere; nam neceſſe eſt, id quod defectibile eſt aliquãdo deficere: atq; hinc ratio & origo monſtrorũ (C) exiſtit. Quid autem ſit mõſtrum, ad hũc modũ uidetur Ariſtoteles explicaſſe in 4. lib. de Genera. animal. cap. 4. [Monſtrũ eſſe oblæſionem rei præter eius naturã, in ijs quæ non ſemper, ſed ut plurimum agunt eodẽ modo.] Poteſt etiam ex tex. 82. lib. 2. Phy. elici alia definitio mõſtri; ut monſtrum ſit, [peccatũ naturæ agentis ob aliquem finem, quo tamẽ fruſtratur aliquo principio corrupto.] Vel aliter etiam definire poſſumus. [monſtrum eſſe uitium naturæ deficientis a fine ſuo ob aliquod impedimentũ, raró cõtingẽs.

Septẽ genera Mõſtrorum.

(D) Sunt autẽ multa mõſtrorum genera; poteſt. n. moſtrũ uarijs modis effici. 1. In ſexu, ut ſi fuerit aut incerti ſexus, aut habens utrumque, cuiuſmodi eſt Hermaphroditus. 2. Propter aliquã qualitatẽ, ut ſi habeat nimiã craſſitiẽ, aut tenuitatẽ, aut aliã quampiã notabilẽ & inuſitatam qualitatẽ. 3. In exceſſu aut defectu magnitudinis, ut ſi membra fuerint inſigniter maiora aut minora, quàm cõmuniter ac naturaliter eſſe ſolent. 4. In ſitu, ut ſi membra præter conſuetudinem naturæ ſint tranſpoſita. 5. In figura, ut ſi ho-(A)mo ſit figura non recta ſed prona more quadrupedũ, aut ſi homo habeat faciẽ aut aliud membrum, nõ modo humano ſed ferino. 6. In uictu & moribus, nã qui humanis carnibus delectãtur, & ob id uocantur ἀνθρωποφάγοι inter monſtra, & portenta humanæ naturæ numerati debẽt. 7. In numero, ut ſi naſcatur homo biceps, uel ſenos digitos ſingulis manibus habẽs, aut tantũ monoculus uel unipes.

Quinque cauſſæ Mõſtrorum.

Multas autem ob cauſſas monſtra contingũt; Primùm ob materiam, cuius uel redundantia, uel defectio & penuria, vel confuſio ac permiſtio ſeminum, eſt mon-(B)ſtrorum cauſſa. Deinde, propter agens; hoc autem duplex eſt, unum principale, nẽpe uirtus formatiua exiſtẽs ĩ ſemine; alterum inſtrumentarium, nempe qualitates, præſertim uerò calor; huiuſmodi autem agentiũ nimis exuperãs aut deficiens uirtus, reddit effectus mõſtruoſos; his etiã annumerari debet praua qualitatũ inter ſe ꝓportio. Poſtea, ob peruerſitatem matricis ſeu loci in quo fętus cõtinet̃. Præterea, ob mẽbranã, ſeu tunicã qua fętus inuoluuntur atq; diſtinguunt̃; nã diruptio tunicæ ſecũdinę, qua obuol-(C)uitur, & obtegitur fętus humanus, facit ut ſemẽ diffluat ac diſtrahat̃, & monſtroſum aliquid generetur. Similiter in ouis habentibus gemina uitella, ſi deſit membrana ea diſterminans, naſcit̃ pullus vel biceps, uel quaternis pedibus. Ad extremum propter aliquem aſpectum & conſtellationem cæleſtem alienam uel contrariam fętui generando. Aſtronomi eñ arbitrantur generationi cuiuſuis animãtis, eſſe propriam aliquam & accommodatam conſtellationem, quæ ſi tũc deſit cum fit animalis generatio, & adſit alia (D) vel contraria uel aliena, neceſſe eſt generari animal imperfectũ & monſtroſum. Sed doceamus, in quo genere rerũ præcipuè monſtra contingant.

In quibus rerum generib⁹ ſint monſtra.

Monſtra nõ contingunt in elemẽtis; eorum enim natura cum uniformis, & ſimplex ſit, non remittit in ſe rationem monſtri; itaque elementum uel generat effectum ſibi ſimilem, uel non generat; quare illius error & peccatum aut nullũ eſt, aut non eſt aliud, quàm nõ generare: niſi fortè quis ſtatũ & diſpoſitionem elementi ſecũdũ qualitates uel actiuas uel

motiuas,

A motiuas,quæ eſt cõtra eius naturam,appellare velit monſtroſam.In cæteris naturæ operibus, inuenitur quidem ratio monſtri, ſed in rebus inanimatis eſt obſcurior atque ignotior,& ſi quod peccatum in illis contingit, id ferè non ſolet appellari monſtrum.In plantis autẽ manifeſtiora ſunt peccata,ſed minùs etiam quàm in animalibus, in quæ propriè cadit atque conuenit ratio & nomen mõſtri. Et quamuis in aquatilibus,ob teneritatem,mollitiem & humiditatem materiæ, propter quam eorum generatio atque cõſtitutio,facilè ac variè vitiari & deformari põt,veriſimile ſit exoriri plu B rima monſtrorum genera,ea tamen nobis minùs nota ſunt, propterea quod eorum ſpecies, ob abſtruſam & a ſenſibus noſtris remotam eorum habitationẽ, ferè nos lateãt. Ariſtoteles autem in 4.lib. de Genera.animal. cap.4.affirmat,in ijs animalibus,quæ multos fœtus ſimul concipiunt atque pariũt, præſertim verò in gallinis,frequentiora monſtra contingere,ob multorũ ſeminum, quę ſimul continentur,permixtionem atque cõfuſionem. Quo fit,vt dicat in Aegypto; vbi fæminæ sũt fœcundiores, crebrius exiſtere C homines monſtroſos quàm apud nos.

An plura monſtra eueniant in plãtis quã in animalibus.

An verò plura monſtra reperiãtur in plantis quàm in animalibus,controuerſum eſt inter Philoſophos.Quidam aiũt plura inveniri in plãtis, propter ea quæ ſcribit Auerr.in 2.Phy.comm.83.dicens naturam maiorẽ habere curam & ſollicitudinem de animalibus,quàm de plãtis, quare non permittit plura monſtra in animalibus quàm in plãtis.Idem etiã ſignificare videtur Ariſt.in tex.illius cõmenti, ita ſcribẽs contra Empedoclem, [vtrum igitur & in plantis fiebãt,ut bo- D uigena,viriprora,ſic uitigena, oleoprora?an non,incõueniens enim, ſed tamẽ oportebat: ſi quidem & in animalibus.] Hæc Ariſt. quibus uerbis innuit ſi in animalibus contingunt monſtra,multò magis ea debere contingere in plantis;mõſtroſas autẽ plantas nos minimè dignoſcimus,uel propter imperfectionem plãtarũ quæ obſtat quominus benè diſcernamus monſtroſas plãtas a non monſtroſis, uel quia cum earum ſpecies nõ ſint nobis planè cognitæ, fieri poteſt ut

A quod in eis monſtroſum eſt, exiſtimemus ad aliquam earum ſpeciem nobis ignotam pertinere. Albertus autem (cui nos magis aſſentimur) in explanatione ſupradicti textus contra ſentit; affirmãs crebriùs effici monſtra in animalibus q̃ in plãtis; idque confirmat dupliciter, tũ quia ſemẽ animalium eſt mollius & humidius quàm plantarum, quocirca magis eſt obnoxium alterationi & corruptioni, & magis aptum ad accipiendas alienas, & aduerſarias affectiones: tum etiã, quia generatio animaliũ,eſt quàm plantarum multò difficilior atque ope- B roſior, pluribuſque rebus indigens, ex quarum cuiuslibet defectu,neceſſe ẽ imperfectum & monſtroſum animal exiſtere. Sed quæret aliquis, ſi fortè naſceretur homo biceps, is cenſẽdus eſſet unus an duo homines? Reſpondemus hanc quæſtionem proponi & ſolui ab Ariſt.4. lib.de Generat.animal. cap 4. ait enim id eſſe diiudicandum ex corde, quod eſt principium animalis, & vbi ſecũdum ipſum tam vegetatiua quam ſenſitiua anima præcipuè reſidet. Nam ſi cor fuerit vnum,tametſi cętera membra geminen- C tur,vnum erit animal:ſi autẽ ipſum fuerit multiplex,non erit vnũ. Idem quoque ex alijs externis ſignis diſcerni poſſet, nempe cõſiderare oporteret,an qui videntur eſſe duo homines, hi ſentiendo,expetendo, loquendo & aliis ſimilibus actionibus exercendis uariè diſcrepent,an ſimiliter conſentiant inter ſe in omnibus;ſi diſcrepant, duos eſſe homines,ſin omnino conſentiãt, vnum duntaxat eſſe dicendum erit.

An homo biceps ſit unus an duo homines.

An mõſtra caſu fiant.

Reſtat vt videamꝰ,an exiſtimari debeãt monſtra caſu gigni,nec ne. Themiſtius D paraphraſticè explanãs tex.64 2 Phyſic. redarguit eos qui opinãtur monſtra nõ fieri caſu, propterea q̃ priuſquàm oriãtur,videantur habere certas & proprias cauſſas,nimirũ vel aliquam cæli cõſtellationem, vel exuberãtiã aut defectũ materiæ; pari enim inquit, ratione neq; lapis deorſum cadẽs,diceretur caſu percutere tranſeuntem,ſiquidem etiam intra lapidẽ ẽ grauitas, quæ eſt propria cauſſa illius motus.verba Themiſtij sũt hæc [Cum aliquid præter naturã fit vt monſtrum,id non fortuna, ſed caſu dicimus

pueniſſe,vt manus ſex digita; niſi fortè
fateri nolis huiuſmodi portéta naturæ
fieri caſu, ſed propriam & certã cauſſam
habere,eã videlicet quæ intrinſecus fue
rit antequàm ederẽtur in lucem, aut ſy
derationem, aut materiæ exuberãtiam
& copiam;aut contra defectum. ſed qui
ita dicunt,nonne vident idem poſſe dici
de lapide quem caſu cecidiſſe non nega
rent,habuiſſe illum,utique intra ſe cauſ
ſam grauitatem & pondus?ſed certè põ-
dus cã efficiens eſt deuolutionis & ca-
ſus,nõ etiam percuſſionis, ſed caſus per
cuſſionẽ fecit.]hæc Themiſtius. Altera
eſt opinio quæ nobis probabilior videtẽ
monſtra non caſu,ſed per ſe fieri;nã cauſ
ſæ mõſtrorum ſunt per ſe determinatæ,
& certæ,ac ſcientia comprehenſæ, quas
nos ſupra commemorauimus. Et quam
uis huiuſmodi cauſsæ ſint raræ tũ reſpe
ctu temporis,quia rarò accidũt, tum re-
ſpectu naturę,quę vt plurimum aſsequi
tur ſuũ finẽ, raroq; ab eo deficiẽs produ
cit mõſtra;attamẽ illis cauſſis poſitis,vel
neceſsario,vel ut plurimũ efficiũtur mõ
ſtra. Ac licèt natura cũ aggreditur ope-
rari,non intendat monſtrum, tamẽ poſt
quam impedita finẽ ſuum attingere nõ
poteſt, totam uim ſuam cõuertit atque
cõfert ad productionem huiuſmodi mõ
ſtrorum. Ex quo planum eſt, errare ve-
hementer eos qui putant animalia quæ
generãtur ex putri materia,caſu fieri:cũ
omnium operum naturæ ſint certæ cauſ
ſæ,tempori,modi, aliæq; circunſtantiæ
a natura præfinitò conſtitutæ, quod eſt
valde remotum ab ijs quæ fiũt caſu vel
fortuitò.quid?quod animalium quæ sũt
ex putri materia, generatio talis qualis
eſt,vel ſemper uel ut plurimum euenit?
merito igitur illos reprehendit Auer.1.
lib.de Generat.animal.& 8.Phy.comm.
46. quod autem monſtra ſimpliciter nõ
fiãt a caſu,indicat Ariſ.in 2.Phy.tex.64.
ita ſcribens.[Cum fit aliquid præter na-
turã, tum id non a fortuna ſed magis a
caſu factum eſse dicimus. Eſt autem &
hoc alterum,huius.n.extra eſt cauſsa, il
lius vero intra.] Hæc Ariſt. Quem locũ
explanãs Simplicius,docenſque ea, quæ
præter naturam accidunt, ut sũt mon-
ſtra,nõ fieri caſu, cũ ex certis definitiſq;
cauſſis procreẽtur,hæc ſcribit[Et aliud,
A quod per ſe cauſsa eſt eius quod eſt præ
ter naturam, ut tale gignatur,non ſecus
quàm eius quod fit ſecundum naturam;
aut enim compreſſio,aut mala tempera
tura, aut materię redũdãtia uel inopia,
aut aliquid aliud eiuſmodi cã eſt per ſe
eius quod fit præter naturã.] hæc Sim-
plicius. Poſſunt autem mõſtra dici fieri
caſu ſm quid, tum quia neque ſemper,
neque ut plurimum, ſed rarò accidunt,
tum etiam quia non sũt per ſe intenta
ſed per accidens, contingunt enim non
alicuius rei gratia, ſed ſolum ex neceſſi
tate & inordinatione materiæ: natura
B enim directo tendens ad ſuum finem,
cum ob aliquod impedimentum eum aſ
ſequi non poteſt, a ſuo naturali curſu p
accidens deflectit,ac digreditur ad gene
randa monſtra. Quamobrem ſcite Ariſt.
in ſupradicto quarto libro de Generat.
Animal.ca.4. huiuſmodi monſtra vocat
παρεκβάσεις, id eſt quaſdam naturę ex-
curſiones atque digreſſiones. nam cum
natura quod uult & intẽdit perficere nõ
poteſt,ne nihil agat, facit id qđ poteſt,
ſi nõ tale quale à principio intendebat,
certè quàm poteſt ei ſimillimũ. poſſent
C autem dici monſtra fuiſſe intenta à mũ-
di opifice, quatenus is,quo mũdus eſſet
omni genere entium completus,& abſo
lutus, uoluit in eo eſse tam res neceſsa
rias quàm contingẽtes: Contingentiam
autem rerũ neceſsariò interdum ſequi-
tur defectus & error,unde monſtra oriũ
tur. Verùm de mõſtris hæc ſatis ſint. Ne
longius a propoſito digredientes,& diu
tius in tractatione monſtrorum commo
rantes, doctrinã hanc noſtram faciamus
rerum quæ tractantur ſimilem, hoc eſt
monſtroſam. Qui autem de monſtris
D cupit plura ſcire & ſubtilius cognoſcere,
legat Ariſt.4.lib.de Generat.animal. ca.
4.& Auerr.ibidem, Albertum item in 2.
libro Phyſicorum tract.3. cap.3.ex
quo mutuatus eſt Iandunus
quæ de Monſtris in quæ-
ſtionibus ſuis ſuper
ſecũdum Phy-
ſicorũ reli
quit de
ſcri--
pta.

Quomodo Mõſtra poſ ſũt dici caſu euenire, uel eſſe intenta a natura.

De Contingentia.

CAP. XI.

QVoniã autem caſus, fortuna, mõſtra, omnis deniq; inordinatio, inſtabilitas, & inconſtantia rerũ ſublunarium, ex earum rerum contingẽtia oriuntur, neq;.n. hæc in rebus neceſſariis, atque immutabilibus, ſed tantùm in contingentibus, locum habere poſſunt; idcirco non erit alienũ inſtituto noſtro, nõnihil dicere de contingentia: de qua duæ præcipuę quæſtiones explicari debent; una eſt, an ſit in rebus contingẽtia; altera quæ ſit prima radix, origo, & cauſſa contingentiæ, propter quam res, & ſunt, & dicuntur contingentes.

Opinio ſtoicorum tollentiũ contingẽtiam.

Stoici exiſtimantes non poſſe cõſtare & cohærere contingentiã cũ Dei prouidẽtia, ut hãc retinerẽt, illã è rebus ſuſtulerũt, hac utẽtes rõne: ſi eſt prouidentia non erit contingẽtia, ſed eſt prouidẽtia, ergo nõ eſt contingẽtia. Maior (nã de minori non eſt in præſentia certandum) ita probatur. Prouidentia Dei includit tria, præſcientiã, uoluntatẽ, & diſpoſitionem Dei; quæ tria excludũt a rebus cõtingentiam. nã quod eſt prouiſum à Deo, hoc eſt, qđ Deus præſciuit, uoluit, diſpoſuit ſeu conſtituit ut aliquãdo eueniat, id nõ poteſt non euenire; neque enim poteſt, aut ꝑſcientia Dei falli, aut uoluntas fruſtrari, aut ordinatio impediri; ſed oẽs res ſunt a Deo prouiſæ, ergo omnes neceſſariò & immutabiliter eueniũt, quare nullus contingentiæ locus relinquitur.

Opinio Auicennæ & Ochan.

Auicenna concedit cõtingentiã in rebus humanis quæ pẽdent ex libero arbitrio, ſed eã negat eſſe in rebus naturalibus, hac ratione. Poſita cauſſa ſufficienti ad agendũ, neceſſariò ſequitur effectus, ergo nulla cauſſa ſufficiẽs in rebus naturalibus, eſt cõtingens; nã ſi aliquando nõ producit effectũ, id nõ accidit ob contingentiã, ſed ob inſufficientiã cauſſæ. Vide hanc rõnẽ apud D. Thomã 1. par. q. 115. art. 6. & apud Caietanũ ibidẽ. Hãc ſniam Auicennæ probat etiam Ochan Quodlibeto 1. q. 17. hoc argumẽto. Agẽs naturale habens oẽs conditiones requiſitas ad agendũ; non poteſt non agere, hac.n. re diſtinguitur agẽs naturale ab agente

A uoluntario & per electionẽ: Vel ipſa cã naturalis ſufficiẽs ad producẽdũ effectũ hẽt tunc aliquod aliud agens naturale impediẽs ipſã a ꝓductione, uel nõ hẽt; ſi nõ hẽt ergo tũc neceſſariò ꝓducit effectũ; ſin aũt habet, ergo illud, cũ ſit agens nal'e, neceſſariò impediet: quare quidquid tunc eueniet, ex neceſſitate eueniet.

Opi. Scoti.

Scotus 1. ſent. d. 2. q. 2. & d. 8. q. 5. & d. 39. duo aſſerit, vnũ eſt, ſm ueritatẽ eſſe contingentiã in rebus naturalibus. cum enim ſm ueritatẽ Deus agat ad extra cõtingenter, & liberè, potuit creaturas producere, ac non producere, poteſt ẽt con-

B ſeruare eas & non cõſeruare; quamobrẽ tam productio, q̃ eſſe rerum, eſt contingens: Alterũ eſt, ſm Ariſtotelẽ qui putauit Deũ agere ex neceſſitate naturę, nullã in rebus cõtingentiam eſſe poſſe, hoc probat ipſe dupliciter. Primò, quia quicquid fit, uel immediatè fit à Deo, qui cũ agat ex neceſſitate; id etiam ex neceſſitate fiet; uel fit etiã à cauſſis ſecũdis, & ſic etiã neceſſariò fiet: nã cauſſæ ſecũdæ cũ ſint uel ut ĩſtrumẽta primæ cãæ, nõ mouent, niſi prout mouentur a prima: ſed a prima mouentur neceſſariò; ergo ipſæ

C quoq; mouebũt neceſſariò; quare quicquid ab ipſis fiet, neceſſariò fiet. Deinde, cã prima prius natura reſpicit effectum producendum, quam cã ſecunda: ſed cã prima ex neceſſitate agens, neceſſariò reſpicit effectũ; ergo in illo priori, effectus hẽt neceſſitatẽ reſpectu cauſſæ primæ; nec ſuperueniẽs deinde cã ſecunda, põt illã neceſſitatẽ a prima cã iam inductã, ex ipſo effectu auferre. Sed obijceret aliquis Scoto, Ariſtotelem ponere in reb⁹ contingentiã 2. lib. Phyſicorum ubi agit de caſu, & fortuna, & lib. 6. Meta. tex. 5.

D & in fine primi libri Perihermenias, & multis in locis tradit cõtingens ad utrũ libet, pendens ex uoluntate hominis, & li. 3. Ethicor. aſtruit liberũ arbitriũ. Ad hæc non aliter reſpondet Scotus, q̃ affirmando Ariſtotelẽ ſibi contradixiſſe. is n. ſenſit Deum agere ex neceſſitate, is etiam cõceſſit in rebus eſſe cõtingẽtiam, nõ animaduertẽs inter hæc duo eſſe (ut ab ipſo demonſtratũ fuit) manifeſtã contradictionẽ. Hac igitur ab iſtis Philoſophis acutè magis quam uere diſputãtur ad tollendã e rebus oẽm cõtingentiam.

Probatur eſſe in rebus contingentiam.

C A P. XII.

Probatur eſſe in reb. contingentiam trib. argumẽtis

SEd vetus opinio eſt, eaque omnium penè tã Philoſophorũ quàm Theologorũ firmata cõſẽſu, eſse in rebus contingentiã: quã ego opinionẽ non dubito & veriſſimã eſse, & cuiuis facilè probari ac perſuaderi poſse. Primùm enim, cõtingentiã eſse, compertũ eſt omnium propè ſenſuum iudicio. Videmus.n. non nullas res eſse, quæ ſemper eodẽ modo ſe habeãt, vt Cælũ, in cuius motu, nulla poſt hominum memoriam inconſtãtia, nullus error & defectus adhuc notari potuit, has res neceſsarias dicim⁹; alias aũt cernimus, non quidẽ ſemper, ſed ferè & vt plurimũ eodẽ modo euenire, interdũ tamen deficere; vt hominem naſci bipedem, vnũ caput, duas manus, & ſingulis manibus quintos digitos habentem, ferè ita contingit, ſed nonnũquã aliter etiã accidit: has res vocamus contingentes. tantã hanc euidentiã rerũ, tam cõſtãs, & certũ iudiciũ ſenſuũ, qui non percipit, vel admittit, is profectò reiiciendus, & explodendus eſt a Philoſophia. rectè.n. Ariſtoteles in 8. Phy. tex. 22. dixit, dimittere ſenſum in iis, quæ ſẽſibus manifeſta ſunt, & rationes quærere, infirmitatem quandam eſse intellectus.

Quantã fidem & authoritatem habeat euidens iudiciũ ſenſuũ.

Quid referemus enim (inquit Lucretius) quod nobis certius ipſis.
Senſibus eſse queat, quo vera, & falſa notentur.
Ex ſenſu namq; omnia quæ ſunt credita, pendent,
Cui niſi prima fides rectè fundata valebit,
Haud erit occultis de rebus quo referentes
Confirmare animos quicquam ratione queamus.

Lepidũ dictum Auicen. & Scoti.

Et quemadmodũ Auicenna in lib. ſuæ Metaphyſicæ: Scitè, ait, qui negãt primũ illud principiũ quodlibet eſt vel nõ eſt: eos non eſse fatigandos rationibus, ſed igne tandiu torrendos, quoad fateantur non idem eſse vri & nõ vri, dolere & nõ dolere: ita & Scotus in 1. Sent. diſt. 39. facetè dixit, qui negant contingẽtiam, & clamãt oĩa neceſsariò euenire, eos tor-

A mentis exponendos eſse, & tam diu cruciandos donec concedant, poſſibile eſse eos non torqueri.

Breuis & perfecta demonſtratio qua probatur eſſe in rebus contingentiã.

Deinde, cõtingentiã eſse in rebus naturalibus, præſertim ſublunaribus hac rõne cõcluditur. Quicquid habet materiam & cõtrariũ, eſt contingẽs (loquor de materia in qua eſt priuatio, & potẽtia cõtradictionis ad eſse & nõ eſse) ſed omnes res ſublunares habent materiam & contrariũ; ergo ſunt contingentes. Hæc demõſtratio eſt a priori & ꝓpter quid, & ex proprijs cauſsis ducta. Ariſtoteles enim lib. 7. Metaphyſicæ tex. 22. & 1. lib.

An eſſe aliquid cõtingens ſit demõſtrabile.

B de Cælo tex. 136. docet materiã cauſsã eſse, cur res poſſint ẽe & nõ eſse. Verùm Scotus eo loco, quẽ paulò ſupra poſuimus, opinatur hãc ꝓpoſitionẽ, aliquod ens eſt cõtingens, eſse indemonſtrabilẽ: quod falsũ eſse, nos perſpicuè nunc oſtẽdimus, demonſtrando eã a priori & propter quid. Præterea, eſse contingẽs, cum neceſsariò ac ꝑ ſe dicatur de re quæ eſt contingens, ſicut etiam eſse corruptibile vt ait Ariſt. 10. Metaphy. tex. 26. aut dicetur in primo modo dicẽdi per ſe, hoc eſt quidditatiuè, aut in ſecũdo mo-
C do; Nõ in primo modo, quia contingentia non conuenit rei in ordine ad prædicata ſua quidditatiua, quæ nõ cõtingẽter, ſed neceſsariò de ea dicũtur; exempli cauſsa: Homo non eſt res cõtingens ratione animalis, corporis & rationalis: hominẽ enim eſse animal & corpus, nõ eſt contingens ſed neceſsarium: ſed conuenit rei cõtingẽtia in ordine ad ea quę ſunt extra quidditatẽ rei: nimirum ĩ ordine ad productionem, exiſtẽtiã, operationẽ, accidẽtia ſeparabilia & alia eiuſdẽ generis: cõtingẽs.n. eſt hominẽ produci
D & nõ produci, eſse & nõ eſse, operari & nõ operari, eſse doctũ & non eſse doctũ: adde quod ipsũ quod quid eſt abſtrahitur ab eſse & nõ eſse, & a poſse eẽ & poſſe nõ eſse, in quo tamen conſiſtit rõ & definitio cõtingentis: nõ igitur eſse contingẽs, eſt prædicatũ primi modi dicẽdi per ſe ac quidditatiuum. Sin autem eſt prædicatũ ſecũdi modi dicẽdi per ſe, ergo eſt demonſtrabile, nam erit propriè paſſio. Quanquam eſse indemonſtrabile dupliciter dicitur, & quod nõ poteſt demõſtrari, quia eſt primũ & immediatum

im-

immediatione (vt dicũt) cauſſæ, quo modo hominẽ eſſe animal rationale, eſt indemõſtrabile; vel quia non debet demõſtrari, propterea quòd nobis eſt notiſſimum; & demonſtratio cum ſit argumentatio, non debet adhiberi, niſi ad faciendam fidem rebus dubijs; atque hoc modo naturam eſſe, motum eſſe, multitudinem & diſtinctionem rerum eſſe dicitur indemonſtrabile, eſſe igitur contingens, non quidẽ priori modo, ſed fortaſſe poſteriori modo dici poſſet indemonſtrabile: nam licèt cauſſa contingentiæ ſit obſcura & ignota multis, eſſe tamẽ in rebus contingentiam, neſcio cui non ſit perſpicuum & manifeſtum. Si igitur res ſublunares habent materiam & contrariũ, ergo tã intrinſecùs quàm extrinſecùs poſſunt impediri & deficere, & aliquãdo impedientur & deficient. Sunt igitur contingentes.

Tertia eiuſdem rei probatio atq; confirmatio ſumi poteſt ex perfectione mũdi: qui ſi eſt (vt appellatur) vniuerſum, hoc eſt totum quid & perfectũ, neceſſe eſt in eo contineri omnes gradus, & omnia rerũ genera; quemadmodum igitur cernimus in mũdo eſſe cauſſas & cauſſata, finitum & infinitũ, æternum & temporale, corporeũ & ſpirituale, animatũ & inanimatum; ita quoque in eo eſſe oportet contingẽs & neceſſarium. Sed dicet aliquis, hanc rationem nihil conficere ſecundum Theologos, quippe qui affirmantes in mũdo non eſſe omnes ſpẽs rerum quas Deus ſecũdũ infinitam uirtutem ſuã producere poſſet, neceſſe habent fateri, mundum eſſe imperfectum, nec poſſe ritè nominari vniuerſũ, ſiquidem multæ ſpecies ei deſunt, quas tamẽ is habere poſſet. Verùm ad hoc in promptu eſt reſpõſum. Etenim perfectio mundi nõ in eo eſt, vt is cõtineat omnes ſpecies rerũ infimas poſſibiles, ſic enim nũquàm Mundus perfectus eſſe poſſet, cũ Deus ſemper plures, atque perfectiores ſpecies quibuſcunque creatis poſſit efficere; ſed perfectio Mũdi præcipue ſpectari debet ex eo quòd mundus continet in ſe omnes gradus entis primos & generales, omnia prima & ſumma genera rerum in quæ ens proxime diuiditur, cuiuſmodi ſunt ſubſtantia & accidẽs, cauſ-

Dubitatio an mũdus poſſit verè appellari uniuerſum.

A ſa & cauſſatum, corporeum & incorporeum & ex vtroque coniunctum, animatum & inanimatum, cõtingens & neceſſarium; cõtinet etiam omnia genera prædicatorum quæ ſunt per ſe ſubordinata: continet deniq; omnes modos (vt ſic loquar) eſſendi, nempè ſimpliciter eſſe, uiuere, ſentire, & intelligere. hanc igitur ob cauſſam vere dicitur mũdus eſſe uniuerſum, & perfectum quid.

Soluuntur rationes negantium contingentiam.

B

CAP. XIII.

Reſtat nũc, vt ad rationes ſupra poſitas aduerſus cõtingentiam, breuiter reſpondeamus. Ad rationẽ Stoicorum ita reſpondeo: cum dicunt ipſi, quidquid eſt a Deo prouiſũ, ex neceſſitate euenire; diſtinguẽda eſt neceſſitas in abſolutã, & in neceſſitatẽ immutabilitatis ex ſuppoſitione; neceſſitatẽ abſolutam, voco eam, quę ſimpliciter conuenit rei ex natura eius & ſecundum omnes differẽtias temporis; quomodo hominẽ C eſſe animal, eſt neceſſarium abſoluta neceſſitate: natura enim hominis ea eſt; ut coniunctio animalis cum homine ſit omninò neceſſaria; atq; hæc quidem neceſſitas omnem excludit cõtingẽtiam, nec poteſt cum ea ſimul eſſe: neceſſitas autẽ ex ſuppoſitione dicitur, cum aliquid cõtingenter conuenit rei, ſi eius natura abſolutè conſideretur, ex ſuppoſitione uerò, id eſt relatum ad certam aliquam differentiam temporis, dicitur conuenire neceſſariò neceſſitate immutabilitatis, quia tunc non poteſt nõ conuenire; exẽ D pli gratia, hominem currere, ſimpliciter contingens eſt, neque enim, curſus neceſſariam connexionem habet cum natura hominis, ſi tamen ponamus hominem currere, tunc dum currit, neceſſariò currit, hoc eſt non poteſt non currere. Sic igitur res contingens, ſecundũ naturam ſuam poteſt eſſe & nõ eſſe, at eadem res dum actu exiſtit, nõ poteſt tũc non eſſe, quia omne quod eſt, dum eſt, neceſſe eſt eſſe, & quia omnia futura præſentantur Deo in illa ſua æternitate tãquàm præſentia, & ſecundũ determina-

Duplex neceſſitas, abſoluta & ex ſuppoſitione.

tam & actualē exiſtētiā quam habitura A ſūt; ideo certò ea cognoſcit, & hac rōne neceſſariò erūt; ſicut cū actu ſunt, neceſſariò ſunt. Quemadmodum igitur, licèt dum Petrus ſedet, tūc neceſſariò ſedeat, hoc ē nō poſſit nō ſedere, nō ideo tamē dicimus Petrū ſedere eſſe neceſſariū, ſed potius cōtingens, quia hoc eſt conſiderare ſeſſionē Petri abſolutè, illud aūt ſm quid, nempè tantùm dum ſedet: ita etiā Petrū eſſe ſeſſurū, abſolutè, & tā ſm naturā Petri quā ſm rationē ſeſſionis, cōtingēs eſt, relatum tn̄ ad ſcientiam Dei, qui in ſua æternitate videt Petrū non vt ſeſſurum, & vt indeterminatū ad ſedēdū B vel nō ſedendum, ſed vt iam determinatū ad ſedēdum & vt actu ſedentē, eſt neceſſariū neceſſitate immutabilitatis, q̄ non poteſt nō eſſe. Et ſicut cū Petrus ſedet, tunc non pōt nō ſedere, & omnes tn̄ dicimus illum contingēter ſedere, ſic ſi Deus præſcit Petrū cras ſeſſurū, non poterit non ſedere, nihilominus tn̄ ſimpliciter & abſolutè dicimus Petrū cras ſeſſurum contingenter. Vtar ad hoc declarandum, eo exemplo quo ad eandem rē illuſtrandam, vſus eſt D. Thomas prima p. q. 14. art. 13. ad ſm. Lapis ea ratione C vt exiſtit in Mūdo, per ſe res quædam eſt materialis & ſingularis, ſed vt intelligitur ab anima noſtra (ponamus. n. nūc cū D. Thoma tantùm res immateriales & vniuerſales directè cognoſci ab intellectu noſtro) eſt quodam modo immaterialis & vniuerſalis: ſicut igitur lapis ſimpliciter eſt materialis, relatus aūt ad ītellectū, eſt quodāmodo immaterialis, neq; hęc immaterialis, tollit illā materialitatē, ſed ſimul in eadē re ſm diuerſas rōnes eſſe poſſunt: ſic ēt futurum cōtingēs prouiſum a Deo, ſm ſe & ſimpliciter, cō- D tingēter eueniet, & poterit eſſe ac nō eſſe, relatū tn̄ ad ſciam Dei, quodammodo eueniet neceſſariò; neque neceſſitas hæc excludit illā contingentiā. ſed hæc ſatis ſint ad ſoluēdam rationē Stoicorū, nam velle ſubtiliùs & preſſius explicare qua ratione Prouidētia Dei nō auferat ex rebus contingentiam, non eſt huius loci.

Optimum exemplum D. Thom.

Ad rōnem Auic. reſpōdetur.

Ad rōnem Auicennæ ſit hoc reſponſum. Poteſt eſſe agēs naturale per ſe ſufficiens ad agēdum, & tn̄ non agere, extrinſecus impeditū ab alio, Sit v. g. ignis per ſe ſufficiens ad comburendā ſtupā ei oppoſitam; ſed extemplo ingruat vehemēs aliquis ventus aut imber qui vel extinguēs ignē, aut madefaciēs ſtupā, vel diſſiciens, impediat combuſtionē; hinc liquidò cernitur, impeditā fuiſſe combuſtionē ſtupæ, nō ob inſufficiētiā ignis, ſed ob impedimentū extrinſecus accedēs: ergo etiam in agēte naturali ſufficiēter ad agēdum, clarè perſpicitur contingētia; quin imò hoc ipſum, qđ eſt agēs naturale eſſe ſufficiens ad agendū, & non agere tamē extrinſecus ab alio impeditū, manifeſtiſſime declarat eius contingentiā; cū poſita ex parte agentis omni ſufficientia requiſita ad agendū, etiā tunc ipſum agēs extrinſecus impediri queat ab agendo.

Ad rōnem Ochan.

Ad rōnem Ochā, ſic rñderi pōt: Agere neceſſariò, dr̄ dupliciter, vel vt opponitur ei, qđ eſt cōtingēter agere, & ſignificat, ſemper agere eodē modo, & nunq̄ impediri poſſe ab agēdo; vel opponit̄ ei, quod eſt agere volūtariè & ꝑ electionē, & ſignificat nō eſſe in poteſtate eius non agere, ſi nihil ei deeſt eorū quæ requirūtur ad agēdū, nullumq; adeſt impedimētum. ratio ipſius Ochā. concludit agens naturale agere neceſſariò hoc poſteriori modo, quod nos libēter cōcedimus. Sed nos, cū dicimus res ſublunares nō eē neceſſarias, ſed contingētes, loquimur de neceſſitate priori modo accepta; ergo vt demus ipſi Ochan hanc eſſe neceſſitatē in agētibus naturalibus, vt cū agunt, neceſſariò agant, hoc eſt nō poſſint nō agere, & cum impediūtur, neceſſariò impediantur, hoc eſt nō poſſint nō impediri: is tamen debet vicisſim nobis cōcedere velit nolit, eſſe in rebus naturalibus eiuſmodi contingētia, vt nec ſemper agant nec ſemper impediantur, ſed aliquando agant & aliquando impediantur; quod nobis ſatis eſt, ad eam de qua nunc agimus, contingentiam aſtruendam.

Dupliciter dici poteſt agēs aliq̄d agere neceſſariò.

Ad rationes Scoti hoc modo reſpondendum eſt. Licèt cauſſa prima moueret neceſſariò, tn̄ ꝑꝑ cōtingētiā ſecundarū cauſſarum, effectus exiſteret contingēs, quia motio & actio cauſſæ primę nō recipitur in ſecunda cā ſm conditionem cauſſæ primæ, ſed ſm diſpoſitionē cāæ ſecundæ determinatur, & modificatur; quicquid. n. recipitur, per modū recipientis

piꝫtis recipitur,nec actio recipitur ſecūdum conditionem agentis, ſed ſecūdum diſpoſitionem patientis; cuius rei exemplū habemus in ſyllogiſmis,in quib.concluſio ſemper ſequitur debiliorem partem;ex maiori.n.affirmatiua, uel neceſſaria,uel uniuerſali, & minori negatiua, uel contingenti,vel particulari,ſequitur concluſio non maiori, ſed minori ſimilis,nimirum, negatiua, contingens,particularis. Ergo cauſſa ſecunda, non mouet niſi mota a prima,hoc eſt niſi cōcurrente motione primę,per quam ipſa cietur, dirigitur, determinatur & applicat ad mouendum; ſed non mouet ſm modum mouendi quē habet prima, ſed mouet ſecundum modum naturæ ſuæ; quæ quoniam eſt contingens,hinc neceſſariò efficitur; ut non ſolum motio procedēs à cauſſa ſecunda ſit cōtingens, ſed etiam motio proficiſcens a cauſſa prima quoniam recipitur in cauſſa ſecunda contingenti, etiam ipſa cōtingens eſſe debeat, & contingenter attingat effectum. Illud uero quod addit Scotus, cauſſam primā prius reſpicere, uel attingere effectum quàm cauſſas ſecundas, partim uerū eſt, ſi(prius) ſignificet intimius, & independentius(uel ut loquuntur Theologi)immediatius immediatione uirtutis; ſed hoc modo nihil facit ad propoſitum:partim falſum eſt,ſi prius reſpicere vel attingere effectū, ſignificat priùs agere & imprimere aliquid in effectum, quomodo ſumi debet a Scoto ad cōcludendum id quod uult concludere,dico id eſſe falsū: tum quia cā uniuerſalis per ſe indifferēs & indeterminata eſt ad hunc, uel alium effectum particularem producendum, nec attingit effectum, niſi determinata & modificata per cauſſas ſecundas & particulares; quomodo igitur poteſt uis, & cālitas eius peruenire ad effectum priùs quàm uis cauſſarum ſecundarum? tum etiam, quia una numero productio eſt, per quam effectus particularis producitur ſimul à cauſſis ſecūdis,& a cauſſa prima;non igitur poteſt cauſſa prima inducere in effectum neceſſitatem aliquam, priùs quā cā ſecūda inducat in eundem, contingentiam. Atque hinc palam eſt, Ariſtotelem facientem Deum agere ex neceſſitate naturæ,& ponētem in rebus

A contingentiam,non ſibi ipſum contradixiſſe,cum hæc duo non pugnēt inter ſe; quam rē Herueus Quodlibeto 2. quæſt. 4.copioſe, acute, docteq; tractauit. Iam uerò quod ait Scotus, ſecūdum ueritatē cōtingentiam eſſe in rebus propter contingentiam & libertatem Diuinæ voluntatis liberè producentis & conſeruantis creaturas, quàm ſit remotum a uera ratione mox oſtenſuri ſumus in eo qđ ꝓxime ſequitur,capite,in quo alterā quæſtionem de cauſſa,& (ut uocant)radice contingentiæ,explicabimus.

B

Quæ ſit cauſſa contingentiæ ſecundum alios ſcriptores.

CAP. XIIII.

Varietas rerū cōtingentium.

MVltiplex eſt contingens;etenim aliud eſt in potentia paſſiua, ut materia prima contingenter & indifferenter ſe hēt ad quaſlibet formas præſertim ſingulares & indiuiduas accipiendas; & aliud eſt in potentia actiua, ſunt.n.quædā agentia neceſſaria, & alia contingētia. Rurſus cōtingens,aliud na- C turæ aliud uoluntarium;nam & ignis cōtingenter agit, & homo per liberum arbitrium contingenter operatur. Inter hæc duo cōtingentia eſt triplex differentia: primum, quod contingens naturale euenit uel ut plurimum,uel rarò;per ſe quidem,ut plurimum,per accidens autē rarò; hominem enim naſci bipedem ut plurimum euenit,contrarium autem rarò accidit:contingens uerò uolūtarium, habet ſe indifferenter, & ut uocant ad utrumlibet. Deinde contingens naturale eſt ſm naturam ſuam definitum,& de- D terminatum ad modum operandi, & ad effectum unius rationis;contingens autem uoluntariū,minime. Denique contingens naturale,cum habet omnia,quę requiruntur ad agendum, nullumq; occurrit impedimentum, non poteſt non agere;& ſemper agit toto conatu,& contētione ſuæ uirtutis,hoc eſt(ut loquuntur Philoſopi) ſecundum ultimum ſuæ potentiæ; contingens autem voluntarium nō ita eſt affectum, cum in eius poteſtate ſit agere & non agere, & tantam uim ad agendum cōferat, quātam uult,

non

non quantam poteſt. Adde his quartam differentiam; quòd futurum contingens naturale præſciri poteſt;at futurum contingens uoluntarium, ſolo à Deo certò ſciri poteſt. Nobis in pſentia ſermo erit de contingentia, quæ eſt in rebus naturalibus, cuius cauſſam nũc inueſtigare uolumus:nã de cõtingẽtia quę eſt in libero arbitrio, alio loco differẽdũ eſt. Quæ igitur cã ſit cur res naturales, q̃ ſunt infra orbem lunæ, & verè ſint, & ueriſſimè dicanť cõtingentes, breuiter diſquiramus.

Opinio Scoti. Scotus 1. Sent. d.2.q.2.& d.8.q.5.& d. 39. cauſſam contingentiæ, quæ eſt in rebus, nõ aliam eſſet ait, q̃ contingentiam & libertatem Diuinæ uoluntatis; ꝑpea enim res ſunt contingentes, q̄ eas Deus liberè produxit, hoc eſt potuit producere & non producere; liberè etiam eas cõſeruat, poteſt.n. conſeruare & nõ conſeruare; quare neceſſe eſt tum ipſum fieri, tum ipſum eſſe creaturarũ eſſe cõtingẽs. Hæc opinio falſa eſt. Primùm enim, hinc efficeretur omnes res eſſe æqualiter contingentes, nullumque dari ens in rebus creatis neceſſarium & immutabile, ſiquidem omnia quæcunque ſunt in mundo pari libertate uoluntatis producta ſunt à Deo. Scotus igitur ut in rebus creatis ſeruet contingentiam, aufert neceſſitatẽ & immutabilitatem a rebus, cum tamen ens neceſſarium & immutabile ſit multò nobilius atque præſtantius, quàm ens contingens, magiſque pertinens ad perfectionem uniuerſi. Deinde, quid prohibet Deum uelle quidem contingenter ſeu liberè; ſed tamen velle alias res habere eſſe contingens, alias autẽ habere eſſe neceſſarium? cur ex contingentia uoluntatis Diuinæ concludit, contingentiam rerum, & nõ ſimiliter ex ęternitate, ſimplicitate, immaterialitate, immutabilitate uoluntatis Diuinæ, concludit res omnes eſſe æternas, ſimplices, immateriales, & immutabiles?

Opinio D. Thomæ. D. Dhomas 1. par. q.19. arti.8. cauſſam contingentiæ refert ad efficaciam uoluntatis Diuinæ: quoniã enim uoluntas Dei eſt efficaciſſima, inde fit vt nõ ſolum fiant quę Deus uult fieri, ſed etiam eo modo fiant quo Deus uult ea fieri; uult autem Deus quædam fieri neceſſariò & quædam cõtingenter, ut ſit ordo in omnibus ad complementum uniuerſi. A Verum (niſi ego fallor) D. Thomas non reddit ueram rationem & cauſſam omnis contingentiæ: nam, ut demus contingentiam rei quæ eſt uel in eius productione, uel in actuali exiſtentia, uel in operatione, pendere ex efficacia Diuinæ uolũtatis, quoniam hæc omnia poſſunt eſſe & non eſſe, attamen q̄ homo v.g. ſecundũ naturam ſuam ſit res contingens & corruptibilis, ſiue producatur ſiue non, ſiue exiſtat ſiue non exiſtat, hoc non pendet ex efficacia Diuinæ uoluntatis. Etenim cum Deus nihil extra ſe velit aut agat ex neceſſitate, ſed cõtingenter, B ac liberè, eorum tantũmodò uoluntas Dei cauſſa eſſe poteſt quæ poſſunt eſſe & non eſſe; at hominem eſſe rẽ contingentem, eſt omninò neceſſarium, nec poteſt fieri à Deo, ut ſit homo & nõ ſit contingens; nam eſſe contingens uel eſt de eſſentia rei, uel intrinſece ac per ſe conſequitur eſſentiam; quamobrem oppoſitum eius conuenire rei, quæ ſecundum naturam ſuam eſt cõtingens, implicat contradictionem: quocirca non põt fieri nec cadit ſub Dei uoluntatem: immo cum ex natura rei, uel certè ſecundũ C modum noſtrum intelligendi prius ſit Deum intelligere in ſua eſſentia omnes res, q̃ velle eas producere, in illo priori præſentantur intellectui diuino omnia quæcunque ſunt producibilia, quorum alia habent naturam contingentem, alia neceſſariã: prius igitur eſt Deum cognoſcere eſſe aliquas naturas contingentes poſſibiles produci, quàm Deũ uelle eas producere; immo uult eas producere, q̄a in latitudine totius Entis producibilis à Deo, cognoſcit eſſe aliquas res contingentes, & alias neceſſarias producibiles: D contingentia igitur, quæ eſt propria paſſio per ſe conſequens eſſentiam rei, non conuenit ipſi rei propter efficaciam diuinæ uoluntatis.

Opinio Alexãdri Aphrodiſæi. Alexander Aphrodiſęus lib.2. de Anima cap. 45. innuit cauſſam cõtingentiæ, eſſe ipſum non ens inſperſum & immixtum rebus: ita enim ſcribit. [Si entium, quædã ſunt ſempiterna, alia uero corruptibilia, nõ aliã eſt cauſſam differẽtia horum eſſe poteſt, quàm ob nõ Entis communicationem; propter enim mixtionẽ eius, & temperamentũ præſentiamq; infirmitas

A ſirmitas & imbecillitas ijs quæ ſempiterna nõ ſunt aduenięns, prohibet ipſa ſemper eſſe, atque eodem modo ſemper habere. Propter non entis igitur mixtionẽ, corruptibilia talia ſũt; & ſi non Ens nõ eſſet in rebus, nullũ ens eẽt corruptibile.] Hactenus Alexãder. Sed quid ſignificare uelit Alexander per hoc ſuũ (non Ens) haud facile eſt intelligere. Si.n. ſignificat materiam primã, in qua quoniã ẽ priuatio, & potentia contradictionis ad eẽ & non eſſe, ſolet ea ab Ariſ. & a Peripateticis appellari nõ ens, recte ait (ut nos paulò infra docebimus) huiuſmodi (nõ ens) eſſe cauſſam contingentiæ; Sin ãt per il- B lud (non ens) non vult aliud ſignificare q̃ hoc quod eſt res non poſſe ſemper eẽ, & poſſe deficere ab ipſo eſſe continenter uariari, & mutari tendendo ad non eſſe, profecto non reddit cãm contingentię, ſed tantum explicat rõnem & definitionem contingentis. Eſt.n. contingens, qđ non poteſt ſemper eſſe, ſed põt eẽ & nõ eſſe; quare in rõne contingentis inuenitur permixtum eẽ cũ non eſſe; nõ igitur cauſſa contingentis (quam nunc quærimus) eſt poſſe non eſſe, cum hoc ipſũ ſit contingens; cãm autem diuerſam eſſe o- C portet ab eo cuius eſt cã; & cum idem ſit quærere quæ ſit cã, cur aliquæ res ſint contingentes, quod quærere quę ſit cã, cur aliquę res poſſint deficere & non eẽ, aſſignare hoc cãm illius, eſt aſſignare idẽ cauſſam ſui ipſius; ſicut cauſſa eclipſis Lunæ non eſt defectio luminis in luna, quoniam idem eſt lunam eclipſari, atque lumẽ eius deficere, ſed eſt interpoſitio umbræ terræ inter ſolem & lunam.

Opin. aliorum.

Alij aiunt, cauſſam contingentiæ, eẽ complemẽtum ac perfectionẽ vniuerſi, quod ut omnibus ſuis partib. expletum D omnibusq; numeris eẽt abſolutũ, neceſſe fuit contineri in eo non ſolũ res neceſſarias & incorruptibiles, ſed etiã contingentes & corruptibiles. Sed iſti non animaduerſũt, aliud eſſe quærere, quare in mundo ſint res neceſſariæ & contingentes, & aliud quærere, cur homo. v.g. ſit res contingens, Angelus autem ſit ens neceſſarium; illud referri poſſet ad complementum uniuerſi, hoc autem eo referre uelle, ridiculum eſset.

A *Quæ ſunt ueræ ac propriæ cauſſæ cuiuslibet contingentiæ, quæ in reb. naturalibus reperitur.*

C A P. XV.

RElicuum eſt, ut quas nos arbitramur eẽ ueras & proprias cauſſas omnis contingẽtię quæ cernitur in rebus ſublunaribus, eas nũc paucis exponamus. Cõtingentia rerũ ſublunariũ B quatuor modis conſiderari poteſt: Vno mõ ſecundum actualẽ exiſtentiam, hoc eſt quatenus res naturalis hẽt exiſtẽtiã defectibilem; & huius cõtingentiæ, quæ eſt in actuali exiſtentia, duplex eſt cã; vna prima & uniuerſalis, quæ eſt uolũtas Dei, qui vult aliquas res ſemper eſſe, eaſque ſemper conſeruat; alias autem vult ad tempus exiſtere, & aliquando deficere; & iõ eas conſeruat ad aliquod tẽpus, & aliquando deſinit eas conſeruare: altera eſt cã proxima & particularis, quæ itẽ duplex eſt, intrinſeca & extrinſeca; in- C trinſeca, eſt materia, quę quoniam habet priuationem & potentiam contradictionis ad eſſe & non eſse, idcirco cã eſt cur res materialis poſſit eſſe & non eſse, vt diſertè docet Ariſt. 7. lib. Metaphy. tex. 22. 1. li. de Cælo tex. 136. & li. 7. Metap. tex. 53. & 12. li. tex. 30. & li. 14. c. 3. extrinſeca uero cauſſa, eſt cõtrarium a quo res ſublunares impediri poſſunt, ne ſecundum naturam ſuam operentur, & deſtrui, ne ſuum eſse ſemper retineant; habere aũt contrarium, cum eo quod eſt habere materiam, adeo cohæret, ut nulla rõne inui- D cem diſiungi poſſint; nam, ut ait Ariſt. in lib. de Longitudine & breuitate uitæ. c. 2. impoſſibile eſt habenti materiam non exiſtere aliquo modo contrarium.

Quæ ſit cã cur res ſublunares habeant exiſtentiã contingentem.

Altero mõ cõſiderari põt contingẽtia in productione rei; productio.n. rei naturalis eſt contingens, quia põt fieri, & põt impediri. Huius contingentiæ cauſa, eſt tum agens particulare, quod cum etiam ſit contingens in agendo, poteſt impediri; necnõ materia & contrarium de quibus diximus; tum etiam Dei ſapientia & voluntas; cum.n. Deus uellet quaſdã res

Cur productio & omnis operatio rerum ſublunariũ ſit contingens.

fieri

fieri neceſſariò, alias cõtingẽtes, aptauit illis cãs ſecundas, agentes neceſſariò; his autem alias, agentes contingenter.

Quæ ſit cã poſſibilitatis rerũ cõtingentiũ.

Tertio modo conſideratur contingentia, ſecundum poſſibilitatem rei ad productionem vel exiſtentiam; ſunt.n. in latitudine rerum producibilium a Deo, quædam res contingentes; quod autem talis contingentia ſit producibilis, nõ aliam puto eſſe cãm, quam immensã Dei potentiam, quę poteſt efficere quidquid non implicat contradictionem, produci autem ac eẽ res contingentes, nullã inuoluit cõtradictionem. Ac potẽtia Dei, eſt quidem cã efficiens poſſibilitatis contingentium, ſed cã exemplaris, eſt eſſentia diuina prout eſt participabilis a creatura, id enim tantùm poteſt eſſe, quod poteſt aliquo modo participare eſſentiã Diuinam: & quoniam inter alios modos participandi diuinam eſſentiam, ſunt hi duo, nimirum participare neceſſariò & contingenter, ideo hi modi entis, ſunt poſſibiles.

Quæ ſit cã cõtingentię ea rõne ut ipſa eſt propria paſſio fluẽs ex natura rei naturalis.

Quarto modo conſideratur cõtingentia, non in ordine ad productionẽ & exiſtentiam, ſiue actualem, ſiue poſſibilem; ſed in ordine ad ſubiectum cuius eſt propria paſſio, neceſſariò & per ſe ei conueniens, eiusque naturam conſequens: vt ſi quæratur quare homo ſecundum naturã ſuam eſt res quædam contingens; huius contingentiæ cã non eſt alia quàm materià, & natura ſubiecti eiuſmodi, vt eam neceſſariò conſequatur hęc contingentia. Neque uerò huiuſmodi contingẽtia videntur reduci poſse ad potentiã vel voluntatem Dei, nam Deus reſpectu creaturæ, non habet rationem cãæ niſi uel finis, uel efficientis, uel conſeruãtis; harum autem cãrum uis & cauſsalitas, per ſe non attingit nudam quidditatem rei, ſed vel eius productionem, vel exiſtẽtiam, uel operationem; non.n. dicimus Deum eſse cãm, ut homo ſit animal rationale, uel ut ſit riſibilis; cum igitur hominem eẽ naturam contingentẽ uerum ſit, ſiue ſit ſiue non ſit homo, & id abiunctum ratione ſit a productione, exiſtẽtia & operatione; non videtur huius contingentię ratio & cã referri poſse ad voluntatem uel potentiam Dei, ſed tantùm ad naturam materialem ſubiecti. quare hoc, quod eſt eſse contingens, eſt paſſio rei naturalis, cõueniens ei propter eius principia intrinſeca, pręcipuè autẽ propter materiam cui inſita eſt priuatio & potentia contradictionis ad eſse, & non eſse. Verùm de contingentia, an ſit & cur ſit in rebus, quę duo fuerant ad explicãdum propoſita, ſatis eſt adhuc diſputatum.

FINIS NONI LIBRI.

DE QVANTITATE

LIBER DECIMVS.

ABsolvta eſt prior
pars huius operis,
in qua dictum ē de B
communib. omniũ
rerũ caducarum &
mortaliũ pricipijs;
ſeqtur altera pars
operis continẽs do
ctrinã & explicationem generalium affe
ctionũ quæ in cunctis rebus naturalibus
communiter inſunt. Huiuſmodi aũt affe
ctiones corporũ naturaliũ, ſũt quatuor,
Quantitas cui ſemper coniuncta eſt figu
ra, Locus, Tempus, & Motus: ac priorib.
quidem tribus tractãdis, ſingulos libros
tribuimus, Motui, verò, quia is latiſſimè C
patet, plurimiſq; difficultatibus eſt im-
plicatus, tres ultimos libros aſſignaui-
mus. Eſt autem cęteris affectionib. prior
quantitas, non ſolum quoniam coæua
eſt materiæ primę, per ſe nec generabi-
lis nec corruptibilis, ſed etiam ꝙ proxi-
me inhęret materiæ, quæ niſi affecta ſit
quantitate, cęterorum accidentium nul
lum poterit accipere. Etenim ſine quan
titate, res phyſicæ nec ipſæ conſtare, nec
operari, nec ullũ accidens in ſe habere,
aut aliunde accipere, nec mouere aliud
quidpiã, nec ab alio moueri poſſẽt. His D
accedit, ꝙ motus eſt prior tempore, cũ
hoc ſit paſſio illius: Motus ãt poſterior
eſt loco, & mobili; locus autem & mobi
le, quantitate carere non poſſunt: quare
primum oĩum agendum eſt de quantita
te. Sed quantitatis triplex eſt conſidera-
tio,; vna Metaphyſica, ſm quam has de
quantitate quęſtiones tractabimus; An
quantitas ſit res diuerſa a ſubſtantia: An
linea, ſuperficies, & puncta, ſint entia rea
lia poſitiua, & inter ſe & ab ipſo corpore
realiter diſtincta: An ſit actu aliquid infi
nitum: An infinitum poſſit effici a Deo:
An continuum componat ex indiuiſibi-
bus, & de infinitate continui ſm diuiſio
nem & additionem. Altera conſideratio
quantitatis eſt Mathematica, ſm quam
diſputabimus de abſtractione Mathema
tica quantitatis a ſubſtantia; præterea de
quadratura circuli, an ſit poſſibilis. Ter-
tia conſideratio eſt phyſica: ſm quã ex-
plicabimus illam apud Latinos & ſcho-
laſticos philoſophos vſq; adeo celebrem
q̃ōnem de Maximo & Minimo. Alias ve-
rò permultas quæſtiones hic conſulto ꝓ
termittemus, partim quia paruam diffi-
cultatem nec uerò magnam utilitatem
habent, partim quia uel tractatæ ſunt in
Logica; vel tractãdæ in Metaphyſica vbi
agitur de Categoria quantitatis. Verum
primo loco, de diſtinctione quantitatis a
ſubſtantia, diſputationem inſtituamur.

An quantitas re diſtinguatur a ſubſtantia.

CAP. I.

PRimùm oĩum uidendũ eſt, an quan
titas ſit diuerſa quædã res a ſubſtã
tia. Ac cõis quidem omniũ prope
Philoſophorum ac Theologorum opin.
eſt, quantitatem re diſtingui a ſubſtãtia:
quæ ita probari poteſt. Primò, Ariſt in 1.
Phyſi. tex. 15. hæc ſcribit. [Si igitur ſub-
ſtantia & quantum; duo & non unum eſt
quod eſt,] ex his uerbis neceſſariò confi
citur quantitatẽ eſſe re diuerſam a ſub-
ſtantia. Ariſt. n. contra Parmenidem &
Meliſſum dicentes omnia eſſe unũ ens,
ita argumentatur: Aut iſtud ens eſt ſolũ
accidens, at ſolũ accidens ſeparatum a
ſubſtantia per ſe cohęrere nequit: Aut
eſt tm̃ ſubſtantia; non igitur illud ens e-
rit finitũ, aut infinitũ ut ipſis placet; nã
huiuſmodi affectiones propriæ ſunt quã

Quantitatẽ re diſtingui a ſubſtantia probatur tredecim argumentis.

titatis,

titatis, & propter ipſam dicũtur ac repe-riuntur in aliis rebus. Quod ſi illud ens habeat in ſe ſubſtantiam & quantitatẽ, non iam erit unum ens, ſed duo; hæc ibi Ari. Quis non uidet hãc ratiocinationẽ Ari. futilẽ & infirmã fore, ſi quantitas nõ re, ſed rõe tm̃ differat a ſubſtantia? Accedit huc alter locus Ari. ex 7. Metap. te. 8. q ſic hẽt, [Longitudo, latitudo & ꝓfunditas quãtitates quædã ſunt, ſed non ſubſtantia; quãtitas.n. non eſt ſubſtantia ſed magis cui hęc primò inſunt.] Deinde, aut in compoſito naturali tm̃ ẽ una quãtitas nempe ipſius ſubſtantiæ, pp quam omnia accidentia quæ tali ſubſtãtiæ inſunt, dicuntur quanta: aut quot ſunt accidentia & entitates in compoſito tot sũt quantitates, ita ut unumquodq; accidẽs ſuam habeat quantitatem, exempli cã, in lacte ſit propria quantitas materiæ, & alia formæ, & alia albedinis. & alia item dulcedinis atque humoris. ſi ponitur vna quantitas omnium quæ ſunt in compoſito, ea neceſſariò diſtingui debet a ſubſtãtia; ſiquidem in hoſtia conſecrata remanet quantitas panis non manente ſubſtãtia eius, quare neceſſe eſt eiuſmodi quãtitatem eſſe rem diuerſam a ſubſtãtia panis: ſin autem tot quantitates ponantur quot ſunt entitates in compoſito, ſanè perquàm multa incommoda, & quæ repugnent doctrinæ Ariſt. neceſſariò conſequuntur. Primùm.n. ſi vnumquodq; accidens ſingulariter ſuam ſibi uendicat quantitatem, ergo accidẽtia erunt quãta per ſe non accidens. i. pp ſubiectũ in quo ſunt, quod planè aduerſatur Ariſt. ſcribenti in 5. lib. Metaph. tex. 18. & 2. lib. de Gener. tex. 62. & 6. lib. Phyſic. tex. 39. & 49. accidentia eſſe quanta per accidens, nimirum ratione ſubiecti in quo inhærent. Deinde, cum in uno compoſito multa ſimul inſint accidentia, oporteret ſimul quoque multas ineſſe quantitates, quæ cum oẽs ſint unius ſpeciei, erunt ſimul in uno ſubiecto multa accidẽtia abſoluta & realia eiuſdem ſpeciei; quod habetur communiter ꝓ abſurdo. Præterea, natura nihil facit fruſtra nihil ve ſuperfluum, ſed quod poteſt facere ęquè bene per pauca, non utiq; facit per multa; cum igitur per unam tm̃ quantitatem ſubiecti, poſſint accidentia om-

A nia eſſe quanta, quippe cum educantur ex potẽtia eius, & in eo recipiantur, quã ẽt ob cauſſam debent illius extẽſionem & figuram induere & accipere, profectò ſuperuacaneum eſt ſuam cuique accidẽti quantitatem aſſignare. Poſtremo, qui poſſunt multæ quantitates ſimul eſſe, citra penetrationem dimenſionum? nam duo corpora non poſſe ſimul eſſe, aut ſe inuicem penetrare, non accidit propter ſubſtãtiam; nihil.n. prohibet multas ſubſtantias ſimul eſſe, vt in Angelis manifeſtum eſt, ſed propter quantitatem, quæ ꝑ ſe locum ſitumque proprium habẽs, obſtat & impedit, quo minus duæ quantita-

B tes poſſint eſſe ſimul. Huc pertinet illud Ariſt 4. Phy. tex. 76. ſcribentis, ſolam quãtitatem cubi, tametſi omnia alia quæ sũt in cubo detraherentur, occupaturam tamen tantundem loci, quantum antea obtinebat, ex quo intelligitur locum & ſitum cuique rei conuenire non ꝓpter ſubſtantiam, ſed ꝓpter eius quantitatẽ: uide quæ in eãdem ſententiam diſertiſſimè ſcribit Themiſt. 4. Phy. ſuper tex. 36. Atque hoc argumẽtum ualentiſſimum eſt ad euertendum opi. Ockam negantis

C quãtitatem re diſtingui a ſubſtãtia, quã opinionem capite proxime ſequenti ſumus pertractaturi.

Alij pro eadem ſententia afferũt decẽ alias rationes. Prima ratio eſt. Inter ſubſtantiam & accidens eſt diſtinctio realis, quia ſunt entia primò diuerſa, ergo etiã inter ſubſtantiam & quantitatem.

2. Inter res diuerſorum prædicamentorum, debet eſſe diſtinctio realis, quia ſecundum Ariſtot. 1. Poſt. prædicamenta ſunt impermixta & inconfuſa, ſed quantitas & ſubſtantia conſtituunt diuerſa

D prędicamenta, ergo &c. 3. Maior eſt diſtinctio inter ſubſtantiam & quantitatẽ, quàm inter duas albedines, ſed inter has eſt diſtinctio realis, ergo multo magis inter illas. 4. Quantitas aeris & quantitas aquæ sũt eiuſdem ſpeciei, ut patet, at ſubſtantia aeris & aquæ ſunt diuerſę ſpeciei, ergo quãtitas non eſt idem realiter cum ſubſtantia. 5. Subſtantia eſt per ſe ſubſiſtẽs & non in alio inhærens, quantitas autem eſt in alio inhærens, & non per ſe ſubſiſtens, ergo nõ ſunt idem realiter. 6. Subſtantia eſt ſenſibile per ac-

A accidens, quantitas autem eſt ſenſibile per ſe, ut docet Ariſt. in 2. lib. de Anima tex. 65. ergo &c. 7. Subſtantia non poteſt incipere & deſinere eſſe niſi per generationem & corruptionem, at quãtitas poteſt incipere & deſinere eſſe tantummõ per motum localem, quemadmodũ cũ ex duabus aquis fit una aqua, duę ſuperficies illorum corporum corrumpũtur: & cum rurſus vna aqua diuidit in duas, duæ ſuperficies, quæ antea non erant, de nouo exiſtunt. 8. Alia ſpecies mutationis eſt ad quantitatem alia ad ſubſtãtiã: illa dicitur augmentatio, hæc autem generatio, ergo &c. B 9. Poteſt fieri mutatio ſecundum quantitatem, non facta mutatione ſecundum ſubſtantiam; ergo non ſunt idem realiter: antecedens patet in rarefactione & condenſatione, vbi mutatur quãtitas ex maiori in minorem, vel contra ex minori in maiorem, non variata ſubſtantia. 10. Aut quantitas eſt idem realiter cum ſubſtantia, quæ eſt forma, & hoc non, quia formæ naturales sũt diuerſarum ſpecierum: oẽs autem quantitates unius rationis, in eadem ſpecie cõtinentur: aut eſt eadem cum ſubſtantia quæ eſt materia, C & ſic materia intrinſecè ac per ſe haberet partes remoto ab ea omni accidente: vel igitur illæ partes eſſent ſubſtantiales, uel accidentariæ; non ſubſtantiales, quia cum materia ſit ſubſtantia ſimplex; non poteſt eſſe compoſita ex diuerſis partibus ſubſtantialiter: non ẽt accidentariæ, namq; remouimus a materia omne accidens, relinquitur igitur fieri non poſſe ut materia per ſe ac intrinſecè habeat partes. Hæc illi. Verũ qui de hac ſententia plura cupit cognoſcere, legat quę ſcribunt Albertus Magnus 1. Phyſ. tractatu 2. cap. 4. D Heruæus 1. Quodlibeto quæſtion. 15. Burlæus in Commentarijs Phyſicis, exponens decimumquintum textũ primi libri Phyſic. & Paulus Soncinas in quęſtionib. Metaph. ſuper lib. 5. quæſt. 19.

Ponitur alia opinio, eorum qui negant quantitatem re diſtingui a ſubſtantia.

CAP. II.

QVanquam ſupradicta opin. ferè a Philoſophis iuxta atq; Theologis probata & recepta eſt, nõ defuerunt tamẽ qui contra ſentirent; nam & Alex. Aphrodiſęus ſcribit uetus fuiſſe Stoicorum decretum, quantitatẽ re nõ diſtingui a ſubſtãtia, & hoc poſtea Ochã renouauit atque confirmauit. Ipſe enim in commentarijs ſuis Logicis exponens Categoriam quantitatis, & in quarto quodlibeto multis articulis, & in Tractatu ſuo de venerabili Sacramento plurimis capitibus, docet quantitatem re nõ diſtingui a ſubſtantia, ſed eſſe ipſammet ſubſtantiam, prout habet partes extra ſe inuicem ſitu diſiunctas & locabiles, diuerſiſq; loci partib. correſpondentes. Atque hanc ſuam opinionem cõfirmat nec eſſe contra experientiam, nec contra rõnem, nec contra doctrinam Ariſ. nec cõtra fidem, nec denique contra dicta Sanctorum. Verũm, quia tota propemodũ eius argumentatio & probatio eſt Theologica, ſũpta ex abſoluta & infinita Dei potentia, nos qui res philoſophicas & philoſophicè tantùm in præſentia tractamus, duabus tantum rationibus contenti erimus, cæteras autem qui uult cognoſcere, requirat apud ipſum in locis citatis. Prior igitur rõ eſt hæc: Subſtãtia per ſe habet partes inuicem ſitu diſtantes, ergo non habet hoc formaliter propter quantitatem aliquam re diuerſam ab ipſa: conſequentia per ſe nota eſt, antecedens autẽ ita probatur; ſi quantitas eſſet accidens re diuerſum a ſubſtantia; & inhærens in ipſa, cum omne accidens pręſupponat ſubſtantiã, quippe quę ſit eius ſubiectũ; ergo partes quantitatis, ẽt pręſupponent partes ſubſtantiæ; nam ſicut quantitas præſupponit ſubiectũ in quo eſt, quia ipſa eſt accidens, ita quoq; partes quantitatis, cum ipſæ ſint etiam accidentia, præſupponent partes ſubſtãtiæ, vtpote in quibus inſunt, tanquam in

Opi. Ochan negantis inter ſubſtãtiã & quãtitatẽ, diſtinctionem realem.

in ſuis ſubiectis; quare prius natura eſt ſubſtãtiam habere partes, quàm habere quantitatem,ſubſtantia igitur non propter quantitatem,quę ſit diuerſa quædã res ab ipſa,ſed per ſe ac intrinſece habet partes extra partes; Poſterior ratio qua idem probatur ita ſe habet: Deus poteſt conſeruare ſubſtãtiam,etiam remouendo ab ea omne accidens abſolutum ſine mutatione locali ipſius;ſit igitur ſubſtãtia habens partes in aliquo loco, eamq; Deus ibidem conſeruet remota quãtitate,ſiquidem ipſa eſt accidens abſolutum re diſtinctum a ſubſtantia; tunc aut illa ſubſtãtia habebit partes ut priùs inter ſe diſtantes,aut nõ habebit; ſi habebit, ergo talis diſtinctio partium non cõuenit ſubſtãtiæ propter quantitatem, cum ex ſuppoſitione eam non habeat, ſed propter ſe ac intrinſecè: ſi autem nõ habet, ergo cum prius partes eſſent inter ſe loco diſtantes,tunc autem nõ ſint; & cum prius occuparent locum, quem tunc nõ occupãt,neceſſe eſt in illis factã eſſe mutationem ſecundum locum: nam quod non eſt in eo loco ubi prius erat,nec tamẽ corruptum fuit, id profectò mutatũ eſt ſecũdum locum;at hoc eſt cõtra ſuppoſitionem, poſitum enim fuit illã ſubſtantiam conſeruari a Deo ſine ulla eius mutatione ſecundum locum. Adde, q mutari ſecundum locum non poteſt id qđ eſt impartibile & indiuiſibile, ut demonſtrat Ariſt.6.lib.Phy.ſi igitur ſubſtãtia,remota quantitate,remanet indiuiſibilis & impartibilis, non poterit mutari ſecundum locum. Hæc Ochan. Sed ad priorem rationem ipſius, Heruæus loco ſupra citato, hoc modo reſpondet;licèt partes ſubſtantiæ, quantum ad id quod ſunt,præcedant ipſam quantitatem,non tamen quãtum ad id quod eſt (eſſe diuiſum ſic) hoc enim eis non conuenit niſi per quantitatẽ;ſicut etiã, licèt ſubſtãtia quæ eſt alba,ſecũdũ id quod eſt, ſit prior albedine, nõ tamẽ ſecũdum id quod eſt eſſe album, unde non poteſt eſſe alba remota albedine: ergo ſecũdum Heruæũ, partes quantitatis præſupponunt partes ſubſtãtiæ quantum ad eſſe, ſic enim omne accidens præſupponit ſubſtãtiam,ſed nõ quantũ ad id qđ eſt eſſe extra ſe inuicem ſitu diſtinctas, hoc enim nõ conue-

A nit ſubſtantiæ niſi per quantitatẽ,at quãtitati conuenit per ſe etiam remota ſubſtantia,uel ſm rem, ut in quãtitate Hoſtiæ conſecratę,vel ſm rõnem,ut in quãtitate mathematica. Ad poſteriorẽ autẽ rõnem, Paulus Soncinas loco ſuperius memorato,ita reſpondet;remota quantitate a ſubſtantia,remanere partes ſubſtantiæ quãtum ad entitatẽ, non autem quantum ad diſtantiam earum ſecundũ ſitum; nec tamen pp hoc ſunt motæ localiter,aut per motum appropinquarũt ſibi inuicem, ſed quia ampliùs non erũt partes; nã eſſe ſic partes,habebant a quãtitate: B Illa item ſubſtantia non erit amplius in loco circumſcriptiuè, ſed tantũ definitiuè, nec ob id tamen erit mota ſecundum locum,non enim deſeruit locũ ob traſmigrationem in alium locũ, ſed quoniam amiſit rationem eſſendi in loco circũſcriptiue quam habebat a quantitate. Atque hæc quidem de diſtinctione quãtitatis a ſubſtantia, a Philoſophis & Theologis diſputantur.

Opinio Auctoris.

Nos autẽ hac de re ita ſentimus, priorem opinionem,quæ facit quantitatem rem quãdam a ſubſtantia diuerſam,philoſophice C loquendo probabiliorem quidem eſſe; quippe cũ ſit & oĩum fere Doctorũ auctoritate & approbatione ſubnixa,& firmioribus rõnum præſidijs munita:eam tamẽ nulla ratione naturali euidenter ac demonſtratiuè probari exiſtimamus. Nã ſi ponatur quantitas re ipſa nihil aliud eſſe q̃ materia prout hẽt partes ſitu inuicem diſtantes, pp quam oẽs formæ quæ in ea inhærent,extenſionem quoq; atq; diuiſionẽ habeant,nihil contra hoc ualent rõnes,quæ præcedenti capite ſunt allatæ;etenim decẽ illæ rõnes D quæ poſteriori loco poſitæ ſũt, haud magnam uim habẽt: ad ſeruandam.n.diuerſitatem ſubſtantiæ & accidentis, uel diuerſorũ prædicamentorũ diſtinctionem, nõ eſt neceſſaria diſtinctio realis,ſed ſufficit formalis uel ſm rõne, qualis cernitur inter fundamẽtũ & relationẽ,inter quãtitatem & figurã,deniq; inter actionẽ & paſſionẽ. Sin autem Theologice loquamur, poſitis ijs q̃ in uenerabili ſcẽo Euchariſtiæ credimus & confitemur, adeo certa videtur nobis eſſe prior ſententia,ut contraria nullo modo,uel ægrè defendi queat.

queat. Nam cum Ochan dicat, quodli-
bet accidens Hoſtię conſecratæ ſuam ha
bere quantitatẽ, non poteſt ipſe cauſſam
reddere, cur quãtitates accidẽtiũ Hoſtiæ
ante conſecrationẽ ſimul erant cũ quan
titate ſubſtãtię panis, poſt cõſecrationẽ
ſit, cũ quantitate uel aliorũ accidẽtium,
uel aliarum ſubſtantiarum nullo mõ ſi-
mul eſſe queant. Cui rõni, licèt Ochã in
omnem partem ſe uerſet ut occurrat, Si
ſiphi tamen (vt aiunt) ſaxum voluit, nec
proficit hilum: quam rem facile perſpi-
ciet quiſquis, & rationem noſtram, & ſo
lutionem Ochan diligenter perpendet.
Omitto nũc, tot quantitates eſſe ſuper-
uacaneas, cum una ſubiecti quantitas ſa
tis ſit, ut ex ea cætera oĩa quę in ſubie-
cto inſunt, extenſa & diuiſibilia exiſtant.
Omitto, tantam quantitatum eiuſdẽ ſpe
ciei eiuſdemq; rationis ſimul in eodem
ſubiecto inhærentium, multitudinẽ ab-
ſurdam eſſe, nec ullo graui philoſopho
probabilem. Omitto denique, tot quãti
tatum ſimul & inuicem vnitarum coniũ
ctionem, citra dimenſionum penetratio
nem, eſſe impoſſibilem.

De ſuperficie, Linea, & puncto, an ſint extra animam, & an ſint inter ſe realiter diſtincta.

CAP. III.

COmmunis & peruulgata opinio
eſt, Superficiem, Lineam, & Pun-
ctum, eſſe in rebus extra animã,
quæ multis teſtimonijs Ari. atque rõni-
bus probatur. Primò, Ariſtot. in 2. Phyſ.
tex. 16. ait corpora naturalia habere in ſe
ſuperficies, lineas & puncta. Hæc igitur
ſunt in rebus extra animam. in 4. Phyſic.
tex. 25. ait corpus non eſſe album per ſe
primò, ſed quia ſuperficies, quæ in ipſo
inhæret, eſt alba: & text. 39. concludit,
locum nec eſſe materiam, nec formam,
nec interuallum, nec aliquid corporeũ,
ſed eſſe ſuperficiem corporis continen-
tis; at locus naturalis, eſt in rebus extra

Multis & teſtimonijs Ari & rõnibus, probatur, puncta, lineas, ſupficies eſſe entia realia.

A animam. In tex. 91. inquit omne conti-
nuum, ad minimum habere duos termi-
nos, ſiue ſit continuum ſecundũ unam
dimenſionem, ſiue duas, ſiue tres. & in
5. Phyſicor. ait. contigua eſſe, quorum
extrema ſunt ſimul: talia verò extrema
nõ poſſunt eſſe corporea, & quæ profun
ditatem habeant, ſic enim eſſet penetra-
tio dimenſionum. Ex his igitur locis per
ſpicuum eſt, Ariſtoteli, ſuperficiem, li-
neam & punctum eſſe in rebus extra ani
mam.

Idem rationibus comprobemus. Ac
primum quidẽ continua ſunt, cuius par
B tes copulantur ad unum terminum cõ-
munem, ut auctor eſt Ariſt. in categoria
Quantitatis: cõſtat autem multa corpo
ra naturalia eſſe cõtinua, ergo partes eo
rum copulabuntur ad vnum terminum
communem; qui non poteſt eſſe aliquid
corporeum, ſic. n. nõ fierent unum inter
ſe illæ partes intercedente aliquo corpo
re; præterea, Ariſt. in principio 6. lib. Phy
ſicorum ait terminum eſſe diuerſum a
re terminata, non igitur erit terminus
corporis aliquod corpus, ſed ſuperficies
ſine profunditate; datur igitur in rebus
C naturalibus ſuperficies: Tum, pono duo
fundamẽta Ariſtotelica, deprompta ex
5. Phyſicor. tex. 26. Vnum eſt, quod conti
nua ſunt quæ copulantur uno termino
communi, & quorum extrema ſunt vnũ:
alterum eſt, quæcunq; ſunt continua, ẽt
eſſe contigua, & deinceps; vocantur autẽ
deinceps, inter quæ nihil eſt mediũ eiuſ
dẽ generis: his poſitis ſic argumentor, ſi
extremæ partes continui fiunt unum in
ter ſe in termino cõmuni, hic terminus
non erit corpus, non enim fierent unum
inter ſe; præterea, ſi ille terminus eſſet
D quidpiam corporeum, partes illæ quæ
dicũtur continuari ad illum terminum,
nõ eſſent continuæ: patet conſequentia,
quoniam non eſſent deinceps, inter illas
. n. intercederet ille terminus, qui ſi fo-
ret corporeus, eſſet eiuſdem generis, cũ
re quam terminat, quæ eſt corpus; erit
igitur ille terminus communis partium
corporis, ſupficies; quare ſuperficies ex-
tra animam eſt in rebus. Poſtea, pona-
mus duo, unum eſt, contigua eſſe, quorũ
extrema ſunt ſimul: alterum eſt, eſſe ali-
qua corpora naturalia inuicem cõtigua,

vt elemēta & cęli: Ex his, quod volumus ſic argumentari poſſumus; cæli ſunt cōtigui, ergo habent extrema ſimul, quęro per extrema quid intelligas? an partes corporeas? ſed hoc falſum eſt, tum quia cum corpus infinitè ſit diuiſibile, nō poteſt dari extrema pars eius; tum quia ſi extrema corporis eſſent corporea, & eſſent ſimul, penetratio dimenſionum, & corporū exiſteret; ergo illa extrema sūt ſuperficies. Propterea Ariſtot. ſcribit 3. Phyſ. tex. 40. Omne corpus tam ſenſibile, quam intelligibile hoc eſt mathematicum, eſſe terminatum ſuperficie; & cōfirmatur, quia nos cernimus ipſa corpora naturalia, & tamen non cernimus niſi ſuperficiem, quia color non reperitur niſi in ſuperficie. definitur enim calor extremitas perſpicui terminati; & Auerro. quodam loco tradēs differentiam inter artem & naturam, ait naturam operari in toto ſubiecto, etiam in profunditate, artem verò tātum in ſuperficie, ſunt igitur in rebus ſuperficies. Ad extremum; Mathematici conſiderant hæc indiuiſibilia, nimirum pūcta, lineas & ſuperficies, ergo ſunt in rerum natura, & ſunt entia realia; alioquin ſi ea fingeret, atque cōminiſceretur Mathematicus, mathematicæ diſciplinæ nō eſſent ſcientię reales. Conſiderat ergo Mathematicus huiuſmodi entia, q̄ ſunt in rerū natura, ſed nō conſiderat ea, vt sūt in rerum natura; uerum abſtrahit, ideſt conſiderat ea, vt sūt dimenſiones quædam, & vt habent proprietates conuenientes dimenſionibus, non conſiderando an ſint in materia ſēſibili, nec ne. Ex his igitur manifeſtū ſit, huiuſmodi dimenſiones, eſſe i rebus. An autem ſint entia poſitiua & inter ſe realiter diſtincta, deinceps videamus.

Quòd Puncta, lineæ, Superficies; ſint entia poſitiua & inter ſe realiter diſtincta.

CAP. IIII.

An pūcta, lineæ, ſuper

QVOD autem linea, & ſuperficies ſunt entia poſitiua, manifeſtū eſt; ſi

A quidem ponuntur in categoria Quantitatis tanquam eius verę, ac germanę ſpecies. De pūcto, quamuis dubitari poſſit. quippe cum definiatur per priuationē, punctum enim dicitur, cuius nulla pars eſt, idē tamen ſentiendum eſt, tum quia Ariſt. definiens punctum, ait eſſe vnitatem quę habet poſitionem in continuo: tum etiam, quia linea definitur per puncta; nam in 1. Poſt. Ariſtoteles exponēs modos dicendi per ſe, refert pūctum ad primum modum, ſcribens ipſum punctū eſſe de ſubſtantia lineæ, non quod linea cōponatur ex punctis, ſed quia ſubſtātialiter definitur per puncta; atqui auctore B Ariſt. in 6. libro Topicorum ens poſitiuū ſubſtantialiter definiri non debet per aliquid priuatiuum. quare cū linea quæ eſt ens poſitiuum, ſubſtantialiter definiatur per puncta, neceſſe eſt ipſum punctū eſſe quoque poſitiuum ens.

ficies, ſint entia poſitiua.

Sed hoc loco quæret aliquis, quomodo punctum dicatur habere poſitionem in continuo? itemque quomodo punctū dicatur eſſe in linea? non enim in ea eſt, vt pars in toto, neque ut totum in partibus; quia nec linea ex punctis, nec pūctū C ex linea componitur: nec eſt tanquā inferius in ſuperiori, aut contra; quia nec linea de pūcto, nec punctū de linea dicitur: non enim vel pūctum dicitur eſſe linea, vel linea punctum, neq; eſt tāquam in loco, quia locus eſt æqualis locato; neque tāquam effectus in cauſſa, quia punctum non efficitur a linea: nec tanquam accidens in ſubiecto, quia ſubiectum eſt prius accidēte, & non definitur per ipſū, ſed potius ipſum per ſubiectum; contrarium autem cernimus in puncto comparatione lineæ. Ad priorem quæſtionem D reſpondetur, nomen poſitionis tripliciter ſumi, primò enim ſignificat ordinem partium permanentium in toto continuo, & ſic Ariſto. in categoria Quantitatis, dicit quantitatem aliam habere poſitionem, aliam nō habere; linea enim & ſuperficies habent poſitionem, motus autem & tempus minime: & ſic pūctum non habet poſitionem, cum omnino uacet partibus. Secundo, nomen poſitionis ſignificat habitudinem partium locati ad partes loci, quomodo conſtituit categoriam Situs, vel poſitionis, & ita punctum

Quō punctū habeat poſitionem in cōtinuo.

ctum non habet poſitionem, quia nec A eſt in loco, nec partes habet. Tertio, ſignificat non per ſe conſtare ſeiunctum ab alijs, ſed hærere alij,& in alio poſitum eſſe; quoniam igitur punctum ſemper hæret iunctumq; eſt continuo, ſi quidem vel terminat, vel continuat lineã, idcirco dicitur habere poſitionem in cõtinuo. Ad poſteriorem quæſtionem reſpondetur, clarum eſſe, punctum eſſe in linea; nam Ariſto. in primo Poſteriorum ait, & lineam eſſe in triangulo, & punctum in linea; neque vero poteſt eſſe extra lineam, cum ſemper eam continuet, uel terminet. Verum, quomodo B punctum ſit in linea, Albertus ita declarat: Punctus (inquit) & linea bifariam conſiderari poſſunt, nimirũ phyſicè, uel mathematicè; ſi phyſicè conſiderantur, non eſt punctum in linea tanquam in ſubiecto ſed eſt ĩ ipſa materia; materia enim ex ſe nõ eſt diuiſibilis ſed habet diuiſionem à quantitate, & ideo quatenus materia eſt diuiſibilis potẽtia ſecundum longitudinem, fit ſubiectum lineæ, ſecundum latitudinem, ſuperficiei, ſecundum craſſitiem corporeitatis. Sin autem hæc conſiderentur mathematicè, ſic in linea eſt punctum, ut C pars definitiua in eo quod definitur. Tripliciter autem poteſt linea definiri per punctum. Primò, ſecundum imaginariam ſui generationem, vt cum Mathematici dicunt lineam eſſe, quæ fit ex fluxu puncti: Tum ſecundum continuationem, vt cum dicitur linea eſſe cuius partes copulantur ad vnum terminum communem, qui eſt punctum. Poſtremo, ſecundum terminationem, vt cum dicitur linea eſt quæ duobus utrinque punctis terminatur. Quod autem pun- D ctum definitur per priuationem, id non concludit ipſum eſſe ens priuatiuum, nam & Deus & materia prima definiuntur per priuationem, & ſimiliter alia multa, propterea quòd eorum poſitiuæ differentię, ac proprietates nos latent. Adde, quod punctum etiam definiatur poſitiue, nimirum cum dicitur punctũ eſt unitas habens poſitionem in continuo; & punctum eſt terminus communis ad quem copulãtur, & continuantur partes lineæ.

Quõ pũctũ ſit in linea.

Quod autem huiuſmodi res, punctũ dico, lineam, & ſuperficiem, inter ſe diſtinguãtur ſecundum rem, ita probatur; ac de ſuperficie & linea clarum eſſe uidetur, tum quia ſuperficies, & linea ſunt duæ ſpecies quantitatis, quas re diuerſas eſſe oportet: tum etiam, quia linea eſt in diuiſibilis ſecundum latitudinem, ſuperficies autẽ eſt diuiſibilis: adde, quod mathematicus abſtrahit lineã à ſuperficie, multa conſiderans, & demoſtrans de linea per ſe nulla ratione habita vel mentione facta ſuperficiei, quod fieri nõ poſſet, niſi linea eſſet res diuerſa à ſuperficie. Quid, quod non implicat contradictionẽ, vt Deus faciat, vel poſſit facere lineam ſine ſuperficie, cũ linea ſit prior ſuperficie, & ab ea independens, ſicut etiam poſſet facere ſuperficiem ſine corporeitate; nã quemadmodum in ſacramento Euchariſtię, Deus abſtrahit qualitates panis cum quantitate, à ſubſtantia ipſius panis, Ita poſſet abſtrahere ſolum colorem, & figuram cum ſubiecta ipſis quantitate, at quantitas, quę per ſe primo ſubijcitur colori & figuræ, non eſt alia quàm ſuperficies, ergo &c. De Puncto autem, quod etiam ipſum re diſtinguatur à linea, ex eo manifeſtum eſt; quia linea eſt res diuiſibilis ſecundum longitudinem, punctum autem eſt res quædam extra animam, vt ſupra eſt oſtenſum, & eſt indiuiſibile ſecundum longitudinem, non poteſt autem eadem res eſſe diuiſibilis & indiuiſibilis ſecundum longitudinem. Præterea, ſi punctum eſt idem ſecundum rem quod linea, vel erit pars lineę, uel accidens lineæ: ſed non eſt pars, quia linea non componitur ex punctis; nec accidens, partim quia punctum ſecundum naturam prius eſt linea, accidens autem eſt poſterius ſubiecto; partim autẽ quia linea eſt diuiſibilis, punctum uerò indiuiſibile, nullum autem indiuiſibile poteſt eſſe accidens ſubiecti diuiſibilis. Atque hęc quidem de ſuperficie, linea, & puncto ſecundum communiorem ſententiam Philoſophorum ac Theologorum dicuntur, atque traduntur.

Pũctum, lineam & ſuperficiẽ, diſtingui realiter inter ſe, ſecundũ multos.

Declaratur opinio aliorum qui contra ſentiunt.

C A P. V.

GVlielmus Ochan in Commentariis ſuis logicis, explanãdo categoriã quantitatis, & in tractatu ſuo de uenerabili Sacramẽto Euchariſtiæ c. 1. & 2. exiſtimat pũctum nihil eſſe poſitiuum extra animã, & lineam, ſuperficiẽ, ac punctum, nec inter ſe, nec ab ipſa corporeitate realiter diſtingui: id quod probar, primum philoſophicè, deinde theologicè; philoſophicè quidem hoc modo.

Opi. & argumẽta Ochan. Primo Punctum aut eſt ſubſtantia, aut accidẽs, non ſubſtantia, vt patet, ergo accidens; rurſus oẽ accidens habet ſubiectum ſibi adæquatum, punctum igitur pro ſubiecto ſibi adæquato, vel habebit aliquid diuiſibile, uel indiuiſibile; non diuiſibile, quia accidẽs eſt in toto ſubiecto ſibi adæquato, punctũ ãt cũ ſit indiuiſibile nõ põt eſſe in toto aliquo diuiſibili; neq; indiuiſibile, quia uel ſubiectũ pũcti eſt ſubſtantia, uel eſt linea, ſed linea eſt per ſe diuiſibilis, Subſtantia quoq; nempe materia, eſt extenſa & diuiſibilis, præſertim cum ſcribat commentator in li. de ſubſtãtia orbis, primam omnium affectionũ materiæ eſſe corporeitatem. Poſtea, ſi pũctum eſt aliquod ens abſolutũ extra animam, realiter diſtinctum ab aliis, nec exiſtẽs pars alterius, ergo per ſe erit in aliquo prædicamẽto, cum igitur nõ ſit aut ſubſtantia, aut qualitas, aut relatio, aut aliud aliquod aliorum, oporteret ipſum eſſe quantitatem, quod tamẽ implicat cõtradictionem: nam ſi eſt quãtitas, hẽt partes, cum hæc ſit propria tõ quantitatis; ſi eſt punctum, ergo non habet partes, punctum enim definitur id cuius nulla pars ẽ. Deinde, impoſſibile eſt, ens aliquod reale abſolutum de nouo generari & corrumpi, per ſolum motum localem diuiſionis uel unionis; at ſi continuum diuidatur in duas partes, ex hoc ipſo exiſtunt de nouo lineæ, puncta & ſuperficies, ſi rurſus quæ diuiſa ſunt vniãtur, illa eadem corrumpuntur; ergo &c. Theologicè aũt idem confirmat

A hoc pacto. Punctum ponitur in linea vt eam terminet, & ut partes eius inuicem continuet, ſed ob utrumque horum conuenit pũctum non diſtingui realiter a linea, ergo &c. minor ꝓbatur, nã ſi linea finitur per punctum, tanquam per entitatem quandam extrinſecam a linea eiq; adiunctam, ergo ſi ponatur punctum remoueri a linea, ipſa linea euaderet interminata & infinita, qđ eſt abſurdum; nam cum punctum ſit penitus indiuiſibile, & intrinſecè nõ attingat atque componat lineam, neq; additum neque detractum poteſt eius longitudinem variare vel au-

B gendo eam, vel minuẽdo: quod ſi remoto pũcto a linea, nihilominus ipſa remanet finita & terminata; ergo ſuperfluè ponitur punctum ad eam terminãdam, cũ eo remoto eodem mõ ſit finita, quo antea erat; neq; uero quiſquã putet non eſſe concedendum quod hic ponitur, nẽpe pũctum remoueri poſſe a linea, nãq; cum pũctum ſit ens abſolutum, realiter diuerſum a linea, nõ exiſtẽs pars, uel effectus lineæ, nõ eſt impoſſibile ipſum remoueri a linea, uel ſecundum cogitationem, uel ſecundum abſolutam & om-

C nipotentem Dei uirtutem. Hactenus Ochan.

Gregorius Ariminenſis in 2. Sen. diſt. 2. q. 2. ar. 1. in explicatione tertiæ cõcluſionis, eãdem opi. ſequitur & probat his argumentis. Primùm, cum ex duabus aquis ſit una aqua continua, ſimiliter ẽt tunc ex duobus punctis terminantibus uel diſterminantibus illas aquas, ſit unum; hoc autem punctum ſi eſt ens poſitiuum realiter diſtinctum a linea, cũ ſit accidẽs, & indiuiſibile quiddam, habebit pro ſubiecto aliqd materiæ indiuiſi- *Rõnes Gregorij Ariminenſis.*

D bile; q̃ratur an iſta materia ſit in aliqua præexiſtẽtium aquarum? at non eſt maior ratio cur ſit in vna potius quam in altera, cum illud pũctum ſit terminus cõmunis utriuſque; vel erit in vtraq; aqua, at non poteſt unum accidens indiuiſibile, eſſe in duobus ſubiectis ſitu diſiũctis; quare oporteret materiam illius puncti de nouo generari, etiam ipſam de nouo generari. Tum, cum continuum diuiditur, punctum priùs continuãs, vel remanet, uel corrumpitur; nõ remanet, quia non in utraq; parte, nec in una potius quàm

in

A in altera, ergo corrũpitur, ſed quid fiet illi indiuiſibili materiæ quod erat ſubiectũ illius puncti? nõ.n.remanet; quia nec ſeorſum ab utraq; parte continui diuiſi, nec ſimul in utraque, nec in una potius quàm in altera, ut per ſe patet, ergo corrumpitur. quare iis duabus rationib. concluditur, ſi punctum eſſet aliquid poſitiuum realiter diſtinctum ab aliis, fore ut materia prima eſſet generabilis & corruptibilis. Ad hæc Ariſt. in 6. Phyſi. probat nullum indiuiſibile poſſe moueri; nam cum omne quod mouetur, priuſquã trãſeat ſpatium maius ſe, neceſſariò pertrãſeat ſpatium ſibi æquale, B ſi indiuiſibile moueretur, ſemper tranſiret indiuiſibilia ſpatia, quare magnitudo conſtaret ex indiuiſibilibus, & omnia eius indiuiſibilia, quæ ſunt infinita, actu numerarentur. Hæc autem demonſtratio Ari. æque bene ualet, ſiue punctum per ſe moueatur, ſiue exiſtens in continuo unà cũ ipſo moueatur per accidens, utrouis.n. modo ponatur punctum moueri, idẽ neceſſariò infertur atque concluditur: non igitur punctum eſt ponendum in cõtinuo. His adde, ꝙ Ariſt. in lib. de Motu animalium c 2. C refellit ſententiam eorum qui putabant polos, qui ſunt puncta quædã cæli indiuiſibilia, habere uim quandam mouendi cælum; refellit inquam eo, ꝙ nulla eſt, ut ipſe ait, huiuſmodi indiuiſibilium ſubſtantia, Hæc Greg. Ergo ſecũdum hos Doctores, extra animam nõ eſt alia res quæ ſit magnitudo, niſi corporeitas, quæ habet in ſe rationem longitudinis, latitudinis, & profunditatis. Et quoniam hæ tres rationes dimenſionum ſic ſe habent, ut conceptus unius non includat conceptum alterius; quemadmodum ratio longitudinis non includit D rationem latitudinis, nec ratio latitudinis includit rationem profunditatis, & quia nonnullæ paſſiones demonſtrantur de corpore ratione longitudinis tantum, & aliæ ratione latitudinis ac ꝓfunditatis, ob has cauſſas, intellectus has tres dimẽſiones uel rationes corporeæ magnitudinis, diſtinxit in tres ſpecies, eaſque nominauit lineam, ſuperficiem, & corpus. Nihil igitur aliud eſt ſuperficies, quàm ipſummet corpus quatenus ſm profunditatem non eſt ultra protenſum: nec linea eſt aliud, quàm corpus nõ ultra extenſum ſecundum latitudinem: ipſum autem punctum eſt ipſa linea & longitudo corporis, quatenus non ulterius aliquo modo extenditur. Hæc igitur pro ſecunda opinione dicta ſint. Quemadmodum autem ſupradictas rationes ſoluant prioris ſententiæ defenſores, breuiter oſtendamus.

Soluuntur ſupradictæ rationes ſecundæ opinionis, & aperitur auctoris ſententia.

CAP. VI.

Soluuntur ab alijs ſupradicta rõnes Ochan & Greg.

BVrlæus in Commẽtarijs phyſicis exponens decimumquintum tex. primi libri Phyſicorum, & Paulus Soncinas in quæſtionibus metaphyſicis ſuper quintum libr. Metaphyſicæ q. 20. mordicus defendentes priorem ſententiam, reſpondent ad rationes præcedenti capite allatas pro ſecunda opinion. ad hunc modũ. Ad primam, falſum eſt omne accidens habere ſubiectum ſibi adæquatũ uel diuiſibile uel indiuiſibile; imò nullũ accidens, quod eſt terminus alterius accidentis, hẽt ſubiectum proprium ſibi adæquatum, ſed eſt in eodem ſubiecto in quo eſt id cuius eſt terminus; & quia terminus non adæquatur ei cuius eſt terminus, ideo terminus non adæquatur ſubiecto. Ad 2. Punctum eſt accidens, nec tamen ſequitur ut ſit quantitas: ſed ſatis eſt ut ſit aliquid quantitatis, nempè terminus eius intrinſecus, & ſic reducitur ad categoriam Quantitatis, quemadmodum materia non eſt ſubſtantia prædicamentalis, eſt tamen aliquid, hoc ẽ pars & principium eius; quã obrem in categoria Subſtantiæ numeratur. Ad 3. Hæc eſt natura indiuiſibilium, ut per ſolã diuiſionem & copulationem quãtitatis, de nouo generentur atque corrumpantur; nam cum illorum eſſe, in eo conſiſtat, ut ſint termini quantitatis, neceſſe eſt cum quantitas ſecundum terminationem uariatur (uariatur autem ſemper quotieſcunque ſit diuiſio & unio partium) ipſa quoq; ſecundum

eſſe variari. Ad 4. Nullo modo poteſt ſeparari punctum ſecundum rem a linea, ita vt per ſe ſubſiſtat ſeparatum a linea: primò quia eſt terminus intrinſecus lineę. Tum, quia ponitur in definitione lineæ & prædicatur de ea in primo modo dicẽdi per ſe, vt ſupra dictum eſt: quę autẽ ſunt huiuſmodi, nullo modo poſſunt inuicem ſeparari. Denique cum pũctum definiatur vnitas habens poſitionem in continuo, eſt contra rationem eius eſſentialem, vt poſſit eſſe extra lineam. Ad primam & ſecundam rõnem Gregorij. In his duabus rationibus Gregorius ſupponit, pũctum habere materiã & ſubiectum ꝓprium & adæquatum ſibi, quod in ſolutione primæ rõnis ipſius Ochan falſum eſſe declaratum eſt. Ad 3. Dum mobile mouetur, pũctum exiſtens in eo non numerat puncta magnitudinis, vt dicit Philoſoph. 6. Phyſ. tex. 86. cuius rationes ibi ponit Commentator & in 4. Phyſic. com. 9. quia punctũ non mouetur per ſe, nec actu, nec potentia; nec habet ꝑ ſe locum, aut actu aut potentia; pars autẽ mobilis, licet actu nõ moueatur niſi per accidens, potẽtia tamẽ mouetur per ſe, quia ſi a mobili ſepararetur, tunc poſſet moueri ꝑ ſe; & ideo per partes mobilis poſſunt numerari partes magnitudinis, non autem per pũcta. Ad 4. Ariſt. in eo loco, reprobat opin. dicentium cœlũ moueri ſuper polos, propter uirtutem quãdam eis inſitam; & quia putabant hmôi indiuiſibilia eſſe ſubſtantias, quod ei nõ placet; non igitur ait nullam eſſe exiſtentiam indiuiſibilium, ſed nullam eſſe ipſorum ſubſtantiam. Hæc illi. Vide quæ circa hanc quæſtionem ſcribit Sco. 2. ſenten. diſt. 2. q. 9.

Sñtentia auctoris circa præſentẽ quæſtionem.

Reſtat nunc, vt hac de re, quod ſentimus, quam breuiſſime doceamus. Nos quanquam putamus vtramque opinionem probabiliter defendi poſſe, arbitramur tamen veriſimilius eſſe. Primo quidem, punctum re non diſtingui a linea, tum, ipſum punctum, lineam item, atque ſuperficiem, prout ſunt termini magnitudinis, nõ poſitiuam aliquam rationem, ſed priuatiuam tãtùm ſignificare: deinde, lineam & ſuperficiem, ut ſunt dimẽſiones quædam, hoc eſt longitudo & latitudo, eſſe rationes quaſdam reales extra animam exiſtentes, & re vera corpori conuenientes: poſtremo has ipſas res nõ eſſe realiter diuerſas a corporeitate. Hæc omnia patent ex ijs quæ ſupra dicta sũt, partim pro prima, partim pro ſecũda opinione; cum. n. ad illa quatuor probanda, paulo ſuperius in confirmatione tam prioris quàm poſterioris ſententiæ, ſatis multas & probabiles rationes expoſuerimus, nihil attinet nunc ad idem demonſtrandum, nouas alias rationes conferre. Et ſanè, quemadmodũ calor vt quatuor, eſt terminatus nõ ꝑ aliud aliquid ab ipſo realiter diuerſum, ſed ſe ipſo, quatenus non ulterius eſt intenſus, vel in quantum continet tot gradus & non amplius: ita quoque de huiuſmodi rebus ſentiendum putamus, quæ nõ alia re ab ipſis terminantur, ſed tantummodo ſeipſis, nimirum quatenus tantæ ſunt & non ulterius protenduntur. Loquimur tamen hic de terminatione formali, nam ea quæ effectiuè & extrinſecus fit, tota prouenit ab agente; ac ne lõgiores ſimus, ſatis ſit hæc ſtrictim attigiſſe; plura enim ex his quæ ſupra, primam & ſecundam ſententiam comprobando, dicta ſunt, facilè poterunt ad eorum quatuor quæ hic poſuimus, confirmationẽ accommodari.

De infinitate quantitatis.

Sequitur, vt deinceps de infinitate quãtitatis diſſeramus. Quę tractatio duplex erit, una de quantitatis infinitate ſecũdũ actum; altera ſecundum potentiam. Rurſus prior tripartita erit, nam primo loco quæretur an ſit actu in rebus aliqua quantitas infinita: deinde, diſputabitur an infinitum poſſit effici a Deo: poſtremò, an continuum ſit diuiſibile in infinitum. uel (quod idem eſt) an continuũ componatur ex indiuiſibilibns. Primum igirur uideamus, an ſit in rebus aliquid ſiue multitudine, ſiue magnitudine actu infinitum.

De-

Demonſtratur non eſſe in rebus infinitum ſecundum multitudinem aut magnitudinem.

CAP. VII.

NOn eſſe ĩ rebus aliquid infinitum ſiue magnitudine ſiue multitudine, latiſſimè oſtẽdit Ariſt. tum in 3. Phy. à tex. 40. vſque ad 56. tum in 1. de Cælo à tex. 33. vſque ad 76. Præcipuæ autẽ rationes, quæ vel ab ipſo, uel ab alijs afferuntur, hoc loco breuiter adſcribentur. Prima ratio. Si oſtenſum fuerit corpus ſimplex nõ eſſe infinitũ aut multitudine aut magnitudine, etiam demõſtratum erit nullum compoſitum eẽ infinitum, non enim poteſt compoſitũ eſſe infinitum, niſi ea ex quibus conſtat, infinita fuerint, aut oĩa, aut aliqua, aut certè vnum aliquod ipſorum. Quod autem corpora ſimplicia nõ ſint infinita ſpecie hinc patet. 1. Quia eſſent infiniti motus ſimplices, cum tamẽ experiẽtia doceat nõ eſſe niſi duos, videlicet rectum & circularem. 2. Quia eſſent infinitæ locorum differẽtiæ, quodlibet enim corpus ſimplex ſuaptè natura peculiarem ſibi loci differentiam aſciſcit, at differentiæ locorum, ſunt tantùm ſex. 3. Indiuidua plura ſunt quàm ſpecies, unaquæque. n. ſpecies ferè continet multa indiuidua, ſi igitur ſpecies ſunt infinitæ, & indiuidua plura ſunt ſpeciebus, ergo erit aliquid maius infinito. 4. Species ſunt ſicut numeri, nõ enim reperiuntur duæ ſpecies, quæ ſint æqualis perfectionis, ſed omnis ſpecies collata alij ſpeciei, habet diuerſum gradum perfectionis, uel ſuperiorẽ vel inferiorem; ſi autem infinitæ eſſent ſpecies corporum ſimplicium in mũdo, mũdus infinitos perfectionis gradus in ſe cõtinẽs, eſſet infinite perfectus, quod eſt impoſſibile, tum quoniam Ariſt. fortaſſis infinitatẽ perfectionis ſimpliciter putauit eſſe impoſſibilem; tum quia ut hæc infinitas tribuaĩ Deo (id quod nos uerè credimus) attamẽ ea nequit tribui mundo; nam cum mũdus ſit ab alio pro-

Nõ eſſe infinitas ſpecies rerum naturaliũ.

A ductus, & dependens, ac proinde participatam habeat perfectionem, neceſſariò eam habet finitam atq; limitatam; & cũ mundus neceſſariò ſuperetur ſecundũ perfectionem à Deo, vtpotè a quo vt diximus, ſit & productus, & dependens, infinitum autẽ ea ratione vt infinitum eſt, nõ poſſit ab alio ſuperari & excedi, relinquitur, nec mundum eſſe infinitè perfectum, nec in eo eſſe infinitas ſpecies corporum ſimplicium. 5. Si eſſent infinita corpora ſimplicia, nõ poſſent cognoſci, ergo nec ea quæ componũtur ex ipſis ſciri poſſent, quare nulla eſſet ſcientia rerũ
B naturalium.

Quod autem nullum corpus ſimplex ſit infinitum ſecundum magnitudinem hinc patet; nam aut erit corpus circulare, & mouebitur motu circulari, aut erit corpus quod mouebitur motu recto: primùm oſtendamus corpus circulare non poſſe eſſe infinitum: id quod facilè eſt demonſtrare ad hunc modum. Primò: quia motus circularis eſt qui fit circa mediũ, & qui ab eodem redit ad idem, infinitũ autem, neque habet medium, neque poteſt pertranſiri. Deinde, id manifeſtũ eſt
C ex definitione circuli Circulus. n. eſt figura, cuius medio centrum eſt, à quo oẽs lineæ ductæ ad circũferentiã, ſunt æquales: quæ definitio non põt accommodari infinito, quippe quod caret medio & extremis. Tũ, ſumatur diameter circuli infiniti, & diuiduaĩ ĩ duas ſemidiametros; quæro vel ambæ ſemidiametri ſunt finitæ, & ſic tota etiam diameter eſſet finita quare circulus quoque finitus eſſet: uel ambæ ſunt infinitæ, & cũ tota diameter ſit dupla ad ſemidiametrũ, erit aliquid duplo maius ĩfinito; vel una eſt finita, al-
D tera infinita, quod eſt impoſſibile, nã ſic nõ eſſent ſemidiametri. Poſtea, ſi poſſet dari circulus infinitus, ruerent multę demonſtrationes Mathematicæ; primum euerteretur demonſtratio prima Euclidis tertij libri, quæ ſic habet, [cuiuſlibet circuli cẽtrum inuenire] nam in circulo infinito nõ poſſet inueniri cẽtrum. deinde rueret 25. demõſtratio eiuſdem libri: [Dato quodlibet ſegmento circulũ eius deſcribere;] nã poſſet dari ſegmentũ aliquod circuli ĩfiniti, cuius tamẽ circulus nõ poſſet deſcribi. ꝑterea, Propõ 30. eiuſ-

Nullũ corpus ſimplex mole infinitã eẽ poſſe.

dem libri, nulla eſſet, [quãlibet periphe A riam bifariam ſecare,] nã peripheria circuli infiniti nõ poſſet ſecari in duas partes æquales. Ad hæc, rueret etiam totus quartus liber, nã ibi demonſtratur quãlibet figuram rectilineam poſſe inſcribi, & circunſcribi circulo; & contra circulũ poſſe inſcribi & circunſcribi figuræ rectilineę: quod fieri non poſſet in circulo infinito. Poſtremò, linea circularis nõ procedit recta, ſed incuruata, quæ curuitas non patitur eam eſſe infinitam.

Sed quod non ſit corpus aliquod ſimplex, quod motu recto mouetur, actu infinitum; hinc manifeſtum erit. Primò, qđ B mouetur motu recto, ex uno loco transfertur in alium, nam ſi moueatur motu naturali, ex loco non naturali tranſit ad naturalem locum: ſin autẽ cietur motu violento, tranſit ex loco naturali ad non naturalem; ſed infinitum, cum occupet omnem locum, nullo modo transferri poteſt ex uno loco in alium, ergo nihil, quod recto motu mouet̃, poteſt eſſe infinitum ſm magnitudinẽ. Amplius, ſi ſit corpus infinitũ ſm magnitudinẽ, aut locus eius erit finitus aut infinitus, nõ finitus, quia locus ęqualis debet eſſe locato; C nec infinitus, quia in infinito non eſt differentia locorum, omne autem corpus ſimplex, motu recto fertur ſurſum aut deorſum, ergo &c. His adde, ꝙ in corporibus ſimplicibus, idem ſecũdum ſpeciẽ eſt locus totius & partis; fingamus ergo ex illo corpore infinito auferri particulã aliquã, de qua quærimus, an ea poſſit moueri uel non, ſi non poſſet, ergo nec ipſa nec ſuũ totũ eſſet corpus naturale; ſi poſſet, ꝓculdubio moueretur ad locũ ſui totius, qui eſſet infinitus, nullamque certam loci dfferentiam obtinens; qua- D re non magis moueretur in unam partẽ quàm in aliam, ſed uel non moueretur, uel in infinitas partes diſtracta quoquo uerſus moueretur. Poſtea, quòd mouetur motu recto, aut eſt graue, aut leue, illud deorſum, hoc ſurſum fertur: corpus autem infinitum, cum impleat omnem locum, non magis ſurſum moueretur q̃ deorſum, quare nec eſſet corpus graue nec leue. His accedit, ꝙ in quo maior eſt uirtus motiua, id celerius mouetur, ſed in corpore ĩfinito eſſet uirtus motiua infinita, ergo moueretur in inſtanti, quod eſt impoſſibile. Poſtremò, ſi exiſteret corpus infinitum ſecundum omnes dimenſiones, illud ſanè ſolitarium eſſet; nã cũ omnem locum occuparet, nõ poſſet exiſtere aliud ullũ corpus, quare illud corpus infinitum, neq; poſſet moueri neq; quieſcere, neque agere, neque pati, neq; eſſet principium aliorum, neque ipſum eſſet ab alio tãquàm à principio; fruſtra igitur eſſet in natura tãta moles. Perſpicuum igitur eſt non eſſe in rebus infinitum aliquid ſiue multitudine, ſiue magnitudine. Sed quia contra hoc multæ ſunt difficultates, has deinceps exponere & diluere oportet.

Ponuntur octo dubitationes contra id quod concluſum fuit.

CAP. VIII.

Videtur eſſe in rebus infinitũ actu. 1. Quia finitum & infinitum ſunt paſſiones quantitatis, ergo ſicut reperitur finita quantitas, ita reperietur infinita. 2. Omnes ſpecies rerum ſunt in actu, ergo etiam ſpecies figurarum & numerorum erũt in actu, ſed hæ ſunt infinitæ, ergo, &c. 3. Nihil diuiditur niſi in ea quæ actu habet, ſed continuum poteſt diuidi in infinitas partes, ergo actu habet infinitas partes. 4. Omnis magnitudo per additionem alterius magnitudinis ſit maior, ſed additio alicuius magnitudinis poteſt fieri in infinitum, quia diuiſio ſit in infinitum, & quod uni magnitudini aufertur per diuiſionem, poteſt alteri adiungi per additionem. 5. Secundum Ariſtotelẽ, mundus, & generatio hominis eſt æterna, ergo fuerunt infiniti homines; ſed unuſquiſque homo habet animam immortalẽ, ergo nunc actu ſunt infinitæ animæ: quare etiam ſecundum Ariſto. datur infinitum in actu. 6. Si non poſſet eſſe infinitum, hoc eſſet quia infinitum non poteſt pertranſiri, & eſt ignotum; ſed cõtra, quia ſecundum Ariſto. cum tempus ſit æternum, uſque ad hunc diem tranſacti ſunt infiniti dies, & uſq; ad hominem qui nunc generatur, fuerunt

fuerunt generati infiniti homines, ergo infinitum fuit actu trãſactum. Præterea, motus cæli eſt æternus: & quotidie fit una circulatio primi mobilis, ergo fuerũt infinitæ circulationes: quæro, intelligentia quæ mouet orbẽ, & facit hmôi circulationes, aut cognoſcit eas, aut non: non cognoſcere, abſurdũ eſt, quia ignoraret opus quod ipſa facit: ſi cognoſcit aut omnes, aut aliquas tantum; ſed cum omnes ſint unius ac eiuſdem rõnis, nulla cauſſa eſt, cur has potius quàm alias quaslibet cognoſcat: ſi autem cognoſcit omnes, cũ illæ fuerint infinitæ, neceſſariò cõficitur eam cognoſcere infinitũ. Si dicas, Intelligentiam cognoſcere omnes circulationes, nõ ſimul actu, ſed ſucceſſiuè; id ſanè contrarium eſt ijs, quæ ſcribit Ariſtot. in 12. Metaphyſicæ de Intelligẽtiis, aſſerẽs eas non eſſe in potẽtia ad cognoſcendũ, nec mutari in cognoſcẽdo. 7. Deus ſecundum Ariſtotelem agit ex neceſſitate naturæ, ut plerique Peripatetici arbitrantũ, ergo facit quantum poteſt facere: ſed poteſt facere infinitum, quippe qui ſecundum Ariſtotelem (ut quidam Philoſophi exiſtimant) ſit infinitæ uirtutis, ergo fecit infinitũ; quare infinitum actu erit in rebus. Adde quod nemo negare poteſt eſſe in rebus infinitum actu ſaltem ſecundum durationẽ, cuiuſmodi ſunt intelligentiæ cæli, animi noſtri & materia prima. 8. Argumentum Architæ, & Epicuri non uidetur contemnendum; nam extra cælum eſt locus infinitus; uel ergo eſt plenus corpore ĩfinito, & ſic obtinuimus quod cõtendimus; aut nõ, & ſic datur uacuũ: poſſet igitur in illo uacuo eſſe corpus aliquod infinitum; ergo iam actu eſt; nam ut ait Ariſtoteles 3. Phyſico. tex. 32. Poſſe ab ipſo eſſe, nihil differt in perpetuis. Quòd autem ſpatium quod eſt extra cælum ſit locus, patet, primo quia ultimum cælum cum ſit corpus, eſt in loco, & non eſt in alio loco, q̃ in parte quadam illius ſpatij quod ẽ extra cœlũ; ergo ſicut illa pars eſt locus, ſic etiam reliquum ſpatium. Deinde, quia ſi quis in ultimis cœli oris cõſtitutus, uel brachiũ extenderet extra cœlum, uel telum iaceret, aut poſſet id facere aut non; ſi non, ergo eſſet aliquid, quod prohiberet vel reſiſteret, & ita extra cælum eſſet corpus uel locus; ſi autem poſſet, brachium igitur vel telum eſſet in illo ſpatio tãquam in loco. Huc accedit, quia ut ait Lucreti⁹ primo libro. Omnia corpora quæ percipimus ſenſibus; ita reperimus eſſe affecta inter ſe, ut unum cõtineatur ab alio, nec reperitur aliquod corpus ſolitarium & ſeiũctum ab alio corpore, quare neceſſe eſt in cõnexione corporũ, procedi in infinitum. Et Epicurus (auctore Cicerone libro ſecundo de Diuinatione) mundum ſeu uniuerſum eſſe infinitum, hoc modo argumentabatur. Quod finitũ eſt, habet extremum; quod habet extremũ, id cernitur ex alio extrinſecus; at quod omne ſeu uniuerſum eſt, id nõ cernitur ex alio extrinſecus, uniuerſum igitur nõ eſſe finitum neceſſe eſt. Hæc ſunt argumenta, quibus oſtenditur infinitum eſſe in natura.

Soluuntur ſupradictæ Dubitationes.

C A P. IX.

Reliquum eſt, ut ſoluamus ſupradictas rationes, quibus oſtẽdi poſſe videbatur, eſſe in rebus infinitũ. Ad primam rationem, ita eſt reſpondendum. Infinitum dicitur paſſio quantitatis, non quia per ſe cõueniat quantitati; ſed quia non repugnat ei, prout quantitas eſt, ſed prout eſt quantitas naturalis uel actu exiſtẽs: uel quia ſi eſſet infinitũ, non poſſet eſſe aliud quam quantitas. Itaque infinitum poteſt dici paſſio quantitatis, non ex parte quantitatis; non enim quantitas exigit infinitum, ſed ex parte ſui, quoniam infinitum non poteſt eſſe neq; intelligi ſine quantitate, & ſi eſſet, proculdubio eſſet eſſectũ quãtitate. Ad 2. Species, quæ habent eſſe reale, & ſunt de perfectione uniuerſi, debent oẽs actu exiſtere: ſpecies autem numeri, quæ procedunt in infinitum, habent tantum eſſe intelligibile, neq; ſunt de perfectione mundi; quamobrem uon oportet illas omnes actu eſſe. Ad 3. Continuum habet infinitas partes, uerùm nõ actu diſtinctas, ſed potentia; partes enim continui

Quomodo continuum habeat in ſe infinitas partes.

nui actu, finitæ ſunt, nam ſicut actu non A habẽt aliud eſſe quàm eſſe totius in quo ſunt, ita finiũtur & terminantur actu terminis totius: v.g. uel punctis, uel lineis, uel ſuperficiebus; nã eadem quæ terminant totum, ſimul etiam terminant oẽs partes eius. Illa autem maſſa totius continui, in qua confusè & indiſtinctè continentur oẽs partes eius, dicitur eſſe infinita in potentia, quatenus ex ea poteſt in infinitum fieri ſecretio & diuiſio partiũ proportionaliũ. Sed dicet aliquis; ſi finitum eſt, quod habet partes finitas, ergo infinitum erit, quod habebit parres infinitas, ſed continuum habet partes infinitas, ergo eſt infinitum. Neque ualet, dicere continuum habere partes infinitas in B potentia, nam oẽs partes, qualeſcunque fuerint, ſunt in potentia; cũ.n. ſunt actu, iam non ſunt partes. Reſpondeo, omne totum debere ęſtimari, & menſurari ex partibus, quæ habent aliquam certam, & determinatam magnitudinem; tales autem partes in omni continuo ſunt finitæ, & ſi huiuſmodi eſſent infinitæ, continuum etiam eſſet infinitũ actu. At partes infinitæ, quas dicit habere continuũ, non ſunt alicuius determinatæ quantitatis & menſuræ, quamuis ſecundum por C portionem poſſent eſſe determinatæ. Diuiſio.n. quæ fit in infinitum, poteſt fieri ſemper eadem proportione ſeruata, ut uel fiat p partes medias, uel per tertias, uel per quartas; nunquam tamen hmõi partes ſeruant aliquam determinatã magnitudinem: ſed ſicut diuiſio procedit in infinitum, ita partium magnitudo ſemp euadet minor: ergo, quantum ſit continuum aliquod, an finitum, an uero infinitum; & ſi finitum, quanta ſit eius magnitudo, hoc inquam non debet æſtimari ſecũdum quaſlibet partes eius, ſed tan D tum ſecundum partes alicuius certæ magnitudinis, & determinatæ menſuræ, unde ad cognoſcẽdam molem alicuius magnitudinis, adhibemus menſuram certã, quæ uel per ſe, totam illam magnitudinem exæquet, uel aliquoties ſumpta, & iterata illam metiatur. Ad 4. Sicut non omnis detractio partium exhaurit continuum, ſed tantum remotio partium alicuius certæ magnitudinis, ita nõ omnis additio quantitatis, etiam ſi fiat in infinitum, reddit infinitum in quo eſt: ſed hoc contigeret, ſi fieret infinita additio alicuius quantitatis determinatæ, quamuis eſſet perexigua. Si enim alicui corpori adderes quantitatem unius digiti in infinitum, illud corpus neceſſario creſceret in infinitum. Cæterum additio quæ fit uni corpori ex ſectione alterius, non fit per partes determinatæ magnitudinis, ſed tantum per partes proportionales, quarũ poſteriores ſunt ſemper minores prioribus, & ſic deinceps in infinitum, unde corpus cui fit talis additio, fit quidẽ maius ſeipſo in infinitum, ſed non fit ſimpliciter in infinitum maius, imo uero ex tali diuiſione non poteſt fieri maius, q̃ eſſet, ſi alterum corpus, ex quo diſſecãtur partes, illi adiungeretur.

Quãdo additio quantitatis ĩ infinitum, faciat corpus infinitum, & quando non.

Circa quintum argumentum, uariæ ſunt reſponſiones ſecundum doctrinam Ariſtotelis. Alexander faciens animam hominis mortalẽ, facile euadit difficultatem, negans poſt obitum hominis, animam remanere: ſimiliter etiam Auerroes: nam quamuis ſtatuit intellectum hominis immortalem, tamen uult eum eſſe unicum in omnibus. Auicenna concedit eſſe infinitas animas actu, nam infinitum actu eſſe nõ poteſt in rebus materialibus; in abſtractis autem à materia & loco, nihil prohibet eſſe infinitam quandam multitudinem. Quam opinionem acerbè inſectatur Auerroes in opere qđ appellatur, Deſtructio deſtructionũ, Diſputatione prima, in ſolutione ſeptimæ dubitationis, his uerbis. [Ponere animas infinitas remanere poſt corpus, eſt opinio incõceſſa ab omnibus Philoſophis.] & paulo poſt. [Impoſsibile eſt apud omnes Philoſophos dare actu infinitum ſiue corporeum, ſiue incorporeum, & nemo ſapientum potuit hoc intelligere niſi Auicenna.] D. Thomas, qui opinatur etiam ſecundum Ariſt. intellectum hominis eſſe immortalem, & unum in uno quoque hominum, uehemẽter hæret in ſolutione huius difficultatis. Nam in 1. Par. q. 7. arti. 4. negat poſſe dari ullo modo actu infinitam multitudinem ſiue in rebus corporeis ſiue incorporeis. Quem locum exponens Caietanus, ait D. Thomam præcidiſſe ſibi facultatem ampliùs defendendi immortalitatem & multipli-

An Ariſtoteles faciẽs Mũdum æternũ, cogatur concedere infinitum eſſe numerum aĩarum rationalium.

plicationem animarum rationaliũ ſecũ dum Ariſtot. In ſumma autem contra Gentes lib. 2. cap. 81. recenſet uarias reſponſiones ad hoc argumétum, ſed ipſe nihil reſpondet ſecundum uiam Ariſto. Quamobrem nonnulli auſi ſunt dicere Ariſt. ſibi contradixiſſe in duobus decretis ſuis. Nã facere intellectum hominis immortalem, vnumque in ſingulis hominibus, & rurſus ſtatuere mundum æternum, non cohærent inter ſe ſicut linum cũ lino, vt eſt in prouerbio: ſed quia hæc quæſtio ptinet ad libros de Anima, prætermittatur hoc loco. hoc tãtum in præſentia dici poteſt, prędicto argumẽto cogi quẽlibet Peripateticũ cõſiteri unum aliquod horum trium, vel Ariſt. non ſenſiſſe animos noſtros & eſſe immortales, & ſigillatim multiplicari ſecũdum multiplicationem hominum, vel non exiſtimaſſe abſurdum, eſſe infinitam aliquam multitudinem rerum materia moleque carentium, nec ullum locum occupantium; vel denique ipſum ſibi imprudenter inſcienterq; cõtradixiſse. Quod aũt horum, de Ariſtotele ſentiẽdum & pronuntiandum ſit, non eſt huius loci decernere. Quanquam non dubitanter dicere auſim, infinitam multitudinem rerum ſiue habentium, ſiue non habentium materiã, doctrinæ Ariſtotelis omnino aduerſari. Illud autem vehementer miror in quibuſdã Theologis, qui cum negent Deum etiam ſecundũ totam ſuam potẽtiam infinitam, quã fides noſtra & agnoſcit & illi tribuit, poſse facere vllum infinitum actu, velint tamen Ariſt. qui non tantum tribuit Diuinæ potentiæ, poſuiſſe infinitum in actu. Ad 6. Hæc ratio hẽt magnam vim ad tollendam ęternitatẽ mundi; quocirca nos ea utemur cum in vltimo libro huius operis diſputabimus aduerſus Ariſt. & alios Philoſophos, qui fecerunt mundum æternum. Quod aũt ſubiungitur, Intelligentiam debere cognoſcere conuerſiones cæli, quas facit quotidie, futile eſt. Quia conuerſio cęli vnus eſt tantùm motus continuus, conuerſiones itaq; quæ quotidie enumerantur, nõ ſunt per ſe actu diuerſæ, ſed tãtũ ſecundum nos, qui motum cęli dinumeramus, & diſtinguimus in multas partes, hiſq; vtimur veluti mẽſura ad dimetiendas actiones noſtras, & motus earum rerum quę sũt infra lunam. Deinde, Intelligentia ſecundum Ariſtotelis doctrinã, non cognoſcit motum per ipſum motũ, vel per partes eius, ſed per ſuã eſsentiã quæ eſt fons & cauſsa illius motus, vnde inſpiciens in ſuam eſsentiam, ſimul etiã cognoſcit motũ, vt qui fluat ab illa uelu ti effectus à cauſsa. Ad 7. Neq; hæc duo inter ſe cohærẽt, eſse agens aliquod infinitæ uirtutis, & ipſum tñ agere ex neceſſitate naturæ: quare alterutrum negãdum eſt ſenſiſſe Ariſtotelem. Ac prius illud quidẽ, nemo ueterum Peripateticorũ aſſignat Ariſtoteli; hoc aũt poſterius, permulti tã Philoſophi quã Theologi attribuũt Ariſtoteli; Ergo doctrinæ Ariſtotelis, illud, licèt ueriſſimum ſit, diſsẽtaneũ, hoc aũt, licèt falſiſſimũ ſit, eſse tñ conſentaneũ, exiſtimãdũ eſt. Quãquam fortaſse diceret aliquis, licèt ponat, Deũ agere ex neceſſitate naturę, & habere virtutem infinitam, non tñ ex eo concludi, fieri actu aliquid infinitum; quia hoc repugnat ex parte rei; fortaſse. n. infinitum actu eſse in rebus, implicat contradictionem. Ad id autem quod additur de infinitate durationis, reſpondẽdum eſt, eiuſmodi infinitatẽ nec Ariſtotelis diſciplinæ nec rationi repugnare, nec modo poſſibilẽ eſse, ſed ẽt neceſsariam: nos autẽ non oẽm tollimus infinitudinẽ, ſed eam tãtummodo quæ eſt vel in multitudine vel in magnitudine. Ad vltimã rationẽ, poteſt dupliciter reſponderi. Primò, negando vllum corpus extra cęlũ, aut operari quicquam, aut etiam exiſtere poſſe; qm̃ corpora quę ſunt partes vniuerſi, ita cũ ipſo ſunt connexa, vt citra perniciẽ, & exitium ſuum nõ poſſint ab eo penitus abiũgi: ſicut manus deciſa à corpore nõ ſolum actionibus ſuis, ſed ẽt vita priuatᷣ. vel aliter, admiſsa ſuppoſitione dicendũ eſt, tale corpus fore quidẽ extra cælum, ſed non alicubi tanquã in loco: Quod ſi clamẽt, id eẽ impoſſibile, qm̃ oẽ corpus indiget loco in quo ſit, fatendum eſt id eſſe impoſſibile, verum ſequi ex impoſſibili ſuppoſitione eorum; nõ. n. mirum, ſi ex vno impoſſibili ſequatur aliud impoſſibile; quare culpa nõ ĩ rebus, nec in nobis eſt, ſed penes ipſos q̃ vtunť ea ſuppoſitione, quę oĩno repugnat naturæ terũ.

Quod

Quod autem non ſit aliquod infinitum A actu,nõ modo conſentaneum eſt decretis Philoſophicis, ſed etiã ſacris litteris, in quibus legitur Deum feciſſe omnia in pondere,numero, & menſura.

An infinitum poſſit effici a Deo.

C A P. X.

SED nũc videamus an Deus,quem, & libere agere, & habere infinitam potentiam, licèt nõ omnes peripatetici concedant, oẽs tamen Chriſtiani B philoſophi veriſſimè credunt atq; confitentur,an inquam ſi vellet,poſſet facere aliquid infinitum actu, uel ſecundũ magnitudinem, vel ſecundum multitudinem: quæ res quanquam non ſit Phyſica, ſed potius Theologica, tamen ut præſens diſputatio de infinito perfectior exiſtat,ea quoque ſtrictim attingenda eſt.

Opin nominaliũ poſſe fieri a Deo infinitum.

Greg. Ariminenſ. & nominales in 1.ſẽten.ſuper d.vel 43.vel 44. contẽdũt probare infinitum actu poſſe fieri a Deo Primo,Deus põt facere, quicquid põt facere; contrarium.n.implicat contradictio C nem,faciat ergo totum,quod poteſt facere;quæro, aut hoc erit infinitũ; & ſic habeo qđ uolo; aut erit finitũ; ergo Deus non poterit facere aliquid maius quocũque finito, quod eſt falſum & abſurdum apud oẽs Theologos. Secundo, Deus habet infinitam potentiam productiuã, ergo põt producere infinitum;nã potentia actiua definitur per actum,ſeu p effectũ, & per illum menſuratur;ſi.n.effectus nõ poteſt eſſe infinitus,ergo neq; potẽtia effectiua eſt infinita. Tertio, Deus poteſt in quocunq; inſtanti creare vnum Ange D lum,ponamus igitur,cum incipit aliqua hora, Deum, in quocunque inſtãti illius horæ creare vnum Angelum, ergo hora tranſacta erunt producti infiniti Angeli, quoniam hora, cum ſit quiddam continuum,habet infinita inſtantia. Quarto, In continuo ſunt infinitæ partes in potẽtia, & quælibet pars poteſt ſeparari ab alia,ergo Deus poteſt omnes partes continui ab inuicem ſeparare, quæ ſic ſeparatæ erunt infinitę: quare Deus poteſt facere infinitum. Hęc illi.

Op. D. Thomæ & Durandi.

A Sed contra ſentiunt alii,nã D.Thom. 1.p.q.7.art.3.& 4. probat non poſſe dari infinitam multitudinem actu, his duobus argumentis. Primò, Quia oẽ quod eſt in genere,neceſſario eſt in aliqua ſpẽ determinata. neque.n.poteſt genus ſeorſim produci a ſpeciebus,ergo oĩs multitudo producta, neceſſario eſt ſub aliqua ſpecie multitudinis,ſeu numeri: ſed oĩs ſpecies numeri eſt finita,quia conſtituitur per certam aliquam collectionem vnitatum, ergo non poteſt produci infinita multitudo. Deinde,Omne quod producitur a Deo, ſub aliqua certa in- B tentione producitur; alioquin temerè, & inaniter produceretur; ſed oẽ quod producitur ſub aliqua certa intentione agentis, certo numero comprehenditur,ergo infinitum non poteſt produci. productio enim infiniti, neque habet ullum uſum,neque ad ullam intentionem agentis referri poteſt.

Quòd autem corpus infinitum non poſſit eſſe,ſic oſtendit;omne corpus productum,ſicut etiam omnis creatura, habet naturam, & eſſentiam determinatam & definitam,ergo habebit quoque accidẽ- C tia definita. & limitata; nam modus, & mẽſura accidentium, ſequitur naturam ſubiecti in quo ſunt. Quantitas igitur infinita nõ poteſt ulli corpori accidere. Addit etiam demonſtrationes de motu recto & circulari, quas nos paulo ſupra expoſuimus. In primo autem Sent. loco ſupra citato,idem ſentit, & ita probat: Si infinitum produceretur, eſſet finitum; nam infinitum eſt,quod finiri, & pertranſiri nequit; ſi autem eſt productum,fuit ab agente comprehenſum, & tranſactũ. Idem ſcribit in Quodlibetis Quodlibe. D nono ar. 1. ubi ait,ſicut eſt impoſſibile facere equum rationalem, ita facere corpus infinitum: & ſicut non poteſt produci natura generica quin ſit determinata p aliquas differentias ſpecificas, ita non poteſt produci quantitas,quin ea ſit definita, & determinata per aliquã ſpeciem, & menſuram quantitatis, & Quodl. 12. art. 2. ait, ideo non poſſe infinitum produci a Deo, quia Deus agit per intellectum, & per verbum, quod eſt formatiuum, & determinatiuum rerũ quas producit. Quocirca nihil poteſt produci à

Deo,

Deo, quod non ſit formatum. & determinatum: infinitum autem per ſe informe, & indeterminatum eſt, unde non poteſt fieri à Deo.

Rationes Durādi cō tra infinitum actu.

Licèt autem hæc opinio D. Thomæ probetur Durādo, rationes tamē ipſius non placēt. Quare ipſe ponit alias, duas, quidem ad refellendam infinitam multitudinem; quarum prior eſt hæc. Producta infinita multitudine, v. g. lapidū, vel angelorum, poſſet ne Deus producere alios Angelos? ſi non; ergo potentia Dei eſt diminuta & exauſta: ſi poſſet, ergo Angeli prius producti non erant infiniti. Nam ínfinitum eſt, extra quod nihil eſt, alioquin cum priores Angeli cū poſterioribus coniuncti, efficiant quiddam maius, quàm priores per ſe ſumpti, daretur aliquid maius infinito. Poſterior ratio hæc eſt; ſi eſſet infinita multitudo, ſequeretur partem æqualem eſſe toti; nā in tali multitudine eſſent infiniti binarij, & infiniti quaternarij, unum autē infinitum non eſt maius altero, ergo binarij eſsēt æquales quaternariis. Quod autem non poſſit dari infinita magnitudo, ita demonſtrat; Non poteſt dari minima magnitudo, quia quæcunque fuerit data, ſi magnitudo ē, poterit etiā amplius diuidi, ergo neque poteſt dari maxima, par enim uidetur eſſe ratio utriuſque tā maximæ, quam minimæ: ſed ſi eſſet infinita magnitudo, utique illa eſſet maxima; ergo non poteſt dari infinita magnitudo, Hæc Durandus.

Ponitur propria opinio, & ſoluuntur argumenta Gregorij.

CAP. XI.

Horum ego Theologorum ſequēs opinionem, idem ſentio; idemq; cōfirmo hac ratione. Deus nō poteſt ſimul & actu facere, quicquid poteſt ſimpliciter facere: ergo nō poteſt facere infinitū. patet conſequētia, quia ſi Deus faceret quicquid poteſt facere, illud non eſſet maius quàm infinitum, uidetur itaque infinitum reciprocari cum eo quod poteſt Deus facere ſimpliciter. Antece-

A dés probatur, nā ſi ita non eſt, ponamus iam eſſe factum a Deo quicquid ſimpliciter poteſt ab eo fieri; tunc quæro, aut Deus poteſt aliquid deinceps facere, aut nō: ſi poteſt, ergo nō recte ſuppoſuimus antea, feciſſe quicquid poterat; ſi non poteſt, ergo minor eſt potentia Dei nūc, q̄ fuit ante, imò uerò nulla eſſet Dei potētia cum nihil amplius poſſit facere; qđ eſt abſurdum, cum ea, nec imminuatur, nec augeať, nec poſſit exhauriri per ea q̄ operatur extra ſe. Præterea, ſi potentia Dei eſt infinita, ergo per nullū opus ſuū poteſt finiri, ergo impoſſibile eſt fieri à B Deo opus aliquod tm̄, quin poſſit aliud fieri maius ipſo. Alioquin potentia Dei limitata fuiſſet per illius ꝓductionem.

Verùm ſoluamus argumenta nominalium. Ad primum argumētum hoc modo reſpondendum eſt. Huic argumento ſubeſt fallacia; cum enim aiunt, pōt Deꝰ facere quicquid poteſt facere, aut illud (poteſt) ſumunt utrobique eodem modo, hoc ſenſu, quicquid Deus ſucceſſiuè poteſt facere, id ſucceſſiuè poteſt fieri à Deo; & ſic uerum eſt, ſed nihil cōcludit; uel ſumunt diuerſo modo hoc intelle-C ctu. quicquid Deus poteſt facere ſimpliciter. ideſt uel ſimul, uel ſucceſſiuè, id poteſt fieri à Deo totū ſimul in actu, & ſic falſum eſt, & à nobis negatur. Nā quod eſt in Deo ſimul propter eius perfectionem, non poteſt ſimul conferri in unam aliquam creaturam propter imperfectā eius naturam. Quod ſi tale argumētum ualeret, eodem cōcluderetur poſſe fieri à Deo aliquam creaturam infinitè perfectam, quod omnes Theologi habēt pro abſurdo; nam ſi quicquid Deus poteſt facere ſucceſſiue poteſt etiā ſimul facere, D ergo cum quacūque creatura finitæ perfectionis poſſit creare aliam pfectiorē, poterit etiā infinitas perfectiones ſimul tribuere uni creaturæ, quas ſucceſſiuè largiri poterit. Ad 2. Infinitati quæ eſt in uirtute actiua Dei, non poteſt in effectu eius reſpondere ſimilis infinitas propter inferiorem conditionem creaturæ: reſpōdet tamen aliqua infinitas dupliciter: primò, in modo productionis, ut patet in creatione alicuius ex nihilo; nam quamuis id quod creatur natura ſua ſit finitum, tamē ipſum produci ex nihilo,

decla-

declarat infinitam uirtutem ꝓducentis. A Deinde, cernitur etiam infinitas in effectibus Dei ſucceſſiue ſecundum potentiã; etenim quocũque effectu producto, poteſt Deus producere alium præſtãtiorem,& alium,& ſic deinceps in infinitũ, cuius exẽplũ uidemus in diuiſione continui. Teologi autem cum hæc docent, ſic loquuntur, Deus non poteſt facere in finitũ categorematicè, ideſt totũ ſimul actu,ſed ſyncategorematicè,ideſt ſucceſſiuè unum poſt aliud ſine fine producendo. Ad 3. Ratio captioſa eſt,procedens à ſenſu diuiſo ad compoſitum, nam ut cõcedimus Deum in quocunq; inſtãti ſeorſim, poſſe creare unũ aliquẽ Angelũ,ita B negamus in omnibus inſtãtibus horæ ſigillatim & ordine numeratis,poſſe creare totidem Angelos; quia huiuſmodi in ſtantia cũ ſint infinita & in potentia tm̃, non poſſunt actu omnia dinumerari ac pertranſiri: alioquin tota hora reſoluetur in inſtantia. Ad 4. Licèt una pars continui poſſit remoueri ab alia, ramen impoſſibile eſt, ut omnes partes ſint ab inuicem actu ſeparatæ, quia tunc neque eſſent continuæ, neque quantæ, neque partes,ſed uel puncta uel nihil:nam om C nis pars continui eſt continua,quare poteſt diuidi in alias partes, ergo pugnant hæc duo inter ſe, ipſas eſſe penitus indiuiſibiles,& eſſe partes continui,ac proinde continuas & quantas, & tñ ipſas eſſe omnino diuerſas. Planũ igitur eſt infinitum actu effici non poſſe à Deo, neq; id euenit ob impotẽtiam Dei,ſed ob repugnantiam & cõtradictionem quæ cõtingit poſito infinito. Quare Theologi malunt dicere infinitum non poſſe effici vllo modo; quàm dicere Deum non poſſe facere infinitum, ut ſic intelligatur impoſſibilitas infiniti,nõ prouenire ex par D te Dei,ſed ex parte ipſarum rerum.

An poſſent oẽs partes continui remoueri à continuo.

Atq; hæc eſt ſentẽtia noſtra; quæ nobis ita probatur, vt contraria tamen nequaquam omnino improbabilis eſſe uideatur. neque enim tàm eſt abſurdum, ſi res ipſa bene cõſideretur, quàm uidetur in ſpeciem, eſſe aliquod infinitum actu, præſertim ſecundum multitudinẽ & in rebus quæ materia & mole carent. Nam cum in multitudine infinita, ſint aliquæ partes finitæ,non enim quælibet pars in finiti eſt,infinita reſpectu,nõ quidem totius infiniti ea ratione vt eſt infinitũ,ſed partium eius quæ ſunt finite, poteſt ageri infinitum, & dari aliquid maius infinito,& eo producto poterit Deꝰ prçterea aliud quidpiã ꝓducere;ſicut linea quç eſſet ex una parte infinita & ex altera finita, ex parte finita poſſet multũ augeri & maior euadere quàm erat antea,nõ vt infinita ſed vt aliquo modo finita. poteſt igitur eſſe aliquid maius infinito ſecundum partes eius finitas, non aũt vt eſt infinitum; nam quod eſt maius alio, excedit & tranſit finem & terminũ magnitudinis eius, infinitum autem cum nullum habeat terminum magnitudinis, excedi non poteſt.

An continuum ſit diuiſibile, in infinitum.

CAP. XII.

Licèt à Philoſophis, Theologis, & Mathematicis ꝓ certo habeatur, cõtinuũ nullo modo componi ex indiuiſibilibus,ſed eẽ diuiſibile ĩ ĩfinitũ; tamẽ quia hoc multas & graues difficultates habet, diligenter à nobis explanandum eſt. Primũ quidem ponendo rationes quæ videntur excludere infinitã continui diuiſibilitatẽ: Deinde, multis argumentis eam comprobãdo: Ad extremũ ſoluendo rationes contrarias.

Decem rationes contra ĩfinitã continui diuiſibilitatem.

Primùm igitur poſſet oſtẽdi cõtinuũ cõponi ex indiuiſibilibus, nec diuidi poſſe in infinitum, his decem rationibus. Primò, aut linea componitur ex pũctis, aut ex alio; nõ ex alio, quia tunc in illo nõ eſſent pũcta, at nihil eſt ĩ linea vbi nõ ſit punctum, ergo linea cõponitur ex pũctis. 2. Si linea non componeretur ex punctis, ergo pũcta nõ eſſent ubiq; in linea, ſed sũt ubique in linea, nam linea, vbique eſt diuiſibilis, diuiditur autem in puncto, ergo &c.

3 Ex 3. lib. Elementorum Euclidis manifeſtum eſt, corpus ſphæricum non poſſe tãgere planum niſi in vno pũcto: moueatur igiter vnum corpus ſphçricũ ſuper alterum planum;& quia ſphçricum nõ tãgit planum niſi in vno puncto, ſemper mouebitur per pũcta. tota igitur illa

la lõgitudo plani, quam tranſiuit corpus ſphæricum ſuo motu, conſtabat ex punctis. 4. Deus poteſt creare Angelum in quocunque inſtanti: creet igitur eum in uno aliquo inſtanti: quæro aut poteſt immediate poſt creare alterum, aut nõ; impoſſibile eſt dicere eum nõ poſſe creare; quod ſi poteſt, aut ergo in inſtãti aut in tempore; nõ in tempore, quia creatio Angeli eſt inſtantanea, cum fiat ſine ulla reſiſtẽtia ab agẽte infinitæ uirtutis, quare creabitur in inſtãti, ergo duo inſtãtia ſunt ſibi immediata: & ſicuti oſtendi de his duobus, poterit etiam monſtrari de alijs multis; quare tempus componetur ex inſtantibus; nã nõ eſt alia cã cur Ariſ. neget cõtinuum non poſſe componi ex indiuiſibilibus, niſi quia nõ ſunt ſibi inuicem immediata & cohęrentia.

5. Sicut ſe habet unitas ad numerum, ita punctum ad cõtinuum: cur igitur, ſi ex unitatibus componitur numerus, nõ etiam ex punctis continuum cõponi poterit. 6. Si omne continuum eſt diuiſibile in infinitũ, ergo habet infinitas partes, & cum quęlibet pars habeat aliquã quantitatem, ex infinitis autem quãtitatibus reſultat infinita moles, ſequeretur continuum finitum habere infinitam molem. 7. Non daretur magnum & paruum in quantitate, nec maius & minus, nam magnum dicitur, quod habet multas partes, paruum, qđ paruas; at ſi omne cõtinuum habet infinitas partes, unũ nõ habebit plures partes quã alterum. 8. Nulla magnitudo poſſet tranſiri per motum localem; nã antequam mobile tranſeat totã, debet tranſire dimidiam, & ante illam, dimidiam illius, & ſic in infinitum, infinitum autem non poteſt pertranſiri. 9. Aut omnes lineæ ſunt cõmenſurabiles, aut aliquæ; ſi aliquæ ſunt cõmẽſurabiles, neceſſe eſt dari lineam minimam & indiuiſibilem, quæ ſit menſura aliarum linearum, nam menſura debet eſſe aliquid minimum in eodem genere; ſi autem datur una pars lineæ minima & indiuiſibilis, neceſſariò concluditur lineam cõponi ex indiuiſibilibus. 10. Si quodlibet continuum habet infinitas partes, ſequitur neceſſariò alterũ ex his duobus abſurdis; aut unum infinitum eſſe maius altero, aut partem eſse æqualem toti. Nam ſumatur linea bipedalis, hæc uel eſt maior linea pedali, & cũ utraq; habeat infinitas partes, unũ infinitũ erit maius altero: uel erit æqualis, & ſic linea bipedalis, quæ eſt totum, erit æqualis lineæ pedali, quæ eſt dimidiata pars illius. Hæc contra infinitã continui diuiſibilitatem.

Viginti rationibus oſtenditur continuum non componi ex indiuiſibilibus, & eſſe in infinitum diuiſibile.

CAP. XIII.

Sed quàm ſit uerũ, continuum non componi ex indiuiſibilibus, & poſse diuidi ſemper in infinitum, licet ex eo cognoſci poſſit, qđ probatum fuerit à duobus Philoſophiæ principibus, Ariſ. & Platone, & à Mathematicis non modo receptum, ſed poſitum quaſi fundamentum totius ſuæ diſciplinæ; tamen poteſt etiam euidenter colligi ex his uiginti rationibus, quas ſubiungam. *Viginti rõnibus probatur cõtinuum non cõponi ex indiuiſibilibus.*

1. Si indiuiſibilia componunt cõtinuũ, neceſse eſt, ut ſint uel inter ſe continua, uel cõtigua; ſed cum indiuiſibile careat partibus, contigua uerò, & continua ſint ea quorum extrema ſunt ſimul, uel unũ, relinquitur, ĩdiuiſibilia nec cõtinua, nec contigua inuicem eſse poſse; quare neq; ex ipſis poſse fieri continuum. 2. Supponantur duo, unum eſt, non poſse idẽ moueri, & motum eſse iam, reſpectu eiuſdẽ, nam ſi motum eſt, iam eſt in ipſo, ſi mouetur, nondum eſt in ipſo: Alterum eſt, nõ poſse aliquid moueri ſuper totã magnitudinem, quin moueatur etiã ſuper partes eius. His cõſtitutis, ponamus moueri aliquid ſuper magnitudinem conſtantem ex indiuiſibilibus, neceſse eſt id moueri per ipſa indiuiſibilia, quæratur, cum illud mobile tranſit unumquodq; indiuiſibile, an moueatur ſup illo ſimul & motũ eſt? ſed hoc eſse impoſſibile oſtẽdit prima ſuppoſitio: An motũ eſt, & non mouebatur? quod ſane non minus eſt impoſſibile, tum quia non poteſt ali

quid

quid motũ eſſe in eo ad quod prius nõ mouebatur, tum etiã, quia ſi ſuper unũquodq; indiuiſibile motum eſt & nõ mouetur, ergo etiam ſuper totam magnitudinem motum erit & nõ mouebitur, nõ igitur fiet motus ſuper talem magnitudinem. Reſtat igitur, vt in quoq; indiuiſibili prius moueatur quàm ſit motũ, quare indiuiſibile diuidetur, cũ motus omnis ſit diuiſibilis ſecũdum diuiſionẽ magnitudinis ſuper quam res mouetur. 3. Sint duo mobilia, vnum velocius altero in ſexquialtera proportione; quod igitur uelocius eſt, moueatur ſuper magnitudinẽ triũ indiuiſibiliũ in tribus inſtantibus tẽporis; alterũ uero ſuper magnitudinem duorum indiuiſibilium, eodem tempore: neceſſe igitur erit ut hoc mobile minus uelox, ſi in tribus inſtantibus tranſit duo indiuiſibilia, in tranſeũdo unoquoque indiuiſibili, conſumat unum inſtans cum dimidio, & ſic inſtans diuidetur. 4. Super magnitudinem triũ indiuiſibilium moueãtur duo mobilia, unum duplo uelocius altero, eo tempore quo mobile uelocius tranſiuerit tria illa indiuiſibilia, alterum mobile, quod eſt duplo minus uelox, tantùm tranſibit dimidium illorum triũ: quare unum indiuiſibile eorum diuiditur: & has rationes tangit Ariſ. in 6. Phyſic. Ex libro autẽ eius qui inſcribitur de Lineis inſecabilibus, poſſunt colligi aliæ rationes. eſſe autem illius libri auctorem Ariſtotelem confirmat Simplicius 3. Phyſicorũ ſuper tex. 56. & Albertus magnus in fine. 6. Phyſi. illum libellum paraphraſtice exponit tanquam qui eſſet Ariſtot. 5. Ratio. Si linea componeretur ex punctis, non eſſet bona illa definitio lineæ. [Linea eſt, cuius terminus ſunt duo puncta.] Talis enim definitio non conueniret ei lineę, quę componeretur tantum ex duobus pũctis: imò neque ei quæ ex tribus, nam ſi ipſa duo puncta ſunt termini, ergo linea quæ ab illis terminatur nihil aliud erit, quàm reliquũ unum punctum tertium. 6. Rueret definitio lineæ rectę: linea enim recta eſt cuius medium nõ diſcrepat à ſuis extremis: at in linea quæ componitur ex duobus punctis, neque ſunt extrema, neque media. 7. Aut omnis linea habet infinita puncta, aut finita; ſi infinita, ſequẽtur duo abſurda, unũ eſt, quod linea eſſet actu infinita, nam ſi ex tot pũctis fit tanta linea, & ex pluribus maior, ergo ex infinitis infinita. Alterũ eſt, omnes lineas eſſent inuicem æquales; nam quæ cõſtant ex partibus numero & magnitudine æqualib⁹, ſunt etiam æqualia: ſed puncta unius lineæ, sũt æqualia numero & magnitudine pũctis alterius lineæ cuiuſuis, numero quidem, quia ſunt infinita, magnitudine aũt, quia vnum punctum nõ eſt maius alio, ergo omnes lineę inter ſe æquales eſſent. Sin aũt oẽs lineæ habẽt puncta finita, ergo puncta cuiuslibet lineæ erũt certo numero comprehẽſa, quare quęlibet linea erit cõmẽſurabilis cuilibet aliæ lineæ; nã īter pũcta unius lineæ & alterius, ſemper inuenietur talis proportio, qualis eſt inter duos numeros, ex quo fieret, vt nulla eẽt linea irrationalis, ceu ẽ diameter reſpectu coſtæ: quo poſito neceſſe eſt ruere decimum librum Elemẽtorum Euclidis, cuius plurimæ demonſtrationes verſãtur in lineis irrationibilibus. 8. Ex non quantis non poteſt fieri quantum, ſed puncta nõ ſunt quanta, linea autem eſt quanta, ergo nequit hæc componi ex illis: ſicut. n. ſe habet compoſitio ſubſtãtialis ad ſubſtantiam compoſitam, ita cõpoſitio quãtitatiua ad quantitatem compoſitam, ſed ſubſtantia nequit componi ex partibus, quæ nõ ſunt ſubſtãtiæ, ſed neceſſariò componitur ex ſubſtãtijs, cuiuſmodi ſunt materia & forma, ergo nec quãtitas poterit componi ex punctis, quæ non ſunt quanta. 9. Si linea fieret ex pũctis, ergo linea quatuor punctorum eſſet lõgior, quàm triũ, ſed nõ eſſet longior niſi propter vnum punctum, ergo illud pũctum deberet habere in ſe aliquam lõgitudinem; nam propter id quod neque eſt lõgitudo, nec habet in ſe longitudinem, non poteſt aliquid dici eſſe lõgius alio, ſicut vnũ corpus nõ dicitur albius alio, propter id qđ nec eſt albedo nec habet in ſe albedinẽ. 10. In mathematicis demonſtratum eſt quamlibet lineã ſecari poſſe in duas partes æquales, & in duas inæquales, quod falsũ eſſet ſi linea cõponeretẽ ex pũctis; nam linea quæ cõſtaret ex tribus pũctis, nõ poſſet diuidi in duas partes ęquales,

linea

linea aũt quæ conſtaret ex duobus tantum, nõ poſſet diuidi in duas partes inæquales. 11.Si linea componeretur ex pũctis,etiam corpus componeretur ex punctis; nam corpus componitur ex ſuperficiebus,ſuperficies ex lineis, linea autem ex punctis: quid autem fingi poteſt abſurdius quàm exiſtimare corpus, quod habet longitudinem,latitudinem & profunditatem componi ex punctis quæ his omnibus carent? 12.Sit triangulum æquilaterum, cuius unumquodque latus ſit trium punctorum, non poterit bifariam diuidi niſi punctum ſecetur, atque hæ ſunt rationes Ariſt.in lib.de lineis inſecabilibus. 13.Si magnitudo componeretur ex indiuiſibilibus, ſequeretũ oĩa mobilia, æquè uelociter moueri, nec unum moueri tardius quàm alterum: ſit enim magnitudo trium indiuiſibilium, eodem tempore quo mobile uelox trãſibit unumquodque indiuiſibile, etiam quodcunque aliud mobile, quamuis tardiſſimum, idem tranſire poterit. Nam ſi uelox mobile tranſit unum indiuiſibile in uno inſtanti,alterum quod eſt tardiſſimum,illud idem tranſibit etiam in inſtãti,quare ęque uelociter: nam ſi tranſibit in tempore, ergo cum omne tempus habeat partes,in una parte temporis tranſibit unam partem indiuiſibilis, non.n. tantum tranſibit parte temporis quantum toto tempore; ſic igitur indiuiſibile diuidetur. Vide Alexandrum Aphrodiſęum lib.2. Naturalium quæſtionum cap.2. 14. Licèt ſecundum Mathematicos, quamcumque lineam in eadem proportione ſecare ſicut aliam ſectam; quod non poſſet fieri ſi linea componeretur ex punctis:ſi enim linea quæ componitur ex quinque pũctis diuidatur in quinque partes,non poterit in tot diuidi alia linea, quæ componetur ex quatuor: quare talis propoſitio ſupponit lineã eſſe diuiſibilem in infinitas partes. vide Simplicium 3. Phyſicorum ſuper tex.56. Sed in illo loco Simplicij eſt mẽdum,nam ibi dicitur illam demõſtrationem tradi in 10.lib.Euclidis,cum tradatur in 6.lib.Propoſitione decima.Scotus ad idem probandum utitur duabus rationibus ſequentibus, 2.Sent.diſt.2.q.9. 15. Sint duo circuli concentrici, quo-

A rum vnus neceſſariò debet eſſe maior altero;ſed maior ex pluribus conſtabit pũctis,minor ex paucioribus. A centro ducantur lineæ ad omnia pũcta circuli maioris, quæ omnes lineæ neceſſario tranſibunt per puncta circuli minoris, nec poterunt duæ tranſire per unum punctum, alioquin uel fierent una, uel non recta & æqualiter ducerentur ad circunferentiam circuli maioris: quare totidẽ erunt puncta in circulo maiori, quot in minori;erunt igitur circuli æquales. 16. Sequeretur coſtã eſſe æqualẽ diametro; nam cum ad omnia pũcta diametri

B poſſint a coſta duci lineæ,tot erunt puncta in diametro quot ĩ coſta, quare erũt æquales. 17. Si continuum componeretur ex punctis, ergo nõ daretur ulla linea finita; nam termini lineæ, aut ſunt puncta aut nihil ſunt, puncta autem nõ poſſunt eſſe,ſi ſunt partes lineæ;nam terminus aliud quid ẽ à toto terminato & partibus eius; ſi .n. terminus eſſet pars rei,non eſſet terminus totius rei,ſed tãtum aliquarum partium: quare ſi pũcta ſunt partes lineæ,ergo nõ ſunt eius termini;ſi non ſunt termini lineæ, ergo li-

C nea carens terminis infinita eſſet.18.Totum continuũ nõ eſt aliud ſm rẽ quàm ſuæ partes: ſi ergo partes illius eſſent indiuiſibiles, etiam totum eſſet indiuiſibile: Neque ualet dicere,quamuis puncta per ſe ſint indiuiſibilia, tamen cum ſimul concurrunt & conueniũt, facere diuiſibile.Nam neque poſſunt puncta ſimul concurrere,ita ut ſint continua,uel contigua,uel deinceps,ut ſupra demonſtratum eſt;nec ſi concurrerent,poſſent facere aliquid diuiſibile. In nulla enim compoſitione quantitatiua, uidemus to-

D tum habere aliquid, quod non aliquo modo reperiatur in partibus eius. 19.Nõ eſſet uera prima propoſitio Euclidis, [Super datam rectam lineam triangulum æquilaterum conſtituere,]nam ſit data recta linea duorum punctorum, ſuper quam fiat triangulum ęquilaterũ; data recta linea debet coniungi cũ lateribus triãguli,cõiũgetur aũt per duo pũcta quæ habet,& cum nõ habeat plura, inter latera nulla ĩtercipietur area, quare non erit figura.20.Sit triangulum æquilaterum,cuius, unumquodque late-

rum ſit duorum indiuiſibilium, & ab angulo ad baſim ducatur linea recta; illa neceſſariò debet eſſe minor utroque latere cui opponitur, nam eum faciat utrinque angulos maiores quàm ſint anguli ſuper baſim, latera trianguli quæ opponuntur illis angulis maioribus, erunt maiora q̃ illa linea: ſed unumquodque latus erat duorũ indiuiſibilium, ergo linea illa cũ ſit minor cõſtabit tantùm ex uno indiuiſibili, quod eſt impoſſibile: pendet ãt hùius demonſtrationis nis & intelligentia, ex 16. & 19. primi libri Euclidis. Cõplures alias rõnes huc congerere poſſemus, ſed nõ eſt opus: etenim, iis, quas commemorauimus, quod docere uoluimus, cõcluſum & confectum eſſe arbitramur.

Soluuntur rationes contrariæ, quibus tollebatur infinita continui diuiſibilitas.

CAP. XIIII.

Reſtat ut cõtrarias rationes ſupra poſitas diluamus. Ad primã igitur rõnem reſpondendum eſt, lineam componi ex alio quàm ex pũctis; nimirum ex lineis minoribus, quas continet tanquam partes, in quibus ẽt repe riuntur puncta: non enim eſt abſurdum in linea reperiri ubique lineas & ubiq; puncta, diuerſo tamen modo; lineas quidem, tanquàm partes eius, quæ ſi ſeparẽtur, exiſtent actu lineę; puncta uerò, ceu ea quæ terminant & continuant lineã, eo modo quo ſupra declaratum eſt, cũ de hac re ageremus. Quanquam illud quod vulgo dicitur, puncta eſſe vbique in linea, partim eſt verum, quatenus in omni parte lineæ poſſunt ſignari pũcta; partim autem eſt falſum, quia ſi in linea aliqua ſignetur punctum, non poteſt immediate poſt ſignari aliud punctum; ſiquidem eſt impoſſibile puncta ſibi inuicem eſſe immediata: atque hinc etiã patet ſolutio ſecundi argumenti.

De motu corpis ſphærici ſuper planum. Ad 3. Falſa exiſtimatio quam uulgo habet qdã de tactu illius corporis ſphærici quod mouetur ſuper planum, fecit eos putarẽ hoc argumẽtũ eſſe indiſſolubile, cum tamen nec ſit valde firmum, & in promptu ſit eius ſolutio. Nam uerum eſt, corpus ſphæricum, cum tangit planum, tangere in pũcta, & ita ſi diſcrete & diſiunctè tangeret planum cum mouetur ſuper ipſum, ſemper tangeret in punctis; ſed quia mouetur continuè, tactus illius eſt vnus numero & continuus, idem planè cum motu ipſius; quare tali tactui & motui, qui fit in longum, debet reſpondere in plano aliquid etiam longum & continuum & indiuiſibile ſecundum latitudinem: hoc autem non eſt pũctum, quia non eſt longum: neque puncta, quia hæc & ſunt multa, & non ſunt cõtinua; reſpondet igitur linea, quare tale ſphæricum non mouetur per puncta, ſed per lineam. Solutio uerò huius argumenti, quam dat Auerroes in 1. de Cęlo comm. 32. dicens tactum ſphærici & plani in puncto non poſſe fieri phyſicè, ſed tantum mathematicè, non tollit difficultatem; nam opinio, quę facit continuum ex indiuiſibilibus, nõ minus aduerſatur quãtitati mathematicæ quàm Phyſicæ. Vide quo pacto Ochan in 1. Quol. quæſ. 9. Soluat hanc dubitationẽ, & Gregorius in 2. Sent. diſt. 2. quæſt. 2. ar. 1. ſub finem; & Egidius 1. de Generat. quæſt. 8. in reſponſione ad tertium. Ad 4. Tempus duplex eſt ſecundum Theologos, unum diſcretum, alterum cõtinuum, in diſcreto poſſunt duo inſtãtia eſſe immediata, in continuo uerò minimè. Poſſet igitur Deus immediatè creare duos Angelos, unum poſt alium reſpectu temporis diſcreti, ſed nõ cõtinui; repugnat enim ut unum inſtans immediate continuet aliũ. Ad 5. Inter punctum & unitatem hoc conuenit, quod ambo ſunt principia, illud magnitudinis, hæc numeri: ſed quia numerus eſt quantitas diſcreta, poteſt componi ex rebus indiuiſibilibus, ideſt ex unitatibus; at quia magnitudo eſt quãtitas continua, & duo indiuiſibilia non poſſunt inuicem immediatè continuari, ideo non poteſt linea componi ex punctis. Ad 6. Si continuum haberet infinitas partes alicuius certę determinatæq; quãtitatis, proculdudubio eſſet infinitũ actu ſecundum molem, ſed infinitæ partes continui, habent quantitatem inde-

terminatam, quę per diuiſionẽ ſemper minor exiſtit, ex quo fit, vt non faciant molem totius, infinitam. Ad 7. Dicitur vna quãtitas magna vel parua, & maior vel minor reſpectu alterius, quoniã habet partes determinatæ quantitatis, vel maiores vel minores; & quia habet vel totidem quidem numero partes, ſed maioris quantitatis, vel æqualis quidem quãtitatis, ſed plures numero; v. g. quantitas bipedalis dicitur maior quàm pedalis, uel quia in bipedali poſſunt ſignati partes determinatæ quãtitatis plures, quàm ĩ pedali, ut plures palmi aut digiti; vel quia licèt ambæ diuidantur in partes ĩfinitas, tamẽ diuiſio lineę bipedalis fit ſemper per partes maiores, ipſius autem pedalis, per minores. Ad 8. Hæc ratió diſertis verbis explicatur & ſoluitur ab Ariſtotele. 6. Phyſi. tex. 77. quare ne hic longiores ſimus, illinc petatur ſolutio. Ad 9. Apud Mathematicos dicuntur aliquæ lineæ commenſurabiles, non quia menſurentur ab aliqua linea minima & indiuiſibili, ſed quia inter illas eſt vna aliqua proportio talis, qualis reperíri poteſt inter duos aliquos numeros; v. g. linea bipedalis & pedalis ſunt commenſurabiles, quia illius ad hanc eſt proportio dupla, qualis eſt inter quaternarum, & binarum. Ad 10. Totum continuum eſt maius ſua parte, nam quamuis ambo poſſint diuidi in partes infinitas, tamen diuiſio totius procedet per partes, duplo maiores, quàm diuiſio partium, ſi fiat diuiſio eadem proportione: Itaque ſunt partes utrobique pares numero, ſed non magnitudine: quanquam magnitudo cõtinui ſolet menſurari per aliquam menſuram determinatæ quantitatis, totum autem habet plures huiuſmodi menſuras quàm aliqua pars eius.

De Infinitate continui ſecundum diuiſionem & additionem.

C A P. XV.

ARiſt. in 3. Phyſi. præſertim a text. 59. vſque ad 70. multa ſcribit ſcitu digna de continui diuiſione & additione in infinitum; quæ breuiter nos exponemus, nonnullas dubitationes quæ circa ſupradictos textus occurrũt, explicando. Ariſt. in 3. Phy. tex. 59. ait diuiſionem continui, vt conſumat totum, fieri debere p partes æqualis magnitudinis; vt autem procedat in infinitum, per partes inæquales eiuſdẽ proportionis. Sed vtrunque hoc videtur falſum; nã poteſt fieri diuiſio per partes inæqualis magnitudinis, quæ tamen exhauriet totum quod diuidetur. v. g. ſit magnitudo ſex digitorũ, primum detrahatur pars unius digiti, deinde altera duorum digitorũ, poſtea tertia trium, totum erit conſumptum: diuiſio tamen facta eſt per partes inæqualis magnitudinis: ſimiliter etiam poteſt fieri diuiſio continui per partes diuerſæ proportionis, quæ procedat in infinitum; vt ſi primum diuidatur cõtinuũ in duas partes, tum altera medietas in tres, poſtea vna tertia in quatuor, & ſic deinceps; ſectio quidem nunquàm finietur, cum tamẽ ea non fiat ſecundum eãdem proportionem partium. Altera dubitatio eſt circa tex. 60. vbi ſcribitur poſſe fieri additionem in continuo in infinitum; verùm non ſicut per diuiſionem continui quacunque eius parte data poteſt dari minor, ita per additionem quacunque magnitudine poſita, maior dari poteſt. De quo duplex dubitatio exiſtit, primò enim ſi additio fit in infinitum, ergo corpus in quo fit talis additio, augebitur ĩ infinitũ. Deinde, aut loquitur Ariſ. de magnitudine phyſica, aut de mathematica; ſi de phyſica, falſum eſt eã poſſe diuidi in infinitum, nam rerum naturalium datur maximũ & minimum, ſicut docet Ariſt. in primo Phy. tex. 36. & in ſecundo de Anima tex. 41. ſi de mathematica quæ habet eſſe ĩ imaginatione, & per abſtractionem a materia ſenſibili, falſum eſt eam nõ poſſe augeri in infinitum; nam ſicut data quacunque magnitudine parua, poſſumus imaginari minorem, ita quacunque magna, maiorem cogitari & animo fingere licet.

Ad priorem dubitationem reſpondẽdũ eſt; Ariſ. eo ĩ loco voluiſſe dare certã & generalem regulam; nõ eam quæ aliqñ vera ſit, aliquãdo falſa; etenim ſi diui

Quę diuiſio cõtinui ipſũ tãdẽ abſumat, q̃ verò nunq̃.

A ſio fiat per partes æqualis magnitudinis, ſemper eueniet vt conſumatur totum; ſin autem fiat per partes inæqualis magnitudinis, non ſemper id eueniet, vt patet in diuiſione infinita cõtinui per partes proportionales, quæ ſunt inæqualis magnitudinis, nam poſteriores ſemper ſunt minores prioribus: ſimiliter, quanquam fieri poſſit diuiſio continui infinita per partes diuerſæ proportionis, ut oſtenditur in argumēto, tamen nō hoc ſemper contingit. Nam diuiſio continui quæ fit p partes ęqualis magnitudinis, fit ſecundum diuerſam proportionem; nam primùm ſecamus ſextam partem, B deinde quintam, poſtea quartã, & ſic de cæteris: quæ tamen diuiſio non procedit in infinitum, ſed abſoluit cõtinuum. Ad poſteriorem dubitationē hoc modo reſpondendum eſt; corpus cui fit additio in infinitum, euadit in infinitum maius ſecundum quid, ideſt ſeipſo, ſed non fit in infinitũ maius ſimpliciter, ideſt, quocunque alio corpore. Nam quod additur vni corpori, detrahitur ex altero, ergo ſicut ex illis duobus corporibus quę ſunt finita, non euaderet corpus infinitum, ita neque ſi partes, quæ in infinitũ C auferuntur ex vno corpore, addantur alteri propterea illud fiet infinitum: v.g. ſint vna magnitudo bipedalis & altera pedalis, ſi tota bipedalis adderetur pedali, non fieret maior in infinitum, ſed tantum fieret tripedalis: & cum partes non ſint maiores toto, etiam ſi in infinitum addãtur lineę pedali, numquàm tamen illa euadet infinita. Aliud eſt igitur fieri maius in infinitum ſecũdum quid, id eſt reſpectu ſui, & aliud fieri maius ſimpliciter, ideſt reſpectu cuiuſcunq; alterius D corporis. Altera vero dubitatio quę circa eũdem textum facta eſt, ita ſoluitur. Ariſt. neque loquitur de magnitudine phyſica, neq; mathematica, ſed de magnitudine per ſe intrinſecè ſumpta. Nã cum magnitudo ſit continua ſecundum rem, intrinſecè & per ſe eſt diuiſibilis in infinitum, nec vt talis fiat diuiſio, extrinſecus requiritur aliquid aliud: per ſe autem non poteſt augeri, quia id per quod augetur, aſſumitur extrinſecus, ex quo fit, ut niſi ſit alia magnitudo infinita, cui detrahi poſſint partes certæ magnitudinis infinitæ, numquàm alia magnitudo poterit augeri in infinitum.

Cur continuum ex ſe ſit diuiſibile in infinitũ non autẽ augmentabile.

Dubitationes aliquot circa textus 67. 68. & 69. lib. tertij Phyſicorum explicantur.

CAP. XVI.

IN tex. 67. lib. 3. Phy. Ariſto. ait Propterea nihil poſſe in infinitum augeri, poſſe autem in infinitum diuidi, quoniam accretio tendit ad formam cui repugnat infinitas, diuiſio autem tendit ad materiam cui non repugnat infinitas; in quibus uerbis, unum eſt clarum, nempe infinitatem repugnare formæ, proprium enim eſt formæ terminare, quamobrem appellatur terminus uel finis, materia uero per ſe infinita ac inde terminata eſt, quocirca rectè ipſi materiæ attribuitur infinitas: Alterũ autem obſcurũ eſt, quo pacto accretio dicatur pertinere ad formã, diuiſio ad materiã. Auerroes 3. Phy. comm. 60. ita ideclarat hanc ſententiam Ariſt. per diuiſionem res tendit ad imperfectionem & ad non eſſe, quorũ radix eſt materia, Accretio autem tendit ad perfectionem & ad eſſe, quorum origo & cã eſt forma, ob hãc igitur cauſſam diuiſio dicitur fieri propter materiam; accretio autem propter formam. Verùm D. Thomas 3. Phy. ſuper tex. 67. & 1. par. quæſt. 7. art. 3. in reſponſione ad 3. argumentum, longe ſecus hoc interpretatur. Accretio inquit tendit ad totum, diuiſio ad partes. Totũ autem ut eſt apud Ariſ. in 2. Phy. cap. de cauſſis habet ſe ut forma, partes autē ut materia, quocirca accretio dicitur fieri ad formam, diuiſio autem ad materiã. Vtraq; interpretatio ſatis bona, & probabilis eſt. ſed remanet etiam nunc unus ſcrupulus, etenim numerus põt in infinitum augeri, quæ accretio tendit ad formam, nam propter additionem cuiuslibet vnitatis exiſtit noua forma, & ſpecies numeri, ergo infinitas etiã accidit ratione formæ. Sed facile eſt excutere hunc ſcrupulum, nam additio infinita, quæ accidit

Cur accretio cõtinui dicatur fieri ſecundũ formã, diuiſio autẽ eius ſecundum materiam.

cidit numero,nõ procedit ex forma numeri,ſed ex diuiſione continui;quare tota infinitas, quæ eſt in accretione tã numeri quàm magnitudinis,tandem ad extremum,referẽda eſt ad diuiſionem continui,quæ ut dictum eſt, fit propter materiam.

An numerus poſſit augeri ĩ infinitum.

Dubitatur etiam de eo , quod ſcribit Ariſt.tex.68.nimirum poſſe numerũ augeri in infinitum,nam ſi ita eſt;ergo poſſent exiſtere infinitæ ſpecies numeri ; cũ igitur ſpecies ſint eternę(hoc.n.intereſt inter ſpecies & indiuidua, quoniam illæ pertinẽt ad integritatẽ & perfectionem uniuerſi,hæc autem nequaquam,ideo illas quidẽ uniuerſo coæuas eſſe oportet, hæc autem minimè)& in æternis idẽ ſit eſſe, & poſſe eſſe, vt.n.Ari.inquit 3.Phy. tex.32.poſſe ab ipſo eſſe , nihil differt in perpetuis, neceſſe erit actu eſſe infinitas ſpecies numerorum. Sed hoc ita ſoluiſ, ſpecies eſſe æternas,verum eſt in ijs ſpeciebus quæ habent eſſe reale extra Animam in rebus,& ſunt propriè,ac ſimpliciter ſpecies,& pertinent ad perfectionẽ uniuerſi,quorum nihil conuenit in ſpecies numerorum quatenus poſſunt in infinitum procedere;ſic enim habent tantummodo eſſe imaginabile uel intelligibile,non autem eſſe reale in uniuerſo.

An accretio numeri ĩ infinitũ p̃cedat ex diuiſione continui.

Circa eundẽ textum dubitari pt, quo pacto accretio numeri in infinitum, procedat ex diuiſione cõtinui in infinitum. Numerus.n.ſm naturam prior eſt quàm magnitudo,ſicut unitas, quæ eſt principium numeri , eſt ſimplicior , & prior q̃ punctum, quod eſt principium lineæ, vt Ariſt.indicat primo Poſt.42.quocirca infinitas numeri non dẽt prouenire ex infinitate continui. Ad hoc ita reſpondendum eſt.Numerus ſumptus mathematicè, ac ſecundum eſſe intelligibile , pt in infinitum augeri ſine auxilio magnitudinis,ſemper addendo nouas unitates per imaginationẽ formatas: at ſumptus phyſicæ,hoc eſt ſm eſſe reale extra animam, non poteſt augeri in infinitum , niſi pp magnitudinem,uel proximè, uel remote ; quod additur pp motum & tempus, ex quorum partibus (ſunt.n.continua) etiã numerus augeri poſſet in ĩfinitum, ſed infinitas motus atque temporis prouenit ex infinitate magnitudinis,ut do-

A cet Ariſt.in 3. Phy.tex. 70.quoniam igiſ numero non poſſunt in infinitũ addi vnitates reales,niſi pp partes continui,quę ab eo per diuiſionẽ in infinitum ſeparari poſſunt,ob id dicitur infinitas numeri prouenire ex diuiſione continui.

In tex.69 ponitur hęc ꝓpoſitio,quantamcunque contingit eſſe magnitudinẽ in potẽtia, tãtam oportet iam eſſe actu. Quæ propoſitio non vř uera,nam nõ valet,magnitudo pt eſſe in infinitũ minor, ergo iam actu eſt infinite minor ; ſimiliter nõ valet,numerus eſt in potentia infinitè magnus, ergo numerus actu eſt in B finitè magnus. Reſpõdeo, Ariſt.hic loqui nõ de diuiſione magnitudinis,ſed de accretione eius in infinitum , in qua vera eſt propoſitio:nã ut ex his, quæ ante diximus perſpicuũ eſt,una magnitudo tanta poteſt fieri per additionem , quãta eſt altera magnitudo , ex qua fit additio : ſi ergo magnitudo poſſet euadere infinita per additionẽ,oportet illã alterã magnitudinẽ ex qua fit additio,actu eſſe infinitam. Non igitur hoc intelligẽdum eſt de diuiſione magnitudinis, nec de accretione numeri,ſed de accretione magnitudi C nis , quę fit ex diuiſione alterius magnitudinis.Sed quæſtiones,quas de quantitate adhuc tractauimus,ferè ſunt metaphyſicæ. Deinceps igitur de quantitate, ea ratione ut conſideratur & tractatur a Mathematico, diſputemus.

De abſtractione mathematicæ quantitatis.

CAP. XVII.

NVnc differendũ eſt de abſtractio D ne mathematicæ quantitatis, declarandumq́, an quantitas, ea rõne vt conſideratur Mathematico,ſit abſtracta,non ſolum a materia & ſubſtãtia ſenſibili, ſed etiã ſimpliciter & abſolute ab omni ſubſtãtia,& materia:uel potius quãtitas mathematica ſit quidem abiuncta a materia ſenſibili , non autem ſimpliciter a materia, & ſubſtantia. Etenim hac de re non ſatis conuenit inter Philoſophos; namque Albertus, D. Thomas, Aegidius, & alij, exiſtimant quãtitatem mathematicam nõ poſſe abſtrahi ab om-

ni ſubſtantia, ſed tantùm à ſenſibili. e cō tario aūt Themiſtius, Simplicius, Philoponus, & Auerroes opinantur quātitatem mathematicam abſolutè, & ſimpliciter abiūctam eſſe ab omni materia & ſubſtantia. Horum igitur opinionem expēdentes quid vero ſimilius ſit videamus. Neque hoc loco refellenda eſt Pythagoreorum ſententia, qui huiuſmodi quantitates putabant non ſolum ratione, ſed etiam re ipſa ſeiūctas eſſe ab omni materia. quomodo enim quātitas mathematica, ſi eſt accidēs, poteſt ſecundū rem a ſubſtātia ſeparata exiſtere? niſi dicāt quantitatem quæ extenſionem habet & partes, inhærere in aliquo ſubiecto immateriali & indiuiſibili; ſin autē quantitas mathematica eſt ſubſtantia, expers materię per ſe ſubſiſtens, quomodo ea nō fuerit ſubſtantia quædam intelligēs, & diuina? Sed hāc opinionem, vt diximus, omittamus, quæ, vel ipſa uetuſtate iam pridem euanuit, eorumque ſententiam, qui negant quantitatē mathematicam ratione abiunctam eſſe ab omni ſubſtātia, diligēter expendamus.

Opi eorum qui cēſent quantitatē mathematicā nō eſſe ab omni ſubſtantia, ſed tantum a ſenſibili abſtractam.

D. Thomas in Prima Parte q. 85. ar. 1. in reſponſione ad 2. ita ſcribit. [Materia ſenſibilis dicitur materia corporalis, ut ſubiacet qualitatibus ſēſibilibus: materia vero intelligibilis dicit̃ ſubſtātia ſm quod ſubiacet tantùm quantitati: manifeſtum eſt autem, quòd quantitas prius ineſt ſubſtātiæ quàm qualitas ſenſibilis, vnde quātitas poteſt conſiderari abſque qualitate ſēſibili: quod nihil aliud eſt q̃ eam abſtrahi a materia ſenſibili; non tamen poteſt conſiderari ſine intellectu ſubſtātiæ in cōmuni, quæ ſubiacet quātitati, quod eſt eam nō abſtrahi a materia intelligibili: poteſt tamen cōſiderari ſine hac vel illa ſubſtātia, & abſtrahi à materia ītelligibili indiuiduali.] Eādē ſententiam ponit, eiſdemque verbis declarat in ſuo commētario ſuper Boetium de Trinitate, quod eſt opuſculū 70. in q. 5. de Diuiſione ſcientiæ ſpeculatiuæ ar. 3. Albertus idem ſentit 5. Meta. tract. 3. c. 2. Antonius Andreas ſecundum diſciplinam Scotiſtam idem docet in 6. Met. q. 3. probatur hęc opinio duabus rationibus. Primo quidem, quia nullum poſterius poteſt abſtrahi a priori cui per ſe

A ſubordinatur, ſed quātitas per ſe eſt poſterior ſubſtantia, ergo nō poteſt abſtrahi ab ipſa. Deinde quantitas cum ſit accidens, tam ſecundum eſſe, quàm ſecundum eſſentiam, dependet a ſubiecto ſuo quod eſt ſubſtātia: ſiquidem vt Ariſt. docet in 7. Metaph. accidentis eſſe eſt ineſſe, & definitio accidētis fit per additamentum, id eſt per appoſitionem ſubiecti: quocirca nullum accidēs vel eſſe, vel definitiuè ac ſcientificè cognoſci poteſt ſine ſuo ſubiecto.

Cæterum hæ rationes nō ſunt admodum firmæ, quare paruo negotio refelli B poſſunt; nam poſterius non poteſt abſtrahi a priori, tunc videlicet cum conſideratur ſecundum id in quo eſt poſterius, & dependens a priori, velut quantitas ſi conſideretur vt eſt accidens, uel etiam quoddam genus accidentis, hoc eſt ſecū dum inhærentiam ſuam uel ſecundum certam quandam habitudinem eſſentialem, quam dicit ad ſubſtātiam; alia enim eſt ad ſubſtantiam habitudo quantitatis & alia qualitatis, & alia cæterorum accidētium: ſic quantitas non poteſt abſtrahi a ſubſtantia: uerum non hoc modo C conſiderat eam Mathematicus, nō enim agit de quantitate conſiderans eius exiſtentiam uel eſſentiam uel cauſſas eius naturales, quod nō ſemel a nobis ī hoc opere fuit declaratum: & ſanè id manifeſtum eſt perluſtranti omnes demōſtrationes geometricas & arithmeticas quę in huiuſmodi ſcientijs reperiūtur. quod aurem Mathematicus non perſcrutetur cauſſas quantitatis, nec ex illis demonſtrationes ſuas cōficere laboret, auctores ſunt multi tam Platonici quàm Peripaterici. Cōſiderat igitur Mathematicus certas quaſdam affectiones quæ con D uenīūt quātitati non in ordine ad ſubſtantiam, ſed per ſe, uel ſimpliciter & abſolutè, uel in comparatione ad aliam quantitatem: atque hinc etiam patet ſolutio poſterioris rōnis. illud autem mirādum eſt, quomodo D. Thomas locis ſupra memoratis affirmet materiam intelligibilem a qua nō abſtrahit Mathematicus eſſe ſubſtantiam, cum ipſemet in 1. Poſt. ſuper tex. 42. & in 7. Metaph. ſuper text. 35. ſcribat materiam ītelligibilem eſſe ipſum cōtinuum, hoc eſt uel ſuperfi-

Quādo uerum ſit poſteriùs non poſſe abſtrahi à priori

Quo Mathematicꝰ conſiderat quātitatē.

ſuperficiem vel corpus: & ſanè idem cõfirmat Alexand.in eodẽ loco, nec Ariſt. id abnuit,tum in illo loco, tũ in 8.Meta. te.15.ſed ueniamus ad alterã opinionẽ.

Explicatur altera ſententia eorum qui aiunt quantitatem mathematicam ſimpliciter abſtractam eſſe ab omni ſubſtantia, & præfertur priori ſententiæ.

C A P. XVIII.

Præclara ſniĩ Them. de mathematica abſtractione quãtitatis ab oĩ ſubſtantia.

ALtera ſẽtẽtia eſt Græcorũ, q̃ cenſent a Mathematico conſiderari nudam quantitatem ſegregatam ab omni materia & ſubſtantia. Themiſt. in 3.Phy.ſuper te.71.ita ſcribit[ideo Mathematica dicuntur ex abſtractione,quoniam ab ijs quæ cernuntur in corporib. naturalibus, abiunguntur, & ipſæ per ſe dimenſiones ipſumque continuum æſtimatur atque ſpectatur.]Idem in 1. de anima ſuper te. 17. ſic ait. [In omnibus quæ Mathematici contemplantur,naturales affectiones a conſpectione ſua reij
C ciunt, ſolas veraſque magnitudines & nuda atque inania ſpatia conſiderant;finiendis his neque materiam neq; naturalem qualitatem adiungunt.] Idem in 3.de Anima ſuper te.35.hæc habet[Mathematici ad ſolam quãtitatem ſpectãt, & in contemplationem ſuam ſpatia ipſa mera inaniaque & confinia corporũ tantùm adhibẽt. Ex eo fit ut inter Mathematicas diſciplinas Geometria & Arithmetica abeſſe a materia naturali longiſſime videantur,vt potè in quibus demõ
D ſtratione ſine aliqua materiæ mentione procedant, quamobrem neq; ſuppetias a ſenſu deſiderant, quia neque materiã ullam requirunt. At Muſica, Perſpectiua,Aſtronomia, quanquàm & hæ conantur remouere materiam atque ſenſum, non tamen æquè id poſſunt, ſed a ſenſu proficiſcuntur, & in ſenſum deſinunt:] Hoc idem docet & pulcherrimè tractat Simplicius ſuper 3.de Anima explanando tex.35.Vide etiam Philoponum in 2. Phy.ſuper te.18.ubi ait nudam quantitatem,perinde ac ſi per ſe ſubſiſteret,a Ma

Idem ſentiunt Simplic.& Philopon. quin

A thematico conſiderari ſine omni ſubſtãtia.Omnes denique Græci,interpretantes uel te.18.2.Phy.uel 17. 1. de Anima. uel 35.3.de Anima uel 35.7.Meta.idem planè affirmant.

ẽt ipſemet Ariſt.

Ac nobis quidem Ari.vr̃ idẽ ſenſiſſe:is .n.in 12.Met.te.44. ait. Inter diſciplinas mathematicas, Aſtrologiã quidẽ ſpeculari de ſubſtãtia ſenſibili ac ſempiterna, Geometriam,ãt & Arithmeticam nullã ſubſtantiã conſiderare. Et in 11.li.Meta. Sũ.2.c.1. hoc idem perſpicuis uerbis declarat ita ſcribens.[Mathematicus circa abſtracta ſpeculatur,tollendo nãque oĩa
B ſenſibilia ita ſpeculatur, ſolũ ãt dimittit quantum, & continuũ,hoc eſt uel lineã uel ſuperficiẽ uel corpus & paſſiones eorum,prout quãta & cõtinua ſũt,nõ ꝓut aliquid aliud ſpeculatur.]Hactenus Græci & ipſe Ariſt. Quæ ſententia nobis quidem fit uerimilior atq; probabilior.Primùm.n. talis eſt modus abſtrahendi in ſcientijs,qualis eſt modus definiendi, ut innuit Ariſt.in 6 Metap.te.2.Sed in definitionibus mathematicis nulla fit mentio,nullaque ratio habetur ullius materiæ uel ſubſtantiæ, ut per ſe clarum eſt
C conſideranti omnes definitiones Mathematicas, ergo Mathematicus abſtrahit quantitatem ab omni materia & ſubſtãtia:quid.n.aliud eſt abſtrahere unum ab alio, quàm conſiderare unum non conſiderando aliud?Deinde Ari.in 2.Phy.te. 19. oſtendit Mathematicũ abſtrahere a materia ſenſibili ꝓpea quod definit par impar, triangulũ & alia eiuſdem generis abſq; materia ſenſibili: ſed in definitionib.eiuſmodi rerũ,ſicut non apparet materia ſenſibilis,ita nulla prorſus materia uel ſubſtãtia cernitur: ergo Mathemati
D cus ſicut a materia ſenſibili, ita ab omni ſubſtãtia quãtitatẽ abſtrahit. Poſtea,affectiones quæ a Mathematico demonſtrãtur de quãtitate, non ei conueniũt in ordine ad ſubſtantiã,ſed per ſe,ut eſſe diuiſibilẽ,cõmenſurabilẽ, proportionabilẽ, æqualem,uel inæqualem:ſimiliter triangulũ hr̃e tres angulos æquales duob. rectis,ſphæricũ nõ poſſe tãgere planũ niſi ĩ pũcto,& alia eiuſdẽ generis, quæ ſine ullius ſubſtãtiæ reſpectu per ſe ſpectãtur ĩ quãtitate. Quare Mathematicus ad eas res demõſtrãdas non indigebit cõſidera-

Quinq; rõnibus probatur quãtitatẽ mathematicã ab oĩ ſubſtantia eſſe abſtractã.

tione vllius ſubſtantiæ, non.n.quantitas eſt diuiſibilis ex eo quia eſt in ſubſtātia, neque triangulum habet tres angulos æquales duobus rectis,nec linea recta tāgit circulum in puncto,quia inſint in aliqua ſubſtantia;ſimiliter etiam non cõuenit quantitati tantum locum occupare, in ordine ad ſubſtantiam ; ſed per ſe, vt in cubo demonſtrat Ariſt.4.Phyſi.te.76. Imò,quędam non uidentur poſſe conuenire quantitati in ordine ad ſubſtantiā, quemadmodum continuum eſſe diuiſibile in infinitum;nam ſi ſubiectum quātitatis, ut prioris ſententiæ principes exiſtimant,eſt ſubſtantia compoſita, perſpicuum eſt repugnare quantitati,prout ē in ſubſtantia compoſita diuidi in infinitum:forma enim ſubſtātialis neque diuiſionem neq; accretionem in infinitū fieri in quātitate ſibi coniuncta vllo mō patitur.Ad extremum,ſi Mathematicus, vt ſæpe a nobis dictum eſt , neque eſſentiam, neque exiſtentiam , neq; proprias & reales cauſſas cum quantitatis tū affectionum eius conſiderat,qd ei opus erit ad contemplationem tractationemque ſuarum demonſtrationum, ullam ſubſtātiæ conſiderationem adhibere ? Verum de his ſatis.Deinceps an quadratura circuli ſit poſſibilis diſquiramus.

De Quadratura circuli an ſit ſcibilis uel poſſibilis.

CAP. XIX.

LIbet hoc loco,quaſi a recto doctrinæ curſu deflectentes,ad amœnam quandam contemplationem paululū diuertere, hoc eſt de quadratura circuli,ſit poſſibilis nec ne,diſputare.Cuius rei iucūda eſt inquiſitio,difficilis explicatio,cognitio aūt cum ad alia, tū ad multorum locorum Ariſt intelligentiā perquam utilis. Circulum aūt quadrare conati ſunt apud veteres, Antiphō,Bryſo, & Hyppocrates Chius , quorū meminit Ariſt.1.Phy.tex.11. 1. Poſter.tex.23. & 1. Elenchorum cap. 10. Apud recentiores autē Orontius Finæus,qui,ſi quàm multa docere atque demonſtrare aggreſſus, atq; pollicitus ē, tam multa præſtare ac

A perficere potuiſſet,immortalē ſanè gloriā fuiſſet conſequutus.Horum omnium de quadratura circuli demonſtrationes, Ioan. Buteon uno libello diligenter collegit ; earumque demonſtrationū vitia & errata,ſubtiliter &accurate pateſecit. Nos primum,videamus quid alij ſenſerint de Quadratura circuli:tum,doceamus quadraturam circuli poſſibilem atque ſcibilē eſſe; poſtremò,rationes contrarias,quæ videtur nobis aduerſari,diſſoluamus.

Opi. & argumēta eorū qui negant Quadraturam circuli eſſe poſſibilē.

Nonnulli putant non poſſe quadrari circulum,propterea quod Ariſt. 7.Phyſ. B te.21.& 30. videtur ponere pro abſurdo ut recta & circularis linea ſint inter ſe æquales: Auer.in 7.Phy.comment. 29. ait impoſſibile eſſe vt quantitates ſint inter ſe æquales,niſi aut rectæ inter ſe, aut circulares inter ſe.& 10.Metap. comm.10. ait lineam arcualem non poſſe æquari lineæ rectæ, aut rectam alij non rectæ : & apud Euclidem eſt communis animi cõceptio (quæ ſibi mutuo congruunt,ea inter ſe fore æqualia) ſed conſtat nullum quadratum poſſe omnino congruere cū circulo aut ei penitus adaptari,nam ſi re- C ctum congrueret cum obliquo ſeu curuo,non eſſet rectum, ſed obliquum, aut hoc nō eſſet obliquum ſed indueret formam recti. Ad extremum, cum in huius rei peruestigationem, omnibus propè ſeculis,plurimi atq; clariſſimi Mathematici ſummo ſtudio & diligentia incubuerint , nec quicquam adhuc compertum fuerit,deſperādum eſt , hoc in poſterum inueniri poſſe:idque maximo argumento eſſe debet , huius rei demonſtrationē non poſſe comprehendi , quamobrem Ariſtot.in categoria Ad aliquid, ubi de D Quadratura circuli ſermonem habet,loquitur de ea nō abſolutè,ſed ex ſuppoſitione[ſi (inquit)eſt ſcibilis.]Ab hac opinione nō abhorruiſſe Ammonium Simplicij magiſtrum, affirmat ipſemet Simplicius 1.Phy.ſuper tex.11.

Iāblichus dixit Quadraturam circuli a multis iam eſſe inuentam.

E contrario autem Iamblichus)auctore Simplicio in 1.Phy.ſuper te.11.) affirmat Quadraturam circuli nō modo poſſe inueniri,ſed poſt Ariſtotelē, compertam & traditam fuiſſe a Sexto Pythagorico,Archimede,Apollonio, Nicomede & Carto. Verùm Simplicius ait a ſupradictis

dictis uiris non certam huius theorematis demonſtrationẽ,ſed inſtrumẽtariam tantum quandã eius rationem & conſtitutionem adinuentam fuiſſe;nõ enim id latuiſſet tãdiu omnes Mathematicos. Archimedes certe non perfectè quadrauit circulum,niſi fortè dicatur quadraſſe, uel quia dedit certiſſimam uiam quadrandi, & docuit ea quibus cognitis & compertis neceſſariò cõficitur Quadratura circuli; uel quia in quadrãdo circulo proximè omnium acceſſit ad ueram eius rei demonſtrationem, ita ut quod deeſt,perexiguum ſit,& cum demonſtratio traducitur ad materiam ſenſibilem, pro nihilo ducatur, & nõ ſecus uſurpetur à Mechanicis,ac ſi eſſet demõſtratio perfecta,& oĩbus ſuis numeris abſoluta;

Opinio Zimarę aientis Quadraturam circuli eſſe poſſibilem mathematicè ſed nõ phyſicè.

Zimara in ſuis cõcordãtiis ſuper decimum librum Metaphyſicæ; exponens ea uerba,quibus Auerroes ait lineam arcualem nõ poſſe æquari lineæ rectæ, dupliciter inquit Quadraturã circuli poſſe accipi; uno modo mathematicè & ſecundum imaginationem, altero modo phyſicè & ſecũdum rem; permagni aũt referre utro modo sũpta fuerit; etenim mathematicè poſſibilis eſt, ut uidetur Mathematicis,& Boetio, qui in categoria Ad aliq d,inquit eius demonſtrationem eſſe inuentam,ſeque eam fuiſſe explicaturũ niſi breuitati ſtudere uoluiſſet.Imaginat̃ enim (ait Zimara) Mathematicus lineã rectam incuruari, & fieri circularem,& contra, ipſam circularem rectificari, ut omni ex parte coæquetur lineæ rectæ.Ac uero phyſicè,& ẽm rem, hoc impoſſibile eſt;nũquàm enim linea recta poteſt re ipſa perfectè adaptari & congruere circulari; niſi deſinat eſſe recta;& cũ æqualia dicãtur eſſe ea quæ ſibi inuicẽ congruunt, numquam profecto ſecundum rem quod eſt circulare poterit æquari recto, quare ſic impoſſibile ẽ quadrari circulum.Hac autẽ diſtinctione poſita, putat Zimara omnes opiniones inter ſe cõciliari poſſe;nam qui aũt circulum poſſe quadrari,intelligunt mathematicè: qui aũt negãt intelligũt phyſice: porrò hanc diſtinctionem uidetur probare & confirmare Auerroes in 7. Phy.comm. 29.ita ſcribẽs. [Impoſſibile eſt lineas rectas circularibus, aut cõtra

A circulares rectis, denique quæcunq; nõ ſunt eiuſdem ſpeciei, ſibi inuicem æquari.Quod autem dicunt Geometrę,quod linea recta eſt breuiſſima linea omnium quæ duci poſſunt ab vno pũcto ad aliud punctũ, dicitur largè,& æqualitas dr̃ de eis fere ęquiuoce; & ſimiliter hoc qđ dicũt ꝙ circunferentia alicuius circuli eſt æqualis figuræ poligoniæ: & Geometer decipitur ĩ hoc, quia poſſibile eſt exiſtimare lineam rectam quæ incuruetur & fiat circularis,& quia hoc accidit in mente,attribuit hoc ꝓpriè ipſi Geometer.] Hæc Auerroes. Neque vero inquit Zimara,incredile uideri debet idem eſſe poſſibile mathematicè quod non eſt poſſibile phyſicè; cũ poſſit hoc permultis exẽplis confirmari; nam motus circulares inter ſe contrarios eſſe, & quantitatem augeri & diuidi poſſe in infinitum, & uelocitatem motus infinite intendi & remitti poſſe(de quo uide apud Auerr. 3. Phy.60.& 4.Phy.72.& 1. de Cælo 32.) verum eſt ſecundum abſtractionẽ quandam mathematicam,falſum autẽ & impoſſibile ſecundum rationẽ & cõſiderationem phyſicam.Hactenus Zimara.

C

Refellitur opinio Zimaræ, & eorum qui negant Quadraturam circuli poſſibilem eſſe.

CAP. XX.

SVpradicta opinio Zimaræ multis de cauſſis nobis non probatur.Primò, quia putat quadraturam circuli, eò fieri quod imaginemur, aut lineã rectã flecti in curuam,aut hanc dirigi in rectã,
D cum hoc longiſſime abſit cum a vero,tũ a doctrina Mathematicorũ;etenim quadrare circulum nõ eſt aliud,quàm reperire aream alicuius quadrati parem & æqualem areæ cuiuſpiam circuli; nõ ut inter ſe congruant & planè coaptentur inuicem,hoc enim nõ ſolum impoſſibile eſt in quadrato & in circulo,ſed etiam ĩ ipſis figuris rectilineis quę diuerſa ſpecie continentur;numquam enim triãgulum quadrabit,& congruet cum quadrãgulo,aut quauis figura alı⁹ ſpeciei; quippe cum ſpecies & ratio figuræ conſiſtat

in

in indiuiſibili: certum tamen eſt omnes A figuras rectilineas quadrari poſſe, ut ex 14. propoſitione 2. lib. Elem. Euclidis, pſpicuum eſt. Æqualitas ergo quadrati & circuli in eo eſt, ut areæ utriuſque figuræ ſint æquè capaces; ſed iſti, ut opinor, fallunt, quia idem iudiciũ faciunt de lineis ſm actum ſumptis, atq; ſi accipiantur ſecundum potentiam, cum tamẽ permultum interſit; in triangulo. n. rectangulo; latus ſubtendens angulũ rectum, per ſe, ac ſm actum, minus eſt reliquis duobus lateribus ſimul ſumptis, ut patet, ex 20. propoſitione primi Elementorum Euclidis: at ſm potentiam eſt par, ac æqua- B le illis, quia quadratum quod fit ex tali latere, æquale eſt duobus quadratis, quę ex duobus reliquis lateribus exiſtunt, vt docet Euclides eodem libro propoſitione 47. & in ambligonijs, triangulis latus ſubtendẽs angulum obtuſum minus eſt reliquis duobus, facit tamen quadratum maius duob⁹ quadratis aliorum laterũ, vt eſt in 2. Elem. propoſitione 12. Theon item, mathematicus in primis nobilis, ſcribens in primnm lib. Almageſti, ubi ſermo ẽ de capacitate figuræ circularis, pulchre demõſtrat poſitis duabus lineis C æqualibus, una recta, altera circulari, ampliorem aream effici a circulari, quàm a recta; ſed commorari in his, ſuperuacaneum ducent, qui rationibus mathematicis, uel mediocriter fuerint eruditi. Illud quoque non uacat errore, quod inquit Zimara, quadraturam circuli phyſicè impoſſibilem eſſe, nequaquam uero mathematice; cum tamen contra plane res ſe habeat; nã & uериſimile eſt in corporibus naturalibus, uel artificioſis, eſſe aliquod quadratum per æque capax, atque aliud corpus amplitudine rotunda: D & quadratura Archimedis (ut ſupra expoſui) in materia ſenſibili, & in corporibus mechanicis habetur, atq; uſurpatur pro perfecta, & abſoluta, quæ tamen ad regulam Mathematicorum, non eſt exacta. Adde, ꝙ illa definitio ęqualitatis ꝑ quam Zimara negat quadraturam circuli phyſicè poſſibilem eſſe, non eſt phyſica, ſed mathematica; qnippe quę in communibus animi cõceptionibus numeratur ab Euclide. uerum germanam illius definitionis intelligentiam nec Zimara, nec quidam alij aduerſarij quadraturæ (ut oſtendemus infra) uidentur aſſecuti. Hæc contra Zimaram.

Sed nos poſſibilem eſſe Quadraturã circuli, aggrediamur demonſtrare. Primò, ea, ex quibus Archimedes concludit Quadraturam circuli, in libro de Dimẽſione propoſitione 1. nõ ſunt impoſſibilia: nam quamuis ibi ponit trigonum orthogonium, cuius unum latus ſit ęquale peripheria circuli, & neque ab ipſo neq; a quoquam alio demõſtratum fuerit, dari lineam rectam æqualem peripheriæ circuli, tamen Eudocius Aſcolonita illã propoſitionem Archimedis exponẽs, ait eiuſmodi rectã poſſibilem eſſe, quin ẽt talem aliquã reperiri in natura, a nullo plane dubitari; Lineas item Helicas, per quas Archimedes pulchre quadrat circulum, quis ſanę mentis neget, aut poſſe reperiri, aut certe effici poſſe a Deo? nã cũ hmôi lineas cogitatione depingimus, nihil mens reperit in his, aut rõni repugnans, aut quod obſtet aliquo modo, ut eſſe nequeãt. Deinde, ſi Archimedes quadrauit Parabolam, quæ eſt area, quam linea recta & curua circũſcribunt, cur nõ circulus etiã quadrari poſſit? Præterea, ſi angulo curuilineo (ut eſt apud Proclũ 2. lib. ſuper Euclidem) inuenitur rectilineus maior, & minor, atque etiam par, cur non idem contingere poſſit in ipſis figuris rectilineis, & curuilineis? Adhæc ſi Hyppocrates quadraſſet oẽs lunulas, quas adhibet in ſua demonſtratione, procul dubio (ut etiam confitentur Mathematici, qui eiuſmodi demonſtrationem redarguunt) quadrauiſſet circulum. Atqui ſi is unam aliquam lunulam quadrauit (vt vere quadrauit) hoc ẽ certiſſimo argumento, oẽs quoque poſſe quadrari, quippe quum omnium lunularum par ratio, par item facilitas, & difficultas ad quadrandum eſſe uideatur. His accedit, quòd nõ minus difficile uidetur quadrare lunulam, quàm ſemicirculũ, aut aliã quampiam ſectionem circuli; propterea quòd lunula habens utramque lineam curuam, magis eſt diſſimilis figurę rectilineæ, quàm ſemicirculus, utpote qui ſaltem alteram lineam rectam habeat. Cũ igitur lunula quadrata fuerit ab Hippocrate, quid prohibet etiam ſemicirculũ

quadrari

qnadrari poſſe? eo autem qnadrato, totius quoque circuli quadratura in promptu eſt. Poſtremo (ut quo argumento oppugnant aduerſarij Tetragoniſmum, eodem nos ipſum tueamur) ſi eſſet impoſſibilis quadratura circuli, id ſane uidiſſent clariſſimi quiq; Mathematici, qui ea in re multum elaborarunt: & non ſolum a quærendo deſtitiſſent, ſed etiam docuiſſent, huiuſmodi problema eſſe impoſſibile, ceu eſt ab ipſis de diametro, qđ ſit incommenſurabilis coſtæ luculenter explicatum atque demonſtratum: ſed ad diſſoluendas rationes quibus oppugnatur Tetragoniſmus, ueniamus.

Soluuntur rationes contrariæ.

CAP. XXI.

Rationes autem, quibus Tetragoniſmus labefactari exiſtimat, parui negotij eſt diſſoluere; nam ſicubi Ariſtoteles & Auerroes aut etiã alij, docent, rectum, & curuum inter ſe comparari, & æquari nõ poſſe, loquuntur ſane de perfecta comparatione, quæ ſecundum Ariſtot. 7. Phyſic. tantum uerſatur in ijs, quæ ſpecie atoma continentur: Quocirca eam remouet etiam a genere, utpote in quo propter magnã differentiarum atq; ſpecierum uarietatem, aſſerat cõplures æquiuocationes deliteſcere. Vel alio etiam modo hæc poſſunt expediri, poſito nimirum duplici genere comparationis, uno ſecũdum ſimilitudinem, quod fit in ijs tñ, quæ ſunt eiuſdẽ ſpeciei: altero autem ſecundum proportionem, quod latiſſime patet, pertinens etiam ad ea, quæ ſunt diuerſorum generum; hanc duplicem rationem comparationis, colligere licet ex ijs, quæ ſcribit Ariſt. 2. de Generatione tex. 37. Perfecta igitur æqualitas in ijs tantũ eſt, quæ ſũt eiuſdem ſpeciei; quæ. n. ita ſunt æqualia, ſibi inuicem appoſita, perbelle cõgruũt inter ſe: id quod minime conuenit in quãtitates rectas & curuas, quinimo nec in ullas quantitates differentium ſpecierum, quales quales fuerint cõuenire põt; nunquam enim trigonum cum tetragono, aut pentagono hac ratione cõgruet,

A aut plane conformabitur; ergo ut perfectam æqualitatem in recto, & curuo nõ ponimus, ita aliquam uim, & rationem ęqualitatis in ipſis reperiri poſſe affirmamus: ut ſpacio quod circulus continet, par & æque capax ſpaciũ a quadrato effici ualeat. Non. n. hoc loco uerba facimus de parilitate lineæ rectę & curuæ perfecta ſm̃ actum, ſed ſecundum potentias huiuſmodi linearum. Potentia uero lineæ quæ nã ſit, nouimus ex 2. lib. Elem. Euclidis. Porro, illa definitio æqualitatis, [Equalia eſſe q̃ ſibi mutuo cõgruũt.] Non ſic traditur ab Euclide, ſed potius
B è conuerſo. [Quæ ſibi mutuo congruũt, ea ſunt inter ſe æqualia.] Quo mõ ſũpta hæc ſeu definitio, ſeu potius communis animi conceptio, uniuerſe, & abſolute uera eſt, neque aduerſatur quicquam noſtræ ſententiæ: ſin aũt enuntietur, quemadmodum aduerſarij uolunt, accipi debet de perfecta ęqualitate, quę eſt in his tãtum, quæ ſubiecta ſunt eidem ſpeciei. Quod ſi contendant in hac definitione æqualitatis, magnam uim eſſe ad tollendum tetragoniſmũ, profecto ex ipſa pari ratione ego concludam, neque trigo-
C num neque pentagonum, neque ullam aliam figuram rectilineã quæ ſpecie modò differat a tetragono, quadrari poſſe; neque enim huiuſmodi figuris accommodari poteſt illa definitio æqualitatis, quod qui non uidet quàm ſit abſurdum, is plane rudis, & ignarus eſt diſciplinæ Mathematicæ. Argumentum petitum ex auctoritate eorum, qui cum diu multumque laborauerint in demonſtrando hoc problemate, tamen adhuc perfectã demonſtrationem non compererint, nõ modo nobis non aduerſari, ſed retorque-
D ri poſſe in aduerſarios paulo ſupra explicauimus. Verum hęc ſit ſatis de Tetragoniſmo: in quo declarando aliquanto longius prouecti ſumus, ut aperiremus ijs, qui dant operam Philoſophię, quid ea de re ſentiendum ſit, ne forte quiſquam a uero abducatur, captioſis quorundam deceptus argumentis.

Illud autẽ nõ eſt hoc loco prætereundũ, recte Alexandrũ dubitare (ut Simplicius refert) num tetragoniſmus per ſectiones, quẽ Ari. nominat 1. Phy. tex. 11. ſit Hippocratis; is. n. non per ſectiones,

ſed

A ſed per lunulas quadrabat circulum, ut ipſemet Ariſto. auctor eſt in 1.Elench.c. 10. quantum uero inter lunulam, & ſectionem interſit, notum eſt non modo imbutis, ſed etiam tinctis modo Geometria; quare uel ad aliũ referendus eſt hic Tetragoniſmus, cuius demonſtratio nõ peruenit ad nos, uel nomen ſectionis Appoſitum fuit ab Ariſt. pro uocabulo lunulæ, fortaſſe, quòd Hippocrates non ſolum lunulis,ſed multis quoque circuli ſectionibus utatur in ſua demõſtratione. Verùm illius demonſtrationis uis,atque robur, nõ in ſectionibus circuli,ſed B in lunulis collocatum eſt. Circunfertur etiam quidam libellus nomine Campani in quo auctor illius,per ſectiones circuli conatur oſtendere quadraturã eius. Primùm diuidit peripheriam circuli in quatuor partes æquales, tum aſſumens proportionem circunferentiæ ad diametrum traditam ab Archimede, perinde ac fuiſſet certa, & comperta, ponit quatuor lineas rectas pares illis quatuor peripheriæ partibus, ex quibus conflatum quadratũ putat fore par illi circulo, cuius peripheria quadripartito diuiſa fuerat. C Quæ demonſtratio tot erroribus ſcatet, ut rectè opinetur Buteon eam non eſſe Campani, q. fuit clariſſimus Mathematicus, ſed ab aliquo Geometriæ indocto, quo ſibi maiorem legentium gratiã promereretur emiſſam, atque euulgatã fuiſſe nomine Campani. Alexãder autẽ ſcribit exiſtimaſſe quoſdam, propterea quod comperiſſent eundem numerũ eſſe circularem,& quadratum, ut uigintiquinque eſt numerus circularis, quia ab eodem in idem procedẽs terminatur:eſt item quadratus,quoniã fit ex ductu quinarij in ſe,in circuli quoque magnitudinibus ſe inueniſſe quadratum. Sed hæc demonſtratio (inquit Alexander) non ducĩt ex principijs geometricis, ſed arithmeticis, neque neceſſarium eſt quidquid reperitur in numeris etiam reperiri in magnitudinibus:Etenim iter quoſcunq; numeros reperitur rationalis proportio,quæ tamen inter quaſcunq; magnitudines, ut v.g. inter diametrum & coſtam,nõ inuenitur. Verùm Simplicio incredibile uidetur fuiſſe aliquos, qui iã pingui, & rudi demonſtratione uterẽt ad quadrandum circulum;ſed fortè ueriſimilius eſſe,nonnullis,cum uidiſſent in numeris eundem ſimul eſſe quadratum, atque circularem,ueniſſe in mentem ut quærerent etiã in magnitudinibus quadraturam circuli. Atque hæc dicta ſint de quantitate ſecundum mathematicã eius conſideratione. Reſtat ultima quantitatis cõſideratio,quæ eſt phyſica.ſecundum quam explicanda eſt illa apud philoſophos percelebris quæſtio de Maximo & Minimo.

De Maximo, & Minimo.

CAP. XXII.

QVoniam ſupra demonſtratũ fuit, quantitati ea rõne qua quantitas eſt, nõ repugnare eam uel augeri uel diuidi in infinitum; nunc uidendũ eſt,an idem quoque conueniat in quantitatem naturalem; an potius quantitas rerum naturaliũ habeat certos præfinitoſque magnitudinis & paruitatis fines, quos natura tranſire nequeat. Hanc quæſtionem ferè in ſcholis nũcupant de Maximo & Minimo, & diſputant an detur Maximum & minimum in rebus naturalibus. Quo aũt dilucidius explanentur, & facilius percipiantur ea quæ ſunt a nobis tractãda,diuidemus hanc quæſtionẽ in duas partes,in priori, quædam prædocebimus ad intelligentiã quæſtionis perutilia;in poſteriori, exponemus nonnullas propoſitiones, in quibus propoſitæ quæſtionis explicatio continetur.

Quid ſit maximum qđ ſic, minimum quod ſic. Maximum quod non, & Minimum qđ non.

Primò,ſciendum eſt olim apud Philoſopos Latinos in tractatione huius quæ- D ſtionis fuiſſe admodum uſitata hæc quatuor uocabula, Maximum qđ ſic, Minimũ qđ ſic,Maximum qđ nõ, Minimũ qđ nõ.Appellabãt Maximũ qđ ſic, terminũ q̃titatis ſub qua res naturalis eẽ põt,& nõ ſub maiori,ita ut attingere quidẽ poſſit illũ terminũ,trãſire aũt non poſſit.Minimũ q. ſic,dicebãt termin⁹ quãtitatis ſub qua res põt eſſe,ſed non ſub alia ulla minori.Maximũ qđ non,uocabãt terminus quãtitatis,ſub qua res nõ põt eẽ,ſed bene ſub quacũq; maiori,mõ nõ trãſeat modũ magnitudinis,quẽ ſupra dixim⁹ maximũ

quod

quod ſic; & hoc mõ dicebaẗ, qm̃ uerſus A
paruitaté,erat maximũ eius quantitatis
ſub qua nõ põt eſſe res. Minimũ qđ non
erat terminus quãtitatis ſub qua res nõ
põt eſſe,ſed bene ſub minori,mõ nõ ex-
cedat terminũ paruitatis quẽ ſupra uo-
cauimus Minimũ qđ ſic, & dr̃ hoc nomi-
ne,'qa eſt Minimum eius quãtitatis, ſub
qua nõ p̃t eſſe res uerſus magnitudinis
exceſſũ. Hæc olim ut dixi a Philoſophis
Latinis, ſicut alia multa, nimis horridè
& obſcurè dicebantur. Quocirca dicẽdi
obſcuritas rerũ difficultati adiuncta, mi
rum in modũ augebat diſcẽdi laborem.
Verũ quia hæc iam exoleuerunt,negligi B
poſsũt ſine ullo Philoſophiæ detrimẽto.

Maximũ & Minimũ in quibus rebus ſpectentur.

Deinde,Maximũ & Minimũ licèt pro
priè ſint in quãtitate,hoc eſt in magnitu
dine & multitudine,tñ ẽt transferuntur
ad alia multa,quæ induũt rõnem aliquã
quãtitatis,cuiuſmodi ſunt põdera mẽſu
ræ, & in potentijs magna uel parua uir-
tus;in motu uelocitas & tarditas,in tpe
longum & breue,in qualitate intenſum
& remiſſum, deinde in perfectione ma-
gnum & paruum metaphoricè ſumpta.

Maximũ & Minimũ dicuntur uel poſitiuè, uel negatiuè.

Poſtea,Maximũ & Minimũ dupliciter
accipi poſsũt, uel poſitiuè uel negatiuè; C
dr̃ poſitiue Maximũ,qđ eſt maius omni-
bus alijs,& Minimũ poſitiuũ,quod ẽ mi-
nus oĩbus alijs. Dr̃ autẽ negatiuè Maxi-
mũ, id quo non eſt aliud maius, põt tñ
eſſe aliud ei æquale; Minimũ etiã nega-
tiuè dr̃ id quo nõ eſt aliud minus,põt tñ
aliud eſſe ei æquale ſecũdum paruitatẽ.
Itaque Maximum poſitiuè excludit ma
jus & æquale, Maximũ aũt negatiuè,ex-
cludit quidem maius, ſed non æquale.
Idemque contingit in Minimo.

Præterea,Maximũ & Minimũ poſſunt
conſiderari dupliciter, uel abſolutè, ut D
quæratur an in mundo ſit aliquid Maxi
mũ omniũ aut Minimũ; uel definitè ſm
unamquamq; ſpeciẽ rerũ,ut an in ſpecie
humana ſit maximus hõ & minimus hõ;
atque hoc modo poteſt quæſtio tractari
tripliciter, primùm in uiuẽtibus,tum in
elementis,deinde in mixtis inanimatis.

Adhęc,dupliciter aliqd põt termina-
ri ſm magnitudinẽ; uno mõ,intrinſecè,
quia ſm naturã ſuã poſcit talẽ terminũ
magnitudinis,quẽ naturaliter nõ poteſt
excedere: Altero modo extrinſecè,quia

A non ex ſe, ſed extrinſecus terminatur,&
prohibetur maius effici,uelut ſi doliũ ſit
plenum uino, illud vinũ quatenꝰ exiſtit
in dolio nõ poteſt ampliùs augeri,prohi
bente ipſo dolio,a quo determinatur &
cõtinetur;quãuis per ſe poſſit eſſe maiꝰ.

Dupliciter etiã cõſiderari poteſt Ma-
ximum & Minimum, uel in re quæ p ſe
exiſtit,uel ĩ re quæ inexiſtit in alia;quę-
ri enim põt an poſſit dari minima aqua
per ſe exiſtens, & an poſſit dari minima
aqua inexiſtens alij,hoc eſt an poſſit da-
ri minima pars aquæ.

Quot modis fiat accretio.

Poſtremò, duplex eſt accretio,una ui
B uẽtium propria,quæ efficitur ab anima,
ex alimento,vi caloris naturalis: Altera,
quæ reperitur etiã in non viuẽtibus,quę
ſit tripliciter: Vno modo intrinſecè per
rarefactionẽ, quo mõ aqua & aer & alia
corpora calefacta atq; rarefacta euadunt
ampliora: Altero modo extrinſecè per
ſolam appoſitionem,vt ſi terrę adiungas
terram,& aquæ aquã: Tertio modo per
generationẽ,vt ignis augetur ſuppoſitis
ei lignis:ex ipſis.n.gignitur nouus ignis,
qui priori coniunctus uidetur eum am-
plificaſſe. Atque hæ quidẽ nunc prædo-
C cere uoluimus, quib.expoſitis,ad expla-
nandam qõnem propoſitã cõmodiùs in-
grediemur.Cuiꝰ quæſtionis explanatio,
in decem propoſitionũ proximè ſequen
tium explicatione, tota continetur.

Ponũtur nõnullæ Propoſitiones, quibus explicatur quæſtio de Maximo & Minimo.

CAP. XXIII.

D PRima propoſitio, eſt actu in mũdo
aliquid maximũ ſm magnitudinẽ,
ut primũ cælum oĩa alia continẽs,
& nullũ aliud corpus extra ſe habẽs. Eſt
etiã actu aliquid minimũ ſm paruitatẽ
vel poſitiuè vel negatiuè;nã ſi nõ eẽt ali
quid minimũ ſaltẽ negatiuè,ſed quocun
que paruo dato,ſemper aliud minus exi
ſteret,oporteret infinitam eſſe actu mul
titudinem rerum, quam non poſſe actu
reperiri, ſupra fuit demonſtratum.

2.Propoſitio, ĩ qualibet ſpecie rerum
naturalium daẗ Maximum & Minimum.
hæc

In qualibet ſpecie rerum naturaliũ eſſe maximũ & minimum.

hæc probatur tripliciter. Primò, quia natura & forma cuiuſlibet rei nřis, virtus item & potentia, deniq; actiones & motus, oĩa inquã hæc, ſunt naturaliter definita & determinata, quamobrẽ neceſſe eſt etiã quãtitatẽ quæ ꝑꝑ illa tria datur rebus nřibus, definitam & determinatã eſſe; quod declarãs B. Thomas in 1 Par. q.7.art.3.ita ſcribit. [Omne corpus naturale aliquam formam habet determinatam: cum igitur ad formam ſubſtantialẽ conſequantur accidentia, neceſſe eſt ut ad determinatam formam conſequatur etiam determinata quantitas; unde omne corpus naturale habet determinatã quantitatem in maius & minus.] Deinde, uidemus eſſe rei naturalis admodum uariari ſecundum uariationem quantitatis in maius & in minus; cum igitur eſſe cuiuſlibet rei ſit determinatum, non poterit quantitas rei naturalis indeterminatẽ variari, ſed erũt certi termini magnitudinis & paruitatis, intra quos tm̃ poteſt conſeruari eſſe rei naturalis. Poſtea, idem perſpicuum fit ſi cõſideremus oẽs ſpecies rerum naturalium; in qualibet enim ſpecie reperiemus præfinitam magnitudinẽ & paruitatem, quam nunquam excellunt indiuidua illius ſpeciei, v.g. homo nunquàm attingit magnitudinem cypreſſi, nec diminuitur ad paruitatem formicæ; & mus nunquàm peruenit ad magnitudinem elephanti, nec ad paruitatem pulicis. Poſtremo; [Natura (ut inquit Ariſt. 1. de Gener. animal. c. 1.) vitare ſolet infinitum, infinitum autẽ fine caret, natura autẽ in omnibus finẽ quærit.] & in 8. Phy. tex. 15. ait, nihil eorum quæ natura fiunt eſſe indeterminatum & inordinatum. Et uulgata eſt Philoſophorum ſententia, naturã eſſe determinatã ad unum. Vide quæ in hanc ſententiam ſcribit Commentator 6. Phy. commento 91. & in 8. Phyſic. commento 62. cuius verba hic nõ aſcribimus, ne ubi nõ maximè opus eſt, longiores ſimus. Quis autem ſit præcisè terminus magnitudinis & paruitatis in qualibet ſpecie rerũ naturalium, propriè cognoſcere, difficillimum ẽ, ne dicam impoſſibile, nã quẽadmodum facile ẽ aſſignare magnitudinem uel paruitatem ad quam nõ poteſt peruenire homo, ita difficile ẽ aſſignare

A certam aliquam magnitudinem & paruitatem, ad quã præcisè peruenire poteſt, & non ultra progredi.

Clariſſima teſtimonia Ariſtotelis de maximo & minimo quod eſt in uiuẽtibus.

3. Propoſitio. In uiuentibus eſt certa & definita magnitudinis tñõ uerſus utrũque extremum, ut neque ad quantãcumque molem creſcere, neque ſub quantauis paruitate conſtare queant. Hoc probari pt tum multis & illuſtribus teſtimonij Ariſtotelis, tum etiam rõnibus. Ariſtoteles 1. Phyſicorũ tex. 36. ſic ait [Impoſſibile eſt animal, vel plãtam, quantãcunque eſſe ſm magnitudinẽ & paruitatẽ, neque eorũ partes.] In libro 2. de Aĩa B tex. 41. ita ſcribit. [Omnium natura conſtantiũ, terminus eſt, & ratio magnitudinis & augmenti.] In 4. lib. de Genera. aĩalium cap. 4. hæc habet. [Perficiendi cuiuſque animalis, certa eſt magnitudo, tum ad maius, tum ad minus, quẽ terminum nõ ſupergrediunť ut vel maiora vel minora euadãt, ſed ĩ medio magnitudinis ſpatio exceſſũ defectũve iter ſe capiũt.] Deniq; apud eundem Ariſtotelem in 7. lib. Politicorum c. 4. ſic ẽ ſcriptũ. [Sed ut cæterarũ rerum, aĩalium, ſtirpium & inſtrumẽtorum, ſic ciuitatis mẽſura quæ- C dam eſt & modus; horum unumquodq; neq ſi ualde exiguũ ſit, nec ſi excedat magnitudine, vim ſuam retinebit, ſed modo prorſus naturam amittet, modo in ſtatũ incommodum delabetur. Etenim nauigiũ prorſus nõ erit, nec ſi unius palmi ſit, nec ſi pateat ſtadijs duobus, ſed ad quandã magnitudinẽ progreſſum, mõ ꝑꝑ exiguitatẽ, mõ ꝑꝑ exuperãtiã, incõmodam nauigationẽ efficiet.] Hæc Ariſtoteles. Poteſt etiam idem probari his argumentis. Primò, quia ipſa augmẽtatio per quã acquiritur quãtitas uiuentium, eſt deter- D minata; tum quia eſt motus naturalis habẽs in rebus corruptibilibus determinatum terminũ ad quẽ; tum etiam quia eſt operatio proficiſcens a uirtute augmẽtatiua, quã ſicut aliã quamlibet uirtutem naturalẽ, neceſſe eſt determinatam eſſe. Deinde, oĩum uiuẽtium eſt definita magnitudo & paruitas, ut ait Ariſto. in 1. & 7. lib. Politicorũ, idque demõſtrat experientia, non enim quantalibet ſecũdum magnitudinem & paruitatem, aut ſerra, aut naui, uti poſſumus ad ſecandum uel nauigãdum; idemque euenit in alijs inſtrumentis;

Omnium viuentium certa & definita ẽ magnitudo.

ſtrumentis;

ſtrumentis, ſed corpora animata ſunt inſtrumenta ipſius animæ, ſicut ait Ari. in 2. de Aīa tex. 37. & id ſanè declarat definitio animæ, eſt enim Anima actus corporis organici: oportet igitur determinatam eſſe omnium corporum animatorū magnitudinem atque paruitatem.

4. Propoſitio. In elemētis eſt determinata magnitudo extrinſecus; namq; magnitudo eorum circunſcribitur ac determinatur & a cęlo, a quo cōtinentur omnia, & a mixtis, quorū ſunt partes, & rōne materiæ primæ; cū enim materia totius uniuerſi finita ſit & habeat determinatam molē, nequaquàm permittit magnitudinem elementorū indefinitā eſſe.

Accretio Elementorū q̄ ſit p additionē vel per generationē poteſt fieri in infinitum.

5. Propoſitio. Elementa poſſent ex ſe niſi aliud obſtaret, indefinitè augeri, uel per additionem, uel p generationē; hoc per ſe clarum eſt, & docetur ab Ariſto. in 2. de Anima tex. 41. etenim ſi aquæ apponeretur aqua in infinitum, quis nō uidet fore, ut moles aquę creſceret in infinitū? aqua enim quæ adiungitur, quātauis fuerit, nihil planè officit pręexiſtenti aquæ, quinetiā quo maior eſt aquæ moles, eo fortior & potentior exiſtit ad agendum, & ad ſeipſam conſeruandā: ſimiliter tandiu ignis augeri poteſt, dum ei apponuntur ligna, nec ignis augeri deſinet niſi defuerit combuſtibile. Nam quod quidā dicūt, dari poſſe maximum aliquem ignē, cui ſi ſtupa ſubijceretur, aut eam non cōbuſtum iri, ne uidelicet euaderet ignis maior maximo, aut ſi combureretur, neceſſarium fore ut quātus eſt ille ignis nouus, qui e ſtupa gignitur, tanta pars præxiſtentis ignis alibi corrumpatur: hoc inquam adeo non dico falſum, ſed etiam ridiculum & fatuum eſt, ut plane indignum ſit refutatione.

Per rarefactionem & cōdenſationē non poſſunt elemēta in infinitū augeri.

6. Propoſitio. Variatio qnātitatis ſecūdum magnum & paruum, quæ fit per cōdenſationem & rarefactionem in elemētis, ē intrinſecè determinata. Hoc manifeſtum eſt. primo ex eo quia rarefactio & condenſatio elemēti non fit ſine alteratione eius corruptiua; ſicut igit̄ alteratio & corruptio elemēti determinata ē, ita rarefactionē & denſationem oportet eſſe determinatam. Tum, experiētia clare demonſtrat aerem ſeu vaporem, cū nimium denſatur, verti in aquam, ſi autē

A nimium rareſcat mutari in ignem, ſimilitér aquam dēſatione terreſcere ac lapideſcere, rarefactione autē verti in uaporem & aerē. Poſtea, ſi talis uariatio quātitatis eſſet indeterminata, nihil prohiberet ignem effici tam denſum quàm eſt terra, & hāc tam rarā, quàm eſt ignis, qđ ſanè remotum eſt a vera ratione, tū ob alia, tum ob id quod raritatis comes eſt leuitas & calor, denſitatis autē, grauitas & frigus; non poteſt autem in terra tāta eē leuitas & caliditas, quāta eſt in igne, niſi terram appellemus ignem.

An elementa ex ſe & intrinſecè, exigāt certā et definitam paruitatem.

7. Propoſitio. Elementa intrinſece de-
B terminant ſibi certā paruitatē. Hoc fere omnes communiter ſentiunt, & dicunt & probari ac perſuaderi poteſt iiſdē plane rationibus, quibus ſupra fuit cōfirmata ſecunda propoſitio. Verum ego non uideo, cur probari nō poſſit opinio Scotiſtarum affirmantium, elemētum, licet extrinſece, hoc eſt propter ambientis, & aliorum corporum repugnantiam, ſubſiſtere nequeat ſub quacunque paruitate, tamē intrinſece, & ex natura ſua, nō exigere determinatam paruitatem, ſed poſſe ſub quantumuis parua quantitate exi-
C ſtere. Cur enim determinata paruitas requiritur in elemento? an propter materiam? ſed quantitatis determinatio eſt a forma; & cum materia ſit incorruptibilis, non eſt timendum, ne ob quantamlibet paruitatem aliquid mali ei accidat. An ob ipſam quantitatem? at quantitas cum ſit īfinite diuiſibilis, ex ſe nō habet minimum. An propter formam ſubſtantialem elementi? Sed hæc cum immediate ſit in materia prima comes quantitatis, & primarum qualitatū, induit in hoc conditionem materiæ ac quantitatis. Et
D ſi calor ex ſe non habet minimum ratione intēſionis, uel remiſſionis, cum enim generatur per motum, nō poteſt aſſignari ī eo prima uel minima pars, ſicut nec in motu, cur itrinſecè & ex ſe habere debet minimum ratione extēſionis? quod ſi hoc uere concluditur de calore & qualibet prima qualitate, uere itidē concluditur (niſi fallor ego) de forma ſubſtantiali elementi, præſertim ſi ea ſit intenſibilis & remiſſibilis (ut quidam putant) ſecundum intenſionem, & remiſſionem primarum qualitatū. Deinde, cogitetur

portio

portio aliqua materiæ minor ea paruita A
te, quã elementũ dicitur intrinſecè ſibi
determinare,& applicetur ei ignis,aut ꝓ
ducet in ea calorẽ &formã ignis,aut nõ;
ſi producet,ergo ignis nõ determinat ſi-
bi certã paruitatẽ, oſtẽſum.n.ẽ infra par
uitatẽ quæ ponebatur minimũ ignis,re-
periri poſſe formã ignis: ſi nõ producet,
cur?nãq; cũ tota materia prima ſit vnius
rationis,quælibet pars eius ſicut per ſe ẽ
materia prima,ita per ſe eſt in potẽtia,ꝓ
xima ad qualitates & formas elementa-
res:ex qualibet igitur particula materiæ
primæ quantũuis parua, ſi applicetur ei
agens,pôt produci qualitas &natura ele B
menti,nõ aliter quã ex quauis alia parte
materiæ. Adhæc, nõ datur (de quo ſanè
conuenit inter oẽs) minimũ aquę inexi
ſtẽs.Homogenea.n. (ut Ariſtot.innuit in
li.de Sẽſu & ſenſili c.3.) non diuiduntur
ad minimũ.Etenim cũ forma aquę vnius
rõnis ſit in omnibus ſuis partibus,& ipſa
ſit extenſa ſm extenſionem quantitatis,
ſicut non pôt aſſignari minimum quan-
titatis inexiſtẽs,quia illud erit continuũ
diuiſibile in partes, quarũ quælibet erit
minor illo minimo,ita non pôt aſſigna-
ri minimũ aquæ, quia quodcunq; pone- C
tur,erit continuũ habens partes, quarũ
quælibet ẽ aqua; natura igitur aquæ nõ
requirit certã paruitatẽ, ſed in qualibet
pôt eſſe,ſiue per ſe exiſtẽdo ſiue inexiſtẽ
do alij: nã ꝙ in qualibet paruitate non
poſſit per ſe exiſtere,hoc non accidit ꝓp
ipſius aquæ naturã, alioquin ſemper ac-
cideret,ſiue aqua per ſe,ſiue in alio exi-
ſtat;ſed accidit ob repugnantiã ambien-
tis, & aliorum quæ nõ permittunt aquã
ſub qualibet paruitate poſſe cõſeruari.
Pôt igitur ſatis probabiliter dici ac de-
fendi,elementa intrinſecè non hẽre vel D
exigere determinatam paruitatem, ſed
tantum extrinſecè, quia nimirũ niſi ſub
certa quadam quantitate non poſſunt
conſeruari, corrũpentibus ipſa externis
contrarijs. Et qm̃ hæc ſententia placet
Scoto, perpendi ẽt poſſunt rõnes quas
ad eam probãdã ponit in 2. Sen.d.2.q.9.

8. Propoſitio, de mixtis inanimatis
idẽ dicendũ quod de elementis & uiuẽ-
tibus dictum eſt.Si.n.mixtum inanima-
tum fuerit penitus homogeneũ,vt aurũ,
eadem planè ratio erit eius quæ elemẽ-
ti.Sin autem fuerit eterogeneum,ut ma
gnes uel aliud quidpiam, nõ erit in hoc
abſimile rerum uiuentium.

Quib. uijs Philoſophi cognouerĩt eſſe Maximũ & Minimũ in cũctis reb. naturalibus.

9. Propoſitio, de partibus quæ inexi-
ſtunt ſuis totis,ita dicendũ eſt:ſi ſunt diſ
ſimilares ut manus & pes, habent deter
minatum maximum & minimum; alio-
quin nec ipſa animalia haberẽt, quippè
quæ ex illis proximè conſtent;& cũ eiuſ-
modi partes ſint inſtrumenta operatio-
nũ animalis, oportet eas habere deter-
minatam magnitudinem: ſin autem fue
rint partes ſimilares,ut caro,non pôt in
eis dari minimũ inexiſtens,nec ſic habẽt
determinatã paruitatẽ,velut paulò ante
oſtẽſũ eſt ſub finẽ ſeptimæ ꝓpoſitionis.

10.Propoſitio. Tribus uijs cognouerũt
Philoſophi maximum & minimũ in qua
libet ſpecie rerum naturalium.Primũm
experientia, nam in qualibet ſpecie cer-
nebant ſtatui poſſe certam paruitatẽ &
magnitudinem,ad quam nunquàm per-
tingunt indiuidua illius ſpeciei.Deinde,
ex operatione, namque uidebãt opera-
tionem & eſſe cuiuslibet rei, inſigniter
admodum uariari, uariata eius quantita
te.Poſtremo;exẽplo &ſimilitudine rerũ
artificialium. Etenim ars utitur inſtru-
mentis determinatæ quãtitatis, nec per
quantumuis aut magnum aut paruũ in-
ſtrumentum, poteſt opus ſuum perfice-
re. Porrò,aut nunquàm aut perquàm ra
ro contingit, ut res naturales attingant
ſuum maximum & minimum. Si.n.facta
minima mutatione, ad interitum labe-
rentur. hoc igitur periculum deuitãs na
tura,non permittit res naturales perue-
nire ad maximum & minimũ, ne in cer-
tum diſcrimen adducantur. Verùm hu-
ius & quæſtionis & libri, hic finis e-
ſto.

FINIS DECIMI LIBRI.

DE LOCO

LIBER VNDECIMVS.

RATIO & ordo doctri
næ poſcit, ut poſt
quantitaté agamus B
de loco. Etenim res
naturales, ꝓſertim
caducæ ac morta-
les, ſtatim atq; ha-
bent quantitaté, ne
ceſſariò locum aliquem occupant. Sicut
.n. eſſe diuiſibile, eſt paſſio quantitatis ei
conueniens abſolute; ſic ét occupare lo-
cũ, & habere ſitũ eſt paſſio quãtitatis cõ
ueniens ei in ordine ad aliud. Licèt auté
corpus naturale ꝑꝑ quantitatem ſit in
loco, in hoc autem uel illo loco, eſt pro
pter qualitates motiuas. Terra enim & C
ignis ſunt in loco, quoniam habent quã
titatem; eſt autem ignis in loco ſurſum
propter leuitatem, terra autem in loco
deorſum propter grauitatem. Verùm,
de loco hęc tractanda ſunt hoc libro:
Primùm enim, explicabimus proprieta-
tes loci, non quidem omnes quas tradit
Ari. 4. lib. Phy. te. 30. Sed præcipuas tãtũ,
quę ſunt quinque, Continere locatum,
Trahere ipſum ad ſe, Conſeruare ipſum,
Dare motui locali unitatem, diſtinctio-
nem & ſpecificationem, Denique eſſe
immobilem. Deinde, inueſtigabimus D
quomó locus ſit immobilis: Poſtea, refel
lemus ſententiam Galeni & Philoponi,
qui ſequuti ueteres Philoſophos, exiſti-
marunt locum eſſe interuallum quoddã
longum, latum, & craſſum: Ad hæc age-
mus de loco cæli: Ad extremum diſpu
tabimus an ſi eſſet uacuum, poſſet per ip
ſum fieri motus localis in tempore; nã
ſi poſſet fieri, uel locus non eſſet ſuperfi
cies corporis continentis, uel certè mo-
tus localis poſſet fieri ſine loco. Illud au
tem lectorem pręmonere uolumus, quo
tieſcũque uiderit in hoc libro citari te-
xtus Ariſtot. non citando librum unde
illi deprompti ſint, intelligẽdum eſſe e
iuſmodi textus omnes eſſe ex 4. li. Phyſi
corum, in quo Ariſtoteles a principio lĩ
bri vſque ad te. 50. agit de loco. Sed iam
ad exponendas loci proprietates aggre-
diamur.

*Explicantur quinque proprietates lo-
ci, quæ ſunt continere locatum tra-
here ad ſe, conſeruare, dare unita-
tem & diſtinctionem motui loca-
li, & eſſe immobilem.*

CAP. I.

PRima proprietas loci eſt continere
locatum. Quatuor autem ob cauſ-
ſas poteſt vnũ corpus indigere alio
à quo cõtineatur. Primò vt ab eo figuræ
tur & formetur, ſicut aqua figuratur à va
ſe. Tum, vt cõſeruetur ab eo, ſunt enim
quædam loca ſalubria, alia vero inſalu-
bria. Deinde, ob diſpoſitioné & ordiné
ſecundum quem corpora minora & igno
biliora debẽt cõtineri a corporibus ma
ioribus, ſuperioribus, & perfectioribus.
Poſtremò, ob dependentium quæ eſt in
ter patiens & agens, motum & mouens;
nam patiens & mobile continentur ab
agente & mouente. Ob has omnes cauſ
ſas elementa continentur a cælo. Nam
cum per ſe nullam habeant certam & de
finitam figurã, ut dicitur 3. de Cęlo 67.
extrinſecus accipiunt figuram rotundã,
nẽpe a cælo; ſimiliter cum ſint caduca
& mortalia, reguntur & conſeruantur a
cælo: præterea quoniam ſunt minora &
dignitate inferiora, meriro ſubiiciuntur
illi: poſtremò, quoniam cælum habet ſe
moués & agens, elementa uero tanquã
materia quæ mouetur & patitur, recte ſe

Quatuor ob cãs unũ corpus cõti netur ab alio, ueluti elementa a cęlo.

Cur cœli alij contineãtur ab alijs

habet, ut cælum contineat, & elementa A contineantur. Quanquam autem in cælis, alij continentur ab aliis, tamẽ id non accidit propter duas priores cãs. Vnuſquiſque.n. orbis per ſe habet propriam figuram, & cum ſit incorruptibilis, non indiget alterius conſeruatione, ſed id contingit ob duas poſteriores cauſſas. Quoniam.n. orbes alij ſunt maiores, alij minores, & alij mouent, alij vero mouẽtur, hinc fit vt alij contineantur ab alijs. Primum ãt cęlum a nullo continetur, quia nulla ſubeſt cauſſa earum quas commemorauimus, cur debeat cõtineri ab alio.

An locus contineat.

Dicitur autem impropriè locus ut locus B eſt, continere; nam cum ſuperficies locati, & ſuperficies quæ eſt locus, ſimul (vt dicitur tex. 35.) & omnino pares inter ſe ſint, non poteſt una continere aliã; vnde Ariſto. quamuis recenſens proprietates loci, dixit locum continere, tamen id poſtea quaſi corrigens, definiens locum, nõ dixit eum continere, ſed eſſe terminum corporis continentis.

Triplex cõſideratio ſuperficiei.

Superficies.n. poteſt conſiderari tripliciter, uel per ſe ſeorſim a corpore, quomodo plerunq; cõſideratur a Mathematico, & definitur magnitudo habens longitudinem & latitu C dinem ſine profunditate; uel ut ẽ extremitas corporis, & terminus ipſius; nã ſicut linea punctis, & ſuperficies lineis, ita corpus terminatur ſuperficie; vel ut eſt terminus corporis non cuiuslibet, neq; abſolutè, ſed prout ẽ terminus eius corporis, quod continet aliud corpus, ita vt per ipſam corpus cuius eſt, tangat & contineat aliud; & ſic dicitur ſuperficies eſſe locus. Non ergo locus per ſe continet, ſed prout eſt terminus corporis continentis, dicitur etiam ipſe aliquo mõ continere. Atque hinc ſoluitur dubitatio D quædam. Videntur enim prima & ſecunda proprietas loci traditæ ab Ariſtotele pugnare inter ſe. Si enim locus continet locatum, quomodo eſt æqualis illi? nam omne continens, maius eſt contento. Cui facilè occurritur. Nam locus per ſe non continet, ſed ratione eius corporis cuius eſt ſuperficies, quod proculdubio maius eſt quàm corpus locatum. Nam licet concaua ſuperficies orbis lunæ, & cõnexa ſuperficies ignis, ſint æquales inter ſe, nec una poſſit dici continere aliã, tamẽ cælum lunæ, & continet ignem, & maius eſt igne.

Secunda proprietas loci, ẽ trahere locatum ad ſe. Hanc proprietatẽ nusquàm expreſsè ponit Ariſt. ſed videtur innuere eam tex. 4. ſcribens, quia corpora naturalia ſua ſponte feruntur ad locum, hinc oſtendi non mõ locum eſſe aliquid, ſed ẽt habere quandam potentiam, ſupple trahendi ad ſe corpora. Nam ſicut quia uidemus ferrum cum appropinquat magneti, ei adiungi & adhæreſcere, dicimus magnetem habere uim attrahendi ferrum: ſimiliter hoc poteſt dici de loco, ad quem corpus naturale ſua ſponte tẽdit, ei adhæreſcit, in eoq; conquieſcit. Præterea, omnes ferè Philoſophi hanc ꝓprietatem aſſignant loco, & Auer. tãgit eam 7. Phyſi. comm. 10. ubi pulchrè facit triplicem attractionem: Vnam qua attrahens trahendo, etiam ipſum mouetur; ut ſi unus hõ trahat alium hominem, & talis attractio eſt motus uiolentus.

Triplex ſpecies attractionis ſecũdum Auerroem.

Alteram, qua attrahens non mouetur, verum tranſmittit uim & qualitatem quãdam qua facit aliã rẽ ferri & moueri ad ſe, & ſic unumquodque membrum corporis trahit ad ſe alimentum; ſic magnes trahit ferrum, & ambra paleas; communicari aũt aliquam uirtutem ab his quæ ſic trahũt cum iis rebus quæ trahũtur, indicio eſt, quod ſi Magnes illinatur allio, nõ trahet ferrum, quaſi uirtutem amiſerit; & ambra ut trahat paleas debet antea caleſieri; neque poteſt trahere niſi certo quodam interuallo per quod poſſit uirtus quæ emittit, peruenire uſque ad id qđ attrahitur: Tertiam uero attractionis ſpeciem, ponit Auer. eam, qua dicit una res attrahere aliam ad ſe, non quia compellat ad ſe, neque quòd ei qualitatem aliquam largiatur, qua faciat eã moueri ad ſe, ſed quia eſt finis & perfectio illius rei, & ideo ea res naturali appetitu tendit ad ipſam, unde Metaphoricè dicitur trahi ad illam: ſic finis dicitur trahere agens, & bonum trahit ad ſe appetitũ, & (ut ẽ in prouerbio) trahit ſua quẽque uoluptas. atque hoc poſtremo mõ locus dicitur trahere locatum. nõ enim trahit primo modo, quia tunc locus deberet moueri; ponitur autẽ immobilis; dein-

deinde quia cum talis tractio ſit violẽta, A ſequeretur motus corporum naturaliũ ad ſua loca, eſſe uiolentos: neque ſecũdo modo, quia non eſt veriſimile locum diffundere uirtutẽ uſque ad corpus qđ mouetur ad ipſum: ſi.n. ſic fieret motus corporum naturalium, oportet, vt ſi v.g. Lapis ex orbe lunæ moueretur ad centrũ, ut centrum uirtutem attrahendi illuc uſque tranſmitteret, & longiùs ẽt, ſi a longiori loco poſſet moueri, quod eſt penitus incredibile. Reſtat ergo, ut locus dicatur trahere locatum tanquam finis, & perfectio eius. Notat etiam Auer. nomẽ atractionis ęquiuoce dici de his tribus B modis, nam primo modo conuenit proprie, ſecundo minus proprie, tertio autem metaphorice.

Q̃uo locus cõſeruet & pficiat locatum.

Tertia proprietas loci, eſt habere vim generãdi, conſeruandi, & perficiendi id cuius eſt locus. Primò, hoc docet experientia: Videmus.n. non omnia omnibus locis generari, conſeruari & perfici; ſed alia aliis. Tum, id teſtatum relinquerunt Philoſophi. Hæc eſt illa potentia, quam Ariſt. ait ineſſe loco textu 4. & in tex. 48. & 49 ait enim locum eſſe ſimilem loca- C to, illum eſſe tanquam actum, & formã; hoc uero tanquam potentiam, & materiam; clarum autem eſt, & ſimile a ſimili, & partem a toto, & materiam a forma conſeruari, atq; perfici. & 4. de Cæl. tex. 23. & 24. inquit non eſſe quęrendum cur leue moueatur ſurſum, aut graue deorſum, ſicut non eſt quærendum cur ſanabile, ꝓut ſanabile eſt, cum mouetur, moueatur ad ſanitatẽ, quia ſanitas eſt actus & pfectio ſanabilis, quatenus ſanabile: ſic leue mouetur ſurſum, quia ille locus eſt perfectio leuis in quantum leue. Sed D nihil illuſtrius ad huius rei probationẽ adduci poteſt, quàm quod ait Ariſt. 8. li. de Hiſtoria animalium ca. 28. & 29. ſcribens pro uarietate locorum uariari animantium generationes, operationes, magnitudinem, figuram & mores, quod ipſe multis exemplis illuſtrat. Porphyrius etiam in capite de Gener. ſcribit patrẽ, & patriam, ſeu locum, eſſe principia generationis. Auerroes 4. Phyſico. comm. 36. & 4. de Cęlo comment. 34. ait locum eſſe formam, & perfectionem locati, & A alibi dicit ignem eſſe imperfectum, & quaſi æquiuoce ignem extra ſuum locũ. Hoc etiam demonſtrat naturalis inclinatio, & propenſio corporum; cur enim graue magis appeteret ferri deorſum, q̃ ſurſum, niſi in loco inferiori eſſet aliqua uis conſeruans, & perficiens ipſum: econtrario autem, quia locus ſuperior eſt alienus, & contrarius naturæ lapidis, ideo non fertur illuc, niſi uiolenter. Poſtremo, ratio oſtendit ita eſſe, ſicut.n. in paruo mundo, hoc eſt in humano corpore, membra non conſeruantur & perficiuntur, niſi unumquodque ſuum locum ob- B tineat, ſi enim mẽbrum aliquod ex ſuo loco tranſmoueatur aliò, continuo peribit; ſic in magno mũdo cuius partes ſũt omnia corpora, præſertim ſublunaria, niſi quodlibet corpus ſuum locum poſſideat, nunquam bene habebit, quia conſeruatio, & perfectio partis eſt ut cohærens toti locum ſuum ſibi conuenientẽ obtineat. Deinde, ſi oportet hunc mundum inferiorem counexum eſſe diuinis corporibus, ut ab illis regatur & conſeruetur, ſicut dicitur in primo libr. Meteororum, talis autem connexio C non fit niſi per loca, iccirco enim terra eſt coniuncta cælo, quia terra proxime eſt ſub aqua, hæc ſub aere, hic ſub igne, hic ſub cælo. ergo generatio, & conſeruatio corporum, fit cum ſunt in ſuis locis. Ad hæc, unumquodque maxime conſeruatur ibi, vbi longius abeſt a rebus ſibi contrariis: ſed cum corpus exiſtit in ſuo loco, longius abeſt a rebus ſibi contrariis. ubicunque enim poſueris aerem extra locum ſuum, pluribus contrariis infeſtabitur. Hinc autem intelligi poteſt quod Ariſtoteles textu un- D decimo, uertit in dubium, an locus ſit cauſſa locati, poteſt enim appellari cauſſa dupliciter; quatenus enim trahit ad ſe locatum, ut ſupra diximus, & ut eſt terminus motus localis, in quo conſiſtit perfectio corporum naturalium, dicitur cauſſa, ut finis; quatenus uero habet uim generandi, perficiendi & conſeruandi locatum, poteſt referri ad cauſſam efficientem. conſeruatur autem locatum a loco, duplici nomine; tum quia locus eſt multis modis locato ſimilis, ut declarat Ariſto. tex. 48. & 4. de Cælo tex. 23. tum

etiam, quia virtus cœleſtis, quæ tranſmit A titur ad regẽda, & conſeruanda corpora ſublunaria, per locum transfunditur ad locatum. Hæc autem conſeruatio nõ eſt intelligẽda perpetuò, neque citra vllam tranſmutationem, ſed tantùm aliquãtu lo tẽpore, nimirum ſecundum durationem eiuſmodi corporum, & cum aliqua contrarietate, minori tamen, quàm eſſet alibi. Quocirca licèt aer in ſuo loco maximè conſeruẽtur, non ita tamẽ quin ẽt alteretur; nam ſicut eſt per calorem ſimilis igni, qui eſt eius locus, ita eſt ipſi diſſimilis propter humiditatẽ, quæ aduerſatur ſiccitati ignis. quanquã autem aer ſit B ignis ſimilis per calorem utrique communem, præcipuę tamen utriuſque elementi partes inuicem proximę & finitimæ, ſunt inter ſe ſimiles. Nã infima pars ignis, qua tãgitur aer, propter aeris uicinitatem eſt aerea, & cõtra, ſuprema pars aëris eſt aliquo modo ignea, idemq; contingit in alijs elementis.

Quarta proprietas loci eſt hæc: locus dat unitatem & diſtinctionẽm motui locali. Hoc patet ex duobus; primò, quia ut dicitur 5. Phy. unitas, & diſtinctio cuiuſ C libet motus ducitur à termino ad quẽ; ſed locus eſt terminus ad quem motus localis, ergo &c. deinde, qã ĩ definitione, non ſolum motus localis, ſed etiam corporis grauis & leuis, ponitur locus, graue. n. definitur, quod mouetur deorſũ, leue autẽ, quod ſurſum, ut uidere eſt apud Ariſt. 1. & 4. lib. de Cælu. Sed hic artendendum eſt, motum localem diuidi poſſe tribus modis, Primò, ratione ſpacij, per quod fit talis motus, & ſic Ariſt. 1. de Cælo tex. 5. diuidit motum localẽ in rectum, & circularem. Spacium enim D per quod elementa mouentur. eſt rectũ & continetur ſemidiametro mũdi, quæ eſt linea a centro mundi, uſque ad cõcauum lunæ: motus autem circularis cæli, fit per ſpacium rotũdum: Deinde, diuiditur ratione terminorum, ad quos fit motus localis, ex quo dicitur alius eẽ ſurſũ, alius uero deorſum: poſtremo diuiditur ratione principij à quo proficiſcitur motus; quo pacto diuiditur in motum naturalem, & uiolẽtum; nam motus ignis ſurſum, & motus lapidis proiecti ſurſũ, non differunt ratione termini ad quẽ, ſed tãtùm ratione principii, ex quo manat huiuſmodi motus, nam ignis mouetur ſurſũ à natura ſua, lapis uerò minimè, ſed tantum extrinſecus.

Triplex diuiſio motus ratione ſpacij, ratione terminorũ ad quos, & rõne principiorum efficientium.

Quinta proprietas loci eſt, eſſe immobilem. Hãc proprietatem ponit Ariſto. 41. tex. & per eam diſtinguit locũ naturalem ab aliis locis, ut á uaſe. nã uas eſt ueluti locus quidam mobilis, locus aũt naturalis eſt tanquam uas quoddam immobile. Sed dicet aliquis, eſſe immobilẽ ponitur in definitione loci, ergo non eſt proprietas eius, ſed eſt de eſſentia loci: & Auerroes ibidẽ dicit locũ eſſe immobilem eſſentialiter. Reſpondeo, Locum bifariam poſſe ſumi, uel uniuersè & ſimpliciter, & ſic accidit illi eſſe immobilẽ uel mobilẽ: Vas enim ẽ locus mobilis, centrum uero eſt locus immobilis: uel accipitur locus, ut eſt naturalis, & ſic propria paſſio illius eſt, vt ſit immobilis. Nam eſſentia loci naturalis in eo conſiſtit, ut contineat, conſeruet, & perficiat locatum, & ſit terminus motuum localiũ; ex quo neceſſario ſequitur, ut debeat eſſe immobilis. Quod autẽ immobilitas, ſit proprietas loci, probat Simplicius ſuper tex. 30. & 41. lib. 4. Phyſi. teſtimonio Theophraſti, & Eudemi; qui immobilitatem numerarunt inter alias proprietates loci; quorum opinioni etiã ipſe aſſentitur. dicitur autem immobilitas de eſſentia loci, quia eſt proprietas eſſentialis, ſicut riſibile hominis; & quia in definitione loci adhibetur immobilitas uice differentiæ eſſentialis; ut ſic locus naturalis diſtingueretur ab alijs locis, quibus cæteræ proprietates vidẽtur cõuenire præter hanc vnam. Quod autẽ locus debeat eſſe immobilis, oſtenditur his rationibus. Primo, quia ſi eſſet mutabilis, motus corporum ſimplicium, vt inquit Auerroes, eſſet otioſus. Nam finis huiuſmodi motus eſt, ut perueniat ad ſuũ locum, & ibi quieſcat corpus: ſi autẽ locus mutaretur, interdũ accideret, ut corpus quod mouetur ad locũ, non reperiret locũ ſuum; quare fruſtraretur ſuo fine, & motus ipſius otioſus eſſet. Deinde, quia hæc tria, natura, quæ eſt principiũ motus, & motus localis, & ipſe locus ſibi inuicem

An immobilitas ſit proprietas loci.

Probatur ſex argumẽtis locũ debere eſſe immobilẽ.

inuicem reſpõdent:ſi ergo natura,& motus localis corporum ſimplicium eſt certus,& determinatus,locus quoq; ipſorũ erit certus,& immutabilis. Poſtea,ſi locus eſt mutabilis,finge locum ignis transferri aliò, & moueatur aliqua pars ignis ad ſuum locum; vel mouebitur ad locũ vbi erat prius,at cum non reperiat ibi illum, quæro quid faciet illa particula ignis;aut quieſcet ibi,at nihil quieſcit extra ſuum locum;aut mouebitur ad quęrendum locum vbicumq; fuerit, verum hoc pôt dici de animalibus, quæ cognitione vtuntur:de igne autem,qui ſecundum naturam vno modo tantum operatur,citra vllam cognitionem,ridiculum eſſet affirmare.Præterea,Locus, ut ante diximus,dat vnitatẽ,& diſtinctionẽ motui locali,ergo debet eſſe immobilis.Nã ſicut eſſentia rei eſt immobilis, ita unde ſumitur vnitas & diſtinctio eſsẽtialis,id debet eſſe immobile. Ad hæc,ordo uniuerſi eſt immobilis, cum ſit bonũ & perfectio eius,ut dicitur ſub finem libri 12. Metaphyſicę: ſed hic ordo cõſiſtit in eo, ut corpora,quæ ſunt partes uniuerſi,teneant certum,& definitum locum, ergo locus debet eſſe immobilis. Poſtremo, locus naturalis habet vim generandi,cõſeruandi,& perficiendi; ſed talis uirtus non reperitur indifferenter in quibuslibet locis, alioquin eſſet magna cõfuſio, & locorum,& locatorum.ergo locus eſt immobilis.

Quomodo locus ſit immobilis ſecundum opiniones aliorum.

CAP. II.

SEd quomodo loc⁹ ſit immobilis, cognitu captuq; difficile eſt;quare hoc etiam à nobis diligenter explicetur. Difficultas autem hinc noſcitur. Nam ſit v.g. turris aliqua quæ manens immota cõtineatur ab aere; turris quidem nũquam mutatur ex uno loco in alium locum,aer autem, qui cõtinet turrim,ſubinde uariatur,unde ergo petenda eſt immobilitas loci turris?ſi enim dicitur turris ſemper eſſe in eodem loco, nõ eſt autem ſemper ſub eadem ſuperficie aeris A continentis, ergo immutabilitas loci illius,non ex ſuperficie aëris continentis, ſed aliunde petenda eſt.

Opi. quorũdam Auerroiſtarum.

Nonnulli Auerroiſtę, moti quibuſdã Auerrois comm.20. lib. 4. Phyſic.aiunt locum appellari immobilem ab Ariſto. tribus de cauſſis. Primò, quia cum ſit ſuperficies & accidens, eſt immobilis per ſe, &, ſi quando mouetur,id eſt per accidens.Deinde,eſt immobilis quia nõ neceſſe eſt ipſum moueri, quotieſcunq; mouetur locatum. Poſtea,dicitur immobilis, quia nõ oportet ipſum moueri eodem motu,quo mouetur locatũ. Sed B hæc friuola ſunt.primùm enim, nõ ſatiſfaciunt difficultati propoſitæ, nẽpe cur turris dicatur manere in eodẽ loco immobili,cum ſuperficies cõtinentis ipsã, ſubinde uarietur.Deinde,hoc non eſt facere locum immobilem per ſe & ſimpliciter,ſed tantũ ſecundum quid. Præterea,non eſſe immobile per ſe, ſed tantũ per accidens,nõ eſt aliquid proprium & peculiare loco, ſed eſt commune omnibus accidentibus, nullum enim accidẽs eſt mobile per ſe, ſi autem hoc eſt commune,cur Ariſtot. eſſe immobile præci- C pue poſuit ĩ definitione loci?Poſtremo, ſecundum expoſitionem iſtorum,etiam uas poſſet dici locus immobilis, nam ſuperficies uaſis non poteſt moueri per ſe, neq; uas neceſſe eſt moueri ad motum eius quod eſt in uaſe, aut eodem genere motus affici,cum tamen Ariſt.tex.41.ſecernat locum uerũ a uaſe, dicens hoc eſſe mobile, illum autem debere eſſe immobilem.

Opi.Scotiſtarum.

Scotiſtæ excogitarunt aliũ modũ immobilitatis.Aiunt enim locũ eſſe immobilem nõ ſimpliciter, ſed per æquiualẽ- D tiam. Nam quamuis ſuperficies ambiẽs turrim uarietur, tamẽ quonĩã alia quæ ſuccedit ęquiualet priori,hoc eſt ita cõtinet turrim,ita coaptatur, & eſt æqualis illi ſicut prior, ideo pp hanc æquiualẽtiam,dicitur locus immobilis. Vide Scotum 2.ſenten.diſtinct.2.quæſt.6.Sed hæc opinio abhorret à ueritate,& doctrina Ariſt.Primò,cur Ariſt.text.41.negat nauim quę eſt in aqua, quæ continẽter labitur,eſſe ĩ loco; quia uidelicet locus debet eſſe immobilis,aqua uero mutat̃. At ſi locus eſt immobilis ea duntaxat ra

tione vt volunt Scotiſtæ, facile occurri poſſet Ariſtoteli, dicẽdo aquam flumi nis in quo eſt nauis, mutari quidẽ per ſe, tamen manere eandem ſecundum æqui ualentiam: pars enim poſterior æquiualet priori, hoc autem ſatis eſſe ad tuẽdã loci immobilitatem. Deinde, ſuperficies diuerſæ diuerſorum numero corporũ cõ tinentium aliquod locatum, nõ poſſunt æquiualere in idem numero, ſed tãtum in idem ſpecie; hic autem quæritur immobilitas loci numeralis, illa enim turris dicitur eſſe in eodem loco numero, cum tamen ſuperficies ambientis eã, nõ ſit perpetuo eadem numero. Poſtremò, ſi quis trãſeat ex vna parte aeris ad aliã, ſecundum Scotiſtas diceretur eſſe in eodem loco, quia licèt mutauerit uarias ſu perficies aeris, tamẽ, cum illæ ſibiinuicẽ ſint æquiualentes, & eadem penitus ratione contineant, deberet dici eſſe in eo dem loco.

Opinio D. Thomę. D. Thomas lib. 4. Phyſi. ſuper tex. 41. & in Opuſculo 52. paulo ſubtilius expo nens huiuſmodi immobilitatẽ loci, vult nos duo conſiderare in loco. Vnũ quaſi materiale, quod eſt eſſe ſuperficiem cor poris cõtinẽtis; Alterum formale, quod eſt, ordo & diſtãtia, quam habet talis ſu perficies à cælo, vel à cẽtro, & polis mũ di; & quoniã vnitas & diſtinctio cuiuſq; rei ſumitur non ex materiali, ſed ex formali; immobilitas loci non debet attendi penes ſuperficiem continentem, ſed penes illum ordinem, & diſtantiam à cæ lo. Vnde quamuis ſuperficies aeris cõti nẽs turrim, ſępe varietur, tamẽ quia & turris & quæcunque ſuperficies ambiẽs ipſam ſeruat eundem ſitum, ordinẽ & di ſtantiam à cęlo & à cẽtro atq; polis mũ di, dr̃ turris eſſe in eodem loco, nõ quia ſit ſub eadem numero ſuperficie aeris, ſed quia ſemper eſt in eadem diſtãtia à cælo. Hinc autem ſumendam eſſe immo bilitatẽ loci, manifeſtum eſt. Tum, quia Ariſtoteles tex. 42. volens probare locũ eſſe immobilem, ait ſurſum quod eſt in concauo lunæ, & deorſum, quod eſt cen trum, eſſe penitus immobilia, ſignificãs immobilitatem loci ſumendã eſſe ex or dine, & diſtãtia quam habet locus ad cæ lum, & cẽtrum mundi. Tum etiam, quia cælum cum ſit primarius locus, non eſt alia ratione immobile, niſi quia polos, & centrum habet immobilia, & ſemper æquidiſtat ab illis: ſicut ergo cætera corpora habẽt rationem loci propter cęlũ, ſic habebunt immobilitatẽ, propter immobilitatẽ eius. Quare immobilitas loci, ſimpliciter ſumẽda eſt ex ordine ad cælũ, & polos cæli. Adde, quòd niſi ita dicamus, impoſſibile ẽ explicare, & tueri immobilitatem loci.

Hæc D. Tho. & qui ſequuntur illum. Cuius opinio, ob tãti viri auctoritatem probabilis eſt: videtur tamẽ his argumẽ tis ualidiſſime oppugnari poſſe. Primò, ſi formale loci conſiſtit in tali diſtantia, cum hæc ſit ens priuatiuum & reſpectiuũ, locus pertinebit formaliter ad relationem, cum tamen ſit ens abſolutum. Et ad relationem quidem & priuationẽ non ſit per ſe motus, ad locum autẽ ſit. Deinde, ſecundum opinionem D. Thomæ, ſequitur ſuperficiem nõ eſſe de eſſentia loci, ſed eſſe tãtum accidens ſeparabile: quod eſt abſurdum, tum quia ſuperficies ponitur in definitione loci tan quam genus eius: tum quia locus ponitur in aliquo genere, neq; poteſt reduci ad aliud quàm ad quantitatem, & cũ nõ poſſit eẽ, vel linea uel corpus, neceſſario erit ſuperficies. Adde, quod Ariſtor. tex. 43. ad cognoſcendum quæ corpora ſint in loco, quæ vero non, dat hanc regulam: Quæcunque habent extra ſe ſuperficiem corporis continentis, ea ſunt in loco, quæ vero non habent, minimẽ; perſpicuum igitur eſt, ſuperficiem eſſe de eſſentia loci: at ex opinione D. Thomæ ſequitur, eam eſſe accidens quoddã loci. Nam accidens eſt quod poteſt adeſſe & abeſſe rei præter corruptionẽ eius, ſed poteſt manere idẽ locus numero ſecundum D. Thomam, quamuis accedat & recedat ſuperficies, ut patet in turri, quæ eſt in eodem loco numero propter eandem numero diſtãtiam, quam ſemper habet ad cęlum: ergo ſuperficies nõ eſt de eſſentia loci: impoſſibile enim eſt, ut eo quod eſt ex eſſentia rei, ſecũdũ numerum uariato, poſſit eadem res numero manere: ſiue enim in Petro uarietur animalitas, ſiue rõnalitas, neceſſe eſſet quoque uariari Petrum. Præterea, locus eſt inſeparabilis à motu locali, quia po-

ponitur in definitione eius; ſed auctore D.Tho. poſſet fieri motus localis ſine ſuperficie vllius corporis continentis, nam ſm ipſum, ſi eſſet vacuum, poſſet in eo fieri motus localis, cum tamen in vacuo neque corpus neque ſuperficies ulla ſit: ergo ſuperficies non eſt de eſſentia loci. Poſtea, aut iſte ordo ſeu diſtãtia a cælo, ſubiectiuè eſt in aere continente turrim, aut eſt in cælo; ſed ex parte cæli non põt ſumi unitas & diſtinctio locorum, cũ cælum idem numero ſit reſpectu omnium locorum; nam reſpectu centri & polorũ, eadem omnino eſt diſtantia Romæ & Neapolis, & quorumlibet locorum; ſi ãt unitas & diſtinctio loci ſumatur ex diſtãtia, prout ſubiectiuè eſt in ſuperficie continentis corporis, ſic neceſſe eſt talem diſtantiam uariari uariata ſuperficie: neceſſe .n. eſt accidens moueri motu ſubiecti ſui: niſi uelint dicere idem numero accidens tranſire ex uno ſubiecto in aliud. Poſtremò, Ariſt. nunquam meminit huius diſtantiæ; oportebat autem potius explicare hanc, quàm ſuperficiem. Deinde, proprietates loci non conueniunt loco ratione iſtius diſtantiæ, ſed potius ratione ſuperficiei continentis; ut continere, eſſe æquale, conſeruare, perficere. Poſtremò, cum talis diſtantia accommodari poſſit omni loco, poſſet eſſe omnis locus immobilis ratione eiuſmodi diſtãtiæ, cum talis diſtantia non ſolum reperiatur in loco naturali, ſed etiam artificiali & quocunque alio. Quid.n. obſtat cur vas nõ dicatur locus immobilis eius quod in ſe continet ratione eiuſmodi diſtantiæ? cum tamen Ariſto. tex. 41. diſtinguat locum naturalem a uaſe, quòd ille ſit immobilis, hoc autem mobile; & uas inquit eſſe locum mobilem, eum autem qui propriè eſt locus, eẽ ueluti uas qddam immobile. In hoc igitur uidentur labi omnes ſupradicti Philoſophi, quòd uoluerint quęrere eam immobilitatem, quæ poſſit accommodari omni loco, cũ tamen apertè clamet Ariſtot. aliquando eſſe locum immobilem, aliquando uero mobilem. Præterea, immobilitas, quam inducit D. Thom. non conuenit loco ſimpliciter, ſed ſecũdum quid. Res enim dicitur eſſe in loco immobili dum ſeruat talem diſtantiam, põt tamen trãſire ad alium locum, & ad aliã diſtantiam; ergo locus non eſſet immobilis & definitus reſpectu locati ſimpliciter, ſed tantũ dum locatum eſt in ipſo; & quilibet locus eſſet immobilis reſpectu cuiuslibet locati.

Exponitur & confirmatur alia ſententia de immobilitate loci, quæ uidetur cæteris probabilior.

CAP. II.

Reſtat nũc ut aperiamus ſñiam noſtrã; quæ facile percipiet, ſi quædã ante declaremus. Ac primùm quidẽ exiſtimamus Ari. in 4. li. Phy. non egiſſe de omni loco, ſed de loco tm̃ naturali. Etenim Philoſophus naturalis non dẽt tractare de alio loco, q̃ de naturali. Tum, quia de loco agitur pp motũ localem; locus aũt qui eſt terminus motus localis, eſt locus naturalis. Deinde, locus q̃ hẽt potentiã illam, ut dr̃ te. 4. trahẽdi ad ſe corpora, qui expetitur a corporib. qui conſeruat & perficit, qui dat unitatem & diſtinctionẽ motui locali, non ẽ alius q̃ naturalis, ex quo planum eſt, non rectè facere eos qui perinde atq; Ariſt. ageret de oĩ loco, quæ hic dñr de immobilitate loci, conanť accõmodare omni loco. Ex quo fit, ut cũ in eo uehemẽter torqueãt ſe, fruſtraq; deſudẽt, non ſolùm non aperiãt naturam loci, ſed ẽt plurimis eã inuoluant & obſcurent difficultatibus.

Poſtea, ſciendum eſt, locum cognoſci ex eo corpore quod eſt in loco; corpus autem triplex eſt, mathematicum, artificiale, & naturale. Naturale rurſum duplex: aliud quod mouetur recto motu, uel ſurſum uel deorſum, aliud uero motu circulari. Rurſum quod mouetur motu recto, diuiditur in corpus ſimplex, in mixtum, in animatum, & in animalia; qualis autem locus unicuique horum corporum debeatur paucis declarare neceſſarium eſt, ad id de quo agimus, planius intelligendũ. Corpus mathematicum propriè nõ eſt in loco, ut dicitur te. 55. quia licẽt reb. debeatur locus pp

 quan-

An quantitas mathematica ſit in loco.

quãtitatem, non tamen propter quantitatem ſeparatam, ſed prout inhæret materiæ & exiſtit in rebus: quo modo iam non eſt quantitas mathematica ſed phyſica. Quòd ſi Ariſt. 1. de Gene. tex. 44. ait in mathematicis reperiri tactum, & locum: uel id accipiendum eſt de tactu & loco tantùm ſecũdum imaginationem, uel ſic interpretandum ẽ, ut quia locus debetur rei ob quantitatem, quantitas aũt tractatur a Mathematico, idcirco dicat locum reperiri in rebus mathematicis. uide Simplic. 4. Phy. ſuper te. 4. Artificiale autem corpus, ſicut nullo genere motus ea ratione ut tale eſt, per ſe mouetur, ſic neq; ullum hẽt locum niſi fortè etiam artificialem. ueluti dicimus in domo locum tecti eſſe ut ſit ſupra, fundamenti autem ut ſit infra, parietum ut medio in loco cõſiſtant; ſicut igitur corpus artificiale non habet motum ullum niſi quia etiam eſt corpus quoddam naturale, ſic nec locum.

Ariſt. li. 4. Phyſ. nõ agere ð loco corporũ cæleſtiũ, qui per ſe & ꝓpriè illis cõueniũt.

At corporib. quæ circulari motu ciẽtur, licet per ſe conueniat genus quoddam loci, nam ſicut habent motum localem per ſe, ita neceſſariò habere debent locum aliquem, propter quem ſit localis motus ipſorum; Ariſtot. tamen in 4. Phyſic. lib. non loquitur niſi de motu eorum corporum quæ habent motũ rectũ; ut ex his quæ dicã, planum erit. Primò, tex. 3. dicit locum cognoſci ex trãslatione corporum, quæ fit circa eundẽ locũ: ſicut materia cognoſcitur ex tranſmutatione formarum circa idem ſubiectum, conſtat autem eiuſmodi tranſlationem corporum non poſſe fieri, niſi in corporibus quæ motum rectum habent. Tũ, te. 32. ait locum non quæri niſi propter motum qui fit ſecundum locum, qui duplex eſt; unus latio, ideſt motus localis rectus: alter augmentatio & decretio; neutrum aũt genus motus localis reperitur in corpore circulari. Poſtea, in tex. 30. inquit oẽm locum habere ſurſum & deorſum, & ad illum corpora ferri naturaliter, & in ipſo manere; quæ nõ conueniunt niſi in corpora recta. Deinde in te. 39. cum dixiſſet locum eſſe terminũ corporis continentis, ſubdit; [Voco autem cõtentum corpus, quod eſt mobile ſecũdum lationem,] ideſt, ut omnes Græci

A exponunt, ſecũdum motum rectum, nã Ariſt. diſtinguit lationem a circunlatione. Adhæc, ſi Ariſ. loqueretur de loco cõmuni corporibus rectis & circularibus: quomodo dixiſſet te. 45. cęlum eſſe in loco per accidens? nam ſi cælũ hẽt motum localem per ſe, oportebat ei locum per ſe etiam aſſignare; tamen quoniam Ari. de loco rectorum corporum ſermonem habet, qui eſt ſuperficies corporis continentis, talem autem locum non habet cælum niſi per accidens, quatenus nimirum mouetur circa centrum terræ, quæ eſt in loco per ſe, nimirum ſub aquæ uel

B aeris ſuperficie, hac igitur de cauſſa cælum dicitur eſſe in loco per accidens. Præterea, hoc indicare uoluit Ariſt. tex. 46. cum ait terram eſſe in aqua, aquam in aere, aerem in æthere id eſt igne, æthera in cælo, cælum autem nõ amplius eſſe in loco, quia non habet locum qualem habent corpora recta, de quo ipſe ibi agit. Poſtremo, indigere loco a quo res contineatur, ubi generetur, conſeruetur, perficiatur, qui ſit terminus motus localis, quas ſupra docuimus eẽ proprietates loci, proprium eſt corporum

C quæ habent motum rectum.

De loco animalium plãtarũ et mixtorum animatorũ

Sed quęramus locum uiuentium, ſtirpium inquã & animaliũ. Animalia, ſicut non habent unum aliquem motum ſimplicem, ita neque uno tantum loco circumſcribuntur, ſed in multis & uariis locis uerſantur: niſi fortè, quamquam unicuique indiuiduo animalium non ſit determinatus locus unus aliquis numero; tamen unicuique ſpeciei, uel generi animalium eſt definitus locus a natura, in quo uel generẽtur, uel conſeruentur, vel operentur. Alius. n. eſt locus piſcium, a-

D lius auium, alius aliorum animalium.

Veruntamen plantæ duplici nomine exiſtimari poſſunt habere unum locum definitũ: tum quia imis defixæ radicibus immobiles hęrent terræ, unde trahunt alimentum: tum ẽt quia habent locum conuenientem elemento quod dominatur in ipſis, nimirum terrę; ſicut ẽt mixta inanimata, hæc. n. quemadmodũ mouentur motu locali, propter elemẽtum quod præcellit in illis, ita locum ei congruentem obtinent. Cæterum plantæ, ut ſunt uiuentes & habent accretionem

&

& decretionem, non mouentur ſm unũ tantum locum, ſed per omnes differentias locorum, quod Ariſtot. in 2. de Anima tex. 14. pulchrè oſtendit his uerbis. [Vegetabilia augmentum & decrementum ſuſcipiunt ſecundum contraria loca, non enim ſurſum quidem augentur, deorſum autem nõ; ſed ſimiliter in utraque & in omnem partem aluntur & uiuunt ſemper, quouſque poſſunt percipere alimentum.] Mixta uerò perfecta, ſed inaĩa, uti ſunt lapides & Metalla, ſicut ĩ motu locali ſequũtur uim eius elementi qđ excedit alia elementa quæ in eiuſmodi mixtis inſunt, ſic etiam in loco. Quare omnia ſunt uel in terra uel intra terram. Quanquã ſecundum uarias eorum ſpecies, varia etiam ſint eorum loca naturalia, in quibus ipſa generantur & conſeruantur.

Locus qui explicatur ab Ariſt. 4. lib. Phyſic. per ſe primo ac propriè ſolis elementis cõuenit.

Reſtat igitur, ut ſolis elementis propriè conueniat locus naturalis de quo agitur 4. lib. Phyſi. Itaque Ariſtoteles loquitur de loco corporum ſimplicium nã illud, oẽm locum habere ſurſum & deorſum: ad ipſum ferri corpora & in eo conquieſcere: terram eſſe in aqua, aquam in aere, aerem in æthere, hunc autem in cælo: idcirco locatum ferri ad locum, quia locus eſt ſimilis & affinis locato, ut ignis aeri; locum eſſe tanquàm totum, & formam, locatũ autem ſicut partem & materiam. Poſtremo, quę ſcribuntur ab Ariſto. tex. 48. & 49. proprie non conueniũt niſi locis corporum ſimpliciũ. Hoc etiã confirmat Simplicius ſuper tex. 4. dicens corpus artificiale eſſe in loco ꝑꝑ corpus naturale, naturale autem mixtum, ꝑꝑ ſimplex, hoc uero per ſe primo eſſe in loco. Non omnis igitur locus eſt immobilis; neque tentandum eſt omni loco accommodare immobilitatẽ. Ariſtoteles enim tex. 41. diſtinguens uerum locum à uaſe, ait uas eſſe locum mobilem, at uerum locum debere eſſe immobilem: ſignificans his uerbis, ſe non in omni loco ponere immobilitatem, ſed tãtùm in eo loco de quo agit; is autem eſt, ut ſupra oſtendimus, locus naturalis corporum q̃ mouentur motu recto, præcipuè autem ſimplicium. Quo modo autem talis locus ſit immobilis, facile eſt & intelligere & declarare. Nam v.g. concaua ſuperfi- A cies lunæ, eſt immobilis locus ignis, duplici nomine, tũ ex parte ignis, quoniam ignis nũquàm fertur naturaliter ad aliũ locum, q̃ ad concauum lunæ, neque in alio loco quieſcit naturaliter: tũ ex parte ipſius orbis lunæ, q tametſi perpetuo mouetur; ſemper tamen eodem modo ſeſe habet, neque propius accedens ad cẽtrum, neque longius ab eo uel in aliũ locum recedens, ut Ariſt. ait tex. 42. ſemper terminat motum localem ignis, ſemper conſeruat ipſum; deniq; ſemper largitur ei quietem & perfectionem. In animalibus autem nõ reperitur talis immo B bilitas, niſi forte ſecundũ ſpecies aut genera eorum: non. n vnumquodque animal habet unum tantum locum numero, ad quem mouetur, & in quo quieſcit. Qm̃ igitur differentiæ locorũ in quibus uerſantur corpora naturalia, ꝓcipue ſimplicia, ſunt ita determinata à natura ut nunquàm uarientur, ſicut dicitur tex. 5. his verbis. [In natura autem determinatum eſt ſeorſim unũquodque, non enim quodcũque cõtingit ſurſum eſt, ſed quo ferẽ ignis, & leue, ſimiliter uerò & deorſum non quodcunque cõtingit, ſed quo C habentia grauitatem & terrea tanquam nõ ſolum poſitione differẽtia, ſed & potentia.] Idcirco loca eiuſmodi corporũ recte dicuntur immobilia.

Soluitur dubitatio de turri.

Dubitationi igitur quę propoſita fuit de turri & aliis ſimilibus, facile occurri poteſt, ſi prænoſcãtur duo. Vnum eſt, vocabulum loci frequenter uſurpari, maximè in communi & vulgari vſu loquẽdi, pro ſitu ſeu poſitione; & rẽ habere locũ hunc vel illum, pro eo quod eſt habere hũc vel illum ſitum, crebro dici. Alterũ eſt, vnam rem poſſe mutare locũ dupliciter; vel actiue vel paſſiue. Actiue mutat D locum, cùm ex uno loco ipſa tranſit in alium locum, priorem deſerẽs & alium nouum occupans: paſſiue autẽ mutat locum, eo qđ, licèt ipſa maneat immobilis, tamen locus mutaŕ circa ipſam, ſicut aer qui ambit turrim, ſubinde circa ipſam variaẗ. His poſitis, dicẽdũ eſt, turrim circa quam ſubinde uariatur ſuperficies aeris continentis, proprie non eſt in eodem loco, cũ de eſſentia loci ſit, vt diximus ſuperficies corporis cõtinentis, quę nõ manet eadem numero perpetuo circa

ca illam turrim: dicitur tamen turris manere in eodem loco; uel uſurpando nomẽ loci pro ſitu, qa manet in eodẽ ſitu reſpectu cæli aut aliorum corporum: ita vt illa diſtãtia D.Thomæ ſi quidq̃ ualet, potius referri debeat ad conſtituendam immobilitatem ſitus, q̃ loci: uel dicitur turris in eodem loco actiuè, quoniã ipſa non tranſit ex uno loco ad alium: nõ autem manet turris in eodẽ loco paſſiue, quia ſuperficies aeris ipſam ambientis q̃ eſt eius locus nõ manet eadem numero, ſed ſubinde uariatur circa ipſam. Quãtũ uero diſcrimen ſit inter ſitum & locum, & inter mutare locũ actiuè vel paſſiuè, cuiuis per ſe manifeſtũ eſt. Ergo generalis ratio loci omni loco conueniens, erit eſſe ſuperficiem corporis cõtinentis primi; ratio autem loci naturalis, erit eſſe ſuperficiem corporis continentis, connaturalis locato, eiuſq; cõſeruatiui & perfectiui: illa uerò ratio loci, q̃ præter uim continendi & conſeruandi, adiunctã hẽt naturalem quandam immobilitatem, ſolis corporum ſimplicium & elementorũ locis perfectè (uelut ſupra oſtendimus) accommodari poteſt. Non itaque omnis locus dẽt eſſe immobilis, ſed ſatis eſt ut contineat locatum: locus autem naturalis corporum ſimplicium & elemẽtorũ, is demum eſt præfinitus, ſtabilis, fixus & immobilis. De qua ergo immobilitate loci Ariſt. loquatur, & quo pacto turris manẽs immobilis, dici poſſit partim mutare locum, partim uero nõ, ſatis, ut opinor, explicatum eſt. Veniẽdum nunc eſt ad ſecundam partẽ huius diſputationis; ut oſtẽdamus & confirmemus, Ariſtotelicam definitionem loci bonam eſſe, & ab eo uere perfecteque conſtitutam.

Explicatur opinio eorum qui cenſent locum eſſe quoddam interuallum.

CAP. IIII.

MOs eſt Ariſtotelis oſtẽdere definitiones à ſe traditas eẽ bonas, eo, ꝙ quicũque aliter eaſdẽ res definire aggreſſi ſunt, uehementer errarunt: ſicut fecit in 3. Phy. probãdo defini- A tionem motus & 4. Phyſ.35. demonſtrat locum eſſe ſuperficiẽ corporis cõtinentis, refutando & remouendo eas res in quibus videbatur ſecundũ antiquorum ſententiam locus conſiſtere: ſic argumẽtãs, locus aut eſt materia, aut forma, aut interuallum, aut terminus continentis; ſed nihil eſt priorum trium, ergo eſt hoc vltimum. Nos igitur ſimili genere probationis utentes, oſtendamus rectè definiri locum ab Ariſtotele, [Terminũ corporis cõtinentis, immobilem, primum,] eo quod quicunq; aliam opinionem habuerunt de loco, longe aberrarunt a ueritate. B Et quoniam ea opinio quę locum facit eſſe interuallum quoddam, non ſolũ uulgo placet, ſed etiam doctis uiris, primo aſpectu uidetur probabilis; & ut refert Simplicius, habuit auctores & defenſores multos ex Philoſophis, vt Stoicos, complures etiam Platonicos, Galenum, itẽ Stratonem Lãpſacenum, Syrianum & Philoponũ, qui in commentariis quos ſcripſit in 4. librum Phy. longam digreſſionem facit hac de re.

Quoniam igitur hæc opinio ꝙ interuallum ſit locus corporum naturalium, C tam multis uiſa eſt ꝓbabilis, in ea declaranda & confutanda nobis præcipuè elaborandum eſt. Philoponus in illa ſua digreſſione, quatuor tractat. primò, docet nos uenire in cognitionẽ iſtius interualli: tũ, enarrat proprietates illius; poſtea, probat locum eſſe huiuſmodi interuallũ: ad extremum, opponit & obiicit multas rationes contra locum Ariſtotelis. Primùm igitur ita docet nos cogitare interuallum. Remoueamus, inquit, à uaſe in quo eſt aqua, ipſam aquã, & fingamus animo nullũ aliud corpus ingredi i vas, D tũc cernimus inter latera uaſis, ſpacium, quoddam lõgum, latum & profundum, & hoc uocatur à nobis interuallum, in quo dicimus priùs fuiſſe aquam tanquã in loco. Atque hunc modum declarandi interuallum, tenuit Galenus, ut refert Themiſtius & Simplicius ſuper text. 36. lib.4. Phyſic. à quo deinde accepit Philoponus. Proprietates autẽ interualli ſunt ſex; Primò, eſt longum, latum & profundum: quia locus debet eſſe æqualis locato, locatũ autem cum ſit corpus, habet trinam dimenſionem. Tum, eſt diuer-

Sex ꝓprietates interualli.

ſum

ſum & ſeparatum à corporibus quæ locantur in ipſo. Poſtea, caret materia & forma, alioquin eſſet corpus mobile, & egeret loco. Ad hæc, eſt indiuiſibile, immobile & impatibile; nam hæc nõ conueniunt quantitati niſi ratione materię. interuallum autem ponitur expers materiæ. Præterea, eſt unum interuallum cõtinuatum æquale ipſi uniuerſo, quod in diuerſis partibus ſuis recipit diuerſa corpora uniuerſi, neque cũ mouetur corpus aliquod ex uno loco ad alium, tranſportat ſecũ interuallum ſuum, ſed tranſmigrat ex vna parte interualli ad alterã, manente ipſo interuallo immobili. Poſtremò, interuallum quãuis accipiat corpus penetrando per omnes partes eius, tamen non diuidit aut diſſecat ipſum; ſicut dulcedo uel humor penetrat ꝑ oẽs partes lactis, non diuidendo ipſum corpus: corpus item locatur in interuallo, non diuidendo ipſum, ſed implendo; nã penetratio dimenſionũ, quæ ducitur impoſſibilis, eſt tantùm in dimenſionibus materialibus, quales non habet interuallum. Atque hæ quidem ſunt proprietates huius interualli, quas quoniam Ariſtoteles ignorauit, idcirco tres illæ rationes quibus in tex. 37. oppugnat interuallum, nihil ualent nihilq; conficiũt. nam prima ratio procedit ex eo, quod putat corpus recipi in interuallo per diuiſionẽ utriuſq; in ſuas partes; atqui ponitur interuallum indiuiſibile. ſecunda, quod locus mouebitur de loco ad locum, & tertia, ꝙ erunt multa loca ſimul, procedũt ex eo, ꝙ ponitur interuallum eſſe mobile, & una trãſferri cum corporibus, quæ collocantur in ipſo, qđ tamẽ falſum eſt.

Probatur locũ eſſe interuallũ. Huiuſmodi autem interuallum, eſſe uerum locum corporum, quod tertio loco fuerat propoſitum, ſic probant. Vacuum & locus re idem ſunt; ſed hoc differunt, quod uacuum eſt locus carens corpore, locus autem ſemper habet corpus; itaq; ſi uacuum impleretur corpore, eſſet locus, & ſi locus deſtitueretur omni corpore, eſſet uacuum: ſed uacuum nihil eſt aliud quàm ſpatium quoddam longum, latum & ꝓfundum, ergo hoc ipſum eſt locus. Nam ut dixi, idem quod dicitur locus prout habet corpus, dicitur etiam uacuum, ſi careat corpore. Quod autem

A uacuum nõ ſit aliud q̃ interuallum, patet, primùm ex communi exiſtimatione omnium qui ita ſentiunt de vacuo. Nam ſi in uaſe nullum eſſet corpus, dicerem' ibi eſſe uacuum; nihil aliud intelligẽtes eo nomine, q̃ ſpacium illud longum, latum & profundum, quod inter latera uaſis comprehẽſum eſt. Deinde ſi uacuum non eſt hoc interuallũ, ergo erit ſuperficies corporis quatenus non tangit, aut cõtinet aliud corpus; ſed nõ pt eſſe hoc; primo, quia uacuo opponitur plenũ, ſuperficies autem non dicitur plena, nec impleri, ſed potius interuallum ſeu ſpa-

B tium: deinde, neceſſe eſt ſecundum Ariſtotelem non eſſe uacuum, & tamen nõ eſt neceſſarium unũ corpus ſemper tangi ab alio, ut docet Ariſtot. 3. Phy. 74. Poſtremo ſi vacuum eſſet ſuperficies nõ tãgens corpus, ergo extra cælum eſſet uacuum, quod eſt contra Ariſto. 1. de Cęlo tex. 100. nã ultima ſuperficies primi cæli nõ tangit aliquod corpus, ergo ibi eſt vacuum; relinquitur igitur uacuũ nihil aliud eſſe q̃ interuallum: & quia vacuũ re idem eſt atque locus, hinc fit ut interuallum ſit locus corporum. Poſtremo,

C proponit Philoponus multa argumẽta contra ſententiam Ariſt. putat enim ex illius ruina & euerſione, ſuam firmari & ſtabiliri opinionem. quæ argumẽta nos deinde commemorabimus.

Refellitur opinio eorum, qui exiſtimarunt locum eſſe interuallum.

CAP. V.

D Sed hoc ĩteruallũ eſſe merũ figmẽtũ, hinc planũ erit. Et primum cõtra inuẽtionẽ interualli ſic argumẽtor. Si cut vis nos à vaſe, cogitatione remouere oĩa corpora quæ ſunt ĩ ipſo, ita uiciſſim volo vt ab eodẽ vaſe remoueamus iſtud interuallum. Nam cum ſit res diuerſa a vaſe, neq; ſit ſubſtãtia, neq; accñs illius, cogitatione põt ſeparari: remoto igitur interuallo, an non etiam tunc remanet ſpatium quoddam inter latera vaſis? rogo, tale ſpacium, aut eſt interuallum aut nihil; ſi eſt interuallum, primùm, erunt multa interualla ſimul, nã nõ poſſunt dicere *Contra inuentionem interualli.*

cere remoto uno, alterum confluere ad locum alterius; uolunt enim interuallũ eſſe immobile: deinde remoueatur etiã hoc ſecundum, & ſi ſemper remoto uno ſubit aliud, erũt ĩfinita interualla ſimul: ſin autem dicant remoto primo, ſpatiũ quod ſupereſt nihil eſſe, pari rõne nos dicemus, remotis corporibus à uaſe, ſpatium quod vr̃ ſupereſſe in uaſe, nihil eſſe; quod ſi hoc uolunt eſſe interuallum, certè interuallum nihil erit. Quod ſi fortè affirment, ſubtracto interuallo, nullũ ſpatium remanere in vaſe: ſanè inique faciunt. nam aut ex remotione interualli vas deſtruitur, quod eſt contra ſuppoſitionem: aut manet idem ſm omnes partes, atq; erat prius; cum ergo habeat ſuperficiem concauam, & partes inter ſe diſtantes, alias quidem ſuperiores, alias uero inferiores, neceſſe eſt in illis contineri iſtud ſpatium; quare quocunque ſe uertant, non habent exitum.

Cõtra proprietates ĩ terualli. Deinde, argumẽtor contra proprietates interualli; & quidem cõtra primam hoc modo. Tantum ſunt tres magnitudines, linea, ſuperficies, corpus: linea tantũ habet longitudinem, ſuperficies latitudinem & lõgitudinem, corpus autem præter has etiam profunditatem. Rurſum, corpus vel eſt mathematicum, uel Phyſicum: cũ igitur interuallum ſit magnitudo, & habeat trinam dimenſionem, non erit linea, neque ſuperficies, ſed corpus; at vtrum? erit ne mathematicũ an phyſicum? ſi mathematicum, ergo non exiſtit, ſecundum rem, ſed tantùm ſecundũ imaginationem, & non pertinet ad Phyſicũ, & non erit naturalis locus corporum: ſi phyſicum, ergo mobile & in loco: at ipſi uolũt interuallum nec eſſe mobile, nec eſſe in loco. Contra tertiam proprietatẽ ſic inſto: ſi hoc interuallum caret materia & forma, ergo non habebit uim generandi, trahendi, conſeruandi & perficiendi corpora quę in ipſo locantur: nec erit locus ſimilis locato: nec erunt differentiæ locorum ſm naturam: neque erit cã cur graue potius moueatur deorſum q̃ aliò, cum oẽs partes interualli ſint eiuſdem rationis. Contra quartam proprietatem, hoc poteſt obiici. ſi interuallum eſt quantum, ergo eſt diuiſibile; falſum enim eſt diuiſionem cõuenire quantitati rõne materiæ, cum contra materia ſit diuiſibilis propter quantitatem, & Mathematicus quantitati, quam abſtrahit à materia, frequenter tribuat diuiſionẽ. Præterea, quantitati debetur per ſe locus, non enim res occupat locum ob materiam aut formam, ſed ob quãtitatem, ut declarat Ariſtoteles tex. 76. exemplo cubi. Quare ſi interuallum, hẽt magnitudinem, neceſſario erit in loco. Præterea, cum uas plenum aqua, ex uno loco tranſfertur ad alium, aut interuallum cõtentum intra uas in quo eſt aqua, mouetur ſimul, aut non; ſi mouetur, nõ erit interuallum immobile, ut ipſis placet: ſi non mouetur, ſed aqua ſubinde uariat interuallum, ergo non ſolum uas per ſe mouetur, ſed etiam aqua, quæ eſt in uaſe; quod eſt abſurdum. Quinta proprietas, ita poteſt confutari. ſi eſt unum interuallum reſpectu uniuerſi, aut eſt unius aut diuerſæ naturæ: ſi eſt unius naturæ, quomodo poteſt eſſe idem locus corporum cæleſtium & ſublunarium? nam locus ẽ ſimilis locato; cęleſtia autem, & ſublunaria ſunt ualde diſſimilia inter ſe. Nec minus facile eſt ſextam propritatem refellere. Penetratio enim dimenſionum, nõ eſt impoſſibilis propter ſubſtantiam, aut qualitates, ſed propter quantitatem. Quare ſi interuallum habet quantitatẽ, non poterit penetrare ac permeare per omnes partes & dimenſiones eorum corporum quæ in ipſo locantur: quod tamen illi maxime uolunt; deinde ſi interuallum penetrat per corpus, erunt ſimul interuallum & corpus locatum. Quomodo ergo interuallum continebit locatum? aut cur magis interuallum ſit locus corporis, quàm corpus interualli?

Sed præſtat ipſam ꝑ ſe opinionẽ, quę interuallum inducit aggredi, oppugnare, demoliri. Locus eſt nobilior locato, at quomodo illud interuallum, ſi eſt mera quantitas omnis expers ſubſtantiæ, dicetur nobilius tam corporibus ſublunaribus quàm cæleſtibus? Deinde, locus eſt prior locato, at quomodo interuallum cum ſit accidens, erit prior omnibus ſubſtantijs? Poſtea, aut illud interuallum eſt ſubſtãtia, aut accidens; ſi ſubſtantia, aut incorporea, aut corporea; ſi incorporea,

ergo

ergo non haberet magnitudinẽ,nec poſ
ſet eſſe locus corporum,denique non eſ
ſet interuallum:ſi corporea,eſſet profe-
ćto naturalis,& mobilis,quod tamen ra
tionẽ interualli à Philopono & alijs tra
ditam funditus tollit.Si accidẽs aut per
ſe exiſtens,aut inhærens alij corpori;nõ
per ſe exiſtens,quia nullum accidens eſt
ſeparabile:neq; inhęrẽs corpori;quia ſic
interuallum non eſſet diuerſum à cor-
pore locato, & moueretur ad motum il
lius corporis. Quid ergo eſt illud inter-
uallum? Poſtremo,argumentum iſtorũ
ad confirmãdum huiuſmodi interuallũ,
B nihil ualet; Nam uacuum non eſt illud
interuallũ: ſed ſi eſſet,nihil aliud eſſet,
quam ſuperficies corporis, quæ apta eſ-
ſet tangere,& cõtinere aliud corpus. Et
cum inſtant,uacuũ opponi pleno, ſuper
ficies autem non dicitur impleri. Reſpõ
dendum eſt, ſuperficiem per ſe non dici
impleri,ſed quatenus eſt ſuperficies con
caua alicuius corporis, quod aptum eſt
continere aliud,ſic dicitur impleri. Qđ
autem ſubdunt,nõ eſſe neceſſarium, ut
vnum corpus tangatur ab altero;verum
eſt ea ratione vt ſunt corpora, ſed nõ ut
C ſunt partes vniuerſi, & corpora natura-
lia,iter quæ debet eſſe unio,& cõnexio.
Denique quod aiunt,ſi vacuum eſſet ſu-
perficies nõ tangens corpus,fore, vt ex-
tra cælum ſit uacuum,quia connexa ſu-
perficies vltimi cæli nullum corpus tan
git;hoc inquam nihil eſt,nam uacuũ di-
citur ſuperficies nõ tangens corpus, qđ
ſecundum naturam ſuam apta eſt tãge-
re;connexa autem ſuperficies primi cæ
li neq; tangit neq; apta eſt tangere ali-
quod corpus; quare ibi nullũ eſt vacuũ.
Sed de interuallo, quæ Hactenus dicta
D ſunt,ſatis eſſe debent.

Ponuntur multæ obiectiones,contra id quod dicat Ariſtot.nimirum,locum eſſe ſuperficiem.

CAP. VI.

Reſtat nũc,vt diſſoluamus quinde-
cim argumenta, quibus oppugna
tur ſententia Ariſtotelis facientis
A locum eſſe ſuperficiem. Argumenta ve-
ro ſunt hæc. Primum,in prædicamento
Quantitatis, locus & ſuperficies ponun
tur tanquam duæ ſpecies diſtinctæ,ergo
male hic dicitur, locus eſſe ſuperficies,
quia una ſpecies nõ dicitur de alia ſpe-
cie eiuſdem generis proximi. 2.Motus
localis fit ad locũ, ſed motus localis fit
ab vbi,ut patet ex 5.Phyſico.ergo locus
& ubi ſunt idem, ſed Vbi non eſt ſuperfi
cies,quia eſt categoria diuerſa a catego-
ria Quãtitatis,ergo neque locus erit ſu-
perficies. 3.Locus debet continere, ſed
ſuperficies non continet locatum. Nam
B aut continet intrinſece, at hoc non põt
facere ſuperficies,aut extrinſece,tangen
do locatum,at ſic ẽt ueſtis,quæ tãgit, &
tegit corpus,eſſet locus;& cum locatum
ſolum tangatur per ſuperficiem,erit tan
tum in loco ratione ſuperficiei;nõ ergo
erit in loco ſecundũ omnes partes ſuas,
neque ut corpus eſt ratione profundita
tis. 4.Locus debet eſſe æqualis locato,
ſed ſuperficies habens tantùm duas di-
menſiones,non eſt æqualis locato,quod
eſt corpus habens tres dimẽſiones,ergo
ſuperficies non eſt locus eius. 5. Locus
C eſt ad quẽ naturaliter fertur unũquodq;
corpus, ſed terra naturaliter fertur nõ
ad aliquam ſuperficiem, ſed ad cẽtrum;
ergo locus non eſt ſuperficies. 6. Locus
quęritur propter motum localem,ut di
citur tex.32.& illud corpus cõtinetur in
loco, quod eſt mobile ſecundũ lationẽ
ut dicitur tex.39.& 45.ſed totum elemẽ
tum,uel terræ, uel aquæ non mouetur,
ſed tantùm partes illius, ergo totũ ele-
mentum non erit in loco,ſed tantũ par-
tes eius. 7. Quando aliquid eſt in ali-
quo quod mouetur, nõ eſt in illo tãquã
D in loco, ut dicitur 41.tex. & declaratur
exemplo nauis: ſed ignis eſt ſub cõcauo
lunæ,quod perpetuo mouetur, ergo nõ
eſt in illo tanquam in loco. 8. Locus eſt
in quo manet,& quieſcit corpus; ſed in
concauo lunæ nõ quieſcit ignis,quia mo
uetũ unà motu Cæli, ut declarat motus
cometarum, ergo ignis non eſt ſub con-
cauo lunæ tanquam in loco.9.Locus eſt
is cuius differentię ſunt ſurſum, & deor
ſum;ſed hæ ſunt differentię ſitus,uel po
ſitionis,non aũt ſuperficiei; ergo locus
non ad ſuperficiem,ſed ad ſitum,uel po
ſitio-

Quĩdecim argumẽta cõtra id qđ ait Ariſto. locum eſſe ſuperficiẽ.

ſitionem, referri debet. 10. Superficies; A cum ſit quãtitas, nullam habet uim actiuam, ut dicit Auerroes. 4. Phyſic. commen. 48. at locus debet habere uim actiuam, nempe trahendi, generandi, conſeruandi, & perficiendi; ergo locus non eſt ſuperficies. 11. Locus debet eſſe immobilis, ſed omnis ſuperficies eſt mobilis, nam iſta ſuperficies, aut eſt Mathematica, & ſic nõ erit locus naturalis, neq; exiſtet in natura, neque attinebit ad Phyſicũ; aut eſt naturalis exiſtens in corpore naturali, & cum omne corpus naturale ſit mobile, eiuſmodi ſuperficies mouebitur ẽt unà cum corpore in quo eſt. B 12. Circa turrim ſubinde uariatur ſuperficies aeris continentis ipſam, ea tamen manẽte immobili in eodem loco, ergo locus non eſt ſuperficies. 13. Si locus eſt ſuperficies, idem corpus numero poſſet eſſe ſimul in duobus locis. Nã v. g. Elementum terræ ſecundum vnam partem, continetur à ſuperficie aquæ; ſecundum alterã, à ſuperficie aeris: ſi aliquis baculus ſecundũ medietatẽ demergatur in aquã, ita vt altera medietas extet cõtenta ab aere, is baculus continebitur à duabus ſuperficiebus, aquæ & ae C ris. Quare ſi locus eſt ſuperficies, idem ſimul erit in duobus locis. 14. Primum cœlum habet locum, ſed nõ continetur à ſuperficie ulla, ergo locus nõ ẽ ſuperficies; Minor per ſe nota ẽ, maior ſic probatur, Locus debẽt corpori, duplici nomine; tum ob dimenſiones eius, ut ſignificat Ariſto. tex. 76. exemplo cubi: tum etiam ob totum localem, vt ſignificatur tex. 32. Sed primum cælum & maximas habet dimenſiones ampliſſimamq; molem, & præſtantiſſimo motu locali perpetuo mouetur, ergo maxime omnium D corporum debet habere locum, non habet autem ſuperficiem vllam à qua extrinſecus contineatur, ergo locus nõ eſt ſuperficies. 15. Motus localis non poteſt fieri ſine loco, ſed motus localis poteſt fieri ſine ſuperficie alicuius corporis cõtinentis, ergo locus non eſt ſuperficies. Maior patet, quoniã in definitione motus localis ponitur locus, ergo non põt eſſe motus localis ſine loco. Minor aũt ſic probatur. Si uacuum eſſet, in eo nulla poſſet eſſe ſuperficies corporis continentis, vt clarum eſt, ſed in eo poſſet fieri motus localis. nam ſi ponamus totum hoc ſpatium, quod eſt intra orbẽ lunę, vacuum eſſe, & ex concauo lunę demittatur aliquis lapis, ꝓculdubio moueretur deorſum. Impoſſibile enim eſt graue extra ſuum locum exiſtens, nullo prohibente, non ferri ad locum ſuum, quare in vacuo, vbi nulla eſt ſuperficies, poſſet fieri motus localis, ac ꝓinde ibi eſſet locus. non igitur locus eſt ſuperficies. Sed nihil negotij eſt huiuſmodi obiectionibus occurrere. Ad eas igitur ſingillatim, eodem quo poſitæ ſunt ordine reſpondebimus.

Soluuntur ſupradictæ obiectiones.

CAP. VII.

AD Primam Reſpondet D. Thom. in opuſculo 52. locum eſſe idem re ſeu materialiter cũ ſuperficie, & ſic ſuperficiem dici de loco, ſed diſtingui ab eo ratione & formaliter. Nam ſuperficies vt ſuperficies, ſignificat tantum magnitudinem, quę habet longitudinẽ & latitudinem pręciſe; locus autem dicit huiuſmodi magnitudinem prout includit habitudinem ad locatum, tanquã mẽſura extrinſeca illius, & ſic ponuntur diuerſæ ſpecies quantitatis. Auerroes (cui magis aſſentior) in 5. Metaphyſicæ com. 18. ait locum non eſſe quantitatem per ſe. nam prout eſt quantus, nõ differt à ſuperficie, prout autem differt ab illa quatenus nimirum dicit habitudinẽ ad locatum, ſic per ſe non pertinet ad categoriam Quantitatis. Cur ergo in Logica poſuit Ariſt. locum inter ſpecies quãtitatis? quia ibi intẽdit colligere (inquit Auerroes) ſpecies famoſas, & quia ſuo tẽpore famoſum erat locum eſſe quoddã ſpatium longum, latum, & profundum, diuerſum à linea, ſuperficie & corpore; idcirco locum collocauit in prædicamẽto quãtitatis. nã tale ſpatium proculdubio eſſet ſpecies quantitatis, diuerſa ab alijs. Vtrumq; rñſum probabile eſt, & difficultatẽ obiectionis tollit. Ad 2. Motus localis, formaliter, & ĩtrinſece fit ad vbi, nõ. n. corpus mouetur ꝑ locũ, ſed ꝑ eſſe in loco, quod nihil aliud eſt quã ip-

An locus ſit in Categoria quantitatis.

An motus localis fiat ad motũ, an ad vbi.

ipſum vbi:extrinſece aũt,& veluti cauſa- A
liter,fit ad locum.nã ubi cauſſatur ex lo
co,& corpore,quod eſt in loco. Hinc er-
go patet,q̃o locus nõ ſit idẽ cum vbi,&
cur motus localis dicatur fieri ad locũ,
& cur per omnẽ motum acquiratur ali-
quid, qđ ſit in mobili; per motum.n.lo-
calem acquiritur ubi qđ eſt in ipſo mo-
bili: ſed quia hoc ubi nõ pőt acquiri,ni-
ſi cum attingitur locus,ideo motus loca
lis dicitur fieri ad locum. Ad 3. Locus cõ
tinet tantum extrinſece,nec proinde ĩn
ueſtis erit locus. nam neq; veſtis cõtinet
omni ex parte corpus,neq; continet na-
turaliter,neq; cõſeruat aut perficit,neq; B
ad ipſam fit motus naturalis,neque fit in
ipſa naturalis quies. Quamuis aũt locatũ
tantùm ẽm ſuperficiem tãgatur à loco,
tñ dr̃ totum contineri à loco, tũ quia to
tum locatum eſt intra concauitatem lo
cantis, tum quia per talem contractum,
virtus conſeruatiua, & perſpectiua loci
diffunditur ad omnes partes interiores
locati, & permeat per totum corpus lo-
catum, & pp hoc dr̃ totum eſſe in loco.
Ad 4. locus eſt æqualis locato, quia ſu-
perficies cõuexa locati,& concaua locã-
tis ſunt æquales;& quãuis corpus locans C
ẽm dimenſiones ſit maius q̃ locatum,tñ
ẽm continentiam & capacitatem, ut ait
Auerroes 4. Phyſi.eſt æquale ipſi,locatũ
enim ſic implet & occupat totam conti-
nentiam,& capacitatẽ loci,vt locus nul-
lum aliud corpus ſimul cõtinere poſſit.

An locus terræ ſit ſuperficies aquæ uel aeris, an ipſũ Centrum.

Ad 5. Centrum eſt locus terminans mo
tum localem terræ:ſuperficies autẽ aquæ
uel aeris, eſt locus terminans & conſer-
uans magnitudinem terræ. Vtrumque
ergo pertinet ad locum diuerſa ratione;
quod apte ſignificauit Ariſtot.tex.42.his
uerbis. [Qui verſus medium cõtinet ter D
minus,deorſum eſt, & ipſum mediũ]ne-
que mirum hoc uideri debet. Nam ut in
quit Albertus, virtus conſeruatiua ter-
ræ,incipit in ſuperficie cõcaua aquæ uel
aeris,& terminatur centro mundi.ſi igi-
tur cõſideretur terra ſimpliciter ẽm quã
libet ſuam partem, ut eſt corpus graue,
quod ſuapte vi & pondere fertur deor-
ſum,ſic locus per ſe primo terminãs mo
tum naturalem terræ, atq; largiens quie
tem,centrum eſt, non autem ſuperficies
aquæ:ſin autem conſideretur totum ele
mentum terræ vt eſt pars uniuerſi,& ſe-
cundum ordinem & diſpoſitionem Mũ-
di,ſecundum quam elementum ignobi-
lius continetur à nobiliori,ſic locus con
tinens elementum terræ, eſt partim ſu-
perficies aquæ, partim aeris. q̃uo igitur
tam ſuperficies aquæ, quàm ipſum cen-
trum dici poſſit locus terrę,ex his fit ma
nifeſtum. Ad 6. Quantuis totum elemen
tum non moueatur, tamẽ ſatis eſt mo-
ueri partes eius. Nam in corporibus ſim
plicibus, eadem eſt rõ totius, & partiũ,
tam ẽm locum quàm ẽm motum loca-
lem. Deinde, quamuis totum elementũ
nõ moueatur, totum tamen naturaliter
quieſcit. Vnde quamuis non haberet lo-
cum ratione motus, tamen deberet ha-
bere ratione quietis naturalis.
Ad 7. Quãuis orbis lunæ moueatur, ta-
men non mouetur mutando locum,ne-
que fit vnquã aut ꝓpinquior aut remo-
tior, ſed eodem modo ſemper ſe habet,
vt ſignificat Ariſtoteles tex. 42. Quare
ignis ſemper æquali motu attingit ſuũ
locum,neq; debet aliquando uel minus
uel magis moueri ut offendat ſuũ locũ.
Ad 8. Corpus perueniens ad locum ſuũ,
deſiſtit moueri eo motu quo prius fere-
batur ad ſuũ locũ;& ſic ignis ſub cõcauo
lunæ,nõ mouetur ſurſum,ſicut moueba
tur prius cum tendebat ad ſuum locum,
ſed tñ mouetur motu circulari, raptus
uel circumactus à cælo,hoc autẽ non eſt
abſurdum. Ad 9. Surſum & deorſum,
conueniũt loco actiuẽ, poſitioni autem
& ſitui paſſiuẽ, & illi prius, huic aũt po-
ſterius. Nam cum ſitus præſupponat lo-
cum, huiuſmodi differentias accipit ab
ipſo,quia enim locus eſt ſurſum vel deor
ſum,ideo corpus exiſtens in tali loco, di
citur eſſe poſitum ſurſum uel deorſum.

Surſum & deorſum q̃uo conueniant loco & ſitui.

Ad 10. Licet ſuperficies per ſe & Mathe-
matice ſumpta, nõ habeat uim actiuam,
tñ quatenus eſt terminus corporis natu
ralis,per quem unum copus tangẽs alte
rum cõicat ei uirtutem conſeruatiuã,&
perfectiuam eius,ſic inquã ſuperficies dr̃
eſſe actiua. Ad 11. Quamuis ſuperfi-
cies, vt eſt accidens corporis, moueatur
ad motum eius,tamen ut eſt locus natu
ralis,nunq̃ mouetur reſpectu locati,ſed
eodem modo ſemper ſe habet ad ipſum.
Ad 12. Hoc argumentum de turri, ſu-
pra

pra fuit ſolutum. Ad 13. Non eſt abſurdum idem corpus eſſe ſimul in duobus locis partialibus ſecundum diuerſas partes:& confirmatur teſtimonio Simplicij qui idem ait. Sequitur ut ad 14. de loco cæli,reſpondeamus.

Quis ſit locus primi & ſupremi cæli, variæ Philoſophorum opiniones ponuntur & refutantur.

CAP. VIII.

1. *Opinio Philoponi.* AD decimumquartum argumentum, quod magnam habet dubitationē,nec ſimpliciter nec breuiter reſpōderi poteſt. De loco enim primi cæli multæ ſunt opiniones. Primò.n. qui volunt locum eſſe interuallum, aiūt primum cælum habere ſuum locum, veluti cætera corpora,uidelicet partē quādam illius interualli ſibi congruentem; ſed quia huiuſmodi interuallū nihil eſt, vt ante oſtendimus, præter merum figmentum hominum magis delirantium quam Philoſophantium,idcirco relegetur & exterminetur à Philoſophia.

2. *Opinio Alexādri.* Alexander autē Aphrodiſſeus ait primum cęlum nullo modo eſſe in loco:nā aut eſt per ſe,aut per accidens, aut actu, aut potentia; non per ſe,neque actu, ut Ariſtot.ait tex.45. nam quod ſic eſt in loco continetur ab aliquo;nō per accidēs, illud enim dicitur eſſe in loco per accidens,quod eſt aut pars aut accidens alterius,quod per ſe eſt in loco;ſed primum cælum nullius corporis eſt uel pars, uel accidens,ergo &c.Non potētia,nā quod ſic eſt in loco,aliquando poteſt actu eſſe in loco;cęlum autem nunquàm aliter ſe habebit, quàm nunc eſt; non per aliud, nempe per ſuas partes, nam partes non ſunt in loco niſi rōne totius: ſed totum primū cęlum non eſt in loco : ergo neq; partes eius, relinquitur igitur nullo modo eſſe in loco. Sed Alexandro, Simplicius & Auerroes acriter reſiſtūt. Primū; quia Ariſtoteles tex.45.apertè inquit cęlum eſſe in loco per accidēs.deinde,motus localis non poteſt fieri ſine loco: ſed motus cæli eſt localis,ergo nō poteſt fieri ſine loco.maior patet, minor probať, tum quia Ariſtoteles 1.lib.de cælo diuidit motum localem in rectum & circularem,tum ēt quia 8. Phyſi.ait motum localem eſſe primum omnium, & inter locales ipſum circularem. Adde, quod ſi motus cęli nō ē localis, qualis ergo eſt? An erit alterationis,uel generatiōis vel augmentationis? Hæc contra Alexandrum;cuius opinionem non procul abeſſe à uero, poſterius dicemus.

3. *Opinio Themiſtii.* Themiſtius verò ſuper tex 45.ait primum cælum eſſe in loco ratione proximi orbis quem ſecundum concauam ſuperficiem ſuam tāgit & ambit, ita enim ſcribit. [Circulus ultimus, qui inerrabilis dicitur,vtpotè arcens & continens cæteros, ſimpliciter in loco non eſt,ſed penes interna quæ ambit. Tangit enim orbem Saturni, & quodammodo continetur:penes extrema autem omnino expers eſt loci,] Sed Themiſtio ita occurrit Simplicius, nam locus debet continere, ſed orbis Saturni non continet ultimū orbē ſed potius cōtinetur ab illo.deinde,orbis Saturni eſt in loco rōne ultimæ ſphęræ à qua continetur,ſed Themiſtio ultima ſphæra eſt in loco ratione ſeptimæ, ergo ultima eſt in loco ratione ſui ipſius. Poſtremo, primum cælum ita debet habere locum, ut habet motū localem; non habet motum localem propter ſeptimam ſpheram, ſed per ſe,ergo &c.His accedit,quod nō oportet locum moueri ad motū locati: ſed orbis Saturni neceſſario mouetur motu primi orbis: ergo non poteſt eſſe locus illius. Quid igitur ſentit Simplicius?

4. *Opinio Simplicii.* Videtur Simplicius uelle cælum tribus modis capi poſſe: quod ēt docet Ariſtot.1.de Cælo tex.96.uel pro toto mundo,uel pro aggregato ex omnibus cælis, vel pro vltimo cælo:ſi capiatur pro toto mundo,ſic eſt in loco rōne partium,quarum aliæ mouentur motu recto aut ſurſum,aut deorſum,vel elementa,aliæ circulari, ut cæli:ſi pro aggregato ex omnibus cælis, ſic eſt in loco ratione orbium quorum alii continentur ab aliis: ſi pro vltimo cælo de hoc nihil Simplicius:aliquādo .n. vř dicere nullo m.ō eſſe i loco, & ſic relabitur in ſententiam Alexandri;

ali-

aliquando verò eſſe in loco quatenus orbes quos ambitu ſuo continet ſunt in loco,& ſic recidit in opinionē Themiſt.hæretque Simplicius in eadē difficultate, nempe quo pacto primum cælum, cum habeat per ſe motum localem, non habeat etiam per ſe locum.

5.Opi. Auicennæ. Sed expendamus opinionem Auicennæ. Auicenna ait primum cælum non habere locum, & motum ipſius non fieri ad locum ſed ad ſitum, non enim cælum motu ſuo uariat locum ſed ſitum. Sed hic uir uidetur aliquid dicere, cum nihil dicat. Nam cum triplex ſit motus proprie dictus, Augmentationis, Alterationis,& Localis;motus cæli non poteſt eſſe alius quàm localis, ergo ſit ratione loci; aut ergo dicendum eſt idem eſſe locum & ſitum,quod abſurdum eſt, aut motum cęli non fieri ad ſitum,quod verum eſt. Deinde,ſitus præſupponit locum, nam definitur ſitus diſpoſitio partium locati in ordine ad locum. quare ſi cælum mouetur ad ſitū, neceſſariò ēt mouebitur ad locum. Adde,quod ratio ſitus conſiſtit in indiuiſibili: etenim uel minima facta mutatione rei, continuo uariatur ſitus eius: at id,ad quod ſit motus,debet eē diuiſibile,& ſucceſſiuè acquiri,ergo &c.

6.Opi. Porretani. Gilbertus Porretanus,ut refert Albertus, ait cælum primum habere locum, nempe ſuperficiem extimam & connexam ſui orbis a quo tegitur totum illud cælum atque cōtinetur.Sed huic opinioni adeo indignatur Albertus, ut dicat illum apertè mentiri, & quidem merito. Nam Ariſtot. multis locis clamat, locum eſſe diuerſum ab eo cuius eſt locus, & non eſſe mobilem; & in text.35. inquit aliud eſſe formam, aliud locum: nam quamuis ambo terminent, tamen illa terminat intrinſecè ſubiectū in quo eſt; hic autem extrinſecus tangens locatum.

7.Opin.D. Thomę. Poſtremo, D. Thomas ſuper text.43. ait, primum cælum eſſe in loco ſecundū partes internas & continuas quas continet, & ex quibus componitur. Fundamentum illius eſt hoc,quia locus quæritur propter motum localem, ut eſt in tex. 32. quod ergo ſecundum ſe totum mutat locum,etiam ſecūdum ſe totum

A eſt in loco,ut corpora recta quæ tranſeunt ex uno loco ad alium: quæ autem non mutāt locum ſecundum ſe tota ſed tantum ſecundum partes, ſunt in loco non ſecundum totum, ſed tantùm ſecūdum partes ſuas: huiuſmodi eſt cælum. Quod ſi obiicias, partes cæli non eſſe in loco per ſe, ſicut non habent eſſe per ſe. Reſpondent, quamuis non ſint in loco actu,tamen eſſe in potentia, quia ſi diuiderentur & ſepararentur a cælo, eſſent in loco per ſe. Vnde quia partes cæli nō ſunt in loco actu ſed potentia, ideo dicitur ab Ariſtotele cælum eſſe in loco B per accidens, neque hoc detrahit quicquàm de dignitate cæli, quinetiam arguit præſtantiam illius. Nam per ſe indigere loco, & ex uno loco tranſire ad alium,ſignum eſt imperfectionis. Hæc D.Thomas. Nos quanquàm D. Thom. multum honorem debemus & libenter tribuimus, tamen quia ueritas nobis carior eſt quàm cuiuſquam uiri auctoritas,ſentētiam eius tribus de cauſſis non valde probamus. Primùm, quia referre uidetur opiniones aliorum interpretū ſecus quàm nunc in eorum ſcriptis le- C guntur: nam ſententiam ſuam aſſignat Themiſtio,quem multo ſecus ſentire antea oſtendimus. Deinde, ait Auempace dixiſſe cælum eſſe in loco propter cælum Saturni, circa quod uoluitur; quæ fuit opinio Themiſtii non Auempace; is.n.ut refert Auerroes, putauit cælum habere pro loco centrum circa quod voluitur. Præterea, cum hac D. Thomæ ſententia, non uidentur ea conſentire quæ ipſe ſcribit in Opuſculo 52. ubi opinionem quam defendit in 4. Phyſic. attribuit Themiſtio, eamque damnat, & D ſequitur opinionem Auerrois dicentis cælum eſſe in loco per accidens propter centrum circa quod mouetur. Quod autem hoc loco ait D. Thomas cęlum eſſe in loco ratione partium integralium ex quibus componitur, mihi quidem non ſit uerisimile:primum, quia cælum per ſe mouetur motu circuli qui eſt localis, non autem propter partes, cum partib. conueniat motus ratione totius. Nam ut ait Ariſtot.tex.32. & 34. partes & accidentia,neque mouētur, neque ſunt in loco per ſe;moueri enim & eſſe in loco;

eſt illius quod habet eſſe per ſe actu exi- A ſtens,cuiuſmodi non ſunt partes;ſi ergo motus localis non cõuenit cælo ratione partiũ,ſed potius è cõtrario,is conuenit partibus ratione totius, ſimiliter etiam cælum non erit in loco ratione ſuarum partium.Deinde,ſi partes non ſunt in loco niſi potentia,ergo cælũ nõ erit in loco niſi potentia, at mouetur actu motu locali;ergo eſt in loco actu.Quid? quod iſta potentia non eſt phyſica, neque ſecũdum rem,quinimo re uera impoſſibile eſt partes cæli ab eo ſeparari,& per ſe exiſtere in loco,ſed tantùm eſt potentia quædam ſecundum imaginationem,er- B go cælum non erit phyſicè & ſecundum rem in loco,ſed tantum ſecundum imaginationem,quod & abſurdum eſt & extra præſentem quæſtionem. quinetiam, partes cæli, tametſi fingamus eas ſeiunctas eſſe, quòd tamen non poſſint cogitari per ſe eſſe in aliquo loco, hinc planum eſt. nam pars cæli remota a toto, nullo genere motus localis moueri poſſet, aut .n. moueretur ſurſum aut deorſum;atqui nõ eſt corpus graue uel leue; neque moueretur circulariter, nam motus circularis proprius eſt corporis circu- C laris,& fit circa aliquod cẽtrũ ęquidiſtãs ab omni parte corporis qđ mouetur, at pars cęli nõ eſt circularis:nõ.n.ſicut pars lineæ rectæ eſt recta,ita pars lineæ circularis eſt perfectè circularis; neque parti cæli poſſet aſſignari aliquod cẽtrum, circa quod æqualiter volueretur. Poſtremo, partes primi cæli integrales, licèt aliæ alias contineant,non ſunt tamen in loco.nam cum vna pars ſit continua alij parti,non poteſt una dici locus alterius, vt enim ait Ariſt.tex.34.quando aliquid continetur ab alio, ita ut nõ ſit diuiſum D ab illo, ſed ei continuum, non eſt in eo tanquã in loco,ſed tãquam pars in toto.

Exponitur propria opinio de loco cæli.

CAP. IX.

Reſtat, vt exponamus ſententiam, quam nos cæteris probabiliorem exiſtimamus: eam autem tradiderũt nobis Alphalabius & Auempace, viri omnium Arabum,vno excepto Auerroe,longe doctiſſimi:qui aiunt cælũ non habere locum ſicut corpora quæ mouẽtur motu recto,uidelicet eum a quo cõtineatur, ſed per ſe habere locum congruentem corpori ſphærico & motui circulari,hic autem locus eſt cẽtrum.Centrum enim, & in definitione circuli, & motus circularis ponitur;ſicut locus ſurſum & deorſum ponitur in definitione grauis & leuis,& motuum qui fiũt ad ipſa. Quæ ſententia,ut facilius intelligatur,latius explicanda eſt, declarando & probando aliquot propoſitiones.

Prima propoſitio, Ariſtoteles in hoc 4.lib.Phy.non agit de omni loco,ſed tãtùm de loco naturali corporum,quæ habent motum rectum;hęc propoſitio manifeſta eſt ex his quæ ſupra dicta ſunt c.3.cum ageremus de immobilitate loci,

2.Propoſitio, corpus ut corpus,nõ indiget loco, a quo contineatur; alioquin omne corpus indigeret loco.Nam quod alicui conuenit per ſe & ea ratione ut tale eſt, omni quod eſt tale conuenit. at ſi omne corpus contineretur a loco, eſſet progreſſus in ĩfinitum in locis & corporibus locatis.

Cælum vt cælum non ĩdiget loco in quo ſit.

3.Propoſitio, cælum ut cælum non indiget loco a quo contineatur; tum qa omne cælum indigeret, primum autem cælum non indiget cum non habeat, nã ſi indigeret iam haberet; alioquin deeſſet ei aliquid neceſſarium, & in æternis non eſſet ſecundũ Ariſtotelem 3.Phyſi. tex.32.idem poſſe & eſſe: Tum,ſi omne cælum indigeret loco continente, aut hoc eſſet propter quãtitatem ſuam, aut propter ſubſtantiam, aut propter motũ localem: ſed quantitas cæli cum ſit rotunda,eſt perfecta, neque opus habet alio a quo figuretur & perficiatur: ſubſtantia eius eſt incorruptibilis,neq; indiget alio a quo conſeruetur: motus cæli non fit ad acquirẽdum aliquem locum, vel vt cælum quieſcat in eo,ſed tantum fit circa aliquem locum,nempe cẽtrum, ergo cælum vt cælum non indiget loco a quo contineatur.

4.Propoſitio,rectè dictum fuit ab Ariſtot. text.32.locum quæri propter motũ localẽ, ergo qualis eſt motus localis,talis quęrẽdus eſt locus. Cũ igitur motus localis diuidatur in rectum & circularem, iique plurimum inter ſe differant, neceſſe

neceſſe eſt loca propter quę fiunt huiuſ modi motus, etiam diſcrepare multum inter ſe;alius ergo locus debet aſſignari cælo,qđ mouetur motu circulari,quam elementis quæ habent motum rectum.

5. Propoſitio,ille putandus eſt locus alicuius corporis, qui conuenit motui locali ipſius;& a quo motus localis accipit denominationem, ſpeciem & diſtinctioné: ſicut motus ſurſum differt a motu deorſum propter loca, ad quæ tēdũt huiuſmodi motus; ſic motus circularis cæli differt a motu recto elementorum: quoniam elementa mouentur uel a medio uel ad medium, cęlum autem mouetur circa medium, ut ait Ariſto. 1. de Cælo.tex.6.

6. Propoſitio, per ſe locus cęli non eſt alius quàm centrum, circa quod mouetur: Hoc patet ex iis quæ paulo ſupra docuimus. Nam cælo,quia mouetur motu locali, debetur aliquis locus reſpondens illi motui,determinans, ſpecificãs & diſtinguens ipſum ab aliis: circularis autem motus denominatur talis, & differt ab aliis, non quia fit ad locum, ſed quia fit circa locum;hoc eſt circa cẽtrũ. Præterea,locus naturalis eſt,ratione cuius corpus dicitur quieſcere: ſed cælum dicitur ſecundum ſe totum quieſcere & nunquam mutare locum, propter centrum,a quo ſemper ęquidiſtat. Atque hoc perſpicuis diſertiſque uerbis docet Ariſtoteles 8.lib.Phy.tex. 76.lege locũ, quem nos, quo breuiores ſimus, taciti præterimus.Quoniam igitur alii quæſierunt cælo locum aliquem continentem ſimilem locis corporum rectorum,ideo in tot difficultates,ac errores inciderũt. Hoc fortaſſe ſignificare uoluit Alexander,dicẽs, cælum nullo modo eſſe in loco,intelligens de eo loco, qui conuenit corporibus rectis: quamuis illud deſideretur in Alexandro, quod non declarauerit qualis locus per ſe cõueniat cælo. Nam nullum omnino locum ei aſſignare,planè abſurdum eſt. Auerroes item, qui ait cælum eſſe in loco per accidens ratione centri,ſic intelligendus eſt, non quod cælum non per ſe habeat ꝓ loco centrum,ſed quod cælũ non habeat talem locum qualem habent corpora recta, niſi per accidens; quatenus cælum mouetur circa centrum quod eſt terra, quę per ſe eſt in loco cõtinente, nimirũ ſub ſuperficie aquæ & aeris.

Quatuor obiectiones, quòd centrum nõ ſit locus cæli.

Obiectiones quę huic ſententiæ uidẽtur aduerſari, paruo negotio diluuntur. 1. eſt,locus debet eſſe æqualis, debet cõtinere, debet contingere & eſſe proximus locato;centrum aũt non eſt æquale cælo,neque cõtinet ipſum, imò continetur,& eſt extra ipſum,ergo &c. 2. Centrum eſt punctum indiuiſibile, quomodo igitur erit locus cæli?3. Ariſt.ait cælũ eſſe in loco per accidens,non ergo eſt in loco per ſe ratione centri. 4. Si ita eſſet, non modo primum cęlum eſſet in loco ratione centri,ſed etiam alij orbes; par enim ratio eſt omnium:atqui alij sũt in loco cõtinente, inferior enim cõtinetur a ſuperiore,ergo &c.

Solutio obiectionũ.

Ad has obiectiones ſic eſt reſpondendum. Ad 1. Illę proprietates ſunt loci qui conuenit corporibus rectis, de quo tantum agit Ariſt.in hoc 4.lib. nihil igitur mirum eſt,ſi illæ non conueniant loco cæli. Ad 2. Centrum poteſt conſiderari bifariam,vel mathematicè, & ſic eſt punctum indiuiſibile, vel phyſicè, & ſic eſt elementum terrę,circa quam cælum voluitur veluti circa ſuum cẽtrum; qua etiam de cauſſa natura fecit terram immobilem,vt Ariſtoteles ait 2. de Cælo, textu 17. quoniam centrum circuli eſt immobile. Ad 3. Ariſtot. volens cælo inuenire locum qualis reperitur in corporibus quæ mouentur motu recto, idcirco ait huiuſmodi locum non conuenire cælo niſi per accidens, nimirum ratione terræ, circa quam velut cẽtrum ſuum uoluitur: quæ terra per ſe eſt in loco, & ſic ratione ipſius, cælum dicitur eſſe in loco per accidens. Ad ultimam. Etiam in reliquis orbibus vnus non eſt ſub alio tanquam in loco, ſed propter eorum ordinem & diſpoſitionem; maior enim & perfectior debet continere;minor contra contineri;quẽ ordinem perfectionis attendentes in intelligentiis, dicimus in ipſis alias eſſe ſub alijs. Ad extremum, illud perpetuo in memoria habendum eſt, quoniam cælum eſt diuerſi generis & ordinis ab his rebus ſublunaribus,ideo pauca eſſe illi cũ huiuſmodi rebus uniuocè

communia; ex quo ſit, vt quæcunque octo libris phyſicis tractat Ariſtotel. ea præcipuè accommodet ad res ſublunares, vt quæ de materia, natura, motu & loco ſcripta ſunt. Nam quomodo unũquodq; horum reperiatur in cęlo, ſeorſim in opere rei propriè dicato, diligenter ab eo explicandum eſt. Verum de loco cæli hactenus. Reliquũ eſt ultimum argumentum de motu locali in uacuo, ad quod nunc reſpondere uolumus.

An ſi eſſet uacuum, in eo motus localis in tempore fieri poſſet.

CAP. X.

Decimo quinto argumento tangitur grauis quęſtio de vacuo; an ſi eſset, poſset ĩ eo fieri motus localis in tempore. De qua re non conuenit inter Philoſophos. Nos primum aperiemus ſententiam Ariſtotelis, tum eorum qui aduerſantur Ariſtoteli rationes exponemus, poſtremò, ſententiam Ariſto. defendere conabimur.

Antiqui putabant adeo neceſsarium eſse uacuum motui locali, ut is ſine illo non poſset effici; quos redarguens Ariſtoteles in 4. Phyſic. uult oſtendere uacuum non eſse adiumento ad efficiendũ motum localem, ſed potius tanto impedimento, ut ſi uacuum eſset, nullus planè motus in eo fieri poſset. Cuius rei pulcherrimam demonſtrationem affert text. 71. eamque latius explicat uſque ad text. 75. quæ poteſt ſyllogiſticè conſici ad hunc modum. Omnis motus debet fieri in tempore, ſed in uacuo non poſset fieri motus in tempore, ergo in uacuo nõ poſſet fieri ullus motus: Maior per ſe nota eſt, tum quia motus eſt continuus, ut Ariſ. ait 3. Phy. tex. 1. & multis uerbis oſtendit in 6. Phyſi. quare eſt diuiſibilis ac proinde ſucceſſiue fit, & in tẽpore, tum etiam quia, ſi motus eſt actus entis in potentia prout in potentia, neceſse eſt quod mouetur, moueri ſucceſſiuè atque in tempore.

Quinque In minoris autem explicatione & A cõfirmationem præcipuè incumbit Ariſtoteles: cuius gratia iacit aliquot fundamenta: primum eſt inter quælibet duo tempora finita eſſe aliquam proportionem, nam uel erunt ęqualia, vel ſi vnum ſit maius altero, cũ exceſſus ille ſit finitus, proportio etiam, ſecundum quam excedit, erit finita. *firmiſſima fundamenta contra motũ temporalẽ in uacuo, praiaciuntur.*

Alterum fundamẽtum eſt, temporis ad inſtãs nullam eſſe proportionem. Nã tempus eſt diuiſibile, inſtans autem indiuiſibile. Vnde quamuis infinities iteretur, & repetatur inſtans, nunquam poterit æquari ulli tempori quantumuis exi B guo. deinde, ſi eſſet aliqua certa proportio inter tempus & inſtans, ſequeretur inſtans eſſe ęquale tempori, imò maius tempore; nam cum tempus ſit diuiſibile in infinitum, proportio quæ reperitur inter tempus & inſtãs cum ſit finita; reperietur etiam inter tempus & aliquã partem ipſius: illi ergo parti erit ęquale ipſum inſtãs, & cum illa pars rurſus poſſit diuidi in duas alias, erit maior illis, quęlibet autem pars temporis eſt tempus; quare, nunc vel inſtans, eſſet æquale & maius tempore.

C Tertium fundamentum eſt hoc, inæqualitas motuum localium ſecundum velocitatem & tarditatem, accidit propter medium per quod ſit motus localis: ſint enim duo mobilia, A. & B. ſi A. celerius mouetur quàm B. id continget ob medium. Nam vel. A. mouetur per medium breuius & ſubtilius, ut per aerem; B. vero per medium aut lõgius aut craſſius, vt per aquam; aut ſi ambo mouentur per idem prorſus medium, habebit A. vel maiorem uirtutem motiuam vt plus grauitatis, qua melius diuidit D mediũ, vel ſi vtrumque habet parem uirtutem motiuam, habebit A. figuram magis idoneam ad diſſecãdum medium, cuiuſmodi eſt rotunda aut pyramidalis potius quàm quadrata. Omnis igitur inæqualitas motus localis tãdem reducitur ad mediũ; vel quia ipſum eſt diuerſum, vel qa diuerſo modo diuiditur a mobili.

Quartum fundamentũ eſt hoc; Qualis eſt differentia inter media, talis item eſt inter motus qui ſiunt per ea, & inter tempora in quibus ſiunt tales motus: ut ſi medium ſit duplo ſubtilius & minus reſiſtens,

reſiſtens,& ad diuidendum facilius; motus etiam qui fit per tale mediũ,erit duplo celerior,& tẽpus in quo fit talis motus erit duplo minus. hoc ex præcedẽti tertio fundamento manifeſtum eſt.

Quintum fundamentum eſt hoc: uacui ad plenum nulla eſt proportio; quia vacuum eſt nõ ens, & infinitè exceditur à pleno,& quamuis infinities duplicetur uacuum,nunquam aſſimilabitur pleno, & quodlibet plenum quantumuis fingatur tenue, tamen reſiſtet aliquo modo, vacuũ aũt nihil prorſus poteſt reſiſtere.

Præclara demõſtratio Ariſtotelis φ motus localis nõ poſſit fieri ĩ uacuo.

His poſitis, demonſtratio Ariſtotelis ſic conficitur. Si motus per uacuum fieret in aliquo tempore finito & motus etiam per plenum fit tempore finito, & inter quælibet duo tẽpora finita eſt proportio,vt diximus in primo fundamento: erit etiam proportio inter hæc duo tempora,ſed qualis eſt proportio inter tempora,talis eſt inter motus & media; ſi igitur eſt proportio inter tempus,quo mouetur aliquid in uacuo, & quo mouetur aliquid in pleno, erit proportio inter uacuum & plenum; quod eſt contra vltimum fundamentum. non poteſt igitur motus in uacuo fieri in tempore; ſed debet fieri in inſtanti, nam vacuũ in infinitum eſt minus reſiſtens & impediẽs quàm plenum,atqui impoſſibile eſt motum fieri in non tempore,ſeu in inſtãti, ergo impoſſibile eſt motum fieri in uacuo. Hoc etiam ita confirmatur: ſi motus in uacuo fit in tempore, ſit illud tẽpus vt unum, tempus autem quo fit motus in pleno,ſit vt decem;ponatur aliud plenum decuplo ſubtilius,& minus reſiſtens quam illud prius; nam id poſſet Deus facere, tunc æquali tempore fieret motus in uacuo & pleno: quod ſi adhuc ponatur aliud plenum ſubtilius, in illo fieret motus minori tẽpore & velocius quam in uacuo.at hæc abſurda eſſe,nemo eſt qui non intelligat.Demonſtratio autẽ Ariſtotelis, nõ procedit ex opinione tantum antiquorũ, vt videtur quibuſdam, ſed procedit ſimpliciter ex ſententia Ariſtotelis,& habet uim demõſtratiuã, cui nõ poſſit bene reſiſti. Hoc enim declarat aperte contextus uerborum Ariſt. idemque ſentiũt interpretes Græci.

A Sed Philoponus, Auempace, Auicenna, D.Thomas, Scotus & alij,aduerſantur huic demõſtrationi, & cenſent in uacuo,ſi eſſet, factum iri motum in tempore & non in inſtanti,non enim admittũt illud tertium fundamentum, quinimo negant totam moram & ſucceſſionem quæ eſt in motu locali, prouenire tãtùm ex medio: faciunt enim duplicem cauſſam, cur motus ſit tardior aut velocior: unam externam & accidẽtariam; & hãc dicunt ſumi ex medio, ſecũdum uel magnitudinem, uel ſubtilitatem, aut craſſitiem eius:alteram uero internam & qua- B ſi eſſentialem, quæ prouenit ex maiori aut minori uirtute motiua. virtus enim maior per ſe facit motum celeriorem, minor autem tardiorem. Quod autem inæqualitas motus localis ſecundum velocitatem & tarditatem,non proueniat ſolum ex medio,probant tum exemplo, tum ratione:exemplo quidem corporũ cæleſtium,quę cum non moueantur per medium, tamen mouentur quædam celeriùs, & alia tardiùs;ratione uerò,quoniam a quo ꝓuenit motus naturalis, ab eodem prouenit continuatio & ſucceſ- C ſio eius;continuatio enim per ſe conuenit motui vt motus eſt:ſed motus naturalis non prouenit extrinſecus a medio, ſed intrinſece a natura, quæ definitur principium & cauſſa ut moueatur id in quo eſt; ergo continuatio motus per ſe non proueniet ex medio, ſed ex maiori vel minori uirtute ipſius naturæ. Ad idẽ confirmandum has quoque rationes adiungunt. primò, quia licet ſucceſſio motus proueniret tantùm ex medio,non tamen ex medio ut plenum eſt, ſed prout dicit quandam diſtãtiam extremorum; D ſed talis diſtantia extremorum reperietur etiam in medio uacuo, ſi enim ſpatium quod eſt inter terram & cælum vacuum eſſet, non minus diſtaret cælum a terra,quàm nunc diſtat: in vacuo igitur ſucceſſiuè fieret motus ob talem diſtantiam extremorum. Deinde, ponatur lapis in concauo lunæ,ita ut reliquum ſpatium uſque ad centrum ſit vacuum; non dubium eſt, quin ille lapis mouebitur deorſum, nam eſt grauis, & extra ſuum locum, & nihil obſtat; uel igitur mouebitur ſucceſſiue,& ſic habeo quod uolo,

Quatuor argumẽta quibus nõnulli probant, ſi vacuum eſſet factũ iri in eo motũ localẽ in tẽpore.

ter ea in quibus fit motus. Deniq; ,hoc, A
nomine ſuo pſefert motus localis, ideo enim vocatur localis, quia fit in loco & ad locum,vel circa locum.

Tres cauſſę propter quas natura refugit uacuum.

6. Natura refugit uacuum tribus de cauſſis. Primò,ad conſeruandam vnitatē mundi; mundus enim eſt unus nō ob continuationem,ſed propter contiguitatem corporum, quæ tollitur inducto vacuo. Deinde,ob dependentiam & connexionem quæ debet eſſet inter corpora ſuperiora & inferiora.Vnde Ariſ. in principio Meteororum, ait hunc mundum inferiorem debere eſſe continuū, ideſt contiguum ſupernis lationibus, vt inde B
omnis uirtus eius regatur & conſeruetur. Quia ergo cauſſæ particulares & ſecundæ neque poſſunt agere, neque conſeruari, ſine virtute & concurſu cauſſę primæ, hæc autem uirtus & concurſus non poteſt ad illas peruenire ſi intercedat vacuum, ideo natura horret uacuū. Ad extremum quia Deus & natura nihil fruſtra faciunt.Quicquid.n.eſt in mūdo, & ab aliquo eſt & ad aliquid; uacuum āt ſi eſſet in mundo, neq; ab aliquo eſſet: cum ſit non ens,non ens autem non poteſt ab aliquo eſſe:neque eſſet ob aliquē C
finem & uſum, præterquàm quod deformitatem inſignem afferret uniuerſo interrumpens connexionem & ordinem corporum.

7. Hęc quęſtio,an ſi uacuum eſſet, in eo motus localis fieret in tempore necne,poteſt accipi, tum uniuersè de omni motu locali corporum ſimplicium, mixtorum, animatorum, inanimatorum: tum ſpeciatim & propriè de motu locali corporum ſimplicium. A nobis tractabitur utroque modo.

In corpore ſimplici reſiſtētia & ſucceſſio motus localis eius non prouenit intrinſecus ex ipſo corpore ſimplici, ſed extrinſecus à medio.

8. Corpus ſimplex in ſuo motu locali D
non poteſt habere intrinſecam reſiſtentiam: nam aut illa proueniret a materia aut a forma, non a materia, nam cum ſit prima,indifferens eſt ad quemlibet motum;non a forma,nam cum ſit principiū motus, non reſiſtet ipſamet ſibi in eo motu quem ipſa facit.Tota igitur reſiſtentia extrinſecus petenda eſt, nēpe a medio.

Probatur motum localem non poſſe fieri in uacuo.

CAP. XII.

HIs poſitis,nullum motum localē cuiuſcūque corporis fuerit,poſſe fieri in uacuo, oſtēdo dupliciter. Primò quia omnes alij motus depēdēt a motu cæli & concurſu primę cauſſæ, ut docet Ariſtot.8.Phyſ.text.56. & 12. Metaph.tex.38.quo ſublato non poſſent fieri, tollitur autem per uacuum, ergo in uacuo nullus motus fieri poteſt. Idē confirmat D. Thom. in Prima Secundæ q. 109.art.1.& prima part.q.115.artic.3. Et patet ex iis quæ ſcribit Ariſt.8.Phyſ. tex.56. dicens ſine motu circulari nullū aliorum motuum eſſe poſſe, ergo tātum abeſt,vt in vacuo moueatur aliquid ſecūdum locum, ut ne exiſtere quidem poſſit.Deinde,motus localis non poteſt fieri ſine loco, neque locus poteſt eſſe ſine ſuperficie corporis continentis, ut patet ex 5.hypotheſi,ſed in uacuo nulla eſt ſuperficies corporis continētis, ergo nō poſſet in eo fieri motus localis.

Quod autem corpus ſimplex non poſſit moueri in tēpore, ſi per uacuum moueretur,probo tripliciter. Primò, quia omnis ſucceſſio motus prouenit ex reſiſtentia, vel intrinſeca ipſi mobili uel extrinſeca;ut patet ex 2.& 3.hypotheſi:ſed in uacuo corpus ſimplex nullā haberet reſiſtentiam;non intrinſecam ut dictum eſt in ultima hypotheſi,neque extrinſecam,quia ponitur moueri in uacuo: uacuum aūt, cum nihil ſit, non poteſt reſiſtere.Si dicatur uacuū reſiſtere ob diſtātiā extremorū;contra,quia talis diſtātia aut ē in ipſo medio uacuo, aut eſt tantū in extremis, ſi eſt tātum in extremis: ergo in illo medio uacuo;mobile nō reperiet aliquam reſiſtentiam,quare nō pertranſibit illud ſucceſſiue;ſi autem illa diſtantia eſt ſubiectiuè in medio uacuo, aut erit hmōi diſtantia realis, aut imaginaria:realis non poteſt eſſe, quia uacuū nihil eſt,& nō poteſt accidens reale eē in non ente tanquàm in ſubiecto;ſi eſt imaginaria, ergo non pōt facere reſiſtentiā

realem,neque poterit eſſe cauſſa ſucceſ-
ſionis realis,quæ eſt ĩ motu locali, vt pa
tet ex 4.hypoteſi. Poſtea,ſi corpus ſim-
plex non habet ſucceſſionem ſui motus
a medio ſed a ſeipſo, & medium tantũ
affert ſucceſſionem quandam accidenta
riam,vt inquit Auempace, ergo ſi non
eſſet medium plenum, corpus ſimplex
moueretur magis naturaliter, & magis
velociter,& ſine ullo impedimẽto, quia
careret reſiſtentia medij:hoc autem ab-
ſurdum eſt, quia Ariſtoteles 3. de Cælo
tex.28.ait naturam vti medio tanquam
inſtrumento ad faciendum motum na-
turalem & violentum;&motum natura
lem iuuari atque promoueri à medio:at
ſecundum iſtorum opinionem medium
tardaret & impediret motum localem.
Præterea, cum vacuum ſit impoſſibile,
ergo nunquam corpus ſimplex mouere
tur pure naturaliter, neque tanta uelo-
citate quanta aptum eſt moueri.quia na
turalis eius velocitas ſemper impedire-
tur & tardaretur à medio.Poſtremò,de-
monſtratio Ariſt.non ſoluitur ab ipſis,ſi
enim corpus ſimplex poſſet moueri in
vacuo tẽpore aliquo finito,ſicut per ple
num mouetur tempore finito, ſicut in-
ter illa duo tempora finita eſſet propor
tio,ſic etiam inter vacuum & plenum eſ
ſet proportio,& poſſet fingi aliquod cor
pus moueri per plenũ æquali tempore,
atque illud quod ponitur moueri per
vacuum. Quæ demõſtratio fuit à nobis
ſupra declarata.

Reſtat, vt rationes aduerſarias diſſol-
uamus.Ad quas ita reſpondemus.Ad.1.
Cælum mouetur ſucceſſiuè,& non pro-
pter medium, concedo quia in cælo eſt
intrinſeca reſiſtentia, & in motu cæleſti
datur mobile diſtinctum a mouente: in
corpore autem ſimplici non inuenitur
intrinſeca reſiſtentia, nec diſtinctio mo-
uentis a mobili. quare petenda eſt ex-
trinſecus a medio. Atque hæc manife-
ſta ſunt ex iis quæ ſupra docuimus cum
tertiam & octauam hypoteſim explica-
remus. Ad 2. Natura eſt principium
motus, diſtinguo, ſecundum ſpecifica-
tionem, verum eſt, nam quod ignis ca-
lefaciat uel moueatur ſurſum, habet a
natura ſua, ſimiliter quod aqua frigefa-
ciat & moueatur deorſum: ſecundum
A ſucceſſionem autem, falſum eſt. mora
enim quæ eſt in motu, non prouenit a
mouente,ſed ex reſiſtentia mobilis, aut
aliunde,nõ enim mora,quam facit ignis
calefaciendo aquam prouenit ex calore
ignis,ſed ob reſiſtentiam aquæ, vt ſupra
oſtendimus exponendo ſecundam hy-
poteſim. Ad 3.Si in uacuo poneret gra-
ue,non moueretur, quia deeſſet illi in-
ſtrumentũ per quod fieret motus,quod
ſecundum Ariſto. eſt medium plenum;
ſicut ſi ſtupa admoueretur igni, ſic ta-
men, vt inter ſtupam & ignem eſſet ali-
quod exiguum interuallum vacuũ,tunc
B ignis quamuis naturaliter agat, tamen
propter vacuum non ageret, ſic dicen-
dum eſt de graui. Ariſtoteles igitur non
ait corpus motum iri in vacuo in inſtan
ti,vt quidam putant, ſed dicit non mo-
tum iri vllo modo, quia, inquit, ſi mo-
ueretur,deberet moueri in inſtanti, ſed
hoc eſt impoſſibile, ergo non mouebi-
tur. Quod autem adducitur ex 6. Phyſ.
quod omne mobile prius pertrãſit prio
rem partem ſpatij quàm poſteriorem,
verum eſt de ſpatio naturali,& pleno,&
Ariſtot.ibi loquitur de magnitudine ſu
C pra quam fit motus.

Illud autem in hac de vacuo diſputa-
tione, diligenter intelligi & memoria
teneri volumus;nec Ariſtotelem,neque
nos ſentire ſi eſſet vacuum,in eo factum
iri motum in inſtanti. Quis enim eſt
tam hebes & tardus ingenio, qui non
intelligat in eo quod dicitur, motum
localem fieri in inſtanti,manifeſtam re-
pugnantiam & contradictionem contine
ri? Nos igitur cum Ariſtotele dicimus
ſi vacuum eſſet,in eo motum nullo mo-
do fieri poſſe. Atque hoc probamus,
D cum aliis argumentis, tum ea ratione
ducẽte ad impoſſibile,quia ſi fieret mo-
tus, is fieri deberet in inſtanti, ut ſupra
docuimus; ſed hoc eſt impoſſibile, ergo
illud motum fieri in uacuo, ex quo ſe-
quitur hoc,iudicandum eſt impoſſibile.
Tantum igitur abeſt vt opinemur,in va
cuo motum fore in inſtanti,ut quia hoc
iudicamus perſpicuè falsũ & impoſſibi-
le,ex eo tanquam certo & manifeſto, id
quod forte obſcurũ & dubium eſſe pote
rat,nẽpe, in uacuo nullũ omnino motũ
fieri poſſe, cõficiamus atq; cõcludamus.

Denique,

Denique illud etiam hoc loco adij- A ciam, veluti libri huius clauſulam; me pro certo habere, eam opinionem; quam de motu qui fit in uacuo, defendi, eſſe Ariſtotelis; contrariam vero, ab Ariſtotel. ſententia & doctrina diſcrepare; eandem quoque ueram eſſe, mihi quidem ita videri vt cõtrariam, nec abſurdè nec improbabiliter defendi poſſe exiſtimẽ. Eam namque cum alij uiri docti tuendam ſuſceperunt, tum in primis Scotus in 2. Sentent. diſtinction. 2. quæſt. 9. ſub finem eius quæſtionis, acutè probabiliterque defendit. Sed his de Loco expoſitis, tempus eſt, vt ad eam quæ de Tempore traditur, doctrinam explicandam, veniamus.

FINIS VNDECIMI LIBRI.

DE TEMPORE, ÆTERNITATE, ET ÆVO

LIBER DVODECIMVS.

SEqvitvr vt agamus de tẽpore, qđ eſt menſura durationis motus, omniũque rerum quæ motui ſubiiciũtur. Tres autem ſunt durationis menſuræ, tempus, æternitas, æuum, de quibus hoc libro ſigillatim diſſeremus. Sed primùm dicamus de tempore: de quo tractanda ſunt hæc. An tempus ſit ens aliquod reale, an ſit res diuerſa a motu: an ſit eſſentiale tempori eſſe actiuè numerum & menſuram omnium motuum, uel potius eſſe numerum paſſiuè, ideſt motum numeratum & diſtinctum ſecundũ prius & poſterius: an propria, & ut uocant, formalis ratio temporis pendeat ab operatione animæ: an tempus ſit tantùm ſubiectiuè in motu cæli, an ſit tantum unũ numero tempus: an ſit unum nunc in toto tempore. Hæc igitur de tempore phyſico, de quo agit Ariſtoteles in 4. lib. Phyſ. a tex. 87. uſque ad finem libri, a nobis in priori parte huius libri explicabũtur. In poſteriori autem parte libri naturam ipſius durationis, quæ ualde obſcura & occulta ẽ, aperiemus: poſt, de æternitate, æuo, & tempore diſcreto, diſputabimus. Sed primùm omnium, an tempus ſit ens reale, & a motu realiter diſtinctum, perquiramus.

B

Diſputatur contra eos qui putant tempus non eſſe ens reale; & contra eos qui cenſent eſſe ens reale realiter diſtinctum a motu.

CAP. I.

QVidã exiſtimant tẽpus non eẽ aliquid reale, ſed tãtũ habere eẽ pp imaginationẽ & cogitationẽ animi noſtri, ducti illo cõi argumento, quod Ariſtot. exponit 4. Phyſi. tex. 88. & C 89. idque ſic hẽt. illud non uidetur eſſe, cuius pars nulla eſt; temporis aũt nulla pars exiſtit; præteritũ.n. nõ eſt ſed fuit, futurum aũt non eſt, ſed erit, præſens autẽ non eſt aliud quàm nunc indiuiſibile, qđ non põt eſſe pars temporis; nam cum ſit indiuiſibile, & infinito interuallo ſuperetur a tempore, non poteſt, aut metiri, aut componere tempus, quod eſt propriũ partis. Atque hoc illi argumento, putant ſe tempus e rebus ſuſtuliſſe. Sed hi contradicunt communi, & quaſi naturali exiſtimationi omnium hominũ. Om D nes.n. de tempore, tãquam de re aliqua & ſentiunt & loquuntur. Vſurpãt enim & dies & annos, & alias differentias temporis, ueluti aliquid, quod in ipſis rebus inueniatur. Deinde, ſubuertunt Philoſophiam naturalem, quæ cum ſit realis ſcientia, tamen agit de tempore, non ſolùm uniuersè & generatim, ſed etiam ſpeciatim de tẽpore, quod eſt menſura durationis in omnibus generibus, tam plãtarum, quàm animalium. Præterea, diſcre-

Argumẽtũ quo probãt quidam tẽpus nõ eſſe in rebus.

Quinq; rõnibus probatur tempus eſſe ens reale.

diſcrepāt à ſacris literis, ĩ quibus legimꝰ Deum feciſſe luminaria in firmamēto cæli, vt diuiderēt dies & noctes, & eſſent in ſigna & tēpora. & alibi. Tuus eſt dies & tua eſt nox. & itē, nō eſt veſtrum ſcire tempora vel momēta, quæ Pater poſuit in ſua poteſtate. Poſtremo, aduerſantur rationi. Nā tempus eſt menſura motus, ſed motus eſt ens reale, ergo etiam tempus. Non enim cōuenit, vt entis realis ſit menſura imaginaria. Deinde, ſi nil aliud eſt tēpus, q̃ motus numeratus ſ̃m prius & poſterius, habet aũt motus in ſe prius & poſterius quæ poſſunt diſtingui, ergo eſt ens reale. Poſtremo, aut tempus eſt ens fictitium; quomodo igitur tractatur in ſcientia? aut ens rationis, quomodo ergo tractatur in Phyſica? aut ens reale, quod nos volumus. Adde, quod ſublata operatione animę, vna res ē diuturnior, & alia habet breuiorem durationē: una eſt ante vel prior, altera eſt poſt uel poſterior, quæ ſunt differentiæ temporis.

Soluitur argumētū quo tēpus e rebus tollebatur.

Ratiō autem quam afferūt, ſi quicquā valeret, debuiſſet etiam mouere eos vt tollerent motū, nam in motu etiam nulla pars eius exiſtit actu ſimul, ſed alia præceſſit, alia vero ſubſequitur. Soluitur autem ratio hoc modo. Aliud eſt ens permanēs, aliud ſucceſſiuū: illud ut ſic, habere debet aut omnes partes ſuas, aut aliquas actu exiſtentes, ut patet in homine & ſtatua: hoc autem ut ſit, non debet habere aliquam partem permanentem actu, ſic enim non eſſet iam ens ſucceſſiuum, ſed ens permanens. Sed ens ſucceſſiuum dicitur eſſe, cum habet partes in continua quadā ſucceſſione, ita ut prior copuletur cum poſteriori per nunc præſens; ſicut dicitur generatio ꝑpetua, non quod aliquod generatum ſit perpetuū, ſed quia ſucceſſio generatorū unius poſt alterū, eſt perpetua, & nunquam interrupta. Dubitare igitur de tempore an ſit, accidit his hominibus, qui aut ignorāt, aut nō animaduertunt tempus eſſe ens ſucceſſiuum, non autem permanens: & alio modo ponendam eſſe exiſtentiam in ſucceſſiuis quàm in permanentibus.

Opi. eorum qui cēſent tp̄s re diſtingui a motu

Alij autem e contrario cenſent, non modo tempus eſſe aliquid in rebus, ſed eſſe rem quandam diuerſam a motu. Nā in motu duo ſunt conſideranda: Vnum A eſt forma illa imperfecta fluens a potentia ad actum, ſecundum quam definitur motus actus entis in potentia prout in potētia. Alterum eſt duratio ſeu mora, quam habet illa forma dum acquiritur, ſecundum quam diſtinctam per prius & poſterius conſtituitur tempus. Quoniā igĩ talis duratio ſeu mora, re diſtinguitur a forma quæ acquiritur, ideo neceſſe eſt tempus rem diuerſam eſſe a motu. Præterea, motus menſuratur tempore, ergo tempus re differt a motu. nam ſi non differret, tempus menſuraretur tempore, oportet autem menſuram eſſe B quid diuerſum ab his quę menſurantur. Poſtremo, Ariſt. reprehendit eos qui aiebant motum cęli eſſe tēpus, uel quemlibet alium motū: & inquit, nō eſſe motum, ſed aliquid ipſius motus, hoc eſt, vt ipſe planius dicit ĩ 12. Metaphyſicæ eſſe paſſionem motus. Quare tempus res diuerſa eſt a motu.

Quatuor argumētis ꝓbatur tēpus re non diſtingui a motu.

Sed hæc ſententia nobis nō probatur, Primo, quia tempus nihil aliud eſt quā motus numeratus ſecundum prius & poſterius; eſſe autem numeratum, nō adiūgit aliquam rē ipſi motui: Vnde Ariſt. 4. C Phy. tex. 99. inquit, prius & poſterius ipſius motus re eſſe idem cum motu, diſtingui aũt ſ̃m eſſe, hoc eſt ſ̃m rationē. Deinde, ſumatur vlna qua metimur pannum, quæ ulna eſt lignū & menſura panni, ſed eſſe menſuram, nō eſt res diuerſa a ligno. Vlna enim per ſe quidem eſt lignum, vt autē eſt ſignate diuiſa per palmos, eſt vlna ſeu menſura: ſicut igitur ſe habet menſura ad lignum vlnæ, ita tempus ad motum. Denique, ſi tempus res eſt diuerſa a motu, aut erit res ꝑmanēs aut ſucceſſiua; non permanens, ut patet; D ſi ſucceſſiua, nullo mō erit aliud quàm motus. Conuenit. n. ei definitio motus, quæ eſt eſſe actum entis in potētia, &c. Adde, quòd ſi eſt ens ſucceſſiuum, habebit ſuam durationē, & partes priores & poſteriores, quocirca menſurabitur a tempore; & ſic tempus menſurabitur a tempore.

Argumenta autem illorum, ita ſoluuntur. Primum quidem hoc modo, motus non eſt forma imperfecta, ſed ēt fluxus illius, vel talis forma prout eſt fluēs; intrinſeca autem duratio illius fluxꝰ nō

differt

differt re à fluxu,ſed tãtum ratione. Ad 2.ita reſpõdemus. Ariſtoteles uult tempus diſtingui a motu,non re ſed ratione: addit enim tempus motui,eſſe numeratum ſecundum prius & poſterius. Ad 3. Poteſt tempus comparari, vel cum motu cuius eſt accidens & paſſio; & ſic non differt re ab illo,ſed tantùm ratione;vel cum alijs motibus; quorum eſt externa menſura,& ab illis differt re: ſicut vlna reſpectu ligni in quo eſt,nõ differt ab eo re:reſpectu autem pãni vel aliorum quę metitur,differt re ab illis.

Explicatur definitio illa temporis, Numerus motus ſecundum prius, & poſterius, & primo loco exponitur illa prima particula Numerus.

C A P. II.

HIs igitur opinionibus refutatis, aggrediamur ad explicãdam definitionem temporis, quæ traditur 4.Phy.tex.101.his verbis.[Numerus motus ſecundum prius,& poſterius.] Et primùm doceamus qualis numerus ſit, deinde cuiuſmodi motus, ad extremũ, quid ſit illud[prius,& poſterius.]

Quidam Latini interpretes faciũt triplicem numerum. Vnum quo numeramus,vt ternarium, vel binarium;alterũ, qui eſt res numerata, vt duo oculi; uel quinque digiti;tertium,qui numerat,& hunc aiunt eſſe intellectum.Sed hic poſtremus numerus olet neſcio q̃d Platonicũ potius,q̃ Ariſtotelicũ.Nã Ariſ.1.li. de Anima reprehẽdit Xenocratẽ,qui definiebat animã eẽ numerum. Inter duos aũt priores numeros, multũ differt. Prior ẽ abſtractus a rebus, ſola cogitatione cohærẽs:poſterior aũt eſt cõiũctus cũ rebus:ille percipitur tantum intelligẽtia, hic poteſt etiam ſub ſenſum cadere: ille eſt mathematicus,hic phyſicus:ille pertinet ad categoriã Quantitatis,hic autẽ ad diuerſas categorias pro varietate rerum,qui numerantur:ille eſt accidẽs, &

Diſcrimen inter numerum coniũctum cũ rebus, & ab ijs adiunctum.

A vnũ ens per ſe,hic autem,nõ eſt ens per ſe,& nonnunquã eſt ſubſtantia, ille non multiplicatur ſecundum multitudinem eorum,quæ numerantur, hic ſecundum varietatẽ rerũ quæ menſurantur, multiplicatur.Tẽpus igitur dr̃ numerus,nõ ille prior,ſed hic poſterior. Tempus.n.eſt quidpiã continuũ,coniunctũ cũ motu & ens naturale;ex quo fit,vt tẽpus non debeat reponi in quãtitate diſcreta ubi eſt numerus,ſed in quãtitate cõtinua. Tempus.n. ſ̃m rẽ eſt motus,qui eſt cõtinuus; participat tamẽ aliqua ratione diſcretæ quãtitatis quatenus numeratur ſecundũ
B prius & poſterius. Cauſſa uero pp quã tempus dicitur numerus,eſt quia tẽpus eſt menſura, ratio autem menſuræ primùm cõuenit numero ſeu unitati,& pp hanc accommodatur etiam alijs rebus, ut ait Ariſt.10.Metaphyſicæ tex.2.& 3.

Verùm, quia cum dicitur tẽpus eſſe numerus motus, poteſt id bifariã intelligi;uel actiuẽ,vt ſenſus ſit,tẽpus eſſe numerum quo numeramus motũ;uel paſſiuẽ, videlicet tempus eſſe motum numeratum;ideo diſſenſio eſt inter Auerroem, quem ſequuntur Latini, & inter
C Alexandrũ,quẽ ſequũtur Themiſtius,& Simplicius. Auerroes enim 4. Phy.cõm. 102.& 103.vult illud[Numerus motus.] legendũ eſſe actiuẽ,eſt enim tempori eſſentiale menſurare motũ.Nam ſi debuiſſet legi paſſiuẽ,non fuiſſet poſitum,tempus eſt numerus motus numeratus.Præterea,Ariſt.poſtquàm tradidit definitionem temporis,probat tẽpus eſſe numerum motus ſic; id quo metimur plus & minus,eſt numerus; ſed tempore metimur plurem,& minorẽ motum,ergo tẽpus eſt numerus. Hæc probatio uim &
D robur habet,ſi numerus ſumatur actiuẽ.

An tẽpus ſit numerus quo numeramus an qui numeratur.

Opi. Auer.

Sed ego magis aſſentior Græcis; quoniã Ariſt.aperte ait tex.102.& 110. tempus eſſe numerũ,nõ quo numeramus;ſed qui numeratur. Præterea,tempus non cognoſcitur ex eo, quod numerat alia, ſed percipitur ex eo, quod motus numeratur & diſtinguitur ſecundum prius & poſterius. Amplius, eſſe menſuram, eſt quidpiam reſpectiuum, tempus autem eſt ens abſolutũ,ergo menſurare nõ eſt eſſentiale tempori.Ad hæc,tẽpus eſt paſſio motus,vt docet Ariſt.12.Metaph. tex.29.

Opi.Græcorum probabilior.

tex.29.ergo definiri debet per motum, tãquam per ſubiectum in quo eſt;at mẽſura non eſt paſſio rerum quæ menſurãtur, nec res menſuratæ ſunt ſubiectum menſuræ. Poſtremo, cum omnis reſpectus fundetur in aliquo abſoluto,& eſſe menſuram ſit quidam reſpectus, præſuponet utique aliquid abſolutum: mẽſurare igitur nõ primo ac eſſentialiter cõuenit tempori; & ſicut ulna non habet quòd ſit ulna ex eo, quod menſurat pannum, ſed menſurare poſterius eſt & conſequitur rationem iam conſtitutam ipſius ulnæ,ulnæ enim eſſe conſtituitur ex eo quod eſt lignum quoddam numeratum & diſtinctum in aliquot partes certæ & definitæ quantitatis;ſic etiam menſurare nõ eſt eſſentiale tempori,ſed paſſio conſequens rationem temporis, ex eo quod eſt motus numeratus ſecundũ prius & poſterius.

Quod autem aiunt, quidam, tempus & eſſe numerũ motus actiuè, & paſſiuè; nam ſi comparetur cum motu circulari, eſt numerus paſſiuè, quoniam eſt paſſio illius intrinſecè inhærens ipſi: ſi autem comparetur cum alijs motibus, eſt numerus actiue,quia menſurat illos:vt C verum ſit,tamen neque ſatisfacit præſenti dubitationi;non enim quæritur an tempus ſit numerus motus actiuè, id enim certum eſt,ſed an hoc ſit eſſentiale tempori, & an ſic debeat intelligi definitio tẽporis, neque conſentit cum Ariſtot. doctrina, qui ubicunq; declarat,quomodo tempus ſit numerus motus, ſemper exponit paſſiue, ut ſupra oſtendimus:& iſti faciunt definitionem temporis vitioſam,nam illud[numerus motus]cum ſumi debeat ſecundum illos actiue & paſſiuè reſpectu diuerſorum, ambiguum eſſet:motus item cum debeat referri partim ad motus circulares,partim ad alios motus, eſſet nomen æquiuocum & perobſcurum.

Argumentis autem Auerrois, facilè eſt occurrere. Nam cum ait, ſi deberet intelligi paſſiue, nõ debuiſſe dici(numerus motus)ſed(motus numeratus) futile eſt;hoc enim uocabulum (numerus) ſeu menſura, tam pro eo, quo numeramus, quàm pro re numerata uulgo vſurpatur;dicimus enim quempiã comediſ-

A ſe modium tritici, aut libram carnis,aut bibiſſe dolium vini,hoc eſt comediſſe triticum numeratum modio,& uinum menſuratum dolio; ſic tempus eſt numerus motus,ideſt motus diſcretus & numeratus ſecundum prius & poſterius. Probatio autem Ariſtotelis, non eſt a priori, ſed a poſteriori. quod indicat illud uerbum (ſignũ)demonſtratio enim a ſigno, eſt a poſteriori;atq; vis probationis Ariſtotelis eſt in hoc;ſi enim per tẽpus metimur alios motus, hoc eſt ſignũ, ipſum tempus eſſe aliquid definitum & menſuratum;uelut ſi per ulnam metimur pan-B num,ſignum eſt, ulnam eſſe lignum aliquod diuiſum & diſtinctũ in certas partes. Eſt igitur tempus numerus motus, nam menſura debet eſſe eiuſdem generis cum his quæ mẽſurantur, ſi ergo motus menſuratur tempore, oportet tempus eſſe quoque motum numeratum,ut eſt apud Ariſt.4. Phyſ.tex.113.& 10.Metaphyſicæ loco ſupradicto.

Non eſſe addendum in definitione temporis ipſum eſſe numerum motus & quietis.

C A P. III.

HInc apparet, eos qui putarunt in definitione temporis addendum eſſe[numerus motus, & quietis] fuit autẽ uetus hæc opinio, ut pote quã Alexander(referẽte Simplicio)commemorat,atq; refellit, dupliciter fuiſſe deceptos.Primo,quia illud [numerus motus]ſumebant actiuè, quaſi tempori eſ-D ſentiale eſſet menſurare,& quia non ſolum motus,ſed etiam quies menſuratur a tempore,ideo putabant nomen etiam quietis exprimendum eſſe in definitione temporis. Sed, ut Alexander inquit, & nos ſupra oſtendimus,menſurare accidit tempori, ſubſtantia autem eius conſiſtit in eo quod eſt habere prius & poſterius menſuratum cum ſucceſſione, quod propriè non conuenit quieti:alioquin quies eſſet motus;ideo tempus nõ eſt in quiete ſicut eſt in motu. Deinde, quamuis eſſet tempori eſſentiale menſurare,

Quies non debet adiũgi in definitione temporis.

ſurare, tamen quia quies non per ſe pri-
mo,ſed,vt inquit Ariſtotele[illegible]ātūm per
accidens mēſuratur a tpe,hoc etiam no-
mine non debuiſſet poni in definitione
eius Quod enim eſt per accidens,nō in-
greditur definitionem rei. Vnde, neque
in definitione uiſus ponuntur tenebræ,
ſed definitur viſus facultas percipiēdi lu
men, & colores.

Quo pacto tempus per accidēs mē ſuret quietem.

Quomodo autem tempus menſuret
quietem,ſic debet intelligi. Primò,tem-
pus menſurat quietem,uel quia ſicut re
ctum per ſe quidem eſt mēſura recti, qđ
eſt illi cōgruens,per accidens autem ob-
liqui,quatenus obliquum non eſt rectū,
ſed diſcrepans ab eo: ſic tempus cum ſit
ens ſucceſſiuum,per ſe quidem eſt mēſu
ra motus qui habet ſucceſſionē;per acci
dēs autem quietis,quatenus eſt priuatio
motus,dicitur enim aliquid tanto tēpo-
re quieuiſſe,quia tanto tempore non eſt
motum, & quia tanto tempore moueri
poterat; uel quia quies unius corporis,
ſemper eſt cum motu alterius qui per ſe
menſuratur a tempore,per accidens aut
quies coexiſtēs illi. Vel quies dicitur mē
ſurari per accidens, quia id quod per ſe
menſuratur, debet habere has conditio
nes, vt ſit eiuſdem generis cum mēſura,
ideſt qualem habet menſura quantita-
tem, talem habeat menſuratum: dein-
de, ut poſſit contineri vel circunſcribi a
menſura,& ſic motus per ſe menſuratur
a tempore,nam omnis motus circunſcri
bitur terminis ipſius temporis,quocun-
que enim motu poteſt ſumi tempus ma
ius: deinde, motus habet quantitatem
ſucceſſiuam ſicut tempus, quare eſt ho-
mogeneum illi; quies autem per ſe non
menſuratur a tempore, quia deeſt illi ſe
cunda conditio; non enim habet quan-
titatem ſucceſſiuam ſicut tempus, ſed
tantum per accidens quoniā habet prio
rem conditionem;nimirum quia conti-
netur finibus temporis.

An eſſe rerum generabiliū mē ſuretur tēpore.

Pari ratione exiſtimādum eſt,eſſe ſub
ſtātiale rerum generabilium & corrupti
bilium menſurari a tempore. Nam quā-
uis ſit indiuiſibile, & totum ſimul carēs
oī ſucceſſione,tamen quia incipit & deſi
nit,& cōtinetur à tpe,eſtq; perpetuo cō
iunctum cū accidentarijs mutationibus,
per quas & producitur & corrumpitur,

A menſurari dēt a tpe. Nō igitur aſſentior
Scoto, qui vult tale eſſe rerū corruptili-
liū mēſurari æuo; neq; Herueo qui in 2.
Quodlibeto. q.12. inquit hmōi eſſe non
mēſurari tpe, quia eſt indiuiſibile carēs
ſucceſſione,quā hēt tp̄s,menſuratum au
tem dēt eſſe homogeneum mēſuræ ſuæ;
nec mēſurari æuo,quia hēt principium
& finē:ſed menſurarī,inquit,nūc tpis di-
ſcreti, qđ eſt menſura operationū Ange
lorū; quid ſit autem hoc tp̄s diſcretum
infra explicatur. Sed rō Herueí tantum
concludit hoc (eſſe) non menſurari tpe
per ſe primò ſicut motum, quod nos ēt
B ſpōte cōcedimus. Rectius igitur D. Tho-
mas 1.par.q.10.ar.4 in reſponſione ad 3.
& Durandus 2.ſent.diſt.2.q 6.uolunt tē
pus eſſe menſuram cōe motui quieti &
eſſe rerum generabilium;qđ ualde con-
gruit cū his q̄ ſcribit Ariſtoteles 4. Phy.
tex. 120. dicens quæcunque terminātur
a tempore, & aliquādo ſunt & aliquādo
non ſunt, mēſurari ab eo. Itaque ſolum
res æternas & impoſſibiles excludit a tē
pore: res autē omnes generabiles ſubii-
cit tēpori,uerū his de rebus plura dictu
ri ſumus infra cū de æuo diſputabimus.

An rō temporis pendeat ex operatione animæ.

C Sed dicet quiſpiā, ſi tēpus ē numer⁹,
numer⁹ aūt nō exiſtit ſine actione aīæ,
qm̄ numerare ꝓpriū munus eſt animę
rationalis,tēpus igitur exiſtit in anima,
quare uel erit res fictitia, uel ens rōnis.
Reſpondeo,duo conſideranda eſſe in tē
pore: Vnū materiale,quod eſt motus: Al
terum formale,quod eſt eſſe numeratū
ſecundum prius & poſterius. Motus qui
dem ſecūdum partium ſucceſſionē actu
eſt extra animam;dupliciter autē depē-
det ab anima: primum effectiuè, quate-
nus omnes alij motus dependent a mo
D tu cæli,hic autē ab Intelligentia, quæ a
Peripateticis uocatur Anima cæli. Pla-
tonici etiā animā Mundi,aiunt eſſe fon
tem omnium motuū. Deinde depēdet
etiam ab anima,quatenus de ipſo motu
nihil eſt actu prēter īdiuiſibile quoddā.
Nam alia pars præteriit,alia futura ē,ſi-
mul autē totus motus actu exiſtere nō
poteſt niſi per actionem animæ, quæ to
tū motum ſimul actu apprehendit, con
ſiderās priores partes atq; poſteriores,
eaſq; conferens inter ſe. Tempus igitur
cum ſit re idem atque motus, materiali

ter

ter quidē ſũptum, eodē mō pēdebit & A nō pēdebit ab aïa atq; motus: & queadmodũ nemo dicet motũ eſſe ens rõnis, ꝑp aliquam eius dependentiam ab aïa; ita neq; de tempore id cēſeri & affirmari dēt. Formale autem ipſius tēporis neceſſario eget opera intellectus; nam ſiue quidditas temporis ſit eſſe numeratum ſm prius & poſterius, cum nihil ſit uel actu numeratum, vel potentia numerabile, niſi in ordine ad numerantem, qui eſt animus hominis, neceſſariò tēpus includet reſpectum ad animam, ſiue etiã rō temporis in eo conſiſtat, ut ſit mēſura motuum, idem quoq; eueniet. Nã rō B menſurę, actu non conuenit alicui niſi ex operatione animæ: ergo quãuis extra animã unaquæq; res habeat ſuã durationē, alia quidē longiorem alia breuiorē (quomodo poteſt dici etiam eſſe in tempore) tamen eiuſmodi duratio non pōt eſſe numerata & diſtincta ſm prius & poſterius, neque poteſt adhiberi tanquam menſura ad metiendos motus (in quo tamen propria temporis ratio formaliter conſiſtit) ſine operatione animæ.

Atque hoc quidem, exemplo uel ſimilitudine ulnæ ligneæ illuſtrari pōt. li C gnum.n.ulnæ per ſe habet quantitatem v.g. quatuor palmorum, ſed deſignatio & diſtinctio illorum palmorum, adhibitio item illius ligni ad metiendum pannum uel aliud quidpiam, fit opera, & induſtria hominis: ſimiliter de tempore ſentiendum eſt. Talis autem dependentia temporis ab anima, nō arguit ipſum eſſe uel figmētum, uel ens rationis. nam quod anima numerat in motu, nō fingit ipſa ſibi, ſed in ipſo motu reperit: quemadmodum uidere eſt in exemplo ulnæ. Similis ãt dependentia ab anima reperi D tur in relatione, in numero, & in cũctis rebus uniuerſalibus, in quibus ſcientiæ uerſantur. Hoc.n. diſcrimen eſt, auctore Auerroe 88.comm.4.Phyſ. inter ens incompletum, cuiuſmodi eſt tempus, & ens completum uti eſt homo & lapis, quòd illud accipit ſuum complementũ per operationem animæ, hoc autem minime. Quàm ſit uera & conſentiens doctrinæ Ariſtotelis hæc ſolutio, uidere licet tum apud Ariſt.4.Phy.tex.131. tum apud Græcos interpretes in expoſitione illius tex. ut Themiſtium, Simplicium, & quos ibi refert Simplic. & apud D.Tho. ibidem, apud Auerr. autem 4.Phyſic.88. comm.& 109.& 131. Sed quomodo tempus ſit numerus, ſatis explicatum ſit, ſequitur ut duas alias definitionis particulas, breuiter exponamus.

Declarãtur duæ aliæ particulæ definitionis, nimirum Motus & ſecundum prius & poſterius.

CAP. IIII.

An tempus ſit numerus ſolius motus cęleſtis an cuiuſuis motus.

DEinceps uidendum eſt, cuiuſnam motus ſit tempus numerus. Tēpus præcipue ē in motu cęli, qm̃ is eſt primus, & cã aliorum omnium; & minimus.i.uelociſſimus, præſertim primi mobilis; & certiſſimus, & maximè uniformis, & notiſſimus omnibus, & vniuerſalis apud omnes. In triplici autem motu cęleſti præcipuè cõſiſtit tempus; primũ in motu primi mobilis, per quem ſol facit dies & noctes. Deinde, in motu proprio ſolis, per quem cõſtituit annos. Poſtea in motu lunæ, ex quo numeratur menſis: cæterorum autem Planetarum motibus, quoniam non ſunt omnes manifeſti uulgo, non aſſignatur ratio temporis. Atque hoc tempore, quod eſt in motu cæli, utuntur omnes gentes, & cōtinentur durationes rerum ſublunariũ, & de eo præcipuè loquunt̄ Philoſophi; in aliis autem motibus, qualeſcunq; fuerint, licet minus principaliter, tamen ēt reperitur ratio temporis. Nam tempus eſt motus numeratus ſecundum prius & poſterius, omnis autem motus habet prius, & poſterius, quare in omni motu ineſt rō temporis: Deinde, Ari. inquit ēt ſi fuerimus in tenebris, neq; moueamur corpore extrinſecus ullo motu phyſico, ſed rm̃ animo agitemus aliquid, ex ſola cogitationũ duratione, & ſucceſſione ſm prius & poſterius, ſentiri, & deprehēdi a nobis tempus. Experientia item hoc docet. Adhibemus.n. uaria genera horologiorum, ut motibus eorũ utamur pro tēpore ad metiēdas actiones noſtras. Præterea, ſi fingamus tolli motũ cælī, & remanere

manere motus aliquorum corporum; A nihilominus tunc motus vnius corporis comparatus alijs, erit aut velocior, aut minus velox, aut æq; uelox. Omnis aũt velocitas menſuratur tempore. Quare tunc etiam tempus eſſet. Tempus igitur definitur eſſe numerus motus, non modo cæleſtis, ſed cuiuſuis motus.

Verum dicet aliquis, ſi tempus reperitur in quodlibet motu: ergo erũt multa tempora ſimul, quod videtur Ariſtoteles habere pro abſurdo, affirmans vnũ tantummodo tempus eſse apud omnes. *At ſit unũ tempus apud omnes.* Reſpondeo, tempus materialiter quidẽ multiplicari, ſicut multiplicaĩ motus; B formaliter autẽ minimè. Nam ſi ſimul fiat augmentatio, & alterario, quamuis iſti motus per ſe differant genere, tamẽ dicuntur eſse in eodem tempore, quare nus nõ differunt ſecundum differentias temporis. Quod Ariſtoteles declarat exemplo numeri, denatius enim hominum, & equorũ, per ſe quidem formaliter idem eſt, nõ enim differunt decem equi a decem hominibus, vt decẽ ſunt; materialiter autem ſecundũ res numeratas differunt: ſic tempus dicitur eſse vnum apud omnes, quia ratio & præteriti C & futuri & præſentis, eadem eſt in motu, quamquã motus, qui ſubſunt his differentijs non ſint ijdem, ſicut ternarius per ſe quidem idem eſt vbique, & apud omnes gentes, res autem, quæ numerãtur, non ſunt eædem. Ergo formales differentiæ temporis, ſunt præteritum, præſens, futurum, & quæ his differentijs diſtinguuntur, ea differunt tempore formaliter: quæcunque autem ſunt ſub vna ratione temporis illarum trium, ea licèt inter ſe plurimum differant, non tamen diſtinguũtur tempore, niſi materialiter. D Tempus igitur vnum eſt formaliter & ſpecifice, at materialiter & numericè eſt multiplex.

Quod autem aiũt quidam latini Philoſophi, tẽpus unũ numero eſse, quoniã aiunt tempus ſubiectiuè tantum cõſiſtere in motu primi mobilis, qui eſt vnus apud omnes; multis de cauſſis falsũ eſt. Primò, quia ratio temporis nõ tantùm eſt in motu vnius cæli, ſed ẽ in motu primi mobilis, & in motu proprio ſolis, & in motu lunæ, quare tametſi demus tẽ A pus ſubiectiuè non eſse niſi in motus cæli, non tamen ex eo confici poteſt, eſſe tãtummodo vnum numero tempus: Deinde, tẽpus ſubiectiuè eſt ĩ omni motu, vt antea dixim⁹. Prçterea, ipſi volũt tempus eſse unum numero ſimpliciter, & omnimodo. Ariſtoteles autem uult eſse unum tãtùm formaliter; uariari autem materialiter, ſicut patet in numero ternario, ſic enim uult Ariſ. tempus eſse unum, ſicut ternarius eſt unus: neq, Ariſtot. ad oſtẽdendam unitatem temporis unquã confugit ad motũ primi cæli, ſed ſemper ait unitatem temporis eſse ſimi B lem unitati numeri: cõſtat autem ternarium formaliter eſse unũ, materialiter autem multiplicari ratione rerum numeratarum; ſic etiã ratio temporis una eſt formaliter apud omnes: ſunt autem multa tẽpora materialiter, quoniã ſunt multi motus, in quorũ vnoquoq; ineſt ratio temporis. Si autem tempus ponitur in motu cæli, hoc non eſt, quia in eo tm̃ ſit tempus; ſed quia eſt ĩ eo principaliter, ꝓpter cauſsas initio huius capitis expoſitas. Hæc indigent magna conſideratione. Etenim, hoc quod diximus, a *Nota hoc.* C paucis latinorum interpretum animaduerſum fuit. Græci autẽ in hac quęſtione declarãda uehemẽter laborãt. Themiſtius quidem reliquit inſolutam. Simplicius uero & Iamblicus ad eam diſsoluendam utuntur decretis Platonis de Idea temporis. Nobis ad eam diſsoluendã facultatẽ, & quaſi lucẽ præbuit tex. 132. & 134. quarti libri Phyſic. Ariſt. qui ſi conſiderentur attentè, continent apertè hanc eandem ſolutionem.

Sed uideamus, quid ſit illud [prius & poſterius] quod ponitur in definitione D temporis. Prius & poſterius, uel ſumũtur abſtractè pro nudo reſpectu prioritatis & poſteritatis; uel cõcretè pro partibus motus habẽtibus talẽ reſpectũ, & ſic ſumuntur hic. Habet autem motus prius *Motus localis diuerſa ratione mẽſuratur a magnitudine & a tempore.* & poſterius & a magnitudine, & a tpe; a magnitudine quidem, ſm ordinem & ſitum; a tẽpore autem ſecundum durationem, motus enim mẽſuratur & a magnitudine & a tpe, a magnitudine quidem ſecundum longitudinem & extenſionẽ, a tpe uero ſm ſuam durationem. Quòd aũt nõ poſſit omnis motus ſecun

dum

dum durationem ſuam menſurari à magnitudine, ſed à tẽpore; Hinc patet. Primò, quia duratio alterationis, cum talis motus non fiat ſuper magnitudinẽ, non poteſt menſurari ab ea. Deinde, ſint duę magnitudines æquales, ſuper quas fiant duo motus locales, unus in duab⁹ horis, alter in una: inæqualis duratio iſtorum motuum, non poteſt attendi penes magnitudines ſuper quas fiunt, cùm ſint æquales inter ſe, ſed neceſſario referri debet ad tempus. Similiter ſint duæ magnitudines inæquales; minorẽ tranſeat mobile in una hora, maiorem aũt pari tempore tranſeat alterum mobile; Iſti duo motus habent æqualem durationẽ, cum tamen fiant ſuper inæquales magnitudines; menſura igitur durationis horum motuum, non eſt magnitudo, ſed tẽpus: prius igitur & poſterius, quę in motu cõſtituunt rationem temporis, non attenduntur penes extenſionem mobilis vel ſpatij, ſed penes durationem ſucceſſionis.

An ſit unũ & idem Nunc, ĩ toto tẽpore. Quod autem Ariſtoteles uidetur dicere, & à multis affirmari ſolet, idem eſſe (Nunc) in toto tempore, ſimpliciter quidem falſum eſt: nam cum tempus ſit ſucceſſiuum, nihil illius poteſt diu eſſe permanẽs, & cum ipſum nunc non ſit niſi in partibus temporis uel terminando, vel continuando, vel diuidendo ipſas, ſicut partes temporis, neque ſunt eædem, neque permanentes, ita ipſum nunc. Si igitur dicitur eſſe idem (Nunc) dupliciter debet intelligi, uel quia ratio ipſius (nunc) quæ eſt eſſe præſens, ſemper eſt eadem, quanquam uarietur prout eſt in diuerſis partibus temporis. Nam aliud eſt nunc in præſenti, aliud in futuro. Atque hæc videtur eſſe Ariſtot. ſententia, ut patet conſideranti text. 102. & 104. & quæ ſcribunt Græci explanãtes illos textus; uel ſicut Mathematici imaginantur lineam fieri ex fluxu puncti, in qua generatione lineæ, idem punctum manet cõtinenter fluẽs, ſic imaginamur, nũc, fluẽs facere tempus; ſecũdum quam imaginationem, uidetur manere idem nunc; id quod Ariſtoteles declarat exemplo mobilis: nam ſicut ſe habet tempus ad motum, ſic nunc ad mobile, ergo à commu A tata proportione, ſicut mobile ad motum ita nunc ad tempus; quare ſicut manet idem mobile in toto motu, tamẽ aliter, atque aliter ſe ſe habens, ita cogitandum eſt manere idem nunc in tote tempore aliter & aliter ſe habens: hoc etiam modo præſentem difficultatẽ ſoluit D. Thom. 1. par q. 10. arti. 4. in reſponſione ad ſecundum.

Atque hæc ferè ſunt quæ de tempore à Phyſico doceri & cognoſci debent. Verum, libet hoc loco, anguſtos Phyſiologiæ fines tranſire, & in ampliſſimis Meta B phyſicæ, ac Theologiæ ſpatijs aliquantulum excurrere, treſque tractare quæſtiones in primis nobiles & graues. Vnam, de duratione: Alterã, de æternitate: Tertiam de æuo; quarũ eſt difficilis quidem explicatio, ſed utilis & iucũda cognitio. Etenim tres ſunt menſuræ durationis, tempus, æternitas, æuum. Vel enim duratio habet principium & finem, qualem durationem cernimus in rebus ſublunaribus; eius autem durationis menſura tẽpus eſt; nam licèt tempus dicatur eſſe menſura motus, intelligendum tamen C eſt, id quod in motu metitur tempus, nõ eſſe aliud, quàm moram & durationem motus. Vel duratio caret principio & fine, quã durationem metitur æternitas; Vel denique habet initium, ſed caret fine, quod genus durationis, Deus tribuit Angelis, cælis, animis noſtris, & materiæ primæ; atque huiuſmodi durationis mẽſuram Theologi appellant Aeuum. Cũ igitur de tempore iam dictum ſit, deinceps de æternitate & æuo dicendum eſt. Sed ante hęc agẽdum eſt de duratione, ſine cuius cognitione, reliqua duo, nec D commode tractari, nec plenè planeque poſſent intelligi.

Quid ſit Duratio.

CAP. V.

De duratione explicãdum eſt, quid, & quotuplex ſit: ut & natura Durationis, & uarietas ei⁹ cognoſcatur. quid autem ſit duratio, præmiſſis ac

Dd decla-

A declaratis nonnullis propoſitionibus,fa
cilius intelligetur.

Prima propoſitio. Duratio habet in
ſe certam aliquam rationem quãtitatis:
hoc ita probatur. Duratio eſt menſura-
bilis uel tempore,uel ęuo,vel ęternita-
te; ſed eſſe menſuram & mẽſurabile,eſt
affectio quãtitatis, ipſi quidem per ſe cõ
ueniẽs, propter ipſam autem aliis omni
bus in quib⁹ illa affectio reperitur; ergo
in duratione neceſſe eſt reperiri rationẽ
aliquam quantitatis. De minori non eſt
dubitandum, cum Ariſtoteles in 10.lib.
B Metaphy. tex.2.ſcribat rationem menſu
rę propriè conuenire quantitati, eamq;
a quantitate transferri ad alia, quibuſ-
cunque accommodatur; menſuram enĩ
id eſſe, quo quãtum quidq; ſit,cognoſci
tur. Sed quãtitas quintuplex eſt; vna ma
gnitudinis,altera multitudinis,tertia põ
deris,quarta pfectionis,quinta duratio-
nis: quibus ſextam addũt aliqui,nimirũ
quantitatem intẽſionis,quam cernimus
in qualitate ſuſcipiente magis & minus;
quęritur enim quantus ſit calor uel can
dor,& reſponderi ſolet,eſſe ut quatuor,
C uel ut ſex,uel ut octo;& quãuis ad expo
nendam intenſionem qualitatis, conſue
uerint Philoſophi vſurpare vocabula ma
gnitudinis & numeri,cuiuſmodi sũt ma-
gna uel parua intenſio,& dicitur quali-
tas intẽſa ut duo,uel ut quatuor: nemo
tamen eſt,qui non uideat longe diuersã
eſse rationẽ quantitatis in qualitatis in-
tenſione,quam uel in extenſione magni
tudinis, uel in multiplicatione numeri.
Alii reducunt quantitatem intenſionis
(nec meo iudicio inepte)ad quãtitatem
perfectionis; facientes duplicem perfe-
D ctionem rei, unam ſecũdum eſsentiam,
quę in eadem ſpecie nõ augetur aut mi-
nuitur:alteram ſecundum eſse & ſecun-
dum vim agendi,quę in nonnullis rebus
ſuſcipit magis & minus:ergo ad quãtita
tem pfectionis huius poſterioris modi,
reducatur nunc quantitas intenſionis,&
quantitas(vt ita loquar)actiuitatis. Si qs
autem contendat hęc inuicem disiunge
re ac ſeparare,cum hoc ego non magno
pere pugnabo.

Quintuplex uel ſexcuplex quãtitas.

2. Propoſitio. Duratio rei eſt diuer-
A ſum aliqd ab eſſentia rei. Tria ſunt, quę
in qualibet re,magna inter ſe cognatio-
ne atque connexione iuncta inueniunt;
eſſentia rei,exiſtẽtia eius,& duratio: pri-
ma ſecundum rõnem & ordinem natu-
rę,eſt eſſentia; ſecundum hanc proximũ
locum tenet exiſtentia; vltimũ duratio;
nam ſicut eſſentiam prçſupponit exiſtẽ
tia, ſic hanc pręſupponit duratio; ex cu-
ius cum aliis duabus cõparatione, quid
ipſa duratio ſit,clari⁹ diſpici poterit. Ac
id quidem quod in hac ſecunda propoſi
tione dicitur, durationẽ rei diſtingui ab
eius eſſentia, facile eſt oſtendere verũ eſ
B ſe. Etenim, duratio nõ poteſt intelligi ſi
ne exiſtentia,ſine qua tamẽ eſſentia põt
animo concipi & definiri: ipſum nãque
qđ quid eſt, abſtractum eſt ab eſſe & nõ
eſſe, cum ipſum per ſe ſit neceſſarium at
que immutabile, qualis nõ eſt exiſtẽtia.
Deinde, eſſentia nõ ſuſcipit magis & mi
nus, nõ enim eſt in eadem ſpecie maior
aut minor:duratio autem ſuſcipit magis
& minus, & non mutata eſſentia poteſt
res maiorem uel minorẽ accipere dura-
tionẽ. Ad hęc, poſſunt eſſe duę res eiuſ-
dem eſſentię,diuerſę tamen durationis,
C ut homines qui ſunt eiuſdẽ eſſentię, pp
uarietatem tamen climatũ tẽperamen-
torum,aliarumq; rerum,variam habent
durationem; nõnunquam etiam contra
accidit,quę diuerſam eſſentiam habent,
ea ſimili duratione teneri,vt omnes An
geli pari dnratione ſunt prędìti, qui ta-
men ant omnes, aut certè multi diuer-
ſam habẽt naturã: nõ eſt alia duratio cę
li q̃ Angeli,eſſentia verò lõge diuerſa ẽ.

Probatur durationẽ eſſe aliud quidpiam quã eſſentiam rei.

3. Propoſitio. Duratio re non differt
ab exiſtentia. Hoc probatur,primò,quia
D idem eſt quęrere quandiu duret res ali-
qua, qđ quęrere quãdiu res illa exiſtat;
& idem eſt dicere rem aliquã eſſe breuis
aut longę durationis,quod eſſe lõgę aut
breuis exiſtentię. Poſtea; quemadmodũ
ſe habet extenſio quãtitatis ad quantita
tem,& intẽſio qualitatis ad qualitatem;
ita ſe hẽt duratio exiſtentię rei ad ipſam
exiſtentiam;cum duratio ſit quaſi exten
ſio quędã(quod paulo infra docebimus)
ipſius exiſtentię;ſed nec extenſio quãti-
tatis re differt a q̃titate, nec intẽſio qua
litatis a qualitate; ergo pari rõne dura-
tio

Duratio re non diſtinguitur ab exiſtentia rei.

tio re nõ differt ab exiſtẽtia. Præterea, ſi duratio v.g. equi res diuerſa eſt ab exiſtẽtia equi, ergo duratio & exiſtẽtia sũt duæ res: vocetur igitur exiſtẽtia A. & duratio uocetur B. quæro cũ B. ſit res quędã, ergo exiſtit & durat, neq; n. hæc duo ab ulla re ſeparari poſſunt; uel igitur duratio ipſius B. eſt res diuerſa ab eius exiſtentia, uel nõ eſt diuerſa; ſi nõ eſt res diuerſa, ergo ſimiliter à principio dicere oportuit ipſũ B. quæ erat duratio equi, re nõ diſtingui ab ipſo A. quæ erat exiſtẽtia equi, & ita obtinebimus quod uolumus: ſin aũt eſt res diuerſa, qđ de ipſo B. quæſitũ eſt, idẽ quæri pôt de duratione ipſius B, & de aliis deinceps, quare neceſſe eſſet nuſquam conſiſtere, ſed procedere in infinitum. Poſtremò, ſi exiſtẽtia & duratio ſunt duę res inter ſe diuerſę: ergo nullã video cauſſam cur nõ poſſet Deus ſi uellet, eas inuicem disiunctas & ſeparatas ſeorſim uel producere, uel iã ſimul productas ſeparatim cõſeruare: ponamus igitur hoc factum eſſe e Deo, ex qua poſitione nullũ ſequi debet impoſſibile, quia poſſibili poſito in actu, nullũ ſequi debet impoſſibile, ſed huiuſmodi poſitio manifeſtã inuoluit contradictionem; hinc. n. efficeretur, rem aliquam durare in mundo, & tamen eam non exiſtere: & contra, rem aliquam exiſtere, carentem omni duratione, quod fieri nõ pôt: quamobrẽ illud perſpicuè falſum eſt; nimirum durationem re diſtingui ab exiſtentia, ex quo tãquam fonte, hæc manãt incommoda.

Quõ duratio diſtinguatur ab exiſtentia.

4. Propoſitio. Duratio ſecundum rationẽ diſtinguitur ab exiſtentia. Etenim rõ exiſtentię in eo ſitũ eſt ut res ſit extra cauſſas ſuas, & vt actu ſit in modo: hoc. n. ſignificat exiſtere, extra cauſſas eẽ, & actu eſſe, quanto autem tempore ſit res hoc eſt uel lõgo, uel breui tempore, non includitur in ratione exiſtentiæ. Duratio autem ſignificat quãtitatem ſeu extẽſionem ipſius exiſtentiæ, ac uelut quandam eius morã: ut ſicut ſe habet extẽſio ad quantitatem, & intenſio ad qualitatẽ, ita ſe habere uideatur duratio ad exiſtentiam. Videtur enim duratio habere in ſe ordinem ad tempus, uel alias menſuras durationis: ex quo fit ut pro-

A priè in duratione dicatur longum & breue, finitum vel infinitum. Deinde, cũ exiſtere idẽ ſit qđ actu eſſe i rebus, hoc aũt æqualiter ſit in omnibus quæ actu ſunt, non poteſt exiſtentia ſuſcipere magis & minus, neq; enim exiſtentia ſubſtãtialis vnius hominis magis eſt vel maior ẽ exiſtẽtia, q̃ alius cuiuſuis hoĩs exiſtẽtia: Duratio vero ſuſcipit magis & minus, augẽ & minuitur; non. n. ſi quilibet hõ æqualiter actu eſt atq; alius quiuis hominũ, etiam omnes homines æqualiter perdurant, ſed eſt aliorum longior, & aliorũ breuior duratio. Poſtremo, cauſſa exiſtẽ B tię ſola eſt forma; Ariſtoteles enim tã in 2. lib. de Anima tex. 36. quàm in 5. li. Metaph. tex. 15. docet formam eſſe cauſſam eius exiſtentiæ ac eius eſſe quod hẽt res quælibet, quod. n. res actu ſit ſoli formæ tanquã principio intrinſeco acceptũ ferri dẽt, vt oſtẽdit Ariſt. 2. lib. Phy. tex. 11. Duratio aũt rei, vel non prouenit ex forma, vel multo magis ex bona diſpoſitione materiæ, ex remotione item contrariorum, & ex adiunctione rerum conuenientium, quę rẽ tuẽtur atq; conſeruant. Pſpicuũ igit eſt Durationẽ, ſaltẽ rõne, di C ſtingui ab exiſtentia. Poſſet igitur duratio (vt ex iis quæ dicta ſunt aliquã eius definitionem conficiamus) ad hunc modum deſcribi. [Duratio eſt quantitas ſeu extenſio ſeu mora quædam ipſius exiſtentiæ.] Sed quid, ſi res aliqua vno tantum inſtãti exiſteret? nunquid eiuſmodi res non haberet durationem? haberet ſanè aliquo modo durationem, ſed non proprie, quippe cum duratio videatur eſſe productio quædam & cõtinuatio & permanẽtia eius eſſe quod per productionẽ acceptum eſt, in eſſe aũt, quod uno tan D tum momẽto manet, nec poteſt intelligi productio ſiue prolongatio eius, nec continuatio, nec etiam conſeruatio. Ex hac aũt deſcriptione vel potius notione durationis, duo licet colligere. Vnũ eſt, etſi quidditati rei, vt eſt quidditas, cõueniat mẽſura perfectionis, ſiquidem unaquæq; quidditas habet definitam perfectionem eſſentialem, alia quidem maiorem & alia minorẽ; duæ enim quidditates quę parẽ pfectiõnẽ eſſẽtialẽ habeãt, eſſe non poſſunt; ſicut nec duæ ſpẽs numeri habẽtes æquales unitates, Mẽſura

Deſcriptio Durationis.

tamen durationis non poteſt conuenire quidditati,vt quidditas eſt:non enim duratio ulla cõuenit quidditati,niſi ꝓpter eius exiſtentiam,ſi igitur à quidditate ſepares exiſtẽtiam,nulla prorſus durationis ratio cõueniet quidditati. quare inconſiderate faciunt nonnulli:qui etiam ipſis quidditatibus accomodant neſcio quas mẽſuras durationis,nempe uel æternitatem,vel æuũ, uel tempus diſcretum,uel aliud quidpiam. Alterum eſt, durationem non diſtingui ſecundum rẽ ab eſsentia rei;nam ſi duratio re nõ differt ab exiſtentia (vt paulo ante oſtendimus) exiſtentiã autem re nõ diſtingui ab eſsentia demonſtratum eſt à nobis in ſexto libro huius operis,relinquitur durationem etiam re nõ diſtingui ab eſsẽtia. Verum Thomiſtæ qui realiter diſtinguunt exiſtentiam ab eſsentia,realiter etiam diſtinguerẽt durationẽ ab eſsentia. Sed quid eſt duratio,hactenus dictum ſit.

De varietate durationis, quæ naſcitur ex uarietate ipſius exiſtentiæ.

CAP. VI.

Varietas durationis

QVotuplex ſit duratio,paucis nũc exponendũ eſt. Ac cum duratio ſit quãtitas,ſeu extenſio ipſius exiſtẽtiæ,uarietas durationis ſpectari poteſt,tum ex parte exiſtentiæ,tum ex parte quantitatis & extenſionis, quæ eſt in exiſtẽtia. Ex parte exiſtentiæ, multiplex oritur uarietas. primũ enim exiſtentia alia eſt per ſe,vt ſubſtãtiæ;alia in alio,ut accidẽtis abſoluti;alia ĩ alio & ad aliud, ut accidentis relatiui, addunt nonnulli exiſtentiam cum alio, ut materiæ & formæ, nam materia nõ exiſtit niſi cum forma,nec forma niſi cum materia;neutra enim,aut exiſtit per ſe, quia non eſt ſubſtantia completa, aut in alio tãquam in ſubiecto,quia non eſt accidens. adiungi poſſet alius modus exiſtendi, nimirũ per ſe exiſtere ſimul & in alio,ſiue cum alio exiſtere, qui ſoli animæ rationali conuenit,quippe quæ ꝑ ſe dicitur exiſtere quatenus eſt immaterialis &ſecundum eſse

A independẽs à corpore,potenſque corrupto corpore per ſe exiſtere: dicitur etiã exiſtere in alio ſiue cum alio, quatenus eſt actus corporis &pars hominis:anima enim vnà cum corpore, hominis naturã conſtituit & complet. Deinde; exiſtẽtia alia eſt à ſe extrinſecè & intrinſecè, quæ eſt propria Dei: qui quoniã eſt ſimplex, nõ habet intrinſecè eſſe à partibus,quoniam autẽ eſt primum ens, nõ habet eſse ab alio extrinſecè:alia eſt à ſe intrinſecè ſed extrinſecè ab alio,ut eẽ Angeli, alia eſt tam extrinſecè, quàm intrinſecè ab alio,vt hominis & cuiuſuis ſubſtãtiæ cõ-

B poſitæ. Harũ autem,prima eſt indefectibilis omnino,ſecũda eſt indefectibilis intrinſece,ſed ẽ defectibilis extrinſecè,tertia eſt defectibilis tam intrinſecè quàm extrinſecè. Præterea,exiſtentia alia eſt permanens,& alia ſucceſſiua, quædã.n. res habent eſſe permanẽs,ut homo & lapis,aliæ verò habẽt eſſe ſucceſſiuum, & in fluxu,vt motus & tempus.

Opi. quorũdam negãtium ullã rem præter Deum, habere eẽ permanens & totũ ſimul

Sed fuerunt nõnulli(quorum opinio nẽ refert,atq; confutat Henricus Quolibeto quinto quæſt. 11.)qui arbitraban-

C tur nullã creaturam habere eſſe permanens,& totũ ſimul, id enim eſſe propriũ Dei, cõmune autem eſſe omnis creaturæ, habere ſuam exiſtẽtiam quaſi in perpetuo quodam fieri,& in cõtinuo fluxu. hoc autem confirmabãt teſtimonio D. Auguſtini,qui declarare uolẽs quomodo creatura in eſse pẽdeat à Deo,ponit exẽplum aeris illuminati libr. 8. ſuper Geneſim ca. 12. [aer(inquit) præſẽte lumine non eſt factus lucidus, ſed fit lucidus, ſi enim nõ fieret, ſed factus eſset lucidus,etiam abſente lumine lucidus ma-

D neret] ex quo licet colligere,creaturam (ſecundũ Auguſtini ſententiam) ſemper fieri,nũquam factam eſse à Deo, ſi enim facta eſset,etiam ſi Deus eam nõ conſeruaret, nihilominus tamẽ eſse ſuum teneri,ac retinere poſset;at ſi creatura haberet eſse permanens & totum ſimul,non poſset rite dici eam fieri, ſed potius iam factam eſse: nam in quibus fieri diſtinguitur à facto eſse, ea cum fiunt, partim ſunt, partim nõ ſunt. quare quæ ſunt eiuſmodi, ea nõ queunt habere ſimul totum ſuum eſse. Huc etiam pertinet,

net,id quod Iob de homine ait,q̃ nunq̃ in eodẽ ſtatu permanet. Deinde,eſſe cuiuſlibet craturæ cõſeruatur à Deo, ſed conſeruatio nõ uidetur aliud eſſe,quam continuata productio ipſius eſſe, & conſeruare rem,dicitur eſſe continuare productionem eius,quocirca D. Thomas 1. Par.q.9.art 2. ait Deum non aliter conſeruare omnes res in eſſe, q̃ ſẽper dãdo illis eſſe; relinquitur igitur eſſe cuiuslibet creaturæ ſemper dum creatura manet,fieri ac fluere à Deo,ac proinde non eſſe totum ſimul.Hæc illi. A

Refutatur illa ſententia.

B Horum ſentẽtia, non eſt diſſimilis opinioni Heracliti, & aliorum quorundã Philoſophorum aientium res omnes cõtinenter labi & fluere,nihilque uel puncto tẽporis,in eodem ſtatu manere,cõtra quos diſputat Ariſtot in 4.libr. Metaph. Sed illos redarguere, nõ eſt difficile:nullam enim rem eſſe permanẽtem, eſt contra euidẽtiam rerum ſenſibus per ſe notam ſecundũ quos percipimus quaſdam res eſſe permanentes, & alias fluentes,eſt contra iudicium & ſententiã omnium fere Philoſophorum, qui probant, & tradũt diuiſionem rerum in permanentes & ſucceſſiuas. Verum, ut etiã C ratione aliqua opinionem illam labefactemus, eã falſam eſſe ad hunc modum argumentari poſſumus. Si eſſe equi non eſt permanens & totum ſimul,ſed fluẽs, & per partes accedens, uel igĩ priores partes iſtiuſmodi eſſe,abeũt aduentu poſteriorum partium,vel manẽt:ſi abeunt ac pereunt, ergo equus ſimiliter ẽt perpetuo interit & gignitur;variata enim exiſtẽtia, neceſſe eſt vnà variari naturam rei ſecundum generationẽ & corruptionẽ, tum quia res,non eſt niſi propter exiſtẽtiam; tum quia exiſtentia re nõ differt ab eſsentia; atq; hinc efficeret nullius creaturæ eſse conſeruari à Deo; ſiquidem id conſeruari dicitur, quod idẽ manet aliquãdiu;ſed nulla pars ipſius eſſe maneret eadem aliquandiu propter perpetuum fluxum ipſius,eſse,ergo nulla pars conſeruaretur. ſin autem omnes partes ipſius,eſse,licet acquirantur ſucceſſiue,ſimul tamen manent, ſicut contingit ĩ calore, qui per partes & gradus producitur in aqua, hinc primũ fieret, D

A ipſum eſse, augeri & ſuſcipere magis & minus, & cũ eſse ſit effectus formæ ſubſtãtialis, nec ſit res diuerſa ab eſsentia, omnis etiam forma ſubſtãtialis omniſq; ſubſtãtia ſuſciperet magis & minus. Deinde,ſi priores partes manent, ergo iam illę habẽt eſse permanẽs;& cum illæ ſint iam productæ,nec amplius producãtur, conſeruẽtur tamen a Deo,neceſse eſt fateri cõſeruationem rei non eſse (ſi vere ac propriè loqui volumus) perpetuã & continuatam productionem rei, uel cõtinuatum influxum ipſius eſse a Deo in rem quæ conſeruatur. Quod ſi acceſſionem illam & adiunctionem poſteriorũ B partium ipſius eſse ad priores partes,appellare nolunt conſeruationem, id ſanè eſt abuti vocabulis; id.n.non eſt cõſeruare ipſum eſse rei,ſed id potius augere & ampliare;ſicut ĩ productione caloris,adiunctio poſteriorum graduum eius ad priores (ponamus.n.nunc exempli gratia intenſionem caloris fieri per additionem gradus ad gradum) non uocatur, nec vero eſt, cõſeruatio caloris, ſed eius accretio,uel intenſio.

Solutio cõtrariorum argumẽtorum.

Diuus autem Auguſtinus,illis uerbis C illoq; exẽplo, quod paulò ſuperius adduximus,nihil aliud, (quod planè manifeſtum ſit locũ illum cõſideranti) ſignificare voluit, quàm creaturas nõ ſolum indigere uirtute & ope Dei dum producuntur,ſed tandiu etiam quandiu ſunt. Verùm,quia quæ apud nos fiũt, ea videmus pendere ab agente & artifice dum fiũt,poſtquam autem facta ſunt,non amplius opificis opera indigere:arca dũ fit, adeſse oportet fabrum lignarium, opus eſt eius arte & opera, vbi perfecta eſt,nõ amplius ab eo pẽdet:ne nos ſimile quid D piam cogitaremus de creaturis reſpectu Dei,ideo dixit creaturas non eſse factas ſed perpetuò fieri à Deo, nec minus dũ ſunt,quàm cum fiũt pendere à Deo:his uerbis perpetuã creaturarum à Deo dependentiam ſignificare uolens. Iam uerò, quod ait Iob, hominem nunquã in eodem ſtatu permanere,intelligendum eſt,non de eſsentia uel eſse hominis,ſed de adiũctis eius, hoc eſt de accidẽtibus, affectionibus & operationibus, præſertim autem de iis, quæ attingunt hominis intellectũ & affectum. Porro conſeruatio,

non eſt aliud, quàm permanentia ipſius eiſe rei dependenter à Deo; dr autem cõtinuata productio rei, vt ſignificetur ré non minus pendere à Deo, dum conſeruatur, quam cum producebatur; ſicut.n. creatura, non pôt accipere eſſe niſi Deo producente ac ei largiente, ita non poteſt eſſe acceptum tueri ac tenere, niſi Deo conſeruante. Porro D. Thomas ſententiam ſuam breuiter quidem, ſed diſerte expoſuit 1.par.q.104.ar.1.ad quartum, ſcribens conſeruationem, non eſſe nouam actionem, ſed cõtinuationem illius primæ, qua dedit eſſe, quæ continuatio fit ſine motu & tẽpore. hactenus D. Thom. ſi igitur illa continuatio, fit ſine motu & tempore, non erit in ea prius ac poſterius, nec habebit partes ſucceſſiuè fluentes. Sed reuertamur ad oſtendendã varietatem durationis. Quæ dicta ſunt de varietate exiſtentię, quoniam ab ipſa non differt ſecundũ rem duratio, ea poſſunt ad ipſam durationẽ transferri & accommodari. verum aperiamus nunc varietatem durationis propriam, nimirum eam quæ ducitur ex quantitate, uel extẽſione ipſius exiſtentiæ.

De varietate durationis, quæ oritur ex quantitate ipſius exiſtentiæ.

CAP. VII.

Triplex ſpecies durationis.

QVantitas tribus modis conſiderari pôt, vel vt oĩno infinita carens principio & fine; uel vt oĩno finita, habens principiũ & finẽ; vel vt partim finita, & partim infinita, habens principium & carens fine. Sic enim duratio, alia eſt oĩno infinita, qualis eſt Dei; alia omnino finita, qualis eſt rerũ caducarum & mortalium; alia partim finita, & partim infinita, nimirũ habens initiũ & carens fine, qualis eſt Angeli, & animi noſtri duratio. Poſſet ꝑterea fingi quarta ſpecies durationis, ea videlicet, quæ careret principio, & haberet finem, ut ſi Deus equum ab æterno creaſſet, quem exacta æternitate tandem interire ſineret. Verùm huiuſmodi duratio, nec eſt in rebus, nec tam nunc eſſe poſſet: an ve- A rò eſſe potuerit, in dubio eſt, quæ res tractabitur à nobis in extremo libro huius operis, cum diſputabitur an creatura aliqua corruptibilis potuerit eſſe ab eterno. Hac igitur ſpecie durationis omiſſa, de illa triplici eſt agẽdum: cuius ultimã ſpeciem, eam dico durationem, quæ habet initium & caret fine, fortaſſe Peripatetici non admitterent: ſiquidem uerissimum exiſtimatur ab ipſis illud Axioma, Quicquid incipit eſſe, neceſſariò deſinet eſſe; & quicquid æternum eſt in poſterũ, id etiam ante, æternum fuiſſe neceſſe eſt adiunxi, fortaſſe, propter animũ no- B ſtrum, quem an de nouo creari, an ab æterno eſſe ſicut cælos & Intelligentias, Ariſtoteles ſenſerit, olim ĩter ipſos Ariſtotelicos controuerſum fuit, & adhuc ſub iudice lis eſt. Certè Ariſtot. 1. lib. de Cælo tex. 100. & 12. lib. Metaph. tex. 39. nõ diſtinguit æuum ab æternitate, & in 1. lib de Cælo acerrimè oppugnat eiuſmodi durationem, quæ carẽs principio, finem habeat, aut fine careat, initium habens. Verum de Ariſtotelis ſententia nihil in præſentia decernimus. ſecundum veritatem autẽ quam nos fides & Theo- C logia docet, certum & indubitatum eſſe dẽt, ſupradictas tres durationis ſpecies in rebus inueniri. quibus accõmodatur triplex ratio menſuræ. Etenim durationis omnino infinitæ, menſura eſt ęternitas: durationis omnino finitæ, menſura eſt tempus: eius autem quæ partim eſt finita, & partim infinita, menſura eſt æuũ.

An Peripatetici admitterent durationẽ aliquã habentem initiũ ſed carentẽ fine.

Verùm illud hoc loco admonere, operæ pretium fuerit; cum duo ſpectari poſſint in duratione, quantitas nimirum & modus durationis, ſecundum quem mo- D dum alia duratio eſt permanens & tota ſimul, & alia eſt fluens; quantitatem per ſe cõuenire durationi ea ratione, ut eſt menſurabilis, modũ autem per accidens attinere ad durationẽ qua talis eſt. Cui rei fidem facit, ꝙ in definitione durationis ponitur quantitas, non autem modus: & duratio, non eſt menſurabilis ea ratione, ut eſt fluens uel permanens, ſed ea tantùm ratione, vt eſt quanta: & affectiones durationis ſunt finitum & infinitum, longum & breue, quæ manant ex quantitate. His accedit, quòd ſi duæ res

Magis eſt de ratione durationis ut eſt menſurabilis, quantitas & extenſio eius, quam permanentia vel ſucceſſio.

res

res habeant eundem modũ durationis;
vt ſi ambæ vel ſint permanentes vel ſuc
ceſſiuæ, habeant autem diuerſam quan-
titatem durationis; vt ſi vna ſit diutur-
nior, quàm altera, omnes dicent eiuſmo
di res eſſe diuerſæ durationis, & habere
diuerſas menſuras; ſin autem duarum re
rum, quarum una eſt permanens & alte
ra fluens, ſit par & æqualis duratio, eas
res omnes appellant eiuſdem duratio-
nis eſſe, eademque menſura contineri;
vt vel hac re planum fiat, ad efficiendam
uarietatem uel ſimilitudinem duratio-
nis, plus ualere quantitatem, quàm mo-
dum durationis.

Dubitatio an maior uel minor duratio arguat maiorem & minorẽ rei perfectionem.

Sed quæret aliquis, an maior uel mi-
nor duratio, arguat maiorem & mino-
rem rei perfectionem. Reſpondeo; cum
tres ordines durationis a nobis fuerint
conſtituti, unus æternitatis, alter æui,
tertius tp̃is: ſi exceſſus durationis perti-
neat ad ſuperiorem ordinem, quemad-
modum duratio æternitatis maior eſt q̃
duratio æui, & hæc quàm duratio tẽpo-
ris, proculdubio ex maiori duratione ſe
rè colligitur maior perfectio rei; conſtat
enim rem æternam perfectiorem eſſe re
bus æuiternis; & has, rebus temporalib.
Atque huius rei cauſſam eſſe reor, quòd
talis uarietas durationis naſcitur ex va-
rietate naturæ, ac perfectionis eſſentia-
lis; addidi illud (fere) propter materiam
primam, cælos, & animum noſtrum, quę
res menſurantur æuo: materia tamẽ im-
perfectior eſt compoſito naturali; & ani
mus noſter imperfectior eſt homine, vt
potè cuius eſt pars; & cælos multi putãt
(q; per ſe non ſint animati) ignobiliores
eſſe rebus animatis tẽporalibus & mor-
talibus, niſi forte, quod ſupra dictum eſt,
contendat aliquis uerißimum eſſe, adiũ
ctis duabus conditionibus, ut nimirum
ſint ſubſtantiæ cõpletæ, & ſint cætera pa
ria, & ut in eodẽ, & ſecundum idem com
paratio fiat. Maior aũt & minor duratio,
in iis, quæ ſunt eiuſdem ordinis, non ua
riant perfectionẽ rei, ſecũdum magis &
minus; alioquin metalla, quæ diuturnio
ris ſunt durationis, nobiliora eſſent ho-
mine; & cũ omnes Angeli ſint pares du-
ratione, pares itidem eſſent perfectione

A *De æternitate, & primum de uarijs ſignificationibus huius vocis (Aeternum.)*

C A P. VIII.

QVoniã de duratione diximus, cõ
ſequẽs ẽ, vt de mẽſuris duratio-
nis agamus. Voco aũt menſuras
durationis, æternitatẽ, æuum, & tempus;
in quibus quia æternitas principẽ locũ
tenet, de ea primo loco diſſerendũ eſt.
Ac primum quidem uideamus quàm va
B ria, & multiplex ſit huius uocis, (æterni
tas) uel (æternũ) ſignificatio: deinde, q̃d
ſit æternitas: ad extremum, an ratio mẽ
ſuræ conuẽniat æternitati.

Septẽ ſignificationes & acceptiones huius uocis, æternum.

Septem reperio apud ſcriptores præ-
ſertim ſacros, huius uocis [Aeternum] ſi
gnificationes. Primo. n. [Aeternũ] ſignifi
cat, id q̃d initio & fine durationis caret,
& hẽt eſſe omnino immutabile, & hęc ẽ
princeps, propria, & germana huius uo-
cabuli acceptio ſoli Deo cõuenit. 2. Æ-
ternũ ſignificat, id q̃d eſt inſeparabile ab
aliqua re, ſiue ea res ſit æterna, ſiue non,
C ei neceſſario ac ſemper conueniens; ſic
hoĩem eſſe participem rõnis, capacem di
ſciplinæ, aptũ ad ridendũ, dicitur æternũ
eſſe; & hmõi propoſitiones, Philoſophi
uocant propoſitiones æternæ ueritatis;
ſic Horat dixit. [Seruiet æternũ, qui par
uo neſciet uti.] his uerbis ſignificare uo-
lens; ab eo qui neſcit uti mediocritate
uel paruitate ſuæ fortunæ, inſeparabilẽ
fore ſeruitutẽ. 3. Æternum] dicitur in ſa
cris litteris, non ſolũ id quod ſemper du
raturum eſt, ſed ẽt id cuius certus aliq̃s
finis non conſtituitur, aut non ita ſit, ut
D deinceps non ſit faciendũ, quãtum perti
net ad curam vel poteſtatem facientis.
Sic D. Auguſtinus libro quæſtionum in
Geneſim. c. 31. exponit promiſſum Dei
datum Abrahę Geneſ. 17. de terra Cha-
nan poſſidẽda à ſemine ac poſteris Abra
hæ in æternum. 4. Æternum] dicitur, ali
quid non in ſe, ſed ratione eius rei quã
ſignificat, & præfigurat, atq; hoc mõ ſ̃m
expoſitionem multorum Doctorum, in
ſacra ſcriptura legimus fœdus circun-
ciſionis fore ęternum, & legalia ueteris
fore ſempiterna, non in ſe, quippe, quæ

A (non ſecus atq; nubes acceſſu ſolis diſſipantur) aduentu nouæ legis abroganda & abolenda erant, ſed ea rõne, ut erant umbræ, & figuræ rerũ cæleſtium, & æternarum. 5. Aeternum] dicitur, quod licèt initium habeat, fine tamẽ durationis caret; ſic ait ſcriptura, terram ſtare in æternum, & ignem inferni æternum eſſe.

6. Aeternum] etiam dicitur, quod licèt non in perpetuum duret, ita ut ſit incorruptibile, hẽt tamen ualde lõgam & diuturnam durationem, nec eius interitus a nobis percipi, & notari põt, quippe cum non totũ ſimul vno interitu pereat, ſed per partes paulatim, ac lentiſſimè B deſinat eẽ; qua ſignificatione diuinæ litteræ montes & colles appellant æternos; eadẽque & mare, & omnia elementa uocari poſſent æterna. 7. Aeternũ] dicitur, aliquid propter ſingularem, eximiã, & ſupernaturalem participationẽ æternitatis Dei, atque hac rõne uiſio eſſentiæ Diuinæ, quæ una continet uniuerſam ſanctorum gloriam & beatitudinẽ, in ſcriptura dicitur uita æterna.

An uiſio Dei beatifica quã habẽt ſancti in cœlis mẽſurari debeat æternitate.

Verum de hac ultima ſignificatione æternitatis magna lis eſt inter Thomiſtas C & Scotiſtas. Etenim D.Tho. tum in 1.par. 10.ar.5. in reſponſione ad primũ, tum latius contra gentes lib.3.c.61.& 4. ſentent.diſtin.49.aſſerit uiſionem beatificam Diuinæ eſſentiæ, in qua omnis ſanctorum gloria cõſiſtit, nec tempore, nec æuo, ſed æternitate mẽſurari; quod ipſe ꝓbat dupliciter. Primò teſtimoniis ſcripturæ in qua legitur, [Gratia Dei uita æterna.] & [hæc ẽ uita æterna, ut cognoſcant te uerum Deum &c. [& qui bona egerũt ibunt in uitam æternam,] appellatur igitur uiſio gloriæ in ſacris litteris D æterna. Deinde, hoc ẽt ex eo manifeſtũ eſt, quoniam actiones determinantur ꝑ obiecta, ſed obiectum uiſionis beatificæ eſt æternitas, & infinitas Diuinæ eſſẽtiæ, ergo ipſa quoque uiſio eſt æterna: adde quod per huiuſmodi uiſionem, intellectus creatus eleuatur ſicut ad conſortiũ diuinæ naturæ, ita ad ſingularẽ quãdam diuinæ æternitatis participationẽ: ſicut enim quodammodo deificatur; ita etiã quodammodo diuinitus (ut ita loquar) æternificatur.

Verum neutra probatio magnam vim affert ad perſuadendum; non prior, ſiquidem reperimus in ſacris litteris uocari æternum, & ſupplicium damnatorum, & ignẽ inferni: ſumitur.n.æternũ pro ꝑpetuo, & quod nunquã eſſe deſinet. Nõ poſterior, etenim actiones determinantur per obiecta quantum ad earum ſpecificationem, non autem quantum ad durationẽ, alioquin uiſio uel intellectio cœli, poſſet dici æuiterna, quia cælũ quod eſt eius obiectum, eſt æuiternum.

Scotus autem in 4.Sen.diſt.49.q.6. in reſponſione ad ſecundum dubium, opinatur uiſionem beatificam Angeli menſurari æuo, perinde atque ipſum eẽ Angeli, neq;.n.ulla operatio Angeli poteſt eſſe uel diuturnior, uel immutabilior ꝙ eſſe Angeli, quare nulla ſubeſt cã cur uiſioni beatificæ altior mẽſura tribui debeat quàm ipſi eſſe Angeli. Poteſt idem confirmari hac ratione. Viſio beatifica non eſt menſurabilis niſi ratione ſuæ durationis, cætera enim quæ ei ſunt adiuncta, ut eſſe ſupernaturalẽ, & Diuinã, per accidẽs ſe habẽt ad ipſam, ut eſt mẽſurabilis, alioquin ambulatio, locutio, mãducatio & aliæ actiones corporales Chriſti, quas ipſe exercebat cũ in terris uitã mortalem ageret cùm hominibus, menſurari debuiſſent æternitate; nã cum eſſẽt actiones ſuppoſiti Diuini, magis procul dubio Diuinæ erãt, quàm uiſio beatifica Angelorũ; atqui clarũ eſt illas actiones non aliter quàm ſimiles actiones cæterorum hominum, tempore fuiſſe menſurabiles, atque hæc eſt maior huius noſtri ſyllogiſmi: Minor aũt ſit hæc, ſed duratio uiſionis beatificæ, & duratio, quam habet eſſe Angeli, ſunt omnino ſimiles tam ſecundum quãtitatem, cum utraq; habeat initium ſed careat fine, quàm ſm modum, cũ utraq; per ſe ſit permanẽs, inuariabilis, & tota ſimul; ergo utraque habere debet ſimilem menſuram, quare ſi æuum menſurat eſſe Angeli, etiã mẽſurabit uiſionem eius beatificam. hæc pro Scoto: cuius opinionem nõ dubito probatum iri quamplurimis.

Mihi quidem opinio Scoti ita probatur, vt D.Thom.ſententia non videatur eſſe improbabilis; nam licèt duratio viſionis beatificæ, ſi per ſe conſiderentur inde-

indefectibilitas & ſimultas ei⁹, nõ exigat A
aliam menſuram quàm æuum: tamen ſi
conſideretur cauſſa ex qua illa duo ma-
nant ac pendent, quæ non eſt alia quàm
ęternitas & infinitas Diuinę eſſentiæ, at
que bonitatis, qua beatus fruitur, & cir-
ca quã verſatur viſio beatifica; ea ꝓfecto
videtur exigere altiorem menſuram q̃
eſt ęuum; eam autem Thomiſtæ uocant
ęternitatẽ participatam. Etenim quod
beatus cõtemplando diuinam eſſentiã
nunquam ſatietur, fatigetur, atque defi-
ciat. quod nunquam poſſit variare illam
viſionem beatificam, nunc augendo, nũc
minuendo eius vim, ſicut facere poteſt B
in alijs ſuis actionibus; id non prouenit
ex natura ipſius beati, vel ex aliqua na-
turali ꝓprietate intellectionis creatæ,
ſed totũ procedit ex illo obiecto beatifi
co, cuius bonitas, ęternitas, & ĩfinitas, e-
iuſmodi eſt, vt beatũ perpetuo teneat, ad
actum illum uidẽdi & fruendi beatificũ,
ſumme intentum. Itaque poterit eo diſ
crimine diſtingui æuũ ab æternitate par
ticipata, quod æuum menſurat eſſe inde
fectibile, & inuariabile, quod naturaliter
conuenit rei; æternitas autem participa
ta menſurat eſſe inuariabile & indefecti C
bile, quod non poteſt naturaliter conue
nire ulli creaturæ, ſed tantum ei conue
nit ſupernaturaliter, nimirũ ob eximiã
quandam Diuinæ æternitatis participa
tionem. Verùm tam de hac quæſtione, q̃
de uaria ſignificatione huius uocis [Ae-
ternum] Satis dictum ſit. deinceps quid
ſit æternitas exponamus.

Declaratur quid ſit æternitas.

CAP. IX. D

Definitio Aeternitatis. BOetius lib. 5. de conſolatione, Pro
ſa 6. definit æternitatẽ hoc modo.
[Aeternitas ẽ interminabilis uitę
tota ſimul & perfecta poſſeſſio.] quã defi
nitionem explanat D. Thomas 1. par. q.
10. art. 1. dicitur, [Interminabilis] quia
quod eſt uerè ęternũ, caret terminis du-
rationis, qui duo ſunt, vnus initiũ dura-
tionis, alter finis; utroque autem caret
æternum; quam rem uel ipſum nomen
pręſeferre uidetur, dicitur enim æter-
A num, quaſi extra terminos exiſtens. in
quo licèt intelligere diſcrimen æternita
tis ab æuo, & tempore; tempus enim ha
bet utrumque terminum durationis, eſtq;
que ante hac poſt terminabile: Aeuum
autem habet tantummodo alterum ter
minum durationis, nam ut careat fine,
habuit tamẽ initium; quare ante quidẽ
terminabile eſt, quãuis poſt ſit intermi-
nabile; æternũ uero eſt utrinque inter-
minabile [Vitæ] quia quod eſt uerè ac ꝓ
priè æternum, eſt etiam uiuens. Dein-
de, quia uiuere tam ſignificat ipſum eſſe
uiuentium, cum uiuere uiuentibus ſit eſ
B ſe, & ipſam duratione, dicitur enim ali-
quid uitæ breuioris aut longioris, quam
ipſas operationes uiuentis, eas inquam
quas uocant immanentes, intelligere
namque & uelle, Philoſophi appellant
uiuere; cum igitur nomen uitæ ſimul ſi-
gnificet ipſum eſſe durationemq; uiuen
tis, & ipſius actiones, ut ſignificaretur qđ
eſt uere æternum, id nõ modo ſecundũ
eſſe, ſed etiam ſecundum actiones eius
immanentes, æternum eſſe: ideo in defi
nitione æternitatis poſitũ eſt [uitæ] po-
tius quam eſſe aut durationis. [tota ſi-
C mul] tempus, nulla in parte quantum-
uis parua, eſt totum ſimul; inſtãs ſolum
eſt totum ſimul cum ſit indiuiſibile, ue-
rùm hoc nec eſt tempus, aut pars tempo
ris, nec manet niſi uno momẽto: Aeter-
nitas autem eſt tota ſimul, qua in re di-
ſtinguitur à tempore: & ſemper eadem
manet; qua ratione differt ab inſtanti tẽ
poris; quamobrem recte ſolet uocari æ-
ternitas, unum nunc ſtans. nunc, quia
indiuiſibile ac totum ſimul; ſtans, quia
manens, & durans. tribuimus autem æ-
ternitati, dies, & annos; pręteritum, præ
D ſens & futurum; propter modum noſtrũ
intelligendi; nos enim non apprehendi-
mus ſimplicia, niſi per compoſita, nec in
telligibilia & ſpiritualia, niſi per ſenſibi
lia, & corporalia, nec deniq; æterna, niſi
per temporalia ſicut autẽ intelligimus,
ita nominamus: non igitur mirum eſt, ſi
æternitatẽ exprimamus uocabulis ſum
ptis ex tempore, eique aſſignemus diffe
rentias temporis. Aeternitas enim emi
nenter continet omnem duratione tem
poris, & coexiſtit omnibus differẽtiis tẽ
porum. Sed quia eſt (nam & hoc quęret
aliquis)

aliquis) eminenter cōtinere durationē temporis? nempe durationem, quam habet tempus imperfecto modo, hoc eſt ſine vlla permanentia, & cum perpetua ſucceſſione præteriti præſentis & futuri, eā durationē hēt æternitas ꝑfectiſſimo mō, hoc ē totā ſimul ſine ulla innouatione eius, aut uariatione. [Perfecta] hoc additur, vel ad differentiā ipſius nūc temporis, quod quidem eſt totum ſimul, ſed cum puncto tantum temporis maneat, habet imperfectam admodum durationem; vel ad differentiā eorum quæ ſunt in æuo; huiuſmodi ſunt Angeli, qui habent imperfectam immutabilitatem & permanentiam, nimirum tantummodo ſecundum eſſe non autem ſecundum naturales operationes; vel ad differentiam participatæ æternitatis, quæ poteſt dici imperfecta, tum quoniam creatura non habet illam ex ſe ſed ab alio perpetuò pendentem, tum quia non conuenit ei naturaliter ex uirtute ſuæ naturæ, ſed ſupernaturaliter ex gratuito Dei dono.

[Poſſeſſio.] ad ſignificandam immutabilitatem & indeficientiam æternitatis, poſitum eſt uocabulū poſſeſſionis, quia quod poſſidetur, firmiter ac quiete tenetur. Quid igitur ſit æternitas, ad hunc modum breuiter dictum ſit. Ex quo facile conijci poteſt, quæ ſit radix & fundamentum æternitatis. Si enim perfecta æternitas duas potiſſimū habet proprietates, oportet enim eam eſſe ante ac poſt interminabilem, & eſſe totam ſimul, atque omnino inuariabilem; quis non videt huiuſmodi æternitatis fundamentum & quaſi radicem, nullam aliam eſſe poſſe quam abſolutam, & perfectam immutabilitatem? quod enim aliquid eſt immutabile, propterea nec poteſt incipere eſſe nec deſinere eſſe; quicquid.n. incipit eſſe, mutatur de nō eſſe ad eſſe; quicquid item deſinit eſſe, id mutatur ex eſſe ad nō eſſe. Præterea, eſſe aliquid totum ſimul, & inuariabile, naſcitur ex ipſius immutabilitate. quare qui uellet demōſtrare à priori Deum eſſe æternū, poſſet id argumentari hoc modo; omne quod eſt omnino immutabile, eſt æternū: Deus eſt omnino immutabilis (hoc autem rurſum demōſtrari poſſet ex eo quod Deus ſit actus purus) ergo Deus

A eſt æternus quamquam (ut bene ait Boetius quinto libro de Conſolat. proſa 6.) Deum æternum eſſe, cunctorum ratione degentium, commune iudicium eſt: Omnes enim appellatione Dei, naturaliter intelligunt id quod eſt primum omnium, & à quo cætera omnia pendēt, quod autem huiuſmodi eſt, non poteſt non eſſe æternum. Quoniam autem in Deo non differt eſſe & ſcire, ſed ſunt penitus idem: ſicut eſſe Dei æternum eſt, ita ſcire Dei oportet eſſe æternum: ſi autem ſcire Dei æternum eſt, ergo eſt penitus inuariabile: nulla igitur ſcientiæ Di-

B uinæ acceſſio, nulla deceſſio, nulla innouatio, nulla denique uariatio poteſt accidere. Et quia æternitas eſt unum nunc ſtans ſemper ſibi præſens, ſcire etiā Dei eſt ſemper præſens, non habens præteritum & futurum, cognoſcentis omnia illo intuitu æternitatis, tanquam ſibi præſentia, & talia qualia futura ſunt in ſe ipſis, cum actu exiſtent in rebus. Ex quo fit, ut ſcientia Dei ſit infallibilis, nec ob eam cauſam tamē, ullam neceſſitatem rebus futuris contingentibus imponat. Verum hoc alio loco eſt uberiùs, atque

C ſubtilius diſſerendum.

An æternitati conueniat ratio menſuræ.

CAP. X.

RESTAT nunc ut doceamus, quemadmodum ratio menſuræ accommodari queat æternitati. ponamᵘ ad hoc explicādum tres propoſitiones. *Aeternitatē ꝓpriè ac per ſe nō eē mēſurabilē.*

D

Prima propoſitio, In æternitate Dei per ſe non eſt aliquid propriè menſurabile. Etenim omne quod eſt propriè mēſurabile, debet habere duas conditiones: unam, ut ſit quantum habens partes, & ſit diuiſibile; ratio enim menſuræ (ut ſupra oſtendimus) non poteſt accommodari rei non quātæ & diuiſibili, ideo enim unumquodque menſuratur, ut id, quantum ſit, per mēſuram cognoſcatur; æternitas autem eſt ueluti vnum nunc ſtans, impartibile, ac indiuiſibile:

bile: Alteram uero proprietatem habere debet id quod eſt menſurabile ut ſit finitum: nam quod infinitum eſt, ea ratione ut eſt infinitum, non poteſt menſurari: ſi quidem menſurari, eſt per menſuram determinari, & definite manifeſtari, præciſeque cognoſci quantum ſit; id autem repugnat infinito, qua infinitum eſt: ſed æternitas Dei eſt omnino interminabilis & infinita, ergo non eſt menſurabilis.

Nullam eſſe æternitatis per ſe menſuram.

2. Propoſitio. [Non poteſt eſſe per ſe aliqua menſura æternitatis.] Primum, quia menſura debet eſſe quid diuerſum à re quæ menſuratur, non enim poteſt idem ſe ipſum menſurare; nam cum menſura adhibeatur ad declarandam quātitatem rei menſurabilis, oportet menſuram eſſe notam, & rem menſurabilem eſſe ignotam: ſi igitur idem menſuraret ſeipſum, eſſet idem notum, & ignotum, notum ut menſurans, ignotum, ut menſuratum. quare neceſſe eſt menſuram eſſe quidpiam diuerſum à re menſurabili: ſed nulla poteſt eſſe menſura æternitatis ab ea diuerſa; vel enim talis menſura eſſet in Deo, at quæ ſunt in Deo ea ſunt omnino idem cum æternitate & aliis attributis Diuinis: uel eſſet extra Deum in creaturis, at quicquid eſt in creaturis vnà cum ipſis creatū, initium habet durationis ab æternitate Dei infinitè deficiens: quamobrem non poteſt eſſe menſura æternitatis. Preterquam, quod menſura debet eſſe (auctore Ariſtote. 10. Metaphy. tex. 4.) eiuſdem ordinis, atque rationis cuius eſt res menſurabilis. Relinquitur ergo, nullam eſſe poſſe ſecundū ſe menſuram æternitatis. Deinde, menſura eſt, quæ ignorantes quantitatem rei menſurabilis, facit eam determinatè ac præciſe ſcire: ſed nihil eſt, quod intellectui creato neſcienti æternitatem Dei, eam perfectè manifeſtare poſſit, quippe cum æternitas ſit infinitas durationis, infinitum autem, quà infinitū eſt, ab intellectu creato comprehendi non poteſt: ergo nulla poteſt eſſe menſura æternitatis.

3. Propoſitio. [Secundum nos, & ſecundum modum noſtrum intelligendi, poteſt deſignari in æternitate aliquid tā quàm menſurabile, & aliquid tanquam menſurans.] Ipſa enim duratio Dei præciſè ſumpta, eſt mēſurabilis, ipſamet vt induit rationē interminabilis & uniformis, eſt nobis menſura ipſiuſmet: quærenti enim quanta ſit duratio Dei? Reſpondemus eam eſſe æternam; rurſum percontanti cur ſit æterna? reſpōdemus, propterea quòd eſt interminabilis & uniformis. itaque nos propter rationem interminabilitatis & uniformitatis, durationi Dei non aſſignamus tempus aut æuum, ſed æternitatem. Duratio autem Dei, & ipſius interminabilitas, atque vniformitas, in Deo non differunt, differunt tamen ſecundum modum noſtrum intelligendi; ac proinde, unum poteſt à nobis aſſumi & adhiberi pro menſura alterius: prętertim cū duratio Dei per ſe nobis ignota ſit, ratio autem interminabilitatis & uniformitatis facillimè innoteſcat nobis ex negatione terminationis & ſucceſſionis, quæ manifeſta eſt omnib. in tempore. Ac licèt duratio Dei ſit indiuiſibilis, tamē eminenter, hoc eſt ſine ſucceſſione continet uniuerſam extēſionem temporis, eique ſecundum oēs differentias tēporis coexiſtit, & à nobis apprehenditur & concipitur ut coextenſa noſtro tempori & omnibus eius differentiis: qua etiam de cauſſa attribuimus ei præteritum præſens ac futurum. Porrò licèt rō interminabilitatis & uniformitatis, nō propriè determinet nobis quāta ſit duratio Dei in ſe, declarat tamen nobis quanta ſit ea ratione, vt diſtinguitur à duratione æui, & temporis; per eā namque cognoſcimus durationem Dei longe diuerſam eſſe à duratione omniū creaturarum. Maneat igitur, æternitatis per ſe, & (ut Philoſophi dicere ſolent) ex parte rei, nullam eſſe menſuram; ſecū dum nos autem, & ſecundum modū noſtrum intelligēdi, nihil prohibere, quin aliqua eius menſura eſſe poſſit, rudis tamen, & imperfecta. Sed non faciam longius: cum enim de æternitate ſatis explicatū ſit, ratio doctrinæ poſcit, ut nos ad tractationem æui maioribus inuolutam difficultatibus, conferamus.

De

De Aeuo.

C A P. XI.

Variæ ſignificationes Aeui.

TRes reperio ſignificationes Aeui apud ſcriptores ſatis uſitatas & tritas. Vnam, pro quacunque duratione cuiuſuis rei (ut Ariſtote. docet 1. lib. de Cælo tex. 100.) ſiue ea res ſit æterna, ſeu æuiterna, ſiue temporalis. Vnde manarūt illa uocabula, Aequæuus, Coæuus, Longæuus; alteram, pro ipſa æternitate: ſic vſurpat nomen Aeui Ariſt. 1. lib. de Cælo tex. 100. & 12. lib Metaph. text. 39. & B. Dionyſius in lib. de Diuinis nominibus cap. 10. & certe id ipſum præſefert nomen æui, dicitur enim Græce τὸ αἰὼν ἀπὸ τοῦ ἀεὶ ὢν quaſi ſemper exiſtēs, quamobrem D. Thom, Quolibeto 5 art. 7 ait ob ignorantiam linguæ Cræcæ factum eſſe, ut æuum apud multos diſtinguatē ab æternitate, ſimiliter, ut ſi ἄνθρωπος diſtingueretur ab homine, quod. n. Græcis eſt æuum, hoc idem Latinis eſt æternitas. Tertiam inuenio ſignificationem ęui pro duratione cuius eſt initiū, ſed nullus finis; qualem durationem habent Angeli, ut æuum ſit ſpecies quædā durationis media inter ęternitatem, & tempus. quæ ſignificatio, vt frequens eſt apud Theologos, ita eſt apud veteres Peripateticos inuſitata, & ignota. Secundū hanc tertiam ſignificationem, in præſentia nobis agendum eſt de æuo. De quo duo, quæ magnam obſcuritatem, & difficultatem habēt, explicare volumus; vnū eſt, quæ ſit ꝓpria ratio æui, qua propriè differt ab æternitate, & tempore: alterū eſt, an æuum ſit vnum, an multa: & an ratio menſuræ conueniat æuo.

Opinio D. Bonauētura, de ratione Aeui.

Diuus Bonauentura 2. Sent. Diſt. 2. q. 3. aſſerit propriam rationem æui, qua diſtinguitur à tēpore, & æternitate, in eo vere poſitam eſſe, ꝙ æuū eſt duratio habēs prius & poſterius ſine innouatione, aut inueteratione rei, hoc ē ſine ulla uariatione rei Putat enim, eē, v. g. Angeli, quod menſuratur æuo in ſe quidem totum ſimul eſſe, nec vnquàm minui, vel augeri, vel alio quouis modo variari: at quoniam Angelus, non habet eſſe à ſe,
A verum habet eſſe à Deo pendens, à quo perpetuo conſeruatur, indiget Angelus continuatione huius conſeruationis, ſi enim hodie conſeruetur à Deo, & cras deſinat conſeruari, erit hodie Angelus, ſed cras eſſe non poterit. quare uiuit in ſingulos dies, horas, & momenta, pendens ex continuatione Diuinæ cōſeruationis: & hodie expectat continuationē ſui eſſe in craſtinum, & ita deinceps in futurum. Quamuis igitur eſſe Angeli ſit totum ſimul, nullam in ſe admittens variationem, nullamque habens extenſionem, tamen cōtinuatio iſtiuſmodi eſ-
B ſe ac durationis, habet extenſionem, ac proinde prius & poſterius. ex quo perſpicuum ſit, æuum diſtingui, tum ab æternitate, in qua nec eſt ulla uariatio, nec prius ac poſterius, cum æternitas Dei ſua vi cōſtet atque cohæreat, nec ſuæ durationis cōtinuationem extrinſecus pendens ab alio accipiat: tum à tempore, cum duratio earum rerum, quæ ſubiiciuntur tempori, non mō habeat prius & poſterius, ſed ēt vnà cum tempore variè commutetur. & ſicut fluuius manat à fonte, ſemp cum innouatione aquæ, hoc eſt cum per-
C petua ſcaturigine, ac effluxu varię aquę; radius autem prodit à ſole, & ab eo conſeruatē, ſine emiſſione noui luminis, ſed per cōtinuationem eiuſdem, ſic res temporales non ſolùm habēt cōtinuationē, ſed ēt uariationē ſui eſſe; res autem æuiterna habet continuationem ſui eſſe, citra omnem uariationem.

Eſſe autē in duratione æuiterna prius & poſterius, (nam nō eſſe in ea uariationem ſecundum innouationem uel inueterationem, ponitur quaſi conceſſu omnium manifeſtū) probat dupliciter, Pri-
D mum, teſtimoniis D. Hieronymi ad Marcellam, & D. Anſelmi in ſuo Proſologio, qui affirmant hoc eſſe proprium Dei, & hac re ęternitatem Dei præcellere ęternitatem cuiuſlibet creaturæ, quòd Deus habet totum ſtatum ſuæ perfectionis ſimul, omnino expertem pręteriti & futuri, prioris atq; poſterioris. quare in qualibet duratione creaturæ, reperitur pręteritum, & futurū, prius ac poſterius. Deinde, hoc ipſum confirmat hac ratione: ſi in duratione Angeli non eſt pręteritum & futurum, ergo in Angelo idem ſunt eſſe,

eſſe,fuiſſe, ac fore:ex quo efficeretur, ut quia impoſſibile nunc eſt, Angelum,qui fuit initio Mundi creatus,& adhuc durauit,nō fuiſſe, nec poteſt fieri a Deo quin fuerit, pari ratione impoſſibile eſſet Angelum deinceps non fore,nec Deus facere poſſet,quin Angelus in poſterum haberet eſſe : ſiquidem idem eſt in Angelo fuiſſe ac fore;quod nō modo abſurdum eſt dicere , ſed etiam impium.Hactenus ex D. Bonauentura pro eius opinione dictum eſt.

Refellitur opinio D. Bonauenturæ.

C A P. XII.

HAnc opinionem D.Bonauenturæ refellit Henricus Quodl.5.q.13. Aegid.in tract.de menſura Angelorum , & omnes penè Scholaſtici in 2. Sent. diſt. 2. adeo ut omnes Doctores ad huius ſententiæ refutationem atq; euerſionem conſpiraſſe uideantur.

D.Thomas Quodli.10.art.4.negat eā eſſe intelligibilem,idem in 1. Par.q.10. arti.5. affirmat eam implicare contradictionem; tum quia ubi eſt prius & poſterius,ibi neceſſe eſt eſſe aliquam uariationē & innouationem rei : nō enim prior pars æui ſimul eſſe poteſt cū poſteriori parte , repugnat enim prius & poſterius ſimul eſſe;quare aduētu poſterioris partis æui, aliquid de nouo accedit æuo,fit igitur innouatio in æuo:tum etiam quia ſi eſſe Angeli,quod menſuratur æuo, eſt totum ſimul non habens prius & poſterius,ergo ipſum æuum erit quoque totū ſimul nō habēs prius & poſterius;oportet enim menſuram eſſe ſimilem rei mēſurabili,nec poteſt æuum eſſe aliquid re diuerſū ab ipſa duratione æuiterna : durationem.n.ſuperius demonſtratum eſt, re non diſtingui ab eſſe & exiſtentia.Nobis etiam non probatur hæc ſententia. nam quod ait D.Bonauētura, in eſſe Angeli non inueniri prius ac poſterius quippe cum ſit totum ſimul & penitus inuariabile,reperiri aūt prius & poſterius in continuatione ipſius eſſe, ac durationis Angelicæ, ne in ſpeciem quidem eſt probabile.Tria enim conſiderari poſſunt in

A cōtinnatione ipſius eſſe Angelici; vnum, ipſum eſſe quod continuatur : alterum, actio Dei , qua is continuat eſſe Angeli: tertium,relatio continuationis,cuius extrema ſunt actio Dei continuantis, & ipſum eſſe quod continuatur: ſed in nullo horum trium poteſt eſſe prius ac poſterius, ergo in cōtinuatione ipſius eſſe Angelici,non eſt prius ac poſterius. Minor probatur.Eſſe Ageli in ſe (quod etiam concedit D. Bonauentura) non habet prius & poſterius , cum ſit totum ſimul & inuariabile : ſimiliter etiam ipſa continuatio ea ratiōne,ut eſt actio Dei conſer
B uantis & continuantis eſſe , non habet prius & poſterius , quippe cū nihil aliud ſit quàm uoluntas Dei efficaciter uolentis permanētiam ac perpetuitatem eſſe Angelici,quæ uolitio eſt tota ſimul : iā uero relatio continuationis , non poteſt habere uariationem ſecundum prius & poſterius;non enim relatio per ſe uariatur , ſed tantum ob uariationem uel utriuſque uel alterius extremi;hic autem extrema huius relationis , quæ ſunt eſſe Angeli & actio Dei,non uariantur ſecundum prius atque poſterius ; ergo neque
C ipſa relatio continuationis , habere poteſt prius & poſterius. .

Solutio argumētorū D.Bonauēturæ.

Confirmatio etiā opinionis D.Bonauenturæ infirma eſt.nam quod aiunt Sācti , proprium eſſe Dei , quod æternitas eius eſt tota ſimul, neſciens præteritum & futurum, intelligi debet id ſoli Deo conuenire tripliciter : primum,quia ſolus Deꝰ id habet ex ſe,alia vero ſi habēt, non habēt niſi per participationem;deinde, quia ſolus Deus id habet neceſſario:& omnino indefectibiliter,alia uero
D minime ; Poſtremo, quia ſolus Deus eſt totus ſimul ſecundum omnia quæ in ipſo ſunt,hoc eſt tam ſecundū eſſe,& durationem,quàm ſecundum attributa,& actiones, omnēque perfectionem. Angelus autem, licet ſit totus ſimul ſecūdum eſſe, & durationem, attamen ſecundum affectiones & operationes,habet ſucceſſionem & uariationem ſecundum prius ac poſterius;quocirca D.Auguſtinus dicere ſolet,corpora moueri in loco & per tempus;ſpiritus moueri per tempus,ſed nō per loca ; Deum autem & corporum

&

& ſpirituum Creatorem , neq; per locũ neque per tempus moueri.

Ratio aũt, quia D.Bonauentura idem probare vult,paruo negotio ſoluitur.nã eſſe Angeli in ſe non habet prius nec poſterius, præteritum & futurum; cum.n. ex quo creatum fuit a Deo,totum ſimul inuariabiliter perſeueret , nihil ipſius in præterito præteriens,nihil eius in futuro de nouo accedẽs, hinc fit ut in eo idẽ ſit præteritum,& futurum; vel vt verius loquar,nullum ſit in eo præteritum,nullumque futurum; ſed quia nõ poſſumus nos apprehendere durationem Angeli eo modo ut per ſe eſt,nimirum totam ſimul & indiuiſibilem,apprehendimus eã cum quadam extenſione , prout uidelicet coexiſtit tempori uel reali uel imaginario . Itaq; eſſe Angeli quod coextitit tẽpori præterito,apprehendimus ut ꝑteritum,& uocamus præteritum;qđ coexiſtit præſenti tempori, dicimus præſens ; quod autem coexiſtet futuro tempori , appellamus futurum : quoniam autem Deus non poteſt facere ut præteritum non fuerit, poteſt autem facere ut quod futurum eſt nunquam ſit actu,ideo non poteſt nunc facere quin Angelus fuerit, hoc eſt coextiterit tempori præterito , poteſt autem nunc facere ut eſſe Angeli non ſit futurum , hoc eſt ut non coexiſtat tempori futuro. Variatio igitur prẹteriti ac futuri , quæ attribuitur eſſe Angelico , nõ prouenit ex natura ipſius eẽ, ſed ex coexiſtentia & relatione eius ad uarias differẽtias temporis uel realis uel imaginarij. Alioquin illa ratione D. Bonauenturæ , poſſemus etiam concludere actionem Dei qua conſeruat eſſe Angeli , habere in ſe prius & poſterius; nimirum dicet aliquis , non idẽ eſt Deũ conſeruaſſe adhuc Angelum , & conſeruaturum eſſe illum in poſterum, cũ non poſſit nunc facere quin conſeruauerit, poſſit autem facere ut futuro tempore non conſeruet; ergo in actione Dei erit prius & poſterius,præteritum & futurum. Atque hæc quidem contra opinionem D. Bonauenturæ.

A

In quo ſit ratio Aeui ſecundum D.Thomam,& ſecundum Scotum.

CAP. XIII.

DIuus Thomas 1.Par.q.10.ar.5.inueſtigat propriam Aeui rationẽ hoc modo ; æternitas eſt mẽſura rei omnino & ſecundum omnia immutabilis;tempus eſt menſura rerum omnino mutabilium ; quare neceſſe eſt ratio-
B
nem æui quod eſt medium inter æternitatem & tempus,etiam conſiſtere in medio;ita ut rõ æui ſit eſſe menſurã rei partim immutabilis,nimirum ſecundũ eſſe, & partim mutabilis nimirum ſecundum affectiones & operationes. Res igitur æuiternæ ſunt infra æternitatem, quia immutabilitati ſecundum eſſe adiunctam habent mutabilitatem ſecundum affectiones . Sunt autem ſupra tempus in quo nulla ẽ immutabilitas.Sub ęuo autem ſunt Intelligentiæ cœli , animæ rationales, & materia prima . Hæc D.
C
Thomas .

Verùm non inepte (niſi ego fallor) poſſet aliquis dicere contra D. Thomã. Cum æuum ſit menſura durationis,duratio autem non ſit menſurabilis ea rõne ut eſt permanens aut fluẽs, nec vt eſt mutabilis aut immutabilis, ſed tantum ea ratione ut eſt quanta & quodammodo extenſa;iam.n. ſuperius oſtẽſum eſt, eſſe permanens uel ſucceſſiuum, mutabile uel immutabile nõ niſi per accidẽs, eſſe autem quantum finitum uel infini-
D
tum, per ſe conuenire durationi qua ratione menſurabilis eſt . cum hæc igitur ita ſe habeant, oportet rationem æui attẽdere non penes immutabilitatem atque permanẽtiam rei,ſed penes quantitatẽ,ut quoniam duratio æuiterna partim eſt finita,partim uero infinita, incœpit.n.aliquãdo, ſed nũquam deſinet eẽ, non ſit alia ratio ęui quàm eſſe menſuram durationis habentis initium,ſed carentis fine.Deinde,eſſe & duratio Angeli prior eſt ſecũdum naturam affectionibus & operationibus Angeli ; quæratur an

Refellitur ſuperior opinio.

an in illo priori, duratio præciſe ſumpta ſine ordine & habitudine ad affectiones Angeli, ſit mẽſurabilis necne? non põt negari quin ſit menſurabilis, durationi enim per ſe conuenit eſſe menſurabile: cum igitur duratio Angeli præciſè ſumpta non ſit menſurabilis æternitate aut tempore, ſed tantum æuo, conficitur rationem æui non reſpicere per ſe mutabilitatem, quæ ẽ in affectionibus, & operationib. Angeli, ſed tãtũ durationẽ Angeli. Præterea, cũ operationes Angeli habeant aliã menſuram quàm eſſe Angeli, hoc. n. menſuratur æuo, illæ autem ſm D. Tho. menſurantur tempore diſcreto, non eſt rationi conſentaneum, rationẽ æui quo menſuratur eſſe Angeli, ſumi ex ordine ad affectiones Angeli. quarũ eſt diuerſa menſura.

Sed D. Tho. loco ſuperius citato duo contra eos obijcit, qui definiunt Aeuũ mẽſuram Durationis habentis initium, ſed carentis fine. Vnum eſt, potuiſſe Angelũ creari a Deo ab æterno, & tunc duratio Angeli nõ haberet initium, nihilo minus tamẽ menſuraretur æuo. Alterũ eſt, poſſe Deum facere ut duratio Angeli habeat finẽ, annihilando eum, neq; tamẽ ob eam cauſſam deſineret menſurari æuo; ex quibus argumentatur D. Tho. per accidens eſſe ut duratio quæ menſuratur æuo, habeat initium uel careat fine; & aliunde ſpectandam & petendam eſſe rationem æui. Verum ad hæc tripliciter reſpondere poſſumus. Primum. n. in conſtituendis durationum mẽſuris, non eſt conſiderandum quid in rebus poſſit Deus facere ſecundum potentiam ſuam abſolutã, ſed quid ab eo factum ſit; neq; curandum eſt qualis, & quanta fieri potuerit a Deo duratio Angeli, ſed qualis & quanta facta ſit; alioquin cum poſſit Deus per ſuam omnipotẽtem atque infinitam poteſtatem rem aliquam corruptibilem, & ab æterno creaſſe, & in æternum conſeruare (ſecundum D. Tho. doctrinam) non rectè Philoſophi dicerẽt, tempus eſſe menſuram omnium rerum corruptibilium, propterea quod aliquãdo ſunt, & aliquando non ſunt; nec rectè facerent ſtatuendo definitam durationem cuiuslibet rei corruptibilis: non igitur in re aliqua ſpectãdum eſt qualis

A à Deo potuerit, uel poſſit fieri, ſed qualis facta ſit, qualiſque ſm ordinem naturalem, & rõnem ſuæ naturæ eẽ debeat. Deinde, ſi quia duratio Angeli poſſet eẽ infinita ex parte anteriori, & finita ex parte poſteriori, non eſt ſpectanda ratio æui ex quantitate durationis, cum poſſit etiam Deus per abſolutam poten:iã ſuam facere ut Angelus nec ſecundum eſſe, nec ſecundum affectiones & operationes ſuas uariationem ullam accipiat, ergo eandem ob cauſſam ratio æui non erit ſumenda ex immutabilitate durationis habentis ſibi adiunctam mutabi-

B litatem affectionum. Poſtremo, ſi Angelus eẽt coæternus Deo, duratio eius nõ mẽſuraretur æuo, ſed æternitate participata; ſin autem duratio Angeli, ſicut habet initium ita ponatur habere finẽ, diceremus eam nõ menſurari æuo, ſed eadem plane menſura, qua eius operationes ſecundum D. Tho. menſurantur, nimirum tempore diſcreto.

Scotus 2. Sent. diſt. 2. docet rationem æui nõ conſiſtere in eo quod ſit menſura durationis ex altera parte infinitæ; quia *Opin. Scoti*

C finitum & infinitum uariant quantitatẽ ſecundum magis & minus, uel ſm maius & minus: uariatio autem ſecundum magis & minus, ſicut nõ uariat ſpeciem, ita neque rationem menſuræ uariare debet. Quare ratio æui a Scoto conſtituitur in eo ut ſit menſura durationis permanentis, & quæ ſit tota ſimul. Ex quo fit, ſeptem eſſe genera rerum quę menſurantur (ſecundum Scotum) æuo; primum uiſio Diuinæ eſſentiæ, quam habent Beati. 2. Operationes immanentes Angelo naturales, ut uelle, & intelli-

D gere. 3. Exiſtentia Angeli. 4. Eſſe cæli. 5. Eſſe Animi noſtri. 6. Eſſe materiæ primæ. 7. Eſſe ſubſtantię corruptibilis; nam etiam hoc eſt permanẽs & totum ſimul.

Verùm Scotus dupliciter refellitur. Primò, quia ſuperius oſtendimus cap. 7. Durationem per ſe non eſſe menſurabilem, quatenus eſt permanens & tota ſimul, uel fluẽs & ſucceſſiua, ſed quatenus induit rationem aliquam quantitatis & extẽſionis. alioquin cum omnis duratio ſit permanẽs aut ſucceſſiua, non eſſent *Refutatur opin. Scoti.*

niſi

niſi duæ menſuræ durationis.una rei per manentis,& altera ſucceſſiuæ:& ſic in ratione menſuræ & menſurabilis, æuũ nõ differret ab æternitate. Deinde, quòd ait Scotus, eſſe rerum corruptibilium menſurari æuo, quam ſit à uera ratione & doctrina Ariſtotelis remotũ, & abhorrẽs, ex iis quæ ſupra diſputauimus cap. 3. huius libri cum ageremus de tempore, perſpicuum eſſe poteſt. Sed de ratione æui ſatis diſputatum ſit.

Quæ ſit ꝓpria ratio æui.

Illud autem cõſtituatur tanquam uero propius, & rationi congruẽtius; propriam æui rationem in eo per ſe cõſiſtere, ut ſit æuum mẽſura durationis habẽtis initium ſed carentis fine. Duratio.n. æuiterna eſt per ſe menſurabilis propter quantitatem & extenſionem exiſtentiæ quam habet, extenſio autem eius ea eſt; vt retro quidem ſit finita habẽs initiũ, in poſterum autem ſit infinita, carens fine. Deinceps videamus, an ſit vnum aliquod æuum mẽſura omniũ rerum æuiternarum.

An ſit vnum æuum omnium æuiternorum, an multa, recenſetur opinio D. Thomæ.

CAP. XIIII.

Diuus Thomas 1. Par. quæſt. 10. art. 6. & Quolibeto 5. a. 7. cenſet vnũ eſſe æuũ quod ſit mẽſura omniũ æuiternorum: hoc autẽ ęuum vult eſſe in primo & ſupremo omnium Angelorum. id autem probat dupliciter, primũ quidem, quia ſi eſt vnum tempus omniũ temporalium menſura, multo ueriſimilius eſt vnum eſſe æuũ omnium ęuiternorum. cũ enim æuum ſit ſimplicius tẽpore, & propinquius æternitati, oportet ipſum eſſe magis vnum quam tempus. Quod autem tẽpus ſit unum, conſiſtẽs in motu cæli, diſerte Ariſtote. docet tũ 4. Phyſico. tex. 133. & 8 Phyſico. tex. 76. tum lib. 10. Metaph. tex. 4 Deinde, quod eſt primum, & ſimpliciſſimum in aliquo genere, id ſumitur pro menſura cæterorum quę ſũt in eo genere, ſic albedo eſt menſura omnium colorum, & homo

A omniũ animalium: cum igitur primum & ſupremũ æuiternum ſit perfectius & ſimplicius cæteris, quò.n. Angelus eſt ſuperior, eò ſimplicius operatur, relinquitur æuum locandum eſſe in primo & ſupremo æuiterno.

Sed quodnam ſit hoc ſupremum æuiternum, ſubiectum ęui, non ſatis conuenit inter Thomiſtas; quidam enim aiunt eẽ Animam Chriſti, vt pote quę ſit omniũ creaturarum perfectiſſima; ſed hoc non dicitur conuenienter doctrinæ D. Thom. Aut.n. Anima Chriſti eſt ſubiectum æui, propter exiſtentiam eius, aut
B propter uiſionẽ beatificã, aut ꝑ alias operationes eius; nõ primum, quia ſecũdum D. Thomam 3. p. quæſt. 17 art. 2. & Quolib. nono artic. 3. humanitas Chriſti non habet aliam exiſtẽtiã nec aliud eẽ, quàm eſſe Verbi Diuini: Chriſtus namque licèt habeat duas naturas, nõ habet tamen duo eſſe, ſed tantum unum, eſſe autem uerbi Diuini non pertinet ad æuum, ſed ad æternitatem; Non ſecundum, uiſio enim beatifica cuiuſlibet Beati nedum Chriſti, tranſcendit æuum, attingens æternitatem; quo circa D.
C Thom. putat eam menſurari non æuo, ſed æternitate participatã: Non tertiũ, nam ſicut naturæ animę Chriſti per ſe ẽ minus ſimplex, quàm natura cuiuslibet Angeli, hæc enim eſſentialiter, nec eſt compoſita nec componens, illa autem ut non ſit compoſita, eſt tamen componens & pars compoſiti: ita intellectio Animæ Chriſti tã quæ procedit ex ſcientia eius acquiſita, quàm quæ ex ſcientia infuſa, eſt minus ſimplex & unita, & in plures habitus diſtincta & multiplicata, quàm ſcientia, & intellectio cuiuslibet
D Angeli: quam rem diſertis & perſpicuis uerbis tradit D. Thom. 3. par. q. 11. art 6. Non igitur poteſt anima Chriſti eſſe (ſecundum D. Thomam) ſubiectum ęui. Alij Thomiſtę fecerunt Luciferum ſubiectum æui; ea ratione adducti, quod Lucifer ſm B. Gregorium fuit ſupremus omnium Angelorum, ac deinde ſimpliciſſimus omnium, neque ob peccatum (Dionyſio auctore) perdidit dona naturalia. cũ igitur ſimplicitas æui non ſit attendenda in Angelis, penes operationẽ beatificam, quippe cum ſm D. Thom.

men-

menſuretur æternitate participata, ſed penes ſimplicitatem quæ eſt in operatione naturali Angelorum; alioquin euum non in ullo Angelorum, ſed in Anima Chriſti uel B Virginis Mariæ ponendum eſſe, utpote in quibus uiſio beatifica ſit multo perfectior quã in Angelis; neceſſariò conficitur, Luciferum cuius natura illa ſunt omnium ſimpliciſſima atq; perfectiſſima, cõſtituendum eſſe ſubiectum æui. Verùm opinionem horum, cõceptis uerbis explodit D. Thomas Quolibeto 5. art. 7. non dubitans affirmare Luciferũ auerſum a Deo, decidiſſe a ſimplicitate, & conuerſum ad multitudinem rerum B quarum primatum appetiit, vim eius uariè diſtractam fuiſſe. quamobrem B. Dionyſiũ in libris de Diuinis nominibus c. 4. dixiſſe, Dæmones infirmari circa operationes ſuas naturales. Verũ, quid attinet longius facere, inquirendo ſentẽtiã D. Thomæ de ſubiecto æui? cum eo in loco quem proximè ante memorauimus, explicatiſſimis uerbis ipſe demonſtret, primum æuiternum quod eſt ſubiectum æui, & menſura aliorum omnium æuiternorum, eſſe ſupremũ Angelum Beatũ.

C Cæterũ, rationes, quibus D. Thomas opinionẽ ſuam de unitate æui probare conatur poſſet quis ad hunc modum refellere. Quod enim ait, ſi tempus eſt vnũ numero, etiam æuum unũ eſſe debere, dupliciter uitioſa eſt argumẽtatio; tum, quod unum eſſe tẽpus in motu cæli poſitum, quo uno menſurentur omnes res temporales, & a ueritate & a doctrina Ariſtotelis abhorrere, ſuperius oſtendimus in hoc libro, cum ageremus de unitate tẽporis: tum etiam, quia ut demus unum numero eſſe tempus, non ideo tamen D conſequens eſt unum etiam æuum eſſe debere. Etenim, cum motus cæli vſque adeo præcellat reliquos motus, ut ſit primus, antiquiſſimus, perpetuus, minimus, æquabiliſſimus, certiſſimus, communiſſimus, apud omnes notiſſimus, & cauſſa omnium aliorum motuum, utpotè ſine quo nullus aliorum eſſe queat, vt docet Ariſto. 8. Phy. tex. 56. non temere, nec abſque ratione facere uidentur, qui faciunt unum tempus, idque collocãt in motu cæli, quo uno menſurentur cæteri A motus, qui ab eo pendent. At non ita ſe habet res in æuo, duratio enim rerum æuiternarum, unius rationis eſt in omnibus æuiternis; neq; enim unus Angelus ſecũdum durationem eſt uel antiquior, uel ſimplicior, uel perfectior, uel nobis notior, quàm ali⁹ quilibet Angelus; nec duratio unius, eſt cauſſa durationis aliorum. Deinde, quod ad eiuſdem ſentẽtiæ cõfirmationem addit, in unoquoque genere id eſſe menſuram eorum quæ ſunt eiuſdem generis, quod in eo genere eſt primum, ſimpliciſſimum & perfectiſſimum; ſi intelligatur de menſura perfectionis, cõcedi poteſt; ſin autem de menſura durationis, negari debet: albedinẽ enim aliorũ colorum, & hominem aliorum animalium, menſuram eſſe conſtat, non ſecundum durationem, ſed tantùm ſecundum perfectionem.

Explicantur eadẽ de re opiniones Henrici, Scoti, Ochan, Durãdi.

CAP. XV.

Altera opinio eſt Henrici Quolibeto 5. q. 13. & Aegidij in tractatu de Menſura Angelorũ; qui opinantur quot ſunt æuiterna, totidem æua eſſe conſtituenda: unumquodque enim æuiternum habet ſuum æuum, a quo intrinſecè mẽſuratur. Huius opinionis duplex eſt fundamentum quo ea nititur & fulcitur: unum, quòd cum omnia æuiterna ſint paria ſecũdum durationem, quæ ſola per ſe eſt menſurabilis æuo, aut in nullo æuiterno eſt ponẽdum æuum, q̃d nihil aliud eſſet quàm deſtruere æuum: aut cum nulla cauſſa ſit cur magis locandum ſit in uno, quàm in alio quolibet, ſuum cuique æuiterno aſſignandum eſt æuum. Alterum fundamentum eſt, uel primum æuiternũ, quod D. Thomas facit ſubiectum æui, menſuratur æuo, uel non menſuratur; non mẽſurari æuo, præter rationem eſt; quippe cum habeat durationem æquè menſurabilem, atque cætera æuiterna: ſin autem mẽſuratur æuo quod eſt extra ipſum in aliquo alio æuiterno, at neq; eſt ullum æuum ſuperius

Opinio Hẽrici unumquodque æuiternum habere ſuũ æuũ a quo menſuretur.

Ee ſupremo

A ſupremo ac prius primo: neq; conuenit primum æuiternum menſurari per æuiterna, quæ ſunt illo inferiora: uel menſuratur intrinſecè æuo, quod in ipſomet hæret, at pari ratione unumquodque aliorum æuiternorum ſuo æuo menſurari poteſt. Quare tot ſunt æua, quot æuiterna. Sed hanc opinionem quidam refutant ea ratione, quòd menſura debet eſſe extrinſeca rei menſurabili, & ab ea diuerſa, eaque notior; quod non haberet locum in æuiternis, ſi eorum unũquodque eſſet ſui ipſius menſura.

Opinio Scoti, quodlibet ſuperius æuiternum eſſe menſura inferioris.

B Tertia opinio, eſt Scoti 2. Sent. Diſt. 2. q. 3. cui non placet, uel unum tãtummodo eſſe æuum, uel tot eſſe æua, quot æuiterna: Sed illud magis probari uidetur, quodlibet ſuperius æuiternum eſſe menſurã eius æuiterni, quod eſt illo inferius, ita ut primum ſit menſura ſecundi, & ſecũdum tertij; & ita deinceps in alijs. Verùm, illud Scoto maximè aduerſatur, q neceſſe eſt ſecũdum ipſum, primum æuiternum, aut nullam habere menſuram, cũ tamen habeat duratioñe non minus, quam reliqua æuiterna, menſurabilem; C aut ſeipſo mẽſurari, quod & paulò ante refutatum eſt, & Scoto vr improbabile.

Opi. Ochan et Durãdi nullum eſſe æuum.

Quarta opinio eſt, Guglielmi Ochan, Durandi, & Gabrielis Biel 2. Sent. diſt. 2. qui aiunt nullum eſſe æuum: quod, argumẽto ducto ex refutatione ſuperiorum opinionum, ad hunc modum oſtendi poteſt; ſi eſt æuum, aut eſt unum omnium æuiternorũ, aut ẽ ſuum cuiq; æuiterno, aut quodlibet ſuperius æuiternũ eſt æuũ inferioris; ſed nihil horũ dici poſſe, ſatis perſpicuè demonſtratum eſt refutando opiniones D. Thomæ, Henrici, & Scoti, D ergo nullum eſt æuum. Hanc ſententiã, aſſertores ac defenſores æui, oppugnant ea ratione, quòd omnis duratio eſt per ſe menſurabilis, & oportet menſuram congruentem eſſe rei menſurabili; cum igitur æuiterna habeant duratioñe menſurabilẽ, & nõ tempore noſtro nec æternitate Dei, neutra enim menſura propriè congruit æuiternis, neceſſario effici tur, præter tẽpus, & æternitatem, aliam quandam menſuram cõſtituendam eſſe propriam rerum æuiternarum, quæ uocatur æuum.

Exponitur ſententia auctoris.

CAP. XVI.

Haec diſputantur ab alijs de unitate æui. Nobis autem quid in tãta opinionum varietate propius, atque ſimilius uero eſſe uideatur, explicatis duabus propoſitionibus aperiemus: illud præmonendo, nomen æui dupliciter poſſe accipi, uno modo pro ipſamet duratione æuiterna; quæ habet initium, & caret fine; quomodo nemo poteſt negare æuum eſſe in rebus, niſi quis negare audeat Angelos, cælos, animos noſtros, & materiam primam habere eſſe incorruptibile uel habuiſſe durationis initiũ. Altero mõ pro re aliqua quæ extra animam exiſtens, uerè ſit menſura huiuſmodi durationis æuiternæ: atque hac ſignificatione ſumitur æuum, cum de eo diſceptatur ſit ne in rebus, & an ſit unum, an multa. Hac diſtinctione æui declarata, ſubiiciamus duas illas propoſitiones, quæ noſtram de æuo ſententiam continent, paucis comprehenſam.

Prima propoſitio. Nõ eſt in rebus aliquid diſtinctum a tempore, nuncupatũ æuum, quod ſit uere ac proprie mẽſura durationis æuiternæ. Hæc propoſitio, pbari poteſt eadem ratione, qua ſuperius probata fuit quarta opinio, nimirum refutando ſententias eorum, qui introducentes æuum, variè ipſum cõſtituũt. Verùm, præterea confirmatur etiam hoc firmiſſimo argumento. Non debet poni æuum, propter durationem æuiternam, hęc enim, cum nõ ſit quanta, & extenſa, & habens partes, vtpote quæ eſt tota ſimul & indiuiſibilis, & cum ſit infinita, p ſe non eſt menſurabilis, nõ enim eſſe poteſt per ſe mẽſurabile, niſi quod eſt quãtum, & finitum, id quod ſupra in hoc libro, & perſpicue oſtenſum eſt, & ſæpe inculcatum Non eſt etiam opus æuo, propter intellectum Angelicum, is enim cũ intrinſece, ac per ſe cognoſcat, perfectè ſuam durationem, ſicut perfectè cognoſcit ſuam ſubſtantiam, eſſe, potentias, operationes, & omnia quæ naturaliter de ipſo Angelo ſunt cognoſcibilia, ita nõ eget mẽſura aliqua extrinſeca ad cognoſcendam ſuam duratioñe. Etenim

Probatur, æuum propriè nõ eſſe menſuram durationis æuiternæ.

cum

cũ quantitas alicuius rei per ſe eſt igno-
ta, tunc ad eam cognoſcendam adhibe-
tur extrinſecus alia quãtitas notior; quę
illi tanquam menſura applicata, eã ma-
nifeſtat: ꝙ ſi prior illa quantitas, ꝑ ſe no
tiſſima eſſet, fruſtra quęreretur menſura
aliqua ad eam manifeſtandã. Cum igitur
ſua cuilibet Angelo duratio ſit notiſſi-
ma, & tam nota quàm duratio alius cu-
iuslibet Angeli, nihil attinet ex parte
Angeli, quęrere menſuram aliquam ad
metiendam atque declarandam eius du
rationem. Denique, non eſt neceſſarium
ęuum, propter intellectum noſtrũ; tum
quia ipſum ęuum qualecunq; fingatur,
aut magis aut ęquè ignotũ nobis eſt atq;
ipſa duratio Angeli; quocirca nõ poteſt
illud eſſe nobis huius mẽſura; tum quia
nos durationem Angeli, non metimur
per ęuum, ſed per coexiſtentiam & rela-
tionem eius ad tempus noſtrum. quare
cum ęuum nõ debeat poni vel propter
ipſam durationem ęuiternam, uel pro-
pter intellectũ Angeli: vel propter intel
lectum noſtrum, relinquitur ipſum fru-
ſtra poni. Verum igitur eſt quod proban
dum ſuſcepimus, per ſe & ex parte rei,
nullũ eſſe ęuum quod uere ac propriè
menſura ſit durationis ęuiternę.

Obſerua diligenter doctrinã hãc de menſura durationis æuiternæ.

Secunda propoſitio. Eſt aliqua ſecun-
dum nos, menſura durationis ęuiternę.
Dupliciter nos metiri ſolemus res ęui-
ternas; uno mõ generaliter & confuse, al
tero mõ particulariter, & diſtincte; prio-
rem modum conficit mens noſtra effin-
gendo quandam generalem rationem di
gnoſcendi quanta ſit duratio rerũ ęuiter
narum ex negatione tp̃is, & ęternitatis:
cum.n. res ęuiterna nec ſit temporalis,
quippe cũ ſit incorruptibilis, nec vnquã
deſinat eſſe: neq; ſit ęterna; ꝓpea qđ hẽt
initium durationis; mens noſtra (qua eſt
ſolertia) animaduertit huiuſmodi res ę-
uiternas habere tertiam quandam dura
tionis ſpeciem, interiectam & mediam
inter tempus, & æternitatem, inferiorẽ
quidem ęternitate, quia initium habens
aliquando eſſe cœpit, ſuperiorem autem
tempore, quia fine carens nunquam eſſe
deſinet: quam durationem appellamus
ęuum, nomine, uſu Theologorum, iam-
pridem recepto & trito: & quæ habent
A eiuſmodi durationẽ, eas res æuiternas
appellatione inde ducta, nominamus.
Quare nomen ęui, ſi quis attendat ani-
mum ad rei naturã & uſum loquentiũ,
comperiet ſignificare potius ipſammet
durationem æuiternam, quàm aliquam
eius menſuram. Porrò, ratio illa, qua de
claramus quanta ſit duratio ęuiterna, di
centes eam habere initium ſed carere fi-
ne, uel eſſe ante quidem finitam, poſt au
tem infinitam; eſt generalis & rudis atq;
craſſa, nec tã eſt menſura æuiternitatis,
quã explicata eius notio & quaſi deſcri-
ptio. Poſterior autem modus dimetiẽdi
B durationẽ ęuiternam particulariter, &
diſtincte, qui eſt nobis manifeſtiſſimus
atq; familiariſſimus, fit per coexiſtẽtiam
& relationẽ durationis ęuiternæ ad tem
pus noſtrũ. Etenim nos durationem ęui-
ternam Angelorum apprehẽdimus qua
ſi coextenſam tempori noſtro, eiuſq; dif
ferentijs omnibus coexiſtẽtem: quo fit,
ut illi nos & prius & poſterius, & fuiſſe eſ
ſe & fore (quamuis ipſa indiuiſibilis exi-
ſtens tota ſimul ſit) tribuamus: illamque
diſtinguamus in dies & annos, non ſecus
quàm durationem rerum temporaliũ:
C dicimus enim Angelos nondum vixiſſe
& duraſſe ſex mille annos, non enim tan
tum ſpatium temporis interfluxit, poſt-
quàm ipſi unà cum mundo, & ipſo tem-
pore creati ſunt. His igitur duobus mo-
dis metiri conſueuimus durationem re-
rum æuiternarum; illud autem æuum,
quod ab alijs inducitur tanquàm ꝓpria
menſura eiuſmodi rerum & vacat, & ve-
rò nullum eſſe uidetur in rebus, nec id
cum de illarum rerum agitur menſura,
per ſe uenit atque cadit in ſermonem,
atque apprehenſionem ſeu cogitationẽ
D hominum.

Verũ de ęuo hactenus: ſequitur, vt de
tẽpore diſcreto, quod a quibuſdam po-
nitur quarta menſura ab aliis tribus ſu-
pradictis differens, uerba faciamus.
de quo cum pauca dixerimus,
finem huic diſputationi,
quæ eſt de menſu-
ris durationũ
impone-
mus.

De tempore diſcreto opinio Thomiſtarum.

C A P. VII.

TRia ſunt genera operationum Angeli: Eſt.n. operatio eius beatifica, quæ eſt uiſio Diuinæ eſſentiæ, quam D. Thomas ait menſurari æternitate participata: eſt etiam operatio eius tranſiens in res corporeas, ut cum Angelus mouet ſecũdum locum corpora, vel ipſe etiam ſecundum locum mouetur; qđ genus operationũ, cum ſit res quædã mutabilis, ſucceſſiua & temporalis, eſt .n. motus localis, non uidetur requirere aliam menſuram, quàm tempus noſtrũ. Nam quod talis motus efficiatur ab Angelo, qui ſupra tempus, & qui operando non pendet a tempore, id non obſtat, quominus is menſuretur a noſtro tẽpore; alioquin pari rõne cõcludi poſſet motum primi mobilis qm̃ is efficitur ab intelligentia, nec pendet ab alio motu, nõ menſurari tempore noſtro. quãquàm nõ me latet D.Thom. 1.par.q.53.ar.3. affirmare motum localem Angeli, qui fit pp aliquam operationem Angeli tranſeuntem in res corporeas, ſi continuus ſit, menſurari tempore continuo, non hoc noſtro quo menſurãtur res ſublunares, ſed quodam alio diuerſo, & ſuperiori; ita ut ſecundum D. Thomam, ſint tria tempora inter ſe diuerſa; unum, hoc noſtrum, quo metimur ſublunares motus phyſicos pendentes a motu cæli; alterũ tempus quoddam continuum ſuperius priori, non pendens a motu cęli, quo mẽ ſuratur motus localis Angeli; tertium ẽ tempus diſcretum, de quo nunc diſputationem inſtituimus. Sed hæc quàm uera ſint, & rationi conſentanea, alii iudicent, neque enim omnia ſunt huius diſputationis ac loci. Mihi certè tempus illud continuum ab hoc noſtro diuerſum, nec uidetur ullam ob cauſſam neceſſarium, cum ad omnem durationẽ continuæ ſucceſſiuam, metiendam, hoc noſtrum tempus ſatis ſit; nec facile expediri poſſit, in quo, quemadmodũ, & quorſum ſit illud alterum tempus. Etenim una eſt ratio temporis, quæ eſt eſſe numerum motus

An motus localis quo mouetur Angelꝰ mẽſuretur hoc noſtro tempore.

A ſecundum prius & poſterius, qualiſcunque & cuiuſcunque & in quocunque ſit ille motus. Non.n. propter motus uarietatem quæ oritur uel ex ſubiecto, uel ex mouente, uariatur tempus, niſi tantum per accidens & materialiter.

Sed ad uarietatem operationum Angeli reuertamur. Præter illa ſuperiora duo operationũ genera, tertium eſt continens naturales operationes Angeli immanẽtes, & ſpirituales; cuiuſmodi ſunt intelligere & uelle, loquor de ĩtellectione & volitione naturali; ut hinc excludamus beatificam. Huiuſmodi aũt operatio-
B num, quatuor ſm Thomiſtas ſunt ꝓprietates. Prima, quod habent durationem utrinque finitam, incipiunt enim, & deſinunt eſſe, poteſt namque Angelus de nouo ſuſcipere intellectionem alicuius rei, & paulò poſt eam deponere.
2. Poteſt intellectio Angeli eſſe inſtantanea, ita ut Angelus uno tantum inſtanti rem aliquam intelligat, & conſideret; poteſt etiam diuturnior eſſe ſi Angelus intellectionem diu continuet; ex quo fit, ut poſſint huiuſmodi operationes ſecũdum ſuam durationẽ proportione qua-
C dam reſpondere uel tempori noſtro, uel uni tantum eius inſtanti. 3. In naturalibus intellectionibus Angeli eſt ſucceſſio non continua: nam una intellectio nõ eſt continua alij intellectioni, non.n. ſibi inuicem continenter cohærent, ſed eſt ſucceſſio diſcreta, una enim intellectio ſuccedit poſt aliam; poteſt enim Angelus intelligens hominẽ, deponere intellectionẽ eius & ſuſcipere intellectionem cæli, uel immediatè, uel mediate.
4. Huiuſmodi operationes, non ſunt ens aliquod fluẽs & ſucceſſiuum, ſed perma-
D nens, & totum ſimul; non quod uolitio Angeli ſit indiuiſibilis, non ſuſcipiẽs magis, & minus, poteſt.n. intendi & remitti; neque enim neceſſe eſt uoluntatem Angeli quamcunque rem uelit, in eam ferri omni ſua ui, & conatu, ſed quia uolitio Angeli non eſt ſicut motus, cuius eẽ cõſiſtit in fluxu, & ſucceſſione; & cui repugnat, ut is habeat partes aliquas ſimul permanentes.

Harum igitur operationũ Angeli mẽ ſurã, Thomiſtæ appellant tempus diſcretum: tempus quidem, propterea quod uide-

Nota ſētētiam & doctrinā Thomiſtarū de tempore diſcreto.

videtur eſſe proprium temporis metiri durationem finitam, in qua eſt ſucceſſio ſecundum prius, ac poſterius; tempus.n. definit numerus motus ſm prius ac poſterius; ſupradictæ autē operationes Angeli, habēt duratione finitam, eſtq; in illis ſucceſſio ſecū dum prius & poſterius ea ratione ut paulo ante declaratum eſt a nobis. Diſcretū uerò tempus appellāt, quia illæ operationes Angelicæ non ſuccedunt ſibi inuicē cōtinue, ſed diſcrete ac diſiunctè una cōſequitur aliam, ſiue mediatè ſiue immediatè: at hoc noſtrum tempus cum ſit menſura motus qui eſt continuus habens continuam ſuarum partiū ſucceſſionem, ritè nominatur tēpus continuū. Porrò quælibet operatio Angeli uocatur inſtās, ſiue duratio eius ſit inſtātanea ſiue non, & ex huiuſmodi inſtātibus componitur tēpus diſcretū; itaq; unaquęque illarum operationum mēſuratur uno inſtanti tpis diſcreti; ipſa uero huiuſmodi operationū ſucceſſio & uariatio ſm prius & poſterius, mēſuratur ipſo tēpore diſcreto; quemadmodū in mēſura multitudinis, quælibet res ſiue magna ſit ſiue parua menſuratur unitate, multitudo autem rerum menſuratur numero.

Quadruplex diſcrimen inter tempus cōtinuum & diſcretum ſecundum Thomiſtas

Atq; hinc licet colligere quadruplex diſcrimen inter noſtrū tempus & hoc tēpus diſcretum. Primò, illud eſt menſura ſucceſsionis continuę, hoc ſucceſsionis diſcretæ. Deinde, illud non componitur ex ſuis inſtātibus, hoc ex ſuis inſtantibus componitur nō ſecus quàm numerus ex unitatibus. Poſtea, inſtās illius tpis, ſemper eſt indiuiſibile, nec pōt ulli parti tēporis coexiſtere, inſtās huius diſcreti temporis, licèt in ſe ſit indiuiſibile, aliquando tamen ſecundū durationem ſuam coexiſtit tantum inſtāti noſtri tēporis, aliquādo etiam alicui parti noſtri tēporis. Poſtremo, in illo nō poſſunt inſtātia eſſe ſibi inuicem immediata neque continue neque contiguè neque deinceps; ut probat Ariſ. 6. Phy. in hoc autem poſſunt inſtātia eſſe ſibi inuicē immediata, ceu unitates in numero.

Hæc eſt opinio Thomiſtarum de tempore diſcreto, quam innuit D. Thomas 1. Par. q. 10. ar. 5. ad primum. & q. 53. ar. 3. & Quol. 10. art. 4. & D. Bonauentura 1.
A Sent. diſt. 37. eandem ſequitur Henricus Quol. 5. q. 13. & Aegidius in tractatu de menſura Angelorū, & Durādus 2. Sent. diſt. 2. quæ ſententia probatur primùm hac ratione. Duratio huiuſmodi operationum Angeli, eſt mēſurabilis, ſed non æternitate nec æuo nec tēpore noſtro; ergo hoc tempore diſcreto; illa enim duratio nō eſt mēſurabilis æternitate nec æuo, tum quia eſt utrinque finita habēs initiū & finē, tum quia recipit ſucceſsionem ſm prius, & poſterius, quæ duo ſūt cōtra rōnem æternitatis, & ęui. Nec eſt mēſurabilis hoc noſtro tpe, partim qm̄
B illiuſmodi operationes cū ſint ſpirituales & nō pendētes ab ullo motu corporeo, ſunt ſupra tēpus noſtrū, & altiorem mēſuram requirūt; partim quia pōt Angelus habere duas intellectiones inſtantaneas ſibi immediate ſuccedentes, quæ nō poſſunt menſurari tempore noſtro, cum ſint totæ ſimul, & indiuiſibiles, nec inſtantibus noſtri temporis, cum ſint inter ſe immediate coniunctæ, quod repugnat inſtantibus noſtri temporis.

Deinde, conātur idē perſuadere multis teſtimoniis D. Auguſtini, is enim tū
C in 8. lib. ſuper Geneſim c 21. & li. 12. de Ciui. Dei c. 15. tum alijs quāplurimis locis ait in operationibus Angelorū eſſe implicatū tempus, & creaturam ſpiritualem, tametſi non per loca, per tempora tamen moueri a Deo. Sed quidam uehementer urgent Thomiſtas illo argumento. Si Angelus poteſt habere duas intellectiones inſtātaneas ſibi immediate ſuccedentes, quarum unaquæque per ſe reſpondeat inſtāti noſtri temporis, quod ipſi concedunt & ſumunt ad probādam ſuam opinionem, ex eo neceſſario conſicitur etiam in noſtro tēpore poſſe dari
D duo inſtantia ſibi immediata, nam prior intellectio Angeli reſpondet uni inſtāti noſtro, & poſterior intellectio reſpōdet ēt uni inſtāti noſtro, ſed poſterior intellectio ponitur immediatè ſuccedēte priori, ergo pari ratione unum inſtans noſtrum immediate ſuccedit alii inſtanti.

Scotus 2. Sent. d. 2. q. 4. qm̄ opinatur rationē æui in eo eſſe ut metiatur durationē permanentē; & quæ eſt tota ſimul cuiuslibet rei qualiſcunq; ea fuerit, hoc eſt ſiue īcorruptibilis, ſiue corruptibilis,

ſiue durationis infinitæ ſiue finitæ, iõ ait operationes Angeli, de quibus nunc agimus, menſurari æuo, cũ ſingulæ habeant durationem permanentem, & totam ſimul: neque referre quanta ſit earũ duratio finita ne an infinita, magna an parua. Verum quia opinionem Scot. ſupra refutauimus, cum ageremus de ratione æui, non erit in præſentia opus eã refellere.

Sententia auctoris de tempore diſcreto breuiter expoſita.

Quod igitur eſt iudicium; quæ ſententia noſtra de hoc tempore diſcreto? Equidem tria hic ſtatuo: primùm enim arbitror, triplicem tantùm eẽ ſpeciem durationis, ſpectando rationem quantitatis, propter quam ſolam duratio eſt per ſe menſurabilis; vnam æternam, utrinq; infinitã; alteram æuiternam, ex altera parte infinitam; tertiam temporalẽ ex vtraque parte finitam, quæ nimirũ, & initiũ habet & finem, nec præter has alia ulla fingi poteſt. Deinde; aio tempus dupliciter poſſe accipi; uel phyſicè, quod tantũ ẽ in ijs, quæ ſubijciũtur motui phyſico, quo tempore certum eſt nõ menſurari operationes Angeli: uel metaphyſicè, qđ reperitur vbicunq; ẽ aliqua ſucceſſio vnius poſt aliud, & variatio ſm prius & poſterius; atq; hoc modo ſumit tempus D. Auguſtinus, cum inquit Angelos moueri in tempore, & in eorum actionibus eſſe tempus. Poſtremo, quod in fine præcedentis capitis diximus de æuo, idem quoque de duratione operationum Angeli ſentiendum, dicendumque arbitramur; nempe, eiuſmodi durationem per ſe menſurabilem non eſſe, cum ſit indiuiſibilis, expers quantitatis & extenſionis, omne autem menſurabile neceſſe ſit eſſe quantum & aliqua præditum extenſione; neque ad eam durationem manifeſtandam opus eſſe Angelo aliqua extrinſeca menſura, cum illam durationem Angelus intrinſecè, & per ſe cognoſcat perfectiſſimè; neq; noſtra cauſſa inrroducendam eſſe menſuram aliquam illius durationis diuerſam a noſtro tempore, quæcũque enim fingatur, erit nobis quàm illa duratio, vel æquè ignota, vel etiam ignotior, neque nos aliter illam durationem operationum Angeli metiri poſſumus, quàm durationem exiſtẽtiæ ipſorum, per coexiſtẽtiã nimirũ, & relationem ad noſtrũ tẽpus; deniq; quæcunque paulo ante diximus de æuo, ea poſſunt (ne ſæpius eadẽ repetantur) ad hunc locum trãsferri, & accommodari. Sed vereor, ne dum quæ ad mẽſuras durationum pertinẽt, ea nimis ſubtiliter ac diligẽter perſequor; lõgius prouectus & euagatus ſim, quàm patitur ratio mei inſtituti, quare finem huic diſceptationi & duodecimo lib. imponens referam me ad ea quæ reliqua sũt huius operis, pertractanda.

FINIS DVODECIMI LIBRI.

DE NATVRA MOTVS

LIBER DECIMVSTERTIVS.

Cognitio motus ad omnes Philoſophię naturalis partes multaſque alias diſciplinas plurimum conducit.

QVAM eſt motus cōmunis omniū rerū quæ natura cōſtāt, tā eſt cognitio eius nō modo uniuerſæ Philoſophiæ naturali ſed aliis ēt permultis diſciplinis, neceſſaria. Quot aūt,& quantas utilitates ſcientia motus ad oēs Phyloſophiæ partes percipiendas adferat, hinc perſpicuum eē poterit. Primo,natura, in qua explicanda tota Phyſica occupat̄,ignorato motu nequit bene cognoſci;cū natura definiatur eſſe principium motus, & motus ſit quippiam proprium naturæ, omni ſoli & ſemper conueniens; uide Ariſt.3.Phyſi.tex.1.Deinde,res ſubiectæ Philoſophiæ naturali,eius definitiones, demonſtrationes,termini denique ac limites Phyſiologiæ definiuntur motu: & ab Ariſtotele ſcientiæ ſpeculatiuæ ita diſtinguūtur, ut Phyſica res motui omnino coniunctas tractet, Mathematicæ diſciplinæ ratione a motu ſeiunctas, Metaphyſica,re & ratione ſeparatas. Poſtea, pleraque ac præcipua fundamenta Philoſophiæ, motu deprehenſa & cognita fuerunt; motu.n.reperta ſunt quatuor genera cauſſarum,quod indicat vniuſcuiuſque cāæ definitio;motu locali & alteratione,inuenta ſunt quatuor elemēta; materiam primam eſſe, atque ingenerabilē,& incorruptibilem eſſe,motus patefecit: Mundum æternum eſſe, & generationem rerum æternam, Ariſtotel. falſo quidem, ſed ex motu tamen argumentatur: priuatio motus phyſici monſtrauit Ariſtot. humanum intellectum ingenerabilem,& incorruptibilem eſſe, diſſimilem formis materialib. & ut intellectus

B eſt, extra conſiderationē Phyſici. Quōd natura propter finem agat motus rerū naturalium, qui ordine ac vt plurimùm eodem modo fiunt,manifeſtè oſtendit. Præterea,omnium rerum perfectio, motu declaratur & acquiritur;nam quæ nō ſunt, per motum exiſtūt; quæ iam ſunt, perfectionem ſuam, uel in motu habēt, ut animata;uel per motum acquirūt, ut res inanimatæ; vel motu perfectionem ſuam alijs communicant, ut cæli & Intelligētiæ. Ad hæc,ſublato motu gradꝰ, ſpecies,& perfectiones rerū naturalium

C diſcerni non poſſent. His accedit, ꝙ ex motu natura cæli differens ab his ſublunaribus,numerus,ordo,& dignitas orbiū cæleſtiū, & ordo Vniuerſi cognoſcitur. Poſtremò,ſi tollis motū, nec Metaphyſica,nec Perſpectiua, nec Muſica, nec Aſtronomia,nec Medicina,nec aliæ multę diſciplinę,ſpeculatiuæ,actiuæ,& factiuæ ſtare poterunt.uide Ari.8.Phyſi. tex.22. Cum igitur tam multiplex ſit utilitas, quam parit cognitio motus, uiſū nobis ē ſeparatim de motu generalem tractationem cōſcribere, tres ob cauſſas: Pri-

D mò, quoniam contemplatio & cognitio rerum uniuerſalium, præcedit cognitionē rerū particularium: quamobrem generalis motus præcognitio, neceſſaria ē ad intelligendas ſpēs eius: Deinde, qm̄ de motu Ariſ.& pauca uniuerſè ſcripſit, eaque non uno in loco,ſed ſparſim in uariis.Poſtremò,quia ſi omnia,quæ ad motum uniuerſè pertinent ſeorſim, explicata fuerint, cum ad tractationem ſpecierum eius accedemus, breuior erit,facilior, & ordini naturali congruens earum explicatio: ſic enim, & quæ omnis motus communia ſunt,& quæ uniuſcuiuſque motus propria,diſpiciemus,& in

omnib. rebus demõſtrationibus uniuerſalibus,ac propriis utentes. propriã atq; perfectã cuiuſque rei ſcientiam cõſequemur. Tripartita ãt erit tractatio motus, in tres libros diuiſa : primùm enim explicabuntur ea, quę attingunt eſſentiã motus : tũ agetur de uariis & pręcipuis quibuſdam diuiſionibus motus: Poſtremò,differemus de motus ęternitate. In hoc autem, qui proximè ſequitur libro, tria explicanda ſunt , quę pertinent ad declarandã motus naturam : Vnum eſt, ĩ quo genere, uel categoria poni debeat motus;alterũ eſt,ſubtiliter ac diligenter explanare definitionem motus traditã ab Ariſt.3.Phyſic. tertium eſt , agere de terminis motus,ex quibus,unitas,diſtinctio, contrarietas, & pręſtantia motus , ęſtimatur.

In quo genere ſeu Categoria ſit Motus.

CAP. I.

HAne quęſtionem tractat Alexãd. 1.lib. Naturalium q.c.21. Simplicius in Pręticamen.& obiter ſuper 4.te.li.3.Phy.Auerr.3.Phy. comm.4. & 5.lib.Phy.com.9.Albert.in 3.Phy. tractatu 1.c.3. A nobis ſic declarabitur, ut primò exponamus ſententiam, quam arbitramur magis probabilem , deinde , ſi quę remanet dubitatio propter eos,qui contra ſentiunt,eam tollamus.

Sententia autem noſtra duas partes habet; priori aſſerimus motum in nullo certo pręticamẽto per ſe reponi: poſteriori aũt affirmamus,motũ poni in prædicamento reductiuè , ideſt reduci ad ꝓdicamẽtum eius rei; ad quam fit motus; ut generatio,quia fit ad ſubſtantiam, reducitur ad pręticamentum Subſtantię; augmentatio ad prædicamentum Quãtitatis; & ſimiliter alij motus.Prior pars noſtræ ſentẽtiæ,ita probatur. Primo,neque motus eſt aliquod prædicamẽtum diuerſum ab aliis decem,ut putauit Plotinus referente Simplicio , quia decem tantùm eſſe prædicamenta , & omnium ferè Philoſophorum cõſenſu receptum eſt ; & hoc demõſtratur, tum in Logica,

Probatur motũ ꝑ ſe non ptinere ad vnã aliquam categoriam.

tùm in Metaphyſica; neque motus ponitur in aliquo prædicamẽto illorum decem,quia Ariſ. in nullo eorum repoſuit motum,imo repoſuit in poſt pręticamẽtis , ſignificans motum non contineri in aliquo certo ꝓdicamento,ſed uagari per multa pręticamenta.Deinde,omnes interpretes exponentes textum quartum lib.3.Phy.aiunt motum, non dici uniuocè, ut uidere licet apud Simplic. Auerr. Albertum : ergo motus non reponitur in aliquo prædicamento; nam tam æquiuoca,quàm analoga remouentur a prędicamentis.Et confirmatur hoc, quia ſicut Ariſt.in 7.Metaph.tex.4.ait ſubſtantiam eſſe priorem accidente , tempore, natura & perfectione,ita idem ſcribit 8. Phyſi.56. motum localem eſſe priorem alijs motibus,tempore, natura,& perfectione;ergo ſicut ſubſtantiæ & accidenti non datur unum commune genus , ita neq; dabitur genus commune motui locali,atque alijs motibus. Prætecea, motus idem eſt ſecundum rem cum termino ad quem, ut poſteriùs oſtendetur, & quamuis hoc apud aliquos dubiũ ſit, tamen illud certum eſt apud omnes , motum non poſſe exiſtere , aut definiri ſine termino ad quem,quoniam ab ipſo accipit unitatem & diſtinctionem,ut dicitur 5. Phy. ſi ergo motus eẽt genus commune generationi,augmentationi & alterationi,ergo daretur terminus ad quẽ reſpondens illi motui generico , cõmunis genericè & ſubſtantiæ, ad quam fit generatio, & qualitati ad quam fit alteratio , & quantitati ad quam fit augmentatio,quod & Ariſt.negat 3.Phyſi.tex.4.& per ſe abſurdũ eſt ; quoniam ſubſtantia, quãtitas,qualitas,cum ſint genera ſumma, nõ habent aliquod genus ſuperius , neque quidpiã quod de illis uniuocè dicatur. Poſtea , ſi motus eſſet unum aliquod genus,ergo augmẽtatio, alteratio & alij motus,eſſent unius generis, quod eſt falſum;quoniam Ariſt.5.Phy.tex.31. tradit tres modos , ſecundum quos motus dicitur eſſe unus;nam inquit,vel motus eſt unus genere, cuiuſmodi ſunt omnes motus, qui pertinẽt ad eandem categoriam,ut oẽs generationes inter ſe,vel alterationes inter ſe:uel eſt unus ſpecie, quoniam terminus ad quẽ eſt unius ſpeciei,

ciei, vt omnes calefactiones ſunt vnius ſpeciei,quia fiūt ad calorem, qui eſt una ſpecies qualitatis;vel eſt unus motus numero,quando & ſubiectum,& terminus ad quem,& tempus eſt vnū numero. Si autem motus in communi, eſſet genus, Ariſt. prætermiſiſſet alium modum unitatis,ſecūdum quem omnes motus poſſent dici eſſe unius generis,quatenus cōueniunt in motu,qui ponitur eſſe genus illorum,& ea ratione,generatio, alteratio,& latio eſſent unius generis.

Poſterior autem noſtræ ſentētię pars quod motus reducatur ad categoriam eius rei,ad quā tendit motus, ſic oſtenditur.primo,quia uia,& principiū, reducitur ad prędicamētum eius rei, ad quā eſt uia,& cuius eſt principiū: ſed motus v.g.generationis,eſt uia ad ſubſtantiam, & idē iudicium eſt de alijs:ergo &c. Poſtea, imperfectum & perfectum non uariant ſpeciem: ſed motus nihil aliud eſt quàm res ad quam eſt motus, prout eſt imperfecta,& in fieri;ut calefactio nihil aliud eſt quàm calor prout eſt imperfectus & tendit ad perfectionem, quare ambo ad idem prædicamentum pertinebunt. Tum,actus, & potentia pertinent ad idem prædicamentum, ut calor in potētia & calor in actu, non pertinēt ad diuerſa prædicamēta,ſed reducuntur ad idem, ergo quod eſt in potentia non differt genere,ab eo quod eſt actu: ergo multò minus quod partim eſt actu partim potētia,differet genere ab eo,quod eſt actu: ſed motus nihil aliud eſt quàm res quæ producitur, prout partim eſt actu,partim potentia,ergo non differet genere ab ipſa re:nam ſi calor in potentia eſt eiuſdem categoriæ,atque calor in actu,ergo calor(ut ita dicam) fiens, qui partim eſt actu partim potētia, erit quoque eiuſdem categoriæ, atque calor in actu: & hanc rationem tangit Auerroes 5.Phy.comm.9.

Quō dixerit Alexander motū referri poſſe ad uarias categorias.

Nunc reſpōdendum eſt cuidam obiectioni quæ cōtra ſupradictam ſententiā exiſtit ex his quæ ſcribit Alex.1.Lib.naturalium quæ. cap.21. illic enim ait motū pertinere ad varias categorias: nimirum ad categoriam Quantitatis, Ad aliquid,Paſſionis, Qualitatis,& ad categoriam eius formæ ad quam dirigitur mo-

A tus. Sed reſpōdendū eſt,motū, per ſe ac directè, ad nullam categoriā pertinere (vt ſupra oſtenſum eſt) ſecundum quid autem,pro vt varijs modis cōſideratur, etiam poſſe referri ad varias categorias. Poteſt enim reduci ad categoriam Quātitatis,quatenus eſt de genere continuorū,vt hic inquit Ariſ. principio li.3.Phy. nam continuum & diſcretum, ſpecies ſunt quantitatis:ad categoriam vero Ad aliquid, quia motus eſt actus mouentis in mobili,vt definit Ariſt.3.Phy.tex.23. mouens autem,& mobile ſunt relatiua; reuocatur quoq; ad categoriam Paſſio-
B nis, quia ſicuti paſſio eſt in patiente, ita motus in mobili,& ſicuti per paſſionem res trāſmutatur & afficitur, ita quoque per motum; & quia tertia ſpecies Qualitatis appellatur paſſio, & patibilis qualitas,hoc etiam nomine motus redigi poſſet ad categoriam Qualitatis:poſtremo, quia motus eſt via ad aliquā formam, & non differt ab ea,niſi tanquā imperfectū a perfecto,merito reducitur ad prædicamētū illius. hęc igitur conſiderans Alexander ſcripſit, motum referri poſſe ad varias categorias. Quod autē hæc uere
C & propriè dici nequeant de motu, hinc planum eſt: motus enim per ſe nō eſt in prædicamento Quantitatis, quoniam Ariſt.& in logica in categoria Quantitatis,& in Metaphyſica li.5.tex.18.ait motum eſſe quantum per accidens:nam cū duplex ſit ratio quantitatis,vna eſſe diuiſibile in partes,altera eſſe mēſuram;neutra per ſe conuenit motui, motus enim diuiſibilis eſt vel propter mobile,vel pp id in quo fit motus:rō autem mēſurę nō conuenit motui per ſe, ſed propter tempus, quod eſt numerus motus. Deinde
D neque eſt in categoria Ad aliquid; nā ſi motus eſt relatiuum,neceſſario habebit ſuum correlatiuum: hoc autem,uel erit mobile,vel mouens,nā quid ſit aliud ne fingi quidem poteſt:at reſpectus motus ad mobile,cum ſit reſpectus accidentis ad ſuū ſubiectū,non pertinet ad categoriā Ad aliquid, alioquin omnia accidētia includerētur in prædicamento ad aliquid: reſpectus autem motus ad mouens, eſt reſpectus effectus ad cauſſam, qui licet ſecundariò,& vt uocāt ſecundū dici,habeat vim aliquā relationis, tamē princi-

principaliter & ſecundum eſſe, minime habet; alioqui omnes res quæ productæ ſunt à Deo, conijci deberent in categoriam Ad aliquid. Quod non ſit in categoria Actionis, uel Paſſionis, ex eo pſpicuum eſt: quia motus indifferens eſt ad actionē, uel paſſionem; & idem motus, prout habet reſpectum ad agens, dicitur actio, prout autem habet reſpectum ad patiens, dicitur Paſſio; quare ſi quia per motum patiens mouetur, debet motus poni in categoria paſſionis, ergo pari ratione, quia per motū agens mouet, ęque deberet collocari in categoria Actionis. Deinde, ſi motus eſt in categoria Paſſionis, ergo hæc eſt bona pdicatio; motus eſt paſſio; ſimiliter hæc quoque eſt bona; actio eſt motus, ergo a primo ad ultimū, erit quoque bona prædicatio hæc, actio eſt paſſio, per illam regulam prioriſticam, Dici de omni &c. quod abſurdum eſt, quippe cum actio, & paſſio ſint categoriæ diuerſæ inter ſe. Quod autem ait Alexander, motum pertinere ad tertiam ſpeciē qualitatis, quatenus eſt quędam paſſio, nō eſt abſolute uerum; nam paſſio, quæ eſt tertia ſpecies qualitatis, nō eſt quilibet motus, ſed tantùm eſt alteratio, neque eſt quęlibet alteratio, ſed quæ breui, & celeriter trāſit, nec afficit, atque denominat ſubiectum. Verùm ad quam categoriam pertineat motus, ſatis dictum ſit.

Explicatur definitio motus tradita ab Ariſt. 3. Phy. tex. 6.

CAP. II.

ARiſtoteles in 3. lib. Phy. magna diligentia uſus eſt in explicāda natura motus, nam a tex. 3. uſq; ad 6. pmiſit quatuor hypotheſes ualde utiles, ad definiendum motum. Deinde, dedit tres definitiones motus; unam tex. 6. alteram tex. 16. tertiam tex. 23. Poſtea, multis modis declarauit, & confirmauit primam definitionem, a tex. 7. uſque ad 12. explanando particulas definitionis, a tex 12. uſq; ad 16. demonſtrādo eos, qui ſecus de motu ſenſerunt, uel aliter ipſū definierunt, proprię naturam eius ignorantes, multùm erraſſe, Poſtremo, quoniam vt dicit libro 4. Phy. tex. 31. ſignum bonæ definitionis eſt, ex illa ſolui poſſe dubitationes, quæ circa rem definitā exiſtunt, idcirco Ariſ. a tex. 18 uſq; ad 24. diligenter exponit duas dubitationes quæ de motu afferri ſolent, nimirum an motus ſit in mobili, an potius in mouēte; & an idem ſit actus mouentis, & mobilis: quæ dubitationes ex ſecūda & tertia definitione motus, facile diſſoluuntur. Sed de viis quibus inſtitit Ariſt. ad inueſtigādā definitionē motus, uide Auer. 3. Phy. com. 12. Cum igit cognitio motus pernecessaria ſit, difficilis tamē (vt dr 3. phy. tex. 15.) cū ſit motus act⁹ imperfectus & mixtus cum potentia; enitendum nobis eſt, ut eam planam, & facilem reddamus: quod ſperamus nos aſſequi poſſe, ſi primùm omnes particulas primæ definitiones ſubtiliter, & diligēter explanemus: deinde diſſoluamus difficultates quę circa hanc definitionem occurrunt. Definitio autem motus a nobis explicāda hęc eſt. [Motus eſt actus entis in potētia put in potentia] In qua ſunt quatuor particulæ, Prima ē [Actus. 2. Entis, 3. In potentia 4. Prout in potentia,] quas ſigillatim diſcutere oportet.

Actus græce eſt ἐντελέχεια, & ſic legit Alexāder, Porphyrius, & Themiſti⁹. Sed hæc lectio non probatur Simplicio, quoniam nomen Endelechiæ, ut declarat ethymologia eius, ſignificat pfectionem, quæ duplex eſt (ut dr 2. de Anima tex. 2.) una eſt forma perfecta, altera eſt operatio a tali forma proficiſcēs: motus autē eſt actus imperfectus, ut dicitur 3. Phy. tex. 15. quare Simplicius mauult legi, energiā, quod nomē dicitur de omni actu, tam perfecto, quam imperfecto. Verū pro Alexandro & aliis dici poſſet, uocabulū endelechiæ propriè quidē ſumi pro actu pfecto, Interdū tn̄ ample uſurpari pro oī actu; ut idē ualeat, atq; energia: nā Ariſtoteles paulo infra loquēs de motu, an ſit motus vnus actus mouētis, & mobilis, indifferēter vocat nunc Endelechiā, nūc Energiā: Et ſicuti generatio, quæ eſt uia ad naturam, uocatur natura, ut 2. lib. phyſic. text. 14. dictum eſt, ita quoque motus, quoniam eſt uia ad formam quæ proprię dicitur Endelechia,

An motus dici q̄at Endelechia.

poterit

poterit etiam appellari Endelechia.

Triplex actus in omni re naturali.

Sciendum eſt autem, in omni re natu
rali, quæ accipit eſſe per generationem,
inveniri triplicē actū: unū p quē res fit;
& hic eſt motus; alterum, per quē res ha
bet eſſe, & hic eſt ipſa operatio: quamuis
igitur forma dicatur actus primus reſpe
ctu operationis ſuę, tamen poteſt dici a-
ctus ſecūdus, reſpectu motus per quem
acquirit. Actus uerò primus & vltimus,
ſemper in idem numero incidunt reſpe-
ctu diuerſorū; nam motus reſpectu mo-
bilis; eſt actus primus & imperfectus, re-
ſpectu autem mouētis, eſt actus vltimus,
& perfectus; quia proficiſcitur a forma q̄
eſt in mouente: Nam ut dicitur 3. Phyſi.
tex. 17. ſemper mouens affert aliquā for
mam, quæ eſt principium motus. Hinc
igitur facile itelligitur definitio motus
quā Themiſtius tradit 3. Phy. ſuper tex.
7. dicens (motum eſſe primum actū eius,
quod eſt in potentia) Nam ſecundus, in-
quit, actus, eſt forma, per quam res iam
quieſcit: cur enim uocet motum actum
primum, ex his quæ diximus palam eſt.
Similiter planum eſt quod hoc loco ſcri
bit D. Thomas, aſſerens res antequā mo
ueantur eſſe in duplici potentia, una ad
fieri, altera ad eſſe: prior potentia reduci
tur ad actum per motum, nam cum res
mouetur, tunc fit, & non eſt amplius in
potentia ad fieri, uel moueri; altera verò
reducitur ad actum per formam, quæ cō
pleto motu, dat eſſe rei. Dicitur autem
motus actus, quia neceſſe eſt, cum moue
tur res, habere aliquid formæ, quæ eſt a-
ctus; nihil enim aliud ē motus, vt v.g. ca
lefactio, quàm calor qui producitur ab
igne, & continue perducitur ad amplio-
rem perfectionem.

Quatuor dubitationes.

Sed hic exiſtūt quatuor dubitationes.
Prima eſt, cum motus ſit actus mixtus
cum potentia, cur potius definitur per
actum, quàm per potentiam. 2. Eſt, Ariſ.
2. de Anima text. 2. facit duplicē actum,
unum primum quem ait eſſe formam, al
terum ſecundum, quem dicit eſſe opera
tionem prouenientem a forma; neuter
autem conuenit motui, nam neque mo
tus eſt forma perfecta, neque eſt opera-
tio proueniens a forma, ſed potius ten-
dens ad formam: ergo male dictum eſt
motum eſſe actum primum. 3 Eſt, Dictū

A fuit rem cum mouetur, nō eſſe amplius
in potentia ad motum, ſed eſſe in poten
tia ad formam; contra, quia motus, cum
ſit continuus & diuiſibilis, habet partes
alias priores, alias uero poſteriores, cum
igitur res eſt in priori parte motus, erit
etiam in potentia ad poſteriores partes
eiuſdem motus, v g. ſit calefactio quæ du
ret vt octo, res quę calefit, cum habet ca
lefactionem ut duo, adhuc eſt in potētia
ad calefactionem ut quatuor, ut ſex, ut
octo; Præterea, motus re idem eſt cū for
ma quæ acquiritur per motum, ergo ſi
quod mouetur eſt in potētia ad formā,
B erit quoque in potentia ad motum; quia
quātum reſtat formæ, tantum reſtat mo
tus. 4. Eſt, Simplicius ſuper text. 7. lib. 3.
Phyſ. refert Alexandrum definiuiſſe mo
tum hoc pacto [Motus eſt prima muta-
tio eius, quod eſt in potentia pro ut tale
eſt;] quam definitionem Simplicius du-
plici nomine reprehēdit, primò, quia cū
motus & mutatio idem ualeant (nam li
cet Ariſto. in 5. lib. Phy. diſtinguat motū
a mutatione, tamen in 3. Phy. ubi definit
motum utrūque uocabulum indifferen-
ter ſumit) definire motum per mutatio
C nem, eſt idem per idem definire & igno
tum per æquè ignotū; deinde, quid ſibi
uult motum eſſe primam mutationem?
nā ſi motus eſt prima mutatio, ergo poſt
motum erit alia ſecūda mutatio, at poſt
motum non eſt niſi forma, quæ tantum
abeſt, ut ſit motus, vt ea præſente omnis
motus ceſſet, & per ipſam res quæ antea
mouebatur, quieſcat. Hæc Simplicius
contra Alexandrum. Dubitatur igitur
an definitio Alexandri defendi, & in bo-
nam partem accipi poſſit.

D

Soluuntur ſupradictæ quatuor dubitationes.

CAP. III.

Cur motus dicatur potius actus quā potentia.

Sed ad has dubitationes, difficile non
eſt reſpondere. Ad primā igitur, ita
reſpōdeo; motus definitur per actū,
& non per potentiam, multis de cauſis:
primò, quia motus re idem eſt cū forma
quæ pducit, at forma nō eſt potētia, ſed
actus. tū, q̄a motus eſt q̄dā operatio, oīs
aūt operatio eſt actus. poſtea, q̄a idē mo-
tus eſt mouētis & mobilis, non pōt autē

eſſe

eſſe eadem potentia mouentis & mobilis;quia potentia mouentis eſt actiua, & eſt in ipſo mouente,potentia autem mobilis eſt paſſiua, & in ipſo mobili:ſi ergo motus debet eſſe unus mouentis & mobilis, non poterit eſſe potentia, ſed erit actus, qui tranſit a mouente in mobile; quia per motũ ſemper acquiritur & augetur actus,potentia autẽ perpetuo minuitur ac deperditur. Poſtremo, motus non ſolum definitur per actum, ſed etiã per potẽtiam,ſed actus ponitur loco generis, potentia autem loco differẽtiæ in aliquo. & quoniam cum accidens definitur in abſtracto,gen⁹ eius ponitur in recto, differẽtia autem in obliquo quę differentia ſumitur ex habitudine ad ſubiectum;Iõ in hac definitione motus,actus, qui tenet locũ generis,ponitur in recto, potentia uero, quæ gerit vicem differentiæ,ponitur in obliquo.

Ad 2. Ariſtoteles 2. de Anima, tãtum loquitur de actu perfecto; qui tãtùm eſt duplex,forma,& operatio formę: nos autem hic loquimur de omni actu. forma igitur, quamuis inter actus perfectos eſt primus actus,tamen inter actus ſimpliciter ſumptos,eſt ſecundus;quia forma ſequitur motum per quem acquiritur.

Ad 3. Eſt duplex genus rerum:quędã res ſunt permanẽtes,ut homo,& ſtatua: aliæ ſunt ſucceſſiuæ; ut motus & tẽpus, quarum eſſe conſiſtit in fieri, & in fluxu quodam.Inter quas res hoc intereſt; qđ permanentes,tunc dicuntur eſſe actu,cũ perfectè habent ſuum eſſe, & ſimul obtinent omnes partes ſuas;tunc enim dicitur actu eſſe homo, cum obtinet perfectè eſſe hominis, & poſſidet omnes ſuas partes: res autem ſucceſſiuæ, quoniam non poſſunt ſecundum omnes partes ſimul eſſe,tunc dicũtur eſſe actu, cum vel una pars, uel aliquid ipſarum actu eſt, fluens ad reliqua: v.g. nunc dicitur eſſe dies Martis, non quod totus hic dies ſimul ſit nunc, ſed quia eſt aliquid huius diei cohærens cum eo,quod præceſſit,& continuum, atque fluens ad ea quæ ſequuntur. Hinc facile ſoluitur dubitatio propoſita, motus enim cum ſint ens ſucceſſiuum, tũc dicitur actu eſſe, cum actu eſt aliquid ipſius continuum cũ reliquis partibus motus,unde res quę mouetur,

A dicitur iam actu habere motum,etiam ſi non habeat actu omnes partes motus, nec dicitur amplius in potentia ad motum. Forma autem dupliciter conſiderari poteſt, uel vt eſt in fieri, quo modo re non diſtinguitur a motu, & ſic quod mouetur nõ eſt in potentia ad formam, ſicuti neque ad motum; uel cõſideratur ut forma eſt perfecta dãs eſſe perfectum rei, & ſic differt a motu, & qđ mouetur dicitur eſſe in potentia ad illam.ergo,vt vno verbo dicam, quod mouetur, nõ eſt in potentia ad formam imperfectam, & in fieri,ſed ad formam perfectam,& in ſe

B ſe completo.

Ad 4. Pro Alexãdro dupliciter reſpõderi poteſt. Primò, ut dicamus nomen mutationis ualde ample ſumi ab Alexãdro,& multo latius,quàm hoc loco vſurpetur nomen motus ab Ariſtotele: eſt enim duplex mutatio,una per quam res mutatur a nõ eſſe ad eſſe formæ,ſiue forma fuerit ſubſtantialis,ſiue accidentalis: altera per quam res mutatur ab eſſe formæ ad operationem eius:v.g.duplex eſt calefactio aquæ, una paſſiua p quã aqua calefit,& acquirit calorem,altera actiua,

C cum aqua per calorem acquiſitum calefacit alias res.hanc diſtinctionem mutationis colliges ex Ariſt.8.Phy.32.& 2.de Anima 57. motus ẽ mutatio illa prima, per quam res non eſſe formæ mutatur ad eſſe illius. Alexander igitur fortaſſis reſpiciens hac duplicem mutationem, definiuit motum per primam mutationem, diſtinguẽs illum a ſecunda;nã prima eſt mutatio ad formam, ſecunda eſt mutatio a forma ad operationem. Deinde poſſet etiam dici, Alexandrum non dixiſſe motum eſſe primam mutationẽ,

D ſed primum actum:quod ut credam,duplici ducor coniectura,tum quia Themiſtius qui in explanatione Ariſtot.omnes ſententias Alexandri breuitate ſua paraphraſtica expreſſit, definiuit(ut ſupra diximus) motum per actum primum,non per mutationẽ: Tum etiam, quia quod ſubiungit Alexander, idcirco motum eſſe primam mutationem,quia forma,per quam res quieſcit, eſt ſecunda, non ſibi conſtaret; nam ſi forma eſt mutatio ſecũda, quo per eam res quieſcit? Deinde, abſurdum eſt formam,quę eſt terminus motus,

motus,appellare mutationem. Veriſimi le igitur eſt, Alexandrum, non ſcripſiſſe mutationem, ſed actum: ſi enim ſic lega mus, oratio ipſius habebit ueram, & phi loſophicam ſententiam; motus enim eſt actus primus, quoniam per illũ res, quæ ante erat in pura potentia, incipit attin gere eſſe, & actum; forma uero eſt ſecundus actus, quoniam adeptione illius, res deponit omnem potentiam, & perfectè acquirit ſuum eſſe.

Exponuntur reliquę particulæ definitionis motus.

CAP. IIII.

SEcũda particula definitionis motus eſt illa (entis) Ens, bifariã ſumitur, uel vt eſt nomen trãſcendens, & ſic nõ ponitur hic, quia Ariſt. & in 6. topicorum uetat huiuſmodi tranſcẽdentia ponere in definitionib. Vel accipitur ens, vt eſt participium uerbi ſubſtãtiui, ſum, & tunc ſignificat id quod eſt, uel exiſtit, & hoc modo ſumitur hic: ut ſit ſenſus, motus eſt actus entis in potẽtia, id eſt, eius quod exiſtit in potẽtia. Sed dices, cur Ariſt. in hac definitione non poſuit proprium ſubiectum motus, quod eſt corpus? Reſpondeo, Ariſtotelem ſubiectum motus inſinuaſſe in ſecunda definitione eius, cum dixit 3. Phyſicorum tex. 16. motum eſſe actum mobilis inquantum mobile. ſed quia nondum certum erat, an omne quod mouetur ſit corpus, ſed hoc 6. Phyſi. demonſtrabitur, Ideo Ariſt. hic non poſuit corpus in definitione motus.

Tertia pars definitionis eſt (In potentia) ſed diceret aliquis, ſi motus ẽ actus, quomodo, id quod mouetur dicitur eſſe in potentia? Reſpondeo, duplicem eſſe actum, unum perfectum, qui aufert omnem potẽtiam, & hic eſt forma perfecta; alterum imperfectum, qui ſemp habet adiunctum aliquid potentiæ dum eſt, & cum potentia penitus tollitur, deficit il le actus, & talis eſt motus. Vnde recte Ariſt. 9. Metaph. tex. 11. & 3 Phy tex 57. ait duplicem eſſe potentiam: unam, quæ tota ſimul reducitur ad actum, ita ut ni hil remaneat ipſius: alteram quæ reduci

A tur ad actum imperfectè, ita ut neq; omnino pereat, neq; omnino maneat integra: & Auerroes 9. Metaph. cõm. 11. ait quendam eſſe actum, qui expellit omnẽ potentiam, alium uero, qui non poteſt omnino ſeparari a potentia, & talis inquit reperitur in materia, in diuiſione continui & in motu. Vide etiam de hoc Themiſtium 3. Phy. ſuper tex. 6.

Nec mirum uideri debet, quod moue tur ſimul eſſe actu & potentia, nam hoc poteſt cõtingere tribus modis: primo, vt ſimul ſit actu & potentia reſpectu diuer ſorum: ueluti aqua actu eſt frigida, & po B tẽtia calida: tũ, reſpectu eiuſdẽ; ſed diuer ſis tẽporibus: vt aqua, quæ nunc, eſt potentia calida, paulo poſt ſi fuerit admota igni, euadet actu calida: poſtremò, ut idem reſpectu eiuſdem, & ſimul, ſit actu & potentia, ſed non eodem modo, uerùm eſt actu imperfectum, & potentia ad perfectionem tendens: vt aqua, quæ caleſit eſt actu, & potẽtia calida, eſt actu calida reſpectu caloris imperfecti, quem iam habet, eſt potentia calida, reſpectu caloris perfecti, quẽ nondum habet. hoc modo omne qđ mouetur dicitur ſimul C eſſe actu, & potentia. ex quo manifeſtum eſt in quibus rebus motus reperiatur, videlicet in his quæ participant actu & potentia; quocirca Intelligentiæ apud Peripateticos (licèt id falſum ſit) nõ ſubiiciũtur motui, quoniam ſecundum Ariſt. carent omni potentia: Cęlum autem ſicuti tantùm habet potentiam ab vbi, & ad locum, ſic etiam tantum habet motum localem, cæteræ autem res ſublunares, quoniam propter imperfectionem earum, multiplici conſtant potentia, ideo multis etiam, & uariis motibus cientur.

Quot modis contingat idem eſſe actu & potentia.

D Porrò, cum res naturales quæ mouentur, conſtent actu & potentia, hinc ſit vt ſimul moueant, & moueantur, agant, & patiantur; prout enim actu ſunt, mouẽt & agunt, prout autem potentia, mouentur & patiuntur: quod Ariſt. cõfirmat 3. Phyſ. tex. 8. & 16. & in libris de Generatione multis locis. ex quibꝰ locis aperte colligitur dari reactionẽ, de qua re grauis controuerſia eſt inter Philoſophos: verum aliena huic loco, & a nobis explicanda in libris de Elemẽtis. Sed (vt hoc obiter dicamus) ſex conditiones requi-

runtur

runtur vt fiat reactio, ideſt ut agens in agendo patiatur ab eo in quod agit. Prima eſt, vt ſit agens corporeum, nā Intelligentiæ mouent cælum, & non mouentur ab ipſo, quoniā ſunt incorporeæ, nō poteſt autem incorporeum phyſice moueri ab eo quod eſt corporeum. 2 Vt agens habeat eādem materiam atq; patiēs, nam cęlum agens in hæc inferiora, nihil patitur ab ipſis, ꝓpterea quod habet materiam longe diuerſam. 3. Vt agens agat actione phyſica & reali, non autem intentionali, & ſpirituali; ſiquidē color mouet viſum, & tamen non mouetur ab ipſo, ſimiliter quodlibet ſēſibile, & ītelligibile, & appetibile mouēt ſuas potentias, & nō mouentur ab ipſis. 4 Intelligitur hoc præcipue in motu locali & alterationis, maximè vero in motu alterationis, nam non neceſſe eſt quod generat generari ab eo, quod generatur. 5. Vt patiens non ſit nimis debile, ſed habeat tātam uim, vt poſſit aliquantulum agere in id a quo patitur. unde ſi calor ualde exiguus admoueatur ſummo frigori. patietur, & non aget. 6. Vt agens ſit intra ſphęram actiuitatis ipſius patiētis; hoc eſt ut ſit in ea diſtantia, ut poſſit uirtus patiētis pertingere uſque ad agens, nā ſi eſſet tale interuallū, ut agēs quidē poſſet attingere ipſū paſſum; patiēs uero nō poſſet virtutē ſuā trāſfundere vſq; ad agēs, tunc fieret actio ſine reactione.

Sex neceſſaria ſunt ut fiat reactio

Sequitur quarta & vltima pars definitionis motus. [Pro ut in Potentia.] Ex hoc patet potētiam eſſe magis de ratione & natura motus quàm actū; quoniā, actus ponitur loco generis, potentia uere loco differentiæ, differētia autem magis attingit quidditatem rei quā genus. Tum; quia motus accipit vnitatē, & diſtinctionē a termino ad quem, reſpectu cuius eſt in potentia. Deinde, quia res quæ mouetur nō mouetur reſpectu formæ, quam iam habet, quia iam quieſcit in illa, & cum, iam poſſideat ipſam, fruſtra moueretur ad ipſam: ergo mouetur propter formam, quam nondum habet, ſed poteſt habere: quare motus præcipue ſit propter potētiā. Poſtea, ſit aqua, quæ admota igni calefiat, & ferueat, hęc ſimul & calefit ab igne, & calefacit aliud ſempe manum uel aliud quiddam ſibi

An potentia ſit magis de eſſentia motus quā actus.

A adiunctum, non poteſt autem reſpectu eiuſdem principii calefacere, & calefieri, Impoſſibile enim eſt idem eſſe principium agendi & patiendi; ergo reſpectu diuerſorum principiorum; ſed calefacit reſpectu actu, ideſt reſpectu caloris, quē actu habet, ergo calefiet non reſpectu illius, ſed reſpectu caloris, quem nondum habet, ſed pergit, & tendit ad illum habendum. Itaque in omni motu tria inſunt, primo eſt actu aliquid formæ ad q̄ fit motus, rum eſt potētia ad ampliorē participationem illius formæ; denique eſt quidam fluxus, & (vt ſit loquar) quædam tendentia ad illā formam. B Nam ſi hoc tertium deſit, quamuis duo priora adſint, tñ non erit motus, ut v.g. ſi aqua, quæ calefit remoueatur ab igne, habet quidem actu aliquid caloris, habet item potētiam ad ampliorem calorē, tamē quia non habet illum fluxum, & tendentiam ad calorem, quam antea ex præſentia ignis habebat, ideo non dicitur moueri, uel calefieri.

Tria in oē motu reperiri.

C

Explicantur decem magni momenti dubitationes, quæ circa definitionem motus exiſtunt.

CAP. V.

NVnc explicādæ ſunt aliquæ dubitationes, quarum ſolutio magnā lucē afferet ad percipiendam melius naturam motus.

An definitio motus ſit uniuoca

Prima dubitatio. An hęc definitio motus ſit vniuoca æqualiter conueniēs omni motui? Reſpondendum eſt, hanc defi- D nitionem motus nō eſſe uniuocam. Ita enim ſentit Alexāder, Simplicius, Themiſtius, Auerroes, & Albertus 3. Phy. ſuper tex. 4. & ratio eſt, Primò, quia motus qui definitur, non eſt aliquod genus uniuocum; ut ſupra oſtēſum eſt, quare nec definitio pōt eſſe vniuoca. Deinde, quia principaliter dicitur de motu locali & pręcipuè de motu circulari, ab hoc. n. neceſſariò cæteri motus dependent, & hic eſt natura, tēpore, & perfectione prior cæteris. Ad hæc, generatio, & corruptio, cum ſubito & in inſtanti fiant, non continen-

cōtinentur in hac definitione p ſe, ſed rōne præcedentiū diſpoſitionum. Præterea, vocabula illa definitionis,[Entis, Actus, Potentia]non dicuntur vniuocè de ſuis iferioribus. Ampliùs ſignū huius eſt quod cū motus eſſentialiter pendeat a termino ad quē, vt a quo accipiat vnitatem & diſtinctionem, tamen hic non exprimitur in hac definitione: terminus autem ad quem reſpondens motui uniuerſè ſumpto, nō eſt aliquid uniuocum, qđ de qualitate, quantitate, & vbi, ad quas res terminatur ſpecies motus, vniuocè dicatur. Poſtremò, cum cęlum ſemper actu ſit in ſuo loco, neque varietur niſi ſecundum quid, hoc eſt ratione partiū, hæc definitio nō conueniet motui cęli, niſi ſecundum quid, nō enim cęlum dicitur eſſe in potētia, niſi ſecūdum quid, ad vbi, nō quidem ſecundum ſe totum, ſed tantum ſecundum partes. Atq; hoc loco intelligendum eſt, motum, ſi in eo conſideretur id quod habet aliquid perfectionis, vel ſecundum durationem, ut eſſe æternū, uel ſecundum vniformitatem vt eſſe inuariabilem, vel ſecundum cauſſalitatem vt eſſe cauſſam rerum ſub lunarium, vel ſecundum principiū eius effectiuū, ut fieri ab anima uel ab intelligentia, ſi inquam hac ratione conſideretur, principaliter dici de motu circulari orbium cæleſtium: ſin autem conſideretur ſecundum id quod habet imperfectionis, ut eſſe in potētia, & inter terminos oppoſitos, qua ratione cōſideratur & definitur ab Ariſtotele in 3. & 5. lib. Phyſicorum, nō dubium eſt quin hęc ratio motus principaliter cōueniet motui rerum ſublunarium & minus principaliter motui cęli. Nō igitur pugnant inter ſe duo illa quæ ſupra diximus, Nimirū, motum principaliter dici de motu locali ac circulari, definitionē autem motus ab Ariſtotele traditā minus principaliter ac ſēm quid, conuenire motui cæli.

2. Dubitatio, quid intelligitur per illud[Entis in potentia?] nā uidetur poſſe intelligi, & mobile, & ipſum mouēs; nam ante motum & mobile erat in potētia ut moueretur, & mouēs ut moueret; & cū fit motus, ſicut mobile partim iam eſt actu motum, partim debet amplius moueri, ſic mouens partim iam actu mouit, partim debet etiā ulterius mouere. Reſpōdeo, proculdubio Ariſtotelem per illud[Entis in potētia] intelligere ipſum mobile, & nō mouēs, quod patet ex duobus: primo, quia oīa exempla quibus definitionē motus declarat ptinēt ad mobile; deinde, qa in reliquis duabus definitionibus, loco illius[Entis in potētia]ponit mobile, dicens. motus eſt actus mobile in quantum mobile. uerum & Simplicio & mihi placet, huiuſmodi definitionem poſſe accommodari etiam mouenti; & cauſſa eſt, quia unus idemq; motus eſt actus mouentis & mobilis Itaque per illum & mobile deducitur ex potentia paſſiua ad actum, & mouens ex potentia actiua ad effectū ſuū: & ſicuti mobile ſucceſſiue mouetur, & cū perfecte accepit formā deſiſtit moueri, ſic mouens ſucceſſiue mouet, & cum perfecte formā produxerit, deſinet mouere. Sed ēt in hoc multiplex eſt diſcrimē: primū, quia motus reſpectu mouentis eſt actus perfectus, reſpectu mobilis, eſt impfectus. 2. Quia reſpectu mobilis reſpicit potentiā paſſiuā, reſpectu mouētis potentiam actiuam. 3 Quia reſpectu mouentis, producitur a forma, reſpectu mobilis tendit ad formam. 4. Quia per motum mouens dat aliquid, & ideo motus indicat perfectionem mouentis: at mobile per motum accipit, & acquirit aliquid, quod arguit ipſum eſſe imperfectum. 5. Quia talis mutatio mouentis ab habitu ad uſum eius, non eſt proprie motus eius, quamobrem Ariſt. in 2. de Anima 57. mutationem, quæ in agente fit ex forma ſeu habitu ad operationem, uegat eſſe alterationem.

3. Dubitatio, cum Ariſtoteles tradat in 3. Phy. tex. 6 16 & 23. tres definitiones motus. Vna eſt[Actus entis in potentia prout an potētia[altera eſt] Actus mobilis prout mobile] Tertia eſt[Actus mouentis in mobili: uel eius quod potentia actiuū eſt & eius quod potentia paſſiuū quatenus huiuſmodi ac ſimpliciter;] uidendū eſt quid inter has definitiones interſit. Reſpondeo. primā definitionē eſſe magis metaphyſicā quàm phyſicam, qm̄ illa uocabul [Ens, Actus, Potētia,] ſunt Metaphyſica: tamen ea uidetur maximè

declara-

declarare,& aperire,propriam naturam motus ignotã antiquis;motus enim neque ẽ pura potẽtia,neq; eſt purus actus, ſed eſt quaſi mediũ quiddã,hoc eſt actus mixtus cũ potẽtia. Veteres aũt cũ uiderent motum neque eſſe puram potentiã tantùm,neq; actum, & non animaduerterẽt hunc actum medium, ualde hallucinati ſunt in explicanda natura motus. hoc igitur nomine commẽdanda eſt prima definitio.Secunda uero definitio,eſt magis phyſica,conſtat. n. terminis phyſicis,& exprimit proprium ſubiectũ motus,quod eſt mobile. Sed Alexander dubitat,quomodo definitur motus ꝑ mobile,cum ambo ſint æque ignota ; & reſpondet, hæc eſſe relatiua, in quibus nõ eſt uitium unũ definiri per alterum , ut docet Ariſt.6.Topicorum.Sed ego arbitror neque motum & mobile eſſe proprie relatiua,mobile enim non refertur ad motum ſed ad mouentem, & falſum eſt motum & mobile eſſe æque ignota : mobile enim notius eſt q̃ motus ; quod aperte ſcribit Ariſt. 4. Phy.tex.104.aiẽs motum eſſe motũ propter id quod mouetur.Idẽ ſcribit 3.Phy. Themiſtius ſuper tex.16. Tertia autẽ definitio,duplici nomine laudanda eſt, tum quia complectitur omnia,a quibus dependet eſſe ipſius motus:motus enim, quia eſt accidens,neceſſario dependet a ſubiecto mobili : quoniam uero eſſe ipſius cõſiſtit in quodam fieri & fluxu , neceſſario etiam depẽdet a mouente;tum etiam quia ut ait Auerroes,ex hac definitione tollitur illa grauis dubitatio an ſit idẽ actus mouentis,& mobilis ; nã ſi motus eſt actus mouẽtis in mobili, profectò idẽ numero motus diuerſo modo ſumptus , erit actus mouẽtis,& mobilis,ut latius dicetur infra.

Cõparatio inter tres definitiones motus tractatas ab Ariſt.3.Phy.

Cur in definitione motus nõ exprimatur terminus ad quem.

4.Dubitatio,cum motus eſſentialiter pendeat a termino ad quẽ,a quo(ut ſæpe diximus,& in hoc lib. paulo infra latius edocebimus)accipit unitatem,& diſtinctionem, cur in hac definitione motus nõ exprimitur terminus ad quem ? Reſpondeo,hic definiri motum in communi;nõ datur autem aliquis terminus ad quem communis omni motui, ſicuti non datur aliqua natura communis ſub A ſtantiæ,& accidenti: ob hanc igitur cauſſam in definitione motus nõ explicatur terminus ad quem , tamen tacite ſignificatur,& cõtinetur illis verbis [in potentia,prout in potẽtia;]nam quod mouetur eſt in potentia,ad quid?proculdubio ad terminum ad quem , cuius gratia fit motus,& quo adepto ceſſat motus.

An motor ſit de eſſentia motus.

5.Dubitatio,an motor ſit de quidditate ipſius motus;ratio dubitandi duplex eſt,tum quia Ariſt. in tertia definitione motus ponit motorem, dicẽs motus eſt actus mouentis in mobili uel actiui in B paſſiuo:quidquid autem ponitur in definitione alicuius,uidetur pertinere ad eſſentiam eius:tum etiam,quoniam a quo pendet unitas rei, ab eo quoque pẽdet entitas & quidditas ipſius, ſiquidem ens & unum,conuertuntur inuicem atq; reciprocantur,& idem eſt principiũ utriuſque,at unitas motus neceſſario pendet ab unitate motoris,ut aperte docet Ari. 8.Phy.tex.49.definiens unum motũ numero qui fit ab vno mouente &eſt vnius mobilis;& in eodem libro tex.82.negat motum proiectorũ eſſe unum numero C & continuũ, quia non fit ab vno mouente.Reſpondeo , motorẽ nõ eſſe de quidditate motus. Primò,quoniã Auerroes 5.Phy.com.3. ait ſubſtantiam motus ex tribus tãtùm cõſtitui;ex termino a quo, termino ad quẽ,& ſubiecto; tempus autem eſſe de accidentibus, quæ conſequũtur motũ ; motorem autẽ eſſe de cauſſis extrinſecis ipſius motus. Deinde,quoniam Ariſtoteles male feciſſet in 1.Phy. tradens tantum tria principia generationis,nempe materiam,formam,& priuationem, nam ſi motor eſt de quidditate D motus,nõ debuit prætermitti.Poſtea,in 5.Phy.ubi copioſè tractatur de quidditate,vnitate,& diſtinctione motus, nũquã mẽtionem fecit motoris.Poſtremo,motorẽ nõ eſſe de eſſentia motus , illud eſt maximo argumẽto,qđ motus unius ſpeciei, poteſt fieri a mouentibus differentibus ſpẽ,atq; etiam genere, vt calefactio poteſt fieri ab igne,a motu,a ſole,ſeu lumine.Ad priorẽ autem rationem dubitandi,dicimus, Ariſt. in tertia definitione motus poſuiſſe motorem , non quia ſit de q̃dditate motus,ſed ut oſtẽderet , uel

vel eſſe & exiſtētiam motus dependere A à mouēte,& mobili; vel ut doceret quo pacto unus & idem numero motus, eſt actus mouentis,& mobilis, de quo ante dubitatum fuerat. Adde, ꝙ definitiones Phyſicæ,non ſolum complectuntur cauſſas internas,quæ eſſentiam attingũt,ſed etiam externas ut efficientem & finem, qua de re ſupra in 3. libro huius operis fusè à nobis eſt diſputatum. Ad poſteriorem autem reſpondemus, motorem nō eſſe de unitate ſpecifica motus, ſic enim rectè concluderetur eum eſſe de quidditate ipſius motus,ab eodem enim ſumitur vnitas ſpecifica, & quidditas rei; ſed B tamen motoris unitas requiritur ad unitatem numeralem motus,de qua illis locis loquitur Ariſto.non autem ſequitur, ut ſi quid neceſſarium ſit ad unitatē numeralem motus, cōtinuo id ſit de quidditate ipſius;nam certum eſt,tempus nō eſſe de quidditate motus, quod tamen neceſſario requiritur ad unitatem numeralem eius, ut ſcribit Ariſto.5.Phyſi. tex.34.& 35.

An diſcurſus noſtri intellectus ſit motus, cui conueniat definitio motus.

6. Dubitatio,an tertia operatio Intellectus quæ uocatur ratiocinatio, ſit mo- C tus, eique cōueniat definitio motus. Nā videtur eſſe motus, appellaī enim a Latinis diſcurſus,quod nomē ſignificat motum. deinde, Intellectus eſt in potentia ad intelligendū,& per diſcurſum mouetur ſucceſſiuè ab uno ī aliud. Poſtremo, videtur id dicere D. Thom.1.lib.Poſter. ſuper tex.43.his uerbis [Proceſſus ſcientiæ eſt quaſi motus quidam rationis, cuiuſlibet autem motus unitas ex termino ad quem præcipuè conſideretur, ut patet ex 5.Phyſ. quare etiam unitas ſcientiæ ſumi debet ex temino ipſius, qui eſt D ſubiectum circa quod uerſatur;nā ſcientia,aut eſt ſpeculatiua,aut practica; finis ſpeculatiuæ, eſt cognitio ſubiecti ſui, ut finis Geometriæ eſt cognitio magnitudinis:finis autem practicæ, eſt conſtructio ſubiecti,ut finis artis ædificatiuæ eſt conſtructio domus.Vnde relinquitur, quod cuiuſlibet ſubiecti unitas ſecundum unitatem ſubiecti eſt attendenda.] Hæc D. Thomas. Ad hoc ita reſpondendum eſt. Tertia operatio Intellectus, etſi habet aliquam ſpeciem & ſimilitudinem motus Phyſici,per quam poteſt ei quodam modo accommodari definitio motus,tamen propriè: nō eſt motus Phyſicus, de quo hic loquimur; quod ſic probatur 1. Ariſtot.1. libro de Partibus animalium cap.1.ideo negat Intellectum pertinere ad conſiderationem phyſicam,quia non eſt natura,neq; principium motus Phyſici.3.in lib.7. Phyſico.text.20.probat in anima intellectiua non eſſe motum, dicens animam potius quieſcendo, quàm motu fieri prudentem, & ſapientem. [Secundum nullam(inquit) potentiam motis,ſit in nobis ſciētia.]Et paulò poſt [Quia quieta eſt reſidetque anima,ſciēs ſit & prudens.] 3. In 1.libro de Anima tex.48.reprehendit Platonem,qui dixerat Intellectum mouere ſeipſum,ſubditque operationem Intellectus etiam ſyllogiſticam;quæ eſt diſcurſiua,magis aſſimilari quieti, quam motui. 4. Si operatio Intellectus eſt motus, ergo pertinet ad aliquam ſpeciem motus,non uidetur autem referri poſſe ad aliā ſpeciem motus,quam ad alterationem; ſed quod nō ſit alteratio, hinc patet. Primo, quoniā Ariſto.2 de Anima tex.57. ait mutationem, quæ ſit in Intellectu ad ſpeculandum uel intelligendum,aut non eſſe alterationem, aut eſſe aliud genus alterationis.Deinde, quoniam 7.Phyſico.tex. 12. inquit alterationem fieri in qualitatibus ſenſibilibus. 3. In libro 1. de Generatione tex.1. docet omne quod alteratur poſſe corrumpi, ſed Intellectus non corrumpitur,ergo non alteratur.Poſtea, in libro 2.de Generatione tex 24 inquit alterationē verſari in qualitatibus quæ pertinent ad tactum. Hinc igitur planū eſt, quamuis diſcurſus intellectus ſit aliquo modo ſimilis motui phyſico,tamen uerè, ac proprie non eſſe motum phyſicū,nec ipſi conuenire definitionem motus niſi per quandam ſimilitudinem & accommodationē. Vide quæ affert Simplicius ſuper tex.32.lib.6.Phyſi.diſputās an actiones animæ ſint motus:citansque pulcherrimas Theophraſti, & Stratonis ſententias. Hæc autem licèt cognitu digniſſima ſint,nos tamē hoc loco, ſtudio breuitatis,ea taciti præterimus.

An definitio motus conueniat motui cęli.

7. Dubitatio, an hæc definitio conueniat motui cæleſti & circulari? Reſpondeo. Aliquo modo ei conuenire, tũ quia 3.Phy.ſuper tex.6 ita ſentit Simplicius, Auerroes, & Albertus, & Simplicius ẽt 8.Phyſ.ſuper tex.9.tum etiam, quia Ari. 8.Phyſ.tex.4. uolens probare motum in communi nũquàm incœpiſſe, utitur quaſi fundamento & firmamento ſuæ probationis definitione motus 3 Phy.tradita; quaſi illa ſit communis omni motui. Prę terea, definitur motus, cuius principium eſt natura quæ fuit definita 2.Phyſic.ſed definitio naturæ conuenit cęlo, ut ſupra libro 7.docuimus, ergo etiam motus qui definitur 3. Phyſ. conueniet motui cæli. Poteſt igitur definitio hæc accommodari motui cęli, nõ quidem ſimpliciter ſed tantummodo ſecundum quid; nam cælũ dũ mouetur, eſt in potẽtia, non ſecundum ſe totum, ſed ſecũdum partes, v.g. Sol qui nunc eſt in ariete, eſt in potẽtia, vt ſit in Tauro. Veruntamen ſimpliciter & abſolute, non videtur hęc definitio cõuenire motui cæleſti; nam quod mouetur, eſt in potentia ad aliquid acquirendum, nihil autem poteſt acquirere quod iam habeat, uel antea habuerit: motus autem cæli eſt localis, cælum uerò ſemp habet eundem locum, neq; per motum, aut nouum locũ acquirit, aut perdit antiquũ, aut loco ſuo propius accedit, aut lõgius abſcedit, Deinde, motus eſt actus imperfectus, & quod mouetur eſt imperfectum, ut dicitur 3. Phyſic.tex.15.& 8. Phyſico. tex. 40. at neque motus cæli eſt imperfectus, neque cælum, quod mouetur eſt imperfectum, ex quo fit ut motus cæli habeat minimum potentiæ, uarietatis, & imperfectionis inter omnes motus Phyſicos.

An definitio motus conueniat motui uiolento & artificiali.

8. Dubitatio, an hæc definitio conueniat motui uiolento, & artificiali? Reſpõdendum eſt. Non eſſe dubium quin definitio motus poſſit ſecũdum quid, & aliquo modo accommodari motui uiolento, & artificiali. Ad quod probandum ſatis argumenti eſt, quod Ariſtotel. explicãs definitionem motus, utitur exemplis iam motus uiolenti, quàm artificialis. Nam 3. Phyſic.tex.7.ponit exemplũ ædificationis, & medicationis, qui ſunt A tus artificiales, & uolutationis, qui ẽ motus uiolentus. Sed, uerè ac propriè ſi loq uolumus, & rem ipſam ſubtilius conſiderare, definitio motus, non conuenit huiuſmodi motibus, vt rectè Simplicius ait lib.3.Phy.ſuper tex.9 & ratio eſt, primò, quia is definitur motus cuius principiũ eſt natura, motus autem uiolentus, & artificialis nõ fiunt a natura. Deinde, ſi motus eſt actus entis in potẽtia, ergo quod mouetur eſt in potentia; ſed res non eſt in potentia ad motum uiolentum, alioquin non eſſet motus uiolentus; nam ſi lapis eſſet in potentia ad motũ ſurſum, B qui eſt ei uiolentus, cum ſit etiam in potẽtia ad motum deorſum, ſimul eſſet in potentia ad duos motus locales contrarios. Et ſicuti res non eſt in potentia ad formam artificialem, ut oſtenſum fuit ſupra lib.7.huius operis, ſic non eſt in potentia ad motum artificialem.

An definitio motus conueniat generationi.

9. Dubitatio, an hæc definitio motus conueniat generationi, & corruptioni? ratio dubitãdi eſt, tum quia, quod generatur non eſt partim actu partim potentia, quippe cum generatio fiat in inſtan C ti, unde tota forma ſimul introducitur in materiam; tum etiam quia Ariſt.in 5. lib. Phyſi.tex.8. negat generationem eſſe motũ. Ad hoc, ita reſpondendum eſt, Generatio bifariam ſumi poteſt, ut pulchre ſcribit Auerroes 6 Phyſi.commen. 59. uno mõ pro ſola introductione formæ ſubſtantialis; & ſic nõ eſt motus propriè dictus, ſed potius terminus motus, vt eodem libro demõſtrat Auerroes cõmen.32.& ita negat Ariſtoteles i 5.Phyſico.generationem eſſe motum: Altero modo ſumitur generatio pro aggregato D ex productione formæ ſubſtãtialis, & tota præcedente alteratione, ſeu diſpoſitione, quæ diſpoſitio quoniam eſt uia ad generationem, & propter ipſam inſtituitũr, & ordinatur a natura, non immeritò etiam uocatur generatio: hoc igitur modo ſumpta generatio, eſt motus; & ſic in tempore, & comprehenditur hac definitione. Vnde Ariſt.tex.6.libri 3.Phyſic. declarans definitionem motus per omnes ſpecies eius, cõnumerat etiam generationem, & corruptionem. Idem affirmat Simplicius in 8. Phyſ.in digreſſione

ſuper

ſuper tex. 9 Verum hac de re alio loco plura diſſeremus.

10. Dubitatio. Cum ea definitio ſit una & dialectica, (ut dicitur 1. de Anima tex. 11.) ex qua non facile cognoſcũtur, & percipiuntur proprietates definiti, quærendum eſt ex definitione motus, quæ nam proprietates eius innoteſcant? Reſpondeo, multas proprietates motus ex eius definitione cognoſci & colligi.

Sex ꝓprietates mot⁹ quę ex eius definitione colligũtur.

Prima proprietas eſt, quod motus eſt cõtinuus & ſucceſſiuus; nam ſi quod mouetur, partim eſt actu, partim potentia, & partim iam fuit motum, partim debet etiã moueri poſt, ergo mouetur ſucceſſiue. Verùm hæc continuatio motus, ut ait Auerroes, com. 6. lib. 3. Phyſ. nõ ęque reperitur in omni motu ab initio uſque ad finem ſed in motu locali perfecte inuenit, niſi quid impediat; graue enim extra ſuum locum naturalem poſitũ cõtinuè mouetur ad ipſum, niſi qd obſtet. Perfecte autem continuatio motus cernitur in motu circulari cæli qui eſt perpetuus, continuus, uniformis: qđ ei euenit tum ob incorruptibilem & infatigabilem uim intelligentiæ mouentis, tum ob perfecte globoſam cæli formã principio & fine carẽtem. In alteratione autem plerumque interpellatur continuatio, propter multa contraria & impedimẽta, quæ extrinſecus occurrũt, In motu autem augmentationis, ſæpe interrũpitur, non. n. uiuẽs ab initio uſq; ad finẽ, continue augetur, ſed aliqua ætate plus aliqua uero minus, aliqua uerò nihil. Vñ Auer. inquit augmentationẽ cõponi ex multis motibus & ex multis quietibus. 2. Proprietas eſt, motum non fieri in inſtanti ſed in tempore; nam ſi motus fit ſucceſſiuè, ergo habet partes priores & poſteriores, ergo menſuratur tempore, nam tempus definitur ab Ariſt. 4. Phyſi. numerus motus ſecundũ prius & poſterius. 3. Proprietas eſt, quod horum quæ per motum acquiritur, non conſiſtit in indiuiſibili; alioquin tota ſimul in inſtãti acquireretur: ex quo efficeretur ut motus non eſſet continuus, nec ſucceſſiuus, nec fieret in tempore. eſt igitur forma quę per motum acquiritur, diuiſibilis & hẽt partes, ſeu, ut uocãt latini, gra-

A dus, quorum unus poſt alium acquiritur ſucceſſiuè per motũ. Vnde Auer cõm. 4. lib. 3. Phy. ait motũ nihil aliud eſſe q̃ generationẽ unius partis poſt aliã partem eius formæ ad quã tẽdit motus, donec ꝑficiatur & fiat in actu. 4 Proprietas eſt, ſi motus ẽ actus mobilis, ergo mobile eſt prius motu, nã definiẽs prius eſt definito. hãc proprietatẽ, nimirum mobile eẽ prius motu, tetigit Ariſt. 8. Phy. tex 4. eliciẽs ipſam ex ſecũda definitione motus. Ex eo aũt quod mobili eſt poſterior motus, Ariſt. 8 Phy. tex. 4. argumẽtatur motum nunquã incępiſſe. 5. Proprietas eſt,

B Motus neq; hẽt primam partem neq; ultimam: & omne quod mouetur & prius mouebatur, & poſterius mouebitur; quę proprietas oritur ex eo quod motus eſt cõtinuus & diuiſibilis in infinitum; quã proprietatem Ariſt. lib. 6. Phy. late tractat. 6. Proprietas motus eſt, q motus eſt actus imperfectus, ut ait Ariſt. 3. Phy. tex. 15. & 8. Phyſ. tex. 40. Nam ſi quod calefit non eſt perfecte calidũ, alioquin nõ eſſet potẽtia calidum nec moueretur ulterius ad calorẽ, ergo calefactio ẽ actus imperfectus: ſi ẽt omnis motus eſt mixt⁹

C ex actu & potẽtia, ergo nõ eſt actus perfectus, is. n. oẽm excludit potentiam. Et quia per generationem forma ſubſtãtialis tota ſimul perfectè acquirĩ, ideo generatio eſt actus perfectus, ac ꝓinde nõ eſt motus. Atq; hæc de proprietatibus motus, quæ ex definitione motus facile cuiuis innoteſcunt.

An actio & paſſio re differant inter ſe, an ratione tantum.

D

C A P. VI.

QVoniam Ariſt. in 3. Phyſi. à text. 18. uſq; ad 23. ex eo q motus eſt actus mouẽtis in mobili, argumẽtatur actionẽ & paſſionẽ eſſe eundẽ re motum ratione tamen differentẽ; relatum enim ad mouens ex quo procedit, uocari actionem, relatum uerò ad mobile in quo recipitur & inhæret, paſſionẽ appellari; uidendum eſt an hoc ita ſit. Nam in eo dubitationem & difficultatẽ haud leuem eſſe, ipſemet Ariſt. eodẽ in

Opin. Scoti actionē ſubiectiuè, eē in agente, atque iō re diſtingui a paſſione q̄ eſt in patiēte ꝓbatur ſeptem argumentis.

loco teſtificatur. Scotus quidē certe. 4. A Sent. diſt. 13. q. t. cenſet actionem re diſtingui à paſſione; quod probat hoc argumento, actio ſubiectiuè eſt in agente, paſſio autem in patiente, ergo nō ſunt una res. Impoſſibile enim eſt unum accidēs numero ſimul eſſe in diuerſis ſubiectis. quod autem actio ſubiectiue ſit in agente, à Scotiſtis probatꝰ multis rationibus. primo, vnumquodque denominatur formaliter tale ab eo, quod ſubiectiue & intrinſecè eſt in ipſo, vt corpus denominatur album ab albedine, non quæ eſt extra ipſum, ſed quæ ſubiectiue eſt in ipſo: ſed agens formaliter denominatur agēs B ab actione, ergo actio ſubiectiue eſt in agente. 2. Actio & paſſio differunt genere, quia ſunt duo prædicamenta diuerſa, ergo diſtinguuntur re. Nam ſi tantum differunt ratione, ergo citra operationē intellectus non differret actio à paſſione, & ita idē erit docere, & diſcere, uerberare, & uerberari. 2. Cuius eſt potentia, eius eſt actus, ut inquit Philoſophus in libro de ſomno & vigilia; ſed potētia actiua ſubiectiue eſt in agente, ergo etiam actio. 4. Si actio non eſt in agente, ergo erit in patiente, ergo patiens, ut C patiens, aget. 5. Auerroes 8. Phy. commen. 15. volens probare motum eſſe æternum, & non fuiſſe de nouo factum à Deo, ſic argumentatur: Si Deus ageret aliquid de nouo, ergo mutaretur, quæ cōſequentia non ualeret, niſi actio eſſet in agente; nā ideo, ſi Deus ageret quidpiam de nouo, mutaretur, quia reciperet in ſe nouam actionem quam antea non habebat. 6. Sit unus ignis calefaciēs duo ligna; non eſt dubium, quin cū ignis ſit unus numero, etiam per unam numero actionē calefaciet illa duo ligna; quæ D ro igitur, aut illa actio eſt in igne, aut in lignis: ſi in igne, habeo quod uolo; ſi in lignis, ergo vnum numero accidens ſubiectiue eſt in duobus numero diſtinctis ſubiectis. 7. Idem eſt ſubiectum relationis & fundamenti, nam relatio nō ineſt alicui niſi propter fundamentum quod reperitur in ipſo, vt qualitas non ineſt alicui, niſi in ipſo inſit quantitas; ſed relatio agentis ad patiens eſt in ipſo agēte, ergo fundamentum ipſius, erit quoq; in ipſo agente; hoc autem fundamentum A eſt actio, nam per actionem agens refertur ad patiens, ergo actio ſubiectiue eſt in agente. Hæc pro ſententia Scoti.

Actionem non eſſe in Agente, nec re diſtingui à paſſione.

CAP. VII.

Tripliciter ſumitur nomen actionis.

Nobis autem multo aliter hac de re uidetur eſſe ſentiendū: quare ſententiā noſtrā breuiter exponamus. Actio tribus modis ſumitur. B Vno modo ampliſſime pro omni actione ſiue immanēte, ſiue tranſeunte, ſiue phyſica ſiue non; & ſic nomē actionis aſſignatur naturæ, animæ, menti, Intelligētiis, & Deo. Deinde, accipitur anguſtiſſime, pro actione tantum quæ fit ſecundū qualitates, quæ dicitur alteratio: nā inter accidētia, ſola qualitas propriè, ac per ſe eſt actiua; & ita ſumit nomē actionis Ariſtote. primo de generatione tex. 45. ſcribens motumꝰ latius patere quam actionem, quoniam actio tātum dicitur de alteratione quæ fit in qualitatibus, C motus autem, & de hac & de aliis motibus. Præterea, ſumitur actio ea ratione ut reciprocatur cū motu phyſico, quēadmodum ſumitur ab Ariſtote. 3. Phyſi. à tex. 18. uſque ad 23 & à nobis in præſēti dubitatione.

Demōſtratio Heruei ad probandum actionem nō eſſe in agente.

His poſitis, ſtatuo actionem ſubiectiuè non eſſe in agente, ex quo patebit ētre non diſtingui à paſſione. Sed primū, exponam demōſtrationem, quam ad id oſtendēdum affert Herueus 4. Quolibeto quæſt. 4. poſt adiungam etiā rationes meas. Herueus igitur ſic argumentatur; D ſi actio eſt in agente, uel eſt principium actiuum agentis, uel reſpectus agentis ad patiēs, uel aliqua entitas abſoluta de nouo producta in agēte dum agit; nam quid aliud ſit actio ab his tribꝰ, ne fingi quidem poteſt: ſed actio nihil horum eſſe poteſt, ergo falſum eſt actionē ſubiectiue eſſe in agēte: Minor probatur ſecūdum omnes partes, & primū quod actio non ſit principium actiuum agētis, probatur dupliciter: primò, quia principiū actiuum eſt principium actionis, ergo ſi actio eſt principiū actiuū, actio eſt prin-

cipium

cipium actionis,& idem ſui ipſius. Tum, quia quotieſcunque eſt actio, agens ſemper actu agit; at non ſemper, quotieſcunque eſt principiũ actiuum, ſemper actu agit, nam in igne dũ eſt, ſemper eſt principium calefactiuum, cũ tamen non ſemper ignis actu calefaciat; ergo actio nõ eſt principium actiuum. Deinde, probatur ſecunda pars, quod actio non ſit reſpectus agentis ad patiens; nam talis reſpectus eſt relatio pertinens ad categoriam ad aliquid, actio uero facit categoriã diuerſam, ergo non eſt reſpectus. Neque ualet perfugium Scoti dicentis duplicẽ eſſe reſpectum; unum intrinſecum, quo prædicamentum ad aliquid cõſtituitur: alterum extrinſecum, ad quem pertinẽt alia ſex prædicamenta: Hoc inquam nõ ualet, primùm, quia talis diſtinctio ficta eſt ab ipſo. Deinde, quia ratio formalis relationis quę traditur ab Ariſto. eſt eſſe ad aliud: quicquid igitur, per ſe habebit talem relationẽ ſiue extrinſece ſiue intrinſece, pertinebit ad categoriam ad aliquid. Poſtremo, probatur tertia pars, quòd actio non ſit entitas de nouo producta in agente,& dupliciter probatur. Primò, q͞a ſi actio eſt entitas q̃ producitꝰ, ergo ꝓducitꝰ ꝑ aliã actionẽ,& ſic erit progreſſus in infinitum, nã ſi dices illã actionem produci per actionem, quę ſit idem cum ipſa, pari ratione ego dicam formã quæ producitur ab agente, ꝓduci per actionem quę ſit idem cum ipſa forma; quare cum talis forma, quæ producitur, nõ ſit in agẽte ſed in patiente, actio per quam producitur nõ erit etiam in agente. Deinde, ſi actio ẽ entitas de nouo aduenicns agenti, ergo agens de nouo accipiens, quod ante nõ habebat, patitur & mouetur, quare agens in agẽdo per ſe à ſeipſo pateretur & moueretur. Hæc Herueus.

Multa rationes auctoris ad idem probãdum. Noſtræ autem rationes hæ ſunt. Primo, Hæc opinio repugnat Ariſt. & Peripateticis. Nam Ariſt. 3. Phyſ. tex. 20. ait non eſſe inconueniens vt idem actu ſit communis duobus, agenti & patienti, nã agentis eſt tanquam à quo, patientis tanquam in quo: ſicut doctio eſt actus docẽtis; verum non eſt, inquit, deciſus, ſed eſt in ipſo diſcente: atqui doctio eſt actio, ergo ſecundum Ariſt. actio eſt quidem agẽtis vt à quo, nõ vt in quo, ſed ſic eſt in patiente. Deinde, Ariſtot. 2. Phy. in tex 22. volẽs declarare quomodo idem motus ſit actio & paſſio diuerſa ratione, inquit motũ eſſe actionem, prout eſt actus huius in hoc. Nota illud (in hoc) quia indicat actionem ſubiectiue eſſe in patiẽte: paſſionem verò eſſe huius ab hoc. Præterea, lib. 9. Metaph. tex. 16. his verbis ſcribit. [Quorumcumque præter actionem eſt aliud quod ſit, horũ actio ĩ eo quod ſit eſt, vt ædificatio ĩ eo quod ædificatur, & contextio in eo quod cõtexitur, ſimiter ẽt de aliis, & omnino motus in moto.] Sed nihil apertiùs, nihil explicatiùs, pro huius ſententiæ confirmatione dici poteſt, quàm quod ab Ariſt. li. 2. de Anima tex. 139. ita ſcriptũ eſt. [Si igitur motus eſt actio & paſſio, & eſt in eo q͞d mouetur & patiꝰ, actiui enim & motiui actus in patiẽte ſit. Vñ nõ neceſſe eſt mouens moueri.] Et ſequenti textu, [Sicut enim (inquit) actio & paſſio in patiente eſt non in agente, ſic & ipſius ſenſibilis actus in ipſo ſẽſitiuo exiſtit,] Omnes itẽ Peripatetici vt Alexander, Themiſtius, Philopponus, Simplicius, Auerroes, Albertus, & D. Thomas idẽ ſentiunt, vt patet ex his quæ ſcribunt, cum in 3. li. Phyſico. in expoſitione 20 & 23. tex. tũ in 2. de Anima in explanatione text. 139. Poſtea, ſi omnis actio eſt in agente, ergo nulla actio eſt trãſiens, ſed omnis actio eſt immanens, cõtra Ariſtotelem qui libro 9. Metaph. tex. 16. facit duplicẽ actionem, unam tranſeuntem, alteram immanentem: & contra omnes Philoſophos, qui talem diſtinctionem admittunt: Ad hæc, Pono hoc fundamentũ, actionem eſſe motum. quod patet, primùm ex Ariſto. qui lib. 3. Phyſ. tex. 19. ait tam actionẽ, quàm paſſionem eſſe motus, his uerbis. [Cum igitur utraque ſit motus; ſi di uerſi quidem, in quo ſunt?] & tex. 22. ait [neq; actio cum paſſione idem proprie eſt, ſed cui inſunt hæc, motus.] Deinde, rõne quoq; hoc manifeſtum eſt; nam agere eſt mouere, & eſſe agens, eſt eſſe mouẽs, ergo actio eſt motus; nã agens non mouet niſi per actionẽ. Præterea, actio eſt ens ſucceſſiuum, & quia per actionẽ agẽs ſucceſſiue agit, quod ſi actio eſt ens ſucceſſiuum, ergo eſt motus. Hoç iactò

& ſuppoſito fundamēto, ſic arguмētor. Actio eſt motus, ergo non eſt in agente; probo conſequētiam tripliciter; primò, quia omnis motus ſubiectiuè eſt in mobili, ut Ariſt. ait 3. Phyſ. tex. 18. & patet ex definitione motus: nam ſi motus eſt actus mobilis prout mobile, ergo eſt in mobili. Tū, ſi actio cum ſit motus, eēt in agente, ergo mouens moueretur eo motu quo mouet; probatur cōſequētia, nā ſi calefactio ē ī igne, ergo ignis calefit, nā ſicut impoſſibile eſt calorē eē in aliquo qđ non ſit calidum, ita eſt impoſſibile calefactionem eſſe in aliquo, quod non calefiat: ergo ignis per eandem actionē & calefacit, & calefit. Præterea, ſi actio eſt motus, paſſio autem etiam eſt motus, ergo unum numero mouens ſimul producit duos motus: & cum motus diſtinguātur per terminos, cum in actione & paſſione ſit idē terminus numero, nēpe forma quæ producitur, quo pacto actio & paſſio poterunt eſſe diuerſi motus? His accedit, ꝙ ſi actio eſt in agente, ergo eſt aliqua entitas de nouo producta ī ipſo: quæro a quo producitur talis entitas? nō a patiente, ergo a forma, quæ eſt in agēte. v. g. calefactio a calore qui eſt in igne; aut igitur calefactio eſt idē cum calore qui producitur. & ſic non erit in agente ſed in patiēte, ſicut etiam calor qui producitur, recipitur in eo quod calefit: uel eſt res diuerſa a calore, & ſic non poterit produci a calore, qui eſt in igne; nam calor non poteſt producere aliud quàm calorem. Ad extremum, ſequeretur, agens eſſe prius & poſterius actione; prius, quia producit actionem; poſterius quia ſecundum Scotum agēs eſt formaliter agens per actionem inhærentem in ipſo. Sicut ergo albedo natura prior eſt albo, ſic actio prior debet eſſe agēte, quare idem reſpectu eiuſdem & poſterius erit & prius.

A

B

C

D

Soluuntur rationes Scotiſtarum.

C A P. VIII.

Nunc reſpondendum eſt ad rōnes Scoti. Ad primam, Denominatio poteſt fieri, uel ab intrinſeco ut album ab albedine; vel ab extrinſeco ut eſſe veſtitum a ueſte quæ eſt extra, ſic agens denominatur ab actione, non quia ſit in ipſo, ſed quia ſit ab ipſo. Ad 2. non neceſſe eſt prædicamēta diſtingui re, ſed tantum rōne; per rationem autē nō intelligimus operationē intellectus, ſed definitionem, & ut Ariſt. dicere ſolet, ipſum eſſe rei. Nam quamuis actio re non differat a paſſione, tamen etiā citra opera rationem cuiuſuis intellectus, aliud eſt motum exire a mouente in quo eſt tō actionis, & aliud recipi in patiente, per quod conſtituitur paſſio. Ad 3. Illius propoſitionis, Cuius ē actus, eius eſt potentia, nō eſt is ſenſus, ut in quo eſt potētia, in eodem ſubiectiue ſit actus; ſed potius is, cui conuenit poſſe agere, eidem conuenit agere, non. n. eſt alia res, quæ poteſt agere, & alia quę agit, ſed eadem. Ad 4. Actio realiter eſt in patiente, ſed nō formaliter: hoc eſt, res quæ eſt actio, nempe motus, eſt ī patiēte, ſed illud qđ eſt exire ab agente in quo conſiſtit ratio actionis, non eſt in patiente: & hanc ſolutionem tetigit hic Ariſt. 3. Phy. tex. 21. Ad 5. Illa conſequentia Auerrois, non habet uim ex eo quod actio ſit in agēte, ſed quia ſi Deus immediate ageret aliqd de nouo, non poſſet reddi cauſa cur nūc egit & non ante, cum ipſe ſit æternus, niſi quia ante noluit agere, nunc autem voluit: ex quo putauit Auerr. ſequi, Deum mutari ſecundum uoluntatem: uerū argumentationem hanc Auerr. infirmam eſſe, in extremo huius operis libro demonſtrabimus. Ad 6. In illo exemplo, ſecundum rem ſunt duæ actiones, ſicut ſunt duo calores qui producuntur in duobus lignis; reſpectu tamen principij actiui a quo procedunt huiuſmodi actiones, quod eſt unum, dicuntur eſſe una. Ad 7. Relatio agentis ad patiens eſt in agente, ſimiliter fundamentum illius relationis eſt in ipſo agente, uerum tale fundamentum non eſt actio, ſed potentia actiua, quæ eſt in agente; nam potētia actiua, prout ei ex parte paſſi reſpōdet ſubiectū aptum moueri, fundat relationem, quæ eſt inter motiuum & mobile; prout uerò ex parte paſſi reſpondet ei aliquis actus productus, vel qui ꝓducitur, fundat relationē, quę eſt inter mouens *Relationes quæ ſunt ī ter motiuū & mobile, & inter mouens et motum, quodnā habeāt fundamentum.*

uens

nens & motum,ſiue inter agẽs & patiẽs. Itaq; eadem potentia actiua fundat duplicem relationem diuerſa ratione.

De terminis motus tractantur decem celebres quæſtiones.

CAP. IX.

EXpoſita eſt definitio motus, quia eius natura declaratur. Deinceps agẽdũ eſt de terminis motus, q̃ ẽt in eius ratione cõtinentur. Etenim,cum motus ſit tranſmutatio quædam, hanc autem (vt nomen ipſum auctore Ariſt. 5.Phyſic.tex.7.ſignificat)neceſſe eſt fieri ex aliquo in aliquid,oportet ſane motũ etiam inter duos terminos eſſe, quorum alterum quidem vocant terminum à quo, alterum autẽ terminũ ad quem. Verùm, vt quæ de huiuſmodi terminis docere volumus,ea & tradantũ breuiùs,& dilucidiùs explicentur, ponemus nõnullas breues quæſtiones, in quarũ explicationem, eorum fere omniũ quę ad hanc doctrinam pertinent cognitionem, includemus.

An omnis motus requirat terminos?

QVAESTIO I.

IN omni motu ineſſe debere terminos aliquos, confirmat Ariſt. 6.Phy. tex.91.& 1.lib.de Cælo tex.86.Deinde, idem perſpicuum fit inductione facta per oẽs ſpecies motus : nam in generatione & corruptione, termini ſũt ens, & nõ ens;in augmentatione,& decretione magnũ,& paruũ;in alteratione, qualitates cõtrariæ;in motu locali, differentiæ poſitionum contrariæ, vt ſurſum & deorſum. Poſtremo,id etiã ratione probatur,nam ſi quis motus careret termino,is eſſet infinitus:ſed natura horret ĩfinitũ,vt q̃d careat ordine & certa agentis intentione,& fruſtra fit,cum nunquã ad finem peruenire valeat:nã ſi mouens mouet mobile,ut reducat illud de potẽtia ad actũ,ſi motus infinitus fuerit, nunquam poterit reduci mobile ad actum,

A quare fruſtra mouebitur. Adde, quo ſi motus localis eſſet ĩfinitus,ergo ſpaciũ, per quod fit, deberet eſſe infinitũ;ſi augmentatio eſſet infinita,quãtitas deberet eſſe infinita; non dari aũt quãtitatẽ infinitam in 4.Phyſi.demonſtratum eſt.Sed dubitatio exiſtit de motu circulari, qui cõiter dicitur infinitus, & carere principio & fine.Sed hoc nõ obſtat;quia in motu circulari duo cõſideranda ſunt; vnũ, duratio eius quę eſt infinita ſiue principio & fine,quia ſm Ariſto.nunq̃ incepit aut deſinet,& eſt ꝑpetuus atq; cõtinuus: alterũ eſt, rõ formalis ipſius motus cir- B cularis,cui repugnat infinitum:nõ enim eſſet circulus,neque motus circularis, ſi eſſet infinitus, rõ enim circularis motus in eo eſt vt vnde incipit,ibi terminetur. adde, quod ĩ circulo oportet eſſe cẽtrũ, medium circuli locum obtinens, & ab extrema circunferẽtia æqualiter vndiq; diſtãs,at in infinito neq; medium neque extrema poſſunt deſignari.Sed quia circulus non habet principium re diſtinctũ à fine, & in eo non eſt aliqua certa pars quæ præter cęteras poſſit dici principiũ aut finis,ideo dicitur carere principio & C fine.dicitur igitur motus circularis infinitus,uel rõne durationis,vel quod non hẽt principiũ re diuerſum à fine, eiuſq; termini ſunt re idem,& ratione tantùm principii ac finis differẽtes: hoc.n.poſcit natura motus circularis:uide Ariſt.li.6. Phy.tex.ultimo.

An omnis motus requirat duos terminos?

QVAESTIO II.

D OMnem motũ egere duobus terminis, vno a quo,altero ad quẽ, docet Ariſto.5.Phyſic.tex.7.probãs oẽm motum neceſſario fieri ex uno ĩ aliud,ex ipſo gręco vocabulo μεταβολὴ quod ſonat vnum poſt aliud. Hoc etiam manifeſtum eſt facta inductione per omnes ſpecies motus,quarum vnamquamque duobus ſemper terminis circunſcriptã & definitam eſſe reperiemus. Idem quoq; ratione probari poteſt. nam omnis motus continet acceſſum & receſſum,abiectionem & acquiſitionẽ: quod

non poteſt fieri circa vnum & idem ſim A pliciter. Præterea,hoc indicat definitio motus, quæ ſignificat mobile moueri à potentia ad actum; & Ariſt.4. Phyſi.91. ait in omni cõtinuo finito nõ poſſe eſſe tãtum unum terminum:ſed omnis motus eſt continuus, & eſt finitus, ut patet ex præcedẽtis quęſtionis explicatione. ergo non poteſt habere tãtum vnum terminum. Plures autem vno terminos ad quos, motus habere poteſt, ſed non uel vltimos,uel per ſe primò intẽtos, uel intrinſecos motui: exempli cauſſa, calefactionis proprius & intrinſecus terminus eſt calor,at raritas vel leuitas, nõ eſt ter B minus per ſe primo intentus; forma ſubſtantialis quæ per calefactionem producitur,licet ſit terminus per ſe intentus, non eſt tamen terminus immediatus & intrinſecus calefactioni. Sed hoc loco duo notãda ſunt,unum eſt,in aliquibus motibus ambos terminos eſſe poſitiuos, ut in omni augmẽtatione & motu locali,& in multis alterationibus:in aliis uero,alterum terminum eſſe priuatiuum, vt in generatione & corruptione & illuminatione. Alterum eſt,aliquando hos duos terminos eẽ diſtinctos actu,& ſecũ C dũ rem,& determinatos,ut patet in omni motu, uno tantum excepto circulari,aliquãdo verò non eſſe definitos, ſed tantũ diuerſos ſm potẽtiam & rõnẽ, ut in motu circulari,cuius quodlibet punctum circuli indifferenter eſt principiũ & finis, quod exigit ratio motus circularis,alioquin non eſſet circularis.

An in uno motu poſſint eſſe plures termini,quàm duo?

QVAESTIO. III.

Non poſſunt in uno motu eſſe plures termini per ſe q̃ duo, unus à quo,alter ad quẽ. Etenim ĩ uno motu,terminus ad quem ſimpliciter, nõ poteſt eſſe niſi vnus;quia ſi unitas,diſtinctio,& denominatio mot⁹ ſumitur à termino ad quem, non poteſt hic eſſe multiplex,ſi motus eſt unus. Tũ,ſi motus rẽ idẽ eſt cũ termino, ad quem,ut infra docebimus,erit quoq; unus,uel multiplex motus,ſicut eſt terminus ad quẽ. Deinde,oſtenſum eſt ſupra,octauo huius operis libro,eiuſdem rei non poſſe eſſe plures cauſſas perfectas,& in eodem genere cauſſæ; ſed terminus ad quem eſt cauſſa motus tãquàm finis eius, ergo vnius motus nõ poteſt eſſe niſi vnus terminus ad quem.

Contingit autem (vt paulò ante diximus)eſſe plures vno, ſed uel nõ ultimos & totales,vt in calefactione calor vt quatuor eſt finis calefactionis quę præcedit, & per quam acquiritur, ſed nõ vltimus, neque totalis:Vel non primo, ſed conſequenter, vt in accretione primo acquiritur quãtitas, conſequitur autem figura, locus,relatio æqualitatis vel inæqualitatis:Vel non intrinſecos motui,vt in alteratione quæ præcedit generationẽ, finis intrinſecus eſt qualitas, extrinſecus aũt productio formæ ſubſtantialis: Vel per accidẽs,vt quod mutatur in album, põt ſimul mutari in dulce, vel muſicum,ſed per accidens.

Quot modis un⁹ motus poſſit habere cõplures terminos ad quos.

De termino autem à quo,ſic dicendũ eſt:cum triplex ſit vnitas motus,generica,ſpecifica,& numeralis; i unitate generica, terminus à quo debet eſſe eiuſdem generis atq; terminus ad quem: quia cõtraria continentur ſub eodẽ genere,ſed terminus à quo ẽ cõtrarius termino ad quem,ergo &c. In motu autem uno ſecundum ſpeciem,terminus à quo poteſt eſſe multiplex,& differens ſecundũ ſpeciẽ;vt patet in mutationibus quæ fiunt, uel ab extremis ad vnum medium,uel à diuerſis medijs ad vnum extremum: nã cum omnis dealbatio ſit unius ſpeciei, ut dicit Ariſto.5.lib.Phyſ.tex.31.alia tamẽ poteſt fieri à nigro, alia à uiridi, uel D rubro,quæ ſpecie differũt inter ſe: & cã eſt quia medium cum participet vtroq; extremo, ad utrumuis refertur tãquam contrarium eius. Quod ſi quis diceret, cum terminus à quo ſit cõtrarius termino ad quẽ, ſi terminus à quo poſſit eſſe multiplex reſpectu uni⁹termini ad quẽ, fore,ut uni ſint multa cõtraria,quod eſt contra Ari.& in primo libro de Cęlo & 10. Metaph. Reſpondendum eſſet, uni non eſſe duo cõtraria ſimpliciter; ſecundum quid,autem non eſſe abſurdum:ſicut uni extremo opponitur, & alterum extre-

Q̃uo uni poſſint eſſe duo contraria.

extremum, & medium; medium.n.non A opponitur uni extremo ſimpliciter, ſed ob participatioñe alterius extremi. Denique, in unitate numerali, impoſſibile eſt terminum à quo eſſe niſi unũ numero; nam ſi nõ eſt, uel igitur erunt plures numero, uel plures ſpecie: nõ plures numero, nam duo accidentia Phyſica, quæ habent contrarium, & acquiruntur per motum, ſi tantum differant numero, nõ poſſunt ſimul eſſe in eodẽ numero ſubiecto; quia talium accidẽtium unitas numeralis, vel omnino, vel certè neceſſario pendet à numerali unitate ſubiecti: ſi autem fuerint termini à quibus differẽtes B ſpecie, cum illi opponantur termino ad quem, fieret, vt vni eſſent duo contraria; nam extremum & medium quæ uidentur cõtraria alteri extremo, uel nunquã ſunt ſimul, uel ſi quando ſunt, tunc uicẽ gerunt unius contrarii comparatione alterius. Vide Ariſtotelem lib. 5. Phy. text. 16. Atque hoc quod diximus clarius cernitur in motu locali. Sicut enim vnum corpus non poteſt ſimul eſſe in duobus locis numero, neque diuerſis, ſic motu locali à duobus locis diuerſis ſimul recedere non poteſt. Verùm ſicut terminus ad C quem, põt eſſe multiplex modo ſupradicto, ſic etiam terminus à quo. Cæterum non ſicut ad unitatem motus requiritur unitas termini à quo, ita opus ẽ, vt ſi motus fuerit diuerſus, terminus à quo ſit diuerſus. Nam à nigro poteſt fieri mutatio in album & uiride, quæ differunt ſpecie; & ab eodem numero loco ideſt centro, poſſunt moueri ignis & aer ad ſua loca, quæ ſpecie differunt. ex quo intelligitur terminum a quo non eſſe ita præciſe de ſubſtãtia mot⁹, ſicut ẽ terminus ad quẽ.

An termini motus debeant eſſe diuiſibiles?

QVAESTIO IIII.

Diuiſio duplex eſt; uel ſecundũ partes quantitatis, uel ſecundum gradus perfectionis: prior diuiſio tãtũ reperitur in terminis motus localis & augmentationis: poſterior uero, tantum in qualitate. Oportet autem terminos motus eẽ diuiſibiles vel priori, uel poſteriori modo; ita ut nõ toti ſimul acquirãtur, uel deperdantur, ſed ſucceſſiue per partem poſt partem. quod ſic probatur: Ariſto. 3. Phyſi. tex. 15. & 8 Phyſi. tex. 40. ait motũ eſſe actum imperfectum, uidelicet, q̃a in motu forma nõ habetur perfecta, ſed imperfecta; ergo forma eſt diuiſibilis; nam ſi eſſet indiuiſibilis, tota ſimul perfectè acquireretur: quare non eſſet ulla cauſſa, propter quam motus ad talem formam, deberet uocari actus imperfectus. Inductione quoque hoc manifeſtũ ſit per omnes ſpecies motus; in omnibus enim cernuntur termini diuiſibiles & partibiliter parabiles. Hoc etiam probatur ratione, nam ſi motus eſt actus entis in potentia, ergo quod mouetur, partem habet formę iam actu acquiſitã, partem habet potentia acquirendam, ergo illa forma eſt diuiſibilis. Deinde, in motu, aut mobile eſt pfecte in termino à quo, aut perfecte in termino ad quem, aut partim in utroque: ſi primum dixeris, ergo nondum mouetur; ſi ſecũdum, ergo iam eſt motum, & ceſſauit motus: ſi tertiũ, ergo ambo termini ſunt partibiles. Præterea, motus per ſe eſt ſucceſſiuus, & fit in tẽpore, ergo cum motus re ſit idem atq; terminus ad quẽ, is acquiretur ſucceſſiue. Ob eandem etiam cãm terminus a quo ſucceſſiue pditur; nam ſi terminus à quo ſimul & ſubito abiiceretur, etiã ſubito & ſimul induceretur terminus ad quem; quia ſublato termino à quo, non reperiret aliquid ſibi reſiſtens & remorãs productionem ſui. Sed dicet aliquis Ariſtotelem in 6. Phyſ. tex. 44. & 45. ſignificare terminũ ad quem eſſe in D diuiſibilem, & non acquiri in tempore. Reſpondeo, bifariam accipi terminum ad quem, uel ut is opponitur termino à quo, continẽs totam formã quæ acquiritur per motum, & ſic ſumit Ariſt. 6. Phy. 32. & 40. uſque ad 44. & hac ratione terminus ad quem diuiſibilis eſt: uel pro ultimo formæ quæ acquiritur, quo acquiſito ceſſat motus, & ſic eſt indiuiſibilis, nã ſi eſſet diuiſibilis, nõ eſſet ſimpl'r ultimũ formæ, qm̃ hẽt partes alias priores, & alias poſteriores. quid autem ſit hm̃õi ultimum, an gradus & pars aliqua formæ, *Pulchra dubitatio.*

an

an aliud quidpiam, poſterius conſiderabimus. nos loquimur hic de termino ad quem priori modo, Ariſtot. autem in 6. Phyſi. poſteriori modo; quocirca non eſt contradictio. Cæterũ hæc noſtra ſententia habet locum tantummodo in motu propriè dicto, non autem in mutatione quæ diſtinguitur à motu, qualis eſt generatio, & corruptio; nam cum talis mutatio fiat in inſtanti, forma indiuiſibiliter & tota ſimul acquiritur.

An termini motus debeant eſſe oppoſiti inter ſe?

QVAESTIO V.

NEceſſarium eſt terminos à quo, & ad quẽ, eſſe inuicem oppoſitos. Primò, quia Ariſt 8. phy. tex. 62. & in 5. Phyſic. non ſemel ait omnem mutationem eſſe in oppoſitis. Tum, idem fit manifeſtum, facta iductione per omnes ſpecies motus. Hoc etiam confirmatur rõne: quia aut ambo termini ſunt eiuſdem ſpeciei, aut differunt ſpecie, uerum nõ ſunt oppoſiti, ſed (ſicut uocãt) diſparati, ut lignum & lapis: non poſſunt eſſe unius ſpeciei, nam ſic in motu locali ambo eſſent uel naturales, uel uiolẽti; quare non eſſet ulla cauſſa, cur ab uno fieret mutatio ad alterũ. Deinde, quia in motu unus abiicitur, alter acquiritur, quod nõ poſſet fieri ſi ambo eſſent ſimiles; nã terminus ad quem qui introducitur ab agente, eſt ſimilis agenti, ergo terminus à quo, qui eiicitur ab agente, erit ei contrarius; ſi enim ipſe quoque agenti eſſet ſimilis, nequaquam ab eo eiiceretur & corrumperetur. Neque uero poſſunt eſſe termini diſparati, ſic enim quodlibet fieret ex quolibet, neque eſſent termini cuiuſlibet mutationis definiti: & uerò nõ omnes agens poteſt quemlibet terminũ à quo corrumpere, ſicut nec quemlibet terminũ ad quem producere: relinquitur igitur, ut debeant eſſe oppoſiti. Sed cum oppoſitio ſit quadruplex, videndũ eſt, quænam inſit in motu. Ac primum quidem, oppoſitio relatiua nõ pertinet ad motum, quia in relatione per ſe non ſit motus, vt poſtea dicemus: neq; cõtra-

A dictoria, nam motus exigit mobile cum aptitudine recipiendi terminum ad quẽ ipſius motus: cõtradictio autem, cum ſit oppoſitio inter puram negationem & affirmationem, id non depoſcit. Quocirca 1. Phyſ. tex. 43. dicitur album fieri ex nõ albo, nõ quolibet, ſed quod ſit nigrum; & quia contradictio eſt inter ens ſimpliciter, & non ens ſimpliciter, ex non ente autem ſimpliciter nihil fit Phyſicè, ideo motus reſpuit oppoſitionem contradictoriam. De priuatiua autem oppoſitione, diſtinguendum eſt; nam uel eſt pura priuatio, & ſic non pertinet ad motum,
B ſed ad mutationem: pura enim priuatio licèt ſit in aliquo ſubiecto, tamen quia p ſe non eſt aliquid poſitiuum, non poteſt reſiſtere agenti, quare in inſtanti abiicit, nec circa ipſam fit motus, ſed mutatio inſtantanea, ut patet in illuminatione: uel eſt contrariũ, quod reſpectu alterius cõtratii dicitur priuatio, uel qa eſt imperfectius illo; uel quia includit abſentiam contrarii cum aptitudine ſubiecti, per quæ duo conſtituitur ratio priuationis: & quia talis oppoſitio priuatiua non differt à contrarietate, poteſt circa ipſam
C fieri motus; de qua loquens Ariſt. 5. Phy. tex. 9. Priuatio, inquit ponatur contrarium. proprie igitur ſola oppoſitio, quæ eſt in contrarietate, pertinet ad motum proprie dictum.

Explicantur tres dubitationes.

Sed hoc loco tres exiſtunt dubitationes: Prima eſt, in creatione eſt oppoſitio contradictoria, nam eſt mutatio à non ente ſimpliciter ad ens. Altera eſt, Ariſt. 5. Phy. tex. 7. & 9. & lib. 6. tex. 91. ſcribere generationẽ eẽ in cõtradictoriis. Tertia eſt, ut fiat mutatio, tantum requiritur vt ſubiectum nõ habeat formam, ad quam
D debeat fieri mutatio, poſſit tamen eam habere, quare ad efficiendum motũ ſufficit oppoſitio priuatiua. Ad has dubitationes breuiter, ita reſpondendum eſt. Ad primam, cõceditur antecedens, ſed negãt conſequentia, quia nos loquimur hic de mutatione Phyſica, qualis nõ eſt creatio, imo eſt æquiuocè mutatio.

Ad 2. Ariſt. uel ſumit ibi contradictionem prò oppoſitione priuatiua, uel appellat contradictionem eam oppoſitionẽ, quæ eſt in generatione & corruptione, propterea quod ſit quodammodo in

ter

ter nō ens ſimpliciter, & ens ſimpliciter; A ſumendo non ens ſimpliciter, non quidem ipſum nihil, ſed quod non ē ens in actu, & opponitur enti ſubſtantiali, ſicut Ariſ. tradit 5. Phyſ. tex. 3.

Ad 3. ut fiat mutatio ſimpliciter, quæ dicitur de mutatione inſtantanea & ſucceſſiua, ſufficit oppoſitio priuatiua, non tamen, ut fiat motus propriè dictus, nā cum is debeat eſſe continuus & ſucceſſiuus, exigit aliquam reſiſtentiā in ſubiecto, quocirca debet fieri inter contraria.

An terminus à quo, debeat ſpecie differre termino ad quem?

QVAESTIO VI.

Debet ſemper terminus a quo diſtingui ſpecie a termino ad quē; nam ſi debent eſſe cōtrarij, ut ꝓximè ante docuimus, oportet eos differre ſpecie. Et hoc apertè confirmat Ari. 1. de Cælo tex. 86. dicens oēm mutationē fieri ſemper inter ea, quæ differunt ſpecie. Verùm hęc differentia ſpecifica in C motu circulari non eſt ſecundum rem, ſed ſecundum rōnem; nam idem punctū eſt terminus a quo & ad quem, prout habet rationem principij & finis. In augmentatione quoque, non tam inſigniter apparet talis differentia, ſicut in alijs motibus. Nam minor & maior quātitas (īter hos.n. terminos uerſatur accretio) mathematicè ſumptæ, non differunt ſpecie; Phyſicè autem, & in ordine ad eſſe & operationes uiuentis, & ut inchoanr, atque terminant accretionis motum, ſpecie quodammodo differūt, ſicq; de ipſis D 1. lib. de cælo tex. 86. ſentit & ſcribit Ariſtot. Mutatio autem quæ fit ex minus albo ad magis album, dicitur fieri in eadē ſdecie, quod tamen intelligendum eſt materialiter, uon formaliter; talis enim mutatio per ſe non fit ex minus albo, ut album eſt, ſed prout habet admixtum nigrum, nam, ut auctor eſt Ariſt. remiſſio formæ fit ob admixtionem contrarij. Vide ipſum lib. 5. Phyſ. tex. 19.

An obiectio termini a quo, & acquiſitio termini ad quem ſint unus motus numero?

QVAESTIO VII.

Cvm in omni motu ſint duo termini, vnus a quo, qui abiicitur, alter ad quē qui acquiritur; meritò dubiratur, an obiectio illius & acquiſitio huius, ſint unus motus numero, an duo. Nā cum ſint duo accidentia, quorum unum B remittitur & corrūpitur, alterum intenditur & perficitur, videtur id non poſſe fieri per unum motum. Veruntamen dicendum eſt, utrumque cōprehendi vno motu. Etenim omnium motuum eſt eadem ratio, ſed in motu locali & augmentationis, palam eſt quòd decedere a termino a quo, & ire ad terminum ad quē, fit per eundem numero motum, ergo ſimiliter continget in aliis. Et Ariſt. in 5. Phyſ. tex. 7. ait omnem motū neceſſario fieri ex uno in aliud, & tex. 49. ait motū proprie dictum fieri ex uno contrario in C aliud contrarium: & tex. 54. ſcribit omnem motum conſiſtere in duobus ſubiectis, hoc eſt terminis poſitiuis & contrarijs. At ſi v.g. in calefactione aquæ, acquiſitio caloris eſſet unus motus, & abiectio frigoris alter, neuter fieret inter duos terminos contrarios, neq; eſſet mutatio ex uno in aliud. Poſtea, Ariſtoteles 5. Phyſ. text. 4. & 48. inquit motum magis denominari a termino ad quem quam a termino a quo, qa terminus a quo abiici tur per motū, terminus autem ad quem acquiritur: ergo ſupponit Ariſt. abiectio D nem termini a quo & acquiſitionem termini ad quem fieri per eundem motum. Præterea in 4. Phyſic. tex. 117. & 128. ait omnem motum eſſe remotiuum & corruptiuum alicuius a ſubiecto; quod verum non eſſet, ſi acquiſitio termini ad quem eſſet alius motus ab expulſione termini à quo: ille enim nihil remoueret a ſubiecto, ſed tantum acquireret. Deinde, in aqua remiſſio frigoris & acquiſitio caloris, fit ab eodem numero agente hoc eſt igne, per eandem calefactionē, per quā ſimul producitur calor

Multis argumētis ꝓbatur, eiectionem termini, a quo & iductionē termini ad quē nō eē duos motus.

calor & corrũpitur frigus, ergo eſt unus motus numero. Ad hæc, ſi remiſſio frigoris differt in ratione motus ab acquiſitione caloris, ergo vel talis remiſſio erit mutatio, vel erit motus ꝓprie dictus; non mutatio, quia talis fit in inſtanti, & eſt in nõ habentibus contrarium, & ſi remiſſio frigoris eſſet mutatio, etiã acquiſitio caloris eſſet mutatio & non motus, oppoſitorũ enim eadem ratio eſt, ſic.n. probat Ariſto. tex.8.lib.5. Phyſic. corruptionem non eſſe motum, quia opponitur generationi quæ non eſt motus. Neque enim expulſio termini à quo poteſt appellari motus, nã omnis motus fit inter duos terminos poſitiue contrarios, quod in remiſſione frigoris præciſe ſumpta, non reperitur; nam ea tendit ab eſſe formæ, ad eiuſdem non eſſe. Quid pluribus opus eſt? Ariſtoteles hoc aperte docet 5. Phyſic.tex.47. ſcribens his uerbis. [Eſt autem qui ex contrario, ei qui eſt in contrarium non contrarius, ut qui eſt ex ſanitate ei qui eſt in ægritudinem; idem enim, & unus eſt, eſſe tamẽ non idem eſt ipſis, ſicut nõ idem eſt ex ſanitate mutari, & in ægritudinem.] Argũ autem initio propoſitũ, nihil ualet; nam licet duo ſint accidentia terminus à quo & terminus ad quem, non ideo tamen fit, ut ſint duo motus illius abiectio & huius inductio. Tunc.n. duo accidentia conſtituunt duos motus, cum ambo ſe habent, vt termini ad quos: quod ſecus eſt hic, nam unum habet ſe ut terminus à quo, alterũ ut terminus ad quẽ; & acquiſitio unius, per ſe primo fit, & intenditur principaliter ab agente, corruptio autem alterius, ſecundario & quaſi ex accidenti.

Ab utro termino ſumenda ſit Vnitas motus?

QVAESTIO VIII.

CVm triplex ſit vnitas, generica, ſpecifica, & numeralis, de generica cõſtat eam ſumi à termino ad quem, dicente Ari.lib.5.Phy.tex.31. eos motus eſſe unius generis qui uerſant in eadem categoria, qui autẽ pertinent ad diuerſas categorias diſtingui genere, &

A tex.35. perſpicue docet unitatẽ genericã motus ab eo ſumi ad quod fit motus. Vnitas autem ſpecifica, non poteſt ſumi à termino à quo; contingit enim motus vnius ſpeciei procedere à terminis differentibus ſpecie, ut dealbatio quæ fit ex nigro & q̃ ex uiridi: ſimiliter aer moueri poteſt ad ſuum locum ex centro terræ & ex concauo lunæ. Deinde, poteſt eſſe terminus à quo unus & idem, cum tamẽ motus qui ab eo fiunt, differãt ſpecie, vt motus aeris ad ſuũ locum & item ignis ad ſuum, ſpecie differunt, poſſunt tamẽ ambo fieri à cẽtro mundi tanquam à ter- B mino a quo. Ergo unitas ſpecifica ſumenda erit a termino ad quem. Cuius ſignũ eſt, quòd omnes motus habent denominationem ſuã a termino ad quem, & ratio eſt, quia motus re idem eſt cum termino ad quem, & per ſe ordinatur ad illum: & hoc idem aperte docet nos Ariſto.lib.5.Phy.tex.31.& 35.

Ponuntur quinque obiectiones.

Sed occurrunt aliquæ dubitationes. prima, terminus ad quem nõdum eſt, ergo motus non poteſt accipere ab eo vnitatem ſuam ſpecificam. 2. Ad eundem terminum poteſt moueri aliquid per li- C neam rectam ut per cordam, aliud uero per circularem, ut per arcum, qui motus tamen differunt ſpecie. 3. Ad eundem terminum per idem ſpatium poteſt moueri unum animal reptando, aliud ingrediẽdo, aliud uolando, cum tamen hi motus differant ſpecie. 4. A concauo lunæ ad centrum moueatur terra, moueatur item ignis; hi motus ſpecie differũt, quia unus eſt uiolentus alter naturalis, moueri namque deorſum ſicut eſt naturale terræ, ita igni eſt uiolentum; ſpatiũ tamen idem eſt, & ambo termini a quo, D & ad quem ſunt idem. 5. Mutatio ex albo in uiridem colorem, & mutatio in rubrum etiam ex albo, cõiter exiſtimantur differre ſpecie, cum tñ termini ad quos non differant; nam mutatio ex albo ad uiride fit tanquam ad nigrum, quo participat uiride aliquo mõ: ſimiliter mutatio ex albo ad rubrum, ad ipſum fit tanquam ad nigrum, ut docet Ariſt.5.Phyſ. tex.6.& 52. ergo ambę mutationes fiunt reſpectu eiuſdem termini ad quem.

Soluuntur obiectiones.

Verùm ad hæc facile reſponderi poteſt hoc modo. Ad primam, cum eſt motus,

tus, terminus ad quē partim eſt, partim nō eſt; quia partim eſt acquiſitus, partim eſt acquirendus. Quin etiam totus quodam modo eſt, non in actu perfecto, & completo, ſed in fieri. Adde quod id quod non eſt, poteſt eſſe & habere ſe ut finis, poteſt dare nomē, & rationem ſpecificam iis, quæ per ſe ordinantur ad illum; ut patet in omnibus potentiis & inſtrumētis quæ ſpecificantur per actus ad quos ordinantur: atque hoc manifeſtum eſt ex iis quæ ſupra lib. 8. de Cauſſalitate finis diſputauimus. Ad 2. Quāuis extremum utriuſq; motus uideatur eſſe idē, tamen id in quo fit motus, & quod ꝑ motum acquiritur, non eſt idem; nam ſiue quod acquiritur per motum localem ſit ſpatium, ſiue ſit ubi, conſtat hæc diuerſa eſſe in motu per circulum, & per ſpatiū rectum. adde, quod per accidens eſt ut quod mouetur per circulum inſiſtat & quieſcat in aliquo puncto illius circuli, nam ſecundum rationem circuli, ſuapte natura aptum eſſet moueri ab eodē puncto ad idem punctum. Ad 3. & 4. Motus conſiderari poteſt, uel ut motus eſt; uel ut eſt naturalis, aut uiolentus; uel ſecundum modum quo fit; ſi priori modo conſideretur, omnes motus, qui fiunt inter eoſdem terminos, ſunt eiuſdem ſpeciei: ſin autem poſteriori modo, motus ignis & terræ ad centrum, ſpecie differunt, qa unus fit naturaliter ad cētrum, alter violenter. Similiter motus rependi, ambulandi, & uolitandi, non differunt ut motus ſunt, ſed ſm modum, quo fiunt, proprium, & naturalem unicuique generi animantium. Aliud igitur eſt conſiderare motus aliquos uniuersè ac ſimpliciter ut motus ſunt, & aliud ut ſunt tales motus, nimirum uel ratione principii effectiui, uel ratione modi quo fiunt.

Pulchra diſputatio, ā colores medij ſpecie differāt ab extremis.

Ad 5. De mediis qualitatibus ſpecie differāt ab extremis nec ne, non ſatis liquet. Etenim Auerroes 5. Phyſ. commē. 6. & 52. uidetur ſentire extrema eſſe in mediis actu, non quidem perfecto, ſed remiſſo & imperfecto; nō aliter quàm ſunt in eo quod eſt tepidum, frigus & calor. Opinatur etiam ad album fieri mutationem ex rubro aut uiridi, ſimiliter ut fit ex minus albo cum quo eſt permixtū nigrum. His conſequens eſt, rubrum & uiride non diſtingui ſpecie ab albo, veluti nec minus album ſpecie differt ab eo qđ eſt perfectè album. In li. autem 4. de Cælo comm. 26. ſtatuit duplex mediū; unū quod dicitur medium per comparationem, quia nimirum comparatum utriq; extremo, habet cum utroque ſimilitudinem quandam atque conuenientiam: hoc modo aer dicitur medius inter ignē & terram, quippe qui grauis ſit comparatione ignis, leuis autem, terræ comparatus. Atque huiuſmodi medium, eſt quidpiam ſimplex & ſpecie diuerſum ab extremis. Alterum medium uocatur ꝑ cōpoſitionem, quod eſt mixtum & temperatum ex ipſis extremis quæ in eo actu ſed imperfecte inſunt. Et medium huius generis nōn eſt forma ſimplex, ſed ex ipſis extremis conflatum quidpiam atque cōcretum, nec ab vtroque extremo ſpecie, ſed tātummodò ſecundum magis & minus differēs. Atque hoc modo viride eſt medium inter album & nigrum. Nequis autem de opinione Auerrois dubitandi locus cuiquam reliquus eſſet, is libro 10. Metaph. commen. 23. explicatiſſimis verbis ſententiam ſuam aperuit, ſcribens medias qualitates nō diſtingui ſpē ab extremis, ſed tantùm differre ab illis ſecundum magis & minus. Nec id modo ait, ſed etiam probat eo argumento, ꝙ cum ab uno extremo non fiat mutatio ad alterum extremum, vt ab albo ad nigrum, niſi per media quę inter utrumq; extremum interiacent, ſi media ſpecie differrent ab extremis, nunquàm poſſet fieri motus unius ſpeciei, nec continuus ab uno extremo ad alterum extremum; frequenter. n. propter varias mediarum qualitatum ſpecies, interrumperetur. Nec in motu continuo qui fit inter duo extrema cōtraria, eſſet ipſum (Inter) ad quod neceſſe eſt prius perueniri quàm ad extremum, ut docet Ariſtot. libro 5. Phyſ. tex. 22.

Opi. Auerrois.

Atq; hæc quidem ex ſenſu Auerr. dicta ſint. Cuius ſententiæ ſuffragari uidetur Ariſtoteles, ſcribens 1. Phyſic. te 47. & lib. 10. Metaphy. te. 23. Media componi ex ipſis extremis; & affirmans 5. Phy. te. 6. & 52. mutationes quæ fiunt a mediis ad extrema, fieri tanquam ab extremo

Videtur Ariſto. idem ſentire ꝙ Auerroes.

mo ad extremum, quoniam medium eſt quodammodo utrumque extremum. In lib. autem Phyſi. 6. tex. 32. apertè docet, quod mutatur ex albo in nigrum, id nō eum primum diſcedit ab albo, iam eē in nigro; priùs. n. eſſe in fuſco & per hoc poſtea ad nigrum peruenire. Ex quo licet concludere, fuſcum ſpecie non diſtingui ab albo & nigro: alioquin, ſi ſpecie differret, nūquam ex albo in nigrum fieri poſſet motus unius ſpeciei & continuus. ſed propter mediorum colorum uarias ſpēs quas neceſſariò pertranſiret, ſemp eſſet interruptus. Ergo ſecundum hanc opinionem, mutatio ex albo in nigrum, nō differt ſpecie ab ea quæ fit ex albo in uiride, uel rubrum, uel alium quemuis colorem medium; quod tamen in quinta dubitatione, tanquam certum & conceſſum ab omnibus, ſumptum & poſitum fuit.

Opin. communis. Altera opinio eſt, quam plerique omnes Philoſophi ac Theologi ſequuntur, medias qualitates ſpē diſtingui ab extremis; nec has eſſe in illis actu & formaliter, ſed tantum uirtute; & propter ſimilitudinem atq; conuenientiam quā mediæ habent cum extremis, dicuntur illæ ex his componi. Cum igitur ex nigro fit mutatio in uiride, dicitur fieri quodammodo in album, quia uiride habet cōuenientiam quandam cum albo, propter quam uiride quodammodo eſt contrariū nigro; & quia mutatio non fit niſi ubi eſt contrarietas, idcirco Ariſt. ait ex nigro mutationem fieri in uiride ea ratione ut ē quodāmodo album, quoniā hac ratione eſt quodammodo contrariū nigro; per ſe autem, & ut loquitur formaliter, ſeu actu, uiride nihil habet in ſe nigredinis & albedinis, & ab utroque colore differt ſpecie.

Themiſt. et Simplicius ſequuntur priorem ſētentiam. At que hæc quidem a magnis Philoſophis, de præſenti qōne in utramque partem, ſatis acutè ac probabiliter diſputātur. Ego priorem ſententiam, ſi falſam & improbabilē dixero plane mentiar. Præſertim cum in ea quoque Themiſtiū & Simplicium fuiſſe ſciam: quippe qui explanando tex. 6. lib. 5. Phyſ. haud obſcuris uerbis docent medios colores, mixtos & compoſitos eſſe ex colorib. extremis, qui in ipſis inſunt; non aliter, quàm id quod eſt tepidum (hoc. n. ipſi utuntur exemplo) mixtum & concretum eſt ex calore & frigore. Conſtat autem, tepidū non differre ſpecie a frigido & calido, cum nihil aliud ſit tepidum, quàm frigidum & calidum ſimul & remiſſe. Addūt præterea illi, ex nigro fieri mutationem in uiride, non ea ratione, ut eſt uiride, ſed propter albedinem, quæ aliqua ex parte in eo, quod eſt uiride, continetur. Videmus ēt pictores, partim extremorū, partim mediorum colorū certa quadam permixtione, & temperatione, alios colores medios efficere. Quis āt credat, nouas colorū ſpecies, tanta facilitate ſic ab illis confici? Ergo, licèt (ut dixi) priorem ſententiam non reprobem, ad poſteriorem tamen, quæ inter qualitates medias & extremas differentiā ponit ſpecificam, ſum equidem aliquanto propenſior. Fit enim mihi uero ſimillimū, qualitates medias eſſe formas & qualitates ſimplices, eaſque habere proprias ac peculiares cauſſas, proprietates, & effectus: quamobrem neceſſario diſtingui ſpecie ab extremis. Si. n. cōſtant ex ſola mixtione extremarum qualitatum, nec ab illis differunt niſi ſecundum magis & minus, ergo uiride non magis differret a nigro & albo, quàm ab his differunt minus album & minus nigrum: at quis ita ſētiat, cum id uel oculorum iudicio, apertè redarguatur? Iam verò ſi colores medij non ſpecie, ſed tantummodo ſecundum magis & minus differunt ab extremis, & ex illorū mixtione conflantur, ergo quotieſcūq; ex nigro perfecta fit mutatio in album, oporteret omnes intermedias colorum ſpecies procreari & apparere; qđ falſum eſſe, mutationes quas in eiuſmodi coloribus, cum ab arte, tum a natura quotidie fieri uidemus, manifeſtè declarant. *Sententia Auctoris.*

Sed cur (nam & hoc quæret aliquis) Ariſtoteles & Peripatetici aiunt, colores medios componi ex coloribus extremis? An id non eſt intelligendum de cōpoſitione Phyſica? ſed de Metaphyſica, quę in eo cōſiſtit, q colores medii habēt affinitatem, ſimilitudinem & conuenientiam cum extremis. Nam & animam rōnalem, quæ eſt ſimplex ſubſtantia, Philoſophi aiunt eſſe formam quandam inter *Cur colores medij dicūtur cōponi ex coloribus extremis.*

ter

ter naturam materialem, & immaterialem quodammõ mediam, & ex vtraque compoſitam: quoniam eſt utriuſq; ſimilis & particeps. An potius cõpoſitio mediorum colorum referenda eſt, nõ ad colores extremos, ſed ad eorum cauſſas? Cauſſæ aũt colorum ſunt (ut innuit Alexand. 1. li. Natural. quęſtionũ c. 2.) lux, perſpicuitas, & opacitas: lux & perſpicuitas in mixtione, cum priuatione opacitatis, ẽ cauſſa albedinis; Opacitas cum priuatione, uel certè cum perexigua perſpicuitatis & lucis admixtione, eſt cã nigredinis. Ex illis tribus uariè mixtis inuicẽ, atque certa quadam ratione tẽperatis, medij colores exiſtunt. An potius id referri debet ad colorum effectus? Album omnino diſgregat uiſum, nigrum omnino eum congregat, utrumque nimis ac præter modum oculorum ſensũ afficit; quamobrem eum offendit ac lædit; omni namque ſenſui, quoniam is in mediocritate & temperata quadam rõne cõſiſtit, omnis rerum quę ſentiuntur exuperãtia, moleſta & noxia eſt. At uiride, purpureum, cæruleum, aliique colores medii, partim congregant, partim diſgregãt uiſum, & modice ac temperate ſenſum afficiunt. Ex quo fit, ut non modo, nõ offendãt, ſed & iuuent, atque oblectẽt aſpectum. Verum de hac qõne, quę nũc a nobis raptim curſimque dicta ſunt, ea lectori hoc loco, ſatis eſſe debent. quę nos, licet obiter, & quaſi per tranſennam, explicare tamen uoluimus, ut rem per ſe obſcuram: nec ſatis adhuc explicatam, & ſanè ſcitu admodum dignam, aliquantulũ tractatione noſtra illuſtraremus. Nunc memini (quod libet hic adiungere,) idẽ quod nos de medijs colorib. ſentimus, ipſum etiam Auer. in 6. Phy. comm. 32. & 3. Meteor. com. ult. ſentire.

Tria cõcurrunt ad unitatẽ numeralẽ motus.

Deinceps ſequitur, vt de vnitate numerali motus, unde ea petẽda ſit, doceam⁹. Ad conſtituendam unitatem numeralẽ motus, tria (ut ait Ariſt. 5. Phyſ. tex. 35.) neceſſe eſt concurrere, unũ numero mobile: vnum numero terminum ad quẽ: tempus item unum numero atque cõtinuũ: Etenim motus eſt accidens; eſt uia ad terminum ad quem a quo re non differt, eſt denique ens ſucceſſiuum. Quia motus eſt accidens, non põt is eſſe unus

A numero niſi ſubiectũ ẽt in quo inhęret, hoc eſt ipſũ mobile, fuerit vnũ numero. Si aũt motus eſt uia ad terminũ ad quẽ, nec re differt ab ipſo, qui põt eſſe unus numero, ſi terminus ad quem unus numero non fuerit? Quod ſi motus eſt ens ſucceſſiuum, ergo non põt eſſe unus numero niſi etiam fuerit continuus; continuatio autem motus cognoſcitur & iudicatur ex tempore; eum namque motum iudicamus eſſe continuum, quem cognoſcimus, toto tempore quo durat, nunquam fuiſſe interruptum.

Quinq; dubitationes.

B Verùm hoc loco nonnullę dubitationes exiſtunt Prima, præter tria ſupradicta quæ concurrũt ad unitatẽ numeralẽ motus, etiam neceſſe eſt terminũ a quo eſſe unum numero. Non. n. poteſt unus numero motus, ex diuerſis numero terminis ſimul procedere.

2. Ariſtot. 8. Phyſi. tex. 49. & 82. perſpicuè & affirmate docet, motum vnum numero atque continuum eſſe non poſſe, niſi mouẽs etiam fuerit unum numero; ergo præter illa tria opus quoq; eſt unitate numerali motoris.

C 3. Si canis ex turri cadẽs, medio in lapſu moriatur, erit unus numero motus canis uiuentis, & mortui a turri uſque ad terram, quia eſt cõtinuus; ridiculum. n. eſſet dicere canem in medio aere, poſtea quã occidit, aliquanto tempore quieuiſſe, quia hoc eſt contra naturam grauis: nec poteſt reddi cauſſa, quare ſi potuit aliquãto tempore quieſcere, deinde moueri cœperit, ac non potius toto reliquo tempore quieuerit. Hic igitur eſt unus motus numero, tamen ſubiectum nõ eſt idem numero, canis enim uiuus & mor-

D tuus non eſt idem numero.

4 SI in alteratione acquiritur ſemper alia & alia pars formæ, ergo non poteſt eẽ idem numero terminus ad quem totius alterationis.

5. Motus eſt prior tẽpore; quippe cum tẽpus ſit paſſio motus, ut dicit 12. Meta. te. 29. ergo vnitas motus nõ pẽdet a tpe, prius enim non pendet a poſteriori.

Sed ad hæc argumenta ſic reſpondendum eſt. Ad Primã, Ariſ. prętermiſit terminũ a quo, uel quia certũ e, ſi motus ſit

vnus,& terminus ad quẽ vnus, terminũ A etiam à quo neceſſariò fore vnum, cũ ſit oppoſitus illi; uel quia.cum terminus à quo abijciatur per motum. Ariſt.in declaranda vnitate,& cõtrarietate motus, uidetur eum deſpexiſſe. Ad 2. Verum eſt unitatem motus etiam pẽdere à motore; tum quia motus depẽdet in eſſe & fieri à mouente: tum quia definitur eſſe actus mouentis in mobili: ſed quia nondum Ariſt. oſtẽderat omne quod mouetur neceſſario moueri ab alio, & omnẽ motum egere mouente,quod demõſtrabit ipſe tum in 7. tum in 8. Phyſ. ideo in 5.libro Phyſ.non fecit mentionem mo- B toris,ne videretur uti rebus obſcuris, & necdum demonſtratis.Nec ignoro quoſdam diſſentire Ariſtoteli, negãtes unitatem motus pendere à mouente; ut patet, cum eadem nauis trahitur à multis hominibus, & idem calefit à multis ignibus:alios uero arbitrari, dictum Ariſto. tãtum eſſe uerum in motu circulari,qui nõ ſolum eſt unus numero & cõtinuus, ſed etiam uniformis & ſemper ſui ſimilis,in aliis autem minime.ſed prior ſolutio ſatisfacit præſenti dubitationi, tota autem hæc controuerſia alio loco diſcu C tienda eſt. Ad 3. Secundum opinionem eorum qui ponunt tantum unam formam in uno compoſito, reſpondendum eſt; motum illius canis uiuentis & motui non eſſe unum motum continuum, ſed duos motus qui ſe habent deinceps ſeu cõſequenter, qui copulantur illo inſtanti, in quo corrumpitur forma canis & inducitur forma cadaueris: nã in illo inſtanti non eſt amplius canis & incipit eſſe cadauer; & immediate ante illud inſtãs fuit motus canis, immediate autem poſt idem inſtans,erit motus cadaueris: D quare inter illos duos motus nõ intercipitur ullum tempus, ſed tantum intercedit unum inſtans, nec poteſt dici illud corpus aliquo tempore quieſcere. Secundum autem opinionem Auerrois, cui nos in hac parte aſſentimur, cũ motus deorſum illius canis nõ fiat ratione animæ, ſed terræ, quæ eſt in ipſo (ſunt enim elementa actu in mixto) quia eadem terra manet in cane & cadauere:idcirco idem numero motus cõtinuatur, manente eodem ſubiecto, quod non eſt canis ſed materia terrea quæ erat ĩ ipſo. Ad 4.Quãuis per alterationẽ acquirantᷓ diuerſę partes formæ, tñ tũ qm̃ acquirũtur uno cõtinuo fluxu,tum quia ex illis multis partibus ſeu gradibus fit una numero forma perfecta,ideo terminus alterationis cẽſetur eẽ unus numero. Ad 5. Verũ eſt unitatẽ motus per ſe non pendere à tempore,tñ quia motũ fuiſſe continuum,& non interruptum non poteſt cognoſci à nobis, niſi ex relaxatione ad tempus, ideo tempus adhibetur ad conſtituendam unitatem numeralẽ motus.

An ſi canis ex turri cadens medio ĩ lapſu moriatur ſit motus eius uiuẽtis & mortui idẽ numero & continuus.

Vnde petenda ſit contrarietas Motuum?

QVAESTIO IX.

MOtui aduerſantur & motus & quies:ille ut quiddam cõtrariũ, hæc aũt ut priuatio eius. Vnde autem ſumenda ſit contrarietas motuũ, manifeſtum eſt ex præcedenti quæſtione.nam ſi ratio,& unitas motus ſumitur à termino ad quem,ab eodem quoq; ſumetur diſtinctio,& cõtrarietas. Quoniã C igitur motus fit ex uno in aliud,perfecta contrarietas exiſtet cum ambo termini unius motus erũt contrarij ambobus alterius uterque utrique:ut patet in calefactione, & frigefactione. Et ratio eſt, quia tunc in uno motu, unus terminus abiicitur,in altero uero idẽ acquiritur, & cõtra unus acquiritur & idem in alio motu deperditur. Præterea,ſi frigus eſt contrarium calori, ergo frigefactio calefactioni,nam illa re idem eſt cum frigore,hæc autem cum calore. Quies autem D opponitur motui,nõ quęlibet cuilibet, ſed quies in aliquo opponitur motui ex illo,nã aliquid habere,& perdere illud, opponuntur inter ſe. per quietem autẽ in aliquo,habetur illud,per motum uero abijcitur.quies autem in aliquo, non opponĩ motui qui fit ad illud, quia talis quies eſt finis illius motus,& pfectio, propter quam fit motus. Rurſum quietes in terminis contrariis oppõũtur inter ſe,ut quies in frigore,& quies in calore; tum quia ſunt priuationes motuũ contrariorum eorumque termini,nempe

pe

pe calefactionis, & frigefactionis; tum quia re idem ſunt cũ ipſis terminis. idē enim eſt quies in calore atque calor acquiſitus perfectus.

Quatuor dubitationes. Sed circa hæc occurrunt nonnullæ dubitationes. prima, motus ignis & terræ deorſum ſunt contrarij, quia unus eſt uiolentus, alter naturalis, tamen utriuſque terminus, tam a quo quàm ad quem eſt idem; fingamus enim utrumque corpus moueri a concauo lunæ uſque ad centrum. 2. Motus aeris a centro ad ſuum locum, & ex concauo lunæ ad eundem locum, partim uidentur eſſe contrarij, quia unus eſt aſcenſus, alter deſcenſus, unus fit ſurſum, alter deorſum: partim uero minime, quoniam ambo ſunt naturales aeri. 3. Motui circulari, neque opponitur motus, ut dicitur in 1. de Cælo text. 24. neque opponitur quies, quia eſt perpetuus: ergo nō omni motui opponitur uel motus uel quies. 4. Priuatio in termino a quo inchoat motum, priuatio autem in termino ad quem priuat motum, ergo magis hæc aduerſatur motui quam illa.

Solutio dubitationũ. Sed ad hæc ita reſpondemus. Ad primum. Illi motus, in ratione communi motus non ſunt contrarij, ſed opponuntur quatenus unus eſt naturalis, alter uiolentus. Itaque contrarietas motus ſimpliciter, attenditur penes terminum ad quem, quatenus uero eſt naturalis, aut uiolentus, ex principio effectiuo ſumitur; nam motus qui fit a principio intrinſeco rei, eſt naturalis, qui uero fit omnino ab extrinſeco, contra inclinationem mobilis, eſt uiolentus. Ad 2. Illi duo motus aeris, nullo modo ſunt contrarii ſecundum rationem motus naturalis & uiolenti; tam naturale enim ē aeri ferri ad ſuum locum ex alio loco inferiori, quàm ex alio ſuperiori: in ratione autem communi motus, non ſunt contrarij ſimpliciter; nam aſcenſus & deſcenſus opponuntur cum fiunt per idem numero ſpatium, quod hic non fit; ſimiliter motus qui fit ſurſum, ſimpliciter opponitur motui qui fit deorſum ſimpliciter; at locus aeris, cum ſit medius, neque eſt ſimpliciter ſurſum, neque ſim-

A pliciter deorſum, ſed tantum ſecundum quid, & reſpectiue; nam reſpectu concaui lunę, eſt deorſum; reſpectu autem centri, eſt ſurſum. Sicuti mutatio ex albo in uiride & mutatio ex nigro in uiride non ſunt inter ſe contrariæ ſimpliciter, quamuis uiride ſit album ſecundum quid reſpectu nigri, & ſit nigrum reſpectu albi. Ad 3. Aliud eſt loqui de motu in cōmuni ut motus eſt, aliud autem de motu, ut eſt circularis & ut eſt motus cæli: motus enim ut motus eſt, poteſt habere contrarium motum, & poteſt habere oppoſitam quietem,

B quamuis hoc repugnet motui circulari, quatenus eſt motus naturalis cæli, cui repugnat quieſcere. Quocirca Auerroes 1. libro de Cælo comm. 32. ait motum circularem, ſecundum naturam, non habere contrarium, ſecundum autem imaginationem, habere poſſe: nam imaginari poſſumus duos motus circulares ſuper eoſdem polos idemque centrum ad partes contrarias, qui eſſent contrarij, quoniam impedirent ſe ac deſtruerent, quamobrem natura eos non facit, quoniam uel uter-

C que, uel certe alteruter, eſſet ocioſus: nam ſi uiribus pares eſſent, ſe inuicem impedirent & neuter perfici poſſet: ſi alter eſſet potentior, is impediret alterum, nec ſineret eum confici & abſolui. Hæc ſecundum Auerroem, uel aliter reſponderi poteſt, Ariſtotel. hic præcipue loqui de motu recto, nam circulari, quæcunque traduntur his libris, uix conueniũt niſi forte ſecundum quid & per quandam accommodationem.

Ad 4. Duplex eſt priuatio, una quæ continet abſentiam formæ futuræ, al-

D tera, quæ habet abſentiam formæ præſentis quatenus erat fluens, in motu & in fieri: priori modo, quies in termino a quo, eſt priuatio motus qui fit ex illo; poſteriori autem modo, quies in termino ad quem, eſt priuatio motus, qui fit ad ipſum; dicitur autem motui magis opponi illa quam hæc, tum quoniam illa abiicitur per motum, hæc autem acquiritur; nam quia quies in termino a quo, re idem eſt cum ipſo; ſimiliter motus cum termino ad quem; & quia hi termini opponuntur, ideo talis quies &

motus etiã opponuntur. Motus autẽ ad
terminũ ad quẽ, & quies in ipſo termino
re ſunt idem inter ſe & cũ ipſo termino
ad quem: nam prout forma eſt in fieri, di
citur motus, prout eſt iam facta & acqui
ſita, dicitur quieſcẽs & ipſa quies. Sed qa
ĩ hac diſputatione, quã de terminis mo-
tus adhuc tractauimus, ſæpe diximus, &
quaſi certum ſumpſimus, motum re nõ
diſtingui a termino ad quem, an ita ſit
diſputandum atque diiudicandum ſit.

An Motus re differat a termino ad quem?

QVAESTIO X.

Opi. & argumẽta eorũ qui cenſent motũ eſſe rẽ quãpiã diuerſam a termino ad quem.

OPinio eſt Aureoli, Pauli Veneti,
& multorũ, motũ eſſe re diuersũ
a termino ad quẽ qui requiritur
per motũ; ut calefactionẽ a calore: quæ
cõfirmatur his rationibus, primò, illa dif
ferunt re, quorũ unum põt eſſe ſine alte
ro, & multo magis quãdo cũ vnũ eſt, al-
te: ſi non eſt nec eſſe poteſt: ſed ita ſe ha-
bet motus & terminus ad quẽ; nã cum
eſt motus, nõdum eſt terminus ad quẽ,
& quando eſt terminus ad quẽ, iam nõ
eſt amplius motus, ergo differunt ſecun
dum rem. 2. De eadem re nõ poſſunt ue
rificari prædicata contradictoria, ſed mo
tui, & termino ad quẽ conueniunt præ-
dicata contradictoria, ergo differunt re:
probatur minor, nam motus eſt ens ſuc
ceſſiuũ, nõ habẽs partes ſimul, ut calefa-
ctio, calor aũt eſt ens permanens: illa nõ
eſt per ſe in prædicamẽto, hic autem eſt
per ſe; per illam acquiritur calor, at per
calorẽ non acquiritur calor; illa termi-
natur ad calorem, at calor non termina
tur ad calorẽ. 3. Proprietates motus, nõ
conueniunt termino ad quem; nam mo
tus eſt continuus, & velox vel tardus, di-
ſtinguitur per mutata eſſe, cuius nulla
pars eſt præſens præter quiddã ĩdiuiſibi
le; hæc autem omnia non poſſunt cõue-
nire termino ad quem, vt per ſe clarum
eſt. 4. In motu locali, nõ eſt idem motus
& terminus ad quem: nam motus eſt in
mobili, quod autem acquiritur per mo-
tum localem eſt ſpatium ſeu locus, qui
non eſt in mobili; quare ſimiliter ſentiẽ
dum eſt de alijs motibus.

Altera ſententia probabilior, motum nõ re ſed rõne tantum diſtingui a termino ad quem.

A Altera ſententia probabilior eſt, mo-
tum re idẽ eſſe atque id quod per motũ
acquiritur, ratione tamẽ differre ab eo.
Forma. n. v. g. calor, dupliciter cõſidera-
ri põt, vel ꝑ ſe, ut ẽ qualitas quçdã ꝑma
nẽs, & ſic differt a motu; vel ut eſt forma
quædã fluẽs (& vt ita loquar) fiens, de no
uo exiens ab agẽte in paſſum, uel potius
ex potẽtia materiæ in actũ, nõ ſimul ob-
tinens eſſe, ſed accipiens illud continuè
atque ſucceſſiue, huiuſmodi formam di
cimus nihil aliud eſſe quàm motũ. Itaq;
in motu duo cõſideranda ſunt, unũ tan-
quam materiale, quod eſt ipſa forma, al-
B terum quaſi formale, quod eſt continue
fieri, ſeu fluere, & continenter tendere
ab imperfecto ad perfectum.

Solutio argumẽtorũ prioris ſententiæ.

Atq; hac poſita diſtinctione, funditus
corruunt argumenta cõtraria. Primum
.n. argumẽtum nihil valet, tum qa illud
axioma (ea re diſtingui, quorum vnũ põt
eſſe ſine alio) falſum eſt, vt patet ĩ mate
ria & priuatione, in quãtitate & figura, in
fundamẽto & relatione: tũ ẽt, qa forma,
vt eſt fiẽs & per motũ fluens, nõ põt eſſe
ſine motu, nec motus ſine ipſa. Secundũ
aũt, pari facilitate diſſoluitur, nã de mo-
C tu & forma enũciantᷓ prædicata cõtradi-
ctoria ea rõne, vt differunt ſᷓm rationẽ;
quæ. n. cõueniunt motui nõ conueniunt
formæ, ut forma ẽ: ſiñ illa oĩa conueniũt
formæ ut eſt in fieri. Idem tñdẽdum eſt
ad tertiũ argumentũ, nam eſſe continuũ
& uelox, uel tardũ, licet nõ cõueniat for
mæ, ut res quædã permanẽs eſt, tamẽ cõ
ueniunt illi, ut eſt fiens. Ad 4. dicendum
eſt, id qđ intrinſece, & formaliter acquiri
tur per motum localem non eſſe ſpatiũ,
aut locum, ſed ubi, quod ſubiectiuè eſt
in mobili; quare motus localis ſᷓm rem,
D neque differt a mobili, neq; ab ubi, ni-
hil enim aliud eſt, quàm mobile habens
continuè aliud, & aliud ubi.

Motum re non diſtingui a termino ad quẽ probatur ſeptẽ argumẽtis

Sed refutatis cõtrariis argumẽtis, ad-
ducenda ſunt ea, quæ ualeãt ad corrobo
randã ſententiam noſtrã. Primò, hãc ſen
tentiam tenet cõm. 3. Phy. cõm. 4. & quin
to Phy. com. 9. & D. Thomas 11. Metap.
ſumma 4. c. primo, eamq; innuit Ariſt. in
tertio Phy. tex. 4 his uerbis. [Motus non
eſt præter res ad quas ẽ motus. Deinde,
Ariſt. inquit 3. & 8. libro Phy. motum eſ
ſe quiddã mixtũ ex potẽtia & actu, & eſ-

ſe

ſe actum imperfectũ, qui continuè perficitur, & in 5. Phy. ait motum ad aliquem terminum perfici per quietem, quæ ẽ in illo; hæc inquam dicta Ari. non poſsũt recte intelligi, aut exponi, niſi ponatur motus idẽ eſſe ac terminus. Prçterea, ſi calefactio eſt res differens a calore qui ꝓducitur, cum ipſa habeat eſſe poſt non eſſe, ipſa quoq; producta erit, quare uel ꝑ ſe ipſam, quod eſt impoſſibile, uel per aliũ motum, & ſic progreſſus fiet in infinitũ. Tum, ſi calefactio producatur, dẽt autẽ produci, cum ſit res quædam tranſiens a non eſſe ad eſſe, utiq; producetur per calefactionem, nam producetur ab igne: ignis aũt, ut calidus eſt, non agit niſi per calefactionem; erunt igitur duæ calefactiones, vna, per quam producitur calor in aqua, altera, per quam producitur iſta calefactio; quare erunt ẽt duo calores, non põt. n. calefactio ſeparari a calore; q̃ quàm ſint abſurda nemo eſt qui non uideat. Poſtea, ſi motus localis producitur, ergo uel ꝑ alium motũ localem, quod ẽ impoſſibile; tũ quia incurritur in infinitatẽ, tum quia motus localis per ſe non hẽt uim producendi quicquam: aut ꝑ alium motũ uel generationis uel alterationis, ex quo fieret ut motus localis per ſe poſterior eẽt generatione, uel alteratione; qđ eſt cõtra Ari. in 8. Phy. ubi multis argumẽtis probat motũ localẽ oĩ mõ eſſe priorẽ cæteris motib. Adhæc, ſi calefactio re differt a calore, aut iſta duo differunt numero, aut ſpẽ; nõ numero tñ, tũ quia duo accidentia ſolo numero differentia non poſſunt ſimul eſſe in eodẽ ſubiecto, & tam calefactio aquæ q̃ calor qui per calefactionem aquæ producitur ſubiectiuè ſunt in aqua; tũ quia unus eſt ens ꝑmanẽs, alterũ vero ſucceſſiuum: no

A que ſpecie, nã qui poſſunt ſpẽ diſtingui, cũ ambo producantur ab eodẽ numero igne, & ꝑ idem numero principiũ, nẽpe calorẽ qui eſt in igne? Poſtremò, ita ſe habet potẽtia calefactiua quç ẽ in igne ad calefactionem, ſicut calor qui eſt in igne ad calorẽ productũ; ergo ſm permutatã proportionem, ſicut ſe hẽt potentia calefactiua ad calorẽ, qui eſt in igne, ita calefactio ad calorem, qui producitur; ſed potentia calefactiua ignis nõ differt ſm rem a calore eius, ergo neque calefactio differet ſm rem a calore qui producit: quod autem potentia calefactiua nõ differat ſm rem a calore qui eſt in igne, ſic

B oſtenditur; nam id per quod ignis calefacit, uel poteſt calefacere, eſt calor; ſed id, per quod ignis calefacit, aut poteſt calefacere, eſt potẽtia calefactiua: ergo potẽtia calefactiua, & calor ſunt idẽ. Deinde, ſi hæc differunt ſecundum rem, ergo cogitemus unum remoueri ab altero, ſit ergo calor ſine potentia calefactiua, tum ignis, & poterit calefacere, & non poterit; poterit, quia habebit calorem, nõ poterit, quia non habebit potentiam calefactiuam.; idem accidet, ſi remoueamus

C calorem ab igne, & relinquamus potentiam calefactiuam.

Ex his igitur perſpicuum eſt, motum non re, ſed tantum ratione diſtingui a termino ad quem. Intelligo autem hic per terminum ad quem, nõ extremum formæ, ſed totam ipſam formam, quç acquiritur ab initio motus uſq; ad finem; neq; formam, prout eſt acquiſita, uel acquirenda, ſed prout eſt in fieri continuè tendens ab eo quod eſt acquiſitum ad id quod reſtat acquirendum. Sed de natura motus eiuſque terminis, hactenus ſit in hoc decimotertio libro diſputatum.

FINIS TERTIIDECIMI LIBRI.

DE VARIETATE ET DIVISIONIBVS MOTVS LIBER DECIMVSQVARTVS.

QVID ſit motus, & B
quidq́d ad propriã
eius rationem atq;
naturã conſtituẽdã
pertinet, præcedẽti
libro fuit explicatũ.
Deinceps, agẽdum
eſt de varietate & di
uiſionibus motus. Tres autem ſunt prin
cipes diuiſiones motus: una qua motus
diuiditur in ſuas uelut ſpecies, hoc eſt in
generatiouẽ & corruptionem, in accre-
tionẽ & decretionem, in alterationem,
& in motum localem: altera qua motus
diuiditur in naturalem motum atq; uio C
lentum: Tertia qua motus, ea ratione ut
eſt continuus, diuiditur in partes ſuas,
quas uocant, quantitatiuas. Has diuiſio-
nes motus hoc libro cõtemplari & per-
tractare uolumus. Sed a prima diuiſione
motus in ſuas ſpecies exorſi, quęnã ſint
ueræ ſpecies motus propriè dicti, diligẽ-
ter inueſtigemus.

Generationem & corruptionem, non eſſe motus propriè dictos.

CAP. I.

VT colligamus ueras ſpẽs motus,
qm̃ is neceſſario ſit in aliqua ca-
tegoria, perluſtrandæ ac excutiẽ
dæ ſunt omnes categoriæ, & de unaqua-
que quærendum ſigillatim, an poſſit in
ea fieri motus nec ne. Et quia ſubſtãtia
eſt prima omnium, generatio autem &
corruptio mutationes ſunt ad hanc; ui-
dendũ eſt, an hæ mutationes ſint motus.

B Ari. 5. Phy. te. 8. 10. 51. Auer. 4 Phy. com.
129. 5. Phy. com. 8. & 21. & 6. Phy. comm.
32. & 59. negant generationem eſſe uerũ
motum. Idem ſentiunt omnes expoſito
res Ari. ut uidere licet 5. Phy. ſup. tex. 8.
Rationes Ariſtotelis ſunt tres, prima, oẽ
quod mouetur eſt ens in actu, ſed quod
generatur non eſt ens in actu, tum quia
quod generatur nondum eſt, tum etiam
quòd materia, quę eſt ſubiectum gene-
rationis eſt ens in potentia, ergo quod
generatur non mouetur, nec generatio
eſt motus. 2. Quod mouetur eſt in lo-
co, ſed quod generatur cum ſit nõ ens,
C non poteſt eſſe in loco, ergo &c.
3. Omnis motus eſt inter contraria, ſed
ſubſtantiæ nihil eſt contrarium, ergo in
ipſa non poteſt fieri motus proprie di-
ctus.

Poſſent addi duæ alię rationes. Vna
eſt, quia omnis motus eſt cõtinuus, & fit
ſucceſſiuè, ut patet ex definitione mot⁹:
& quia quod eſt in tempore, eſt ſucceſſi-
uum, omnis aũt motus eſt in tempore &
in 6. Phy. demonſtratur omnem motum
eſſe continuum, & diuiſibilem; at gene-
ratio non fit ſucceſſiuè, ſed in inſtãti, ut
D docet Simplic. 5. Phy. ſuper te. 8. & Auer
roes 4. 5. & 6. Phy. locis ſupradictis; & pa
tet, quia generatio fit inter terminos cõ
tradictorios, ut in 5. Phyſic. docet Ariſt.
in quibus non eſt medium. Deinde cum
ſubſtantia ſit indiuiſibilis, quippe quę
non ſuſcipit magis & minus, acquiri nõ
poteſt diuiſibiliter, ergo neque ſucceſſi
uè. Et cum ſubiectum generationis ſit
materia prima, quę cum per ſe nullam
habeat reſiſtentiam ad formam ſubſtan-
tialem, in inſtanti recipiet eam; cauſſa
enim

enim ſucceſſionis quā habet motus, eſt reſiſtentia exiſtens in ſubiecto. Altera ratio qua idē probari poteſt, ita ſe habet. Corruptio definit per primum ſui nō eſſe. v.g. in corruptione ignis datur inſtās, in quo verū eſt dicere, nunc nō eſt ignis, ſed immediatè antea erat; quæro, an in hoc inſtanti; in quo facta eſt corruptio ignis, īcipiat generatio alterius rei: ſi incipit, ergo generatio nō eſt motus, quia motus nō poteſt incipere in inſtanti, cū ſit ſucceſſiuus, & declarabitur hoc in 6. Phyſicorum libro: ſi non incipit, ergo in illo inſtāti materia erit ſine vlla forma, & non erit verum illud celebre axioma, corruptio vnius eſt generatio alterius. & Auerr. 8. Phy. & 3. de Cælo pulchrè demonſtrat, ſi materia prima per unum inſtans ſpoliaretur omni forma, fore vt nūquam deinceps poſſet aliquam formam recipere. Denique, generationem nō eſſe motum propriè dictum, ſententia eſt ſcholæ Peripateticæ, nullus enim inuentus eſt, qui contra ſentiret.

Quod generatio nō ſit motus propriè dictus, & quòd nō fiat tinſtāti probatur multis argumentis.

Sed hoc quò clarius, & certius ſit, diſſoluenda ſunt quædam argumenta, quę contra ferri poſſunt. primo, ſecundum Auerr. 3. de Cælo cōmento 67. elemēta manent actu in mixto, ergo ſubiectum generationi mixti non eſt materia prima aut ens in pura potentia: ſed eſt maſſa quatuor elemētorum exiſtens actu & in loco: falſum igitur eſt, quodcunq; generatur eſſe non ens, & nō exiſtere in loco. 2. Etiam quantitas non habet contrarium & tamē fit motus in ea, ergo carere contrario, non obſtat, quominus mutatio ſecundum ſubſtantiam poſſit eſſe motus. 3. Generatio fit ſucceſſiue, ergo eſt motus, antecedens probatur, primò, definitio motus comprehendit generationem, ut indicant exempla Ariſtot. quibus 3. Phyſ. tex. 6. explanat definitionē motus: Sed ex definitione motus elicitur continuatio, ergo talis ineſt in generatione. Tum. in 4. Phyſ. texi. 129. ait. omnem motum, & mutationem eſſe in tempore, non diſtinguēdo motum a mutatione, & tempus eſſe cauſſam potius corruptionis, quàm generationis. Et in 6. Phyſic. tex. 59. demonſtrat omnem motum eſſe continuum, ponēs exempla generationis, & corruptionis: in 7. Phyſic. tex. 34. inquit vnā generationem comparatā alteri, eſſe magis, aut minus, aut æque velocem vel tardam quàm alterā; velox autem & tardum cum menſurentur tempore, habent eſſe in ſucceſſione. Deinde, ſi generatio fieret in inſtanti, & tota ſimul, ergo generari, & genitū eſſe idem eſſe, & fieri & factum eſſe, quod Ariſtot. 6. Phy. tex. 55. & 59. dicit abſurdum; aliud enim eſt mutari, aliud mutatum eſſe; quod ſi aliud eſt generari, & genitum eſſe, cum genitū eſſe fiat in inſtanti, ergo in eodem non poterit fieri generari. Vel ergo fiet in alio inſtanti immediate, vel in tempore: nō in inſtāti, quia duo inſtantia non poſſunt eſſe inuicem immediata, ergo in tēpore, quare generatio erit in tempore. Poſtea, Ariſtot. 5. Phyſic. tex. 7. loquens de mutatione quę comprehendit etiam generationem, inquit eam ſignare vnum poſt aliud, & vnū prius, alterū verò poſterius; at vbi talia ſunt, ibi neceſſariò eſt ſucceſſio, ergo in generatione eſt ſucceſſio. Adhæc, formæ elementorum ſecundum Auerr. 3. libro de Cælo com. 67. intenduntur & remittuntur, ergo partibiliter acquiruntur; quare ſaltem generatio elemēti fiet ſucceſſiuè. Poſtremò, Auerroes primo Phy. commē. 62. ait in generatione hominis ſucceſſiue deperdi partes ſeminis, & acquiri partes formæ humanæ, ergo talis generatio fit ſucceſſiuè.

Solutio ſuperiorū argumētorū.

Verùm ad hæc argumenta ſic reſpondendum eſt. Ad primum Auerroiſtę uarie reſpondent, Quidam aiunt diſcrimē quod ponitur 5. Phy. tex. 8. inter generationem & motū, non eſſe in eo, ut omnis generatio habeat pro ſubiecto non ens ſimpliciter, ſed quia non repugnat generationi, ut generatio eſt, habere pro ſubiecto nō ens; aliqua enim generatio qualis eſt corporum ſimplicium, habet ſubiectū ipſum non ens actu, hoc eſt ipſam materiā primam. Omnis autē motus, vt motus eſt, habet pro ſubiecto ens ſimpliciter actu, & nō habere tale ſubiectum repugnat illi. Alii dicunt, Ariſ. per id quod generatur, non intelligere materiam primā, quippe quæ ſit ingenerabilis, ſed cōpoſitum quod de nouo fit, cu-

ius priuatio dicitur non ens ſimpliciter, quia ipſum compoſitum ſubſtantiale, eſt ens ſimpliciter: ergo quamuis ſubiectũ generationis mixti corporis, ſit aliquod ens in actu, nempe maſſa quattuor elementorum, tamen quia in ipſo eſt priuatio mixti, quod eſt ens ſimpliciter, ideo talis generatio dicitur fieri ex non ente ſimpliciter, ad ens ſimpliciter. Alii dicunt, ſicut ſunt uarij modi generationis, nempe uel per ſimplicem productionẽ, cum unum mutatur in aliud, ut in elementis: uel per mixtionẽ, ut ex elementis inuicem mixtis conflatur mixtum: uel per procreationem ex ſemine, ut ſtirpes & animalia: ſic Ariſto. dediſſe uarias rationes ad diſtinguendam generationẽ a motu. Eam igitur quam ponit tex. 8. ualere tantum in generatione corporum ſimplicium, quæ dicitur ſimplex generatio: alteram uero traditam text. 10. qua probat generationem non eſſe motum, quia omnis motus fit inter cõtraria, ſubſtantiæ autem in qua fit generatio nihil eſt cõtrarium, ualere in omni generatione. Verùm de hac opinione Auerrois ſecundum quam procedit dubitatio, alibi agendum eſt. Ad 2. Licèt quantitas non habeat contrarietatem maximè proprie dictam, qualis inuenitur in alteratione, habet tamen eam quæ ſufficit ad motũ; nimirum oppoſitionẽ inter duas quantitates, perfectam ſcilicet & imperfectã, quæ non poſſunt eſſe ſimul, & acquiruntur partibiliter: quæ ratio contrarietatis non inuenitur in ſubſtantia.

Ad alia argumẽta, quibus oſtenditur generationem eſſe motum ſucceſſiuum, cum duplici diſtinctione, reſpõdendum eſt: una eſt, generationem poſſe accipi bifariam, vel ꝑ ſola introductione formæ ſubſtantialis, & ſic fit in inſtanti, nec eſt motus: Atque hac ſignificatione nos in pſentia nomen generationis accipimus, cum docemus generationẽ non eſſe motum: uel pro aggregato ex hac & præcedente alteratione, quæ quoniam ab agente inducitur, & ordinatur ad generationem propriè dictam: etiam ipſa apud Philoſophos inuenit nomen generationis; propter hanc igitur generatio dicitur fieri ſucceſſiuè, & ſic exponẽda ſunt omnia loca Ariſt. quibus ſignificat generationem fieri ſucceſſiuè. Hãc diſtinctionem, innuit Simplicius 5. Phy. ſuper tex. 8. Auerroes autem apertis conceptiſque verbis tradit eam 6. Phyſi. comm. 59. de qua nos ante loquuti ſumus cum definitionem motus explanaremus. Altera diſtinctio eſt, ſucceſſionem motus dupliciter poſſe conſiderari, uel ſecundum formã, quæ cum ſuſcipiat magis, & minus, & habeat partes & gradus ſm quos intenditur & remittitur, etiam neceſſariò acquiritur ſucceſſiuè, uel ſecundum ſubiectum, nam cum omne mobile ſit diuiſibile, & habeat partes, alias priores & propinquiores mouẽti, alias uerò poſteriores atque remotiores a mouente; mouens primum mouet partes ſibi propinquiores, deinde alias ſucceſſiuè: generatio igiť non eſt motus ſucceſſiuus priori modo, quia forma ſubſtãtialis nõ habet gradus, ſed conſiſtit in indiuiſibili tanquàm numerus: poſteriori uero modo, nihil prohibet generationẽ fieri ſucceſſiuè. Cum enim ex aliquo magno ligno fit ignis, non ſimul totũ lignum conuertitur in ignem, ſed prius una pars propinquior igni comburenti, deinceps alia ſecundum ordinem, & ſic tandẽ totum: & quamuis in motu propriè dicto reperiatur utraque ſucceſſio, prior tamen attingit naturam motus. Hæc autem diſtinctio ualde notanda eſt, ut pote per quam ſoluuntur magnæ difficultates in Philoſophia. Cum igitur apud Philoſophos legimus generationem fieri ſucceſſiuè, quemadmodum intelligendum ſit, ex hac gemina diſtĩctione cognouĩmus. Ad illud autem quod obijcitur, quod idẽ eſſet mutari, & mutatum eſſe; reſpõdeo, in omnibus mutationibus inſtantaneis qualis eſt generatio, id neceſſariò concedendum eſſe, ut in illuminatione quæ fit in inſtãti, ſimul eſt illuminari, & eſſe illuminatum. Ad illud, quod in omni mutatione ẽ prius & poſterius, reſpõdeo non eſſe hoc intelligendum intrinſecè ut oĩs mutatio habeat partes priores & poſteriores; ſed intelligendum de terminis a quo & ad quẽ; etenim quod mutatur, prius eſt ſub termino a quo, deinde tranſit ad terminum ad quem. Vnde cum in inſtanti generatur ignis ex ligno, verum eſt dicere, nunc materia eſt

ſub

ſub forma ignis, & prius erat ſub forma A ligni. Ad illud, quod formæ elementorũ ſuſcipiant magis & minus; dico id eſſe in opinione, & aliàs diſcutiendum; tamen cui libet ſententiam Auerrois ſequi, poſſet is reſpondere, formas elementorum non acquiri ſucceſſiuè per ſe primò, ſed per modũ ſequelæ, nempe propter qualitates, a quib. non poſſunt ſeparari; quoniam enim calor ſucceſſiuè acquiritur, & perditur, ideo forma ignis, quæ naturaliter coniuncta eſt cum calore, etiam ſucceſſiuè acquiritur vel perditur: in motu autem uero requiritur ſucceſſio per ſe. Ad ultimum reſponderi poteſt, uel B ſecundũ duplicem diſtinctionem ſupradictam, dicẽdo generationem fieri ſucceſſiuè ratione ſubiecti, non autem formæ; primo enim generatur cor, tum, ordine ſuo cætera finguntur membra: Vel ex uerbis ipſiuſmet Auerrois, quæ ibidẽ paulò poſt ſubiungit, dicens [ſiquidem talis forma habet partes.] Ex his igitur palam eſt in Subſtantia nõ eſſe motum. In Relatione autem, Actione, & Paſſione, Quando, & Habere, non eſſe motum propriè dictum, partim probatur ab Ariſtotele partim etiam per ſe manifeſtum C eſt. Simplicius autem, qui 3. Phyſi. tex. 5. & 5. Phyſic. tex. 9. contendit motum eſſe in omnibus categoriis, quia in omnibus eſt actus & potentia, & quia in omnibus categoriis fit tranſitus a non eſſe ad eſſe, qui nihil aliud eſt, quàm motus; tantum concludit, abſolutè motum poſſe fieri in omnibus categorijs, ſed non motum proprie dictum, aut motum per ſe, & non ſecundum accidens; ſupradictæ enim categoriæ non acquiruntur per ſe primò, ſed conſequenter, quatenus ſunt coniunctæ cũ his ad quæ fit motus per ſe, nimirum cum qualitate, quantitatẽ, & ubi.

De Tribus ſpeciebus motus propriè dicti, hoc eſt de augmentatione, motu locali, & alteratione.

CAP. II.

Quòd augmẽtatio nõ ſit motus ꝓpriè dictus, ſeptẽ obiectiones ponuntur.

REſtãt igitur tres categoriæ in quibus uerſatur motus ꝓpriè dict°, Quãtitas, Qualitas, & Vbi: Circa quarum vnamquamque, cum nonnullæ ſint dubitationes, has nũc oportet explicare, incipiendo a quantitate.

De augmẽtatione igitur, quæ eſt motus ad quãtitatem, prima dubitatio eſt, omnis motus fit inter contrarios terminos, ut in hoc 5. lib. ſæpe eſt dictum, ſed termini augmẽtationis ſunt magnum & paruum, ut tradit Ariſt. 1. de Cæl. 86. magnum autem & paruum non ſunt inter ſe cõtraria, ut habetur in categoria Quãtitatis, ergo &c. 2 Contraria ſunt, quæ maximè diſtant ſub eodem genere, ſed in quantitate non poteſt aſſignari maxima diſtantia, cum in ea non reperiatur maximum & minimum, ſiquidem ea eſt in infinitum diuiſibilis, ergo &c. 3. Contraria differunt ſpecie, ſed magnum & paruum non differunt ſpecie ſicut nec magis album & minus album, ergo &c. 4. In motu terminus a quo abiicitur, ſed in augmentatione, prior quantitas non abiicitur, aut deperditur, ergo &c. 5. Forma ad quam eſt motus, quia partibiliter debet acqri, ſuſcipit magis & minus, ſed quãtitas non ſuſcipit magis & minus, vt docet Ariſt. in categoria Quantitatis, er- D go &c. 6. Augmentatio eſt ſpecies motus localis, ergo nõ differt genere ab illo, quare motus non dẽt diuidi in localem, & augmẽtationem, quia unum mẽbrum diuidens non debet contineri ſub altero; antecedens probatur ab Ariſt. 4. Phy. 32. faciẽte tres ſpecies motus localis, lationẽ, accretionem, & decretionẽ. 7. Omnis motus propriè dictus debet eſſe continuus, ſed augmentatio non eſt motus continuus quemadmodum tradunt Ariſt. & Auerr. 8. Phyſic. text. 23. & Auer. 3. Phy. com. 6. ergo &c.

Adhęc,ita reſpōdendum eſt.Ad priora tria reſpōderi poteſt, magnum & paruum,inter quæ fit augmentatio, bifariā ſumi; vel mathematicè,vt ſonāt nudam quantitatem, & ſic procedunt argumenta;vel phyſicè,vt ſignificant quātitatem naturalem imperfectam, uel perfectam, & non idoneam nec accommodatā ad exercendas operationes naturales uiuētis:termini igitur augmentationis, non ſunt præcisè magnū & paruum,ſed magnitudo naturalis imperfecta & perfecta, vt docet Ariſtoteles lib 6.Phy.tex.91.& lib.8.Phy.tex.62.& Alex.1. Naturalium q.e.7.vbi ſanè eādem dubitationem explicat. In quantitate ergo phyſica ſecundum unamquamque ſpeciem reperitur minima diſtantia, hoc eſt maximum & minimum; quia omnium rerum naturalium magnitudinis & paruitatis terminus præſcriptus eſt a natura, vt dicit 1. Phy.tex.36.& lib. 2. de Anima text. 41. Aliud igitur eſt conſiderare quantitatē per ſe ac præcisè, aliud vero ut eſt quātitas naturalis, & ut eſt cuique rerum ſpeciei conueniens. inter quantitatem aūt imperfectam, & perfectam, quamuis nō ſit tanta contrarietas, & differētia ſpecifica; quanta maxima eſſe poteſt, & quæ cernitur in alteratione, tamē eiuſmodi eſt, quæ Ariſtoteli ſufficit ad conſtituendum motum. Ad 4. In augmentatione terminus a quo materialiter quidē manet,ſed nō formaliter, hoc eſt prior quātitas manet,ſed non,ut parua & imperfecta,per augmentationē enim euadit magna,& perfecta. Ad 5.Suſcipere magis & minus,hic ſumitur amplè; ſiue fiat ſecundum intenſionem,ut in alteratione, ſiue ſecundum extēſionem,ut in augmētatione,ſiue ſecundum maiorem,vel minorem appropinquationem ad locum, vt in motu locali. Ad 6 Augmentatio per ſe primo fit ad quantitatem, conſequenter autem ad locum;nam cum omni quantitati debeatur locus,neceſſe eſt maiori maiorem,minori minorem aſcriſci:quamobrem in augmentatione ſicut acquiritur maior quātitas, ita neceſſe ē acquiri etiam ampliorem locum; cōtra uero in decretione. Ergo ſi augmētatio conſideretur per ſe primo, per ſe differt a motu locali,ſi autem ſecūdario, poteſt

A aliquo modo ſtatui ſpecies motus localis,& ſic loquitur Ariſt.loco ſupradicto. Ad 7. Tribus modis poteſt intelligi augmentationem eſſe motum cōtinuum: vel ut ſit perpetuus.& ſic ſolus circularis uocatur cōtinuus ab Ariſt. 8 Phy. textu 73. uel ut augmētatio continuetur cum decretione,ut īter has mutationes nihil temporis,aut quietis intercedat, & hac rōne augmentatio non eſt motus continuus, quia inter duos motus contrarios neceſſario intercedere aliquid quietis, probatum eſt ab Ari.in 8.Phy. uel vt augmentatio cōtinuè fiat a principio quo
B incipit homo augeri uſque ad finem, & hoc duplici modo Ariſt.8.Phyſi. tex.23. negat augmentationem eſſe motum cōtinuum; ſed quod augmentatio dum fit & durat,non fiat cōtinuè, hoc nec Ariſ. affirmat,& repugnat experientiæ. Vnde Auerr.3.Phy.comm.6.ait augmentationem,videlicet totalem,cōponi ex multis motibus,& quietibus.Licèt igitur tota accretio ab initio uſque ad finem auctionis uiuentium,non ſit unus numero motus atque continuus, partiales tamē accretiones nihil prohibet eo tempore
C quo durant,eſſe motus continuos.

Quo augmentatio ſit motus cōtinuus et quo non.

De motu autem locali ſunt hæ dubitationes; prima,cum motus localis fiat ad locum,qui ponitur in prædicamento quantitatis,uidetur nō diſtingui genere ab augmentatione. 2. In motu locali non eſt contrarietas,quia contraria ſunt inuicē actiua & corruptiua, & apta fieri circa idem ſubiectum, at ſurſum & deorſum, in quibus ponitur contrarietas motus localis, nō ſunt apta fieri circa idem ſubiectum, aliud enim eſt corpus, quod
D mouetur ſurſum, aliud uerò deorſum, neque poteſt idem naturaliter moueri ſurſum & deorsū,uel ibi quieſcere: præterea, ſurſum & deorſum nō agunt inuicem & corrumpunt. 3.Quod mouetur partim eſt in termino a quo, partim eſt in termino ad quē; at nihil videtur eſſe poſſe partim ſurſum & partim deorsū, imo uero non poteſt dici surſū eſſe, niſi cum attigerit ultimum terminum, qui eſt ſub concauo lunæ,ergo &c. 4.Quod acquiritur per motū eſt in ipſo mobili, vt patet i augmētatione, & alteratione: ſed

De Motu locali quinque obiectiones.

ſed locus, qui acquiritur per motum localem, non eſt in mobili, quinimo mobile eſt in loco. 5. Præcipua ſpecies motus localis, eſt circularis, cui tamen nec definitio motus, nec ea, quæ 5. Phyſicorum de unitate, & oppoſitione motus traduntur, uidentur conuenire.

Solutio obiectionũ. Verum ad hæc, ita reſpondendum é. Ad primam; motus localis per ſe primo fit ab Vbi, ſed q̃a Vbi non acquiritur, niſi in acquiſitione loci, & quia uidetur ꝑuenire ex circunſcriptione loci ad locatum, ideo motus localis (ut loquamur cum Philoſophis) intrinſece, & formaliter fit ab Vbi, extrinſecè autem, & effectiuè fit ad locum: conſtat autem ipſum Vbi diuerſum genus eſſe a quantitate. Ad 2. Rectè ait Auerroes contrarietatem nō dici uniuocè de omni motu, ſed ſecundum prius & poſterius; nam maximè cernitur in alteratione, minus in motu locali, minime cernitur in augmentatione: Et quia duplex traditur definitio contrariorum, una, contraria eſſe, quæ ſub eodem genere maximè diſtant; altera, cōtraria eſſe quæ ſunt inuicem corruptiua & apta fieri circa idem ſubiectum; ſecundum priorem definitionē, propriè inuenitur cōtrarietas in loco, quia dicta re propriè dicitur in loco; in aliis uero metaphorice: ſm autem poſteriorem contrarietas maximè uiget in alteratione, in alijs autē motibus non itidem. Vide Ariſt. in Categoria Quantitatis: & 10. Metaph. tex. 13. & lib. 2. Meteororum Summ. 2. c. 3. Contrarietas igitur in motu locali ſolū attenditur penes maximā diſtātiā, quæ ſumitur ſecundum lineam rctā, quæ eſt ſemidiameter Mundi; hæc n. eſt maxima diſtantia, per q̃am poſſit fieri motus rectus: poſſunt autem dici ſurſum & deorſum cōtraria, eo quod locus ſurſum, eſt conſeruatiuus corporum leuiū, corruptiuus autē grauium; e contrario uero deorſum. Sed hoc intereſt, quod (ut ait Auerroes) contrarietas in alteratione, exiſtit inter duas formas, & circa vnū ſubiectum: in motu autem locali, inter duas formas, & duo ſubiecta. Etenim idem ſubiectum in alteratione eſt naturaliter capax utriuſque contrarij, nimirū materia prima: At in motu locali, non eſt idem corpus naturaliter locabile ſurſum atque deorſum. Ad 3. Mobile dicitur eſſe partim ſurſum, partim deorſum per appropinquationē & diſtantiā; nā quatenus eſt propinquius ipſi ſurſū, quàm cum erat in termino a quo, dicitur ſecundum hoc eſſe ſurſum, quatenus uerò diſtat ab illo, dicitur eſſe deorſum. Adde q̃ quælibet pars eius ſpatij, quod eſt inter ſurſum & deorſum, reſpectu unius, dicitur deorſum; reſpectu alterius, dicitur ſurſum. Ad 4. Quod acquiritur intrinſecè ꝑ motum localē, non eſt locus, ſed Vbi, quod ſubiectiuè ē in ipſo mobili. Ad 5. Motus circularis ſm rem & ſecundum nobilitatē, eſt principale analogatum motus, quatenus eſt perfectus, infinitus, cauſſa cæterorum, in nobiliſſimo ſubiecto inhærens, & a nobiliſſimo agente effectus: ſecūdum autē rōnem formalem motus, quæ dicit potētiam & actum imperfectum, eſt infimum analogatum, habet enim minimum potentiæ, & imperfectionis, neque fit inter duos terminos propriè diſtinctos, nec opponitur ei motus, aut quies; quare non ſine cauſſa quæcunque Ariſtot. tradit de motu, præcipue accommodat ad motū localem rectum, & corporum ſublunarium.

De Alteratione. Alteratio autem duplex eſt, una quæ fit in qualitatibus phyſicis, vt calefactio; altera in non phyſicis, quales ſunt qualitates ſpirituales, ut ſcientiæ, & uirtutes; Rurſus phyſica, alia eſt perfectiua ſubiecti q̃d alteratur, alia corruptiua; ut illuminatio aeris perfectiua eſt, calefactio aquæ corruptiua. Corruptiua alia fit per ſe primo ad aliquid, ut calefactio ad calorem; alia ſecundario, & conſequenter, ut calefactio ad ſanitatem vel ægritudinem. Itaque alteratio ſimpliciter ſumpta, uerſatur in qualitate; phyſica, in qualitate ſenſibili, & quæ per motum phyſicum acquiritur; perfectiua alteratio, in qualitate, quæ confert ad conſeruationem, & perfectionem rei: corruptiua per ſe primo tantū eſt in quatuor primis qualitatibus, frigore, calore, humore, & ſiccitate. Et ꝓpter alterationē quæ fit in hiſce primis qualitatib. exiſtit quoque alteratio in ſecundis qualitatibus

bus quæ ex primarum qualitatum mixtione oriuntur, velut in coloribus, odoribus, ſaporibus, ſanitate, ægritudine, & huius generis aliis. Cæterum alteratio, quæ eſt propriè motus, cenſeri debet ea eſſe tantum, quæ fit ſecundum primas tãtum qualitates; nam in his eſt propriè actio & paſſio, & cõtrarietas, & de tali alteratione loquens Ariſt. ait in 1. de Cœlo, Cęlũ eſſe inalterabile: & in 1. de Gen. quicquid alteratur eſſe corruptibile, & contra. Hæc eſt alteratio, quæ communiter ĩduit ſibi nomẽ generationis, & corruptionis, nam eſt uia ad generationẽ, & corruptionem. Sed de ſpeciebus motus ſatis ſit dictum.

Cõparatio inter ſpẽs motus. Eſt autẽ inter has ſpecies motus, uaria & differens comparationis ratio. Nã ſi comparentur inter ſe ſecundum dignitatem, motus localis antecedit alios; quia eſt communis omnibus rebus naturalibus, quia non pendet ab aliis, alii uerò ab ipſo: quia non ponit, vel detrahit aliquam formam ſubiecto; quia continet ueluti ſpeciem motum circularem cæli, qui eſt fons omnium motuum. Generatio præſtat reliquis motibus propter terminum ad quem, videlicet formam ſubſtantialem, nam reliquis motibus tantùm acquiritur forma accidentalis. Augmentatio autem excellit, ratione ſubiecti, quia eſt motus rei uiuentis. Denique in alteratione nonnullæ proprietates motus, vt diſtinctio terminorum, & contrarietas, propriè & illuſtrius quàm in cæteris, elucent. Ariſtoteles tamen uidetur præcipuam rationem habere motus localis. Ex quo fit, vt pleraſque demonſtrationes quas in 6. Phyſic. & alibi tradidit de motu, ſe rè applicet atque accommodet motui locali. Quæ ſint igitur uerę ac germanę ſpecies motus propriè dicti, breuiter declaratum eſt. Nam de earum unaquaq; propriè copioſeque alio loco diſputandum eſt. Nos de Alteratione in libris noſtris de Elementis de Augmentatione vero, in libris de Anima (fauente Deo) ſubtiliter accurateq; diſſeremus.

Tractatur ſecunda Diuiſio motus in naturalem & uiolentum.

C A P. III.

Sequitur altera diuiſio motus in naturalem & violentũ: quæ oritur ex principijs ipſius motus efficiẽtibus. Etenim, qui motus proficiſcitur ex principio aliquo, quod eſt in ipſa re quæ mouetur, is dicitur naturalis, qui autem ſolum extrinſecus accidit rei mobili contra naturalem eius propenſionem, eum appellant omnes violẽtum; motus lapidis deorsũ ex grauitate quæ eſt in lapide proficiſcens, naturalis eſt lapidi; motus eiuſdẽ ſurſum proiecti, a ſolo proiiciente vim habens, violentus eſt. Eſt tertius quidam motus medius, & mixtus ex naturali & uiolento; ut motus progreſſiuus animalis, violentus eſt ratione corporis, naturalis autẽ ratione animæ: motus item lapidis magna ui deorſum deiecti, naturalis eſt ratione loci quem petit lapis, uiolentus autẽ ratione modi, hoc eſt ratione celeritatis, maiori enim celeritate ferĩ, quàm ſua ui & põdere aptus eſt lapis naturaliter ferri. Sed hoc loco tantum de motu naturali & uiolento dicendum eſt, primò quidem de naturali, poſtea uerò de uiolento. De naturali autem motu, explicare uolumus illud crebris Philoſophorũ ſermonibus uſurpatũ tritumque Problema, cur nimirum motus naturalis prope finem ſit uelocior, quàm in principio. Cuius Problematis, ueram, & propriã rationem & cauſſam attingere, quàm ſit difficile, tanta opinionum inter ſe diſcrepãtium uarietas, quantam in huius quęſtionis explicatione apud Philoſophos reperimus, non obſcurè declarat. Sed nobis propoſitum eſt, expoſitis aliorum ſententijs, quod in ſingulis improbabile eſt, id refellere; qđ autem erit uerò magis ſimile, & rationi conſentaneum, id aſtruere, atque confirmare: *Cur motus naturalis quo ppior eſt fini, eo celerior euadat.*

Simplicius extremo illo ſuo commẽtario, quo explanat textum 88. primi li. de Cęlo, in dubium uertit, an quod dicitur *1. Opi. Simplic dubitãtis an uerũ*

ſit motum naturalem celeriorem fieri prope finem.

tur ab omnibus, motum naturalem prope finem uelociorem eſſe quam in principio, id pro uero & certo habẽdum ſit: negat enim ſe ſcire, uel a quo uel quomodo id compertum & exploratum fuerit: addit præterea, uideri hoc eſſe cõtra experientiam. Etenim ſi ſaxum, quod e ſublimi ad imum fertur, celerius mouetur, quo propius accedit ad imum locũ, ergo fiet tunc grauius atq; ponderoſius: at ſi quis periculum faciat, nihilo plus ponderis deprehendet eſſe in illo ſaxo cum eſt prope finem motus, quam erat in eo cum moueri cœpit.

Cõfutatio Simplicii.

Verùm, nec auctoritas, nec ratio Simplicii debet nos abducere ab ea ſententia, quæ probatur omnibus, & ab Ariſtotele traditur multis in locis. Etenim is ait hoc uerum eſſe 5.lib.Phy.tex.61.& libro 8. tex. 76.& 1.lib.de Cælo tex.88.& 2.lib.tex.35. Quin etiam ipſemet Simplicius exponens textum 61.5. libri Phyſicorum, idem approbans refert Stratonẽ Lampſacenũ diſcipulum Theophraſti, & ob excellentiam doctrinæ præſertim Phyſicæ, cognominatũ Phyſicum, habitumque in primis ac ſummis Peripateticis, hoc probare ſolitum duobus manifeſtis ſignis. Vnum eſt aquæ defluentis ex tegulis, quam ſi quis ab alto cadentem contemplatus fuerit, uidebit a principio quidem eam fluere continuam, ad terrã autem peruenire magis diuulſam, atque diſiunctam: diuellitur autem a ſua continuitate, ꝓpter impetum celeritatis maiorem, quo fertur prope finem motus. Alterum ſignũ eſt, ſi lapis e ſublimi aliquo loco deijciatur in terram, grauiorẽ ictum facit, acriuſque ferit in fine illius ſpacii per quod mouetur, quàm in medio, uel propè principium: ergo in fine motus, & ſpacij, maiorẽ celeritatem habet quàm in principio. Hæc Strato in libro quodam ſuo de Motu, referẽte Simplicio. Non igitur dubitare licet an hoc ita ſit, ſed cum id uerißimũ eſſe conſtet, quænam ſit cauſſa cur hoc ita eueniat, inueſtigare oportet.

Stratonis, q fuit diſcipulus Theophraſti, duo argumenta, quibus probatur motũ naturalem eſſe uelociorem prope finem.

2. Opinio Hypparchi eiusque cõfutatio.

Hypparchus dixit cauſſam huiuſmodi euentus eam eſſe, quod motum naturalem antecedit motus uiolentus; quod.n. A mouetur naturaliter deorſum, prius fuerat motum, & proiectum ſurſum; quare cum reuertitur deorſum, uis illa qua ſurſum proiectũ fuerat, debilitatur, atque minuitur; & quia propè finem, uis illa ẽ maxime fracta, & remiſſa, idcirco tũc motus exiſtit celerior. Sed Hypparchus meritò reprehenditur ab Alexandro; ut.n. quod is ait, uere dici queat in eo motu naturali, quem motus aliquis uiolentus proxime anteiuit; non poteſt tamen locũ habere in alijs motibus naturalibus, quos nõ eſt proximè antegreſſus motus aliquis uiolentus eiuſdem mobilis; B ueluti ſi lapis generatus in nubibus cõtinuo feratur deorſum, aut ſi ſaxum multos annos in loco aliquo ſublimi detẽtum, poſteà remoto impedimẽto moueať deorſum: huiuſmodi autem motuum naturalium, quos non proxime præceſſit motus aliquis uiolentus, finis uelocior erit quam principium. Quare aliam eius rei cauſſam indagare oportet.

3. Opinio quam refert Alexãder & Simplicius, refellitur.

Alij opinantur cauſſam huius rei, nõ eſſe aliam, quam ipſum mediũ per quod fit motus, qđ reſiſtit rei, quæ per ipſum C mouetur, eiuſque motum retardat, quare cum in fine motus, minus ſuperſit medium ſuperandum, & diuidendum a mobili, quam erat in principio: ideo tunc celerior fit motus. Atq; horum opinionem commemorat Alexander, ut refert Simplicius ſuper textum 88. primi libri de Cęlo. Verum hi non animaduertunt, ſi id fiat propter medium, quod accidit motu naturali, ut nimirum ſit uelocior prope finem, idem quoque euenire debuiſſe motui uiolento; quippe cum ſemper in fine utriuſque motus, minus ſu- D perſit medij. Deinde, per idem ſpacium aeris, quod ſi terræ proximum, idẽ pondus cadens ex loco ſublimiori maiori celeritate atque impetu fertur, quam ſi caderet ex loco aliquo humiliori; non igitur ipſum medium cauſſa eſſe poteſt huiuſmodi celeritatis.

4. Opinio Alexãdri.

Alexander Aphrodiſæus ait, qđ mouetur ad locũ naturalẽ, id moueri ex loco non naturali, & ſibi cõtrario; in quo, propterea quod ipſum mobile, uel generatũ fuit, uel aliquãdiu mãſit, neceſſe fuit

ipſum

ipſum affici qualitatibus ſibi contrarijs, & naturales eius facultates impuras, & imbecillas effici; quanto magis autē per motum ſuū naturalē recedit ab illo loco non naturali, tanto purius, & liberius euadit ab illis qualitatibus contrarijs, & virtus eius motiua potentior redditur. Atque hanc putat Alexāder cauſſam eſſe cur motus naturalis in principio ſit tardior, propè finem autem celerior. Et hanc quidem Alexandri opinionem, eo quem ꝓximè diximus, loco Simplicius exponit. Sed Alexādro illud poteſt obiici, ſi quis lapidem e terra tollens ferat ſe cum ad altiſſimam aliquam turrim, atq; inde ſtatim deiiciat in terram, nō eſt dubium, quin motus illius lapidis celerior futurus ſit in fine, quam in principio; at quis auſit dicere; niſi ab omnibus rideri velit, lapidem illum dum fuit ſupra turrim (fuit autem perquam exiguo tempore) partem ſuæ grauitatis propter uim ſuperi loci ſibi repugnātis amiſiſſe, eamque poſtea per motum naturalem paulatim recuperaſſe? Cum & lapis ſua natura ualentiſſimus ſit ad patiendum, atque reſiſtendum. & ſiquis periclitari uellet pondus illius lapidis, cum is erat ſupra turrim, & poſtquàm ad terram peruenit: idem plane pondus, eandemque grauitatem utrobique reperiret. Ac ſupradictas tres opiniones refert Simplicius 1. de Cælo tex. 88.

5. Opinio multorum communis. Themiſtius 8. lib. Phyſ. ſupra tex. 76. Albertus 4. lib. Phyſ. tractatu 1. c. 11. D. Thomas 1. lib. de Cælo ſuper text. 88. in fine lectionis 17. aſſerunt extremum motum naturalem fieri celeriorem, atq; uehementiorē, propterea quod uirtus motiua ex appropinquatione mobilis ad locum ſuum naturalem, magis confortari, & corroborari ſolet. Sic enim ſcribit Themiſtius. [Naturales, ſpontanei motus quanto plus ab initio ſeparantur, eo citatiores, perniciores q; ſunt, quia quæ ſecundum naturam mouentur quo propius accedunt ad calcem, eo iunctiora ſunt cognatis, & ſibi ſalutarib᷒ locis.] hactenus Themiſtius. Intelligere aūt oportet, confortationem illam, atque corroboartionem virtutis motiuę, nihil aliud eſſe ſecundum Ariſtot. & Peripateticos, A (interprete Simplicio ſuper tex. 88. primi libri de Cælo) quàm additionē quandam, & accretionē uirtutis motiuæ, hoc eſt uel grauitatis uel leuitatis; huiuſmodi autem additionis princeps cauſſa efficiens eſt locus naturalis; utpotè in quo vim eſſe aiunt, attractiuam, generatiuā, conſeruatiuam, & perfectiuam locati. Hæc illi.

Simplicius affirmat, hanc etiam eſſe Ariſtotelis ſententiam: quod facile credet, quiſquis attentè legerit, & conſiderauerit Ariſtotelis uerba in 1. de Cælo tex. 88. Ibi enim argumētatur graue quo B propius accedit ad ſuum locum naturalem, eo maiorem uelocitatē acquirere, ac proinde etiam maiorem grauitatem; nam ſi corpus graue uelociter mouetur deorſum propter grauitatem, neceſſe eſt ſi augetur eius uelocitas, augeri etiā grauitatem. Quāquam Ariſtoteles in libro de Quæſtionibus mechanicis quæſtione 19. ait omnia corpora acriùs, & uehemētius operari mota, quam quieſcentia: quare (inquit) ipſum graue ipſa ſui motione vim acquirit, & quo pl᷒ mouetur, eo plus grauitatis aſſumit. Ex his uerbis C licet intelligere, Ariſtotelē cauſſam maioris uelocitatis, quæ ē in fine motus naturalis, hoc loco non referre ad maiorē appropinquationem ad locum naturalem, ſed ad maiorem ipſius grauis agitationem, atq; motionem; adeo ut hic nō ineptè dici queat, quòd Poeta dixit eleganter de fama [Mobilitate viget uireſque acquirit eundo.]

Verum opinionem eorum, qui aiunt in fine motus naturalis augeri uirtutem motiuam ob propinquitatem loci naturalis; ſiue ea ſit Ariſtotelis, ſiue non ſit, D tria mihi quidem faciunt improbabilē. *Pulchra refutatio ſententiæ communis.* Vnum eſt, ſi tunc augetur grauitas lapidis, ergo etiam pondus; quare lapis ponderoſior eſſet in fine motus, quā erat in principio: hoc autē eſt contra experientiā. Neq; dicat quiſpiā, adeo inſenſibilē eſſe eiuſmodi differentiam, ut ea diſcerni nequeat; nā cum differentia uelocitatis in principio & fine motus, ſit admodum inſignis & notabilis, neceſſe eſt differentiam grauitatis, ex qua illa proficiſcitur, eſſe inſignem & notabilem. Alterum eſt, quomodo augetur grauitas

lapidis

lapidis ſine ulla eius alteratione ? aut quomodo cũ lapis ob ſuam duritiem & ſiccitatem ſit maximè inalterabilis, tam cito alterari poteſt? aut quomodo locus poteſt imprimere illam grauitatem lapidi? Etenim ſi lapis cadat ex alto in aquã, celerius mouebitur prope finem motus; ac ridiculũ eſt grauitatẽ lapidis augeri, uel ab aere, uel ab aqua: tũ quia hæc elementa non ſunt loca naturalia ipſius lapidis; tum etiã, quia ſunt minus grauia, quam lapis. Tertium & ultimum eſt; idẽ lapis proiectus in terram ex loco ſubliniori, maiori impetu terram feriet, grauiorem ictũ imprimet, quàm ſi ex loco inferiori, & proximo terrę proiiceretur; cum tamen utroque modo lapis æqualiter appropinquet loco ſuo naturali.

Prętereà, ſi ex altiſſima turri demittatur in terrã lapis ligatus fune, cumque prope terram fuerit, fune rupto cadat in terram: & idem rurſus lapis ex eadem turri per idem ſpatium aeris in eundem terrę locũ ſine fune deorſum proiiciatur; non eſt dubium quin ille lapis hoc poſteriori modo, maiori impetu & ictu, terram percutiet, quàm priori modo, neque tamen eius rei cauſſa ex propinquitate loci naturalis peti poteſt, quippe cum utroque modo ſit idem terminus a quo idem ſpatium, idemque terminus ad quem: quare huius euentus cauſſa aliunde eruenda, & petenda eſt.

Alia opinio Simplicij.

Simplicius autem 8. lib. Phyſico. ſuper tex. 76. exponens rationem eius euẽtus, quod nimirum motus naturalis in fine eſt uelocior; omnes ſuperiores cauſſas ſimul complectitur, hoc modo ſcribens. [Quod mouetur ſecundum naturã, quo proprius fuerit ſuo loco naturali, fertur celerius: uel ut ad id, quod eſt ſibi cognatum & eiuſdẽ generis: Vel quod appropinquanti minus ſit quod impedimentũ afferat, & ipſum diuidat, quod autem minus eſt poteſt facilius diuidi: Vel quod eſt ei ſimilius, id quod proprio propinquum, & non ęque contrarium, atque id unde cępit moueri. Vel quod nuper mutatum eſt ex contrario, & nondum perſectè liberatum eſt ab illius qualitatibus, procedens autem ſit purius, & cum in id quod eſt ſecundum naturam ſuam perfe-

A ctius; atque ſincerius mutatum fuerit (quod accidit ei propè finem motus) tũc mouebitur celerius, tunc.n. habet perfectiorem etiam eam qua mouetur inclinationem.] Hactenus Simplicius. Sed, quã opinio Simplicij cõplectitur omnes ſuperiores ſententias, neq; addit quicquã ab illis diuerſum, ideo quæ contra illas ſuperius ſigillatim allata & dicta sũt, ea nunc ſimul omnia ualẽt aduerſum Simplicium.

6. Opinio Burlæi & Contareni.

Burlæus in 8. Phy. ſuper tex. 76. & Cõtarenus 1. lib. de Elementis, cauſſam ma- B ioris uelocitatis, quę accidit motui naturali propè finẽ eius, attribuũt aeri. Hoc autem ita declarant, cauſſa cur in fine motus naturalis augeatur uelocitas, eſt aer, tum is qui terga lapidis ſubſequitur retrò impellens, & promouẽs lapidem, ſicut ventus a puppi impellẽs nauim: tũ etiam is qui a lapide deſcendente truditur & ad anteriora pellitur. Hic quidem quia per motum lapidis etiam ipſe mouetur, & quia tenuis eſt, diſſipatur, & tãto magis, quanto magis durat motus lapidis: aer autem motus & diſſipatus mi- C nus reſiſtit, quàm unitus, præſertim motus uerſus eum locum ad quem mobile tẽdit naturaliter. ex quo fit, vt quia in fine motus naturalis, aer eſt maxime commotus & diſſipatus, ac proinde minus valẽs ad reſiſtendũ, tunc motus naturalis celerior & vehemẽtior euadat. Ille autem aer qui ſubſequitur lapidem magis etiam cõfert ad eius promotionem. etenim deſcendẽte lapide, partes aeris proximę prius a lapide pulſæ ac diuulſæ, ut locum ab illo relictum ſubeant & occupent concurrunt magno impetu ad ter- D ga lapidis, ipſumq; propellunt, atque vlterius promouent: & quo plures fuerint, maiorique nixu pulſæ, eo maiori ui confluentes lapidem retro vehemẽtius protrudunt; & quoniam graue quo longius abeſt ab eo vnde cępit moueri, & proprius abeſt a ſuo loco naturali, eo plus aeris poſt ſe habet ipſum impellentis, ideo tunc mouetur velocius.

Duo igitur hic animaduertere oportet, e quibus pendet huius opinionis intelligentia, & propoſitę quęſtionis explicatio

catio

catio: Vnum eſt, aerem (idem autem de aqua intelligẽdum eſt) eo ingenio, eaq; cõditione, naturæ præditum eſſe, ut paulatim extrinſecus motus, deinceps ẽt per ſe uehemẽtius aliquãdiu quaſi fluctuet, atq; agitetur, & alias res mouere queat: quod manifeſtè cernitur in fluctuatione & agitatione aquæ facta ob iactũ unius lapilli; idem autem tanto magis fit in aere (licèt non ita ſenſibus cõſpicuum ſit) quãto is eſt tenuior, mobilior, & ad omnem agitationem habilior. Nõ igitur mirum uideri debet, ſi lapis motus deorſum, moueat circunfuſum ſibi aerem, a quo moto uiciſſim ipſe moueatur. Alterum eſt, aerem, & lapidẽ uiciſſim & mutuis operis ſuos motus iuuare; nam primùm lapis mouet aerẽ, qui motus promouet lapidem, & quia ad uim motiuã lapidis accedit impulſus aeris, iam tunc incipit augeri celeritas deſcenſus ipſius lapidis; rurſus lapis magis hoc modo cõcitatus, magis etiã pellit aerem; hic magis impulſus, uehemẽtiùs etiam promouet lapidem, atque itidem fit deinceps, vſque ad finem motus. Hæc duo, qui ſecum reputauerit, is facilè intelliget quo modo celeritas motus naturalis, ꝓpter aerem, magis magiſque a principio uſque ad finem augeatur.

Huius auctoris, ſextã & ultimã opinionem cæteris præferentis.

Hæc ſententia, mihi quidem uidetur cæteris probabilior: tum quòd aliæ manifeſtis neceſſariiſque rationibus refelluntur, atque conuincũtur; contra hanc uerò ne probabile quidem argumentum fingi poteſt: tum quod hæc nihil ponit, quod non ſit cõgruens rõni, & experientiæ, & quod nõ ex ipſa natura rerum depromptum eſſe uideatur. In hac opinione magis quàm in cæteris animus meus ſibi ipſi ſatisfacit, in hac una maximè cõquieſcit. Hoc etiam uidetur ſenſiſſe Ariſtoteles in li. de Quæſt. mechanicis q. 19. (quem locum paulò ante poſui) affirmans motum corporis, ipſa motione & agitatione augeri & celeriorem effici.

Locus Ariſtotelis, qui uidetur auctoris ſententiæ ualde contrarius.

Cæterum, unus ille locus Ariſto. in 1. lib. de Cælo tex. 88. toties in hac diſputatione a nobis citatus, dupliciter huic ſententiæ aduerſari uidetur: primùm, quia ibi Ariſt. docet celeritatem motus naturalis propè finem augeri, ꝑ augmẽtum uirtutis motiuæ, & ob maiorem appro-

A pinquationem mobilis ad locum ſuum naturalem; at ſecundum hanc opinionẽ non propter has cauſſas creſcit celeritas in motu, ſed ꝑpter maiorem ipſius mobilis impulſum & promotionem factam ab aere; neque enim augetur in mobili uirtus motiua, & per accidens (ut ſupra oſtendimus) ſe habet ad hunc euentum ſeu effectum, appropinquatio ad locum naturalem. Deinde, Ariſ. ex eo, quod corpus naturale quo magis procedit in motu naturali, celerius mouetur, argumentatur eſſe determinata loca ad quæ mouentur corpora naturalia; alioquin ſi in

B infinitum mouerentur, aut non ſemper celerius mouerentur, aut oporteret virtutem illorum motiuã in infinitum augeri: neutrum autem horum neceſſario concluditur ſecundum hãc opinionem, quæ facit aerem cauſſam celeritatis; nã tametſi graue deorſum moueretur in infinitum, ſemper tamen celerius moueretur citra ullam ipſius grauitatis additionem, propter maiorem impulſum grauis proficiſcentem ab aere, quare locus ille Ariſtotelis uidetẽ diametro pugnare cum hac opinione. Verùm, ſiue Ariſt.

C illa ex ſuo ſenſu ſcripſerit, ſiue ex ſuppoſitionibus antiquorum eos oppugnare uolens; ſiue illa ſerio dixerit demonſtratiue docens; ſiue obiter tãtum attigerit dialecticè modo diſputans; Ego certè hanc ultimã opinionem tãtiſper amplecti, & tueri uolo, quoad melius aliquid aliud, atq; probabilius cognouero. Nec dubitanter dixerim, ſi ſpacium aeris per quod ſaxum fertur deorſum, eſſet infinitũ, eius ſaxi motum ſp celeriorem, atq; uehementiorem fore: nec ullam tamen eius grauitati & ponderi factum iri ac-

D ceſſionem. Quinetiam ipſemet Ariſtoteles 3. li. de Cælo, tex. 28. apertè docet, motum naturalem ab aere iuuari, atque ꝑmoueri. Et ſane parum firma uidetur argumentatio illa Ariſtotelis, quæ eſt 1. lib. de Cælo tex. 88. Non. n. ex eo, quia in motu naturali creſcit uelocitas, rectè concluditur etiam in eo quod mouetur, creſcere debere grauitatem & pondus: Nam ſi lapis moueatur per ſpacium aliquod priori parte denſius atque craſſius, poſteriori autem, tenuius, rarius, & quòd facilius diuidatur, proculdubio

motus

motus eius lapidis celerior erit in fine illius ſpacij, vbi minor eſt reſiſtẽtia, quàm in principio; idque accidet, non propter incremẽtum grauitatis, ſed propter inæquabilitatem ſpacij, per quod factus eſt motus. Verùm de motu naturali, ita dictum ſit. Deinceps de motu uiolento diſputemus.

De cauſſa motus uiolenti eorum quæ proijciuntur.

CAP. IIII.

ARiſtoteles 7. lib Phy. tex. 10. facit quatuor genera motus violenti, pulſionem, tractionẽ, uectionẽ, vertiginem ſeu circunuolutionem: ad hęc reuocantur omnes alij motus violẽti. Pulſio autẽ duplex eſt; una impulſio, cum mouens ita pellit mobile, vt ipſum tamen non deſerat; altera expulſio, cum mouẽs pellit mobile, nõ tamen ei adeſt vrgens ipſum, ſed vbi pepulit, ipſum derelinquit. Ad expulſionem pertinẽt motus eorum quæ proijciuntur, ut motus globi bombarda exploſi, ſagittæ arcu emiſſę, lapidis vel manu, vel funda iacti. In quibus motibus, illud magnam difficultatem habet, cum id quod proijcitur receſſit a proiiciente, & fertur per aera, a quo tunc proxime moueatur: hinc dubitationem ponit Ariſt. 8. Phyſi. tex. 82. cum enim ipſe, tum in 7. tum in 8. libro Phy. tres propoſitiones diligenter, & accurate tractaſſet, & veriſſimas eẽ multis rationibus confirmaſſet. vnam, omne qđ mouetur ab alio moueri; alteram, mouens debere ſimul eſſe cum mobili, & ipſum tangere: tertiam, moueri a ſe ipſo proprium eſſe animatorum, nec id poſſe in rem vllam inanimatã conuenire; idẽque vereretur ne quis de veritate harũ trium propoſitionũ dubitaret, propter motum proiectorũ qui uidetur illis aduerſari: idcirco voluit in fine 8. lib. Phy. quęſtionẽ ponere de motu proiectorũ, & cauſſam eiuſmodi motus explicare. Sed cur motus proiectorum dubitare facit de ueritate illarum propoſitionum? An quia lapis proiectus, dum fertur per aera diſiunctus & remotus a proiiciente

Cur Ariſ. qõnem de cã efficiente motus ꝓiectorũ. exponendam ſuſceperit.

A aut mouetur a ſeipſo, & ita non erit proprium uiuentium moueri a ſeipſis: aut etiam tũc proxime mouetur a proijciẽte, & ſic non erit neceſſarium, ut omne mouens proximum, ſimul ſit cum mobili, ipſumq; tangat: aut a nullo mouetur; at hoc conceſſo ſtare nõ poteſt illud tã nobile pronunciatum, omne quod mouetur ab alio moueri. Ac licet Ariſtoteles, tum 8. Phy. tũ è alijs permultis locis diſertè, ac perſpicuè cauſſam proximam eiuſmodi motus expoſuerit; nonnulli tamẽ, vel quod hæc Ariſtotelis loca nõ viderunt, vel quod nõ intellexerunt, vel
B quod non animaduerterũt, denique, ꝙ ſententiam Ariſtotelis nõ probauerũt, longe diuerſam cauſſam huiuſmodi motus proiectorum excogitarunt quorum opinio prius confutanda eſt, quàm ſentẽtiam Ariſt. quæ vera eſt, & rationi atque experientiæ maxime congruens, explicemus.

Sunt igitur nec pauci, nec minuti, ſed nobiles i primis Philoſophi, qui cẽſent, cũ lapis iacitur, illa vi & impulſu proiectionis, imprimi in eo a proijciente uirtutem quãdam motiuam, quæ inhærẽs
C in lapide, mouet ipſum cum eſt diſiunctus à proijciente: mouet autem per tãtum ſpacium: quanta eſt ipſa uirtus motiua. hæc autem tanta eſt, quanta fuit cõtentio, vis, & impulſus proijcientis, cum primum lapidẽ proiecit, eiq; virtutẽm hanc impreſſit. Volũt etiam hanc uirtutem eſſe qualitatem motiuam realem, cũ ſit principium motus localis realis; & eſſe realiter diſtinctam a lapide: quippe cũ ſit principium motus localis, qui repugnat naturę lapidis. Aiũt prætereà huiuſmodi virtutẽ intendi & remitti; a
D principio namq; eſt potentior, facitque motum celeriorem, atque uehementiorem, prope finem autem eſt remiſſior atque imbecillior; quam ob cauſſam euadit tunc motus tardior, atque debilior.

Opi. aientium proiecta moueri ob uirtutẽ quandã ꝓ ſis a proijciente impreſſam.

Fundamentum & firmamentum huius opinionis, eſt hoc. Cum lapis ſeparatus à proiiciente fertur per aerem, aut a nullo mouetur, aut a proijciente, aut à ſeipſo, aut ab aere, aut a virtute quadam ei impreſſa, ſed quatuor priora dici non poſſunt: ergo lapis tunc mouetur a virtute ſibi impreſſa. Minor ita probatur; tria

Confirmatio opin.

tria illa priora, ſunt contra illas tres pro A poſitiones tantopere commendatas ab Ariſ. de quibus diximus initio huius qõnis, quartum autem, quod nimirum proiecta moueantur ab aere, non eſt uerißimile. Primo, quia ſic non ſoluitur quęſtio, ſed transfertur a lapide proiecto ad aerẽ; de quo ſimiliter ut de lapide quęri poteſt, a quo is moueatur, cum eſt ſeparatus, & longe remotus a proiiciente: nã ſi dixeris eum moueri per uim acceptã a proiiciente, cur non itidem lapis per uim ſibi impreſſam a proiiciẽte moueri queat? 2. Si talis motus ſit ab aere; ergo eum ſlante uehementiſſimo Borea, B aer ſit maximè motus & concitatus, ſi tunc lapis in ſublime proiiceretur, is ab aere multo celeriùs & longius ferri deberet, quàm cũ manu hominis proiicitur, quod eſt tñ contra experientiã. 3. Vt poſſit aer promouere lapidem iactum, uel ſurſum, uel deorſum, quatenus partim eſt leuis, & partim grauis, ut docet Ariſ. 3. lib. de Cælo tex. 28. attamẽ quomodo mouere poterit lapidem, cum is proijcitur in tranſuerſum, uel ad dextrã, uel ad ſiniſtram, uel ante, uel retro, uel cum torquetur in gyrum uti ſit in trocho? C 4. Cur ſi iaciatur pluma, nõ fertur ab aere, nec tam uehementer, nec tam longe, quam magnus lapis, cum tamen pluma ut minus reſiſtens aeri, magis ab eo moueri deberet? 5. Lapis, uel iaculum in ſcopum aliquem iactum, directò tẽdẽs, ſcopũ attingit; at quis hoc tribuat aeri? cum is ex ſe non habeat, vt directo tẽdat aliquo præterquam ad ſuum locum naturalem: nã licet extrinſecus ab aliquo motus, per ſe aliquantulum moueatur, mouetur tamen uage, quaſi fluctuãs, nec præfinitum aliquem locum petens. Ad- D hæc Iulius Scaliger in opere ſuo aduerſus Cardanũ, exercitatione 28. alia quædam argumenta affert, ut oſtendat cauſſam motus proiectorũ, nõ eſſe aſſignandam aeri. Cum igitur motus proiectorũ non fiat ab aere, nec ab aliis cauſſis ſuperius commemoratis: relinquitur ipſum effici a uirtute impreſſa corpori, cum id proiectum fuit ab ipſo proiiciente. Concedunt quidem iſti aerem præbere aliquantulum adiumenti motui uiolento proiectorum, ipſumque quodammodo promouere, negant tamẽ aerem, aut eſſe principem cauſſam eiuſmodi motus, aut etiam ei conficiendo eſſe neceſſariũ. Addunt illud, motum proiectorum eſſe unum numero, & continuũ propter unitatem numeralem uirtutis impreſſæ: qđ ſi is ab aere fieret, cum multæ, ac uariæ ſint partes aeris quæ ſucceſſiue propellunt lapidẽ, non eſſet motus continuus, quod eſt contra rationem & experientiam; quis enim dicat motũ ſagittæ, quæ tanta ui & celeritate fertur per aerem, aut globi, qui diſploſa bombarda, tanto impetu iacitur, non eſſe unum numero, & continuum; ſed eſſe millies interruptum, toties nimirum quot ſunt partes aeris mouentes una poſt aliam? Hæc iſti.

Refellitur opinio faciens cauſſam motus proiectorum, uirtutem quandam impreſſam proiectis.

CAP. V.

Hanc opinionem falſam eſſe perſpicuũ fiet, ſi primùm doceamus, ſecũdum Ariſt. & Peripateticos, cauſſam motus proiectorũ, eſſe aerem, non autẽ uirtutem aliquam impreſſam. Deinde, ſi demonſtremus uim iſtam impreſſam, uix, ac ne uix quidem defendi poſſe. Quàm fuerit certa, & conſtans ſententia Ariſtotelis, aerẽ eſſe cauſſam motus proiectorũ, ex multis locis, quæ nũc indicabimus, manifeſtum erit. Primo, in lib. 4 Phy. tex 68. ſic ait [Mouentur proiecta, eo qui impulit non tangente, aut pp contrarij circum obſiſtentiam, ſicut quidam dicunt.] (Hanc opinionem, quã Alexander tribuit Platoni, Ariſt. refellit 8. Phyſi. tex. 82.) [Aut ex eo, quod pellit pulſus aer,] (& hæc eſt ſententia ipſius Ariſt. ut patet ex 8. Phyſi. tex. 82. & 3. lib. de Cælo tex. 28.) [motu ueloctori quam ſit pulſi latio qua fertur in propriũ locũ. in uacuo autem nihil horũ erit.] Ex hoc loco duo colligimus, Vnũ eſt, Ariſtotelẽ memorando cauſſas motus proiectorũ, duas

Luculentiſſima Ariſtotelis teſtimonia.

duas tantum ponere, utramq; autem in A
aere, uirtutis autẽ impreſſæ nullã prorſus mentionem facere; Alterum eſt, Ariſtotelem aſſerere in uacuo non poſſe fieri motum proiectorum, at ſi is motus fit à uirtute impreſſa, & non ab aere, poſſet etiam fieri in uacuo. 2. Ariſtoteles, ponens hanc quæſtionem de motu proiectorum in 8. Phy. tex. 82. eam ſoluit cãm huiuſmodi motus non aſſignans uirtuti impreſſæ, ſed aeri uel aquę, hoc ẽ medio in quo fit motus; & ibidem ſubdit, motũ proiectorum, non eſſe unum numero, & cõtinuum, ſed eſſe multos motus ſibi in
uicem conſequentes, uel contiguos; pro B
pterea quod ſunt multæ, ac diuerſæ partes medii, quæ ſucceſſiue mouent corpus proiectum: at ſi talis motus fieret à uirtute impreſſa, nulla reddi poſſet cã cur is non eſſet continuus; quod bene intelligentes defenſores uirtutis impreſſæ conuenienter dogmati, quod ſuſceperunt defendendum, affirmant motũ proiectorum eſſe vnum numero & cõtinuũ. 3. Ariſt. 2. lib. de Cælo tex. 35. ait proiectis ineſſe maiorem celeritatem in medio motu, quàm uel in principio, uel in
fine: Si autem proiecta mouentur à uir- C
tute ipſis impreſſa, oportet eorum motum maxime uelocem eſſe in principio, tunc.n. uirtus impreſſa, cum tunc recens producta fuerit a proiiciẽte, deberet eẽ maior: ſicut aqua calefacta ab igne, magis calida eſt cum primùm ſeparatur ab igne, q̃ reliquo tempore quo manet ab igne ſeparata. 4. In lib. 3. de Cælo tex. 28. facit Ariſt. duas ſpecies motus proiectorum: unum motũ omnino uiolentũ, ut cum lapis ſurſum proiicitur, quẽ ait ſolum effici à potentia, ideſt à principio
motiuo, quod eſt extra lapidem; Alterũ D
partim naturalem, partim uiolentum, ut cũ lapis magna ui ab aliquo proiicic deorſum, nã ferri deorſum naturale eſt lapidis, & fit a natura eius, quæ eſt principium eiuſmodi motus, tanto autem impetu ferri, nõ eſt ei naturale, ſed uiolentum, & fit a principio extrinſeco: utrũq; autem hunc motum uiolentũ proiectorum uult Ariſto. fieri a potentia, tanquã a cauſſa principali, ab aere autẽ, ceu ab inſtrumento, cum enim is partim ſit grauis, & partim leuis, commodè poteſt in-

A ſeruire utrique motui. poſtea ſubiungit Ariſtoteles hæc uerba, [Quapropter, & non ſequente eo quod mouit, fertur, qđ ui motum eſt: ſi enim nõ eſſet tale aliqđ corpus (intelligit autẽ medium, hoc eſt uel aerem, uel aquam) non utique eſſet qui ui fit motus: & eum quoq; qui ſecũdum naturam uniuſcuiuſque fit motũ, promouet eodem modo] En totã cãm motus proiectorũ, ſiue is ſit omnino uiolentus, ſiue ſit partim naturalis, & partim uiolentus, Ariſ. attribuit aeri: de uirtute impreſſa nullum uerbum. 5. In libello de ſomniis cap. 2 ita ſcribit Ariſto.
B [Cum quis mouet aquam, uel aerẽ, hoc aliud mouet, & hoc itẽ aliud & quieſcente illo, accidit huiuſmodi motum procedere vſque ad aliquid, illo qui mouet nõ præſente,] quæ uerba explanans Themiſtius in ſua paraphraſi cap. 9 hæc ſcribit. [Simul atque telum de manu iaculantis receſſit, longius quaſi ſuo motu fertur, propterea, quòd ille qui mittit, primorẽ aerem commouet, qui colliſus ſubinde, alium aerem propellit, atque hic deinceps alium continenti ſerie, donec uires ſeneſcant, atque ita telum quieſcat.] ſi-
C mile quoque eſt quod ab Ariſtotele ſcribitur in lib. de Diuinatione per ſomnũ cap. 2. Ariſto. etiam Sectione 11. Problemate 6. mentionem faciens eorum, quæ proiecta ferũtur per aerem, huiuſmodi motus cauſſam attribuit aeri, 6. Ariſto. in li. de Quæſtionibus mechanicis q. 33. ad hũc modum ſcribit. [Cur quippiam, non ſecundum peculiarem ſibi fertur lationem, impulſore alioquin non conſequente? An uidelicet, quoniam primum id efficit ut alterũ impellat, illudq; rurſus ut alterum: ceſſat autem quando nõ
D poteſt amplius facere primũ impellens, id quod fertur, ut impellat, & quando ipſius lati grauitas nutu ſuo declinat, magis q̃ impellentis in ante ſit potentia.] Hactenus Ariſt. ex cuius tam multis locis, liquido cernimus, eum cauſſam motus proiectorum ſemper referre ad aerẽ, vel aquam, uel mediũ, per quod fit eiuſmodi motus; de uirtute autem impreſſa nullum uſquam uerbum facere.

Hanc Ariſtotelis ſententiam luculenter exponit, & docte, copioſeque tractat Simplicius 8. Phyſ. ſuper tex. 82. & Themiſtius *Teſtimonia Simpl. The. & Auerr.*

miſtius in ſua paraphraſi: Auerroes etiã ibidem eruditam facit digreſſionem de motu proiectorũ, enarrans ſingulare ingenium & naturam aeris, & aquæ, & ad mirabiles horum corporũ proprietates.

Verùm, omiſſis (breuitatis ſtudio) aliorum Peripateticorum teſtimoniis, vnũ modò D. Thomam, ad id de quo nũc agitur confirmandum, teſtem excitabimus; quòd eius auctoritas magnum (& quidẽ merito) pondus habeat, plurimumq; valeat apud eos quibus cũ nobis eſt de hac quæſtione diſceptatio. Is igitur in 3. lib. de Cęlo ſub finem lectionis ſeptimæ exponens tex. 28 hæc ſcribit. [Nõ eſt intelligẽdum, quòd uirtus uiolenti motoris imprimat lapidi, qui uiolẽter mouetur, aliquam uirtutem per quam moueatur; ſicut uirtus generãtis ĩprimit genito formam, quam conſequitur motus naturalis. Nã ſic motus uiolentus eſſet a principio intrinſeco, quod eſt contra rõnem motus uiolẽti. Sequeretur ẽt, ꝙ lapis eo ipſo, qđ per uiolentiam moueretur localiter, alteraretur; quod eſt cõtra ſenſum. Motor igitur uiolẽtus ſolũ imprimit lapidi motũ, quod quidẽ fit dum tangit ipſum: ſed quia aer eſt ſuſceptibilior talis impreſſionis, tum quia eſt ſubtilior, tum quia eſt quodammodo leuis, uiolentius mouetur per impreſſionẽ uiolẽti motoris, quàm lapis: & ſic deſinente uiolento motore, aer ab eo motus ulterius propellit lapidem, & etiam aerem coniunctum, qui ẽt mouet lapidẽ ulterius, & hoc fit quouſque durat impreſſio primi motoris uiolenti, ut in 8. Phyſi. demonſtratum eſt. Et inde eſt, ꝙ quãuis motor uiolentus non ſequatur ipſum mobile, ita ut pſentialiter ipſum moueat, tñ mouet per impreſſionẽ aeris. Si. n. non eſſet tale corpus, quale eſt aer, non eſſet motus violentus. Et hoc patet, qđ eſt inſtrm̃ motus uiolenti neceſſarium, & non ſolum pp bene eſſe.] Hæc D. Thomas. qui his uerbis oſtẽdit perſpicue cauſſam motus proiectorum eſſe aerem, & quemadmodum.is fiat ab aere, diligenter & accurate declarat, & opinionem illam de uirtute impreſſa, funditus euertit.

Grauiſſimũ & preclariſſimũ D. Thomæ teſtimoniũ.

Verum quia motum proiectorum nõ A à uirtute impreſſa, ſed ab aere, ſecũdum Ariſt. & Peripateticos, proficiſci, ſatis eſt adhuc (ut mihi quidem uidetur) explicatum: his conſequens eſt, vt illam uirtutẽ impreſſam, inanem uel potius nullã eſſe doceamus. Primùm igitur uideamus quid ſit; tum, quomodo generetur; Poſtremò, qua ratione recipiatur in corpore proiecto. Aiunt iſti uirtutem impreſſam eſſe qualitatem motiuam. Ergo cũ mouet ſurſum, erit leuitas: cum mouet deorſum, erit grauitas: at cum mouet lapidem dextrorſum, ſiniſtrorſum, antrorſum, retrorſum, cum mouet rotam, uel B trochum uertit in orbem, qualis erit uirtus motiua? poſtea, ſi uirtus mouens lapidẽ ſurſum eſt leuitas, aut iſta leuitas differt ſpecie à leuitate aeris, uel nõ differt ſpecie: ſi differt ſpecie, quo pacto igitur petit eundem locum, & mouet lapidem ad eundem locum ad quem moueret leuitas aeris? diſtinctio. n. tam motuũ localium, quàm uirtutum motiuarum, ſpectari debet ex terminis, & locis ad quæ terminantur motus. His accedit, quòd ſi leuitas uirtutis impreſſæ ſpecie differt à leuitate aeris, uel ignis, vni erunt duo cõ C traria; nam grauitati terræ erit cõtraria leuitas ignis, & leuitas uirtutis impreſſæ. Sin aũt leuitas uirtutis impreſſæ non differt ſpecie à leuitate aeris, uel ignis, quomodo habẽt tã diuerſas cãs efficientes, tã diuerſum modũ productionis, & tã diuerſas alias multas cõditiones? Deinde, unũ contrariũ nõ inducitur in ſubiectum, in quo eſt alterum contrarium, niſi cum remiſſione illius, quemadmodũ calor non inducitur in aquam, niſi cũ remiſſione frigoris; quantum enim caloris acquirit aqua dũ ſubditis ignib⁹ cale D fit, tãtum amittit frigoris, & quo magis fit calida, eo minus frigida euadit: ergo cum lapis proiicitur ſurſum, ſi producitur in eo uirtus motiua, q̃ eſt leuitas contraria grauitati lapidis, neceſſe erit illius inductione minui grauitatem lapidis, & quo maior eſt illa leuitas, eo minorem reddi grauitatem lapidis, quare cum lapis mouet̃ ſurſum, minoris eſſet grauitatis, atque ponderis, quàm cum reuertitur deorſum. Quinetiam, ſi quis eſſet tantis lacertis, ac uiribus, ut poſſet lapidem proiicere uſque ad concauum

Multis argumentis uirtus illa pieſtis impreſſa exploditur.

lunæ,

lunæ,imprimeret in eo ſummam leuitatem,quæ eſſe poſſet,quamobrem expelleret à lapide omnẽ grauitatem: hoc autem,quàm ſit contra rationem & experientiam, nemo eſt qui non intelligat. Præterea, cum lapis mouetur deorſum a proiiciẽte maiore ui & celeritate,ꝙ ei conueniat ſecũdum naturam ſuam, imprimeretur ei uirtus motiua quę eſt grauitas, nõ differens ſpecie à grauitate naturali lapidis,cum utraque moueat lapidem ad eundem locum,uerum una magis, altera minus uelociter, magis autẽ & minus non uariant ſpeciem, Sed hoc fieri non poteſt; nam hoc poſito, eſſent duo accidentia tãtum differentia numero in eodem ſubiecto,hoc eſt duæ grauitates ĩ lapide,una ei naturalis, altera in eo uiolente impreſſa.Si dicas fieri ex utraq; unũ accidens,unãq; grauitatẽ inteſiorẽ,falleris, cũ.n.grauitas lapidis ſit ei naturalis,grauitas aũt ĩpreſſa ſit ei uiolẽta,nõ põt illa per hãc augeri,nec utraq; põt eſſe unius rationis. Quid?quod grauitas terrę eſt ſumma, nec põt amplius intendi? Adde,ꝙ ſi augetur grauitas,augeri deberet etiam pondus; quare lapis ſic proiectus deorſum, ponderoſior fieret, quam antea erat, & quam erit poſtea. Adhæc,grauitas ſolet mouere magis deorſum dupliciter, uel rõne intenſionis,magis enim mouebit deorſũ grauitas ut octo, quã grauitas ut quatuor, uel ratione extẽſionis,ſi ea ſit in ampliore materia, habeatque maiorem molẽ: ſaxum enim ingẽs ex ſublimi cadẽs, maiori celeritate fertur deorſũ, quàm exiguus aliquis lapis. Atque hic locum habet peruulgata illa apud Philoſophos ſẽtẽtia, in maiori corpore eſt maior uirtus. Cum igitur,quãdo lapis proiicitur deorſum, nec grauitas eius augeatur intenſiuè,quippe cum ea ſit ſumma, quæ amplius intendi nequit; nec augeat̃ extenſiuè,non.n. lapis tunc ſecundum molem euadit maior,relinquitur eum nullã grauitatẽ extrinſecus accipere a proiiciente;nec qualitatem motiuam:nec uirtutem aliquam impreſſam.

Sed nunc uideamus,qualis ſit productio iſtius uirtutis impreſſæ. Et primũ, quæro à quo producatur, dicunt eã produci à proiiciẽte:ſed qui fieri poteſt,ut

A eadem numero manus nũc producat leuitatem in lapide, cum mouet eum ſurſum,nunc grauitatem,cum mouet deorſum,nunc alias qualitates motiuas,cum mouet antrorſum,dextrorſum,ſiniſtrorſum,retrorſum,& in orbem? Et ut quiuis,quotieſcunque ei collibitum fuerit, tanta facilitate producere queat quaslibet qualitates motiuas, qua ratione cũ lapis iacitur funda, vel arcu ſagitta, vel bombarda globus,iſta uirtus motiua imprimitur,& producitur in eiuſmodi corporibus proiectis?Deinde,quæro,ꝑ quã ſpeciẽ motus producatur iſta uirtus B impreſſa? Reſpondebũt eam produci ꝑ motum localem; neque enim alius tunc cõcurrit motus: Atqui motus localis ſecũdum Ariſt.8. Phyſic. 59.per ſe nullã formam de nouo generat,aut corrumpit in mobili. Et uirtus motiua,cum ſit qualitas realis,non põt aliter produci, ꝙ per generationem,vel alterationem. Ad extremũ, quæro an iſta qualitas, & uirtus impreſſa,educatur ex potentia materiæ quæ eſt in lapide: at hoc nõ poteſt fieri ſine ꝑuia alteratione ſubiecti;uel extrinſecus adueniens adiungitur lapidi,at ſic C crearetur ex nihilo. Et nulla forma extrinſecus aduenit materiæ(auctore Ari. 2.lib.de Gener.anima.ca.3.)præter humanam mentem.

Reſtat, vt diſcutiamus vbi recipiatur iſta uirtus impreſſa in lapide. an in ſuperficie ſola, vel tãtum in una aliqua parte lapidis? quomodo igitur lapis mouetur ſecundum omnes partes ęqualiter & ęque cito? ſi recipitur in cunctis partibus lapidis,qui potuit iſta virtus, tã cito peruadere, & permeare ꝑ omnes partes lapidis citra vllã alterationẽ lapidis?Deinde, D cũ lapis magna ui ſurſum iacitur, ſecundũ iſtos imprimitur in eo magna uis motiua,quæ eſt leuitas: at quo pacto tãta leuitas, tã cito produci potuit in lapide,in quo eſt ſumma grauitas illi contraria? nulla.n.qualitas habens cõtrariũ in ſubiecto ſibi reſiſtẽs, ſtatim producitur perfecta,ſed primum generatur imperfecta,poſt perficitur paulatim,idque accidit ob reſiſtentiam qualitatis cõtrariæ,quæ eſt ĩ illo ſubiecto. Valeat igitur iſta uirtus impreſſa,quę nihil hẽt ſolidũ & firmum, nihil rõni, nihil experiẽtiæ,

nihil denique Peripateticæ doctrinæ cō ſentaneum.

Reliquum eſt, vt rationes ſoluamus quibus aſtruebatur & cōfirmabatur hæc uirtus impreſſa; vel potius quibus probabatur cauſſam motus proiectorum, ad aerem referri non poſſe. Ad primam rō né reſpondemus hoc modo. faciliùs aer mouetur & mouet, motum etiam quem ab impellēte accepit, illo ceſſante, & ipſe diutius retinet, & alijs citius impertitur, quam lapis, & aliud quoduis corpus durum: idque euenit ob magnam tenuitatem aeris, eiusque quoquouerſus mobilitatem; quocirca, cū proijcitur lapis, uis & impreſſio proiicientis, magis recipit, & ſeruat in aere, & ab una parte aeris transfunditur ad alias, quam in lapide. Perpende verba D. Thomæ, quæ ſuperius ex 3. li. de Cælo adduximus; & dictam illam digreſſionē Auerrois de Motu proiectorum, quæ eſt in 8. lib. Phyſi. Commen. 82. hanc etiam ſolutionē ualde illuſtrant. Ad 2. Licèt flante uento totus aer commoueatur, tamen pars aeris quæ tangit lapidem, magis vnitè & cōiūctè mouetur à proiiciente; ideoq; maiorem ab eo vim accipit ad promouēdum lapidem eiuſque motū aliquandiu cōtinuandum, quam ab vllo vento.

Ad 3. Aer licèt facilius moueat deorſū & ſurſum quàm alio modo, tamen ſicut ob humiditatem & tenuitatem ſuam facile terminabilis eſt extrinſecus quocūque termino alieno, & figurabilis quacūque figura: ſic etiam eſt mobilis quouis genere motus, & ſecundū quaſlibet partes; & multo facilius, ꝙ lapis, uel aliud corpus ſolidum, & durum. Ad quartam rationem reſpōdere poſſumus. id quod Ariſt. reſpōdet ad ſimilem quæſtionem in libro de Quæſtionibus mechanicis q. 34. hæc ſcribens. [Cur neque parua ualde, neque magna longe proiici queunt? an quia neceſſe eſt, quod proijcitur, & impellitur, & cedere & ſimul contra niti ei vnde impellitur? quod autem ob magnitudinē nihil cedit, aut propter imbecillitatem nō contra nitit, non efficit proiectionem, aut impulſionem. An quia tātum fertur, id quod fert, quantum aeris mouerit ad profundum, quod autem nō

Cur neque nimis magna, neque nimis parua longe proiici poſſunt.

A mouetur, neque mouebit quidpiam: accidit autē illis, ambo, iſthæc habere; ualde enim magnum, & valde paruum, ceu non mota exiſtūt; alterum namq; nihil mouet, alterum autem nihil mouetur. Oportet igitur, id quod proiicitur cōmenſurationem quandam habere ad id quod proijcit.] hactenus Ariſt.

Ad 5. Quemadmodum cum nos loquimur, noſtra uoce ac ſermone formamus proximū aerem, & ille ſimiliter alium, atque ita deinceps; ſicque vox, & ſermo perfertur per aerem vſq; ad aliquod ſpatium, ita etiam proiiciens proximum aerē B mouet, & dirigit aliquo, hic ſimili directione mouet alium, & hic ſimiliter alium, ſicque procedit directo impulſus proiicientis in lapide per aerem, uſque ad terminum intentum. Verùm, tam de hac quæſtione, quā de uniuerſa diuiſione motus in naturalem & uiolentum, ſatis dictum ſit.

Exponitur tertia diuiſio motus in partes eius quantitatiuas, & agitur de continuitate motus. C

CAP. VI.

TErtia diuiſio motus, eſt ī partes eius, vt uocant quantitatiuas; eſt. n. motus quātus, & cōtinuus, ac ꝓinde nō ſolum diuiſibilis in partes eiuſdem rationis, ſed etiam infinite diuiſibilis. Diuiditur autem motus, in ea quæ dicuntur, moueri, & ea quæ uocātur mutata eſſe: illa ſunt partes motus, hæc ſunt D termini motus; & habēt ſe ī motu, ſicut puncta in linea, & inſtantia in tempore, De his mutatis eſſe, & de ipſis moueri, quæ ſunt partes motus multa præclara theoremata explicat Ariſtoteles in 6. libro Phyſi. Verùm, quia diuiſio motus in ſuas partes quantitatiuas, oritur ex cōtinuatione eius, de hac prius agendū eſt. Videamus igit, primum quidē, an motus ſit cōtinuus: tum vero quæ ſit cauſſā eius continuationis, quam habet in ſe motus.

Motum

Probatur motum eſſe ſucceſſiuũ atque continuum.

Motum eſſe continuũ, affirmat Ariſt. 3. Phy. tex. 1. ſcribens motum eſſe de genere continuorum: & in 4. Phyſ. tex. 99. ait hæc tria, magnitudinem, motũ & tẽpus, eſſe continua; tẽpus quidem pp motum, hunc autem pp magnitudinem: & quæcunque Ariſt. in 6. lib. Phyſic. de motu demonſtrat, ea non conuenirent motui, niſi is eſſet cõtinuus: cumque motus menſuretur tempore, eſt enim tempus numerus motus ſecundum prius & poſterius, quemadmodum ipſum tempus eſt continuum, ita etiam oportet motũ eſſe continuum. Adde, ꝙ motus eſt ens ſucceſſiuum, ergo continuum; nam ſi eſſet diſcretum, cõponeretur ex ipſis mutatis eſſe, & mutata eſſe, eſſent inuicem immediata, quod tam ẽ hic impoſſibile, ꝗ eſt in punctis & linea, in tpe item atq; inſtantibus. Eſſe autem motum ens ſucceſſiuum, p ſe clarum eſt; nã ſi eſſet permanens, non eſſet motus, quod enim manet, non mouetur: & quod mouetur, nõ manet, ſi enim manet, quieſcit, quid. n. eſt rem manere, niſi eam ſimiliter ſe habere nunc ut prius? at hoc ipſum eſt quieſcere ſm Ariſto. 6. Phyſic. tex. 73. Verum continuitas, & ſucceſſio motus euidẽter concluditur ex definitione motus; ſi eñ motus eſt actus entis in potentia prout in potẽtia, neceſſe eſt, id quod mouetur dũ mouetur partim eſſe actu, partim potẽtia, ergo ſucceſſiue moueť; ſi. n. ſimul fieret motus & ĩ inſtãti, totus eſſet actu, & tunc non diceretur moueri, ſed iã mutatum eſſe. Recte igitur dixit Auerro. ex definitione motus apparere ſtatim eius continuitatem. Sed dices Ariſtotelem libro 8. Phyſic. ſolum motum circularem facere continuum: reſpondeo ibi Ariſtotelem ſumere continuum pro perpetuo & ſempiterno, cuius nec ſit initium aliquod, nec ullus finis. Cum etiam Peripatetici aiunt augmentationẽ non eſſe motum continuum, ſignificare uolunt uniuerſam augmentationem uiuentis, quæ fit ab ortu eius eiuſque ad ætatem cõſiſtentiæ, non vnum eſſe numero motum, qui fit æquabiliter & continuẽ, ſed eam ſępe interrumpi, & inæquabilem eſſe, & ut Cõmentator dixit 3. Phyſi. com. 6. cõſtare ex multis motibus & multis quietibus. Tota igitur accretio uiuentis, nõ eſt A uuus motus continuus; ſingulæ autem augmentationes, quas uocant partiales, dum fiunt, ſunt motus continui. Motum igitur (loquimur autem nunc de motu proprie dicto excludendo omnes mutationes inſtantaneas, cuiuſmodi eſt generatio, corruptio, illuminatio & aliæ ſimiles) continuum eſſe manifeſtum eſt.

Quæ ſit cã cõtinuatio nis motus.

Deinceps aperiẽdum eſt, quæ ſit cauſſa huius continuitatis. Ariſtoteles uariẽ loquitur de cauſſa continuitatis motus, nam in categoria Quantitatis, ait motũ eſſe quantum propter tempus; cum idẽ B ſcripſerit 4. Phyſi. tex. 99. ẽ cõtrario tempus eſſe continuum propter motum. In 2. autem lib. de Gene. & Corrup. tex. 62. ait motum eſſe continuum, propter id quod mouetur, hoc eſt ratione ſubiecti in quo eſt motus; non autem propter id in quo fit motus, niſi forte in motu locali. huic autem ſententiæ contrariam omnino ſententiam pronuntiat in 5. lib. Metaphyſic. text. 18. affirmans motum eſſe quantum, non propter id quod mouetur, ſed ꝑpter id in quo fit motus, quod in motu locali eſt ſpacium, in aliis motibus eſt forma quæ per motũ acquiritur. C

Verum, ſi rem ipſam diligẽter expendamus, atque conſideremus, proculdubio cognoſcemus quæ ab Ariſt. de continuitate motus ſcripta ſunt, ea nõ ſolum nõ pugnare inter ſe, ſed etiam ueriſſimẽ in motum omnia cõuenire. Etenim, motus dicitur continuus propter tps, non ſm ſe, nec ſecundum naturam, cum eñ motus ſit natura prior tempore, quippe cum hoc ſit quaſi paſſio quædam illius, potius tempus eſt cõtinuum pp motũ, D quàm ẽ contrario: ſed motus dicitur cõtinuus propter tempus, ſecundum nos, & in ratione menſurabilis, & menſuræ; nos enim quãtus ſit motus, & an is ſit cõtinuus, an ĩterruptus, metimur & cognoſcimus ex tempore: dicitur enim aliquis deambulaſſe per unam horam cõtinuẽ, quia nulla fuit pars horæ, in qua nõ deãbulauerit. Porro ſciendum eſt, duplicem eſſe quantitatem motus unam ſecundũ extẽſionem, quam accipit à ſubiecto in quo eſt, nam ſicut albedo, calor, & aliud quoduis accidens extenditur ſecundum

extenſionem ſubiecti, ſic etiam motus. Quis enim non intelligit, motũ brachij maiorem & ampliorem eſſe ratione ſubiecti in quo eſt, quàm motũ ſolius digiti, & motũ totius corporis, quàm motũ ſolius brachij? & hoc modo Ariſt. 6. Phy. tex. 33. ait motum diuidi ſecũdum diuiſionẽ mobilis, & demonſtrat ſicut totus motus eſt totius mobilis, ita partes motus eſſe partium mobilis. Altera ẽ quãtitas & continuitas motus ſecũdum ſucceſſionem, & durationem, quæ aduenit ei pp id in quo, uel ad qnod fit motus, id dico, quod per motum acquiritur; nam quia terminus ad quem ſucceſſiuè acquiritur, & non totius ſimul in inſtãti, ideo motus exiſtit ſucceſſiuus, indeque capit ſuam durationem. Exempli cauſſa, motus localis eſt ſucceſſiuus, qa partes magnitudinis, & ſpatii per quod fit motus localis ſucceſſiuè tranſeunt una poſt aliam; calefactio item eſt motus ſucceſſiuus, quia calor non totus ſimul acquiritur, ſed gradus poſt gradum, & pars poſt partem ſucceſſiuè producitur.

Ad cõtinuitatem motus localis, nõ eſt neceſſaria continuitas ſpacij ꝑ quod fit motus.

Verùm, hoc intereſt inter motum localem, & alterationem, quod motns localis poteſt eſſe continuus, etiam ſi ſpatiũ per qnod fit, non ſit totum cõtinuum, ſi enim ẽ concauo lunæ lapis moueretur uſque ad terram, motus eius eſſet continuus, nihil enim eſſet, quod eũ interrũperet, ſpaciũ tamen quod tranſitur, non eſſet continuum, ignis.n. & aer non ſunt elementa continua, ſed tãtum cõtigua; atque hoc etiam uidetur innuere Ariſt. 5. Phyſi. tex. 23. ſecundum expoſitionem Themiſtii. Alteratio autem, unus & continuus motus eſſe nequit, niſi ſit una numero qualitas, quæ ſucceſſiue ſine ulla eius intermiſſione acquirit. Cauſſa uerò huius differẽtiæ inter motum localem, & alterationem, in eo eſt, quod motus localis, non eſt idem re quod ſpacium, ſed eſt idem, qnod ipſum mobile aliter, & aliter ſe habens ſuper ſpacium; & quia ſatis eſt ut ſpacium ſit contiguum, quo mobile poſſit continue aliter & aliter ſe habere ſuper ipſũ, idcirco ad cõtinuitatem motus localis, non eſt neceſſaria continuitas ſpacij: At uero, quia alteratio eſt idẽ re quod qualitas, quæ acquiritur per alterationem,

A ideo ad continuitatem alterationis neceſſaria eſt unitas numeralis, atque continuitas qualitatis.

De duplici genere partium motus, altero ſecundum extenſionem, altero autem ſecundum ſucceſſionem.

CAP. VII.

Conſtat igitur duplicem eſſe conti-
B nuitatem motus, unam ſecũdum extenſionem, alteram ſecundum ſucceſſionem & durationem; & illã quidem motum accipere à ſubiecto in quo eſt, hanc uero ab eo in quo fit motus, & quod per motum acquiritur. Ex quo neceſſariò ẽt efficitur, eſſe duplices partes quantitatiuas motus, alteras ſecundum extẽſionem, & alteras ſm ſucceſſionem, ac durationem. Inter has autem partes plurimum intereſt. Primum enim, illas motus habet propter ſubiectum in quo eſt, non ſecus, atq; cętera accidentia, quę
C ſunt extenſa & diuiſibilia propter ſubiectum in quo inhærent: has autem habet motus ꝓpter terminos à quo, & ad quẽ, qui cum ſint inuicẽ oppoſiti, & habeant gradus ſecundum quos intenduntur, ac remittuntur, partibiliter, ac ſucceſſiuè acquiruntur & perduntur. Deinde, illas metimur per quantitatem ſubiecti, quo enim ſubiectum eſt maius, eo neceſſe eſt eas partes motus, quæ ſunt ſecũdum extẽſionẽ, plures & ampliores eſſe: has autem partes, quæ ſunt ſecundum ſucceſſionẽ ac durationẽ, metimur tpe; eſt.n.
D tempus numerus motus ſecundũ prius, & poſterius, motus autem habet prius & poſterius, nõ propter extenſionẽ, quam habet in ſubiecto, ſed propter ſucceſſionem, quam hẽt in amiſſione & acquiſitione terminorũ. Prętera, partes motus ſecundum extenſionem, ſunt ſimul, ſi.n. mouetur totum aliquod mobile, neceſſe eſt unà etiam omnes partes eius moueri: partes aũt ſecundum ſucceſſionem impoſſibile eſt, uel quãtumuis paruo tẽporis ſpacio, ſimul eſſe: eſt enim contra rationem, & naturam rei ſucceſſiuæ, ut partes

Quinque differentiæ iter partes motus ſecũdum extenſionem, & ſecũdũ ſucceſſionem.

partes eius ſimul ſint. Adhęc, habere partes ſm extenſionẽ, per accidens cõuenit motui, ſicut ẽt ipſe per accidens extenſus eſt, nimirum pp ſubiectũ: habere aũt partes ſm ſucceſſionem, per ſe cõuenit motui; tum quia motus per ſe eſt ens ſucceſſiuum; tum quia eſt idem re, quod res ipſa quæ per motũ acquiritur, a qua ipſe accipit ſucceſſionẽ: quemadmodũ ꝙ calor ſit extenſus, extrinſecus, & per accidens ei conuenit, quod aũt habeat gradus ſm quos intendatur & remittatur, intrinſecè, ac per ſe ei conuenit. His accedit, quod motus localis & partes eius, ſm extenſionem non poſſunt eſſe continuæ, niſi ipſum mobile ſit omnino continuum; ſi.n. mobile eſſet corpus aliquod coagmentatum ex uariis partibus, non quidem inter ſe continuis, ſed tantũ cõtiguis, motus eius ſm omnes partes nõ eſſet continuus; nam ſicut totus motus habet continuitatem extenſionis a toto mobili, ita partes motus a partibus mobilis: quare ſi partes mobilis nõ ſunt inuicem continuæ, nec partes motus inter ſe continuæ eſſe poterunt: at motus localis poteſt habere partes ſecundùm ſucceſſionem continuas, etiam ſi id in quo ſit motus, ipſum dico ſpacium, quod motu locali pertranſitur, non ſit omnino cõtinuum; quemadmodum paulò ſupra oſtendimus.

Quod autem neceſſe ſit motum habere in ſe utranque continuitatem, extenſionis nimirũ & ſucceſſionis, perſpicuum eſt. Etenim ſubiectum motus proprie dicti, cuiuſmodi eſt alteratio, augmẽtatio, & motus localis, non eſt ſola forma, nec materia, ſed totum cõpoſitum, quod eſt corpus habẽs extẽſionẽ, & diſtantiã partium; ergo neceſſe eſt motum qui recipitur & inhæret ĩ eiuſmodi ſubiecto, effici quoq; corporeum, eiuſdem continuitatis & extenſionis participem. Si quis aũt contendat, proprium ſubiectum alterationis, quæ uerſatur in primis qualitatibus, non eſſe compoſitum, ſed materiam primam, putans in ea tanquàm in ſubiecto (ut uocãt) inhęſionis, recipi, & hærere primas qualitates; is nihilominus fateri debet; alterationem habere pro ſubiecto rẽ quantã. Siue.n. quantitas ſit materiæ primæ coæua & inſeparabilis, ſiue nõ

A ſit, ſemper tamen cætera accidentia præſupponunt quãtitatem in materia, quippe cum ea prima omnium accidentium adueniat materię, nec materia accipit reliqua accidẽtia, niſi prius aſſecuta fuerit quantitatem, priùs dico, uel ordine temporis, uel certè (de quo inter omnes cõuenit) ordine naturæ. Quod etiã motus habere debeat quãtitatem ſucceſſionis, ſatis explicatum eſt paulò ſuperius, cũ motum eſſe debere ens ſucceſſiuum, & continuum oſtenderemus.

B

An continuatio & ſucceſſio ſint de eſſentia motus, an potius ſint eius accidentia.

CAP. VIII.

SEd quæri põt hoc loco, an cõtinuitas ſit de eſſentia motus, an potius ſit accidẽs eius? Equidem reſpõdeo, hac de re duo eſſe certa, & unum eſſe dubiũ atq; incertũ. Primo.n. certum eſt, C cõtinuitatẽ extenſionis eſſe accidentariam motui, nimirũ, pp ſubiectũ eius; ſicut.n. calor, albedo, & alia accidentia dñr q̃ta, & diuiſibilia per accñs, rõne ſubiecti, ſic ẽt motus. Deinde, illud ẽt certum ẽ atq; indubitatum, cõtinuitatem ſucceſſionis per ſe conuenire motui, & ab eo eſſe inſeparabilẽ; conuenit.n. omni, & per ſe ac primò ſoli motui, & ſemper. Illud autẽ dubium eſt, an cõtinuitas ſucceſſionis ſit de eſſentia motus, an ſit tantum propria paſſio conſequens eius eſſentiam.

Ac uidetur quidem eiuſmodi cõtinui- D tas, nõn eſſe de eſſentia motus; tum quia Ariſt. 5. Metaph. tex. 18. excludit motum a categoria Quantitatis, affirmans eum eſſe quantum propter id in quo ſit motus: & Auer. 4. Phy. comm. 119. ait tẽpus menſurare quantitatẽ accidẽtẽ motui, ſignificans his uerbis quantitatẽ eſſe accidens motus: & 3. Phy. comm. 6. inquit ex prima definitione motus apparere continuitatem eius; quaſi cõtinuitas non quidem ingrediatur, ſed tantum conſequatur definitionem & eſſentiam motus: tũ etiam, quia cum tradãtur in tertio Phyſ.

tres definitiones motus, in earum nulla ponitur continuitas.

Econtrario autem, illud uehementer urget, ꝙ motum eſſe ens ſucceſſiuum, videatur eſſe prædicatio eſſentialis, & non videatur poſſe abſtrahi motus à ſucceſſione, id eſt perfectè ſecundum eſſentiã ſuã intelligi, non ſimul intelligendo ſucceſſionẽ; & nulla re alia uidetur motus propriè dictus, diſtingui poſſe a mutatione, quàm quod ille eſt ſucceſſiuus, hæc autẽ minime. Denique, ſi eiuſmodi continuitas eſt propria paſſio motus, non careret Ariſtoteles reprehenſione, qui eam nuſquam de motu demonſtrauerit: & cum motus alterationis non ſit aliud, quàm ipſamet qualitas, ut fluens, & (ut ita loquar) fiens, qui poteſt eiuſmodi fluxus ſine aliqua ſucceſſione cogitari? Ego tametſi uideo utramque partem huius quæſtionis probabilem eſſe, uerisſimilius tamen puto continuitatem non eſſe de eſſentia motus, ſed eſſe ueluti quandã propriam paſſionem motus, ex natura eius manantem.

Obſerua diligẽter hãc diſtinctionem & differentiam, inter continuitatẽ & ſucceſſionẽ motus.

Sed fortaſsè lis hæc poſſet melius dirimi hac diſtinctione. Aliud eſt in motu ſucceſſio, & aliud continuitas; ſucceſſio motus oritur ex eo, quòd terminus ad quem non totus ſimul, ſed per partes, vna poſt aliã, acquiritur; ex quo fit, vt neceſſe ſit eiuſmodi acquiſitionem eſſe ſucceſſiuam. Poteſt tamẽ hęc ſucceſſio eſſe continua, & non continua; partes enim termini ad quem, poſſunt acquiri ſucceſſiuè dupliciter, vel cõtinenter, & ſine ulla interruptione; & ſic acquiſitio earum eſt ſucceſſiua & continua; uel ſucceſſiuè quidem, ſed interruptè, ita ut uno inſtanti producatur aliquid formæ, tum interpoſito aliquanto tempore, in alio inſtanti producatur aliquid aliud formæ, & ſic deinceps productio formæ procedat uſque ad finẽ; ſucceſſiuè quidẽ, ſed nõ continuè. Atq; hoc modo, cenſent nonnulli augmentationem eſſe motum ſucceſſiuum, exiſtimãtes in augmentatione produci quantitatẽ per minimas partes, ſucceſſiue quidem, ſed non continuè. Cum igitur aliud ſit i motu ſucceſſio, & aliud cõtinuitas; diceret aliquis, nec ſane, meo

A iudicio, ineruditè; ſucceſſionem quidem eſſe de eſſentia motus propriè dicti, cum is ſine hac cogitari nequeat; cõtinuitatẽ autem eſſe paſſionem fluentem ex natura motus. Ergo, prima definitio motus, manifeſtè oſtendit ſucceſſionem motus, ut quæ ſit de eius eſſentia: cõtinuitatem autem eius, non tam manifeſte declarat; ea tamen ex illa definitione neceſſario concluditur tanquã paſſio & affectio motui neceſſario cõueniens, & omnino inſeparabilis. Nam ſucceſſio quæ ſit per inſtãtia inuicem diſcreta, non eſt unus motus numero, ſed uariæ mutationes, ĩ qua
B rum ſingulis, mobile dici quidem uerè poteſt mutatum eſſe, ſed non moueri; at in motu mobile ita mutatum eſt, vt etiã dum eſt motus, actu moueatur. Nec mutatio inſtantanea eſt actus entis in potẽtia, prout eſt in potẽtia, ſicut habet definitio motus; ſed eſt actus mobilis, prout iam eſt actu mutatum, uel ad totam formam, uel ad aliquam eius partem, quæ in inſtanti producta fuit. Sed dices, ſi continuitas non eſt eſſentia motus, qua igitur re motus ꝓpriè dictus eſſentialiter differt à mutatione? An quia motus eſt
C actus entis in potentia prout in potentia, nõ autem mutatio, ut proxime ante oſtẽdimus? An propter terminos à quo & ad quẽ, qui in motu propriè dicto, ambo ſunt (ut uocant) poſitiui, cõtrarij, partibiles, & partibiliter acquiſibiles? A in motu propriè dicto per ſe, ac neceſſario ineſt ſucceſſio; in mutatione autem, aut nulla unquam eſt ſucceſſio, quia forma ſemper tota ſimul in inſtãti producitur, vt ſit in generatione ſubſtantiali; uel ſi quando eſt in mutatione ſucceſſio, quòd forma per partes interruptè producitur,
D id per accidens euenit, nempe non propter ipſam formam, quæ cum nõ habeat ullum in ſubiecto contrarium eius productioni reſiſtẽs, tota ſimul (quod ad ipſam attinet) produci poteſt; ſed cum ob alias cauſas, tum ob agẽtis imperfectionem, quod cum in ſe formã perfectè nõ habeat, nõ poteſt eam perfectè totã producere; id quod in illuminatione poteſt contingere. Cõtinuitas igitur, uel eſt de eſſentia motus, uel ex ea neceſſario fluit tanquam eius propria paſſio. quæ quidẽ continuitas, non æqualiter eſt in omni

motu:

motu, etenim cõtinuitas, vt docet Auerroes 3. Phyſi. comm. 6. in motu augmentationis minimum apparet, in alteratione autem magis elucet, in motu vero locali, eſt maximè conſpicua.

Verùm exiſtit hoc loco grauis quæſtio, quæ oritur ex iis quæ dicta ſunt de continuitate motus. Si enim motus eſt continuus, ergo eſt infinite diuiſibilis, & nec primam nec ultimam partem habebit: id quod Ariſto 6. Phy. neceſſaria, & manifeſta rõne demonſtrat: quõ igitur motus poterit, aut incipere eſſe, aut deſinere, cum in ſe, nec primũ habeat, nec extremũ? Nos capta hinc occaſione, non ſolũ docere uolumus (quod tñ ſatis erat ad enodãdam propoſitam difficultatem) quẽadmodũ motus eſse incipiat, & deſinat; ſed ẽt (quo uberior & abſolutior ſit doctrina) uarios modos, quibus omnes res generabiles atq; corruptibiles incipiunt & deſinũt eſse, breuiter exponemus.

De uariis modis incipiendi, & deſinendi quos habent res naturales.

C A P. IX.

PHiloſophi quo breuius, diſtinctius, & clarius exponerẽt uarios modos qbus res naturales incipiunt, & deſinunt eẽ, excogitarunt hæc quatuor uocabula; Primum ſui eſse, Vltimũ ſui eſse, Vltimũ ſui non eſse, & Primum ſui non eſse. quæ uſu Philoſophorũ facta ſunt in ſcholis tritiſſima. Primũ, & tertium, deſignant uarium modũ incipiendi: ſecundum, & quartum, uariũ modum deſinẽdi. Primum ſui eſse, eſt inſtans temporis ĩtrinſecũ durationi rei, in quo res eſt, cum immediate ante non fuiſſet: incipere igitur per primũ ſui eſſe, ita deſcribitur, nunc res eſt, & immediate ante nõ fuit. Vltimum ſui eſſe, eſt inſtãs intrinſecum durationi rei, in quo res eſt, ſed immediatè poſt non erit, ut deſinere per ultimum ſui eſſe ſit, nunc eſſe, & inmediate poſt non eſſe futurũ. Vltimum ſui nõ eſſe, eſt inſtans extrinſecũ durationi rei, in quo res non eſt, ſed immediate poſt erit; ut uerè dicatur de re quæ ĩcipit per

A ultimum ſui non eſſe, nunc ea res nõ eſt, ſed immediatè poſt erit: & uocatur ultimum ſui non eſſe, quia illud inſtans eſt ultimum totius illius tẽporis, in quo res habuit non eſſe. Primum ſui nõ eſſe, eſt inſtãs extrinſecum durationi rei, in quo res non eſt, ſed immediate ante fuit: & ſic appellatur, quoniam cum res fuiſſet tempore immediate præcedente, illud inſtans eſt, in quo primum habet non eſſe: ut uerè dicatur de eo, quod deſinit per primum ſui non eſſe, nunc non eſt, ſed immediate ante fuit.

His ẽt illud adiungendum eſt, uaria eſ-
B ſe genera rerum: quædam.n. res ſunt permanentes ut hõ: aliæ ſucceſſiuæ, ut motus, & tempus. Quædam producuntur ꝑ motum proprie dictũ, ut calor, & frigus: aliæ nõ, ut forma equi, & quælibet forma ſubſtantialis. Quædam habent contrarium in ſubiecto reſiſtens productioni ipſarum, ut calor hẽt in aqua frigus ſibi contrarium; aliæ non habent, ut lumẽ in aere. Quædã habent eſſe ſuum in puncto quodam indiuiſibili, ſicut bicubitũ, tricubitum, ſpecies figurarum, & omnia ſuperlatiua, quæ talia ſunt; aliæ non hñt
C eſſe in indiuiſibili, ut albedo. His poſitis, ſubiiciemus nonnullas propoſitiones, e quibus facile intelligetur quemadmodũ res naturales incipiant & deſinant eſſe.

Prima propoſitio. Ens ſucceſſiuum ut motus, non incipit per primum ſui eſſe, ſed per ultimum ſui nõ eſſe; Nec deſinit per ultimum ſui eſſe, ſed ꝑ primum ſui nõ eſse. Prior pars huius propoſitionis, ita probatur: motus nõ poteſt eſse in inſtanti, cum motus ſit diuiſibilis, & inſtãs ſit indiuiſibile; ſi autẽ motus inciperet
D per primũ ſui eſse, motus eſset in inſtanti; quia de motu uerum eſset dicere, nũc eſt motus, & immediate antea non fuit. Adde, quòd motus non poteſt incipere poſitiue per aliquid ſui determinatũ & illi intrinſecum, cum nec detur prima pars motus, nec primum mutatum eſse, ut ꝓbatur in 6. Phyſi. Incipit igitur motus per ultimum ſui non eſse; nam uerũ eſt dicere, nunc non eſt motus, ſed immediate poſt erit motus, immediate autem poſt inſtans, ſequitur tempus in quo motus & ĩcipere & eſse poteſt. Quare, cum dicitur

Et motus, & quæcunque motu producuntur atque corrũpuntur, incipiunt per ultimũ ſui nõ eſſe, deſinũt autem per primũ ſui non eſſe.

dicitur calefactio duraſſe per vnam integram horã, excludenda ſunt primum,& vltimum inſtãs horę, in quibus non potuit eſſe calefactio, ſed ĩ primo cæpit negatiuè,& in vltimo deſiit negatiue. Poſterior pars ꝓpoſitionis,ex prioris cõfirmatione fit manifeſta. Si.n.motus deſineret per vltimum ſui eſſe, in vltimo inſtanti eſſet motus, & dareť vltima pars motus, vtrumq; autem eſſe impoſſibile demonſtratur lib. 6.Phy. Et quamuis detur vltimum mutatũ eſſe in motu, hoc tamen,neq; eſt motus,neq; pars motus. Definit igitur motus per primum ſui nõ eſſe; vt de calefactione, quæ durauit unã horã integram,verum eſt dicere in ultimo inſtãti illius horæ,nunc non eſt calefactio,ſed immediatè per totam horam præcedentem fuit calefactio. Hinc colligitur,omnem formam,quæ producitur, & corrumpitur per motum proprie dictum, incipere per vltimum ſui nõ eſſe, & deſinere per primum ſui nõ eſſe:quippe cum eadē planè ratio ſit huiuſmodi formæ,quæ eſt ipſius motus, eodē enim modo incipit calefactio,& calor,qui producitur ꝑ calefactionem; eodemq; modo deſinit calor, quo deſinit frigefactio, per quam calor corrumpitur.

Formę quę nullum habẽt contrarium in ſubiecto, producũtur in eo per primum ſui eſſe.

2.Propoſitio. Formæ quæ non habẽt cõtrarium in ſubiecto,incipiunt per primũ ſui eſſe,ut lumen in aere. Rõ huius in promptu eſt:Etenim,ubi non eſt contrarietas,ibi non eſt reſiſtentia,ubi autē hæc nõ eſt,nec erit ibi ulla mora, & ſucceſſio in productione; ꝓductio.n.fit ſucceſſiuè ob reſiſtētiam ſubiecti, ubi autē non eſt ſucceſſio in productione,ibi productio fit in inſtanti,& res incipit eſſe in illo inſtanti, quare incipit per primũ ſui eſſe.Hinc colligimus duo:unũ eſt, quæcunque creãtur à Deo, ea quoniam fiũt ex nihilo ſine vlla reſiſtentia & ſucceſſione in inſtanti, incipere per primum ſui eſſe:Alterum eſt,omnia quæ producuntur per mutationes inſtantaneas ,ea propter eandē cauſſam incipere eſſe per primum ſui eſſe, ut lumē quod producitur in aere per ſubitam illuminationem.

Quæ habẽt eſſe indiuiſibile ea incipiunt per primũ ſui eſſe.

3. Propoſitio. Quæ habent eſſe ſuum in indiuiſibili, velut ſpecies figurarũ, &
A oĩa ſuperlatiua,ea ratione ut talia ſunt, vt eſſe calidiſſimum,& frigidiſſimum,ea omnia incipiunt per primum ſui eſſe, & deſinunt per ultimum ſui eſſe. Cum.n. eſſe illarum rerum conſiſtat in indiuiſibili,ſi inciperet per ultimum ſui nõ eſſe; acquireretur in tempore;cum ãt quoduis tempus ſit diuiſibile, & nõ totum ſimul,acquireretur diuiſibiliter; quare eiuſmodi eſſe non iam eſſet indiuiſibile, ſed diuiſibile. Similiter etiã, ſi deſineret per primum ſui nõ eſſe, corrumperetur in tempore ,&corrumperetur diuiſibiliter,non igitur conſiſteret in indiuiſibili.
B Hinc elicitur,ſi quæ res ſint habētes eſſe tantum per unum inſtans,exempli cauſſa,ut mutatum eſſe in motu, eas res neceſſariò incipere per primum ſui eſſe, & deſinere per ultimũ ſui eſſe: uere enim de illiuſmodi rebus diceretur, ꝙ in illo inſtanti ſunt,& ante non fuerũt:& quod in illo inſtanti ſunt, & immediate poſt non erunt.

Forma ſubſtãtialis incipit ꝑ primum ſui eſſe.

4.Propoſitio. Forma ſubſtantialis incipit per primum ſui eſſe.Hoc manifeſtũ eſt,tũ ex eo,quod producitur per gene-
C rationem,quæ eſt mutatio inſtãtanea,& ſine ulla reſiſtentia:omnis enim contrarietas, quæ in ſubiecto efficere poterat reſiſtentiam,per diſpoſitionem præcedētem eiecta fuit; quod autem ſine reſiſtētia in inſtanti producitur,incipit per primum ſui eſſe,ut oſtēſum eſt in ſecunda propoſitione:tum etiam ex eo,quod forma ſubſtantialis conſiſtit in indiuiſibili, non ſuſcipiens magis & minus,quare non poteſt produci in tempore;ſic.n.produceretur diuiſibiliter: cõſtat autē ex tertia propoſitione,quæ habent eſſe indiui-
D ſibile, ea incipere per primum ſui eſse. His accedit, ꝙ alteratio Phyſica ordinatur ad generationem & productionē formæ ſubſtãtialis, deſinit autem alteratio cum ſit motus,per primum ſui nõ eſse; quare in illo ultimo inſtãti, i quo eſt uerum dicere,nũc nõ eſt alteratio, ſed immediatè antea fuit, uel producitur forma ſubſtãtialis,uel nõ;ſi producitur,habemus quod uolumus, quia incipit eſse in illo inſtãti cum immediate antea nõ fuiſset;ſi nõ producitur, ergo alteratio non eſt cõſequuta finem ſuum ad quem natu-

naturaliter ordinabatur. Eſt enim generatio terminus alterationis. Nec uerò mihi obiiciat quiſpiam formas elementorum, quas Auerroes ait intendi & remitti, nec aliter produci & corrumpi q̃ primas qualitates: nā de hoc adhuc ſub iudice lis eſt. Nos autē hic nō niſi certa, & conceſſu omnium probata, tradimus.

Forma ſubſtātialis deſinit per primū ſui non eſſe.

5. Propoſitio. Forma ſubſtantialis deſinit per primum ſui non eſſe. Forma.n. ſubſtantialis neceſſario deſinit unà cum accidentibus quorum ope & adminiculo ſubſtentat̃ in materia; huiuſmodi aūt accidentia cum tollātur ex materia per alterationem, ſimul cum ea deſinunt eſſe per primum ſui non eſſe; quare etiam forma ſubſtantialis deſinet per primum ſui non eſſe. Deinde; ſi forma ſubſtantialis non deſineret per primum ſui non eſſe, ergo deſineret ꝑ ultimū ſui eſſe, quare in ultimo inſtanti eſſet, & immediatè poſt non eſſet; cum igitur in illo inſtanti nondum ſit generata forma cōtraria, quia duæ formæ ſubſtantiales oppoſitæ non poſſunt eſſe ſimul, generabitur immediatè poſt illud inſtans: quæro, uel illud immediate ſequens vltimum inſtās eſſe formæ præcedentis, eſt etiā Inſtans, vel tempus; ſi inſtans, ergo duo inſtātia eſſent ſibi immediata; ſi tēpus, ergo forma ſubſtantialis ſequens, generaretur in tempore; contra id quod demōſtratum eſt in quarta propoſitione. Relinquitur igitur formam ſubſtantialem non poſſe deſinere per ultimum ſui eſſe, quare neceſſariò deſinet per primum ſui nō eſſe.

Nota & cōſidera diligenter has duas dubitationes.

Verùm, contra quartam, & quintam propoſitionē, duæ ſe nobis offerunt perquam arduæ dubitationes. Dubitatur.n. contra quartam propoſitionem, quomodo forma ſubſtātialis poſſit incipere per primum ſui eſſe, & produci in inſtāti; nā ſi in illo inſtanti ſit productio formę ſubſtantialis, fiet in illo inſtāti actio: non.n. productio poteſt eſſe ſine actione: ſi tūc eſt actio, ergo tūc eſt alteratio, omnis.n. actio Phyſica ꝓductiua alicuius formæ ſit per qualitates, neq; enim ſubſtantia immediate agit, ſed ꝑ qualitates, ut Ari. docet in lib. de Senſu, & ſenſili, ca. de ſapore. Omnis aūt actio, quæ fit per quali-

A tates Phyſicas, eſt alteratio, at in illo inſtāti non poteſt eſſe alteratio; tum quia alteratio eſt motus, qui non eſt in inſtanti; tum quia ponitur deſinere per primū ſui non eſſe, quare in illo inſtanti nō eſt alteratio, ſed immediatè ante fuit, alioquin ſi in illo inſtāti eſſet alteratio, ipſa deſineret per ultimum ſui eſſe.

Dubitatur etiam cōtra quintam propoſitionem. Forma ſubſtātialis hēt eſſe indiuiſibile, & conſiſtens in indiuiſibili; ergo deſinere debet per ultimum ſui eſſe; tum quia hoc probatum fuit ſupra in tertia propoſitione; tum quia ſi deſine-
B ret per primum ſui nō eſſe deſineret in tempore, quare deſineret diuiſibiliter. Deinde, corruptio attingens eſſe formæ ſubſtantialis, non fuit in tempore præcedente illud vltimum inſtās; alioquin forma ſubſtantialis, quæ ſecūdum ſuum eſſe eſt indiuiſibilis, diuiſibiliter corrumperetur; ſi autem fuit in ultimo inſtanti, cum illa corruptio ſit actio Phyſica, erit alteratio, vt patet ex iis quæ circa primā dubitationem probata ſūt; ſi eſt alteratio, ergo cū ipſa ſit motus, in inſtanti eſſet motus, & motus deſineret per ulti-
C mum ſui eſſe.

Ad priorem dubitationē, reſponderi poſset dupliciter; uel negando in illo inſtanti, quo producitur forma ſubſtātialis, eſſe actu aliquā actionem Phyſicam, ſed tunc produci formam ſubſtantialē virtute diſpoſitionis & actionis Phyſicę, quæ immediate ante fuit; quæ actio non in tēpore præcedēti, ſed in illo ultimo inſtanti ſortita eſt ſuum effectum producendi formam ſubſtantialem. Vel aliter, ſicut nonnulli volūt in alteratione dari
D primum mutatum eſſe, in quo producatur minimum q̃dpiā qualitatis, & deinde ſequitur alteratio, & productio qualitatis ſucceſſiuè, ita fingi poſset in alteratione dari ultimum mutatū eſſe, per quod producatur in vltimo inſtāti aliud minimum, & vltimū qualitatis, cū quo ſimul etiam producatur forma ſubſtantialis, talis autem productio qualitatis, eſt quidem alteratio, ſed non motus proprie dictus, eſt.n. mutatio quædam inſtātanea, talis nimirum, qualis eſt illuminatio aeris.

Ad poſteriorem dubitationem, dupliciter etiam reſpõderi poſſet; vel aiendo formam ſubſtãtialem deſinere in illo inſtãti, non poſitiuè per aliquam actioné, quæ tunc eam corrumpat, ſed negatiuè, quia tunc nõ eſt cũ immediatè ante fuiſſet; quod autem tunc non ſit, id quidẽ factum eſſe virtute præcedentis alterationis corruptiuæ, quæ ultimum ſuum eſſectum ſortita eſt in illo ultimo inſtanti. Vel aliter, in illo ultimo inſtanti, induci tur ultimum qualitatis pro forma generãda (ut paulò ante diximus) cuius inductione, vltimum qualitatis cõtrariæ, qua ſuſtentabatur forma corrumpenda, etiã tunc expellitur, & ſimul cũ eo prior forma ſubſtãtialis: nec iſta expulſio, quãuis ſit alteratio, eſt motus propriè dictus, ut ante diximus, ſed mutatio.

An hæc reſpõſa ſint uera, & an omnino tollãt difficultates propoſitas, doctis uiris cõſiderandum, atque iudicandum relinquo. mihi certè non penitus eximunt ſcrupulum, nec animo meo omnino ſatiſfaciunt; quædam enim inuoluunt quæ vi dẽtur, uel perſpicuè falſa, uel magis dubia quàm id ſit de quo nunc dubitatur; cuiuſmodi eſt illud, dari ultimum qualitatis, quod in inſtanti inducatur; & item illud, cum actu producitur forma ſubſtãtialis, non eſſe tunc neceſſariam actu aliquam actionem, ſed ad id ſufficere prægreſſam alterationem. Sed qui fieri põt, ut illo inſtanti producatur forma ſubſtãtialis ignis, & tunc non ſit actu ꝓductio eius? Aut, ſit tunc quidem productio, ſed nulla tunc ſit actio? quæ autẽ actio ignis eſſe poteſt niſi calefactio? calefactio autem, cum ſit motus, in inſtanti eſſe nullo modo poteſt. quomodo igitur forma ſubſtantialis producatur in inſtanti, perobſcurum eſt, nec ſatis adhuc explicatum. Verùm hæc diſcutere, ac refellere ſuperſedeo, ne nimis diligenter ac ſubtiliter ĩ huiuſmodi res ui dear ĩqui rere.

FINIS DECIMIQVARTI LIBRI.

DE MOTVS ET MVNDI ÆTERNITATE LIBER DECIMVSQVINTVS.

BIBLIOTECA ROMA VITTORIO EMANUELE

DVOBVS proximè ſuperioribus libris dictũ ẽ de natura motus, & de multiplici eius uarietate, ac diuiſione: hoc libro, q extremus erit hu° operis, agendum eſt de duratione motus. de qua duas qõnes explicare uolumus; unã, an motus ſit æternus; alterã, ut motus non fuerit æternus, an tñ æternus eẽ potuerit. Idẽ ãt eſt de motus, atq; de mũdi ęternitate diſputare. Nam vtrumuis ponatur ęternum, aut non æternum, alterum quoque ęternum, aut non æternum eſſe neceſſe eſt. C Prioris ãt qõnis difficultas omnis, poſita eſt in explicãdis, refellendiſq; eorum rõnibus, qui æternitatem mundi aſtruere ac perſuadere conati ſunt: quorum principes fuerunt Ariſt. Proclus in eo libro quem de Æternitate Mundi ſcripſit: & Auer. Horum nos hoc loco argumẽta fideliter commemorabimus, ac diligẽter expẽdemus. In quibus diſſoluẽdis, illud obſeruauimus; vt qm̃ eorum, qui nouam mundi creationem defendunt, tres ſunt ſententiæ: Etenim aliqui putant mundũ non potuiſſe fieri ab æterno, qm̃ rationi D creaturæ atq; creationis repugnat æternitas durationis. Alij, tametſi talẽ repugnantiam nõ ponunt in creaturis incorruptibilibus, eam tamen ineſſe affirmãt in creaturis, quæ ortum, & interitum habent; quibus ſi tribuatur æternitas, neceſſe ſit aliquid eſſe actu infinitum, infinitũ item tranſactum eſſe, infinito maius aliquid dari, & alia multa incredibilia, & abſurda. Tertium genus eorum eſt, qui negant æternitatem repugnare mundo, ſiue ratione rerum incorruptibiliũ, ſiue

Tres ſentẽtiæ eorum qui negant mũdum eẽ æternum.

B corruptibilium: Deum tñ uoluiſſe eum de nouo cõdere tum ob alias cãs mortalibus occultas; tum fortaſſe, qm̃ ex noua mundi creatione, clariùs, atq; illuſtriùs ab hoĩe perſpicitur & cognoſcitur Dei pfectio ac maieſtas. Noua.n.molitio mũdi clariſſimè demonſtrat Deum eſſe, & eſſe efficientẽ, intelligentem, ac prouidentem omnium rerum; eumq; eſſe infinitæ uirtutis; habere peculiarẽ modum producendi ſine motu & materia, quem nos creationẽ uocamus, nõ agere ex neceſſitate naturę; poſſe quicquid voluerit de nouo ẽt immediatẽ, ac ſine cauſſis ſecundis efficere; quę omnia ad illuſtrãdã religionem, ad amplificandum Dei cultum, ad pietatem hominum animis inſerendã & augendã, ad iuſtitiã inter hoĩes conſeruandam; ad eas deniq; quas naturaliter inditas de prouidentia, clemẽtia, & iuſtitia Dei notiones habemus corroborandas, quantã uim habeãt, nemo eſt, qui ſi quid intelligit, non perſpicuè intelligat. In hac igitur opinionum varietate, nos aduerſariorum rõnes diſſoluentes, illud obſeruauimus, ut ſecundum ſupra dictas tres opiniones, argumentis occurreremus. quænam autem illarum trium D ſit uериſimilior in explicatione poſterioris quæſtionis diiudicabitur.

Verùm, quia putant nonnulli Ari. vel non ſenſiſſe mundum eſſe æternum; uel ipſum certè non exiſtimaſſe æternitatẽ motus & mundi firmis, ac neceſſariis rõnibus a ſe fuiſſe concluſam, atq; demonſtratam: ſed eum contradicere tantum uoluiſſe opinionib. antiquorum, qui aiebãt Mundum ex materia per motũ Phyſicum eẽ procreatum: hos falli, & doctrinæ Ari. perſpicuè aduerſari, obiter oſtẽdamus. Equidem nõ ignoro, multis uide

An Ari. putauerit ęternitatẽ mũdi demonſtratiuè pbari poſſe, aut a ſe pbatam eſſe.

ri poſſe D.Thom. non multum ab illorũ ſententia abhorrere; is enim 1.par.q.46. art.1.ita ſcribit.[Rationes Ari. pro æternitate mundi, nõ fuerunt demõſtratiuæ ſimpliciter, ſed tantum ſecundum quid, nempe contra antiquos generantes mũdum per modos quoſdam ſecundum ueritatem impoſſibiles. & hoc apparet ex tribus, primo, quia tam in 8.Phyſi. quàm in 1.lib. de Cælo differens de æternitate mundi, præmittit opiniones antiquorũ, ut Empedoclis, Anaxagoræ, & Platonis, contra quos rationes contradictorias inducit. Deinde, quia ubicunque de hac materia loquitur, inducit teſtimonia antiquorum. quod non eſt demonſtratoris, ſed probabiliter perſuadẽtis. Poſtremò, quia expreſſe dicit in 1.libr. Topicorum c.9. eſſe quædam problemata dialectica, de quibus rationes certas nõ habemus: cuius rei exemplum ponit hoc problema, utrum Mundus ſit æternus.] Hęc D. Thomas.

Sed, ſiue hoc D.Tho. illis uerbis ſignificare, ſiue aliud quidpiã innuere uoluerit; mihi ſanè nunquam uериſimile fieri potuit, quod illi aiunt. Quis enim, tantũ non omnino rudis, & ignarus ſcriptorũ, & doctrinæ Ariſ. legens octauum li. Phyſi. primum librum de Cælo, extremã partem ſecũdi libri de Generatione, & Corruptione, poſteriorem item partem duodecimi libri Metaphyſicæ, non aperte uideat, ſi quod eſt dogma apud Ariſtotelẽ & Peripateticos, certum, & exploratum, firmum, ratum, & conſtitutum, hoc de ęternitate mundi, eſſe quam quod maximè? An non hoc uno maximè fundamento nititur doctrina, quam is de cælo, de Intelligẽtiis, & Deo tradidit? Quis ueterũ Peripateticorum? quis etiam aliorum (his unis paucis exceptis) mundum æternum eſſe ſecundum Ariſt. unquam dubitauit? Tolle æternitatẽ motus. neq; Intelligentias eſſe, neque æternas eſſe, nec immateriales, nec indiuiſibiles, nec omnis expertes potentiæ, nec intelligentes, nec optimam diſpoſitionẽ, ac ſtatum habere, probauit Ariſt. cum hæc omnia ex motus æternitate concluſerit. Tolle æternitatem motus, neceſſe eſt admittere creationẽ; quam ne cognitam quidem

A fuiſſe Ariſtot. nedum ei probatam, quinto libro huius operis oſtendimus. Sed cur inquies, ipſe uocauit hanc qõnem, an Mundus ſit æternus, problema dialecticum, ad cuius neutram partem cõtradictionis tractandam, certæ ſuppetãt rõnes? Primùm reſpondeo, ineptum, & inįquum eſſe, quod uno & alieno loco, quod obiter, quod exempli tantum cauſſa dicitur ab Ariſt. uelle id ceu magnum aliquod argumentum ualere contra ea, quæ idem Ariſt. aliis permultis locis, ex profeſso, propriè, diſtinctè, affirmatè, aſſeueranter, & copiosè docuit. Deinde,
B ego arbitror uocari ab Ariſ. illo loco problema dialecticum (vtrum Mundus ſit æternus) non quod ea ipſe de re ambigeret, uel quòd non ipſe putaret id a ſe neceſſariis rationibus fuiſſe demonſtratum; ſed propter uarias ea de re Philoſophorum ſententias, aliis aientibus, aliis autem negantibus, Mundum eſſe æternum. Qui enim conſideraret varietatem opinionum, & diſſenſionem Philoſophorum circa illã quęſtionem, exiſtimaret eam eſſe problema dialecticum; non enim poteſt eadem res in con
C trarias partes ueris & neceſſariis rationibus tractari, ſed tantum dialecticis, & probabilibus. Ergo, an mundus ſit æternus, problema dialecticum nocatur ab Ariſtotele, non quia, non poſſet æternitas mundi demonſtratiuè probari, ſed propter uarietatem, & diſcordiam Philoſophorum de illa quæſtione in utramque partem diſputantium. Non igitur in eo diſſuadendum nobis eſt, ut oſtendamus Ariſtotelem de mundi æternitate aliter ſenſiſſe, quàm re uera ſenſit, ſed in id toto pectore nobis incum-
D bendum erit, ut omnia cum Ariſtotelis, tum aliorum Philoſophorum argumẽta, quibus ipſa æternitatem mundi omnibus probatam, & perſuaſam fore arbitrabantur, infirma eſſe, paruoque negotio ſolui poſſe doceamus.

Ponun-

Ponuntur duo fundamenta, quibus maximè nititur ſolutio argumentorum, quæ ſunt pro æternitate Mundi.

C A P. I.

DEfenſores æternitatis Mūdi, duobus maximè fundamētis nituntr: Vnum eſt, creationē eſſe impoſſibilem: alterum eſt, Deum agere ex neceſſitate naturę: quare, vt eorum rationes benè ac facilè ſoluātur, oportet nos ex aduerſo hic ſupponere duo alia fundamenta illis omnino cōtraria; nempe, & creationē, hoc eſt productionem rei ex nihilo, eſſe Deo poſſibilem: & Deum nō agere ex neceſſitate naturæ, ſed liberè: hoc eſt, quod facit Deus potuiſſe eū facere, & non facere; non ſolum quando facit poſſe facere, ſed etiam alio quouis tempore, nec tantū quo modo facit poſſe facere, ſed alijs etiam multis modis. Ac prius quidem illud fundamētū, quoniam quinto libro huius operis, ubi de creatione diſputauimus, ſatis fuit à nobis firmatū atque ſtabilitum, noua nunc confirmatione non eget; hoc autem poſterius, breuiter nunc cōfirmandum eſt.

Deum non agere ex neceſſitate naturę probatur ſeptem argumētis

Deum igit̄ nō agere ex neceſſitate naturæ, probare poſſumus his argumentis. Primo, voluntas neceſſariò vult ultimum ſuum finem, cætera verò ea ratione tantum vult, vt habent ordinē ad finem; ſi habent ordinem neceſſariū ut ſine quibus finis haberi nequeat, neceſſariò vult ea, ſi non habent ordinem neceſſarium ad finem, nō uult ea neceſſariò: ſed Diuinæ voluntatis non eſt aliud primarium obiectum, neque alius finis, q̄ propria ipſius bonitas, & eſſentia, quæ ſine creaturis nihilominus ſibi ipſa ſufficiens, & perfecta eſt, quam illis productis; neque ad bonitatem Dei, uel conſtituendam, vel conſeruandam, uel augendam, & ornandam, quicquam conferunt creaturæ: ergo non eſt neceſſarium Deum velle producere creaturas.

A Pulchrè enim regius vates Dauid illud cecinit. [Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges.] 2. In eſſentia Diuina eminenter continetur omnis rō boni, ergo uoluntas Dei ſatiatur, & expletur in volitione ſuę bonitatis, nec ea quæ extra illam ſunt, neceſſe eſt eum velle. Antecedens ea ratione probatur, quòd Deus eſt prima cauſſa omnium rerum efficiēs, & quidem cauſſæ ęquiuocā, quare quicquid boni & perfectionis eſt in rebus creatis, id totum in Deo excellentius eſſe neceſſe eſt. 3. Voluntas hominis, ideo neceſſariò

B vult ſuam fęlicitatem, (omnes enim naturaliter expetunt beatitudinem, & nemo velle poteſt ſe miſerum eſſe) quia nomine beatitudinis apprehendit id in quo omnis rō boni, & appetibilis continetur, & omnis ratio mali excluditur; quod autem tale eſt, non poteſt uoluntas nolle, cū eius obiectū ſit bonū, ut bonū eſt: alia uero nō uult neceſſario, qm̄, uel in illis reperit aliquam mali rōnem, uel certe non inuenit omnem rationem boni, & appetibilis, cum igitur Dei uoluntas in ſua eſſentia inueniat omnē ra-

C tionem boni, quinetiam infinitam quandam bonitatis exuberantiam, hāc ſolam neceſſariò uolet: creaturas autē, in quibus non ineſt omnis ratio boni, ſed tantum libatio, & participatio quædam bonitatis Diuinæ, nulla cauſſa eſt, cur neceſſariò uelle debeat. 4. Si omnis perfectio creaturæ excellenter eſt in Deo, hominem autem habere liberum arbitrium reſpectu eorum, quæ non ſunt ultimus finis hominis, exiſtimatur in primis pertinere ad perfectionem, & excellētiam humanæ naturæ, cur ſimilem

D uoluntatis libertatem, non tribuemus Deo reſpectu creaturarum? 5. Deus eſt ens ſimpliciter, & ex ſe neceſſariū, hæc enim eſt notio Dei omniū animis innata; ergo remoto quocunq; alio quod nō ſit Deus, ipſe nihilominus obtineret ſuū eſſe, nec quicquam ob id perdere poſſet; alioquin Deus non eſſet ens ſimpliciter, & omnino neceſſarium, ſiquidem poſſet non eſſe alio ſublato: At, ſi Deus neceſſariò uellet creaturas, non poſſet nō uelle eas, & quia in Deo eſſe & uelle ſunt idem, remota uolitione creatura-

rum,

rũ, remoueretur etiam eſſe Dei: ex quo ſequeretur Deum non eſſe (quod tamẽ poſitum fuerat, & ſanè cõceſſu omnium ẽ quàm certiſſimum) ens ſimpliciter, & omnino, & perfectè neceſſarium ex ſe. Atque hanc quidem rõnem, Scot. in 1. Sent. diſt. 8. q. 5. exiſtimat eſſe ualentiſſimam ad eos conuincendos, qui aiũt omnia effici a Deo ex neceſſitate naturæ.

6. Deus poteſt ex nihilo aliquid creare, ergo Deus non agit ex neceſſitate naturæ: ſed quod poteſt creari ex nihilo, eſt indefinitum atque indeterminatum, ꝑpterea quod ipſum nihil eſt indefinitum atque indeterminatum, quare quod produceretur a Deo ex nihilo eſſet indefinitum atque indeterminatum, quod falsũ eſt, ſi tamen falſum appellari conuenit, quod eſt impoſſibile. Minor ſyllogiſmi confirmata eſt in quinto libro huius operis, ubi de creatione diſputantes, docuimus Deum habere uim, & poteſtatem creandi res ex nihilo.

Septima & ultima ratio, qua idẽ probari põt, ſit hæc. Deus ẽ infinitę virtutis, ergo non agit ex neceſſitate naturæ: patet cõſequentia, quoniam cum agens ex neceſſitate naturæ, agat quantum põt agere, ſi Deus habens infinitã uim ad agẽdum, ageret ex neceſſitate, infinitè ageret, & infinita produceret, quod tamen falſum eſt. Et ſi eſt agens infinitũ, ſine dubio multò plura potuiſſet facere, quàm adhuc fecit, & multo plura poſſet nũc facere, quàm facit: ſi idẽ quoq; eſt agẽs ex neceſſitate, ergo neceſſariò plura feciſſet quàm fecit, & faceret plura quã facit. Quinimo, apud me implicat cõtradictionem, eſſe agens ex neceſſitate naturæ, & eſſe agẽs infinitæ uirtutis: deberet enim ab illo produci quantum poteſt produci, hoc ẽ effectus infinitus reſpõdens potẽtiæ eius infinitæ. Vel igitur, nihil à tali agente produceretur, uel produceretur actu infinitum, vel certè nihil definitũ, atq; determinatũ aſſignari poſſet, qđ uere diceretur ab eo produci, nam quacunque re finita producta, poſſet produci maior ab illo agẽte infinito, quinetiam fuiſſet maior neceſſario producta ab eo, cũ ſit agens ex neceſſitate, & agat ſecũdum vltimum ſuæ potentiæ.

A Antecedẽs ſuperioris argumentationis, hoc eſt, Deum eſſe infinitæ uirtutis, probatur tripliciter; primò, quia Deus põt ex nihilo creare (ut alio loco oſtẽſũ eſt) & uerè creat animas rõnales & creauit Intelligentias, atque cælos; ad creandum autẽ, ſiue de nouo, ſiue ab æterno, infinita opus eſt uirtute. Tum, qa Deus conſeruat omnia, eiuſdem autem uirtutis ẽ creare res, & creatas conſeruare, cũ conſeruatio nihil aliud ſit, quàm continuata quodammodo quædam creatio. Deinde, quia ſi Deus hẽt uirtutem finitã, quæro, quis eam ipſi finiuit, ac determinauit? non ipſe ſibi; ſicut.n. nihil à ſe

Probatur multis argumentis, Deum eſſe infinitæ virtutis.

B producitur, ita nihil à ſe definiri, & determinari poteſt, cum hoc ipſum finire ac determinare, præſupponat naturam eẽ, ac uirtutẽ rei. Nec alius præfiniuit Deo uim agendi; Deus enim eſt primum ens, a nullo alio dependens. Præterea, quicquid finitur, aut finitur intrinſece ratione principiorum eſſentialium, quę ſunt materia & forma, uel intrinſece ab agente; priori modo finiũtur ſubſtantiæ cõpoſitæ; poſteriori modo ſubſtantiæ ſimplices; ut Intelligẽtiæ. Deus neutro

C modo finiri põt, cum ſit & ſumme ſimplex, & primum omnium efficiens, ergo Deus habet uirtutem infinitam. Dices; Deum habere virtutem finitam, quia ratio, & natura entis non admittit infinitatẽ. Sed iſtud inerudité dicitur, cũ iſtud ipſum ſit in quæſtione, an ĩ natura entis poſſit eſſe infinitas uirtutis; nos enim id aſſerimus, & merito aſſerimus; qui contra ſẽtit, probet ſententiam ſuam, noſtraſque rationes refellat. Deinde, eſto, rationem entis nõ admittere infinitatem uirtutis; certe finitas uirtutis quantacunque

D que illa ſit, non repugnat rationi entis, quod autem nõ repugnat rationi entis, non eſt denegãdum Deo, & ſi hoc ei demitur, ſine cauſa demit. Si igitur Deus hẽt uirtutem finitam, u.g. ut decẽ, quæro, cur nõ habeat, ut uiginti, ut triginta, ut cẽtum, & ſic deinceps in infinitum; nam ſi ſolùm infinitas uirtutis ei repugnat, quãtacunque finitas, poterit ei cõuenire, cum autem quod eſt citra infinitum, ſit indefinite finitum, & indeterminate determinatum, & in ęternis idẽ ſit eẽ, & poſſe, hinc neceſſario cõſequẽs eſſet,

eſſet, virtutem Dei eſſe indefinitam atq; A
indeterminatam, quod eſt abſurdum; nã
actui, præſertim primo & puriſſimo, qua
lis eſt Deus, repugnat eſſe indefinitum
atq; indeterminatum, quippe cum hæc
indeterminatio ex radice potẽtialitatis
proficiſcatur. Verum, hæc ſatis ſint ad
probandum quod propoſueramus, nimi
rum Deum non agere ex neceſſitate na
turæ.

Sententia ueterũ Peripateticorũ de libertate vel neceſſitate Dei ĩ agendo.

Neque uerò me quiſquam urgeat ac
premat, obijciens mihi, id quod Cõmen
tator ſcribit in Opere, quod inſcribitur
Deſtructio deſtructionum, diſputatione B
3. in ſolutione primæ & ſecundæ dubita
tionis; & diſputatione 11. ĩ ſolutione pri
mæ dubitationis. quibus locis affirmat,
Deum apud Peripateticos, neque agere
ex neceſſitate naturæ, neque ex electio-
ne, ſed eminentiori quodam alio modo
mortalibus incognito, & ipſi ſoli noto.
Theologi etiam aiunt Deum non agere
ad extra contingenter, cũ hoc ſonet mu
tabilitatem, ſed libere. Nos enim de uo-
cabulis, & modo loquendi non contendi-
mus. illud tantum docere, ac perſuadere
uolumus, creaturas non ita effici a Deo, C
vt non potuerint non effici ab eo: neque
ita neceſſe fuiſſe mundum condi a Deo,
ut impoſſibile fuerit eum non fuiſſe con
ditum: hoc quo modo appelletur, quib⁹
uerbis explicetur uel a Philoſophis, uel
a Theologis, neque nos curamus, nec ſa
nè, uel ad cõtemplationem ueritatis vel
ad rei à nobis propoſitæ demonſtratio-
nem, multum refert.

Nota ſententiam hanc Alexandri, & Simplicij.

Sed uolo hic adſcribere pulcherrimũ
quendam locum Simplicij, qui clariſſi-
mis uerbis expreſſam cõtinet ſentẽtiam D
eius, & Alexandri Aphrodiſæi de liber-
tate, & neceſſitate Dei in agendo. Cum
enim Ariſt. 6. Phy. tex. 15. dixiſſet omne,
quod mouetur poſſe moueri tardius &
uelocius, & dubitari poſſet de cælo, q́d
neque tardius, neque uelocius moueri
poteſt, quàm mouetur, id quod ipſemet
Ariſt. demonſtrat 2. de Cælo tex. 35. Sim
plicius in expoſitione illius textus deci
miquinti, qui eſt in 6. lib. Phyſi. tractans
hanc dubitationem ita ſcribit. [Pulchre
autem dubitat Alexander, quomodo in

corpore quod fertur motu circulari, q́d
quidem mouetur ęquabiliter, uerum ſit
moueri celerius & tardius. Et primum
quidẽ infirmè ſoluit, ut exiſtimo, dicens
nõ dixiſſe Ariſtotelem idem moueri ce-
lerius, & tardius, ſed poſſe moueri: quod
dicit ineſſe etiam ei corpori quod fertur
motu circulari, propterea quod a ſe mo
tu proprio moueatur, & non ulla addu-
ctum neceſſitate, nec prohibeatur ab ali
quo quominus aliter quoq; moueatur.
nã nec boni bona faciunt adducti neceſ
ſitate, et ſi ea ſemper faciant, ſed eſt in
eorum poteſtate facere ea, quæ ſunt cõ-
traria. Oportebat autẽ, ut exiſtimo men
te reputare, primùm quidem, quod bo-
ni dicũtur habere ptãtem cõtrarij, quia
etiam aliquando ex eo operantur: cæle-
ſtia autem, & quæ ſunt æterna, quomo-
do habuerint poteſtatem quæ nunquam
exit in actum? Deinde, quòd duplex eſt
eſt neceſſitas, una quidem diuinior, ex
qua neceſſe eſt, ut Deus ſit bonus, & ut
quæ pollui non poſſunt animæ, nunquã
malæ fiant; Violenta autem altera, per
quam cogũtur etiam improbi a legibus
non peccare. Atque etiam poteſtas ſi-
militer eſt duplex: una quidem perfe-
cta, altera uerò imperfecta, & magis po-
teſtate. Cæleſtia ergo & neceſſitatem
habent diuiniorem, ut ſemper ſimplici-
ter, & eodem modo moueantur; & uo-
luntatem in bono definitam, & perfe-
ctiſſimã, & a poteſtate dubia plane mun
dam, non enim diuinæ animæ bonum
habent ſimiliter ac humanæ. Sed hæ
quidem finitum, & quod aliquando mu
tatur in contrarium; illæ uero bonum
infinitæ poteſtatis, & quod in eo quod
eſt idem, eſt ſemper collocatum.] Ex
his Simplicij uerbis liquido cernimus,
Simplicium idem propemodum ſenſiſſe
de neceſſitate Dei in agendo, quod A-
uerroes ſcriptum reliquit ijs locis, quæ
paulo ſuperius citauimus: Alexandrum
autem uideri tribuere Deo libertatem
quãdam non diſſimilem eius quã Theo-
logi ei aſſignãt. Veteres ſanè Peripateti-
ci aiunt Deum libere agere, quoniã agit
cognoſcendo, & uolendo quod agit; non
agere autẽ libere, ſicut nos, qui agimus
ex electione & conſultatione, & poſſu-
mus agere indifferenter utrumuis con-

 trariorum,

trariorum, ſiue quod eſt melius, ſiue A quod eſt minus bonum: Dei autem voluntatem affirmant neceſſario determinatam eſſe ad alterum tantummodo oppoſitorum, quod eſt melius. Negant itẽ Deum agere ex neceſſitate naturæ, quia non eſt ſicut agens naturale, quod eſt determinatum ad vnum tantummodo effectum particularem; & quia non agit vllius coactionis, aut uiolentiæ neceſſitate adductus. Eundem tamen docent agere ex neceſſitate naturæ, ea ratione ut non agit libere & contingenter ſicut nos; & quia voluntas eius eſt neceſſario determinata ad unum oppoſitorũ; ſem- B per enim & neceſſario agit alterum oppoſitorum quod eſt melius; & quia ſic agit, vt non poſſit non agere; quia cauſſare & agere eſt perfectio, qua putant Deũ carere nõ poſſe; alioquin poſset eẽ agẽs non actu ſed potentia, in Deo autem & intelligentijs, nullam huiuſmodi potentię admixtionem eſſe, probat Ariſt. libr. 12. Metaph. te. 30. Denique, talem iſti videntur in Deo ponere neceſſitatem agẽdi ad extra (vt uocant) hoc eſt erga creaturas; qualem Theologi attribuũt Deo in operationibus ab intra, hoc eſt in productionibus Diuinarum Perſonarum. C

Verùm hæc, quæ de libertate & neceſſitate Dei in agendo ſecundum Peripateticos, breuiter diximus, ea latius tractantur ab Auerroe, & Simplicio locis ſupra memoratis, præſertim autem in Commentarijs eorum ſuper librum octauũ Phyſicorum, & a Proclo in libro ſuo de Æternitate mundi; quæ nos in hoc libro, ſuo quodque loco, diligenter explicabimus. Sed tempus eſt, ut ad certamen diſputationis deſcendentes, manus cum aduerſarijs conſeramus. & primo D quidem loco ponemus argumenta Ariſt. tum Procli, deinde Auerrois, poſtremo quorũdam aliorum Philoſophorum.

Exponuntur & refelluntur argumenta duodecim, quibus Ariſtoteles utitur ad æternitatem mundi & motus comprobandam, ex variis locis eius deprompta.

CAP. II.

Primum argumentum, ſumptum eſt ex 1. libr. Phyſicor. tex. 82. Materia prima eſt ingenerabilis, & incorruptibilis; alioq; in enim cum neceſſarium ſit aliquod ſubiectum omni generationi præexiſtere, & omni corruptioni ſupereſſe, aut daretur alia materia prior, quàm prima, aut eadem, quæ prima eſt, antequam generaretur exiſteret, & poſt interitum ſuperſtes eſſet; oportet igitur materiam primam æternam eſſe. Non poteſt autem ſine forma materia unquã exiſtere; quare procreatio formarum ſempiterna eſt. Ex quo ſit, ut motum, & mundum ſempiternum eſſe neceſſe ſit.

Secundum argumentũ, ex lib. 8 Phyſ. te. 4. Ipſum mobile, prius eſt motu, cuius ẽ ſubiectum. Quare ſi aliquando motus cœpit eẽ, ſubiectum illius primi motus, quod ipſo motu prius eſſe diximus, aut generatum fuit, aut ſempiternum; ſed cum generatio ſine motu fieri nequeat, alius motus prior præceſſiſſet primum motum; ſin autem mobile ſempiternum fuit, motu tamen carens, credendum profecto eſt, aliquod impedimẽtũ fuiſſe, uel in ipſo mobili, vel in mouẽte, propter quod in tota illa ęternitate, motus eſſe non potuerit, illo autem ſublato, deinde motus eẽ cæperit; at talis impedimenti remotio, ſine motu fieri non potuit: quare ante primum motum fuiſſet motus, quod eſt abſurdum. Nunquã igitur motus cępit eſſe.

Tertium argumentum, ex eodem libro te. 10. Tempus ſempiternum eſt. nã ſi cæpit eẽ, uerum erit dicere, aliquando tempus non fuiſse, & non eſse temporis prius fuiſse, quàm eẽ illius, at prius, & aliquando, ſunt differentiæ ipſius tempo-

ris,

ſis,ergo ante generationem tpis, fuiſſet tempus. Quod ſi tempus ſempiternum eſſe neceſſarium eſt, motum item oportet æternum eſſe. Vt enim in 3. Phyſic. oſtenſum fuit,tempus,uel eſt motus,uel non eſt ſine motu.

Quartũ argumẽtum, ex eodem libro tex.11. Abſque ipſo, nunc, nullum tempus eſſe poteſt: omne autem nunc,cum ſit præſens, eſt intermedium, nempe finis præteriti, & principium futuri,nullum igitur tempus, aut eſſe aut cogitari poteſt, ante quod aliud tempus non fuerit, & poſt quod aliud tempus futurum nõ ſit;ob quam etiam cauſſam, motum, ſine quo tempus eſſe nequit, principio & fine carere neceſſe eſt.

Quintum argumentum, ex eodem libro tex.15. Nihil inordinatum eſt eorũ, quæ ſecũdum naturam fiunt. Natura.n. cauſſa eſt ordinis in omnibus,ordo autẽ omnis in quadam proportione cõſiſtit: infinito autem quaſi tempore Deũ quieuiſſe,poſtea uero aliquãdo mundum feciſſe, huius autem nullã eſſe differentiã quare nunc potius,quàm prius,neq; rurſus aliquem ordinem habere,nõ amplius naturæ eſt opus. Nam quod ſecundum naturam fit,ſimpliciter ac ſemper ita fit, vt ignem naturaliter ferri ſurſum: aut ſi aliqñ non ita fit, ſubeſt naturalis cauſſa & probabilis ratio põt reddi, cur nõ ita fiat,ut in monſtris euenit.Non igĩ Deus ab aliquo initio mundum condidit.

Sextum argumentũ, ex eodem libro tex.53.& ex lib.2.de Gener.text.56.Idẽ manẽs idem,ſp eſt natum facere idẽ: cũ igitur Deus ſemper idẽ ſit,& immutabilis,ac ſemper eodem mõ permanẽs, uel ſemper mundum fecit,& faciet,uel nunquã fecit:nec unquam faciet; aliquando enim non facere, & aliquando facere,uarietatem quãdã arguit in opifice in eſſe.

Septimum argumentum, ex eodem libro tex.76.Motus circularis, nõ habet actu terminos, a quorum altero dicatur incipere,ad alterum uero terminari;ſed ſemper eſt in principio, medio & fine, uel potius nunquam eſt in principio,medio,& fine;ex quo fit,ut motum circularem principio, & fine carere neceſſe ſit.

A Octauum argũ, ex 1.de Cęlo tex.20. Cęlum eſt ingenerabile, & incorruptibile;nam quicquid gignitur,ex contrario, & ſubiecto gigni oportet,contrariorum autem corporum contrarii ſunt motus; porro motui circulari nullus alius motus contrarius eſſe põt;quo fit,ut cęlum cõtrario careat,ac proinde ortus & interitus expers ſit. Nõ igĩ mũdus eẽ cępit.

Nonum argumentum,ex eodem lib. tex.22. Oẽs gentes faciunt cælũ locũ,ſedem,atque domicilium Deorum; quòd ſi locus congruens eſſe debet iis quæ in
B ipſo ſunt, oportet cælum ſempiternum eſſe,quemadmodũ Dii æterni ſunt.Præterea,ex omni tẽporum memoria,quod quidem monumentis proditum ſit,nulla unquã aut in uniuerſo ipſo cælo; aut in aliqua parte ei' facta mutatio dr̃,quæ ipſum corruptioni ſubiectum eſſe ſignificet. Quinetiam ipſum nomen cęli ab antiquis impoſitum, hoc quod diximus non obſcure indicat;æthera enim nominare uoluerunt,quòd ipſum æterno,atque irrequieto ambitu circũagi uiderẽt.

C Decimum argũ, ex 12.li.Met.tex.30. Opifex Mundi eiuſmodi eſt, ut ſubſtãtia eius ſit actus omni carens potentia; at ſi non ſp operaretur,ſed aliquãdo quidem ageret, aliqñ autem ab actione uacaret, interdum eſſet opifex potentia, interdũ actu, quare non eſſet oĩno expers potentiæ. Ab æterno igitur Mundũ condidit.

Vndecimum argumentum ex eodem libro tex.48.Optima,ac perfectiſſima diſpoſitio Intelligẽtiarum,eſt mouere orbes,& quæ ſub ipſis ſunt; ſic enim ſuam bonitatem, & perfectionem aliis rebus
D communicant, quod ẽ maxime propriũ boni, & perfecti: hac etiam ratione euadunt cauſſæ aliarum omnium rerum in genere cauſſæ efficientis, & finis, Quare ſi mundus non eſt ęternus, Intelligentiæ ab æternitate ocioſæ, ac imperfectæ fuiſſent.

Duodecimum argumentũ, ex 8.libro Phyſ. text.48.& 56.Deus & natura ſemper faciunt ex poſſibilibus, quod melius eſt;melius autem eſt mundũ eſſe,ac ſemper eſſe,quàm nõ ſemper eſſe;eſt autem hoc poſſibile,q enim de nouo factus eſt,

potuit ante fieri, & ab æterno fieri; niſi forte potentia Dei uarietur ſuſcipiens magis & minus. Porro, ſicut melius eſt eſſe, quam non eſſe, ita melius proculdubio eſt ſemper eſſe, quàm nō ſemper eſſe; mundum igitur ſemper fuiſſe, & ſemper fore melius eſt, quàm non ſemper fuiſſe: Ergo Deus ab æterno mundum fecit.

Reſpondetur ad argumenta Ariſtotelis.

CAP. III.

IN Prima, ſecunda, & octaua ratione, ponitur ac ſumitur, quaſi certum & indubitatum, creationem eſſe omnino impoſſibilem, hoc eſt nullam rem ex nihilo fieri poſſe; omnemque productionē cuiuslibet rei, vel eſſe motum, vel cū motu neceſſario coniunctam: quod fundamētum, quam ſit uitioſum & fragile, perſpicuū eſt ex ijs quæ docuimus quinto libro huius operis, vbi de creatione diſſeruimus & multis argumētis probauimus, creationem nō eſſe impoſſibilē; quare ſupradictas tres rationes Ariſtotelis, quæ tali fundamento nituntur atq; fulciuntur, infirmas eſse neceſse eſt. Nā & primam materiā, & primum mobile & omnes cælos de nouo productos eſſe dicimus, non per motum phyſicū & ex aliquo ſubiecto, vt Ariſtoteles argumentatur, ſed per creationem ex nihilo.

Ad 3. Illa vocabula (prius) & (aliquando) hic non deſignant vllas differentias tēporis veri & realis; ſed vel imaginarii uel tantum ſignificant motum non ſemper fuiſse: nō ſecus ac illa (extra) vel (ſupra) mundū nihil eſse, quo modo loquēdi vtitur Ariſt. 1. lib. de Cælo tex. *99.* nō ſignificāt differentias loci, cum extra & ſupra primum cęlum nulla ſit differentia veri loci. Ad 4. Eiuſdem ſententiæ eſt, negare motum & tempus æternum eſse, ac omne nunc eſse mediū inter præteritum & futurum: qui enim diceret aliquam lineam, cuius extrema nō cernuntur, finitam eſse, negaret vtiq; omne pūctum illius lineæ mediū eſse, id eſt principium & finem lineæ. Quare ſumitur

A in argumento, id quod eſt in quæſtione. Ad 5. Ratio concluderet, ſi Deus ex neceſſitate mundum feciſset; oporteret .n. aut mūdum æternū eſse, ſicut eſt Deus, vel Deum nō ſemper fuiſse idoneum ad efficiendum mundum: cum autem nulla neceſſitate adductus Deus, ſed libere quę extra ipſum ſunt producat, quemadmodum in iis quæ fiūt a libero arbitrio non eadem ratio quærenda eſt, atque in rebus naturalibus quæ fiunt ex neceſſitate quadam naturæ, atque eodem ferè modo: ſic etiam in Dei operibus non eſt idem requirendum, quod in alijs rebus;

B nec ea ſunt exigenda ad normam agentium naturalium, nec ad leges naturæ aſtringēda. Neque vero ſi uoluntatis Diuinæ nulla ratio certa, & manifeſta aſſignari poteſt, cur tunc & nō ante fecerit, ideo quod dicimus negādum eſt, quam enim multa ſunt, quæ nō propterea negamus, quod eorum cauſæ nos lateant? Ad 6. Ab agente per intellectum cuiuſmodi eſt Deus, prodit effectus, non ſecūdum eſse illius, alioquin omnia haberēt eſse Diuinum, nec poſset diſtinctio rerū corporearum, & incorporearum ab ipſo

C immediate proficiſci: ſed tantū ſecundū præſcriptionem atque definitionem intellectus, & determinationem volūtatis Dei: unde licet Deus æternus ſit, tamen quoniam ab æterno uoluit mundum facere nō quidem æternum, ſed nouum, ideo nō æternus, ſed nouus extitit. Fuit igitur in Deo æterna uoluntas, ut eſset mūdus nouus. Quare, nec in eſse, nec in intellectu, nec in uoluntate artificis, ob nouam molitionem mundi, mutatio ulla contigit. Ad 7. Principium & finis motus circularis non penes mobile tantum

D attendi debet, alioquin nullius corporis rotundi motus, ut pilæ uel globi, aut initium, aut finē habere poſset; ſed penes motorem, qui ab æterno decreuerat ut aliquando motus cæli inciperet. uit aūt motus circularis cum cælo productus a Deo: uel effectus eſt ab intelligētia, quæ cum primum orbis cæleſtis eſt a Deo cōditus, uim ſuam ad eum mouendum applicuit. Ergo licèt motus circularis non habeat ex parte circuli tertium aliquod initium unde incæperit, habet tamē ex parte mouentis intelligentię (pendet

autem

autem ex mouēte duratio motus) quæ A
non ſemper mouit,ſed ab aliquo princi
pio cępit mouere . Ad 9. Vt nerum ſit,
cęlum ab omnibus putari locũ Dei,non
tamen ex eo efficitur , ut ſempiternum
ſit , quemadmodũ Ariſtoteli placuit:nō
enim cælum ſedes, ac domiciliũ Dei eſ-
ſe dicitur , quaſi Deus illo indigeat ad
conſeruationem , uel ad habitationem;
ſed quia in eo ſupra cæteras res creatas
uim,magnificentiam,atque gloriam ſuā
clariſſime oſtendit. Vide .n.quam mul-
tos ipſe ex antiquis philoſophis comme
moret,& in 2.tex.libri 8.Phy.& ī ultima
parte primi lib.de Cælo, qui lōge aliter B
ſenſerunt,quàm Ariſt.nō facientes mũ-
dum æternum ſicut ipſe facit.Quod au-
tē,nec in cęlo, nec in aliqua partes eius
ulla unquam mutatio uiſa fuerit, id qui
dem arguit cælum eſſe incorruptibile,
& ingenerabile motu phyſico , non au-
tem non eſſe productum a Deo per crea
tionem.Ad 10.Eſſe opificem,uel creato
rem , eſt reſpectus quidam Dei ad crea-
turas , in creaturis quidem realiter exi-
ſtens, in Deo autem non niſi ſecundum
rationē,& terminatiuè . Quare,aliquid
de nouo facere,nullam nouitatem , aut C
uarietatem ponit in Creatore, ſed tātũ
in creaturis; ideo enim dicitur de nouo
creator , quia aliquid de nouo creat̄ ab
ipſo, propter nouitatem creaturæ, non
ipſius creatoris.ſed hoc infra exponetur
accuratius . Ad 11. Otioſum, & imper-
fectum eſt,quod non obtinet finem ſuũ,
aut caret diſpoſitione neceſſaria ad con
ſequendam perfectionem ſuam. Dei au
tē ũi,qui per ſe & abſolutè eſt beatus,ac
ſibi ſufficiēs,finem aut perfectam aliquā
diſpoſitionē ponere ī relatione aliqua
ad creaturas,quarum ipſe eſt auctor, ab D
ſurdum eſt . Sicut igitur Deus ex ſe ha-
bet eſſe, & non in ordine uel ex relatio
ne ad creaturas : ita ex ſe habet omnem
ſuam perfectionem.Itaq; , licèt nulla eſ
ſet res creata,nihilo minus tamē Deus,
æquè atque nunc eſt,beatus & perfectus
eſſet . Ad 12. Non poteſt mundus æter
nus eſſe, aut certè melius eſt eum non
fuiſſe ęternum non quidem,quia opifex
non fuerit ſemper æquè potens , & ido-
neus ad efficiendum mundum;ſed quia
uel repugnat creaturæ,ut Creatori ſuo
coæterna ſit; uel quia poſita æternitate
mundi, permulta uidètur inde abſurda
ſequi,ut infra mōſtrabimus, uel quia cũ
mundus ad demonſtrādam Dei gloriam
conditus ſit(omnia enim,ut eſt in ſacris
literis,propter ſemetipſum operatus eſt
Dominus)eius infinita potentia , liber-
tas uoluntatis,prouidentia omnium re-
rum,denique perfecta independentia a
rebus creatis,clarius elucet in noua effe
ctione mundi,quam in eius æternitate.

Verum de argumētis Ariſtotelis, hęc
ſint dicta; deinceps ad expoſitionem &
confutationem eorum argumentorum
quibus æternitatem mundi Proclus pu-
gnaciter præfractèque defendit , uenia-
mus. Hæc autem argumenta, ex eo ope
re quod Philoponus eadē de re contra
Proclum ſcripſit (nam Procli pro æter-
nitate mundi ſcripta,interciderunt)de-
promemus. Et quæ Philoponus refellēs
Proclũ, cognitu digna prodidit , ea nos
in hanc noſtrā diſputationem,ſuo quod
que loco,inſeremus.

Viginti argumenta Procli pro æternitate mundi , & ſolutiones eorum .

CAP IIII.

PRIMVM ARGVMENtum Procli .

SI mundus ortum habet , cur non ante factus fuit , quam nos aſſerimus eſſe conditum? præſertim cũ Deo tribuamus infinitam facultatem , & affirmemus mundum multo ante potuiſſe condi .

RESPONSVM AD PRImum Procli argumentum .

SIcut , quia infinitũ,aut in magnitu-
dine,aut in numero , actu in natu-
ra cōſtare non poteſt, ut plurimis,
firmiſſimiſq; rationibus demonſtrauit

Ariſt.tum in 3.lib. Phy. tum in 1.lib.de Cælo, ſed neceſſe eſt rerum omnium & molem,& numerum finitum eſſe:ridiculum eſt quærere,cur non plura, & maiora in mundo procreata ſint a Deo;quandoquidem ſine dubio poterat id facere, etenim cum illa quantacunque,& quotcnnque forent,oporteret eſſe finita,ſemper eadem maneret dubitatio, cur non plura,& maiora facta fuiſſent : Eadẽ ratione dicendum eſt de mũdo;cum enim res mundi,ſicuti nec magnitudine, atq; numero, ſic nec duratione infinitæ creari potuerint(ut mox docebimus)ſed neceſſe eſt omnia aliquãdo primum cæpiſſe, ridiculum eſt quærere, cur non ante mundus factus fuerit, ſemper.n.eadem hæreret quæſtio. Adde quòd tunc,& nõ ante factum eſſe mundum, pẽdet ex uoluntate ſola opificis, cui tunc libuit facere, & nõ antea:ea enim agentia,quæ uoluntariè,ac liberè operantur,plerunque ita agunt,tantum quia ſic uolunt,ut pictor pingit nunc & non poſt, tantum,& non plus, interdum non aliam ob cauſſam,niſi quia ita uult. Quocirca ĩ his uerum eſt illud, quod uulgo iactari ſolet, ſit pro rõne uoluntas. Et licèt Deus nihil agat ſinè ſumma rõne, mundumque tunc, & nõ ante uel poſt factum eſſe,nõ caſu acciderit, rationem tamẽ huius rei quærere,ac perſcrutari uelle,ſtultũ eſt, cum plurimarum rerum, etiam uiliſſimarum, quas ante oculos habemus & sẽſibus uſurpamus,cauſſas penitus ignoremus.Satis igitur ſit,Mundum uel non potuiſſe,uel nõ decuiſſe fieri ab æterno: cur autem non ante,aut poſt ſit factus, quàm eſt factus,cum id ex libera Dei uoluntate pendeat, & occulto nobis eius cõſilio,præſtat pie ignorare,quàm curioſè ac ſuperbe perſcrutari.

SECVNDVM ARGVMENtum Procli.

De *natura boni eſt, ſeipſum cum alijs communicare,ſuamque bonitatem aliis rebus, quantum fieri poteſt, impertiri, & id maximè conuenit ſummo bono,qui Deus eſt. At ſi*

A *mundus non ſit ab æterno, per æternũ (vt ita dicam)tempus Deus nihil egit, & ſuam bonitatem non communicauit. Quæro,aut potuit ab æterno mundum creare,aut non; ſi potuit,aut voluit etiã,quare fecit: quid enim ei obſtare potuit? ſi noluit,ergo non eſt ſumme bonus, & inuidia tãgitur: id quod impiũ eſt cogitare, ne dum loqui, aut ſentire. Sin autem uoluit, ſed non potuit, ergo eſt finita ui, & circunſcri-*

B *pta facultate prædirus, & inæquabilis, & non ſimpliciſſimus, quando in eo non eſt eadem, ac par uoluntas & uirtus,atque potentia.*

AD SECVNDVM ARGVmentum Procli.

CVm dicimus mundum ab æterno non fuiſſe factũ; nec de bonitate, nec de potẽtia opificis quicquam detrahimus: ſed aſſerimus æternitatem

C aduerſari, ac repugnare conditioni eius qđ fit.Si enim mundus a Deo factus eſt, ab eo ſuum eſſe,ac durationem accepit; at ſi coæternus ipſi fuit, non potuit accipere. Nam quod ſemper eſt,quomodo ad ipſum eſſe produci poteſt? omnis .n. productio aliquid nouum neceſſario ſignificat,loquor de productione creaturæ,quæ fit ad extra.Præterea,ſi mundus ſuperatur ab opifice in eſſentia, in uiribus,in actione atque perfectione,ſuperabitur etiam in eſſe,ac duratione; quare mundns erit poſterior ipſo,& non coæ-

Cur Deus non fecerit mundũ ab æterno.

D ternus ei. Nullam enim,neque naturæ, neque artis procreationẽ cernimus, in qua cauſſa non antecedat effectum.Præterea,ſi mundus eſt ab æterno,ſequẽtur hæc abſurda;infinitum eſſe tranſactum, erunt enim uſque ad hunc diem infiniti anni tranſacti: & dari maius infinito, nã numerus annorum tranſactus infinitus, augetur per additionem annorum, qui ſequnntur:& multiplicari infinita, nã ſi ſpecies cum mundo ſunt ęternæ, ſecundum unamqnamque ſpeciem erũt tranſacta infinita indiuidua, imo erunt præ-

terita

terita:infinities infinita, nam uſque huc præterierunt infinitæ horæ, & infinitæ dies,ſimiliter hebdomadę,menſes,anni, luſtra,ſæcula, & alia huiuſmodi infinita. Infinitum autem, neque a finito, neque ab infinito pertranſiri poſſe demonſtrat Ariſtoteles 6.lib.Phyſic.Præterea eſſent actu infinitæ animæ rationales; ſiquidē illæ ſunt immortales, & in unoquoque homine una: Nec ualet dicere, infinitū in actu non repugnare iis,quæ materia, ſituque carent.Nam Ariſt.in 3.Phyſi.41. de omni numero uniuerſè loquens aſſerit eum infinitum eſſe nullo modo poſſe. Neque etiam ualet dicere, Mundum ſecundum partes æternas, ut Angelos, & orbes cæleſtes ab æterno exiſtere potuiſſe, non autem ſecundum partes corruptibiles,& quæ per ſucceſſionem multiplicātur;hoc enim eſt dicere, Mūdum non niſi imperfectum, ac mutilum exiſtere potuiſſe. Neque rationi conſentaneum eſt dicere,entia nobiliora,& perfectiora ab æterno fieri potuiſſe,ignobiliora uero,atque imperfectiora non potuiſſe; ſi enim, quod maius eſt potuit fieri, ergo etiam,quod minus eſt;& ſi corpora cęleſtia fuiſſent ab æterno, æterno tpe fuiſſent priuata ſuo motu naturali;quorſum enim ab æterno mouerētur,ſi nihil potuit ab æterno per motum produci? & ſic ab æterno Intelligentiæ motrices fuiſſent otioſæ, & ſanè hoc non dicitur conuenienter congruenterque ſententiæ Ariſtotelis,qui & motum cæli,& ſpecies omnes, & generationem æternam eſſe pluribus in locis manifeſte aſſerit. Præterea,hinc neceſſariò fieret,ut infinitum,qua infinitum eſt,cognitum eſſet. Intelligētiæ enim,cum æternæ fuerint, infinitum, quod iam tranſactum eſt,cognoſcerent: nam ſi cognitionem horum inferiorū ipſis adimēt,attamen conuerſionem cęleſtis globi,quam quęque cōficit neceſſario cognoſcit: cōuerſiones autem eiuſcemodi quemadmodum & dies innumerabiles iam extiterūt. Quocirca infinitum percipitur ab ipſis. Niſi quis (quod tamen abſurdiſſimum eſt) fingeret obliuionem præteritarum rerum in eas cadere; quod ſi infinita cognoſcerent, unaquæq; erit infinitæ uirtutis,ac eſſentiæ; nam plura ſimul perfectè cognoſce-

A re,eſt maioris perfectionis,ergo ſimul infinita,erit perfectionis infinitæ:erūt igiť non unū infinitū actu,uerum complura.

Si quis autem putet,Mundū,& ſi non eſt æternus,potuiſſe tamen fieri ab æterno,poſſet aliter ad hoc argumentum ita reſpondere. Licèt Deus potuerit creare mundum æternum,id tamen facere noluiſſe,quoniam ita melius erat; uel quia ex noua molitione mundi, manifeſtius, certiuſque cognoſcitur profectio,& gloria Dei (cuius cauſa mundus eſt conditus) quàm ex æternitate eius: uel alias ob cauſſas,quę nos mortales humanæ B inſciriæ caligine circunfuſos, ceu alia pleraque, latent.

TERTIVM ARGVMENtum Procli.

Aliqui effectus ſunt ſimul cū ſuis cauſſis efficientibus,neque priores,neque poſteriores ipſis:exempli gratia, corpora opaca,quæ ſunt in lumine, ſunt ſimul cum ea umbra,cuius cauſſa C *ſunt: Sol etiam efficit lumen, cum quo tamen ſimul eſt, neque antecedens ipſum neque ſubſequens. Ergo mundus, etſi a Deo ſit conditus,nihilominus tamen poteſt eſſe coæternus ei. Neque pugnant hæc inter ſe, vt effectus ſit tempore ſimul cum ſua cauſſa efficiente.*

AD TERTIVM ARGVmentum Procli. D

Exemplum umbrę, uitioſum ē duabus de cauſſis;primum quidē,quoniam umbra non eſt per ſe res aliqua,ſed tantum mera negatio,ſeu priuatio luminis; at Mundus eſt res quædam habens conſiſtentiam. Sed dicet quiſpiam, umbram non eſſe meram negationem luminis;alioquin eſſet tenebræ,atqui in umbra colores cernimus,qui ſine lumine uideri nequeunt;eſt itaque umbra lumen quoddam imperfectum. Verùm

Quid ſit umbra an ens poſitiuū an tantūmodo priuatiuum.

rùm hoc ſoluitur ad hunc modum. Vmbra lumen quidem habet, at non a corpore cuius eſt, ſed ab illuminante; quod tamen lumen illud ſit imperfectum & maiori perfectione carens (id quod priuationem quandam eſſe conſtat) cauſſa eſt ipſum corpus opacum, impedit enim obſtatque, ne illa pars aeris poſſit perfectè illuſtrari a ſole. Recte igitur in principio dictum fuit, umbram, quatenus efficitur a corpore opaco, ſolum eſſe priuationem luminis: nã umbra ut eſt lumen, eſt ab illuminãte; ut eſt ſubobſcurum & imperfectum lumen, eſt ex corpore opaco. Deinde, alio quoque uitio exẽplum B umbræ laborat; neque enim omnino uerum eſt, corpus quod eſt in lumine, umbram neceſſario emittere. Nam ſi ſol in eo puncto ſit, quod corpori reſpondet ad uerticem, quemadmodum apud eos accideret ſolet, qui incolũt loca ſubiecta æquatori, uel quæ uſq; ad tropicos extẽduntur, palam eſt ſine vmbra eſſe ibi corpora ſubiecta, ea certè, quæ cũ terra ita continuata ſunt, vt nihil aeris interiectũ ſit. Vmbra igitur, tum quòd nihil eſt, tũ quia non neceſſario producitur a corpore quod eſt in lumine, non põt eſſe imago, & exemplum idoneum eius, quod in præſentia inquirimus.

Alterũ exemplum, nihilo plus ualet ad propoſitum concludendum, quàm prius. Etenim lumẽ ſolis ẽ duplex: Vnũ, quod in ipſius Solis globo hæret, quod Solis, ut aſtrum quoddam eſt, eſſentiam proculdubio conſtituit, ab eo enim Sol obtinet, & ut ſit Sol, & ut Sol nominetur: quocirca effectus eius eſſe nullo modo poteſt. Mundus igitur, q̃ effectus a Deo eſſe, & ad naturam eius nulla rõne pertinere ponitur, nõ rectè comparatur cum tali lumine. Alterum lumen eſt, quod a Sole diffunditur per aera, ipſum colluſtrans; hoc autem ſubinde gigni, atque interire, conſtat ex eo, quod ipſum excipiunt tenebræ, & Sole nubibus obducto, interciditur. tale autem lumen depẽdet a Sole, habens eſſe ſuum in fieri; perinde atque motus, & tempus. Vnde cum primum corpus quod illuminat diſſũgitur, ſtatim, quod erat in aere lumen, ita deficit, ut amplius nõ ſit. Exiſtimamus igitur ſemper in aere nouum lumen gigni. Nã

Pulchra cõſideratio luminis ſolaris.

A non aliter per continuationem quandã a corpore lucido, lumen in aera defluit, quàm aqua de fonte ſcaturire ſolet: uel certè moto Sole nõ idem lumen manet in aere, ſed aliud atq; aliud gignitur; nõ enim lumen eſt corpus quod moto Sole ipſum quoque ex uno loco in alium locum, ſecundũ Solis motũ moueri queat, ſed eſt accidens in ſubiecto ſic inhærẽs, ex eoque ſic pendẽs, ut ſine interitu ſui ab eo non poſſit abiungi. Neque uero lumen, quod eſt in aere tantummodo interit; uerumetiam illud, quod cœleſtibus globis impertitur a Sole. Cui rei fidem faciunt eclipſes lunæ, cuius lumen in defectionibus quidem, totũ confertim deficit, ſenſim autem in reliquo toto tempore. Cætera autem aſtra idem lumen perpetuo retinere uidẽtur, propterea quod ob continuationem orbium nihil incurrere poteſt quod ea obſcurare queat. Tale autem lumen obnoxium eſſe interitui, etiam ipſe Proclus affirmat in eo libro, quem ſcripſit de lumine. quare lumen quod eſt a Sole profectum, nõ erit ſimul perpetuo cum ipſo ſole. Nõ igitur refert ſimilitudinem Mũdi, qui ponitur C unà eſſe ab æternitate cum ipſo opifice. Ex hiſce igitur quæ diximus, ꝑſpicuum factum eſt, neutrum Procli exemplum ad oſtendendum Mundum coæternum opifici eſſe potuiſſe, accommodatũ eſſe.

Poſſet etiam argumẽto Procli aliter occurri. Etenim ſi ponantur umbra & lumen eſſe ſuis cauſſis efficientibus coæterna, nihil uidet̃ ſequi manifeſte abſurdũ & impoſſibile. At opinioni q̃ ponit mundum Deo coæternum, neceſſario & apertè conſequentia ſunt quamplurima grauiſſimaque incommoda, quæ ſupra in D confutatione ſecundi argumenti indicata ſunt, & infra ſubtilius exponentur. Qui autem opinantur Mundum potuiſſe fieri ab æterno, reſponderent; Proclũ quidẽ ſuo illo argumento probare Mundum potuiſſe fieri coæternum Deo, qđ ipſi nõ negant: non tamen fuiſſe factum æternum; id quod nũc in quæſtione verſatur.

QVAR-

QVARTVM ARGVMENtum Procli.

ESt æterna Idea Mundi, ad quam Deus reſpiciens, Mundum fabricatus eſt; Ideæ aũt eſſentia in eo cõſiſtit, ꝙ eſt, exẽplar eſſe alterius, quod eſt imago eius. Exemplar autem & imago cum ſint ex numero eorum quæ cum alio conferuntur, ſimul ſunt, neq; vnũ ſine altero conſtare põt. Ex his neceſſario cõſequens eſt, vt quandoquidẽ Idea & exemplar Mundi, ęternũ eſt, Mundus itidẽ, qui eſt imago eius, ſit ęternus. Aliàs neceſſarium eſt, aut exemplar non eſſe æternum, ſi imago eius non ſit; aut eſſe exẽplar ſine imagine; aut Mũdi exemplar nullum eſſe; quorum omnium nihil eſt quod cum ueritate, ac recta ratione non pugnet.

AD QVARTVM ARGVmentum Procli.

An ex æternitate Ideę Mundi recte concludatur æternitas Mundi.

PRima Hypotheſis, eſſe Ideas omniũ rerũ, quales Plato ponebat, Platonis quidem illa eſt ſententia; Verũ difficilis creditu, & ab Ariſt. plurimis locis acerrimè oppugnata, & pene labefactata. Cæterum diſputationis gratia, concedamus eã Proclo. Altera tamen, quã ei ſubiungit, eſt manifeſtè falſa: nempe, quòd eſſentia Ideæ ſit referri ad aliud, hoc eſt eſſe exemplar alterius. Etenim, aut Idea Mundi eſt ſubſtãtia, aut nõ eſt; & ſanè Plato Ideas ſubſtãtias primas & nobiliſſimas eſſe cenſet; & cum Mundũ animal quoddã perfectũ, & ſubſtantiam eodem ſtatu permanentẽ appellet, multo magis ipſum eius Archetypũ ſubſtantiam eſſe oportet. Si Idea Mundi ſubſtãtia eſt, eſſentia eius non conſiſtet in relatione ad aliud, eſt enim ſubſtãtia ens abſolutum, nullius uel ſubiecti uel termini adminiculo, ut cõſiſtat, indigẽs. Ea uero quæ referuntur ad aliud, accidentia ſunt, & non per ſe cohærent, ſed fundantur in alio, & opponuntur inter ſe, quæ ſubſtantiæ nullo modo conueniunt. Nõ

A erit igitur eſſentia Ideæ, exemplar eſſe alterius, & referri ad aliud. Quod ſi Idea Mundi, nõ in eo, qđ ſit exemplar Mũdi, ſuã eſſentiã obtinet, nõ ẽ neceſſe, ſi Idea Mũdi æterna fuerit, continuo Mundum quoq; æternum fuiſſe. Sicuti, quia eſſentia Sophroniſci nõ eſt poſita in eo, quod eſt eſſe Patrẽ Socratis, nõ ſequitur, ut ſtatim atq; fuerit Sophroniſcus, fuerit etiã Socrates, ſed bene cum primũ Sophroniſcus cæpit eſſe pater, tum quoque neceſſario fuit Socrates. Sicuti etiam Rex eſt exemplar eius imaginis, quæ ad ſimilitudinem illius effingitur, & tamen, quia eſ-

B ſentia Regis non conſiſtit in eo, quod eſt exemplar eſſe alterius, non ſequitur, ut ſtatim atque Rex fuit, etiam fuerit imago eius. De Idea Mundi eodẽ planè modo & ſentiendum, & loquendum eſt. Si autem Ideæ ſubſtantiæ non ſunt per ſe ſubſiſtentes, erunt notiones, ac rationes quædam ſecundum quas opifex, qui eas animo comprehẽſas tenet, operatur. At ne ſic quidem neceſſe erit vt una cum rationibus artificialibus, ſint opera, quę ſecundum ipſas fiunt. Etenim domorum, & nauium fabricatorẽ eſſe licet, qui do-

C mus, uel nauis ideã in mẽte habeat, nõdum tamẽ ſm eã fabricetur. Quare, ne ſic quidẽ neceſſario ſequitur, ut ſi Mundi Idea ſempiterna ſit, mũdum quoque ſempiternũ fuiſſe neceſſe ſit. Quinimo, ſi Deus qui ſumma Prouidentia oĩa gubernat, res antequam ſint, præuidet atq; prænoſcit, ut eſt communis omniũ animis inſita ſententia, & hoc teſtatur Proclus in opere, quod De decẽ contra Prouidẽtiam dubitationibus compoſuit, & Plotinus in libro, quem De ijs quæ mente percipiuntur, & De Bono cõſcripſit;

D palam eſt, omnibus rebus quę oriuntur, Ideas, & rationes architectrices antecedere. Denique, ſi Deus ageret ex neceſſitate naturæ, fortaſſe Procli argumentũ probabilius eſſet, cum autem non ſic, ſed libere agat, nec eius naturalis perfectio ex molitione Mundi pendeat, ut ſupra oſtendimus, nulla ratio eſt, ex æternitate Idearum quæ naturaliter ſunt in Deo, quinetiam re ſunt idẽ quod Deus, æternitatẽ rerum, quæ libere a Deo ad earum quæ in ipſo ſunt Idearum ſimilitudinem effectæ ſunt, uelle concludere.

Nam

A Nam nec homines qui ex arte operātur libere, neceſſe eſt ſimul atq; alicuius operis formam, & Ideam animo expreſſā tenent, opus ipſum perficere: ſed plerunque euenit Ideam operis eſſe ipſo opere antiquiorem.

QVINTVM ARGVMENtum Procli.

CAuſſa efficiens, aut ſemper eſt actu, aut aliquando eſt poteſtate tantum; & ſi quidem actu ſemper ſit, B *effectus etiam ſemper erit; cauſſa enim ſi actu fuerit, effectus actu erit, & ſi illa potentia, hic quoque potentia, Præterea, id quod eſt potentia, reducitur ad actum, ab eo quod eſt actu, ut calidum potentia, a calido actu: ſimiliter opifex potentia, euadet artifex actu, ab eo qui eſt iam actu opifex. Opifex igitur Mundi, vel ſemper fuit actu efficiens Mundum, & ſic Mundum item ſemper fuiſſe neceſſe eſt; vel ali-* C *quando fuit in potentia efficiens, ergo ab alio efficiente qui actu fuit, reductus eſt ad actum. Sed quæro de hoc, an ſemper reducebat illum ad actum, & ſic ille ſemper actu fuiſſet opifex, id quod repugnat poſitioni: vel non ſemper reducebat, ſed poterat tantùm reducere, ergo erat aliud, a quo ex tali potentia ad talem actum traheretur; & ſimilis quæſtio hoc fiet, & de alio item* D *atque alio; aut igitur erat progreſſus in infinitum in efficientibus, quod manifeſte falſum, atque adeo impoſſibile eſt; aut neceſſario fatendum erit, opificem Mundi, ſemper actu efficientem fuiſſe, & proinde Mundum ſemper extitiſſe. Quare Mundus æternus eſt.*

AD QVINTVM ARGVmentum Procli.

De duplici potentia et actu.

DVplici ſignificatione nomē potētię vſurpatur apud Philoſophos. Primò, pro naturali quadā habilitate, uti puerū adhuc rudem, dicimus potētia grammaticū eē, propterea quod ſit aptus ad eam diſcēdam. Deinde, pro habitu, quo præditus, poteſt bene prompteque operari, ſed fortaſſe uel aliis rebus occupatus, uel quia nō uult, nequaquam operatur: vt qui iam artem grammaticæ didicit, poteſt quidē, at non ſemper grāmaticè agit. Et hic quidē habitus, reſpectu prioris potentiæ, poteſt appellari actus, ſed reſpectu earum actionum, quæ proficiſcuntur ex ipſo, dicitur potētia: poteſt igitur hic habitus, ſi comparetur cum præcedente potentia, nominari actus primus, ad differentiam ſecundi, qui oritur ex ipſo: ſi vero conferatur cū actu quem ipſe gignit ac parit, poteſt rite nūcupari potētia ſecunda, ad differentiam primæ, quæ præcedit talem habitum. Eſt igitur duplex potentia, prima & ſecunda, duplex itē actus, primus, & ſecundus. Sed potentia ſecunda, & actus primus, re non differunt, ſed ratione tātum. atque hanc quidem diſtinctionem potentiæ, tradit Ariſ. in 8. li. Phy. tex. 32. & li. 2. de Anima, te. 54. & 55.

Ex his perſpicuum eſt, illud primum pronunciatum Procli, ſi cauſſa eſt actu, effectus quoque erit actu; intelligēdum eſſe de actu ſecundo, non primo: exēpli gratia, ſi præceptor actu docet Grāmaticam, neceſse eſt aliquem eſſe, qui actu doceatur Grammaticam; & ſi ædificator iam ædificet, erit quoque aliquid, quod ædificatur. At de primo actu non eſt uerum. Fit enim, ut ædificator partum habeat ædificandi habitum, ipſe tamen actu non ędificet: neque quicquam ædificetur.

Secundum āt pronuntiatum, nēpe id qđ eſt in potētia tale, reducitur ad actū ab eo, quod eſt actu tale; intelligendū eſt de eo, quod eſt in prima potētia: puer q poteſt eſſe Grāmaticus euadet Grāmaticus actu, eruditus, doctuſq; ab eo, qui

actu

A actu tenet Grammaticam. Non eſt autẽ verũ in ſecunda potẽtia: is.n. qui iam cõparauit ſibi habitũ Grãmatices, ſi quãdo nõ operatur, eſt tũc in potẽtia, ſed ex tali potentia non excitatur, vel traducit ad actum ab alio, ſed a ſeipſo cum vult; aut ſi agens fuerit naturale, ut ignis, cũ amotum fuerit impedimentum obſtans eius actioni. Quocirca licet ex hoc colligere, opificem actu primo, non neceſſario eſſe ſimul cum effectu: tum etiam, eum, qui ſit opifex habitu, qui ut diximus appellatur potentia ſecunda: non ab alio, ſed a ſeipſo traduci ad actum.

B Hinc elici põt ſolutio argumenti, qđ eſt fallax, & captioſũ ob homonymiã vocabuli Potentia, & Actus. Affirmamus Deũ eſſe opificem habitu, uel ſecũda potentia, non qđ in eo ſit aliquis habitus, uel aliqua potentia, ſed ob ſimilitudinẽ quandã; & quo planius res intelligatur, uirtutem diuinam, ſm quam nõ ſemper operatur, quando vult tamen, optimè, facillimè, promptiſſimeq; operatur, nomine habitus & potentię ſecundæ nominamus. Cũ ergo Deus nõ fuerit ab æterno opifex Mundi actu, ſed, vt ita loquar, C habitu; qm̃ ab æterno habuit perfectiſſimam uim atque ptãtem condendi mundum: ſed quia uoluit ab æterno, ut Mundus de nouo conderetur, & initiũ aliqđ ſuæ durationis hẽret, iõ ſine vlla ſui mutatione, tunc quando decreuerat, Mundum de nouo cõdidit: cum igitur ita res habeat, nõ oportet Mundum ſimul eſſe cum ipſo Deo, neque Deus reducet ad actu condendum Mundum ab alio, ſed a ſeipſo, ſicut pictor callens ſcientiam pingendi, iam nõ indiget alio cuius ope adiutus pingat, ſed quando libet ei pinge- D re põt. Alia etiam, quæ aſſumuntur in argumento, non ſunt omnino uera: ut illud, Omne quod in potentia eſt, reduci ab alio ad actum. Duæ ſunt.n. uiæ ſciẽdi, ex ſententia omnium Philoſophorũ, via diſciplinæ, & uia inuentionis: qui.n. indoctus abundantia quadam, & naturali fœlicitate ingenij, per ſe aliquam ſciẽtiam inuenit, is ex potẽtia ſciẽte fit actu ſciẽs, a ſe nõ ab alio. Neqne illud alterum uerum eſt, Quidquid eſt potẽtia tale, ab eo quod eſt actu tale, reduci ad actum: ſtirpes enim ſunt actu dulces, albæ, uel alio colore affectæ, non ab eo, quod eſt actu dulce, vel album, ſed beneficio aquæ, qua irrigantur, & ſolis; & hoc perſpici poteſt in omnibus generationibus, quas naturales Philoſophi æquiuocas vocant. Niſi propoſitio intelligatur, non de eo, quod eſt actu tale formaliter tantum, ſed uirtualiter, uel formaliter.

SEXTVM ARGVMENtum Procli.

DEVS auctor eſt Mundi omnino immutabilis; ergo vel ab æterno Mundum fecit, uel nunquam fecit: nam ſi aliquando non fuit factus, ergo Deus ex non faciente ad faciendum mutatus eſt; quare Deus mutabilis eſt. Et cum omnis mutatio ſit imperfecta quædam actio tempore indigens, & ad perfectionem aliquam acquirendam tendens: tempore inquam indigens, vtpote, ſine quo nullus motus perfici queat, erit Deus imperfectus aliquo indigens. Quamobrem, qui æternitatem Mundi negant, etſi cupiunt eſſe pij erga Deum, ſunt tamen, (vt ex ijs, quæ iam diximus perſpicuum eſt) erga ipſum valde impij. Poſſumus igitur breuiter concludere totam rationem ad hunc modum. Si Deus prius non faciebat Mundum, & poſtea fecit, ergo mutatur; ſi mutatur ergo mouetur, quoniam omnis mutatio, vel eſt motus, vel non fit ſine motu: ſi mouetur, ergo eſt imperfectus: quod enim dealbatur non eſt perfecte album: ſi etiam mouetur, indiget tempore, quoniam motus neceſſario fit in tempore. Qua

ſi ab-

ſi abſurda ſunt, & omnia tamen pendent ex illo, quòd Deus ex non faciendo ad faciendũ migrauerit, certè illud falsũ erit, quare ab æterno Deus Mũdum fecit.

AD SEXTVM ARGVmentum Procli.

VErum eſt, motum eſſe actionem imperfectam: & omnẽ mutationẽ, vel eſſe motũ, uel nõ eſſe ſine motu. Sed quod omne tranſiens a nõ faciendo ad faciẽdum, neceſſario motum ſubeat, falſum eſt: nam non faciens, habitu tamen & poteſtate faciẽdi præditus, poſtea, quũ ei libet, ex tali habitu actiones promit abſq; ullo motu. Si enim ex habitu faciẽte euadit actu agens per aliquem motũ, is uel erit diuerſus ab effectione, uel erit ipſa effectio; ſi erit diuerſus, uel erit habitus, & hoc non, quoniã habitus rationem quietis potius, quàm motus habet, quod enim habitu eſt tantummodo agẽs, quieſcere potius, quam moueri dicendũ eſt; uel erit aliquid medium inter habitum & effectionẽ; & hoc non, quia in eodem inſtanti finem facit non agẽdi, nullo tempore intercedẽte, in quo talis motus fieri queat; alioquin in illo medio tempore, neque faceret, neque non faceret, & ſic inter contradictoria eſſet medium. Erit igitur ipſamet effectio, motus; at ſi ita ſit, cum iuxta ſẽtentiam eorum, Deus ſemper Mundum efficiat, etiam ſemper mouebitur, quare ſẽper imperfectus, ac tẽporis indigens erit. Quare in eorum caput ſolers ipſorũ inuentum relabitur. Non eſt autem omnis actio, motus, neq; imperfecta, neque temporis egens, ut ſenſus, & mẽtis actiones, quæ neque motus, neque imperfectæ ſunt, neq; interuallo temporis fiũt. Prçterea, ſi effectio eſſet motus quo moueretur ipſum agens, tũc motus eſſet in mouente, at non eſt in mouente, ſed in mobili; eſt enim actus mobilis, prout eſt mobile, quemadmodũ Ariſtoteles definit in 3. Phyſic. & Ariſtotel. 2. de Anima tex. 57. & 58. ait ex habitu ad actum quempiam trãſire ſine ullo motu, ſic. n.

A ibi ſcribit. [Quocirca non recte ſe habet dicere ipſũ ſciẽs cum ſcit, alterari, ſicut neque ædificatorem cum ædificat.] hoc eſt is qui habens ſcientiæ habitum, deinde actu ſcit, & contemplatur, tranſit ab habitu ad actũ ſine ulla alteratione; qđ ſi talis non alteratur, neque ſimpliciter mouebitur, non enim augebitur, uel minuetur, vel loco mouebitur. Non eſt autem magis perfectus Deus, quando aliquid actu procreat, quàm erat antea cũ potentia tantũ procreans erat: eſt enim ꝑ ſe, ac ſine alterius rei adminiculo omni ex parte ꝑfectus; alioquin opera quæ B facit Deus, Deo perfectionẽ tribuerent, & pertinerẽt ad eſſentiã Dei; quæ enim naturam alicuius perficiunt, partes ſunt eius, vt rationale hominis, vt manus totius corporis. Mũdus igitur pars erit Diuinæ eſſentiæ, erit igitur corpus Deus, corporeiſque affectionibus obnoxius. Quod ſi Deus perfectus non ſit, niſi Mũdus ab æternitate conſiſtat, Deus perfectionem ſuam accipit a Mundo, quare plura accipiet a ſuis operibus, quã illis ipſe impertiatur. Cum enim illis det, ut ſint, ipſe ab illis accipiet, ut perfect⁹ ſit, C pluris autem eſt perfectio Dei, quàm natura cuiuſuis rei creatæ. At qui poteſt hoc fieri? ſi enim perfectio ab eſſentia eius non differt, ſicut Deus eſſe non accipit a Mundo, ita neque perfectionem, & ſicut eſſe Dei non pendet a Mundo, ſic neque perfectio eius. Adde, quod perfectio eſt in eo qđ perficitur, at creatio & productio Mundi, & aliarũ rerũ effectio, tranſeũt in res quæ fiũt. Et cũ Proclus tribuat Deo prouidẽtiã, & efficientiã rerũ etiã extremarum atq; minutiſſimarũ, quarũ tamẽ quædã extinctæ ſunt, D quædam nũc conſtant, aliæ uero futuræ ſũt, neceſſe eſt dicat Deũ poteſtate opificẽ nunc eſſe, reſpectu rerũ futurarũ, nã ſi actu opifex ſit, res futuræ actu iam præſentes eſſent ex ipſius ſententia; ſi igitur poteſtate opificẽ eſſe, imperfectionem eſſe Proclus exiſtimat, ſemper autem in mundo aliqua a Deo procreanda ſunt, reſpectu quorũ dum futura ſunt, eſt opifex potẽtia, neceſſarium habet omnino dicere Deum ſemper imperfectum eſſe.

Porro, ſciendum eſt actionem poſſe duobus modis conſiderari; uno modo,

ſecundum

ſecundũ id quod ponit actio ut actio, in agente: deinde, quatenus infert ex ſe paſſionem vel effectũ: primo mõ actio Dei eſt in actu ab æterno, non autem ſecũdo mõ: priori mõ Deus non eſt cã in potentia, ſed in actu ab æterno, poſteriori mõ Deus non fuit ab ęterno actu efficiẽs cã Mundi, quia non creauit Mundum ab æterno. Et aduerte, Mundum, & alios effectus eſſe in Deo antequam fiant in potẽtia actiua; neque hoc eſt abſurdũ, ſolũ. n. de iis quæ formaliter ſunt in Deo, incõueniens eſt ponere aliquid in potentia in ipſo Deo. Quocirca, oportet actionẽ ſm id totum quod ponit in agente, formaliter eſſe actu in Deo ab æterno, hæc autem actio Dei & uis atq; poteſtas omnium effectrix, nihil aliud eſt quã efficax Dei uoluntas, quæ in ſe ſemper eſt actu & inuariabilis; tunc autem ab ea procedit effectus, quando ut procedat, & a ſapientia Dei præſcriptum, & a uoluntate eius determinatum fuit.

SEPTIMVM ARGVMENtum Procli.

SI mundus conditus eſt, & peribit, neceſſe eſt tempus, quod unà cum Mundo neceſſario cohæret, ortum quoque interitumque habere; quare aliquãdo non fuit tempus, & aliquando non erit tempus; ſed (Aliquando) certum quoddam tempus ſignificat, ergo fuit tempus, quando non erat tempus, & erit aliquod tempus, quando nullum tempus erit: quæ cum ſint inter ſe pugnantia, neceſſarium eſt, Mundum ab æterno fuiſſe.

AD SEPTIMVM ARGVmentum Procli.

EST captioſum argumẽtum. Etenim verbum illud (Aliquando) non ſignificat propria, & naturali ui ſua tempus aliquod certũ, ſed tãtũ ſignificat aliquid, vel nõ fuiſſe ſemper, uel nõ fore

A nunquam. Cum. n. dico craſtinus dies aliquãdo erit, illud (Aliquãdo) non ſonat aliquod certum tempus i quo craſtinus dies futurus ſit, alioquin illud tempus ẽt eſſet aliquando, & rurſum illud, ac ita deinceps in infinitum: ſed tantum ſignificat craſtinum diem, neque ſemper, neque nunquam ſed medio quodam modo futurum. Cum igitur dicimus, aliquãdo Mundus eſt factus, intelligimus Mundum non ſemper fuiſſe, ſed habuiſſe ortum, & principium, ſimiliter cum dicimus aliquando Mundus non erit, intelligimus Mundum, uel motum, nõ ſemper

B futurum: ſicuti Verbum, erat, uel fuit, non ſemper tempus aliquod ſignificat, quoniam hæc tribuimus Deo, qui nullo pacto ſubeſt tempori. Plato enim in Timæo dixit, quoniam Deus probus erat, & nequaquam inuidus, Mundum condidit: & ſicuti quãdo dicimus extra, uel ſupra cælum nihil eſt, in hac oratione (ſupra) & (extra) nõ ſignificant aliquam differentiam loci, niſi imaginariam, ſic (aliquando) cum dicimus, Mundus aliquando cœpit, non ſignificat tempus, niſi imaginarium.

C

OCTAVVM ARGVMENtum Procli.

MVndus diſſolui non poteſt, ergo neque vnquam factus eſt, patet conſequentia; nam ſi quod generatum eſt, aliquando interibit, ergo ex oppoſito conſequentis, quod interire nequit, ut eſt apud Platonem in Phædro, numquam generatum fuit.

D *Antecedens probatur; Nam Mundus a ſolo Deo qui fecit ipſum, diſſolui poteſt: is enim rationem ſoluẽdi nodum tenet, qui fecit nodum; atqui Deus nunquam diſſoluet, nam quod bene & cum ratione colligatum, & copulatum eſt: velle diſſoluere, improbi eſt: uel igitur mundus non fuit bene compactus a Deo, quare in eo faciendo bonus artifex non extitit; uel ſi bene factus eſt, impro-*

improbi erit ipſum uelle diſſoluere. Quare cum nefas ſit opinari Deum uel in faciendo Mundo non optimũ fuiſſe artificem, uel in eo diſſoluendo improbum euadere, planum eſt mundum diſsolui non poſse.

AD OCTAVVM ARGVmentum Procli.

AN non corpora noſtra,& animantiũ item, atque ſtirpiũ pulchrè cõpacta ſunt? uel igitur hæc Deus
B uult diſſoluere,uel non uult; ſi nõ uult, quomodo contra uoluntatem eius diſſoluuntur? ſi uult, quomodo improbus non eſt, qui quod bene compactum eſt uult diſſoluere? Quod ſi dicas,hæc corpora mortalia nõ a Deo proximè effici, ſed a Dijs ſecũdis;uel à cauſſis naturalibus ꝓcreari:hoc nihil obſtat,quominus & ipſe Deus,qui cauſſis ſecũdis uim agẽdi tribuit, & cum ipſis ad efficiendũ concurrit,malus ſit,& Dii ſecũdi,ſeu cauſſæ naturales improbæ ſint quę res pulchre
C compactas diſſoluãt. Sane qua bonitate ductus initio mundum fecit, eadẽ ſi uoluerit, diſſoluet, etſi diſſolutionis ratio nos lateat;neque enim ea,quorum cauſſas ignoramus,temere,aut male fieri arbitrari debemus. Poſteà,facultas quæ ad actum nũquam deducitur,imperfecta & otioſa eſt,ut ſolẽt ipſi dicere;cum igitur Deus habeat facultatem diſſoluẽdi Mũdum, quomodo enim, qui nodũ fecit & uinculum colligauit,neſciat aut nõ poſſit ipſum diſſoluere?uel igitur hęc facultas promouebitur ad actum,quare Mundus aliquando diſſoluetur; uel nũquam
D reducetur ad actum,quare talis facultas imperfecta,& otioſa erit. Adde,qđ nec Ariſtoteli placeat,in æternis aliquid eſſe,quod poteſtate tantum ſit,unde eſt illa eius ſententẽia 9.lib.Metaph.tex.17. Nihil potentia æternum eſt. Et illa etiã in 3.Phy.tex.32. in perpetuis nõ differt poſſe ab ipſo eſſe.Deinde,ſi ſoluere Mũdum malum eſt, cum igitur Deus poſſit Mundum ſoluere, habebit utique Deus facultatem male agendi, & ut aliquãdo malus euadet. Quare,uel in Deo nõ eſt

A facultas diſſoluendi Mũdum, & ſic nec in ipſo fuit facultas condendi, ut ſupra diximus,uel ſi eſt, aut ſoluere Mundum non eſt malum, aut in Deo inerit facultas mali.

Poſſumus etiam aliter ad hoc argumẽtũ, breuiter reſpondere ad hunc modum:quicquid ortum eſt per motũ phyſicum,& ab agẽte Phyſico, poteſt etiam ſimiliter interire per motum phyſicum & ab agente phyſico;& è cõtrario, quod poteſt interire per motum phyſicũ, fuit etiam ſimiliter generatũ,& hoc intellectu uerũ eſt illud Platonis & Ariſtote-
B lis axioma, quodcunque eſt generabile eſt corruptibile,& quodcunque eſt corruptibile eſt generabile:& itẽ,quicquid cępit eſſe,aliquando deſinet eſſe, & qđ aliquando deſinet eſſe,aliquando etiam cæpit eſſe. At quod cępit eſſe per creationem a Deo productum,poteſt quidẽ nunquam deſinere eſſe per motũ phyſicum & poteſtatem agẽtis phyſici:ſed poteſt tamen deſinere eſſe per potentiam Dei qui ipſum creauit; & hoc quidẽ perſpicue cernitur in anima rationali,idem autem de mundo ſentiendum eſt.

C NONVM ARGVMENtum Procli.

VNiuerſi anima ortu caret & interitu, ergo Mundus quoque ortu,& interitu vacare debet.Cõſequentia patet, quia non poteſt animal interire,aut non eſſe, cui anima eius ſemper adſit. Antecedens probatur, quoniam anima Mundi a ſeipſa mouetur.
D *Quare Plato in Phædro ait, animam nunquam natam, aut caducam eſſe.*

AD NONVM ARGVMENtum Procli.

AN nõ etiam iuxta Platonem,anima noſtra a ſe mouetur & immortalis eſt, corpus autẽ quod ab ipſa mouetur & ortum, & interitum habet?An nõ infirma ratio eſt,quæ nititur

decreto

decreto Plat. nõ valde certo,neq; a multis recepto, nimirum, ꝙ eſſentia animæ in eo ſit,ut moueatur a ſeipſa, & ſit principium mouendi? Neq; placet Ariſ. vnã eſſe Mundi aĩam a Deo diuerſam, a qua cuncta regantur corpora; ſed ſolis orbibus cęleſtib.immortales animas ſuã cuique attribuit, quarũ motionib. oĩa quæ infra Lunæ orbẽ ſunt,regi,foueri, & moderari cenſet. Quare quod hic a Proclo de anima Mundi dr̃,a nobis non cõceditur. Adde,qđ qui negant Mundum æternum eſſe,hos conſequens eſt,vel negare aĩam mundi cæteraſq; intelligẽtias ęternas eſſe:ſed fuiſſe eas ſimul cũ mũdo procreatas:vel dicere illas non habere adeo neceſſariam cũ mundo connexionem,vt ſine ipſo &ante ipſũ eſſe non potuerint. quare ſumere æternitatem animæ, tanquam rem certam & indubitatam, & ex ea concludere æternitatem Mũdi, quaſi abſque Mũdo anima eſſe non potuerit, eſt duplici nomine uitioſam facere argumentationẽ; tum quia ſumit pro certo, quod eſt dubium;tum quia ex hoc conſicit id, quod ex illo non concluditur neceſſario.Deinde,uel eſſẽtia animæ in eo eſt,ut ſit principium mouẽdi aliud,& ſic anima habebit eſſentiam ſuam dependẽtem a corpore, nec ullam actionem ſine illius opera exercere poterit:vel non in hoc conſiſtit eſſentia eius, & ſic non erit neceſſariũ ſi anima æterna ſit, id quoq; quod ab ipſa mouetur æternum eſſe. Poſtea, functiones animæ ſeparabiles ſunt a corpore, ac eo puriores euadũt, quo a commercio corporis liberiores ſũt;quare,vt recte Plotinus ait,ſubſtantia quoq; animæ ſeparabilis erit a corpore. Quare ſubſtantia eius,non in eo conſiſtit, ut ſit principium mouendi corpus. Ipſe quoque Proclus in commentariis ſuis ſuper Timæum, ait eſſentiam animæ in eo eẽ, quod eſt a ſeipſa moueri,mouere autem corpora,ipſiſq; uitam impertiri,atq; motus & actiones communicare, non eſſe ſubſtantiam animæ,ſed uim,atque facultatem,ac functionem eius. Præterea,Plato in Phędro,ſic ait[Anima hoĩs immortalis ẽ: nam qđ ſemper mouetur,æternũ eſt,qđ aũt agitur,& mouetur aliũde, qñ finem habet motus, uiuendi finẽ habeat, neceſſe eſt:ſolum igitur quod ſe ſe mo-

A uet quia nunquam deſeritur a ſe ſe, nunquam ne moueri quidem deſinet, quinetiam cæteris quæ mouentur, hic fons, hoc principium eſt mouendi.] Hæc Pla. Cum igitur id ſolum quod ſe mouet ſẽpiternum ſit, nullũq; corpus, ut corpus eſt inanimum,a ſeipſo moueri queat, ut Platoni,& Ariſt.uiſum eſt,mundus autẽ corpus quoddam eſt,relinquitur, ut Mũdus & moriendi,& uiuendi finẽ habeat. Cum his autem conſentiunt, quæ in Timæo ſcripta ſunt,quoniam inquit [orti eſtis,immortales uos quidem eẽ,& indiſſolubiles non poteſtis,]quod ſi Mundus
B interire, & diſſolui poteſt, ortum fuiſſe neceſſe eſt, neque enim ortum effugit, quod aliquando ſuapte ui interire põt.

DECIMVM ARGVMENtum Procli.

MVndus non poteſt interire, ergo nunquam fuit ortus. Probatur conſequentia; nam ſi quod ingenitum eſt, non poteſt interire,ergo quod
C *poteſt interire, non eſt ingenitum, & quod eſt genitum poteſt interire. Nam quod non fuit, & potuit eſſe, cum eſt, poterit etiam non eſſe. Præterea quicquid fit, ex contrario fit, in quod rurſus interire poteſt. Quod ſi ex priuatione interdum fit commigratio in habitum,vt e tenebris in lucem,& ex quiete ad motum.multo magis ex habitu poterit fieri commigratio in priuationem. Quare ſi Mundus ex inordinato ali-*
D *quando generatus fuit ordinatus, quæ eſt commigratio ex priuatione in habitum,multo magis nũc ex ordinato poterit fieri inordinatus,quæ eſt commigratio ex habitu in priuationem. Quod ſi hoc abſurdum eſt, abſurdum item erit facere Mundum aliquando ortum fuiſſe. Antecedens autẽ probatur. Quicquid interit, ab aliquo extrinſecus occurſante interit, & in aliquid alie-*

num

num a ſe; cum igitur extra uniuerſum nihil ſit, nec quicquam ab eo alienum exiſtat, ſed (vt eſt apud Platonem) omnia complexu ſuo continens, totum ex totis, perfectum ex perfectis conſtet, Mūdus igitur interire non poteſt: quare neque vnquam ortus eſt.

AD DECIMVM ARGVmentum Procli.

PRoclus in opere, quod inſcribitur, Obſeruationes eorū, in quibus Platonis Timęo contradixit Ariſtoteles, uolēs tueri Platonem, qui in Timęo dixit, quidquid ſentitur generari & interire poſſe, aduerſus Ariſtotelē qui huic opinioni oppoſuit cęlum, quod cum ſentiatur uiſu, generari tamē & interire nequit, ſic ait [nullum corpus finitum præditum eſt uiribus infinitis, vt ipſe Ariſtot. ait 8. Phy. ſed Mundus finitus eſt, ut Ariſt. oſtendit in 1. lib. de Cælo, ergo nō habet uires infinitas. Atqui, quod æternum eſt, uim infinitam, ut ſemper ſit, habet, unde ipſum αἰῶνα hoc eſt æuum ab eo quod ſemper ſit, Græcis appellatum eſſe certum eſt: quare Mundus æternus eſſe nequit. Suapte igit natura, & naſci & interire poteſt. Verum, quia coniunctus ē cum eo quod uere eſt, & uires habet infinitas, inde ſuppeditatur illi immortalitas, & æternitas. Quare ſi cogitatione Mundum ab ipſo Deo ſeiunxeris, & motu atque ipſo eſſe priuari neceſſe eſt. Hęc Proclus.

Nota ſententiā hāc Procli.

Si igitur Mundus per ſe finitas uires habet, quod autē huiuſmodi eſt, per ſe interire poteſt, quomodo Proclus ait, Mundum interire nō poſſe, quia extrinſecus nihil ipſi cōtrarum occurrere poſſit? Præterea, ſi Mundus per ſe caret contrario extrinſeco, quod autē tale eſt, per ſe interire nequit, Mundus igitur per ſe non poteſt interire: Proclus igitur pugnantia loquitur, cum in ſupra dicto opere dicat, Mundum ſuapte natura interire poſſe, quoniam habet uires finitas, hic autem inquit mundum interire non poſſe, quia non habet contrarium extrinſecus occurſans illi.

Deinde, nō ualet, quidquid oritur, ex A aliquo gignitur quòd prius erat alienū, & extra ipſum, ſed nihil eſt a Mūdo alienum, aut extra ipſum, ut uult Plato, ergo Mundus non eſt generatus. Hoc inquā non ualet, nam ſiue id ex quo generatus fuit Mundus, fuit aliquid formatū, & aliquam ſpeciem habens, ſiue fuit aliquid rude ac informe, non neceſſe eſt nunc aliquid eſſe extra Mundum alienū ab ipſo. Nam ſi id ex quo factus eſt Mundus, aliquā ſpeciem habebat, ipſam deſerēs, Mundi formam ſuſcepit. Quid enim hic remanet alienū a Mundo? nā ſpecies illa iam interijt: ſubiectum autem illius B eſt ſub forma Mundi, Si vero fuit aliquid rude & informe, id ipſum, cum in generatione Mundi euaſerit materia, elemētum, & pars ipſius Mundi, non poteſt dici eſſe alienum a Mundo: non igitur neceſſariū eſt ſi Mundus ortus fuit, aliquid nunc eſſe extra Mūdum. Neque illud, ſi præciſe dicatur, uerum eſt, quidquid gignitur, ex contrario gigni: nam ſubſtantia gignitur, cui nihil eſt contrariū; in ſolis aūt cōtrarijs eſt mutua reciprocatio, & commutatio: in priuatione autem & habitu, non item euenit; nō enim eſt ne C ceſſaria commutatio ex habitu in priuationem. Vnde Plato ait Mundum ex priuatione uel ex inordinato fuiſſe factum ordinatum, nuſquam tamen dixiſſe legitur, Mundum rediturum ad illam priuationem informitatis, & inordinationis. Adhęc, concedimus Mundum quantum in ipſo eſt, poſſe ad inordinationem, & priuationem redire: omne.n quod ligatū eſt, uult Plato poſſe diſſolui; [& qm̄ orti eſtis.] inquit in Timęo [immortales eſſe nō poteſtis: neutiquā tamē diſſolue mini, nec vos ulla mortis fata perimēt, D nec fraus violētior, q̄ conſiliū meū, quod maius eſt uinculū ad ppetuitatē ueſtrā, q̄ illa, quibus eſtis tum cū gignebamini colligati.] Plato igitur ſenſit Mundū ſua pte natura diſſolui poſſe, a Deo tamen immortalitatē ipſi ſuppeditari. Nō ergo pugnāt hæc, Mūdū Dei munere nunquā eſſe interiturum, cum tamen ab aliquo initio fuiſſe conditū. Denique, quod ex materia per motū habuit ortū, id ſuapte natura mortale, & aliquando interiturū eſt: & quod per motum phyſicum eſt, interiturum, id quoque ortum fuit. Sed

quod

quod ſua natura eſt immortale & incorruptibile,id potuit de nouo fieri, non ex materia per motum, ſed ex nihilo per creationem,ſic eſt mundus.

VNDECIMVM ARGVmentum Procli.

QVidquid interit,id ſuo ipſius vitio interire ſolet; At mũdus nullius vitij capax eſt, ergo non poteſt interire. Maior patet;nam quod interit,neque bono ſuo interit,neque eo, quod neque bonum, neque malum ſit, ſed medium,quod enim eſt huiuſmodi,id neque lædere, neque iuuare poteſt. Unde ſit,vt neque perimere, neque ſeruare valeat. Minor apud Platonem perſpicua eſt; ipſe enim ait Mundum beatum eſſe Deum, ſicut & Deos omnes: & propterea Deorum genus vniuerſum,cum vitij non ſit capax,nullam ſentire poſſe immutationem. Non igitur unquam interibit uniuerſum, cũ in eo nihil inſit vitij. Quod ſi interire nequit,nunquam ortum eſt,alioquin ex nihilo factum eſſet, nullam autem rem ex nihilo fieri poſſe,certum eſt.

AD VNDECIMVM ARgumentum Procli.

NOn decet loco demonſtrationis, in omnibus rebus uti teſtimonio Platonis,vtpotè quem in multis erraſſe conſtet:ut in Aſtronomia,cum ſolem,quem Aſtronomi inter ſtellas errãtes medium collocant,ſecundum a luna locum tenere dixit.In Philoſophia naturali, cum animarum tranſmigrationem etiam in corpora ratione carentium, fabulas Pythagoricas ſequutus,amplexus eſt, ut ipſe Proclus fatetur in libro, quẽ pro Timæo contra Ariſtotelem ſcripſit. In Medicina,cum in corporibus uiuẽtiũ trahendi facultatem negat eſſe. Præte-
A rea,uterum animãtem eſſe uoluit,quod reprobatum eſt a Galeno. Adhęc,cenſet ſtirpes ſenſus participes eſſe, quod nec Ariſtoteli,nec Medicis, nec ipſis Platonicis probatur. In Philoſophia morali, quis non de nuditate mulierum,de communione uxorũ, de liberorum procreatione,&abortu,eius in libris de Republica decreta reprehendit? Verùm,ſi quis plura & grauiora Platonis errata ſubtilius uult cognoſcere, legat is Euſebium lib.13.de præparatione Euangelica a ca. 8.ad finem uſque eius libri. Deinde,non ſequitur,Plato dixit Mundũ eſſe Deum,
B ergo non ſenſit illum eſſe ortum: utrunque enim dixiſſe potuit,& ſibi contradixiſſe. Interdum enim Plato ſinceras de Deo ſententias ſequutus eſt; interdum patrium morem reueritus, & iudicium Socratis reformidans, ad fabulas deuolutus eſt. Genus Deorum expers (inquit Plato) uitij eſt,atqui Mundus Deus eſt, quis hoc concedat? nam ſi mundus, qui omnia cõtinet,Deus eſt,quid erit, quod non ſit Deus? rebus itaque inanimatis, & belluis, Diuinitatem tribuere oportebit. Quomodo Mundus Deus eſt,cu-
C ius partes inferiores penes omnia commutationum genera commutantur, ſuperiores uero, perpetua conuerſione immutantur? Poſtea,ſicut naturalis facultas eſt cã conſeruationis, & ut res ſit; ſic imbecillitas cauſſa erit,cur non ſit: omnis autem facultas finita, neceſſe eſt vt deficiat;quare ſi Mundus ut corpus eſt,finitæ eſt facultatis,ut fatetur Proclus,finitam autem facultatem deficere eſt neceſſe,& cum deficit in id rem ipſam labi oportet, quod contra naturam eius ſit, quod autem eſt cõtra naturam,id cuiuſ-
D uis rei ẽ uitium,eique affert interitum: Mundus igitur & uitij & interitus capax erit.

Quoniam autem Proclus ex illo communi axiomate [Ex nihilo nihil fit,] conatur oſtendere Mundum non potuiſſe generari,quippe cum nihil ante Mundũ fuerit,ex quo ipſe generari potuerit;agedum, huic quoque rationi occurramus. Ars tantum efficit formas accidẽtarias, non autem ſubſtantiam. Natura etiam formas ſubſtantiales gignit, non autem

materiam. Cum igitur Deus, & artem, & A naturam lõge antecellat, & formas accidentales, & ſubſtantiales, & ipſam materiam efficere poterit. Non enim Deus vi & poteſtate ſua minus ſuperat naturam quam hæc artem excellit. quare non eſt illi impoſſibile ex nihilo aliquid facere. Præterea, aliud ẽ loqui de generatione vniuſcuiuſque rei particularis, aliud uero de procreatione Vniuerſi & omnium entium, quæ ex aliquo ſubiecto antecedente non potuerunt exiſtere. Et aliud eſt loqui de prima procreatione rerum, aliud vero de propagatione & ſucceſſione earundem: illam enim nullum ſubie B ctum antecedere oportet, huic autem ſemper aliquod ſubiectũ ſubeſſe debet. Quinimo, in ipſa communi rerum particularium generatione, cernimus quodãmodo aliquid ex nihilo fieri; non n. materia generatur, ac proinde nec totũ cõpoſitum ſecundum vtramque ipſius partem eſſentialem de nouo producitur: ſola igitur forma, quæ ante generationem nulla erat (niſi fortaſſe formas materiæ inhærentes ſempiternas eſſe quiſpiã exiſtimet) per generationẽ producitur. quę forma, cum ſubiectum eius interit, in ni C hilum uidetur recidere. aut enim in ipſum ſubiectum cõmutatur; aut ad alias materias tranſit: aut ad aliquod propriũ totum reducitur: aut in aliam formam commutatur: quorum nihil fieri poteſt. quòd autem à quibuſdam dici ſolet, materiam eſſe cauſſam procreationum formarum, abſurdum eſt: quomodo.n. deterius cauſſa erit melioris, & poſterius prioris? forma enim finis eſt materiæ: dicitur autem materia potẽtia eſſe omnes ſpecies, non q᷉d ipſas procreet, ſed quod habilis ſit ad naturas formarum recipiẽ D das; ueluti tabella ſcriptoria, poteſtate eſt, quæ in ipſa deſcribuntur litteræ: nõ quod litterę ex tabula naſcãtur, ſed q᷉d potuit in ſe litterarum characteres recipere. Neq; verò poteſt una forma eadẽ numero ex uno ſubiecto trãſire ĩ aliud; nam nec forma per ſe moueri, nec una numero niſi in vno tantum ſubiecto ſingulari eſſe poteſt. Nec forma diſſoluitur in alia ſimpliciora, alioquin eſſet cõpoſita. Nec redit ad ſuum totum, ſeu ad propriam integritatem; tum quoniã formæ partes non habent, & quantitate carent, tum quoniam difficile eſt fingere, quæ ſit tota forma earum animarum uegetantium, quæ in ſingulis uiuentibus ineſt, aut q᷉d naturale corpus illa tota forma occupet. Neq; una forma in aliã interit, ut ſeruetur mutua cõmutatio; talis.n. commutatio non fit propter formã, ſed pp commune ſubiectum, quod poteſtatem habet vtramuis formã recipiendi. Ad hæc, quod uerè generatur, ideſt per motum efficitur, id & in tempore, & ex aliquo ſubiecto fieri neceſſe eſt; at procreatio Mundi non eſt motus, nec in tẽpore fit, immediate.n. fit à Deo, qui in tempore non operatur. Sed dicẽt, nec materiam proprie gigni, neque formam, ſed ipſum compoſitum, idemq; interire: Eſto: ſed compoſitum, vt multis placet, re nõ differt à partibus, quare per generationem nulla res noua procreabitur, ſed terminus generationis erit tantum vnio & concretio ſimpliciũ: erit autem generatio nihil aliud, quàm concretio, interitus autem nihil aliud, q᷉. ſecretio, ut placebat antiquis; eueniet q; ut uera ſit Empedoclis ſentẽtia, affirmãtis nullius naturã eſſe, ſed permixtionẽ tm̃, atq; mixtorum ſegregationem. Prętere, ante generationẽ forma nõ erat, Ariſtoteles enim 12. lib. Metaph. tex. 16. non uult formam eſſe priorem compoſito; nec poſt interitum forma ſuperſtes eſt; hoc enim ſi alicui formæ tribuẽdum eſt, tantum intellectui concedendũ erit: in generatione igitur & corruptione cõpoſiti, nulla res, & ſubſtãtia gigni, aut interire cernitur pręter formam; ſed quoniam tales formæ à compoſito non ſunt ſeparabiles, idcirco ex quadam conſecutione efficitur, ut cum forma gignitur, & interit, ſimul eadem ratione, compoſitũ gigni, & interire neceſſe ſit.

Verùm quid opus eſt multis? breuibus namque occurri poteſt argumento: concedendo uniuerſum quidem naturaliter non poſſe interire; ſed negando ex hoc cõcludi, ipſum nunquàm eſſe cæpiſſe; nam, ut non eſſe cœperit per motũ, ex aliqua materia factum, nihil tamen prohibet, ipſum ex nihilo, per creationem, proxime à Deo fuiſſe procreatũ. Sed clamat Proclus, ex nihilo nihil fieri,

ri; clamet ſane quãtum libet: nunquam certè creationem probabit Deo eſſe impoſſibilem. Ac nos quidem ſupra libr. 5. poſſibilem eſſe creationem, multis firmiſque rationibus confirmauimus; & quæ contra creationem obiici poterant, omnia repulimus.

DVODECIMVM ARGVmentum Procli.

VNiuerſi elementa, uel manent in ſuis locis naturalibus, quod ipſis eſt ſecundum naturam: vel circulo mouentur, & neque principium, neque finem habent mouendi. Si igitur Vniuerſi elementa in ſuis ſunt locis, neque vllum in alienum locum totum contendit, neceſſe eſt Vniuerſum expers eſſe mutationis: cum omnia, eaque tota id obtineant, quod ipſis eſt ſecundum naturam, tum quæ in eodem manent, tum quæ mouentur.

AD DVODECIMVM ARgumentum Procli.

HOc Procli argumentum, duobus ſyllogiſmis nititur. Vnus eſt hic, quę sũt in loco naturali, ea sũt incõmutabilia, at vnaquæque Mundi pars, tota ẽ in loco naturali, partes igiť Mundi ſunt incommutabiles, quare qui ex ipſis conſtat mundus, mutationis erit expers. Alter ſyllogiſmus, hic eſt: quæ in orbem mouentur, neque principium, neq; finem habent ſui motus, cælum autẽ vertatur in orbem, neque principium igitur habuit unquam motus, neque finem eſt habiturum. Sed in priori illud falſum ẽ, quidquid manet in ſuo loco naturali, eſſe immutabile. Elementa enim cõtigua, ut aer & ignis, aqua & aer, terra & aqua, in ſuis locis naturalibus poſita, tametſi cognata, & ut aiunt, ſymbola ſint, tamen quoniam ſemper altera qualitate ſibi inuicem aduerſantur, mutuo alterari, & commutari neceſſe eſt.

A Deinde, cum ait elementum manens in ſuo loco eſſe immutabile; uel intelligit de mutatione, quæ eſt ſecundum locum, vel de alia: utrumuis falſum eſt, nã multas partes cuiuslibet elementi, ſæpe numero a ſuis locis naturalibus ad loca non naturalia dimoueri cernimus: aqua item in ſua manẽs integritate, ſæpe incaleſcit, frigeſcit, diſcutitur in halitum, vertitur in aerem, & in ſe computreſcens, ſexcentas procreat animalium formas. Terram etiam in loco ſuo immutari, declarant tã multæ ſtirpium, & metallorũ ſpecies, quæ ex ipſa procreantur. At dicet, partes elementi poſſunt immutari,
B integrum autem, & totum elementum, nequaquam. Verùm, hoc eſt petitio principij; nam qui negat mundum æternum eſſe, partes eius omnino immutabiles eſſe itidem negabit, de utroque.n. par dubiratio eſt. Præterea, ſi nulla pars elemẽti eſt immutabilis, quõ Proclus abſq; demonſtratione ſumit, totum elementum eſſe immutabile, cum partium commutatio, contrarium ſentire ſuadeat? Eadẽ .n. eſt natura partium elementi, & totius elementi; quare ſi partes ſunt corrupti-
C biles, totum item ſuaptè natura eſt corruptibile. Vel igitur aliquando interibit, id qđ nos aſſerimus, uel nunquam; & ſic fiet, vt quod eſt corruptibile, nũquam corrumpatur: quod & repugnat naturæ, & aduerſatur ijs quæ traduntur ab Ariſt. in 1. de Cælo. quinimo Ariſt. ex motu, & quiete partium terræ in centro (neque enim contingit totum elementum terræ ſimul moueri ad centrum) argumentatur, totius terræ naturalem locum eſſe centrum.

D Neque uerò Proclus illud rectè cõcludit, cum ait, motus circularis caret principio, & fine, ergo ẽ æternus. Nã in antecedente, vel loquitur de principio & fine durationis, & ita petit principium, vt per ſe manifeſtum eſt: uel loquiť de principio & fine motus ex parte magnitudinis, & ita non ualet conſequentia. Etẽni, idem poſſet de motu cuiuslibet globi dici: in tali enim motu, non licet certum principium ſumere, aut finem, ex parte globi; non proinde tamen quiſpiam dicet, aut nunquam cœpiſſe motum globi, aut nunquam eſſe deſiturum.

ſatis idoneus : cum ipſe idem ſemper permaneat, nec vllo modo immutetur, nam ſi nunc eſt idoneus, & ex æternitate fuit; & ſi ex ipſa æternitate non fuit, nec nunc quidem eſt idoneus. Materia uero, ſimiliter ſemper fuit habilis, ad procreationem Mundi; cum ſit incommutabilis, & ſemper eadem permanens. Cum igitur, quod Mundus aliquando non fuerit, nec materiæ, nec efficienti, aſcribi poſſit, pro falſo habendum eſt.

AD DECIMVMQVARtum argumentum Procli.

IN hoc argumento, multa ſunt uitia: primũ eſt illud, quidquid fit, indigere materia; multa enim ſolum requirunt efficiēs, vt anima rationis compos, quæ & à Deo condita eſt, & quoniam eſt immortalis, ex materia fieri non potuit. Materia item prima, uel non eſt a Deo producta, quare Deus non omnium erit opifex, ſed erunt duo principia prima, Deus & materia prima, quod redolet nugas Manichæorũ; uel ſi eſt producta, ex materia alia produci non potuit, ne tes in infinitũ abeat. Neq; uero ad oſtendendũ, non quidquid fit, materia egere, multũ intereſt, ſiue id ab æterno, ſiue de nouo factum fuerit. Quemadmodum igitur, qui faciunt Mundum ſempiternum, & materiam, tametſi dicant Mundum à Deo fabricatum eſſe, nolunt tamen materiam præceſſiſſe conſtitutionem Mundi, ſed unà cum Mũdo ab æterno productam fuiſſe: ſic etiam nos qui uolumus hunc Mundum aliquando cœpiſſe, dicimus materiam ſimul cum Mundo cępiſſe. Alterũ uitium eſt, quod ſumitur tanquam certum, materiam eſſe immutabilem & ſempiternam, quod falſum eſt, & à nobis ſupra improbatum fuit. Tertiũ vitium eſt, quod duplex tantum cauſſa aſſignatur, propter quam Mundus non ſemper eſſe potuerit, nempe materia & efficiēs: cum neutra eatum ſit cauſſa, ſed

A alia, quæ prætermiſſa fuerit, nimirum, quod repugnet naturæ ipſius operis, æquale eſſe ſuo opifici, & repugnet Mundo ipſum coæternũ eſſe Deo, à quo fuit conditus: uel quia Deus ad manifeſtationem ſuæ gloriæ & perfectionis, melius eſſe iudicauit mundum fieri de nouo, quàm illum eſſe ab æterno; vel quia ex parte Mundi repugnat ipſum eſſe æternum; cum huic poſitioni, multa, quæ ſunt perſpicue falſa, abſurda, & impoſſibilia, ſint neceſſario conſequentia; id qđ ſupra breuiter oſtēdimus, & accuratius, ac diligentius infra docebimus.

B

DECIMVMQVINTVM argumentum Procli.

PArtes Mundi, nempe cælum, & quatuor elementa, ſunt æternæ; ergo etiam Mundus. neque enim totum ignobilius eſt ſuis partibus, cum ſit id cuius gratia partes ſunt, & non è contrario. Cælum autem Platoni ſempi- C *ternum eſſe placuit; quod vel motus eius, qui fit in orbem, apertè declarat: nam ortus, & interitus ineſt ijs quæ habent contrarium. Præterea, vnum vni tantum propriè eſt contrarium, vt à Platone explicatum eſt in Protagora: cum igitur cælum contrario careat, nam ſi cælo aliquid contrarium eſſet, motui quoque eius, alius motus contrarius inueniretur, at quis* D *is eſſe poteſt? Cum enim tres ſint motus ſimplices, circularis, & rectus, qui duplex eſt, vnus qui ſurſum fit, alter qui deorſum: quis erit horum, circulari cõtrarius? non is qui ſurſum fit, nam opponitur ei, qui fit deorſum; nec is qui fit deorſum, aduerſatur enim ei qui fit ſurſum; & iam poſitum eſt vni vnum tantum contrarium eſſe, relinquitur igitur, neque motui cæleſti, neque ipſi cælo quidpiam eſſe contrarium, Quare*

corpus erit diuerſum ab ijs, quæ ortum habent & interitum; vt ſunt quatuor elementa, & quæ ex ipſis fiunt. Porrò, ipſa elementa, licèt ſecundum partes ſuas gignantur, & intereāt, nihilominus tamen ſemper ſuum ſtatum naturalem retinent in ſuis locis remanentia. Mixta uero, nō partes Mūdi, ſed potius effecta dici debent, ad quæ procreanda, Dii, ut eſt apud Platonem, ex integritate elementorum partes mutuantur, quas iterum reſtituant illis: quod dictum eſt propter reſolutionem mixti in elementa, ex quibus conflatum erat. Ex ijs igitur, & uere, & conuenienter Platonicis decretis, atque principiis, demonſtratum eſt, mundum ſempiternum eſſe.

AD DECIMVM QVINtum argumentum Procli.

QVoniam Proclus nimium Platoni tribuens, ad confirmādā æternitaté Mundi, teſtimoniis eius abutitur, velut etiam nunc, affirmās cęlū ſecundum Platonem non eſſe compoſitum ex quatuor elementis, ſed eſſe quintam quandam naturam omnium ſublunarium corporum longe diſſimilē, hoc dicēs cōuenientér magis doctrinæ Ariſt. q̃ Platonicis; Videndū eſt, an Plato ita ſēſerit; an potius, vt nos oſtēdemus, cōtrarium. Plato (inquit Proclus) tribuit cælo motū circularé, qui diuerſus eſt à motibus omnium elementorū, ergo uoluit illud eſſe diuerſum ab illis. Procederet ſanè argm̄ ſi Plato feciſſet cęlum, vel corpus ſimplex, uel cōpoſitū, ſed inanimū; tale.n. argm̄ ex motu naturali ductū, in ſimplicibus corporib. & cōpoſitis inanimatis robur habet, ut uidere licet apud Ari. in 1. de Cæl. At cum Plato dicat cælum ex quatuor elementis, maiori tamé ignis portione, conſtare; ipſumq; animatum & ab anima motu cieri uelit, planū eſt Platoné attribuiſſe rotundam cōuerſionem cælo, nō quatenus corpus eſt ſeiunctum ab anima, ſed quatenus eſt aīal quoddam, cui anima motum circularē impartitur. Nā, & in animali motus progreſſionis, qui fit ad interiora, naturalis eſt ipſi, nō ratione corporis, fortaſſe.n. illi aduerſatur, ſed ratione animæ. Præterea, quid dicemus de ſtirpibus, quæ una cum ſolis conuerſione circunferuntur, quàobrem cognomines motui ſolis, Heliotropi nuncupantur? dicat nobis Proclus, cuiuſnam ſimplicis corporis naturalis eſt eiuſmodi motus? Anima igitur cæli circularé motū attribuit, ut adducat ipſum, quoad eius fieri pōt, ad imitationē mētis & intelligentiæ, in cuius actione, ut Platoni placet, pfecte ineſt cōuerſio, & motus circularis. Quemadmodum igitur, ut ſunt diuerſa gña animantiū, uolatilium, terreſtrium & aquatiliū, ſic aīa, quæ ī ipſis eſt, diuerſos motus exercet, & ad tales motus exequēdos, natura diuerſas figuras eorum corporibus accōmodauit, cum tñ omnia corpora ipſorū ex elemētis pariter compoſita ſint: ſic ēt cælū; quamuis ex elementis cōflatum fuerit, ob diuerſitatem tñ animæ à qua cietur, & figuram, & motum diuerſum à motibus omnium elemētorum ſortitum eſt. Adde, quòd ſi propriū eſt animantis mouere ſeipſum, ut eſt apud Platonē 10. li. de Leg. & aliis in locis: cum cælum Plato animatum faciat, aliquē motum habebit ab anima ſua, q. præter circularé, alius eſſe nequit. Hæc igitur duo in doctrina Platonis nō pugnant inter ſe, ut & cælum conflatum ſit ex elemētis, quatenus corpus eſt, & nihilominus, tñ, qm̄ animatum eſt animam habens diuinam, longe diuerſam multoq; præſtantiorem iis, quę ſunt in caducis & mortalibus animātibus, motum accipiat ab anima ſua diuerſum à motibus elementorū. Quid ſi dicamus cælum, qm̄ ex puriſſimo igne fere conflatum ſit, ſupernum locum occupaſſe, ibique conſtitiſſe, motum autē circularem quo circūfertur, ab alio principio, ab anima uimirum accepiſſe? quēadmodum in elemētis, quæ in ſuis locis naturalibus manent, idem affirmamus: nam ignis qui eſt ſub concauo lunæ, nec ſurſum nec deorſum moueť, ſed motu orbis cui cohęret, circumagiť, q. igitur cælum,

An motus cęli circularis arguat ipſum ſecū dū Platon. doctrinam, non eſſe cōpoſitum ex elementis.

cælũ, ſiquidem ſimile eſt elemẽtis, neq; deorſum feratur, neq; ſurſum, cũ eſt, quoniam in ſuo loco naturali exiſtit, nullũ .n. elementum in ſuo loco naturali manens, poteſt ab eo vllo genere motus naturaliter dimoueri, ſed tãtummodo vi; ꝙ autem in ſuo loco manens cælum in orbem feratur, facit id quidem anima cæleſtis, cuius ipſum eſt proximum inſtrumentum: quæ anima, cum ut intelligibilem conuerſionem, & perfectiſſimum illum motum circularem, qui menti & Intelligẽtijs ineſt, in Mundo ſenſibili, & in omniũ corpore nobiliſſimo exprimat; tũ ut res quę ſub luna ſunt, temperato ſyderum motu regat, cõſeruet, atq; moderetur, motum circularem cælo impartitur.

Sed pergamus ad alia, quæ Proclus in ſuo argumento ſumit, expendenda. Ac primo quidem Proclus ſibi contradicit; nã ait ea quæ oriuntur & intereunt, non eſſe partes Mũdi, ſed potius effecta: idẽ quoq; dicit, partes elementorum oriri & interire: cum igitur quidquid eſt pars partis, ſit pars totius, ut quia manus eſt pars corporis, & digitus eſt pars manus, erit ẽt digitus pars corporis: ſi partes elementorum non ſunt partes Mundi, neque ipſa elementa erunt; quod eſt abſurdum; ꝙ ſi ſunt partes Mundi, cum oriantur & intereant, falſa erit opinio ipſius affirmantis partes Mundi ab ortu, & interitu alienas eſſe. Præterea, ſi cũ ortus, & interitus eſt contrarietas, ut ipſe Proclus dixit; talis autem contrarietas, non modo in partibus elementorum, ſed ẽt in ipſis totis elementis primò, & ꝑ ſe inuenitur, totum elementum ab ortu, & interitu alienũ non erit. His adde, quod ſupra dictum fuit, cum totũ nil aliud ſit, quàm ſuæ partes coniunctim ſumptæ, & cum in corporibus ſimplicibus & homogeneis, cuiuſmodi ſunt elementa, eadem ſit ratio cuiuſlibet partis atque totius, ſi oẽs partes elementi ſunt caducæ, totum item caducũ, & mortale eſſe neceſſe eſt. Quid? quod nõ põt aliquid manere idẽ numero totum, uariatis omnibus partibus eius? Cum igitur nullũ elementum, idẽ numero ſẽper maneat, vtpotè cuius oẽs partes uariẽtur, ſanè vſ ſimile ſigmẽto, totũ elemẽtũ ab ortu, & interitu uindicare.

A Illud autem, nec uerum, nec Platoni cõſentiens uidet̃ corpora mixta nõ eſſe partes Mundi, ſed potius effecta: id .n. cuius detractione, uel abſentia, aliqd imperfectum, & diminutum eſt, ſuamq; perdit integritatem, ſine dubio, uel pars eius, uel ad ſubſtãtiam ipſius pertinens cenſeri debet: hæc .n. duo, totum & perfectum reciprocantur, ut docet Ariſtot. 5. Phy. te. 64 quod igitur facit ad perfectionem alicuius, id quoque ad eius integritatem pertinet, ac proinde pars illius ẽ; ſed Plato uult in Timæo, niſi adſint mortalia animantium genera, Mundum non fore perfectum; hæc igitur in ipſis Mundi partibus numerari debent. *An mixta ſint partes Mundi.*

B Verba Platonis in Timæo hęc ſunt: inducit .n. Deũ opificem Vniuerſi præſcribentem Diis, ea quæ facturi erant, ad hunc modum. [Tria genera nobis reliqua ſunt, eaque mortalia, quibus prætermiſſis, cæli abſolutio perfecta non erit; omnia .n. genera animantium complexu ſuo non tenebit, teneat ãt oportet, ut ei ne quid abſit: quæ ſi a me effecta ſint, Deorũ uitam poſſunt adæquare; ut igitur mortali conditione generentur, & uniuerſum verè

C ſit uniuerſum, uos ſuſcipite, ut illa gignatis, imiteminiq; uim meam, qua me in ueſtro ortu uſum eſſe meminiſtis.] ſi genera igitur animantium Mundo deſint, Mundus Platoni non erit perfectus; cenſet igitur is, animantia in Mũdi partibus eſſe numerãda. Et rectè ſane, nam mixta perfectiora ſunt elementis; & hæc illorũ cauſſa ſunt conſtituta. Denique, ſiue hoc quod omnia continet, Mundum appelles ab ornatu; ſiue vniuerſum, Oẽ, ac Totum, vtpotè cuius amplexu omnia coercẽatur; negare nõ potes, eius partes eſſe

D & qdẽ potiores, corpora mixta, quippe quæ cum uarietate, tum perfectione naturæ, multum præſtent elementis.

Plat. autem ſenſiſſe, ex quatuor elemẽtis, tum Cælum, tum Mundum totũ eſſe coagmentatum, ex iis quæ ſubiũgã, perſpicuum erit. In Timæo ſic ait, [Vt hic Mundus eſſet animanti abſoluto ſimillimus, hoc ipſo quod ipſe ſolus, atq; unus eſſet, idcirco ſingularem Deus hũc Mundum, atq; unigenũ procreauit. Corporeũ ãt, atq; aſpectabile omne neceſſe *Pulchra diſputatio, & Plato sẽſit cælũ eſſe cõpoſitum ex elementis.*

eſt eſſe, quod natū eſt. Nihil porrò igni
vacuū videri poteſt; nec vero tāgi, quod
careat ſolido: ſolidum autē nihil, quod
terræ ſit expers. Quamobrem Mundum
efficere moliens Deus, terram primum
ignemque iūgebat.] Et quæ ſequuntur
vſque ad illa uerba. [Earum autem qua
tuor rerum, quas ſupra dixi, ſic in omni
Mundo, partes omnes collocatæ ſunt, vt
nulla pars cuiuſuis generis excederet ex
tra, atque in hoc uniuerſo ineſſent gene
ra illa vniuerſa,] Ex quibus uerbis aper-
tum eſt, Platonem, & cælū, & totū Mun-
dum ex quatuor elementis conſtituiſſe.
In cælo autem, plurimum igneę ſubſtan
tiæ ineſſe dixit. Nam cum quatuor ſint
animantium genera. Vnum cęleſte, atq;
Diuinum; alterum pennigerū, & aereū;
tertium aquatile; terrenum quartū; di-
uinæ animationis (inquit Plato) ſpeciē,
Deus maximè faciebat ex igni; vt & ſplē
didiſſimus eēt, & aſpectu pulcherrimus.
Cumq; eum ſimilem uniuerſi naturæ ef
ficere vellet, ad volubilitatem rotunda-
uit, comitanteque eum ſapientia, opti-
mæ mentis effecit, circumque omne cæ
lum ęqualiter diſtribuit, ut hunc uarie-
tate diſtinctum bene Græci *Κόσμον*, nos
lucētem & ornatum Mundum nomina-
remus. Hęc ex Platone. Quę vero aduer
ſus hanc Platonis ſentētiam in 1. Meteo
rorum Ariſ. ſcribit, parui momenti ſunt
apud Platonicos. Si enim, inquit Ariſto-
teles, cælū igneum eſſet, cum incredibi-
li propemodum exceſſu hunc Mundum
inferiorem ſuperet, iam pridem oīa, quę
continentur in ipſo, incendio cōſumpta
fuiſſent. Sed ipſi reſpondent, cum elemē
tum ignis contineat cætera elemēta, ac
proinde multis partibus maior ſit illis,
qui fit, vt quæ ab eo continentur, non ſi
militer conflagrauerint? Deinde, Ariſto
teles lib. 2. de Generat. tex. 20. & 21. ait
ignem elementarem, noſtrati igni diuer
ſum eſſe: hūc enim non eſſe ſimplicem,
ſed mixtum, & habere caloris exceſſum,
vimque vrendi & abſumendi corrumpē
dique corpora: illum aūt minimè: quē-
admodum nix, ſeu glacies, ſeu gelu, frigi
di eſt exceſſus; naturalis enim ignis uiā
potius imparriendi, quam vrēdi uiribus
præditus eſt, ceu in nobis inſitus calor.
Præterea, quo ignis eſt in tenuiori materia,

A ria, eo minorē vim habet vrendi, ut fer-
rum candens magis vrit, quam carbo, &
flamma, quam elemētaris ignis; cum igi
tur cælum ex puriſſimo, tenuiſſimoque
igni cōſtet, mirandum non eſt ſi quam-
uis magnitudine multum excedat, ea ta
men quæ ſub ipſo ſunt, nequaquam in-
cendat.

Platonis autem pręcipui interpretes, *Teſtimonia Platonicorum, quod cælum, ſecundū Platonē ſit cōpoſitum ex elementis.*
idem quod nos ſupra docuimus ſenſiſſe
Platonem, aſſeuerant. Taurus (ut refert
Philoponus) in 1. com. in Timæum. poſt
quam locum Platonis a nobis ſupra cita
tum expoſuit [Theophraſtus, inquit, ꝙ
B ſi aſpectabile & tractabile ex terra ſunt
& igni, ex his cælum, & aſtra cōſtabunt;
nō ſunt aūt hęc, inquit, ex illis, quintum
corpus introducēs, quod uerſatur in or-
bē. Verū, ubi quintū corpus illud eſſe do
cuerit, tunc hiſce cōtradicat.] Hæc Tau-
rus. Qui non modo uult cęlum, & Mun-
dum ex quatuor elementis concretum
eſſe, ſed etiam aduerſatur Theophraſto
id negāti, & quintum quoddam corpus
ex Ariſtotelis ſententia introducenti.
Porphyrius in expoſitione eorundē ver
borū, idem ſentit: & poſt multa, ſubiun-
C git hæc. [Mundum ex quatuor conſtitu-
tum eſſe elementis, diſerte dicit Plato,
quaſi quintū illud corpus, quod ab Ari-
ſtot. & Archita inducitur, non eſſe puta-
uerit.] Proclus quoque, tum in expoſi-
tione Timæi, tū in eo libro, qui inſcribi-
tur Obſeruationes eorū, in quibus Pla-
tonis Timæo cōtradixit Ariſtoteles: poſt
quam multis verbis explicuit quomodo
vniuerſum ex quatuor elemētis cōſtet,
& cælum ex igni, itemq; aſtra: poſtremo
ſubiungit hæc, [non igitur, quaſi peregri
nam in uniuerſo cælorū naturam indu-
D cere oportet, ſed illic ſummā perfectio-
nem naturæ eorū, quæ hic uiſuntur con
ſtituētes, per illam, eamque quæ illis ſit
cognata, his corporibus ortū tribuere.]
Plotinus in lib. de Mundo, eādem quam
nos, Platoni ſententiam tribuit, eamque
multis uerbis, & explicat, & tuet̄, aduer-
ſus Ariſto. cuius uerba, ne ſim prolixus,
hic non aſcribo. Poſtremo, Ariſtoteles
Platonis diſcipulus, ſentētiam, quā Pla-
toni adſcripſimus, reprehēdens, fecit cę-
lum quintum quoddam corpus ab ele-
mentis diuerſum. His accedit, quod Pla-

to

to nõ agnouit corpus aliud ſimplex præter quattuor elemẽta; ſic enim i Timæo ſcribit, [dicendum eſt igitur cuiuſmodi potiſſimum quatuor corpora fiant; nam ſi hoc ſemel erimus conſequuti, procreationis terræ, & ignis, & eorum, quæ pro rata portione in medio eorũ interiecta ſunt veritatem facile cõſequemur: tum enim nemini cõcedemus, pulchr.ora ijs, quæ ſub aſpectum cadãt, corpora uſquã inueniri, quorum quodque ad ſuum genus referatur.] ſi igitur Plato negat ullũ corpus eẽ pulchrius his quatuor elemẽtis, aut his quæ fiũt ex ipſis, proculdubio non putauit cælum eſſe oĩno diuerſum ab illis. At dicet aliquis, Platonem, quinque ſolidarum figurarum, quæ rectis cõſtituãtur lineis, & planis ſimilibus, ac naturæ eiuſdẽ, cuiuſmodi ſunt Cubus, Pyramis, Octaedrum, Icoſaedron, Dodecaedrum. quatuor priores, quatuor elemẽtis attribuere; nimirum terræ Cubum, Pyramidẽ igni, Icoſaedron aquę, Octaedrum aeri, poſtremam autem, Dodecaedrum, ſine dubio cęlo aſcribere: quare is non obſcurè indicauit, ſicut figuram, ſic etiam naturã cæli, diuerſam eſſe ab elementis. Sed hi errãt, non.n. Plato, illa figura Dodecaedri Deum uſum eſſe ait ad compoſitionem cęli, ſed ad uniuerſitatis cõſtitutionem: ut ex iis uerbis quæ ſunt in Timæo, perſpicuum eſt; [cũ præterea inquit quinta quędam ſit compoſitio, ea Deus ad uniuerſi conſtitutionem eſt uſus; eaq; figurauit, & deſcripſit uniuerſum.] Hæc pluribus diſſeruimus, ut demonſtraremus, Platoni cælum non eſſe talem quãdam naturam diuerſam ab elementis, qualem induxit Ariſtoteles, ſed eſſe ex elementis compoſitum.

DECIMVM SEXTVM argumentum Procli.

Materia ſempiterna eſt, & per ſe habilis ad ſuſcipiendas formas; vel igitur formæ in ea ſemper extiterunt, & ſemper erũt, & ſic Mũdus principio, & fine carebit: vel non ſemper fuerunt, aut erunt; quod eſt abſurdum: quomodo enim materia ex æternitate formis caruit, ad quas ſuſcipiendas ſemper fuit habilis? Sed fortè dices, ab æterno materiam habuiſſe formas vagas, imperfectas, & inordinatas; poſtea vero, productas fuiſſe formas perfectas. Verum id dici nequit, cum enim materia per ſe, ac ſemper habilis ſit ad ſuſcipiendas formas perfectas, nulla poteſt reddi cauſſa, cur non ab æterno illas habuerit. Deinde, quid opus fuit prius habere formas imperfectas, vt deinde perfectas habere poſſet? quod autem Plato, materiam prius immoderatè ad inordinatè motam fuiſſe dicit, id non ita accipiendum eſt, vt prius fuerit inordinata, deinde ordinata; ſed cogitare debemus, eum illis verbis exprimere voluiſſe, qualis nam materia ex ſe, & ſuapte natura eſſet, niſi ab opifice Mundi diſtincta, & exornata fuiſſet.

AD DECIMVM SEXTVM argumentum Procli.

Quid ſit illud, quod dixit Plato ante Mundi effectionẽ, vago & inordinato motu agitatũ fuiſſe.

Aeternitas materiæ, qua fulcitur argumentum, iã ſupra improbata fuit, quare neceſſariũ nõ eſſet pluribus uerbis hoc argumentum refellere. Sed illud falſum eſt, Platonem, per id, quod inordinatè mouebatur, intellexiſſe materiã primã; Porphyrius enim ait intelligenda eſſe corpora naturalia, ex quibus mundus coagmentatus eſt; q̃ quoniam naturalia ſunt, mouentur illa quidem, uerum niſi ab opifice Mundi in ordinem digeſta eſſent, & ſuum quodq; ſitum, & locum ab Architecto Mũdi accepiſſent, turbato, & uago motu agitata fuiſſent; vt nauis dũ gubernatore, & currus cum auriga deſtituitur Id autẽ Platonẽ ſenſiſſe, illa verba indicant. [Quidquid enim erat, q̃d ſub cernendi ſenſum caderet, id ſibi aſſumpſit, nõ tranquillũ, & quietum, ſed immoderatè agitatũ & fluitans, idque ex inordinato in ordinẽ adduxit.] Quænam, inquit Porphyrius, ſunt, quæ ſub ſenſum cadunt, niſi corpora?

ra?materia enim,cum ſecundum Platonem uix aut ne uix quidē ſpuria cogitatione cōprehendatur,in iis quæ ſub ſenſum cadunt,numerari non debet.

DECIMVMSEPTIMVM argumentum Procli.

EXemplar Mundi, Plato dicit eſſe vnigenum, ſempiternum, & numeris omnibus abſolutum: cum igitur Deus Mundum fecerit huic exemplo ſimillimum, quēadmodum fecit Mundum vnū & abſolutum, ſic etiam ſempiternum feciſſe credendum eſt. Imago enim,vt perfecta ſit, debet omnino ſimilis eſſe exemplari. Si igitur Mundus ortum, & interitum habet, nulla ex parte ſimilis erit exemplari: ſiu autē, vel careat interitu habens ortum, vel careat ortu,habens interitum,non vtraque ex parte, ſed ex altera tātum exemplari ſimilis erit.

AD DECIMVMSEPTImum argumentum Procli.

HOc argumētum,idem eſt propemodum,cum quarto ſuperius poſito,ac refutato; quocirca eādem habere debet ſolutionem. Plato autem vult Mundum, ita ſimilem eſſe exemplari, vt quemadmodum exēplar ex omnī conſtat æternitate,ſic Mūdus per omne tempus perpetuo, & procreatus, & inſtans, & futurus ſit. Lege Timæum ibi, [vbi autem moueri,& viuere, ſempiternorum Deorum factum à ſe ſimulachrū, intellexit Pater, qui procreauit, opere delectatus eſt,&c.] Cum igitur Plato velit Mūdum, ita ſimilem eſſe exemplari, vt ſicut illud per omne æuum, ſic Mundus duret per omne tēpus, debuit ſanè Proclus oſtēdere,Platonem feciſſe tempus ex utraque parte infinitum; ut inde concludere poſſet, Mundum ex ſententia illius, ſempiternum eſſe; ſed id Proclus callide tacitus prætermiſit, qa pro-

A bare non poterat.In Timæo enim Plato ſic ait.[Tempus inquit unà cum cælo factum eſt,ut ſimul generata, ſimul etiam diſſoluantur,ſi quando ulla eorum futura erat diſſolutio,] & iterū. [nā dies,noctes, menſes, & annos, cum ante natum cælum in natura non eſſent,demum uoluit procreari, cum cælum productū eſt in natura.]Huic rei fidem facit Ariſt.lib. 8.Phyſi.tex. 10.ita ſcribens. [Plato tempus generat ſolus,cum cęlo enim ipſum ſimul eſſe factum, cælum autem factum eſſe air.]Quod ſi Proclus cōtendat,Mundum exemplari ſuo eſſe oportere omni-
B no ſimilem,cum exemplar Mundi ſit immutabile,indiuiſibile, totum eſſe ſimul in ſe habens, nō ſenſibile, ſed tantum intelligibile,cur Mundus etiam(ſiquidem eum omnibus rebus exemplari neceſſe eſt eſſe quam ſimillimum) non eſt immobilis,indiuiſibilis,incorporeus,denique talis, qualis non eſt, nec eſſe poteſt?

DECIMVMOCTAVVM argumentum Procli.

C *SI in Deo duæ ſunt voluntates,vna, vt nō ſit aliquid inordinatum,quod Plato indicat illis verbis. (cum enim conſtituiſſet Deus nihil mali admiſcere, ex inordinato ipſum adduxit in ordinem.) Altera, vt vniuerſum bene colligatum,& ordinatum conſeruetur, quam innuit Plato illa oratione, (nam cum voluntatem, & conſilium meum nactis ſitis,quod maius eſt uinculum ad perpetuitatem veſtram,quàm illa qui-*
D *bus eſtis, tum cum gignebamini colligati, &c.) neceſſe igitur eſt, has voluntates, aut ſemper eſſe in Deo; aut interdum utramque, vnam prius, alteram poſterius; at interdum eſſe, interdum autem non eſſe, non conuenit ei, qui ſemper eſt, & immutabilis ſemper perſeuerat: & prius, ac poſterius in ijs tantum inſunt, quæ tempori ſubiecta ſunt: quod ſi vtraque voluntas ſem*

per

*per quod vult efficit, ſemper igitur, &
inordinatum obliteratur propter per-
petuam voluntatem, vt ipſum non ſit,
& ordinatum conſeruatur propter vo
luntatem, vt ipſum ſit perpetuum; cū
vtraque voluntas ſit ſemper. Quare ſi
ſit vtrumque ſemper, non prius erit
inordinatum, quàm ordinatum, nec or-
dinatum, quàm inordinatum. quod ſi
id quod ordinatum eſt, principio & fi-
ne caret, Mundus autem nihil aliud
eſt, quàm ordo, & id quod adductum
eſt in ordinem: Mundus igitur ortus,
& interitus expers erit.*

AD DECIMVM OCTAnum argumentum Procli.

DEus ſēper uult, ut nō ſit aliquid
inordinatum: īordinatum enim
Deus, & natura refugit; nō tamē
ideo ſequitur, ut ſi ſemper uult non eſſe
inordinatum, aut ſemper uult eſſe ordi C
natum, ipſum ordinatum ſēper ſit, ſem
per enim Deus, ut ait Plato, uult bonis
omnibus Mundum explere, non tamen
omnibus bonis ſemper Mundus exple-
tus eſt. Semper uult Deus, nō eſſe malū,
bonorum enim, iquit Plato, ad nullum
aliud, quàm ad Deum cauſſa eſt referen
da; malorum autem, alia quæpiā eſt re-
quirenda cauſſa, mali enim cauſſa, nō eſt
dicendus Deus, non tamen ideo ſequi-
tur, ut malum ſemper nō ſit in Mundo.
Poſtremo, ſēper uult Deus ea quæ ſiūt
in Mundo, non tamē neceſſarium eſt ea D
ſemper fieri, aut eſſe. Quamuis igitur
Deus ſemper uelit aliquid, uult tamē il
lud eſſe, ſicut natura eius patiť. Et ipſe
quidem ſemper uoluit Mundum eſſe ta
lē qualis nunc eſt, ſed nō uoluit, ut Mun
dus ſemper talis eſſet. Eſt igitur æterni-
tas in uolitione Dei, ſed non in effectio
ne Mundi.

Deinde, non ſi quod Deus uult, ali-
quando eſt, aliquando non eſt, ideo dice
re oportet Deū interdum hoc, interdū

A illud uelle. Vna eſt enim, & ſimplex Dei
uoluntas, cuius unaquæq; res particeps
eſt, quoad natura ipſius patitur. Vult
Deus omnia eſſe ſimilia ſibi, uult eē bo
na, & conſeruari: ſimilitudinis tamen,
bonitatis, & conſeruationis ratio, non
eadem eſt in omnibus. Semper igitur
uolebat Mundum eſſe conditum: uerū
ut poteſt eſſe Mundus & ſuapte natura
eſt capax durationis, ita eſſe uolebat.
Si igitur immortalitati, immutabilitati,
æternitati, atque indiuiſibilitati Dei,
non repugnat mortalitas, mutabilitas
& extenſio rerum quas producit: nō ité
B abſurdum erit, Deum uoluiſſe ſemper
Mundum fuiſſe ordinatum, ipſum au-
tem non ſemper fuiſſe: non enim uoluit
ut Mundus ſemper eſſet ordinatus, ſed
ipſe ſemper, & ab ęterno uoluit, ut Mū
dus tunc, & talis eſſet, quādo, & qualem
eſſe, uel poſſibile, uel melius erat.

DECIMVM NONVM ARgumentum Procli.

*QVidquid uatum eſt, aliquando
interibit; omne, quod caret ortu,
caret eti ā̄nteritu: quæ duo pro-
nunciata, non modo ſunt Ari. in 1. de
Cælo, verumetiam Platonis, qui ho-
rum alterum, in libris de Republica, al
terum in Phędro pronuntiat. Verum,
id omne, quod natum eſt, manet inte-
ritus, inquit Socrates, Muſarum per-
ſonam refereus; & quod generatum nō
eſt, interitu carere eſt neceſſe. Ex qui-
bus pronuntiatis, alia duo deducun-
tur, Vnum eſt, quidquid interire po-
teſt, id generatum eſſe; nam ſi non eſſet
generatum, careret interitu, per ſecun
dum Pronuntiatum. Alterū eſt, Quid-
quid non pōt interire, id non eſſe gene-
ratum: nam ſi generatum eſſet, ut in
primo dictum eſt pronuntiato, aliquan
do interiret. cum igitur Mundus in-
terire nequeat, bonuus enim fuit opi-
fex ipſius, improbi autem uidetur eſ-*

ſe,

ſe, quod bene compactum fuit, velle diſſoluere, & immortalium inquit Plato, ipſe eſt opifex: quod autem immortale eſt, hoc non agnoſcit caſum, ſeu interitum, vt in Phædone dicitur, haud enim temere quidquam alind eſſet expers interitus, ſi quod immortale eſſet, non eſſet huiuſmodi. Cum igitur Mundus interitu careat, carebit etiam ortu, per ſecundum pronuntiatum.

AD DECIMVM NONVM argumentum Procli.

CVm hoc argumentum parum diſcrepet ab octauo, ſolutio illius ad hoc idem refellẽdum accommodari poſſet.

An Plat. sẽ ſit mũdum eſſe incorruptibilem.

Sed poteſt etiam, hoc modo reſponderi; dupliciter aliquid dicitur eſſe tale, uel intrinſecè & per ſe, ſic ignis eſt calidus; uel extrinſecus, & ab alio, ut calor in aqua & ferro candente. Præterea, dr̃ etiam aliquid perpetuum, uel quod etiã idem numero ſemper maneat; uel quod partes eius deperditæ cõtinenter inſtaurentur. Mundus igit̃ inſolubilis dicitur, & immortalis, non per ſe, ac intrinſecè, nã in Timæo ſic ait opifex Mundi, [Quoniam inqnit, orti eſtis, haud quaquã eſtis indiſſolubiles,] ſed tantum extrinſecus, nimirum ob propoſitum & uoluntatem opificis, qui qđ ſuapte natura ſolubile eſt, conſeruat, & partes eius cõtinenter inſtaurat, ne aliquando omnino totũ collabatur. Rectè igitur apud Platonẽ Mũdi opifex ait, [nam cum uoluntatem inquit, & cõſilium meum nacti ſitis, quod maius eſt uinculum ad perpetuitatẽ ueſtram, quàm illa quibus eſtis tunc cũ gignebamini, colligati, neutiquã diſſoluemini.] Deinde, Plato ſimpliciter ait Mũdum eſſe ortum, & ſuapte natura pronũtiat eſſe diſſolubilem, conſilio tamẽ Dei nunquam diſſolutum iri. Stultũ igitur eſt, ex eo quod Plato ſecundum quid ait Mundum eſſe indiſſolubilẽ, negare Mũdum ſecũdum Platonem, ortum eſſe, cũ tamen hoc ille apertè, & ſimpliciter pronuntiet. Quando igitur ait, quod natum A eſt eſſe diſſolubile, ĩtelligit per ſe, ac ſuapte natura. Cum uero inquit Mundum indiſſolubilem eſſe, intelligit extrinſecus, ac ex Diuina uoluntate.

Sententia Galeni.

Huic rei fidem facit Galenus, qui in quarto lib. eius operis, quod ſcripſit de Demonſtratione, referente Philopono in eo libro, quem contra Proclum ſcripſit, quatuor pronũtiata ſupraposita, diligenter expendit: & ad extremum ait, illud pronuntiatum (Quidquid eſt incorruptibile, non eſſe generatũ) dupliciter accipi poſſe uno modo, ut ꝑ incorrupti B bile, intelligamus, id quod per ſe, ac ſuapte natura expers eſt interitus, quia eſt ſimplex, & perpeſſionis expers, & ſic uerum eſt pronuntiatum: altero modo, ut per incorruptibile intelligatur id, quod per ſe eſt mortale, ſed extrinſecus, & ab alio aſcititiam obtinet immortalitatẽ: quemadmodũ de Dijs Plato in Timæo dicere uidetur. Verba Galeni hæc ſunt. [Compoſita eſt notio ſempiterni, quoniã ortus, & interitus eſt expers] utriq; autem alterum eſt cõſequens, nimirum hoc quoque in loco demonſtrãs utrum C uis horum ſit, alterum protinus eſſe conſequens: illo aſſumpto, demonſtrauit, cuiuſmodi eſſet propoſitũ. Si igit̃ probe ab omnibus, ut cõceſſum recipitur (& quod ꝓcreationis eſt expers, id eſſe cõſequẽs, ut non intereat) id expendentes, partim intelligemus, pronuntiatum eſse, quod demonſtratione nõ indigeat, ſed primũ, & quod per ſe fidem mereatur: partim uero à quodam alio euidẽte pronuntiato cõfirmari, quod paulo ante huiuſmodi eſse dictum eſt: (ſi quid ꝓcreationis rationem nullo modo cõtinet, illud ne- D que interitus rationem ſubibit.) Quod igitur, quicquid ortu caret, protinus, & interitu careat, ꝓ̃ỏpte, & ſine ulla hęſitatione recipit intelligẽtia; & ſi quid eſt aliud eorum, quæ ad notionem ſunt euidentia, tale eſt hoc pronuntiatum. Tamen (quidquid eſt expers interitus, id neceſſariò ortu carere) hoc indiget quadam determinatione, ut prompte ipsũ accipiamus. Quæ eſt igitur determinatio? certè, ut diſtinguamus quomodo hoc (interitus expers) concedendũ ſit, utrum quod neque omnino rationem

inte-

interitus accipiat, vt quod omnino ſimplex eſt, & perpeſſionis expers; an uero, vt quod inſtauratoriam immortalitatē obtinuit? Quemadmodum de Dijs Plato in Timęo dicere videtur, vbi Deū primum cum ijs inſtituit differentē, eſt autem hæc eius dictio. [Quoniā generati eſtis, haud quaquam eſtis indiſſolubiles prorſus, & immortales, nunquam tamē diſſoluemini, neque mortis ulla fata vos perimentur; maius eſt enim ad perpetuitatem ueſtram uinculum, meum conſiliū, quam illa quibus eſtis, tunc cum gignebamini, colligati,] hoc ipſum autē, & in Politico, de toto cælo perſequitur. Concipitur enim quidpiā, quod & ſi natum ſit, nunquam tamen ſit interiturum, ut Lacedęmoniorum Ciuitas (liceat hoc uti exemplo) fiet enim, ut ea nunquam intereat, quanquam ſingulas domos, & partem unamquamq;, eam naturam ut perimantur, habere concedamus. Verū, quia fieri poteſt, ut paulatim fiat iſtauratio, fieri etiam pōt, ut uniuerſum ſimul, nunquam diſſolutum intereat. Neq; uerò Ciuitatem tantum ad hūc modū permanere incorruptam poſſumus cogitatione concipere, ſed unicam quoque domū, ſi quod in ea fatiſcit, inſtaurationē ſubinde conſequatur. Secundum hāc igitur rōnē, ſi quid ortu careat, id omnino expers eſt interitus, ſin uero careat interitu, non neceſſario procreationis eſt expers.] Hæc Galenus.

VIGESIMVM ARGVmentum Procli.

PLato in Politico ait res diuiniſſimas, ſemper in eodem ſtatu permanere ſimiliter affectas & prorſus immutabiles. Cum igitur opifex Mundi ſit quidpiam omnium Diuiniſſimū, ſemper idem & ſimiliter affectus erit. Quare alienum eſt ab ipſo, interdum facere & interdum non facere; ſed conuenit illi, vel ſemper facere, vel nunquam facere. At nunquam facere in eum qui eſt opifex omnium rerum, cadere nequaquam poteſt: relinquitur igitur, vt Deus ſemper Mundum faciat, ac proinde Mundus ſempiternus ſit. Præterea, Deus vt in Thimæo legitur, Mundum condidit diuini exemplaris perfectiſſimam imaginem, cū igitur exemplar omnino ſempiternum ſit, neceſſe eſt Mundum, ſiquidem eſt imago ipſius, ambifariam ſempiternum eſſe. Ad hæc, Plato Mundum Deum vocat; Deorum autem genus, & mutationis, & uitij expers eſt, quare Mundus ortu, & interitu carebit.

AD VIGESIMVM ARGVmentum Procli.

IN hoc argumēto, nihil noui fere Proclus affert; nam prima pars argumenti, ſupra in ſexto argumento, ſecūda in decimo ſeptimo, tertia in undecimo, & ab ipſo tractata, & nobis refutata fuit.

Si autem Plato, aliquando Mundum uocauit Deū; id fecit, fabuloſam Poetarum conſuerudinem ſequntus, ex orphicis uerſibus id accipiēs: qui Poetę, nihil eſt in natura rerum, cui non diuinitatis cultum attribuerint. Cumque Poetarū mos ſit Deorum ortus tradere, mortes autem ipſorum reticere, mirum non eſt, ſi cum Plato Mundum ortum eſſe, neq; interiturum eſſe dixerit, Deum ipſum, Poetarum cōſuetudine appellet. Et quāuis Plato in libro de Republica Poetas multis criminibus inceſſat, eoſq, de ſua Ciuitate depellat, nōnunquam tamen, ne uel receptos Deos improbare, & noua īducere dæmonia uideatur, quod nouerat Socrati mortem attuliſſe, ad Poetarum conſuetudinem delapſus, fabulis ipſorum interdum utitur. Oportebat autem Proclum animaduertere, cum Plato in Timæo Deum ait eſſe Mundum, & ſtellas omnes quæ conſpiciuntur, ſolem inquam & reliquas; quænam mox ſubiūgat; appellat enim Deum Oceanum, Salatiamq; cęli ſatu, terræque cōceptu generatos, ex his Phorcin, Saturnum, & Opem; deinceps Iouem, atque Iunonē,

An Plato uere ſēſit, Mundum, cælum, & Aſtra eſſe Deos.

ac reliquorum Deorum proſapiã. Qua- A
re,ſi q̃ Plat.hic Mundum Deum eſſe in-
quit, Proclus inde vult efficere Mũdũ p
petuum eſſe;pari item rõne concludam
ego,Saturnum,Iouem,reliquoſq; ſupra
commemoratos,q̃ a Plat. ibidem nomi-
nentur Dij, ſempiternos,& ſine ortu, &
interitu fuiſſe; cum tamen eos natos eẽ,
ac progenitores habuiſſe,Plat. teſtetur.
Vocat etiam Plato cælum Deum,anti-
quorum hominum exiſtimationẽ ſequu
tus; qui cum nihil præter res corporeas
intelligerent,in iis autem cælum princi
pem locum obtineret,ipſum a ſempiter
no curſu τὸν θεὸν appellarunt.ſic.n.apud B
Platonem cum Hermogene loquens So
crates in Cratilo ait, [qui in Græcia pri-
mi homines extiterunt , uidentur mihi
ſolos hos Deos exiſtimauiſſe(vt hodie ẽt
barbarorum plerique) Solem nẽpe,Lu-
nam,Cælum:ut cum viderent eos ſempi
terno curſu incedere, ab hac τοῦ θεῖν .i.
currendi natura θεοὺς ideſt Deos appella
uerint.Poſtea aũt,cum alios Deos obſer
uauiſſent,eos nomine eodem nuncupa-
uerint.] Ac Plato quidem,rectè de Deo
ſenſiſſe uidetur.Nam in Timæo,unũ eſſe
Mundum oſtendit,q̃ unum ſit eius exẽ- C
plar,unuſque eius opifex Deus.Et in epi
ſtola ad Dionyſium ait,ſe epiſtolas quas
ex animi ſui ſententia ſcribit, ex unius
Dei præfatione & nuncupatione ordiri;
quas verò ex aliorum ſenſu, & in aliorũ
gratiam exarare cogitur,eas a Deorũ ap
pellatione inchoare. Et cum Plato oẽs
alias res ab uno Deo , uel proximè, uel
per Deos ſecundos conditas,&ſuapte na
tura mortales,ac diſſolubiles eſſe;Deiq;
munere res cæleſtes immortalitatẽ adi-
piſci cenſeat;qui potuit,ullam earum re
rum,Deum eſſe arbitrari? Interdum ta- D
men multos Deos nominat,& colendos
eſſe aſſerit:ueram,quam de Deo ipſe ſẽ-
tentiam habebat , in vulgus non enun-
tians:ne patriis legibus aduerſari,& a cõ
muni hominum ſenſu , & opinione ab-
horrere uideretur; ſicque populi inuete
ratis erroribus aſſueti, & ueritatis , quæ
de vno Deo eſt,minime capacis , odium
& furorem , qui in necem Socratis tan-
topere ſæuierat,aduerſum ſe concitaret.
Sed illud Platoni condonari nõ poteſt:
q̃ Intelligentiis,Dæmonibus, Aſtris,ẽt

A Dijs poetarum,cultum adhibere,preces
fundere,uota nuncupare, ſacrificia face-
re iubeat Indignũ enim eſt,tantum Phi
loſophum, in re tanti momenti,quanti
eſt agnitio ueri Dei, metu mortis , non
modo celaſſe ueritatem , ſed etiam tam
falſas,&impias de Deo uulgi opiniones,
auctoritate ſua fouiſſe, atque confirmaſ
ſe . Sed ad Procli argumentationem re-
deamus.

Plato Mundum ait eſſe Deum , ergo
Mundus, inquit Proclus, non eſt ortus.
Atqui oportebat Proclum audire Plato
B nem vtrumque dicentẽ, & Mundũ Deũ;
& ipſum nihilominus ortum eſſe. Opor
tebat meminiſſe,Platonem nomen Dei,
etiam iis rebus,quas generatas eſſe con-
ſtat tribuiſſe. Oportebat conſiderare,no
men Dei,cum Mundo tribuitur,nõ pro-
prie ſumi a Platone , ſed eo modo , quo
ſupra declarauimus. Quod autem Plato
Mundum,nec proprie Deum eẽ,nec mu
tationis expertem cenſuerit, ex iis, quæ
ſcribit in Politico , manifeſtum erit [in
iiſdem.n.inquit,& eodem modo ſe habe
te,& idem eſſe,iis demum,& ſolis cõue-
C nit , quæ maximè ſunt diuina : corporis
autem natura in hoc numero haberi nõ
põt.Vnde,quoniam cælum , & Mundus
corpus participauerunt, mutationis ex-
pertia ſemper eſſe nõ poſſunt] & rurſus
in Timæo,[quid eſt,quod ſemper eſt,ne
que ullum habet ortum?&quid quod gi
gnitur quidem ſemper,nunquam eſt ta-
men? quorum alterum intelligentia cũ
ratione comprehenditur,quod unum ſẽ
per,& idem eſt: alterum,quod affert opi
nionẽ per ſẽſus rationis expertes, quod
totum eſt opinabile,id gignitur, & inte-
D rit,nec unquam uerè eſſe poteſt.] Verũ
de his ſatis.

Et argumentis quidem omnibus Pro
cli,pro æternitate Mundi ab eo allatis,
ſubtiliter,ut opinor,atque diligẽter,ad-
huc reſponſum & ſatisfactum fuit . Sed
quoniam in hac diſputatione, de Plato-
nis ſententia ſæpenumero utrinque di-
ſputatũ eſt:operę pretium eſſe duximus,
quid Plato de Mundo ſenſerit,ortus ſit,
nec ne,ſeorſim explicare.

An Plato ſenſerit Mundum ortum eſſe, & aliquando cæpiſſe, an potius ſempiternum eſſe, atque ortu, interituq; carere.

CAP. V.

QVoniam ſententia Platonis, ex iis quæ ſcripſit, tum alibi, tũ pręcipue in Timæo, elici debet, & qã verba eius, ab iis, qui in contrariã ſentẽtiam diſceſſerunt, uariè explanantur; id-
B circo operæ pretium eẽ duxi, locum Platonis in Timæo, ubi de molitione Mũdi loquitur, ĩtegrũ hic aſcribere; ut qm̃ ab iis, qui Platonem ſequũtur, multæ, & diſcrepãtes interpretationes illius loci ex cogitatæ ſunt, nos, quæ nam ſit germana ĩterpretatio, & uerbis Platonis maximè congruens, iudicare poſſimus. Verba Platonis in Timęo, ubi de ꝑcreatione Mundi loquitur, hæc ſunt. [De quo primum cõſideremus, quod in quæſtione de Vniuerſo ante omnia inueſtigari debet, utrũ
C ne ſemper fuerit ſine ullo generationis principio, an genitum ſit ab aliquo principio ſumens exordiũ. Id profectò cernitur, tãgiturq; & corpus habet; omnia verò hmõi, ſenſus mouent, quæ ſenſus mouent, opinione per ſenſum percipiũtur, hęc verò talia eſſe conſtat, vt gignantur, & genita ſint; quidquid autem gignitur, neceſſario ab aliqua cauſſa gigni aſſeruimus.] Hæc Plato: quibus uerbis, cũ apertè ſignificaret Mũdũ ortũ eſſe: Platonici tñ, ut Crãtor Platonis ĩterꝑs, Plotinus, Prophyrius, Iãblicus, Taurus Platonicꝰ,
D Proclus, Apuleius in li. de Platonis dogmate, Alcinous, & Simplicius, hunc Mũdũ ſempiternũ eſſe ex ſentẽtia Platonis pugnaciter defendere cũ in animum induxiſſent, excogitarunt multas acceptiones illius uocabuli (ortũ) ſeu (generatũ) ꝑter illã cõem, qua dr̃ aliquid generatũ eẽ, qđ prius non erat, & aliqñ cępit eẽ; in qua ſignificatione, cõtendũt Platonis verba accipienda non eſſe. Nos igitur expoſitiones illius uocabuli, quas ipſi commenti ſunt, commemoremus, & an verbis Platonis conueniant, expendamus.

A Taurus Platonicus, in Commẽtariis, quos ſcripſit in Timæum, quatuor acceptiones illius uocabuli (oriri) præter cõmunem eius ſignificationem, adfert. Primo modo, inquit, oriri dicitur, qđ nunquam quidem ortum ſit, in eodẽ tamen genere ſit cum iis, quæ oriuntur; ſic uideri dicimus, quod non viſum ſit, nec videbitur, ſed in eodem ſit genere cũ iis, quæ videntur, ut ſi quod ſit in centro terræ corpus. Tũ, dicitur oriri aliquid quoniã compoſitum eſt, quod tametſi nũquam generatum ſit, nos tamẽ, vt compoſitionem eius & melius intelligamus, & com-
B modius explicemus, cogitatione id generamus, ſuaſque in partes reſoluimus: ut ſyllabas ex elemẽtis, & figuras ex lineis generari dicimus. Deinde, dicitur etiam aliquid oriri, quia in eo ſemper eſt, ut gignatur, & non habet totum ſuum eſſe ſimul, ſed ẽ in perpetua commutatione; elementa enim continuò commutãtur, & in ſe mutuo cõuertuntur; orbes autẽ cæleſtes, licèt iidem ſubſtantia permaneant, tamen ob perpetuam conuerſionem, ſitus, aſpectus, atq; vultus, cõtinenter euariant. Poſtremo, ortus etiam dici
C poſſet Mundus, quoniam aliunde ipſi eſt tributa eſſentia, nempe à Deo, a quo exornatus eſt, & quo remoto, in nihilũ recideret; vt idem ſit Mũdum generatum eſſe, quod non ſua vi extitiſſe, ſed a Deo factum fuiſſe, ab eoque & regi, & conſeruari: ſic ſecundum eos, quibus cælum apertè ſempiternũ eſt, Luna ortũ, atque generatum a Sole lumen nacta eſt, nunquam fuit tamen, cum non ab ipſo illuſtrata fuerit. His inquit Taurus ſignificationibus, qui verba Platonis interpretatus fuerit, ſententiã eius aſſequetur; qui
D autem communem ſignificationem generationis, qua id, quod nõ fuit aliquando, in natura extitit, uerbis Platonis attribuerit, toto, ut aiũt cælo, a mente Platonis aberrabit. Hæc ex Tauro Philoſopho. Ex illis autem quatuor ſignificationibus, Crantor, poſtremam amplexus eſt; Porphyrius ſecundæ ſignificationi aſſentitur; Proclus, Iãblicus & Simplicius, duabus poſtremis adhæſerunt; Apuleius, & Alcinous, tertiam ſignificationem præcipuè ſequuti ſunt. Nos autem, quantũ cũ unaquæq; uerbis Platonis,

Taurꝰ Platonicus.

quæ

quæ ſupra poſita ſunt, vel congruat, uel A
diſcrepet, accuratè diſcutiamus.

Prima ſignificatio abſurda eſt, & non
ſolum à Platonis, verum etiam à cōi ſen
ſu aliena. Nam qui fieri poteſt, ut qđ nō
eſt corpus, vel ſubſtātia, ſit in genere cor
porum, uel ſubſtantiarum? genera.n. de
ijs, quæ ſubiecta ſunt ipſis, nomine, & de
finitione dicuntur; qui pōt inquam, fie-
ri, vt Mundus, qui ſecundum ipſos ortus
capax non eſt, ſit tamen ex genere eorū,
quæ oriuntur? quod ſi id, quod non eſt
ortum, tamen eſt ex genere eorum, quæ
poſſunt oriri, ergo per oppoſitionem cō B
uerſionis, aliquid erit ortum, quod ſit ex
genere eorum, quæ non poſſunt oriri; or
tum eſt igitur aliquid, quod oriri nō po
teſt. Quid? quòd generabile, & ingenera
bile ſicut corruptibile & incorruptibile,
vnius & eiuſdem generis eſſe nō poſsūt?
Deinde, abſurdus ē verborum Platonis
ſenſus, ſi hoc modo explanentur, ut per
ſe manifeſtum eſt. Præterea, id quod eſt
viſibile, tametſi in centro terræ iaceat,
aptū tamen eſt ſuapte natura videri: qua
re ſi ita Mundus dicitur eſſe ortus, ſua-
pte natura capax erit ortus, ex quo fiet, C
vt neceſſario aliquando ſit ortus; nā qđ
per ſe generabile eſt, non per aliam viā,
quàm per generationem uenit ad eſſe.
Poſtremo, Plato, quæſtionem proponēs
de molitione Mundi, dixit ipſum ortum
eſſe, non autem ex genere eorum, quæ
oriſtur: & quid per ortum intelligeret,
explicans ait. [Vtrum ſemper fuerit, ita
vt ortus ſui initium nullū habuerit; an
vero ortū ſit, ut ab aliquo tēporis prin-
cipio eſſe cœperit, & iterum. Tempus igi
tur una cum cælo ortum eſt, ut ſimul na
ta, ſimul etiam diſſoluantur. D

Altera ſignificatio, quare aliquid (au-
ctore Tauro) dicitur eſſe ortum, eſt, quo
niam eſt compoſitum, & cogitatione in
ea ex quibus eſt compoſitum, poſſit diſ-
ſolui, qua ſignificatione uſum fuiſſe Pla-
tonem, cum dicit Mundum ortum eſſe,
indicat, īquit Porphirius, probatio, quā
ſubiicit, [Ortus eſt, inquit, quādoquidē
cernitur, & tangitur, & eſt undiq; corpo
ratus] quib⁹ uerbis nil aliud ſignificatur,
quam Mundum eſſe compoſitum. nam
quod corporatum eſt, materiam habet,
& trinam dimēſionem, quod autem cer-
nitur, & tangitur, forma nequaquam ca
rere poteſt: quare compoſitum erit. Sed
primò, abſurdum eſt eam ſignificationē
Platoni affingere; quæ neque apud Pla-
tonem, neque apud vllum veterum Ora
torum, neque apud Ariſt. in 1. lib. de Cæ
lo tex. 110. ubi eius, qđ oritur, ſignifica-
tiones, tam ſubtiliter perſequitur, neq;
in communi vſu loquendi, reperitur.

Pręterea, vitio dandum eſſet Platoni,
quod tam inuſitata illius uocabuli ſigni
B ficatione uti voluerit, nec ante tradita
multiplici acceptione ei⁹ vocabuli, hoc
īdicauit, vt obſcuritas, & ambiguitas tol
leretur. Deinde, ſecundū hanc ſignifica-
tionem, ſenſus qōnis a Platone propoſi-
tæ, hic erit; Mundus ne, ſimplex ſit nul-
lum principium compoſitionis habens,
an compoſitus fuerit; quare illud (ſem-
per ne fuerit) pro (ſimplex ne ſit) uſurpa
tum erit; & illud (ortus eſt) pro (cōpoſi-
tus eſt) ſcriptum erit: Sed, quę neceſſitas
eò Platonem adegit, vt in re tāti momē
ti declaranda, tam ineptè verbis abutere
C tur? Adhæc, ſi per (non eſſe ortum) ſim-
plex, per (eſſe ortum) intelligit Plato (cō
poſitum) certè quæſtio, quæ a Platone
proponitur, nō eſſet adeo difficilis, ut ad
eam explicādam oportuerit Platonem,
Deos, Deaſque omnes inuocare, ut ſibi
ad huiuſce quæſtionis enodationem, eſ-
ſent auxilio. Quis.n. unquā in dubiū re-
uocauit, an Mundus ſit quædam res ſim
plex, an compoſita? Neq; verò, quæſtio
eſſet ꝓpria Vniuerſi, vt Vniuerſum eſt,
ſed cōis cuiuſuis corporis. Poſtremò, nō
aliter credendum eſt Platonem vſurpaſ
D ſe ſupradicta vocabula in Timæo, quam
in 6. lib. de Legibus, & in Epinomide; il-
lic enim ſcribit hæc. [Recte ſiquidem
hoc ſaltem omni homini perſuaſum eē
debet, quod hominum ortus, aut princi
pium nullum accepit, neque finem unq̃
eſt habiturus, ſed & ſemꝑ erat, & omni-
no eſt, & futurus eſt; aut ſi eē cœpit, prin
cipij quædā longitudo, a quo eſſe cœpit,
immēſo iā ante nos tempore præceſſit.
[Hic autem ſic ait.] Arbitrari aūt decet,
omnia quæ in cęlo ſunt animantium ge
nera, hęc eſſe. Quod ſanè in primis aſtro
rum

rum genus ortũ fuiſſe dicere debemus, corpus quidem nactum pulcherrimum, animam aũt beatiſſimam ſimul, & præſtantiſſimam. ex duobus autem ſortibus, alteram his tribuendam eſſe propemodum ducere debemus; nam aut ab interitu alienum & liberum a mortalitate, unumquodque ipſorum eſſe; & diuinum prorſus, atque neceſſariũ; aut certè diuturnam aliquam uitam habere, quę cuique horum ad uiuendum ſatis ſit, & qua longiore non indigeat.

Contra Proclum.

Tertiam uero ſignificationem Procl. mirifice amplectitur, nam in Opere qđ inſcripſit, obſeruationes eorum, in qbus Platonis Timæo contradixit Ariſtotel. accuſat Ariſtotelem, quod dicat Platonem ſenſiſſe, Mundum ortum eſse, ideſt a principio eſſe cœpiſſe. Ortum. n. eſse apud Platonem (inquit Proclus) non ſignificat a principio eſſe cępiſſe, ſed ſemper gigni; nam quæ ſupra tempus collocata æterna ſunt, ea uniuerſam ſimul naturam ſuam, vim, & actionis perfectionẽ, præsẽtem obtinere: quæ autem ſunt in tempore, ea non confertam ſimul uitam ſuam, præſentem habere. Si quid enim, inquit, in tempore eſt, etiamſi in immenſum tempus producatur, interdum quidem ẽ; nam quidquid ipſius eſt, id in aliquo eſt tempore, non. n. ſimul conſtat tẽpus, ſed gignitur in infinitum. Ad hunc igitur modum, Vniuerſum eſſe dicit, non quaſi ſit unũ quod ſemper eſt, ſed ut id quod per omne tempus gignitur, ſemper tamen aliquando in naturam profertur ſecundum eã temporis partem, quæ inſtat. Sed ut uerum ſit, quod Proclus ait, Mundum naturam ſuam obtinere in eo, ut ſemper gignatur, nos tamen contẽdimus, quæ eiuſmodi ſunt, principiũ ortus ſui habere, quod autem ſua pte natura generabile eſt, aliquando generatũ fuiſſe neceſſe eſt, ut pulchre oſtendit Ariſt. in 1. lib. de Cælo. quod autem hæc interpretatio Procli, Platoni non congruat, patet conſideranti uerba eius. [Sẽper ne fuerit (inquit) nullo generatus ort⁹ principio, an ortus ita ſit, ut ab aliquo principio eſſe cœperit.] Præterea, ſi Plato quærebat, an in eo, quod eſt perpetuo gigni, Mundus habeat, ut ſit, cur dixit, Ortus eſt, nõ autem oritur, & gignitur? Itẽ, cur non dixit, ut a principio aliquo inciA piat, ſed cæperit, nã quod gignitur ſemper gignendi principia continet præſentia, & quod eſt eiuſmodi, ſemper incipit gigni, nunquam cęperat.

Supereſt quarta ſignificatio, qua mundus dicitur eſſe ortus, quoniam ab alio naturã ſuam & eſsentiam habet; de qua Proclus, loco ſupra citato, ſic ait [Vniuerſum ortum eſse dicit Plato, tãquam quod non ſibi ſit cauſsa cur ſit, ſed quod ab alio i naturã educatur.] Porphyrius
B item, Cum inquit [Plato quærit utrum mundus ortus ſit nec ne, ſic intelligere oportet, quaſi dubitet, utrũ fortuito eſse conſtiterit, ut ſui effectorem non habeat, an ab alio ſit ortus & aliunde principium habeat, quod eſſe cæperit] Sed primum, quod illi tam facile ab alia in aliam ſignificationẽ tranſeant, maximũ argumentũ eſt, Platonis uerbis uim eos afferre, & ea ad alienum ſenſum detorquere. Deinde, cur Plato ambiguitatem vocis effugiens, non aperte quæſtionem propoſuit dicens, Vtrũ mundus ab alio
C factus ſit nec ne? Poſteà, veriſimile nõ ẽ, Platonẽ in dubium reuocare uoluiſse, an Deus ſit effector mundi nec ne? cum ante ingreſsum quæſtionis, Dei ope implorauerit, ut ſine cuius præſidio recte quippiam fieri nõ poſſit. Plato etiam ante propoſitionem quæſtionis, ponit diuiſionem eorum quæ ſunt, dicens alia ſemper eſse & intelligentia cõprehẽdi alia uero gigni, nec unquam eſse, & ſenſu ac opinione percipi. Opponit igitur Plato, ei quod eſt ſemper eſſe & intelligentia percipi, id quod eſt gigni, & ſenſu apprehẽdi; ſi igitur oriri, & gigni, ſignificat ab
D aliqua cauſa pendere, id quod eſt ſemper eſse, & nunquam gigni, & intelligentia comprehẽdi, ſignificabit a nulla cauſſa pendere: quare efficitur, ut eorum tantum, quę ſentiũtur, auctor ſit Deus, nec ſit principiũ omnium rerum, quod Platonis non ſenſit, is enim ad Dionyſium ſcribens ſic ait. [In omniũ rege, omnia ſunt poſita; atque illius gratia ſunt oĩa, atque is auctor eſt omniũ, quæ cũ honeſtate, & pulchritudine coniuncta ſunt.] Ariſtoteles item in libro de mundo, ſcribit om-

nia a Deo, & per Deum, orta nobis atq; A coagmentata eſſe, nullamque naturam eẽ, quæ ipſa ſibi ad ſeſe tuendam ſatis eẽ poſſit, niſi a Deo ſalus ipſi accedat, & cuſtodia. Et in fine Metaphyſicæ, verſũ Homeri pronũcians, inquit. (Non multos regnare bonum, rex vnicus eſto.) Quid plura? anima mundi, animi quoq; ſ6nis compotes, intelligentia ſolum cõprehẽduntur, horum tamen Plato in Timæo Deum Procreatorẽ facit. Præterea, poſtquam Plato oſtendit mundum eſſe genitum, ex eo infert ipſum neceſſario habere cauſſam efficientem. Ante igitur, cum probauit mundum genitum eſſe, non ſignificabat ipſum habere cãm efficientẽ; B alioqui eadem eſſet propoſitio & cõcluſio, & idem bis diceret, ſuperuacaneum enim id erat, quod ſubijcit, Omne quod gignitur, ex aliqua cauſſa gigni neceſſe eſt. Secundum.n. expoſitionem iſtorum Plato tali argumentatione uſus eſſet, Omne, quod gignitur, ideſt, hẽt cauſſam efficientem, ipſum ab aliqua cauſſa efficiente gigni neceſſe eſt, ſed Mundus ortus eſt, ideſt habet cauſſam efficientem, ergo Mundus habet cauſſam efficientẽ; qua concluſione, quid magis ridiculum, C & abſurdum fingi poteſt? Sed inquit Porphyrius, ſi apud Platonem gigni & ortum eſſe ſignificat aliquando cœpiſſe, ergo non ualet illa conſequentia, qua utitur, (Mundus cernitur, tangitur, & eſt corporatus, & ſenſu percipitur, ergo eſt ortus, ideſt aliquando cœpit) Imo uero conſequentia ualet apud Platonem: nã cum Plato Mundum uniuerſum ex quatuor elementis coagmentatum eſſe exiſtimauerit, ut ſupra docuimus, nullumque corpus putauerit noſtris ſenſibus ſubiectum, quod non eſſet elementum, D uel ex ipſis elementis conflatum, omnia autem elementa per omnes ſuas partes oriri, & interire perſpicuum eſt, hinc fit, ut rectè Plato concluſerit, Mundum ortum eſſe.

Verum poſtquam eorum, qui contra ſentiunt, interpretationes futiles, & a ſẽſu Platonis alienas eſſe oſtendimus, teſtimonijs aliorum Philoſophorũ, id ipſum Platonem ſenſiſſe demonſtremus. & in præſentia quidem Plutarchũ, Atticum, A Seuerum, Diogenem Laertium, Philoponum Platonicum, & ex Latinis Ciceronem, atque alios noſtræ Religionis clariſſimos Philoſophos, ut Iuſtinum Martyrem, Euſebium Cæſarienſem, D. Auguſtinum, Clementem Alexandrinũ, Theodoretum, atque alios multos faciamus: Ariſtotelẽ, qui totos uiginti annos Platonem audiuit, a quo, ob ingenij eius pſtantiam, mẽs ſuæ ſcholæ appellabatur, in hanc rem teſtem adhibeamus & uerborum ipſius, Alexandrum Aphrodiſæũ antiquiſſimum, & fidiſſimum interpretẽ afferamus, ea quæ refert Philoponus, nã B Alexandri ſcripta interciderunt memorantes, ut utriuſque teſtimonio, ſẽtẽtia noſtra confirmetur. Ariſtoteles 1. lib. de Cælo tex. 102. [genitum inquit, omnes dicunt Mundum, ſed genitum hi quidẽ ſempiternum.] hos Alexander interpres inquit fuiſſe Orpheum, & Heſiodum, & complures Theologos, poſt hos autem, Platonem idem quoque ſenſiſſe. In eodem textu ſubiungit Ariſtoteles. [genitum igitur eſſe, ſed perpetuum tamen fore, impoſſibile eſt;] quæ uerba exponẽs Alexander, inquit ſententiam Platonis C ab Ariſt. reprehendi. Et quoniam aliqui Platonici, cupientes Plat[illegible] ab argumentis Ariſtotelis, d[illegible] Platonem non id ſenſiſſe, quod ei Ari[illegible] ſed illis uerbis (ortum eſſe & [illegible]ratum) ſignificare uoluiſſe Mundum [illegible] bere ſuam eſſentiam in eo. quod [illegible]tur ſemper ab aliquo, eiuſmodi [illegible]tionem Alexander multis uerbis [illegible]hendit: tanquam diſſentientem a [illegible]bis Platonis; quæ quoniam a n[illegible] ſupra allata ſunt; cum aduerſus [illegible] ſignificationem diſputaremus, con[illegible] D nunc prætermittuntur. Idem Alex. 1. de Cælo text. 104. ſic ait [Au[illegible] autem, quod quidam conan[illegible] ſibiipſis; qui dicunt incorrupti[illegible] quidem eſſe, ſed factum, no[illegible] ſimiliter enim dicunt iis qui [illegible] nes deſcribunt: & ſeipſos dixiſſe [illegible] ratione, non tanquam generato al[illegible] do, ſed doctrinæ gratia tanquam [illegible] gis cognoſcant ſi velut deſignat[illegible] viderint factum.] & quæ dein[illegible] tur quibus ſermonis Ari[illegible] ſugiũ, quo, ut Alexander inq[illegible]

Pla-

Platonici vſi fuerunt, interpretãtes illa verba Platonis, Mundum eſſe genitum, vel procreatum, non quaſi dicta ſimpliciter, ſed ex hypoteſi, nimirum docendi gratia, vt ijs qui diſcunt, natura Mũdi clarius oſtendatur: quod Alexander multis verbis redarguit. Idẽ Ariſt. Tex. 109. ſic ait. [Sunt nonnulli qui fieri poſſe putant, vt & quod natum nõ eſt, intereat, & quod natum eſt incorruptum permaneat; quemadmodũ habetur in Timæo: illic enim dicit natum quidem eſſe cœlũ, in poſterum tamen tempus perpetuum eſſe futurum,] nõ hæc dicit Ariſtoteles inquit Alexander, quod illa ambo ſenſerit Plato, poſterius enim tantum in Timæo ſcriptũ eſt, ſed quoniam illa ambo neceſſario inter ſe connexa ſunt, vt qui poſterius concedit, ipſum quoque prius admittere neceſſe ſit. Quod, aũt, eãdem ſententiã Platonis aſcripſerit Theophraſtus in libro de Phyſicorũ opinionibus, optimus teſtis eſt Taurus Platonicus in Commentarijs ſuis ſuper Timæum. Sed Proclus contendit, Platonem feciſſe Mundum æternum, tum quoniam ait exemplar Mũdi ſempiternum eſſe, tum quoniam facit cauſſam Mundi bonitatẽ Dei, & vacuitatem inuidiæ. Cum igitur Deus ſemper ſit bonus, ſemper inuidia vacet, ſemper Mundũ procreat. His adde, quod ſi non fecit ab æterno, ergo ab æterno fuit tantum potentia opifex, & non actu, quare fuit imperfectus: uerum his, atque illis horum ſimilibus, cum argumẽta ipſius ſolueremus, cumulate ſatisfecimus. Præter illa teſtimonia Ariſtotelis quæ ſupra citauimus, eſt aliud luculentiſſimum in octauo lib. Phy. tex. 10. [Omnes inquit tempus natum eſſe negant: ſolus autem Plato ipſum ortum eſſe aſſeuerat; unà cum cœlo ortũ eſſe, cælum vero natum fuiſſe affirmat.] Hæc teſtimonia Ariſtotelis & Alexãdri quæ adduximus, ſi quis latius videre cupit, legat Philoponum in ſolutione texti argumẽti Procli. Sed dicet aliquis, quidquid natum eſt, Plato vult interire poſſe: at Mundum negat ipſe aliquando interiturum, ergo nõ ſenſit ipſum ortum fuiſſe. Reſpondeo, eſt quidem Mundus ſuapte natura interitui ſubiectus, ſed cõſilio, & voluntate Diuina ſemper conſeruatur;

A quod perſpicuum eſt ex illis uerbis Platonis. [Quoniã inquit orti eſtis, immortales vos quidẽ eſſe & indiſſolubiles non poteſtis: neutiquam tamẽ diſſoluemini, nec vos ulla mortis fata periment, nec fraus violentior, quam cõſilium meum, quod maius eſt uinculum ad perpetuitatem veſtram, quam illa, quibus eſtis, ſic cũ gignebamini, colligati.] Quod ſi Plato, ait Mundum nullius rei indigere, nullo morbo affligi poſſe, non ideo dixit qđ Mũdum ſibi ipſum tantum ſufficere putaret, neque ab vllo extrinſecus pẽdere, aut quod ſuapte natura immortalẽ, ac B perpetuũ eſſe exiſtimaret, ſed quoniam nihil ſit extra Mũdum, quod extrinſecus incurrens, poſſit perniciem, & interitũ ipſi afferre. Quamobrẽ Plato in Timæo ſic ait [Itaque, & ob tam cauſſam, & ab ijs rebus numero quatuor, Mũdi eſt corpus effectum ea conſtructum proportione, qua dixi; ex quo ipſe ſe cõcordi quadam amicitia, & charitate cõplectitur, atque ita apte cohæret, vt diſſolui nullo modo queat, niſi ab eodem, a quo eſt colligatus. Earũ autẽ quatuor rerum, quas ſupra dixi, ſic in omni Mundo partes col- C locatæ sũt, ut nulla pars, aut facultas huiuſce generis excederet extra; atque in hoc uniuerſo ineſſẽt genera illa uniuerſa, idq; ob eas cãs, primo, ut mũdus animãs poſſit ex perfectis partibus eſſe perfectus: deinde ut vnus eſſet, nulla parte, unde alter gigneretur, relicta: poſtremo, ne quis morbus eũ poſſit, aut ſenectus affligere. Omnis.n. coagmẽtatio corporis, vel calore, uel frigore, uel aliqua impulſione vehementi labefactatur, & frãgitur, & ad morbos, ſenectutemq; compellitur. Hanc igitur habuit rationem ef- D fector mundi, molitorque Deus, ut unũ opus tñ, atq; pfectũ ex omnibus totis, atq; perfectis abſolueret.] Cũ autem ait Plato mundum nullius indigere, intelligit nullius externi, ſic enim de ipſo ait ĩ Timæo [Omni autem læuitate mũdi figuram totam circũdedit, multis de cauſſis, neq; enim oculis egebat, quia nihil, quod extra cerni poſſet, relictum erat; nec auribus, quia nec quod audiretur quidem, neque erãt anima circumfuſa externa mũdi, ut reſpirationẽ requireret; nec vero deſiderabat, aut alimenta corporis,

poris, aut detractione cōfecti, & cōſūpti cibi, neque.n.ulla acceſſio fieri poterat, neq; deceſſio; neq; uero erat vnde. ita ſe ipſe conſumptione, & ſenio alebat ſui, cum ipſe per ſe, & a ſe, & pateretur, & faceret omnia, ſic.n.ratus eſt ille, qui iſta iunxit & condidit, ipſum ſe contentum eſſe Mundum, neq; egere altero, melius eſſe futurum, ac præſtantius.] Quod aūt Mūdus inſtauratitiam, ac rediuiuam immortalitatē a Deo habebat, audi Platonem in Politico hæc dicentem [Mundus inquit in contrarias partes ultro circunducitur, vt qui vitam & intelligentiā nactus ſit ab eo qui ipſum conſtruxit. Porrò ipſi retrorſum ire, ob id neceſſario inſitum fuit, quod tale quidem ſemper in ijſdem eſſe, & eodem modo ſe habere, atque idem permanere, omnium maximè Diuinis naturalis ſolis cōuenit. Corporis autem natura, non huius eſt ordinis. Quod igitur cælum, ſeu Mundū nuncupauimus, permulta, ac pręclara munera a Creatore ſuſcepit. Corporis tamen factus eſt Mundus particeps: unde fieri non pōt, ut ipſe in omne tempus ſit mutationis expers.] Quod autē iis, quæ diximus, Proclus item conſentiat, perſpicuum eſt ex eo opere, quod inſcribitur Obſeruationes eorum, in quibus Platonis Timæo contradixit Ariſtot. ibi enim, primùm quidem oſtendit, Mundum ſuapte natura ſempiternum eſſe non poſſe, nullum.n.inquit finitum, ut eſt apud Ariſt. in 8.lib.Phy. habet uires infinitas, ſed Mundus eſt corpus finitum, ergo non eſt præditus uiribus infinitis; atqui æuum, ſiue æternitas eſt infinita quædam facultas ſemper (ut ita dicam) exiſtendi, Mundus igitur per ſe æternus eſſe nō poteſt. Deinde, ſubiungit, ſemper eſſe, extrinſecus Mundo aduenire, ab opifice ipſius, ſic dicens, acquirit ſibi Mundus, ut ſēper ſit propter illud, quod ſemper uere eſt, cum hoc quantum in ſua ipſius natura eſt poſitum, id non habeat, vt ſit ſemper; unde fit, vt eius quod gignitur definitio, Mundo adaptari poſſit, & haud ita multo poſt inquit [Quemadmodum ijs quæ viſuntur in terris conuenit, ut partim intereant, propter uirium infirmitatem; partim conſeruentur, propter uires infinitas; multo magis iis quæ non intereūt, conueniet perpetuitas, atque immortalitas, propter uires, eaſque infinitas, occidit enim uis omnis finita] Hæc Proclus: Planum igitur eſt ac luce clarius, Plat. non obſcure, uel ambigue, ſed aperte, & indubitato ſenſiſſe, Mundum ita ortum eſſe, ut aliquando cœperit. & p ſe mortalem, & caducum eſſe, conſilio tamen, uoluntate, & potentia opificis ſui, in perpetuum conſeruari. Sed quidam Platonici, uel quod maximè cuperent Ariſt. conciliare cum Platone, uel q Peripateticorū aduerſus Platonicam Mundi creationē argumenta neſcirent ſoluere; uel quod productionem rerum ex nihilo, & infinitatem diuinæ uirtutis, Deique in agēdo libertatem, nollent admittere, quibus rebus non ante conceſſis, Mundum ſempiternum eſſe negari non poteſt; uel denique odio Chriſtianæ religionis, cui, ferre non poterant uideri Platonē, cum in permultis alijs decretis, tum in hoc de noua Mūdi effectione, tam perſpicue ſuffragari; ob has inquam cās nonnulli Platonici, opinionem de Mundi æternitate, Platoni uel reluctanti conati ſunt imponere; uerba eius, quibus Mundum ab aliquo principio eſſe factum apertiſſime pronuntiatur, commētitijs interpretationibus a vera eorum uerborū notione, ad ſignificationes quaſdam inuſitatas & abſurdas detorquentes. Verum de Platonis ſententia, & de uniuerſa diſputatione, quam aduerſus Proclum æternitatis Mundi aſſertorem, ſuſcepimus, ſatis hactenus dictum ſit. Nunc argumenta, quæ in eandem ſententiam, Peripatetici, ut Auerroes, & alii excogitarunt, expendamus.

Duodecim Argumenta Auerrois pro Mundi æternitate.

CAP. VI.

PRimum argumētum Auerrois, ex 4.lib.Phy.comm.6.& [illegible] de Cæl. comm.92.depromptum, ſic habet. Qui de nouo Mundum generant debēt neceſſario uacuum admittere, nam [illegible] nunc eſt Mūdus, aliquando nul[illegible] fuit corpus, nimirum ante generationem Mundi,

di, poterat tamen eſſe, quandoquidem poſtea Mūdus generatus fuit; ergo illud erat vacuum, namque vacuum non eſt aliud, quàm receptaculum corporis, uacans tamen omni corpore.

Secundum argumentum, ex 1. lib. de Cælo, Comm. 12. Qui ponunt Mundum de nouo generatum eſſe, nō poſſunt demonſtrare, eſſe Deum, & æternitatem eius: ſicut qui ponūt ipſum æternum eſſe; & cogūtur dicere ante generationem Mūdi, fuiſſe aliquod corpus. & ratio eſt, quoniam, quod de nouo fit, non poteſt immediatè fieri a Deo, tum quoniam de nouo fit, quod autem tale eſt, ab eo qđ ſemper eodem ſe habet modo, proximè effici non poteſt; tum quoniam quod generat, debet prius ab alio alterari; Deus autem, & quoniā idem, ac immutabilis eſt, & quia eſt incorporeus, nō poteſt immediatè aliquid noui facere, uel aliquid alterare: illud igitur, a quo Mundus proxime factus eſt, debuit eſſe corporeū, ut & alterare poſſet ſubiectum, ex quo Mūdus generari debeat, & vt varietate, ac nouitate ſui motus, aliquid noui producere poſſet, quod antea non erat.

Tertium argumentum, ex lib. 8. Phyſ. Com. 4. Si quicquid fit, ex ſubiecto, & oppoſito determinato fit, idque & ex vi demonſtrationis, & ex euidentia ſenſuum certum eſt: cōtrarium autem huius, nec ratione, nec teſtimonio ſenſuum oſtēdi poteſt; planè impoſſibile erit ex nihilo aliquid fieri: in tali enim productione, nec ſubiectum, nec oppoſitum vllum determinatum eſſe poteſt. His adde, quòd omnis actio neceſſariò cōiuncta eſt cum motu: ſubiectum autem eſt inſeparabile a motu, cū ponatur in definitione eius. Quare; qui aiūt primum agens poſſe ex nihilo aliquid facere, non prædicant excellentiam eius, ſed potius pugnantia inter ſe loquūtur; quomodo enim, uel circa nihilum uerſari, uel ī nihilo recipi ulla actio poteſt? Vel eſſe agens ſine patiēte? cum hæc ſint relatiua, quorum ea eſt natura, vt unum ſine altero intelligi, nedum eſſe nequeat.

Quartum argumentum ex eodem libro, Commento 15. Qui faciunt Mundum de nouo, coguntur fateri aliquam mutationem factam eſſe in Deo. Aut. n.

A Deus eodem prorſus modo ſe habuit erga molitionem Mundi ab æterno, ut tūc cum fecit Mundū, & ſic neceſſarium eſt, vt vel ab æterno Mundum fecerit, uel ve nunquam fecerit: aut diuerſo modo ſe habuit Deus, tunc cum fecit quàm ſeſe habuerat ab æterno; hæc autem diuerſitas cum non potuerit oriri ex ipſo Mundo, utpotè qui nihil planè eſſet, neceſſario profecta eſt ex ipſo opifice Deo.

Quintum argumentum, ex eodem libro & Commento: Vt ſe habet uoluntas noua ad actionem nouam, ſic uoluntas antiqua ad actionem antiquā, ergo

B a commutata ꝓportione, ſic ſe habebit voluntas noua ad actionem antiquam, ſicut volūtas antiqua ad actionem nouā, & contra: ergo ſicut eſt impoſſibile a uolūtate noua prodire actionem antiquā, ſic eſt impoſſibile a uoluntate antiqua prodire actionem nouam.

Sextum argumētum, ex eodem libro & Commento. Si uoluntas æterna, dicitur producere ſuum effectum de nouo, & non ab æterno, hoc ſine dubio contingit, uel ob aliquod impedimētū, uel ob defectum alicuius rei neceſſariæ ad illū

C effectum producendum; neceſſe eſt igitur ante generationē mundi, uel impedimentum illud remoueri, uel illam rē neceſſariam adeſſe: quorum neutrū poteſt fieri ſine motu. Saltem negari nō poteſt, quin qui differt facere quod vult, expectet præſentiam illius temporis, & uelit præterire totum illum tractum durationis, qui præcedit illud tūc, ī quo vult effectum producere, non poſſunt igitur effugere quin admittāt, ante generationem mundi aliquam durationem temporis extitiſſe.

D Septimum argumentum, ex eodem libro & Commento. Aut tempus factum eſt cum mundo, aut fuit ante generationem mundi; ſed cū nec tempus ſine motu, nec motus ſine mobili, nec mobile vllū extra mundum eſſe poſſit, quomodo potuit eſſe tēpus ante generationē mundi? Sin autem tempus factum eſt, cū omne quod fit, uel in tempore, uel in inſtāti fieri neceſſe ſit, cumque ibi tempus eſſe oporteat, ubi mens noſtra diſtinguit prius & poſterius, ſiet profecto, ut ante generationē tēporis, ipsū tēpus fuerit.

Octauum argumētum, ex eo Opere A cui nomen eſt, Deſtructio deſtructionū; ex diſputatione prima in ſolutione ſecundi Dubij. Nullum agens differt agere bonum quod uult, & intendit, niſi uel ob aliquod impedimētum, uel propter aliquod maius bonū; cum ergo ante generationem Mundi nihil planè eſſet, uel quod reſiſteret Diuinæ Potētiæ, eamq; retardaret, uel quod melius eēt Mūdo, nulla cauſſa aſſignari pōt, propter quam Deus, non ab æterno Mundum fecerit. Incredibile item eſt, Deum elegiſſe priuationē Mundi, quaſi tempore infinito, nūquam enim priuatio, aut eſt prior ha- B bitu, aut diuturnior eo, niſi per accidēs.

Nonum argumentū, ex eadem Diſputatione in ſolutione tertij Dubij. Cauſſa, & cauſſatum ſunt relatiua; ſicuti ergo accidit Mundo de nouo eſſe cauſſatum, ſic accidet Deo de nouo eſſe cauſſam Mundi; cum ergo ab æterno non fuerit cauſſa, poſtea verò de nouo eſſe cœperit cauſſa Mundi, idque nō extrinſecus euenerit, nihil enim erat extra Deum ante generationem Mundi, neceſſe eſt cōſiteri id accidiſſe ob aliquam mutationē factam in ipſo Deo. Si igitur Deus ab æter C no omnes cōditiones habuit, quæ requiruntur ad efficiendum Mundum, quid cauſſæ reddi pōt, cur maluerit ab æterno non eſſe Mundū, quam eſſe? quis .n. non inquam Sapiētiſſimus & Optimus, cuiuſmodi eſt Deus, ſed qualiſcunq; Artifex, cū poſſit facere aliquod opus optimum, malit dici, & eſſe opifex eius potētia, quam actu, cum tamen actus ſit perfectior potentia?

Decimum argumentum, ex eadē Diſputatione, in ſolutione decimi ſeptimi Dubij, Qui aiunt Mūdum de nouo crea D tum eſſe a Deo, cenſent ante hunc Mundum, alium potuiſſe creari, & ante illū, alium; ex quo fit ut dilatio primi Mūdi longior eſſet, quàm ſecundi, & ſecundi, quàm tertij, & tertius antiquior eſſet q̄ ſecundus, & hic quam primus: dico aūt primum hunc noſtrum Mūdum qui factus eſt. Et inter tertium, & ſecūdum, & inter hūc primū, intercederet aliqua duratio, quæ cū non eſſet æterna, deberet eſſe temporalis: quare tempus eſſet ſine Mundo: Cōfirmaī hoc, qm̄ ubi intellectus noſter inuenit prius & poſterius, lōgius & breuius ſecundum durationem, ibidem tempus eſſe oportet.

Vndecimum argumentum, ex eadem Diſputatione in ſolutione decimi noni Dubij. Quod eſt non generatum, neceſſe eſt eſſe incorruptibile: cum ergo ante generationē Mūdi poſſibile fuerit Mundum generari, alioquin nō fuiſſet generatus, & talis poſſibilitas ſit æterna a parte ante, erit quoq; æterna in poſterum; quare nunquam ceſſare poterit; non eſſante antē poſſibilitate, impoſſibile eſt actu Mundum eſſe, cum enim primùm Mundus actu eſſet, corrūperetur illa poſſibilitas, at poſuimus illam ſempiternā: poſſibilitas enim alicuius rei deſinit eſſe cum primum illa res actu incipit eſſe.

Duodecimum argumentum, ex eadē Diſputatione in ſolutione uigeſimi primi Dubij. Ante generationem Mundi, poſſibile fuit mundum generari; omnis autem poſſibilitas fundatur in aliquo ſubiecto, quod dicitur eſſe poſſibile. omni enim agenti reſpōdet patiens cum ſint relatiua. quare ſicut poſſibilitas actiua, non pōt eſſe niſi in aliquo agēte, ſic nec poſſibilitas paſſiua poteſt eſſe niſi in aliquo patiente, & ſic neceſſe eſt cōcedere ante generationem mūdi, aliquod ſubiectum fuiſſe. Confirmatur hoc, quoniam Phyſicus ex ijs, quæ ſunt nota ſibi iudicare debet de ijs, quæ ſunt ignota; cum igitur in cuiuslibet rei generatione uideamus, non unum oppoſitum recipere alterum, uel tranſmutari in alterū, ſed aliud, quod eſt ſubiectum utriq;, præter rationem eſt, & contra diſciplinam Phyſicam, dicere in generatione mundi non præfuiſſe aliquod ſubiectum, ſed ipſum non ens tranſmutatū eſſe in ipſum ens.

Soluuntur Auerrois argumenta.

CAP. VII.

AD ſupradictas Auerrois rōnes, hoc modo breuiter reſpōdem'. Ad primā. Si mūdo per ſe deberetur aliquis locus, & ſi mundus factus fuiſſet per generationem naturalem, ualeret utiq; argumētū; at nec mundo, to

tum

tū quoddam eſt, debetur per ſe aliquis locus,ſed tantū ratione partium,& Mūdus productus eſt per creationem ex nihilo,nec ante productionem Mundi pręceſſit aliquis locus aptus Mundum recipere;poſſibilitas .n. quæ præceſſit creationem Mundi, non fuit paſſiua ex parte ſubiecti, ſed tātū actiua ex parte Dei.

Ad 2. Argumentum concluderet, ſi nos diceremus Mūdum factum eſſe per generationem, & motum phyſicum, at nos dicimus Mundum fuiſſe creatum ex nihilo,tunc quādo ut crearetur præſcriptum,& determinatum fuerat a Deo ab æterno;talis autem creatio Mundi,proximè monſtrat Deum eſſe. Nam creare mundum ex nihilo, nō poteſt niſi is qui habeat infinitam uim & poteſtatem,quique ſit ſumme bonus & ſapiens,hunc autem Deum eſſe, manifeſtum eſt apud omnes.

Ad 3. Tale iudiciū noſtrorū ſenſuum ex duplici cauſſa profectum eſt;tum qm̄ ſenſibus noſtris tantum notæ ſunt generationes particulariū rerum, productio autem totius entis,& ipſius uniuerſi,nō poteſt ſub ſenſus noſtros cadere:tum ēt quoniam ſenſus humani tantum iudicare poſſunt de generatione rerum corporearum,& ſenſibilium,productio autem rerum immaterialium,ſenſu comprehēdi nequit. Quamobrē oportet,ut intellectus ſe ſupra ſenſus erigens, & generalem totius entis productionē,& ſpecialem rerum immaterialium procreationem cōſiderans, agnoſcat in iis modum quendam productionis neceſſarium eſſe longe diuerſum ab eo,quem in generatione rerum particularium, & materialium,ſenſu percipimus. Neq; uero creatio eſt actio coniuncta cum motu,ut ſubiecto aliquo & patiēte, & tempore indigeat. Et indigere ſubiecto ad agendū, excuſari non poteſt,quin multum detrahat omnipotentiæ Dei, & generali efficientiæ,quam habet erga omnes res;tollit enim infinitatem diuinę uirtutis,nec patitur Deum eſſe proprie cauſſam efficientem rerum incorruptibilium.

Ad 4. Ab æterno Deus decreuerat facere Mundum,tunc cum factus eſt;nunquā igitur uoluntas mutata eſt in Deo.

Ad 5. Effectus intelligibilis,& uoluntarius, A prodit ab intellectu,ſecundū pręſcriptionē & definitionem eius; & a uolūtate,ſecundum eius determinationē. Vnde licet uoluntas ſit antiqua & intellectus, tamē ſi determinauerint facerę aliquid multo tēpore poſt, ille effectus nouus erit,& proficiſcetur a uolūtate antiqua,ſecundum ſuum propoſitum, propter q̄d illa voluntas ab antiquo decreuerat,ut nouus ille effectus aliquo certo tēpore exiſteret. Exēpli gratia,ſi ego nunc apud me ſtatuerem, ab hinc duos annos Lauretum ad ſacram illam Deiparæ virginis ædē religionis ergò profici- B ſci,illa perigrinatio cum a me poſt duos annos ſuſcipietur, procedet a voluntate antiqua,quæ id duobus annis ante deliberauerat. Sic etiam Deus ab æterno decreuit facere mundum,qui de nouo inciperet,& haberet ſuæ durationis initiū. nihil igitur abſurdi eſt,a uoluntate antiqua,& æterna,effectum nouum(ea ratione qua expoſitum eſt)proficiſci.

Ad 6. Valet argumentum de agente, quod operat̄ ex neceſſitate naturæ, non autem de eo,quod agit libere,qualē eſſe Deum, ſupra capite primo multis ar- C gumentis oſtendimus.

Ad 7. Omne quod fit,in tempore,uel in inſtanti temporis fieri, locum habet, tantummodo in ijs, quæ fiunt per motum phyſicum,& motui circulari, cuius paſſio tempus eſt, ſubiecta ſunt. Tempus igitur, vnà cum cęlo productum eſt per creationem.Creatio autem eſt actio quædam diuina, quæ non menſuratur tempore,vel inſtanti temporis noſtri.

Ad 8. Verum eſt id quod argumentatur Auerroes, de agente, cuius, uel aliqua perfectio,vel aliquod bonum,& vti- D litas in actione eius aliquo modo conſiſtit; uel quod naturaliter ex neceſſitate operatur;tale autē agens,non eſt Deus. Non eſſe verò Mūdi ab æternitate præceſſit,nō quod potius Deus illud elegerit,quam eſſe Mundi, ſed quoniam Mundus ab æterno eſſe non poterat, ac ideo neceſſarium fuit,nō eſſe Mundi, ab æterno præceſſiſſe; uel quòd ſi poterat eſſe, melius erat,ut de nouo fieret, quam ab æterno, propter eam cauſſam quam ſupra non ſemel expoſuimus.

Ad 9. Deus ſine ulla mutatione ſui pro-

produxit res nouas; denominatur autẽ creator, vel cõſeruator actu, & de nouo, nõ formaliter & intrinſece, ſed propter ipſas creaturas, quæ ante erant potẽtia, poſtea ſũt actu; antea non erãt, poſtea de nouo ſunt productæ: tales.n.relationes non ſunt mutuæ, uel ſm æquiparãtiam, ſed in creatura ſunt realiter; & ſubiectiuè, in Deo autem ſm rõnem, & terminatiuè. Quamuis ãt Deus ab æterno habuerit oẽs conditiones, quæ requiruntur ad efficiendum mundũ, non tamẽ oportuit mundum ab æterno factum eẽ: tũ quia Deus eſt agẽs liberum, non ex neceſſitate, agẽs autem liberum, etiam cum omnia requiſita ad agendum adſunt, poteſt nõ agere; tum etiam, quia fortaſſe mundus non potuit fieri ab æterno.

Ad 10. Si ante hunc mundum fuiſſet creatus alius, ille diceretur antiquior rõne temporis, quod fuiſſet unà cum ipſo productum; plures.n.circulationes in illo mundo confectæ eſſent, quã in hoc, & plus temporis ibi fluxiſset, quàm hic: denique, ſecundus mundus, licet ꝓpriè non fiat in tempore, cum tempus ipſius unà cum ipſo producatur, & ipſum ſit extra tempus prioris mundi, poteſt tamen dici eſse tempore poſterior priori mũdo, quatenus, cũ ſecundus mundus factus eſt, iam aliquot anni, menſes, & horę, denique aliquid temporis pręceſſerat in priori mundo.

Ad 11. Poſſibilitas, ut Mundus generaretur, nõ erat aliqua potentia phyſica fundata in ſubiecto, cum ante generationem mũdi, nihil planè exiſteret: ſed erat tantum poſſibilitas ex parte agentis, qui propter uirtutem ſuam infinitã, & a nulla re dependentem, poteſt ex nihilo res producere.

Ad 12. Argumentũ procedit de agente naturali, & finitæ uirtutis, & de mõ generationis rerum Phyſicarum qui nobis familiaris eſt; l. cum autem, cũ ſit infinita ui præditus, & omnium rerum auctor, non conuenit exiſtimare ad agẽdũ egere adminiculo ſubiecti, ſeu materiæ; præſertim, cum ſit quædam actio ipſius propria, quam creationem uocamus, ſeiũcta ab omni motu phyſico, & nullius indigna ſubiecti. Quod ſi omni agẽti aliquod patiẽs ſubeſse neceſse eſt, erit igitur aliquod patiens, quod a nullo factũ erit, ac proinde Deus non erit cauſſa efficiens omnium rerum. Atque hæc quidẽ de argumentis Auerrois.

Duodecim alia argumenta pro æternitate Mundi.

CAP. VIII.

EXponamus deinceps alia duodecim argumenta pro mundi Æternitate, non minus quam omnia ſuperius allata, in ſpeciem probabilia; quæ libuit hic adiungere, tum, ne quicquam, quod ueritati aduerſari & officere poſſe putaretur, nos quaſi diſſimulantes, cõſulto taciti præteriiſſe uideremur: tum, quo diſcuſſis omnium difficultatũ tenebris, illuſtrior atque iucundior omnibus ueritatis eſſet aſpectus.

Primum autem argumẽtum, hoc eſt. Quod de nouo creatur, aut ante potuit fieri, aut nõ; ſi non potuit fieri, nõ poterit igitur creari; ſi potuit eſſe, ubi nã illa potentia erat? in nihilo non poteſt eſſe, nec in ſubiecto: quia creatio non præſupponit ſubiectũ aliquod. Et confirmatur, quoniã creatio non eſt ipſa res quæ creatur, neque eſt Deus qui creat, ſed ẽ actio quędam proficiſcẽs a creante, & quæ terminatur ad rem creatam; hanc aũt actionem in aliquo ſubiecto recipi oportet, at hoc repugnat creationi, quæ dicitur eſſe productio ex nihilo.

Secundum argumentum. Si Mundus creatus ẽ ex nihilo, cum ipſum nihil, ſit quoddã indefinitum, & ĩdeterminatum, præterea, ipſe Deus ſit indifferẽs ad producendũ quodlibet, non põt aſſignari vlla veriſimilis rõ, cur a Deo poti⁹ hoc ens determinatum factum fuerit, quã aliud, & tunc quam aliàs. v.g. ſi producit cælũ ex nihilo, cũ Deus indifferens ſit ad producendũ cælum, & quoduis aliud, ſimiliter & ipſũ nihil nõ ſit magis determinatũ ad productionẽ cæli, quàm alterius entis, cur potius nũc producitur cælum, quàm aliud quodlibet ens? uel a quo determinatur talis productio ex nihilo ad ipſum cælũ, potius quàm ad aliud ens?

Tertiũ arg. Si cælũ v.g. de nouo productum

ctum eſt, quæro, antequã produceretur, A vel poterat ꝑduci, & nõ produci, uel ex neceſſitate productum eſt: ſi prius dicas ſequitur, ut cælum ſit corruptibile; nam quod ante productionem ſui poterat eſſe, & non eſſe poſtquam productum eſt, adhuc poterit eē, & non eſſe; ſin autē poſterius dixeris, cum talis neceſſitas non poſſit eſſe, niſi ex parte agentis, extra ipſum.n. nihil prorſus erat ante generationem Mundi, oportebit Deum ex neceſſitate mundum produxiſſe; quod ſi ex neceſſitate produxit, cur non ante, ſeu ab æterno produxit? niſi forte aliquod fuit impedimentum, quod retardauit ipſum. B

Quartum argumentum. Aut Deus potuit facere mundum ab æterno, aut nõ: ſi potuit, cum Deus & natura ex poſſibilibus faciãt quod melius eſt, melius autem ſit mundum eſſe, quàm non eſſe, proculdubio ſi potuiſſet illum facere ab ęterno, ab æterno feciſſet: ſi non potuit facere ab ęterno, ergo oportuit, ut æterna quędam duratio pręcederet molitionem mundi, at uidetur, & abſurdum, & incredibile, ꝙ Deus per totam æternitatem expectare debuerit, donec potuerit Mundum facere; nam ſi Deus nõ poteſt C facere Mundum ab æterno, faciat igitur tunc cum primum poteſt facere, & cum illud, tunc, præceſſerit æternitas, aut ante illud, tunc, poterat facere Mundum, aut non; ſi non potuit; hoc eſt incredibile, cur tunc potuerit, & non ante; ſi potuit, ergo potuit facere mundum antequam potuit.

Quintum argum. Si Mundus, cuius aliæ partes ſunt corruptibiles, aliæ incorruptibiles, de nouo factus eſt, oēs partes eius incœperunt eſſe; quod autē incipit eſſe, deſinit etiam eſſe, non igitur erunt D aliquæ partes mundi incorruptibiles. Ex contrario autem uidentur omnes debere eſſe incorruptibiles; nam quod nõ eſt factum ex ſubiecto, & contrario, id nõ eſt corruptibile, ſed tales ſunt omnes partes Mundi, vtpote quæ a Deo productę ſunt per creationem, ergo omnes oporteret eſſe incorruptibiles.

Sextum argum. Motus menſuratur tēpore, ſi ergo incœpit eſſe, uel incœpit in inſtāti, uel in tempore, fuit igitur tēpus ante motum, at tempus non eſt ſine motu. Adde, quod cū tempus ſit paſſio, & numerus motus, ſicut non datˀ prima pars, vel primum mutatum eſſe ipſius motus, ita nõ dabitur prima pars nec primū inſtans temporis, quare tempus erit infinitum, ꝙ ſi dicas, tēpus, & motū concreatū fuiſſe cum ipſo Mundo; hoc non ꝑt dici, nā quę concreātur; eadem productione terminantur & efficiuntur; at mundus, uel cælum cœpit eſſe per primum ſui eſſe, cū ſit res permanens, & ſubſtantia cõpleta per creationē producta; motus aūt non potuit ſic incipere, cum ſit ens ſucceſſiuū, nõ.n. poteſt dari vel prima pars, uel primum mutatum eſſe motus; ergo terminata creatione cæli, nondum erat motus. Quærendum igitur eſt, quō poſtea productus fuerit motus, & quomodo non ante productionem motus fuerit tempus, cum cælum non modo natura, ſed etiam duratione quadam inſtātanea, motum præceſſerit.

Septimum Argum. Præſtantius eſt nõ poſſe non facere bonum, quam poſſe nõ facere bonum: ſicuti melius eſt facere bonum, quàm non facere bonum; & melius eſt non poſſe facere malū, quam poſſe facere; ſed communicare ſe aliis eſt bonum, ac Diuinum quippiam, immo uidetur eſſe proprium ſummi boni, & inſeparabile ab ipſo: cum igitur hæc communicatio in molitione mundi conſiſtat, non potuit Deus non facere Mundum; quare, vel ab æterno fecit, vel aliquod impedimētum fuit propter qđ non ab æterno fecerit; atqui nullū impedimentum fingi poteſt, quod Deum retardare potuerit; ergo Deus fecit Mundum ab æterno.

Octauum argumentum. Deus ſemper ac neceſſario facit, quod melius eſt, ſi.n. ex duobus oppoſitis non ſemper eligeret ac faceret quod melius eſt, ſed interdum quod deterius ē, profectò nec eſſet ſumme ſapiēs, nec ſumme bonus: uel ergo ſimpliciter melius eſt mundum eſſe, quàm non eē, uel e contrario non eſſe, quàm eſſe; ſi melius eſt Mundum non eſſe, quàm eſſe, nunquam ergo Mūdus potuit, uel debuit fieri a Deo; ſin autem melius eſt mundum eſſe, quàm non eſſe, ergo Deus neceſſario (non quidem neceſſitate coactionis, ſed neceſſitate oppoſita con-

cõtingentiæ) fecit Mundum:ſicuti ergo nõ eſt contingens Mundum fieri, vel nõ fieri;ita nõ erit contingens Mundum de nouo fieri,uel ab ęterno fieri. Oportet igitur alterutrum horum eẽ neceſſariũ; ſed non fuit neceſſarium de nouo fieri, ergo fuit neceſſarium ab æterno fieri.

Nonum Argumẽtum. Si Deus neceſſariò facit quod melius eſt, & bonũ, quò eſt diuturnius,eo melius,cum igitur Mũdum eſſe,bonum ſit, melius utique fuerit ipſum æternum facere, quam nouũ. Quare ſic a Deo factus eſt.

Decimum Argumẽtum. Si melius eſt Mundum eſſe,quàm non eſſe,& Deus neceſſario facit quod melius eſt,quomodo non eſt abſurdum,dicere Mundũ de nouo factũ fuiſſe? ſic enim Deus præpoſuiſſet priuationem Mũdi generationi eius, ideſt feciſſet non eſſe Mundi ęternũ,eſſe autem eius nouum.

Vndecimum Argumentũ. Si Mundus de nouo factus eſt; quæro,in tota illa æternitate, quæ præceſſit generationem Mũdi,vel Deus erat imperfectus,& otioſus,quia nihil faciebat;uel ęque pfectus, ac modo eſt;& tunc, vel erat neceſſariũ, utile,& decens Mundum eſse,uel non;ſi igitur in illa æternitate fuit,ut l neceſſarium,uel utile,vel decens,ut Mundus eſſet,oportebat Mundum,a Deo,qui ſummè bonus eſt,in illa æternitate factũ eẽ: ſi autem tunc non erat neceſſarium, aut conueniens,aut decens, uel fuit hoc tũc cum c nditus eſt,uel nihil horum fuit;ſi fuit, quęrenda eſt ratio huius diuerſitatis, cur fuerit tunc,& non prius, uel ab æternitate; ſi nihil horum fuit, ergo fruſtra mundus factus eſt;quod enim neque neceſſarium eſt fieri,neque utile, neque decens,fruſtra fit.

Duodecimum Argumentum. Cum Deus ſit ſummè bonus, & velit omnia ſibi eẽ quam ſimillima, præſertim ea quæ immediate procedũt ab ipſo; ſicuti alias perfectiones communicauit creaturis, credendum eſt ẽt communicaſſe æternitatem,quæ eſt una ex perfectionibus Diuinis:& quemadmodum fecit Intelligẽtias in aliis omnibus rebus ipſi ſimiles: ita etiam feciſſe in æternitate. Adde,qđ magis apparet excellentia Dei,& infinita uirtus eius, ſi credatur,& pędicetur, A non modo auctor eſſe rerum caducarũ, & mortalium, ſed etiam opifex etiam immortalium,& ſempiternarum;vt non ſolum poſſit creaturæ tribuere æternitatẽ a parte poſt(ut dicunt ſcolaſtici)ſed etiã a parte ante.

Supradictæ rationes diſſoluuntur.

CAP. IX.

VErũ ad hæc argumẽta, nõ ægrius quàm ad alia quæ ſupra retuli- B mus,reſponderi põt. ad primum quidem hoc modo.Quod creatur,antea poterat creari: non ob potentiam paſſiuam alicuius ſubiecti,nulla enim materia tempore præceſſit creationem Mundi, quin etiam tota ipſa materia prima creata fuit;ſed ſolum ob potentiam actiuam agẽtis,quod antequam crearet,poterat creare. Potẽtia.n.creatiua mundi, ex omni æternitate fuit in Deo perfectiſſima.

Ad 2. Multitudo,& diſtinctio earũ rerum,quæ a Deo creantur & determina- C tio uniuſcuiuſque rei in gradu ſuo, non fuit orta ex ipſo nihilo, nec ex ipſo Deo ſimpliciter; ſed ex Deo,pro ut hẽt in ſe ideas,& notiones omnium rerum, ſecundum quas,& numerum,& magnitudinẽ, & gradus perfectionis diſtribuit rebus. ſic eſt in ſacris literis, Deum omnia feciſſe in numero,pondere,& menſura.

Ad 3. Mundus poterat ꝓduci,& non produci,quia libere ꝓductus eſt a Deo, non tamẽ idcirco continuo ſequitur, ut mũdus ſit corruptibilis: illud.n.axioma (quidquid poteſt fieri,& nõ fieri, eſt cor- D ruptibile)uerum eſt de eo,cui conuenit talis potentia contradictionis intrinſecẽ, & propter aliquod eſſentiale principium ipſius,quod eſt materia; non valet autem in eo,cui talis potentia non cõuenit intrinſecẽ, ſed extrinſecẽ,nimirũ ex parte agentis, a quo propterea quod libere,& nõ neceſſario productũ fuit,ante quã produceretur, potuit produci & nõ produci. Quãuis igitur Deus libere impertiuerit eẽ omnibus rebus, quibuſdã tamẽ largitus eſt eſſe perpetuum,ut per ſe, ac ſuapte natura a nullo corrumpi poſ-

An quia Deus libere agit, res ſint corruptibiles.

poſſint: alijs autem dedit eſſe caducum, ac mortale, quo aliquando tandem deficiente, eiuſmodi res interire oportet. Ergo intrinſece & ſecundum naturam ſuã, aliæ res ſunt corruptibiles, & aliæ incorruptibiles: quædã cõtingẽtes & q̃dã aliæ neceſſariæ: q̃m aliæ materiã & cõtrariũ habent: aliæ uerò minimè. At res oẽs ad Deũ relatæ, a quo libere productæ ſunt, ita ut potuerint non produci, & libere conſeruantur, ita ut poſſint non conſeruari: nulla eſt res omnino neceſſaria & incorruptibilis. Diuiſio autem rerum in corruptibiles, & ĩcorruptibiles ſumitur ex natura ipſarum rerum, non autem ex earum relatione ad Deum.

Ad 4. Non potuit Mundus eſſe ab æterno: quod non arguit impotentiam Dei, ſed repugnantiam ex parte creaturæ; poſita enim Mundi æternitate, permulta conſequuntur abſurda, quæ partim tetigimus in ſolutione primi argumenti Procli, partim infra adducemus. Quamuis autem Mundus non potuerit fieri ab æterno ſimpliciter, & ut quidam aiũt categorematice, potuit tamen fieri ab æterno ſincategorematice, ideſt: quocũque puncto æternitatis uel temporis imaginarii, quod animo fingamus omni æternitati coextitiſſe, ponatur Mundus fieri, potuit ante & ante fieri; & in infinitum. Quemadmodũ, licet Deus non poſſit (ut multi putant) producere aliquod infinitum actu, poteſt tamen producere infinitũ hoc modo, quoniam quocunque dato finito, ſeu in magnitudine, ſeu i numero, poteſt Deus facere maius, & maius in infinitum; nec poteſt dari ullum finitum, quo non poſſit Deus maius facere. Potentia ergo ad creandum Mũdum non debet terminari per aliquid citra æternitatem abſolute, eo modo ut tunc potuerit, & nõ ante, ſed debet determinari per æternitatem negatiue, hoc ſenſu, Mundus non poteſt creari ab ęterno ſimpliciter, ſed poteſt creari ab æterno hoc ſenſu, quia nihil põt aſſignari determinatè citra æternitatẽ, ante q̃d Deus non potuerit Mundum creare. Potentia ergo Dei ad creandũ Mundũ, nec determinatur per æternitatẽ; nec per aliquid determinatum citra æternitatem, ſed per id quod eſt citra æternitatem, con-

An citra æternitatẽ poſſit aſſignari primũ inſtans creationis Mundi.

A fuſè, ac indeterminate.

Ad 5. Neceſſe fuit ut in prima productione rerum, omnes res ex nihilo producerentur: nihilominus tamen, ex ijs, quæ tũc producta ſunt, alia nacta fuerũt materiam, & contrarium, ex quibus, & per quæ generari, & corrumpi poſſent: alia uero ab omni materia ſegregata, & a contrarijs libera, immortalem, atq; immutabilem naturam ſortita ſunt: hinc igitur factum eſt, ut quamuis in procreatione mundi omnes res ſimilis productionis modo extiterint, tamen propter diuerſas naturas, quas in illa creatione

B acceperunt, aliæ res fuęrint corruptibiles, aliæ uero incorruptibiles.

Ad 6. Non datur primum inſtãs temporis, ſicut nõ datur primum mutatum eſſe motus circularis. De motu autem, cum non ſit res permanens, nec a mobili uel termino ad quem diſtincta, non rectè quæritur quomodo producatur, per creationem ne, an per generationẽ; non enim motus per motũ producitur, nec eſt motus ad motum, ut in 5. Phy. Ariſtoteles demõſtrat. Cęlum autem, cum ſecundum ſubſtantiam menſuretur æter-

C nitate uel æuo, non poteſt rectè dici eſſe prius motu circulari, uel tẽpore, uel inſtanti temporis, ſed quadam duratione indiuiſibili ipſius æui, cui reſpõderet inſtans in tempore, ſi ponamus cęlum immediate poſtquam fuit creatum, moueri cœpiſſe.

Ad 7. Deus neceſſario facit bonum, hoc ſenſu, quòd quidquid Deus facit, neceſſariò bonum eſt; nulla tamen neceſſitate aſtringitẽ Deus, ut hoc, uel illud bonum faciat. Cum enim libere agere, ſit perfectio quædam in homine, non ea eſt

D remouenda a Deo, præſertim in ijs operationibus, quę ſunt extra ipſum, in quorum effectione nõ cõſiſtit perfectio Dei. Deus igitur neceſſario facit bonum, quoniam quod ab eo fit, neceſsario bonum eſt, non tamen neceſsariò facit bonum, ut neceſsarium ſit ipſum facere hoc uel illud: ſi enim fit à Deo, hoc ipſo bonum eſt, & hoc ipſo eſt melius eſse, quam non eſse, præcipuè tunc quãdo fit: ſin autem a Deo non fit, hoc ipſo melius eſt non fieri tunc præcipue. Atque hinc patet etiam octaui argumenti ſolutio.

Ad

Ad 9. Melius eſt æternum eſſe quam non æternum, ſimpliciter loquendo; ſed nō eſt melius mundo, quia repugnat naturæ ipſius, ut coæternus ſit Deo. Sicut eſſe incorporeum ſimpliciter melius eſt quam eſſe corporeum, ſed non eſt id melius homini, cuius naturæ repugnat ipſum eſſe incorporeum. Vel aliter reſponderi poteſt, non eſſe melius mundo ut is ſit æternus, ratione finis propter quem a Deo fuit conditus, nimirum ut ex eo Dei infinita poteſtas, atque maieſtas ab hominibus cognoſceretur, quæ facilius, clarius, certiuſq; ex noua mūdi molitione, quā ex eius æternitate cognoſcūtur.

Ad 10. Quamuis ipſi mundo melius ſit eſſe, quam non eſſe, tamen Deo neq; melius eſt, neque deterius eſt mundum facere, uel non facere: quia mundi effectio nihil Dei perfectionem attingit.

Ad 11. Vt Mundus in æternitate coexiſteret Deo, impoſſibile fuit · vel certe non decuit; vt autem aliquando fieret, exiſtimare decet fuiſſe quidem conueniens, quandoquidem a Deo factus eſt, non tamen fuiſſe neceſſarium, ut nō potuerit non fieri.

Ad 12. Communicauit quidē Deus creaturis eas perfectiones, quas cōditio creaturæ ferebat, eas uero, quæ ſuperant ſtatum & conditionem creaturæ, nec debuit; nec potuit communicare: neque.n. fieri pōt, vt creatura ſit, uel infinita uirtute prædita, uel incauſſata, & independens, ac (ut quidam putant) vel Deo coæterna. Non eſt autem Deus auctor tantummodo rerum caducarum, ſed etiam immortalium, & perpetuarum; quod autem non poſſit facere ſibi res coæternas, hoc manifeſtiſſime indicat ſummam excellentiam Dei, cui nulla creatura, aut in eſſētia, & perfectione; aut in uirtute, & actione, aut in vita & duratione & par & æqualis eſſe poteſt.

Atque hæc quidem ſint, contra Peripateticos & nonnullos Platonicos, qui pro æternitate mundi, quaſi pro aris & focis ipſoque capite, acerrime dimicat, eamque pugnaciter & mordicus defendunt, diſputata. Nos enim eorum tela, quibus veritatē petebant, hebetauimus, fregimus, fecimuſque, ut ea nihil plane ueritati poſſent officere.

A *An Mundus potuerit eſſe ab æterno, Variæ Theologorum opiniones. Ac prima omnium Henrici & Philoponi æternitatem creaturæ repugnare aientium, opinio explicatur.*

C A P. X.

NOn eſſe neceſſarium vt Mundus ſit ab æterno, ſatis explicatū eſt refutatis argumētis Philoſopho-
B rum, qui æternitatem Mundi obnixe defendunt. Mundum nō eſſe æternum, ſed dē nouo factum, fide cognitum, & perceptum habemus. An is tamen ſecundum potentiam Dei, quam uocant abſolutā, ab æterno effici potuerit, Theologi addūt in quæſtionem, quam nos hoc loco uelut clauſulam huius libri, atque adeo totius operis, quanta maxima fieri poſſit breuitate, & perſpicuitate, pertractare uolumus. Quatuor hac de re inter ſe diſcrepantes apud Theologos (nam a Theologis potius quàm a Philoſophis,
C hæc controuerſia tractari ſolet) opiniones reperio.

Prima opinio eſt Henrici de Gandauo, Quol.1 quæſt.7. & Philoponi in eo libro quo rēdet argumentis Procli pro æternitate Mundi, aſſerentium, eſſe omnino impoſſibile ullam creaturam eſſe ab æterno. quod probant his rationibus, 1. Creatio eſt ꝓductio ex nihilo, cum igitur terminus a quo creationis ſit nihil, & non ens, neceſſe eſt in creatione non ens & nihil ꝑcedere ipſum eſſe rei, quæ creatur, ſicut terminus a quo præcedit
D terminū ad quem, quare quod creatur æternum eſſe non poteſt. 2. De omni producto verum eſt dicere ipſum produci, uel ita vt aliquando uerum fuerit dicere ipſum tunc produci, vel ita ut verū ſit dicere ipſum ſemper produci, ſed de creatura nō eſt uerum dicere ipſam ſemper produci; alioquin nulla creatura haberet eſſe permanēs, ſed tantum eſſe ſucceſſiuum; ergo uerum eſt dicere eam aliquo inſtanti produci; ſed cum producitur, incipit habere eſſe, ergo ſi in aliquo inſtanti producitur, non ſemper, nec ab æterno

Septē argumenta probantur æternitatē creaturæ repugnare.

æterno habet eſſe. 3. Creatura habet eſſe acquiſitū à Deo, ergo habet eſſe poſt non eſſe, nam quod acquirit aliquid, id non ſemper habuit. 4. Si creatura eſſet ab æterno, non differret in ea creatio & cõſeruatio, hæc autem differre inter ſe, manifeſtum eſt, tum ex definitione creationis, & cõſeruationis; tum ex eo, quod agens particulare eſt cauſſa efficiēs eius quod producit, non tamen eſt cauſſa cõſeruãs; quare etiam ubi hæc duo in unū concurrunt, habent ſaltem diuerſas rationes. 5. Si aliqua creatura eſſet ab æterno, illa per æternã durationem haberet eſſe neceſſarium & penitus indefectibile, etiam per abſolutam Dei potētiam; nam ponatur talis creatura annihilari à Deo, uel annihilari poteſt ab æterno, & ſic quia ponitur eſſe ab æterno, habebit eſſe ab æterno; & quia dicitur annihilari ab æterno, quod autē annihilatur non eſt, non erit ab æterno, quare, & erit & nõ erit ab æterno: Vel talis creatura nõ põt annihilari ab æterno; quare cū ipſa habeat eſſe ab æterno, quandocunque citra æternitatem annihilabitur, neceſſarium ē iam ipſam habuiſſe eſſe ab æterno, & per totam illam æternitatem, eſſe omnino indefectibilem: & quia omne æternum eſt neceſſarium, quippe cū careat potētia contradictionis ad eſſe & non eſſe, ut docet Ariſt. 9. Metaphy. tex. 17. ab æterno quoque ipſa habuiſſet eſſe neceſſarium: Hoc autem uidetur repugnare omnipotentiæ Dei, & dependentiæ, quam omnis creatura perpetuo habet à Deo in eſſe. 6. Si creatura, nec eſſentiam, nec uirtutem poteſt habere infinitam, ergo neque durationem: ne ponatur creatura, in aliquo par, & æqualis Deo. Et ſicut Deus in eſſentia habet aliquid propriū, quod eſt eſſe actu purū & in uirtute, quod eſt eſſe infinitum, & in actione ad extra, quod eſt habere vim creandi; ita in duratione, habere debet aliquid proprium, & incommunicabile alijs, nempe æternitatem.

Teſtimonia ſanctorũ patrũ. Pro hac ſententia facere uidētur permulta teſtimonia ſanctorū Patrum, negantiū ullam creaturam coæternã Deo eſſe poſſe. Athanaſius in ſecunda oratione contra Arianos, ait nõ poſſe creaturam, quippe quæ ex non eſſe ad eſſe tra- A ducitur coæternam eſſe opifici ſuo. Ambroſius primo Exameron, quid tam abſurdū eſt, inquit, quam vt æternitas operis, æternitati iungatur auctoris, Auguſtinus lib. contra Felicianum Arianum, ita definit creaturam. [Creatura eſt ex eo quod nondum eſt, uel aliquando non fuit, corruptibilis rei quantum in ſe eſt, Omnipotentis Dei uoluntate, facta ſubſtantia.] Damaſcenus libr. 1. de Fide orthodoxa cap. 8. [Quoniã, inquit, creatio, Diuinæ uoluntatis opus eſt, non eſt coæterna Deo, neq; enim quod ex non eſſe ad eſſe traducitur, capax eſt, ut coæ- B ternum ſit ſuo principio.] Denique Baſilius, Gregorius Nazianzenus, Athanaſius, Hylarius, Auguſtinus, aliique multi, pugnantes contra Arium aſſerentem Verbum Diuinum eſſe creaturam, hac præcipue argumentatione utebantur. Nulla creatura eſt coæterna ſuo creatori, ſed ex ſacris litteris euidenter colligitur Verbum eſſe coæternum Deo, ergo non eſt creatura: quæ argumētatio parum firma eſſet ad conuincendos Arianos, ſi creatura Deo coæterna eſſe poſſet.

C

Secunda Opinio Durandi, Aeternitatem repugnare rebus corruptibilibus, non autem incorruptibilibus.

CAP. XI.

Altera opinio eſt Durandi in 2. Sentent. Diſtinct. 1. qui cenſet æternitatem non repugnare ſub- D ſtantiis incorruptibilibus, ut Cœlis, & Intelligentijs. at rebus corruptibilibus, quarum natura ſpecifica in uno indiuiduo perpetuari non poteſt, ſed conſeruatur per ſucceſſionem indiuiduorum, quæ generantur & intereunt; eam omnino repugnare. Rationes quidem quibus oſtendi poſſet res incorruptibiles æternas eſſe poſſe, cognoſci poterunt ex tractatione, & confirmatione tertiæ opinionis, quam ſequenti capite ſubiungam. Hac enim re nõ diſcrepat tertia opinio ab hac ſecunda.

Quod

Æternitatem repugnare reb⁹ corruptibilibus probatur quatuor argumentis.

Quod autem æternitas repugnet rebus corruptibilibus, ea maxime ratione perſuaderi ſolet, quod ex hac poſitione, permultra, atque grauiſſima, & abſurdiſſima incómoda exiſtunt. Primo enim, infinitum actu tranſactum, & pertranſitum fuiſſet; nam poſita æternitate Mundi, uſque ad hodiernú diem exacti, & tranſacti fuiſſent infinitæ cóuerſiones ſolis, aliorumque ſyderum, infiniti dies, infinita cuiuſlibet ſpeciei indiuidua infinitú autem nullo modo pertráſiri poſſe, & Ariſtoteles docet, & nullo docente, ratio ipſa ſuadet.

Deinde, aliquid eſſet maius infinito; nam conuerſiones lunæ plures ſunt quã ſolis, cum una conuerſio ſolis contineat duodecim lunæ. Dies itẽ multo plures ſunt quàm anni, cum annus comprehendat trecentos ſexaginta quinque dies. At poſita æternitate Mundi, conuerſiones ſolis fuiſſent infinitæ, ſimiliter ẽt anni fuiſſent infiniti, ergo daretur aliquid multo maius infinito. Quin etiam eſſet aliquid quod infinitũ excederet aliud infinitum, exceſſus enim dierum ſuper annos, non poteſt eſſe finitus, quippe cum ſucceſſio dierum ſit æterna & infinita, quare neceſſario erit infinitus. His quoque cóſequens eſt, aliquid ſimul eſſe maius alio, & eidem æquale. Etenim dies, & anni qua ratione ſunt ambo infiniti, inæquales eſſe nó poſſunt: qua róne autem vnus annus cótinet in ſe multos dies, neceſſe eſt annos pauciores eſſe dieb. Qđ autẽ duo infinita inæqualia eſſe nequeant, declaratur ſimul, & ꝓbatur hoc exẽplo. Sint duæ lineæ, ſeu aliæ magnitudines, ex una parte infinitæ ſecundum longitudinẽ, ex altera parte finitæ, & ex ea parte, qua finitæ ſunt, ſint inter ſe æquales: addatur uni earum ex qua parte eſt finita, pedalis magnitudo ſecũdum quã excedat alteram lineam qua parte ipſa eſt finita. Deinde ex qua parte ſunt finitæ, coæquẽtur inter ſe illæ duæ lineæ trahendo minorem, ut eſt cui non fuit facta additio, ad æqualitatẽ maioris, hoc eſt, eius cui facta eſt additio; tunc quæritur, an hæ duæ lineæ ſicut ſunt [illegible] æquales ex ea parte, qua ſunt finitæ, an ſint ẽt æquales ex ea parte, qua ſunt infinitæ, an inæquales: ſi ſũt inæquales, ergo illa, quæ eſt minor, & exceditur, nó eſt infinita, infinitum enim qua infinitum, nó põt excedi: ſin autem etiam illo modo ſunt æquales, ergo falſum eſt illud principium Mathematicũ, ſi æqualib addas inæqualia, neceſſe eſt ea fieri inæqualia. Sed huic exemplo poſſet occurri, ne [illegible] infinitam illã, verſus eam partem ſm quã eſt infinita, poſſe vlterius promoueri & protendi. Nam, extra, uel ultra infinitum ut eſt infinitum, nihil eẽ poteſt quo ipſum porrigatur atq; extendatur, alioqui non eſſet infinitum. Verum hoc obiter ſit dictum. Manifeſtum igitur eſt, id cuius gratia hæc a nobis dicta ſunt, nimirum duo infinita qua ratione infinita ſunt, inter ſe inæqualia eſſe non poſſe.

Poſtea, poſita æternitate Mundi in rebus corruptibilibus, neceſſario ſequitur eſſe actu infinitam aliquam multitudinẽ rerum: nã generatio hominũ eſſet æterna, ſicut generatio equorum, & Leonũ; cauſſam enim aliquam probabilem, cur generatio aliorum animalium potuerit eſſe æterna, hominis autẽ non potuerit, vel fingere difficile eſt, ne dicam impoſſibile. cum autem ſuum quiq; hominũ habeat animum immortalem, & poſt cuiuſq; interitum perpetuo ſuperſtitem, neceſſe eſt actu eſſe infinitas animas infinitorum hominum, qui ab æternitate vſque ad hunc diem, per ſucceſſionem fuerunt.

Ad extremũ, hinc efficeretur eſſe aliquas creaturas infinitæ virtutis in [illegible]. Etenim, non eſt dubium qui[n] qui[libet] Angelus cognoſcat omnes cóuerſiones eius orbis cæleſtis, quem mouet; [illegible] enim ẽ Philoſophorum ſermone, Intelligẽtiam mouere cælum per intellectũ, & appetitũ. Sed quilibet Angelus, ſi ab æternitate mouiſſet cælum, [illegible] infinitas conuerſiones ſui orbis, [illegible] oẽs cognoſceret, niſi quis [illegible] in Angelos obliuionem rerum [illegible] ita; rum [illegible] autem, ea ratione [illegible] infinitum, non poteſt com[prehendi niſi] ab intellectu infinito, oporteret [illegible] in unoquoque Angelo eſſe vim intelligẽdi infinitã, hoc eſt [illegible] eo eſſe infinitã perfectionem. His igitur [illegible] da hæc opinio ſuaderi, & probari [illegible].

Tertia

Tertia opinio D. Thomæ & Nominalium, omnem creaturam potuiſſe fieri ab æterno.

CAP. XII.

Tertia opinio eſt eorum, qui affirmant æternitatē, nec ratione rerum incorruptibiliū, nec ratione rerum corruptibilium, repugnare mundo. hoc eſt, tam ſubſtantias incorruptibiles, quam corruptibiles potuiſſe fieri ab B æterno.

Hanc ſententiam amplectitur Gregorius Arimin. 2. ſent. d. 1. & Gabriel ibidē & Ochan; licet is nō tam pugnaciter eā defendat. Etenim in 2. quol. quæſt. 5. tametſi hanc opinionem indicat probabiliorem, non inficiatur tamē contrariam etiam defendi poſſe, neutramque partē huius controuerſiæ affirmat poſſe demōſtratiue probari. D. Tho. in 1 Par. quæſt. 46. ar. 2 eandem ſententiam probat dupliciter: primo mundum incæpiſſe, eſt articulus fidei. Moyſes enim dicēs (In principio creauit Deus cælum, & terram) C ſecundum D. Gregorium in homil. prima in Ezechielem prophetauit de præterito, & in principio Symboli profitemur nos credere Deum eſſe creatorem cæli, articulus autem fidei non poteſt demonſtratione probari, quia fides, ſecundum D. Paulum ad Hebræos 11. eſt argumentum non apparentium. Deinde, nouitas mundi non poteſt recipere demōſtrationem ex parte mundi: principium enim demōſtrationis eſt quod quid eſt, hoc autem abſtrahit ab omni differentia temporis, D & ab eſſe, vel non eſſe, quare hunc mundum, ſemper, vel nō ſemper fuiſſe, in demonſtrationem cadere nō poteſt. Neq; vero id demonſtrari poteſt ex parte Dei creantis mundū. cum enim Deus agat per uolūtatem, voluntas autem eius in iis quæ pertinēt ad creaturarum productionem, libera ſit, nullaque neceſſitate teneatur, non poteſt talis uoluntas rōne comprehendi, nec ratione naturali certo ſciri poteſt à nobis, an Deus uoluerit creare mundum ab æterno, an de

A nouo. Ex his igitur manifeſte perſpicitur, D. Thomę nō uideri impoſſibilem eternitatem mundi ſecundum omnes eius partes. In fine tamen illius articuli, uidetur excipere hominem, cuius generationem non audet dicere poſſibilem fuiſſe ab æterno, ne cogatur admittere infinitā multitudinē animarum, quā infinitatē, rem ualde abſurdam, & rōni contrariā atque adeo impoſſibilem, ipſe refutauerat atq, reiecerat in 1. par. quęſt. 7. art. 4.

Sed reuertamur ad explicationem, & cōfirmationē tertię opinionis, quæ hac vna ratione clariſſime firmiſſimeq; pro- B batur. Quidquid non implicat contradictionem, eſt poſſibile Deo, ſed creaturā eſſe ab ęterno, non implicat cōtradictionem, hoc ergo eſt poſſibile. Maior, cōfeſſione omnium Theologorum, apud omnes eſt certiſſima, & notiſſima. Minor ita probatur. Si eſt impoſſibile, creaturam eſſe productam ab ęterno, uel hæc impoſſibilitas prouenit ex parte Dei creantis, vel ex parte ipſius creationis, vel ex parte creaturę. Ex parte Dei producentis, tripliciter prouenire poteſt; uel quia putatur nullū productum co- C æuum eſſe poſſe ſuo producenti: uel quia producens liberum cum agat ex electione, exiſtimatur precedere debere aliqua duratione ſuū effectum; uel quia ſi creatura coæterna eſſet Creatori, uideretur Creator in aliquo, nimirū in duratione non eſſe ſuperior, maior atque præſtantior, quam creatura: ſed nullum horum trium tollit ęternitatem creaturæ, ergo &c. Nō primū; tū quia in Diuina Trinitate Pater uere producit Filiū, cū tamen credamus Filiū eſſe coęternū Patri; tū etiā, quia Philoſophi cōcedunt in rebus D naturalibus inueniri aliquas cauſas efficiētes, quę ſimul ſunt cum effectis; & D. Auguſtinus oſtēdere volēs hæc duo nō pugnare inter ſe, vt nimirū Filius Dei ſit productus a Patre, & tamē ſit ei coęternus, id in 6. lib. de Trinitate cap. 1. declarat hoc exemplo, ſplendor inquit qui gignitur ab igne, atq; diffunditur, coęuus ē igni, & eſſet ei coæternus, ſi ignis eſſet æternus. Sed dicet aliquis, Ariſtotelem in 12 lib. Metaph. tex. 16. id diſcriminis ponere inter formam, & cauſam efficiētem, quod forma ſimul eſt cum eo cuius

eſt

Pulcherima argumentatio, qua concluditur Mūdum ab æterno effici potuiſſe.

eſt forma, efficiēs autem eſt ante ſuū ef A
fectum. Ad hoc reſponderi poteſt tripli
citer, primo, repugnare formę ea ratio-
ne qua forma eſt, ipſam eſſe ante cōpo-
ſitum, cuius forma eſt: at efficienti, ut ef-
ficiēs eſt, nō repugnare vt ſit ante ſuum
effectum, nam etſi reperiuntur nonnul-
læ cauſſæ efficientis, quæ ſimul tēpore
ſint cum ſuis effectis, plurimę tamē alię
paſſim reperiuntur, quæ tempore ante-
grediuntur effecta, at [illegible] hoc quidem ſa-
tis eſt Ariſtoteli ad diſtinguendā formā
a cauſſa efficiēti. Deinde, Ariſt. eo loco
non ait cauſſas efficientes eſſe antiquio
res effectis, ſed cauſſas mouētes, hoc eſt, B
cauſſas efficientes quæ per motum effi-
ciunt, has enim priores eſſe neceſſe eſt.
nam mouēs præſupponitur motui, mo
tus etiam effectui, qui producitur per
motus, o[illegible] autem motus fit in tem-
pore, quare neceſſe eſt cauſſam mouen-
[illegible] priorem eſſe effectu, qui p motū
ab ea producitur. Poſtremo, Ariſt. illo lo
co tantum uult ſignificare (quod ſtatim
perſpicuum fit conſideranti eius uerba)
formam ſimul eſſe cum compoſito, hoc
eſt, eadē productione produci, qua pro-
ducitur compoſitum; cauſſas uero mo C
uentes ante [illegible] exiſtere, hoc eſt, non
produci ea productione, [illegible] a compoſitū
ab ipſis producit, alioquin producerent
ſe ipſas, qđ eſt impoſſibile. Nec uero di-
ci pōt, quoniam eſt Deus agens liberū,
ideo neceſſariū eſſe ut creatura ſit Deo
poſterior duratione. Etenim, quia Deus
agit libere cum ſit infinitæ uirtutis, non
eſt minoris potentiæ, quam [illegible] eſſet agēs
ex neceſſitate naturæ, ſed ſi ageret ex ne
ceſſitate naturę, produ[illegible] Mundum ab
æterno, ergo quod agat libere, id nō ob
ſtat quominus potuerit mundum produ D
cere ab æterno. Præterea, agens ex ele-
ctione, tunc ſucceſſ[illegible] agit, & tempore
an[illegible] effectum, cū electio nō eſt actus
volūtati[illegible] ſimplex, & totus ſimul, ſed prę
requirit de[illegible] quæ pro[illegible] di-
ſcurſ[illegible] rationi[illegible] adiu[illegible] ciū, fit ſ[illegible]ceſ-
ſiue, ſicut [illegible] electio
Dei nō [illegible], eſt actus
uoluntatis D[illegible] mu[illegible] totus
ſimul, De[illegible] q[illegible] coæ[illegible] q,
Deus l[illegible], atque ex [illegible] at, id
obſtat quominus potuerit ab [illegible] produ

A ci Mundus ab æterno. Adde, q[illegible]d Deus
agit per ſuam voluntatem, in Deo autē
non eſt maius ipſum uelle, quam p[illegible],
ſecundū illud quod ſcriptum eſt in li[illegible]
Sapientiæ, [cui ſubeſt poſſe cū uol[illegible] po
tuit autem Deus uelle produce[illegible]
dum ab æterno, ergo potuit etiam pro-
ducere. Nec illud etiam uere dici poteſt
ſi creatura ſit æterna, eam fore aliq[illegible] re
parem Deo; nam quamuis ponatur crea
tura coæterna Deo, non continuo tamē
ponitur ei æqualis i duratione, ſ[illegible] d[illegible] ul
to inferior. Æternitas enim De[illegible]
nino neceſſaria, quia Deus nō poteſt n[illegible]
B eſſe æternus, creatura uerò pōt eſſe, &
nō eſſe æterna. Deinde, æternita[illegible] crea-
turæ eſt ab alio per participationē, æter
nitas Dei eſt a ſe p eſſētiā. Hoc fu[illegible] do
cet Boetius li. 5. de Cōſolatione Proſa 6.

Ex parte creationis exiſtimari p[illegible]ſet
ęternitatē repugnare creaturæ du[illegible] ob
cauſſ[illegible], tum quia creatio ſignificare ui-
detur actionem aliquam, quæ cum non
fiat in ęternitate, fieri debet in aliquo in
ſtanti; at in duratione ęterna non poteſt
aſſignari vnum aliquod in[illegible] primum;
tum etiam, quoniam creatio dicitur ex
C nihilo productio, quare oportet creatu
ram priu[illegible], d[illegible]
per creatio[illegible] ipſum eſſe. S[illegible] n[illegible]
haurium cauſſarum [illegible]
æternitatis in creatura N[illegible] pri[illegible]
cū enim Mundus creari ab æterno [illegible]
tur, hic nomē creation[illegible] non [illegible]
actionem aliqua[illegible] a Deo proficiſcent[illegible]
ad creaturas, ſed t[illegible] h[illegible]
tudinem Mundi ad Deum, ta[illegible] ad
ſuum principium, a qu[illegible] ipſius e[illegible]
de[illegible]; quemadmodum in Deo cū di[illegible]
F[illegible] produ[illegible] a patre, non [illegible] produ-
D ctionis, non ſignificatur actio [illegible] me
dia inter Patre[illegible], & Filium, ſed [illegible] tā
tum ſignificatur, Filium non ha[illegible]
a ſe, ſed a Patre[illegible] cut etiam, cum [illegible]tur
[illegible] p[illegible], & [illegible]
n[illegible]ne, non [illegible] actur [illegible]
actio, p[illegible]r quā r[illegible] producat[illegible]
[illegible], ſed tantum dependent a[illegible]
ab h[illegible] ta[illegible]
principio. Vide [illegible]
41. arti. 1. ad ſecundum [illegible]
poſterior cauſſa p[illegible]
nim cum dicitur creatio, [illegible]
ſo,

lo, non ſignificatur ordo aliquis ipſius eſ- A ſe poſt non eſſe, uel tráſitus à nõ eſſe ad eſſe, ſed totum ſignificatur negatio materiæ, uel ſubiecti: ut fieri ex nihil nõ ſit aliud, quam nõ fieri ex aliquo ſubiecto, vel materia, & hoc quadrat in quamlibet creaturam etiam æternam.

Ex parte creaturæ uideri poſſet repugnare ei æternitas; uel quia cõmuniter dicit̃ creaturæ ex ſe conuenire non eſſe, aut igitur creaturæ conuenit non eſſe, poſt eſſe ipſius, at multæ creaturæ ſunt incorruptibiles, quæ nũquam amittent eſſe; aut non eſſe conuenit ei ſimul cum eſſe, at hoc implicat contradictioné; aut B denique, conuenit ei nõ eſſe, priuſquam adueniat ei ipſum eſſe; ergo non poteſt ſemper, & ab æterno fuiſſe, ſed oportet aliquãdo nõ habuiſſe eſſe. Vel repugnat æternitas creaturæ, quia creatura dicitur habere eſſe participatum, & acquiſitum à Deo; at ſi creatura fuiſſet ab ęterno, ſemper habuiſſet eſſe, neq; aſſignari poſſet in illa æternitate, quãdo illud eſſe acquiſiuerit, & acceperit à Deo. Sed neutrum horum multum ualet ad euertendam æternitatem creaturæ; nã cum dicitur, ꝙ creaturæ conuenit ex ſe non C eſſe, non ſignificatur quod ea prius debuerit non eſſe, ſed quod ex ſe non habet eſſe, & ſibi ſoli à Deo derelicta confeſtim in nihilum recideret, quare illud non eſſe conuenit ei, tunc etiam cum habet eſſe, quia tunc uerum eſt dicere creaturam non eſſe a ſe, ſed à Deo, in quo viuimus, mouemur, & ſumus. Hoc etiam ſignificatur, cum dicitur creaturam habere eſſe acquiſitũ, & acceptum a Deo, hoc eſt dependens a Deo, quanquã & hæ, & aliæ ſimiles ſententiæ pronuntiantur à Doctoribus de creatura, ea ratio- D ne, ut uere facta eſt a Deo, non autem vt poterat ab eo fieri ſecũdum abſolutam eius potentiam.

Exponitur auctoris Sententia.

C A P. XIII.

Quarta eſt opinio Scoti, qui in 2. Sent. diſt. 1. quæſt. 3. problematicè tractat hãc quæſtionem, affirmans utramque partem contradictionis æqualiter eſſe probabilem & pro utraq; rationes afferens, eaſque ſoluẽs. Quam ego Scoti opinionem probo aliqua ex parte; ſed ut quod ſentio planius intelligatur, ſubiiciam hic nonnullas propoſitiones, quibus ſententiam meam breuiter explicabo.

Prima propoſitio. Creatura ſecundũ naturam ſuam incorruptibilis, ut Angelus, potuit eſſe ab æterno. Hoc non alia ratione probari debet, quam ea quæ copioſe a nobis expoſita eſt proxime antecedenti capite in tractatione tertiæ opinionis. Nempe, hoc non implicat cõtradictionem, neque ex parte Dei creãtis, neque ex parte creationis, nec ex parte creaturæ, ergo eſt Deo poſſibile. Sed qua rationes, quibus prima opinio Henrici ſupra eſt confirmata, huic propoſitioni aduerſantur, earum hoc loco ſolutionem perſtringamus. Ad Primam reſpondemus, creaturam produci ex nihilo, non quia prius fuerit nihil, ſed quia nõ producitur ex aliquo ſubiecto; ut idẽ ualeat produci ex nihilo, quod produci non ex aliquo tanquam ſubiecto; ſi autẽ Angelus eſſet ab æterno, uere dici poſſet illum productum eſſe ex nihilo, id eſt non ex aliquo ſubiecto. Ad 2. Cum æternum aliquod dicitur productũ, hæc uox productum, non ſignificat actionem aliquam, ſeu mutationem intermediam inter producens & productum: ſed tantum ſignificatur illud æternum non habere eſſe à ſe, ſed habere eſſe dependens à Deo. Sed quia in rebus nobis notis, quæ res hẽt eſſe ab alio, eam ab illo produci cernimus, ideo his etiã uocibus utimur in rebus æternis; quin etiam in Diuinis; tantum, ut ſignificemus habitudinem unius rei ad aliam tãquam ad principium, à quo eſt eſſe illius. Ad 3. Creatura dicit̃ habere eſſe acquiſitum a Deo, hoc eſt habere eſſe fluens, & dependens a Deo, quod etiam poteſt eſſe in æternitate: ſicut ſi ſol æternus eſſet, ſplẽdor ei coæternus eſſet, fluens, & dependens ab ipſo. Ad 4. Licèt in rebus de nouo productis clarius appareat diſcrimen inter creationem, & conſeruationem; dicitur enim creatio, quatenus res incipit eſſe, quod antea non erat; dicitur conſer-

Solutio rationũ Henrici aientis æternitatẽ repugnare ei res creata.

Diſcrimen inter productionem & conſeruationem.

reperiretur in creatura tametſi ea fuiſſet ab æterno.

uatio,quatenus res in eſſe per ꝓductio-
nem accepto , aliquandiu permanet de-
pendenter à Deo : aliquo tamen modo
etiã in æternitate creaturæ , huiuſmodi
diſcrimen cogitatione deſignari. & nota
ri poteſt. Nam ſi Angelus v.g. eſſet æter-
nus,diceretur productus a Deo, quate-
nus ab ipſo habet ſuum eſſe; diceretur
idem quoque conſeruatus a Deo,quate-
nus illud eſſe habuit permanẽs & conti-
nuatum per æternitatem. produci enim
præciſe ſumptum,non ſignificat aliud,ꝗ
habere eſſe ab alio;conſeruari autem ab
aliquo,eſt in eſſe, quod hẽt ab alio, per-
manere aliquandiu,hoc eſt,ſiue per infi
nitam aliquam durationem,ſiue per fini
tam,& temporalem. Ad 5. Sicut creatu-
ra cum eſt,non poteſt non eſſe,nec tunc
poteſt annihilari,ita ut cum eſt, non ſit,
quia hoc implicat contradictionem : ſic
etiã,ſi ponatur creatura eſſe ab æterno,
neceſſe eſt illam habere æternam dura-
tionem,& impoſſibile eſt illam ab æter-
no annihilari, Neque hoc arguit eſſe ip-
ſam ens ſimpliciter neceſſarium, & peni
tus indefectibile,niſi tantum ex ſuppoſi
tione, quemadmodum res dum eſt, ha-
bet eſſe neceſſariũ & indefectibile. Qđ
autem ex Ariſtotele adducitur(oẽ ęter-
num eſſe neceſſarium) verum eſt,ſed in-
telligi debet eo modo eſſe neceſſarium,
quo eſt æternum; ſi eſt æternum a ſe, ac
ſimpliciter,erit quoque ſimpliciter, & a
ſe neceſſarium : Sin autem eſt æternum
ex ſuppoſitione, & ex libera uolnntate
alterius, ſimili etiam ratione neceſſariũ
haberi dẽt.& ſic fuiſſet Angelus res quæ
dam neceſſaria, ſi is fuiſſet ab æterno.
Ad 6. Quamuis ponatur creatura coæ-
terna Deo,nihilominus tamen Deus eſt
ea ſuperior, atq; præſtantior ſecundum
duratione; & quia Deus eſſentialiter eſt
ſua ęternitas: & quia eſt ęternus ex ſe;&
quia eſt neceſſariò æternus;& quia eſt in
omnibus & omnino æternus. Proprium
igitur Dei ſecundum durationem eſt eſ-
ſentialiter,neceſſario, & ex ſe, in omni-
bus,& omni modo eſſe æternum;quorũ
nullus modus æternitatis in ullam pla-
nè creaturam conuenire poteſt.

Ad illa teſtimonia ſanctorum Patrũ,
tripliciter reſpondere poſſumus. Primo,
Sanctos Patres conſideraſſe creationem

A eo modo,ut vere facta eſt a Deo,non au
tẽ ut ab eo fieri abſolute potuit: & quia
conſtat ex ſacris literis,omnes creaturas
eſſe de nouo factas, ideo tradiderunt eã
creationis definitionẽ,quæ ſoli creatio-
ni nouæ,& creaturæ de nouo factæ,accõ
modari poteſt. Deinde,hæc uox(nõ poſ
ſe) frequenter in ſcripturis ſumitur,non
pro eo,quod eſt ſimpliciter impoſſibile,
ſed pro eo,quod eſt non eſſe conueniẽs,
decens, rationi congruum . Sic ſumitur
Matthæi 9. [Nõ poſſunt filii ſponſi luge
re,quandiu cũ illis eſt ſponſus]& Mar.6.
[Chriſtus non poterat in Patria ſua vir-
B tutem ullam facere]& Actuum 4 [Non
poſſumus non loqui,quæ uidimus,& au
diuimus.] hoc etiam modo Sãcti Patres
ſumunt(non poſſe)cum aiunt creaturã,
coæternam Deo eſſe non poſſe , hoc eſt
non eſſe conneniens,aut decens. Poſtre-
mo, Sancti Patres, ex ſuppoſitione con-
ceſſa,& uſurpata ab Ario,rectiſſime con
cludunt creaturam eſſe non poſſe ab æ-
terno . Arius enim ponebat creatnram
eſſe id quod prius non erat,& per uolun
tatem Dei ex non eſſe traducitur ad eſ-
ſe. Quocirca, aiebat Filium Dei (quem
C creaturam uocabat) eſſe ex non extanti
bus,uel ex non exiſtentibus . Aduerſus
quem, poſita tali notione creaturæ, eui
denter argumentabantur Patres, filium
Dei non eſſe creaturam,utpotè quẽ,cla
riſſimis ſcripturę teſtimoniis oſtendebãt
eſſe coæternum Patri.

Secunda Propoſitio. Creatura corru-
ptibilis in particulari , ut aliquis equus,
vel aliquis leo, partim ab æterno produ
ci potuit, partim non potuit. Huius pro
poſitionis facile & promptum eſt ratio-
D nem explicare. Nã ſi equus v.g. relinqua
tur ſuæ naturæ,& talis producatur,qua
lis eſt ſecundum naturam ſuam,non po-
teſt produci ab æterno. Si enim produ-
catur ab ęterno,neceſſe eſt illum uiuere
infinito quodam tempore;ſi enim finito
tantum tempore uiueret,ab eius produ
ctione,uſque ad interitum eiuſdem, nõ
niſi finitum tempus interceſſiſſet:quare
non fuiſſet ab æterno. Si autem ita pro-
ducatur,ut relinquatur naturæ ſuæ,cum
ſit natura corruptibilis,impoſſibile erit
cum infinito tẽpore durare:omne enim
corru-

corruptibile, neceſſe eſt aliquando tandem poſt certum & definitum tēpus corrumpi: hoc autem, quod eſt non durare infinito tempore, pugnat cum eo, qđ eſt fuiſse ab æterno. Quod ſi Deus miraculosè conſeruaret equum infinito tpe, nihil prohiberet eum ab æterno produci: hinc igitur perſpicuū ſit, quomodo poſſibile, & impoſſibile ſit ſecundum diuerſas rationes, equum produci ab æterno.

A

Tertia Propoſitio. Generatio hominis, ſm aliquos Doctores, non potuit eſſe ab æterno, ſecundum alios autem, potuit eſſe æterna. Etenim D. Thomas & Durandus negantes infinitum actu, ſiue ſecundum magnitudinem, ſiue ſecundū multitudinem, aut eſſe, aut ēt a Deo produci poſſe, nō poſſunt facere æternam generationem hominis, ne infinitatem animarum admittere cogantur. Nominales autem, quibus non uidetur impoſſibile īfinitum actu, tā in magnitudine, quam in numero produci a Deo, nō habent negare poſſibilem fuiſse æternitatem gnationis humanæ. Et ſanè, qui concedunt gnationem aliorum animalium potuiſse fieri ab æterno, non uideo, cur æternitatem generationis hominū poſſibilem eſſe negent. Nam quod metuūt de infinitate animarū, id poſterius quiddam eſt, & per accidens, & in dubio poſitum. Si enim res ipſa a priori, & per ſe conſideretur, nulla profectò cauſſa probabilis, & idonea reperietur, cur generatio leonum potuit eſſe ab æterno, nō autem hominum. Nam qua ratione unus leo poſt alium ab æterno produci poteſt, eadem poteſt & homo poſt hominem. Ego, ſi alterutrum mihi, aut negandum, aut concedendum eſſet, facilius adducerer ut concederem infinitum actu poſſe a Deo produci; quam ut concedēs æternitatem poſſibilem fuiſse in generatione aliorum aīalium, eam ſolum in generatione hominis impoſſibilem eſſe affirmarem. Non enim queo intelligere, poſſe Deum immediatè creare unum leonem poſt alium ab æterno, nō poſſe aūt idē ab eo fieri in generatione hominis.

Quarta Propoſitio. Videtur poſſibilis fuiſse æternitas tēporis, motus, & generationis rerum ſublunarium. Dixi, uidetur, quia nolo id affirmare, tanquam certum, indubitatum, & quod euidenti aliqua & neceſsaria rōne teneatur, ſed pono id tāquam probabile, & rationi ſatis conſentaneum. Si enim id eſſet impoſſibile, certè id eueniret propter illa incōmoda, & abſurda, quæ nos ſupra expoſuimus cum tractaremus ſecundam opinionem, quam ſequitur Durandus; ſed omnes illas obiectiones haud magno negocio repelli ac profligari poſse, facile intelliget, quicunque leget D. Thomam de

B

Potentia q. 3. artic. 14. & in Opuſculo de Æternitate Mundi, in ſecundo libro cōtra Gentes cap. 38. in Prima Par. q. 46. & arti. ſecundo. & Scotum, Gregor. Ariminenſem 2. Senten. Diſt. prima, & Ochan Quoli 2. art. quinto. Satis igitur ſit indicaſſe loca, e quibus peti poſſunt ſolutiones illorum argumentorum, ne nos eas hic recenſendo, ſuperuacanee lōgiores ſimus.

Quinta Propō. Poſita æternitate temporis & motus, ſatis probabile eſt poſſe dari infinitū actu ſm multitudinē; tum quia generatio hominis nō ſecus q̄ aliorum aīaliū (ut ſupra dicebamus) potuit eē ab æterno; ex quo efficeretur eē actu infinitas aīas rōnales; tum etiā, quia potuiſſet Deus quolibet die illius æterni tpis creare unum Angelum, ergo ſicut uſq; ad hunc diē fuiſſent tranſacti infiniti dies, ita eſſēt actu infiniti Angeli. Nec ualet reſpōſum quorundā, qui reſpōdēt in quolibet die illius æternitatis diſiunctè, ac ſeparatim accepto, potuiſſe Deū creare unū Angelū, in quolibet aūt die cōiunctè ſumpto, non potuiſſe. Quēadmodū in hac hora ſunt infinita inſtātia, & in quolibet eorū ſeparatim, ac diſiunctè, pt Deus creare unū Angelū, non aūt in quolibet cōiunctè, nec in ſingulis, & oībus. Sed hoc reſponſum (vt dixi) parū

D

ualet ad euertēdā noſtrā propoſitionē: multum. n. intereſt inter inſtantia huius horæ, & dies præteritos æterni tēporis: illa enim ſunt tantum in potētia; hi aūt fuerunt actu ab inuicē ſeparati, & diſtincti. Nō igitur, uel ex parte Dei, vel dierū qui ſunt iu tēpore æterno, uel Angelorum, quicquā prohibet quolibet die illius æternitatis, creatū fuiſſe a Deo unū

Angelum. Hęc eſt igitur noſtra ſentẽtia; A exiſtimare nos utramque partem huius quæſtionis eſſe probabilem; eam tamen uideri nobis aliquanto probabiliorem, quæ ęternitatem Mundi poſſibilem fuiſſe ſtatuit. Verum de hac quęſtione, quæ magis Theologica ẽ quàm Philoſophica, quę adhuc diſputata ſunt, ea ſatis eſſe debent. Deus autem, in quo eſt uera & perfecta æternitas, & cuius ope adiuti tandem ad huius operis exitum finemque peruenimus, cæleſti ſuo numine ita nos ſeruet ac regat, ut hac mortali uita caſte pieque tranſacta, ad beatas cæli ſedes euolantes, fœliciſſima eius æternitate, omnibus completi bonis, ſempiterno æuo perfruamur.

Uni Deo Trinoque, ac Deiparæ ſemper Virgini Mariæ, laus, honor, gloria & gratiarum actio, in omnem æternitatem.

Amen.

FINIS DECIMIQVINTI ET VLTIMI LIBRI.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

INDEX QVAESTIONVM, ET RERVM ILLVSTRIORVM,

Quæ in his quindecim libris explicantur.

A

Abſtractio.

AN tota Metaphyſica contineatur uno genere Abſtractionis, quod eſt a materia & motu ſm rē & rōnem. pag. 11. col. 2. b & 13. col. 1. d
2 An Abſtractio ſm rem & rationem, quæ uocatur per indifferentiā, ſit admittēda. 13. c. 1. d
3 An abſtractio quantitatis mathematicæ, fiat tantum a materia ſenſibili, an uerò ab omni prorſus ſubſtantia 373. col. 2. d
4 An diuerſitas ſcientiarum petēda ſit ex diuerſitate abſtractionum a materia 17. col. 2. d

Accidens.

1 An accidens producat ſubſtantiam, in uirtute ſubſtantię 306. col. 2. a
2 An accidens producat ſubſtantiā ſua ui, & poteſtate 307. col. 2. c

Actio.

1 An ex una forma multæ ac differētes actiones ꝑficiſci queant. 249. co. 2. d
2 Quæ ſint in qualibet actione conſideranda 250. col. 1. b
3 An omnis actio promanet ex forma, & nulla ex materia 250. co. 2. c
4 An actio ſit ſubiectiuè in agēte. 452. col. 1. a. & col. 2. c
5 An actio re differat a paſſione. ibid. col. 1. a & col. 2. a

Aeternitas & Aeternum.

1 De ſignificatione harū uocum (æternitas) & (æternum) 423. col. 2. a
2 An uiſio beatifica Dei, quā habēt beati, menſuretur æternitate participata 424. col. 1. c
3 Quid ſit æternitas 425. col. 1. d
4 Quæ ſit radix & fundamentum æternitatis 426. col. 1. b
5 An ęternitas per ſe ſit menſurabilis; & an poſſit aliqua ei aſſignari menſura ibidem d
6 An æternitas repugnet creaturæ ut creatura ē. 540. col. 2. d. & 543. co. 1. b
7 An æternitas propriè repugnet generationi rerum corruptibilium. 541. col. 2. d & 545. col. 2. c
8 An ſecundum doctrinam Sāctorū Patrū potuerit aliqua creatura eſſe ab æterno. 541. co. 1. d. & 545. col. 2. b

Aeuum.

1 An æuum ſit menſura durationis habētis prius & poſterius, ſine innouatione & variatione ulla, ut ait D. Bonauentura 428. col. 1. d
2 An æuum ſit menſura rei ſecūdū eſſe quidem immutabilis, ſecundū affectiones autem & operationes mutabilis, ut cenſet D. Tho. 430. c. 2. a
3 An æuum ſit mēſura cuiuſuis rei quę habet eſſe permanens & totum ſimul, ut Scot. opinatur. 431. col. 2. b
4 An ſit unum aliquod æuum menſura omnium ęuiternorum. 432. col. 1. c
5 An unumquodque æuiternum ſuum habeat æuum, a quo intrinſece mēſuretur.

ſuretur. 433.col.2.c
6 An quodlibet ſuperius ęuiternū, ſit menſura inferioris. ibid.b
7 An ſit neceſſarium eſſe aliquā menſurā, quæ durationem æuiternā per ſe ac propriè metiatur. 434.co.1.d

Alchymia.

1 De ui & poteſtate Alchymię, & an eius artificio verum aurum poſſit effici. 317. col.1.d

Anaxagoras.

1 Quo tempore floruit. 133.col.1.d
2 Opinio eius de principiis rerum naturalium explicatur & refellitur.149. col.1.c.& 174.col.1.b

Anima & Animal.

1 An aīa ſit natura qualis definitur ab Ariſtotele 2.lib.Phyſ. 175.co.1.e
2 An anima mundi ſecundum Platonē ſit æterna;& an ex eius æternitate, mundi æternitas recte cōcludatur. 510.col.2.d
3 An motus localis animaliū ſit eis naturalis,an uiolentus. 276.co.2.b
4 An animalia genita ex putri materia, & q̄ procreantur ex ſemine,poſſint eſſe einſdem ſpeciei.311.c.1.&c.2.a

Anima rationalis.

1 An Anima rōnalis ſit natura qualis definitur ab Ariſtotele 2.lib. Phy. 277.col 1 a
2 An ſciētia animæ rationalis ptineat ad Phyſicum.11.col.1.a& 19.co.1.d
3 An anima rōnalis ſit immortalis ſecundum Platonem. 251.col.2.d
4 An ſecundum Ariſtotelem anima rationalis ſit immortalis. 252.co.2.d
5 An immortalitas animę rōnalis poſſit naturaliter cognoſci,& philoſophicis rationibus cōcludi.254.c.1.a
6 An anima rationalis ſit forma & pars eſſentialis hominis. 255.col.2.b
7 Diſputatio cōtra figmētum Auerrois de aſſiſtentia & vnitate animæ rōnalis. 258.col.1.b
8 Diſputatio cōtra Platonicos faciētes certum numerum animarū ab initio mundi conditum,diuerſis tēporibus diuerſa corpora humana ingredientium. 260. col.2.a

Ariſtoteles.

1 De tēpore quo floruit Ariſtoteles & illuſtriores Peripatetici. 138.c.1.d
2 Laudatio & encomium Ariſtotelis ex iudicio & teſtimonio ueterum. 178.col.1.d
3 An Ariſtoteli cognita & ꝓbata fuerit creatio, hoc eſt productio ex nihilo.188.col.1.c
4 An Ariſtoteles ſentiens Deum agere ex neceſſitate naturæ, tueri poſſit rerum contingentiam.321.col.2.b
5 An Ariſtoteles faciēs mundum æternum cogatur fateri eſſe actu infinitas animas rationales. 360. col.2.d & 362.col.2.b
6 An Ariſtoteles putauerit ęternitatē mūdi neceſſariis rōnibus à ſe fuiſſe probatam. 493 co.2.d
Quid Ariſtoteles in primo textu primi libri Phyſicorū, ꝑ illa tria uocabula, principium, cauſſa,& elementū, ſignificare uoluerit. 70.co.2.b
Diſputatio cum Ariſtotele de ęternitate Mundi. 498.col.2.a

Artificiale.

1 An forma artificialis ſit principiū alicuius motus Phyſici. 265. col.1.d
2 An forma artificialis ſit res quædā diuerſa a ſubiecto in quo inhęret.ibi. col.2.b

Aſtrologus.

1 An differat Aſtrologus a Phyſico.50. col.2.e

Auerroes.

1 An ſēm Auerroem ponenda ſit forma corporeitatis materiæ coæterna & inſeparabilis.204.co.1.a.205.co 1.a.
2 An ſecundum Auerroē colores medii ſpecie differāt ab extremis.461. col.

col.1.d.& 462.col.2.d
3 An Auerroes faciens formas ſubſtantiales elementorũ intendi & remitti, & actu manere in mixtis, poſſit defendere generationẽ elementorũ & mixtorũ non eſſe motum proprie dictum. 469.col.1.b.& col 2.c
4 Diſputatio cum Auerroe de æternitate mũdi. 533.col.2.d.& 535.col.2.d

Augmentatio.

1 An Augmẽtatio ſit motus propriè dictus. 471.col.2.a

C

Calor.

1 An calor elementaris & cęleſtis ſpecie differant. 322.col.1.a

Cauſſa.

1 An ad perfectam cognitionem cuiuſuis rei naturalis, neceſſaria ſit omnium cauſſarum eius rei, pfecta cognitio. 80.col.1.a
2 An inter cauſſam uniuerſalem & particularem ſit neceſſaria connexio. 298.col.2.c
3 An cauſſalitas cauſſæ uniuerſalis ſit potior & maioris momenti, quàm cauſſæ particularis. 299.col.2.c
4 An cauſſa ſemper ſit nobilior ſuo eſſectu. 304 col 2.d.& deinceps.
5 An effectus debeat pl' cauſſæ uniuerſali quam particulari. 304.col.1.b
6 An cauſſa exemplaris ſit aliud genus cauſſæ ab illis quatuor quas tradit Ariſtoteles. 291.col.2.d
7 An poſita cã ſemp effectus ſimul poni debeat. 506.col.1.a.& 507.col.2.a.& 508.col.1.b
8 An ſemper cauſſa efficiens tẽpore antecedat ſuũ effectum. 501.col.2.b
9 Quæ ſit uis & cauſſalitas cuiuſlibet cauſſæ. 293.col.1.c
10 An cauſſa particularis ſit tantũ agẽs inſtrumẽtale, an etiã ſit agens principale. 304.col.1.d

Cælum.

1 An cęlũ ſit nobilius homine. 56.c.1.d
2 An definitio naturę quæ traditur 2.libro Phyſi. conueniat cęlo. & an motus eius ſit naturalis. 269.col.1.b
3 An neceſſe ſit cælũ moueri ab intelligentia. 271.col.1.d
4 An cęlum ſecundum Platonem ſit cõpoſitum ex elemẽtis. col.1.c.& col. 2.b
5 An cęlum & aſtra ſecũdum Platonẽ ſint Dii. 523.col.2 a
6 An cęli ſint unius ſpeciei, uel differãt ſpecie. 273.col 1.b c
7 An uacatio motus, quam habebit cælum (ſecundũ fidem noſtrã) in fine Mundi, ſit futura illi naturalis, aut uiolenta. 173.co.2.b.& 269.col.2.b
8 An definitio motus tradita 3.Phy. cõueniat motui cęli, & principalius illi conueniat quàm aliis motibus. 450.col.1.a
9 An apud Platonem motus circularis cęli demonſtret ipſum cælum & eſſe corpus ſimplex & diuerſum ab elemẽtis, ſicut putauit Ariſtoteles. 517.col.2.c.& 518.col.1.e
10 De loco primi cęli. 400.col.1.b
11 An Cęlum habeat materiam diuerſam a materia rerum ſublunarium. 193.col.1.b
12 An quantitas cęli & rerũ ſublunariũ ſint eiuſdem rationis. 197.col.1.d
13 An cęlum per ſe & quidditatiue conſideretur à Phyſico. 44.col.1.b & col.2.e

Color.

1 An colores medii ſpecie differant ab extremis. 461 col.1.d
2 An colores medii actu componantur ex coloribus extremis.ib.462.c.2.d

Contingentia & contingens.

1 An Dei prouidẽtia tollat rerum contingentiam. 341.col.1.b.343. col.2.b
2 An quia omne agens naturale agit ex neceſſitate naturę, ideo nullum agens naturale ſit contingens. 341. col.2.c.& 344.col.1.c.d
3 An eſſe in rebus cõtingentiam ſit demonſtrabile; & quibus argumentis probetur. 542.col.1.2.& col.2.a

4 An cauſſa contingentiæ rerũ ſit libertas Dei liberè creaturas producẽtis atque cõſeruantis, ut placet Scoto. 346.col.1.a
5 An ſit cauſſa cõtingentiæ efficacia diuinæ voluntatis, nt ſentit D. Tho. ibidem d
6 An ſit cauſſa contingentię ipſum nõ ens permixtum rebus, ut ait Alexãder Aphrodiſæus. ibi.co.2.d
7 An ſit perfectio & cõplementũ uniuerſi, ut alij putant. 347.col.1.d
8 Quæ ſint ueræ ac propriæ cãę omnis contingentię quæ in rebus naturalibus ineſt. ibid.col.2.a

Continuum.

1 An Cõtinuum habeat in ſe infinitas partes. 361.col.2.d
2 An Continuũ componatur ex indiuiſibilibus 366.col.2.e
3 Cur Cõtinuum ex ſe ſit diuiſibile in infinitum, non autem augmentabile. 371.col.2.c.& 372.col.1.d
4 Quæ diuiſio cõtinui ipſum tandẽ abſumat, quę uerò non abſumat unquam. 371.col.2.d
5 Cur accretio cõtinui dicat̃ fieri ſecundum formam, diuiſio autem ſecundum materiam, 372.co.2.a

Creatio.

1 Quid ſit creatio. 184.col.1.c
2 An vis creandi poſſit ullo modo creaturę communicari. 187.co.1.c
3 An poſſibilem eſſe creationem, poſſit cognoſci lumine naturali. 189.c.2.d
4 Quid Plato ſenſerit de Creatione. 189.col.2.a
5 An Ariſtoteles cognouerit creationem. 188.col.1.c

D

Definitio.

1 An perfectæ definitiones præſertim Phyſicæ cõplecti debeãt oĩa quatuor genera cauſſarum. 80.c.2.b
2 Quæ ſit perfecta Definitio accidẽtis, & quomodo ex demonſtratione innoteſcat. 82.col.1.b
3 De triplici uia & methodo inueſtigãdi definitionem. 99.col.1.e
4 An facilius ſit definire ſingulare quã uniuerſale, ut ait Ariſtoteles 2.lib. Poſt.text.17.ibidem.& 100.col.1.b

Democritus.

1 De tempore quo floruit Democritus. 134.col.1.a
2 Opinio eius de principiis rerum naturaliũ diligẽter exponitur. 150.c.2.c & refellitur. 175.col.1.b

Deus.

1 An ſciẽtia Dei ſit diuerſa à ſciẽtia intelligentiarum. 16.col.2.a
2 An neceſſe ſit Deum actu cõcurrere cum cauſſis ſecundis ad quamlibet earum operationem. 300. col.1.b
3 An cõcurſus Dei cum noſtra uoluntate tollat eius libertatem. ibid. col. 2.d,& 303.col.1.d
4 An infinitum actu poſſit fieri a Deo. 364.col.1.a.b
5 An Deus agat ex neceſſitate naturæ. 495.col.1.e
6 Quid ſẽſerint Peripatetici de neceſſitate vel libertate Dei in agendo. 497.col.2.c. & col.2.a
7 An Deus ſit iſinitę virtutis. 496.c.2.a
8 Contra inſaniã eorum qui dixerunt Deum eſſe materiã primam. 200. col.2.b
9 An ſolus Deus ſit vere ens, & reliquæ res, præſertim mortales, uere dici queãt nõ entia potius quàm entia. 166.col.2.c

Duratio.

1 An Duratio habeat in ſe rationẽ aliquam quantitatis. 418.col.1.a
2 An Duratio rei differat ab eius eſſentia. ibidem co.2.a.b
3 An Duratio differat ab exiſtentia, & quõ differat. ibidem.col.2.c.& 419. col.1.c
4 An ulla res creata habeat eſſe & durationem permanentem & totam ſimul.

 551

mul. 420.col.2.b

5 An Peripatetici admiſerint durationem aliquam habentem initium & carentem fine. 422.col.2.a

6 Vtrum attingat magis rationem propriam Durationis vt eſt menſurabilis, pmanẽtia uel ſucceſſio eius, an quantitas & extenſio. 422.co.2.c

7 An maior & minor Duratio arguat, maiorem & minorem rei perfectionem. 423.col.1.b

E

Effectus.

1 An effectus naturalis plus debeat cauſſæ particulari quàm uniuerſali.304.col.1.b

2 An vnus numero effectus poſſit ſimul effici à pluribus una cauſſis ꝓximis,& eiuſdem generis, atq; perfectis.310.col.1.b

3 An effectus qui productus eſt vno aliquo tẽpore, idẽ numero, alio quoque tempore,uel ab eiſdem,uel ab aliis cauſſis produci potuiſſet.310.col.2.d

Elementum.

1 An elementa poſſint augeri (quantũ in ipſis eſt)in infinitum,383.co.1.b

2 An elemẽta ex ſe & intrinſece exigãt definitã paruitatẽ quantitatis,qua minor repugnet naturę elementi. ibidem col.1.b

3 An Elementum Terræ habeat pro loco ſuo naturali ſuperficiẽ aquę, an centrũ. 399.col.1.c.& 397. col.2.a

4 An locus. de quo agit Ariſtoteles in quarto libro Phyſicorum,non quibuslibet rebus cõpetat, ſed per ſe tantũ elementis, & propter hæc aliis. 391.col.2.b

5 An Elementa moueantur ſecundum locũ à ſeipſis,an ab alio.281. co.1.a

Empedocles.

1 Quo tempore floruerit. 136.co.1.a

2 De opinione eius de principiis rerum naturalium diſputatio.171.col.2.b

Epicurus.

1 Quo tẽpore floruerit,& qualis Philoſophus fuerit. 141.col.2.c

Exiſtentia uel eſſe.

1 An omnis exiſtentia ſit a formá. 243. col.1.b

2 Quid ſit exiſtentia. 243.col.2.b

3 Quarum rerum ſit exiſtẽtia.244.c.1.d

4 An in Intelligentiis ſecundũ Ariſtotelẽ exiſtẽtia re differat ab eſſentia. 246.col.1.d

5 An in vlla re creata, exiſtẽtia differat ab eſſentia. 244.co.2.d.& 247.c.1.a

6 An rem eſſe ſuum eſſe & ſuã exiſtentiam,nulli præterquam Deo cõueniat. 249.col.1.a

7 An eſſe rerum corruptibilium menſuretur tẽpore,an æuo. 414.col.1.d

8 An ulla res creata habeat eſſe permanens & totum ſimul. 420.col.2.b

F

Finis.

1 An finis cauſſet aliqd,& moueat ipſũ agens, & an det aliquam bonitatẽ medii quæ ordinantur ad finem. 294.col.1.c.& co.2.b.& 295.col.1.a

2 Qũo agẽs naturale dicatur agere propter finem quem non cognoſcit,& an ideo dicatur agere propter finẽ, quoniã ut dici ſolet,dirigitur ad eũ ab intelligentia non errante. 294. col.2.c.& 295.col.1 c.d

3 An finis cauſſet ſecundum eſſe intentionale & intelligibile, qđ habet in anima agentis,an ſecundum eſſe reale,quod habiturum ẽ in rebus. 296.col.2.a

4 An quicquid habet finem;etiã neceſſario habere debeat cãm efficiẽtẽ, & contra. 297.col.2.b

5 De uarietate agentium naturaliũ propter finem. 54.col.2.b

Forma.

1 De præſtantia formę ſubſtantialis. 214.col.1.a

2 De uariis nominibus & generibus formarum. 225.col.1.a

3 An

3 An neceſſe ſit eſſe in rebus formā aliquam ſubſtantialem. 225.col 2.d.
4 An oīs forma phyſica ſit generabilis & corruptibilis,& à materia inſepa rabilis. 226.col.2.d.& 227.col.1.c
5 An omnis forma materialis ſit extenſa & diuiſibilis. 227.col.2 a
6 Quō ſit communicabilis. 228 co 1.a
7 An forma ſit prior & nobilior materia.228.col.2.d.& 229.col.2.c
8 An vna numero Forma poſſit eſſe in multis materijs. 229.col. 2.d
9 An forma ſit principiū indiuiduationis 242.col.1.a
10 An omnis exiſtentia ſit à forma.243.col.1.b.& 203.col.1.a
11 An oīs forma ſubſtātialis immediate uniatur materię primę.231.c.1.a
12 An forma ſit prior & nobilior cōpoſito. 232 co.1.a
13 An forma ſit tota quidditas rei naturalis. 233.col.1.d
14 An forma corporeitatis ponēda ſit ſecundum doctrinam Ariſt.206.c.2.a
15 An ſit ulla neceſſitas vlluſue vſus eiꝰ formæ corporeitatis quam nōnulli introducunt. 207.col.2.a
16 An forma ſubſtantialis ſit principiū efficiens alicuius operationis & motus phyſici. 305.col.2.a b 309.col.1 c.& col.2.b.c
17 Quō incipiat eſſe, & deſinat eſſe forma ſubſtātialis.490.co.2.a. & ſeqq.
18 An forma ſit magis natura quā materia. 284.co.2.b
19 Cur potius dicat̃ Forma educi ex materia q̃ induci ĩ materia.191.co.2.d
20 Quid ſit formam educi ex potentia materiæ. 220.col.2.a

Fortuna & fortuitum.

1 An ſit ĩ rebꝰ aliqd fortuitū.324.c.2.d
2 An fortuna repugnet diuinę prouidētiæ. 325 c.1 c.& 326.col.2.c
3 An in rebus ſublunaribus aliquid caſu & fortuitò eueniat reſpectu cęli. 327.col.1.d
4 An fortuna ſit diuinū aliquod numē, à quo res humanæ diſpenſentur & adminiſtrentur. 330.col.1.c
5 Quæ ſit definitio fortunæ, & an ea ſit bona. 331 col.2.a
6 An in iis quæ ſunt ad utrumlibet,fortuna uerſetur. 333.col.2.a
7 Ad quas ſcientias pertineat conſideratio fortunæ. 324.col.1.b

G

Generatio.

1 An generatio ſit motus proprie dictus,& an inſtāti fiat uel ſucceſſiue 468.col.1 d
2 Quomodo fiat Generatio rerum: & quæ concurrant ad efficiendā generationem. 184.col.2.b.& 185.c.1.b

Grauia & leuia.

1 An Grauia & leuia moueātur naturaliter ſecundum locum à Generante. 281.col.1.a
2 An moueantur à ſeipſis. 282 co.3.b

H

Heraclitus.

1 Qualis & quo tēpore fuerit.133.c 1.a

Homo.

1 An homo ſit nobilior cælo.56.co. 2.a
2 An generatio hominis fiat naturaliter,an liberè. 313.co.1.b
3 An homo naturaliter abſque ſemine procreari queat. 311.col.2.a
4 An generatio hominū potuerit eē ab ęterno. 547.col.1.a

I

Idea.

1 An Idea ſit quintum quoddam genus cauſſæ à reliquis quatuor diuerſū. 291.col.2.d
2 An quia Idea mundi eſt æterna,ex eo concludi poſſit,Mundū quoq; qui eſt eius imago,æternum eſſe oportere. 505.col.1.a.b.c

Indiuiduum.

1 An principiū indiuiduationis ſit quātitas. 237.col.2.c

2 An ſit Hæcceitas Scoti 239.col.1.b
3 An ſit materia ſignata D.Thom. 340. col.2.b
4 An ſit tam materia quàm forma ſed principalius forma 242.col.1.a

Infinitum.

1 An ſit actu aliqua infinita multitudo 358.col.2.c
2 An ſit actu infinita magnitudo. ibidẽ
3 An infinita uirtus ad agendum ſit in Deo 496.col.2.a
4 An infinitum poſſit effici a Deo.364. col.2.a
5 An ſecundum Ariſtotelem intelligẽtiæ actu cognoſcant infinita. 361. col.1.b.& 363.col.1.d
6 An poſſit numerus augeri in infinitũ. 373.col.1.b.& 360.col.2.b

Intellectus & intelligere.

1 An intellectus & intelligere ſint res phyſicæ 21.col.1.a
2 An repugnet intellectui humano proprie ac directè cognoſcere ſingularia.112.col.1.a.& 116.co.1.b.& 118. col.2.d
3 An ſit neceſſarius Intellectus agens. 116.col.2.b.& 119.col.2.e
4 An Vniuerſale ſit proprium obiectũ intellectus noſtri.116.co.1.b.& 117 col.1.c.d
5 An primo notum intellectui noſtro ſit ſpecies ultima 101.col.1.c
6 An ſit ens 105.col.1.b
7 An ſit ſingulare.109.c.1 b.& 115.c.1.b
8 An ſingulare diſtincte cognoſcatur a noſtro intellectu 112.col.1.a
9 An diſcurſus intellectus noſtri ſit motus,cui conueniat definitio motus. 449.col.1.e

Intelligentiæ.

1 An ſcientia de Intelligentiis ſeparari debeat a ſcientia quæ eſt de träſcẽdentibus,ita ut nõ poſſint eſſe partes unius ſcientiæ 15.col.1.a.& b
2 An Intelligentia uerè ſit forma & natura cæli 271.col.2.e
3 Cur neceſſe ſit cœlum moueri ab intelligentiis 271.col.1.d
4 An ſm Ariſt. neceſſe ſit intelligentias actu cognoſcere infinita.361.co.1. b.& 363.col.1.d
5 An ſublatis Intelligentijs tolleretur omnino metaphyſica,& tunc phyſica eẽt prima philoſophia.36.co.2.b
6 An Intelligẽtiæ ſint phyſicè mobiles ſecundum locum 43.col.1.a

L

Liber.

1 Quæ ſit materia uel ſubiectũ librorũ de Generatione & corruptione.59. co.2.d
2 An Liber qui inſcribiť quartus meteororũ,ſit meteorologicus,& poſt tres lib.meteororum an poſt lib.de Generatione & corruptione collocari debeat 60.col.2.a
3 An libri de partibus animaliũ,ordine doctrinę prçcedant lib.de anim.62 col.2.e
4 An libri de animalibus præcedant libros de plantis 63.co.2.a
5 De ordine librorum Ariſt.qui continent doctrinam aĩalium. 62.co.1.a
6 Cur octo lib. phyſicorum inſcribãtur de phyſico auditu 65.col.1.a
7 Diſputatio de libr.Ariſtotelis Acroamaticis & exotericis 65.co.2.d
8 Cõtra eos qui octo li.phyſi. remouẽt a doctrina phyſicæ 59.c.1.a
9 Quæ calamitas lib.Ariſ.poſt eius mortem acciderit;ex quo factum eſt vt illi multifariam uitiati & corrupti ſint 139.co.2.b
10 Quomodo Ari.appellare ſoleat octo libros phyſicorum,aliis in locis eos citans 68.co.2.b
11 An Titulus ille prçfixus octo lib.phyſicorum(de phyſico auditu) ſit Ariſtotelis 68.col.1.c
12 Qui fuerint lib.Ariſ.de philoſophia, qui ab antiquis citantur. 68.co.1.a

Locus.

1 An locus contineat locatũ. 383.c.2.b
2 An habeat uim conſeruandi locatum 387.col.1.b
3 An trahat ad ſe locatum. 386.co.2.a
4 An dẽat locus eẽ ĩmobilis.385 c.2.a.b
5 An ſit immobilis per æquiualẽtiam, ut placet Scotiſtis 389.co.2.c
An

6 An ſit immobilis propter diſtantiã à cælo & a centro, ut cenſent Thomiſtæ. 390.c 1 b
7 An Ariſt.in 4.lib.Phyſi.agat de oĩ loco qui cuilibet corpori conueniat, hoc eſt,cęlis,plantis & animalibus. 391.col.2.b
8 An tãtũ agat de loco qui per ſe ac primo cõuenit Elemẽtis. 393.col.1.b
9 Qũo uerum ſit locum eſſe immobilẽ ſecundum Ariſtotelem. ibidem d
10 Diſputatio cum iis qui dixerunt locũ eſſe interuallum. 394.col.1.d
11 An locus ſit ſuperficies. 397.col.1.d
12 An locus ꝑ ſe ſit in Categoria Quantitatis. 398.col.2.c
13 An motus localis per ſe fiat ad locũ, an ad vbi. 398.col.2.d
14 An locus terræ ſit centrum, an ſuperficies aquæ & aeris. 399.col.1.c

De loco primi cæli.

1 An nullum habeat locũ, ut dixit Alexander. 400.col.1.a.b
2 An ſit ſuperficies conuexa Saturni,vt Themiſtio placet. ibid.col.2.b
3 An ſit in loco ꝓpter partes eius,quarum una continet aliam,ut opinantur Thomiſtæ. 401.col.1.d
4 An locus eius ſit cẽtrũ, ut qdã philoſophi Arabes ſenſerũt. 402.col.2.a

Logica.

1 An Logica ſit ps philoſophię.38.c.2.a
2 An ſit munus logicę ponere diſcrimẽ inter ſcientias. 52.col.2.c

M

Mathematica doctrina.

1 An proprie loquẽdo ſit ſcia. 26.c.1.a
2 An ſit prior quã Phyſica tam ordine doctrinæ quam naturæ. 35.col.2.c
3 An ſit certior quã Phyſica. 34.col.2.b
4 An tractet ullũ genꝰ cauſſæ.75.co.1.a
5 An contineat demonſtrationes potiſſimas. 77.col.2.c
6 An eius demonſtrationes ꝓcedant ex iis quæ ſunt notiora nobis & ſecundum naturam. 89.col.2.a

Materia.

1 De uariis nominibus & diuiſionibus Materię primæ. 182.col.1.d
2 An materia ſit neceſſaria. 183.col.1.c
3 An materia cæli & rerum ſublunariũ ſint eiuſdem rationis. 193.col.1.b
4 An ſit diuerſæ rationis. 195.col.2.b
5 Quid ſit materia prima. 198.col.1.b
6 Contra inſaniam eorum qui dixerũt materiam primã eſſe Deum. 200.col.2.b
7 An materia per ſe exiſtat, an omnem ſuam exiſtentiam accipiat a forma. 201.col.2.d
8 An materia habeat formam corporeitatis ſibi coæuam & inſeparabilem. 204.col.1.a
9 An materia ſit genus uel ei ſimilis. 208.col.2.b.c.d
10 Diſputatio de Dimenſionibus interminatis,nimirum an Quãtitas immediate ſit in materia ei coæua, & inſeparabilis. 209.col.2.c
11 De uariis relationibus Materiæ. 216.col.2.a
12 De duplici potentia Materiæ. ibidẽ.
13 An potentia ſit de eſſentia Materiæ. 218.col.2.b.& 119.col.1.d
14 Quid ſit formam educi de potentia Materiæ. 220.col.2.a
15 An Materia ſit in potentia ad formas artificiales. 264.col.2.d
16 An Materia ſit natura. 284.col.1.a
17 An Materia prima per ſe ſit una & diſtincta. 208.col.2.c.& 209.col.2.b
18 An Materia prædicetur de aliis.ibid.
19 Quid Ariſtoteles uariis ĩ locis de Materia prima ſcriptũ reliquerit. 181.col.1.a

Medicina.

1 An Medicina ſubalternetur Phyſicæ. 51.col.2.b

Meliſſus.

1 Diſputatio cũ Meliſſo de principiis rerũ naturaliũ. 144.c.1.d.& 163.c.1.a

Metaphyſica.

1 An Metaphyſica per ſe conſideret decem categorias, & ſubſtantiam corruptibilem. 13.col.1.d.& col.2.d
2 An ſit una Metaphyſica an tres. 14.col.2.a.& 15.col.1 a
3 An Metaphyſica tractet ſubiecta ſcientiarum particularium. 18.col.2.c

4 An Metaphyſica conſideret quidditates rerum in particulari. 47. col.2.e & 49.col.2.b.
5 De præſtantia & poteſtate Metaphyſicæ ſupra alias ſcientias. 27.col.2.b 28.col.1.a. 29.col.2.a
6 An Metaphyſica ſubalternet ſibi alias omnes ſcientias. 28.col.2.a
7 An metaphyſica ſit certiſſima & prima omniũ ſciẽtiarũ. 33.col.2.a. 35. col.2.a
8 An Metaphyſicæ propriũ ſit ponere diſcrimen inter ſcientias particulares. 52.col.2.c.53.c.1.e
9 An Metaphyſicę ſit ſi negẽtur principia ſiue ſua ſiue ſcientiarũ particularium, ea probare. 159.co.1.b.& 160.col 1.a
10 An præter corpus Phyſicum mathematicũ & artificiale, neceſſario ponendum ſit aliud quartum corpus, nimirum metaphyſicũ. 46.col.1.e

Mixtum.

1 An Mixta ſint partes uniuerſi. 518.c. 1.a & 519.col. 2.a
2 An mixta inanimata habeant in ſe intriſecũ principium corruptiuum ſui. 279.col.1.a. b.e
3 An Mixta inanimata habeãt gradum aliquẽ naturæ diuerſũ ab elementis. 280.col.2.b

Monſtrum.

1 Quid ſit Mõſtrũ, quæ genera & cauſſæ Monſtrorum. 338.col. 1.b.d
2 Quibus in rebus eueniant Monſtra, & utrũ crebriùs in animalibus q̃ in plantis. 338. col.2.d.& 339 col.1.e
3 An Mõſtra caſu eueniant. 339.col.2.d

Motus.

1 Quàm ſit neceſſaria cognitio Motus. 439.col.1.b
2 An Motus ſit in aliqua certa categoria. 440.col.2.d
3 An Motus ſit actus, & qualis actus, & an poſſit appellari Endelechia. 442.col.2.e.d
4 Cur Motus dicatur potius actus, quã potentia. 449.col.2.d
5 An quod mouetur dici queat eſſe in potentia ad motum. ibid. col.2.a. & 444.col.1.e
6 An idem poſſit ſimul eſſe actu & potẽtia: & an omne mouẽs motu phyſico ſimul etiam moueatur. 445.col. 2.a.b
7 An definitio Motus ſit uniuoca. 446. col.2.e
8 An Motus dicatũ principalius de motu cæli, quam de aliis motibus. 457 col.1.a
9 An potentia ſit magis de eſſentia Motus quàm Actus. 446.co.1.e
10 An definitio motus conueniat tã mouenti quàm mobili. 447.col.2.a
11 De differẽtia quę eſt inter tres definitiones motus, traditas ab Ariſtotele 3.Phyſ.448. col.1.a
12 An motor ſit de eſſentia motus. 448. col.2.a
13 An definitio motus cõueniat tertię operationi intellectus noſtri, quæ uocatur diſcurſus. 449.col.1.c
14 An definitio motus cõueniat motui cæli. 450.col. 1.a
15 An definitio motus cõueniat motui uiolento & artificiali. ibid. col.1.d
16 An definitio motus cõueniat generationi & corruptioni. ibid.col.2.b
17 Quę ſint proprietates motus, quæ ex eius definitione colliguntur. 451. col.1.a

De Terminis motus.

1 An oĩs motus neceſſario fieri debeat inter aliquos terminos. 455.col. 1.c
2 An omnis motus requirat duos terminos. ibidem col.2.d
3 An in uno motu poſſint eſſe plures duobus terminis. 456.col.2.a
4 An neceſſe ſit terminos motus eſſe diuiſibiles & partibiliter parabiles. 457.col. 1.d
5 An termini motus debeant eſſe oppoſiti inter ſe. 458.col. 1.b
6 An neceſſe ſit terminũ a quo, ſpecie diſtigui a termino ad quẽ. 459.c.1.b
7 An expulſio termini a quo, & iductio termini ad quem ſint vnus uel duo motus. ibid.col.2.a

8 Ab vtro termino ſumenda ſit vnitas. 460.col.1.d
9 An motus ex nigro in albũ, & motus ex nigro in viride vel alium quemlibet colorem medium differant ſpecie: & hic diſputatur an mediæ qualitates ſpecie differant ab extremis, 461.col.1.d
10 Quæ requirantur ad vnitatem numeralem motus 463.col.1.d
11 An unitas numeralis motoris requiratur ad unitatem numeralem motus. 463.col.1.d.& col.2.d
12 An ſi v.g.canis ex turri cadens, in medio caſu motiatur, motus eius tam uiui quàm mortui, a turri uſq; ad terram, ſit vnus numero, atque continuus 464.col.2.c.
13 Vnde petẽda ſit contrarietas motuũ. 464.col.2.b
14 An motus ſit res diuerſa a termino ad quem, ſeu a forma quæ per motum acquiritur 466.col.1.b

De varijs ſpeciebus & diuiſionibus Motus.

1 An Generatio ſit motus, propriè dictus 468.col.1.d
2 An alteratio ſit motus propriè dictus 473.col.2.c
3 An augmentatio ſit motus propriè ſumptus 472.col.2.c
4 An motus localis ſit motus propriè ſumptus 472.col.2.c
5 Inter ſpecies motus proprie dicti, quę nam teneat primum locum. 447. col.1.b
6 An uerum ſit, motum naturalem quo eſt propior fini, eo celeriorẽ euadere 474.col.2.d & 475.col.1.c
7 Cur motus naturalis propè finem euadat uelocior. 474.col.2.c.& 475. col.1.c
8 An creſcente celeritate motus naturalis, neceſſe ſit pariter ẽt creſcere qualitatẽ motiuam ipſius mobilis. 478.col.2.a.& ibidem d
9 An motus proiectorum fiat a virtute ipſis impreſſa a proiiciente. 479.co. 2.b.& 480.col.2.c
10 An motus proiectorum fiat ab aere. 480.col.2.c.& 484.col.1.a
11 An motus, ſit ens ſucceſſiuum & continuum 484.col.2 c
12 Quę ſit cauſſa continuationis motus 485.col.2.a
13 Quę differẽtię ſint īter partes motus ſecũdũ extenſionem, & partes eius ſecundũ ſucceſſionem, uel durationem 486.col.2.b
14 An cõtinuatio ſit de eſſentia motus, uel ſit accidens eius. 487.col.2.b
15 Quanã re motus eſſentialiter diſtinguatur a mutatione ibidem
16 Qũo incipiat & deſinat eſſe motus, & quæcũq; per motũ generant̄ & corrumpuntur. 489.co.1.d.& col.2.e
17 Vnde proueniat ſucceſſio & mora q̃ eſt in motu 406.col.1.c.& co.2.b

Mundus.

1 An mũdus ſit ita pfectus, ut uerè appellari poſſit uniuerſũ. 345.col.1.e
2 Cur Deus non añ fecerit mundum q̃ ponitur ab eo eſſe factus. 501.co.2.c
3 An ex eo, quia umbra corpori, & lumẽ ſoli, dicuntur eſſe coæua, rectè concludatur, mundum etiam Deo coæternum eſſe poſſe 503.co.2.b.c
4 An quia Idea mundi eſt æterna, neceſſe ſit quoq; mundum æternũ eſſe. 505.col.1.a.b.c
5 An mũdi anima ſit æterna ſecundum Plat. & an ex eius ęternitate demõſtret̄ mundi æternitas. 510.c.2.c.d
6 An mũdus poſſit interire, & an ex eo q̃a non põt interire, benè colligat̄, eũ nunq̃ cœpiſſe. 511.c.2.c.& 512.b
7 An citra æternitatẽ aſſignari poſſit aliquod inſtãs in quo primum mũdus effici potuerit. 537.c.1.b.& 539.c.1.b
8 An mundo repugnet Aeternitas. 540 col.2.d
9 An repugnet ei ratione rerum corruptibilium 541.col.2.d
10 An ſpecialiter repugnet ei ratione hominis 544.co.2.d

N

Natura & naturale.

1 An in reb. naturalibus reperiant̄ multa, quę ſint nota nobis pariter atq; ſecundum naturam 87.col.2.a
2 De differentia quæ eſt, inter res naturales, & artificiales 264.col.1.b

An

3 An definitio Naturæ tradita 2.li Pyh ſic.ſit bona 266.col.2.e
4 An definitio Naturæ cõueniat cælo. 269.col.1.b
5 An Intelligentia ſit natura cæli. 271. col.2.d
6 An definitio Naturæ cõueniat Animę.275.col.1.e
7 An conueniat animæ rationali. 277. col.1.a
8 An Natura ſit in aliquo principiũ actiuum eius generationis. 278.co.2 a
9 An ſit in aliquo principiũ actiuũ corruptionis eius. 278.col.2.d
10 In quibus rebus Natura ſit principiũ Alterationis. 279.col.2.e
11 An in mixtis ſit alia ratio & gradus naturę q̃ in Elementis.280.col.2.b
12 An Natura quæ eſt in Elementis, ſit principium actiuum motus eorum localis. 281.col.1.a
13 An in toto cõpoſito præter materiã & formã ſit tertia quædam Natura ab illis re diuerſa; uel ut in ſcholis dici ſolet: An totũ diſtinguatur realiter à ſuis partibus ſimul ſumptis. 285.col.1.c

Numerus.

1 De admirandis proprietatibus & myſticis uirtutibus numerorum ſecũdum Pythagoreos. 147.co.2.b
2 An Numeri, ut placuit Pythagorçis, ſint principia rerum naturalium.ibidem & 172.col.2.d
3 De accretione numerorũ in infinitũ. 373.col.1.b.c.d

O

Olympiades & ludus Olympicus.

1 De Ludis Olympicis. 126.co.1.c
2 Quot annis poſt excidium Troiæ cœperint Olympiades. 127.c.2.d
3 Initium Olympiadũ quot annis præceſſerit exordia Vrbis Romę.128. col.2.b
4 Quis regnabat apud Hebræos cũ cæperunt Olympiades. 129.c.1.a
5 Quis fuerit auctor ludorũ Olympiacorum & ipſarum Olympiadum. 126.col.2.a

O

Parmenidis.

1 An opinio eius,quod omnia ſint unũ ens imobile,poſſit defendi. 167.c.2.d
2 Quo tpe floruit Parmenides.135.c.1.c

Philoſophia, & Philoſophus.

1 De diuiſione Philoſophię in practicã & ſpeculatiuam. 3.co.1.d.& 5.c.1.a
2 Quales ſint differentiæ Philoſophiæ, practicũ & Speculatiuũ. 5.col.2.d
3 An uniuerſa Philoſophia ſit una tãtũ ſcientia. 17.col.1.b
4 An philoſophia prius floruerit apud Barbaros q̃ apud Græcos.125.c.1.a
5 De uariis ſectis Philoſophorum.122. col.2.b
6 Quàm utile ſit uarias Philoſophorũ opiniones diſcutere ac diiudicare. 121.col.2.b
7 An omnes ueterum Philoſophorũ ſẽtentiæ poſſint ad uerum ſẽſum, ut placet Simplicio,reuocari.155.c.1.d
8 Contra Philoſophos qui ponunt unũ principium rerum naturaliũ. 170. col.1.b

Phyſica & Phyſicus.

1 An Phyſica ſubalternetur metaphyſicæ.28 col.2.a
2 An ſit prior Doctrinis mathematicis. 35.col.2.c
4 Quod ſit ſubiectũ Phyſicę,an ens mobile. 39.co.1.c
5 An ſit ſubſtantia naturalis. 42.col.2.c
6 An ſit res ſenſibilis. 43.col.2.c
7 An ſint res generabiles & corruptibiles. 44.col.1.b
8 An ſit corpus mobile uel naturale. 46.col.1.a
6 An phyſicus conſideret oĩa quatuor gña cauſſarũ, & primas cuiuſq; generis cauſſas. 71.col.2.d.73.col.1.d
10 Cur via,ſeu ordo ꝓcedẽdi in Phyſica ab iis quæ ſũt notiora nobis, ad ea quæ ſunt quidem ſm naturã notiora,ſed nobis ignotiora, dicat̃ nobis innatus uel naturalis.85.co.1.d
12 An Phyſica Ariſt.ſit ſcientia.49.c.1.d

Plato & Platonici.

1 Quid ſẽſerit Plato de Creatione.189. col.2.a
2 Quo tempore floruerit Plato, & illuſtriores Platonici 137.col.1.a
3 De non ente Platonis. 165.c.2.a
4 Quid ſenſerit Plato de immortalitate animæ. 251.co.2.c.
5 An natura ſit tantũ inſtrumentale agens,ut uolũt Platonici,an ẽt principale,vt placet Peripateticis.304. col.1.d
6 An Plato putauerit cęlum eſſe cõpoſitum ex Elementis. 419.c.2.d & 528.col.1.d
7 An exiſtimauerit mundũ ſempiternũ eſſe, an potius ab aliquo principio factum. 527.col.1.a
8 An in omnibus Platonem ſequi oporteat. 513.col.1.d
9 Quid ſit illud qđ ante mũdi effectionẽ Plato dixit uago & inordinato motu iactatum eſſe. 521.c.2.a & d
10 An Plato ſenſit mundũ eſſe incorruptibilem. 523.col.2.& 524 col.1.b
11 An crediderit cælũ & aſtra eẽ Deos. 525.col.2.a.b
12 An ſecũdum Platonem,ex ęternitate animæ mundi liceat cõcludere æternitatem mundi.510 col.2.d,& 511.col.1.a
13 Quid Plato ſenſerit de Doctrinis Mathematicis. 26.c.1.e
14 Quid de præſtantia & poteſtate Metaphyſicæ ſupra alias diſciplinas. 27.col.2.b
15 An res corruptibiles poſſint uerius dici nõ entia quàm entia,ut ſẽſit Plato. 165. col.2.d.& 166.col.1.c

Priuatio.

1 Diſputatio de Priuatione, quæ eſt unũ de tribus principiis rerum naturalium.221.col.1.a

Pythagoras.

1 Diſceptatio de tẽpore quo uixit Pythagoras. 131.col.2.a
2 Opinio eius de numeris diligẽter expẽditur. 147. col. 2.b.& 172,col.2.d

Q

Quantitas.

1 An Quãtitas re diſtinguatur à ſubſtãtia. 349.col.2.c
2 An puncta lineæ & ſuperficies ſint res extra animam. 353.col.1.d
3 An ſint entia,ut uocant,poſita. 354. col.1.d
4 An inter ſe realiter diſtinguantur. 355.col.2.a
5 Quomodo pũctum habeat poſitionẽ in continuo, 354.col.2.d
6 An quãtitas mathematicè conſiderata,ſit ratione tãtum abſtracta a ſubſtantia ſenſibili,an etiã ab omni ſubſtantia. 373.col.2.d
7 Diſputatio de Quadratura Circuli an ſit poſſibilis. 376.col.1.c
8 De maximo & minimo. 380.co.2.b
9 An omniũ rerũ naturalium ſint præfiniti fixiq; magnitudinis termini, tam ſecundum exceſſum quàm ſm paruitatem. 381.col.2.d
10 De Quãtitate interminata an ſit coęua materię,ei immediatè inhærẽs, per ſe ingenerabilis & incorruptibilis,& præcedẽs oẽs formas ſubſtãtiales. 209.col.2.c
11 An Quantitas cęli & rerum ſublunarium ſint eiuſdem ſpeciei.197.c.1.d
12 An Quantitas ſit principium Indiuiduationis 237.col.2.c
13 Quantitas intenſionis & remiſſionis quæ eſt in qualitate,ad quam rationem Quantitatis reduci debeat. 428.col.2.c

Quidditas.

1 An quidditates rerũ in particulari, cõſiderenť a Metaphyſico. 49.c.2.b
2 An Quidditates rerũ habeãt cauſſam efficiẽtẽ,& an ſint æternę.249.c.2 a
3 An materia ſi pars Quidditatis, uel potius forma ſit tota Quidditas rei.233.col.1.d
4 An perfecta cognitio Quidditatis rerũ naturalium requirat cognitionẽ aliarum cauſſarum, quàm materiæ & formæ 59.col.1.b

Scientia.

S

Scientia.

1 An ſit bona diuiſio Scientiæ in Practicam & ſpeculatiuam, & an nomen Scientiæ vniuocè de illis dicatur. 5.col.1.a.& 7. col. 2 a
2 An ſit bona diuiſio Scientię ſpeculatiuæ in Phyſicam metaphyſicã & diſciplinas mathematicas. 10.co.1.c
3 Qualis ſit hæc diuiſio Scientiæ ſpeculatiuæ. 11.col.2.a
4 An ſcientia ſpeculatiua dicat vniuoce de his tribus. 24 col.2.a
5 An cognitio Tranſcẽdẽtium & Intelligentiarum pertineat ad vnã Sciẽtiam. 14.col.2.d
6 An poſſit defendi eſſe Quinque ſciẽtias ſpeculatiuas. 16.col.2.a
7 An ſit vna Scientia omnium rerũ, vt quidam opinantur. 17.col.1.b
8 An rerum corruptibilium poſſit eſſe Scientia. 48.col.2.b
9 Cuius ſit tradere diſtinctionem Sciẽtiarum. 52.col. 2 e
10 An ſciẽtia noſtra ſit reminiſcẽtia, ut exiſtimauit Plato. 86.col.1.d

T

Tempus.

1 n Tempus ſit ens reale. 410.col.2.b
2 An re differat a Motu. 411.col.1.d
3 An Tempus ſit numerus motus actiuè an paſſiuè. 412.col.2.b
4 An in definitione Temporis addẽdũ ſit ipſum eſſe numerum motus & quietis. 413.col.2.c
5 An eſſe rerum corruptibilium menſuretur tempore. 414.col.1.d
6 An eſſe ac ratio Temporis pẽdeat ex operatione animi noſtri. ibidem. col.2.c
7 An Tempus ſit ſubiectiuè tm̃ in motu cęli, an uero etiã in omni motu. 415.col.2.b
8 An ſit vnũ Tempus apud omnes Gentes, an verò multa tempora. 416 col.1.b
9 An ſit vnum, & idẽ nunc in toto Tẽpore. 417.col.1 b
10 An motus localis Angeli menſuretur tempore aliquo continuo, quod ſit diuerſum ab eo tempore quo menſurãtur res naturales. 436.col.1.b
11 An pro mẽſura operationum immanentium & naturalium Angeli, ſit ponendum Tempus diſcretũ, quod quidam Theologi inducunt. ibid.

Thales Mileſius.

1 De tempore quo vixit, pulchra diſceptatio. 130.col.1.b
2 Opinio eius de principio rerum naturalium. 144.col.2.c

V

Vniuerſale.

1 An magis Vniuerſalia ſint notiora nobis quam minus Vniuerſalia. 95. col.2.c
2 An Vniuerſaliora ſint tam ſecundum nos quam ſecundnm naturam, notiora. 87.col.2.d
3 An difficilius ſit definire Vniuerſale quàm ſingulare, ut ait Ariſtoteles, 99.col.1.c.& 100.col.1.a
4 An uniuerſale ſit notius ſecundũ rationẽ, quàm ſingulare. 117. col.1.d

Vacuum.

1 An ſi eſſet uacuum, poſſet in eo fieri motus localis, & an fieret in tempore 404 col.1.b
2 Cur non poſſit eſſe uacuum. 407.co. 1.a
3 An qui mundũ cenſent de nouo fuiſſe creatum, concedere cogãtur, aliquando fuiſſe vacuũ. 532.col.2.d.& 535.col.1.a

FINIS.

INDEX RERVM.

A

Abſtractio.

DE abſtractione Metaphyſicæ, an Metaphyſicus tātū cōſideret ea quę re & rōne abſtracta ſunt a materia & motu. pagi. 11.col.2.b

De abſtractione phyſicæ, an phyſicus tantū conſideret ea, quæ a materia, re & ratione ſunt inſeparabilia 12.col.1.a.& 24.col.1.b

Triplex abſtractio a materia 10.col.2.b

Abſtractio quantitatis a ſubſtantia, duplex; alia Metaphyſica, alia Mathematica 12.col.2.d

Abſtractio metaphyſica ſecundum rē a materia, quę uocatur per indifferentiam, refellitur 13.col.1.c

Diuerſitas abſtractionum, nō facit diuerſitatem ſcientiarum 17.col.2.b

Geometria, & Arithmetica, vno & eodē Abſtractionis genere, continentur. 17 col 2.d

An ſit facilior abſtractio Generis, q̄ ſpeciei ultimæ. 101.co.2.d.& 104.col.1.a

An poſterius poſſit abſtrahi a priori. 374 col.1.d.& col.2.b

Opinio & argumenta dicentium, quātitatem mathematicam non eſſe abſtractā ab omni ſubſtantia, ſed tantum a ſenſibili 373.col.2.d

Probatur multis argumētis, quantitatē mathematicā, eſſe abſtractam ab omni ſubſtantia 75.col.1.b

Accidens.

Quod nullum accidēs poſſit producere ſubſtantiā, probatur a Scoto, Durādo, & Ochan 305.col.2.a

Exponitur opinio Thomiſtarum, q̄ accidens in uirtute ſubſtantiæ, poſſit producere ſubſtantiam 306.col.2.a

Probatur accidens non agere in uirtute ſubſtantiæ 306.col.2.c

Demonſtratur, accidens ſua ui producere ſubſtantiam 307.col.2.c

Declaratur, quemadmodū accidēs, quatuor modis dici queat agere in uirtute ſubſtantiæ 309.col.2.a

Actio.

Quid inter Actionem & effectionem interſit 4.col.1.b

Quæ Actiones imperio noſtræ uoluntatis ſubiiciantur ibidem d

In omni Actione, quatuor eſſe diligēter conſideranda 250.col.1.b

Vnde proueniat multitudo & uarietas actionū eiuſdem agentis. 249.col.2.d

Omnem Actionem eſſe a forma, nullam autem a materia 250.col.2.c

An actio ſubiectiue ſit in agente. 451.co.2.d.& 452.col.2.a

An actio re differat a paſſione ibid.

Aeternitas & æternum.

Variæ ſignificationes huius uocis (æternum) 423.col.2.a

An uiſio Dei beatifica, quam habent ſancti in cælo, mēſuretur æternitate participata 424.col.1.c

Explicatur, quid ſit Aeternitas, & quæ ſit ratio, & radix æternitatis. 425.col. 1.d.& 426.col.1.b.c

An Aeternitas per ſe ſit menſurabilis. ibidem col.2.c

Quæ ratio mēſuræ, accommodari poſſit æternitati 427.col.2.a

An Ariſtoteles demonſtratiue probauerit ęternitatem motus 498.col.2.a

Argumenta eorum, qui cenſent æternitatē repugnare ſimpliciter omni creaturæ, ut eſt creatura 540.col.2.a.b

Solutiones illorum argumentorū. 545. col.2.b

Fortis argumētatio, qua probatur ęternitatē, ſimpliciter nō repugnare creaturæ 543.col.2.a

Argumenta eorum, qui putant æternitatem

tatem præcipuè repugnare rebus cor ruptibilibus 541.col.2.d
Solutiones illorum 546.col.2.e
An ſi creatura eſſet æterna, poſſit in ea diſtingui. productio eius a conſeruatione 544.col.2.d
In ęternis, quid ſignificet nomē Creationis, uel Productionis 544.col.2.b & 545.col.2.b
An generatio quidē aliorum animaliū, potuerit eſſe ab æterno, non autē hominum 547.col.1.a
An ſecundū ſanctos patres, ulla creatura potuerit eſſe æterna. 541.col.1.d.& 546.col.2.d

Aeuum.

De uariis ſignificationibus Æui 428.col.1.a
An æuū ſit menſura durationis habētis prius & poſterius, ſine innouatione & uariatione 428.col.1.d
Si duratio æuiterna eſt tota ſimul, quō dicitur in ea eſſe præſens, præteriū, & futurum? 429.col.2.e
An æuum ſit menſura rei, quæ ſecūdum eſſe eſt immutabilis, ſed eſt mutabilis ſecundum affectiones, & operationes 430.col.2.a
An Aeuū ſit menſura omnis rei permanentis, & quæ ſit tota ſimul, ut uult Scotus 431.col.2.b
Quæ ſit propria ratio Æui. 432.col.1.b
An ſit unum æuum, menſura omnium ęuiternorum 432.col.2.c
An ſint tot æua, quot ſunt æuiterna. 433 col.2.c
An quodlibet æuiternū ſuperius, ſit mēſura inferioris ęuiterni 434.col.1.b
An ſit ponendum aliquod æuum, quod ſit menſura durationis æuiternæ. ibi. col.1.d

Albertus Magnus.

Cēſet, quantitatem eſſe per ſe imaginabilē, ſed non ſenſibilem, in quo refellitur 11.col.1.e
Probat motū cæli non eſſe naturalem, ſed refutatur. 379.co.1.d.& deinceps. 272.col.2.d
Credit, uerum aurum poſſe fieri ab alchymiſtis 320.col.1.a

Alchymia & Alchymiſta.

Ab alchymiſtis non poſſe fieri uerum aurum, probant, Auicēna, Auerroes, D. Thom. Aegidius, & alij 317.col.1.d
Alchymiſticum aurum, non poſſe licite uendi pro uero 318.col.1.a.b.c
Alchymiſtæ putant, materiam omnium metallorum eſſe ſulphur & argētum uiuum, quod ab aliis refellitur. 321.col.1.d
Inuenta & opera alchymiſtarum. ibidē col.2.a
Vtilitates artis alchymiæ. ibidem col.2.c
Quinque rationes quorundam, pro Alchymiſtis 320.col.2.a
Effectio auri per Alchymiam ſecundum rationem non uidetur impoſſibilis. 321.col.2.e
Modus efficiendi aurum per alchymiā, non uidetur adhuc inuentus, & bene compertus 322.col.2.a
Vſus alchymiæ, eſt pernicioſus, nec permittendus in republica. 323.col.1.a.b

Alexander Aphrodiſæus.

Cenſet ſpeculatiuā ſcientiam principaliter dici de Metaphyſica, tum de Phyſica, extremo loco de Mathematicis diſciplinis 25.col.1.d
Quam putet Alexander eſſe cauſſam cōtingentiæ quæ eſt in rebus naturalib. 346.col.2.d
Laus Alexandri, & tempus quo floruit. 141.col.1.a
Dixit primum cælum nullum habere locum 400.col.1.c
Videtur Alexāder intelligētiis motricibus cælorū talem tribuere in mouendo libertatē, qualē eis tribuunt Theologi: & quomodo eum refellat Simplicius 497.col.2.d
Definitio motus quā tradit Alexāder, expenditur, & defenditur contra Simplicium 443.col.2.b.& 444.col.2.c

Analogum.

De analogo,vel potius de eo quod Ariſtoteles vocat ens ab vno ad vnũ,multa ſcitu digna traduntur. 45.col.2.a

Anaxagoras.

Quo tempore vixerit, qui eodẽ tempore tum apud alias gentes,tũ apud Hebræos floruerint:Primus Philoſophorum Græcos docuit opificem mũdi & omnium rerũ effectorem,eſſe Deum. 133.col.1.d

Fuit diſcipulus Anaximenis,magiſter autẽ Archelai Philoſophi, Periclis oratoris,& Euripidis Poetæ. 149.col.1.c

Patriam & patrimoniũ propter Philoſophiæ ſtudium contẽpſit:comparatione priorũ Philoſophorum ſobrius & prudens eſt habitus. Primus materiæ adiunxit cauſſam efficiẽtẽ ipſam mentẽ, quamobrẽ cognominabatur mẽs. Opinio eius de principio rerum naturalium exponitur. ibidem col.2.b

Anaxagorę Ariſtoteles præfert Empedoclem. 172.col.1.c

Opinio Anaxagoræ de principio rerum naturalium refellitur. 174.col.1.b

Anaximander.

Fuit auditor Thaletis;Prim' Gnomonẽ inuenit,& maris ac terræ circuitus deſcripſit: Fecit principium rerũ omniũ infinitũ quiddã & medium inter elemẽta,quare videtur ſubodoratus fuiſſe materiam primam. 146.col.1.c

Anima & Animatum.

An definitio Naturæ, quæ traditur ſecũdo libro Phy.conueniat animæ. 275.col.1.c

An animæ perfectorum animalium ſint extenſæ & diuiſibiles. 227.col.2.c

De anima mundi. 510.col.2.c.d

An ſemper animatum ſit nobilius inanimato. 58.col.1.a

Animal.

An motus progreſſiuus animaliũ ſit eorum corporibus naturalis uel uiolentus. 276.col.2.b

An animalia genita ex ſemine & ex putri materia poſſint eẽ eiuſdẽ ſpeciei. 311.col.1.c

An animalia genita ex putri materia poſſint generare alia eiuſdẽ ſpeciei. 315.col.1.a.b.c.& col.2.d

Animalia quædam generari ſolo calore ignis. 322.col.1.c

Anima rationalis.

An ſciẽtia Animæ rationalis ptineat ad Phyſicum. 12.col.1.a.& 19.col.2.c

Quas res Phyſicus non poſſit cognoſcere de anima rationali. 20.col.2.c.d

Quæ ſunt ea quę phyſicus docet de Anima rationali 21.col.2.c

Anima rationalis ut ẽ per ſe ſubſiſtẽs & ſeparabilis à corpore, ad phyſiologiæ doctrinam non pertinet. 20.col.1.b

Quædam eſſe quæ non poſſint certo cognoſci de Anima rationali niſi lumine fidei. 22.col.1.d

Doctrina Aïæ rationalis partim ẽ phyſica,partim metaphyſica,&partim habetur ex doctrina à Deo reuelata.ibi. col.2.b

Scientia Animæ rationalis non eſt una & ſimplex,ſed uaria & multiplex. 23. col.2.d

De duplici cõditione & ſtatu Animæ rationalis i cognoſcẽdo,præclara doctrina traditur. 117.col.1.a

Cur Anima rõnalis non educatur ex potentia materiæ. 220.col.2.a

An materia ſit in potentia ad Animã rationalem. ibid.c

Animam rationalem eſſe immortalẽ ſecundum Platonem. 251.col.2.c

Eandẽ eſſe immortalem ſecundum Ariſtotelem. 252.col.2.d

Immortalitatem eius naturali rõnis lumine cognoſci,& firmis rationibus cõcludi poſſe. 254.col.1.a

Quod ſit forma eſſentialis & pars hominis. 255.co.2.c

Quod

Quod nõ ſit aſſiſtens,& vna in omnibus, contra Auerroem. 258.col.1.b
Quod non ſit ante corpus,nec in diuerſa ingrediatur corpora,contra Platonicos. 260.col.2.a
An definitio naturæ quæ traditur ſecundo lib.Phy.conueniat animæ rationali. 277.col.1.a

Argumentatio.

Argumẽtatio cum ſit vnus motus,vnius potentię eſſe debet operatio. 112.co.2.b
Quãdo ſit bona argumentatio a permutata proportione. 118.col.1.d
Maius eſt uitium argumẽtationis ex defectu formæ,quàm materiæ 163.col.1.b

Ariſtoteles.

Quãdo nat⁹ ſit. Quot annis natu minor fuerit Plat. Quando eum audire cœpit,& quãdiu audiuit. Quando factus eſt Magiſter Alexãdri Magni, & quãdiu eo munere functus eſt. Quot Annos Philoſophiam docuit. Quãdo eſt mortuus,& quo genere mortis,An author necis Alexãd.Magni fuerit,Quænam eius tempore memorabilia euenerint. Calamitas q̃ ſcriptis eius accidit. Qui fuerunt in philoſophia eius ſucceſſores, & quo tẽpore floruerint. 138.col.1.d.& ſeqq.
Multa & uaria & pręclara de laudib.Ariſtotelis 178.col.1.e
Ariſtoteles ſenſit animum noſtrum eſſe immortalem 252 col.2.d
An Ariſtot. faciens mundum æternum cogatur concedere infinitam actu animarum rationalium multitudinem. 360.col.2.d.& 362.col.2.b
An Ariſtot.putauerit,æternitatem motus & mundi poſſe demonſtrari,& a ſe fuiſſe demonſtratam 493.col.2.d
An crediderit creationem.i. productionem ex nihilo, eſſe poſſibilem 138.col.1.e
Cur paſſim veteres philoſophos reprehẽdat,uerba eorũ magis quam ſententias ſpectans 169.col 2.d
Videtur ſcripſiſſe uarios libros de anim. & poſt libros de anima & Metaphyſicæ habuiſſe in animo aliquid ſcribere de anima rationali 23.col.2.1.b
Argumenta Ariſtotelis pro æternitate mundi 498 col 2.a
Solutio illorum argumentorum 500.col.1.b

Ars & Artificiale.

Ars mechanica nõ eſt pars philoſophiæ. 38.col.1 d
Diuiſio artium mechanicarum ibidem
Octo differentiæ inter res artificiales & naturales 264.col 1.b
Materia prima non eſt in potẽtia ad formas artificiales ibidem col.2.d
An forma artificialis ſit principiũ alicuius motus 265.col.1 e
An forma artificialis re diſtinguatur a ſubiecto in quo inhæret ibidem co.2.d

Aſtrologus:

Sex differẽtię inter Aſtrologum & Phyſicũ, in tractatione rerum cæleſtium 50.col.2.d

Attractio.

Tres eſſe ſpecies attractionis tradit Auerroes, & quid inter illas interſit. 386.col.2.b

Auerroes.

Cur dixit primũ cælum eſſe in loco per accidens,ratione centri 403.col.1 d
Cur pro abſurdo habuit eẽ quartã Sciẽtiam ſpeculatiuam 16 col.1.e
Opinio eius de aſſiſtẽtia & unitate intellectus humani refellitur. 258.col.1.b
Putauit animalia genita ex ſemine & ex putri materia eiuſdem ſpeciei eſſe nõ poſſe 313.col.1.d.col.2.a
Senſit per alchymiam non poſſe fieri uerum aurum 317.col.2.a
In quarto libro de Cælo & in decimo li

bro Metaphyſicę videtur ſentire colores medios ſpecies diſtingui ab extremis;ſed in Sexto libro Phyſicorum & in Tertio libro Meteororum uidetur contrarium dicere 461.col.2.a & 463.col.1.d
An ſecundum ipſum ponenda ſit forma corporeitatis materiæ coæterna.204.col.1.c.& 205.col.1.a b
An faciens formas ſubſtantiales elementorum intēdi & remitti & actu manere in mixtis poſſit defendere generationem elementorum,& mixtorū,nō eſſe motus ꝓpriè dictos. 469.col.1.b & col.2.e
Sentētia eius de neceſſitate & libertate Dei in agendo. 497.col.1.b
Argumenta eius pro æternitate mundi. 532.col.2.d
Solutio horum argumentorum. 534. col.2.d

Auicenna.

Putauit motum cæli nō eſſe naturalem. 269.col.1.b.& 272.col.2.d
Sēſit hominem etiam ſine ſemine naturaliter poſſe generari. 311.col.2.a.
Dixit verum aurum non poſſe fieri arte Alchymiæ. 317.col.1.d.& 319.col.2.d.
Opinatur fortunam uerſari etiam in his quæ ſunt ad vtrumlibet. 333.col.2.b
Negauit contingentiam eſſe in rebus naturalibus. 342 col.1.c
Motum cæli nō fieri ad locum ſed Situ. 401.col.1.a

Augmentatio.

Quot modis poſſit fieri augmentatio. 271.col.2.b.
An augmētatio ſit ſpecies mot⁹ localis. 471.col.2.d.& 472.col.2.a
An ſit motus propriè dictus. 471.col.2 a
An ſit motus continuus. 471. col.2.d,& 492.col.2.a
An in augmētatione terminus a quo & ad quem ſint contrarii, & ſpecie differant. 471.col.2.c.d.& 472.col.1.c

C

Calor.

Triplex calor, Elementaris Animalis & Cęleſtis. Et an hi ſpecie differant. 322.col.1.a
Quædam animalia ſolo ignis calore generari. 322.col.1.c.

Cauſſa.

Conſideratio cauſſarū ad quas ſcientias pertineat. 291.col.1.b
An phyſicus conſideret omnia quatuor genera cauſſarum. 72.col.2.d
An Phyſicus conſideret primam cuiuſq; generis cauſſam. 72.col.2.a
An Metaphyſicus cōſideret omnes quatuor cauſſas,&primas cuiuſq; generis cauſſas. 74.col 1.b
An ad perfectam cuiuſque rei naturalis cognitionē neceſſaria ſit omniū cauſſarum eius cognitio 80.col.1.a
An mathematicus conſideret ullum uerum genus cauſſæ. 75.col.1.a
Cur Ariſtoteles nuſquā vniuersè definiuit cauſſam. 291.col.1.d
Cur Ariſtoteles nuſquā probauit eſſe quatuor genera cauſſarum. ibidem col.2.c
Cui cauſſę principalius cōueniat nomē & ratio cauſſę. 298.col.1.d
An ſēper cauſſa ſit nobilior ſuo effectu. 305.col.1.b
Quę ſit vis & cauſſalitas cuiuslibet cauſſæ. 393.co.1.b
An inter cauſſas vniuerſales & particulares ſit neceſſaria cōnexio. 298 col.2.c
An cauſſalitas cauſſæ vniuerſalis ſit principalior quàm cauſſæ particularis. 299.col.2.c
Diſceptatio īter Platonicos & Peripateticos An ſit ponenda cauſſa exēplaris tāquam genus cauſſæ diuerſum a reliquis. 291.col.2.d

Cælum.

An motus circularis cæli demonſtret ipſum ſecundū Platonem non eſſe compoſitum

poſitum ex elementis. 517.col.2.b.& 518.col.1.c
Cælum per ſe ac quidditatiuè tractari debere à Phyſico probatur multis argumentis. 44.col.2.b.c.
Cur in libro Primo Phyſicorũ non ſunt tradita principia communia cęlo, & rebus corruptibilibus. 45.col.1.c.& col.2.c.
An cælũ ſit nobilius homine. 56.col.1 d
Diſcutitur opinio Aegidij affirmantis eandem eſſe materiam cæli atque rerum ſublunarium. 193.col.1.c
Probatur diuerſam eſſe materiam cæli, & rerum ſublunarium. 195.col.2.a
Motum cæli non eſſe naturalem, opinio & rationes quorundam. 269.col.1.b
Eum eſſe naturalem probatur multis argumentis. 270.col.1.b
An Motus cæli ſit naturalis ꝑpter principium actiuum an paſſiuum. 271.col.1.a
Cur neceſſe eſt motum cæli effici ab intelligentia. ibidem.d
Intelligẽtiam eſſe ueram formam & naturam cæli, opinio quorũdam, quæ tamen multis rationibus refellitur. 271.col.2.d
An cæli ſint unius ſpeciei omnes, an differant ſpecie. 273.col.1.a.b.c
An quies cæli in fine mundi ſit futura illi naturalis an uiolenta. 269.col.2.b & 273.col.2.b
Vt definitio naturæ cælo accommodari queat, quo pacto illa particula definitionis naturã eſſe principium motus & quietis, iterpretãda ſit. 274.col.1.b
An poſſet quis extra cælũ porrigere brachium, aut telum iacere. 361.col.1.d & 363.col.2.c
Cur cęli alij ab alijs contineantur. 386.col.1.a
Cælum ut cælum nõ indiget loco a quo contineatur. 402.col.2.c
An locus primi cęli ſit cẽtrũ 407.col.1.a
De loco primi cęli varię opiniones. 400.col.1.a

Color.

An colores medii ſpecie differant ab extremis. 461.col.1.d
An colores medij actu componantur ex coloribus extremis. ibi.& 462.col.2.d
Quid Auerroes ſenſerit de colorib⁹ medijs an ſpecie differant ab extremis. 461.col 1.d.& 463.col.1.a
Quid Ariſtoteles. ibidem.b
Quid Simplicius & Themiſtius. ibidẽ c.
Quis Auctor ſentiat. ibidem d.

Contingens & Contingentia.

Qua ratione Stoici tollunt omnem contingentiam. 341.col.1.a
Cur Auicenna & Ochan tollunt contingentiam. ibidem col.1.d
An eſſe contingens ſit demonſtrabile. 342.col.2.b
Probatur tribus argumẽtis eſſe in rebus contingentiam. ibidem.col.1 a
Soluũtur rõnes Stoicorum, Auicennę, Ochan, Scoti contra contingentiam. 343.col.2.d
Varietas contingentium. 345.col.2.b
Quatuor differentiæ inter cõtingens naturale & contingens uoluntariũ. ibi.c
Quæ ſit cauſſa cotingentiæ rerum ſecundum Scotum, D. Thomã, Alexandrũ & quoſdam alios. 345.col.2.b
Quæ ſint veræ ac propriæ cauſſæ omnis contingentiæ quæ eſt in rebus naturalibus. 347.col.2.a

Continuum.

An continuum actu habeat in ſe infinitas partes, an non. 361.col.2.d
An poſſent partes continui per potentiam Dei omnes remoueri à cõtinuo. 366.col.1.b
An continuum componatur ex indiuiſibilibus in infinitum. ibidem col.2.c
Multa de diuiſione & additione cõtinui in infinitum. 371.col.1.d

Corpus.

Quadruplex corpus, Phyſicum, Mathematicum, Metaphyſicum, & artificiale. 46.col.1.b
Cur Ariſtoteles & Auerroes non faciãt niſi duplex corpus; Phyſicum & Mathematicum. ibidem d
Quõ Ariſt. dicat corpora naturalia eſſe principia aliorũ corporũ. ibid.col.2.a
Corpora mixta imperfecta, ut nix grando

do &c.non ſunt ſpecies corporis natu ralis diuerſa ab elementis. 56.col.1.b
Corpora mixta eē partes uniu.519.c.2.a

Creatio.

Cōparatio Creationis cum Generatione. 185.col.1.b
Sex res excludi à Creatione. ibidem col.2.a
Quid ſit Creatio. 184.col.1.d
An ſit actio aliqua uel relatio, & qualis relatio. 186.col.1.b
An Creatio ſit quidpiā diuerſum à creatura. Ibidem c
An vis creandi ſit adeo propria Dei, ut ea ſit creaturæ incōmunicabilis. 187. col 1.c
Diſcrimen inter id quod creatur, & id quod generatur. 190.col.2.d.& 191. col.2.d
An Ariſtoteles cognouerit creationem eſſe poſſibilem. 188.col.1.c
An poſſit cognoſci lumine naturali. 189.col.2.d
Quid Plato ſenſerit de Creatione. ibidem a

D

Definitio.

Definitio rei naturalis an ſolā materiā & formam continere debeat, an præter has etiam efficientem & finem. 80.col.2.b
Definitio accidentis alia eſſentialis, alia cauſalis.Perfecta eſt quæ utranque cō plectitur, & hæc eſt medium Demonſtrationis. 82.col.1.b
Tres viæ inueſtigandi & inueniendi definitiones. 99.col.1.c
Quo pacto ex Demonſtratione innoteſcit & colligitur ipſum qđ quid eſt, & definitio Accidentis quod demonſtratur. 22.col.1.a
Qua ratione facilior ſit definitio ſingularis,quàm uniuerſalis, ut docet Ariſtoteles in 2.libro Poſt.tex.17.99.col. 1 c.100.col.1.c.

Democritus.

Duo facit principia rerum,uacuū & plenum, hoc eſt, Atomos. 150.col.2.d
Vacuum eſſe in reb⁹ ſeptem rationibus probat. 151.col.1.a
Varia decreta ei⁹ de Atomis.152.col.1.d
An Democritus fecerit infinitas ſpecies figurarum,quæ ſunt in Atomis. 151. col.1.a
An Democritus ſtirpium & animalium certas quaſdam efficientes cauſſas ſtatuerit. 154.col.2.a
Opinio Democriti refellitur. 175. col.1.b
Cur Ariſtoteles Democritū cęteris Philoſophis anteponat. 152.col.2.c
Quando & quādiu vixerit variæ opiniones. 134.col.1.a
Eodem tēpore floruiſſe Hyppocratem. ibidem col.2.a

Demonſtratio.

Duo conſideranda in medio Demonſtrationis potiſſimæ. 77.col.2.c
Cur tantopere laudentur demonſtrationes Mathematicæ. 79.col.2.a & 78. col.1.a
Omnis demonſtratio,quæ oſtendit cauſſam rei per ſe, oſtēdit etiam rem eſſe. 79.col.1.d
Falſum eſt, Demōſtrationem potiſſimā debere procedere ex ijs quæ ſunt notiora ſecundum nos,& ſecundum naturam. 79.col.1.a.b.c
Potiſſimæ Demonſtrationes non repeririuntur in doctinis pure Mathematicis. 77.col.2.a.d
An Demonſtrationes Mathematicæ procedant ex notioribus ſecundum nos & ſecundum naturam. 89.col.2.a
Demonſtratio Theophraſti,quòd res naturales habeant cauſſas & principia. 83.col.1.c

Deus.

Magis diſtinctus eſt Deus ab Intelligentiis,quàm intelligentiæ ab aliis creaturis. 16.col.2.b
Scientiam de Deo diſtinctā eſſe a ſcientia quæ eſt de Intelligentiis ibidem.a
Solus Deus ē uere Ens,cętera ueri⁹ dici poſſunt

poſſunt non entia quàm Entia,ut prę clarè docet Plato,& Plutarchus. 165. col.2.a
Cũ Deus ſine cauſſis ſecundis per ſe poſ ſit omnia efficere, cur vti uelit cauſſis ſecundis. 191.col.2.b.& 192.col.2.d
Pulchra comparatio inter Deum & Materiam primam. 200.col.2.c
Inſania eorũ qui dixerunt Deũ eſſe materiam primam redarguitur. ibid.b
Deũ actu concurrere ad quamlibet operationem cauſſę ſecundæ, probatur ſecundum ſacram ſcripturam & ueram Philoſophiam. 301.col.2.b.c.d
Dei concurſus cũ noſtra uoluntate non tollit eius libertatem. 303.col.1.d
Probatur Deũ non agere ex neceſſitate naturæ, & eſſe infinitæ uirtutis. 495. col.1.c
Explicatur quid Peripatetici ſentiãt de libertate & neceſſitate Dei in agendo. 497.col.1.d.& col.2.d

Durandus.

Quatuor argumentis oſtẽdit Durandus primum cognitum eſſe ſingulare. 109 col.1.c
Errauit Durand.putans Deum non actu concurrere ad quamlibet operationẽ cauſſę ſecundę. 300.col 1.b
Durandus negat infinitum actu poſſe fieri a Deo. 365.col.1.a
Opinio Durandi de Æuo. 435.col.1.c
Opinio eius de poſſibili uel impoſſibili æternitate creaturarum. 541.col.2.c

Duratio.

An habeat in ſe rationem quantitatis. 418.col.1.a
An differat ab eſſentia rei.ibidem co.2.a
An differat ab exiſtentia. ibidem c
Quid addat ſuper rationem exiſtentię. 419.col.1.c
Quid ſit duratio. ibid.col.2.c
Menſura durationis non conuenit quidditati ut quidditas eſt ibidem d
Sicut ſe habet extenſio ad quantitatẽ,& intenſio ad qualitatẽ,ſic duratio ſe habet ad exiſtentiam rei. 419.col.1.d
De uarietate Durationis ex parte ipſius exiſtentiæ. 420.col.1.c
An ulla res creata hẽat Durationem permanentem & totam ſimul.ibi.col 2.b
De uarietate Durationis ex parte extenſionis ipſius. 422.col.1.c
An maior uel minor Duratio rei,arguat minorem uel maiorem eius perfectionem,& præſtantiam. 423.col.1.b
Vtrum ſucceſſio & permanẽtia, an extẽſio ſint magis de eſſentia durationis. 422.col 2.c

E

Effectus.

An effectus plus debeat cauſſæ uniuerſali an particulari. 304.col.1.b
An idem numero effectus a multis cauſſis perfectis & eiuſdem generis poſſit effici. 310.col.1.b
An idem numero effectus diuerſis temporibus potuerit effici. 311.col.1.a

Efficiens.

De uarietate efficientium. 54.col.1.d
Duplex cauſſalitas efficiẽtis.293.col.2.d
An efficiẽs naturale ſit agẽs principale, an dicendum ſit tantummodo agens inſtrumentarium. 304.col.1.d
An omne efficiens ſit nobilius ſuo effectu. 305.col.1.a
An cã efficiens tempore prior ſit ſemper ſuo effectu. 503.col.2.b.& 543.c.2.c

Elementa.

Elementa ſunt principalis materia quæ tractatur in lib.de Generatione & corruptione,& in duobus extremis libris de cælo 509.col.2.c
Quomodo differat Elementum a principio & cauſſa, & quod Ariſtoteles nõnunquã hæc tria uſurpet pro eodem, interdum autem ea inuicem diſtinguat. 70.col.2.c
Nomen principii antiquiſſimum,ſed nomen Elementi inuẽtum eſſe a Platone.

ne. 71.col.2.c

Non poſſe vllum quatuor elementorum ſtatus Principium omniũ rerum. 170. col.1.b

Elementa actiuè moueri à ſeipſis, probatur multis argumentis & teſtimoniis Ariſtotelis. 281.col.2.a.& 282.col 2.b

Cur Ariſtoteles quibuſdam in locis negare uidetur Elementa moueri à ſe. 282.col.2.d

Eleméta moueri à ſe ratione medii, opinio eſt Auerrois & Ariſtotelis. 283. col.1.b

Eleméta ex ſe,& intrinſece nec maximũ nec minimum habent. 383.col.1.b

Elementa per appoſitionem & per generationem poſſunt augeri in infinitũ, per rarefactionẽ autem minime.ibid.

Quatuor ob cauſſas elementa cõtinẽtur à cælo. 383.col.2.d

An eleméta exigãt ex ſua natura definitã quantitatis paruitatem.383.col.2.b

Empedocles.

Refellitur opinio Empedoclis facientis quatuor elementa prima omnium rerum initia. 171.col.2.c

Empedocles ætate poſterior fuit Anaxagora,ſed operibus prior. 136.col.1.b

Quo tempore vixit Empedocles. ibid.a

Epicurus.

In Phyſicis totus ẽ Democriteus paucis mutatis. 124.col.1.d

Qui fuerint eius ſucceſſores.141.co.2.d & 142.col.1.a

Vituperatio & deteſtatio Epicuri. ibid.

Quo tempore uixerit. ibidem b.

De Lucretio inſigni Epicureo.ibidem d

Infinita propè ſcripſit Epicurus uolumina.ibidem c

Exiſtentia.

An omnis exiſtentia ſit à forma. 243. col.1.c

Quid ſit exiſtentia. ibidem.col.2.d

Quibus rebus propriè conueniat 244. col.1 d

Exiſtẽtiam nõ diſtingui realiter ab eſſẽtia nec in intelligentiis nec in rebus aliis creatis.246 col.1.d.& 247.co.1.a

An creatura ſit ſuum eſſe uel ſua exiſtẽtia. 249.col.1.b

F

Finis.

Contemplatio vltimi finis hominis, nõ modo ſupernaturalis, ſed etiã qui in hac vita haberi poteſt, nõ eſt Phyſicę doctrinæ. 20.col.1.a

De varietate & diſtinctione finiũ.54.c.2.c

Quomodo finis cauſſat vel mouet agẽs, cum ipſe non ſit actu. 294 col.1.d

Quomodo agens naturale dicitur agere propter finem cum ipſum non cognoſcat. 294.col.2.c

An agẽtia naturalia ad ſuos quæq; fines dirigãtur ab intelligẽtiis.295. col.1.c & col.2 a

An finis cauſet prout habet eſſe intẽtionale,an prout habet eſſe reale.296.c.1.d

An quidquid habet finem neceſſariò habere debeat cauſſam efficientem. 297.col.1.b

Forma.

De uarietate formarũ ſubſtantialium & accidentaliũ. 54.col.1.a.& 225.co.1.b

Cur forma naturalis nõ dicatur induci in materiam,ſed educi ex materia. 191.col.2.d

Quare interitus formæ naturalis,nõ ſit, vel dicatur annihilatio. 192 col.1.b

De forma corporeitatis multa diſputantur, An ſit ponenda in materia prima. 206.col.2.a

Quid ſit formam educi è potentia materiæ. 220.col.2.a

De præſtantia formę & uariis eius nominibus & generibus. 224.co.1.a

An ſit forma ſubſtantialis. 226.col.1.a

Quid ſit. ibidem col. 2.b

An omnis forma phyſica ſit generabilis & corruptibilis. 226.col.2.d

An ſit ſeparabilis a materia.227.col.1.c

An ſit extenſa & diuiſibilis. ibid.col.2.a

An ſit mobilis ibidem.col.2.d

Quomo-

Q̃uo ſit multiplicabilis. 228.col.1.a
An ſit prior & nobilior materia.ibidem col.2.d.& 229.col.2.e
An vna numero poſſit eſſe ĩ diuerſis materijs. ibidem d
An immediate uniatur materiæ primæ. 231.col.1.a
An ſit prior & nobilior compoſito. 232. col.1.a
An ſit tota quidditas rei naturalis. 233. col.1.d
An ſit principium indiuiduationis. 241. col.2.e
An omnis exiſtẽtia ſit a forma.243.c.1.b 195.col.1.d.& col.2.b
Omnis actio eſt a forma 250.col.2.e
Quomodo una forma producit uarias actiones. 249.col.2.d
Diſcrimen inter formas cæleſtes & ſublunares. 250.col.2.a
Triplex cauſſalitas formæ. 251.col.1.a
Q̃uo incipiat & deſinat eſſe forma ſubſtantialis. 490.col.2.b.& 491.col.1.a
Duæ admodũ arduæ & difficiles dubitationes de modo incipiẽdi,& deſinendi formæ ſubſtantialis ibid.d.& ſeqq.

Fortuna, & Caſus.

Conſideratio fortunæ ad uarias ſciẽtias pertinet 324.col.1.b
An ſit aliquid fortuitum in rebus.ibidẽ col.2.d
Nec caſus nec fortuna excludũt Dei prouidentiam,nec ab ea excludũtur.225. col.1.c.& 326.col.2.c
Præclara ſentẽtia Boetij de Fortuna, & prouidentia Dei. 327.col.1.a
Cicero putauit res fortuitas ne a Deo q dem ſciri poſſe,quod exponitur ut in bonã partem accipi queat. 325.col.1. d.& 327.col 1.c
In rebus naturalib. poſſe aliquid caſu & per accidens euenire reſpectu cæli ait D.Thom.ſed Auicenna & Ochan negant 327.col.1.c
An fortuna ſit numẽ aliquod diuinum. 329.col.1.a.b.e
Varia templa & ſimulachra fortunæ,ſub uariis nominibus Romæ dicata. 330. col.2.a
Ante Ariſtotelem & Platonem, nec tẽpla nec ſimulachra,nec dies feſti, Fortunæ conſecrati fuerunt. ibid.e
Q̃uo ueteres,auctore Alberto, depingebant ſimulachrum Fortunæ. ibid.d
Duę perquã elegantes ſententiæ,vna D. Auguſtini,altera Plinij, cõtra eos qui Fortunam ceu Deam colunt.331.co. 1.a.& d
Explicat̃ definitio Fortunæ. ibid.col.2.d
Auicenna putauit Fortunã uerſari non mõ in iis quę raro eueniũt, ſed etiam in ijs quæ sũt ad utrumlibet ; ſed eius opinio refellitur. 333.col.2.b
Pomponacius ait omnes effectus, q uulgo dicũtur fortuiti, habere cauſã per ſe,ac determinatam. 335.col.1.b
Q̃uãdo inuentio Theſauri ſit fortuita,& quando non. 336.col.2.b
Vt effectus aliquis ſimpliciter ſit fortuitus duo habere debet. 337.col.1.c
Quomodo effectus fortuitos liceat appellare diuinos. ibidem col.2.b

G

Generatio.

Quinque opiniones Philoſophorum de generatione rerum. 184.col.2.b
Sex res neceſſariò cõcurrere ad Generationẽ cuiuslibet rei naturalis.185.c.1.b
Cõparatio Generationis cũ creatione. ibidem
Quid ſit in Generatione Phyſica,nõ fieri formam, ſed totum Compoſitum. 186.col.1 a
Quid ſibi uult Ariſt.cum ait,id quod generatur nec eſſe ens actu, nec eſſe in loco. 214 col.2.b.& e
An generatio ſit motus propriè dictus. 468.col.1.d.& 469.col.1.b
An fiat ſucceſſiue.469.col.1.d.& col. 2.a & 470.col.1.c
Variæ ſpecies & gradus Generationis. 470.col.1.a
An ſecundum Auer. qui ait formas Elementorũ ſubſtantiales intendi & remitti,generatio Elementorum cũ fiat ſucceſſiue, debeat dici motus proprie dictus. 469.col.1.c.& col.2.e
An ſecũdum Auerroem,generatio mixti,ex elemẽtis actu manentibus, poſſit uel debeat dici motus, cum ſubiectum eius ſit Ens actu. ibidem

Gene-

Generatio pōt ſumi, uel pro ſola formæ ſubſtātialis productione, & ſic fit i iſtā ti, uel pro hac ſimul cum præuia præparatione materiæ, & ſic fit in tempore 470 col.1.c.d
Rurſus Poteſt cōſiderari Generatio vel ratione formę, & ſic fit tota ſimul, & in inſtanti, uel rōne ſubiecti, & ſic fit ſucceſſiue. ibid.

Gregorius Ariminenſis.

Putat infinitum poſſe fieri à Deo. 364. col.1.b
Confirmat tribus rationibus, primū cognitum eſſe ſingulare. 110.col.1.c
Negat pūcta, lineas, ſupficies, eſſe entia realia poſitiua, inter ſe realiter diſtincta. 356.col.2.c

H

Heraclitus.

Spreuit munera & promiſſa Darii Perſarum Regis. 133.col.1.a.& 145.col.1.d
Sripſit librum de Natura perquā obſcurum, quē Socrates dixit Euripidi, Delio natatore indigere, quare cognominatus eſt σκοτεινός. 145.col.2.c
Eius obſcuritatis cauſſas aperit Ariſtoteles. ibidem d
Mordetur Heraclitus à Lucretio Epicureo. ibidem
Magnitudo animi Heracliti. ibid.
Tempus quo floruit. 133.col.1.d

Homo.

An homo ſit nobilior cælo. 56.col.1.d
An homo ſit finis omnium rerum naturalium. 57.col.2.b
An poſſit hō naturaliter generari ſine ſemine, vt putauit Auicēna 311.c.2.a
An generatio hominis fiat naturaliter uel libere. 313.col.1.b
An generatio hominis potuerit eſſe ab æterno. 547.col.1.a

I

Ideæ.

An ex ęternitate Ideæ mundi, concludatur mundi æternitas. 505.col.1.a.b.c
An Idea ſit cauſſa diuerſa ab aliis quatuor. 291.col.2.d

Indiuiduum.

An principiū indiuiduationis ſit Quātitas. 237.col.2.c
An ſit Hæcceitas Scoti. 239.col.1.b
An ſit materia ſignata D.Tho. 240.c.2.b
An ſit tā materia, quàm forma, ſed principalius forma. 241.col.2.c

Infinitum.

An ſit in rebus īfinita aliqua multitudo. 422 col.1,c
An ſit aliquid mole infinitum. ibi.co.2.a
An additio quantitatis in infinitū, reddat corpus infinitum. 371.col.2.b.& 372.col.1.b
An poſſit fieri à Deo infinitū 364.co.1.a
An infinita uirtus ad agendū ſit in Deo. 496.col.1 d
An ſecundū Ariſtotelem, intelligentiæ actu cognoſcāt infinita. 360.col.2.d.& 363.col.1.c.& 503 col.1.c
An poſſit numerus augeri in infinitum. 373.col.1.b

Intellectus humanus & intelligere.

Potentia intellectiua cum nullius corporis ſit actus per ſe, nō eſt potētia Phyſica 21.col.1.a
Non eſt contra naturam intellectus noſtri, ut is cognoſcat ſingulare. 112.co.1.a.& 116.col.1 a,& 118.col.2 d
Cur ſit neceſſarius intellectus agēs. 116.col.2.b,& 119.col.2.c
An vniuerſale ſit proprium obiectum intellectus noſtri. 116.col.1.b,& 117.col.1.b
An primo notum intellectui noſtro, ſit ſpecies vltima. 101.col.1.c
An ſit ens. 105.col.1.c
An ſit ſingulare. 109.col.1.b.& 115.c.1.c
An ſingulare diſtinctè cognoſcatur a noſtro intellectu. 112.col.1.a
An diſcurſus itellectus noſtri ſit motus cui conueniat definitio motus. 449.col.1.b

Intelligere noſtrum non eſt per ſe actio Phyſica neque effectiuè, neque ſubiectiuè, neque formaliter, neque terminatiuè, uel obiectiuè. 21.col.1.a

Quomodo intelligere noſtrũ poſſit dici actio phyſica. ibidem d

Intelligentiæ.

In Intelligentiis eſſe aliquid materialitatis, & potentialitatis. 16.col.2.d

Scientiam quæ eſt de Intelligentiis poni debere diſtinctam ab ea, quę eſt de traſcendentibus, & ab ea quæ eſt de Deo. 14.col.2.d & 15.col.1.a.b

Cur Ariſtoteles Scientiam quæ eſt de intelligentiis coniunxerit cum ſcientia quæ eſt de tranſcendentibus, & decẽ prædicamentis. 15.col.2.d

Intelligentias non eſſe mobiles phyſicè ꝓbatur multis argumẽtis. 43.col.1.c

An Intelligentia ſit uera forma, & natura cæli. 271.col.2.d

Cur neceſſe ſit cælum moueri ab Intelligentiis. ibidem col.1.d

An ſecũdum Ariſtotelem neceſſe ſit Intelligentias actu cognoſcere infinita. 360.col.2 d & 363.col.1.c

An ſublatis Intelligẽtiis tolleretur omnino metaphyſica, & tunc Phyſica eſſet prima Philoſophia. 36.col.2.b

Interuallum.

Qui putauerint eſſe Interuallum. 394. col.2.b

Quo uenire poſſimus in cognitionem huius Interualli. ibid.c

Sex proprietates Interualli. ibidem d

Soluuntur rationes Ariſtotelis contra Interuallum. 395.col.1.c

Probatur locum eſſe Interuallum. ibidem d

Reiicitur hæc opinio de Interuallo. ibi. col.2.d

L

Liber.

Liber quartus meteororum, ordine Doctrinæ, locari debet poſt libros de Generatione & corruptione, non.n.pertinet ad doctrinã meteorologicam, nec poſt tres libros meteororum poni debet. 60.col.2.a

Libri qui continẽt doctrinam animaliũ quo ordine ſcripti, editiq; fuerint ab Ariſtotele. 62.col.1.a

Libri de partibus animalium, ordine doctrinæ præcedunt libros de Anima. ibidem col.2.e

Libri de Animalibus ordine doctrinæ præcedunt libros de Plantis. 63. col.2.a

Cur octo libri Phyſicorum inſcribãtur, de Phyſico Auditu. 65.col.1.a

De Libris Exotericis & Acromaticis diſputatio. 65.col.2.d

Liber, ſeu Dialogus Ariſtotelis de Anima, ad Eudemum. 23.col.2.b. & 67.col.2.d

Qui fuerint libri de Philoſophia Ariſtotelis qui citantur a Cicerone & Euſebio. 68.col.1.a

Quam uariis nominibus appellentur & citentur ab Ariſtotele libri octo phyſicorum. ibidem.col.2.b

Illam inſcriptionem octo librorum Phyſicorum, quæ eſt (De Phyſico Auditu) non eſſe Ariſtotelis. ibidẽ.col.1.c

Locus.

Exponuntur quinque proprietates loci quæ ſunt continere, trahere, conſeruare locatum, dare vnitatem, & diſtinctionem motus localis, & eſſe immobilem. 383.col.2.c

An immobilitas ſit de eſſentia loci, an eius proprietas. 338.col.2.b

An locus ſit immobilis per æquiualentiam ut cenſent Scotiſtæ. 389.col.2.c

An ſit immobilis propter diſtantiã eius à cælo & a centro. 390.col.1.b

Ariſtoteles quarto libro Phyſicorũ non agit de omni loco cuiuſlibet corporis, ſed tãtum de loco naturali & proprie de loco, qui per ſe & primo conuenit corporibus ſimplicibus ſeu elementis. 391.col.2.b.& 393.col.1.b

Non in omni loco exigenda eſt immobilitas, ſed tantũmodo in loco naturali & eo qui eſt elementorum. ibidem d

An locus ſit interuallum. 394.col.1.d

An

An locus ſit Interuallum. 394.col.1.d
An locus ſit ſuperficies. 397.col.1.d
An motus localis fiat ad locũ an ad ubi. 398.col.2.d
An locus ſit in categoria quantitatis. ibidem c.
An locus terræ,ſit ſuperficies aquæ & aeris,an potius centrum. 399.col.1.c
De loco primi cæli longa diſpu tatio. 400.col.1.b

Logica.

Logicam non eſſe ſcietiã nec partem Philoſophiæ. 38.col.2.a
Ad Logicã ptinet tradere diſtinctionẽ Scientiarum. 52.col.2.d

Lumen.

An Lumen ſolis ſit coæuum ſoli. 503. col.2 c.& 504.col.1.c
An generetur & corrũpatur ad abſentiã & præſentiam ſolis. ibidem col. 2.b
An motu ſolis,idem numero manẽs, ex uno in alium locum moueatur.ibidẽ col.2.a

M

Materia.

Materia determinat formã,& forma uiciſſim determinat Materiam ſed lõge diuerſo modo. 293.col.2.b
Decem & ſeptem attributa Materiæ primę ex uariis locis Ariſtotelis collecta.181 col.1.& 2.
Variæ diuiſiones Materiæ. 182.co.1.c
Varia Materiæ primæ uocabula. ibid.d
Neceſſitas materiæ oſtenditur ſeptẽ rationibus. 183.col.1 c
Non eſt eadẽ materia cæli & rerũ ſublunarium. 193.col.1.c.& 195.col 2.a
Materia eſt cauſſa cur quodque ſit corruptibile. ibidem d
Quid ſit materia. 198.col.1.a
Quinque deſcriptiones materiæ. ibid.
Porphyrius pulchre depingit materiã. 200.col.1.c
Pulchra cõparatio inter Deum & Materiam primam. 200.co.2.c
Redarguitur inſania eorum,qui dixerũt Deum eſſe Materiam primam. 201 col.1.c
Materiam primam per ſe exiſtere,nec eſſe actu in rebus propter formas. 201, col.2.b
Rationes eorum qui opinantur omnem Materiæ exiſtẽtiam à forma proficiſci 202.col.2.c
Materiam non eſſe puram potentiam. 203.col.2.b
Tres cauſſæ propter quas Materia,omni forma ſpoliata & priuata, nunquã eſſe poteſt. ibidem a
Quod ĩ materia ſit forma corporeitatis ei coęua,opinio &argumenta quorũdam 204.col.1.b
Formam corporeitatis non eſſe in materia,probatur ex ſẽtẽtia Auerrois Ariſtotelis, & multis præterea rõnibus. 205.col.1.a,& 207.col.2.a
multæ conuenientiæ,multæ etiam differẽtię inter Genus & materiã primã. 208 col.2.d
Multa de triplici relatione materiæ &de duplici eius potentia tractantur.216. col.2.a
Potẽtiam eſſe de eſſentia materiæ. 218. col.2.b
Cur potẽtia dicatur materiæ eſſẽtialis. 219.col.1.c
Probatur multis argumẽtis materiã ut eſt materia, nihil poſſe agere. 250. col.2.c
Materia prima non habet potentiã ad formas artificiales. 264.col.2.d

Mathematica Doctrina.

Quomodo cõducat Phyſicę ac metaphyſicæ. 25.col.2.b
Mathematicas diſciplinas expetẽdas eẽ propter exercitium, Phyſicã verò & Metaphyſicam propter perfectionem hominis. ibid.c
Doctrinam Mathematicam non eſſe ꝓpriẽ ſcientiã, nec in ea reperiri perfectũ genus Demõſtrationis. 26.col.1.a & 77.col.2.c
Quid Plato ſenſerit de Mathematicis. ibidem d.

Doctri-

Doctrina Mathematica ſimpliciter certior ſecundum quid incertior quam Phyſica. 34.col.2.a
Mathematica Doctrina nõ curat fidem uel teſtimoniũ ſenſuũ,ſed ſolaD emõſtrationũ certitudine nitit. 35.col.1.b
Quanta ſit præſtantia Demonſtrationũ quibus vtũtur Doctrinæ Mathematicæ. 34.col.2.d
Doctrina Mathematica & ſecũdum nos, & ſecundum naturam prior eſt quàm Phyſica. 35.col.2.e
An in Mathematicis cõſideretur ullum genus cauſſæ. 75.col.1.a
Quomodo Ariſtoteles dicat, in Mathematicis cõſiderari bonum & pulchrũ. 76.col.1.e
In Mathematicis vſurpantur uerba ſignificantia motum,materiam,& cauſſam efficientem,ſed improprie.76.col.2.d
In Mathematicis non ſunt Demonſtrationes potiſſimæ. 77.col.2.c
Cur Mathematicæ ſint facillimæ ad diſcendum etiam pueris. 79.col.2.a
An rationes mathematicæ procedãt ex ijs quæ ſunt notiora nobis & ſecundũ naturam. 87.col.2.a

Maximum & Minimum.

Qõ de Maximo & Minimo. 380.c.2.b
Quid ſit Maximum quod ſic, & Minimũ quod ſic, quid item maximum quod non,& Minimum quod non ibidem d
Maximum & Minimum in quibus rebus ſpectentur. 381.col.1.b
Maximum & Minimũ, dupliciter dicuntur,poſitiuè uel negatiuè. ibidem c
In omnibus rebus naturalibus eſt Maximum & Minimum. 382.col.1.a
Elementa ex ſe ac intrinſecè nec Maximum habent nec Minimum. 383.col.1.b.c.d.& ſeqq.

Medicina & Medicus.

An ſciẽtia Medicinæ ſubalternetur Phyſicæ. 52.col.2.c
De differentia inter Phyſicum & Medicum. ibidem
In perfecto Medico duos habitus eſſe oportet. ibidem d
Cur Medici eam partem doctrinæ, quæ planè Phyſica eſt ſibi aſciſcentes, Medicinæ partem fecerunt. 52.col.2.a

Metaphyſica.

Tractat per ſe decẽ prædicamenta & ſubſtantiam corruptibilem Metaphyſica. 13.col.1.d & col.2.d
Tres eſſe principes partes Metaphyſicæ. 14.col.1.a
Quomodo Metaphyſica ſit una ſcientia cum ſubiectum eius non uideatur eſſe unum. ibidem
Quomodo Metaphyſica tractet ſubiecta particularium Sciẽtiarum,ut Ens mobile quod eſt ſubiectum Phiſicæ. &c. 18.col.2.e
De præſtantia Metaphyſicæ,ſentẽtia Platonis,& Procli.27.col.2.b.& 28.col.1.a & 29.col.2.a
De poteſtate eius ſupra alias ſciẽtias ex Themiſtio & Simplicio. ibidem
An Metaphyſica ſubalternet ſibi Phyſicam. 28.col.2.e
Metaphyſicæ ſubalternari alias ſcientias dixerunt nõnulli Peripatetici,& quomodo intelligendum ſit. 17.col.1.d
Metaphyſica eſt omnium doctrinarum certiſſima ex parte obiecti quod tractat. 34.col.1.b
Si tollerentur Intelligentiæ, maneret tamen Metaphyſica diſtincta à Phyſica & Mathematicis.36.c.2.b.& 37.col.1.b
Metaphyſicam eſſe primam & poſtremã omnium ſcientiarum. 35.col.2.e
In Metaphyſica non conſiderari quidditates omnium rerũ in particulari. 47.col.2.c.& 49.col.1.b
Ad Metaphyſicã pertinet tradere diſtinctionem ſcientiarũ. 52.col.2.c.& 53.col.1.c
Si negentur ab aliquo principia Metaphyſicæ,cuius ſit ea probare. 267.col.1.c.d.& ſeqq.

Meliſſus.

Ratio Meliſſi qua probat omnia eſſe unũ ens immobile,infinitum. 144.col.1.d
Soluitur ratio Meliſſi. 163.col.1.a

Monſtrum.

Quid ſit monſtrum. 338.col.1.b
Quot ſint genera & quæ cauſſæ monſtrorum. ibidem d.& col.2.a.b
In quibus rebus ſint monſtra. ibidem d

An crebrius contingant in plantis quàm in animalibus. 239.col.1.c.d.& ſeqq.
An monſtra caſu fiant. ibidem col.2.c

Motus.

Motus in rebus aĩatis perfectior eſt quã quies, è contrario in elementis perfectior eſt quies quàm motus. 47.co.2.d
Motus eſt quid magis Phyſicum quàm quies. ibidem.
Triplex diuiſio motus; una rõne ſpacii, ſic alius eſt rectus, alius circularis: Altera ratione terminorum ad quos, ſic alius ſit ſurſum, alius deorſum: Tertia ratione principiorum efficientium, & ſic diuiditur in naturalem & uiolentum. 388.col.1.c
Tota ſucceſſio & inęqualitas, penes uelocitatem & tarditatem motuum localium quibus mouentur corpora ſimplicia, prouenit ex medio & ex uaria eius diſpoſitione. 406.co.2.b.c.d
Mora & ſucceſſio quæ eſt in motu, non prouenit ex mouente. ibidem col.1.c
Cauſſa moræ & ſucceſſionis quæ eſt in motu, prouenit ex aliqua reſiſtentia, quę uel eſt intra ipſum mobile, uel extrinſecus ei accedens. ibidem d
Intrinſeca reſiſtentia in motu, duplex eſt. 407 col.1.d
Motus per ſe ad nullam Categoriam pertinet, ſed reductiuè tantum, nimirum ad Categoriã eius, ad quod ſit motus refertur. 440.col.2.d.& 443.col.1.a
An Motus poſſit dici Endelechia. 442. col.2.c
An motus ſit actus, & qualis actus. 443. col.1.a
Cur Motus dicatur actus & non potentia. ibidem col.2.d
An definitio Motus tradita 3.Phyſ. ſit uniuoca. 446.col.2.c
An ratio Motus principalius reperiatur in motu Cæli, quàm in aliis motibus. 447.col.1.b
An potẽtia ſit magis de eſſentia Motus quam actus. 446.col.1.c
An definitio motus conueniat mouenti ſicut mobili. 447.col.1.d
Tres definitiones motus traditæ ab Ariſtotele 3.Phyſ. comparantur inter ſe. 447.col.2.d
An Motor ſit de eſſentia Motus. 448. col.2.a
An definitio Motus conueniat diſcurſui noſtri intellectus. 449.col.1 c
An Motui Cæli. 450 col.1.a
An Motui uiolento & artificiali ibidẽ d
An gñationi & corruptioni. ibid.col.1.b
Sex proprietates Motus quæ ex definitione eius colliguntur. 451.col 1.a
De Terminis motus tractantur decem Quæſtiones. 455.col.1.a
An motus ex nigro in album, & motus ex nigro in uiride, uel rubrum, differãt ſpecie: & hic diſputatur an medii colores & inter ſe & ab extremis ſpecie differant. 461.col.1.d
An ad vnitatẽ numeralẽ motus neceſſaria ſit unitas motoris. 463.col.2.a & d
An ſi canis ex turri cadens in medio caſu moriatur motus eius tã uiuentis, q̃ mortui, à turri uſq; ad terrã ſit vnus numero atq; continuus. 464.col.1.c
Quæ ſint ſpecies motus proprie dicti. 468.col.1.d
Inter ſpecies motus quæ ſit nobilior & præſtantior cęteris. 474.col.1.b
Q̃uo in motu locali ſit contrarietas. 472.col.2.c
An motus localis fiat primò ad locum, an ad ubi. ibidem
An motus naturalis ſit uelocior in fine, quam in principio. 474.col.2.b
Cur motus naturalis ſit velocior in fine variæ opiniones. 475.col 1.a & d
An creſcente uelocitate motus naturalis neceſſe ſit pariter etiam creſcere qualitatem motiuã mobilis. 478.col. 1.d.& col.2.c.d
De motu proiectorum; An fiat à virtute impreſſa proiectis, an ab aere lõga diſputatio. 480.col.2 c.& 482 col.2 a
Cur nec ualde parua nec ualde magna corpora lõgè proiici queãt: 484 c 1.d
An motus ſit ens ſucceſſiuum & continuum. 484 col 2.c
Quæ ſit cauſſa continuationis motus. 485.col.2.a
Quinq; differentię inter partes motus ſecundum extenſionem & ſecundum ſucceſſionem. 486.col.2 b.c
An continuitas ſit de eſſentia motus. 487.

487.col.2.b

Si continuitas nō eſt de eſſentia motus, quo pacto motus propriè dictus differat à mutatione. ibidem

Quomodo īcipiat & deſinat eſſe motus, & quæcumq; motu producūtur atq; corrumpuntur. 489.col.1.c.& col.2.c

Mundus.

An Ariſtoteles putauerit ſe æternitatē Mundi ſimpliciter & demonſtratiuè probaſſe. 493.col.2.d

An rationes qbus Ariſtoteles probauit ęternitatem Mūdi, ſint demōſtratiuæ & neceſſariæ. 498.col.2.a

Cur Deus ante non fecerit Mundum q̃ ponitur eſſe factus. 501.col 2 c

An Mūdus ſit perfectus,& poſſit uere dici uniuerſum. 347 col.1.c

Ex æternitate Ideæ Mundi non cōcluditur æternitas Mundi. 505.col.1.2.& c

An Mundus poſſit interire. 511.col.2.b

An ex eo quia non poteſt interire, liceat concludere eum nūquam cæpiſſe. ibidem c.d & 512.2.b

An Mundus ſecūdum Platonem ſit corruptibilis. 253.col. 2.c.& 524.col.1.b

N

Natura & Naturale.

De Variis ſignificationib9 Naturæ. 262. col.2.b

Quot modis aliquid dicatur eſſe naturale. 263.col.2.a

Propter quàm maximè cauſſam dicatur aliquid eſſe naturale. ibidem c

Octo differentiæ inter res naturales, & inter res artificiales. 264.col.1.b

Dicatur definitio Naturæ. 266.col.2.b

An in aliquo Natura ſit principiū generationis eius actiuum. 278. col. 2.d

An ſit principiū alicuius in quo ipſa ſit, Corruptiuum. 279.col.1.a

In quibus corporibus Natura ſit principium actiuum alterationis eorum. ibidem col.2.c

An corpora mixta in anima habeāt in ſe gradum aliquē uel rationem naturæ diuerſam ab ea quæ eſt in elementis. 280.col.2.b

An in elemētis Natura ſit principiū internum effectiuū motus localis quo ipſa naturaliter mouētur. 281.col.1.a

An materia ſit Natura. 284 col.1.a

An forma ſit magis Natura quàm Materia. ibidem col.2.b.

An in compoſito naturali præter duas naturas quæ ſunt materia & forma, ſit quæpiam tertia natura ipſius totius compoſiti, ab illis duabus naturis re diſtincta. 285.c.1.c

Non ens.

Tres ſignificationes, Non entis, apud Platonem. 165.col.2.a

Res corruptibiles rectè dici à Plat. non entia. 165.col.2.a.166.col.2.c

Non ens eſſe cauſſam multitudinis, & diuerſitatis rerum. ibidem d

Notum.

Quid ſit apud Ariſtotelē, notius vel prius natura, uel rōne, uel ſimpliciter, & quid notius nobis, & ſecundum nos. 83.col.2.b

Regula dīcernendi Nota ſecundū naturam ab his quæ sūt Nota ſecūdū nos. 84.col.1d

In phyſicis multa reperiri eadē Nota ſecundum nos & ſecundum naturā. 87. col.2.a

Cur uia procedendi ab iis quæ sūt nobis nota, ad ea quæ ſunt nota ſecundū naturā, nobis tamē ignota, dicatur eſſe naturalis vel innata nobis à natura. 85.col.1.d

Numerus.

Multa de Myſteriis Numerorum ex doctrina Pythagoreorū, præſertim de ſeptenarii & Quinarii præſtātia. 147. col. 1.d

Refellitur Opinio Pythagoreorum de Numeris. 172.col.2.d

Putare ī Numeris eē magna quædā Myſteria, & in his perſcrutādis ſubtiliter uerſari, ſicut in ſacris literis laudādū eſt. ſic in Philoſophia, futile ac ridiculum. 173.col.1.a

O

Ochan.

Ochan tribus argumẽtis probat ſingulare eſſe nobis primum cognitum. 109. col. 2. d
Ochan, vult ſubſtantiam produci immediatè à ſubſtantia & nõ per accidẽtia. 305. col. 2. a
Nihil putat eſſe fortuitũ vel caſuale in rebus purè naturalibus. 329. col. 1. d
Tollit contingentiã e rebus naturalibus 341. col. 1. d
Refellitur Ochan. 344. col. 2. b
Ochan negat diſtinctionẽ realem inter Quantitatem & Subſtantiam. 351. col. 2. a
Opinio Ochan de Aeuo. 435. col. 1. c
Ait, Puncta, Lineas, ſuperficies neque eſſe entia realia, neque poſitiua, neq; inter ſe realiter diſtincta. 356. col. 1. b

Olympici Ludi.

Quis primus eorum Auctor. 127. col. 1. c
Quando incępti. ibidem
Quo tempore Anni celebrari ſoliti fuerint. ibidem col. 2. a
Cur fuerint Quinquennales. 127 co. 1. c
De varijs eorum generibus. ibidem d
De præmijs eorũ qui in his ludis vincebant. ibid.
Ludos Olympicos fuiſſe antiquiores Olympiadibus. 126. col. 2. a

Olympiades.

Vnde ſumptum nomen Olympiadum. 126. col. 1. c.
Poſteriores fuiſſe ludis Olympicis. ibid.
Quis earum Auctor. ibidem
Quot Annis cęperint poſt excidiũ Troiæ. 127. col. 2. d
Quot Annis ante Romã conditam. ibi. c
Quo regnãte apud Hebręos. 129. col. 1. a
Cur aſcitæ i Chronographiã. 126. co. 1. d
Quanta ſit eius ſupputationis quę ſit p Olympiades certitudo & præſtantia. 129. col. 2. a
Ex quo menſe incipiat Annus Olympiacus. 127. col. 2. a b

Ordo.

Duplex Ordo Doctrinæ; unus Neceſſitatis alter ob Melius. 95. col. 1. c
Cur Ordine doctrinæ magis uniuerſalia prius tractanda ſint, quàm minus uniuerſalia. 94. col. 2. c
Quãdo Doctrinę ordo poſcit vt minus vniuerſalia præponãtur magis vniuerſalibus. 95. col. 2. a

P

Parmenides.

Ratio Parmenidis qua probabat omnia eſſe vnum ens immobile. 144. col. 1. c
Soluitur rõ Parmenidis, & an is calluerit Logicam. 164 col. 1. b. & 2. d
Laus Parmenidis ex Platone. 168. co. 2. c
Quid intellexerit per illud unũ ens, cũ fecit ipſum finitum. 168. col. 2. d
Rerũ ſenſibilium quas uocat fallaces, facit duo p. incipia. 168. col. 1. a
Quo tempore floruit. 135. col. 1. c

Therecydes Syrus.

Magiſter Pythagoræ, æqualis Thaletis phyſici, vixit regnante Cyro Perſarũ Rege; Primus Phyloſophorũ docuit, Animos noſtros eẽ immortales. 130. col. 2. d. & 133. col. 2. d.

Philoſophia & Philoſophus.

Variæ deſcriptiones Phyloſophiæ 1. c. 2. c
Tripartita diuiſio Philoſophię ſecundũ Platonicos & Stoicos. 3. col. 1. d
Bipartita diuiſio Philoſophiæ ſecundũ Ariſtotelem. ibidem. col. 2. a
Bonam eſſe diuiſionem Philoſophiæ in practicã & ſpeculatiuam probatur ſeptem rationibus. 5. col. 1. b.
Diuiſio philoſophiæ, in Ionicam, & Italicam. 122. col. 2. b
Philoſophiã prius floruiſſe apud Barbaros quàm apud Græcos. 125. col. 1. a

Phyſica

Phyſica & Phyſicus.

Quas res Phyſicus non poteſt cognoſce re de Anima rarionali. 20.col.1.a
Quæ tractare debet Phyſicus de Anima rarionali. 21.col.2.c
Phyſicus in quibuſdam rebus tractandis vtitur abſtractione Mathematica. 25. col.2.b
Opinio quorundam dicentium Phyſicã ſubalternari Metaphyſicæ. 28.col.2.a
Probatur ſeptẽ rationibus Phyſicam nõ ſubalternari Metaphyſicæ. 30.col.1.a
Phyſica nobilior eſt doctrinis Mathema ticis. 33.col.2.c
Phyſica & ſecundum naturam & ſecundum nos eſt poſterior Mathematicis diſciplinis. 35 col.2 c
Sublatis intelligentijs Phyſica per ſe nõ eſſet prima Philoſophia, niſi forte per accidens. 36.col 2.c
Subiectum Phyſicæ eſſe corpus mobile ſeu naturale. 46.col.1.a
An Phyſica Ariſtotelis ſit ſcĩa. 49.co 1.b
La• Doctrinæ Phyſicæ Ariſtotelis. ib.c.d
Septem eſſe principales partes Phyſicę. 58.col.2.a
Non põt Phyſicus demonſtrare motũ eſ ſe, vel corpus mobile eſſe. 41.col.2.a
Sex differentiæ inter Phyſicum & Aſtro logum in tractatione rerum cœleſtiũ 50.col.2.d
Differentia inter Phyſicum & Medicum 51.col.2.a
An Phyſicus conſideret omnia genera cauſſarum. 72.col.2.d.& 73.col.2.a
An conſideret primam formam & vltimum finem. ibidem.
Cur Phyſicum ſcribat Auerroes agere de prima Materia, & Primo motore. Metaphyſicum autem de prima forma, & vltimo fine. ibid.
An ſit Phyſici demonſtrare res naturales eſſe cõpoſitas, vel habere cauſſas. 83. col.1.a
De multiplici vtilitate ac voluptate q̃ ex ſtudio Phyſicæ pcipitur. 63.col.2 d

Plato.

An Plato ſenſit mundum eſſe incorruptibilem. 523.col.2.c.& 524.col.1.b
An putauerit Mundum vel Cęlum eſſe Deum. 525.col.2. a.b.c
An Plato ſenſit Mundum eſſe æternum, an de nouo factum. 527.col. 1.a
Quid Plato ſenſerit de Mathematicis. 26.col.1.c
Sententia Platonis de præſtantia Metaphyſicæ. 27.col.2.b
Plato tripliciter ſumit nõ ens. 165.c.2.a
Cur res corruptibiles vocet non entia. ibidem c.d & 166. col.1.c
Cur dicat non ens eſſe cãm multitudinis, & diſtinctionis rerum. ibid.co.2.d
Plato reprehenditur ab Alexandro, & defenditur à Simplicio. 165.col.1.d
Quo maxime argumento perſuaſerit ſibi D. Auguſtinus, Platonem legiſſe ſa cras litteras. 166.col.1.d
Cur Author huius operis non expoſuerit ſententiam Platonis de principijs. 177.col.2.b
De ætate Platonis error Euſebii & D. Auguſtini ab ipſomet D. Auguſtino recognitus. 137.col.1.a.b.c
Quando natus, mortuus, peregrinatus. ibidem.d
De tempore quo vixerunt ſucceſſores eius. ibid.col.2.b
Platonis tempore Roma eſt capta à Gal lis. ibid.138.col.1.a
Qui eo tempore apud varias gentes illuſtres fuerint. ibid.c
Opinio Platonis de antiquitate & tranſ migratione Animarũ refellitur. 260. col.2.a
Platonem multis in rebus erraſſe. 513. col.1.d
An ſenſit cœlũ eſſe compoſitum ex elementis. 517.col.2.c.& 519.col.2.d

Plotinus.

Quando floruerit. 137.col.2.c.d
Quos diſcipulos habuerit. ibid.
Quæ ſcripta reliquerit. ibid.
Quantum nomen & auctoritatem habuerit. ibid.

Plutarchus.

Mira ſcribit contra Stoicos. 158.col.2.b
Quod ſolus Deus ſit verè ens, cætera autem minimè, præclara doctrina Plutarchi. 166.col.2.b

Porphyrius.

Deteſtatio eius. 141.col.1.b
Tempus eius. ibid.b
Longitudo vitæ. ibid.c
Pulcherrima deſcriptio materiæ quam tradit Porphyrius. 200.col.2.c

Potentia.

De duplici potentia materiæ multa diſputantur. 216.col.2.a
Potentiam eſſe de eſſentia materiæ. 217. col.2.d
Potentiam non eſſe de eſſentia materiæ. 218.col.2.d
Cur potẽtia dicatur eſſentialis materiæ. 219.col.1.c.d
Quid ſit educi è potentia materiæ. 220. col.1.b
Cur potentia nõ ponatur principiũ Generationis ſicut priuatio. 222.col.1.d
Qualis ſit potẽtia paſſiua Phyſica & potentia contradictionis. 308.col.2.d

Practicum & Praxis.

Quid ſit Scientia Practica. 3.col.2.c
Practicum & ſpeculatiuum ſunt differẽtiæ eſſentiales ſcientiæ, ſed non adæquatæ. 5.col.2.d
Quomodo eadem ſciẽtia poſſit dici Practica & ſpeculatiua. 6.col.2.a
Practicum & Speculatiuum ſecundum rem diuidunt ſcientiam, non autem Intellectum aut obiectum. 5.col.2.d
An Practicum & ſpeculatiuum ſumantur ex obiecto an ex fine. 7.col.1.a
Practicæ Scientiæ ſecundum nos priores fuerunt ſpeculatiuis, poſteriores autẽ ſecundum naturam. ibid.col.2.a
Quid ſit Praxis. 4.col.1.b

Primum cognitum.

Explicatur Titulus quæſtionis de Primo cognito. 100.col.2.c
Scotiſtæ nouem argumẽtis probant Primum Cognitum eſſe ſpeciem ſpecialiſſimam. 101.col.1.d, & 2.a
Thomiſtæ probãt Ens, eſſe Primum Cognitũ, quatuor rationib. 105.col.2.c.d
Nominales probant ſingulare eſſe primo cognitum Sexdecim argumentis. 109.col.1.b
Peripatetica Doctrina de Primo cognito traditur. 112.col.1.a. & 115.col.1.b

Priuatio.

Octo attributa Priuationis. 182.col.1.a
De varietate Priuationum. 220.col.2.d
An à Priuatione ad habitum ſit poſſibilis regreſſus. 221.col.1.a
Cur priuatio dicatur principium per accidens. ibid.col.2.b
An ſit ens reale. ibid.d
An nomen Principij, dicatur æqualiter de priuatione & alijs. 222.col.1.a
Vnde petatur vnitas, diſtinctio, definitio, & cognitio Priuationum. ibid.

Proclus.

Sententia Procli de pręſtantia Metaphyſicæ, eiuſque ſupra alias ſcientias poteſtate. 28.col.1.a
Quid ſenſit Proclus de Quantitate Mathematica. ibid.b
Probat nec Cœlum, nec vniuerſum per ſe eſſe incorruptibilia. 512.col.1.b

Punctum.

An punctum ſit ens reale. 353. col.1.d & ſequen.
An ſit Ens poſitiuum. ibid.
An realiter differat à linea. ibid.
Quomodo habeat poſitionem in continuo. ibid.
Quomodo Punctum ſit in Linea. ibid.
In quo ſit tãquam in ſubiecto. col.2.b.c
An poſſit per potentiam Dei ſeparari à Linea. 358.col.1.b
An Puncta ſint vbique in Linea, nec ne. 366.col.2.d, & 370.col.1.c

Pythagoras & Pythagoræi.

Opinio Pythagoræ de Numeris ꝙ ſint principia omnium diligenter exponitur. 147.col.2.b
Sententia Pythagoreorum de præſtãtia vnitatis & Numeri Septenarij. ibid.d
Decreta Pythagoræ. 149.col.1.a

In quo genere cauſſæ Pythagorei faciũt Numeros cauſſas omniũ rerum. 148. col.2.b
Hæreſis Manichęorũ, ſecundum aliquos fluxit ex doctrina Pythagoreorũ. 147. col.1.d
Doctrina pythagoreorũ de Myſteriis numerorum refellitur 172.col.2.d
De ętate Pythagoræ. 131.col.2.a
Quando uenerit in Italiam 132.col.1.a
An Rex Numa fuerit eius auditor. ibi.b
Erratum Diodori Siculi & Pli. de ætate Pythagorę ibid.co 2.b
Quando petierit Aegyptum ibid.d
Qui eius tẽpore floruerint, quidve memorabile in mundo tunc geſtum ſit. ibidem c.d

Q

Quadratura circuli.

Multa ſũt de Quadratura Circuli apud Simplicium ſcitu digna.1.phyſi.ſuper tex.11 376.col.2.d
Opinio & argumenta eorum qui negãt Quadraturam Circuli eſſe poſſibilem ibidem b
Opinio Zimaræ aientis Quadraturã Circuli Mathematicè eſſe poſſibilem, nõ autem phyſicè, refellitur. 377.col.1.b & col.2.c
Probatur multis argumentis Quadraturam Circuli eſſe poſſibilem & ſcibilẽ 378.col.2.a
Quidam putarunt Quadraturam Circuli iã fuiſſe a multis inuentã & demonſtratam, & qui fuerint iſti. 376.col.2.d & ſeqq

Quantitas.

Duplex cõſideratio Quantitatis uel per ſe uel in ordine ad ſubſtantiã, aut ſimpliciter, aut ut eſt ſubſtantia phyſica. 12.col.2.d.& 13.col.1.a.b.c.
Quantitas partim eſt prior ſubſtãtia, partim eſt poſterior 12.col 2.d
Quantitatem mathematicam putat Proclus nõ abſtrahi a rebus naturalibus, ſed eſſe inſitas animæ eius rationes. 35.col.2.c.d
Quantitas cæli & rerũ ſublunarium Mathematicè ſumptæ, ſũt unius rationis & ſpeciei; Phyſicè autem, minimè. 397.col.1.d
De quãtitate interminata, quod immediatè ſit in materia prima, eiq; coæua per ſe ingenerabilis & icorruptibilis; & alia plurima diſputant. 209.c.2.c
An quantitas ſit principiũ indiuiduationis rerum naturalium. 237.co.2.c
Quantitatem re diſtingui à ſubſtãtia, pbatur tredecim argumentis.349.c.2.c
Ochan negat quantitatem re diſtingui a ſubſtantia, cuius opinio Theologicè nullo modo defendi poteſt.353.c.1.a
An illæ duę ſpecies quãtitatis, linea, & ſuperficies ſint entia realia poſitiua, inter ſe realiter diſtincta.ibid.col.1.d
Quantitas quintuplex uel ſextuplex. 375.col.1.a

Quidditas.

An materia ſit pars qdditatis. 233.c.2.a
An forma ſit tota qdditas rei naturalis. 233.col.1.d
Quod ſit diſcrimen inter ſubſtantiam & quidditatem. 37.c.1.a
An quidditates rerum creatarũ habeãt cauſſam efficientem. 249col.2.a
An quidditates ſint æternæ. ibidem b
An quidditas rerum naturalium contineat alias cauſſas quàm materiam & formam.59.col.1.
An quidditates rerũ in particulari conſiderentur a metaphyſico. 46.col.2.b

S

Sapiens, Sapientia.

Qui dicebantur olim ſapientes.1.co.1 c
Qualis eſſe debeat ſapiens ſecundũ Platonicos, Ariſtotelem & Stoicos 2.col. 2.a
Triplex munus ſapientis. 3.col.2.d
Cur ſapientibus non ſint conſtituta præmia ſicut Athletis. 2.col.2.b
Varię deſcriptiones ſapientię. 1.co.2.c
De præſtantia ſapientię. 2.co.1.b
Sapientia Prima, Philoſophia, & Metaphyſica eſſe tria nomina eiuſdem doctrinę.ibidem c

Scientia.

Neceſſariam eſſe Scientiã aliquam uniuerſalem, quæ agat de tranſcendentibus & decem prædicamẽtis. 15.co.1.a
Scientiã de tranſcendẽtibus, diſtinctã eſſe debere a ſciẽtia quę eſt de intelligẽtiis, & hãc ab ea quę eſt de Deo. ibi.
Probabiliter poni poteſt, eſſe quinque ſcientias ſpeculatiuas 76.col.2.a
Cur Ariſtoteles doctrinam tranſcendentium & Intelligentiarũ ad vnam ſciẽtiam reduxit. 15.c.2.d
Vnam eſſe ſcientiam omnium rerũ quidam opinantur. 17.col.1.b
Probatur non eſſe ſcientiam omnium rerum.. ibidem
An ſciẽtiæ ratio dicatur vniuocè de omnibus ſcientiis. 24.col.2.c
Sciẽtia ratione ſubiecti dicitur uniuoce de omnibus ſcientiis, ratione autem, obiecti vel modi demonſtrãdi, nequaquam. ibidem d.& ſeq.
Sciẽtia propriè loquẽdo non eſt ſubſtãtię ſed accidentium ibidem
Sciẽtia, vniuocè & æqualiter dicitur de Metaphyſica & Phyſica ſimpliciter loquendo, ſecũdum quid autem nequaquam. 28.col.1.d
Duplex certitudo in ſcientiis attẽdi poteſt; una ex parte obiecti & rerũ quæ tractantur, altera ex parte medii, & modi procedendi, atque demonſtrandi. 34.col.1.a
Quomodo poſſit eẽ ſciẽtia de rebus cõtingẽtibus & corruptibilibus. 48.c.2.b
Cuius ſit tradere diſtinctionem ſcientiarum 52.col.2.c
Scientiam noſtram non eſſe Reminiſcentiã, vt falſo exiſtimauit Plato. 86.c.1.d

Scotus & Scotiſtæ.

Ait viſionem Dei beatificam, quæ eſt in beatis, menſurari Aeuo. 424.co.2.b
Opinio eius de ratione Aeui. 431 c.2.b
Superius Aeuiternum eſſe menſurã inferioris. 435.col.1.b
Septem genera rerum mẽſurari Aeuo. 431.col.2.c
Scotiſtæ faciũt locum immobilem per æquiualentiam. 389.col.2.e
Quidam eorum putant ſubiectum Doctrinæ Mathematicæ eſſe ſubſtantiã corpoream, & Deum atque intelligẽtias nõ eſſe partes ſubiecti metaphyſicę ſecundum proprietates ipſis peculiares, ſed tantũ ſecundum proprietates communes entis, ſed in utroq; refelluntur. 10.col.2.d
Opinio Scotiſtarũ de ſubiecto Phyſicæ. 42.col.2.b
Opinio Scoti de Hæcceitate quam facit principiũ indiuiduationis. 239.col.1.a
Scotus ſecundum Ariſtotelẽ, qui ſenſit Deũ agere ex neceſſitate naturæ, opinatur non poſſe defendi contingẽtiã rerum. 341.col.2.a
Refellitur hæc opinio, 344.col.2.d
Cauſſam cõtingentiæ rerum facit Deũ, quatenus libere in creaturis oĩa agit. 346.col.1.b
Opinio Scotiſtarum actionẽ ſubiectiue eſſe ĩ agẽte, probatur ſeptẽ argumentis. 451.col.1.a
Refellitur hęc opinio Scotiſtarum. ibid. col.2.a

Secta.

Duplex Philoſophiæ princeps ſecta, Ionica, & Italica, cui a multis ſubiũgitur Eleatica, quæ ab aliis fit tertia ſecta. 122.col.2.b
De iis q̃ præcipui fuerũt in Philoſophia Ionica & Italica. 123.& 124.& ſeqq.
Poſt Platonẽ quadruplex extitit ſecta; Academica, Peripatetica, Stoica, & Epicurea, & qui in his excelluerint. 123.col.1.a
An Academica ſecta fuerit duplex tãtũ, Vetus & noua; an triplex, vetus noua & media. ibi.co.1.b
De uariis appellationibus ſectarum. 125 col.2.a
Qui fuerit Eleatici Philoſophi. 124 c.2.d
Quãta fuerit inter ſectas Philoſophorũ de præcipuis Philoſophiæ quæſtionibus diſſenſio. 156.c.1.a

Senſus.

Nulla potentia ſenſitiua reflectitur in ſe ipſam. 114 col.1.a

Senſus nihil cognoſcit quod nō ſit actu in rebus. 120.col.1.& 2
Quomodo Ariſtoteles dicat, ſenſum eſſe ipſius uniuerſalis. ibidem
Senſus eſt agēs reſpectu ſenſationis, ſed non dat ſenſus agens reſpectu uel obiecti, uel ſpecierum ſenſibilium. ibi.
Quanta ſit fides habenda ſenſibus. 342. col.1.c.& 34.col.2.b.c

Simplicius.

Sententia eius de libertate & neceſſitate Intelligentiarū in agēdo. 496.c.1.d
Contēdit in opinionibus ueterum Philoſophorum nullam eſſe falſitatē, nullamque repugnantiam, ſed multis argumentis refellitur. 155.col.1.c.d
Admittit dimēſiones interminatas. 212. col.1.c
Quando fuerit, & floruerit. 141.col.2.b
Negat definitionem naturæ conuenire animæ, ſed refellitur. 275.col.1.c.d
Et multa & præclara ſcribit Simplicius de Quadratura circuli. 376.col.2.d. 379.col 2.d

Singulare.

Singulare eſſe primum cognitū probant nominales ſexdecim argumentis. 109.col.1.b
Singulare diſtincte cognoſci ab intellectu noſtro, demōſtratur ſeptem argumentis. 112.col.1.a
An uerum ſit, ſingulare indirecte cognoſci ab intellectu noſtro. 114 col.2.a
Rationes eorum qui cenſent, ſingulare nec primò, nec diſtinctè cognoſci à noſtro intellectu. 116.col.1.b
An Antecedens inductionis continens ſingularia, cognoſcatur ab intellectu an a ſenſu. 112.col.2.c

Socrates.

Primus Philoſophiam moralem excolere & de rebus practicis diſputare cœpit, cùm priores Philoſophi in rebus dumtaxat ſpeculatiuis fuiſſent occupati. 8.col.2.d
Tempore Socratis cœpit ſtudium rerum moralium, & deſiit ſtudium rerum naturalium. ibidem
An Socrates attigerit ætatem Parmenidis. 135.col.2.b
Quo tempore natus & mortuus. 136. col 1.c
Qui apud uarias gentes præſertim apud Hebræos eo tempore floruerint. ibidem col.2.c

Speculatiuum.

Quid ſit ſcientia ſpeculatiua, & quid ſpeculatio. 3.col.2.c
Tribus modis aliquam ſciētiam poſſe dici ſpeculatiuam. 6.col.2.d
Speculatiua ſcientia prior, certior, & nobilior eſt quam Practica. 7.col.1.a
Scientia non dicitur uniuocè de ſpeculatiua & Practica ſed principalius de illa quàm de hac. ibidem
Diuiſio ſciētiæ ſpeculatiuæ in Metaphyſicam, Phyſicam, & Doctrinas Mathematicas, probatur uariis rationibus. 10.col.1.c
Quomodo Auerroes negauerit ī primo Metaphyſicæ eſſe quartā ſcientiā ſpeculatiuam. 15.col.2.d.16.col.1.c
Non diſtingui ſcientias ſpeculatiuas per diſtinctionem abſtractionum à materia. 17.col.2.b
Scientiam ſpeculatiuam principalius dici de Metaphyſica. 25.col.2.a
Vnaquæque ſcientia ſpeculatiua habet proprium & peculiarem ſibi modum procedendi & demonſtrandi. 18.col. 1.c

Subalternatio.

Quæ requirantur ad ſubalternationem ſcientiarum. 31.col.2.b.c.d
Quomodo intelligēdum ſit, Scientiam ſubalternantem demōſtrare propter quid, ſubalternatam uero quod ſit dū taxat. 30.col.1.c.d
Aliud eſt unam ſcientiam ſubiici alteri ſcientiæ, & aliud ei ſubalternari. 31. col.2.b
Quot modis contingat ſubiici unā ſcientiam alteri, & quis modus ſubiectionis efficiat ueram ſubalternationem. ibidem c

Sub-

Subiectum.

An ſubiectum ſit cauſsa efficiēs ſuæ propriæ paſſionis. 308.col.2.b
Nulla ſciētia probat ſubiectum eſse. 41. col.2.a
Duo ſunt in ſubiecto cuiuſlibet ſcientiæ ueluti materia & forma, hoc ē, res cōſiderata, & modus conſiderandi. 40. col.2.c
Opinio D. Thomæ de ſubiecto Phyſicæ quòd ſit ens mobile, ꝓbatur, & a quibuſdam refellitur. 39.col 2.b
Opinio Scotiſtarum, ſubſtātiam naturalem eſse ſubiectū Phyſicæ. 42.col.2 b
Aliæ duæ opiniones de ſubiecto Phyſicæ refelluntur. 43.col.2.d.& 44.co.1.a.b
Probatur ſubiectū Phyſicę eſse corpus mobile ſeu naturale. 46.col.1.a

Subſtantia.

Quomodo intelligēdum ſit omnia accidentia eſse in prima ſubſtantia, & ab ea pendere. 214.col.1.c
An prima ſubſtantia ſit prior omnibus accidentibus. ibidem col.2.b
Subſtantia immediate agit, & producit ſubſtantiam, ſecundum Scotum, Durandum, & Ochan. 305.col.2.a
Probatur nullam ſubſtantiam poſse immediatè quidquam agere. 306.col.1.c.d
Cur ſubſtantia non poſſit agere immediatè. 308.col.1.d

T

Tempus.

An Tempus ſit ens reale. 410. col.2.b.c
Quo argumento probent quidam, Tempus non eſse ens reale. ibidem d
Soluitur hoc argumentum. 411.col.1.b
Probatur quinque argumentis tempus eſse ens reale. 410.col.2.d
Opinio & argumenta eorum qui cēſent Tempus re diſtingui a motu. 411.c.1.d
Refellitur hæc opinio, & ſoluuntur eius rōnes ibid. 411.col.2.d.& 412.col.2.a
An tēpus ſit numerus motus actiuè an paſſiuè. 412.col 2.b
An in definitione temporis addēdū fuerit ipſum eſse numerū motus & quietis. 413.col.2.c
Quomodo tempus per accidens menſuret quietem. 414.col.1.a
An eſse rerum corruptibilium menſuretur tempore. ibidem d
An ratio temporis pendeat ex aïa. ibi.d
An tēpus in ſolo motu cæli inſit, an potius in quouis motu. 415.col.2.b
Motus aliter menſuratur a tempore, aliter a magnitudine ſuper quā fit. 416. col.2.d
An ſit unū tēpus an multa. 416.col.1.b
An ſit unum & idem nunc in toto tempore. 417.col.1.c
An pro menſura motus localis quo mouetur Angelus, ſit ponēdum tempus quoddam continuum differens a noſtro tempore. 436.col.1.b
Longa diſputatio de tempore diſcreto quod inducunt Thomiſtæ. ibidem

Terra.

Nullus Philoſophorum fecit ſolam terram principium omnium, coniunctā cum aliis elemētis, fecit Parmenides & Empedocles. 146.col.1.b
An locus naturalis terræ ſit ſuperficies aquæ & aeris, an potius ſit centrum. 399.col.1.c

Thales.

Princeps Ionicæ Philoſophiæ, unus de ſeptem ſapientibus, dixit principium omnium eſſe aquā, uel nihil ſcripſit, uel tantum Aſtrologiam nauticam. 145.col.1.a
Quo tempore uixerit Thales. 130.co.1.b
Qui fuerint eius in diſciplina ſucceſſores. 131.col.1.a
Qui eodem tempore apud uarias gētes, præſertim autem apud Hebræos floruerint. ibidem c
Quādo euenerit mirabilis illa ſolis eclipſis, quā prædixit Thales. 130.col.1.d
Inſigne mendum in Euſebij Chronicis de Thaletis ætate. 130.col.2.c

The-

Themiſtius.

Pulchra ſentẽtia Themiſtij de dignitate Metaphyſicæ, eiuſque ſupra alias ſciẽtias poteſtate. 29.col.2.a

Themiſtius in oratione quam habuit ad Valentẽ Imperatorem, oſtendit, plus quã trecentas apud Philoſophos fuiſſe de Deo opiniones. 141.col.1.d

Quando floruerit Themiſtius. ibidem

Themiſtius putauit monſtra caſu fieri. 330.col.2 d

Luculenter docet, Quantitatem mathematicam abſtractam eſſe ab omni penitus ſubſtantia. 375.col.1.a

Dixit primum cælum eſſe in loco ꝓpter ſuperficiem conuexam Saturni. 400. col.2.b

D.Thomas & Themiſtæ.

Negat D.Thom. infinitum actu poſſe fieri a Deo. 364.col.2.a

Cenſet Quantitatem mathematicam ratione abſtractam eſſe a ſubſtãtia ſenſibili, ſed non ab omni ſubſtantia. 374. col.1.c

Loci immobilitatem, ſumit ex diſtantia eius a cælo, & a centro 390.col.1.b

Videtur ſenſiſſe Phyſicam ſubalternari metaphyſicæ. 29.col.2.c.d

Opinio D. Thomæ de ſubiecto phyſicæ. 39.col.2.b

D.Thomas opinatur quodlibet animal ſimpliciter eſſe nobilius cælo, ſecũdũ quid autem ignobilius 58.col.1.b

Opinio D.Thom. ꝙ animæ perfectorum aĩalium ſint indiuiſibiles. 227.col.2.d

Opinio eius, ꝙ principium indiuiduatio nis ſit materia ſignata 240.col.2.b

Opinio eius ꝙ exiſtẽtia in omnibus creaturis realiter diſtinguatur ab eſſentia. 245.col.1.a

Cẽſet reſpectu cęli poſſe aliqua in rebus naturalibus caſu euenire: licet alibi videatur contrariũ ſentire. 327.col.1.b 321.col.1.d.& ſeqq.

Quam putet eſſe cauſſam contingentiæ rerum. 346.col.1.d

Ait primum cælum eſſe in loco, ratione ſuarũ partium integralium. 401.c.1.d

Cenſet uiſionẽ Dei Beatificam, quæ eſt in ſanctis menſurari æternitate participata. 424 col. 1.c

Cuius rei ſit menſura Æuum, ſecundum D.Tho. 430.col.2.a

Eſſe unum Aeuum omnium Aeuiternorum, & in quo ſit tanquam ſubiecto. 432.col.1.c

Menſuram operationum immanentium Angeli eſſe Tempus diſcretum. 436. col.1.a

Motum localem Angeli menſurari tempore quodam continuo diuerſo a noſtro. ibidem

Tranſcendentia.

Tranſcẽdentia non rectè dicũtur abſtracta ſecũdum rem & rationem a materia, ſiue per eſſentiam, ſiue per indifferentiam. 13.col.1.d

Cur Tranſcendẽtia non debeãt poni in definitionibus 42.col.1.a

Tranſcendentia non ſignificant rẽ diuerſam, ab iis de quibus dicũtur. 247.c.1.c

V

Vacuum.

Antiqui Philoſophi putabant vacuũ eſſe neceſſarium efficiendo motui locali. 404.col.1.b.c

Quinque præclara firmaque fundamenta contra illud, ꝙ in uacuo, ſi eſſet, fieret motus localis in tempore. ibid. d. & ſeq.

Vacui ad plenum nulla eſt proportio. 405.col.1.a

Exponitur Demonſtratio Ariſtotel. qua probat in uacuo non poſſe fieri motũ localem in tempore ibidem b

Qui & quibus argumentis probauerint, motum in uacuo poſſe fieri in tempore. 405.col. 2.b

Probatur multis rationib. in uacuo poſſe fieri motum localem in tempore. ibidem.c.d

Tres cauſſæ propter quas natura refugit uacuum. 407.col.1.a

Vmbra.

An Vmbra ſit tantum priuatio luminis 503.col.2.c.d
An omne corpus opacum quod eſt in luce efficiat vmbram. 504.col.1.a

Vniuerſale.

Quomodo vniuerſale ſit prius & poſterius ſuis ſingularibus. 84.col.2.b
Vniuerſaliora minus vniuerſalibus notiora ſunt tàm ſecundũ nos, quàm ſecundum naturam. 87 col.2.d
Quę cauſſa ſit, cur magis vniuerſalia ſint nobis notiora. 89.col.1.b.c
Non ſemper minus vniuerſale eſt nobis notius. ibidem.d
Quomodo accipiatur vniuerſale, cùm dicitur, magis vniuerſale eſſe notius nobis. ibidem
Quo pacto intelligẽdum ſit, ꝙ Ariſtoteles ait primo lib. Metaph.cap.2.& 1.li. Poſt.tex.5. maximè vniuerſalia eſſe cognitu difficillima. 97.col.1.a
Duplex cognitio diſtincta, maxime vniuerſaliũm. 97.col 2.b
Quomodo intelligendum ſit quod ait Ariſtoteles; vniuerſale eſſe prius, & notius ſecundum rationem, quàm ſingulare. 98.99.& 100

Voluntas.

Voluntas non eſt potentia Phyſica. 21. col.1.a.b
Operatio voluntatis quæ eſt velle, non eſt Phyſica. ibidem
Operatio uoluntatis, hoc eſt uolitio vltimi finis ſimpliciter, nõ eſt praxis, nec poteſt errare. 4.col.2.c.d
Quõ uoluntas licèt moueatur a Deo, nihilominus tamẽ ẽ libera. 303.c.1.d
Quadruplex diſcrimen inter uoluntatẽ noſtram & agens naturale. 303.col.2. b.345.col.2.c.d
Triplex modus operandi noſtræ uoluntatis. 303.col 2.b
Voluntatem noſtram per ſe non ſubiacere cælo probatur. 328.col.2.d

X

Xenophanes.

Demonſtratio Xenophanis qua probat omnia eſſe unum ens, ęternum, immobile. 143.col.2.c
Diluũtur rationes Xenophanis. 159.col. 2.b
Xenophanes per illud ſuum unum ens ſignificauit cælũ quod uocabat Deũ. 168.col.1.a.& 169.col.2.a
Quãdo floruit Xenophanes. 135.col.2.a

Z

Zeno.

Zeno uir miræ ſubtilitatis 142.col.2.a
Eius ſcripta ut refelleret Carneades, ante ſumpſit Elleborum. ibidem.c
Quando floruit. ibidem.b
Æqualis fuit Epicuri. ibidem.a
Quos habuit inſignes uiros diſciplinæ ſuæ ſtudioſos & ſectatores. ibid.c

[library stamp]

FINIS.

Cornelio Francesc...

FINE

Digitized by Google

